LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250	» 130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200	» 100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 2 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3335
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

13 ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ

Անբոխային ցոյց մը՝ Կարմիր հրապարակին վրայ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն յունուար 31 թուականով.—

Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն մերժեց ներում շնորհել 13 մահապարտներուն: Բոլորն ալ գնդակահարուեցան այս մերժումէն մէկ ժամ վերջը, համաձայն խորհրդային օրէնքի :

Ահա գնդակահարեալներուն ցանկը.— 1. Փիաթաքով, փոխ – գործավար ծանր ճարտարարուեստի.—2. Սերեբրիաքով, նախկին վերատեսուչ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիներու.— 3. Մուրալով, հողագործական գործավար 1930 — 1934.— 4. Լիվշից, փոխ-գործավար երկաթուղիներու.— 5. Տրոյնիս, տնօրէն Քուզպասի մետաղագործական ճարտարագործութեանց.— 6. Պոկուլավսքի, տնտեսագէտ.— 7. Բնեազեւ, վերատեսուչ հարաւային Ուրալի երկաթուղիներու. —8. Ռաթաչաք, վերատեսուչ խորհրդային քիմիական ճարտարագործութեանց.— 9. Նորքին, քիմիագէտ եւ անդամ արեւելեան Սիպերիոյ Գերագոյն Խորհուրդին.— 10. Շէսթով, դեր – նախագահ Քուզպասի հանքածուխի ճարտարագործութեան.—11. Տուրոք, տնօրէն խորհրդային քիմիական ճարտարագործութեանց ներքին վարչութեան.— 12. Կրաչէ, տնտեսագէտ, որ կը ծառայէր քիմիական ճարտարագործութեանց վարչութեան մէջ.— 13. Փուշին, քիմիագէտ :

*** Դատավճիռէն անմիջապէս վերջը թափոր մը կազմուեցաւ Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ, մասնակցութեամբ 200,000 բանուորներու, որոնք մա՛հ կը պահանջէին «Փաշական կատղած շուներուն», «Յուդայ» Թրոցքիի, Պուխարինի եւ Ռիքովի համար: Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Կրուչեւ, Մոսկուայի շրջանին կուսակցապետը, որ բարձրանալով Լէնինի դամբարանին վրայ, բացագանչեց մոլեգնօրէն.

— «Յուդայ Թրոցքի եւ իր հրոսախումբը կը յուսային Ուկրայնան եւ մեր Ծայր. Արեւելքի նահանգը տալ գերման եւ ճափոնցի աշխարհակալներուն : Անոնք կ'ուզէին որ Ռուսերը նացի Գերմանացիներուն ստրուկները դառնան: Այդ մարդասպանները համարձակեցան իրենց աղտոտ ձեռքերը բարձրացնել ընկեր Սթալինի դէմ: Այդպէս ընելով, անոնք կը հարուածէին ինչ որ լաւագոյն է մարդկութեան մէջ, որովհետեւ Սթալին մարդկութեան յոյսն է, փառքն է, մեր դրօշն է, մեր յաղթանակն է: Եթէ բանուոր դասակարգին թշնամիները պատերազմ կ'ուզեն, իրենց խելքէն միտքէն չանցած բան մը պիտի տեսնեն»:

Քամարով, գիտութեանց Ակադեմիային նոր նախագահն ալ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Արդարութիւնը գործադրուեցաւ: Դաւաճանները պատժուեցան համաձայն իրենց գործած ոճիրներուն: Անօթի գայլը, Թրոցքի, կը շարունակէ դաւեր սարքել Փաշականներուն հետ, սակայն խորհրդային ժողովուրդը արթուն է եւ մեր մարտակոչը ճիշդ այն է ինչ որ սպանիական ժողովուրդին կոչը.— «Չի՛ք անցք. վա՛յ անոնց»:

Խորհրդային մամուլը, գլուխն ըլլալով «Փրավտա»ն եւ «Իզվեստիա»ն, կը պահանջէ Ռատէքի հաշիւն ալ փակել :

*** Թրոցքի հեռագիր մը ուղղելով Մեքսիկայէն, յանձն կառնէ իր հաշւոյն փաստաթուղթերը դնել միջազգային ատեանի մը տրամադրութեան տակ, ապացուցանելու համար Մոսկուայի երկու դատավարութեանց անարդարութիւնը: «Այն ատեն պիտի ապացուցուի որ ոչ թէ իմ վերջս եկած է, այլ Մոսկուայի շինծու դատավարութեանց կազմակերպիչներուն վերջը»:

Ճի՞շդ է այս պատմութիւնը

Բոլորն ալ կը զարմանան թէ ինչպէս այնքան հին յեղափոխականներ մէկ օրէն միւսը կը թուլնան եւ իրարու հետ մրցումի կ'ելլեն կարելի եղածին չափ շատ բան խոստովանելու, իրենք զիրենք սեւցնելու եւ ուրիշները մատնելու համար :

Զինովիեւ – Քամէնեւի դատավարութեան ատեն ալ այս հարցումը կ'ընէին եւ կարելի չեղաւ բանաւոր լուսաբանութիւն մը գտնել: Չեկային սպառնալի՞քը, չարչարա՞նքը,— բայց չէ՞ որ գնդակահարումը անխուսափելի է, մահէն անդին ի՞նչ կը մնայ: Գոնէ քանի մը հոգի չէի՞ն կրնար ըմբոստանալ, վերջին պահուն:

«Մաթէն» կիրակի օր պատմութիւն մը հրատարակած էր, որուն համաձայն Չեկային ագամերէ երկու հոգի 1935 նոյեմբերին Ամերիկա գացած է եւ Տավիտ Սուրօք կոչուա Լիթուանացիէ մը գնած են քիմիական բաղադրութեան մը գաղտնիքը: Այս դեղը ներարկուած ատեն, ենթակային ջիղերը կը քայքայուին եւ մանաւորապէս կամքը թուլնալով, բերնէն եկածը դուրս կուտայ: Երկար բանակցութիւններէ եւ «սաուգումներէ» վերջ, Չեկան գաղտնիքը փորձելով, սկսած է գործադրել ամբաստանեալներուն վրայ ...

Գործազրկութեան նպաստը պիտի աւելնա՞յ

Արմատական, ընկերվարական եւ համայնավար ներկայացուցիչներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը վարչապետին ներկայանալով, բացատրեց գործազուրկ ընտանիքներու ծանր վիճակը, իբրեւ հետեւանք ապրուստի սղութեան: Պատուիրակութիւնը խնդրեց հրամանագրով մը օրական երկու փրանք աւելցնել գործազուրկ ընտանիքի պետին, մէկ փրանք՝ կնոջը եւ 50 սանթիմ իրեն հետ կապուած անձերու համար: Վարչապետը յայտնեց թէ արդարեւ «այսպէս չի կրնար շարունակուիլ» եւ թէ ինք սկզբունքով համաձայն է նպաստի յաւելման: Այս առթիւ պիտի խորհրդակցի աշխատանքի եւ ելմտական նախարարներուն հետ:

Երկրորդ տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ այս շաբթուան ընթացքին եւ յոյս կայ որ գոհացում տրուի :

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԽԵՆԴԵՑԱՒ.— Ինչպէս կը յիշուի, անցեալ տարի ելեկտրական աթոռին վրայ վառեցաւ գերմանացի Հաուփթման, իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը Լինտպէրկի զաւկին: Այդ դատապարտութենէն ի վեր, փաստաբանը, Էտուըրտ Րէյլի, ջղային վիճակի մը մատնուած էր: Կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, փաստաբանը յիմարանոց մը փոխադրուեցաւ կիրակի օր:

ՀԻԹԼԵՐ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՊԱՏՌԷ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Յուսախաբութիւն Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ

Գերմանիոյ վարչապետը շաբաթ օր խօսեցաւ իր ճառը, ազգային – ընկերվարական իշխանութեան հաստատման 4րդ տարեդարձին լրացման առթիւ: Հանդիսաւոր նիստի մը հրաւիրելով Րայխսթակը: Ընտրուած՝ 1936 մարտ 29–ին, առաջին անգամ էր որ նիստ կը գումարէր խորհրդարանը, պարզապէս վերանորոգելու համար «Առաջնորդ»ին լիազօրութիւնները, յառաջիկայ չորս տարիներու համար:

Սովորական արարողութիւններէն վերջը, Հիթլէր խօսեցաւ այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ճառը, բաւական ուշագրաւ խօսքեր արտասանելով, բայց առանց որոշ յանձնառութեանց տակ մտնելու :

Փառաբանելէ վերջ իր հաստատած կարգ ու սարքը, «Առաջնորդ»ը անցաւ արտաքին քաղաքականութեան եւ յայտարարեց.

— «Այսօր, վերջացնելով գերմանական պատիւին վերահաստատման գործը, կը յայտարարեմ.— Առաջին՝ իրաւունքներու հաւասարութեան վերահաստատումը կապ ունէր միայն եւ միայն Գերմանիոյ հետ: Մենք առաւ բան մը չառինք որ եւ է ժողովուրդէ, վնաս չպատճառեցինք որ եւ է ժողովուրդի: Երկրորդ՝ իրաւունքներու գերմանական հաւասարութեան շրջանակին մէջ, կը վերցնեմ գերմանական երկաթուղիներու եւ կայսերական դրամատան ներկայ հանգամանքը եւ զանոնք կը դնեմ կառավարութեան գերիշխանութեան տակ: Երրորդ՝ կը յայտարարեմ թէ այս տնօրինութիւններով, իր բնական վախճանը կը գտնէ Վերսայլի դաշնագրին մէկ մասը,— այն որ մեր ժողովուրդէն կը խլէր իրաւունքներու հաւասարութիւնը եւ ստորադաս վիճակի մը մէջ դնէր զայն: Չորրորդ՝ ամէն բանէ առաջ եւ հանդիսաւորապէս կը ցաւիմ որ Գերմանիոյ ստորագրութիւնը դրուած է Վերսայլի դաշնագրին այն յայտարարութեան տակ որով Գերմանիա կ'ընդունի պատերազմին պատասխանատուութիւնը, յայտարարութիւն մը որ կորզուած է այդ օրերուն տկար կառավարութենէ մը, հակառակ նոյն այդ կառավարութեան համոզումին:

Մեր ժողովուրդի պատիւին վերահաստատումը արտայայտուեցաւ աւելի տեսանելի եղանակով մը, պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումով, նոր օդատորմիղի մը ստեղծումով, նաւատորմի մը վերահաստատումով, Հռենոսի շրջանին վերագրաւումով: Իմ կեանքիս ամէնէն դժուարին եւ ամէնէն յաղթական գործը եղաւ այս: Ժողովուրդի մը պատիւը չի կրնար նիւթ կազմել բանակցութեանց: Ան միայն կ'առնուի: Այս առթիւ կ'աւելցնեմ թէ «անակնկալներ»ու ժամանակրջանը անցած է: Իբրեւ հաւասարազօր պետութիւն, Գերմանիա գիտակից՝ իր եւրոպական պարտականութեան, ուղղամտօրէն պիտի գործակցի, լուծելու համար մեզի ինչպէս եւ միւս պետութեանց վերաբերող հարցերը: Գերմանիա չուզեր կղզիանալ: Ժողովուրդ մը չի կրնար անտարբեր դառնալ աշխարհի հանդէպ: Հետեւաբար կը յայտարարեմ Պ. Իտընի թէ մենք չենք ուզեր կղզիանալ եւ մենք մեզ կղզիացած չենք սեպեր: Եւրոպայի հետ մեր յարաբերութիւնները բնականոն են: Մենք արդէն նպաստած ենք խաղաղութեան: Օրինակ՝ մեր յարաբերութիւնները Լեհաստանի, Իտալիոյ, Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Ճափոնի հետ: Մանաւանդ մեր կարգադրութիւնը այս վերջին երկրին հետ կ'ապացուցանէ թէ մենք երբեք տրամադիր չենք կղզիանալու: Մեր եւ Ֆրանսայի միջեւ այլեւս չկայ մարդկօրէն կարելի վէճի նիւթ մը: Միւս կողմէ, գերմանական կառավարութիւնը կը հաւաստէ Պելժիոյ եւ Հոլանտայի թէ պատրաստ է միշտ ճանչնալու եւ երաշխաւորելու այդ երկու պետութիւնները իբրեւ չէզոք եւ անհպելի երկիրներ: Ես աշխատանք եւ հաց կ'ուզեմ իմ ժողովուրդիս համար: Ոչ թէ վարկեր ապահովելով, այլ արտադրելով եւ դուրսը ծախելով: Ես չեմ ուզեր գերման ժողովուրդին ապագան հաստատել օտար աջակցութեան մը խոստումներուն վրայ: Պ. Իտընի համար համայնավարութիւնը թերեւս Մոսկուայի մէջ հաստատուած բան մըն է: Մեզի համար ան ժանտախտ մըն է որուն դէմ պաշտպանուելու հարկադրուեցանք մեր տան մէջ, ժանտախտ մը որ փորձեց անպատի վերածել մեր երկիրը ինչպէս Սպանիան: Ազգային - ընկերվարութիւնը չէ որ փորձեց շփում հաստատել Ռուսաստանի բոլշեւիկութեան հետ. մոսկովեան հրեայ միջազգային բոլշեւիկութիւնն է որ փորձեց Գերմանիա մտնել եւ կը փորձէ դեռ: Բոլշեւիկութիւնը համաշխարհային յեղափոխութեան, այսինքն աշխարհի կործանման վարդապետութիւն մըն է: Այդ վարդապետութիւնն ընդունիլ իբրեւ կենսական եւ հաւասարազօր ազդակ մը Եւրոպայի մէջ, կը նշանակէ անոր յանձնել Եւրոպան: Եթէ ուրիշ ժողովուրդներ կ'ուզեն յանձնուիլ այդ վտանգին, Գերմանիոյ չիյնար խառնուիլ, բայց Գերմանիա կ'ուզէ որ բոլորն ալ համոզուին թէ մենք բոլշեւիկութիւնը կը նկատենք համաշխարհային վտանգ մը եւ կը ջանանք բոլոր միջոցներով այդ վտանգը հեռացնել մեր ժողովուրդէն: ՈՐԵՒԷ ԴԱՇՆԱԳՐԱՅԻՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐԴԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԱՆԱՐԺԷՔ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ»:

Հիթլէր շօշափեց նաեւ սպառազինութեանց խնդիրը, դիտել տալով թէ ինք երեք անգամ որոշ առաջարկներ ներկայացուց, բայց մերժուեցան: Սպանիոյ մասին ըսաւ թէ «մենք պատրաստ ենք ամէն ինչ կատարելու, որպէսզի բարեկարգութիւնը վերահաստատուի Սպանիոյ մէջ»:

Խօսելով գաղթային քաղաքականութեան մասին, «Առաջնորդ»ը յայտարարեց.

— «Գերմանիա գաղթավայր չի պահանջեր այն երկիրներէն որոնք գաղթավայր առած չեն իրմէ: Գերմանիա երբեք գաղթավայր պահանջած չէ զինուորական նպատակներով, այլ միայն տնտեսական նպատակներով: ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ՊԱՀԱՆՋԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԲՆԱԿԱՆ Է ՄԵՐ ԱՅՆՔԱՆ ԽՃՈՂՈՒԱԾ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ ԵՒ ՄԻՇՏ ՊԻՏԻ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ»:

Այս ճառը յուսախաբութիւն պատճառեց թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի մէջ, ուր որոշ առաջարկներ կը սպասուէին, իբրեւ պատասխան Պ. Պ. Լէօն Պլումի եւ Իտընի վերջին ճառերուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Պ. Իվօն Տէլպօս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, կիրակի օր պատասխանեց Հիթլէրի ճառին, պատերազմական յիշատակարանի մը բացման առթիւ, Շաթոռուի մէջ:

Նախարարը ուժգնօրէն շեշտեց թէ Ֆրանսա «միշտ պատրաստ է ամէն բան փորձելու, մեղմացում եւ մերձեցում յառաջ բերելու համար, այն միակ պայ-

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

Հայ երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին

Շաբաթ իրիկուն, 30 յունուար, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը՝ նախաձեռնութեամբ Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնախումբի: Կը մասնակցէին Հայ Գաղ. Կեդր. Յանձնախումբի կողմէ Պ. Պ. Բաշալեան, Զօպանեան, Ա. Թէրզիպաշեան, Լեւոն քհյ. Ասլանեան: Հ. Հ. Գաղթ. գրասենեակէն՝ ընկերներ Ա. Խատիսեան, Ս. Տէր Թովմասեան եւ Լ. Գեւոնեան, Հայ Սպայից Միութիւնը՝ (Պ. Ռ. Թադէոսեան, Բժ. Գէորգեան), Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը (Տ. Բաղտասարեան), Ֆր. բանակին նախկին կամաւորներու միութիւնը (Մարմարեան), երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչները, Փարիզի հայ եկեղեցւոյ վարչութենէն՝ (Պ. Պ. Նալպանտեան, Սրապեան, Սաղրեան Փարիզի հայ երիտասարդաց միութիւնը (Պ. Պալապանեան եւն.), եւ մէկ շաբաթ առաջ Սօսիէթէ Սավանթի մէջ սարքուած խմբակցութեան ներկայացուցիչները, Պ. Պ. Խաչիկ Դաւիթեան եւ Ասատուրեան: Զ.Ռ. Միութիւնը չէր կրցած ղրկել իր ներկայացուցիչը, ուշ ստացած ըլլալով հրաւէրը: Պելժիկի զինուորցուներու առժամեայ նոր վարչութիւնը նամակով մը կը բողոքէր Սօսիէթէ Սավանթի զինուորցուներու ներկայացուցիչներու դէմ, ըսելով թէ անոնք կը ներկայացնեն փոքրիկ խմբակ մը եւ իրաւունք չունին խօսելու հայ զինուորցուներու անունով:

Պ. Բաշալեան յայտարարեց թէ իրենք պատրաստ են սիրով հրաւիրելու զինուորցուներու բոլոր խմբակներու ներկայացուցիչները, լսելու համար իրենց բաղձանքները եւ իրենց տալու պէտք եղած լուսաբանութիւնները: Երկու Օֆիսներու ներկայացուցիչները՝ Պ. Պ. Բաշալեան, Զօպանեան, Խատիսեան կարգով մանրամասն տեղեկութիւն տուին զինուորագրութեան եւ յարակից խնդիրներու շուրջ իրենց կատարած աշխատանքներու, դիմումներու եւ ձեռք բերուած արդիւնքներու մասին: Թուենք գլխաւոր կէտերը.—

1. Որոշուած է որ մինչեւ 1937ի վերջ զինուոր պիտի երթան 20 եւ 21 տարեկանները, 20 տարեկանները երկու տարի, 21 տարեկանները մէկ տարի, ծառայելու համար ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ:

2.— Հայ զինուորներու ընտանիքները պիտի վայելեն ֆրանսացի զինուորներու ընտանիքներու իրաւունքները:

3.— Այն հայ զինուորները որոնք կը փափաքին ֆրանսական հպատակ դառնալ, իրենց դիմումները նկատի պիտի առնուին մինչեւ իրենց զինուոր երթալը:

4.— 22 — 33 տարեկաններուն համար իրենց պարտաւորիչ արձանագրութենէն զատ ուրիշ որոշում չկայ :

5.— Դիմում կատարուած է նաեւ որ հայ զինուորները ազատ մնան ինքնութեան թուղթի պարտադրութենէն:

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը պաշտօնապէս երկու օֆիսներէն պահանջած է ցանկը անոնց որ ֆրասահպատակ դառնալու համար դիմում կատարած են եւ կամ կը փափաքին կատարել, արագացնելու համար անոնց օրինական ձեւակերպութիւնները:

Երկու օֆիսներու ներկայացուցիչները ցաւով հաղորդեցին թէ հայ զինուորներու հրապարակային ժողովներու աղմուկը արձագանգ գտած է կառավարական շրջանակներու մէջ եւ թէ այդ աղմուկներու շարունակութիւնը կրնայ անախորժ հետեւանքներ ունենալ: Օֆիսները իրենց կարելին պիտի ընեն, առաւելագոյն շահերը ապահովելու համար:

Պ. Գէորգեան (Հայ Սպայից Միութիւն), Պ. Տ. Բաղտասարեան (Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու միութիւն) քննադատեցին մաս մը հայ զինուորցուներու իրարանցումը: Ըսին թէ պահանջները պէտք է ներկայացուին օֆիսներու միջոցաւ եւ անիմաստ գտան զինուորցուներու կեդր. մարմին մը ստեղծելու փութկոտութիւնը :

Սօսիէթէ Սավանթի զինուորցուներու ներկայացուցիչները ոչ մէկ նոր պահանջ ներկայացուցին, իրենց յայտնած բաղձանքները արդէն ներկայացուած ըլլալով:

Պ. Մարմարեան չփոթելով խորհրդակցական ժողովի օրակարգը, առաջարկեց որ գումարուած ժողովը նախաձեռնութիւնը վերցնէ Ազգային Խորհուրդի մը կազմութեան:

Ընկեր Գեւոնեան պատասխանեց թէ այս ժողովը իրաւունք չունի այդպիսի հարցով զբաղելու: Քաղաքական կուսակցութիւնները համախորհուրդ կրնան այդ աշխատանքին ձեռնարկել: Զինուորական խնդիրը կը պատկանի Ֆրանսա գտնուող բոլոր Հայերուն: Զինուոր համարուած 20—33 դասերը իրաւունք չունին իրենց մենաշնորհը նկատելու զայն: Ընկերը բոլորովին անտեղի գտաւ կարգ մը զինուորցուներու նախաձեռնութեամբ Կեդր. Մարմին մը ստեղծելու փորձը: Իրականին մէջ անոնք որ եւ է բաղձանք չունին, քանի որ իրենց պահանջները ներկայացուած են արդէն, ինչպէս հիմա իսկ հաստատեցին Սօսիէթէ Սավանթի խումբին երկու ներկայացուցիչները:

Պ.Պ. Նալպանտեան, Սրապեան, Լեւոն քհյ. եւս արտայայտուեցան նոյն իմաստով եւ հրաւիրեցին հայ զինուորցուները ըլլալ հեռատես եւ զգոյշ:

Ժողովը իր գոհունակութիւնը յայտնեց երկու օֆիսներուն՝ իրենց կատարած աշխատանքներու մասին: Ուրախալի է որ հայ զինուորցուներու խմբակին երկու ներկայացուցիչները՝ Պ. Պ. Դաւիթեան եւ Ասատուրեան լսելով տրուած բացատրութիւնները, յայտնեցին թէ իրենք ալ համաձայն են որ բոլոր դիմումները կատարուին երկու օֆիսներու միջոցաւ եւ խոստացան այս ուղղութեամբ ալ գործի լծել իրենց ընկերները.— Լ. Գ.

ՆՈՊԷԼԻ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ: Հիթլէր իր շաբաթ օրուան ճառին մէջ հաղորդեց այս որոշումը, յայտարարելով թէ «ընդ միշտ վերջ տալու համար ամօթալի նախընթացներու», այսօր իսկ կը հաստատէ գերման ազգային մրցանակ մը արուեստի եւ գիտութեան համար: Այս մրցանակը ամէն տարի պիտի բաժնուի երեք արժանաւոր Գերմանացիներու, որոնց իւրաքանչիւրը պիտի ստանայ 100,000 մարք:

Ինչպէս կը յիշուի, այս տարի Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակը, 8000 անգլ. ոսկի յատկացուեցաւ Գերմանացի Օսիէցքիի, որ արգելափակուած է կեդրոնացման բանակավայրի մը մէջ եւ իրաւունք չունի ստանալու պարգեւը:

ԻՏԱԼԻՈՅ վերջին մարդահամարին համաձայն, 1936 դեկտ. 31ին ժողովուրդին թիւն էր 43,286,000, ինչ որ 8.7 առ հարիւր յաւելում կը նշանակէ 1935ի վրայ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՄԵԾՑԱՆՔ

Ծի՞շդ է որ մեր սերունդը ամէնէն աւելի դուրդուրանք վայելեց, բայց ամէնէն շուտ մոլորեցաւ, ինչպէս դիտել կուտան յաճախ :

Կ'ուզէի նախ այս հարցը շօշափել, խօսելու համար երիտասարդական համատարած կազմակերպութեան մը մասին :

Խօսք չունիմ, եւ ոչ ալ կարծիք որբանոցներէ դուրս մեծցողներու մասին : Խօսինք ուրեմն, որբանոցներու կեանքէն, քանի որ այս սերունդին 80 առ հարիւրը այդ յարկերուն տակ մեծցաւ, անոնց «դուրդուրանք»ը վայելեց, եւ այնտեղ կազմաւորուեցաւ :

Նախ արիւնի ճանապարհը, կոտորած ու թշուառութիւն, յետոյ Թուրքի, Քիւրտի, Արաբի յարկերէն ժառանգած անտաշ եւ յոռի ունակութիւնները ու աւելի յետոյ որբանոցը «վարժապետներով», «վարժուհիներով» եւ «փրոֆէսօր»ներով : Օ՜, զարհուրելի է նկարագրել այդ յարկերը, վասնզի անոնք եղան առաջին աղբիւրները որ մեր մատղաշ երակներէն ներս ներարկեցին անհամերաշխութեան թոյնին կաթիլները ... Այնտեղ էր որ անհաշտ հակառակորդներու եւ բազմաթիւ ճակատներու բաժնեցին մեզ ...

Եթէ իւրաքանչիւր շրջան առանձին փորձէր նկարագրել այդ կեանքը, առանց չափազանցութեան ընկ. Մալխասի «Զարթօնք»ին չափ հատորներ կը լեցուէին :

Առնենք, օրինակ, Խարբերդի որբանոցները իր մօտ 35 բաժիններով եւ հինգ հազար համրանքով :

Ի՞նչ էր այնտեղ կեանքը : Ոչինչ : Ազգի, հայրենիքի, ցեղային ըմբռնումի խօսք չկար այնտեղ : Մեր գործն էր առաւօտէն մինչեւ իրիկուն աղօթել, «Յիսուսի եկ»ը երգել եւ կամ խաչած լուբիայի համ տուող քարոզիչներու «մասալ»ները մտիկ ընել : Հայ լեզուով, հայերէն գրերով օտար ազգերու կրօնք ու պատմութիւնը կը սերտէինք, առանց գիտնալու թէ մենք ուրտեղէն եկած ենք :

Թուրքին ու Քիւրտին զարհուրանքէն հազար նեղութիւններով ազատագրուած որբը, այս անգամ ենթակայ էր կրօնական յեղյեղուկ բռնադատութեան մը : Ով որ լաւ կ'աղօթէր, ով որ աղօթած ժամանակը աչքերը կը խփէր, ով որ շատ սաղմոսներ գոց ընէր կամ ոսկեղէն համարներ սորվէր եւ կամ գիտնար թէ «Պորտ» ընկերութիւնը տարեկան քանի՞ հազար օրինակ Ս. Գիրք կը ցրուէր հեթանոսներու մէջ, անիկա յարգ ու պատիւ ունէր եւ բոլորին դուրդուրանքը կը վայելէր : Իսկ անոնք որ քիչ մը ըմբոստ էին, կ'ենթարկուէին տմարդի նախատինքներու :

Քանի՜, քանի տղաքներ ծեծ կ'ուտէին պարզ այն պատճառաւ որ աղօթած ժամանակ իրենց աչքերը չէին փակեր : Կօշիկէ, մաքուր հագուստէ կը զրկէին այն բոլոր տղաքը որ անհատնում ժողովներէ կը բացակայէին : Օրական խղճուկ ճաշէն կը զրկէին բոլոր անոնք որ պարտադրուած սաղմոսը կամ «ոսկեղէն համարները»ը չէին կրնար գոց ընել :

Աւելի հասկնալի դառնալու համար այդ օրերու վիճակը՝ փոքր բայց խօսուն դրուագ մը : 1921ին, չարք մը որբանոցներու մէջ յատկապէս որբուհիներուն արգիլուած էր հայկական եկեղեցի յաճախել : Իսկ այն որբանոցները որ երեւութապէս արգելք չէին դրած, անոնք ալ իրենց աղօթքի պահերը յարմարցուցած էին եկեղեցիին պահերուն, այնպէս որ մէկին ներկայ գտնուողը միւսին պիտի բացակայէր : Խնդիրը հոն հասաւ որ չափահաս որբուհիները գաղտնի տեղեկագիր մը ղրկեցին առաջնորդ Գիւտ եպ. Մխիթարեանին եւ ան սիրով ընթացք տուաւ որբուհիներու խնդրանքին եւ բողոքեց հարկ եղած տեղերը : Խիստ բանավէճէ մը յետոյ, թոյլ տրուեցաւ որ իւրաքանչիւրը իր ցանկացած աղօթատեղին երթայ :

Լատին միսիոնարներու որբանոց մը կար : Ծիլ աչքով կ'ընայէին, լաւ հոգածութիւն չէին ցուցներ, շատ բաներէ կը զրկէին, եթէ որբին մէկը քարոզելու մտնելէ խուսափէր կամ ուրիշ կրօնքի համակրութիւն ցոյց տար :

Այս տմարդի կեանքին պատկերը չփոխուեցաւ, երբ մութ, խաւար արեւելքին ալիքները մեզ նետեցին աւելի լուսաւոր հորիզոններ ...

Ի՞նչ էր կեանքը այնտեղ Հելլադայի ափերուն վրայ : Աւելի քան վատթար եւ տխուր :

1922 — 23 — 24 — 25 թուականներ որ պէտք է խոշոր տառերով արձանագրուին որբերու պատմութեան մէջ :

Հազիւ հոն հասած, արդէն որոշ «չափ»ի մը վրայ հաշուեյարդարի ենթարկեցին ուսուցչական կազմը : Ճամբու դրուեցան այն ուսուցիչները որ հոգիով եւ սրտով կը դուրդուրային որբերուն վրայ : Այսպէս ճամբու կը դրուէին Թէոդիկ, Ն. Պէշիկթաշլեան, Կիւլպէնկեան, Քէշիշեան, Սուքէնեան եւ ուրիշ բազմաթիւ սիրուած ուժեր, եւ անոնց տեղ կը լեցնէին իրենց մարդիկը ... Եւ եթէ քանի մը ընտրելիներ ալ պահեցին, անոնք ալ ենթարկուած էին խեղճուկ կացութեան մը եւ ստիպուած էին համակերպիլ ամէն ինչի : Օրինակ Պ. Վահան Գույումճեանի պէս կարող, սիրուած ուժ մը նետեցին մինչեւ մանկապարտէզի դասարանները :

Այս Քորֆուի մէջ էր, հապա Սիրա՞ ... Ո՞վ չի գիտեր, ո՞վ չի ճանչնար Խանիկեանները եւ Կէօքճեանները : Ինչքա՜ն թոյն սրսկեցին, ինչքան աւերներ գործեցին այս թշուառները որբերու առողջ եւ հարազատ ըմբռնումն ու մտածումը խաթարելու համար ... Ինչեր չըրին «մոլորեալ ոչխարները» փարախ վերադարձնելու համար ...

Ահա այս էր պատկերը իմ պտտած ճամբաներուս վրայ : Իսկ միւս տեղերը՞ — Սուրիա, Լիբանան եւն. : Հաւանաբար նոյնը եթէ ոչ աւելի տխուր : «Վարժապետ»ներու բանակ մը կար այդ յարկերէն ներս որ փոխանակ հարազատ, հայեցի կրթութիւն մը տալու (հոգ չէ թէ համեստ), իւրաքանչիւրը իր կողմը քաշեց, ամէն մէկը իր հասկցած ձեւով սորվեցուց : Մէկը Հոոմի լուսաւոր ճամբաները ցուցուց, միւսը «Պորտ» ընկերութեան հասցէն տուաւ ... Այս կրօնականին քով կար եւ կուսակցականը : Այս ճակատին վրայ պատկերը աւելի կը թանձրանայ : Մենք Դաշնակցականներուն «ոճրագործ» ըլլալը հիմա չիմացանք, ոչ ալ Հնչակեաններու կատարած հոյակա՜պ աշխատանքները, եւ ոչ ալ ռամկավարներու «բարեսէր», «ազգասէր» ըլլալը : Այդ բոլորը սորվեցանք հոն, սորվեցանք «արժանաւոր վարժապետներու» կողմէ, մեր անմեղ, մատղաշ տարիքին մէջ ...

Ու ահա, այսօրուան տխուր վիճակը :

Ո՞վ է պատասխանատուն այս բոլորին, սերո՞ւնդը, թէ զայն դաստիարակողները ... Եւ ո՞ւր է այս սերունդին տեսած «դուրդուրանք»ը : Միակ կազմակերպութեան մը ցուցուցած անկեղծ, հարազատ դուրդուրանքը բաւակա՞ն է որպէսզի բանաձեւենք թէ «այս սերունդը ամէնէն շատ դուրդուրանք վայելեց» ... Զէ՞ք յիշեր, տակաւին քանի մը տարիներ առաջ, դաստիարակներ կային որ կասկածի տակ դրին ոչ միայն մեր սերունդը, այլ եւ ծնունդը : Դժբախտ թուականի մը ծնունդն է ըսին եւ «Հայ օղլի Թուրք թէ Թուրք օղլի Հայ» նախատինքը չպրտեցին մեր երեսին, միւս կողմէ կեղծաւոր չեչտով մը «որբերը» վերնագրով բանաստեղծութիւններ գրելու համար :

Եղբակացութիւն ... Հիմա որ սերունդը իր հասուն տարիքին մէջն է, հիմա որ ամէն մէկը իր ժամը ունի եւ խունկը իր ուզած ձեւով կը ծխէ, կը կարծեմ որ աւելորդ յոգնութիւն է երկար բարակ առաջարկներ ներկայացնել կամ բանաձեւեր փնտռել :

Ըսի արդէն, սերունդ մը կայ պայքարի ճակատներուն վրայ : Այդ սերունդը բաժնուած է քանի մը ճակատներու : Կրնա՞նք այդ ճակատները մէկ դրօշի տակ համախմբել : Զ. Ո. Մ., Հ. Մ. Ը. Մ., Պատ. Միութիւններ եւ չարք մը երիտասարդաց ու մշակութային միութիւններ կան որ զատ զատ միեւնոյն նպատակին համար կը գործեն : Միացնել այդ բոլորը, կազմել օրինակելի եւ բոլորին մատչելի ծրագիր մը, ընտրել որոշ ուղի եւ գործի լծել :

Կրնա՞նք ընել այս : Եթէ կրնանք մեծագոյն աշխատանքըկատարած կ'ըլլանք, եւ լաւագոյն արդիւնքը ձեռք բերելով :

Այլապէս՝ ժամավաճառութիւն է եղածը :

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐՁԷ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՄԸ
(Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ ՍԱՀԱԿԵԱՆ)

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ֆրիպուրկէն վերադարձին իր միտքը նոր գաղափարներով օժտած, թրոսինները գեղարուեստի շնորհք զգեցած հեւտղհետէ կ'արտադրէ աւելի հասուն գործեր : Պահելով հանդերձ երեւակայութեան թափը, աւելի իմաստուն, խորհող դարձած է քան թէ անզուսպ սրտի երգիչ, այժմ կը վերլուծէ կեանքը, կը քննէ իրերը իրենց փիլիսոփայական պատճառներուն մէջ, կը խորհրդակցի տիեզերքին հետ : Արդէն 31 տարեկան, ապրած լաւագոյն կեդրոններու մէջ, տեսած եւ իւրացուցած իտալական կամ հելլենական հրաշալիքներն արուեստի եւ բնութեան : Այս շրջանին իր «Արտաւազդ Գ.-ի երգերով» հայ գրականութեան կը բերէր դիւցազներգական կատարեալ նմոյշ մը :

Այդ երգերը նախ արձակ հրատարակեց, բայց տեսնելով որ իր զգացումներն ու գաղափարը չէին թարգմաներ, վերածեց ոտանաւորի. չքեղ կառուցուածքով, վսեմ ընթացքով եւ հոգեւազիտ պատկերներով, չեմ վարանիր ըսելու թէ արդի դարու մեր Հոմերոսը պիտի ըլլար. աւա՜ղ, այս հոյակապ գործէն քանի մը էջեր կան, որովհետեւ Թուրքերը զայն ալ մորթեցին :

Գողթան երգերու շունչով եւ արդիական հոգիով կը ներբողէ մեր պատմութեան այն փառաւոր էջը, ուր Մեծն Տիգրան Նինուէն կը գրաւէ :

Հայ բանակին արշաւանքը, Նինուէի երեւումը, յարձակումն ու գրաւումը, Նինուէի հրդեհումը լայն վրձինով կուռ եւ մարմնեղ պատկերներով չարժանկարի պէս կ'անցնին :

Նինուէն հեռուն կը բարձրանայ լոյսէ լոյս
Կ'ասպատակէ հորիզոնէ հորիզոն,
Այրող օդի բիւրեղին մէջ կրկնուած՝
Կը տարածուի երկրիս վրան եւ երկնի :
Վերը տեսիլք եւ վարն հսկայ մի զանգուած
Իբր օթեւան մարդկան եւ դից արժանի,
Ամրոցներով կ'ուզէ լեցնել լռութիւնն
Աւազներուն եւ աստղամերկ կապոյտի :
Իր պարիսպներ զորգի նման ծկարուն՝
Հին փառքերով կը սպառնան նոր թշնամոյն
Ու կը կոչեն թէ՝ կրանիտէն ալ հզօր
Նինուէն պիտի պաշտպանէ իր պատմութիւնն :
Կէս գիշեր է. աստղերու մէջ աստուածներ
Խոր կը ննջեն յոգնած օրուան զբօսանքէն :
Ընդոստ կ'ելլեն կարծես երկինք կը փլչի
Կրակի մէջ է Նինուէն, դիք,
Ձեղաւ տեսիլ մ'աւելի վեհ ու մեծղի,
Անապատին վերեւ ժողված միասին
Դիքն ամպեղէն նաւերու մէջ կը շրջին
Շատեր միայն թեթեւ զգեստով ծածկուած
Այնքան նեպով վար սլացան դիտելու
Ամբողջ Նինուէն հրդեհուած ...
Բայց Նինուէի յաղթողն անոր արեւստէն
Կը զգայ իր ցեղը պարտուած,
Կ'ուզէ զէնքին հետ հանճարի յաղթանակ,
Իր թշնամիքն են արքաներ քանդակուած
Սաղմանասարի գահոյքին վրայ փրղոսկրէ
Ուր պալատանց եւ իրէշներու վեհ ցնորքն
Իր գլխուն շուրջ կը պատէ.
Մարդագլուխ առիւծներու թեւին յեց
Արքայն ժպտուն Տիգրանակերտն է - բազեց :

Տէր Սահակեանի տեսիլները մեծղի են, որոտացող, թմբրային. իր նիւթը կը պահանջէ վսեմութիւն գաղափարներու, ճոխութիւն բառերու, եւ արեւելեան փարթամ գոյները : Տեսէք թէ ինչպէս կը նկարագրէ Նինուէն պարփակող սիրահար Տիգրիսը. —

Հոն՝ ուր Նինուէն կ'պլեկոծի օդին մէջ
Նման խանդի շունչէն զարթնած հոգիին,
Մարգարէին պէս՝ որ կ'ելնէ կրկնելու
Անապատի հողմերուն՝ խօսքն անմահին
Նման պալատանց հեռանկարի մը մէջէն
Կ'անցնի Տիգրիս, եւ կամուրջներ բիւր
իրեն կ'ըլլան կամար յաղթական.
Ամբողջացան հայելոյն մէջ ալիքի
Կը թուին հեռուն մատանիներ արծաթի.
Տիգրիսն է հոն մեծ բազուկի մը նման
Բուրաստանի թափերուն մէջ կարկառուն,
Ու պճնուած մանեակներով զեղազան
թափօր կ'ընէ սրբազան
Արմաւենեացկղզւոյ մը շուրջը հեշտանէր
Անոր զօտի՝ տալով բեկոր մ'երկնքի :

Կարապի վերջին երգերէն էր աս : 1913ին դեռ պիտի կազմակերպէր գրքոյ գլուխ 1500ամեակը. պիտի երգէր Թարգմանչաց քայլերգը.
Զերն է նամբան արեւի՝
Հայաստանի արծիւներ,
Արշալոյսին ծարաւի
Բանանք մեր թեւ դէպ երեր :

Պիտի հնչակէր այդ տօնին՝ բովանդակ աշխարհին, կեդծ քաղաքագէտներուն, եւ մեր ոսոխներուն թէ «լոյսն է մեր ազգային դրօշակը», այն լոյսը որ այս ժողովուրդը ջահի մը պէս բարձր բռնեց խաւար երկիրներուն մէջ ազատութեան ճանապարհին վրայ :

Անկարելի պիտի ըլլայ մէկիկ մէկիկ վերլուծել Հ. Կարապետի լաւագոյն քերթուածներն իսկ, անոնք գրեթէ 100ի կը հասնին, եւ դժբախտաբար դեռ առանձին հատորով լոյս չեն տեսած :

Կ'ուզեմ տեսութիւնս փակել իր օրհասականի ահեղ կանչովը մեր ազգային գաղափարականին յաւիտենական Արարատին : Ես տեսած եմ այդ լեռը Աստուծոյ պէս ահաւոր, զարհուրելիօրէն գեղեցիկ, միմիայն Տէր Սահակեանը կրցած է զայն պատկերել իր մաքին բոցեղէն վրձինով.

Ալեւոր անմահ, հսկայ մենաւէր,
Աստուածութեան պէս պատուած ամպերէն.
Նախահայր լերանց երկնքի ընկեր,
Վկայ մեր նախնեաց փառքին համօրէն.
Կախուած կապոյտէն վրան մ'ես օդային
Ամպ՝ հողմէն անշարժ, երկնքի ձմեռ,
Մեր ցաւը ձիւնիդ մէջ կը տանիս վեհին,
Գոռ ազատութեան շունչ են քու հողմեր :
Այգուն վարդերով սարերդ կը ծաղծաղկին,
Կ'այրին իրիկուան բոցովն անարատ
Բիւր արեւներու բիւրեղ հայելին
Յաւերժակա՞ն Արարատ :
Երբեմն ամպերէն՝ թումբեր պատնելով
Խուժեցին ջրվէժք, ովկէաններ ընկան,
Ըմբոստ ամբոխի նման ելաւ ծով
Կազմեց թեւաւոր շղթայ մը լերան :
Մահուան գիշեր մ'էր, խեղդուած էր արեւ ...
Կեանքն էր նաւաբեկ, բնութիւնն անարատ
Դու լոկ ժպտէիր կոհակաց վերեւ
Յաւերժակա՞ն Արարատ :
Թեւեթեւի եւ աչքն ուղղած լոյսերուդ
Պիտ' անցնին պարով սերունդներ Հայկին,
Նախնեաց յիշատակ՝ տեսիլքովդ անքոյթ
Սիրտն անոնց յոյսով պիտի ներշնչուին :
Թող մեր կեանքին դէմ դաւեն օտարներ,
Կարմի՞ր երազին գետերդ յորդառատ
Ժպտիս պիտ' ամէն ջրհեղեղէ վեր,
Յաւերժակա՞ն Արարատ :

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՕՐՈՒԱՆ ՎԷՃԻՆ ԱՌԹԻ[Վ]

Երբ Մեծն Աղեքսանդր Իսոսի առ[ջ]եւ իր մեծ յաղթանակէն վերջ (333 հոկտ.) Հայկական Ծոցին շուրջ հիմնեց Աղեքսանդրէթ քաղաքը, երբեք չենթադրեց, անշուշտ, որ այսօր համաշխարհային մամուլը պիտի զբաղի այսքան եռանդով :

Մեծ ռազմավարը, սակայն, ըմբռնած էր այն մեծ նշանակութիւնը, զոր ունի Աղեքսանդրէթը եւ Միջերկրականի հիւսիս - արեւելեան անկիւնը իբրեւ յարմարագոյն խարիսխ մը դէպի Հնդկաստան իր ապագայ արշաւանքին համար :

Եթէ ան իր խարիսխը հաստատա[ծ] ըլլար միայն հարիւր քիլոմեթր դէպի հարաւ, սուրիական անապատը անցնելով դէպի Պաղտատ երթալու իր բոլոր փորձերը ապարդիւն պիտի անցնէին :

Ան, իր արշաւին սկիզբ տալ[ով] Տաւրոսի հարաւային կողմը, իր լե[ռ]նցնները դիւրութեամբ կրնար առաջնորդել Եփրատի հովիտը ու աւե[լի] հեռուն՝ Հարաւի հոսանքով, որ[ով] անդին նոյնքան դիւրութեամբ կարե[լի] է հասնիլ Պաղտատ, որ միայն 400 քիլոմեթր հեռու է Իրանեան ծոցէն, Հնդկաստանի դռնէն :

Այսօր, Աղեքսանդրէթ սանճաքի խնդիրը արդիւնք չէ նման աշխար[հա]հակալական նպատակներու, իսկ Մեծ Բրիտանիոյ դանձը — Հնդկաստանը — այսօր այնքան լաւ պաշտպանուած է անտունկ բերդերով, օդանաւային կայաններով, ծովային հսկաներով եւ զինակից ազգերով, որ ոչ ոք կրնա[յ] մրցիլ Անգլիոյ հետ :

Թուրքիոյ կառավարութիւնը, սակայն, խորհելով որ յաջողութեամբ կրցաւ լուծել իր ներքին ու արտաքին խնդիրները, նոր նպատակ մը կը հետապնդէ, — իր երկրին կցել այն հողերը եւս, որոնք իրեն համար կենսական հարստութիւններ եւ «թրքական մեծամասնութիւն» մը ունին :

Այսպէս, Թուրքիա իրը կը նկատ[է] Միջերկրականեան այդ փոքր սանճաքը, ինչպէս նաեւ Մուսուլի նահանգը, որ ծանօթ է քարիւղի իր հարուստ հանքերով : Այդ նահանգը Իրաքի թողուեցաւ, Թուրք հանրապետութեան կողմէ, 99 տարուան պայմանաժամով, համաձայն դաշնագրին Էնկիլերի կը ստանայ հինգ առ հարիւրը արտադրուած քարիւղին : Եթէ աշխարհի դէպքերը ընթանան խաղա[ղ] ...

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ
(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

— Այդքան փութաջան մի ըլլար, Սարգիս : Անապարանքն ու վճռականութիւնը ամէն պարագայի չեն պատշաճիր : Սպասենք եւ ուսումներ չըգործենք :

— Իսկապէս որ, ես քեզ չեմ հասկնար : Միամիտները միայն կրնան հաւատալ որ մոլութիւնները եւ առաքինութիւնները հագնինք կամ հանենք, ինչպէս վերարկու մը :

— Բարեփոխութիւններ մտցուցինք Պայծառի կեանքին պայմաններուն մէջ, ինչ որ պէտք է բարեփոխէ զինք անխուսափելիօրէն : Սակայն, դեռ կանուխ է տար համար : Վախնամ թէ՝ օր մը դուն ընդդիմանաս ինծի, երբոր փորձարկութեան բոլոր միջոցները սպառելէ վերջ, ընդմիշտ զինքը ճամբու դնելու որոշում տամ :

×

— Ալօ՛, ալօ՛ :

— Ալօ՛ :

— Նոյն ինքն :

— Հոս, Փարիզ : Օր. Ժաքըլին : Հասէք : Փօլէթի սենեակը գող է մտած : Ձեզի կը սպասենք անկիւնի սրճարանը :

Ի՞նչ խաղ է դարձեալ : Գողերը Պայծառի՞ կարօտն են մնացեր :

Ու Գառնիկ կը դարձնէ ինքնաշարժին կոթը :

Եւ սրճարանէն առաջ, Պայծառի պանդոկապետուհիին կ'երթայ :

— Ի՞նչ է պատահեր, Տիկին, մեր աղջկան :

— Ձեր աղջկա՞ն : Սա հայ աղջկա՞ն է որ կ'ակնարկէք : Բայց, Պարոն, ան ձգած է մեր պանդոկը : Հոն, սա փողոցը կը բնակի, երեք շաբաթէ ի վեր, իր թիփին հետ :

— Ի՜նչ կ'ըսէք, Տիկին :

— Լաւ որ հեռացաւ : Աղտոտութիւն մը պակսեցաւ : Այդ աղջկան ուղեղի մեքենան խախտած բան մը ունէր անպայման : Այո, պարոն, հաւատացէք որ անհաւասարակշիռ էր ան : Իրիկունը, ամուսնոյս եւ ինծի կուգար, կ'ըսէր որ արգիլենք իր տղուն մուտքը : Լաւ : Պարոնը առտուն կանուխ, ժամը հինգէն առաջ, պատուհանին տակ կը սուլէր : Վար կ'իջնէր անամօթը եւ ներս կ'առնէր իր սիրականը :

Ի՞նչ կ'ըսէք սոր :

Եւ իրաւ, Գառնիկ Պայծառի սենեակին դրան վրայ չգտաւ

«Փօլէթ Քութիւրիէ»

մետաղեայ տառերը :

— Խօսեցէք, ձեզի եմ, օրիորդներ :

Բնականաբար, պիտի լսէր Պայծառ : Իրեն յանձնուած դերն էր ունկնդիր ըլլալ :

— Շուկայ գացեր էինք : Վերադարձին՝ ամէն ինչ տակն ու վրայ էր սենեակին մէջ : Փօլէթի 250 ֆրանքի խնայողութիւնը չկար : Եւ ջարդ ու փշուր եղած էին բոլոր տիքերը :

— Կատուն կոտրած չըլլա՜յ :

— Ի՞նչ կը խորհիք, Պ. Գառնիկ : Որո՞ւ գործը կրնայ ըլլալ :

— Դուք աւելի լաւ պէտք է գիտնաք, Օր. Ժաքըլին :

— Փիէռի վրայ կը կասկածինք :

— Ի՞նչ տուեալներով կը հիմնաւորէք ձեր կասկածը :

— Ինչպէս գիտէք, Պ. Գառնիկ, Փօլէթ երբեք չի տար Փիէռի : Կ'երեւի թէ մեր բացակայութեան տեղեակ՝ սենեակ եկաւ եւ վրէժ լուծեց :

— Եւ անշուշտ, դրամն ալ տարաւ, շարունակեց Գառնիկ : Լա՛ւ, Օր. Ժաքըլին, ի՞նչ եզրակացութեան կ'ուզէք յանգիլ : Կամ ի վերջոյ, ի՞նչ է ձեր առաջարկը :

Օրիորդները պահ մը իրարու կը նային : Ու Ժաքըլին քիչ մը աւելի կպելով Գառնիկի, եւ ձայնի աւելի անուշ արտադրութեամբ մը՝

— Պ. Գառնիկ, ահա թէ ի՞նչ խորհեցանք Փօլէթ եւ ես : Միանգամ ընդմիշտ ազատելու համար Փիէռի տաղտկալի հետապնդումներէն, պէտք է որ Փօլէթ Անկէն փոխադրուի : Ուրիշ լուծում չկայ :

— Ամէն պարագայի սակայն, ձեր այդ լուծումը ամենայետինը պէտք էր ըլլար բոլոր լուծումներուն : Ահաւոր սխալ մը գործած կ'ըլլաք այդպիսի կարգադրութեան մը դիմելով : Փոխանակ կրակը մարելու, աւելի եւս կ'արծարծէք զայն, աւելի եւս կը բորբոքէք զայն : Ընդհակառակն, օրիորդ Ժաքըլին, պէտք չէ փախչիլ : Մի մոռնաք սիրոյ սա ճշմարտութիւնը թէ՝ խոկական սիրահարներն ու սիրուհիներն են որ փախուստ կուտան : Օր. Փօլէթ իր փախուստով ինքզինք կը հակասէ :

Եւ սակայն, պէտք չէր որ աւելի երկարէր Գառնիկի ամուլ այս խօսակցութիւնը : Պէտք էր որ դանակի մէկ հարուածով լուծէր կեղծիքի վարագոյրը եւ վեր առնէր ու ոտնակոխ ընէր երկու դերասանուհիներուն խարդախ դիմակը :

— Ոչ, օրիորդ Ժաքըլին, բովանդակ կամքովս դէմ եմ ձեր ծրագ[ր]ին : Մանաւանդ որ, Օր. Փօլէթ շատ երջանիկ պէտք է զգայ ինքզինքը Պ. Փիէռի մօտ, Պ. Փիէռի բնակարանին մէջ : Օ՜, հարկ չկայ այլայլելու : Կեանքի սովորական երեւոյթներ, ամենօրեայ պատմութիւններ են ասոնք :

Ամբողջ շաբաթ մը, փողոցէ փողոց եւ տունէ տուն թափառելէ վերջ, Պայծառ վերջապէս սենեակ մը վարձեց Անկէնէն դուրս, աւելի Սէն - Կրբաանի մօտակայ : Ու առտու մըն ալ փոխադրուեցաւ :

Նոյն օրը, երբ այլ եւս դադրած էր առեւտուրը եւ ամէն ոք ապրանքներու ժողվրտուքին զբաղած՝ հետաքրքրական վաճառատեղի կը հասնի Փիէռ, կրակի գոյն դէմքով եւ ինքնիրմէն ելած : Ու կանգ կ'առնէ Գառնիկի առջեւ :

Պայծառ կարքին ետին ապաստանած՝ զարհուր եւ անձկագին սպասողութեան մէջ հելքին կը սպասէ.

— Պ. Գառնիկ, լաւ չէ ինչ որ կ'ընէք : Կինս կ'ուզեմ : Փօլէթ իմ կինս է, կ'ըսէ Փիէռ եւ կը փորձէ դէպի վաճառորդին յառաջանալ :

— Օ՜, ներողութիւն, Պ. Փիէռ, թոյլ չեմ տար որ այդքան առաջ երթաք : Ձեր սեփական իրաւունքները պաշտպանելու առեն, մի մոռնաք որ պարտական էք յարգել ուրիշներու իրաւունքներն ալ : Թոյլ չեմ տար ձեզ որ, իրաւացի կամ անիրաւ, դաք գայթակղութիւն յարուցանելու գործատեղիիս մէջ :

— Կինս կը պահանջեմ, պարոն :

— Այսօրուան ձեր վրդովմունքին պատճառին բացարձակապէս անտեղեակ եմ, Պ. Փիէռ : Սակայն, ինչպէս կը նկատեմ, արտակարգ բան մը պատահած ըլլալու է ձեր երկուքին մէջ :

— Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս : Ձեր տունն կը փոխադրէք կինս եւ բանէ մը լուր չունեցո՞ղ կը ձեւանաք հիմա :

Գառնիկ ապշահար Պայծառի դարձաւ :

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

(10)

կերպով եւ նոր պատերազմ մը չփոխէ պետութիւններու սահմանները, 99 տարի վերջ Իրաք Թուրքիոյ պիտի վերադարձնէ Մուսուլի նահանգը: Բայց, մինչեւ այն ատեն, ըստ դիտողներու, քարիւղի ակերը սպառած պիտի ըլլան ու Թուրքիա պիտի վերստանայ կիսամայի նահանգ մը որուն բնակիչները պիտի կազմեն իրեն թշնամի ցեղերը:

Ուրիշ է Սանճաքի խնդիրը: Պատերազմէ վերջ Թուրքիա ստիպուեցաւ համաձայնիլ որ ան մտնէ, իբրեւ առանձին իշխանութիւն, Սուրիոյ սահմաններուն մէջ, Փրանսական հոգատարութեան տակ:

Ֆրանսան երբեք չի կրնար ըլլալ Անգլիոյ նման գաղթային պետութիւն մը, որ նուազագոյն միջոցներով առաւելագոյն արդիւնքներ ձեռք կը ձգէ:

Ֆրանսան հսկայ ծախքեր կ'ընէ, կը պահէ մեծաթիւ պաշտօնէութիւն ու բանակ: Անգլիա, ընդհակառակն, փոքրաթիւ պաշտօնէութիւն կը գործածէ, աւելի քիչ զինուոր, չի հետաքրքրուիր իր կողմէ կառավարուած ժողովուրդներու հոգեւոր կեանքով, ու կը պահէ միայն ճամբաները, հանքերը, քարիւղի ակերը եւ հում նիւթերը:

Ֆրանսան, համոզուած ըլլալով դրամական ժխտական արդիւնքին, որոշեց անկախութիւն շնորհել Սուրիացիներուն, իրեն պահելով Տրիպոլիոյ քարիւղի իրաւունքը, զինուորական վերահսկողութիւնը եւ Սուրիացի ազգայնականներու բարեկամութիւնը, որուն կրնայ պէտք ունենալ ամէն ատեն:

Թուրք կառավարութիւնը շատ լաւ էր ընտրած վայրկեանը. մանաւանդ որ Միլլի շարժումէն ասդին որ եւ է անյաջողութիւն չէր ունեցած դիւանագիտական կեանքի մէջ:

Թողունք դիւանագէտներուն՝ այդ խնդիրը լուծելու հոգը:

Ու մտնենք Ալեքսանտրէթ Սանճաքէն ներս ու դիտենք զայն:

Սրբազան կղզին, ուր ծնաւ Աստղիկը (Աֆրոտիդէ) ծովային ալիքներու փրփուրներէն, կը գտնուի Միջերկրականի հիւսիս–արեւելեան անկիւնը: Անոր Անդրէաս առաքելի հրուանդանէն պարզ աչքով կ'երեւի Մերսինի հարաւային ծովափը, քիչ մը աւելի աջը՝ Տաւրոսի բարձունքները, իսկ արեւելեան կողմը վիճելի Սանճաքին ծովափունքը:

Կիպրոս կղզիին արեւելեան ծայրն է «Անդրէաս Առաքեալ»ի վանքը, որուն ներքեւ կը գտնուի այն քարայրը, ուր կը հանգչի Փրկիչին ամէնէն երիտասարդ առաքեալին աճիւնը, ըստ աւանդութեան:

Երեկոյեան, երբ թանձր մշուշը կը ծածկէ ծոցը, վանքէն կ'երեւին սախական եզերքի կրակները, զոր հովիւները կը վառեն՝ Պուլկար – Տաղի լանջերուն վրայ: Աւելի աջ կը փայլին ելեկտրական լոյսերը Մերսինի, Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի, իսկ եթէ օդը մեղմ է՝ կը լսուին նաեւ դամբոններու հաչոցները...

Փակեցէք ձեր աչքերը ու ջանացէք վերյիշել պատմութիւնը: Ասկէ են անցած ցեղերու եւ ազգերու հոսանքները: Այդ ճամբան տէքոռն էր հելլենական քաղաքակրթութեան: Հոդկէ անցան Կղէոպատրայի նաւերը՝ ուղղուելու համար դէպի Տիւրոս, ուր իրեն կը սպասէր Հռոմի երբեմնի տիրակալը՝ Անտոնիոս: Ասկէ անցաւ Աղեքսանդր Մակեդոնացին՝ իր լեգէոններով երթալու համար Հնդկաստան: Հոդ էր որ առաջին անգամ Քրիստոսի աշակերտները ընդունեցին «քրիստոնեաներ» անունը ու աւելի վերջ, 252—308, Անտիոքի շուրջ սարքեցին մօտ տասը եկեղեցական ժողովներ: Հոդ էր որ խաչակիրները հիմնեցին առաջին բերդերը՝ աստուածային գերեզմանի պաշտպանութեան համար: Թուրքերը այդ ծովափը հաստատուեցան այդ բերդի հողամասին վրայ:

Ա.

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԹՈՒՐՔԸ Կ'ՈՒԶԷՐ ՄՈՌՆԱԼ ԱՆՑԵԱԼԸ»

Երեսփոխան Իսմայիլ Միւշթաք Մայաքօն այս վերնագրով առաջնորդող մը ստորագրած է Ճիւմհուրիէթի մէջ: Ըսելէ յետոյ որ Թուրքը ուզեց եւ կ'ուզէ մոռնալ անցեալի քէնը, ոխակալութիւններն ու անիրաւութիւնները, բայց մի՛ղք որ տակաւին արդելք եղողներ կան, յօդուածագիրը կ'ըսէ.

— «Թուրքը սրտոտ եւ խղճամիտ է, բայց չի հանդուրժեր խաբուելուն: Թուրքը պարզապէս կը խնդայ անոնց վրայ, որ ստախօսութիւնը ճարտարութիւն կը սեպեն իրենց: Որովհետեւ անկարելի է որ Թուրքը խաբուի:

Անցեալի գօսացած գլուխով դիւանագէտները կրնան շարունակել իրենց վազքը ցնորքներու ետեւէն, բայց իրականին մէջ իրենք է որ կը խաբուին: Վերջ ի վերջոյ Թուրքերը կը ցաւին ոչ թէ այդ խաբուած դիւանագէտներուն, այլ անոնց ետեւէն քալող միամիտ ազգերուն:

Թուրքերը այսօր որ եւ է քէն ալ չեն սնուցաներ այսպէս քալող ազգերուն դէմ: Եթէ սնուցանէին, ազգային անմոռանալի երգ մը կը դարձնէին Թուրք բանաստեղծ Եմին Պիւլէնտի կողմէ 1910ին գրուած Բիճ (Բէն) վերնագրով բանաստեղծութիւնը, որ բողոք մըն է Արեւմուտքի եւ Արեւմուտքցիներուն դէմ:

Թուրքը այլ եւս ընդհանուր առումով Արեւմուտքի եւ Արեւմուտքցիներու մասին չի խորհիր, բայց եթէ հաստատուի որ Արեւմուտքի մէջ տակաւին կան մարդիկ որ չեն հասկնար Թուրքը եւ առ ոչինչ կը համարին անոր ազնուականութիւնը եւ կորովը, այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ կրկնել Եմին Պիւլէնտի հետ.

Արեւմուտքի վախկոտ թշնամին, չներեցի քեզի
Եթէ մէկ հոգի իսկ մնամ՝ Թուրք եմ եւ թշնամի եմ քեզի:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵՐԼԻՆ.— Շաբաթ, 23 յունուար, մինչեւ առաւօտեան ժամը 5, տեղի ունեցաւ մեր գաղութին տարեկան պարահանդէսը:

Միջազգային հասարակութիւն մը լեցուցած էր սրահը: Բեմին վրայ տեղաւորուած էր ռուսական նուագախումբ մը, որուն կարգադրիչը կը ջանար ոգեւորել ներկաները գերմաներէն եւ ռուսերէն բացագանչութիւններով եւ կատակներով:

Գեղարուեստական բաժինը կը վարէր գերմանացի կատակաբան Պ. Քոնիսթման, որուն ինքնագիր գաւեշտական մենախօսութիւններէն պատառներ արտասանեց Օր. Մ. Դաւիթխանեան:

Մէջ ընդ մէջ եւրոպական պարեր, լէզկինկա, երգ եւ նուագ ուրախ ժամանց մը կը պարգեւէին ներկաներուն: Թաւ ջութակի վրայ յաջողապէս նուագեց Օր. Ծ. Մարտիրոսեան եւրոպական երկու եղանակ: Տիկին Զաքարեան (Գերմանուհի) երգեց Ֆրայշիւցէն դժուար մաս մը շատ յաջող եւ ի պատիւ իրեն պէտք է ըսել որ իր «Հայաստան»ը — միակ հայերէն երգը այդ իրիկուան — հայկական փայլը եղաւ հանդէսին: Օր. Փօփով (Հայուհի) որ պետական օփերայի պարուհի է, պարեց երկու գեղարուեստական պարեր: Օր. Մնացականեան (Համպուրկէն) քանի մը անգամ պարեց արեւելեան պարեր, իսկ պատանի Ռուբիկ Տէր Յարութիւնեան փարթ նուագեց եւրոպական կտոր մը դաշնակի վրայ: Եղան նաեւ կովկասեան պարեր Պ. Պ. Օրտուխանեանի եւ Վանիսուլի կողմէ, որոնք իրենց տարազով եւ սուրերու խաղերով կ'ոգեւորէին հանդիսականները: Ասոնց մասնակցեցան նաեւ շատեր ներկաներուն մէջէն, համակերպելով խնդրանքի, ինչպէս սովորութիւն է լէզկինկայի ոգեւորութեան ատեն:

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցողները ամէնքն ալ արժանացան ընդհանուր գնահատանքի եւ ծափերու:

Պերլինի հայ տիկիններն ու օրիորդները, ինչպէս նաեւ շատ մը առեւտրական հայրենակիցներ յօժարակամ բերած էին իրենց մասնակցութիւնը հանդէսին ճոխացման համար՝ ձեռագործներով, տոմսով եւ հայկական անուշեղէններով կամ այլ նուէրներով: Թէ վիճակահանը եւ թէ սեղանները լաւ սպառած ըլլալով, կ'ենթադրեմ թէ հասոյթ մըն ալ եղած է:

Փակագիծ մը.— Գաղթային Միութեան կողմէ կարդացուած գրութեան մէջ գաղութին մէկ մասին կարծիքին դէմ ուղղուած խօսքը տեղին չէր:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՊԵՐԼԻՆ.— Իրանէն Պ. Մարտիրոս Յարութիւնեան աւարտեց Արհեստագիտական Բարձրագոյն վարժարանը, իբրեւ ելեկտրագէտ–ճարտարագէտ: Պատկառելի հիմնադիրներէն մէկն է «Երիտասարդ» Միութեան, եւ անոր ժրաջան փոխ–վարիչն ու քարտուղարը:

ԿԻՊՐՈՍ ԿԱՄ ԵՐԿՐՈՐԴ ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԸ

Սթէֆան Լօզան, «Մաթէն»ի խմբագրապետը կը գրէ.—

Անգլիա գիտէ՞ր թէ ինչ կ'ընէր, երբ, 1878ին, տէր կը դառնար Կիպրոս կղզիին, հնադարեան Կիտտիմի, որ փոխն ի փոխ անցաւ Ճենովայի յետոյ, Վենետիկի հանրապետութեան եւ օսմ. կայսրութեան ձեռքը: Ամէն պարագայի, Անգլիա այժմ գիտէ թէ ինչ կ'ուզէ ընել,— կ'ուզէ Կիպրոսը վերածել երկրորդ Ճիպրալթարի մը:

Ռազմագիտական տեսակէտով, արեւելեան Միջերկրականի մէջ Կիպրոս կը գրաւէ առաջնակարգ դիրք մը: Գտնուելով Ալեքսանտրէթի ծոցին մօտիկ, ուրեմն Սուրիոյ դիմաց, Կիպրոս կը տիրապետէ եւ կը հսկէ ամբողջ ծովեզերքին վրայ: Ցամաքակէս իր պաշտպանութեան տակ կ'առնէր Հայֆան, որ բերանն է Մուսուլի քարիւղի խողովակներուն, ինչպէս նաեւ մեկնակէտը օդանաւային գծի մը եւ ինքնաշարժի ճամբու մը, դէպի Պարսից ծոց եւ Հնդկաստան: Շատ հեռու չէ Տարտանէլի բերանէն, հազիւ 300 մղոն հեռու Սուէզի ջրանցքէն: Մէկ խօսքով, Կիպրոս կը տիրապետէ ամբողջ արեւելեան Միջերկրականի վրայ:

Աշխարհագրական տեսակէտով, Կիպրոս ամէն բաղձալի յարմարութիւն ունի դառնալու համար աշխակու բերդ մը ծովային եւ օդային պատերազմի: Ունի հրաշալի ծոց մը, լաւ պաշտպանուած,— Ֆամակուսթայի ծոցը: Ունի ներքին լիճ մը, Աքրոթիրիի լիճը, որ կրնայ վերածուիլ ջրօդանաւերու հրաշալի խարիսխի մը: Ունի նոյնպէս ամրանիստ լեռնաշղթայ մը, որուն վրայ կը տիրապետէ Թրօօդոսի գագաթը, մօտ 2000 մեթր բարձրութեամբ, որուն տակ, առանց պէթոնի, կարելի է շինել հսկայ ապաստաններ: Վերջապէս ունի այլազան, հաճելի եւ քաղցր կլիմայ մը, ինչ որ մեծ արժէք կը ներկայացնէ, երբ նաւաստիները եւ զինուորականները անգլիացի են մանաւանդ:

Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս չհասկնալ որոշումը, զոր առաւ Սըր Ս. Հօր, ուսումնասիրական ճամբորդութիւն մը կատարած ժամանակ, անցեալ ամառ, Միջերկրականի մէջ: — Այսուհետ, ըսաւ ան լակոնական խօսքով մը, պէտք է շինենք երկրորդ Ճիպրալթար մը:

Արդէն 300 միլիոն ֆրանք յատկացուած է, որպէսզի կղզին վերածուի զինուորական մեծ կայանի մը,— օդանաւային կայան մը, որ պիտի շինուի Նիկոսիոյ մէջ (կղզիին մայրաքաղաքը), օժտուած ստորերկրեայ օդանաւային կայաններով, ուր պիտի կրնան ապաստան գտնել 50 օդանաւեր, վիթխարի շտեմարաններ, վառելանիւթի համար, լերան ընդերքին մէջ, Աքրոթիրիի լիճը պիտի վերածուի ընդարձակ խարիսխի մը ջրօդանաւերու, զօրանոցներ եւ զօրակայաններ ապահով եւ ընտրուած վայրերու մէջ, շինութիւններ Ֆամակուսթայի ծոցին մէջ, մէկ խօսքով՝ ոչինչ պիտի խնայուի, որպէսզի Կիպրոսը դառնայ բերդ մը արդիական եւ առաջնակարգ:

Այսպէս կը հիմնուի երկրորդ եւ ահարկու պահակ մը Միջերկրականի ճամբաներուն վրայ,— այդ ճամբաները կը կազմեն, Անգլիոյ համար, մահու–կենաց խնդիր մը:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ»

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարեան բուն օրկանը, դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ պատասխան մը հրատարակուած է Արեւին, Եգիպտոսաբնակ... «Թուրք Հայ»ու մը կողմէ: Այդ գրութիւնը Պոլսահայ մամուլէն արտատպելով կը հրատարակենք մենք ալ, այսօր (տե՛ս Գ. էջի վրայ Գ. սիւնակ): Չենք գիտեր թէ իրապէս այդ գրութիւնը Եգիպտոսէ՞ն ղրկուած է, թէ ոչ Կ. Պոլսոյ մէջ յարմարցուած: Բայց կ'ուզենք հաւատալ Ճիւմհուրիէթին եւ անոր Եգիպտաբնակ «հայրենակից»ին, ու այդ հաւատքով ալ պատասխանել մեր «նախկին հայրենակից»ին:

Այս սիւնակին մէջ ըսած էինք թէ վերջերս Թուրք մամուլին մէջ Հայոց մասին երեւցած գրութիւնները ոչինչ կը փոխեն այն իրականութենէն որ այժմ կայ Թուրքիոյ մէջ, Հայոց վերաբերմամբ, ոչ ալ այդ գրութիւնները փաստը կը բերեն փոփոխութեան մը, որ Թուրք կառավարութեան ընթացքին մէջ երեւցած ըլլայ հանդէպ արտասահմանի իրաւազուրկ եւ ուրեմն պահանջատէր հայութեան: Ալեքսանտրէթի Սանճաքին հարցը, որ առիթ տուած էր այդ «սրտագեղ» արտայայտութեանց, քաղաքական խնդիր մըն է, որ պիտի վճռուի,— ինչպէս կը վճռուի — մեզմէ դուրս: Ալեքսանտրէթի հայութիւնը, ինչպէս Սուրիոյ հայութիւնը պիտի կատարէ եւ կը կատարէ իր սուրիացի քաղաքացիի պարտականութիւնը, սուրիական ժողովուրդին հետ ըլլալով, ինչպէս կատարած են եւ կը կատարեն, այժմ Թուրքիոյ մէջ բնակող Հայերը՝ իրենց պարտականութիւնը՝ Թուրք ժողովուրդին հետ ըլլալով: Եգիպտաբնակ «Թուրք Հայ»ուն այն խօսքը թէ ընդհանուր պատերազմին բոլոր Հայերը մէկ մարդու նման թրքական դրօշին տակ կատարած չեն իրենց պարտականութիւնը, զզուելի սուտ մըն է եւ անպատկառ հայհոյանք յիշատակին դէմ այն բոլոր հայ զինուորներուն, որոնք ինկան այդ դրօշին տակ եւ որոնց ընտանիքները տարագրուեցան ու ջարդուեցան անապատներու մէջ: Եթէ Թուրքիոյ հայութեան կողմէ իր հայրենիքին հանդէպ ցոյց տրուած պարտաճանաչութեան այդ ձեւով «վարձատրութիւնը» մեր «նախկին հայրենակից»ը կը նկատէ «հօրմէն տղուն եղած յանդիմանութիւն մը», կը ցաւինք պարզապէս որ մեր «նախկին հայրենակից»ը դերծ մնացած է այդ «յանդիմանութենէն»: Կ'երեւի թէ այս «Թուրք Հայ»ը չէր կատարած «իրեն ինկած պարտականութիւնը», երբ կ'ապրէր «Ղազի Այնթապ»ի մէջ, այլապէս իր ոսկորներն ալ այսօր նետուած պիտի ըլլային Խապուրի ափերուն վրայ: Որով այդպիսի «անպարտաճանաչ» մէկը չենք կարծեր որ այսօր «պարտաճանաչութեան» խրատներ տալու իրաւունք ունենայ մեզի Եգիպտոսէն Կ. Պոլիս եւ Կ. Պոլիսէն Եգիպտոս: Ուրեմն այս չափը բաւական կը նկատենք իրեն իբրեւ պատասխան, բան մը որուն արժանի չէր սակայն մեր «անծանօթ» ընդդիմախօսը»:

ԳՆՉՈՒՆԵՐՈՒՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ...

Նորէն սկսած է իր վրայ խօսեցնել Միքայէլ Քրիք, Թրանսիլվանիացի այն գնչուն, որ կը փափաքի «Գնչուական պետութեան» մը թագաւոր ընել զինքը: Արդէն յարաբերութեան մէջ մտած էր իր ժամանակին Թիթուլէսքուի հետ, այդ առթէն պետական մարդու աջակցութիւնը խնդրելու համար: Բայց Թիթուլէսքու կարեւորութիւն չտուաւ այս ցնորային ծրագրին եւ Քրիք այնուհետեւ դարձաւ Լեհաստանի կողմը: Հոն կարողացաւ ինքզինքը թագաւոր ձեւացնել սակաւաթիւ բայց խանդավառ գնչուական ժողովի մը մէջ: Միայն թէ արարողութեան միջոցին դէպք մը պատահեցաւ... ձիաւոր ոստիկանութիւնը գնչուներն ու իրենց նորաօծ թագաւորը խարազանի հարուածներով անտառէն դուրս քշեց, ուր հաւաքուած էին, այնպէս որ կէս մնացած թագաւորութեան հանդէսը հարկ եղաւ բաց դաշտի վրայ լրացնել: Անոր վրայ շատ ատեն չանցած Ն. Վեհափառութիւնը, Գնչուներու արքան, ընկերակցութեամբ երկու քարտուղարներու եւ արարողապետի մը, մտաւ դարձեալ Անգլիա, Անգլիացիներուն վեհանձնութեան դիմում ընելու համար: Յայտարարեց թէ Գնչուները (Բոշա, Զինկեանէ, Ցիկկօյնըր) խակապէս հնդկական ծագում ունին եւ Մեծն Բրիտանիա, իր բոլոր հողերը մէկզի դրած, պարտաւոր է Հնդկաստանի մէջ օջախ մը ապահովել թափառական Գնչուներուն: Գնչու մեծ ցեղին երազն է տէր ըլլալ հողամասի մը, թէկուզ ոչ–ընդարձակ, ուր կարելի ըլլայ ապրիլ ազատ եւ ինքնիշխան, յայտարարեց վեհափառը: Բայց դժբախտաբար Անգլիոյ մէջ եւս հարկ եղած ականջները չգտաւ Միքայէլ Քրիք եւ սկսաւ նայիլ Մաճառիստանի կողմը: Բայց հոն ալ իր գաւառին միակ ունկնդիրները եղան Գնչուներու նուագախումբի մը անդամները գրօսարանի մը մէջ: Մինչ այս, սակայն, մաճառ ոստիկանութիւնը, գոնէ առժամապէս, լռեցուց Քրիքի փառամոլութեան ջութակը, եւ կը պարտաւորէ զայն հիմա ուրիշ տեղ փորձել իր բախտը: Լաւ կ'ընէ Աթաթիւրքին հետ խորհրդակցելով....

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ, Ա. պրակ: Գրեց Սերովբէ Մխիթարեան: Փարիզ 1937: Գին 15 ֆրանք: Imprimerie du Globe, 14 Fb. St. Denis.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (190)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Կը հասկնամ ըսածդ: Աստուած տար, առանց նկատուելու մինչեւ քաղաք հասնէինք: Հիմա ժամանակ է ճամբայ ելլելու: Շուտով լուսաստղը կը բարձրանայ: Տղոցը ձէն տամ...

Մեծ դժուարութեամբ յաջողեցան ոտքի հանել յոգնած հայդուկները: Այս անգամ արդէն՝ խառն ի խուռն, խումբը ցրուած սկսաւ բարձրանալ սարն ի վեր, որ կարծես թէ երբեք վերջ պիտի չունենար:

Երբ արեւելքը սկսաւ շառագունիլ, խումբը վերջապէս լերան կատարը հասաւ: Այդ դիրքը կը տիրապետէր շրջակայ գագաթները: Պահակներ նշանակուեցան, յարմարագոյն դիրքերու մէջ, անակնկալի չգալու համար: Գէորգն ու խումբի տղաքը դիրքերու կեդրոնը հաւաքուած՝ երկնցան հանգստանալու համար, եթէ երբեք կարելի էր այդ ցուրտին քնանալու մասին մտածել:

Ցակոբը պահակներուն հետ արթուն մնաց հսկելու համար:

Կամաց կամաց արեւը բարձրացաւ սահմանագլխի լեռնաշղթայի ետեւէն: Քամին դադրեցաւ ու մինչեւ այդ ցուրտէն սրսփացող տղաքը իրարու սեղմուած՝ քնացան:

Աքանչելի համայնապատկեր մը կը բացուէր այդ դիրքէն: Արեւմտեան կողմի վրայ կ'երեւէր Հսկայ Սիփանը, մէկը՝ Հայաստանի ամենասիրուն լեռներէն, որու երկարած փէշերը մեղմ զառիվայրով մը կը թաղէին Վանայ ծովու կապուտակ ջրերուն մէջ: Բերկրի, ինչպէս եւ Ապաղայի դաշտը հայելիի նման փռուած էին աջ ու ձախ: Հեռուն կ'երեւէր Գործոթի սարը, որ Փիր–Ռաշիտ լերան մէկ թեւն է, իսկ աւելի հեռուն, Վարագայ սարի գագաթը: Հիւսիս–արեւելեան կողմը կը բարձրանար լայնանիստ խարխափով Թանտուրեկ սարը, որու թեւերէն մէկը կ'երկարէր դէպի Հաբաւ, կազմելով սահմանի երկարաւուն լեռնաշղթան, որ ծանօթ է Ալլակեան անունով:

Կէս օրուան մօտ, քնացող տղաքը սկսան հետզհետէ արթննալ: Խմբակներ կազմելով՝ ոմանք իրենց զէնքերը կը մաքրէին, ոմանք իրարու քով նստած կը խօսէին, իսկ անոնք որ առջի գիշեր խելօք չարժած էին, պահած հացերնին մէջտեղ կը հանէին եւ ախորժակով կ'ուտէին՝ չունեցողներու նախանձը շարժելով:

— Զոռ ու ցաւս ուտես,— ինքնիրեն կը խօսէր մեր վաղեմի ծանօթ Քանաքեռցի Ցակոբը, երբ թէ հրացանը մաքրելով զբաղած, բայց աչքի պոչով կը դիտէր Նիկոլի շարժումները, որ կէս լաւաշ հաց մը ու կտոր մը պանիր առջեւը դրած, կարծես դիտմամբ բերանը չփչփացնելով կ'ուտէր:

— Հը՞, Ցակոբ ջան, չլինի՞ թէ սոված ես,— հեգնօրէն հարցուց Նիկոլը,— վախ, վախ, քոռանամ ես...

— Տօ, ձէնդ է,— բարկացաւ Ցակոբը, որ, եթէ ընթերցողը կը յիշէ երկու բանի չէր կրնար դիմանալ՝ մէկ անօթութեան, մէկ ալ լուռ մնալու:

— Խոպէս էլ համով հաց, կարծես գաթայ լինի, բահ, բահ, բահ, պանիր չէ, կարագ է,— որպէս թէ ինքնիրեն, կը խօսէր Նիկոլը, առանց Ցակոբին նայելու:

— Տօ, ձէնդ բռի, է,— գոռաց Ցակոբը՝ ձեռքի հրացանը կուշտը դնելով, ու անմիջապէս մեղմանալով խնդրական ձայնով մը դարձաւ Նիկոլին,— Տօ անիրաւ, սոված մեռայ, վայլահ մեռայ: Որ մեռնիմ, յետոյ կը փոշմանես... էլ Ցակոբ չի լինիր:

— Վայ, վայ, վայ, տօ մի ըսեր, հիմա կուլամ,— կեղծ լացի ձայնով մը ըսաւ Նիկոլը, հազիւ խնդուքը բռնած.— Ցակոբ ջան, քու մէրը չմեռնի, էս ի՞նչ օրերու հասար, դու մի Քանաքեռցի սալան...

Նիկոլը ունեցած հացի կէսը Ցակոբին տուաւ, որ վայրկեանի մը մէջ լափեց, աչքը տնկած ուրիշ զինուորի մը հացին, որ քովը նստած կ'ուտէր:

Երկու ընկերները, իրարմէ չէին բաժնուած, անցած երեք տարիներու ընթացքին: Վարդանին պատահած դժբախտութենէն վերջ, երբ վանք հասան, հոն ամիս մը մնալէ եւ կ'ազդուրուելէ վերջ, երկիր մտան Գէորգի հետ: Կարճ ժամանակին մէջ, Նիկոլը գրաւեց Վահէի եւ Պիծայի վստահութիւնը: Բծախնդիր էր, կարգապահ, տոկուն զինուոր մը, կարծես թէ՝ ստեղծուած յեղափոխական կեանքի համար: Իսկ Ցակոբը, իր աղմկարար բնաւորութեամբ, անսպառ կատակներով շատ շուտով զինուորներու սիրելին դարձաւ:

Թէեւ երկու ընկերները բնաւորութեամբ հակապատկերներ, բայց սերտօրէն կապուած էին իրարու հետ: Անոնց Երկիր մտնելէն քանի մը ամիս վերջ Լեւոնն ալ եկաւ, որու անցեալի մասին ոչ ոք բան մը լսած էր: Լեւոնի թելադրանքով յեղափոխական ղեկավարները առաջ քաշեցին Նիկոլը՝ տասնեակի մը խմբապետ նշանակելով զայն: Այդ տասնեակի մէջ էր անբաժանելի Ցակոբը:

Երբ Գէորգը, ամիս մը առաջ, փոքր խմբով մը Վանէն Թադէոս Առաքեալի վանքը գնաց, հոն հաւաքուած զինուորները առաջնորդելու համար, հետը միասին վերցուց փորձառու զինուորներու խումբ մը: Այդ խմբին մէջ էին Ուրանցի Ցակոբը, Ախալքալաքցի Նիկոլը, Քանաքեռցի Ցակոբը, Թոփալ Սատանան, որ ոչ թոփալ էր եւ ոչ սատանայ մը, բայց այդ անունը վաստակած էր իր ծայրայեղ խորամանկութեան եւ ճարպիկութեան շնորհիւ, Մոկացի Ցակոբը, Առիւծ Գեւօն եւ անոր անբաժան կէսը՝ կարսեցի Համբօն: Երբ Գէորգը վաթսուն ուշօրս զինուորներով վանքէն ճամբայ ելաւ, տասնեակներու ղեկավարութիւնը յանձնեց իր հետ տարած զինուորներուն. միայն Ցակոբը չուզեց տասնապետ ըլլալ, Նիկոլէն չբաժնուելու համար:

— Ես տասնապե՞տ,— խնդացեր էր ան Գէորգի երեսին,— վազ անցիր, Պ. Գէորգ, ես հազիւ միապետ մը կրնամ լինել:

Երկրի յեղափոխական չարքաշ կեանքի մէջ, Ցակոբը ամէն տեսակ նեղութիւններու վարժուեցաւ. ոչ մէկ զինուորէ վար կը մնար: Բայց չարունակ շրթներուն վրայ գանգատ մը ունէր: Ամենայն լրջութեամբ կ'երդնուր որ քանի Հայաստան եկած էր՝ օր մը օրանց կարգին չէր կշտացած:

Այդ օրն ալ, Նիկոլի տուած կտոր մը հացն ու պանիրը կլլեց եւ յուսահատ կերպով գլուխը շարժեց՝ դանդատելով որ անօթութենէն պիտի նուաղի շուտով. թէեւ նուաղելու ոչ մէկ նշան կ'երեւար դէմքին:

— Հը՞, Նիկոլ, հացը ե՞րբ պիտի բերեն... Մեր քաշածն ալ կեա՞նք է:

— Որ երէկ գիշեր ամբողջ պաշարդ կերած չլինէիր, ժպտալով ըսաւ Նիկոլը,— դեռ բան մը կ'ունենայիր ուտելու:

— Տօ ձէնդ,— բարկացաւ Ցակոբը,— կտոր մը բան կուտաք, հազար կ'ուզէք որ միւս օրուան ալ պահեմ: Ես ծիծեռնա՞կ եմ թէ ճնճղուկ,— ու որպէս թէ խռոված փորին վրայ պառկելով՝ գլուխը դրաւ թեւերուն վրայ ու աչքերը գոցեց:

Ամբողջ օրը խաղաղ անցաւ: Ոչ հովիւ մը երեւցաւ այդ կողմերը եւ ոչ ալ անցորդ մը: Արդէն գլխաւոր ճանապարհը ձորի մէջէն կ'անցնէր, շատ հեռու տղոց դիրքերէն: Միայն շատ աճապարող ճամբորդ մը, Բերկրիէն Ապաղա անցնելու համար, լեռնային ճամբան կը նախընտրէր, որ թէեւ աւելի կարճ, բայց սաստիկ յոգնեցուցիչ էր:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

մանաւ որ համաձայնութիւնը ուղղուած չըլլայ ո եւ է մէկուն դէմ»: Փոհունակութիւն յայտնելով հանդերձ որ Հիթլէր ալ կ'ընդունի թէ վէճի նիւթ չի կրնար ըլլալ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, «ինչ որ մեր ալ մտածումն ու բաղձանքն է», Պ. Իվօն Տէլպոս չեշտեց.— «Ջերմապէս կապուած՝ Ազգերու Դաշնակցութեան, մենք պիտի շարունակենք պաշտպանել եւ զօրացնել անոր ապահովութեան մեթոդը»: Նախարարը ուժգնօրէն ընդդիմացաւ Խ. Միութիւնը միջազգային ընտանիքէ դուրս ձգելու գաղափարին, որուն կը ձգտի Հիթլէր:

— «Կամայական է եւ վտանգաւոր միջազգային համարակութենէ դուրս ձգել իբր 200,000,000նոց ժողովուրդ մը, որ միեւնոյն վերապահումները չի յայտներ եւ որ բոլորին հետ պահանջ ու բաղձանքն ունի խաղաղութեան: Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ եղած մեթոտներու տարբերութիւնը այն է որ, Ֆրանսա կը պահանջէ յարգել դաշնագիրները, իսկ վարչապետ Հիթլէր կը յայտարարէ թէ Ազգաժողովը պէտք է դառնայ «բարեշրջական յղացման օրկան մը»: «Ցօժարակամ կ'արձանագրեմ երկու երկիրներուն միջեւ համաձայնութիւն մը կնքելու բաղձանքը: Բայց մենք մինակ չենք աշխարհի մէջ եւ խաղաղութեան պահպանումը պայմանաւորուած է ընդհանուր կանոններով: Այդ կանոններէն մէկն է դաշնագիրներու պահպանումը: Մենք Գերմանիայէն չենք պահանջեր բան մը որ չենք պահանջեր բոլորէն, մենք ալ մէջն ըլլալով: Որպէսզի խաղաղութիւնը տիրապետէ, պատերազմական ճարտարագործու-թիւնները պէտք է վերածուին խաղաղութեան ճարտարագործութեանց»:

*** Նոյն օրը Տալատիէ եւս ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ «Ֆրանսայի ժողովուրդը կ'ուզէ հեռացնել պատերազմը, եւ իր ձեռքը կ'երկարէ ազատօրէն եւ ուղղամտօրէն»: «Ցաճախ անշարժ նստած երեսփ. ժողովին մէջ, կը լսեմ ճառախօսներ որ կը հարցնեն թէ ապահովուա՞ծ է մեր ազգային պաշտպանութիւնը: Կրնամ պատասխանել ձեզի.— ամուր են մեր մարտկոցները»:

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Մոսկուայի դատավճիռի մասին

Վճռագիրը պարզելով ամբաստանեալներուն գործակցութիւնը՝ Թրոցքիի, Գերմանիոյ եւ Ճափոնի գործակալներուն եւն. հետ, անոնց կատարած լրտեսութիւնները եւ քափանարար գործերը, որ կը ձգտէին տկարացնել Խ. Միութեան պաշտպանութիւնը, վերջին մասին մէջ կ'ըսէ.—

«Ժողովուրդի թշնամի Թրոցքիի ուղղակի հրահանգներուն վրայ, հակաբոլշեւիկ Թրոցքիական կեդրոնը Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Քիեւի, Ռոստովի, Նովոսիպերսկի, Սոչիի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ կազմեց ահաբեկչական խումբեր, որոնք ահաբեկումներ կը պատրաստէին կուսակցութեան եւ կառավարութեան վարիչներուն,— Սթալինի, Մոլոթովի, Քականովիչի, Վորոշիլովի, Օրժոնիկիձէի, Եժովի, Ժտանովի, Քոսիորի, Էյխէի, Բերիայի եւ այլնի դէմ: Կարգ մը ահաբեկչական խմբակներ (Մոսկուայի, Ուկրանայի եւ Անդրկովկասի մէջ) կը գտնուէին Փիաթաքովի եւ Սերէբրիաքովի անմիջական ղեկավարութեան տակ: 1934ի աշնան Շէսթով Մուրալովի հրամանով փորձեց ահաբեկում կատարել Մոլոթովի դէմ, երբ այն կը գտնուէր Քուզնեցքի ածխահանքին մէջ: Այս նպատակով տեղական ահաբեկչական խումբին մէկ անդամը՝ Արնոլտ փորձեց աղէտ մը կազմակերպել Մոլոթովի գործածած ինքնաշարժով: Անկէ զատ Շէսթով Փիաթաքովի եւ Մուրալովի հրահանգներով ահաբեկում մը պատրաստէր արեւմտեան Սիպերիոյ երկրային կոմիտէի քարտուղարին Էյխէի դէմ: Իսկ Արնոլտ, նոյն Շէսթովի հրահանգով ահաբեկում կը պատրաստէր Օրժոնիկիձէի դէմ:

Դատավճիռը հաստատելով իւրաքանչիւրին կատարած ոճիրը, կը յիշէ օրէնքին համապատասխան յօդուածները եւ կը դատապարտէ գնդակահարման՝ Փիաթաքովը եւ Սերէբրիաքովը, իբրեւ անդամ հակախորհրդային Թրոցքիական կեդրոնին որոնք կազմակերպեցին եւ անձամբ վարեցին դաւաճանութիւնը, լրտեսութիւնը, քանդումը, խափանումը եւ ահաբեկումը:

Նոյն գերագոյն պատիժին՝ գնդակահարման կը դատապարտէ Մուրալովը, Տրոյնիսը, Լիվշիցը, Պօկուլավսքին, Քնեազէվը, Ռաթաչաքը, Նորքինը, Շէսթովը, Տուրոքը, Փուշինը, Քրաշէն, իբրեւ ուղղակի կազմակերպիչները ու գործադրիչները վերը յիշուած ոճիրներուն:

Տասնական տարի բանտարկութեան՝ Սոքոլնիքովը եւ Ռատէքը իբրեւ անդամ հակախորհրդային Թրոցքիական խմբակին, որոնք պատասխանատու են անոր եղեռնական գործունէութեան համար, բայց ուղղակի չեն մասնակցած քանդումի, լրտեսութեան եւ ահաբեկման արարքներու կազմակերպման եւ գործադրութեան: Ամբաստանեալներէն Արնոլտ կը դատապարտուի տասը տարի բանտարկութեան, իսկ Սթրոյլով ութ տարուան:

Սոքոլնիքով, Ռատէք, Արնոլտ եւ Սթրոյլով իրենց քաղաքական իրաւունքներէն կը զրկուին հինգ տարուան համար:

Ժողովուրդի թշնամի Թրոցքի եւ իր որդին Սետով, որոնք Խորհրդային Միութենէն արտաքսուած են 1929ին եւ զրկուած խորհրդային քաղաքացիութենէ, համաձայն Կեդր. Գործադիր կոմիտէի 1932 փետրուար 20ի հրամանագրին, Փիաթաքովի, Ռատէքի, Շէստովի, Մուրալովի եւ ուրիշներու վկայութիւններով եւ ներկայ դատին տուեալներով ամբաստանուած ըլլալով թէ անձամբ վարած են հակախորհրդային Թրոցքիական կեդրոնին գործունէութիւնը եւ դաւաճանութիւնը, պէտք է անմիջապէս գերագոյն ատեանին յանձնուին, եթէ գտնուին Խորհրդային Միութեան հողին վրայ:

ՋԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՆՕԹ ՎԻՊԱԳԻՐ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ Անրի Տիւվէռնուա, որ չափազանց յոգնութենէն տկարացած էր վերջերս, յանկարծամահ եղաւ շաբաթ օր: Ծնած էր 1875ին: Ասպարէզը սկսած է օրագրութեամբ: Կը թողու հարուստ հունձ մը:

ԿԱԹՈՆԵՂԷՆԻ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ՝ Մաժիի բանուորները նորէն գործադուլ հռչակեցին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ առեւտրական վիճակագրութեան համաձայն, 1936ին արտածումները 45,800,000 անգլ. ոսկի աւելի եղած են ներածումներէն: 1935ին յաւելումը 9,250,000 ոսկի էր միայն: Ահաւասիկ 1936ի թիւերը.— արտածում՝ 397,300,000, ներածում՝ 351,500,000 ոսկի:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Վասպուրականի հերոսամարտի ներկայացումը տեղի պիտի ունենար 30 յունուար շաբաթ երեկոյ, կարգ մը անկախ պատճառներով յետաձգուած է: Օրը եւ վայրը կը տեղեկացնենք մօտ ատենէն:

Վասպուրականի հայրենակցական Միութեան վարչութիւն

«Նախերգանք»

Երիտասարդ գրող Թէօլէօլեան հրատարակած է իր արձակ եւ քերթուած բանաստեղծութիւններու հատորը՝ «ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ», 100 էջ, գեղատիպ եւ մաքուր հրատարակութիւն:

Պիտի ծախուի միայն 100 օրինակ: Ունենալ փափաքողները կրնան 6 ֆր.ի դրոշմաթուղթ ներփակել եւ գրկել հեղինակին՝

M. TEULEULIAN, B. P. 444 SOFIA (Bulgraie).

Տէր եւ Տիկին Մ. Համբարձումեան, Այրի Տիկին Տիրուհի Մաղաքեան, Պ. Գաբրիէլ Համբարձումեան, Օր. Մառի Մաղաքեան, Այրի Տիկին Աղաւնի Սամուէլեան, Այրի Տիկին Ա. Քէօսէեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վ. Սամուէլեան, ինչպէս նաեւ Գաբրիէլեան, Գազազեան, Թէրզեան, Ոսկերիչեան, Սիմոնեան, Թորոսեան, Տէր Պետրոսեան, Մինասեան եւ Սինանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՆԵՄԶԻՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

գանդաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ յունուար 29ին, իր բնակարանին մէջ, Rosny sous Bois:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1.45ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, Rue Jean Goujon, Փարիզ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի իր ընտանեկան դամբարանը, Rosny sous Boisի գերեզմանատունը:

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հոսանքներ	10 »
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	3 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԴՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԻՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալն եւ ներկայն	4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայ որդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Գ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօլեան և Յ. Ագրիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ) Մայիսի 28	4 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՔՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպիսկ. Տրապիզոնի, պատկ. եւ գեղատիպ 25 ֆր., ԱՇՈՏ ԵՐԿԱԹ, Բ. Այվազեան, 12, ԱՆԻՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ 10, ՐԱՖՖԻԻ ԳՈՐԾԵՐԸ.— ԿԱՅԾԵՐ, Պէյրութ, 2 հատորը միասին 50 ֆր., ՍԱՄՈՒԷԼ, Աթէնք 40, ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Աթէնք 40, ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ, Գահիրէ 20 ֆր., ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ 2 հատոր 70 ֆր., ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻՆ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ, Մ. Զէվագօ 35, ՀՐԱՇՔՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ 35, ՌԱԿԱՍԹԷՆԻ ԱՍՊԵՏԸ 35, ԽԵԼԱԳԱՐ ՀԱՅՈՒՀԻՆ, Տր. Ճէլալեան, 20, ՀԱՐՑԱԿԱՆԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, վէպ, Տիկին Լաւ 2 հատոր 20 ֆր., ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան 15, ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Նշ. Պէշիկթաշլեան 15, ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ-, Ա. Գիւլխանտանեան 15, ՖԻՐՏՈՒՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ, Ա. Կօթիկեան 7.50, ՀԻՆ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ, Գեղարքունի 6, ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, Արամ Զարըդ 15, ԴՈՒՆ ԵՒ ԵՍ, Ռափ. Զարդարեան 10, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ հրատարակութիւնները, հատորը 20 ֆրանք, ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937, ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐ. ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ, Ա. Քէչեան, 20 ֆր.:

25 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՍ ՆՈՒԷՐ: 50 ՖՐ.Ի ԳՆՈՂԻՆ՝ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԷՐ, 100 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ ՏԱՐԵԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ:

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ,

գաւառէն եւ արտասահմանէն Թղթատարի ծախք աւելցնել 100ին 10,

51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պանեէօ—Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

7 փետր. կիրակի, Bourg la Reineի սրահին մէջ

Դասախօս՝ Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Սանուց Միութեան կողմէ

6 փետր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ:

կը ներկայացուի ԱՆԻԾԵԱԼԻՆ ՓԱՐՈՍԸ

եւ Պարոնեանի ՄԾԱՊԱՏԻԻ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ,

գիներ՝ մեծերու 5 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս հինգշաբթի 4 Փետր. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԶՕՊԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Ֆուիկ (Շարք).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բնիկ Մարաշցի Վարդան Գափեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Հաճը Ցարութիւն Գափեանը (28—29 տարեկան) եւ քեռայրը՝ Յովհաննէս Թորոսեանը, որոնք անկէ տարիներ առաջ կը գտնուէին Ֆրանսա, Վիէն (Իզէրի շրջան):

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրեն հետեւեալ հասցէով.— Ղազարոս Պետրոսեան, քաֆէքօփթիս, Քալամարիա, Սելանիկ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Journaux R. CHIMCHI
29, Aghiou Marcou, ATHENES

Journaux R. CHIMCHI
56, Akti Miaouli, PIRÉE

ՅԱՌԱՋ ՍԷԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

կը ծախուի Շիմշի գրատունը, Զմշկի փողոց:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹՇ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

28 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 14,30ին,

Théâtre Renée Maubel, 10 Rue de l'Orient, Paris

ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ**

(5 արար եւ 3 պատկեր)

Սիրտյօժար մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ

Դերասան Պ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆր.:

Տոմսերուն համար դիմել Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ եւ Պ. Քիւրքճի[...] 258 rue St. Honoré, գրատուն Հրանտ Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ շաքան Carlo, 34 rue St. Lazare:

Հաղորդ. միջոցներ.— Métro Place Blanche, օթօպիւս 30 եւլն.:

Տոքթ. ՄԻՍՃԵԱՆ

82 rue d'Amsterdam, Paris (9)

Tél. Pigalle 70—02. Métro Place Clichy

Մասնագէտ ներքին եւ կանանց հիւանդութիւններու:

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 3—7:

կիրակի եւ տօն օրեր մասնաւոր ժամադրութեամբ:

ՌԻԹՄԻՔԻ ԴԱՍԵՐ

Ժաք Տալքրոզի մէթոտով

ՏԻԿԻՆ ԼԻԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 5 — 6: 91, Rue Olivier de S[erres] Paris (15), մէթրօ՝ Porte Versailles:

Կ'ընդունի աշակերտներ 4 տարեկանէն սկսեալ: Ինչպէս նաեւ երկսեռ փահասներ: Պայմաններու մասին դիմել տեղւոյն վրայ:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, ջուլպաններու եւլն.ի համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար գեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-87

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ պատճառաւ ծախու է բանուկ հրապարակի վրայ վերջին նորութիւններով կարգաւորուած սափրիչի խանութ մը ունի 4 աթոռներ այրերու եւ 4 աթոռներ կիներու համար: Կեդրոնական ջեռուցիչ: Պայլ 7 տարի: Մատչելի գին: Դիմել Պ. Շէրէմէթեանի, 8 rue Gérard. Փարիզ (13), մէթրօ Place d'Italie:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի վռամեան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերներ Անդրանիկ եւ Բարսեղ Հայրապետեաններուն՝ իրենց հօրեղբօր եւ աներորդւոյն կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Տէր եւ Տիկին Սահակ Յ. Մարկոսեան (Մարսէյլ) իրենց վաստակաւոր ուսուցիչ ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԵԼԵԱՆի մահուան առթիւ, խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնեն իր զաւակներուն Արշաւիրի, Յովհաննէսի եւ Տէր եւ Տիկին Գարեգին Հաբելեանի:

×

Զ. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գարեգին Հաբելեանի, Արշաւիր եւ Յովհաննէս Հաբելեաններու եւ պարագաներուն՝ իրենց հօր՝ ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԵԼԵԱՆի մահուան առթիւ:

×

Սրտի խոր կսկիծով մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տէր եւ Տիկին Գարեգին Հաբելեանի, Արշաւիր եւ Յովհաննէս Հաբելեաններու եւ պարագաներուն, իրենց հօր՝ ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԵԼԵԱՆի մահուան առթիւ:

Կէնեճեան ընտանիք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հալէպի Միս Եէփիէ հաստատութեան տնօրէնութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Զաքրեանի (Քասապլանքա) որ տարինբէ ի վեր «Յառաջ»ը կը նուիրէ իր վարժարանին:

Հալէպ, 15 Յուն. 937

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ

Մարսէյլ—Փրատոյի Մայր-եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ փետր. 4, հինգշաբթի, [...] ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ տօնին առիթով հանդիսաւոր Ս. պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Եպս. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ: Ցերեկ կ'ունենայ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔ, անոր տօնախմբութիւնն ըլլալով Ամենայն Հայոց Շնորհազարդ Տ. Տ. Խորէն ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ: Այս առթիւ կը յաջորդէ հանդիսակատարութիւն մը՝ երգով եւ արտասանութեամբ կեղեցիին դպրախումբին կողմէ նուիրուած ազգային—եկեղեցական մեծ տօնին:

Սիրով կը հրաւիրուի ամբողջ սփյուռքայութիւնը ներկայ ըլլալու վայելելու մեծապանծ յիշատակը կազդուրիչ ներշնչումները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ

(Տռամ հայկ. եղեռնի դրուագներ) La Société des Amis de l'Institutionի հիմնած գրական մրցումներուն մէջ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ժանացած է այս երկին ֆրանսերէն բնագիրը: ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀԱՄԱՐ ՄՇԱԿՈՒԱԾ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԿՈՂՄԷ: Թին արժանի շքեղ տպագրութեամբ հատոր մը: Գին 7.50 ֆրանք: տպարան Ե. Արմէն եւ ընկ. [...] Saint-Savournin, Marseille, եւ գրատուն Հրանտ—Սամուէլ, 51 rue le Prince, Paris (6):

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe, LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն [...] գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30[...]

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 3 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3336

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Հիթլէրի վերջին ճառը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ Եւրոպան բաժնուած է երկու հզօր ճակատներու, որոնց ընդհարումը չարաշուք հեռանկարներ կը ներկայացնէ :

Հակառակ բոլոր ակնկալութեանց, Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը այս անգամ աւելի ուժգնօրէն ծառացաւ խորհրդային կարգուսարքին դէմ, համայնավարութիւնը կոչելով ժանտախտ :

— « Մեզի համար բոլշեւիկութիւնը ժանտախտ մըն է որուն դէմ պաշտպանուելու հարկադրուեցանք մեր տան մէջ· ժանտախտ մը որ փորձեց անապատի վերածել մեր երկիրը, ինչպէս Սպանիան··· Մոսկուայի հրեայ միջազգային բոլշեւիկութիւնը համաշխարհային յեղափոխութեան, այսինքն աշխարհի կործանման վարդապետութիւն մըն է : Այդ վարդապետութիւնը ընդունիլ իբրեւ կենսական եւ հաւասարազօր ազդակ մը Եւրոպայի մէջ՝ կը նշանակէ անոր յանձնել Եւրոպան··· Մենք բոլշեւիկութիւնը կը նկատենք համաշխարհային վտանգ մը եւ կը ջանանք բոլոր միջոցներով այդ վտանգը հեռացնել մեր ժողովուրդէն» :

Այս տեսական գնահատման անմիջապէս կը յաջորդէ գործնականը ·

— « Որ եւ է դաշնագրային կապակցութիւն արդի խորհրդային Ռուսաստանի հետ՝ բացարձակապէս անարժէք պիտի ըլլայ մեզի համար » :

Եւ արդէն այս է բուն հարցը, այսինքն խաղաղութեան սպառնացող վտանգը :

Ուրեմն հիթլէրական Գերմանիան երբեք տրամադիր չէ լսելու որ եւ է ձայն, որ կը փորձէ զինքը միջազգային յանձնառութեամբ կապել խորհրդային իշխանութեան հետ : Հետեւաբար, մերժելով կը մերժէ նաեւ հաւաքական ապահովութեան որ եւ է ծրագիր, ուր կ'երեւայ կարմիր դրօշը : Այդ պատճառով ալ, Ֆրանսայի հետ լեզու գտնելու համար, բոլոր ձեւերով, ուղղակի թէ անուղղակի կը թելադրէ որ խզէն Մոսկուայի հետ կնքուած դաշինքը :

Այս անգամ աւելի բացորոշ էր ազդարարութիւնը : Այն ատեն որ, Պ· Իվօն Տէլպոս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, հարկադրուեցաւ դիտել տալ, յաջորդ օրն իսկ ·

— «Կամայական եւ վտանգաւոր է միջազգային հասարակութենէ դուրս ձգել իբր 200,000,000նոց ժողովուրդ մը, որ միեւնոյն պահանջն ու բաղձանքն ունի խաղաղութեան » :

Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ այն կարծիքն ունին թէ՝ Հիթլէր միշտ ընդդիմանալով խորհրդային իշխանութեան, պարզապէս կը խուսափի հաւաքական ապահովութեան ծրագրէն, որ հիմը կը կազմէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան : Երկուքն ալ կը կարծեն թէ կարելի է աշխարհի խաղաղութիւնը փրկել, յարգելով դաշնագիրներու նուիրականութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը : Իսկ մինչ այդ, երկուքն ալ կը բազմապատկեն իրենց սպառազինութիւնները :

Արդ, հիթլէրական Գերմանիան շատոնց ճշդած է իր դիրքը, Ժընեւի հաստատութեան հանդէպ : Քաշուեցաւ Ազգաժողովէն, ինքն իր գլխուն իրագործելու համար հաւասարութեան պահանջը : Եւ իր ծրագիրը ամբողջութեամբ գործադրելէ վերջն ալ, տակաւին դուրս կը մնայ, որպէսզի կարենայ պահել իր գործելու ազատութիւնը :

Օրինակ, միւսները սպառազինութեանց կրճատում կ'առաջարկեն· եւ ատոր համար անհրաժեշտ է որ Գերմանիա վերադառնայ Ժընեւ :

Հիթլէր միշտ կը դժկամակի, նկատի ունենալով նաեւ ուրիշ պարագայ մը,— Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ կը գտնուի իր աչքին փուշը՝ կարմիր Մոսկուան :

Ցատկանշանական է, այս առթիւ, իր ճառին այն մասը որ կը վերաբերի սպառազինութեանց կրճատման ·

— «Պ· Իտըն կը խօսի գերմանական սպառազինութեանց մասին եւ կը սպասէ որ կրճատուին : Այդ կրճատումը մենք առաջարկեցինք ժամանակին, սակայն ձախողեցաւ, որովհետեւ մարդիկ փորձեցին թումբերու ցանցով մը, դաշնագիրներու միջոցաւ Եւրոպայի կեդրոնը բերել աշխարհի ամենամեծ զինուորական պետութիւնը : Երբ սպառազինութեանց մասին կը խօսին, արդար է նախ այդ պետութեան սպառազինութեանց մասին խօսիլ : Անո՛նց վրայ հիմնուած են միւս բոլոր պետութեանց սպառազինութիւնները » :

Ուրեմն այստեղ ալ խորհրդային իշխանութիւնը անջրպետ մը կը բանայ Գերմանիոյ եւ արեւմտեան Եւրոպայի միջեւ :

Ուրիշ խօսքով, Հիթլէր չուզեր մօտենալ եւ յանձնառութեանց տակ մտնել, քանի Եւրոպան երես չէ դարձուցած «ժանտախտ»էն, « համաշխարհային անհանդուրժելի վտանգէն», որ կը կազմէ «ամենամեծ թոյնը» : Ինք արդէն դաշինք մը կնքած է, այս ճակատին վրայ, հեռաւոր Ճափոնի հետ, եւ Իտալիան ալ հետզհետէ կը քաշէ նոյն ճամբուն վրայ : Իր հիմնական ծրագիրն է կռնակը ապահովել արեւմուտքէն, աւելի վճռական դիրք մը բռնելու համար արեւելքի հանդէպ : Ուստի, միշտ ալ կը յիշեցնէ թէ խնդիր չունի Ֆրանսայի հետ, եւ պատրաստ է նոր համաձայնութիւն մը կնքելու, պայմանաւ որ չեղեալ համարուի ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը :

Ո՞ր կողմէն ալ քննենք հարցը, չարաշուք հեռանկար մըն է որ կը պարզուի :

Միամիտները միայն կրնան հաւատալ թէ կարելի է փրկել Եւրոպայի խաղաղութիւնը, քանի վերջնապէս չեն շտկուած Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ յարաբերութիւնները :

Կացութիւնը մռայլ է նաեւ ուրիշ տեսակէտով մը :

Շ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ 13 ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ

Ընդհ. դատախազը կը միջնորդէ, Սթալին կը պնդէ

Ռիկայէն կը հեռագրեն փետրուար 1 թուականով (Փարի - Սուար).—

Մոսկուայի Գերագոյն Ատեանին կողմէ մահուան դատապարտուած 13 ամբաստանեալները այս գիշեր գնդակահարուեցան Չեկայի բանտին մէջ, 16 Չինացիներէ բաղկացած դահճախումբի մը կողմէ, որուն կը հրամայէր Լէ - Թոնիացի «մօրուաւոր դահիճը», Փէթէրսըն :

Կեդր· Գործադիր Կոմիտէն, որ հրաւիրուած էր քննելու համար մահապարտներուն ներման խնդիրը, ժողով գումարեց լման երեք ժամ : Ժողովականներուն մէկ մասը համաձայն էր ներում շնորհելու եւ ընդհ· դատախազ Վիշինսքի, որ սխալողաբար կանչուած էր իր կարծիքը յայտնելու համար, բացատրեց թէ քանի որ Ռատէք եւ Սոքոլնիքով, երկու գլխաւոր յանցաւորները եւ ամէնէն վտանգաւոր թշնամիները փրկեցին իրենց կեանքը, պատճառ չի տեսներ գնդակահարելու միւսները : Բայց եւ այնպէս Սթալին անդրդուելի մնաց եւ Կեդր· Գործադիր Կոմիտէն մերժեց ներման բոլոր դիմումները :

Մահապարտները մեռան քաջաբար, բացի Փիաթաքովէ որ կը հեծկլտար եւ Պոկուսլավսքիէ որ տագնապ մը ունեցաւ եւ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ ՊԱՌԿԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ, որովհետեւ բանտին ներքին բակին մէջ ցից չկար զինքը կապելու համար :

Ընդհ· դատախազ Վիշինսքի ներկայ ըլլալով, մերժեց ներկայ ըլլալ գնդակահարման, եւ, իւրաքանչիւր դատապարտեալի վերջին կամքը լսելէ վերջ, մեկնեցաւ բանտէն :

Փիաթաքով ուզեց տեսնուիլ կնոջը հետ, բայց ըսին թէ Մոսկուա չի գտնուիր : Միւս դատապարտեալները պարզապէս իրարու ձեռք սեղմեցին եւ մէկը բացագանչեց ·

— « Ըսէք Ռատէքի եւ Սոքոլնիքովի թէ դաւաճաններ են» :

Մահապարտներուն դիակները փոխադրուեցան բեռնակառքով մը եւ թաղուեցան հասարակաց փոսի մը մէջ :

Կը հաստատուի թէ ձերբակալուած է Տիկ· Քրուփսքայա, Լէնինի այրին :

Թրոցքիականներու երրորդ շարքին դատավարութիւնը պիտի կատարուի ապրիլին :

*** Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, 13 մահապարտները գնդակահարուած են փետրուար 1ի արշալոյսին : Խորհրդային իշխանութիւնը որ եւ է մանրամասնութիւն չի հաղորդեր գնդակահարման պարագաներու մասին : Թերթերը քանի մը տողով հաղորդած են լուրը :

Վարշաւայէն կը հաղորդեն թէ Փիաթաքով իմանալով որ իր կինը կը մերժէ՞ մնաք - բարովի գալ, փղձկեցաւ : Միեւնոյն խցիկին մէջ կը գտնուէին Մուրալով, Սերեբրիաքով եւ Լիվշից, որոնք պատին վրայ գրեր էին ·— «Մնաք բարով բոլորին» : Տակաւին գիշեր էր երբ գնդակահարիչ խումբը եկաւ դատապարտեալներուն քով : Բոլորն ալ ողորմելի տեսարան մը կը ներկայացնէին եւ հարկ եղաւ քշել դէպի Չեկային տխրահռչակ պատը զոր Մոսկուայի բնակիչները կը կոչեն «Լացի պատ» : Վերջին պահուն Փիաթաքով շտկուելով մռնչեց ·— «Ես անմեղ եմ, կեցցէ՛ Լէնին» :

Կարճ հրաման մը արձակուեցաւ եւ 13 մահապարտները փռուեցան հրացաններու համազարկի մը տակ, ծակ ծակ եղած :

Որովհետեւ պաշտօնական տեղեկութիւններ կը պակսին, կարծողներ ալ կան թէ դատապարտեալները զատ - զատ գնդակահարուած են կռնակէն, առանձին խցիկներու մէջ, համաձայն Չեկայի սովորութեան : Այդ պարագային գնդակները արձակուած կ'ըլլան ատրճանակով, եւ կոճղէզին :

Ի՞նչպէս փրկուեցան Ռատէք եւ Սոքոլնիքով

Ռիկայէն հասած հեռագրի մը համաձայն, հարիւր հոգի պիտի դատուին յառաջիկայ դատավարութեան ընթացքին :

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած է Պալթիկ ծովու խորհրդային տորմիղին նախորդ հրամանատարը, Սօֆ և պիտի դատուի մօտերս : Ձերբակալուած է, նաեւ, Թրոցքիի ազգականներէն մէկը, Պրոնշթայն, որ հին բոլշեւիկ մըն է : Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ գտնուած խափանարարները եւ մասնաւորապէս Ուրալի երկաթուղիներուն մէջ սարքուած քանդումներու հեղինակները շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն քան կը կարծուի :

*** Իրազեկներու կարծիքով, Ռատէք եւ Սոքոլնիքով մահապատիժէ փրկուեցան ոչ թէ անոր համար որ մեղմացուցիչ պարագաներ կը ներկայացնէին, այլ որովհետեւ երկուքն ալ օգտակար պիտի ըլլան յառաջիկայ դատավարութեան ընթացքին : Գերագոյն Ատեանը կը կարծէ թէ Ռատէք ամէն բան խոստովանած չէ : Երեք զինուորական դատաւորներուն համոզումով, ան ամէն բան չէ ըսած իր գիտցածներու մասին : Իր քօղարկեալ խօսքերէն կը հետեւի թէ ուրիշ «հակայեղափոխական» (աւելի ճիշդ՝ հակասթալինեան) կեդրոն մը կը գործէ Խ· Միութեան մէջ եւ թէ Զինովիեւի հետ գնդակահարուած դատապարտեալներէն Տրայցէր շատ մը գաղտնիքներ միասին գերեզման տարած է : Ուրեմն Ռատէք ըսել ուզած է ·— «Ողջ պահեցէք զիս, որովհետեւ տակաւին կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի » :

Արդարեւ, Ռատէք շատ օգտակար պիտի կրնայ ըլլալ Գ· դատավարութեան ատեն, որուն մէջ գլխաւոր ամբաստանեալները պիտի ըլլան Պուխարին՝ «Իզվեստիա»ի խմբագրապետը եւ իր մեծաւորը եւ Ռիքով, նախորդ վարչապետը : Ռատէք քանի մը անգամ յիշեց իր մտերմութիւնը՝ Պուխարինի հետ եւ ըսաւ թէ ան ալ իր բնակարանը կը գտնուէր, երբ, 1935ի ամառը տեսնուեցաւ գերման դիւանագէտի մը հետ : Ուրեմն շատ շահեկան յայտնութիւններ պիտի լսենք, երբ դէմ դիմաց հանուին Ռատէք եւ Պուխարին : Անշուշտ վերջինը պիտի ամբաստանէ իր աշխատակիցը, եւ հետեւանքը պիտի ըլլայ ··· երկուքին ալ գնդակահարումը, քանի որ դաւադրած են ամենազօր Սթալինի դէմ :

Նմանօրինակ պատճառներու կը վերագրուի Սոքոլնիքովի փրկութիւնը :

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ· ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՓՍՈ՜Ս ՈՐ ՈՒՇ ՄՆԱՑԵՐ ԵՆՔ

Երանի՜ թէ 40 – 50 տարի առաջ փարիզ եկած ըլլայինք :

Ոչ միայն անհատապէս, այլեւ ազգովին փրկուած կ'ըլլայինք, առանց զանազան «հայասէրներու» դուռը զարնելու, կամ կաթիլ մը արիւն թափելու :

Չէ՞ք հաւատար : Հրամեցէք ·

— « Պայքար Պարահանդէսները» որ ամէն տարի ընդարձակ, մեծ հայկական բնտանիքի մը նման կը համախմբեն հազարաւոր երկսեռ Հայեր, խառնելով նոր երիտասարդութիւնը հիներուն, ստեղծելով ընկերային կեանք եւ ուրախ ու խանդավառ մթնոլորտ,— ամերիկեան կեանքի մէջ անգամ հազուադէպ երեւոյթ մը պիտի նկատուին : Ամէն տարի այս պարահանդէսներուն մասնակցող Ամերիկացիները զարմանքով եւ սքանչացումով կը դիտեն այս երեւոյթը, Հայոց մասին կազմելով գերազանց կարծիք մը, զոր ցարդ անկարելի եղած էր ստեղծել ուրիշ միջոցներով» :

Ուրեմն, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, «Պայքար», ամէն տարի շքե՛ղ եւ անշուշտ աննախընթա՛ց պարահանդէսներ սարքելով, յաջողեր է ձեռք բերել երկու շօշափելի եւ շողշողուն արդիւնքներ·—

1· «Ամերիկացիները զարմանքով եւ սքանչացումով կը դիտեն այս երեւոյթը » :

2· Այդ պարահանդէսներուն շնորհիւ, Ամերիկացիները Հայոց մասին կը կազմեն «գերազանց կարծիք մը զոր ցարդ անկարելի եղած էր ստեղծել ուրիշ միջոցներով» :

Չէ՞ք աղաղակեր, ի խորոց սրտի·
— Ափսո՜ս որ ուշ եկանք մնացեր :

Ճիշդ է, 40 — 50 տարի առաջ հազիւ կրնայինք երգել, հայերէն կամ թուրքերէն·

Փօլքա - փօլքա, մազուրքա ,
Վերի տունը հարսնիք կայ ,
Հինգ փարայի հաց չկայ ···

Աղջիկը կ'երթայ բժիշկին,
Կ'ըսէ՝ սրտի ցաւ ունիմ,
Բժիշկը պատասխանէ·
— Աղջի՛կ այդ սրտի ցաւ չէ···

Եւ սակայն, չեմ կարծեր որ Եանփիները ալ մեզմէ աւելի բան գիտցած ըլլային, այս ճակատին վրայ, այսինքն հոլանի թեւերու եւ կրակոտ կուրծքերու մասին :

Մանաւանդ որ, այն ատեն զբաղած էին աւելի շատ «Յիսուսի եկ» երգելով, եւ մինչեւ Թուրքիոյ խորերը կուգային, մօտ երկու հազար տարուան քրիստոնեաները դարձի բերելու համար :

Ամէն պարագայի մէջ, կ'արժէ լուրջ ուսումնասիրութեան մը ենթարկել այս հարցը, եւ զայն քննել հոգեբանական տեսակէտին, ինչպէս պիտի ըսէր Արազ :

Քանի որ, վարժապետ – փրոֆէսօրներու կարգին, ունինք նաեւ պարի փրոֆէսօրներ, ես կ'առաջարկեմ ակադեմիա մը կազմել, ուսումնասիրելու համար հետեւեալ կենսական խնդիրները·—

1· Արդի պարերէն ո՞րն աւելի կը նպաստեն «գերազանց կարծիք մը» կազմել տալու մեր մասին, Ֆրանսայի, Պալքաններու, Իտալիոյ եւ մանաւանդ Խ· Միութեան մէջ :

2· «Ռումպա՞»ն աւելի կը զօրէ բանալու դիւանագէտներու լեզուն, թէ «պիկին»ը :

3· Ժամանակը եկած չէ՞ հատընտիր վաշտեր կազմելու մեր «չարլսթոն» սերունդէն, եւ փոխադրելու Ժընեւ :

Անշուշտ միայն « փոքս – թրոթ »ը բաւական է սթափեցնելու եւ գործի մղելու Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները, ի խնդիր Հայկական Դատի :

ՎԱՀԷ

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ԼՈՒՐՋ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձանագրուած զինուորցու Հայ երիտասարդները, 20էն 33 տարեկան, փետրուար 1էն ի վեր սկսած են կանչուիլ բժշկական քննութեան : (Այս գործողութիւնը պիտի աւարտի մայիս 5ին) :

Արդ, բժշկական քննութիւնը կը կատարուի ՄՕՐԷ ՄԵՐԿ : Հետեւաբար, պարտականութիւն կը սեպենք յանձնարարել հայ երիտասարդներուն որ քննութեան ներկայանան ՄԱՔՈՒՐ ՄԱՐՄՆՈՎ, լաւ լոգանք մը յետոյ, որպէսզի անախորժ տպաւորութիւն չձգեն :

Պոլսոյ պատրիարքը եւ Վարչութիւնը կը շնորհաւորեն...

«Ազդարար»ի մէջ կը կարդանք (28 յունուար)·—

Ազգ· ամէն շրջանակներու մէջ անկեղծ ուրախութիւն պատճառած է Հաթայի ազատագրումը եւ Սանճաքի խնդրին տրուած բարեյաջող լուծումը, շնորհիւ Թուրք Հանրապետութեան մեծ Առաջնորդին եւ իմաստուն կառավարութեան ուժեղ կամքին ու կորովին :

Պատրիարք Հայրը՝ յանուն հոգեւորականութեան, եւ վարչութիւնը՝ յանուն համայնքին, թարգմանը եղած են այս յաղթանակին առաջ բերած ցնծութեան եւ հետեւեալ հեռագիրները ուղղած են :

Վարչութեան հեռագիրը՝ Մեծ Ազատարարին·—

« Ինչպէս ամէն ազգային եւ միջազգային խնդիրներու մէջ, նոյնպէս Հաթայի ազատագրման համար ալ, Ձեր ազգասիրութեան անսասանելի հաւատքէն ներշնչուող մեր ազգին տարած այսօրուան յաղթութիւնը, Ձեր նուիրական գոյութեան արձանագրած անհատնում յաջողութիւններով լի ոսկեմատեանին մէջ փառաւոր էջ մըն ալ կը բանայ, որով Թրքահայութեան ալ իր Մեծ Առաջնորդին հանդէպ սնուցած երախտագիտական զգացումները կրկին կ'ոգեւորուին, եւ այս գեղեցիկ առիթէն օգտուելով մեր խորին զոհունակութիւնը եւ յարգանքը մատուցանելով, սրտանց կը մաղթենք որ շատ երկար ապրիք» :

Վարչութեան հեռագիրը՝ Վարչապետին·—

Հաթայի ազատագրման առիթը՝ կ'արձանագրէ քաղաքական մարզի մէջ նոր մէկ յաջողութիւնը մեր կառավարութեան, որուն գլուխը կը գտնուիք, որով, այս առթիւ Թրքահայութեան ուրախութեան խանդաբորբ զգացմանց արձագանգը ըլլալով՝ մեր արժէքաւոր վարչապետը կը շնորհաւորենք եւ կը խնդրենք որ ընդունիք մեր երախտագիտութիւնը եւ ձեր առողջութեան ու աբեւշատութեան մասին մեր անկեղծ մաղթանքները :

Պատրիարքին հեռագիրը՝ Մեծ Առաջնորդին·—

« Սանճաքի ազատագրման բերկրառիթ առիթը երջանկութիւն պատճառած է ինծ, եւ Մեծ Ազատարարին հանճարին երախտապարտ ըլլալով, կը մաղթեմ Աստուծմէ՝ ձեր թանկագին առողջութեան եւ նուիրական սեպուհ գոյութեան համար » :

Պատրիարքին հեռագիրը՝ վարչապետին·—

« Շնորհիւ մեր հեռատես կառավարութեան, որուն գլուխը կը գտնուիք, Հաթայի ազատագրման համար ձեռք բերուած մեծ յաջողութեան առթիւ զգացած ուրախութիւնս յայտնելով ձեզ, կը շնորհաւորեմ սրտագինս եւ երկար կեանք կը մաղթեմ » :

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԸ՝ ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Ա.

Վանայ լճի աւազանը եւ անոր կեդրոնը՝ Վան, առաջնակարգ դեր մը խաղացին Ուրարտական շրջանին, ծառայելով իբրեւ մայրաքաղաք եւ միեւնոյն ժամանակ իբրեւ աշխարհագրական, տնտեսական եւ ռազմական կորիզ ուրարտական անընկճելի թագաւորներուն:

Երբոր Մեծ Հայքի պատմական քարտէսի մը վրայ ակնարկ մը նետենք, պիտի տեսնենք, որ Փայտակարանէն Մելիտինէ (Մալաթիա) եւ Տայքէն Ամատիէ, Հայաստանի սիրտն ու աշխարհագրական կեդրոնն է Վանայ լճի աւազանը: Անիկա հսկայ բերդաքաղաքի մը կը նմանի, շուրջ 28.000 ք. քլ. տարածութեամբ (Շատախով, Մոկսով եւ Վերին Աղբակով միասին): Իր բնական սահմաններն հիւսիսէն Թոնդուրէք, Խորի, Գէրտագէօլ, Ալա եւ Սիփան լեռները, Արեւելքէն Պարսկահայաստանի սահմանին վրայ միջակ բարձրութեամբ լեռնաշղթայ մը որ կ'երկարի Արարատէն մինչեւ Ջուլխի լեռնանցքը, հարաւէն հայկական Տաւրոսը: Մինչ արեւմուտքէն Վասպուրականի կողին մէջ կը խրի Վանայ լիճը, որ հաղորդակցութեան սքանչելի ճանապարհ մըն է, լճափին հաստատուած փաղեմի բերդաքաղաքներուն (Վան, Բերկրի, Արճէշ, Արծկէ, Ախլաթ, Դատուան եւ Ոստան) համար, որոնց շատերը նախկին ուրարտական ամրոցներ են: Բոլոր այս բնական պատուարները Վասպուրականը կը մեկուսացնեն Հայաստանի միւս մասերէն, որոնց հետ հաղորդակցութիւնները կը կատարուին Վանայ լճին եւ լեռներու միջեւ սեղմուած դաշտային ճամբաներէ եւ կամ 6— 10.000 ոտք բարձրութիւն ունեցող լեռնանցքներէ: Այս բնական ամրոցը կը հսկէ բովանդակ Հայաստանի ճակատագրին վրայ, երբ թշնամի բանակ մը Արաքսի հովիտը օգտագործելով արշաւէ Հայաստանի վրայ, կարելի է Թափարէզի վրայով իջնել Բայազիտ եւ հոնկէց Մակու — Շահթախթ ուղղութեամբ, յարձակիլ եւ կողէն հարուածել թշնամին: Երբ արշաւանքը տեղի ունենայ Երզնկա - Էրզրում — Հասան — Գալէ — Գարաուրկան - Սարըքամիշ — Նովօ Սէլիմ - Կարս — Լենինական — Թիֆլիզ ռազմագիտական ճանապարհով Աղա Կէտիկը Բաղնոցի եւ Տիատինի վրայով կ'առաջնորդէ Ալաշկերտի դաշտը ուրկէց կարելի է Տէլիպապա - Քէօփրիւ Քէօյ ուղղութեամբ կտրել վերոյիշեալ զինուորական ճանապարհը: Ձիրիքլի անցքը եւ Ախլաթի ճանապարհը կ'առաջնորդեն Մուշ եւ Մանազկերտ, այսինքն Արածանիի հովտով Հայաստանի վրայ արշաւող թշնամիին թիկունքը: Հայաստանի դէմ հիւսիսէն հարաւ արշաւանքի մը պարագային կարելի է Գէրտագէօլ եւ Ջինկիլ Կէտիկներու շնորհիւ օգնական ուժեր հասցնել Այրարատեան դաշտին մէջ նեղը մնացած զօրամասերուն: Միջագետքէն Սղերդի եւ Պիթլիսի վրայով Հայաստան արշաւող թշնամիի մը կողին մէջ խրած են Կարճկանի, Կարկառի եւ Մոկսի լեռնադաւանները, աւելորդ է խօսիլ Բայազիտ — Տրապիզոն ճամբու մասին, որ կ'անցնի Թափարէզի մօտ: Վասպուրականը Պարսկաստանի կապուած է միմիայն երեք ճամբաներով, որոնք կ'անցնին Սուվալանի, Սարայ — Կոթուրի, եւ Խանասորի վրայով: Հէքեարիի հետ հաղորդակցութեան գործածելի ճամբան է Ջուլխը եւ Կիւզէլտէրէն որոնք Պաշքալէի, Զապի հովտին վրայով կ'առաջնորդեն Ճուլամերկ, Ամատիէ եւ Մուսուլ, այս ճամբուն երկու կողմերը կը բարձրանային Մուսասիրի եւ Խումաշկիւյի լեռնականներու ամրոցները, արծուեբոյներու նման թառած լեռներու կատարը: Կայ նաեւ երկրորդական ճանապարհ մը որ Վանէ կը մեկնի եւ Բերդակի, Կասրիկի, Սքինսի մօտ Հայոց Ձորը, Շատախը եւ Նորդուզը կտրելով կը յանգի Ճուլամերկ: Այս պատկերը կը ցուցնէ որ Վասպուրականը ապահով յենարան մըն է Հայաստանի վրայ արշաւող թշնամի բանակները կողէն հարուածելու համար, որքան ատեն որ անիկա բռնուած է զօրեղ զօրամասերով, դիւրին չէ Էրզրումէն մեկնիլ Կարսի, Թաւրիզէն մեկնիլ Երեւանի եւ Էրզրումի, Սղերդէն մեկնիլ Պիթլիզի եւ Բալուէն մեկնիլ Մուշի ու Մանազկերտի վրայ արշաւելու համար: Վասպուրականը Հայաստանի միւս գաւառներուն միացնող անցքերը կարելի է լաւ զինուած փոքրաթիւ զինուորներով պաշտպանել: Բայց անոնց գրաւումով ալ թշնամի բանակին գործը չի վերջանար Աղա Կէտիկէն, Ձիրիքլիէն եւ Ախլաթէն անցնող թշնամին, Վանի վրայ քալելու համար, պէտք է անպայման գրաւէ Առնիսը, որ սեղմուած է Վանայ լճին եւ Սուփան լեռան միջեւ ռազմական կարեւոր դիրք մըն է, միեւնոյն ժամանակ ալ նաւային խարիսխ մը: Թափարէզի վրայով արշաւող բանակ մը պէտք է անցնի Արաղայի եւ Բերկրիի դաշտերը միացնող նեղ ձորի մը մէջէն: Առնիսի եւ Բերկրիի գրաւումով գործը չի վերջանար, ձեր առջեւ կը գտնէք Թիմարը իր լեռներով եւ ձորերով: Պիթլիզէն Վանի վրայ քալող բանակ մը, պէտք է բռնէ Սորբ - Գինդրանց — Բէլու — Ոստան ուղղութիւնը, միշտ ենթակայ Մոկսի եւ Շատախի լեռներուն մէջ ամրացած ուժերու կողային յարձակումներուն, իսկ Ոստանի շուրջ 1918ի հայ - թրքական կռիւներուն մէջ, տեսանք Սուրբ Խաչ անուն բարձունք մը, որ Լեւոն Շաղոյեանի Վանի ճամբան փակող, պաշտպանողական գծին ամուր յենարաններէն մին էր: Կոթուր — Սարայ - Արճակ — Վան ուղղութեամբ եկող թշնամին պէտք է անցնի Արճակի լճը հարաւէն եւ արեւմուտքէն շրջապատող լեռներու մէջէն, մենք գիտենք որ այդ լեռներէն Կղզա, Զորան օղլի եւ Դղմաքար 1915ին օգտագործուեցան Շիրին Ցակոբեանի, Քեարաթիկ գիւղացի քիւրտ Ղազարի, իր տղուն Ալոյի եւ Արամ Եղիազարեանի կողմէ, Արճակ իր հարաւային Թիմարի եւ Վան - Տոսպի գիւղերուն ժողովուրդին կողմէ՝ ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն համար: Ցիմարութիւն է խօսիլ Նորդուզի եւ Շատախի լեռներուն մէջէն անցնող յարձակման մը վրայ: Մինչ Խանասորէ եւ Պաշքալէէն եկող ուժերը իրենց դէմ կը գտնեն Ջուլխի լեռները եւ Հայոց Ձորի նեղ հովիտը: Եւ ահա Վանի մօտ նոր արգելք մը կը ցցուի արշաւող թշնամիին դէմ, Վարագը որ կը փակէ Հայոց Ձորի եւ Արճակի ճամբաները, կ'իշխէ Բերկրիէն եւ Ոստանէն Վան տանող արահետներուն վրայ: Առանց Վարագի կողերը իր պաշտպաններէն մաքրելու, որոնք մշտական սպառնալիք մըն են Վանը պաշարող ուժերուն կողերուն եւ թիկունքին ուղղուած, Վանի վրայ ընդհ. յարձակում մը խոհեմ բան մը չէ:

Վան քաղաքը հաստատուած համանուն լճին արեւելեան կողմը, հաղորդակցութեան կարեւոր հանգոյց մըն է, ուրկէց կը մեկնին դէպի Ախլաթ, Մանազկերտ, Բայազիտ, Կոթուր, Դիլման, Պաշքալէ, Ճուլամերկ, Պիթլիզ, Մուշ, Էրզրում եւ Երեւան տանող ուղիները: Ուրարտացիները զայն կը կոչէին Տուշպա, հիմակուան նման բաղկացած էր երկու մասէ, քաղաքմէջը փռուած միջնաբերդին ոտքերուն տակ, եւ Այգեստաններ՝ որոնք Վանայ լիճէն մինչեւ Թոփրաք Գալէ կը տարածուէին: Այս վերջինը որ բարձր եւ ամուր դիրք մըն է, կը մնէր Վանի սահմաններուն մէջ: Ուրարտացիները միջնաբերդը եւ Թոփրաք Գալէն վերածած էին երկու անխորտակելի մարտկոցներու, որոնք շուրջ երեք դար հանդիսացան Ասորեստանի աշխարհակալներու կամքին դէմ ծառացող Հայաստանաբնակ լեռնականին դիմադրութեան խորհրդանիշը:

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՄՐՏԻ ՄԸ ՄԷԿ ԷՋԸ ՄԻԱՅՆ

Հերու այս ատենն էր, սիրելի Վահէ, որ ընդհատեցի «Հայրենաբաղձ Նամակներ»ուս շարքը: Ու այդ օրուրնէ ասդին, անհատական տագնապներու լուծին տակ, ցուրտէն մըռած թռչունի մը պէս թեւերս ու ոտքերս ինծի քաշած՝ կծկուեցայ մնացի: Ներողութիւն:

Հայրենիքի շահուն աշխատելու պարտականութիւնը որ ամէն բանէ վեր կը սեպեմ, ըսի, կամքէ անկախ պատճառներով ընդհատեցի: Ա՛խ, այդ պատճառը, ձգէ՛ սիրելիս, մի հարցներ:

Երէկ առաւօտ, երբ վառարանիս առջեւ նստած գիրք մը կը կարդայի, յանկարծ, սրտի դառն կսկիծ մը ունեցայ: Աչքերս մթնեցան: Մտքի զարհուրելի յեղաշրջում մը տապկեց սիրտս: Լացի՞ արդեօք: Չեմ յիշեր: Բայց երբ սթափեցայ, տեսայ որ թրջուեր են կոպերս, ու աչքերս կարմիր: Զգացի որ լացեր եմ: Ալ երկար չսպասեցի: Օձիք ու փողկապ, ու վերարկուիս մէջ լաւ մը փաթթուած՝ խցիկէս դուրս ելայ: Գիտե՞ս ինչ տեսայ: Մտիկ ըրէ որ պատմեմ:

Երբ այն ատեն զգացի ցուրտին սարսուռը, մտայ սրճարան մը ու նստայ: Քովս նոյնպէս, սեւ սուրճի մը առջեւ կը նստէին տարեց այր մը եւ կին մը: Անոնց խօսքերը հետզհետէ տարբեր ձեւ ու բնոյթ առնել սկսան: Հիմա, խօսակցութիւններուն ամէնէն անուշ ատենը, ես ձախ արմուկս սեղանին, ու մատներս դանդուր մազերուս մէջ, գրքիս գիրերը համրելու պատրուակով կը հետեւիմ բառ առ բառ: Գոհ պիտի ըլլա՞ս արդեօք, եթէ այդ ամէնը թղթիկի մը վրայ շարելով նետեմ «Ցառաջ»ի խմբագրատունը:

Համբերանքդ չհատցնեմ:

— Գիտէ՞ք, տիկին, իմ տղուս զինուորութեան թուղթն ալ եկաւ, ան ալ կաղանդին իրիկունը:

— Վնաս չունի, այդ ալ նուէր մը հաշուեցէք:

— Գետինն անցնի այդ տեսակ նուէրը, եթէ աղէկ բան մը ըլլար, մեզի չէին ղրկեր:

— Աղէկ աւելի ի՞նչ նուէր կ'ուզէք որ ըլլար: Մանաւանդ մենք Հայերս այդ կարգի նուէրներուն շատ պէտք ունինք: Զինուորութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ դպրոց մը, ուր պիտի դաստիարակուին մեր տղաքը նոր օրերու, նոր արեւներու համար:

Այստեղ, տիկնոջ հակառակորդը, իբրեւ պատասխան բան մը գտնելու մարմաջով՝ լուռ, ձեռքը գրպանին տարաւ, ու կամացուկ մը գլանիկ մը վառելով.

— Տիկին պէտք է գիտնաք որ, այս անգամուան պատերազմը մինչեւ հիմա եղածներէն զարհուրելին պիտի ըլլայ: Արդէն, այնքան բազմաթիւ ընտանիքէ մը միայն այս մանչը մնացեր է, եթէ ան ալ թառամի, վա՜յ իմ գլխուն:

— Ես ի՞նչ ըսեմ հապա, հրաշքով մը ազատուած այն երեք կորիճներս, ուր այլ եւս անոնց շուքը նստելու կը պատրաստուէի, մէկը միւսին ետեւէն գացին անդարձ: Բայց չեմ ցաւիր: Մտիկ ըրէք թէ ինչո՞ւ: Մէկը՝ իբրեւ կամաւոր Կիլիկիոյ դաշտը կը հանգչի: Միւսը՝ Մայիս 28ին մէջ անթառամ յիշատակ մը ունի: Իսկ երրորդը՝ հօրը վրէժը լուծելէ ետք, քաջաբար ինկաւ պատնէշի վրայ: Եւ ես, մայրը այս երեք վարդերուն, դեռ երազ մը ունիմ, երազը մեր վաղուան կարմիր արեւին, որուն տաքուկ ցոլքերուն տակ, ուրախ պիտի ուզէի փակել այս յոգնած, այս անժպիտ աչքերս:

Մարդը քիչ մը լռեց, յետոյ, կոնակը փափուկ թիկնաթոռին եւ աչքերը դիմացի մերկ արձանին դամեց ու մնաց: Հասկցայ որ բառ մը կը փնտռէ տիկնոջ պատասխանելու համար: Անցան քանի մը խուլ վայրկեաններ, ու տիկինը ի զուր կը սպասէր որ շարժին հակառակորդին շրթները: Ու չշարժեցան: Յանկարծ նուաղի ձայն մը խլեց այս քար լռութիւնը: Աչքերն ու ականջները դարձան այն կողմը:

Տիկինը կարծես վիրաւորուած մարդուն անտարբերութենէն, բացաւ պայուսակը եւ դառնալով հաշիւը հարցուց: Ալա իր համեստ, սպաւորի գլխարկին տակէն, որ հայելիի պէս յատակ կը տեսնուէր ժպիտը դէմքին, կամացուկ մը հինգ ֆրանքնոց մը դնելով սեղանին վրայ՝ ձեռքը երկարեց մարդուն.

— Ցտեսութիւն, պարոն, թռանս դասին ժամանակն է, երթամ: Բայց, պէտք է դուք ... եւ ամէն մարդ գիտնայ թէ առանց արիւնի եւ զոհողութեան՝ հանդիստ եւ հայրենիք չի ստեղծուիր ...

Կինը սեւ վերարկուին մէջ փաթթըւած՝ անուշ ժպիտով մը դուրս ելաւ դռնէն: Լուռ, սրտանց ծափահարեցի:

Հիմա հասկցա՞ր, սիրելի Վահէ, այս տակաւին սրտին մէկ էջն է: Եւ այսպէս քանի՛ քանի սիրտեր տակաւին անծանօթ կը մնան հանրութեան: Սիրտեր սէրերով, երազներով լեցուն:

Ձե՞ս հպարտանար, այս կարգի հայ մայրերու սրտին էջերը կարդալով:

Վաղը առաւօտ, աղաւնիս թղթիկ մը կտուցին՝ «Ցառաջ»ի խմբագրատան պատուհանը պիտի թառի:

ՓԱՐՄԱՆԻ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Սեռական հոլովը, ինչ կերպով որ բացատրուեցաւ, «յատկացուցիչ» ըլլալէ տարբեր պաշտօն ալ ունի: Նախ՝ տեսակ մը ածական է, այս իմաստով շատ աւելի գործածուած գրաբարի մէջ: Սեռական հոլովին ածական ըլլալու այս պարագան ամէնէն աւելի կը տեսնուի ֆրանսերէնի մէջ, որ յատուկ անուններու սեռական հոլովին նախդիրը, de, կը գործածէ ածական շինելու համար: Ինչ որ ծանօթ է արդէն ֆրանսերէն գիտցողներուն, եւ աւելորդ կը համարինք օրինակներով խճողել: Այր քաջութեան, գրաբարի մէջ, կը թարգմանուի այր քաջ, արեգակն արդարութեան, արեգակն արդար· այր անիրաւութեան, այր անիրաւ· այլովքն հանդերձ: Սեռականը կը գործածուի նաեւ իբրեւ տիտղոս, մակդիր, ինչ որ ամէնուն գիտցածն է, ամէն լեզուներու մէջ ալ հասարակ: Այս առթիւ փոքր ու անվնաս ապտակութիւն մըն ալ, պահպանին աչքէն խուսափուկ.— Սեռականը գրաբարի մէջ տէր բայի ալ կ'ըլլայ, երբ բայը դիմաւոր չէ, այլ անդէմ, անցեալ դերբայ (որ կը վերջաւորի եալ): Սթա՛փի եւ զգոյշ, սիրելի Արազ, պատուիրէ ըլլալ մեր զարգացելոց: Հայ լեզուին ապագան իրենցն է այսուհետեւ, իրենց անկ է կերտել, յօդել, նորոգել, յապաւել: Պայմանաւ սակայն, որ գիտնան գոնէ իսկութիւնը հինին, նորը զգաստութեամբ դասակարգելու համար: Այո՛, հասկցայ դէմքէդ, կը բաւէ: Մեր գործին դառնանք: Սեռական հոլովը տէր բայի կամ ենթակայ, շա՛տ շա՛տ գործածական գրաբարի մէջ, եւ այնքան ալ դիւրին է: Այսօր դասը չաւարտած՝ դուք արդէն գիտցած պիտի ըլլաք այս կանոնը:— Տեսեալ նորա զաշակերտս իւր. հոս սեռականն է նորա (նա), չէ՞: Տեսեալ անցեալ դերբայ, ուստի նորա կ'ըլլայ տէր բայի: Այսինքն փոխանակ տեսեալ նա ըսելու, եղեր է տեսեալ նորա (ան տեսնելով): Գտեալ քո զանձ: Քո սեռական հոլով (դու), դուն գանձ գտնելով, եւն.: Կարճ կը կապեմ, որպէսզի յանցանքի վրայ չբռնուիմ, եւ կուգամ բուն նիւթին՝ յոր կոչեցայ (որուն հրաւիրուեցայ):

** Շաբաթաթերթի մը մէջ այս քանիերորդ անգամը ըլլալով կը հանդիպիմ սա սեռական կամ տրական ձեւին— կանգնման, վերազարթնման, ձգենք միւս ... խամաճնները: Ամէնքդ ալ կարծեմ համամիտ պիտի ըլլաք ինծի, թէ հոս ներդաշնակութեան չքմեղանքն ալ գոյութիւն չի կրնար ունենալ: Հնչեցէք, տեսնեմ, վերի երկու բառերը եւ եզրակացուցէք, թէ գէթ, կարգ մը ում վերջաւորուած բառերուն համար սեռական եւ տրական գործածելու է սովորական հոլովը — կանգնումի, վերազարթնումի (եթէ կը նախընտրէք պահել ն գիրը, ինչպէս պահած էր յօդուածագիրը) կը գիտէք անշուշտ թէ այդ երկու բառերուն մէջ կան նգնմ եւ թթնմ բա- ղաձայնները, առանց որ եւ է ձայնա- ւորի: Բայց նորէն ձեր գիտնալի- բանն է, մենք կը նշենք ու կ'անցնինք.

Անշուշտ գիտած էք որ սեռական եւ տրական միեւնոյն մասնիկը ունին իբրեւ հոլովակերտ: Բայց տարակոյս չկայ թէ ամէնքդ ալ կ'ուզէք տարբերութիւնը հասկնալ:— Ուշադրութիւն ըրէք որ սեռականը կը կապուի ուրիշ իրեն պէս գոյականի մը հետ, իսկ տրականը կը պատկանի նախադասութեան մէջ գտնուած բային: Այսպէս՝ Աղքատին ձեռք կարկառելը ամէնուս պարտականութիւնն է: Հիմա կը տեսնենք որ այս նախադասութեան մէջ երկու նոյն ձեւով հոլովներ կան, այսինքն՝ աղքատին եւ ամէնուս: Անոնցմէ մին սեռական է եւ միւսը տրական: Ձեզի կ'իյնայ սակայն ճշդել հոլովները: Ես կ'օգնեմ ձեզի. այսպէս՝ աղքատին կը պատկանի կարկառել բային, որո՞ւ ձեռք կարկառել, աղքատին. ուրեմն տրական հոլով: Ամէնուս պարտականութիւնը: Ամէնուս կապուած է պարտականութիւն գոյականին. ուրեմն՝ սեռական է, յատկացուցիչ, իսկ պարտականութիւն՝ յատկացեալ: Այս կերպ վերլուծումով կարելի է ճշդել բոլոր սեռականները եւ տրականները: Խնդիր է թէ վերի օրինակին մէջ սեռականը եւ տրականը միեւնոյն հոլովակերտ մասնիկով չէին, որպէսզի աւելի դիւրանար բացատրութիւնը: Աղքատին տալը հարուստին պարտքն է. նոյն ձեւով այս անգամ: Աղքատին՝ տրական, որովհետեւ բային (տալ) կապուած է: Հարուստին՝ սեռական, որովհետեւ պարտքին կապուած է: Նոյնը նաեւ անշուշտ յոգնակիներու համար:

Թոյլատուութեամբ սիրելի Արազին գրաբարին հետ առնչութիւն ունեցող անխուսափելի կէտ մըն ալ եւ վերջացնենք ... սեռականաբանութիւնը: — Գրաբարի մէջ էական բային հետ կապուած կ'ըլլայ յաճախ սեռական հոլովը եւ ունենալ նշանակութիւնը կուտայ անոր, եւ այդ պարագային սեռական հոլով յատկացուցիչ չէ, ըսեր, այլ՝ սեռական հոլով «ընութեան խնդիր», ինչպէս կ'ըլլայ միւս տրական հոլովը: Այսպէս՝ երկու որդիք են նորա, կը թարգմանենք՝ ան ունի երկու զաւակ, եւ նորա սեռական ընութեան խնդիր կ'ըլլայ են բային: Իմ է մեղ (մեղքը, յանցանքը իմս է) իմ (ես) սեռական ընութեան խնդիր է բային: Միւս բոլոր օրինակներու մէջ ալ այսպէս՝ եթէ ուշիմութեամբ եւ լրջութեամբ մօտենանք անոնց:

** Քառասնօրեայ երկարատեւ խառնմբեր պահեցողութենէ վերջ կուգայ կը ժամանէ նախընծայ պահը ուտիքին: Այդ պահը տօնի նախօրեակն է, աւելի՝ նախօրեակին յետ- մասը, «երեկոյացեալ» մասը, ուր նե- րելի է թեթեւակի «ուտել» պահք- մինչեւ վաղորդայն, ձուկ ուտել բայց ոչ միս, հաւկիթ եւ ուլականջ բայց ոչ ճարպ, այլ մանաւանդ միրգերու շատանալ (մրգովք շատացին): Այս պահը խթումն է, նաւակատիքն է. Տարակոյս չկայ թէ երկրորդ բառին արմատը նոյնն աւանդական նաւն է, Այրարատի կատարը թխած քառա- սնօրեայ ջրհողող պատուհասէն վերջ քառասնօրեայ պահեցողութեան ա- ւարտումը նոր կենցաղին, ուտիքին

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

— Ոչ, Պ. Փիէռ, օրիորդը մեր տունը չէ փոխադրուած: Ու այդպիսի բան չի կրնար ըլլալ: Մեր ազգին մէջ, անթոյլատրելի է որ չամուսնացած՝ միասին բնակին երիտասարդ երկսեռ զոյգ մը: Հանդարտեցէք, վստահեցէք ինծի, ձեր կինը կը վերադառնայ ձեզի:

Եւ սակայն, Փիէռ յօժար չէ որսին օձիքը թողուլ: Ու փողոցին անկիւնը Պայծառի կը սպասէ:

Պայծառ, որ ինչպէս գիտէք, գայթակղութիւններու ամօթին անզգայ է, գլուխը վեր, անմեկնելի անհոգութեամբ եւ Փօլէթի վզկապը ձեռքին մէջ՝ տուն կը դառնայ:

Փիէռ կը փակի ու նախ՝ պաղատագին՝

— Երթանք, Փօլէթ:

— Ձգէ զիս:

Ու փողոցին անցորդներու հետաքրքիր խումբը կ'ուռճանայ մինչեւ դուռը Փօլէթի բնակարանին:

— Գանձանակս պարպեր փախեր ես: Ի՞նչ ըրիր դրամներս:

— Գործիդ գնա՛, լուր չունիմ:

— Տուր չունս: Ափսոս որ հարիւր ֆրանք վճարեցի անոր, տարեդարձդ շնորհաւորելու համար:

— Մի քաշեր, հանգիստ թող Փօլէթը: Անկէ ի՞նչ կ'ուզես:

Ու ամբոխը կը դիտէ:

— Ոստիկանատուն կ'երթամ: Ու քեզ կը մատնեմ, կը յայտարարէ Պայծառ եւ այնքան ուժգին կը փակէ դուռը որ, ապակին ամբողջութեամբ կը փշրուի:

Զինուորական ծառայութենէ փախստական եւ դասալիք Փիէռը անհետացած էր:

Ու չկայ Պայծառ:

Հասեր է վերջապէս Պայծառի երգին արձագանգը մինչեւ Սարգիս, մինչեւ ականջները անոր կեսրոջ եւ ամուսնոյն:

Ամուսինը ամուսնալուծումի հետամուտ, խնդիրն ալ փաստաբանի յանձնած արդէն, չորս տարիէ ի վեր, Պայծառի հասցէն կը փնտռէր:

— Ըլլայ թէ՝ ուրիշ մը իրեն նմանցուցած՝ զիս ալ պարապ տեղը մինչեւ Անկէն տանիս, Շողակաթ:

— Ի՞նչ կ'ըսես, կնիկ: Կարելի բան չէ: Ծիրդ ու ճիրդ ան էր: Վար անցնելիքը ինչ ալ ախորժակով կ'երգէր, մինչեւ կէս մէջքը պատուհանէն կախուած:

— Աստուծմէն գտնէ որդնոտածը: Մեր գլխուն բերած ձիւները օր մը Աստուծով իր գլխուն իջնեն: Կէս մարդ ըրաւ անուշիկ տղաս:

— Օղուլ, ձեր գլխո՞ւն ուրկէ փաթթուեր է այդ Աստուծոյ փորձանքը:

— Ճակատագիր, մայրիկ, կը պատասխանէ Գառնիկ, յարմարելու համար խօսակցին:

— Տունս թալնեց, գնաց: Աւեղ չթողուց: Առանք ինչ որ է: Տղուս եւ իմ փաշափորթէ՞ն ինչ կ'ուզէր: Աղջիկներս կարօտցեր կը մրկիմ, չեմ կրնար Ցունաստան երթալ: Տղաս պիտի կարդուի: Հեռո՛ւ, հեռու, թշնամիիս տունէն հեռու ատանկները:

— Այո, մայրիկ, կը հաստատէ Սարգիս:

— Է՛հ, տղաքս, ես ալ այն յոյսով եկայ թէ ջլթիկը հոս կը գտնեմ: Ըսել է չէք գիտեր ո՞ւր ըլլալը:

— Մայրիկ, դուք անհոգ եղէք: Մենք անմիջապէս որ իր հետքը գտնենք, իմաց կուտանք ձեզի: Ձեր հասցէն ձգեցէք: Կը գրենք:

×

Սարգիս ընդոստ՝

— Ո՞վ եւ ի՞նչ կրնայ ըլլալ, առտուան այս պահուն: Ժամը հինգ չէ եղած տակաւին:

— Աճապարեցէք, մարդ մը ձեզի կը սպասէ վարը: Ձեր աղջիկը թոյն է առեր, կ'ըսէ դռնապանուհին, յուզուած շեշտով, քնատ դէմքով եւ գիշերանոցով:

Ու Գառնիկ եւ Սարգիս կ'ընկերանան վիթխարի մարդու մը, բոլորագոյն տանտէրը Պայծառի:

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ ...

Կօշիկները ոտքերուն, հագուած վիճակով, աչքերը փակ, բերանը փրփրալից ու ձեռքին մէջ փնջիկ մը մազ իր գլուխէն յափշտակուած՝ կը դալարի Պայծառ, չբացուած անկողնի մը վրայ երկարած:

— Մամա՛, մամա՛ ...

Գետինը սփռոցին վրայ՝ կանանչ հեղուկ եւ մազեր:

— Սարգի՛ս, շուտով բժիշկ մը:

Ու Պայծառ մաղձին վերջին մնացորդը կը փսխէ Գառնիկի գիրկը:

— Պարոններ, թերեւս փրկուի: Անյապաղ հիւանդանոց պէտք է փոխադրել: Ու բժիշկը կը մեկնի՝ իր այցեգինով:

Հիւանդանոցին կառքը կը սպասէ վարը: Մինչ տակաւին՝ ոստիկանը տեղեկագիր կը պատրաստէ, Պայծառի ինքնութեան թուղթը ձեռքին եւ հարցումները տանտէրին ուղղած:

— Ո՞ւր է ամուսինը:

Տանտէրը կը ծռի եւ ինքնութեան թուղթին կը նայի:

— Ո՞վքեր են պարոնները:

— Իր հայրենակիցները:

Հիւանդանոցին դուռնէն գործի կ'երթան Սարգիս եւ Գառնիկ:

Անկէնի հայուհիները առին լուրը: Բերանները զբաղած են:

— Հաւատացի՞ր: Անձնասպանութիւն չէ:

— Ուրիշ բան է ասիկա:

— Ո՞վ գիտէ: Գուցէ «փիճ» մը փորձեց անցընել:

— Ես անանկ կը կարծեմ թէ, ցոյց մըն է ըրածը, երկուքին գութը շարժելու համար:

— Խեղճ որբուհին արիւնը մտան:

— Ինչ մեղք ունին տղաքը:

— Օ՛, այդ աղջիկը անձնասպանութեան այդպիսի փորձեր շատ ըրած ըլլալու է: Կը տեսնէք, այսօր վաղը կ'ելլէ կը սլքտայ նորէն:

Գործէն դարձած, դեռ նոր էին աւարտած ճաշը, երբ որ դռնապանուհին նամակ մը երկարեց Գառնիկի եւ Սարգիսի:

— Հիւանդանոցէն է, պարոններ: Հասցէն ճիշդ՝ ձերը չէ մականունը: Բայց անկասկած ձեր պաշտպանեալ- լուհիին համար ըլլալու է:

Տպագիր տողերու մէջ, քանի մը բառեր ձեռագիր. «Ծանր է հիւանդին վիճակը, ստիպողական այց ...»:

Տրտում տխուր՝ Սարգիս եւ Գառնիկ կը համակերպին:

— Ցաւալի է: Չկայ այլ եւս: Կը կանչեն որ վերցնենք:

— Այո, կատարենք վերջին պարտականութիւնն ալ:

— Պէտք է իմացնել Ժան Կուժոնին:

Եւ կը փութան հիւանդանոց:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(11)

համար: Ինչպէս խրախճանքի սեղանին վրայ բաժակ մղէ զբաժակ, յաւակնութիւն չըլլար ենթադրելը, թէ պահեցողութեան սակաւամասնեայ եւ ժուժկալ ուտեստէն վերջ պնակը կը խթէ (կը մղէ) ուրիշ պնակ, այսպէս իրարու եռեւէ ... Si non e vero, ben trovato: Այս առթիւ, թոյլ տուր, սիրելի Արազ, աւելցնել թէ խթում, նաւակատիք, ուտիք եւ նման բառեր շատ հին, ժողովրդական բացատրութիւններ են, որոնց չէ համարձակած հպիլ գրականին նշդրակը:

ՏԱՐԱԶ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

100 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՖՕՆՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

— . —

Եգիպտոսի առաջն. փոխանորդ Մամբրէ եպ. իբրեւ իր մասնակցութիւնը Եգիպտոսի պաշտպանութեան միջոցներու ֆոնտին, 100 ոսկիի չէք մը ղրկած է Մուսթաֆա էլ Նահաս փաշայի, վարչապետ:

** Այս առթիւ առաջն. փոխանորդը հետեւեալ կոչը ուղղած է գաղութին.

«Ծանօթ է ձեր սիրելութեանց որ 1936 դեկտեմբերին Եգիպտոսի եւ Անգլիական կառավարութեան միջեւ դաշնագիրներու փոխանակութենէն վերջ Եգիպտոս ձեռք բերաւ իր բացարձակ անկախութիւնը եւ ազատութիւնը:

Հայրենիքի զաւակները խանդավառ պատմական այս մեծ եղելութեան առիթով՝ ստեղծեցին գեղեցիկ շարժում մը նուիրուած՝ ազատ եւ անկախ Հայրենիքի պաշտպանութեան նուիրական գործին:

Օրինակը տրուեցաւ բարձրէն: Մեծ Հայրենասէրը Ն. Վ. վարչապետը Նահաս փաշա նիւթական նուիրատուութեամբ մը հիմը դրաւ Հայրենիքի պաշտպանութեան հիմնադրամին:

Ժողովուրդը հետեւեցաւ իր սիրելի պետին օրինակին եւ ամէն ոք անձամբ կառավարութեան կը յանձնէ նիւթական նուէրը միեւնոյն նպատակին համար:

Կը հաւատամ թէ մեր ժողովուրդը որ երկար տարիներէ ի վեր ըլլալով այս երկրին հարազատ զաւակը, աշխատած եւ տքնած է Եգիպտոսի բարգաւաճման եւ յառաջդիմութեան համար եւ ամէն առիթով ապացոյցը տուած է դէպի Եգիպտոսի արքայական գահն ու գահակալը եւ կառավարութիւնը տածած անայլայլ սիրոյն եւ հաւատարմական զգացումներուն՝ այս գեղեցիկ պատեհութեամբ եւս սիրով պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը եւ պիտի ապահովէ իրեն համար պատուաբեր տեղ մը նուիրաբերութեան այս գործին մէջ:

Այս նպատակով սրտագին կոչ կ'ուղղենք Գահիրէի, Աղեքսանդրիոյ եւ գաւառներու մէջ հաստատուած մեր սիրելի ազգայնոց, որ փութան կառավարութեան յանձնել իրենց նուէրները պարտաճանաչ քաղաքացիի կատարեալ գիտակցութեամբ եւ սիրով:

Տէրը թող անփորձ պահէ թանկագին կեանքը մեր սիրեցեալ վեհապետին եւ պարգեւէ առողջութիւն, կար եւ կարողութիւն Ն. Վեհափառութեան՝ առաջնորդելու համար Հայրենիքը դէպի իրեն վերապահուած փառաւոր ապագան»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

— o —

Երկրաբան Կարապետեան, վարիչ Հայաստանի Գիտութեան Ակադեմիայի երկրաբանական բաժնին, այսպէս կը ներկայացնէ Երեւանի վերջին երկրաշարժը.— Երեւանի վերջին երկրաշարժը թէքթօնիք նկարագիր ունէր, այսինքն կապուած՝ Երեւանի շրջանի հողային խաւերու յարաբերութեանց փոփոխութեան:

Մեզի յայտնի երկրաշարժներէն ամէնէն ուժեղը Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է 1679ին, երբ քաղաքը մեծ աւերներու ենթարկուեցաւ: Այդ օրէն ասդին երկրաշարժները պարբերաբար կրկնուած են 10 անգամ: Վերջին երկրաշարժը իր նկարագրով եւ ուժգնութեամբ նման է 1910ի երկրաշարժին:

Այս անգամ տեղի ունեցաւ ընդամէնը 8 ցնցում: Առաջին ցնցումը, որ զգացուեցաւ յունուար 7ին երեկոյեան, ալեձեւ էր, հարաւ-արեւելքէն դէպի հիւսիս-արեւմուտք ուղղութեամբ: Առաջին ցնցումէն վերջ տեղի ունեցան երեք նոր ցնցումներ,— երկրորդը ուղղահայեաց էր եւ աւելի զօրաւոր քան առաջինը: Երրորդ եւ չորրորդ ցնցումները եւս ուղղահայեաց էին, բայց համեմատաբար թեթեւ:

Յունուար 8ին գիշերը կրկնուեցան ցնցումները: Այս անգամ եւս առաջին ցնցումը ալեձեւ էր, ուղղութիւնը նոյնն էր, եւ բաւական ուժեղ, յետոյ մինչեւ առաւօտեան ժամը 7 ցնցումները կրկնուեցան դարձեալ երեք անգամ, բայց թեթեւ:

Բոլոր ալեձեւ ցնցումներուն կ'ընկերանային ստորերկրեայ դղրդիւններ, որոնք ուժգին կը լսուէին գիշերուան ժամը 1ին:

Այս ամէնէն կը հասկցուի, որ երկրաշարժը աւերիչ նկարագիր չունէր, սակայն բազմաթիւ շէնքերու մէջ ճեղքուածքներ ստեղծուեցան, հարաւէն հիւսիս ուղղութեամբ:

Թիֆլիզի շարժագրական կայանին արձանագրութեան համաձայն, երկրաշարժը տեղի ունեցած էր Թիֆլիզէն դէպի հարաւ, Երեւանի ուղղութեամբ, 180 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Որով կ'ենթադրուէր թէ շարժի գիծը կ'անցնի Արարատէն Աբարան: Երկրաշարժին օջախը կը գտնուի Վաղարշապատի եւ Մարգարայի միջեւ ինկած տարածութեան վրայ:

Երկրաշարժի նուազ զօրաւոր ցնցումներ տեղի ունեցան Ղամարլուի, Վեդիի, Ախտայի, Աշտարակի եւ Լէնինականի մէջ: Երկրաշարժը աւելի ուժգին զգալի եղաւ Մարգարա գիւղին եւ Վաղարշապատի մէջ:

Պատահած երկրաշարժը առիթ տուաւ որոշ մարդոց, որ անհիմն լուրեր տարածեն տեղի ունենալիք նորանոր ցնցումներու մասին: Պէտք է յայտարարել որ ոչ մէկ գիտնական, ոչ մէկ մեքենայ կրնայ նախապէս գուշակել պատահելիք երկրաշարժ մը: Մեկնելով 1840էն սկսեալ մինչեւ այժմ պատահած երկրաշարժներու նկարագրէն պէտք է ենթադրել որ յունուար 7ին եւ 8ին Երեւանի մէջ պատահած երկրաշարժը տեղական նկարագիր ունէր, եւ մեծ վտանգ չի սպառնիր յառաջիկային համար:

2 ՄԻԼԻՈՆ 28 ՀԱԶԱՐ ՌՈՒԲԼԻ ԲԱԶՄԱԾԻՆ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ

— . —

Հայաստանի ելմտական գործավարութեան հրատարակած վիճակագրութեան համաձայն, 1936 տարուան ընթացքին բազմածին 1010 մայրեր ստացած են 2 միլիոն 28 հազար ռուբլի միանուագ նպաստ:

Դիլիջանի շրջանի Հին-Բաշքենդ գիւղի բնակիչ Թագուհի Խաչեյեան, որ ունի 11 զաւակ, ստացած է միանուագ 5000 ռուբլի: Նոյն շրջանի Կարմիր գիւղի բնակիչ Ազաթի Տոլմասով, որ ունէր 14 երեխայ, ստացած է միանուագ 5000 ռուբլի:

Նպաստները կը բաշխուին հանդիսաւոր կերպով, տեղական կառավարութեանց մասնաւոր հաւաքոյթներուն մէջ: Նպաստ ստացող մայրերը շնորհակալութիւն յայտնելով կառավարութեան՝ կը խոստանան աւելի հոգատարութիւն ցոյց տալ իրենց երեխաներուն հանդէպ, ընկերվարութեան մարտիկներ պատրաստելու համար:

1937ին, այս տարի, Հայաստանի բազմածին մայրերուն պիտի բաշխուի վեց միլիոն ռուբլի: Միաժամանակ կը շարունակուի մայրերու արձանագրութիւնը:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

— • —

Այս տարի, Հայաստանի մէջ, առողջապահական ճակատին վրայ կատարուելիք շինարարութեանց յատկացուած է 14 միլիոն 150 հազար ռուբլի:

Այս գումարէն 6 միլիոն ռուբլի պիտի յատկացուի նոր մանկատուներ եւ մայրանոցներ շինելու քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ: Այսպէս 36—54 մահճակալով մանկատուներ պիտի շինուին Երեւանի, Լէնինականի, Կիրովականի, Դիլիջանի, Մեղրիի, Ստեփանաւանի, Վաղարշապատի, Թալինի, Նոր-Բայազետի, Ապարանի, Շամշադինի, Ամասիայի մէջ: Այս շինուելիք մանկատուներուն մէջ պիտի ընդունուին աւելի քան 1700 երեխաներ:

Մեծ չափով պիտի ընդարձակուի մայրանոցներու ցանցը եւ անոնց մահճակալներուն թիւը: Երեւանի մէջ շուտով կ'աւարտի 100 մահճակալով մայրանոցին շինութիւնը, Լէնինականի մէջ՝ 50 մահճակալով մայրանոցին շինութիւնը, կ'աւարտին նաեւ Ապարանի, Վեդիի, կրազիւսի գործարանին, Կիրովականի, Կալինինոյի, Հոկտեմբերեանի, Ղամարլուի, Սիսեանի մայրանոցները:

Այսպէսով մայրանոցներուն մահճակալներուն ընդհանուր թիւը կ'աւելնայ 257ով:

Հիւանդանոցներու շինութեանց համար եւս նոր ծրագիրներ պատրաստուած են: Այս տարի վերջնապէս կ'աւարտին Դիլիջանի 60 մահճակալ ունեցող հիւանդանոցը, Երեւանի 80 մահճակալ ունեցող մանկական հիւանդանոցը, Լէնինականի վարակիչ ախտերու հիւանդանոցը: Իսկ Ազիզբեկովի, Ախտայի, Միկոյեանի, Սիսիանի, Ամասիայի եւ Արթիկի մէջ պիտի շինուին գիւղական հիւանդանոցներ, ընդամէնը 195 մահճակալով:

Երեւանի Կիրովեան Թաղամասին մէջ պիտի հիմնուի նոր բազմարուժարան մը (փոլիքլինիք), ինչպէս նաեւ հականեխական կայան մը, վարակիչ հիւանդութեանց դէմ պայքարելու համար յատուկ մեկուսարաններ:

2 միլիոն 442 հազար ռուբլի յատկացուած է ուսումնական հաստատութեանց շինութեան: Այդ գումարով կ'աւարտի բժշկական համալսարանի կենսա-քիմիական բաժնի շէնքը, եւ 120 ուսանողներու բնակարանը: Այս տարի Երեւանի մէջ պիտի հիմնուի մանկաբարձական նոր վարժարան մը ուր պիտի յաճախեն 250 ուսանող: Բժշկական համալսարանի դասախօսներուն համար պիտի շինուի մեծ բնակարան մը:

Բնաբուժական-կլիմայաբուժական շինութեանց յատկացուած է 1 միլիոն 900 հազար ռուբլի, որ պիտի ծախսուի Արզնիի հիւանդանոց-առողջարանին շէնքին վրայ:

Մասնաւոր գումարներ յատկացուած են նաեւ դեղարաններու շինութեանց: Երեւանի մէջ այս տարի պիտի բացուին 2 տիպար դեղարաններ, Լէնինականի մէջ՝ 1, այլ շրջաններու մէջ՝ 4: Որով այս տարուան վերջը ամբողջ Հայաստանի մէջ կ'ունենանք 64 դեղարան:

Վարակիչ հիւանդութեանց եւ ջերմախտի դէմ պայքարելու համար յատկացուած է երեք միլիոն ռուբլի: Այս գումարով պիտի բարելաւուին նաեւ մայրերու եւ երեխաներու խնամքի եւ օգնութեան հաստատութիւնները, անոնց սնունդի, ճերմակեղէնի պահանջները, եւն.:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԱՇԽԱՐՀ ԹՈՂ ԴԻՏՆԱՅ ՈՐ...»

— . —

Թուրք նախկին նախարար մը, Մահմուտ Էսատ Պօզգուրթ յունուար 25ին կարեւոր բանախօսութիւն մը ըրաւ Էնկիւրիի Միւլքիէի վարժարանի սրահին մէջ, Հաթայի խնդրին շուրջ (սանճաք): Բացատրելէ յետոյ թէ Հաթայ թրքական եղած է 5000 տարիէ ի վեր, բանախօսը ըսաւ.— «Աթաթիւրքի գլխաւորութեամբ՝ Թուրք ազգը կրանիթէ ժայռի մը նման ցցուեցաւ ամբողջ աշխարհի առջեւ: Ովկիանոսներէն փրթած ալիքներ զարնուեցան այդ ժայռին եւ փշրուեցան: Պահ մը ենթադրեցէք որ այդ ալիքները տապալէին ժայռը: Այն ատեն աշխարհ կը մնար առանց Թուրքի եւ որբ կը դառնար»:

Շեշտելէ յետոյ թէ Թուրքիա վերաքննական չէ, բանախօսը շեշտեց.— «Եթէ ամբողջ աշխարհը տան, չենք ուզեր որ ատոր համար Թուրքին քիթը արիւնի. բայց եթէ մեր հողէն հրահանի քար մը անգամ ուզեն՝ ամէն Թուրք պատրաստ է իր արիւնը տալու: Ամբողջ աշխարհ գիտնալու է թէ ամէն ատենէ աւելի առողջ եւ առոյգ է (տիփտիրի) մեր մեծաւոր Աթաթիւրքը, որ թուրք ազգին տեղ մը գրաւել տուաւ 20րդ դարու քաղաքակրթութեան գլուխը»:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՊԱՅՐԱՄԸ ՀԱԹԱՅԻ ՀԱՄԱՐ (ՍԱՆՃԱՔ)

— • —

Ամբողջ Թուրք մամուլը ցնծութեամբ կ'ողջունէ Աղեքսանդրէթի հարցին կարգադրութիւնը: Ստորեւ կ'ամփոփենք երեք կարեւոր թերթերու խմբագրականները.—

ՃՈՒՄ ՀՈՒՐԻԷԹ.— «Մենք Թուրքերս իրաւամբ կը պարծենանք որ, Մոնթրէօյի մէջ Նեղուցներու պայմանագրութենէն յետոյ, Հաթայի խնդրին մէջ ալ Թուրք հանրապետութիւնը նոր առիթ մը տուաւ Ազգաժողովին ցուցնելու իր կարողութիւնը այսպիսի գործերու մէջ: Նեղուցներու նոր վարչաձեւը կենսական կարեւորութիւն մը ունի մեզի համար, իսկ Հաթայի հարցն ալ բարոյական շատ բարձր եւ քաղաքական կարեւորութիւն կը ներկայացնէր: Երկու խնդիրներուն մէջ ալ ձեռք բերուած յաջողութիւնները, անշուշտ փառաւոր յաղթանակներ են Ազգաժողովին համար:

Հաթայի խնդրին առթիւ շահուած փառքը կը պատկանի Խորհուրդի անդամ այն պետութեանց որ կորովի եւ լուրջ շահագրգռութիւն մը ցուցուցին: Այս պետութեանց գլուխը կուգայ մեր մեծ բարեկամներէն Անգլիա: Միւս բարեկամ պետութիւններն ալ ունեցան իրենց արժէքաւոր հագածութիւնը, այս կամ այն չափով: Մեզի Թուրքերուս համար մեծ հաճոյք մըն է այս կէտը երեւան բերել իր ամբողջ կարեւորութեամբ»:

ՎԵՐՋԱՊԷՍ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Գուրունի խմբագրապետ Ասըմ Ուս կը գրէ այս վերնագրով.—

«Հաթայի խնդիրը որ շաբաթներէ, նոյն իսկ ամիսներէ ի վեր միջազգային վտանգի մը ձեւն առած էր, այսօրուընէ ի վեր լուծուած է: Այս ձեւով մէկ կողմէ կ'ազատուին 300.000 Թուրքերու կեանքը եւ շահերը, միւս կողմէ կը կտրուին այն դաւադիր զէնքերը որ պատրաստուած էին հարաւային սահմանին վրայ՝ մեր երկրին սիրտը խոցելու համար: Այս ձեւով, կարգադրուած կ'ըլլայ կենսական խնդիր մը որ կը վերաբերէր ոչ միայն քանի մը հարիւր հազար Թուրքերու կեանքին եւ իրաւունքներուն, այլ ամբողջ Թուրք ազգի զօրութեան եւ ապահովութեան:

Ինչպէս վեց ամիս առաջ Մոնթրէօյի մէջ, Թուրք դիւանագիտութիւնը այս անգամ ալ Ժընեւի մէջ մեծ յաղթանակ մը շահեցաւ: Նեղուցները կրնայինք զինել կատարուած իրողութեամբ, բայց չըրինք եւ Լօզանի դաշնագիրները ժողովի հրաւիրելով ձեռք բերինք յաղթանակը: Այս անգամ ալ դիւանագիտական միջոցներով եւ իր բարեկամ ու դաշնակից մեծ պետութիւններու օգնութեամբ, ստիպեցինք Ֆրանսան որ խոստովանի իր անիրաւութիւնը: Եւ այս ձեւով շահեցանք Ժընեւի յաղթանակը, որ թերեւս Մոնթրէօյի յաղթանակէն աւելի մեծ է: Հետեւաբար թուրք ազգը կրնայ Պայրամ ընել ատոր համար: Այս պայրամը միաժամանակ երախտագիտութեան արտայայտութիւնն է հանդէպ Աթաթիւրքին, որ մեզի շահեցուց այդ յաղթանակը»:

«ՄԵԾ ԱԽԵՏԻՍ»

Թուրքերէն Թանի խմբագրապետ Ահմէտ էմին Եալմաճ այս խորագրով դիտել կուտայ.—

— «Որքան ուրախանանք եւ պարծենանք քիչ է, տեսնելով որ հասանք մեր բոլոր նպատակներուն: Առաւելապէս կը հրճուինք որ այս նպատակներուն հասանք խաղաղութեան ճամբով, համաձայնութեամբ ու բարեկամութեամբ:

Այդ արդիւնքը կը պարտինք ղեկավարութեանը Աթաթիւրքին, որ շատ հեռատես է եւ ազգին գոյութեան սպառնացող վտանգները կը նշմարէ շատ հեռուէն, ինչպէս նաեւ կառավարութեան որ ամուր բռնեց ղեկը եւ կորովով ու կատարեալ վստահութեամբ հետեւեցաւ Մեծ Պետին: Երախտագիտութիւն կը յայտնենք մեր պետերուն եւ կը շնորհաւորենք Թուրք ազգը իր ապահոված մեծ յաջողութեան համար: Կը շնորհաւորենք նաեւ Թուրք պատուիրակութիւնը որ գիշեր ցերեկ աշխատեցաւ այնքան դժուար պայմաններու մէջ»:

Գալով համաձայնագրին պայմաններուն, Ահմէտ էմին կ'ըսէ. «Մեծ զոհողութիւն մը կատարեցինք, ընդունելով որ դրամի, մաքսի եւ արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով կապ մը գտնուի Սանճաքին եւ Սուրիոյ միջեւ: Ասոնցմէ դուրս, սանճաքը կատարելապէս անկախ է եւ ներքին կացութեան մէջ միայն Ազգաժողովը ունի իրեն դիմաց, այն ալ որոշ պարագաներու համար:

«Պէտք չէ պարզ նկատել փուլերը որոնցմէ պիտի անցնի համաձայնագրին գործադրութիւնը. բայց եթէ բոլոր շահակիցները բարեացակամութիւն յայտնեն, չկայ անյաղթելի դժուարութիւն մը: Այդ պարագային, սիրոյ եւ ներդաշնակութեան օրեր կը սկսին Մերձ. Արեւելքի պատմութեան մէջ, եւ բոլոր շահագրգռուողները հնարաւորութիւն կը գտնեն դրական գործերու եւ ներքին զարգացման յատկացնելու իրենց ուժերը, փոխադարձ կատարեալ վստահութեամբ:

Եթէ այս գործին մէջ յաղթանակ մը եւ յաջողութիւն մը կայ, յանուն մարդկութեան եւ խաղաղութեան շահուած հաւաքական յաղթանակ մըն է ան»:

ՅԱԿՈԲ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ
եւ
ԵՒԳԱՐԻՍ ՆԱՐՄԱՅԵԱՆ
Ամուսնացած

Փարիզ 24 Յունուար 1937

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (191)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Գէորգը, Յակոբը եւ Կորթկանցի երկու վալատները, խմբէն քիչ մը հեռու նստած, կը ծրագրէին գիշերուան ճամբան:

Արեւը կը մօտենար հորիզոնին: Դեռ Կարոյի խոստացած մարդիկը չէին երեւցած, որոնք խմբի համար հացի պաշար պիտի բերէին: Այս պարագան չափազանց կը մտահոգէր Գէորգը: Առանց հացի, սոված փորով խումբը ինչպէ՞ս շարժէր տեղէն: Եւ, սակայն, կուշտ կամ սոված, պէտք էր ճամբայ ելլէին: Երբ արեւը հանդարտօրէն վար սահեցաւ Սիփանի աջ կողմի փէշերու ետին եւ հազիւ զգալի մթնշաղ մը պատեց երկիրը, Կորթկանի կողմէն առաջ շարժուող քանի մը կէտեր երեւցան: Ամբողջ խումբը ուրախացած՝ իրար անցաւ. անշուշտ հաց բերող գիւղացիներն էին:

Դժբախտաբար, կարճատեւ կեանք մը ունեցաւ խումբի ցնծութիւնը: Անորոշ կէտերը, արագօրէն մօտեցան: Գէորգը, որ դիտակով կը հետեւէր անոնց, դարձաւ քովը նստող Յակոբին ու կամաց մը փսփսաց ականջին.

— Զինուոր Քրտեր են եկողները եւ ուղիղ այս կողմը կը գան: Գեչանի կողմէն ալ ձիաւորներ կ'երեւին... Ի՞նչ կ'ըսես, Յակոբ...

Յակոբը առանց պատասխանելու, դիտակն ուղղեց Գէորգի մատնանշած կողմը: Պահ մը դիտելէ վերջ, դարձաւ ընկերոջը.

— Կորթկանի մէջ անակնկալ բան մը պատահած ըլլալու է... չեմ գիտեր ի՞նչ... Բայց աս Քրտերը մեզ փնտռելու ելած են... Իրիկուան դէմ, առանց պատճառի, Քիւրտը տեղէն չի շարժիր... Թէեւ գիշերով չեն կռուիր, բայց կ'ուզեն իմանալ մեր տեղը... ճամբաները կտրել, հաւար փրցնել... գործ ունինք...

— Լաւ, կարծես թէ..— ու Գէորգը ամբողջովին լռութիւն դարձած՝ մտիկ ըրաւ:

Չէր սխալած: Ապաղայի դաշտի կողմէն շատ թոյլ, բայց որոշակի կերպով կը լսուէր թմբուկի միօրինակ ամբոցը, որոշ ընդմիջումով: Քրտական հաւարի ազդանշանն էր:

Յակոբ ուսերը թօթուեց: Շուտով կը մթնար: Փառք Աստուծոյ, իրենք արդէն ճանապարհով չէին երթար: Ամէն կողմ ճանապարհ էր իրենց համար:

— Եթէ միայն հացի պաշար ունենայինք,— ինքնիրեն խօսեցաւ Գէորգը, որ կարծես հասկցած էր Յակոբի մտքէն անցածը,— առանց Գործոթ հանդիպելու կ'անցնէինք Ապլուլաղի սարը..

— Անկարելի է, քրտական շրջան է, հաց պիտի չկրնանք ճարել: Եթէ կռուի ալ բռնուինք... Երեք օր սոված զինուորը ի՞նչ կրնայ ընել... Նորէն Գործոթ երթալը ամէնէն լաւ է, թէեւ մինչեւ առտու, հաւարի լուրը արդէն Բերկրիի փոսը հասած կը լլնի:

Կամաց կամաց սկսաւ մթնել: Քիւրտ ձիաւորները, որոնք հազիւ կ'երեւէին, սարի գագաթին բաւական մը մօտենալէ վերջ, սկսան աջ ու ձախ հրացան պարպել: Խումբը, Գէորգի կարգադրութեամբ, գետին պառկեցաւ եւ անշարժ մնաց, մինչեւ որ կարգին մթնեց, ու սուլիչի մեղմ ձայն մը ոտքի հանեց զիրենք:

Նախկին կարգով տասնեակներու բաժնուեցան: Գէորգը առանձին առանձին մօտեցաւ ամէն տասնեակի, բացատրեց կացութիւնը, կռուի բռնուելու հաւանականութիւնը:

Ուրանցի Յակոբը վալատներէն մէկուն հետ առաջ ինկաւ: Գէորգը երկրորդ վալատի ընկերակցութեամբ տասնեհինգ քայլի վրայ հետեւեցաւ անոնց, իսկ խումբը տասնեակներու բաժնուած՝ իրենց տասնապետներու ղեկավարութեամբ առաջ շարժեցաւ: Այլեւս ոչ խօսիլ, ոչ ծխել, ոչ հազալ եւ ոչ իսկ յոգնիլ թոյլատրելի էր: Պէտք էր մեքենաներու նման անվերջ քալէին մինչեւ նոր դիրք մը հասնելնին:

Խումբի հայդուկները մեծ դժուարութեամբ կ'իջնէին սարէն, որու Բերկրիի կողմի լանջը սաստիկ զառիվայր էր, քարքարոտ եւ ապառաժներով ծածկուած: Խաւարի մէջ, զինուորները հազիւ ոտքերուն տակը կը տեսնէին: Վար գլտորուողներ, բարձր ժայռերէ ինկողներ անպակաս էին: Բայց եւ այնպէս առանց աղմուկի, ձայներնին փորերնին ձգած, կը հետեւէին Ուրանցի Յակոբին:

Մեծ դժուարութեամբ, բայց վերջապէս Կորթկանի սարէն իջան, հասան Բերկրիի դաշտը, ուր թէեւ ճամբայ կտրելը հեշտ էր, բայց բազմաթիւ գիւղեր կային ու դէպի Վան տանող երկու բանուկ ճանապարհներ: Խումբը Անձաւի մօտով, փոքր տեղ մը ճանապարհին քալելէ վերջ, բացուեցաւ դէպի Փիր Ռաշիտ սարի փէշերը: Պատիկ Գեղի առուի վրայ, կէս ժամի չափ հանգստացան:

Որքան ալ որ Պատիկ Գեղ հայկական գիւղը մօտ էր եւ վստահելի ընկերներ ունէին հոն, բայց չհամարձակեցան վալատներէն մէկը ճամբել, քիչ մը հաց ճարելու համար: Անցանկալի հետեւանքներ կրնար ունենալ այդ քայլը: Մանաւանդ որ բոլոր հայկական գիւղերը, Թուրք կառավարութեան սախլումով, քիւրտ պահակներ ունէին, որոնք որպէս թէ գիւղի ապահովութեանը պիտի հսկէին, բայց իրապէս լրտեսներ էին, կառավարութեան «աչքերը»:

Ամբողջ ճանապարհի ընթացքին ոչ ոքի հանդիպեցան: Միայն երբ Գործոթ գիւղին մօտեցան, նկատեցին երեք ստուերներ, որոնք ճամբայով կ'անցնէին: Ամբողջ խումբը գետին տափեցաւ: Ճամբորդ Քրտերը, առանց զիրենք նկատելու, շարունակեցին իրենց ճանապարհը դէպի Բերկրի:

Երբ ճամբորդները հեռացան, հայդուկները նորէն ոտքի ցատկեցին ու շարունակեցին ճանապարհը կրկնապատկուած եռանդով: Լուսաստղը բարձրացեր էր: Թէեւ իրենք մօտեցած էին Գործոթ գիւղին, բայց դեռ բաւական ճանապարհ ունէին քալելիք: Ետ մնացողներու զէնքերը վերցուցին դիմացկուն ընկերները: Գէորգը ետ ու առաջ կը վազէր՝ քաջալերելով, խնդրելով որ ճիգ մըն ալ թափեն, շատ չէր մնացեր տեղ հասնելու:

Եւ, իրօք, Յակոբը եւ վալատը որոշուած ձորի մօտ հասած՝ կը սպասէին խումբի հաւաքուելուն: Վարը, բաւական լայնկեկ ձորին մէջ, գետակի կողքին կ'երեւար կիսաքանդ գոմի փլփլած շէնքը:

Խումբը հաւաքուելով՝ իջաւ ձորը, կուշտ ու կուռ յագեցուց պապակը, ու մտաւ գոմը, որ տասնեակ մը տարիներ առաջ կը գործածուէր որպէս ոչխարի հօտերու ձմերանոց, բայց երբ Գործոթի գիւղացիները անապահովութեան պատճառով անասնապահութենէն ձեռք քաշեցին, լքուած գոմը խարխլելով, տանիքը կիսովին փուլ եկաւ:

Գէորգը գոհացաւ գոմի մէջ պահակներ կարգելով: Գիւղէն շատ մօտիկ էին, ինչպէս եւ ճանապարհէն: Անշուշտ եթէ վտանգի հաւանականութիւն մը ըլլար, գիւղի ընկերները լուր մը կուտային:

X

Այդ առտու, Մուղսին ըստ սովորութեան լուսաբացին անկողնէն ելաւ: Անցաւ ախոռի սաքուն, ձայն տուաւ Սադոյին եւ երկու մշակներուն ու տունէն դուրս եկաւ: Աղայավայել ծանրութեամբ գնաց գիւղի աղբիւրը, սառը ջրով երեսը թրջեց, խոշոր կարմիր գոյնի թաշկինակով մը ձեռքերն ու երեսը չորցուց, դէպի արեւելք դարձաւ, երեսը խաչակնքեց ու յօրանջելով առաւօտեան աղօթքն ըսաւ:

Մուղսին, որու աւազանի անունը Արիստակէս էր, քառասունեւհինգնոց մարդ մըն էր, մեծ կազմով, բարձրահասակ եւ ոսկրոտ:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Լոնտոնի նախկին դեսպանը դատավարութեան վերջին օրը ծանր մեղադրանքներ ուղղած էր Պուխարինի եւ Ռիքովի դէմ :

Կարճ խօսքով, Թրոցքիական շարժումը հաշուեյարդարի ենթարկուած չէ տակաւին, ոչ 1936 օգոստոսի 16, ոչ ալ ներկայ տարուան 13 դնդակահարումներով :

*** Լեհական թերթերը հետեւեալ ձեւով կը բացատրեն Ռատէքի եւ Սոքոլնիքովի ազատումը.— Կառավարական օրկանը կը կարծէ թէ ազատումը հետեւանք է միջազգային ազատ - որմնադրութեան մէկ ձեռնարկին, քանի որ Ռատէք շաղկապն է այդ կազմակերպութեան եւ համայնավարութեան : Ուրիշ թերթ մը կ'ըսէ թէ Ռատէք մասնաւան չդատապարտուեցաւ, զի արտասահմանի մէջ ունի վստահելի մարդիկ որոնք շատ կարեւոր փաստաթուղթեր կը պահեն : Այդ թուղթերը չափազանց վտանգաւոր են խորհրդային կառավարութեան եւ Քրեմլինի վարիչներուն համար : Արդ, դատավարութենէն առաջ Ռատէք հասկցուցեր է Սթալինի թէ այդ փաստաթուղթերը պիտի հրատարակուին, եթէ զինքը մահուան դատապարտեն : Վերջապէս երրորդ թերթ մը Ռատէքի ազատումը կը վերագրէ օտար կառավարութեան մը վարիչին միջամտութեան :

Այս ալ ուրիշ պատմութիւն

«Մաթէն»էն առնելով, երէկ հաղորդած էինք թէ Չեկան մասնաւոր բաղդրութիւն մը դրած է Ամերիկայի մէջ, եւ զայն դատապարտեալներուն խմցնելով, խոստովանիլ կուտայ իր ուզածին պէս :

Երէկ նոյն թերթը հետեւեալ պատմութիւնը հրատարակած էր, քաղելով լեհական թերթէ մը.— Ամբաստանեալները կը հաւաքուին սրահի մը մէջ, եւ մասնագէտ բժիշկ մը, որուն գլխուն վերեւ լուսարձակ մը կանաչորակ լոյս մը կը հեղու, կը սկսի միօրինակ շեշտով մը արտասանել այն խոստովանութիւնները զոր դոհերը պիտի ընեն դատաւորներուն առջեւ : Յետոյ, ամբաստանեալները կը բաժնուին առանձին խցիկներու մէջ և նոյն գործողութիւնը կը կրկնուի : Վերջապէս, բարձրախօս գործիքներով օժտուած ռատիօներ կը տեղաւորուին իւրաքանչիւր խցիկի մէջ, գիշեր ցերեկ անդադար կրկնելու համար ամբաստանեալներուն դասը : Խեղճերը հարկադրուած են այս մտային չարչարանքը կրել երկու հարիւր ժամ եւ նոյնիսկ աւելի, մինչեւ որ վերջնապէս խորտակուի իրենց կամքը :

Լեհական թերթին կարծիքով, այս է պատճառը որ ամբաստանեալները յաճախ աւելի քան հինգ ամիս կը մնան իրենց խցիկներուն մէջ, դատաւորներուն առջեւ հանուելէ առաջ :

Իտալիա զոհունակութիւն Սանճագի վէճին լուծման առթիւ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովի փետր. 1ի նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Իտըն հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, պարզելով Ալէքսանտրէթի հարցին լուծման մանրամասնութիւնները.

— «Այս կարգադրութիւնը, որ կը մտնէ շահակից կողմերու միջազգային պարտաւորութեանց շարքին մէջ, որ եւ է փոփոխութիւն չենթադրեր հողային կացութեան մէջ եւ շատ գոհացուցիչ կը թուի : Այս յաջողութիւնը մեծ մասամբ կը պարտինք երկու կողմերու հաշտարար տրամադրութեան եւ իմաստութեան, ինչպէս եւ տեղեկարեր Պ. Սանտլէրի կորովամտութեան : Նկատի առնելով հարցին դժուարութիւնները, կը կարծեմ թէ կրնանք շատ քաջալերական համարել այն պարագան որ, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ եւ համաձայն անոր ուխտին, կարելի եղաւ գտնել երկու կողմերուն համար ալ ընդունելի լուծում մը» :

Թուրքերու ցնծութիւնը նոր յաղթանակին առթիւ

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Անսահման խանդավառութիւն կը տիրէ Պոլսոյ մէջ, Ալէքսանտրէթի հարցին կարգադրութենէն ի վեր : Աւելի քան 100,000 երիտասարդներ կիրակի օր մասնակցեցան այն հանդէսներուն որ սարքուած էին տօնելու համար նոր յաղթանակը : Էնկիւրիի, Իզմիրի եւ գրեթէ բովանդակ Թուրքիոյ մէջ ալ հանդէսներ կատարուեցան, ի պատիւ Աթաթիւրքի եւ վարչապետին : Ատանայի մէջ, Սուրիոյ սահմանին մօտ, մասնաւորապէս պատկառելի էին արարողութիւնները, որոնց կը մասնակցէին հայրենասիրական եւ գիտական ընկերութիւններ : Աթաթիւրքի նուիրուած յիշատակարանները ծաղկապարդուեցան ամէն տեղ :

Կողոպուտը կը շարունակուի Պոլսոյ մէջ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Վաքֆի տեսչութենէն եկած պաշտօնագրով մը 11,000 ոսկի վաքֆի ճարբէ կը պահանջուի Լսաեան վարժարանէն : Ինչպէս յայտնի է, 4500 ոսկի ալ կալուածատուրք պահանջուած է :

Կալուածոց Հոգաբարձութիւնը տեղեկացուցած ըլլալով վարչութեան, ժողովը որոշեց գրել Թաղ. Խորհուրդին թէ այս մասին ինչ միջոցներ ձեռք առած է :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԻՆ ՔԻԼՕՆ 2.30ի պիտի ծախուի հինգշաբթի օրուընէ սկսեալ (վաղը), փոխանակ 2.20ի :

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց օդանաւային վաշտ մը կազմել, հսկողութիւն կատարելու համար ամբողջ Ֆրանսայի տարածութեան վրայ : Այս կարգադրութեամբ, կարելի պիտի ըլլայ նաեւ հետապնդել օդանաւային մաքսանենգութիւնները, որոնց դէմ մինչեւ հիմա անզօր էր ոստիկանութիւնը :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ գործողութիւնները գրեթէ ընդհատուած են, իբրեւ հետեւանք անձրեւներու եւ փոթորիկներու : Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հանրապետական զօրքը նոր յաջողութիւններ շահած է Մատրիտի եւ Մալակայի շրջանին մէջ :

ՀԻԹԼԷՐԻ ՃԱՌԻՆ ԱՌԹԻՒ, անգլիական կառավարութիւնը որոշեց կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրել, նոր բանակցութեանց դուռ բանալու համար : Լոնտոնի մէջ այնքան յոռետես չեն Գերմանիոյ հանդէպ, իսկ Հռոմի մէջ ջերմապէս կը գնահատեն Հիթլէրի տեսակէտները :

ՍԱՍՏԻԿ ՑՄԵՌ կը տիրէ Պուլկարիոյ մէջ : Վերջին քանի մը օրերու միջոցին ցուրտէն սառած են աւելի քան 15 հոգի : Գիւղի մը մէջ, ձիւնին տակ թաղուած գտնուեցան երեք հովիւներ եւ 100 ոչխարներ :

ՃԱՓՈՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ կազմուեցաւ մեծ դժուարութիւններով, վարչապետութեամբ Զօր. Հայաշիի : Կը կարծուի թէ դահլիճին առաջին գործը պիտի ըլլայ լուծել խորհրդարանը :

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին Մ. Նահանգներուն մէջ : Միսիսիփի գետին յորդումը սաստկացած ըլլալով, 5000 բնակիչներ վտանգուած են Օհայոյի հովիտին մէջ : Ուրիշ քաղաքի մը 34,000 բնակիչները ամբողջովին պարպուեցան :

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԹՂԹԱՏԱՐԸ չուտով ամբողջ երկրին մէջ նամակներ պիտի փոխադրէ առանց յաւելուածական վճարումի, այնպէս որ իւրաքանչիւր ձգուած նամակ մը առաւօտ իր հասցէին պիտի հասնի, ո՛ւր որ ալ գտնուի :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՐ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 5 փետր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, նոյն հաւաքատեղին:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պանեէօ—Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
7 փետր. կիրակի. Bourg la Reineի սրահին մէջ
Դասախօս՝ Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Թատերական Ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Սանուց Միութեան կողմէ
6 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ:
կը ներկայացուի ԱՆԻՇԵԱԼԻՆ ՓԱՐԱԾԸ
եւ Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ.
գիներ՝ մեծերու 5 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.:

Տիծաղի մեծ Երեկոյթ

երիտասարդ Թատերագիր Արամ Պետրոսեան
մասնակցութեամբ փարիզահայ բեմական լաւագոյն ուժերու
21 փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին
Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, մէթրօ Odéon
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ
ՎԵՂԱՐԱՒՈՐ ՅՕՆ ԺՈՒԱՆԸ
(պատակերգութիւն 4 արար)
Երեք ժամ անընդհատ քրքիջ.
Մուտք՝ 5, 10 եւ 15 ֆր.:
Տոմսերը կարելի է հայթայթել Հ. Սամուէլ գրատունէն, 51 rue Mr. le Prince:

"ՎԷՄ,,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԶ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Գ. ՖԻՐԶԱԼԵԱՆ՝ «Մ. Փորթուգալեան».— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Արհաւիրքի Օրեր».— ՊՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ՝ «Նոր հայերէն քերականութիւնը».— ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Յուշատետրէս».— Հ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ՝ «Անդրանիկը Սիւնեաց աշխարհում».— Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (վերջ).— «Հայ-Հայկական բանակցութիւններ».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ՝ Ռոստոմի նամակները.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ.— Վ. ԵՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը».— Նկարներ:

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիներու վճարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson, (Seine).

ՌԻԹՄԻՔԻ ԴԱՍԵՐ

Ժաք Տալքրոզի մէթոտով
ՏԻԿԻՆ ԼԻԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 5 — 6: 91, Rue Olivier de Serres, Paris (15), մէթրօ՝ Porte Versailles:

Կ'ընդունի աշակերտներ 4 տարեկանէն սկսեալ: Ինչպէս նաեւ երկսեռ չափահասներ: Պայմաններու մասին դիմել տեղւոյն վրայ :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ցարօն Ցուրուբերանի Հայր. Միութեան Ամերիկայի Կ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակիցներ՝ Տարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ պարագաներուն, ինչպէս նաեւ Տ. Տ. Ֆրանսայի Շրջանի Կ. Վարչութեան, հայրենակից ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Փառանձեմ Պօղեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Արուսեակ Թաղաֆճեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ իրենց ազգականները եւ բարեկամները խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն կազմակերպութիւններու, միութիւններու եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով եւ ծաղկեպսակներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝ ԳԷՈՐԳ ՊՕՂԵԱՆի, դառնակսկիծ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունուար 19ին եւ թաղումը կատարուեցաւ յունուար 21ին :

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը հինգշաբթի 4 փետր. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԶՕՊԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ Ցուիկ (Շալք).

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»
Փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ
Պ. Ա. Ի Ե Տ Ի Ո Է Ն:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ

Մարսէյլ—Փրատոյի Մայր—եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ փետր. 4, հինգշաբթի, ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ տօնին առիթով հանդիսաւոր Ս. պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ: Տեղի կ'ունենայ նաեւ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔ, անուան տօնախմբութիւնն ըլլալով Ամենայն Հայոց Շնորհազարդ Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ, Այս արարողութեանց կը յաջորդէ հանդիսակատարութիւն մը՝ երգով եւ արտասանութեամբ՝ եկեղեցիին դպրախումբին կողմէ, նուիրուած ազգային—եկեղեցական մեծ տօնին:

Սիրով կը հրաւիրուի ամբողջ մարսիլաճայութիւնը ներկայ ըլլալու եւ վայելելու մեծապանծ յիշատակի մը կազդուրիչ ներշնչումները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բնիկ Մարաշցի Վարդան Գավաֆեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Հաճը Ցարութիւն Գավաֆեանը (28—29 տարեկան) եւ քեռայրը՝ Յովհաննէս Թորոսեանը, որոնք անկէ տարիներ առաջ կը գտնուէին Ֆրանսա, Վիէն (Իզէրի շրջան) :

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրեն հետեւեալ հասցէով.— Ղազարոս Պետրոսեան, Քաֆէքօփթիս, Քալամարիա, Սելանիկ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Journaux R. CHIMCHI
29, Aghiou Marcou, ATHENES

Journaux R. CHIMCHI
56, Akti Miaouli, PIRÉE

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հոսանքներ	10 »
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	3 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈԵՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ՖԻՐԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ՁԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Ազրիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ) Մայիսի 28	4 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ :

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ պատճառաւ ծախու է բանուկ հրապարակի վրայ վերջին նորութիւններով կարգաւորուած սափրիչի խանութ մը, ունի 4 աթոռներ այրերու եւ 4 աթոռներ կիներու համար: Կեդրոնական ջեռուցիչ: Պայլ 7 տարի: Մատչելի գին: Դիմել՝ Պ. Շէրէմէթճեանի, 8 rue Gérard, Փարիզ (13), մէթրօ Place d'Italie:

ՀԱՅՈՒՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Գրեց՝ Հ. Վ. Վ. Հացունի

Շատեր փորձեցին գրել այս կարեւոր նիւթիս վրայ. բայց քանի մը ցիր ու ցան ծանօթութիւններէն աւելի չկրցան բերել իրարու քով եւ եղած փորձերէն ոչ մին կրնայ ընդունիլ իր վրայ եւ արդարացնել՝ «Հայուհին պատմութեան առջեւ» տիտղոսը: Եւ սակայն անհրաժեշտ էր այդ անուան արժանի աշխատութիւն մը որ պիտի ծառայէր մեր անցեալ քաղաքակրթութեան լաւագոյն լուսաբանութեանը :

Մեր այս աշխատութիւնը պատմութեան մէջ ծանօթ հայուհեաց անհատական կենսագրութիւնը չէ. այլ հայ կնոջ ամբողջ կեանքը, պարզուած 18 առանձին գլխոց մէջ. այսինքն է՝ անոր սնունդն ու դաստիարակութիւնը, եւ ունեցած դերն առտնին կենաց, ամուսնութեան, մայրութեան, ընկերութեան, վայելչագիտութեան, եկեղեցւոյ, առաքինութեան, չարութեան, բարեգործութեան, շինարարութեան, ուսումնասիրութեան, արուեստներու, քաղաքականութեան, քաջութեան, տառապանաց ու սգոյ մէջ. եւ իւրաքանչիւր նիւթ մանրամասնօրէն նկարագրուած ու ճոխացած բազմաթիւ օրինակներով. բոլորն հաւաքուած մեր տպագիր եւ անտիպ բազմախուռն աղբիւրներէն, որոց մօտենալ դիւրին չէր ամէն ուսումնասիրաց : Իսկ վերջին գլուխը կը նկարագրէ օտար արքունական կամ իշխանական տներու հարսնութեան գացած 52 հայուհեաց կեանքը, հաւաքուած մասամբ տոհմային եւ մասամբ արտաքին դժուարամատչելի աղբիւրներէ, ինչ որ մեծապէս հետաքրքրական է :

Կը հետեւի՝ որ մեր ընթերցողք իրենց ձեռքը պիտի ունենան ստուար հատոր մը, զարդարուած նաեւ նրբամիտ նկարներով: Զուտ պատմական ու գեղեցիկ գործ մըն է ուրեմն մեր այս հրատարակութիւնը, զոր ամէն հայ ընտանիք ունենալու է իր սեղանին վրայ, լաւագոյն կերպով ճանչնալու համար իւր ազգին անցեալը, իրական՝ ոչ երեւակայական գոյներով, եւ կարեւոր դասեր հանելու համար անկից :

Այս աշխատութիւնն մամուլի տակ է տակաւին. եւ անոր գին նշանակուած է 5 դ. ֆրանք անոնց համար՝ որ կը կանխեն յղել գինը, որ յետ տպագրութեան աւարտման պիտի բարձրանայ 8 կամ 9 դ. ֆրանքի : Գիրքը լոյս կը տեսնէ այս յունիսին:

Որ եւ է յանձնարարութեան համար դիմել՝ Imprimerie Arménienne, St Lazare, Venise (Italie):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI 4 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3337

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Վստահութեան քուէ 186ի դէմ 405ով

19 ՄԻԼԻԱՐ ՖՐ. ՊԻՏԻ ԾԱԽՍՈՒԻ, ՎԻԹԽԱՐԻ ՕԴԱՏՈՐՄԻՂ ՄԸ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երեսփ. ժողովը երեքշաբթի օր վերջացուց ազգ. պաշտպանութեան մասին եղած հարցադրումներն ու վիճաբանութիւնները, որոնք կը շարունակուէին անցեալ շաբթուընէ ի վեր։ Ժողովը լսելով ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Տալատիէի, օդանաւային նախարար Պ. Քոթի եւ վարչապետին բացատրութիւնները, վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան, 186ի դէմ 405 քուէով։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Պ. Տալատիէ յայտարարեց.—

1. Մաժինոյի ամրութեանց գիծը կ՚երկարաձգուի մինչեւ ծովեզերք՝ Տէօնքէրք, Պելժիոյ սահմանագլուխին երկայնքէն։

2. Համագումար 19,000,000,000 ֆրանք (181 միլիոն անգլ. ոսկի) պիտի խնդրուի, աւելի զօրացնելու համար զինուորական ամրութիւնները եւ մեքենաշարժ կազմակերպումը՝ յաջորդ չորս տարիներու ընթացքին։

3. Շուտով պիտի եռապատկուին թեթեւ մեքենաշարժ զօրաբաժինները, եւ փորձեր կը կատարուին ծանր մեքենաշարժ զօրաբաժիններ հաստատելու համար։

4. Մարզանքի կեդրոններ կը կազմակերպուին, այնպէս որ ազգին ամբողջ երիտասարդութիւնը կրնայ մասնակցիլ մարմնակրթութեան դասընթացքներու։

Իսկ օդանաւային նախարարը իր կարգին յայտարարեց.

—« Մեր ռմբաձիգ օդանաւերու տորմիղը պիտի քառապատկուի 1938ին եւ պիտի հնգապատկուի 1939ին։ Մենք երբեք միտք չունինք յարձակելու, սակայն պէտք է պատրաստ ըլլանք ամէնէն ջախջախիչ պատասխանը տալու որ եւ է յարձակման։ Անցեալ յունիսէն ի վեր մեր կազմ եւ պատրաստ առաջնակարգ օդանաւերուն թիւը 37 առ հարիւրէն 67ի բարձրացած է։ Օդանաւային սպառազինութեանց արտադրութիւնն ալ 50 առ հարիւրէն բարձրացած է 70 առ հարիւրի։»

Նախարարը չուզեց յայտնել Ֆրանսայի օդանաւային ուժին բուն թիւը, բայց յայտարարեց թէ ամենազօրաւորն է աշխարհի մէջ, իսկ որակով գերազանց բոլորէն, բացի Խ. Միութեան օդատորմիղէն։

Պ. Տալատիէ պարզելով միւս պետութեանց սպառազինութիւնները, հետեւեալ կերպով ամփոփեց ընդհանուր պատկերը.—

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.— Երկամեայ զինուորութեան շնորհիւ, Գերմանիա կազմած է աւելի քան մէկ միլիոնոց մնայուն բանակ մը, մէջը ըլլալով ոստիկանական եւ պարտաւորիչ աշխատանքի ուժերը։ Զինուորական ինքնաշարժներու համար շինուած են յատուկ ճամբաներ՝ 4500 մղոն երկայնութեամբ, դիւրացնելու համար զօրքին փոխադրութիւնը։

ԻՏԱԼԻԱ.— Թէեւ զինուորական պատրաստութիւնները այն թափը չունին ինչ որ Գերմանիոյ մէջ, բայց կարեւոր են եւ սպառազինութեանց ճարտարագործութիւնը շատ բանուկ վիճակ մը ունի։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Գործօն բանակի 1,300,000 զինուորներուն վրայ պէտք է աւելցնել 150,000 եւս, ինչպէս եւ Չեկայի 150,000 զինուորները, հազարաւոր սրընթաց հրասայլեր եւ նաւատորմիղ մը որ երբեք սահմանափակուած չէ որ եւ է պայմանագրով։ Յայտնի չէ օդային ուժերուն չափը։

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ.— Ամէնէն աւելի զինաթափութիւն քարոզեց եւ ամէնէն աւելի զինաթափ եղաւ. բայց հիմա կը կազմէ օդանաւային մեծ ուժ մը եւ կ՚աւելցնէ զինուորագրութեան դիւրութիւնները, իսկ իր նաւատորմը առաջինն է ամբողջ աշխարհի մէջ։

Նոյն իսկ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՆ զինուորական մնայուն ուժ մը կ՚աւելցնէ քաղաքապահ զօրքին վրայ, իսկ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ եւ ԱՍԻԱ արագօրէն յառաջ կը տանին վերազինումը։ «Արդ, Ֆրանսա ինչպէ՞ս կրնայ անշարժ մնալ այսպիսի ճիգերու հանդէպ»։

Եզրակացնելով, Պ. Տալատիէի շեշտեց թէ զինուորական ճարտարագործութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ 1937ի արտադրութիւնը 1936ի կրկնապատիկը պիտի ըլլայ։ Բանակին թիւը 700,000էն շատ վեր չէ։

Երկու նախարարներն ալ բացատրեցին թէ բանակը երբեք խառնուած չէ քաղաքականութեան եւ թէ սպաներու փոփոխութիւնը կատարուած է պարզապէս շարքերը երիտասարդացնելու համար։

Զոյգ հայրենակիցներու արկածը Պերլինի մէջ

Պերլինի մեր աշխատակիցը, Պ. Պ. Ֆրունճեան, մեզի կը հաղորդէ հետեւեալ ցաւալի արկածը.—

Պ. Պ. Երուանդ Տէր Մինասեանը, Վանիկուշը, Արամ Տէր Մինասեանը եւ ես ինքնաշարժով դերեզմանատուն կ՚երթայինք, հայրենակցի մը մեռելին։ Յանկարծ մեծ բեռնատար մը զարնուեցաւ մեր ինքնաշարժին եւ հոն մնացինք երէկ (յունուար 29)։ Հիւանդանոց փոխադրուելով, զիս եւ Արամը ձգեցին։ Մենք երկուքս քանի մը վէրքեր եւ ցնցումներ միայն կրած էինք, իսկ Պ. Եր. Տէր Մինասեան, որ 63 տարեկան է, կը դարմանուի հիւանդանոցին մէջ։ Վանիկուշն ալ դարմանի կը կարօտի։

«Յառաջ» շուտափոյթ ապաքինում կը մաղթէ բոլորին ալ։

*** Այս առթիւ մեր թղթակիցը կը գրէ թէ նախորդ օրը, «Երիտասարդ» Միութեան վարիչին բանախօսութենէն վերջը, Պ. Եր. Տէր Մինասեանի առաջարկով, 141 մարք հաւաքուած է, օգնելու համար կարօտ գաղութներու գրենական պէտքերուն։

ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ ՏԱՐԱԳԻՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին նախարարութեան յանձնարարութիւնը

Երէկ ստացանք հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը (երրորդ).—

Հայ Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովը, ինչպէս յայտնած էր իր երկրորդ զեկոյցին մէջ, Արտաքին գործերու նախարարութենէն ստացած է ծանուցագիր մը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Կը խնդրուի 20 եւ 21 տարեկան հայ երիտասարդներէն, որոնք զինուորական ծառայութեան պիտի կոչուին 1937ի վերջերը, իրենց անունը յայտնել Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին կամ Ավընիւ Քլէպէրի Օֆիսին, եթէ ֆրանսական քաղաքացիութեան խնդրագիր ներկայացուցած են թէ իրենք միանհատապէս, թէ իրենց ընտանիքներու ստորագրած խնդրագիրներով միասին։

Վերոյիշեալ մարմինները արտօնուած են այդ ցանկը ներկայացնելու ձեռնհաս իշխանութեան, որ ամէն ջանք պիտի ընէ փութացնելու հարկ եղած ձեւակերպութիւնները, որպէսզի այդ խնդրանքները, կարելի եղած չափով, նպաստաւոր լուծում մը ստանան երիտասարդներուն զինուոր երթալէն առաջ»։

Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը, որ Արտաքին գործերու նախարարութեան ներկայացուցած էր, ի միջի այլոց, հայ զինուորցուներէն ֆրանսական հպատակութեան խնդրագիր ներկայացնողներուն բաղձանքը որ իրենք եւ իրենց ընտանիքները ֆրանսական քաղաքացի ընդունուին՝ իրենց զինուոր երթալէն առաջ, վերոյիշեալ ազդը իբր առաջին քայլ մը կը նկատէ դէպի կարգադրութիւն հպատակութեան բարդ հարցին։ Յանձնաժողովը պիտի շարունակէ իր ջանքերը՝ այդ գետնին վրայ արտայայտուած բաղձանքներուն գոհացում ձեռք բերելու համար աւելի լայն չափերով։ Մինչ այդ, պէտք է փութացնել թեկնածուներու ցանկերուն պատրաստութիւնը։

Հետեւաբար, 20 եւ 21 տարեկան զինուորցուները, որոնք արդէն հպատակութեան խնդրագիր ներկայացուցած են, կը հրաւիրուին նամակով հաղորդելու իրենց անունը, հասցէն, իրենց տուած խնդրագրին թուականը եւ ուր եւ որու ներկայացուած ըլլալը, կամ Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին, 15, Րիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ (8), եւ կամ 71 Ավընիւ Քլէպէրի Օֆիսին, Փարիզ (16)։ Պէտք է նոյնպէս նամակով յիշեալ հասցէներէն մէկուն կամ միւսին հաղորդեն նոյն տեղեկութիւնները իրենց ընտանիքին այն անդամներուն համար որոնք նմանապէս հպատակութեան խնդրագիր տուած են։

Անոնք որ իրենց անձին համար միայն այդպիսի խնդրագիր ներկայացուցած են, պէտք է փութան իրենց ընտանիքին անդամներուն համար ալ (եթէ ունին) նոյն դիմումը կատարելու, եւ զանոնք արձանագրութեանց ցանկին մէջ մտցնելու։

Իսկ անոնք որ մինչեւ հիմա ոչ իրենց անձին եւ ոչ իրենց ընտանիքին համար խնդրագիր տուած չեն եւ կ՚ուզեն ֆրանսական հպատակութիւն ընդունիլ, պէտք է ժամ առաջ կատարեն այդ գործողութիւնը եւ նամակով հաղորդեն խնդրուած տեղեկութիւնները, իրենց եւ իրենց ընտանիքին համար, Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին մօտ, ամէն օր, (բացի կիրակիէն) կէս օրէն յետոյ ժամը 2—6, կամ Ավընիւ Քլէպէրի Օֆիսին մօտ (ամէն օր առաւօտեան ժամը 10—12)։

Այս հրաւէրը կ՚ուղղուի նոյնպէս գաւառներու մէջ ապրող 20 կամ 21 տարեկան զինուորցուներուն որոնք նոյն պայմաններուն մէջ կը գտնուին եւ որոնք նամակով դիմելու են վերոյիշեալ հասցէներուն մէկուն կամ միւսին։

Ֆրանսական հպատակութեան թեկնածու հայ զինուորցուները իրենց բնակավայրի Մէրիներուն (թաղապետարան) մօտ կրնան գտնել խնդրագրի բանաձեւեր։

Հաւաքուած արձանագրութեանց ցանկերը պիտի կեդրոնացուին Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին մօտ եւ հետզհետէ պիտի ներկայացուին պատկան իշխանութեան։

Թուրք-իտալական բանակցութիւնները սկսան

Երէկ, չորեքշաբթի, Միլանի մէջ իրար գտան Թ. Ռ. Արաս եւ կոմս Չիանո, Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները։ Օրակարգի առաջին խնդիրը կը կազմէ Տարտանէլի հարցը։ Ինչպէս կը յիշուի, Իտալիա չմասնակցեցաւ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին, հետեւաբար չէ ստորագրած պայմանագիրը։ Ժողովը տեղի ունեցաւ այնպիսի ատեն մը երբ ի զօրու էին պատժական տնօրինութիւնները։ Այժմ Թուրքիա կ՚ուզէ որ Փաշական պետութիւնն ալ ստորագրէ պայմանագիրը։ Բայց երկու պետութեանց բանակցութիւնները ունին աւելի կարեւոր իմաստ մը։ Այսպէս, պիտի քննուի Միջերկրականի ընդհանուր կացութիւնը, ինչպէս եւ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ ընդհանուր յարաբերութիւնները, հիմնուելով 1928ին կնքուած դաշնագրին վրայ։ «Իմանիթէ» կը կարծէ թէ Իտալիա աւելի հեռաւոր նպատակ մը ունի,— իր ազդեցութիւնը հաստատել արեւելեան Միջերկրականի մէջ, ուր Երկոտասան կղզիները գործողութեանց խարիսխ մը կը կազմեն արդէն։ (Իտալիա սպառազինութիւններ կը կատարէ Լերոս կղզին մէջ)։

Էնկիւրիի մէջ զրոյց կը շրջի թէ կոմս Չիանօ Թուրքիա պիտի երթայ յառաջիկայ մարտին։ Այս առթիւ անգլիական գործակալութեան մը Հռոմի թղթակիցը կը գրէ.— Մուսոլինիի կողմէ թելադրուած քառանդամ դաշինքը ձախողած ըլլալով, իտալական դիւանագիտութիւնը կը փորձէ քաղաքական բանակցութիւններ կատարել Թուրքիոյ, Յունաստանի, Եուկոսլավիոյ, Ռումանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ։ Գերմանիան ալ իր կողմէ յանձն առած է ձեռնարկներ կատարել Պելժիոյ, Հոլանտայի, Լեհաստանի, Սքանտինաւեան եւ Պալթեան երկիրներու մէջ։ «Այս բոլոր բանակցութիւնները կը ձգտին երկու նպատակի.— խաղաղութեան երաշխաւորութիւններ ստանալ եւ չէզոքացնել համայնավարութիւնը։

Երկու դիւանագէտները պիտի քննեն նաեւ երկրորդական խնդիրներ.— Իտալական շահերը՝ Թուրքիոյ մէջ, կրօնական ստացուածքներ, բռնագրաւուած գոյքեր, առեւտրական ազատութիւն, դպրոցական հարցեր եւն.։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՈՒՆԸ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐԸ

Մաթէնի խմբագրապետը, Սթէֆան Լօզան, պահապան շունի կը նմանցնէր հրապարակագիրները,— ինչու որ հեւասպառ աշխատող այս գրագէտները պարտաւոր են աղմուկ բարձրացնել՝ երբ կը վտանգուին հանրային շահերը։

Սթէֆան Լօզանի փոխաբերաբար ըսած խօսքը նորութիւն մը չէ հայ մամուլին մէջ,— երկար ատենէ ի վեր սովորութիւն դարձած է կարգ մը գրչակներու համար,— որոնց մտաւորական ամբողջ պաշարը իրենց անունն ու մականունը գրել գիտնալն է,— դիմահամ սրամտութիւն մը փորձել շուն անուանելով «Յառաջ»ի խմբագիրները, անոր համար որ անոնց անուան սկզբնատառն է Շ., բայց անոնք զարմացան անշուշտ՝ երբ ֆրանսացի հրապարակագիրները չզայթակղեցան Սթէֆան Լօզանի բաղդատութենէն։

Արդարեւ, ոչինչ կայ զարմանալի,— շուներ կան, ազնուական ցեղէ, որոնց վրայ կը հիանայ համաշխարհային գրականութիւնը, սկիզբէն ի վեր։ Ռուբէն Զարդարեան, սքանչելի էջով մը, կը պանծացնէ զամբռը, անոր պատկերին մէջ դնելով խորունկ մըտածումներու հանգոյցը։

Սակայն սկիզբ դիցաբանութենէն.— կերբերոս կը կոչուէր այն շունը, զոր Աստուածները կարգած էին դժոխոց պահապան։ Եգիպտական աստուածներէն մին, Անուբիս, շունի գլուխ ունէր։ Վերջապէս Հելլէնները հրաշալի գծագրութիւններ թողուցած են մեզի ազնուական շուներու կեանքէն։ Ո՞րքան սուղ կը ծախուէին այդ շուները հին Աթէնքի մէջ,— Ալկիբիադէսի շունը աւելի արժէք ունէր քան եօթը պարմանի գերուհիներ։

Բոլոր ազգերու լեզուներուն մէջ հազարումէկ բացատրութիւններ կան, ուր շուն բառը կը գործածուի զանազան իմաստներով։

Եւ երբ Սթէֆան Լօզան շունի նմանցուց ֆրանսացի խմբագիրները եւ ինքզինք, ոչ ոք զայթակղեցաւ, ոչ իսկ ինք։

Ներողութի՛ւն,— խօսքը ազնուացեղ շուներու մասին է միշտ։ Կան նաեւ փողոցի շուներ,— քոսոտ եւ անօթի, որ կը սլտկան դրանդ տակ, կը հաչեն քու հաշւոյդ՝ իբրեւ թէ քեզ պաշտպանելու համար, բայց կը հաչեն նաեւ քեզի դէմ՝ երբ դրացին աւելի տայ հացը։

Կա՞ն այսպիսի շուներ մամուլին, մասնաւորաբար հայ հրապարակագրութեան մէջ,— չեմ գիտեր։

Սակայն երբ տեսնէք խմբագիր մը, որ թերթի մը մէջ կ՚աշխատի եւ արդի Հայաստանի թերթերէն լուր քաղուած ատեն կը բարկանայ ու կ՚ընդվզի, նոյնիսկ յօդուած կը գրէ արդի Հայաստանի դէմ՝ խմբագրապետին տեսակէտներուն հակառակ, կը թելադրէ չզբաղի՛լ Հայաստանով եւ հետաքրքրուիլ միայն արտասահմանով, «բռնեցի բարոյական ըմբռնում» տեսնելով Հայաստանի բոլշեւիկներուն վերաբերումին մէջ հանդէպ արտասահմանի, աչք տնկած՝ հայ գաղթաշխարհի «գրաստային աշխատանքի վաստակին», ճիշդ ու ճիշդ «վաշխառու Հրեայի նկունութեամբ», որ ուրիշ նպատակ չունի բայց եթէ պարպել արտասահմանի հայ բանուորական քսակը վերաշինութեան խոստումներով, .. եւ յանկարծ օրին մէկն ալ նոր հացատէր գտած՝ երբ Հայաստան կը զոհէ, Հայաստան պաշտպանելու ձեւեր կ՚առնէ իր նախկին տէրոջ դրանը դէմ կանգնած,— Հայաստանի զանձանակէն բաժին առնելէ վերջ,— երբ տեսնէք այդպիսի խմբագիր մը, չըլլա՞յ թէ շուն անուանէք զայն կամ անասուն,— ներողութի՛ւն,— պարզապէս աղբասուն, եւ ոչ ուրիշ բան։

ԱՐԱԶ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋԸ

«Մաքրագործում»ը կը շարունակուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.— Անցեալ շաբթուան դատավարութեան ընթացքին հարիւր հին ու նոր բոլշեւիկներ, ճարտարագէտներ եւն. մեղադրանքի տակ ինկան 17 ամբաստանեալներու խոստովանութիւններով։ Կրնանք ենթադրել թէ բոլորն ալ բանտարկուած են արդէն, բայց թէ հրապարակաւ պիտի դատուի՞ն,— ուրիշ խնդիր է։ Անոնք միայն մէկ մասը կը կազմեն այն բազմութեան որ կը կարծուի թէ ձերբակալուած է, վերջին «մաքրագործում»ներու հետեւանքով։ Միեւնոյն ատեն, լուրեր կը հասնին գաւառներու քիմիական եւ ռազմնիւթի հաստատութեանց մէջ կատարուած մաքրագործումներու մասին։ Այսպէս, Եէրշով, Կորլովքայի քիմիական հաստատութեան նոր վերատեսուչը կը տեղեկացնէ թէ Ստալին Տոնի այս հիմնական գործարանը «բոլորովին մաքրուած է թրոցքիական աւազակներէ որոնք մեր մեծ գործարանները պատուած էին իրենց մասնաւոր ուշադրութեամբ։ Մեր շինարար աշխատանքին սկիզբէն ի վեր եւ երկար տարիներու ընթացքին խափանարարներու եւ քանդիչներու ստորին խմբակ մը կը գործէր այստեղ, իբրեւ գլուխ ունենալով Փուշինը (13 գնդակահարեալներէն մէկը)։ Այս գործարանին վերջին տնօրէնը, Ուլանով, գլխաւոր ճարտարագէտը՝ Թամ — որ բանտարկուած է մէկ տարիէ ի վեր — Ասինովսքի, որ նշանակուած էր Թամի ձերբակալութենէն վերջը եւ ստորադաս ծառայողներու ամբողջ խումբ մը դաւաճանական գործեր կը կատարէին»։

Վերատեսուչը յետոյ կը յիշէ շարք մը արկածներ եւ խառնակութիւններ, բոլորն ալ հետեւանք՝ «խափանարարներու» գործունէութեան։ Օրինակ, երկու պայթիւններ տեղի ունեցած են «ամօնեաք»ի բաժնին մէջ, մարդկային ծանր կորուստներ եւ 50,000,000 ռուբլի վնաս պատճառելով։ Յետոյ, գործարանը կառուցուած էր «եղեռնականօրէն դէշ», խափանարարները «դիտմամբ դժգոհութիւն կը տարածէին, բանուորներուն համար շինելով փտած տաղաւարներ, որոնք արդէն փլչելու վրայ են, բայց դեռ կը պատսպարեն հաստատութեան աշխատաւորներուն 70 առ հարիւրը։ Ասկէ զատ, մեր 10,000 բնակչութիւնը բոլորովին զրկուած է բաղնիքներէ եւ լուացարաններէ։ Խափանարարները տակնուվրայ կ՚ընէին կարգապահութիւնը, ոչնչացնելով ճարտարագէտներու եւ արհեստագէտներու որ եւ է նախաձեռնութիւնը։ Ամենօրեայ խորտակումներ իբրեւ բնական օրէնք կ՚ընդունուէին։ Ամբողջ անցեալ տարուան ընթացքին յառաջ կը տարուի մեր հաստատութեան մաքրագործումը, բայց չէ վերջացած տակաւին։ Սակայն եւ այնպէս գործը աւելի լաւ կ՚ընթանայ այժմ եւ մեր Ստախանովեան բանուորները կը թքնեն Փաշական խափանարարներուն երեսը»։

*** Վերջին օրերս կուսակցութենէն վտարուեցաւ Քուտրավցեւ, Լէնինկրատ – Վարշաւա երկաթուղիի քաղաքական բաժնին վարիչը, իբրեւ գործակից Թրոցքի - Զինովիեւ խմբակին։

*** Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այրի տիկին Լէնինի ձերբակալութիւնը։ Տիկինը գործօն կեանքէ քաշուած է 1930էն ի վեր։

*** Նոր հեռագրի մը համաձայն հաւանական է որ Ռատէք եւ Սոքոլնիքով նորէն դատի քաշուին, «ամէն բան խոստովանած չըլլալու յանցանքով»։

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԸ՝ ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Բ.

Տնտեսական տեսակէտով Վասպուրականը ինքնաբաւ աշխարհ մըն է, կ'արտադրէ առատ ցորեն, արմտիք, որթատունկ, մետաքս, ծխախոտ, պտուղ, բանջարեղէն, բրինձ, վուշ, կանեփ, գետնախնձոր եւ ճակնդեղ: Ճանիկի աղահանքը կը բաւարարէ տեղական պէտքերուն: Ուրարտացիներու շրջանին Վասպուրականի լեռները ծածկուած էին գեղեցիկ անտառներով, որոնց մնացորդները տակաւին կ'երեւան Շատախի, Կարճկանի եւ Գիւավաշի գաւառներուն մէջ: Վասպուրականի արօտատեղիները հինէն ի վեր մնուցած են խոշոր եւ մանր եղջիւրաւոր անասուններու անհամար հօտեր եւ ձիերու ազնիւ եւ ընտիր երամակներ: Ներքնահողը հարուստ է ամէն տեսակ հանքերով.— պղինձ (Ջիլան Տէբէ), քարիւղ (Գործոթ), արսէնիք (Խոշապ), հանքածուխ (Ջուխ, Սիվան Մատէն), երկաթ (Կարճկան, Մոկս), բորակ (Վան, Պաշքալէ), կապար (Շատախ, Ջուխ) մինչ Ուրարտացիներու դաշնակից Հէքեարիի ձորապետները կը տրամադրէին Ուրմարի եւ Շէմտինանի անագը, որպէսզի Ջիլանայ ձորի պղինձը պրոնզի վերածուի: Ուրարտացիները ճարպիկ մետաղագործներ էին, այս բոլոր հանքերը կը շահագործէին: Հաւանական է որ անոնք ծանօթ էին կուպրի եւ քարիւղի գործածութեան, որովհետեւ Վանի միջնաբերդին մէջ կայ կուպրի հոր մը եւ սեպաձեւ արձանագրութեանց մէջ յաճախ կը հանդիպինք «կրակ թափեցի անոնց ամրոցին վրայ» բացատրութեան:

« Պատերազմի ժամանակ իւրաքանչիւր Ուրարտացի եւ Նաիրցի զինուոր էր, իւրաքանչիւր իշխան ունէր իր զօրամասը, որ կը միանար արքայական պահակազօրքին: Բանակը բաղկացած էր հետեւակազօրէ, հեծելազօրէ եւ մարտակառքերէ: Թեթեւազէն հեծելազօրքը կ'ասպատակէր թշնամի հողամասերը, կը ծառայէր իբր յառաջապահ, կ'անցնէր թշնամի բանակին թիկունքը անոր պարենաւորումը խանգարելու եւ հաղորդակցութիւնները վտանգելու համար: Ուրարտական զէնքերն էին աղեղ, վահան, նիզակ, սուր եւ բերդերու դէմ քարեր արձակող գործիքներ. իւրաքանչիւր զինուոր ունէր տիկեր, որոնք օդով կ'ուռեցնէր, մէջքը կը կապէր եւ ջուրին վրայ ծփալով կ'անցնէր հանդիպակաց գետափը» : (Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան): Այս ձեւը վերջերս սկսած է օգտագործուիլ եւրոպական բանակներու կողմէ: Գերմանական եւ ֆրանսական վերջին ռազմափորձերուն տեսնուեցան ձգախէժէ շինուած եւ օդով լեցուած ծփանուեր, որոնց վրայ նստած, թիակով մը թիավարելով զինուորները կ'անցնին գետը:

Ուրարտացիները գիտէին կառուցանել ամուր բերդեր, եւրոպացի գիտնականները չեն կրնար հասկնալ թէ ինչպէս Ուրարտացի վարպետը Վանի կարծր քարաժայռին մէջ փորած է սենեակներ, դահլիճներ եւ զանոնք իրարու միացնող սանդուղներ:

Ուրարտական քաղաքները շրջապատուած էին երկու, երեք եւ երբեմն ալ չորս շարք կիկլոպեան պարիսպներով: Լինչ կը զարմանայ թէ ինչպէս այդ խոշոր քարի կտորները իրարու վրայ կը կը դիզէին: Ուրարտական բերդերը ունէին գետնափոր գաղտնի անցքեր պարենաւորման համար: Վասպուրականի ընտրութիւնը իբր կորիզ, արդէն կ'ապացուցանէ որ Ուրարտացիները քաջ աշխարհագէտներ էին: Իրենց բերդաքաղաքները կը հսկէին ռազմագիտական ուղիներու վրայ, օրինակի համար Արճէշ հանգոյցն է Ալխաթէն, Մուշէն, Մանազկերտէն եւ Տիատինէն դէպի Բերկրի եւ Վան տանող արահետներուն:

Պատերազմի ժամանակ Ասորի եւ Ուրարտացի արքաները շարժման մէջ կը դնէին 100.000նոց բանակներ, անոնց ռազմավարութիւնը շատ բարձր էր միջնադարեան զինուորական մեթոտներէն, միջին դարու կռիւները ըմբշամարտի կամ սուսերամարտի կը նմանին, մինչ ասորա-ուրարտական ռազմագիտութիւնը կը համապատասխանէր ներկայ պատերազմական հասկացողութեան: Ուրարտացիները գիտէին բնական դիրքերը խրամներ եւ ամբարտակներ բանալով ամրացնել»: Պաշտպանողականի ժամանակ հիմակուան պէս ուրարտական խրաքանչիւր բերդը, աւանը, հովիտը եւ լեռը կ'օգտագործուէր, թշնամի յարձակողականը դանդաղեցնելու համար, մինչեւ որ Դաշնակցային ուժերը խմբուէին որոշեալ տեղ մը, թշնամիին վճռական հարուած մը տալու համար: Արձանագրութիւններէ կ'իմանանք որ կռիւ մղուած է միաժամանակ բազմաթիւ վայրերու մէջ, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ մեծ ճակատամարտները տեղի կ'ունենային 40—50 քիլ. երկարութիւն ունեցող ռազմաճակատներուն վրայ: Ուրարտացիները չէին սիրեր բերդերու մէջ փակուիլ: Ուրարտական բերդաքաղաքներու մէջ գերի բռնուած զինուորներու թիւը երբեք 1000ը չանցնիր: Անոնք գիտէին որ շրջապատուած ամրոցի մը մէջ պաշարուած բանակը դատապարտուած է, կը սիրէին կռուիլ բաց դաշտի մէջ եւ կամ թէ լեռնաշարքերու վրայ դիրք բռնելով: Այդպէսով կրնային նաեւ բերդերը պաշարող ասորի զօրքերը կողէն հարուածել, բան մը որ բերդաքաղաքի մը պաշտպանութեան լաւագոյն մեթոտն է. իսկ երբ վճռական ճակատամարտին մէջ պարտուէին, լեռնային մանր կռիւներով թշնամին ուժաթափ կ'ընէին, կ'անցնէին անոր թիկունքը, պարենաւորումը կը վտանգէին, եւ զայն կը ստիպէին երկիրը ձգել եւ ձեռնունայն ետ վերադառնալ:

Յարձակողական կռիւի մէջ երկու ոսոխները կը գործադրէին հսկայ տարողութեամբ պաշարողական շարժումներ, որոնք ներկայ ռազմավարութեան հիմը կը կազմեն, փոխանակ Զապի ու Տիգրիսի լեռնոտ տեղթային եւ Հէքեարիի լեռներուն մէջը մխրճուելու, եւ մեծաքանակ զոհերու գնով քայլ առ քայլ, դժնդակ պարագաներու մէջ յառաջանալու, մանաւանդ որ պարենաւորումը գրեթէ անկարելի էր այդ շրջաններուն մէջ, անոնք իրարու հանդիպելու համար կ'ընտրէին Աղբակի, Ուրմիոյ լճին աւազանին եւ Ռէվանդուզի վրայով եւ կամ թէ Մարտինի, Տիարպէքիրի, Սուփնար գետի ակնաղբիւրին եւ Արածանիի հովտով Նինուէէն Վան եւ Վանէն Նինուէ տանող ճամբաները, ուր իրենց ամրաշէնները յաճախ պարտաւոր էին բահերով եւ բրիչներով ճամբայ հարթել ու գետերու վրայ նետել խոշոր ծառի կոճղեր, մարտակառքերը անցընելու համար: Երբ նկատի առնենք այն պարագան որ ճամբաները յաճախ կ'անցնէին լեռնային շրջաններէ, պարենաւորումը կ'ապահովուէր նահապետական ջորիներով, էշերով ու ուղտերով, չենք կրնար չհիանալ Արգիշտիի եւ Սարդուրիի մը վրայ, որ կը համարձակէին խոշոր շրջանիկ շարժումներ կատարելով Արածանիի և Եփրատի հովիտէն իջնել, եւ անոր մէջէն անցնելով փորձել Նինուէն թիկունքէն հարուածել:

Հակառակ օդանաւերու եւ հակառակ ինքնաշարժերու, որոնք այնքան կը դիւրացնեն պարենաւորումները եւ կապը զինուորական խարիսխին հետ, շատ քիչերն հիմակուան զօրավարներէն պիտի համարձակէին մտածել եւ գործադրել այդպիսի խիզախ յատակագծեր: Մէկ բան միայն ռազմական նժարը կը հակեցնէր Ասորիներու կողմը,— անոնց բանակը միապաղաղ զանգուած մըն էր, բաղկացած մշտնջենական զինուորներէ, կեդրոնացած Ասորի արքային միահեծան հրամանատարութեան տակ: Մինչ Ուրարտական բանակը, խաղաղ քաղաքացիներէ կազմուած ազգային փաղանգ մըն էր միայն: Անիկա ներկայ ժողովրդական բանակներու նախատիպարն էր: Ն. Ք. 1355ին Վանայ, Ուրմիոյ եւ Սեւանայ լճերուն միջեւ գտնուած երկիրը կը կոչուէր Հայասա. իրենց թագաւորն էր Հուկկանաս, որ պատերազմեցաւ Հիթիթներու դէմ, այս վերջինները մինչեւ Վանայ լճը երկիրը ասպատակելէ յետոյ վերադարձան իրենց երկիրը: Փրոֆ. Ա. Խաչատրեան Հայասայի մէջ Հայաստանի եւ Հուկկանասի մէջ Հայկի մէկ նախնական ձեւը կը տեսնէ:

Ն. Ք. ԺԲ. դարէն սկսեալ ասորական արձանագրութեանց մէջ կը հանդիպինք Նայիրի անուանակոչութեան գործածուած Տիարպէքիրի, Պիթլիսի եւ Վանի նահանգներուն համար: Միտանիներու պետութիւնը կործանելէ յետոյ Ասորիները որոշեցին ամէն գնով ձեռք ձգել Հայկական բարձրաւանդակը, որ զիրենք վերջնական կերպով հիւսիսի ռազմունակ ցեղերու ասպատակութեանց դէմ պիտի ապահովէր, մինչ իրենք պիտի կրնային հանգիստ սրտով տարածուիլ Սուրիոյ, Փոքր Ասիոյ եւ Եգիպտոսի չահաստաններուն վրայ:

Նախ՝ Սալմանասար Ա. եւ ապա Թիկլաթ Պալասար Ա. (Ն. Ք. 1108 — 1080) Մարտինի, Տիարպէքիրի, Սուփնար գետի նեղ ձորին եւ Արածանիի հովտին վրայով կեցան Նայիրիի վրայ, իրենց արձանագրութիւնները լեցուն են արեւելեան սնապարծութիւններով, քաղաքներ գրաւեր, մարդիկ ցցահան ըրեր, սարեր արիւնով ներկեր են, ասորական գաղութներ հաստատեր, 23 եւ 60 թագաւորի միացեալ ուժեր խորտակեր են, բայց ամէն անգամուն ալ հետերնին քանի մը հազար գերի եւ 8—9000 անասուն քշելով վերադարձեր են Ասորեստան, առանց երկրին մէջ կարենալ հաստատուելու:

Ասուր Նազիրպալ (Ն. Ք. 885—860) չորս անգամ արշաւեց Նայիրիի վրայ եւ յաջողեցաւ ներկայ Տիարպէքիրի վիլայէթին համապատասխանող հողամասերը կցել Ասորեստանի: Նայիրին ժամանակաւոր կերպով դրուեցաւ անվնաս դրութեան մը մէջ, մինչեւ Ն. Ք. 860 թուականը:

Այդ թուականին Հայաստանի մէջ վաղուց հաստատուած եկւոր տարրի մը Ուրարտացիներուն՝ Արամէ թագաւորը ընտրուեցաւ ղեկավար նայիրեան համադաշնակցութեան: Կազմակերպեց նայիրեան այլացեղ եւ այլալեզու ցեղերը եւ հիմը դրաւ հսկայ ուժի մը, որ Ասորիներու արժանաւոր ոսոխը պիտի հանդիսանար:

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԺԱՆԻ՞ ԵՆՔ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ...

Մէկ ամիսէ ի վեր փակուած է «Ազատ արուեստագէտներ»ու ցուցահանդէսը:

Ամիս մը չարունակ ան բաց մնաց այցելուներուն առջեւ:

Ամիս մը զանազան միութիւններ իրենց խնջոյքը եւ պարահանդէսները սարքեցին, ցուցադրող սրահներուն մէջ, դատապարտեալներու պէս կախուած նկարներուն առջեւ:

Ոչ ոք, սակայն, մտածեց որ եւ է միջոցաւ այդ տառապանքի պտուղներէն մէկը վար իջեցնելով տանիլ իր տունը, անկիւն մը լուսաւորելու համար:

Քսաներեք արուեստագէտներ իրենց 54 գործերը ծրարած, վերադարձան իրենց մենատուները, անտրտունջ, տեսակ մը անզգայութեան դատապարտուած ...

Եւ սակայն մինչեւ ե՞րբ այս դատապարտելի անզգայութիւնը, եւ մեղադրելի, երբեմն ոճրապարտ անտարբերութիւնը անոնց հանդէպ, որոնք կը ճգնին ցեղին ճակտին փակցուած չարչին սրբել, անոր տեղը արուեստին փառապսակը դնելու համար:

Արդէն երկար կեանքի մը ընթացքին քանիներ տեսայ որ կը տապլտկէին կարիքի եւ զրկանքի ճանկերուն մէջ, հրաժարած որ եւ է փառքի եւ արժանաւոր գնահատանքի երազներէն միմիայն մտածելով վաղուան չոր հացը,— քանինե՛ր, դերասան նկարիչ, գրագէտ, արձանագործ ...

Յիշե՞լ ողբացեալ եւ տաղանդաւոր բարեկամս՝ Ֆասուլեաճեանը, Կովկասի մէջ Ադամեանի փառակիցը, որ ստիպուած էր Պուլկարիոյ մէկ քաղաքէն միւս գիւղը թափառիլ, քանի մը սիրողներով, անօթի չմեռնելու չափ լէվաներ հաւաքելով, անտանելի պայմաններով կազմակերպուած ներկայացումներու ընթացքին:

Անուննե՞ր ...

Շատերը ողջ են դեռ: Կենդանի մեռեալներ:

Փարիզի մէկ մայթին վրայ անշնչացած, կամ մութ սենեակի մը մէջ ծիւրած երկու տաղանդաւոր նկարիչ ընկերներուս անունը չեմ ուզեր խառնել... Եւ սակայն, ի՞նչպէս չյիշել անոնց նահատակի անունները:

Քիւրքճեան ... Եսայեան ...

Իսկ կենդանինե՞րը:

Գիտցա՞նք գնահատել բոլոր անոնք որ օտարացան՝ իրենց փթթումի շրջանին՝ ամենադոյզն ղուրղուրանք մը չգտնելով մեր մէջ:

Գիտեմ տաղանդներ դեռ կենդանի՝ որոնք ահաւոր քաջութիւնը ունեցան իրենց վրձինները կոտրտելու, իրենց արուեստի մտապատկերներուն հրաժեշտ տալու, իրենց մտածումը կեդրոնացնելով աւելի շահաբեր, շուկայիկ աշխատանքներու վրայ ...

Անկո՛ւմ:

Եւ այս բոլորը չոր աչքերով, անտարբերութեամբ դիտուեցաւ բոլոր անոնց կողմէ, որոնք միացնելով զարգացած, քաղաքակրթուած Հայու անունին նաեւ նիւթական լայն միջոցներ, նախասիրեցին օտար արուեստագէտները գնահատել շահախնդրութեամբ, չարչիական մտադրութիւններով, քան թէ քաջալերել հայ արուեստագէտը:

Այդ պարտականութիւնը մասամբ օտարը կատարեց, եւ կը կատարէ մերիններուն հանդէպ:

Էտկար Շահինի նման վարպետ մը ֆրանսացի եւ օտար լայն ու արժանաւոր գնահատութեան կը պարտի իր միջազգային անունը եւ դիրքը:

Մախոխեան մը հիացումի կ'արժանանայ, պարբերաբար, միջազգային արուեստագէտներու կողմէ:

Ֆիլիփ Աղաջանեան մը կը ծափահարուի երաժշտասրահը լեցնող ֆրանսացի հաւատարիմ հասարակութեան մը կողմէ՝ որոնց մէջ հազիւ տասնեակ մը հայ մտերիմներու դէմքեր կ'երեւան:

Այսպէս եւ Ֆրանսայէն դուրս:

Եւ սակայն, առիթը չենք փախցներ այդ անուններով հպարտանալու ... երբ այդ պարագան մեր մեծատուններուն քսակին չի դպչիր:

Եւ հայ արուեստագէտը, մտաւորականը դեռ չի յուսահատիր, յամառ, աննկուն, ստամոքսը յաճախ պարապ՝ բայց զանկը լեցուն արուեստի մտապատկերներով:

Ու կը յիշեմ Հիւկոյի տողերը.—

«Հովը իր հագուստներուն ծակերէն կ'անցնէր, իսկ աստղերը իր հոգիէն» ...

Այդպէս է նաեւ հայ արուեստագէտը:

Խորթ զաւակը ազգի մը, որու ընտրանին կամաւոր կոյր կը ձեւանայ իր հարազատներուն, իր ցեղին հպարտութիւնը եւ քաղաքակրթական արժէքը կազմողներուն ներկայացուցած տառապանքի ընդվզեցուցիչ տեսարանին առջեւ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԲՆԱԿՈՂ ՕՏԱՐՆԵՐ. — Աւստրիական վիճակագրական մանրամասն տախտակներու համաձայն, ամբողջ աշխարհի բնակչութենէն 28 միլիոն հոգի զանազան երկիրներու մէջ իբրեւ օտարահպատակ կ'ապրին իրենց երկիրներուն հովանաւորութիւնը վայելելով ըստ ամենայնի: Կը հետեւի թէ այս 28 միլիոնը կը պատկանի ռեւէ ազգութեան, որ պետութիւն ունի: Այս թիւէն դուրս կը մնան այն օտարականները, որոնք ազգանուն միայն ունին, բայց ոչ յայտնի իրաւական հպատակութիւն որ եւ է երկրի, ինչպէս՝ Հայերը:

ՓՈԽԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔԻ

Ցաւէտ ողբացեալ Ս. Սասուն...

ՎԱՌՆԱ.— Չեմ գիտեր ինչո՞ւ այս երեկոյ, ինծ համար երկար եւ տաղտկալի գիշեր մը եղաւ: Արդեօք անո՞ր համար որ դեկտեմբերի ցուրտը շատ խիստ եւ հովն ալ անհանդիստ էր, գուցէ. բայց ուրիշ անգամներ ալ տեսած եմ սաստիկ ցուրտը. մանաւանդ ժամերով, երկար ատեն դիտած, աչքերս պաղ ջուր կտրած են, ի տես այն ալիքներուն, որոնք ահեղամռունչ յարձակումով մը գրոհ կու տան քարափին վրայ եւ ջարդ ու փշուր կ'ըլլան առանց դոյզն հետք մը ձգելու իրենց խրոխտ վազքէն:

Բայց այս գիշեր տրտմութեան եւ թախծութեան վերարկուն է որ կը կրեմ. ի՞նչ ալ երկար ձմրան գիշեր, չի լուսնար. աչքերս պատուհանին հեռուն շատ հեռուն, հորիզոնին, բայց ոչ, ծովուն վրայ գիշեր ատեն հորիզոն չկայ. գիտա՞ծ էք, ամպերով կուտակուած լեռ ու անդունդ կայ: Ես շատ դիտեցի այս գիշեր. հսկումիս մէջ տեսայ թէ ինչպէս լուսինը կաշկանդուած, պատանդ դրուած լուսինը, ցանցառ ամպերու մէջ անփոյթ հակումէն, գլուխը դուրս ցցած, խոյս կուտայ ու քիչ անդին կրկին բռնուելով մութին եւ անհունին մէջ կը կքի:

Չէ, պէտք է հեռանամ այստեղէն. հոս սառկոտ կայ. երթամ շատ հեռուն, հոն ուր սիրելիներ կան, հոն ուր կեանքն ու մահը, դրախտն ու դժոխքը թեւանցուկ հաշտ եւ ներդաշնակ մահ կուզան բոլորին վրայ եւ ամէնուն սրտին կը խօսին:

Փարի՛զ, ո՛վ չի ցանկար, ո՛վ չերազեր դէթ հեղ մը տեսնել: Հմայքի՛ քաղաք: Խարկանք, թերեւս: Յոյս մը, գուցէ: Կրկին փորձել, յիմարութիւն: Բայց ի՞նչ արած, սիրելիներ կան չէ՛, երթամ ... երթամ ...

Որքա՜ն ուշ մնացի:

Ա՜յ, հոս ալ թաղո՞ւմ կայ. ինչպէս ալ կաւքը կը կոչէ. մեռել կայ, յուղարկաւոր չկայ: Ղարի՞բ է թերեւս:

Բայց ի՛նչ ամայութիւն է այս. հոգիիս պէս պարապ են փողոցները, մարմինս կը մսի, իսկ ես կը դողամ. սուգ կայ ամէն դի: Երա՞զ մըն է արդեօք, գուցէ: Աճապարեմ ուշ մնացի:

— Այո՛, ես եմ:

Արի Մանան արի՛, գնանք մեր տունը,
Գիշեր ցերեկ կորաւ աչերիս քունը,
Նա՛ր Մանան ջան, նա՛ր սանամ ջան...

Այ տղայ, չես լսեր ... բայց ի՞նչ լռութիւն է այս: Այո, դէհ դուռդ բաց քամբախ, ես եմ, ես: Հեռուէն կուգամ, յոգնած ուժասպառ: Չե՞ս լսեր երգիս ձայնը. քեզի ծաղիկ մը բերած եմ, էտլվայս մը. փունջ չկրցայ շինել. շատ ցուրտ էր. ուրիշ ազէկներ չկար ... գիտեմ որ քրիզանթէմը չես սիրեր. չէ որ անոնց ժպիտը կը նմանի չպարուած կնոջ մը դէմքին, որ մինչեւ իրիկուն չի տեւեր:

Բայց ես, այո՛, հեռու տեղէ կուգամ, շատ հէքեաթներ ունիմ պատմելիք. ա՛հ թէ գիտնայիր ո՞ւրկէ անցայ. Սավուայէն, կը յիշե՞ս, չէ՞, այն գեղեցիկ օրերը, երբ երեխաներու նման մեր ոտքերուն տակ կը թնդային Մօն Պլանը, Մէռ տը Կլասը, Մօն Պըրէվան, ո՞րը ըսեմ: Բայց դուն ինչո՞ւ լուռ կը մնաս, այ տղայ: Խօլ...

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

Երկարաձիգ նրբանցքին մէջ, կապոյտ տարատներով եւ կապոյտ բաճկոններով ծերերէն ոմանք քար կը լուան, ոմանք ջուր կը կրեն, իսկ սամիւններն ալ փայտ կը ջարդեն կամ ծխախոտ կը ծամեն ու թքնեն:

Գառնիկ եւ Սարգիս թոքախտաւորներու սրահը կը ճեղքէին, ոտքի մատներուն վրայ, երբ որ ճանչցան Պայծառի ձայնը սուր եւ երկար կանչի մը մէջէն:

Պատանքի նման ճերմակ, աւելի ճիշդ՝ կարաղի գոյնով գիշերանոցի մը մէջ՝ կը պոռար Պայծառ եւ ոտքերով կը դիմադրէր չորս պառաւ հիւանդապահուհիներուն, որոնք ջերմաչափ դնել կը փորձէին:

— Օրիորդ, օրիորդ, ահաւասիկ «եղբայրներդ»:

Գառնուկի մը նման խելօք Պայծառ կիսաբաց աչքերով գործակիցներուն դարձաւ: Ժպիտ մը սողաց դէմքին վրայ: Հիւանդապահուհիները ուրախացան:

Սարգիս եւ Գառնիկ բառ մը իսկ չկրցան կարմել տալ Պայծառի: Անոր վանկեր կը թոթովէր: Կը դիտէր միայն: Եւ իր արտայայտութիւնը յաղթականի մը հպարտութիւնը կը ցոլացնէր:

Գառնիկ հիւանդապահուհիի մը հետ մեկուսացած եւ մեղմաձայն՝

— Տիկին, հիւանդանոցին վարչութիւնը ո՞ւրկէ ձեռք ձգեց մեր հասցէն:

— Պարոն, ձեր քոյրը առաւօտէն մինչեւ ժամը երկու՝ «Մամա՛, մամա՛» կանչելէն վերջ, «Եղբայրներս կ'ուզեմ, եղբայրներս» սկսաւ գոչել: Ու միաժամանակ ժամացոյցին սլաքներուն կը հետեւէր: Վանկ առ վանկ մեզի տուաւ ձեր հասցէն:

— Հապա՞ մականունը որով ուղղուած էին մեզի:

— Չէ՞ որ Վարպետեան կը կոչուի օրիորդը: Դուք ալ իր եղբայրները, բնականաբար եւ նոյն մականունը կը կրէք:

Գառնիկ ծիծաղեցաւ եւ Պայծառի կազմակերպած խաղը յաջող գտաւ: Անցան հիւանդանոցին երկու չաբաթները: Ելաւ Պայծառ:

Անցան տասը օրերն ալ ապաքինումի, բարեկամ հայ ընտանիքի մը երդիքին տակ:

Ու Պայծառ վերսկսաւ վաճառել՝ շնորհիւ բարեկամներու միջամտութեան:

Փօլէթ կը ծախէր: Ու Քօլէթ կը գանձէր եւ կը հսկէր:

— Օրիո՛րդ, հիմա հոս էր, ի՞նչ եղաւ:

Պայծառ անայլայլ՝

— Հովը տարած չըլլայ:

— Նոյն հովը այս վայրկեանէն սկսեալ թող ձեզ ալ տանի, ապերախտ, անուղղայ եւ ինկա՛ծ աղջիկ: Այլեւս աններելի է անուղղամտութեան ձեր այդ երրորդ արարքը: Օ՛, կ'աղաչեմ, աւելորդ են ձեր ինքնապաշտպանութեան փորձերը: Վերադարձի ոչ մէկ յոյս այլ եւս: Գացէք եւ ջանացէք ձեր տրուած մեքենայով ձեր ու Քօլէթի ապրուստը ճարել: Կորսուեցէ՛ք, մէյ մըն ալ չտեսնեմ ձեզ:

Անցեր էր ամիս մը:

Իրաւարարաց ատեանի առեւտրական բաժինէն կոչնագիր մը կը ստանայ Գառնիկ: Օրիորդ Պայծառ Վարպետեան չարք մը պահանջներ կը ներկայացնէ: Տարաթավարձ մը՝ 200 ֆ.: Տարաթավարձ մըն ալ 180 ֆրանքի՝ ճամբու դրուիլը կանխաւ յայտնուած չըլլալուն պատճառով: Աշխատութեան կանոնաւոր վկայագիր մը կամ փոխարէնը 500 ֆրանք:

Ոչ: Ալ այս անգամ տեղի տալ չըկայ: Ոչ դրամ, ոչ վկայագիր: Ու փաստաբանի ալ պէտք չկայ: Գառնիկ տասնեակ մը թուղթերով եւ ի հարկին ընչաւոր վկաներով հակառակութեան մէջ պիտի դնէ լիբոշը, հաստատելով որ վարձկան աշխատաւորուհի մը չէր ան, այլ դժբախտաբար, պողոտաներու լքեալ թափառաշրջիկ մը՝ իրենց պաշտպանութեան տակ առնուած:

Դատի այս լուրը Պայծառի ամուսնոյն, Պ. Կարապետեանի ականջին կը հասնի:

— Սկիզբները երբ նշանուած էինք, դէչ աղջիկ չէր, Պ. Գառնիկ: Չէր ճանչնար Փարիզը: Ու աշխարհի բաներուն՝ գոց էին աչքերը: Օրէ օր, սակայն, փոխուեցաւ՝ անտանելի դառնալու աստիճան:

— Իրիկուն մը ծանրապէս հիւանդ էի, կը չարունակէ Պ. Կարապետեանի քեռայրը, կարելի չէր մկրատ խաղցնել կամ ասեղ մը զարնել, այդ հարս ըլլալիքը գիս հիւանդ հիւանդ ամբողջ գիշերը աշխատցուց, պնդելով թէ առտուն ութին գործը պէտք է հասնի: Կինս եւեւէն ճամբայ հանեցի: Հիմա, հոս ըլլար՝ բզիկ բզիկ ընէի զինքը: Լըրճուկը Ֆրանսացի տղու մը հետ ժամադրութիւն ունի եղեր: Ի՞նչ կար, ի՞նչ գործ: Որքա՜ն յոգներ ենք եւ ինչքան զոհողութիւններ ենք ըրեր այդ անարժան աղջկան համար:

—Գործարանի մէջ աշխատող մարդ, բնականաբար յոգնած եւ հետեւեալ առտու գործի երթալու ստիպուած՝ չէի կրնար ամէն իրիկուն դուրս ելլելու իր քմայքները մտիկ ընել: Ինք իր գլխուն՝ կ'առնէր կը քալէր: Երբեմն ալ, կէս գիշերին, երբ ամէն ոք քնացած կ'ըլլար, անձայն անշշուկ կ'ելլէր, մութին մէջ կը հագուէր եւ դուռները բաց ձգած՝ պարելու կը վազէր: Եկաւ ատեն մը ուր այլ եւս զզուած՝ կատարեալ անտարբերութեան տուի ինքզինքս:

— Պ. Գառնիկ, ձեր ետեւն ենք: Կրնաք հաշուել մեր վրայ: Այս անգամ օժիտը ձգելու չէ:

Լեցուն է սրահը: Աւելի քան երբեք ճարիւր գործատէրեր եւ գործաւորներ խնդիր ունին իրարու հետ, ինչպէս կ'երեւի:

Հոն են, դրան ետին, Քօլէթ, Փիքօ եւ Փօլէթ:

Ահա չարունակեցան իրաւարարները սեւաւոր: Ու նախագահը լռութիւն ազդարարեց:

— Օր. Վարպետեան Պայծառ:

— Ներկայ:

— Պ. Աստուածատրեան Գառնիկ:

— Ներկայ:

Ու՝ իրաւարար մը, Պայծառ եւ Գառնիկ խուցի մը մէջ: Ուրիշ ոչ ոք: Ոստիկանը սեմին վրայ է:

Նախկին Պայծառը վերածնած էր: Այլանդակ օղերը ականջներուն: Մատներուն օղակաւոր պոչերը աւելի երկարած: Սեւն ու կարմիրը չափազանցօրէն: Վանդակէն ազատ արձակուած էր ան:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(11)

վայրը դուն շատ կը սիրէիր, չէ՛ : Գիտե՞ս Թելեֆէրիքով կրկին ձիւնա-պատ եղեւիններու խիտ եւ լուռ ան-տառներու մէջէն բարձրացայ Մօն Պրէվանի ձիւնադաշտը ձիւն ծա-ղիկ փնտռելու. օդը ցուրտ էր սակայն պայծառ, հաւատա՛, այսօրուան պէս պղլխէ, հաւատա՛, այսօրուան պէս եւ զարձեալ հաշտուեցայ ու եղայ ընկեր լեռներու բարձրութեան եւ ան-դունդին հետ :

Ամէն բան գեղեցիկ կ'երեւար աչ-քիս. հապա զիմացի սպիտակ լե՞ռը՝ Մօն Պլանը իր փառքի ու մեծութեան մէջ հպարտ ու խրոխտ ձերմակ սա-ւանին տակ, այնպէս ինչպէս մեր գե-ղին հանին ու մանին սպիտակ հագած, ամպերը մէջքին փաթթած ու արեւն ալ ականակուռ սաղաւարտի պէս գլ-խին դրած ինչպէս հայկ. Վահագնը անխռով դեռ կ'աղօթէ ինծի եւ քեզի համար :

. . . .

Այօ, ի՛նչ, հոս մա՞հը ... անջր-պե՞տ մը գրուած. չեմ հաւատար : Տ'Արքուր, Քաֆէ տ'Արքուր ...

... Զէ՞ ըսած Պոուէն թէ առող-ջութիւնը միայն բառ մըն է. կեանքը երազ մը. յաղթանակը երեւոյթ մը, շնորհն ու հաճոյքը վնասակար դը-ւարձանք ու այս բոլորը պարապ բան մեզ ամէնուս :

Այո, երէկ ամպերուն վրայ մեծ էր իսկ այսօր իր գերեզմանը ցոյց կու-տայ կեանքի ոչնչութիւնը. անդունդ մըն է լեցուած, չէ, մի ծիծաղիք, կարդացէք, առկախ ճրագի մը պէս մեր զէմը ցցուած ...

Ունայնութիւն ունայնութեանց ...

Խաղաղութիւն զայ հոգիիդ, Սեդօ ջան :

ՍԵԴՐԱԿ ՈՍԿԵԱՆ
(Աստամնաբոյժ)

ՀԱՅ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

— · —

Ստացանք Հայ – Վրացական Միու-թեան 1937 Յունուարի «Տեղեկատու»ն որուն խմբագրականը հետեւեալ կեր-պով կը պարզէ կազմակերպութեան «նպատակները եւ ուղին».

— «Այսօր այս համագործակցու-թիւնը կը կոչուի «Հայ – Վրացական Միութիւն», սակայն վաղը նախա-պատրաստական որոշ ջանքերէ վերջ նա պէտք է դառնայ «Համակովկաս-եան Միութիւն» նոյն հիմունքներով, որովհետեւ ներկայ «Միութեան» վերջնական նպատակն է ստեղծել ի-րական եւ հաստատուն համակով-կասեան միութիւն :

Կովկասը իր աշխարհագրական կա-րեւոր դիրքով եւ իր պատմական ու քաղաքական անցեալով, բնական հարստութիւններով միշտ ձգողական ուժ մը հանդիսացած է ոչ միայն ի-րեն սահմանակից, այլ եւ աւելի հե-ռաւոր երկիրներու համար :

Նա նոյն դիրքին մէջ է եւ այսօր, իսկ մօտաւոր ապագային անխուսափելի կոչուած է խոշոր դեր կատարելու միջազգային կեանքին մէջ : «Միու-թիւն»ը լաւ ըմբռնած է այս պարագան եւ հետեւաբար մէ ծկարեւորու-թիւն կուտայ կովկասեան բոլոր ազ-գերու միութեան, նկատելով զայն միակ միջոցը ապահովելու կովկաս-եան ժողովուրդներու ազգային ու քաղաքական անկախութիւնը, օգտա-գործելով Կովկասի ընձեռած առա-ւելութիւնները : «Միութիւն»ը համոզ-ուած է, որ միահամուռ ուժերով ա-ռաջ եկած համակովկասեան Միու-թիւնը իր կշիռով, իր պոտենսիալ ուժով հաւասարակշռող դեր կրնայ կատարել Կովկասի սահմանակից հիւսիսի եւ հարաւի ուժերու միջեւ, հաստատելով նրանց հետ բարի դրա-ցիական յարաբերութիւններ :

Ցարդ եղած միացման փորձերը ան-յաջողութեան յանգած են, շնորհիւ գոյութիւն ունեցող արտաքին տար-րեր օրիէնտասիոններու : Մինչեւ օրս, կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական ղեկավարութիւնը ան-խուսափելի նկատած է յենուլ Կովկա-սի սահմանակից հիւսիսային ու հա-րաւային պետութեանց վրայ :

Օրիէնտասիոնի այս պարագան միշտ խանգարած է եւ կը խանգարէ անկեղծ եւ պարկեշտ գործակցութիւ-նը՝ ընդհանուր կովկասեան կազմա-կերպութիւններու մէջ : Ասոր հետե-ւանքով ստեղծուած է տարբեր ըմբռ-նում «սեփական ազգային շահերու», որ կովկասցիները «քաղաքական խաղերու» ժամանակ ջանացած են թաքցնել իրարմէ : «Միութեան» գլ-խաւոր ջանքը կը տարուի այն ուղղու-թեամբ, որպէսզի մէջտեղէն վերցուի կովկասեան ուժերու կազմակերպման եւ նրանց անկեղծ գործակցութեան խանգարիչ հանդիսացող այս դայ-թակղութիւնը :

«Միութիւն»ը կը ձգտի վերջ տալ այդ անբնական կացութեան, որի շը-նորհիւ «արտաքին ճնշումները» իրենց եսական մտադրութիւններով կը բա-ժանեն իրարմէ կովկասեան ժողո-վուրդները :

«Հայ - Վրացական Միութեան» բո-լոր հետեւորդները վճռականապէս կը հրաժարին երբեւիցէ Կովկասը դնելու հարաւի եւ հիւսիսի «պաշտպանու-թեան» կամ «հովանաւորութեան» տակ, որու հետեւանքներուն քաջ ծանօթ են կովկասցիները, հիմնը-ւած անցեալ պատմական փաստերու վրայ : Մէկ խօսքով, Կովկասի ան-հրաժեշտ է սեփական միացեալ, ան-կախ քաղաքական կազմակերպու-թիւն : Եւ յենելով իր աշխարհագրա-կան նպաստաւոր դիրքին, Կովկասը պէտք է դառնայ զօրաւոր, ազատ եւ բոլորի կողմէ յարգուած երկիր՝ ան-կախ հողամաս մը, որ կը չէզոքացնէ իր շուրջ իրար բախող միջազգային շահերը :

Միութիւնը համոզուած է, որ հայ-րենիքի մէջ գտնուող կովկասեան ժո-ղովուրդները, յանուն վերոյիշեալ նպատակներու, միանգամայն կողմ-նակից կ'ըլլան կովկասեան այս իրա-տես քաղաքականութեան :

Առանց մեծ յաւակնութիւններու մեր «Միութիւնը» կը յառաջանայ դանդաղ եւ շրջահայեաց, սակայն վճ-ռական կամքով մենք կ'ուզենք հաւա-քել ուժերը, ստեղծագործելու եւ ոչ թէ վիճելու համար : Մենք կը հաւա-տանք, որ բոլոր ազնիւ եւ ճշմարիտ հայրենասէր կովկասեան տարրերը պիտի ըմբռնեն առաջադրուած նպա-տակներու կարեւորութիւնը եւ հետ-զհետէ ալ աւելի վստահելով «Միու-թեան» ստեղծած շարժման, պիտի կանգնին եղբայրական համագործակ-ցութեան սրբազան ուղիի վրայ, աչ-խատելով ի նպաստ մէկ ընդհանուր հայրենիքի» :

ՀԱՅ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻՆ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

— · —

ՎԻԷՆՆԱ, 29 յունուար (Յառաջ) · — Այս տարի եւս բախտն ունեցանք մեր մէջ գտնելու Օր. Նինա Շէրխա-ձեանը, որ Ժընեւէն հոս եկած է նը-ւագահանդէսներ տալու :

Յունուար 17ին մասնակցեցաւ մեծ նուագախումբի մը Ehrbarի մեծ սրա-հին մէջ : Յայտագրին երրորդ մասը, որ գրեթէ կէս ժամ տեւեց, յատկաց-ուած էր հայ դաշնակահար օրիորդին, Ֆրանքի «Variation»ները որուն անդ-րանիկ նուագումը իր կողմէ պիտի ըլլար, հետաքրքրութեամբ ու ան-համբերութեամբ համակած էր հոգի-ները : Եւ հայ օրիորդը խորապէս տպաւորեց ունկնդիրները, հանդիսա-նալով Ֆրանքի զգացումներուն ճշ-գրիտ թարգմանը : Ներկաներու ծա-փերն ու մամուլին գնահատանքները ջերմ գնահատութիւնը կը կազմէին հայ օրիորդի տաղանդին :

Երկրորդ եւ բուն նուագահանդէսը, յունուար 20ին Քոնսէրհաուզի մէջ, Նինա Շէրխաձեանի ձիրքերուն ամ-բողջ տարողութիւնն ու հմայքը երե-ւան բերաւ : Նուագակից էր Տիկին Մարսէլ Շէրխաձեան, Նինայի մայրը, որ Ժընեւի երաժշտանոցին մէջ կը պաշտօնավարէ իբրեւ Professeur supé-rieur de virtuosité du conservatoire: Տիկ. Շէրխաձեան հպարտ կրնայ ըլլալ Օր. Շէրխաձեանի նման տաղանդաւոր աղ-ջիկ մը ունենալուն, իսկ այս վեր-ջինս պարծանք թող համարի իրեն, այդպիսի մօր մը աշակերտած ըլլա-լուն : «Յառաջ»ի սիւնակները ինծի թոյլ չեն տար ամբողջ յայտագիրը մանրամասն յիշելու :

Նինա Շէրխաձեան նուագեց առան-ձին Շումանի, Շօփէնի գործերը, միշտ իր տաղանդին համապատասխանե-լով : Մ. Ռավէլի Jeux d'eauxն երաժշ-տական գոհարիկ մըն է, բաւական որ զայն յայտնաբերող նուագածուն ըմ-բռնէ զայն : Օր. Շէրխաձեան անհա-սանելի էր այս տեսակէտով : Երեւա-կայեցէք մոգական լոյսերով ողող-ուած շատրուան մը, որուն ելրաքան-չիւր ցայտքը երաժշտութիւն է, ո-րուն մէն մի շիթը արծաթի հնչիւննե-րով աւազանին մէջ կ'իյնայ :

Քանի մը գնահատականներ Վիէն-նայի մամուլէն.— «Ն. Շէրխաձեան, որ արդէն ատէլ հռչակուած է, շատ յաջող նուագածութիւն մը երեւան բերաւ» (Abendstatt) : «Ն. Շէրխաձեան պատուաբեր յաջողութիւն մը ունե-ցաւ» (Stunde) : Վիէննայի «Սէնֆոնի Օրքեստր»ը Ն. Շէրխաձեանին առա-ջարկեց՝ աչնան մեծ նուագահանդէսի մը մասնակցիլ, պատիւ մը, որ միայն virtuoseներուն յատկացուած է :

Այս գարնան օրիորդը պիտի մաս-նակցի նաեւ Փարիզի Concert de la re-vue musicale նուագահանդէսին եւ պիտի լսուի Ռատիօ Փարի կայանէն :

** Փետրուար 2ին Պատէն (Աւս-տրիա) Փինկ – Փօնկի համաշխարհա-յին ախոյենութեան մրցումին Աւս-տրիոյ կողմէ չորս թենիսածուներ կան, որոնց մին է Հայկ Փափազեան, 18 տարեկան Հայորդի մը : Հայկ Փա-փազեան մինչեւ հիմա ամէն մրցումի մէջ առաջին ելած է :

Արփիար

ԱՆԹԵԼ ԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— o —

Անթել ալիքներու միջոցաւ գիտա-կան եւ հետաքրքրական յանդգնու-թիւններ փորձելու համար, այս մի-ջոցիս շահեկան քննութիւններ կը կատարուին Ամերիկայի մէջ : Առաջին խնդիրն է՝ լեռնոտ գետիններու վը-րայէն ալիքները ընդունելու դժուա-րութիւնները յաղթել : Կարգ մը ան-թելի փարոսներ պիտի հաստատուին Ապառաժ Լեռներուն մէջ, ուրէ այն վայրերը, որոնց վրայ կը թեւածեն սաւառնակներ, որոնք զանազան ար-կածներու եւ աղէտներու կ'ենթար-կուին մթութեան եւ յաճախակի մը-շուշին եւ փոթորիկներուն պատճա-ռաւ : Նորակերտ բարձրադիր կայան-ները կարելի եղածին չափ այս թերին պիտի դարմանեն ապագային : Բայց ռատիօյի արհեստագիտութեան մէջ ծանօթ է թէ ինչ ինչ մարդերու վը-րայէն անթել հեռագրութեան առա-քումն ու ընդունիլը մեծամեծ դժ-ուարութիւններու կը պատահին : Տա-կաւին չէ գիտցուած թէ այս դժուա-րութիւններուն պատճառը գետինն-րու մակերե՞սն է արդեօք, թէ պէտք է դանենք վերագրել մետաղային նիւ-թերու գոյութեան : Ամերիկայի թղ-թատարութեան վարիչ Ֆարլի արշա-ւախումբ մը ճամբայ հանած է, որ պաշտօն ունի ճշգրիտ եւ մանրամասն քննութիւններ կատարելու Ապառաժ Լեռներուն մէջ : Շատ մը բեռնակառ-քերու մէջ հաստատուած բազմաթիւ մասնագէտներ այս միջոցին Ապառաժ Լեռները կը կտրեն աչագին դժուա-րութիւններու ենթարկուելով, որով-հետեւ ոչ միայն մարդ մարդասանք չկայ, այլ ոեւէ ճամբայ ալ չկայ, կը գիշերեն վրաններու տակ եւ զանազան տեղեր կայաններ կը կանգնեն : Այս գիտնականներուն վերէն միայն կ'օ-ժանդակեն սաւառնորդներ : Զննական յոյժ թանկագին իրեղէններով կարելի եղած է ցարդ աննախընթաց ծանօ-թութիւններ ձեռք բերել : Բայց արշաւա-խումբը դեռ երկար ատեն պիտի զբա-ղի այն կողմերը : Ամերիկացիք միտ-քերնին դրած են անթելի միջոցաւ յաղթել Ապառաժ Լեռներուն անել ա-նուղի բաւիղներուն :

ԾԻԾԱՂ

ԲԺԻՇԿ.— Ձեր հիւանդութիւնը հասկցայ, նոր գրութեամբ ծովի ջու-րէ կազմուած դեղով պիտի դարմա-նեմ :

ՀԻՒԱՆԴԸ.— Ուշադրութիւն, պա-րոն բժիշկ, լողալ չեմ գիտեր :

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԸ

— o —

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 յունուար).

— «Համայնավարները ,աւելի ճիշ-դը՝ Մոսկուայի գործակալները Ամե-րիկայի մէջ անգլիերէն լեզուով կը հրատարակեն թերթ մը, որ Իւթի անունը կը կրէ եւ որ անամօթ կեր-պով ինքզինքը կը ներկայացնէ իբրեւ օրկանը Ամերիկայի հայ երիտասար-դութեան :

Աւելորդ է ըսել, թէ Ամերիկայի հայ երիտասարդութեան հազիւ մէկ չնչին մասը կը հետաքրքրուի այդ ինքնակոչ թերթով, որ արտասահմա-նի մէջ հրատարակուող ուրիշ համայ-նավար թերթերու նման պառակտիչ, խռովարար եւ ազգադաւ նպատակնե-րու կը ծառայէ : Հակառակ անոր որ «Իւթհ» կը հրատարակուի Ամերիկա-յի մէջ, ան ոչ միայն այդ տխուր դե-րը կը կատարէ այս երկրին մէջ, այլ եւ կը ձգտի նոյն իսկ երկրին մէջ, այլ Սուրիոյ նման հեռաւոր երկիրներու մէջ ապրող ժողովուրդներու դէմ :

Այդպիսի փորձ մըն է, օրինակ, «Իւթհ»ի մէկ խմբագրականը Սուրիոյ Հայերու մասին,— խմբագրական մը, որ ամենավատ տեսակի փրովոքասի-ոն մըն է Սուրիոյ Հայերու եւ մաս-նաւորապէս Դաշնակցականներու եւ ռամկավարներու դէմ : «Իւթհ» կը մե-ղադրէ զանոնք Սուրիոյ մէջ ֆրան-սական փրոփականտ ընելու եւ «ֆը-րանսական իմպերիալիզմին» ուժ տա-լու մէջ՝ ընդդէմ արաբ ժողովուր-դին :

Աւելորդ է ըսել, թէ սաիկա բա-ցարձակ զրպարտութիւն մըն է : Ոչ Դաշնակցութիւնը, եւ ոչ ալ, վստահ ենք, ռամկավարները կը ծառայեն ֆրանսական «իմպերիալիզմին», այլ, ընդհակառակն, ամէն ճիգ կը թափեն լաւագոյն բարեկամական յարաբերու-թիւններ մշակելու Սուրիոյ արաբ ժո-ղովուրդին թէ քրիստոնեայ եւ թէ մահմետական հատուածներուն հետ : Ասոր ապացոյց՝ Սուրիոյ խորհրդա-րանի վերջին ընտրութիւնները, ո-րոնց ընթացքին թէ Դաշնակցականնե-րը եւ թէ ռամկավարները գործակ-ցեցան Արաբներուն հետ :

Հարկաւ սաիկա պատճառ մը չէ, որ Սուրիոյ Հայերը, ըլլան անոնք Դաշ-նակցական թէ ռամկավար, թշնամա-կան ոգի եւ է դիրք բռնեն Ֆրանսացի-ներու դէմ, որոնց հովանիին տակ կը գտնուի Սուրիա եւ որոնք լաւա-գոյն բարեկամներն ու պաշտպան-ներն են Սուրիոյ ժողովուրդին, անոր ազատութեան եւ անկախութեան :

Ապահովաբար, համայնավարներու եւ, մասնաւորաբար «Իւթհ»ի վրդո-վումին եւ փրովոքասիոնին բուն պատճառը ոչ թէ այն է, որ Սուրիոյ Հայերը Ֆրանսացիներու կողմն են բռնած կամ Արաբներու հակառակ կը շարժին, այլ այն, որ Դաշնակցա-կանները եւ ռամկավարները Սուրիոյ մէջ ուժ չեն տար Մոսկուայի գործա-կալներն եղող խումբ մը բախտախն-դիր Հնչակեաններու կամ համայնա-վարներու, որոնք, ինչպէս յայտնի է ,միացեալ ճակատ են կազմած Թուր-քերուն հետ եւ անոնց հաշւոյն կ'աշ-խատին անջատել Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանը Սուրիայէն :

Ուրիշ խօսքով՝ Սուրիոյ Հայերու եւ մասնաւորապէս Դաշնակցականնե-րու ու ռամկավարներու իրական «յանցանքը» ոչ թէ Արաբներուն դէմ ըլլալն է, այլ Արաբներուն հետ ըլլա-լը ընդդէմ համայնավարներու դաշ-նակից Թուրքերուն :

Ամերիկայի հայ երիտասարդու-թիւնը մոլորեցնելու կոչուած հա-մայնավար «Իւթհ» թերթը հասկնալի պատճառներով չէր կրնար բացէ ի բաց ըսել, թէ Սուրիոյ Հայերը պէտք է բռնեն Թուրքերուն կողմը, որպէս-զի Էնկիւրի աւելի դիւրութեամբ կա-րողանայ Սուրիայէն անջատել Ալեք-սանտրէթ - Անտիոքի շրջանը : Ուստի իր բուն շարժառիթը ծածկելու հա-մար՝ ան կը մեղադրէ Սուրիոյ Հա-յերը Ֆրանսական «իմպերիալիզմի» կողմը բռնելու մէջ :

Համայնավար «Իւթհ» պարզապէս Թուրքերու դատը կը պաշտպանէ Սու-րիոյ մէջ, ինչպէս որ խումբ մը այ-լասերած Հնչակեաններ կ'ընեն Ալեք-սանտրէթ - Անտիոքի մէջ : Բնական է որ ան Թուրքերու չափ զաւնացած է ֆրանսական «իմպերիալիզմ»ին դէմ, որ առանց այլեւայլի չուզեր Թուրքե-րուն նուիրել Ալեքսանտրէթ - Անտիո-քի շրջանը» :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Կ'իմանանք որ Սեվրի Միխիթարեան Հայրերը պաշտօնի հրաւիրած են վա-ղեմի դերասան Պ. Բագրատունին, իրենց աշակերտներուն դասաւանդե-լու համար հայերէն եւ ֆրանսերէն ատողանութիւնը :

Կը լսենք նաեւ թէ Պ. Բագրատունի կանչուելով Պ. Պ. Մօնքա եւ Քէրու-լի կողմէ՝ պայմանաւորուած է խա-ղալու համար իրենց Le choc en retour ֆիլմին մէջ ճարպիկ աղամանդավա-ճառ Թրիփաթօսքիի դերը :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն-թեռնլի եւ մելանով :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿ ՕՐԱՑՈՅՑ (Նախկին Մա-սիս) ազգային եւ ժողովրդական (հա-յերէն, իրաներէն, ֆրանսերէն, անգ-լիերէն եւ ռուսերէն) : 15րդ տարի : Կազմեց՝ Հայկ Աճէմեան : 4 Հրատա-րակութիւն 15ամեակի : 46 մեծադիր էջ, բազմաթիւ օգտակար գիտելիք-ներով, պատմական տեղեկութիւնն-րով եւ դուարճալիքներով : Գին՝ 6 ֆրանք : Դիմել H. Adjemian, Tauris (I-ran).

ԾԻԾԱՂ

— Երբ ինծմէ փոխառութիւն ըրիք, ըսիք թէ կարճ ժամանակի համար է :

— Այո, ճշմարիտ է, ձեր տուած դրամը քանի մը ժամէն ծախսեցի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (192)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Վերջին տարիներու ընթացքին ճարպակալած էր ու պատկառելի փոր մը ձգած՝ աղայական շուք մը ստա-նալով, որմէ ընդհանրապէս զուրկ կը մնան, նիհար, տանձի կոթի նման բարակ վիզ ունեցող մարդիկ : Քալ-ուածքը ծանր ու մեծ, արտաքին ե-րեւոյթին համապատասխան էր, կո-կորդային հաղ մըն ալ աւելի տպա-ւորիչ կը դարձնէր Մուղսին :

Մուղսին կը համարուէր գիւղի ու-նեւորներէն մէկը, եթէ ոչ ամէնէն ու-նեւորը : Հօրմէն ստացած ժառանգու-թիւնը՝ տարիներու ընթացքին կրկ-նապատկած էր ,երեք կտոր արտեր բարդելով եղածին վրայ. իսկ երկու տարի առաջ ալ Բերկրիի փոսին մէջ տասներհինգ չափնոց ջրարբի արտ մը գրաւեց Քէօշկ գիւղացի Քիւրտէ մը, որուն տարիներ առաջ տոկոսով հինգ դեղին ոսկի տուած էր : Այդ դումա-րը զարմանալի կերպով աճած ու այն-պիսի համեմատութիւն մը ստացած էր, որ պարտատէր Քիւրտը իր լաւա-գոյն արտը վրայ տալով՝ դեռ չորս ոսկի ալ պարտական մնացած էր Մուղսիին :

Մուղսիի գոմը, ինչպէս գիւղացիք կ'ըսէին, բերնէ բերան լեցուն էր : Գութանի բաւելու չափ լծկան եզներ ունէր, կովերն ու հորթերը չհաշ-ուած : Աղէկ զատ Մուղսին հինգ հա-րիւրէ աւելի ոչխարի հօտ մը ունէր, Ազպուլաղի քիւրտ աղայի հետ ընկե-րովի : Բայց ինչ որ ամէնէն շատ խօսակցութեան առարկայ էր, Մուղ-սիի երկու ձիերն էին : Հայկական գիւղերու մէջ հազուադէպ էին ձիե-րը, իսկ մասնաւորաբար հեծնելու յատկացուած ձիեր գրեթէ ոչ մէկ գիւղացի ունէր :

Մուղսին հացով տանտէր մըն էր, եկող գացողը անպակաս : Մանաւանդ գիւղի րէսը դառնալէ վերջ, անցուոր զապթիէն, հարկահաւաքը, կառավա-րական պաշտօնեան, զօրքը, իր ախո-ռի սաքուի մէջ կը հիւրասիրուէին, որ ախոռէն անջատ ընդարձակ սեն-եակ մըն էր, հաստ թաղիքներով ծածկուած : Սաքուի մէկ անկիւնը ի-բարու վրայ շարուած էր վերմակնե-րու, ներքնակներու եւ բարձերու դէզ մը : Գիւղացիք հպարտանալով կը պատմէին օտարականներու, որ Մուղ-սիի սաքուին մէջ, հիւրերու համար տասներկու ձեռք անկողին կը փռ-ուէր :

Թերեւս աւելորդ չլինի երկու խօսք ալ ըսել Մուղսիի անուան ծագումի մասին : Ինչպէս նախօրօք յիշեցինք, անոր մկրտութեան անունը Աբխողմ էր, որ թէեւ աստուածաշնչական՝ բայց այնքան ալ յարմարաւոր անուն մը չէր գիրքի, հարստութեան տէր մէկու մը համար : Մարդու մը անու-նը, ինչպէս եւ հագած զգեստը ենթա-կայ են փոփոխութեան : Այսպէս է աշխարհի օրէնքը, թէկուզ Գործոթի նման ետ ինկած գիւղի մը մէջ : Հարստութեան հետ, ջերմաչափի սն-դիկի նման կը բարձրանայ մարդու դիրքը, հագած զգեստը, խելքը : Յա-կոբ մը Պարոն Յակոբ կը դառնայ, յետոյ յարգելի Պարոն Յակոբ, հա-գած շարուխը չուստի կը փոխուի, վերջէն կօշիկի, ու այդպէս շարու-նակաբար՝ ետ ու առաջ :

Աբխողմը, երբ դեռ հայրը ողջ էր, Թիմարի Ալիւր գեղացի խումբ մը ե-րիտասարդներու հետ Պոլիս գնաց դրամ վաստկելու համար : Երկու տա-րի Պոլիս հայ վաճառականի մը մօտ համալութիւն ընելէ վերջ, Ռումանիա անցաւ ու խնայած դրամներով Քոս-տանցայի մէջ սրճարան մը բացաւ : Պարզ մշակի մը եւ սրճարանատէր լի-նելու միջեւ բաւական զգալի տարբե-րութիւն մը կար եւ բնականաբար Ա-բխողմը պարոն Աբխողմ դարձած էր :

1880 թուականին Աբխողմը, պան-դխտութեան տարիները բաւական հա-մարելով, քեմէրի մէջ հարիւր հինգ հատ ոսկի տեղաւորած՝ քսանեւմեկ տարեկան հասակին վերադարձաւ եր-կիր, հօրենական տունը : Հայրը ծե-րացած էր, այլեւս անկարող աշխա-տելու, ու որպէսզի տղու տունը պինդ մը կապէ օճախին հետ, անմիջապէս կարգեց Աբխողմը Եղիշէ քահանայի մէկ հատիկ աղջկանը հետ :

Գործոթի, ինչպէս առհասարակ բոլոր հայկական գիւղերու մէջ «պա-րոն»ը նորամուտ բառ մըն է, քիչ մը արհամարհական իմաստով : Գիւղա-ցին իր հօր անունով կը ճանչցուէր : Պարոն Աբխողմը գիւղ վերադառնա-լով՝ դարձաւ Ուստա Սեդրակենց Ա-բխողմը :

Երկու տարի չանցած՝ Ուստա Սեդ-րակը մեռաւ : Աբխողմի ոտքը եւ ձեռքը բոլորովին կապուեցան : Այլեւս ան չմտածեց պանդխտելու մասին, այլ գլուխը ծռած՝ սկսաւ հօրենական հողերը մշակել : Խելքը գլխին մարդ էր Աբխողմը : Հետը բերած ոսկինե-րը տոկոսով տուաւ գիւղացիներուն, ժամանակի ընթացքին հօրմէն մնա-ցած հողերուն վրայ նորերը աւել-ցուց, երկու մշակ վարձեց : Եւ, ինչ-պէս ինք կը սիրէր ըսել, «հալալ աշ-խատանքով եւ Աստծու օրհնութեամբ ունեցածը կրկնապատկուեցաւ, ու շատ չանցած՝ Բերկրիի փոսին մէջ ան դէմք մը դարձաւ :

Երբ Աբխողմի հայրը մեռաւ, ան այնքան մը տարէց չէր, որ գիւղացիք զինք աղա կոչէին, իսկ Ուստա Սեդ-րակենց Աբխողմ ալ չէին կրնար ը-սել. ոչ անոր դիրքին եւ ոչ ալ ունե-ցած հարստութեանը կը վայելէր այդ : Սակայն, բան մը հնարելու է-ին : Անգամ մը քաղաքէն վերադար-ձին՝ Աբխողմը փոխանակ սովորա-կան չթէ զօտիի պարսկական շալ մը փաթթած էր մէջքին : Այդ շալը ճըշ-մարիտ ներշնչարան մը եղաւ գիւղա-ցիներու համար : Մղտեսի բառը կը-ճատելով՝ Մուղսի Աբխողմ անուա-նով վերամկրտեցին զայն :

Այդ անուանակոչումը արդարացը-նելու երկու զօրաւոր պատճառներ կային, մէկը որ՝ քահանայի մը փե-սան էր Աբխողմը, երկրորդ որ ծո-վերէ անդին շատ մը երկիրներ տեսած էր : Այս հիմնաւոր պատճառներէն զատ, գիւղացիներու հաճոյակատա-րութիւնը վերջ կուտար անել վիճակի մը :

Աբխողմը այդ նոր անուանակո-չութիւնը ընդունեց մէկու մը նման, որ իր բարձր արժանիքի կատարեալ գիտակցութիւնն ունի : Տարիներու ընթացքին Աբխողմ անունն ալ, որ հակառակ հին անուն մը ըլլալուն, մարդու շուքէն բան մը կը պակսե-ցընէ, մէկդի նետուեցաւ ու մնաց մի-միայն Մուղսին : Պարզ ու վսեմ :

Բերկրիի փոսին մէջ Մուղսին հըռ-չակուած անուն մըն էր, պատկառելի եւ ազդեցիկ : Եւ պատճառ մը չկար, որ այդպէս չլինէր : Տունով տեղով, մալ ու մուլքով հարուստ, դեռ ա-ռասպելական թասերով ոսկիներու պատմութիւն մըն ալ վրան բարդած, Մուղսին իսկական դէմք մըն էր, գիւղի առաջաւոր մարդը : Վերջին տարիները գիւղացիք զինքը րէս նշա-նակեցին, հակառակ իր կամքին : Շնորհիւ կառավարական պաշտօնեա-ներու հետ ունեցած կապերուն, Գոր-ծոթը շունչ առաւ, մանաւանդ որ շր-ջակայքի քրտական գիւղերու աղա-ներուն հետ լաւ յարաբերութեան մէջ էր Մուղսին ու անոնք իր խաթրը կը պահէին :

Ամուսնութեան առաջին տարին չը-բոլորած՝ Մուղսին մանչ զաւակ մը ունեցաւ : Երեխան Սուրբ Սարգսի պասին ծնած ըլլալուն, ի պատիւ Սուրբին, որ ըստ ժողովրդական ա-ւանդութեան սրբացած էր յոյնի աղ-ջիկ մը փախցնելուն համար, Սուրբ Սարգսի տօնի օրը մկրտուեցաւ եւ կոչուեցաւ Սարգիս : Սարգիսը, գիւ-ղացիներու սովորութեան համաձայն փոխուեցաւ Սաքօի :

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Լիթվինո՞վն ալ կասկածելի

Գերմանական թերթերը շնդալից մանրամասնութիւններով կը հրատարակեն Վարշաւայէն հասած տեղեկութիւն մը, որուն համաձայն Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, տարիողաբար Մոսկուա կանչուած է, իբրեւ կասկածելի (Թրոցքիական): Պ. Լիթվինով, որ կիրակի օր Վարշաւայի մէջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր դեսպան Պ. Դաւիթեանի եւ Պերլինի դեսպան Պ. Սուրիցի հետ, Մոսկուա վերադարձած է երեքշաբթի օր: Միւս կողմէ կ՚ըսեն թէ իր կինը կը գտնուի Չեկայի խիստ հսկողութեան տակ: Կը թուի թէ Տիկին Լիթվինով շատ սերտ յարաբերութիւններ ունէր Փիաթաքովի եւ Սոքոլնիքովի հետ: Զրոյցի մը համաձայն, Չեկան բռնած է շատ վտանգաւոր փաստաթուղթ մը որ կը հաստատէ այս պարագան: Կ՚ըսուի թէ Լիթվինով պիտի հրաժարի, եւ իրեն պիտի յաջորդէ Պ. Թայիրով:

Գերմանիա պաշտօնապէս կը դնէ Գաղթավայրերու խնդիրը

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին, ուրկէ հեռացած էր դեկտեմբեր 19էն ի վեր: Բոլոր թերթերը կը հաստատեն թէ դեսպանը պաշտօն ստացած է անգլիական կառավարութեան ներկայացնելու գաղթավայրերու խնդիրը: Դեսպանին յանձնուած է յուշագիր մը, ուր ձեւակերպուած են Գերմանիոյ տեսակէտները: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Ֆրանսա տրամադիր է Գերմանիոյ վերադարձնելու անոր արեւելեան գաղթավայրերէն ստացած բաժինը: Այդ հողերն են —— Թողօլէնտ, որ ունի 21,893 քառ. մղոն տարածութիւն եւ Քամէրուն (166,489 քառ. մղոն): Անգլիոյ մէջ երբեք տրամադիր չեն այսպիսի քաղաքականութեան մը հետեւելու: Գերմանիա ժխտած ըլլալով պատերազմին պատասխանատու եղած ըլլալու տեսակէտը, ապօրէն կը նկատէ իր գաղթավայրերուն գրաւումը:

Թերթերու գինը պիտի աճի՞

Օրագրողներու ազգ. սէնտիքային վարչական խորհուրդը ժողով գումարելով, որակարգ մը քուէարկեց որ անհրաժեշտ կը գտնէ բարձրացնել թերթերու գինը: Այս առթիւ բանաձեւը կը շարէ հետեւեալ պատճառաբանութիւնները.— «Նկատելով որ գործադրկութիւնը կ՚աւելնայ ասպարէզին մէջ, որ լրագիրներ կ՚անհետանան Փարիզի եւ գաւառի մէջ, որ ուրիշներ կրճատելով իրենց ծախքերը, կը ճամբեն իրենց խմբագիրներուն մէկ մասը, որ բոլորն ալ ծանրօրէն ազդուած են եւ շատերը վտանգուած» եւն, անհրաժեշտ կը գտնէ թերթերու «վաճառման գինը յարմարցնել որ եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկի պարտադրած ընդհանուր պայմաններուն եւ հաստատել միօրինակ գին մը»:

*** Ֆրանսական մամուլի ընկերակցութեանց ընդհ. կոմիտէն գիր մը ուղղելով վարչապետին, ներքին գործերու, աշխատանքի, առեւտրական եւ ազգ. տնտեսութեան նախարարներուն, ինչպէս եւ ժողովի եւ ծերակոյտի նախագահներուն, տարիողաբար անոնց ուշադրութեան կը յանձնէ թերթերու վաճառման գինը աւելցնելու անհրաժեշտութիւնը, նկատի առնելով աշխատավարձքի յաւելումը:

ԵՐԵՒԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Արսէն Եսայեան, Հօկի գլխաւոր վարչութեան նախագահը, որ դեռ նոր պաշտօնի ձեռնարկած էր եւ անցեալ նոյեմբերին Փարիզ պիտի գար համագումար մը սարքելու համար, պաշտօնէ արձակուած է: Իրեն յաջորդած է Արամ Մանուսաեան:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

71, Avenue Kleber, Paris (16), կը հաղորդէ մեզի թէ դիւրացնելու համար գինուորգուներու վերաբերեալ հարցերու կեդրոնացումը եւ մասնաւորապէս արագացնելու համար 21 եւ 22 տարեկան զինուորգուներու հպատակութեան խնդիրը, շուտով ցոյց պիտի տայ անուններ եւ հասցէներ Փարիզի արուարձաններու եւ գաւառի մէջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼՈՅՍ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 7րդ տարուան Ա. թիւը (Յունուար) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Խմբագրին Յուշատետրը,— Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Մեռնող գիւղին պատմութիւնը,— Յ. ՕՇԱԿԱՆ՝ Քաղուած նամակէ մը,— ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ մը,— Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ՝ Քերթողի մը համար,— ՀՄ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ՝ Գրիգոր Զօհրապի հետ,— Մ. ԹԷՕԼԷԼՕԼԵԱՆ՝ Ես եւ գրականութեան «Ես»ը,—— Մեր արուեստագէտները,—— Գեղատիպ նոր կողքով եւ պատկերազարդ: Ամէն մէկ բաժանորդ իրաւունք ունի ստանալու ֆրանսերէն կամ հայերէն գիրք մը, նուէր:

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք, Արտասահմանի համար 40 ֆրանք: Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN

30, Rue Drouot, Paris (9):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերաճաշակերական հանդիպումը այս շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ, 52 rue Isidore-Neujahr, Պանեօ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւաքեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ:

ԱՆԻԷՐ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ Արամ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 5 փետր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, նոյն հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը, պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆԹ՚ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 7 փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Դուրեան գրադարանին մէջ, կը թաւիրուին նաեւ Թալօտիէի ընկերները: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը փառը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր Ակումբին մէջ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պանեօ—Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

7 փետր. կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին,

Bourg la Reine, Place Condorcet, Salle des Banquetsի մէջ

կը նախագահէ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

կը դասախօսէ՝ Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Մնողք եւ դպրոց»

Պար, երգ, արտասանութիւն, թատ եւ հաճելի անակնկալներ սանուհիներու կողմէ:

Մուտք 3 ֆր., փոքրերու համար 1 ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ. — Առնել Porte d'Orléansէն 86 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine:

ՀԱՆԴԷՍ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

S. F. I. O.ի Արնուվիլ լէ կոնէսի Մ.ճիւղի 10րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած Արնուվիլ լէ կոնէսի **S. F. I. O.**ի մասնաճիւղի եւ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի քոյր կազմակերպութեանց կողմէ

տեղի կ'ունենայ 7 փետր., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

Salle Gallemantի մէջ, կայարանին դիմաց,

Նախագահութեամբ ընկ. **GERMAIN DU GOURAND**ի

Երգ եւ արտասանութիւն ֆրանսացի արդիստներու կողմէ,

Կ'երգեն նաեւ ՕՐ. Հ. ԳՆԵԱՋԵԱՆ եւ Պ. Գ. ՄԷՐՏԻՆԵԱՆ,

կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը:

Մուտք 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր.:

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 14 փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր,

Aéro-Club de Franceի սրահին մէջ,

6 Rue Galilée, Métro Boissière

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, **JAZZ** ԵՒ **TANGO**

ՄՈՒՏՔ՝ այրերու 10 եւ կիներու 7.50 ֆր.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի Մասնաճիւղին կողմէ

6 փետր. շաբաթ երեկոյ, ժամը 7,30ին,

Քուրա Րուժի հայկական դպրոցին մէջ:

Արտասանութիւն, երգ, դասախօսութիւն եւլն.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն — Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 52 Rue Isidore Neujahr, Կ. Խաչի Ակումբին մէջ:

Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ոչ անդամներուն մուտքը արգիլուած է:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameane, PARIS (13)

ԿԼԷՈՊԱՏՐԱ

Մէկ մասն է անիկա պատմութեանը աշխարհի ամէնէն դիւթիչ սիրուհիին, որ բարձրացուցած ըլլայ մարդոց արեան ճնշումը: Կլէոպատրան է ան, Եգիպտոսի թագուհի աստուածուհի Կլէոպատրան — Նեղոսի կախարդուհին:

Մեռած է մեզմէ 2000 տարի առաջ, բայց անոր համբաւը կը շարունակէ տակաւին իր պայծառ լոյսը արձակել տարիներու մէջէն: Անձնասպան եղաւ իր երեսուն ինը տարեկանին, բայց իր կարճ, խռովալից կեանքին մէջ ան շահեցաւ եւ պահեց հրավառ սէրը երկու ամէնէն համբաւաւոր մարդոց, որոնք երբ եւ իցէ ապրած ըլլային երկրի վրայ — սէրը Մարկոս Անտոնիոսի եւ Յուլիոս Կեսարի: Վերջինը մենք կը պատուենք, երբ կը յիշենք յուլիս ամիսը, որ ստացած է այդ անունը ի յիշատակ անոր:

Կեսար իրապէս ամբողջ աշխարհին տիրեց. բայց փոքրիկ Կլէոպատրան ալ անոր տիրեց: Թէ ինչպէս տիրեց, անիկա մէկն է հին ժամանակներու ամէնէն եղերական դիպուածներէն:

Երբ Քրիստոսի ծնունդէն քառասուն ութ տարի առաջ Կեսար Աղեքսանդրիա գնաց, Կլէոպատրան շատ դէշ վիճակի էր: Անոր գահը խլուած էր իրմէն, չունէր դրամ. ան կրնար կորսնցնել իր գլուխն ալ: Ամուսնացած էր իր եղբօր հետ. ունեցած էր ընտանեկան վէճ անոր հետ. ամուսինը պատերազմ յայտարարեց իր դէմ. Կլէոպատրա իր կեանքը ազատելու համար փախաւ Եգիպտոսէն:

Կեսար լուր ղրկեց անոր որ իրեն ներկայանայ: Բայց ի՞նչպէս ներկայանար. դժուարին խնդիր մըն էր անիկա: Աղեքսանդրիան լեցուած էր իր եղբօր լրտեսներով: Ձերբակալուիլ՝ պիտի նշանակէր վայրկենական մահ: Ան կրցաւ սակայն մութ, անթափանց գիշեր մը, ձկնորսի նաւակով մը քաղաք մտնել: Իր սպասաւորը կապերտի մը մէջ ծածկելով, զինքը բարձրացուց դէպի պատուհանը պալատին, ուր ան յանկարծ յայտնուեցաւ ամենակարող Կեսարին աչքերուն առջեւ:

Երբ Կլէոպատրա կապերտի փաթոյթէն դուրս գալով ոտքի մը ըրաւ եւ սկսաւ ծիծաղիլ ու պարել սենեակին մէջ, անոր ընտիր մարմնի դիւթական տեսքը տակն ու վրայ ըրաւ ապշահար Կեսարի խռովալից արիւնը: Պարծենալով որ ինքն ալ սիրոյ աստուածուհիին՝ Վեներայի սերունդէն է, Կեսար ինքզինքը հպարտ զգաց որ այս կերպով դատաւորը կը դառնար իգական հրաշալի գեղեցկութեան մը... Օ, ըսաւ ան թերեւս ինքն իրեն, օ, ինչո՞ւ մենք ալ այսպիսի աղջիկներ չունինք Հռոմի մէջ:

Կեսար այդ ատեն 54 տարեկան էր, ճաղատ, իսկ Կլէոպատրա յորդ ու դեղուն քսան եւ մէկ տարուան երիտասարդուհի մը կեանքով: Երբ Կեսար անոր կը նայէր, ծովու ամեհի ալիքի մը նման կը բարձրանար դէպի սիրոյ եւ զմայլումի փոփրալից կատարները: Իսկ Կլէոպատրա իր սիրոյ ջերմութեամբ եւ փայլուն իմացականութեամբ կրցաւ դայն, մինչեւ անոր կեանքին վերջին շունչը, դարձնել իր հլու հպատակը:

Բայց Կլէոպատրայի եղբայրը կը փորձէր գտնել զինքը եւ սպաննել: Կրնա՞ր սակայն: Կեսար երդում ըրաւ որ դաս մը տայ այդ երիտասարդ սկսնակին: Ուստի իր հռոմէական լեգէոններով յառաջ քալեց եւ ոչնչացուց անոր եգիպտական բանակը, զինքն ալ հալածեց դէպի Նեղոսի ջուրերը, ուր ինկաւ եւ խեղդուեցաւ: Այդ օրուընէն Կլէոպատրան դարձաւ անվիճելի թագուհին Եգիպտոսի, տէրը դառնալով փարաւոններու ամբողջ ստացուածքին:

Անցան ամիսներ եւ, Կլէոպատրա ներկայացաւ Կեսարին զաւակով մը, միակ զաւակը զոր ան ունեցաւ: Կեսար Հռոմի մէջ կին մը ունեցած ըլլալով, բնականաբար չէր կրնար ամուսնանալ Կլէոպատրայի հետ: Մարդիկ որքան պիտի բամբասէին զինքը: Ուստի գայթակղութիւնը ծածկուեցաւ եւ իր զաւակը օրինականացնելու համար Կլէոպատրա ի գործ դրաւ փայլուն ստրատագեմ մը: Ան հրամայեց քուրմերուն ծանուցանել թէ՝ Յուլիոս Կեսար մահկանացու մը չէր, այլ Աստուած մը. անիկա մարմնացումն էր Ամմոնին —— Արեւ-Աստուծոյ, որ աշխարհ եկած էր Կեսարի մարմնով՝ թագուհիին զաւակ մը տալու:

Նման պատմութիւն մը անհաւատալի է այս օրերուն: Բայց Եգիպտոսի մէջ, երկու հազար տարի առաջ, մարդիկ չէին կրնար չհաւատալ անոր: Կլէոպատրա եթէ այժմ ապրէր, կը կարծեմ շատ նեղ վիճակի մը պիտի մատնուէր այդպիսի պատմութիւն մը յօրինելու պարագային:

Քիչ յետոյ Կեսար սպաննուեցաւ եւ ազմկարար Մարկոս Անտոնիոս, որ միշտ գինով էր եւ պարտքերու մէջ, դարձաւ Հռոմի ամէնէն զօրաւոր մարդը: Յաղթանակներու գինովը արբած, Մարկոս Անտոնիոս իր բանակները Արեւելք առաջնորդեց՝ որոշած ըլլալով ամէն ինչ թալլել ու մսխել:

Արեւելքի մէջ Եգիպտոսը ամէնէն հարուստ երկիրն էր: Երբ օր մը Անտոնիոս շատ տխուր էր, անոր քանի մը հետեւորդները ըսին իրեն՝ երթանք Աղեքսանդրիա, կարենք կէոպատրայի գլուխը եւ Եգիպտոսի հողին վրայ խրախճանքներ սարքենք:

Երբ այս լուրը իմացաւ՝ դողաց Կլէոպատրան: Ի՞նչպէս արդեօք կանգնեցնել Անտոնիոսը, իր ռազմանաւերով եւ սուրերով: Այդ անկարելի էր: Իր սիրով եւ գգուանքներո՞վ: Թերեւս: Երկար մտածեց եւ կատարեց թատերական ճամբորդութիւն մը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ստացանք 28 յունվ. - 2 փետր.

ՍԷՆ ՓՐԻՍԹ, Ս. Շ.— 70:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Խաչ.— 100:

ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ԳՈՒԱ, Տէր Մ.— 70:

ԳՈՒԼՎԱՐ OSSO, Գործ.— 354.50:

ԳՈՄՈՆ, Գործ.— 223.65:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Պ.— 70:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Կարօ.— 70:

ՊԷՅՐՈՒԹ, Մ. Թ.— 140:

ԼԸ ՔՐԷՕԶԷ, Տէմ.— 70:

ՌՕՄԱՆ, Պօյ.— 120:

ՎԻԷՐԶՈՆ, Սահ. եղբ.— 70:

ՊԻԼՄՈՆ, Ա. Մ.— 70:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ին

Սկսանք ղրկել

ՓԱՐԻԶ, Օր. Ա. Սէֆ.—Յունվ. 29էն:

ՓԱՐԻԶ (19), Ժ. Գուլ.— Յունվ. 30:

ԷԼՊԷՕՖ ԱՆ ՊՐԷՅ, Գրիգ. Փետր. 2:

ԳՕՄՊԷՅ, Արշ.— Յունվ. 31:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI 5 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3338 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԷ «ԿԸ ՇՈՅԵՆ, ԹԷ՛ ԿԸ ՃՆՇԵՆ...

Անուշ նայուածքներու մրցումը կը շարունակուի Թուրքիոյ գլխուն վերեւ, Եւրոպայի ցամաքային թէ ծովային պետութեանց կողմէ։ Իսկ Թուրքիան ապերախտ չէ։ Օրինակ, իր վարչապետը մասնաւոր գոհունակութեամբ շեշտեց թէ « եւրոպական պետութիւնները առ հասարակ օժանդակեցին մեր դատին »։

Հարցը կը վերաբերի Ալէքսանտրէթի վէճին կարգադրութեան, որու մասին մանրամասն զեկուցում մը կը տրուէր յունուար 29ին, Ազգ. ժողովին մէջ։

Այս առթիւ Զօր. Ըսմէթ մասնաւորապէս յիշեց Թուրքիոյ կարմիր զինակիցը, Ռուսաստան, եւ նոր խնամակալը՝ Մեծն Բրիտանիա։ Չմոռցաւ, նաեւ, պալքանեան պետութիւնները, անոնց գլուխը դնելով Ռումանիան։

Առաջինը, Մոսկուա, Թուրքիոյ կողքին կանգնած էր այս հարցին մէջ ալ, եւ Լիթվինովի միջոցաւ անգամ մը եւս շեշտեց թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան արժէքը։

Միեւնոյն ատեն զինակիցն ըլլալով Ֆրանսայի, Մոսկուայի ներկայացուցիչը հարկադրուած էր սիրաշահիլ երկուքն ալ, Ալէքսանտրէթի վէճին մէջ։ Բայց անշուշտ Լիթվինով աւելի շատ կը ժպտէր Թուրքիոյ, որուն վարիչները շատ լաւ կ'ըմբռնեն այսպիսի նայուածքներու իմաստը։

Երկրորդը, Մեծն Բրիտանիա, թէեւ «պարկեշտ միջնորդ»ի դեր մըն էր որ կատարեց, բայց կը թուի թէ աւելի շատ ջանաց կացութիւնը յարմարցնել Թուրքիոյ բաղձանքներուն։ Եւ Ըսմէթ բաւական բան կը հասկցնէ, իր կարճ յայտարարութեամբ.

— « Անգլիա որքան գոհ է որ երկու կողմերը հաշտեցնելու համար իր թափած ջանքերը դրական արդիւնքի մը յանգեցան, իրաւունք ունի նոյնչափ գոհ ըլլալու, տեսնելով որ Անգլիոյ քաղաքականութեան հանդէպ Թուրք հանրային կարծիքին սնուցած վստահութիւնը զօրացաւ առանձնապէս»։

Խորհրդային աջակցութիւնը՝ Թուրքիոյ հանդէպ, տրամաբանական ելքն է հիմնական քաղաքականութեան մը որ կը շարունակուի 1918էն ի վեր։ Կարմիր Մոսկուան միշտ ներկայ է, ամէն անգամ որ ուղղակի կամ անուղղակի հարուած մը կը նշմարէ Թուրքիոյ դէմ։

Անգերազանցելի՛ ախոյեան ժողովուրդներու ազատագրութեան, խորհրդային իշխանութիւնը նոյն դիւրութեամբ զոհեց Սուրիոյ արար ժողովուրդին շահերը, ինչպէս մոռցած, գիտակցօրէն եւ գործնապէս խորտակած էր հայ ժողովուրդին կամ Քիւրտերուն դատը։

Իսկ բրիտանական համակրանքն ու օժանդակութիւնը բաղդատաբար նոր են, եւ կը զարգանան Տարտանէլի համաձայնութեան կնքումէն ի վեր։ Կը զարգանան զիկզակ ճամբաներով, բայց միշտ նոյն ուղղութեամբ,— թոյլ չտալ որ Թուրքիա բոլորովին սահի իր ձեռքէն, մասնաւորապէս Միջերկրականի վերաբերեալ հարցերու մէջ։

Այս քաղաքականութեան ճամբուն վրայ, Լոնտոն աչքի առջեւ ունի ոչ միայն տնտեսական եւ քաղաքական շահեր, այլեւ զինուորական մտահոգութիւններ։

Այդ իսկ առաջադրութեամբ, իր վարիչները ջանք չեն խնայեր, կարելի եղածին չափ լայնօրէն ծանօթացնելու համար նոր Թուրքիան, իր բոլոր երեսներով։

Իբրեւ թէ անծանօթ երկիր մը գտած ըլլային, անգլիական դեղին մամուլի ներկայացուցիչներն ալ ներկայիս աւելի շատ կը խօսին Թուրքիոյ մասին, անշուշտ ճոխացնելով եւ գունաւորելով դրական երեւոյթները։

«Ֆինէնշըլ Թայմզ», Լոնտոնի սեղանաւորական մեծ օրկանը, փետրուար 1ին հրատարակեց բացառիկ թիւ մը, ամբողջովին նուիրուած «Թուրքիոյ հանրապետութեան»։

Հրատարակութիւնը կը բաղկանայ 48 մեծադիր եւ պատկերազարդ էջերէ, իսկ յօդուածագիրներուն մէջ կը գտնուին Թուրքիոյ վարչապետը, գործավարները, դեսպանները, ինչպէս եւ անգլիացի խորհրդականներ, մասնագէտներ եւ թղթակիցներ։

Թերեւս առաջին անգամ է որ այսքան բազմակողմանի եւ փաստացի հրատարակութիւն մը կ'երեւայ Լոնտոնի մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին։ Եւ տարակոյս չկայ թէ նպատակը միայն տնտեսական - առեւտրական չէ, այլ եւ քաղաքական։

Արդ, այս հրատարակութիւնը տեղի կ'ունենայ ճիշդ այն միջոցին երբ էնկլիզի ծրագիրներ կ'որոճայ, Իտալիոյ հետ եւս լեզու գտնելու համար։

Առաջին փորձը կատարուեցաւ արդէն, չորեքշաբթի օր, 3 փետրուար, եւ կը թուի թէ աւելի շատ Իտալիան յուսախաբ եղած է, քան Թուրքիան։

Ճիշդ է որ զանազան թիւրիմացութիւններ հարթուած եւ փոխադարձ վստահութեան հաւաստիքներ շռայլուած են, երկու կողմէն ալ, բայց խօսակցութիւնը տեսակէտներու պարզաբանութենէն անդին չէ անցած։ Գոնէ այդ եզրակացութեան կը տանին վերջին տեղեկութիւնները։

Իրադէկներու կարծիքով, Հռոմ չէ կրցած իր սայլին կապել Թուրքիան, Յունաստանի հետ ուրոյն քաղաքականութիւն մը վարելու համար արեւելեան Միջերկրականի մէջ։

Մուսոլինիի փեսան թերեւս ուրիշ հեռանկարներ ալ պարզած է Թ. Ր. Արասի առջեւ, Պերլինի թելադրութեամբ։ Սակայն էնկլիզի արդէն ապահոված ըլլալով իր կռնակը, միշտ կը դժկամակի երթալ այն ճամբով որ կրնայ վշտացնել Մոսկուան կամ Լոնտոնը։

Ապահովաբար այս պարագան եւ ուրիշ պատճառներ թոյլ չեն տուած վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու, եւ երկու նախարարները բաժնուած են, պարզապէս ճոխ զեկուցումներ տալու համար, առ որ անկ է։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ԵՐԿՐԻՆ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Այս տարուան բացը ոչ թէ 55 միլիառ է, այլ 36,000,000,000

Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիոլ չորեքշաբթի օր մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի ելմտական յանձնաժողովներուն, միեւնոյն ատեն պատասխանելով շարք մը ծանրակշիռ հարցումներու։ Նախարարը հաստատեց թէ ընթացիկ ելմտացոյցին բացն է 36,127,000,000 ֆրանք, եւ ոչ թէ 55,000,000,000, ինչպէս կը տարածայնեն ընդդիմադիր թերթերը։ Այս բացը պիտի գոցուի սովորական վարկերով եւ փոխառութիւններով։ Ոչ արժեզրկում պիտի կատարուի, ոչ ալ պետական հսկողութիւն՝ դրամական փոխանակութեանց վրայ։ Ինք բացարձակապէս հակառակ է երկուքին ալ։

Նախարարը հերքեց այն մեղադրանքը թէ կառավարութիւնը անցած է Պանք տը Ֆրանսէն փոխառութիւն կնքելու համար սահմանուած չափը, որ ըստ օրէնքի 23 միլիառ ֆրանք է։ Կառավարութիւնը մինչեւ հիմա քաշած է մօտ 13,400,000,000 ֆրանք, որով իրաւունք ունի տակաւին 9 միլիառ վեց հարիւր միլիոն քաշելու։

Հերքեց նաեւ այն լուրերը թէ կառավարութիւնը որոշած է ձգել որ ֆրանքը իջնէ ոսկիի ամէնէն վար սահմանին, որով 23 ֆրանքը պիտի արժէր մէկ տոլար։ Կառավարութիւնը այդպիսի որոշում չէ տուած եւ կրնայ տալ միայն ամերիկեան եւ անգլիական կառավարութեանց հետ խորհրդակցելէ վերջ, համաձայն երեք երկիրներու միջեւ կնքուած պայմանագրութեան։

Աւելի պարզելով կացութիւնը, Պ. Վէնսան Օրիոլ նախատեսուած 36 միլիառ ֆրանքի բացէն զեղչեց 8 միլիառ ֆրանք, որ համարժէքն է վերջին երկու ամիսներու ընթացքին հանուած մասնաւոր գանձատոմսերու եւ անցեալ շաբթու կնքուած բրիտանական փոխառութեան։ Բայց եւ այնպէս, գիտել տրուեցաւ թէ նոյնիսկ մնացեալ 27 միլիառի բացը աննախընթաց է Ֆրանսայի ելմտական պատմութեան մէջ։

Պատասխանելով այն հարցումներուն թէ ինչպէս պիտի ճարեն այս գումարը, մանաւանդ եթէ վարկի հրապարակը շարունակէ դժկամակութիւն ցուցնել կառավարութեան կոչերուն, նախարարը ըսաւ թէ սեղանաւորական հրապարակը պիտի զարգանայ տնտեսական վերելքի յառաջդիմութեան հետ, մանաւանդ ամռան ամիսներուն, երբ բացուած կ'ըլլայ Փարիզի ցուցահանդէսը։

Խօսելով Լոնտոնի մէջ կնքուած վերջին փոխառութեան վրայ, նախարարը բացարձակապէս հերքեց այն փսփսուքը թէ ոսկի փոխադրուած է Լոնտոն, իբրեւ երաշխաւորութիւն։ Միակ երաշխաւորութիւնն եղած է մասնաւոր հաշուընթացի մը հաստատումը։ Այս առթիւ մերժեց հաստատել կամ հերքել այն լուրերը թէ ուրիշ փոխառութիւններ ալ պիտի կնքուին արտասահմանի մէջ։

Ահաւասիկ նախատեսուած բացին մանրամասնութիւնները. —

1. Սովորական ելմտացոյցին բացը՝ 4,600,000,000 ֆրանք.— 2. Արտակարգ ծախքեր սպառազինութեանց եւ հանրօգուտ շինութեանց համար՝ 13,685,000,000 ֆրանք.—3. Պետութեան բաժինը հանդստեան սնտուկի համար՝ 2,200,000,000 ֆրանք.— 4. Այս տարի վճարելի պետական պարտաթուղթեր՝ 3,370,000,000 ֆրանք.— 5. Մասնաւոր վարկեր՝ քաղաքապետութեանց, երկաթուղիներու եւն. համաձայն անցեալին մէջ կնքուած պայմանագրութեանց՝ 12,272,000,000 ֆրանք։ Համագումար՝ 36,127,000,000 ֆրանք, որ պիտի ճարուի հրապարակէն, համաձայն նախարարին յայտարարութեանց։ Պ. Վէնսան Օրիոլ խոստովանեցաւ թէ որ դժուարութիւններ պիտի ծագին տարուան առաջին երեք կամ չորս ամիսներու ընթացքին, բայց յոյս յայտնեց թէ զեղչի սակը 2 առ հարիւրէն 4ի բարձրացած եւ վերջին փոխառութիւնը Փարիզի փոխարէն Լոնտոնի մէջ կնքուած ըլլալով, գանձատոմսերը մղում պիտի ստանան։

Նախարարին լուսաբանութիւնները լսելէ վերջ, ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կ'ըսէ.— « Գանձային խնդիրները մասնաւոր կարեւորութիւն ունին ներկայիս եւ կը պահանջեն ամենամեծ ուշադրութիւն »։

Երէկ երեսփ. ժողովին մէջ վիճաբանութիւն մը բացուեցաւ ելմտական կացութեան մասին։

Նորէն զրոյցներ Լիթվինովի մասին

«Մաթէն» զարմանազան բաներ կը պատմէ Լիթվինովի մասին, քաղելով զանազան աղբիւրներէ։ Հեռագրի մը համաձայն, արտաքին գործավարը ուժգնօրէն բողոքած է իր կնոջը վրայ կատարուած հսկողութեան դէմ։ Կ'ըսուի թէ Լիթվինով պիտի հրաժարի եւ իրեն պիտի յաջորդէ օգնականը, Քրէսթինսքի. իսկ ինք դեսպան պիտի նշանակուի Փարիզի կամ Ուաշինկթընի։ Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, որ քաղուած է Վարշաւայէն, Մոսկուայի մէջ շատ կը խօսին Լիթվինովի մասին եւ կ'ըսեն թէ պիտի հրաժարի։ Իբրեւ թէ իրեն յաջորդ նշանակուած է Թայիրով։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, եթէ Լիթվինով քաշուի, պիտի խնդրէ որ արտօնեն Անգլիա բնակելու։

Լիթվինովի եւ կնոջը մասին շրջած զրոյցները կը հերքուին Մոսկուայի գործակալութեան կողմէ։ Տիկին Լիթվինովի ձերբակալման լուրերը հետեւանք են իր երկարատեւ բացակայութեան։

*** Զօր. Տիպէնքօ, Թաշքէնդի կարմիր բանակին հրամանատարը, ձերբակալուելով Մոսկուա փոխադրուեցաւ, իբրեւ թրոցքիական։

═ • • ═

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ երկու անգամ նիստ գումարեց չորեքշաբթի օր, զբաղելու համար միջազգային խնդիրներով, որոնց ամէնէն կարեւորներն են գերմանականը եւ սպանիականը։ Նոյն օրը, երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով Գերմանիոյ գաղթային պահանջներու մասին եղած հարցումի մը, Պ. Իտըն յայտարարեց թէ «աւելցնելիք բան մը չունի դեկտ. 18ին տուած պատասխանին վրայ»։ Ուրիշ խօսքով, Անգլիա երբեք տրամադիր չէ Գերմանիոյ փոխանցելու իր հոգատարութեան յանձնուած գաղթավայրեր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱԲԵԼՈՆ

— . —

Հաստափոր պահարան մը լեցուած է արդէն, զինուորցուներու վերաբերեալ կոչերով, ժողովներով եւ զեկոյցներով։

Ահա նոր նամակ մը Պէլվիլէն, որ կ'ըսէ թէ «բողոքող զինուորցուներ»ը առաջին անգամ ժողով գումարեցին 26, ապա 60 հոգիով եւ կազմեցին իրենց վարչութիւնը, կանոնաւոր ընտրութեամբ։

Ահա ուրիշ մը՝ Վիէնէն, որ կը ներկայացնէ յունուար 30ին գումարուած զինուորցուներու ժողովը, ուր ունկնդիրները ափ ի բերան կը մնան, լսելով յունուար 24ին Լիոնի մէջ սարքուած խառնիճաղանճի մը պատկերազարդ զեկուցումը։

Ահա երրորդ մը, «Փարիզի զինուորցուներու վարչութենէն» (ծնեալ ի Սօսիէթէ Սավանթ), որ խօսելով Գարթ. Յանձնաժողովին նախաձեռնութեամբ կազմուած ժողովի մասին (30 յունուար), «յատկապէս եւ վճռականօրէն կը յանձնարարէ զինուորցու բոլոր ընկերներուն՝ զգուշանալ եւ չպատասխանել Օֆիսներու կողմէ ըլլալիք արձանագրութիւններուն»։

Ահա երկրորդ մը՝ Պուլվառ Օտտոյէն (Մարսէյլ), որ կը պատմէ Սալօն Էսփանեօլի ինքնակոչ Յանձնախումբին սարքած ժողովը՝ պարապ աթոռներու առջեւ։

— Ուրեմն առնուազն մէկ շաբթուան « ընթերցուածս առաջեւրդ» ունինք։

— Եթէ ամէն թիւի մէջ մէկ հատ հրատարակենք, երկու շաբաթ ալ կը տեւէ։ Որոշեցինք ընդհատել, ցնոր տնօրինութիւն։ Արդէն բոլոր տեսակէտները պարզուած, բաղձանքները յայտնուած, փամփուշտները պարպուած, ռմբաները ալ ընտրուած են։ Մնացեալը խժալուր աղմուկ մըն է որ պիտի մարի ժամանակի ընթացքին, եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի։ Եւ յետոյ, մի՛ մոռնաք որ առաջին զօրակոչը պիտի կատարուի աշնան, ինչպէս կը հաստատեն մինչեւ հիմա քաղուած տեղեկութիւնները։

— Բայց ներելի չէ անտարբեր մնալ այս երիտասարդական շարժման հանդէպ։ Հակառակ բոլոր անփորձութեանց կամ խեղկատակութեանց, կրնան բարիքի մը յանգիլ։

— Նախ հարկ է զատել որոմն ու ցորենը։ Կախարդական բանաձեւ մը, «երիտասարդական», չի կրնար պարտկել տասն անգամ կրկնուած խաղեր որոնց բուն զսպանակը «ապաերիտասարդական» է, եւ խո՛րթ, խորթ։ Տեսէք, մարդիկ մասնաւոր նշանակութիւն կուտան սալօնական խմբակի մը որ կը կոչուի «Ֆրանսահայ կամաւորներ» եւ որ ոչ իսկ երեսուն անդամ կը հաշուէ, բայց չեն մտեներ բուն երիտասարդներու — Մարտիկներու Միութեան, որուն անդամներուն թիւն արդէն անցած է 300ը։ Կարելի է ուրիշ աւելի պերճախօս օրինակներ յիշել, ապացուցանելու համար թէ լոյս չէ որ պիտի ծագի այս նոր բաբելոնէն։

— Ուրեմն կը կարծէք թէ լաւագոյն է կարճ կապել, մթնոլորտը թեթեւցնելու համար։

— Այո, գոնէ առայժմ։

Վ.ԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ

Ալէքսանտրէթի հարցին լուծման առթիւ

— o —

Թուրքիոյ ազգ. ժողովի յունուար 29ի նիստին մէջ, վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ, Ալէքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան առթիւ։ Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.

— « Դժուար էր խնդիրը։ Հարկ էր որոշ, գործնական դարձնել այսքան տարի առաջ ճշդուած կարգ մը իրաւունքներ, որոնց շատ մը դետալներու վրայ իմաստը ընդհանուր եւ անորոշ կը կարծուէր։ Առաջին իսկ օրէն, դեռ 1921ին երբ դաշնագիր կը կնքուէր Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսացիներուն հետ, յայտնեցինք մեր համոզումը թէ իբրեւ հիմ նկատի ունեցած ենք կարգ մը մասնաւոր պայմաններու իրագործումը՝ Իսքէնտէրունի եւ Անթաքիոյ շրջանին մէջ։ Անկեղծ էր մեր այս համոզումը եւ հարկ էր աշխարհի ցուցնել թէ անկեղծ եւ լուրջ էինք։ Վերջնական յաջողութիւնը կարելի էր միայն այն ատեն, երբ ամբողջ աշխարհ համոզուէր այս անկեղծութեան։

Այս խնդրին արդիւնաւորումը իրական յաղթանակ մըն է Ազգաժողովին համար, եւ այդ հաստատութեան յաղթանակը բարեբաստիկ արդիւնք մըն է նաեւ մեր միջազգային քաղաքականութեան մէջ։ Մենք մեր կրցածին չափ պիտի աշխատինք որ Ազգաժողովը օրէ օր աւելի զօրանայ։

Ազգաժողովին մէջ շահակիցները այս առթիւ խօսեցան գեղեցիկ խօսքեր, զոր Թուրքերը զգածուելով լսեցին։ Հաթայի խնդրին մէջ, Լիթվինով պերճախօս կերպով պարզեց Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի հետ Խ. Միութեան ունեցած մասնաւոր կացութիւնը եւ թէ Թուրքիոյ հետ ունեցած բարեկամութիւնը եւ թէ Ֆրանսայի հետ ունեցած կապը այնպիսի ձեւով մը երեւան հանեց որ գոհ թողուց մեզ։ Լիթվինով զգացուց թէ առաջին օրէն Խ. Միութեան եւ մեր միջեւ հաստատուած բարեկամութիւնը կը շարունակուի նոյն ուժով։ Մենք ալ կը շարունակենք պահել այն ոգին թէ մեր յարաբերութիւնները առաջին օրերը եղածին չափ անկեղծ եւ լուրջ են։

Իրական գոհունակութեամբ ընդունեցինք նաեւ այն խօսքերը, զոր ըրաւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչը, յանուն մեր դաշնակիցներուն։ Մեր դատը լսելու մասին պալքանեան հարեւաններուն եւ դաշնակիցներուն երեւան բերած ուշադրութիւնը եղաւ ցոյց մը զոր միշտ շնորհակալութեամբ պիտի յիշենք։

Ընկերներ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը այս խնդրին առթիւ թափեց մեծ ջանքեր, որոնց առջեւ զգածուեցաւ ամբողջ Թուրքիան։ Անգլիա սկիզբէն ի վեր լրջօրէն կ'աշխատէր գտնել ձեւ մը որ գոհացնէր երկու բարեկամ կողմերը։ Թերթերու մէջ յաճախ պարզուած տեսարանները, որով Անգլիան երբեմն ցոյց կը տրուէր մէկ կողմին աւելի հակած, երբեմն ալ՝ միւս կողմին, ատեն ատեն մեզի խորհիլ տուին այն արդիւնքին մասին որու պիտի յանգէր Անգլիա՝ իր հաշտարար քաղաքականութեան մէջ։ Միայն թէ Անգլիա որչափ գոհ է որ երկու կողմերը հաշտեցնելու համար իր թափած ջանքերը դրական արդիւնքի մը յանգեցան, իրաւունք ունի նոյնչափ ալ գոհ ըլլալու՝ տեսնելով որ Անգլիոյ քաղաքականութեան հանդէպ Թուրք հանրային կարծիքին սնուցած վստահութիւնը զօրացաւ առանձնապէս։

« Գոհունակութեամբ կը շեշտեմ թէ եւրոպական պետութիւններ որոնք քաղաքական տեսակէտով հակադիր բեւեռներու վրայ կը գտնուին, ընդհանուր առումով օժանդակեցին մեր դատին։ Թերեւս շատ գտնէք «օժանդակութիւն» բառը, բայց գրեթէ չեմ յիշեր երկիր մը, որ համակրանքով չընդունէր մեր դատը։ Գերմանական մամուլն ալ լաւ ընդունելութիւն ըրաւ։ Իտալիոյ հանրային կարծիքը շահագրգռութեամբ լսեց մեր տեսակէտը եւ լաւ ընդու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆԸ

Թուրքիա ներգաղթի քաղաքականութեան կապուած է նաեւ ուրիշ առաջադրութիւններ:

Ան դժգոհ է Պալքաններու մէջ Թուրք տարրին տնտեսական վիճակէն:

Համաձայն Թուրք մամուլին, իբրեւ թէ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Սերպիոյ եւ Յունաստանի մէջ բնակող Թուրք զանգուածները տնտեսապէս թշուառ կեանք մը կ'ապրին:

Ասիկա ճիշդ չէ անշուշտ: Այդ չորս երկիրներուն մէջ ալ, Թուրք տարրը, գիւղացի ըլլայ թէ քաղաքաբնակ, կը վայելէ այն իրաւունքները, զորս կը վայելեն բնիկ կամ իշխող տարրերը: Օրէնքը հոն քմահաճոյք չէ, ոչ ալ նախասիրութիւններով կ'առաջնորդուի:

Ասկէ զատ, ճիշդ չէ այն վերագրումը թէ անոնք թշուառ են: Թուրք գիւղացին ունի արտ, արօր, կենդանի ու սեփական հունձք՝ Պալքանեան բոլոր երկիրներուն մէջ:

Էնկիւրի, անոնց մէջ կը տեսնէ ուրիշ անպատեհութիւն մը:

Հակառակ իր բազմակողմանի ճիգերուն, ան չյաջողեցաւ Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մէջ բնակող Թուրք տարրերուն պարտադրել տալ քամալական նախասիրութիւններն ու բարեփոխումները:

Գործակալներ ուղարկեց, թերթեր հրատարակեց եւ կը հրատարակէ, քարոզիչներ պտտցուց, պատկան կառավարութեանց մօտ դիմումներ ըրաւ,— իր դեսպանատուներուն ու հիւպատոսարաններուն միջոցաւ շարժում ստեղծեց, բայց մինչեւ այսօր ալ անկարող եղաւ չորս երկիրներու մէջ բնակող երկու միլիոն Թուրքերը քամալականութեամբ վարակել:

Ստեղծեց, անշուշտ, հոսանք մը: Զանազան անուններու ներքեւ եւ մշակութային դիմակին տակ կազմակերպութիւններ յառաջ բերաւ, զանոնք կապեց Թուրքիոյ. բայց, այդ ուղղութեամբ թէ տեղական կառավարական քօղարկուած ընդդիմութիւններու հանդիպեցաւ եւ թէ լայն զանգուածը մնաց իրեն անհաղորդ: Թուրքիայէն Պալքան անցնող մը, եթէ այցելէ այդ երկիրներու թրքաբնակ վայրերը, ինքզինքը պիտի կարծէ օսմանեան կայսրութեան շրջանի Անատոլուին մէջ:

Ուրեմն, պահելով համեմատութիւնները, Էնկիւրին ու Պալքանեան Թուրքերը ունին այն փոխադարձ դիրքը, ինչ որ ունին մեր սփիւռքն ու Երեւանը՝ իրարու հանդէպ:

Աւելին: Պալքանաբնակ Թուրքերը իրենք զիրենք կապուած կը զգան այդ հողերուն: Ընտելացած են այդ միջավայրին: Հպատակներն են այդ երկիրներուն:

Որով, Էնկիւրի անհրաժեշտ կը նկատէ ֆիզիքապէս ու էապէս թրքացնել, նախ, այդ Թուրք տարրը եւ յետոյ՝ քամալականացնել զայն:

Էնկիւրիի այդ ձգտումը երեւան կուգայ հետեւեալ տողերէն, զորս, այս խնդրի մասին կը հրատարակէր, քսանական առաջ, Թան (Միլլիյէթ):

—(... Միլիոնաւոր Թուրքեր զրկուած են մայր երկրի մշակութային բարգաւաճումէն: Հեռու՝ նոր Թուրքիոյ դատին լոյսերէն, անոնք շրջապատուած են օտար մշակոյթէն, որ, քափիթիւլասիոնի մը պէս օղակած է զանոնք ու կը ձգտի սպաննել անոնց բուն ազգային յոյզերը»:

Մենք տեսանք, ասկէ առաջ, թէ Անատոլուն ինչքան օգտուած է, անցնող 15 տարիներու ընթացքին, «Նոր Թուրքիոյ մշակութային բարգաւաճումէն»: Հետեւաբար, Պալքանները եղողներու «զրկանքը» կրնայ միայն ծիծաղ շարժել:

Մէջբերենք, սակայն, ուրիշ պարբերութիւն մը, Թանի նոյն գրութենէն.

— «Մոլեռանդ կրօնականներ, տեղական կառավարութիւններու թոյլտուութեամբ, թուրք զանգուածներուն վնասակար եւ վտանգաւոր քարոզութիւններ կ'ընեն»:

Հասկնալի է, չէ՞: Էնկիւրի մտահոգ է հակաքամալական մտայնութենէն որ շատ զգալի է պալքանեան երկիրներու Թուրք զանգուածներուն քով: Օգտուելով տեղական օրէնքներու ընձայած ազատութենէն եւ վերծ՝ Թուրքիոյ պարտադրանքներէն, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ Թուրքերուն մեծ մասը կը պահէ ու կը շարունակէ պաշտպանել այն բոլորը ինչ որ փոխանցուած է իրեն— իբրեւ բարք, տարազ ու հաւատք,— իր նախորդներէն: Այդ երկիրներուն մէջ չափազանց չեչտուած պայքար կայ «հիններուն» ու «նորերուն» միջեւ:

Էնկիւրի, ուրեմն, փորձելով ներս առնել այդ զանգուածը, կ'ուզէ իր մականին տակ հողեփոխել ու կաղապարել զանոնք, եւ, այդ կերպով, վերցնել հինին գոյութիւնը որ իր սահմաններուն մօտ այնքան չեչտուած ու ազատ կերպով կ'ընդդիմանայ իրեն կամ կը պայքարի իր դէմ:

Թուրքիա ներգաղթէն կ'ակնկալէ նաեւ պաշտպանութեան յաւելեալ միջոց մը:

Ան կը խորհի թէ հայրենիքէն հեռու ապրած երկու միլիոննոց այդ զանգուածը առաւելապէս կը զգայ սեփական երկրին արժէքը ու Թուրք բանակին վրայ, եթէ, անշուշտ, յաջողի որոնք, հողերանօրէն, բոլորանուէր պիտի պաշտպանեն իրենց սեփական երկիրը, ճաշակած ըլլալով օտարին գերիշխանութեան դառնութիւնները: Այսպէս, ան կը խորհի նուազագոյն 200.000ի յաւելում մը ունենալ իր բանակի նվրայ, եթէ, անշուշտ, յաջողի երկու միլիոնը ամբողջապէս ներածել Թուրքիա:

Իսկ այդ երկու միլիոնը պիտի բերէ նաեւ տնտեսական առաւելութիւն մը, — միշտ ըստ Էնկիւրիի: (Նախորդով չեչտեցինք թէ՝ չափազանց էական է գիտնալ թէ՝ եկող զանգուածը բե՞ռ պիտի ըլլայ, թէ արտադրող — սպառող): Էնկիւրի վերջին պարագան նկատի ունի, ու մղուած է այն ենթադրութենէն թէ երկու միլիոննոց տեղափոխուող զանգուած մը զարկ պիտի տայ երկրի տնտեսութեան ու այն փոխադրական միջոցներուն, որոնք շինուեցան վերջին տարիներուն եւ որ, իրենց նուազ հասոյթներով, սնտոկական բեռ մը եղած են պետական ելմտացոյցին վրայ (Էնկիւրիէն դէպի արեւելք շինուած երկաթուղիները):

Անկարելի է ժխտել, որ Պալքաններէն փոխադրուած եւ փոխադրուելիք Թուրք զանգուածը, իբրեւ երկրագործ կամ խանութպան, աւելի նախընտրելի է, քան Թուրքիոյ Թուրքը: Պուլկարիոյ թէ Ռումանիոյ մէջ, ուր գիտական երկրագործութիւնը իր որոշ տեղը ունի, Թուրք գիւղացին եւս ձեռք ձգած է որոշ փորձառութիւններ, որոնցմէ զուրկ են Թուրքիոյ Թուրքերը: Ան աւելի աշխատասէր է, աւելի արդիւնաբերող:

Ու կ'երեւի թէ այս ուշադրաւ պարագան խուսափած չէ նաեւ Էնկիւրիի տեսողութենէն որ ներգաղթին մէջ կը գտնէ, ապահովաբար ազդակներէն մին այն առաջադրութեան զոր Ըսմէթ Ինէօնիւ թելադրեց երկրին՝ անցեալ տարուան խնայողական շաբաթի առթիւ իր խօսած ճառով, յանձնարարելով,— «աւելի արտադրութիւն»:

Պուքրէշի թրքական դեսպան էքրեմ (Համտուլլահ) Թանրըէօվէր, որ «ներգաղթի գործին կամաւորը» կը նկատուի, անցեալ տարի հետեւեալը կը գրէր «Պալքանցի Թուրքի մասին».

— «... Պալքանցի Թուրքը արժանային մարմին ունի: Երկայնահասակ է, լայն ուսերով, շատ հիւրասէր, միշտ ճշմարտախօս, կարող, նուազի, ընթերցումի, արուեստի՝ ի բնէ ընդունակ, բնութեան եւ երկրին ուժգնօրէն կապուած, ՔՈՒՄԱՐ խաղալու մոլութենէն բոլորովին զերծ ու ըմպելիի անընտել»:

Նաեւ պատուաստի առաջադրութիւն մը, ուրեմն, «անոր ձիգ ու առոյգ մարմինը խառնելով Անատոլուի եկիտ ու հարազատ տղուն մարմնին հետ, ստեղծելու համար գեղեցիկ ու տիպար Թուրքը, որ ներկայ վարչաձեւին նպատակներէն մին կը կազմէ»...

Ահա ծրագիր մը որ չափազանց նըպաստաւոր կողմեր ունի եւ որուն այնքան կարեւորութիւն կ'ընծայէ Էնկիւրի:

Ան կը փափաքի փոխադրութեան միջոցը կարելի եղածին չափ նուազեցնել:

Բայց, ինչպէս կ'ըսէինք ասկէ առաջ, այդ արագացումը կը կարօտի ներքին ու արտաքին դժուարութիւններու բարձումին:

Այսպէս, ան յաջողած է Ռումանիոյ հետ համաձայնութեան գալ Տոպրուճայի Թուրքերու փոխադրութեան մասին, ապահովելով ներգաղթողներուն համար նպաստաւոր արտօնութիւններ՝ ռումէն կառավարութենէն: Այդ էր պատճառը, որ վերջին ներգաղթը համեմատաբար նուազ անկանոն եւ այդ կարաւաններով Թուրքիա գացող Թուրքերը իրենց հետ կրցան տանիլ չօշափելի առաւելութիւններ, ինչ որ կը նշանակէ նուազ բեռ եղան կառավարութեան:

Թուրքիա, սակայն, դեռ չյաջողեցաւ այդպիսի համաձայնութիւններ կնքել Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ, որոնք ներգաղթող Թուրքերու մասին կը շարունակեն խստօրէն գործադրել իրենց օրէնքները, — դրամ չփոխադրել, ամբողջովին վճարել յետնեալ թէ նոր տուրքերը: Եւ որովհետեւ Թուրք գիւղացին կամ քաղաքացին, ներգաղթելու առեն, այդ վճարումները պիտի ընէ ծախելով իր շարժուն թէ անշարժ ինչքերը, կարելի է երեւակայել թէ ինչքան փոքրիկ բան մը կը մնայ իր ձեռքը, իսկ այդ փոքրիկն ալ ստիպուած է փոխցնել, քանի որ օրէնքը, կ'ըսէինք, չարտօներ դրամի արտածումը:

Ներգաղթի գործը, միւս կողմէ, ունի ներքին դժուարութիւն մը: Իսկ ատիկա հողային խնդիրն է, որ կը կարօտի առանձին ուսումնասիրութեան:

Անկէ զատ, կայ նաեւ տեղաւորման ծանր գործը, որ կը պահանջէ շատ լայն ու աշխոյժ կազմակերպութիւն մը: Պատերազմի առեն հայկ. նահանգներէ Թուրք բնակչութեան տեղափոխումը այնքան աղետաբեր եղաւ փախողներուն համար, որքան՝ հայ կամաւորներու ժամանումը՝ մնացողներուն համար: Ես անձնապէս — իբրեւ Ուրֆայի շրջանի Թուրք գաղթականներու փոխ — տնօրէն — ստիպուած էի ամէն օր մեռեալներու անվերջ ցանկեր յղել պատկան իշխանութեան, կազմակերպութեան պակասի պատճառաւ:

Ներգաղթը փախուստ չէ, ի հարկէ: Բայց, զանգուածային տեղափոխում մըն է, որ մեծ դժուարութիւններ ունի եւ մեծ պահանջներ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԻ ՅԱՋՈՂԻՐ

Երիտասարդական համարուած կազմակերպութեան մը հարցը անընդհատ կ'արծարծուի մամուլի մէկ որոշ մասին, բայց յատկապէս «Յառաջ»ի կողմէ, որուն խմբագիրը խանդավառ քարոզիչն է այս ձեռնարկին:

Շատ մելան սպառեցաւ, շատ գրիչներ շարժեցան այս ուղղութեամբ, մերթ ռազմաշունչ, մերթ տխուր, յաճախ երաժշտակա՛ն, ժամանակէն առաջ, ծերացած երիտասարդներու մրափած խիղճը արթնցնելու համար, բայց արդի՞ւնք ... ոչինչ եւ ոչինչ..

Ինչո՞ւ:

Հարցը բարդ է եւ կը կարօտի լուրջ ուսումնասիրութեան:

Գրողները եւ նոյն իսկ «Յառաջ»ի սիրելի խմբագրապետը գրեցին ու խօսեցան միայն ու միայն այդ շարժման օգուտներու մասին, բայց ոչ մէկը քննութեան մը ենթարկեց մեր արդի վիճակը, այս սերունդին հոգեբանական կազմութիւնը, ներկայ պայմանները — չարն ու բարին — եւ անցեալէն մեզի փոխանցուած դրական կամ ժխտական յատկութիւնները:

Իմ այս քանի մը տողերս ալ, անշուշտ, ուսումնասիրութիւն մը չեն կազմեր, այլ տարրական փորձ մը, քիչ մը աւելի լայն դետնի վրայ:

Հնարաւո՞ր է կազմել համահայկ. Երիտ. Միութիւն մը: Կազմելէն յետոյ ամուր եւ յարատեւ դարձնել անոր գոյութիւնը:

Տարիներ առաջ «Յառաջ»ի էջերէն թելադրած էի խուսափիլ յախուռն կամ շողշողուն ծրագիրներէ, եւ փնտռել որակը, ոչ թէ քանակը: Այսօր ալ կարծիքս կը մնայ նոյնը, եւ աւելի չեչտուած:

Բոլոր ազգերու մէջ ալ երկու գլխաւոր ազդակներ կան որ ընդունակ են խանդավառելու երիտասարդութիւնը եւ զայն համախմբելով գործի լծելու: Այդ երկու ազդակներէն մեծագոյնը հայրենիքն է, ազատ եւ անկախ հայրենիքը:

Ունի՞նք այդ հայրենիքը:

Դժբախտաբար ոչ: Ինչ որ ունինք, չի համապատասխաներ մեր զգացումներուն, չի բաւարարեր մեզ, եւ անզօր է մոգական գաւազանի դերը կատարելու: Ան չի խանդավառեր մանաւանդ երիտասարդութիւնը:

Ոգեւորիչ ազդակներէն այն միւսը դրօշն է— արտայայտիչը ժողովուրդի մը հարազատ ձգտումներուն եւ խորհրդանշանը մղուած պայքարին:

Ունի՞նք այդ խորհրդանշանը: Անշուշտ: Եռագոյնը: Բայց, հայ երիտասարդութիւնը իր ամբողջութեամբ երկփեղկուած համակրանք ունի՞ այդ խորհրդանշանին հանդէպ, կը հաւատա՞յ անոր, կ'ըմբռնէ՞ անոր մեծութիւնը, կը հպարտանա՞յ, կը ներշնչուի՞ անով:

Ոչ, դժբախտաբար... ուրեմն, երկու գլխաւոր ազդակներ,— հայրենիք եւ դրօշ— եւ ունինք եւ չունինք: Այսինքն, ինծի համար կայ, քեզի համար չկայ:

Այժմ, փորձենք առանձին դասերու բաժնել մեր արդի երիտասարդութիւնը:

Կայ դաս մը, որ իր համոզումովը չոր ու ցամաք իրապաշտ է, եւ, որոշ մտայնութեան մը կը հետեւի: Այսպէս կարելի է բանաձեւել անոր տեսակէտը, — պայքարեցանք, կոուեցանք, անսպառ արիւն թափեցինք, աւելի քան մէկ միլիոն զոհ տուինք, բայց ոչինչ չահեցանք: Մեր այսօրուան ու վաղուան աշխատանքները եւ պայքարներն ալ ուրիշ արդիւնք չեն կրնար տալ, քանի մեր ճամբուն վրայ կանգնած են հիւսիսի սպիտակ արջը, եւ հարաւի գորշ գայլը, ձեռք ձեռքի տուած: Այս տեսակէտէն մեկնելով, այս դասուն թելադրանքն է աշխատիլ միայն ու միայն օրուան համար եւ իւրաքանչիւրը իրեն համար:

Դաս մըն ալ ունինք որ, տարուած զանազան ցնորքներէ, քանի մը ծանօթ անուններ հոլովելով, ծայրայեղ գաղափարներու բովէն կը յուսան իրենց փրկութիւնը կամ երազներու իրականացումը, ու ոտքով գլխով մխրճուած են անոր մէջ: Մարքս, Էնգէլս, Լէնին եւ Ստալին — ահա իրենց իմացականութեան զարդը եւ հաւատքին կայանը: Անոնցմէ դուրս ոչ մէկ բանով կը խանդավառուին:

Ուրիշ դաս մըն ալ կայ որ ամէն ինչ մէկ կողմ դրած՝ կարմիր հեղուկին գոլորշիներու մէջէն կը դիտէ դրախտի ճամբան, «խմէ գինին, այս աշխարհի վերջը չկայ» երգելով: Այս դասին համար, ամէնէն երջանիկ պահը այն է երբ քանի մը չարք «պլօթ» իրարու վրայ շահելով, արդիւնքով լաւ մը կը տաքցնէ գլուխը եւ փողոցներէն կ'անցնի «հպարտութեամբ» բացագանչելով աջ ու ձախ.— «Վա՞ր մը պանիա եան պաղան»: Դեռ չեմ յիշեր «տանսինկ»ի հօտը:

Դաս մը կայ միայն, որ իր կրած տառապանքէն եւ տեսած ու ապրած գարհուրանքներէն կարծես աւելի զօրացած՝ յամառ ու յանդուգն տոկունութեամբ մը կանգնած է պատնէշին վրայ, եւ կը գործէ համաձայն միջավայրին եւ իր կարողութեան: Այս դասը մտած է իր աւազանը եւ այժմ կը քալէ պայքարի ուղիներու վրայ:

Այս դասին վրայ է որ պէտք է դընենք մեր յոյսերը ու այս դասին վըրայ է որ պէտք է զուրգուրանք հարազատ գուրգուրանքով մը:

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐԶԷ

Կրնա՞ք լուծել այս հանելուկը

Մաքուր ու կոկիկ սենեակ մըն էր: Գացեր էինք հայրենակցի մը անունը տօնելու: Ընտրեալ բազմութիւն մը, բարեկամները եւ մտերիմները, բոլորն ալ ժպտադէմ: Երգերը, կատակները, եւ թէ խօսակցութիւնը բոլորն ալ հայերէն: Ֆօնօն ալ հայերէն կը կանչէ:

Երթալով մթնոլորտը կ'ելեկտրականանայ, իմ փառք ու երանութիւնը՝ հայերէնը կամաց կամաց տեղի կուտայ եւ ֆօնօն կը սկսի Թուրքերէն շարքիներ: Արդէն կը լսուին «Օ՛խ, պապամ, օ՛խ» բացագանչութիւնները:

Ահա մէջտեղ կը ցցուի տաքարիւն երիտասարդ մը, գանգուր մազերով, սեւ ու լայն աչքերով, դիւրեկան ձայնով մը կը պոռայ.

— Ամօ՛թ է, ամօթ, Թուրքերը շարքիները յանձնեցին պատմութեան, դուք պոչէն բռնած ո՞ւր կ'երթաք...

Իրաւունք ունի այս երիտասարդը, կ'ըսեմ մտքովս: Սիրեմ այն աչքերը, կատարեալ Հայ մըն է: Ֆօնօն տեղի կուտայ, լռութիւնը կը տիրէ, շատերու գլուխը կախ է:

Անկիւնէ մը ոտքի կ'ելլէ տարիքոտ ու փորձառու մէկը ու խօսքը ուղղելով տղուն կ'ըսէ.

— Տղաս, Թուրքերը զգալով իրենց դարերու սխալը, ամօթէն «շարքիները» պատմութեան յանձնեցին: Այդպէս պէտք է ըլլար: Անոնք լաւ գիտէին որ «շարքի»ները թրքական ստեղծագործութիւն չեն եղած եւ անոնց եղանակներէն շատերը թրքական բուրաստանէն չեն եկած, այլ օտարէն, լաւ է որ ըսեմ Հայերէն: Մի զարմանաք եթէ ըսեմ թէ շարքիներու շատ մը եղանակներ, նոյն իսկ մերիններուն ձեռքով գողցուած են մեր շարականներէն ու մեղեդիներէն:

Մտիկ ըրէք ձեզի երգ մը երգեմ, եւ դուք եզրակացուցէք.—

Ստեղծող որ ստեղծեց զարարած,
Ֆէնտի պէզա սարտար օլտու,
Ջուրն առաւ երկինք կամար կապեց,
Իւսթումզա չամբար օլտու,
Ջրախտն ի արեւելք ստեղծեց,
Տէօրթ եանի պաղչապան օլտու,
ԶԱդամ ափ մը հողէն ստեղծեց,
Օ ճէննէթէ իմտար օլտու,
Զեւան ձախակողմէն քաշեց
Պիր պիրինա օ եար օլտու:
Անոնք դրախտ սէյրան կ'ընեն,
Պու նէճա իլ նէճա սէնա.
Չար սատանան օձու նման՝
Կէլտի տուրտու չու մէյտանա.
Ասաց, ի՞նչ չէք ուտեր զէս պտուղ,
Նէ՞ տուրմուշսուզ պու գըրնտանայ.
Աստուածութիւն զձեզ է խաբեր,
Թաւուշ օմըշըղ եարատանա.
Եւան ձեռք ձգեց պտուղը բերաւ.
Պազտի պիր զուլումաթ օլտու.
Գնաց փաթթաւ ի թզենին
Էյիպինտան օրտա օթուրտի,
Կուլամ գիշեր կուլամ ցերեկ
Հաքթան պիր մուրատ ալէմ,
Իմ սրտի դիլակ տեղ բերէ
Ալըմն աթակնայ սալէ իմ:

Հանդիսականները չկրցան մէջէն ելլել, միաձայնութեամբ անոր եզրակացութիւնը ձգեցին Նշան Պէշիկթաշլեանին:

Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

ԷՆԿԻՒՐԻՆ՝ ՊԱՏՄԱԿԱՆՕՐԷՆ

Թուրք հանրապետութեան մայրաքաղաքին՝ Էնկիւրիի պատմութիւնը դեռ մշուշի մէջ է:

Բլրակային տափաստանը, ուր հաստատուած է այս քաղաքը, բնական բերդ մըն է՝ ռազմագիտական տեսակէտէ: Հոն կանգ առած են շատ մը զինուորական ղեկավարներ, զայն դարձնելով իրենց զինուորական գործողութիւններուն խարիսխը: Այժմ պատմագէտներ եւ հնախոյզներ պըրպտումներ կը կատարեն այդ վայրին մէջ, գտնելու համար բազմաթիւ ազգերու հետքերը: Թուրքերը կը ջանան անցեալի վարագոյրը վերցնել ու ապացուցանել թէ իրենք Հիթիթներու սերունդէն են եւ թէ իրենց մշակոյթը աւելի հին է քան Եւրոպացիներունը եւ Ասիացիներունը:

Թուրք երիտասարդ պատմաբանը Քոչայ կը պնդէ թէ այդ տեղերը ժողովուրդներ բնակած են Քրիստոսէ առաջ: Նոյն իսկ մինչեւ 4 – 5 հազար տարի առաջ: Հնախոյզները Էնկիւրիի շուրջ երեւան են հանած զանազան տարրեր ու հետքեր քարի ու պըրոնզի դարաշրջաններուն յատուկ: Կ'երեւի թէ այս քաղաքին ամենահին անունն է եղած Անքուվա, յետոյ՝ Անքուր (Միտասի շրջանին) ու աւելի վերջ ստացած է իր այժմու անունը:

Այս քաղաքը բնակելի եղած է Ֆըրիկի առեն. բայց անոր իրական հիմնադիրը կը նկատուի աւելի շատ, Միտասը: Պափլակոնիայի գրաւումէն վերջ, Մեծն Աղեքսանդր ձեռք ձըգած է նաեւ Էնկիւրին: Աւելի վերջ Օգոստոս կայսրը այդ քաղաքը վերածած է կեդրոնավայրի հռոմէական զինուորներուն համար: Բարձրացուցած է մեծ շէնքեր, տաճարներ ու յիշատակարաններ:

Կառուցած է հսկայ հորեր՝ քաղաքը ջուրով օժտելու համար: Աւելի վերջ Օգոստոսեան տաճարը վերածուած է եկեղեցիի, բայց քանի մը ներքին ու արտաքին փոփոխումներու պատճառաւ, շատ բան կորսնցուցած է իր գեղեցկութենէն: Ամենալաւ կերպով պահպանուած է բարձր սիւն մը որ շինուած է Ինէճի Պէյլին մգկիթին առջեւ. իսկ այժմ փոխադրուած է առջեւ նախարարական խորհուրդին գտնուող հրապարակը:

Ամենաշատ յիշատակարաններ են թողած, սակայն, Էնկիւրիի շուրջ, Հռոմայեցիները: Գտնուած են մեծ

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

Այս արտաքինը սակայն, անկարելի էր որ ի նպաստ Պայծառի կարծիք մը թելադրէր իրաւարարին: Արդարեւ, խիստ այդ մարդը չախորժեցաւ Պայծառի ձեւերէն եւ մանաւանդ անոր աչքի խաղերէն:

— Այսպէս, ուրեմն, օրիորդ, կը պնդէք զրաւոր կերպով ներկայացուցած ձեր պահանջներուն վրայ: Սահմանի գումար եւ վկայագիր կամ դըրամ:

Պայծառ նահանջողի մը դիրքին մէջ՝ — վկայագիր կ'ուզեմ:

— Ոչ, ոչ, օրիորդ, հակասութեան մէջ էք բացարձակապէս: Կրնա՞ք ինծի ցոյց տալ, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, որ եւ է վաճառատեղիի վաճառորդուհի մը, որ առտուան երեք ժամերու աշխատանքին փոխարէն ստանայ երեսուն ֆրանք եւ կէսօր իրիկուն իր գործատիրոջ հետ ճաշէ: Այդպիսի գործատէր եւ այդպիսի վաճառորդուհի գոյութիւն չունին Ֆրանսայի մէջ:

— Խօսքը ձերն է Պ. Աստուածատուրեան:

— Թոյլ տուէք, Պ. նախագահ, որ կարեւոր կէտ մը ձեր ուշադրութեան յանձնեմ: Դուք զիս հոս կը կանչէք Օր. Վարպետեան Պայծառի կողմէ: Ես այդ անձը չեմ ճանչնար եւ գործ չեմ ունեցած այդ անունով անձի մը հետ: Ես ճանչցած եմ Տիկ. Կարապետեան Պայծառը որ ահաւասիկ: Հաճեցէք, խնդրեմ, աչքէ անցընել իր ինքնութեան թուղթը:

Իրաւարարը իր տեղեկագրին մէջ արձանագրութենէ անցուց մականունը:

— Պ. նախագահ, քիչ առաջ օրիորդին, ներողութիւն, Տիկնոջ պիտի ըսէի, խոստովանութիւնը զարմանք պատճառեց ձեզի: Խնդրեմ, ի՞նչ պիտի ըսէիք, եթէ հիմա ձեզի մի առ մի թուէի բոլոր այն զոհողութիւնները զորս ըրած եմ իրեն համար գործակիցս եւ ես: Ահաւասիկ ձեզի արդարացուցիչ թուղթեր: Հաճեցէք հարցնել տիկնոջ թէ կը համարձակի՞ ուրանալ այդ բոլորը:

— Պարոն, ինչպէս կը տեսնեմ, խաբուած էք: Ես ալ անցած եմ նման յուսախաբութիւններէ, երբ երիտասարդ էի: Բնականաբար, պէտք չէ զղջալ, զգօ՛յշ ապագային համար: Պէտք է գիտնալ թէ որո՞ւ հետ գործ կ'ունենանք: Դուք ազգային, հայրենակցական համերաշխութեան զգացումէն մղուած՝ ձեր պաշտպանութեան տակ առեր էք տիկինը: Զէք գիտցեր գնահատել: Ու իր վարմունքը վնէքը պատժեր է: Այսօր, այսքան: Կրնաք հանդիստ մեկնիլ: Բայց, շաբաթէ մը դարձեալ պիտի կանչուիք, իւրաքանչիւրդ երկու վկաներով:

— Ես ուրկէ՞ վկայ պիտի ճարեմ, կը բացագանչէ Պայծառ: Պարոնը համը վկայ կրնայ բերել:

բուստ է, դրամին ուժով տասնեակ

—Տիկին, այդ տեսակ յայտարարութիւններ մի ընէք, տեղեկագիրը աննպաստ կ'ըլլայ ձեզի:

Ու անմիջապէս՝

— Պ. նախագահ, երկու «Փլիք» կրնա՞մ բերել իբր վկայ:

Իրաւարարը խնդուքին կ'ընկերացնէ զլխու հաստատական պատասխանը:

Շաբաթ մը վերջ:

— Տիկին Կարապետեան Պայծառ:

— ....

— Պ. Աստուածատուրեան Գառնիկ:

— Ներկայ:

Նախագահը երկու հեղ եւս կը կանչէ Պայծառը ու կը յայտարարէ.

— Խնդիրը ջնջուած է: Կրնաք մեկնիլ, Պարոն:

×

— Իմացա՞ր, սիրելիս, զրոյցը որ կը շրջի, հարցուց Սարգիս իր գործակցին, հպարտութեամբը զինուորականին որ յաղթանակէ մը կը վերադառնայ:

— Ի՞նչ կայ որ:

— Փէշս վարձու է հաներ Պայծառի մարմինը փարիզեան մայթերուն վըրայ: Ցաւամ թէ, այսուհետեւ, քուսս վերադաստիարակութիւնդ կը ծալլես եւ պահարանին մէկ անկիւնը կը նետես: Արիւնին մէջ էր ... այդ աղջկան արիւնը աղտոտ էր, աղտոտ, բարեկամ: Ոչ մէկ ճար այդպիսի ժառանգաւորներու համար:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(Վերջ)

ցորդները շէնքերու եւ հորերու, որոնք ծածկուած էին աւազով:

Քրիստոնէութիւնը եւս թողած է որոշ հետքեր, որովհետեւ գտնուած են նման գերեզմաններ՝ քաղաքին մօտ: Հետախոյզները կը պնդեն թէ այս գերեզմանները կը պատկանին 18 քահանաներու, զորս Սինոդը 314—315 թուականին դատապարտած է, որովհետեւ չէին ճանչցած իր որոշումը: Գտնուած են նաեւ հիմերն ու սարսափելի մասը Կղեմէսեան եկեղեցիին, որ աւելի հին է քան Պոլսոյ Այա Սոֆիան:

Էնկիւրին, որ կը քանդուի նաեւ այսօր, շատ անգամներ քանդուած է ու կրկին վերաշինուած: Որոշ տեղեկութիւններ չկան թէ քաղաքը գոյութիւն ունեցած է Միտասէն առաջ. բայց, ըստ հետախոյզներուն, այդ ամրութիւնները պէտք է հիմնականօրէն պրպտուին, գիտական մարդոց զննութեան ներքեւ, որպէսզի անոնց հիմերուն ու պատերուն տակ կարելի ըլլայ երեւան հանել հին հետքերը, զորս Թուրքերը կառուցած են, որպէսզի կարելի ըլլայ ստեղծել մօտաւորապէս այն, որ գոյութիւն ունեցած է աւելի առաջ: Ըստ նմանէն նոր Էնկիւրիի համար պատրաստուած յատակագիծը կը նախատեսէ այդ բոլորը, բայց անոր պատրաստութիւնը կը կարօտի բաւական ժամանակի, մինչեւ որ քանդուին այն փոքր տուները, որոնք կը պատկանին Էնկիւրիի աղքատ բնակիչներուն, անոնց մէջեւ կան նաեւ խրճիթները Պոնտոսի գաղթականներուն, որոնք մինչեւ այսօր հոն կը բնակին:

Այդ քաղաքէն են անցած առաջին խաչակիրները, Ֆրանսացիները, Սելճուքները, Մոնկոլները, Արաբներն ու Թուրքերը: Այդ վայրը ծառայած է իբրեւ ռազմագիտական կէտ մը եւ իրենց զինուորական գործողութեանց խարիսխ մը:

709ին անոր տիրած են Արաբները, երբ քաղաքին կառավարիչն է եղած Հայ մը, որ իշխած է իբրեւ բիւզանդական փոխանորդ: Իսկ 837ին Թուրք զօրապետը Աֆշին 90,000 Թուրքերով առաջին անգամ ըլլալով գրաւած է Էնկիւրին բայց՝ կարճ ատենի համար: Ու կ'երեւի թէ ատիկա ամէնէն ճիշդ թուականն է, երբ Թուրքերը առաջին անգամ խուժեցին այդ քաղաքը:

Հազիւ ԺԱ. դարուն Թրքական ցեղերը, Օկուզները, հաստատուած են հոն աւելի տեւական կերպով, իբրեւ առաջին վալի կը յիշուի ոմն Ֆէթհի Կազի խանը, որ ընդդիմացած է Խաչակիրներուն, բայց չէ յաջողած պահել զայն: Խաչակիրները քաղաքը իրենց ձեռքին տակ են պահած մինչեւ ԺԲ. դարու սկիզբը:

ԺԲ. դարուն Օկուզները կրկին մտած են հոն, բայց միջնադարեան կռիւներու պատճառաւ քաղաքը յաճախ փոխած է իր տէրերը՝ մինչեւ որ իշխանութեան են եկած օսմանեան դերդաստանի զաւակները:

1402ին տեղի ունեցած է մեծ բախումը Թիմուրլէնկի եւ Պայազիտի միջեւ: Պայազիտ զարհուրելի պարտութիւն մըն է կրած ու իր զաւկին՝ Մուսային հետ գերի է ինկած, գերի ինկած են նաեւ իր զօրապետներէն շատեր: Այդ պարտութեան հետեւանքով քիչ էր մնացեր որ Թուրքերը կորսնցնեն իրենց ամբողջ գերիշխանութիւնը Ասիոյ եւ Պալքանեան թերակղզիին մէջ:

Որոշ ատեն Էնկիւրի եղած է կեդրոնավայր, բայց ժամանակի ընթացքին կորսնցուցած է իր արժէքը: 17րդ դարու սկիզբը ան ինկած է աւազակներու ձեռքը որոնք աւարի տուած են զայն: Այդ քաղաքը իր արժէքը կորսնցուցած է մասնաւորապէս այն ատեն երբ զինուորական գունդերն ու քաղաքացիները որոշած են փոխադրուիլ Քէօթահիա: Օր օրի քաղաքը անկում է ունեցած ու իր բնակիչները տեղափոխուած են ուրիշ վայրեր: Էնկիւրի ինկած է Թրքական լքեալ քաղաքի մը վիճակին մէջ, զուրկ որ եւ է ապահովութենէ: Դարձած է ջերմի բոյն մը: Թրքական իշխանութիւնը աքսորած է անհանդարտ բնակիչները, ինչպէս նաեւ Պոնտացի գաղթականներէն մաս մը՝ կլիմայական պատճառներով:

Քամալական իշխանութեան հաստատումով, Էնկիւրի սկսաւ ապրիլ նոր կեանք մը եւ ստանալ նոր երեւոյթ մը:

Մ.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

— . —

ԱՆԻԷՌ.— Շաբաթ երեկոյ ընկերվարականներու սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Կ. Խաչի Պուա Քոլոմպ — Անիէռի մասնաճիւղին պարահանդէսը: Սրահը շատ նեղ կուգար, այնպէս որ շատերը ետ դարձան, իսկ ուրիշները ոտքի վրայ մնացին: Մօտ 300 հոգի կը հաշուէին բազմութիւնը: Նախագահ Պ. Ե. Ճանկէօզեան երեկոյթը բանալով, բացատրեց Հ. Կ. Խաչին դերը ի սփիւռս աշխարհի: Հ. Կ. Խաչը միշտ եղած է նեցուկ թշուառներու, ինչպէս եւ մանուկներու: Ապա կոչ ուղղեց լայն աջակցութիւն ընծայել, անոր զարգացման համար: Բացման խօսքէն վերջ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Դերասան Պ. Ալթունեան արտասանեց Զարենցի «Ես իմ անուշ»ը, Պ. Զ. Ղարիպեան՝ Սիամանթոյի «Պարը», Պ. Ս. Միսաքեան՝ Ա. Ահարոնեանի «Սեւ Խաւարը», խոր տպաւորութիւն ձգելով բոլորին վրայ: Թաւիտա Գարեգինի պզտիկ աղջիկը՝ Ռէժինան պարեց ռուսական պարեր, ընկերակցութեամբ հայրիկին: Պ. Պալապանեան արտասանեց «Օգէնի նամակը» յուզելով ներկաները: Ցետոյ ներկայացուեցաւ «Անմեղ»ը եւ «Վերի ճաշարանի սպասաւորը» բոլոր դերասանները յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, ղեկավարութեամբ Պ. Ալթունեանի: Գեղարուեստական բաժինը լրանալէն վերջը, զարթուցիչ ժամացոյց մը աճուրդի դրուելով քառորդ ժամուան մէջ գոյացաւ 550 ֆր.ի գումար մը: Շահեցաւ Պ. Հ. Պետօեան: Ցետոյ սկսան եւրոպական պարերը, որոնք կերուխումով եւ երգերով տեւեցին մինչ եւ առաւօտեան ժամը 6: Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան անակնկալներ Պ. Ճանկէօզեանի կողմէ:

Ապրին Հ. Կ. Խաչի Անիէռ Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի անդամ-անդամուհիները որոնք ջանք չէին խնայած հանդէսին յաջողութեան համար եւ ժրաջան մեղուի պէս կը սպասարկէին հանդիսականներուն:

** Վերջերս խումբ խումբ դիմումներ կը կատարուին համակիրներու եւ նախկին ընկերներու կողմէ, Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ մտնելու համար: Առաջին առթիւ արձանագրուեցան 12 թեկնածուներ, որոնց ընդունելութեան առթիւ ընկերա — համակրական խնջոյք մը սարքուած էր յունուար 17ին, որ անցաւ շատ յաջող: Ընկերներ եկած էին նաեւ Ալֆորվիլէն եւ Քաշանէն: Սեղանապետն էր Լ. Զորմխեան, իսկ օրուան առթիւ խօսեցաւ Ծ. Միսաքեան, բացատրելով Դաշնակցութեան հիմնական գիծերը:

Սեւ Հովիւ.

1,400,000 ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ ՇՆՈՐՀԻՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐԿԵՐՈՒ

— . —

Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ շնորհիւ Հիթլէրի հաստատած «ամուսնական փոխառութեանց» 1933 օգոստոսէն 1936 դեկտ. 31 գերման նորապսակ ամոլներու տրամադրուած է 700.000 մարկ, համագումար 35 միլիոն անգլ. ոսկի: Այդ ժամանակաշրջանին ծնած են 500.000 զաւակներ, փոխառութեամբ կազմուած ընտանիքներու մէջ: Ամէն անգամ որ զաւակ մը կը ծնէր, փոխառութեան գումարէն 25 առ հարիւր կը զեղչուէր: Ելմտական նախարարութիւնը կը յայտարարէ թէ այս քաղաքականութիւնը պիտի շարունակուի, ցորչափ հարսնցու Գերմանուհիներ կան որ ապրուստ կը ճարեն: Ամիսը միջին հաշուով 15.000 ամուսնական փոխառութիւն պիտի տրամադրուի:

Այս փոխառութիւնները առաջին անգամ հաստատուեցան 1933 Ցունիսին: Կը տրուին միայն այն ատեն երբ հարսը իր ապրուստը կը ճարէ եւ յանձն կ'առնէ վճարել պաշտօն չունիլ, ցորչափ իր ամուսինը առնուազն 10 ոսկի կը շահի ամսական: Հետեւանքը եղած է 700.000 աշխատաւոր աղջիկներ եւ կիներ հեռացնել աշխատանքի հրապարակէն, գոնէ առժամաբար, ինչպէս եւ դիւրացնել ամուսնութիւնները: Անուղղակի մէկ արդիւնքն ալ եղած է 150.000 հոգի աւելցնել կահկարասիներու եւ առարկաներու շինութեան բանուորներուն թիւը: Փոխառութեան գումարը կը ճարուի տուրք հաստատելով ամուրիներուն վրայ: Մասնաւոր նպաստներ յատկացուած են նաեւ այն ընտանիքներուն որոնք 4կամ աւելի զաւակներ ունին: 1935 հոկտեմբերէն մինչեւ 1936 դեկտ. 31 աւելի քան 10 միլիոն անգլ. ոսկի վճարուած է 350 հազար այսպիսի ընտանիքներու:

═ o ═

ԱՆՍՈՎՈՐ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐ անանցանելի դարձուցած են ճամբաները՝ ամբողջ Պաղեստինի մէջ: Ցամաքային եւ օդանաւային հաղորդակցութիւնները ալ խանգարուած են:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՔՆՆԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

— • —

Հեռագիրը ժամանակին հաղորդած էր թէ Ազգերու Դաշնակցութեան դիտողները այցելած են Ալեքսանտրէթի շրջանին հայկական գիւղերը: Այս մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Ազդակ».—

Ցունուար 20ին ընդհ. ապահովութեան շէնքին մէջ քննիչներուն ներկայացան Պէյլանի, Աթըգի եւ Սօուգ Օլուգի հայութեան կողմէ երկու հոգի: Քսան վայրկեան տեւող խօսակցութեան մը ընթացքին քննիչները մանրամասն հարցեր տուին յիշեալ երեք գիւղերու (որոնց վերջին երկուքը զուտ հայաբնակ) հայութեան, անոր կեանքին, եկեղեցիին, դպրոցներուն կամ թուի մասին, երբէ՞ն ի վեր հաստատուած են, ի՞նչ հարստութիւն ունին, իրենց արդի վիճակը եւ փոխյարաբերութիւնները տեղւոյն Թուրք բնակչութեան հետ: Կամ ի՞նչ է իրենց կարծիքը սանճաքի ճակատագրի մասին, եւ որո՞ւ մաս կազմելը կը ցանկան իրենք:

Հայ ներկայացուցիչները մանրամասնօրէն ու պէտք եղած կերպով պատասխանեցին քննիչներու հարցերու տալով կարգ մը արժէքաւոր տեղեկութիւններ իրենց կեանքին ու արդի նեղ կացութեան մասին. ու շեշտեցին թէ կը ցանկան որ սանճաքը Սուրիոյ մաս կազմէ: Քննիչները մեծապէս բաւարարուած անոնց բացատրութիւններէն, յայտնեցին իրենց անկեղծ գոհունակութիւնն ու շնորհակալութիւնը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հանրապետութեան նախագահին մասնաւոր հրամանագրով, տարաբախտ ընկեր Փօթուքեանի մահուամբ թափուր մնացած Քաղաք. Խորհուրդի պաշտօնին նշանակուած է Տոքթ. Անդրանիկ Ջավուշեան, որ լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէ հայ եւ օտար շրջանակներու մէջ:

ԲԱՆՈՒՈՐ ԿԸ ՄՈՒՐԱՆ Պաղեստինի հողագործական գաղութներուն մէջ, մասնաւորապէս նարինջի եւ կիտրոնի քաղելու համար: Հրէական Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը քաղաքի բանուորներուն դիմած է, յայտնելով թէ անմիջական պէտք ունի հազարաւոր յաւելուածական ձեռքերու:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԹՂԹԱՏԱՐԻՆ համար, որ շուտով պիտի հաստատուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ եւ նամակները իրենց հասցէներուն պիտի փոխադրէ 24 ժամէն, առանց յաւելուածական վարձքի, պիտի հաստատուին 5 տարբեր գիծեր.— 1. Փարիզ - Թուլուզ — Փէրփինեան.— 2. Փարիզ - Պորտօ – Մոն տը Մարսան.— 3. Փարիզ – Սէնթ — Էթիէն — Լիոն — Կրընոպլ.— 4. Փարիզ - Քլէրմոն - Ֆէռան – Ավինեօն.— 5. Փարիզ – Լիոն - Մարսէյլ — Նիս: Սաւառնակներուն արագութիւնը պիտի ըլլայ ժամական 150 մղոն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— . —

Աթէնքի Նոր Օրը կրկին արծարծելով տարագիր երիտասարդութեան խնդիրը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 յունուար).

— «Մենք ծրագիրը կը պատրաստենք ոչ թէ երիտասարդութեան, այլ ծրագիր պատրաստելու համար: Ու կը դժգոհինք որ երիտասարդութիւնը չի խանդավառուիր, հանրային շարժումներու հանդէպ անտարբեր կը մնայ:

Զոր են մեր ծրագիրները: Պատուելիական՝ եթէ կ'ուզէք: Անոնց մէջ թանձրացեալ բարոյականութիւն կայ, որ կը խրտչեցնէ երիտասարդը: Անոնց մէջ անմարսելի գաղափարաբանութիւն կայ, որ չի մագնիսացներ երիտասարդը:

Պէտք է արդիականացնել ծրագիրները, օրուան շունչով օծել զանոնք, օրուան պահանջներուն յարմարցնել:

Երիտասարդը վայելք ու զբօսանք կ'ուզէ, թէթեւ հաճոյքներ կը փնտռէ, նոր ընկերականութեան կարօտը կը քաշէ: Այս բոլորին պէտք է գոհացում տալ, երիտասարդը կապելու համար մեր առաջադրած նպատակին:

Պարասրահները եւ տանսինկները կը քաշեն երիտասարդը: Պէտք է ուրեմն պարահանդէսներ կազմակերպել, շինիչ մթնոլորտով:

Այս կերպով, պարը կայ կը դառնայ երիտասարդը պահելու մեր միջավայրին մէջ եւ աստիճանաբար անոր ներարկումներ ընելու:

Արդի երիտասարդութիւնը երաժշտութիւնը կը սիրէ: Ու կ'երթայ քապարէները՝ ծարաւին գոհացում տալու համար: Ի վիճակի ենք սարքելու երաժշտական երեկոներ, նուագածուներու խումբեր, որոնք օտար սրահներու հոգեկան վայելքին պիտի փոխարինեն:

Այս կերպով, օտարին երգին զուգընթաց, աստիճանաբար հայ երգին ճաշակը պիտի պատրաստենք երիտասարդին մէջ, պիտի մշակենք անոր հոգին, զայն բանալով հայկական հորիզոններուն եւ հայրենի աշխարհին:

Կարելի է դեռ ուրիշ միջոցներ ալ թուել, սակայն վերի երկուքը կը բաւեն, հասկնալու համար թէ մեր պատրաստած ծրագիրները քիչ մը վարպետական են եւ մաքրակրօնութեան դրոշմ կը կրեն:

Հաւատք ունինք որ մեր փնտռտուքները օր մը արդիւնքի պիտի յանգին, քանի որ ընդհանուր տրամադրութիւն կայ երիտասարդութիւնը իր կոչման բարձրութեան վրայ դնելու եւ զայն դարձնելու արի եւ անձնուէր պահապանը իր ցեղին»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

— o —

Ստորագրեալներս նախագահ եւ անդամ Ներգաղթի Փօնտի Կեդր. Ցանձնաժողովի, ցաւ ի սիրտ հարկադրուած ենք հրապարակաւ ճշդում մը կատարել լրագրական բանավէճի մը առթիւ, զոր այդ Ցանձնաժողովի անդամներէն Պ. Ա. Զօպանեան եւ Տոքթ. Հ. Գալճեան ունեցան, անձնական խնդրոյ մը հրապարակային բնոյթ տալով, Ցանձնաժողովի շրջափակէն դուրս գալով:

Փարիզահայ թերթ մը դիտումնաւոր լուր մը հրատարակած ըլլալով թէ այդ Ցանձնաժողովի վերջին նիստին Պ. Զօպանեան վտարուած է անդամակցութենէ, Ցանձնաժողովի դիւանը յարմար դատեց հերքմնագիր մը հրատարակել թէ՝ այդ թերթին «հրատարակած տեղեկութիւնները բնաւ չեն համապատասխաներ իրականութեան»: Աւելորդ է շեշտել թէ Ցանձնաժողովին ատենագրութիւնը եւ զեկուցումը միայն վաւերական բնոյթ ունին:

Տոքթ. Գալճեանի լուսաբանութեան առթիւ պարտաւոր ենք յայտնել թէ՝ յանուն ժողովի ինք չէ ըրած այն ընդարձակ փաստարկութիւնը զոր իր բացատրագրին մէջ հարկ տեսած է ընդլայնել: Ստոյգ է որ ան յայտարարեց քանի մը խօսքով միայն թէ՝ նկատելով որ Պ. Զօպանեան ներկայիս Հայաստանի մէջ «մօվէզ փրէս» ունի, այսինքն թէ խստօրէն դատափետուած է, լաւ պիտի ըլլար որ քաշուէր Ցանձնաժողովէն: Բայց իրեն պատասխանուեցաւ թէ արդէն Ցանձնաժողովին բոլոր անդամները հրաժարած կը նկատուին, քանի որ այդ մարմնոյ պաշտօնը վաղուց լրացած է եւ հաւաքական հրաժարականը պիտի ներկայացուի քաղ. Արսէն Եսայեանին:

Ցանձնաժողովին նախագահը կը փափաքի անձնապէս յայտարարել նաեւ թէ Տոքթ. Գալճեանի կողմէ իրեն վերագրուած խօսքերը Պ. Զօպանեանի մասին անճիշդ են, մանաւանդ որ ինք բնաւ չի զբաղիր քաղաքականութեամբ եւ Պ. Զօպանեանի նկատմամբ կը տածէ անկեղծ յարգանք մը:

Զարեհ Նուպար՝ նախագահ, Մալէզեան՝ անդամ:

ԾԻԾԱՂ

— Ըսենք թէ մէկը 1889 ծնած է, քանի՞ տարեկան կ'ըլլայ այսօր:

— Եթէ ծնողը կին է, խնդիրը կը տարբերի:

— Այսինքն ամուսնոյս ծննդեան թուականն է:

— Եթէ դուք ալ այդ թուականին ծնած էք, տասը տարուան տարբերութիւն մը կ'ունենաք:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (194)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Վրայ հասան 1896 թուականի հայկական կոտորածները: Ամբողջ Թուրքիոյ մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը, Պոլսէն տրուած ազդանշանի մը վրայ, Թուրքերն ու Քիւրտերը յանկարծ յարձակեցան հայ ժողովուրդի վրայ: Հարիւրաւոր քաղաքներ ու գիւղեր կործանուեցան, թալանուեցան: Թրքական եաթաղանը նորէն մէջտեղ ելաւ, ու արիւնը ծովացաւ Հայաստանի մէջ, ինչպէս երբեմն եղած էր Ցունաստանի, Պուլկարիոյ, Ալպանիոյ, Սուրիոյ մէջ:

Գործօթն ալ, ինչպէս Վասպուրականի բոլոր գիւղերն ու քաղաքները, հիմնովին թալանուեցաւ: Փողոցներու մէջ շարաթներով երեւունէն աւելի անթաղ դիակներ մնացին, իսկ անոնք որ ժամանակին փախեր էին ու լեռները ապաստաներ, տասարի նըման խոտ ուտելով՝ ապրեցան:

Մուղսին, երբ համագիւղացիներով վերադարձաւ գիւղ, իր ունեցած հարստութեան հետքն իսկ չգտաւ: Գիւղն աւերակ էր: Գիւղացիք տեղդագին հառաչելով լծուեցան վերաշինութեան գործին: Ոչինչէն պէտք էր կեանքը ստեղծել, Աստուծոյ նըման, որ քաոսէն երկինքն ու երկիրը ստեղծեց: Երեք չորս տարի անցած՝ հայ գիւղացին տնտեսութիւնը վերականգնեց, գրեթէ մոռցաւ ահաւոր աղէտը, բայց մտքին մէջ հաստատուն գաղափար մը մնաց՝ «96 թուականը կրնար կրկնուիլ»:

Մուղսին ալ մէկ երկու տարիէն նիւթապէս ոտքի կանգնեցաւ: Հիմա տունը աւելի ընդարձակ էր, տանը ուտող խմողը աւելի շատ: Բայց Մուղսին երբեք չկրցաւ մոռանալ Գործօթի կոտորածը, լերան ծերպերու մէջ ապրած սարսափելի օրերը: 96 թըւականը մշտական մղձաւանջ մը դարձաւ, այն օրերը կրկին ապրելու գաղափարը՝ ահաւոր տառապանք մը:

Կատարուած սարսափները, թալանը, կոտորածը՝ Մուղսին յեղափոխական շարժման հետեւանք համարեց եւ ատոր համար կռնակ դարձուց «Սուրբ Գործին», որու երկրպագուներէն մէկն էր Ռումանիոյ մէջ: Ազատութիւն պէտք չէր, եթէ ատոր հետ կապուած էր կեանքի, մալի, միւլքի ոչնչացումը, կը մտածէր ան:

Մուղսին իր իրաւունքն ու պարտականութիւնը կը համարէր յեղափոխութեան վտանգէն հեռու պահել գիւղը, ինչպէս նաեւ իր եւ իրեններուն կեանքը, տարիներու աշխատանքով վաստակած հարստութիւնը: Ատոր համար ալ չձգեց որ Գործօթի մէջ դպրոց մը բացուի՝ դպրոցը համարելով նախապատճառ յեղափոխութեան: Մուղսիի կարծիքով, իրենց հայրերն ու պապերը, որոնք առանց դպրոցի երես տեսնելու ապրած էին, ի՞նչ պակաս էին որ իրենք անպատճառ դպրոց պիտի ունենային:

Սակայն, վերջին երկու երեք տարին, Մուղսին կը զգար, որ խլրտում մը կար գիւղին մէջ, ու իր խօսքը նախկին արժէքը չունէր: Գիւղական հաւաքոյթներու ժամանակ, երիտասարդներ, որոնց Մուղսին բանի տեղ իսկ չէր դներ, կը համարձակէին իր ներկայութեան հակառակ կարծիքներ յայտնել, իր կարգադրութիւններուն դէմ բողոքել: Նոյն իսկ կը կասկածէր, որ գիւղի երիտասարդութիւնը կը զինուէր, քաղաքի յեղափոխականներուն հետ կապ կը պահէր, անծանօթ մարդիկ կուգային կ'երթային: Այս բոլորը կը մտահոգէր եւ կը զայրացնէր Մուղսին:

Փառք Աստուծու, իր զաւակը՝ Սաքօն այդ յիմարներուն հետ կապ չունէր, որոնք խելքերնին կորսնցուցած՝ կրակի հետ կը խաղային:

Այդ առտու Մուղսին լաւ տրամադրութեան մէջ էր: Աղբիւրի գլուխը կանգնած՝ աղօթքը մրմնջեց եւ, ինչպէս կը վայելէր իր դիրքին, ծանր ու մեծ քայլերով անցաւ գիւղի փողոցէն, աջ ու ձախ բարեւելով գիւղացիները: Երբ տուն հասաւ, դէմ դիմաց ելաւ Սաքոյին, որ դռնէն նոր դուրս կուգար:

— Հը, պալամ, եզները դուրս հանեցի՞ք,— հարցուց Մուղսին:

— Հա, մշակները քշեցին դէպի արտը:

— Էս օր ո՞ր արտը պիտի երթաս:

— Ջաղացքի փոքր արտը:

— Հապա երէկ առտու կ'ըսէիր, թէ փոսի մեծ արտը պիտի հերկես ...

Սաքօն շփոթեցաւ: Ճիշդ է որ աջքի օր այդպէս որոշած էր, բայց փոսի արտը կը գտնուէր Բերկրիի ղաշտին մէջ, առնուազն մէկ ժամ հեռու գիւղէն, իսկ Սաքօն գիշերուան ժողովէն վերջ, այդքան չէր ուզեր հեռանալ գիւղէն:

— Հա, էդպէս ըսի,— պատասխանեց Սաքօն կմկմալով,— բայց աւելի լաւ է մէկ գիւղի մօտինները վերջացնել, մեծ արտը թող մնայ ամէնէն վերջը:

— Չէ, պալամ, մէկ ան վերջացուր, տեղը հեռու է, քանի օդերը լաւ կ'երթան ...

— Վաղը անպատճառ մեծ արտը կ'երթամ,— Սաքօն աշխատեցաւ համոզել հայրը:

Մուղսին, որ մէկ ըսած խօսքը չէր սիրեր կրկնել, յօնքերը վեր քաշեց: Ինչո՞ւ Սաքօն այդ օր մեծ արտը չէր ուզեր երթալ: Ու գրեթէ բարկացած՝ խիստ կերպով ըսաւ.

— Մեծ արտը հերկէ, հասկցա՞ր:

Սաքօն գլուխը կախած հեռացաւ:

Մուղսին ոտքի վրայ բրդուճ մը հաց ու պանիր կերաւ ու բարձրացաւ տանիքը, ուր սովորաբար առտուները կը նստէր: Կռնակը պատին տուաւ, ծխամորճը հանեց ու սկսաւ ծխել: Ամէն մարդ իր գործին կ'երթար: Հօտաղները գիւղի տաւարը կը քշէին հանդը, տանտիկինները տնային գործերով զբաղած ներս ու դուրս կուգային, ու գրեթէ ամէն երդիքէ ծուխ կը բարձրանար:

Մուղսին բաւականութեամբ կը նայէր չորս դին: Գիւղը, շրջապատի արտերը, եկեղեցիի փայտէ զանգակատունը, կիսովին չորցած ծառի մը վրայ գտնուող արագիլի դատարկ բոյնը, հեռուն բարձրացող Փիր-Ռաշիտ սարը, առանք բոլորը իր հոգուն հարազատ միջավայրը կը ներկայացնէին որու մէջ ապրած էր մանկութենէն սկսած:

«Փառք քեզ Աստուած, փառք քեզ, յաղագս յամենայնի» յօրանջելով՝ մրմռաց Մուղսին, ծխամորճի ծուխը ներս քաշելով:

Նստած տեղէն յանկարծ բարձրացաւ, երբ նկատեց, որ իր անբը, գիւղի ղառամած քահանան՝ ղաւազանին վրայ կքած՝ կը մօտենար:

— Օրհնեա՛ տէր, տէրպապ:

— Աստուած օրհնէ,— պատասխանեց Տէր Եղիշէն, ու տքալով մօտեցաւ Մուղսիին:

— Որդի, հալ չէ մնացեր վրաս ... էս մէջքիս ցաւը ... Թալանենց Մարիամի խալուն ալ օգուտ մը չըրաւ ... սաղ գիշեր աչքերս չկրցայ փակել:

— Ջանըմ, քանի՛ անգամ ըսի, որ քաղաք երթանք, մէկ էդ ամերիկացի բժիշկը նայի:

— Ի՞նչ այդ փրո՞տը,— ու քահանայի մարած աչքերը փայլեցան բարկութեամբ,— այդ անհաւա՞տը ...

Մուղսին լռեց՝ աւելորդ համարելով անբը համոզելու աշխատանքը: Գիտէր որ Տ. Եղիշէի համար ամերիկացի բողոքական միսիոնարները պարզապէս անհաւատներ էին, ինչպէս մահմետականները, եւ թերեւս անոնցմէ ալ աւելի տեղի:

Երկուքը լուռ իրարու կողքի նստան: Քահանան երբեմն կը տքար հոգոց հանելով, իսկ Մուղսին ծխամորճը կը քաշէր:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

նելութիւն ըրաւ: Սխալ պիտի ըլլար ըսել թէ Թուրք հանրային կարծիքը չէ զգածուած եւրոպական երկիրներու այս բարեկամական արտայայտութիւն-ներէն: Թուրքերը զգածուած են այդ արտայայտութիւններէն եւ իւրաքան-չիւրին տուած են արժանի գնահատանքը եւ կարեւորութիւնը:

Անգլ. եւ իտալական համաձայնութեամբ ստեղծուած մթնոլորտը կարե-ւոր բարւոքում մը առաջ բերաւ ի նպաստ Միջերկրականեան երկիրներու ա-պահովութեան եւ իրարու հետ լաւ յարաբերութեանց: Այս նոր մթնոլորտին մէջ Իտալիոյ հետ խօսակցած ատեն, Տօքթ. Արաս առիթ պիտի գտնէ շօշափե-լու նաեւ Նեղուցներու խնդիրը: Կը յուսանք որ առկախ խնդիրներու գոհացու-ցիչ լուծումը օգտակար պիտի ըլլայ ոչ միայն իբրեւ երկու երկիրներու բարե-կամութիւնը եւ ապահովութիւնը շահագրգռող հարց մը, այլեւ իբրեւ Եւրո-պայի խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը զօրացնող դէպք մը»:

Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները

Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներուն առաջին տեսակցութիւ-նը՝ Միլանի մէջ՝ ունէր սիրալիր հանգամանք, ինչպէս կ'ըսեն դիւանագիտա-կան բառբառով: Վերջին լուրերու համաձայն, կարելի եղած է հիմը դնել օգ-տակար գործակցութեան մը, որ շուտով վերջնական համաձայնութեան պիտի յանգի, լուծելով Տարտանէլի նոր պայմանագրութեան խնդիրը: Առաջին խօ-սակցութենէն վերջը, որուն յաջորդեց փառաւոր ճաշ մը, երկու երկիրներու պատուիրակները յայտարարեցին թէ նախարարները յաջողած են հարթել զանազան խոչընդոտներ: Երկրորդ տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ իրիկուան ժամը 5ին եւ անմիջապէս մամուլին հաղորդուեցաւ զեկոյց մը որ կ'ըսէ թէ երկու նախարարները զանազան խնդիրներ քննեցին 1928 մայիս 30ի դաշնա-գրին հիման վրայ եւ մանաւորապէս զբաղեցան Տարտանէլի պայմանագրով եւ Միջերկրականի կացութեամբ: «Այս բարեկամական եւ մանրամասն քննու-թենէն բացորոշապէս երեւան եկաւ որ Իտալիա եւ Թուրքիա անհամաձայն չեն որ եւ է հարցի մասին եւ թէ երբեք պատճառ չկայ որ փոխադարձ վստա-հութենէ տարբեր բան տիրէ երկու երկիրներուն միջեւ: Այս հանդիպումներէն վերջը, երկու նախարարները համաձայն գտնուեցան որ սերտ յարաբերու-թիւնները շարունակուին սովորական միջոցներով, որպէսզի արդիւնաւոր եւ գործնական դառնայ իրենց կատարած կարծիքներու փոխանակութիւնը»:

Ինչպէս կ'երեւայ, որ եւ է վերջնական որոշում չէ տրուած: Խօսակցու-թիւնները ծառայած են մշակելու շարք մը դիւանագիտական եւ քաղաքական ծրագիրներ, որոնք իտալական եւ թրքական կառավարութեանց քննութեան պիտի ենթարկուին եւ որոնց մասին ուրիշ շահակից պետութեանց կարծիքներն ալ պիտի առնուին յառաջիկային:

Թ. Ր. Արաս երէկ մեկնեցաւ Հռոմէն, Էնկիւրի վերադառնալու համար:

*** Պերլինի թերթերը այլեւս չեն խօսիր այն այցելութեան մասին զոր իբրեւ թէ պիտի տար Թ. Ր. Արաս, Միլանէն յետոյ Պերլին հանդիպելով: Թուրք գործավարը կանգ պիտի առնէ միայն Պելկրատի մէջ: «Լ'Էօվր»ի քա-ղաքական աշխատակիցը գիտել կու տայ թէ Թ. Ր. Արաս խորապէս ազդուած է սա իրողութենէն որ Հիթլէր իր շաբաթ օրուան ճառին մէջ շատ մեծ կարե-ւորութիւն չէր տուած Իտալիոյ ...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ իր կառավարութեան յանձնարա-րութեամբ ծանուցագիր մը ուղղեց Մեքսիկայի կառավարութեան, բողոքելով Թրոցքիի ընծայուած ապաստանութեան համար: Ծանուցագիրը Մեքսիկայի կառավարութիւնը պատասխանատու կը համարի Թրոցքիի հակախորհրդային գործունէութեան համար եւ կը պահանջէ խիստ հսկողութեան տակ առնել աքսորականը, որպէսզի չկարենայ հաղորդակցիլ արտասահմանի հետ:

ՓԱՐԻԶԻ անգլիական դեսպանը հանգստեան կոչուած ըլլալով, յաջորդ նշանակուեցաւ Սըր Էրիք Ֆիփս, Պերլինի դեսպանը, որ մասնագէտ մըն է գեր-մանական գործերու:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ վրայ հսկելու համար, մասնաւոր գրասենեակ մը հաստատուեցաւ Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնա-տան մէջ: Այս կարգադրութիւնը հաղորդուեցաւ ձայնասփիւռով:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ կռիւները կը շարունակուին մեծ դժուարու-թեամբ, իբրեւ հետեւանք ձմեռնային խստութեանց: Անգլիական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ նորէն իտալական զինուորներ ցամաք հանուած են Գատիքս:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 7րդ տարուան Ա. թիւը (Յունուար) հետեւեալ բովանդակու-թեամբ.—

Խմբագրին Ցուցատախտը,— Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Մեռնող գիւղին պատմու-թիւնը,— Յ. ՕՇԱԿԱՆ՝ Քաղուած նամակէ մը,— ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ մը,— Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ՝ Քերթողի մը համար,— ՀՄ. ԽՈՍՐՈՎ-ԵԱՆ՝ Գրիգոր Զօհրապի հետ,— Մ. ԹԷՕԼԷԼԵԱՆ՝ Ես եւ գրականութեան «Ես»ը,— Մեր արուեստագէտները,— Գեղատիպ նոր կողքով եւ պատկերա-զարդ: Ամէն մէկ բաժանորդ իրաւունք ունի ստանալու ֆրանսերէն կամ հա-յերէն գիրք մը, նուէր:

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք, Արտասահմանի համար 40 ֆրանք: Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN 30, Rue Drouot, Paris (9):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերաճաշակրական համախմբ-ումը վաղը շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ, 52 rue Isidore-Neujahr, Պանթէօ:

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւախեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ:

ԱՆԻԷՐ-ԳՈԼԱ-ԳՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւի-րէ բոլոր ընկերները 5 փետր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, նոյն հաւաքատե-ղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վաղարշեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 7 փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Դուրեան գրադարանին մէջ: Կը հրաւիրուին նաեւ Թալօտիէզի ընկերները: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր Ակումբին մէջ:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

71, Avenue Kleber, Paris (16), կը հաղորդէ մեզի թէ դիւրացնելու համար զինուորցուներու վերաբերեալ հարցերու կեդրոնացումը եւ մանաւորապէս արագացնելու համար 21 եւ 22 տարեկան զինուորցուներու հպատակութեան խնդիրը, շուտով ցոյց պիտի տայ անուններ եւ հասցէներ Փարիզի արուար-ձաններու եւ գաւառի մէջ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պանթէօ—Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

7 փետր. կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին,

Bourg la Reine, Place Condorcet, Salle des Banquetsի մէջ

Կը նախագահէ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

Կը դասախօսէ՝ Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ծնողք եւ դպրոց»

Պար, երգ, արտասանութիւն, թատ եւ հաճելի անակնկալներ սանուհիներու կողմէ:

Մուտք 3 ֆր., փոքրերու համար 1 ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Առնել Porte d'Orléansէն 85 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine:

ՀԱՆԴԷՍ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

S. F. I. O.ի Արնուվիլ լէ Կոնէսի Մ.ճիւղի 10րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած Արնուվիլ լէ Կոնէսի **S. F. I. O.**ի մասնաճիւղի եւ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի քոյր կազմակերպութեանց կողմէ

տեղի կ'ունենայ 7 փետր., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

Salle Gallemantի մէջ, կայարանին դիմաց,

Նախագահութեամբ ընկ. **GERMAIN DU GOUROND**ի

Երգ եւ արտասանութիւն ֆրանսացի արգիստներու կողմէ,

Կ'երգեն նաեւ ՕՐ. Հ. ԳՆԵԱՋԵԱՆ եւ Պ. Գ. ՄԻՐՏԻՆԵԱՆ:

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը:

Մուտք 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի Մասնաճիւղին կողմէ

6 փետր. շաբաթ երեկոյ, ժամը 7,30ին,

Քուա Րուժի հայկական դպրոցին մէջ:

Արտասանութիւն, երգ, դասախօսութիւն եւլն.:

Սկաուտական Ցերեկոյթ—Թէյասեղան

կազմակերպուած

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Անիէր-Գոլա-Գոլոմպի սկաուտներու կողմէ

7 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

149bis Ave. d'Argenteuil. Asnières, Ֆուայէ Սօսիալիսթի մէջ:

Սկաուտական խաղեր, երգ, նուագ, արտասանութիւն:

Մուտք 5 ֆր. թէյով միասին:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantesի *սրահին մէջ.*

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Գ. ՍԱՆԴՈՒԽԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ

ՊԷՊՕ

Կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, ՕՐ. ՌՕԶ ՍԱՔՍՕՆԱԼՏ, Պ.Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ:

Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ֆր.:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ճաշարան Ֆլօրիա 61 rue Mr. le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie, Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիշէն:

Ընդհ. հասցէ՝ *A. Kempétian, 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. et O.)*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameste, PARIS (13)

ԿԼԷՕՊԱՏՐԱ

— : —

Նստած ոսկեպատ եւ ծիրանեգոյն առագաստներով զարդարուն նաւ մը, ուր չըջապատեց ինքզինքը արեւել-եան գիշերներու պէս – պէս պերճանք-ներով ու չքեղութիւններով. առաւ իր հետ փոքրիկ տղաներ, որոնք անզուր-ուած ինչպէս Կուպիտոնները, սիրա-մարգի թեւերու փետուրներով հով կու տային իրեն, մինչ ցանկասէր ու հեշտաբոյր աղջիկներ, փաթթուած մետաքսներու մէջ, անապատային երաժշտութեան մը ընկերակցու-թեամբ կը դառնային կարապի պար մը: Եւ այս արեւելեան կախարդանք-ներուն մէջ՝ Կլէօպատրա, պառկած մետաքսեայ բարձերու վրայ, դար-ձած էր խռովիչ ու անդիմադրելի բան մը, դարձած էր սիրոյ աստուա-ծուհի Վէնիւսը:

Այժմ դուք ըսէք թէ ի՞նչ պիտի ը-նէիք եթէ Մ. Անտոնիոսի տեղը ըլ-լայիք: Պիտի ընէիք այն՝ ինչ որ ես պիտի ընէի: Եթէ Անտոնիոս յոդացու-ով, դժուարամարսութեամբ կամ ո եւ է այլ հիւանդութեամբ բռնուած ալ ըլլար, պիտի չկրնար դիմադրել այդպիսի կնոջ մը: Եւ ան արդէն չփորձեց ալ դիմադրել: Բիրտ, ան-տաշ, հասարակ զինուոր մըն էր ան: Մինչ այդ՝ սովոր էր վայրենի խըն-ջոյքներ տալ կատաղի ու չաղակրատ կանանց, դայթակղեցնելով նոյնիսկ Հռոմը, իսկ այժմ Կլէօպատրան, ծը-նունդով ազնուական կին մը, կըր-թուած եւ նուրբ արարած մը, կին մը՝ որ կրնար բանաստեղծութիւններ արտասանել, դարձած էր իր հոմա-նուհին: Անոր հանդէպ իր զգացած սէրը իր ալեկոծ կեանքը միացուց գե-ղեցկութեան եւ վսեմութեան մը, զոր երբեք ճանչցած ըլլար. ան ներշնչեց իրեն այնպիսի նուիրում մը եւ հաւա-տարմութիւն մը, որոնք մեզի հիա-ցում կը պատճառեն քսան դարեր վերջն ալ...

Կլէօպատրան գիտէր մարդոց հետ վարուելու եղանակը: Իր վար-ուելակերպով ան չէր ձանձրացներ, կ'ընէր ամէն ինչ որ կ'ուզէր Անտո-նիոս: Անոր հետ նարտ կը խաղար, որսորդութիւն եւ ձկնորսութիւն կ'ը-նէր, երբեմն նոյնիսկ կը ծպտուէր իբրեւ գեղուհի մը եւ գիշերները կը թափառէր անոր հետ քաղաքի փողոց-ներուն մէջ՝ չարժելով մարդոց նըս-տած աթոռները եւ զուարճացնելով ներկաները: Անգամ մը երբ ձուկ որ-սալու ժամանակ Անտոնիոս զանգա-տեցաւ թէ չէր կրցած բան մը որսալ, Կլէօպատրայի սպասուհիներէն մին նաւին տակէն լողալով տառեխ ձուկ մը անցուց Անտոնիոսի կարթին վրայ:

Կլէօպատրան միշտ հոգ տարաւ Ան-տոնիոսի ստամոքսին. իրենց պար-տականութեան վրայ պահեց խոհա-րարապետներ, որոնք գիշեր – ցերեկ անոր համար պատրաստեցին տաք կե-րակուրներ, այնպէս որ մեծածախս խնջոյքներ միշտ ալ կրնային պատ-րաստուիլ՝ Անտոնիոսի ուզած ժամա-նակ:

Այնքան գրաւուեցաւ Անտոնիոս Կլէօպատրայով, որ կորսնցուց իր ողջմտութեան զգացողութիւնն իսկ: Իբրեւ նուէր ան Կլէօպատրային տը-ւաւ Փիւնիկէի ամբողջ ծովեզերքը, Երիքովի նահանգը եւ Կրետէ կղզին, իսկ իր չռայլութեանց իբր գլուխ գործոց՝ ան նուիրեց ամբողջ Հռո-մէական Ասիան:

Այս նուիրատուութիւններու լուրը տակն ու վրայ ըրաւ ամբողջ Հռոմը: Ի՞նչ, այն ընդարձակ երկիրները, ո-րոնք շահուած էին հարիւրաւոր ճա-կատամարտներով եւ վճարուած հռո-մէական զինուորներու արիւնով, խա-ղալիկի նման մէկ կո՞ղմ պիտի նետ-ուէին՝ գոհացնելու համար եգիպտա-ցի սիրուհիի մը քմահաճոյքները: Այս հարցման պատասխանը պատերազմ մըն էր: Այլեւս վճռուած էր Կլէօ-պատրայի ճակատագիրը. ան չափէն աւելի առաջ գացած էր. այլեւս ե-կած էր ահաւոր հաշուետուութեան օրը: Հռոմ բանկեցաւ ամենազօր կա-տաղութեամբ մը, խորտակեց Անտո-նիոսի եւ Կլէօպատրայի ռազմանաւե-րը եւ պարտութեան մատնեց անոնց բանակները:

Հասած էր նաեւ իրենց վախճանը, եւ այդ զգացին երկուքն ալ: Անտո-նիոս գիտէր որ պիտի ձերբակալուէր եւ գլխատուէր, ուստի դաշոյնի հար-ուածներ տուաւ իրեն եւ, ինչպէս իր կեանքի երկար տարիները, հոգեվար-քի վայրկեաններն ալ ան անցուց Կլէօ-պատրայի բազուկներուն մէջ:

Կրկին ու կրկին Կլէօպատրա եր-դում բրաւ Անտոնիոսին, թէ պիտի թոյլ չտար որ կալանաւորէին եւ շղ-թաներու զարկած տանէին զինքը Հռոմ՝ փողոցներու մէջ խռնուած ամ-բոխի ծաղրանքներուն եւ հայհոյանք-ներուն առարկայ դարձնելու համար: Անտոնիոսի մահուընէն վերջ՝ Կլէօ-պատրա ինք թոյն առաւ եւ անձնասպան եղաւ:

Բայց ի՞նչպէս անձնասպան եղաւ, տակաւ ոչ ոք գիտցաւ. այս հանելու-կը չկրցան լուծել նոյնիսկ անոնք ո-րոնք անոր դիակը գտան մահուընէն քսան վայրկեան վերջ: Ոմանք ըսին որ վէրք մը բացած է ան իր մարմնին վրայ եւ օձի թոյն լեցուցած այնտեղ: Ուրիշներ ըսին որ ծաղիկներու կողո-վի մը մէջ իժ մըն էր պահած, որուն թոյլ տուած էր որ խայթէ իր կուրծ-քը:

Ան թաղուեցաւ տեղ մը՝ Եգիպտոսի մէջ, Մարկոս Անտոնիոսի կողքին, բայց ստուգապէս ո՞ւր թաղուեցաւ՝ մինչեւ այսօր ալ այդ կը մնայ ան-յայտ: Եթէ դուք օր մը Աղեքսանդրիա երթաք եւ գտնէք անոր գերեզմանը, կասկած չկայ որ ձեր բախտը պիտի շինէք եւ ձեր անունը պիտի երեւայ աշխարհի բոլոր կարեւոր թերթերու առաջին էջերուն վրայ:

Թարգմ. ՕՄԷՆ

(Վերջ)

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն – Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 52 Rue Isidore Neujahr, *Կ. Խաչի Ակումբին մէջ:*

Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ոչ ան-դամներուն մուտքը արգիլուած է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ

(Տռամ հայկ. եղեռնի դրուագներէն)

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ

*La Société des Amis de l'Instruction*ի հիմնած գրական մրցումին ժամանակցող եօթանասուն հեղինակներու մէջ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ար-ժանացած է այս երկին ֆրանսերէն-քնագիրը: ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀԱՄԱՐ ՎԵՐ-ԱՇԱԿՈՒԱԾ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԿՈՂՄԷ: Նիւ-թին արժանի շքեղ տպագրութեամբ հատոր մը: Գին 7.50 ֆրանք, դիմել տպարան Ե. Արմէն եւ ընկ. 39 rue *Saint-Savournin, Marseille*, եւ գրա-տուն Հրանտ—Սամուէլ, *51 rue Mr. le Prince, Paris (6)*:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 6 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3339

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ԱԼԵԿՈԾ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԸ

Միլանի տեսակցութեան առթիւ, որ հազիւ մէկ օր տեւեց, աչքի կը զարնէ նոր երեւոյթ մը.— դժգո՛հ են Փարիզի մէջ: Եւ մանաւորապէս ձախակողմեան հոսանքները:

Նախ առնենք ամէնէն կարմիրը, «Իւմանիթէ»ն: Երէկուան թիւին մէջ, համայնավար պաշտօնաթերթը դիտել կու տայ քաղաքական բաժնի խմբագրին բերնով.

— «Տասնըհինգ օր առաջ, Ժընեւի մէջ, երբ լսեցանք թէ Էնկիւրիի կառավարութեան ներկայացուցիչը Միլան պիտի երթայ, մենք չծածկեցինք մեր մտահոգութիւնները: Մանաւանդ որ Թուրքիան ալ շատ աղմկալի կերպով ծանուցած էր այս այցելութիւնը: Ֆրանքեւթուրք բանակցութեանց ամէնէն տաք շրջանն էր: Հաւանական է որ եթէ համաձայնութիւն մը գոյացած չըլլար Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Միլանի այցելութիւնը պիտի կազմէր թրքական քաղաքականութեան ահարկու շրջադարձին (փոփոխման) առաջին արարը: Եւ մէկ հարուածով վերէն վար պիտի կազմալուծուէր արեւելեան Միջերկրականի ապահովութեան դրութիւնը: Ֆրանսայի ներկայացուցիչները Ժընեւի մէջ ունեցան մեծ արժանիք մը,— կանխել այս վտանգը, եւ մենք խաղաղութեան բոլոր բարեկամներուն հետ շնորհաւորեցինք զանոնք: Թ. Ր. Արասի դէպի Միլան այցելութիւնը ետ չառնուեցաւ, բայց շատ բան կորսնցուց իր արժէքէն: Համոզուելու համար կը բաւէ կարդալ խօսակցութեանց տժգոյն զեկոյցները եւ հաստատել թէ որ եւ է ատենագրութիւն չէ կազմուած: Իտալիա պիտի յարէր Մոնթրէօյի պայմանագրին: Իրականին մէջ, յետաձգուած է այդ գործողութիւնը եւ ըստ էութեան բան չէ փոխուած իտալեւթուրք յարաբերութեանց մէջ:

Առոր հակառակ, զինուորական համաձայնութիւն մը կը յօրինուի Փարիզի եւ Էնկիւրիի միջեւ: Պ. Իվօն Տէլպոս իրաւամբ կը նկատէ թէ այդ համաձայնութիւնը պէտք է ըլլայ արտայայտութիւնը փոխադարձ աջակցութեան զօրացման՝ Ֆրանսայի եւ իր բոլոր բարեկամներուն միջեւ: Այս քաղաքականութիւնն է որ յաճախ յանձնարարած ենք մենք, հակառակ արտաքին գործերու պաշտօնատան յետադիմական դիւանակալութեան» (պիւրոքրասի):

Ամբողջ քաղաքական ծրագիր մը կը մատնեն այս տողերը, ներկայացնելով համայնավար կուսակցութեան տեսակէտը, առանց որ եւ է վերապահութեան:

Կը նշանակէ թէ Ֆրանսայի կամ Ռուսաստանի կարմիրները երբեք պիտի չհանդուրժեն, որ Իտալիա լեզու գտնէ Թուրքիոյ հետ, գոնէ Միջերկրականի հարցին մէջ:

Իտալիան, իբրեւ սեւ շապիկաւոր կամ ֆաշական, ճշմարիտ մղձաւանջ մը կը կազմէ խորհրդային իշխանութեան եւ անոր հետեւորդներուն համար, ինչպէս Նացի Գերմանիան: Մանաւանդ հիմա որ Սպանիան կրակի մէջ ինկած է, իբրեւ հետեւանք համայնավարութեան եւ ֆաշականութեան միջեւ բացուած պայքարին:

Արդ, ինչպէս Մոսկուայի, նոյնպէս Փարիզի կարմիր շրջանակներուն մէջ կը վախնան որ, եթէ Հռոմ իր ազդեցութեան տակ առնէ Թուրքիան, կրնայ Յունաստանը եւ ուրիշ հարեւան պետութիւններ ալ ցանցին մէջ ձգել եւ նեղը դնել խորհրդային իշխանութիւնը: (Միեւնոյն ծրագիրը կը վերագրուի Գերմանիոյ, ցամաքի վրայ, հիւսիսէն մինչեւ Պալքանեան երկիրները):

Քննելով այս միեւնոյն հարցը, «Փօփիւլէռ», ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, իր կարգին կը ջանայ նսեմացնել Միլանի տեսակցութեանց արժէքը: Ան ալ կը բացատրէ թէ որ եւ է դրական արդիւնք չեն ունեցած խօսակցութիւնները, եւ թէ՝ հակառակ իտալական թերթերու լաւատեսութեան, հարկ է սպասել ժամանակ մը, կարենալ հաստատելու համար թէ Իտալիա եւ Թուրքիա այժմ պիտի աշխատին 1928 մայիսի համաձայնութեանց ոգիով»:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիա տրամադիր է եղեր փոփոխելու Տարտանէլի պայմանագրին կարգ մը հատուածները: Թերթը չի հաւատար այս լուրերուն, եւ դիտել կու տայ թէ Տարտանէլի պայմանագիրը արդէն վաւերացուած է Փարիզի մէջ, անցեալ նոյեմբերէն ի վեր:

Ժողովրդական ճակատի երկրորդ օրկանը, ««Լ'Էօվռ»» (արմատական), աւելի լայնօրէն վերլուծելով հարցը, կ'եզրակացնէ թէ Իտալիա ռազմախաղ մը կը փորձէ, նախ Թուրքերը եւ Ռուսերը իրար ձգելու, յետոյ պժտեցնելու համար Փոքր Համաձայնութիւնն ու Ֆրանսան: Անշուշտ այդ խաղին մէկ հետեւանքը պիտի ըլլայ կղզիացնել Չեխոսլովաքիան:

Թերթը միեւնոյն ատեն անկարելի չի գտներ որ Ֆրանսա «աւելի լայն եւ աւելի խոր համաձայնութիւն մը» առաջարկէ Թուրքիոյ, անոր կցելով Ժընեւի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը: (Կ'ակնարկէ Ալէքսանտրէթի հարցին): Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա կ'ուզէ գլուխ հանել ընդհանուր համաձայնութիւն մը՝ Միջերկրականի պետութեանց միջեւ, եթէ սակայն Իտալիա չխանգարէ:

Պատկերը լրացնելու համար, վկայութիւն մը եւս՝ այս անգամ Թունդ աջակողմեան ճակատէն:

«Լը Ժուռ»ի Հռոմի թղթակիցը շատ կարեւոր գտնելով Միլանի խօսակցութիւնները, կը գրէ թէ Մուսոլինիի փեսան լուրջ փորձ մը կատարած է, «հակախորհրդային քաղաքականութեան մը ճամբուն վրայ առաջնորդելու համար Թուրքիան»: Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ խօսուած է «Ուկրայնայի, Վրաստանի, Ատրպէջանի մասին, որպէսզի Թուրքիա անոնցմով շահագրգռուի ցեղային եւ ապահովութեան տեսակէտներով»:

Կ'արժէ առանձին քննել այս խնդիրը: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բուռն վիճաբանութիւններ Երեսփ. Ժողովին մէջ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ «ՓՈԽԵԼ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Հինգշաբթի օր բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան երեսփ. ժողովին մէջ, յունուարի վարկերուն քուէարկութեան առթիւ: Երեք ընդդիմադիր երեսփոխաններ իրարու ետեւէ խօսք առնելով, ծանր մեղադրանքներ ուղղեցին կառավարութեան դէմ: Պ. Ֆէրնան Լօրան դիտել տուաւ թէ Անգլիոյ հանրային կարծիքը շատ ալ նպաստաւոր չէ Ֆրանսայի համար: Վեց ամիսէ ի վեր կ'աւելնայ հանրային պարտքը, մեծ կորուստներ ունեցած է Պանք տը Ֆրանսը, աւելցած է թղթադրամի շրջաբերութիւնը եւն.: «Կառավարութիւնը պէտք է 55 միլիառ ճարէ, հոգալու համար գանձին պէտքերը՝ մինչեւ դեկտեմբեր»:

Այս տեղ ելմտական նախարարը ընդհատելով, դիտել տուաւ թէ հակառակորդները կը յամառին սխալ թուանշաններ ներկայացնել, հակառակ մէկ օր առաջ տուած բացատրութեանց: «Ի՞նչ կ'առաջարկէ պարոնը, հոգալու համար ազգային պաշտպանութեան համար պահանջուած 20 միլիառը»:

—Շատ պարզ է, պատասխանեց ընդդիմադիր երեսփոխանը, կ'առաջարկեմ փոխել կառավարութիւնը: Փոխառութեան համար անհրաժեշտ է վստահութիւն, իսկ վստահութիւն կրնայ շահիլ միայն ուրիշ կառավարութիւն մը: Ինչպէս Պ. Ֆլանտէն ալ հաստատեց վերջերս, 10000 պետական պաշտօնեաներ աւելցած են, երկաթուղիներու բացը հասած է վեց միլիառի,— ահա ինչ որ Պ. Վէնսան Օրիօլ կը կոչէ խոհեմութեամբ շարժիլ եւ սահմանափակել գանձին պէտքերը:

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Փօլ Ռէյնօ, նախկին նախարար մը եւ բացատրեց թէ ինչո՛ւ համար Ֆրանսա այլեւս չի կրնար ներքին փոխառութիւն կնքել: «Շահագիտութեան մասին եղած ակնարկը պարզապէս ահազանգ մըն է: Երկիրը մտահոգ է: Եթէ կառավարութիւնը փոխառութիւն կը կնքէ Լոնտոնի մէջ, պատճառը այն է որ դրամ փոխ առնելու ինչպէս ամուսնանալու համար երկու հոգի պէտք է ըլլալ: Արդ, Փարիզի մէջ պետական թուղթը յաճախորդ չի գտներ այլեւս: Կառավարութիւնը արգելքի տակ առած էր ոսկիի արտածումը: Հիմա ինքն է որ կը կազմակերպէ անոր արտահոսումը:

Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստին չորս միլիառը Անգլիոյ դրամատան կը պատկանի արդէն: Կառավարութիւնը կը խորհի հսկողութեան տա՞կ առնել դրամական փոխանակութիւնները (չանժ): Այդ պիտի նշանակէր խզել երրեակ համաձայնութիւնը եւ ոճիր գործել երկրին դէմ:

—Բոլորովին համաձայն եմ, պատասխանեց ելմտական նախարարը:

Ընդդիմադիր երեսփոխանը շարունակելով, բացատրեց թէ տագնապին բուն պատճառը կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնն է եւ գիներու բարձրացումը: Անհրաժեշտ է կրճատել ծախքերը: «Ֆրանսա ժամանակ չունի սպասելու: Ոչ իսկ մէկ վայրկեան կրնանք կորսնցնել: Ֆրանսայի կառավարութիւն էք, գործեցէք եւ շո՛ւտ»:

Ելմտական նախարարը երէկ պատասխանեց այս քննադատութիւններուն:

** *Պանք տը Ֆրանսի շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, կառավարութիւնը երեք միլիառ Ֆրանքի ոսկի քաշած է դրամատունէն, որպէսզի կարենայ պահել ֆրանքին գինը: Իբրեւ հետեւանք այս գործողութեան, դրամատան ոսկի պահեստը իջած է 57,358,000,000 Ֆրանքի: Ելմտական նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը հաստատեց թէ արդարեւ երեք միլիառ Փր. է քաշած, համաձայն 1936 հոկտեմբերի օրէնքին: Նախարարութիւնը 7 միլիառ Ֆրանք վճարած էր դրամատան, անցեալ հոկտեմբերին, եւ պարզապէս երեք միլիառ ետ առած է, զօրացնելու համար ֆրանքի արժէքին երաշխաւորութեան գումարը: Կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ խուսափիլ նոր արժեզրկումէ:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ ՈՐ ՍՏՈՒԳՄԱՆ ԿԸ ԿԱՐՕՏԻՆ

«Մաթէն» շարք մը ծանրակշիռ լուրեր հրատարակած էր երէկ, Խ. Միութեան մասին, քաղելով սահմանամերձ երկիրներու թերթերէն: Կ'ամփոփենք զանոնք, առանց երաշխաւորելու ստուգութիւնը.—

Լեհական «Զէրվոնի Քուրիէր» լրագիրը կը գրէ թէ վէճ մը ծագած ըլլալով Սթալինի եւ Մարաջախտ Վորոշիլովի միջեւ, Մոսկուայի պահակազօրքէն տասը սպաներ ձերբակալուած են, կարմիր դիկտատորին հրամանով եւ թէ կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի մարաջախտ Թուխաչեւսկին: Վորոշիլով ուժգնօրէն պահանջած է ազատ արձակել այդ սպաները, սպառնալով հրաժարիլ, հակառակ պարագային: Այս վերջնագրին վրայ, կալանաւորները ազատ արձակուած են: Կ'ըսուի թէ այս կռիւները մեծ ջղագրգռութիւն պատճառած են Մոսկուայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, որոնք կը կարծեն թէ Վորոշիլով կրնայ յոյս դնել կարմիր բանակին աջակցութեան վրայ, մինչ Սթալին որ եւ է համակրանք չի վայելեր զօրքին մէջ:

Լեհական «Ա. Բ. Գ.» թերթը Մոսկուայէն կ'իմանայ թէ Չեկան կը գործէ տենդագին արագութեամբ, վերջնապէս խափանելու համար թրոցքիական շարժումը: Նոյն թերթին համաձայն, տասը հազար հոգի ձերբակալուած են վերջին շաբաթներու ընթացքին:

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ ձերբակալուած է Վորոնքին, անդամ Չեկայի եւ պաշտօնեայ Լուպիանքայի հռչակաւոր բանտին մէջ, ուր կ'արգելափակուին քաղաքական յանցաւորները: Կ'ըսեն թէ Վորոնքին փորձած է փախցնել Փիաթաքովը, սակայն մատնուած ըլլալով ձախողած է: (Փիաթաքով գնդակահարուեցաւ միւս 12 մահապարտներուն հետ):

*** Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ հակառակ Սթալինի եւ Վորոշիլովի միջեւ տիրող անհամաձայնութեան, երկու վարիչները համաձայնած են փետր. 16ին լիագումար նիստի հրաւիրելու կեդր. կոմիտէն, քննելու համար ներքին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԵՐՔԵԼՈՒ ՓՈՐՁ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ

Թղթատարը մեզի յանձնեց հետեւեալ նամակը, փետրուար 4 թուականով.—

«Յառաջ»ի փետրուար 2 թիւին մէջ, Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովի խորհրդակցական ժողովին նկարագրութեան առթիւ, յօդուածագիր Պ. Լ. Գ. կը գրէր.— «Պ. Պ. Դաւիթեան եւ Ասատուրեան լսելով տրուած բացատրութիւնները, յայտնեցին թէ իրենք ալ համաձայն են որ բոլոր դիմումները կատարուին երկու Օֆիսներու միջոցաւ եւ խոստացան այս ուղղութեամբ ալ գործի մղել իրենց ընկերները»:

Ստորագրեալներս, Խաչիկ Մովսէսեան (ոչ թէ Դաւիթեան) եւ Մեսրոպ Ասատուրեան, ներկայացուցիչները Փարիզի հայ զինուորներու, այդ մտքով ոչ մէկ արտայայտութիւն ունեցանք, ժողովին ներկայ եղող միութիւններու նկատմամբ առ հասարակ եւ մասնաւորաբար Օֆիսներու, այլ առաջարկեցինք կազմել ֆրանսահայութիւնը ներկայացնող Ազգային խորհուրդ մը, որուն միայն խոստացանք աջակցիլ եւ գործակցիլ,— ընդունեցէք մեր յարգալից բարեւները» (Ստորագրութիւններ):

Կասկած չունենալով հանդերձ հրատարակուած լուրին ստուգութեան մասին, նամակը յանձնեցինք ընկեր Լ. Գ.ի ուշադրութեան, եւ ստացանք հետեւեալ պատասխանը, որ ամբողջովին կը լուսաբանէ հարցը.—

Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովի կողմէ հրաւիրուած խորհրդակցական ժողովին մէջ լսելով Պ. Պ. Զօպանեանի, Բաշալեանի եւ Խատիսեանի զեկուցումները՝ հայ զինուորներու համար կատարուած դիմումներու մասին, առաջարկուեցաւ մասնակցող կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն՝ յայտնել իրենց տեսակէտները եւ գնահատութեան ենթարկել կատարուած աշխատանքները: Մասնաւորապէս խնդրուեցաւ արտայայտուիլ յստակօրէն թէ կա՞ն ուրիշ միջոցներ, որ անտեսուած ըլլան Օֆիսներու կողմէ, ինչպէս եւ նոր միջոցներ որ անհրաժեշտ համարուին:

Միտքերու լայն փոխանակութեան ընթացքին, «հայ զինուորցուներու ներկայացուցիչները» ամէնէն առաջ ծանրացան Ազգ. Միութեան մը կազմակերպութեան անհրաժեշտութեան վրայ: Ըստ էութեան ոչ ոք հակառակ ըլլալով այս պահանջին, որ կրկնուեցաւ գրեթէ բոլոր խօսողներու կողմէ, ընդհանուր ցանկութիւն յայտնուեցաւ կեդրոնանալ բուն օրակարգի հարցին վրայ:

Վերոյիշեալ ներկայացուցիչները, որոնք նախապէս անկախաբար գործելու եւ ամբողջ գործը իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացնելու տրամադրութիւններ ցոյց կու տային, ընդհ. եզրակացութեան ընթացքին իրենց ներկայացուցիչ Պ. Ասատուրեանի բերնով յայտարարեցին գրեթէ բառացի.

— «Կ'ընդունինք որ ներկայիս երկու Օֆիսները փոխարինող ոչ մէկ կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի: Կ'ընդունինք նոյնպէս թէ անհրաժեշտ է որ դիմումները կեդրոնանան եւ ամէն կողմէ իրար խաչաձեւող ձեռնարկներ չըլլան: Այս իմաստով ալ հրահանգներ ուղղած ենք մեր գաւառի ներկայացուցիչներուն: Մեր կողմէ կը խոստանանք առ այժմ ոչ մէկ դիմում կատարել, ձգելով Օֆիսները ազատ իրենց աշխատանքներուն մէջ: Մեր կողմէ կը խնդրենք նկատի ունենալ ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան ժամանակաշրջանը եւ եթէ հնարաւոր է հայ զինուորցուները ազատել օրինական տուրքէն: Կը կրկնենք սակայն մեր հիմնական պահանջը՝ Ազգ. Միութեան կազմութեան մասին»:

Ամբողջ անցուդարձը ճիշդ այս ձեւով կը ներկայացնէ նաեւ խորհրդակցութեան մասնակցող մեր միւս ընկերը, Ս. Տէր Թովմասեան:

Ուրեմն, 20 — 25 ժողովականներու առջեւ արտասանուած խօսքերը հերքելու փորձն իսկ ծառայեց աւելի պարզելու պատկերը: Միակ սխալը՝ մականունի մը շփոթութիւնն է:

Երանի՛ թէ այսպէս լուսաբանուէին միւս բոլոր «թիւրիմացութիւններ»ն ալ:

ՅԱՌԱՋ

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Թուրքեւիտալական խօսակցութեանց մասին

Մինչ իտալական թերթերը գոհ կ'երեւան Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներուն տեսակցութեան արդիւնքէն, Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը շատ մեծ արժէք չեն տար եղածին. մանաւանդ որ խօսակցութիւնները որոշ եզրակացութեան մը չյանգեցան: «Մէսաճէրօ» մասնաւորապէս ծանրանալով Տարտանէլի պայմանագրին վրայ, դիտել կու տայ թէ Իտալիա չի կրնար առանց այլեւ այլի ստորագրել այդ պայմանագիրը, որովհետեւ Իտալիոյ շահը կը պահանջէ որ Խ. Միութիւնը չկարենայ Միջերկրական հասնիլ Տարտանէլի ճամբով: Իտալական թերթը կը բացատրէ թէ Թուրքիոյ շահն ալ այդ կը պահանջէ: Միւս իտալական թերթերն ալ նոյնիմաստ կարծիքներ կը յայտնեն, շեշտելով թէ խորհրդային աշխարհակալութիւնը նուազ վտանգաւոր չէ ներկայ Թուրքիոյ համար, քան ցարականը՝ պատերազմէն առաջ, պիտի ուզէ թէ Իտալիա Տարտանէլի նոր պայմանագիրը ստորագրելէ առաջ, պիտի ուզէ դրական ապահովութիւններ ստանալ: Միւս կողմէ, Իտալիա չուզեր Տարտանէլի պայմանագիրը զատել այն միւս խնդիրներէն որ կապուած են Թուրքիոյ հետ, այլ բոլորը մէկ կարգադրել:

*** «Պէրլինէր Թակպլաթ» խօսելով Միլանի տեսակցութեան վրայ, դիտել կու տայ թէ ծանր տարակարծութիւններ չկան Հռոմի եւ Էնկիւրիի միջեւ, Տարտանէլի պայմանագրութեան մասին: Միակ վէճը խորհրդային մարտանաւերու անցքին հետ կապ ունի, մանաւանդ նկատի առնելով սպանիական պատերազմը:

Ամէն պարագայի մէջ, տակաւին յայտնի չէ թէ Իտալիա երբ եւ ի՛նչպէս պիտի հաւանի ստորագրել Մոնթրէօյի պայմանագիրը: Կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ Միլանի տեսակցութիւնը հակաֆրանսական ցոյց մը եղած է, բայց միւս կողմէ նպաստած՝ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մերձեցման:

Փարիզեան շրջանի սէնտիքաներու համագումարը

Երէկ, ուրբաթ, բացուեցաւ Փարիզեան շրջանի սէնտիքաներու ընդհ. ժողովը: Երկու սէնտիքաներու միացումէն առաջ (1936 յունուար 18-19) այս շրջանի սէնտիքաներու անդամներուն թիւն էր 200,000, այժմ բարձրացած է մէկ միլիոնի, այսինքն մէկ հինգերորդը Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհանուր անդամներուն:

20,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ պահանջեց Նորվեկիոյ կառավարութիւնը՝ Մատրիտի կառավարութենէն, որուն օդանաւերը ռմբակոծեր էին իր մէկ շոգենաւը: Այս ռմբակոծութեան հետեւանքով մեռան չորս նաւաստիներ:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ տարի առիթն ունեցանք ներկայացնելու համայնավար կուսակցութեան ներքին պայքարներու պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը («Յառաջ», 1936, սեպտ. 8,10, 15, 18, 23, 25 եւ 26)։ Ներկուսակցական պայքարը սկսաւ գաղափարական գետնի վրայ եւ ապա աւելի ու աւելի խորանալով, վերջ ի վերջոյ յանգաւ արիւնի։ «Պլատֆորմը փոխարինուած է ատրճանակով», — այս էր բնորոշումը այդ պայքարի վերջին հանգրուանը։

Անցեալ տարուան օգոստոսին Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ 16րդ շռնդալից դատավարութիւնը։ Գլխաւոր ամբաստանեալներն էին Զինովիեւ, Քամենեւ եւ Սմիրնով։ Ինչպէս յայտնի է, օգոստ. 24ին բոլոր ամբաստանեալները գնդակահարուեցան, որոնց կարգին նաեւ հայազգի համայնավար Վահան Տէր Վահանեանը։ Հինգ ամիս ետքը Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ երկրորդ դատավարութիւն մը, ուր ամբաստանեալները 17 հոգի էին եւ որոնց 13ը դատապարտուեցան գնդակահարութեան։ Բոլոր նշաններէն կ'երեւայ, որ «շիկացած երկաթով» մաքրագործումը դեռ պիտի շարունակուի եւ Լէնինի ողջ մնացած զինակիցները կը սպասեն հերթական հարուածի (Պուխարին, Ռիկով, եւ ուրիշներ)։

Քանի մը խօսքով պարզենք այդ ողբերգութեանց պատկերը։

1923էն սկսեալ համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ բոյն դրաւ Թրոցկիական շարժումը։ Անոր յաջորդեց զինովիեւական պայքարը եւ ապա այդ երկուքը միանալով ընդհ. միանական ճակատ ստեղծեցին Ստալինի ղեկավարութեան դէմ։ 1927 նոյեմբեր 7ին, հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տասներորդ տարեդարձին օրը, Թրոցքիականները եւ զինովիեւականները փողոց ելան՝ փորձելով «անարիւն» յեղաշրջում յառաջ բերել։ Այդ «խաղաղ» ցոյցերը որ եւ է դրական արդիւնք չունեցան։ Ստալին վճռական միջոցներով խեղդեց ըմբոստութիւնը եւ ձախ ընդդիմադիր բոլոր ղեկավարները կուսակցութենէն վտարուեցան ու ապա ձերբակալուելով աքսորուեցան Միջին Ասիա եւ Սիպերիա (Թրոցքի, Զինովիեւ, Քամենեւ, Սմիրնով, Փիաթակով, Ռատէկ, Սմիլկա, Սերեբրեակով, Պրէոբրաժենսկի, Մուրալով եւն.)։ Որոշ ժամանակ անցնելէ վերջ, աքսորականներէն շատեր մեղայագիր ստորագրեցին, ներման արժանացան ու վերընդունուեցան կուսակցութեան մէջ։ Ոմանք կարեւոր պաշտօններ ստանալով, հաստատուեցան Մոսկուա։ Իսկ Թրոցքի երկրէն արտաքսուեցաւ։

Ինչպէս յետագայ դէպքերը ցոյց տուին, ընդդիմադիրներու համակերպումը եղած էր երեւութական։ Անոնք պայքարի զէնքը վար չէին դրած։ Կեղծ մեղայագիրներ ստորագրելով իրենց համար հնարաւորութիւններ էին ստեղծած իրագործելու Թրոցքիական - զինովիեւական գաղտնի ծրագիրները։ Պայքարի նոր միջոցներ իւրացնելով, անոնք սկսան գործել գաղտնի դաւադիր եղանակներով։ Իրենց նպատակ դրած ըլլալով երկրի իշխանութիւնը ձեռք անցընել, ընդդիմադիրները կ'որոշեն նախ եւ առաջ մէջտեղէն վերցնել օրուան իշխանաւորները։ Այդ նպատակով կը կազմակերպեն ահաբեկչական խմբակներ եւ կը յաջողին սպաննել համայնավար յայտնի ղեկավարներէն Կիրովը (1 դեկտ. 1934)։ Կիրովի ահաբեկումը առիթ ծառայեց որպէսզի Ստալին վերջնապէս մաքրէ իր հաշիւները վաղեմի հակառակորդներուն հետ։

Կիրով սպաննուեցաւ Զինովիեւի կողմնակիցներէն մէկուն ձեռքով (Նիկոլայեւ)։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան եւ 1935 յունուարին գնդակահարուեցան 18 հոգի։ Բանտարկութեան դատապարտուեցան նաեւ Զինովիեւ եւ Քամենեւ իբրեւ Կիրովի մահուան «բարոյական պատասխանատուներ»։ Սակայն Զեկան շարունակեց իր պրպտումները եւ վերջ ի վերջոյ երեւան հանեց բուն դաւադրութիւնը, որ եւ հիմ ծառայեց առաջին դատավարութեան (օգոստ. 1936)։

Դատավարութեան ընթացքին պարզուեցաւ որ 1932ին Թրոցքիականները եւ զինովիեւականները միանալով կազմակերպած են կեդրոնական մարմին մը, որ կը ղեկավարէր հակաստալինեան ընդհանուր պայքարը։ Այդ կեդր. մարմնին զինովիեւականներու կողմէն կ'անդամակցէին Զինովիեւ, Քամենեւ, Եւդոկիմով եւ Պաքայեւ, իսկ Թրոցքիականներու կողմէ՝ Սմիրնով, Մրաչկովսկի եւ Տէր-Վահանեան։ Ասոնք Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի մէջ կազմակերպած էին ահաբեկչական խմբակներ, որոնց յանձնարարուած էր սպաննել Ստալինը, Քականովիչը, Մոլոտովը, Օրժոնիկիձէն, Ժդանովը, Վորոշիլովը, Կոսիորը, Փոստիշեւը եւ Կիրովը։ Միաժամանակ զանազան բանսարկութիւններով ու չինծու լուրեր տարածելով կը ջանային վարկաբեկել օրուան իշխանաւորները եւ անոնց վարած քաղաքականութիւնը։ Անմիջական հրահանգներ կը ստանային Թրոցքիէն եւ հակայեղափոխական գործունէութեան ընդհանուր ղեկավարութիւնը կը գտնուէր «մեծ» աքսորականին ձեռքը։ Անվիճելի գտնելով այս վերջին իրողութիւնը, դատավարութեան ընթացքին դատաւորները եւ դատախազը կը ջանային հաստատել թէ Թրոցքին կապ ունի գերմանական Կէստափոյի հետ եւ հակախորհրդային իր պայքարի ընթացքին օգտուած է հիթլէրականներու աջակցութենէն։ Իբրեւ ապացոյց կը յիշուէր թէ ահաբեկիչներէն մէկը ուղարկուած է Կէստափոյի կողմէ, իսկ մէկ ուրիշն ալ՝ անցագիր տրամադրած է նոյն հաստատութեան գործակալներէն մէկը։ Ինչպէս յայտնի է, ամբողջ դատավարութիւնը հիմնուած էր ամբաստանեալներու խոստովանութեանց վրայ եւ որ է փաստաթուղթ մէջտեղ չելաւ։ Միակ ապացուցուած կէտը մնաց Կիրովի ահաբեկումը եւ դատարանը արձակեց իր անողոք վճիռը. — 16 ամբաստանեալները գնդակահարուեցան դաժանօրէն։

Առաջին դատավարութեան կեդրոնական խնդիրն էր ընդդիմադիր տարրերու ահաբեկչական գործունէութիւնը եւ Կիրովի սպանութիւնը։ Դատարանին առջեւ Զինովիեւ-Սմիրնով խմբակը քաղաքական որ եւ է ծրագիր չպարզեց եւ անոնք խորհրդային հանրութեան ներկայացան իբրեւ հասարակ ոճրագործներ։ Դատավարութիւնը կազմակերպողներու նպատակն ալ այդ էր, — ցոյց տալ Թրոցքիի քրէական յանցագործութիւնը եւ ապացուցանել անոր գործակցութիւնը Հիթլէրի գաղտնի ոստիկանութեան հետ։ Քրէմլինի կարծիքով իրենք այդ նպատակին հասան ...

Առաջին դատավարութենէն այն տպաւորութիւնը գոյացաւ թէ 16 ամբաստանեալներն ամէն ինչ խոստովանեցան եւ գաղտնի դաւադրութեանց բոլոր ծալքերը բացուած նըկատուեցան։ Սակայն, ներկայիս կը պարզուի, որ անոնք «ամէն» խոստովանութիւն ըրած էին բուն ճշմարտութիւնը ծածկելու համար։

Առաջին դատավարութեան ընթացքին 16 ամբաստանեալներէն Բայնկոլտը — Մոսկուայի ահաբեկչական խմբակի ղեկավարը— կարեւոր յայտնութիւն ըրաւ, պատմելով թէ իրենց հակաստալինեան դաւադրական աշխատանքներուն իրազեկ եւ նոյն իսկ գործակից են եղած Սոկոլնիկովը, Սերեբրեակովը, Պուխարինը, Ռիկովը եւ Թոմսկին։ Առաջին երկուքը իսկոյն ձերբակալուեցան, իսկ վերջինը՝ Թոմսկի անձնասպան եղաւ։ Ահաւոր դաւադրութեան մը կծիկը քակուեցաւ։ Բայնկոլտի այդ խոստովանութենէն հինգ ամիս ետքը տեղի ունեցաւ Մոսկուայի երկրորդ դատավարութիւնը՝ այս անգամ մեղադրական աթոռին վրայ նստեցնելով 17 կարեւոր դէմքեր։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԸ՝ ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Սանտալճեան Ուրարտացիներու աւատական կալուածը կը զետեղէ Պայտակի գաւառին մէջ, Սէյս եւ Լէօ աւելի նպատակայարմար կը գտնեն Աղբակը՝ իբր առաջին հանգրուան ուրարտական զօրութեան։ Այս վերջին կարծիքը աւելի հիմնաւոր կարելի է նկատել, որովհետեւ Ուրարտացւոց ամէնէն հաւատարիմ դաշնակիցները Հէքեարիի եւ Ուրմիոյ լճի շրջանի իշխաններն էին, եւ յետոյ Լինչ տարտամ կերպով կը կարծէ որ, Հէքեարիի Ջէլօները կրնան Ուրարտացիներու շառաւիղներէն ըլլալ։

Սաղմանասար Բ. (Ն. Ք. 860—825) պարտաւորուեցաւ երեք անգամ արշաւել Ուրարտուի վրայ, իր երեք արշաւանքներն ալ շրջանիկ շարժումներ են, որոնց նպատակակէտն է Վանայ լճի աւազանը թիկունքէն հարուածել։

Ա.ը Ռէվանդուզի, Ուրմիոյ լճի աւազանին վրայով, իրենց թիկունքը ապահովելու համար Շէմտինանը Ուրարտացիներէն։ Բ.ը Մարտինի — Տիարպէքիրի - Խարբերդի — Բալուի եւ Արածանիի հովտով։ Գ.ը Մարտինի — Տիարպէքիրի Սուփնար գետի ակնաղբիւրին եւ Արածանիի հովտով։ Արամէ խուսափեցաւ վճռական ճակատամարտէ, լեռնային փոքրիկ կռիւներով ուժաթափ ըրաւ Ասորիները, որոնք երիցս Վանայ լճի հարաւային ափերուն մօտէն անցնելով, Պիթլիս Չայի եզերքէն եւ Ջուտի լեռանց ստորոտէն նահանջեցին Նինուէ։ Լեռնոտ եւ թշնամի երկրի մը մէջէն, այս նահանջները ինքնին զինուորական գլուխ գործոց մըն են։ Ասորիները Դ. շրջանիկ շարժում մը ըրին կրկին Մարտին — Տիարպէքիր - Սուփնար գետի ակնաղբիւր — Արածանիի հովիտ ճամբով, բայց Տարօնի դաշտին մէջ Սարդուրիս Ա.ի բանակներէն պարտուեցան։ Սարդուրիս իր մայրաքաղաքը փոխադրեց Խայասա երկրի Բիանա գաւառի Վան քաղաքը։ Տեսանք թէ անիկա ապահով մեկնակէտ մըն էր, ուրկէց Ուրարտացիները կրնային աստիճանաբար տիրապետել բովանդակ Մեծ Հայքին։ Շամսի-Ռաման Իղպուէնիսի օրով յարձակեցաւ կրկին Տիարպէքիրի ճամբով, այս անգամ Սուփնար գետի ակնաղբիւրն ալ չկրցաւ տեսնել, պարտուած ետ քաշուեցաւ։ Իղպուէնիս իր կարգին Ուրմիոյ լճի աւազանին եւ Ռէվանդուզի վրայով արշաւեց Ասորեստան, Հարաւային Հէքեարի Ուրարտացի իշխանները ազատագրեց ասորական լուծէ. եւ ռազմագիտական ճամբուն վրայ, Ռէվանդուզի մօտ յաղթական կոթող մը բարձրացուց։

Մինուաս (Ն. Ք. 800—780) Բալուն եւ Խարբերդը մաքրեց Հիթիթներէն։ Պատժիչ արշաւանքի մը ձեռնարկեց Հիւսիսային Խայասայի իշխաններուն դէմ, որոնք չէին ճանչնար ուրարտական հեղինակութիւնը, Տիատինի եւ Հասան Գալէի վրայէն մտաւ Արաքսի հովիտը ու գրաւեց Սուրմալուն։

Ուրարտական զօրութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ Արգիստիս Ա.ի օրով (Ն. Ք. 780—755)։ Անիկա Հասան Գալէ - Կարս — Լէնինական — Արմաւիր ուղղութեամբ յառաջանալով ամբողջացուց ուրարտական տիրապետութիւնը Խայասա երկրի վրայ։ Ասորիները վտարեց Ուրմիոյ լճի աւազանէն, գրաւեց Մելիտինէն եւ Սուրիոյ Հիթիթները ասորական լուծէ ազատագրելով մտցուց ուրարտական համադաշնակցութեան մէջ։ Արգիստիս յղացաւ պաշտպողական հսկայ ծրագիր մը Ասորեստանի գոյութեան վերջ տալու համար։ Հիթիթ — ուրարտական բանակները պիտի գրաւէին Բաբելոնը։

Եփրատի հովիտէն յառաջանալով (Եփրատը պարենաւորման ազդակ մըն էր, անոր հոսանքն ի վար ծփատիկերով կարելի էր պաշար հասցնել բանակին)։ Ապա Տիգրիսի հովիտէն պիտի յառաջանային հարաւէն հիւսիս դէպի Նինուէ։ Ուրարտական Բ. բանակ մը պիտի բռնէր Կարկեմիշ — Ուրֆա - Մծբին - Նինուէ ուղղութիւնը, մինչ Գ. բանակ մը պիտի յարձակէր Ռէվանդուզի վրայով։ Այս կերպով Ասորի առիւծը իր որջին մէջ պիտի որսացուէր։ Իր յաջորդին Սարդուրիս Բ.ի վիճակուած էր փորձել այս ծրագիրը, բայց Թգլաթ Պալասար Բ. (Ն. Ք. 743) կանխեց Ուրարտացիները, անցաւ Եփրատը եւ պաշարեց Արպատ բերդը, անիկա գիտէր որ Ուրարտացիները ըստ սովորութեան պիտի գային զինքը կողէն հարուածելու, Սարդուրիս ահագին բանակով մը եկաւ չափուելու Ասորիներուն հետ։ Ճակատամարտը տեղի ունեցաւ Կումմուխի մէջ, ուրարտական բանակը չարաչար պարտուեցաւ, կորսնցուց 73.000 հոգի, Սարդուրիս մատակ ձիու մը վրայ հեծած հազիւ կրցաւ իր օձիքը ազատել։ Եօթը տարի յետոյ ասորական բանակը կը մտնէր Ուրարտու եւ կը պաշարէր Վանը, սակայն Ուրարտացին այս անգամ ալ ի յայտ բերաւ բերդապահ զօրքի յատկութիւն, Վանը դիմադրեց ասորական զօրքին, ինչպէս 2665 տարի յետոյ պիտի դիմադրէր Ճեվտէթ պէյի տաճիկ ասկեարներուն։

Ասորիները ձեռնունայն Նինուէ վերադարձան իրենց ճանապարհին վրայ գտնուած գիւղերը թալանելով։

Ռուսաս Ա. փորձեց լուծել հօրը վրէժը, նախ զսպեց Խայասա երկրի իշխանիկները որոնք գլուխ բարձրացուցած էին, գրաւեց Սեւանայ լճի շրջակայ երկիրները։ Ուրմիոյ շրջանի աւատապետները գրգռեց Ասորիներու դէմ, զինակցեցաւ Մուշքերու, Հիթիթներու եւ Թապալներու հետ։ Սարգոն նախ զսպեց Ուրմիոյ լճի աւազանի իշխանները, ապա Կարկեմիշի մօտ յաղթեց Հիթիթներուն եւ Մուշքերուն, Կիլիկիան մաքրեց Թապալներէ, մինչ Ռուսաս կրկին մտած էր Ուրմիոյ լճի աւազանը, Սարգոն իր զէնքը դարձուց անոր դէմ, Ուրարտացիները պարտուեցան, Ռուսաս իր հօրը նման մատակ ձիու մը վրայ հեծած փախաւ Վան, Հէքեարիի անընկճելի լեռնականները իրենց կարգին նուաճուեցան, Ասորիները Մուսասիրի տաճարը քանդեցին եւ Խալդի աստուածը գերի տարին Նինուէ։ Ռուսաս այս գոյժը լսելով դաշոյնով մը ինքնասպան եղաւ։

Ռուսասի մահով կը բացուի անկման շրջան մը Ուրարտուի համար, հիւսիսի թափառաշրջիկները եւ Մարերը ոտքի կանգնած դէպի հարաւ կ'արշաւէին, հասարակաց վտանգին առջեւ պահ մը Նինուէ եւ Վան դաշնակցեցան, բայց շատ ուշ, ոչ մէկ բան պիտի կրնար կասեցնել հիւսիսային հոսանքը, բայց գրուած էր որ անկման մէջ եւս Ուրարտացիները աւելի տոկունութիւն պիտի ցուցնէին, քան Ասորիները։ Նինուէն կործանեցաւ Ն. Ք. 606ին Մարերու եւ Բաբելացիներու կողմէ։ Մինչ Ուրարտացիները իրենց գոյութիւնը շարունակեցին տակաւին 30 տարի եւս։ Մարերը Թոփրագ Գալէն եւ Վանը գրաւելով Հայաստանը աշխարհակալեցին։

Ն. Ք. Զ. դարու կիսուն, ուրիշ ցեղ մը, Հայերը, իրենց ափին մէջը պիտի առնէին Հայաստանի ճակատագիրը։ Ուրարտացիները եւ Նայիրիի այլացեղ ժողովուրդները յամրաբար ձուլուեցան հայկական զանգուածին մէջ, թերեւս քրիստոնէութիւնը հայկական բարձրաւանդակի ժողովուրդները կրօնակից դարձնելով ամենազօրաւոր ազդակը եղաւ հայ ազգի բաղկացուցիչ տարրերու միաձուլման։ Ուրարտացիները մնացին հայութեան լրացուցիչ եւ գլխաւոր մէկ տարրը, մեծ թիւով նախարարութիւններ ունէին ուրարտական ծագումով։ Որովհետեւ հայ ռազմիկ հողին տակաւին կը վերապրի Սասունցիներով եւ Վասպուրականցիներով։ Հայերու օրով Վասպուրականը կորսնցուց իր կարեւորութիւնը, Մեծն Տիգրան Տիգրանակերտի աղէտէն ետք, պահ մը ուշադրութիւնը դարձուց Վասպուրականի վրայ, զոր իրեն ապահով խարիսխ մը դարձուց, հայկ. բանակը վերակազմելու համար։ Արաբական շրջանին (914) Ուրարտացիներու շառաւիղներէն Արծրունիները հայկ. թագաւորութիւն մը հիմնեցին Վասպուրականի մէջ, բայց 1022ին Սենեքերիմը չտոկալով Սելճուքներու արշաւանքին ծախեց երկիրը Բիւզանդացիներու, փոխարէն ստանալով Սեբաստիան։

Թրքական շրջանին Վասպուրականը եղաւ ազգ. վերազարթման հնոց մը։ 1896ին եւ 1915ին դիմադրեց Թրքական կոտորածներուն։ 1915ի փառայեղ դիմադրութեան հետեւանքով Ռուսերը հոն հայկ. ինքնավար վարչութիւն մը հիմնեցին։ Բայց իրենց քաղաքական նահանջները Վասպուրականի 200 հազար հայութիւնը տեղափոխեցին Կովկասահայաստան։ 1918ի ռուսական փլուզումէն յետոյ գնդ. Տիգրան Բաղտասարեան եւ Կոստի Համբարձումեան գերմարդկային ճիգեր թափեցին Վասպուրականը պահելու համար, բայց իրենց ուժերը հազիւ 2500, անբաւական էին Պելժիոյ մեծութեան հաւասարող այս հողամասը բռնելու համար։ Առնիսի, Ոստանի մօտ կատաղի կռիւներէ յետոյ, Հայերը պարտաւորուեցան նահանջել մէկ մասը Բերկրի — Թափարեզ - Զինկիլ — Իգտիր գծով, մինչ երկրորդ մասը նահանջը Վան — Արճակ — Սարայ — Կոթուր — Միջագետք ուղղութեամբ, Ատրպատականի եւ Քիրմանշահի Քիւրտերուն մէջէն անցնելով հայ զինուորական փայլուն էջերէն մէկն է։ Տեսանք որ Վանը ինկաւ, Ուրարտուն ալ ինկաւ։ 1918ի Վանը չկրցանք պահել եւ Թուրքերը երկիցս 1918ին եւ 1920ին խուժեցին Հայաստան, ապահով կերպով օգտագործելով Կարին — Կարս — Լէնինական զինուորական ուղեգիծը։ Ներկայիս որ Վասպուրականը կը գտնուի անոնց ձեռքը, ոչ մէկ բան կ'արգիլէ զիրենք, իրենց թիկունքը ապահով, ընդհ. խառնաշփոթութեան մը պարագային Կարս — Լէնինական առաջնակարգ եւ Իգտիր - Մարգարա եւ Իգտիր — Դավալու երկրորդական գիծերէն սպառնալ Խորհ. Հայաստանի հողային ամբողջութեան։

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

ԾԻԾԱՂ

ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

— Տիկին, ի՞նչ է պատճառը ձեր անհամաձայնութեան, որ ամուսնաթողութիւն կը պահանջէք։

— Ամուսինս անհաւատ է, իսկ ես հաւատացեալ, որով չեմ ուզեր անոր հետ կենակցիլ։

— Ձեր ամուսնութիւնը անհաւատի մը հետ պատճառ չէ որ դուք արքայութիւն չերթաք ձեր հաւատքով։

— Բայց զինքը սիրած ըլլալուս կ'ուզէի որ ամէն տեղ միասին ըլլալ։

ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

«ՕԽԹԸ ՓՈՐ ՋՈՃՈՒԽ»...

Եղէն Բիւզանդին

— Ո՞ր տեղացի էք։

— Ջամշրկցի, աղա ...

— Անցէք։

— Դո՞ւք որտեղացի էք։

— Զընակցի, էֆէնտի ...

— Դուք ալ անցէք ...

— Իսկ դո՞ւք, խաթուններ ...

— Խունուսլիցի։

— Սպասեցէք դուք ...

— Մենք վարձուած ենք արդէն, աղա։

— Ձեզի համար ինը ղրուշ օրական։

— Մենք տասը ղրուշի պայմանաւորուած ենք, էֆէնտի ...

— Ես ալ կուտամ տասը, կեցէք, մի երթաք։

— ...

— Այս «խընզըր կեավուր»ներուն պէս մանգաղ զարնող չկայ ... Այստեղ ժամ մը սպասելիս ապարդիւն անցաւ։ Անոնք կ'երթան իրենց ծանօթ չունիներուն...— կը լսուէր մեր ետեւէն, երբ մենք բաւական բացուած էինք արդէն իրենցմէ։

Յունիսի վերջերը, երբ տակաւին շրջանի գիւղերուն ցորենները հազիւ քիչ մը կարմրելու դի դարձած կ'ըլլային, քաղաքին մէջ մանգաղը ինկած կ'ըլլար արդէն։

Գիւղացիները կուգային քաղաք, տասնըհինգ քսան օրուան համար, քաղքին արտերը քաղելու, օրական ութ – տասը ղրուշով։

Ես ու Աշոտը, երկուքս ալ պատանիներ դեռ, մեր գիւղացի երկվեցեակ մը կ'ըլլար մեզ հետ առած, քաղաք կ'երթայինք, ծանօթի մը՝ Սէմէթենց Մուստաֆային արտերը քաղելու։

Ժամանակին պայմանաւորուած եւ խոստացած էինք արդէն, այդ տարին ամէնէն առաջ իրենց քաղն ընելու։

Մենք երկու պատանիներս՝ իբրեւ խուրձ կապող պիտի ստանայինք տասներկուական դահեկան օրական, իսկ քաղուորներն ալ տասնական, մեր ճաշն ալ՝ երեք ժամի իրենց վրայ։

Այդ օրը երբ քաղաք մտանք, արեւը դեռ նոր կարմիր թաշկինակ մը նետած էր, Ախլըխու գագաթներէն ամենաբարձր տեղը։

Մենք դիմաւորուեցանք խումբ մը Թուրքերէ, որոնք եկած կը սպասէին Ճիկիլչէն, շրջաններէն եկող գիւղացիներէն իրենց համար քաղուորներ ճարելու։

Անոնք բոլորն ալ մեր գիւղացիները կը փնտռէին, որովհետեւ անուն ձըգած էինք, իբրեւ ամենավարպետ մանգաղ զարնող։ Մեր գիւղացիներուն օրական երկու երեք դահեկան միշտ աւելի կը տրուէր, մնացած բոլոր գիւղացիներուն վրայ։

Մենք մինչեւ որ Սէմէթենց դուռը հասանք, արեւն ալ արդէն կամաց, կամաց Ախլըխու սարերը նարնջագոյն հագցնելէ վերջ, եկած հասած էր դիմացը՝ «Գոմշու վանք»։

Զոյգ մը եղ լծուած սայլը պատրաստ էր արդէն, դրան առջեւ, ու մեզ մէջը տեղաւորելով ճամբայ ելաւ։ Ճռճռան ու զանգազաքայլ սայլը կէս ժամ վերջ, մեզ հասցուց Աւագ Առուի կողքին արտը, որ ամէնէն կանուխ հասածն էր։

— Աղջըներ, ըս դիէն, ըս դիէն պէտք է առնենք վաճերը(1)։

Կորեկն էր, Զարմանենց հայրը, որ ձայն տուաւ արտին աջ կողմէն, ամէն կողմերը քննութեան ենթարկելէ վերջ թէ ո՞ր կողմէն պէտք էր սկսուէր։

Առանց դիւի, «Թափիկ» ցորենի արտ մըն էր, հասկերը լեցուն, լեցուն ու ծռած գլուխներով, կաս կարմիր տարածութեան մը վրայ։

Հնձուորներուն համար դէմքերը միշտ դարվեր հանդիսատ կ'ըլլայ քաղելու ատեն։ Բայց, նկատի ունենալով որ հասկերը իրենց գլուխները ծռած էին ոչ թէ դէպի վեր՝ ուղղութեան, այլ շեղակի, իսկ տեղ տեղ ալ պառկած նոյն ուղղութեամբ, ստիպուած էինք սկսիլ շեղակի։ Ու երկվեցեակ մը քաղուորներն ալ հաւաքուեցան կորեկին քով։

Մանգաղներն արդէն սրուած էին օրեր առաջ, երկաթագործին խանութը։ Բայց, սկսելու ատեն թեթեւ կերպով մըն ալ սրեցինք, իրենց յատուկ սեւ քարով, ու անոնք սկսան իրենց բռները լեցնել ու պարպել։

Արեւը բաւական մը հասակն երկնցուցած էր, ամէն դի կարմրցնելով, եւ իր տաք բեւեռները խրած դաշտերուն մէջ գտնուած բոլոր աշխատաւորներուն մարմնին մէջ ...

— Տրուստ քաշես, հա՛ Կորեկ, տրրուստ վանը, չէնաթը, տեղդ ուրիշին տուր, դիտել տուաւ Քոչիկ Հարսան, գրեթէ ամէնէն տարեցը իրենց մէջ։

— Հա, Քոչիկ Հարսայ, հա, դալիթ միներ, նէյէ ինտոր տրուստ, տրուստ հանիմ, ղալէմի պէս, վստահեցուց Կորեկը։

Անոնք սկսան յառաջանալ, խուրձերն ամբողջ առանց կապի գետին թափելով խիտ, խիտ։

Մենք ալ Աշոտին հետ անմիջապէս մեր գործին անցանք։

Արտին ամենաբարձր տեղացը երկու գիրկ փետտելով, խոթեցինք Աւագ Առուին մէջ, թրջեցինք ու նետեցինք կապերուն տակ, կակուղնալու համար։

Տասը վայրկեան եւ ահա կապերը պատրաստ էին ու բոլոր առանց կապի ձգուած խուրձերը կապուած։

Առաջին օրն էր ու բաւական ուշ սկսած ըլլալով, երկու վան հանելէ վերջ արդէն կէս օր եղած էր։

Ճռճռան եղան սայլը մեր ճաշը բերած ու քիչ անդին Աւագ Առուին եզերքը, լայն ուռիներու զով շուքը թափած էր։

Արեւը ճիշդ մեր վրայ հասած, եւ կարծես աւելի մօտիկցած էր մեզի։ Ուղղակի վերէն վար իր սուր աղեղները մեր կռնակին կը խոթէր շարունակ։

Հրաման արձակեցինք Աշոտին հետ, (հրամանատարը խուրձ կապողը կ'ըլլայ) թէ օրարակ է, պէտք է մէջքերը շտկել ու ուղղուիլ դէպի ճաշարան, Աւագ Առուի եզերքը, ուռիներուն ու բարտիներուն տակ։

Եւ ահա «ճաշարան»ն ենք արդէն, ու գետին փռուած կապերտ սեղանին շուրջ բոլորուած։ Ոմանք ծընկը վար, ոմանք ծալապատիկ սկսաւ ճաշը, ուրտեղ տասնըչորս դգալներ ներդաշնակ ու կարգով սկսան ելլել իջնել ...

Կշտացած էինք արդէն, ու կարգը եկած էր հանգստանալու։ Հնձուորները նուազագոյն մէկ ժամ պէտք է քնանան ամէն կէս օր, իրենց մէջքը լաւ մը թեթեւցնելու համար։

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(1) Բաժին մը, ուր իւրաքանչիւր հնձուոր մէկ երկու քայլ հեռաւորութեամբ, ամբողջը կարգով կը տանին մինչեւ վերջաւորութեան։

Լ. ԷՍԱՃԱՆԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

— • —

Միջահասակ ու պարարտ մարմի - նին վրայ երկայն մազերով խոշոր գը-լուխ մը ունէր, կլոր ու կարգապահ գիմագիծ մութ աչքերով: Եթէ քիչ մը լաւ հագուած ու զուռող ըլլար, կարե-լի էր անգլիացի ճէնթլմէնի մը նման-ցնել Լեւոն Էսաճանեանը:

Ցաճախ մենախօսելով երբեմն ու մտացրաղ կ'անցնէր փողոցներէն իր մտերիմ գաւազանով մերթ խառնելով խիճերը: Կը քալէր կամաց, երբեմն գլխու աջ ու ձախ թեթեւ շարժում - ներով, բարակ ծիծաղ մը կամ մտայլ տխրութիւն մը քիթէն առկախ:

Ժողովուրդին մէջ իմաստունի եւ միամիտի համբաւ ունէր հաւասարա-պէս: Իր իմաստութիւնը կը վերագրէ-ին իր բնական ուշիմութեան, իսկ միամտութիւնը՝ Մեծ Եղեռնի ժամա - նակ տեսած չարիքներուն:

Իր համեստութեան չափ բարի ու անմնաս նկարագիրով՝ կը խնդավա-ռուէր աննշան բաներով: Աչքիս առ - ջեւ տակաւին յստակօրէն կը պատկե-րանայ գրիչ գործածելու եւ գեղեցիկ գիր գրելու «արուեստ»ին (իր բա - գիր) մասին խօսած ատեն ըրած շար-ժումներն ու ձեւերը :

Զինքը ճանչցայ 1927ին: Այն ատեն Գօգինեան Ազգ. վարժարանին տնօրէն-ուսուցիչն էր: Մեզի կը դասախօսէր հայերէն ու գեղագրութիւն: Երկու պզտիկ պատկերներ իր կեանքէն :

Ցուրտ օր մը, գեղագրութեան դա-սի ժամանակ կ'ընդօրինակէինք իր սեւ տախտակին վրայ գրած «Մաղ - կաւէտ ճամբաները երջանկութեան չեն տանիր» օրինակը, տասնական տող: Ցանկարծ երկու աշակերտնե - րու բարձրաձայն խնդուքին վրայ բարկանալով, ու զանոնք պատժելու համար սեղանին վրայ դրուած ճը - պոտը վերցնելով մօտեցաւ անոնց գրասեղանին որ կպած էր պատին, իսկ չար աշակերտները նստած էին պատին կողմը: Տղաքը մէջտեղ կան - չեց, անոնք ծիծաղելով մնացին ան - շարժ, անոնց հասնելու համար ըն - տրուած ոտքը նստարանին վրայ դրաւ ու ծռեցաւ զարնելու: Իր այդ շարժումէն կրկնոցը ծալլուեցաւ կո - նակին վրայ եւ իր տաբատը պատռե - ցաւ ... Եւ որովհետեւ նման օրի - նակներ յաճախադէպ էին, քանի մը ամիս վերջ ինք պարզ ուսուցիչ էր, իսկ յաջորդ տարի չկար ուսուցչական ցանկին մէջ:

Երկու տարի յետոյ, օր մը դպրո - ցի արձակուրդէն վերջ խաղալէն յոգ-նած, մեր կօշիկները հողին քսելով տուն կը վերադառնայինք, երբ դի - մացէն ինք նշմարեցի: Մօտենալով բարեւեցի, կը շարունակէի ճամբաս, երբ ետեւէս կանչեց.

— Դպրոցէ՞ն կուգաս :

— Այո, Պարոն:

Քանի մը հարցումներէ վերջ.

— Այս տարի Մինաս Չերազի նը - ւիրուած գիրք մը գրեցի, գինը տասը տրախմի է, չե՞ս ուզեր հատ մը գը-նել:

Գիտէի որ քովս 10 տրախմի չու - նիմ, գրպանս նայեցայ ու մանրուկ դրամներս հանելէ վերջ, ըսի.—«Այո, Պարոն, բայց քովս տասը տրախմի չունիմ»:

— Ո՞րքան ունիս :

— Չորս տրախմի (70 սանթիմ) :

— Ուրեմն քեզի չորս տրախմիի կուտամ:

Մանրուքներս տուի ու գիրքը առ - նելով շտապով հեռացայ: Անշուշտ այդ օրն ալ սուրճի դրամ չունէր ...

Անցեալ տարի, երբ «Յառաջ»ի մէջ կարդացի իր մեռնիլը, զարմացայ, ոչ թէ անօթութենէ մեռնելուն համար, այլ վեց տարի եւս անօթութեան տոկալուն համար:

Դժբախտ ուսուցիչ, գիտէ՞ր ար - դեօք թէ հակառակ քու տարօրինա - կութիւններուդ կը սիրէինք քեզ:

Օ. ԵՐԱՆԴՈՒՆԻ

Ի՛ՆՉ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԵՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

— • —

Սելանիկի մեր թղթակիցը տեղա - կան թերթերէն քաղելով կը գրէ թէ հետեւեալ կարեւոր փոփոխութիւններ - ը տեղի ունեցած են երկրին մէջ, վերջին հինգ ամիսներու ընթացքին, իբրեւ հետեւանք նոր կարգուսարքին·

Գործադրկութիւնը հասած է նուա-զագոյն սահմանին: Առեւտրական կեանքը ստացած է զգալի աշխուժու-թիւն: Երկրի արտածումները դր - ուած են ապահով հիմերու վրայ: Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձած ըլլալով չքաւորներու կա - ցութիւնը, բազմաթիւ ճրի ճաշա - րաններ սկսած են գործել անոնց հա-մար եւ դեռ նորեր ալ ծրագրի մաս կը կազմեն: Վերջերս Պ. Մեթաքսաս կոչ մը ուղղեց դրամատուներու եւ ընկերութեանց, որպէսզի տօնական օ-րերու առթիւ յիշեն չքաւորները: Այս կոչին իբր արձագանգ մէկ շաբթը - ւան ընթացքին 14 միլիոն տրախմի հաւաքուեցաւ այդ նպատակին հա - մար:

Երկրի վարչական մեքենան ըս - կսած է գործել աւելի կանոնաւոր: Նախարարները ժրաջանութեամբ փա-րած են իրենց վստահուած գործին եւ շատ անգամներ անձամբ կը հսկեն տրուած հրահանգներու գործադրու - թեան վրայ:

Մեծ հոգածութեան առարկայ դարձած են նաեւ երկրագործները: Հողի աշխատաւորներու բեռը թեթեւ-ցնելու եւ անոնց օգնելու համար կազմուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը որ իր կազմած ծրագիրները գոր - ծադրութեան դնել սկսած է: Ըստ այդ գործադրութեան դրուած ծրա - գիրներու կարեւորագոյնին՝ երկրա - գործներու եղած փոխառութեանց տոկոսները զգալապէս վերջուած են ու 15 տարուան պայմանաժամ մը տրուած է անոնց պարտքերու վճար - ման համար: Այս առթիւ կառավա - րութիւնը կը մտածէ երկրագործնե - րու յատկացուցած ընդհանուր փո - խառութեան քանակը մէկուկէս մի - լիառ տրախմիէն բարձրացնել երեք միլիառ տրախմիի: Շնորհիւ այս կրկնուած վարկին, հողամշակ բազ - մութիւնները լայն միջոցներ պիտի ունենան իրենց աշխատանքները ան-կախօրէն կատարելու եւ հողի յա - տուկ նախնական գործիքները նոր պահանջներու յարմարցնելու համար:

Այսպէսով աւելի պիտի զարգանայ հողային արդիւնաբերութիւնը եւ ա - սոր զուգընթաց՝ պիտի բարձրանայ Յունաստանի արտադրութեանց ո - րակն ու քանակը, մեծապէս նպաս - տելով ազգային տնտեսութեան՝ հար-թելով նաեւ այն ճամբան՝ որ երկի-րը կը տանի դէպի ինքնաբաւութիւն :

Յունաստանի արտաքին յարաբե - րութեանց մէջ, կառավարութիւնը կը հետեւի յստակ քաղաքականութեան մը, ձգտելով հայրենիքի գերագոյն շահերը ներդաշնակել դրացի պետու - թեանց շահերուն հետ:

ՓՈՔՐԻԿՆ ԱՐՄԱՆ ԽԱՐԲՈՒԹԵԱՆ LE COUPABLE ՖԻԼՄԻՆ ՄԷՋ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

— • —

Էօվրի ընթերցողներէն մին դիտել կուտայ թէ հանելուկ մըն է Մոսկ - ուայի դատը, բայց իրական հանելու - կը այն է, որ Ֆրանսական քաղքենի մամուլը կը պաշտպանէ Մոսկուայի գնդակահարեալները եւ կը դատա - պարտէ դատաւորները:

Եւ բաղդատութիւն մը կը կատարէ Թրոցքիի եւ Ստալինի բոլշեւիկու - թեան միջեւ,— Թրոցքի կը յարձակի Ստալինի վրայ՝ զայն ամբաստանելով իբրեւ «յեղափոխութեան դաւաճան», ըսել կ'ուզէ թէ Ստալին նահանջեց Լէնինեան յեղափոխութեան ռազմա - ճակատէն, վերահաստատելով ընտա - նիքի եւ հայրենիքի սիրոյ աւանդու - թիւնները, անհատական սեփականու-թեան իրաւունքը, աշխատավարձի բաշխումը ըստ ընդունակութեանց եւ կարողութեանց, ժառանգութեան ի - րաւունքը, եւն.: Մէկ խօսքով, Թը-րոցքի կ'ամբաստանէ Ստալինը, պատճառաբանելով որ Ստալին «քաղ - քենիացուց» երկիրը,զոր կ'ուզէին կո-չել «կատարեալ ընկերվարութեան հայրենիքը»:

«Էօվր»ի յօդուածագիրը յետոյ տե-ղեկութիւններ կուտայ Թրոցքիի մա - սին,— տարագիր այս յեղափոխակա - նը կը պահանջէ հարստութեանց լիա-կատար բաշխում, եւ վերջնական յե-ղափոխութեան հասնելու համար՝ կանգ չառներ որ եւ է միջոցի առջեւ, ինչպէս ամենայն անդիտութեամբ գն-դակահարել տուաւ ռուսական բանա - կին սպաները, նոյն իսկ վերին հրա - մանատարները՝ կասեցնելու համար նահանջը,— ֆրանսական բանակին ան-յաջողութիւններուն ժամանակ, կ'ա - ւելցնէ «Էօվր»ի աշխատակիցը, տե - սա՞ք որ գնդակահարուին հրամանա-տարները, ու պաշտպանելով Թրոց - քին՝ անոր այդ անգթութի՞ւնն է, ա-նոր այդ յեղափոխականութի՞ւնն է որ կը պաշտպանէք, պարոնայք քաղ-քենի հրապարակագիրներ:

Թերեւս քաղքենի հրապարակագիր-ները պատասխանեն թէ չեն հետաքը-քրուիր բոլշեւիզմին աջ ու ձախ թե - ւերով, իրենց ուզածը այն է որ բոլ-շեւիզմը դուրս չելլէ կարմիր գծէն, չհասնի իրենց երկրին սահմաններուն, եւ վերջ դրուին հակամարդկային վայրագութիւններուն,— զանգուա - ծային գնդակահարութեանց:

Պէտք է դիտել տալ, կը շարունակէ «Էօվր»ի աշխատակիցը, թէ ֆրանսա-կան քաղքենի մամուլին պաշտպանած Թրոցքին է որ կը քարոզէ համաշխար-հային յեղափոխութիւն, մինչ Ստալին կը պնդէ հռչակաւոր տարազով մը թէ «ընկերվարութիւնը կրնայ իրա - կանանալ եւ պէտք է իրականանայ միայն մէկ երկրի մէջ»:

Համաշխարհային կամ «յարատեւ» յեղափոխութեան առաքեալին, ինչ - պէս նաեւ «թէրմիտորեան» Ստալինին մասին խօսուած ատեն, անոնց մա - սին քննադատութիւններ արձանագր - ուած ատեն՝ մենք ոչ մէկ համակ - րանք կը նուիրենք այս կամ այն կող-մին,— Հայոց ժամանակակից պատ-մութիւնը պատճառ մը չունի համակ - րանք կապելու անոնց մէկուն կամ միւսին:

ԶԱՒԷՆ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Մանուկներու Օր»ը

— • —

ՊՈՐՏՕ, 2 փետր.— Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղը «Մանուկներու Օ-ր»ը տօնեց կիրակի (31 յունուար), Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Բարսեղ - Շահպազ» ակումբի մէջ, Սրնօն:Որոշ-ուած ժամէն առաջ ժողովուրդը փու-թացած էր սրահ, լսելու եւ տեսնելու համար հանդէս մը որուն յայտագիրը միայն մանուկներուն սեփականու - թիւնն էր:

Տիկին Սիրուն Հալաճեան իր բաց - ման խօսքով բացատրեց Կ. Խաչի ան - հրաժեշտութիւնը մեր այս թափառա-կան կեանքին մէջ: Ցետոյ սկսաւ շարքը փոքրերու արտասանութեան :

Ինչ գեղեցիկ է տեսնել 7—9 տարե - կան մանուկներ բեմին վրայ հայկա - կան տարազով, հայկական պարեր պարելու համար: Երբ սկսան «Օրէց օր մածուն կերանք»ը, «Լէփօ լէլէ» , «Աղջկան հայ կամաւոր» պարերը,— ներկաները լարուած ուշադրութեամբ կը դիտէին եւ միայն դաշնակին (Ա. Մելքոնեան) եւ մանուկներուն պարի երգին ձայները կը լսուէին: Տղաքը այնքան եռանդով կը խաղային, որ կարծես թէ հայրենի հողի վրայ գտնը-ւէին եւ բնութիւնը, արեւը, հովը հայկական զրոյց կուտար իրենց պա - րերուն: Բայց ... «Ալրիք երեխէք , բայց մեզ պէս չապրիք»:

Մասնաճիւղին կողմէ Տիկ. Սաթե - նիկ Հալաճեան գրաւոր ճառով մը շեշտեց հայ կնոջ դերը, մանուանդ պայքարելու համար այլասերման դէմ: Նուագածներու տարազով մա - նուկները զարձեալ պարեցին: Ամէնէն վերջը կտոր մը ներկայացուցին՝ «Թիքօնա» որ վերջացաւ հուրեններու պարով: Պարերը լաւ սորվեցնելու հա-մար ջանք չէին խնայած Տիկիններ Սիրուն Հալաճեան,Ն.Տօնէրեան եւն.: Ցետոյ մանուկները շարուեցան սե - ղաններու շուրջ եւ բոլորին ալ կար - կանդակ եւ օշարակ բաժնուեցաւ:

Ցարատեւեցէք, խաչուհի քոյրեր : Պատմութիւնը ձեզի ալ էջ մը պիտի յատկացնէ ձեր այս նուիրական գոր - ծին համար :

Զալկարացի

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՓՈՔՐԻԿ ԱԾՈՒՆԵՐԸ

— • —

Պուէնոս Այրէսի Արմենիան կը պար-զէ Հարաւ. Ամերիկայի գաղութնե - րուն ներկայ վիճակը, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 դեկտ.).

— «Ընդհանրապէս կը ճանչցուինք Հարաւ. Ամերիկայի անունով իբրեւ մէկ եւ ամբողջական գաղութ մը, հա-կառակ անոր որ կը բաղկանանք երեք գլխաւոր գաղութներէ, որոնք տա - րածութեամբ այնքան հեռու են ի - րարմէ, որքան Հին Աշխարհի հայ գաղութները:

Ու նաեւ տարբեր մշակոյթի եւ քա - ղաքակրթութեան ազդեցութեան տակ եւ զանազան քաղաքական ու ընկե - րային պայմաններու մէջ: Թէեւ մեր անհատ եւ հաւաքական մասնիկները ցրուած են Ռիօ տէ Ժանէյրոյէն մին-չեւ Չիլէ եւ Հեռաւոր Չաքօ, բայց կր-ցած ենք հոգեւոր կամուրջ մը նետել այդ անսահման տարածութեանց վը - րայ: Սակայն մեր ազգային եւ մշա - կութային կեդրոնները կը մնան Ս. Փաւլօ, Մոնթէվիտէօ եւ Պուէնոս Այ - րէս:

Այս քաղաքներէն իւրաքանչիւրը կը մնայ իբրեւ կեդրոն նոյն երկրի բազ-մաթիւ մանր - մունր կեդրոններու:

ՊՐԱԶԻԼԻ մէջ հայութիւնը տնտե - սապէս բարւոք վիճակ ունի եւ հետ - զհետէ կը շեշտէ ինքզինքը: Ընդհան - րապէս առեւտուրով եւ արհեստով կը զբաղին, ազգային - պապենական ժառանգութեամբ: Երկրի ժողովուր - դին եւ իշխանութեան առջեւ կը ճանչցուին ուղղամիտ, աշխատասէր, ստեղծագործող եւ «պատուաւոր օ - տարներ»:

Ներքին քանի մը խռովութիւններու եւ ըմբոստութիւններու ընթացքին հայութիւնը արժանաւոր կեցուածք ունեցաւ միանգամ ընդ միշտ հաս - տատելով, որ հայութիւնը հիւրընկալ երկիրներու ներքին գործերուն չի խառնուիր եւ «կողմ» չունի:

Մշակութային կեանքը առաւելա - պէս գիւղերուն մէջն է, թէեւ Պը - րազիլ կրթական գործը օտարներու համար աւելի նեղ շրջանակ ունի եւ խիստ հսկողութեան տակ է: Այնուա-մենայնիւ Պրազիլիոյ հայութիւնը կր-ցած է իր կրթական հաստատութիւն-ները պահել եւ տարուէ տարի նոր ու հաստատ հիմերու վրայ դնել:

Եկեղեցի մը չինելու հարց կար, որ կը ձգձգուէր երկար տարիներ, այս տարի այդ կնճռոտ խնդիրը լուծուած է դրականապէս:

Ազգային դետնի վրայ համագոր - ծակցութիւնը եւ համերաշխութիւնը Ս. Փաւլոյի մէջ գործնականացած է: Հոս՝ ապազգայնացած տարրերու բո-լոր փորձերը, գաղութը երկպառակե-լու, անյաջող անցան եւ հայութիւնը կ'ապրի իր բնականոն կեանքը, վա - բակիչ օրինակ տալով միւս գաղութ - ներուն:

ՈՒՐՈՒԿՈՒԱՅԻ մէջ հայութիւնը տնտեսապէս միջակ է, համաչափ եր-կրի պայմաններուն: Իննսուն եւ հինգ առ հարիւր նպարավաճառ է, մնա - ցածը առեւտրական եւ արհեստաւոր: Սակայն որոշապէս կը նկատուի որ մեր հայրենակիցները, որոշ դրամա-գլուխ շահելով՝ զանգուածօրէն կը շարժին դէպի առեւտրական շու - կան, քիչ մը տանելի դարձնելով ի - րենց աշխատանքի ձեւը, թէեւ իբր աշխատասէր եւ խղճամիտ նպարավա-ճառներ մրցակից չունին:

Քաղաքականապէս բարեյոյս եւ աշխատասէր տարր մը կը նկատուին եւ այլ կերպ չէր կրնար ըլլալ: Այս - տեղ ալ պակաս չեղան յիմար թմբ - կահարները սովետական իշխանու - թեան, երբ վերջիններս ազատօրէն կը գործէին: Սակայն այս փոքրիկ եւ ա-րի պետութեան հասու հարուածը սովետներուն, վերջ տուաւ ամէն տե-սակ մանկլաւիկներու աշխատանքին ու գործունէութեան»:

ԾԻԾԱՂ

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Կ'ըսեն թէ գիս կը սի-րես, ապացոյց մը տուր տեսնեմ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ.— Կ'երդնում պատ - ւոյս վրայ:

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Երդում ըրէ լուրջ բանի մը վրայ, որմէ չես ուզեր բաժ-նուիլ :

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ.— Կ'երդնում ամ - սաթոշակիս վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (195)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— о —

— Տէր պապ, էս օր ճամբայով շատ մարդ կ'երթայ կուգայ,— բան մը ըսած ըլլալու համար խօսեցաւ Մուղ-սին, որ աչքը դէպի Աղպուլաղի կող-մը յառած՝ մօտեցող բազմութեան կը նայէր:

Իրօք, այդ առտու, զարմանալի կերպով կենդանացած կը թուէր Բեր-կրի տանող ճանապարհը, բան մը, որ անսովոր երեւոյթ էր: Մէկով, երկու-քով, երբեմն փոքր խմբերով, ձիա - ւոր Քիւրտեր հապճեպով կ'անցնէին Գործոթի կողքով դէպի Բերկրի: Ո - մանք կը բարեւէին Մուղսին, որ , ինչպէս ըսինք,այդ շրջանի մէջ յայտ-նի դէմք էր ու ծանօթ չատերուն, բայց առանց կանգ առնելու կը շա - րունակէին իրենց ճանապարհը, աչքի զարնող աճապարանքով մը:

Քանի արեւը կը բարձրանար, այն-քան երթեւեկը կը շատնար, ու գրեթէ մէկ ուղղութեամբ: Անկասկած, բո - լորն ալ դէպի Բերկրի կը դիմէին :

Մուղսին սիրտը անուշադիր կեր - պով կը նայէր այդ անսովոր շարժ - ման: Բայց երբ Քէօչկի ճանապարհի վրայ ալ նկատեց ձիաւորներու դէպի Բերկրի արշաւելը, գլխի ինկաւ, որ անպատճառ բան մը կար: Այդ միտքը անորոշ սարսափով լեցուց սիրտը : Ի՞նչ էր պատահած, ինչո՞ւ Քիւրտե-րը կը հաւաքուէին Բերկրիի մէջ:

Աղպուլաղի կողմէն եկող ձիաւոր - ներու բազմութիւնը Գործոթ մտած էր արդէն: Անոնց առջեւէն կը ձիա - վարէր Ռաշիտ բէկը, այդ շրջանի ա-ղան, որ Մուղսիի բարեկամն էր եւ որուն քով կը պահուէր Մուղսիի ոչ - խարի հօտը:

— Բարով եկար, հազար բարով ե - կար,— եւ Մուղսին աճապարեց տա - նիքէն վար իջնել, դիմաւորելու հա - մար Ռաշիտ բէկը,— խէր լինի, առ - տուն էսպէս կանուխ ո՞ւր բարով ...

Ռաշիտ բէկը ձիէն վար ցատկեց , ձիու սանձը նետեց իր ղուլամներէն մէկուն ու Մուղսիի հետ միասին ներս մտաւ, մինչ իր հետեւորդները դուր - սը կը սպասէին առանց ձիերէն իջնե-լու:

Բարեկամի մտայլ դէմքէն վրդով - ուած էր Մուղսին: Երբ մտան թոն - րատունը, բանեց Ռաշիտ բէկի թեւէն ու հարցուց.

— Խէր լինի, բէկ ...

— Շառ է ... շատ վատ,— ու ծռե-լով՝ Մուղսիի ականջին փսփսաց.— երէկ Փէտայիներ երեւցեր են Կորթ - կանի սարը ... Բերկրիի միւտիրը բոլոր համիտէ ալայները կանչեր է ... կռիւ պիտի լինի ...

Մուղսիի սիրտը զող եկաւ:Ա՛խ, նո-րէն այդ յեղափոխականները. ի՞նչ կ'ուզէին իրենցմէ, ո՞վ էր զիրենք կանչողը: Շատ ալ որ կառավարու - թիւնը կը նեղէր, Քիւրտերը երբեմն կը սպաննէին, կը թալնէին Հայերը : Բայց չէ՞ որ այդպէս եղած էր հա - րիւրաւոր տարիներէ ի վեր: Հիմա այդ խումբ մը խելա՞ռները պիտի փոխէին աշխարհի կարգը, զերութե - նէ՞ պիտի ազատէին հայ ժողովուր - դը: Մուղսին առամները իրարու սեղմած՝ կը մտածէր, որ ինք ուրախ պիտի ըլլար, եթէ Քիւրտերն ու կա - ռավարական զօրքը շրջապատէին եւ մինչեւ յետին մարդը սպաննէին այդ փէտայիներէն, բայց միայն այդ պա - տահէր Գործոթէն շատ հեռու, հե - ռաւոր շրջանի մը մէջ:

— Որտե՞ղ թաքնուած են այդ փոր-ձանքները,— հարցուց Մուղսին:

— Ո՞վ գիտէ,— ուսերը թօթվելով պատասխանեց Ռաշիտ բէկը,— սա - րերը, հայկական գիւղ մը, թերեւս հոս, Գործոթի մէջ:

— Չէ՛, հա՛,— սարսափած այդ մտ-քէն՝ Մուղսին բոլորովին գունաթափ-ուած նայեցաւ բարեկամին,— աման բէկ, ինչեր կ'ըսես:

— Կատակ ըրի,— ծիծաղեցաւ բէ - կը,— ո՞վ գիտէ որտեղ թաքնուած են այդ անիծածները: Սակայն, բոլոր ճամբաները բռնուած են: Ալպաղան ոտքի կանգնած, էս կողմէն ալ՝ մենք: Թռչուն լինի, էս անգամ չեն չեն պրծնի մեր ձեռքէն: Տէ՛, ես կ'երթամ ...

— Բէկ, նստի՛ր, բրդուճ մը բան կեր ...

— Չէ, խիստ հրաման կայ, շուտով Բերկրի պիտի ըլլինք: Քաղաքէն ալ զօրքը ճամբայ ելած է .. Հանդիպե - ցայ քեզի զգուշացնելու ... մենք հօ-րենական բարեկամներ ենք ...

— Սաղ լինիս, բէկ, քու բարեկա - մութիւնդ մեր տնէն անպակաս լինի:

—Աստուծու կը յանձնեմ ինքզինքս:

— Աստուած բարի ճանապարհ եւ ողջ առողջ վերադարձ շնորհէ,— բարեմաղթեց Մուղսին:

Ռաշիտ բէկը ձիաւորներու գլուխը անցած՝ հեռացաւ: Դրան սեմին վը - րայ քարացածի նման մնաց Մուսին, դէմքը ամպոտած, թաւ յօնքերը կի - տած: Ռաշիտ բէկի խումբը վերջինը չէր դացողներուն, ճամբու վրայ ցան ու ցրիւ կ'երեւէին շատ մը եկողներ , ոմանք ձիաւոր, ոմանք հետիոտն ու դեռ լեռնանցքի կողմէն կ'երեւէին նո-րանոր եկողներ ալ:

Զինուած Քրտերու այդ արտասո - վոր անցքը չարաշուք ձեռքի մը նման ծանրացաւ Գործոթի վրայ: Տունե - րու դռները փակուեցան: Տղամար - դիկ, կիներ փսփսուքով կը խօսէին : Մօտաւոր արտերէն գիւղացիք տուն վերադարձան: Հեռուները գտնուող - ներու ետեւէն կիներ զացին կանչե - լու: Գործոթը կ'ամփոփուէր, կը կծ-կուէր ինքն իր մէջ՝ զալիք արհաւիր-քը ապրելով:

Մուղսին գլուխը կրծքին կախած ՝ կը մտածէր: Անգամ մը միայն անց - նող գիւղացի մը ձայնեց, որ լուր հասցնեն հօտաղներուն, գիւղէն շատ չհեռանալու համար, եւ նորէն թաղ - ուեցաւ իր մտածումներուն մէջ: Ո՞ւր կրնային ըլլալ այդ փէտայիները , որտե՞ղ թաքնուած էին: Անշուշտ Պարսկաստանէն եկած՝ քաղաք կ'եր - թային, ինչպէս բոլոր խմբերը: Եթէ միայն Գործոթէն հեռու գտնուէին , Մուղսին ի հարկէ ոչինչ ունէր ըսե - լիք, բարով գան ,բարով երթան, իր ի՞նչ գործը: Բայց Բերկրիի շրջանին մէջ, անոնք մեծ վտանգ մըն էին հայկական գիւղերու համար: Աստ - ուած մի արասցէ, եթէ լուրջ կռիւ մը տեղի ունենար, զօրքն ու Քրտերը կո-րուստներ ունենային, այդ պարագա-յին կատաղած ամբոխը կրնար զարնել ճամբու վրայ գտնուող հայ գիւղերը: Ու ո՞ր գիւղը այնպէս սպառնալիքի տակ կը գտնուէր, ինչպէս Գործոթն էր, Արճակի ու Բերկրի մէջտեղը ին-կած:

— Բարով, Մուղսի:

Մուղսին յանկարծակիի եկած՝ ցն-ցուեցաւ:

— Հա՛, ծօ Ցարօ, դո՞ւն ես ...

Ցարօն Գործոթի գզիրն էր, գիւղի ամէնէն աղքատը: Կին մը ունէր, ե - րեք աղջիկ, երկու մանչ, զաւակները բոլորն ալ մանր երեխաներ: Ախոռին մէջ ունէր ծիծը ցամքած կով մը, եւ երկու անջրդի արտեր, որոնք հազիւ թէ տան հացը ապահովէին: Ցարօն, փոր մը հացի եւ հինգ չափ ցորենի սիրոյն գզիր եղած էր:

Գզիրը հայ գիւղի մէջ ըէսի խալան-ջի փէհլիվանն է. տեսակ մը ծառայ, երբեմն յոխորտացող, դիրք բռնող մանաւանդ երբ զապթիէ կանգնած լինի քովը. ընդհանրապէս խեղճ ու կրակ, սասր անոր գործի ետեւէն վազող, անէ տուն մտնելով՝ ալիւր, իւղ, հաւկիթ, խոտ, զարի հաւաքող, երբ զօրք կամ Քրտեր կուգան գիւղին մէջ գիշերելու համար: Գզիրը իր տան պէս ամէն տան մէջ ալ իր տեղն ունի եւ ոչ մէկ տեղ հիւր կը համար-ուի: Կնունք, հարսնիք, մեռել՝ գզի - րը ներկայ է, աչնան անխուսափելի ճանճի նման:

Ցարօ պպզեցաւ բէսի կուշտը: Գօ - տիի արանքէն դուրս քաշեց ծխամոր - ճը, ծխախոտի պարապ քսակը ծոցէն դուրս բերաւ, ներս ու դուրս ըրաւ եւ կարծես թէ դեռ վստահ չըլլար դա - տարկ ըլլալուն՝ թօթվեց:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

եւ արտաքին խնդիրներ ։

Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ Լէնինկրատի պաշտպանութեան աչքէ անցուցած ատեն, զինուորական նախարար Վորոշիլով կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է խորհրդային սպառազինութեանց մասին, որոնք դեռ չեն լրացած ։ Վորոշիլով աւելցուցած է թէ անհրաժեշտ է որ Խ․ Միութիւնը պատրաստ ըլլայ, ոչ թէ մէկ ժողովուրդի դէմ, այլ մէկէ աւելի ճակատներու վրայ պատերազմելու համար ։

*** Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ փետրուար 14ին բողոքի ցոյց մը պիտի կատարուի Թրոցքիականներու կողմէ, վերջին դատավարութեանց առթիւ ։ Լէօն Թրոցքի ձայնասփիւռով երկու ճառ պիտի խօսի Մեքսիկայէն, մէկը անգլերէն, միւսը ռուսերէն, իւրաքանչիւրը 45 վայրկեան տեւողութեամբ ։

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր․ Ֆրանքոյի զօրքը կատաղի յարձակողական մը ձեռնարկած է Մալակայի դէմ, թէ ցամաքէն եւ թէ ծովէն ։ Առայժմ ամէնէն կարեւորը ծովային ճակատամարտն է, որուն ուժ կուտայ օդանաւային ռմբակոծութիւնը ։ Հինգ ապստամբ մարտանաւեր կը ռմբակոծեն կառավարական նաւահանգիստը ։ Սուզանաւ մը կրակ բացաւ կառավարական զօրքի դիրքերուն վրայ, իսկ հազարաւոր ապստամբներ գրոհ տուին ցամաքէն ։ Օդանաւեր ճամբայ ելած են սպանիական Մարոքէն, օգնելու համար ընդհանուր յարձակման ։ Բազմաթիւ բեռնակառքեր բռնագրաւուած են, զօրք փոխադրելու համար Մալակա ։ Մասնաւոր ինքնաշարժներ ալ ճամբայ ելած են, դեղերով եւ հիւանդապահներով ։ Ճակատամարտին արդիւնքը անորոշ է տակաւին ։

Ընդհանուր յարձակման կը սպասուի նաեւ Մատրիտի ճակատին վրայ ։

Առաջարկ մը՝ եկամուտի տուրքի մասին

«Իմանիթէ» կը գրէ թէ համայնավար երեսփոխան Ժաք Տիւքլօ հեռեւեալ առաջարկը ներկայացուցած է ելմտական նախարարութեան, մասնաւոր նամակով մը․— Հիմնուելով Անգլիոյ եկամուտի տուրքին վրայ, երեսփոխանը կ'առաջարկէ եկամուտի միօրինակ տուրք մը հաստատել, միեւնոյն ատեն յաւելուածական տուրք մը դնելով հարիւր հազար ֆրանքէն վեր եկամուտներու վրայ ։ Այս ծրագրին համաձայն, տուրքէ ազատ պիտի ըլլայ 15,000 ֆրանքը, 20000 պիտի զեղչուի՝ ամուսնացած հարկատուներու համար, իսկ 6000 ֆրանք ալ՝ իւրաքանչիւր զաւկի համար ։ Ցետոյ 1)5 ալ պիտի կրճատուի, աշխատանքով շահուած եկամուտներու համար, համաձայն անգլիական դրութեան ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը չորեքշաբթի օր շրջաբերական մը ուղղեց բոլոր շահակից պետութիւններուն, ճշդելով այն սկզբունքները որոնց համաձայն պիտի վարուին գործերը, փոխանցման շրջանի ընթացքին, երբ ջնջուին օտարներու առանձնաշնորհները (քափիթիւլասիոն) ։

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՀՐԵԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ընդունելու տրամադրութիւն յայտնած է Տիմինիքայի հանրապետութիւնը, համաձայն Լեհաստանի հեռագրական գործակալութեան մէկ զեկոյցին ։

ՄԱՏՐԻՏ անընդհատ կը ռմբակոծուի, ամիսներէ ի վեր ։ Եւ սակայն օտար թղթակիցներ կը գրեն թէ տասը թատրոններ բաց են միշտ եւ կը ներկայացնեն զանազան խաղեր, ինչպէս եւ Օփէրա ։ Բաց են նաեւ 33 սինէմաներ ։ Թէ թատրոնները եւ թէ սինէմաները կը գտնուին բանուորական կամ քաղաքական կազմակերպութեանց հսկողութեան տակ եւ շատերուն անունները փոխուած են ։

ՓԱՐԻԶԻ ԻՐԱՆԵԱՆ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ, Ալի Ճէվատէթ խան, իր յանձնարարականները ներկայացնելով արտաքին նախարարութեան, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց ։

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Միջերկրականի ափերը պիտի երթայ, հանգստանալու համար ։ Մեկնած ատեն պիտի տեսակցի Ֆրանսայի վարիչներուն հետ ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ տարողութիւնը 850,000 թոնի պիտի հասնի մօտերս ։ Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ այսօր իսկ իր ուժը աւելի է իտալական եւ գերմանական տորմիղներու միացեալ ուժէն ։

ԱՂՋԻԿ ՄԸ 15 ՏԱՐԵԿԱՆ, զաւակ մը ունեցած էր, տարաւ գետը նետեց, Օշի մէջ ։ Հաստատուեցաւ թէ երախային հայրն է աղջկան եղբայրը, 23 տարեկան ։ Այս վերջինը իմանալով դէպքը, թոյն խմեց եւ անձնասպան եղաւ ։

ՏԻԿԻՆ ՍՈԹՈԼՆԻԹՈՎ անհետացած է, կ'ըսեն Մոսկուայէն հասած լուրեր ։ Կը փնտռուի, նաեւ, Ռատէքի աղջիկը ։

ՌԻԹՄԻՔԻ ԴԱՍԵՐ

ժաք Տալքրոզի մեթոտով
ՏԻԿԻՆ ԼԻԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 5 — 6 ։ 91, Rue Olivier de Serres, Paris (15), մեթրօ՝ Porte Versailles ։

Կ'ընդունի աշակերտներ 4 տարեկանէն սկսեալ ։ Ինչպէս նաեւ երկսեռ չափահասներ ։ Պայմաններու մասին դիմել տեղւոյն վրայ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆՆԷԹ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական հանդիպումը այսօր շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ, 52 rue Isidore-Neujahr, Պանեօ ։

կը խօսի՝ ընկ․ ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 փետր․ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն ։

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ․ ժողովը վաղը կիրակի, 7 փետր․, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Դուրեան գրադարանին մէջ ։ Կը հրաւիրուին նաեւ Թալօտիէզի ընկերները ։ Ներկայանալ անդամատոմսով ։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

71, Avenue Kleber, Paris (16), կը հաղորդէ մեզի թէ դիւրացնելու համար զինուորագրութեան վերաբերեալ հարցերու կեդրոնացումը եւ մասնաւորապէս արագացնելու համար 21 եւ 22 տարեկան զինուորագրութեան հպատակութեան խնդիրը, շուտով ցոյց պիտի տայ անուններ եւ հասցէներ Փարիզի արուարձաններու եւ գաւառի մէջ ։

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Անիէռ—Պուա․ Քոլոմպի Հ․ Մ․ Ը․ Մ․-ի սկաուտներու հանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար վաղը կէսօրէ վերջ ։

ՀԱՆԴԷՍ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

S. F. I. O.-ի Արնուվիլ լէ կոնէսի Մ․ճիւղի 10րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած Արնուվիլ լէ կոնէսի S. F. I. O.-ի մասնաճիւղի եւ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի քոյր կազմակերպութեանց կողմէ տեղի կ'ունենայ 7 փետր․, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Salle Gallemant-ի մէջ, կայարանին դիմաց, նախագահութեամբ ընկ․ GERMAIN DU GOUROND-ի

Երգ եւ արտասանութիւն ֆրանսացի արդիստներու կողմէ, կ'երգեն նաեւ ՕՐ․ Հ․ ԳՆԵԱՋԵԱՆ եւ Պ․ Գ․ ՄԷՐՏԻՆԵԱՆ, կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ։

Մուտք 5 ֆր․, անգործներու 3 ֆր․ ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պանեօ—Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ 7 փետր․ կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Bourg la Reine, Place Condorcet, Salle des Banquets-ի մէջ

կը նախագահէ ՕՐ․ ՖԼՈՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

կը դասախօսէ՝ Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

նիւթ՝ «Ծնողք եւ դպրոց»

Պար, երգ, արտասանութիւն, թատ եւ հաճելի անակնկալներ սանուհիներու կողմէ ։

Մուտք 3 ֆր․, փոքրերու համար 1 ֆր․ ։

ՀԱՂՈՐԴ․ ՄԻՋՈՑ․ — Առնել Porte d'Orléans-էն 85 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine ։

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi
12 — 18 Փետր.
երեկոյները ժամը 8.30
իսկ Հինգ․ եւ Կիր․ ցերեկ եւ գիշեր ։
Fernandel dans Un de la Légion
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք ։
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON
12 — 18 Փետր.
Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին
Une nuit à l'Opéra avec les célèbres comiques Marx Brothers
Գիներ 5 եւ 7 ֆր. location gratuite.
Dancing-Cigale avec five Boy's ehrcoesrt Jazz-Cigals, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8,30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8,30ին ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme PARIS (13)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantes-ի սրահին մէջ,

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ
Գ. ՍԱՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ

ՊԷՊՕ

կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Պ.Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ ։

Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ֆր. ։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ․ Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ճաշարան Ֆլօրիա 61 rue Mr. le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie, Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիշէն ։

ընդհ․ հասցէ՝ A. Kempétian, 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. et O.)

Տարեկան Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանի աշակերտներէն կիրակի, 7 փետր․ ժամը ճիշդ 15ին, Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres, Mètro: Pont de Sèvres ։

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ԹՈՐՈՍ Բ.** ողբերգութիւն երգախառն 4 արար, հեղինակ՝ Հ․ Վահան Վ․ Յովհաննէսեան, երաժշտութիւն՝ Գ․ Ա․ Աճէմեան ։

La Patrouille de Fourchepinte ֆրանս. երգախառն զաւեշտ, երգախառն պատկերներ իտալերէն լեզուով ։

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ (զաւեշտ 1 արար) ։

Տոմսերու գինն է՝ 10 եւ 7 ֆր․ ։

Թատերական Ներկայացում

Ֆ․ Կ․ Խաչի Ալֆորվիլի Սանուց Միութեան կողմէ 6 փետր․ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ ։

կը ներկայացուի ԱՆԻԾԵԱԼ ՓԱՐՈՍԸ եւ Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

գիներ՝ մեծերու 5 ֆր․, փոքրիկներու 1 ֆր․ ։

ՏՕՔԹ. ՄԽՍՃԵԱՆ

82 rue d'Amsterdam, Paris (9)
Tél. Pigalle 70—02. Métro Place Clichy

Մասնագէտ ներքին եւ կանանց հիւանդութիւններու ։
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 3—7 ։
կիրակի եւ տօն օրեր մասնաւոր ժամադրութեամբ ։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն. համար ։ Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով ։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները ։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77, 67-87

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ պատճառաւ ծախու է բանուկ հրապարակի վրայ վերջին նորութիւններով կարգաւորուած սափրիչի խանութ մը, ունի 4 աթոռներ այրերու եւ 4 աթոռներ կիներու համար ։ Կեդրոնական ջեռուցիչ ։ Պայլ 7 տարի ։ Մատչելի գին ։ Դիմել՝ Պ. Շէրէմէթեան, 8 rue Gérard, Փարիզ (13), մեթրօ Place d'Italie ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**
Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն ։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար ։ կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ ։

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Նորթհ Քէրոլայնայի ծերակուտական Ռէյնոլտս եւ Ալապամայի ներկայացուցչական Սթարնս Մ․ Նահանգներու Քոնկրէսին վաւերացնել տալու համար պատրաստած են նոր օրինագիծ մը, որուն նպատակն է ոչ միայն օտարականներու ներգաղթը աւելի խստացնել, այլեւ կտրատել այն շատ մը առանձնաշնորհները, զորս կը վայելեն այս երկրին մէջ օրինաւոր կերպով հաստատուած օտարականները ։

Այս ծրագիրը կ'առաջարկէ ի միջի այլոց ․

1.— Անմիջապէս արձանագրել այս երկրին մէջ գտնուող բոլոր օտարականները․ եւ երկրէն դուրս վտարել ոչ միայն բոլոր անոնք, որ օրինազանցներ են, այլեւ անոնք որ նպաստ կը ստանան ։

2.— Կրճատել ներգաղթողներու ներկայ տարեչափը 90 առ հարիւր ։

3.— Իրաւունք տալ նախագահ Ռուզվէլթին, որ պաշտօնապէս բանակցութեանց մտնէ Արեւմտեան կիսագունդի բոլոր պետութեանց հետ, անոնց գաղթականական տարեչափները կրճատելու համար ։

4.— Արգիլել դնել օտարներու գործելու պատեհութեանց վրայ, ինչ միջոցով որ Դաշնակցային կառավարութիւնը կրնայ գործածել ։

Հիմնաւորելու համար իրենց այս օրինագիծը, երկու օրէնսդիրները միասնաբար կը յայտարարեն․—

« Ժամանակն հասած է որ Մ․ Նահանգները պաշտպանէ՝ ինքզինք ընդդէմ իր ներքին թշնամիներուն ։ Մեր երկրին մէջ ունինք եօթը միլիոն օտարականներ ։ Անոնց ամէն մէկը հաւանական լրտես մը եւ թշնամի մըն է պատերազմի ժամանակ ։ Երբ այս երկիրը պատերազմի մը բռնուի՝ մենք անմիջապէս պէտք է գիտնանք թէ մեր մասը որ մէկ օտարականի վրայ դնելու ենք ։

« Անիմաստ է մէկ երկիլիոն տոլար յատկացնել ազգային պաշտպանութեան համար, եւ անտեսել օտարականները, որոնք կրնան ներսէն փորել այդ պաշտպանութիւնը, երբ մենք պատերազմի մէջ մտնենք ։

« Ներկայ օրէնքին համաձայն ամէն տարի այս երկիրը բնակելու համար կուգան 152,000 օտարականներ ։ Այս թիւը անմիջապէս պէտք է իջեցուի 15,000-ի ։

« Հարիւր հազարներով օտարականներ միլիոններով տոլարներ կը ստանան իբրեւ աշխատանքի վարձք, որոնք, սակայն, օրինաւորապէս կը պատկանին ամերիկեան քաղաքացիներու ։

« Օտարական ոճրագործներ, որոնք ազատ արձակ կը թափառին եւ կը յարձակին ամերիկեան քաղաքացիներու վրայ, պէտք է որ վտարուին երկրէն, եւ ոճիրներու զսպումին համար մեր տրամադրած ահաւոր գումարները մեծ չափերով կրճատուին ։

Ուրիշ երկիրներ կը գործադրեն այն չխտակ եւ բանաւոր տեսակէտը թէ՝ իրենց քաղաքացիները արժանի են առաջին ուշադրութեան ։

«Ամերիկեան այլեւս անապատ մը ամայութիւն մը չէ, որ խուզարկուի եւ նուաճուի ։ Ան մեր երկիրն է այժմ, զոր պէտք է պահենք, պահպանենք ու պաշտպանենք » ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Ապաքինարանի մը մէջ տառապող հիւանդ երիտասարդի մը համար գործածուած սովորական ջութակի մը պէտք կայ ։ Նուիրել փափաքողները բարի ըլլան տրամադրելու Ֆր Կ. Խաչին ։

Գրել՝ Շրջ. Վարչութեան հասցէով. 6 Rue d'Alsace, Asnières (Seine) ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն — Տուրուբերան Նահանգային Հայր․ Միութեան ընդհ․ անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 52 Rue Isidore Neujahr, Bagneux. Կ. Խաչի Ակումբին մէջ ։

Խիստ կարեւոր օրակարգ ։ Ոչ անդամներուն մուտքը արգիլուած է ։

Զ․ Ռ․ ՄԻՈՒԹԵԱՆ փարիզի մասնաճիւղին ընդհ․ ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 փետր․ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, մեթրօ Քատէի դիմացը գտնուող Cadet սրճարանին վերնայարկը ։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն, վարչութեան ընտրութիւն եւ զանազան հարցեր ։

ՀԱՅՈՒՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Գրեց՝ Հ․ Վ․ Վ․ Հացունի

Շատեր փորձեցին գրել այս կարեւոր նիւթիս վրայ․ բայց քանի մը ցիր ու ցան ծանօթութիւններէն աւելի չկրցան բերել իրարու քով եւ եղած փորձերէն ոչ մին կրնայ, ընդունիլ իր վրայ եւ արդարացնել՝ «Հայուհին պատմութեան առջեւ» տիտղոսը ։ Եւ սակայն անհրաժեշտ էր այդ անուան արժանի աշխատութիւն մը որ պիտի ծառայէր մեր անցեալ քաղաքակրթութեան լաւագոյն լուսաբանութեանը ։

Մեր այս աշխատութիւնը պատմութեան մէջ ծանօթ հայուհեաց անհատական կենսագրութիւնը չէ․ այլ հայ կնոջ ամբողջ կեանքը, պարզուած 18 առանձին գլխոց մէջ․ այսինքն է՝ անոր անունդն ու դաստիարակութիւնը, եւ ունեցած դերն առտնին կենաց, ամուսնութեան, մայրութեան, ընկերութեան, վարչութեան, եկեղեցւոյ, առաքինութեան, չարութեան, բարեգործութեան, շինարարութեան, ուսումնասիրութեան, արուեստներու, քաղաքականութեան, քաջութեան, տառապանաց ու այլոյ մէջ․ եւ իւրաքանչիւր նիւթ մանրամասնօրէն նկարագրուած ու ճոխացած բազմաթիւ օրինակներով․ բոլորն հաւաքուած մեր տպագիր եւ անտիպ բազմախուռն աղբիւրներէ, որոց մօտենալ դիւրին չէր ամէն ուսումնասիրաց ։ Իսկ վերջին գլուխը կը նկարագրէ օտար աքսորական կայսերական եւ իշխանական տներու հարսնութեան գացած 52 հայուհեաց կեանքը, հաւաքուած մասամբ տոհմային եւ մասամբ արտաքին դժուարամատչելի աղբիւրներէ, ինչ որ միապէս հետաքրքրական է ։

Կը հետեւի՝ որ մեր ընթերցողները իրենց ձեռքը պիտի ունենան ստուար հատոր մը, զարդարուած նաեւ նրբամիտ նկարներով ։ Զուտ պատմական ու գեղեցիկ գործ մըն է ուրեմն մեր այս հրատարակութիւնը, զոր ամէն հայ ընտանիք ունենալու է իր սեղանին վրայ, լաւագոյն կերպով ճանչնալու համար իր ազգին անցեալը, իրական՝ ոչ երեւակայական գործերով, եւ կարեւոր դասեր հանելու համար անկից ։

Այս աշխատութիւնն մամուլի տակ է տակաւին․ եւ անոր գին նշանակուած է 5 գ․ ֆրանք անոնց համար, որ կանխեն յղել գինը, որ յետ տպագրութեան աւարտման պիտի բարձրանայ 8 կամ 9 գ․ ֆրանքի ։ Գիրքը լոյս կը տեսնէ այս յունիսին ։

Որ եւ է յանձնարարութեան համար դիմել՝ Imprimerie Arménienne, St Lazare, Venise (Italie) ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 7 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3340

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԷՆ ԿՈՎԿԱՍ

Վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին Միլանոյի խօսակցութեանց մասին: Եւ սակայն, միջազգային մամուլին մէջ երեւցած զարմանազան լուրերն ու մեկնութիւնները անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ Մուսոլինիի փեսան շարք մը նեղացուցիչ, առնուազն փափուկ հարցեր դրած է Թուրքիոյ արտաքին գործածաւորին առջեւ:

Հարցեր, որ չեն ամփոփուիր միայն Միջերկրականի եւ Պալքաններու մէջ, այլ կ'անցնին Սեւ ծովէն ալ անդին, մինչեւ Ռուսաստան եւ Կովկաս:

Երէկ յիշեր էինք թէ աջակողմեան թերթի մը, «Լը Ժուռ»ի Հռոմի թղթակիցը շատ կարեւոր կը գտնէ Միլանոյի տեսակցութիւնը:

Իր տեղեկութեանց համաձայն, խօսակցութեան առարկայ եղած են հետեւեալ չորս գլխաւոր կէտերը.—

1. Ազատութիւն եւ ապահովութիւն բոլորին համար՝ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ:

2. Իտալիա Տարտանէլի նոր պայմանագիրը ընդունելու համար, «չուզեր որ գոյացած համաձայնութիւնները ծառայեն խորհրդային աշխարհակալութեան հաշիւներուն»:

3. « Ցանուն մարդկութեան եւ արդարութեան հետաքրքրուելով Խրիմի, Ուկրայնայի, Վրաստանի եւ Ադրբէջանի ճակատագրով, Իտալիա կը դրդէ Թուրքիան որ շահագրգռուի այս երկրամասով, «ցեղի եւ ապահովութեան պատճառներով», ինչ որ ընդդիմութիւն մը յառաջ պիտի բերէ իրեն եւ Խ. Միութեան միջեւ»: (Աւելորդ է բացատրել թէ թղթակիցը կ'ակնարկէ Ադրբէջանի):

4. Թ. Ր. Արաս Պալքանեան Միութեան նախագահն ըլլալով, Իտալիա պարզած է իր դիտաւորութիւնները՝ Պալքաններու մէջ:

Թղթակցին եզրակացութիւնն այն է թէ Իտալիա մասնաւորապէս գործօն քաղաքականութիւն մը կը մշակէ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, «անշուշտ համախորհուրդ Պերլինի հետ», ապա ուրեմն ուղղուած խորհրդային իշխանութեան դէմ:

Ինչպէս կը տեսնէք, հարցը միայն Միջերկրականի շուրջը չի դառնար եւ «Լը Ժուռ»ի թղթակիցը պարզապէս իր երեւակայութեան թեւ տալով չէ որ Միլանի խօսակցութեանց մէջ կարեւոր բաժին մը կը հանէ Կովկասի համար:

Եթէ ուրիշ աղբիւր ալ չունենայինք, միայն Հռոմի եւ Պերլինի սերտ գործակցութիւնը բաւական էր շատ մը բաներ լուսաբանելու, այս ճակատին վրայ:

Ամէն օր կը լսէք բուռն կանչեր եւ թշնամական արտայայտութիւններ՝ Պերլինէն դէպի Մոսկուա: Հիթլէր եւ իր գործակիցները միշտ կը յիշեցնեն թէ իրենք սրբազան պատերազմ հռչակած են համայնավարութեան դէմ, «փրկելու համար արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը»:

Տեսականէն գործնականի անցնելով, հիթլէրական Գերմանիան չկամութեամբ կը նայի այն կառավարութեանց որոնք դինակցութիւններ կնքած են Խ. Միութեան հետ: Այս է գլխաւոր պատճառը, եթէ միշտ խուսափողական դիրք մը կը բռնէ Ֆրանսայի առաջարկներուն հանդէպ, իսկ յատկապէս ակռայ կը կճրտէ Չեխական Հանրապետութեան դէմ:

Արդ, այս քաղաքականութիւնը կ'ընդգրկէ բազմաթիւ յայտնի կամ գաղտնի ծրագիրներ, որոնց գլխաւորն է կզղիացնել Խ. Միութիւնը եւ ի հարկին անդամատել:

Շատ հեռուները չերթալու համար, յիշենք մէկ-երկու յատկանշական պարագաներ:

« Լ'Էօվր », արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, իր քաղաքական բաժնի աշխատակցին բերնով կը պատմէ թէ հիթլէրական մամուլը վերջերս տօներ է «Ուկրայնայի անկախութիւնը եւ թէ քարոզութեանց նախարարը հրահանգներ տուած է, որպէսզի «Ուկրայնայի ազգային տօնին առթիւ, յունուար 27ին, մամուլը պահանջէ նաեւ Վրաստանի անկախութիւնը: Այդպէս ալ եղած է»:

Նոյն առթիւ, «Վոլքիշէր Պէօպախթէր», Հիթլէրի պաշտօնական թերթը, կը հրատարակէր հետեւեալ տողերը.

— «Պայքարը Կովկասի այս Լեռնականին որ Գերմանիոյ կապուած է սիրալիր բարեկամութեամբ »,— «Վրացի ժողովուրդը, ճկատի առնելով իր ցեղային կազմութիւնը, անշուշտ սերած է հնդեւրոպական գաղթարարներէ »:

Էնկիւրի փութաց հերքել այն ենթադրութիւնները թէ Իտալիա փորձեր է Թուրքիան անջատել Խ. Միութենէն:

Կրնա՞ր ուրիշ կերպ շարժիլ, երբ միջազգային մամուլը այնքան գունաւորեց ամբողջ պատմութիւնը:

Երբ Էնկիւրի կը սպասէ որ Իտալիա ստորագրէ Տարտանէլի պայմանագիրը, բնականաբար ստիպուած է լսել անոր պայմաններն ալ: Այդ կէտն է որ մութ կը մնայ: Աւելի ճիշդ, տառ կը բացատրուի պայմանագրին ստորագրութեան եւ բոլոր բանակցութեանց յետաձգումը:

Այս ամբողջ անցուդարձին մէջ, անշուշտ ամէնէն կարեւորը Կովկասի պարագան է:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, Թուրքիան դժուար թէ մտքէն անցընէ անջատուիլ իր զինակիցէն՝ Խ. Միութենէն: Մանաւանդ որ, Ֆրանսա տրամադիր կ'երեւայ փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքելու, համաձայն Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի ծրագրին:

Բայց եւ այնպէս, կարելի՞ է նախատեսել այն բոլոր վտանգները որ կրնան ծագիլ Պերլինի եւ Հռոմի մէջ մշակուած կովկասեան ծրագիրներէն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ ՆՈՐ ՏՈՒՐՔ, ՈՉ ԱԼ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄ

Նոր յայտարարութիւններ
ելմտական կացութեան մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք, ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ ուրբաթ օր պատասխանեց երկու ընդդիմադիր երեսփոխաններու քննադատութեանց: Նախարարը կրկին հաւաստեց թէ գանձին բոլոր պէտքերը, 28,000,000,000 ֆր., կարելի պիտի ըլլայ ճարել սովորական փոխառութիւններով եւ վարկային գործողութիւններով: Յետոյ կրկին եւ կրկին յայտարարեց թէ կառավարութիւնը հաստատապէս վճռած է այլեւս չկտրել ֆրանքին գինը, ոչ ալ նոր տուրքեր պիտի հաստատուին կամ դրամական հրապարակը հսկողութեան տակ պիտի առնուի: Մերժեց այն կարծիքը թէ դրամը արտասահման կը հոսի կամ երկրին մէջ կը դիզուի, իբրեւ հետեւանք անվստահութեան: Իր համոզումով, պատճառը այն է որ «սեղանաւորական խմբակցութիւն մը» կազմուած է ներկայ դահլիճին դէմ, ինչ որ անթոյլատրելի է: «Ուրիշ ճար չունինք դիմաւորելու սպառազինութեանց ծանր ծախքերը, բացի փոխառութենէն: Ոսկի ունեցողները իրենց եսասիրութիւնը գերադասած են հայրենասիրութենէն: Իրենց գիտնալիք բանն է, բայց մի մոռնաք որ խնայողական սնտուկներու մէջ դրուած աւանդներու գումարը կ'աւելնայ արագօրէն: Եթէ վստահութեան ապացոյց մը կը փնտռէք, ահաւասիկ»: Նախարարը հաւաստեց թէ գանձային նախարարութիւնը արդէն կարգադրութիւններ ըրած է, հոգալու իր պէտքերը՝ այսօրուան առաջին եռամսեային համար: Գործերու վերաբացումը ակներեւ է այլեւս, իսկ Փարիզի ցուցահանդէսին առթիւ մեծագումար օտար դրամ պիտի հոսի:

Պատասխանելով անոնց որ ներկայ կառավարութիւնը պատասխանատու կը նկատեն ելմտացոյցի բացին համար, Պ. Օրիօլ յայտարարեց թէ ներկայ ելմտացոյցին բացն է միայն 4,000,000,000 ֆրանք, մինչ իր նախորդները աւելի քան վեց միլիառ ֆրանքի բաց մը կը ցուցնէին: Յետոյ բացատրեց թէ այս չորս միլիառի բացին 2,2000,000,000ին համար պատասխանատու չի կրնար համարուիլ ներկայ կառավարութիւնը: «Ներկայ միջազգային կացութեան մէջ ոչ մէկ Ֆրանսացի պիտի ընդդիմանար սպառազինութեանց յաւելուածական ծախքին, իսկ ազգային պաշտպանութեան համար դրամ ճարելու տարբեր միջոց չունինք, բացի փոխառութենէն »:

Նախարարը խոստովանեցաւ թէ գիները արագօրէն կը բարձրանան Ֆրանսայի մէջ: Սակայն բացատրեց թէ «դժբախտաբար մեծաքանակի գիները կը բարձրանան ուրիշ ամէն երկրի մէջ, ճիշդ այս միջոցին»: Միեւնոյն ատեն յիշեցուց թէ յաւելումներէն շատերը չեն կրնար արդարանալ եւ թէ շատ միջին Ֆրանսացիներ հարստութիւն դիզած են վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին: Կառավարութիւնը վերջ պիտի դնէ այս վիճակին: Եզրակացնելով, նախարարը կոչ մը ուղղեց բոլոր Ֆրանսացիներու ողջմտութեան, շեշտելով թէ «Ֆրանսայի նիւթական ապահովութիւնը՝ անքակտելի կերպով կապուած է անոր ելմտական ապահովութեան հետ»: Եւ բացագանչեց—«Յիմարներ են անոնք որ կը ջանան քաղաքական տագնապ մը առաջ բերել, օգտուելով ելմտական տագնապէ մը, ճիշդ այն պահուն երբ մենք պիտի քաղենք տաժանելի գործունէութեան մը պտուղները եւ երբ պիտի բացուի 1937ի ցուցահանդէսը»:

Ընդդիմադիր երեսփոխանները եւ մասնաւորապէս նախկին նախարար Փոլ Ռէյնօ եւ նախկին վարչապետ Ֆլանտէն նորէն քննադատեցին կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը: Առաջինը դիտել տուաւ որ եթէ աւանդ գումարները աւելցած են խնայողական դրամատուններու մէջ, այդ հետեւանք է եղանակի սովորութեանց եւ չի կրնար ապացոյց համարուիլ վստահութեան վերահաստատման: Ճիշդ է որ բանուոր դասակարգին գնելու կարողութիւնը աւելցած է մայիսէն սեպտեմբեր, սակայն այդ օրէն ի վեր գիները բարձրացած ըլլալով, կացութիւնը վեր ի վայր շրջած է: Եզրակացուց թէ անհիմն է ելմտական նախարարին լաւատեսութիւնը եւ պահանջեց փոխել քաղաքականութիւնը: «Ելմտական նախարարը կը նմանի այն մարդուն որ սան մը կը դնէ կրակին վրայ, յետոյ ամուր մը կը փակէ կափարիչը եւ կ'ըսէ թէ չպիտի քակէ պտուտակը »:

— Այո, բացագանչեց ելմտական նախարարը, պայմանաւ որ իւղ չլեցնէք կրակին վրայ:

Վիճաբանութիւններէն վերջը երեսփ. ժողովը քուէարկեց յունուարի վարկերը:

Ֆրանսայի անարկու սպառազինութիւնները

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի զինուորական աշխատակիցը, Զօր. Թէմփըլ, քննելով Ֆրանսայի սպառազինութեանց նոր ծրագիրը, կը գրէ թէ Մաժինոյի գիծը դէպի Տէօնքէրք եւ Զուիցերիոյ սահմանագլուխը երկարաձգելու համար ծախք կը նախատեսուի 190,000,000 անգլ. ոսկի: Եւ կը շարունակէ.— Այսքան ընդարձակ սատիճանի մը վրայ ամրութիւն փորձուած չէ մինչեւ հիմա: Ծրագիրը ամբողջ ֆրանսական սահմանագլուխը կ'ամփոփէ պողպատեայ օղակի մը մէջ: Բայց եւ այնպէս բոլորովին անառիկ չէ այս շղթան, որովհետեւ ոչ մէկ ամրութիւն կրնայ անվերջ դիմանալ, կը բաւէ որ նախայարձակը պատրաստ ըլլայ արիւնով վճարելու անհրաժեշտ գինը եւ առատօրէն սպառազինուած՝ ծանր թնդանօթներով, հրասայլերով եւ ռմբաձիգ օդանաւերով: Այդ ամրութիւնը չի կրնար, նաեւ, կեցնել օդանաւային յարձակում մը: Բայց կը ներկայացնէ կարգ մը զինուորական մեծ առաւելութիւններ: Բարոյապէս մեծ վստահութիւն կը ներշնչէ ժողովուրդին եւ բանակին, իսկ նիւթապէս՝ կրնայ բաւական երկար կեցնել թշնամին, որպէսզի ան չկարենայ խանգարել զօրաշարժը եւ բանակին կեդրոնացումը:

Անկէ զատ, որքան զօրաւոր ըլլան ամրութիւնները, այնքան աւելի զինուորներ ազատ պիտի ըլլան յարձակողական գործողութեանց համար, ուրիշ ճակատներու վրայ: Ասիկա շատ կարեւոր պարագայ մըն է Ֆրանսացիներուն համար, որոնք թիւով պակաս են Գերմանացիներէն: Պ. Տալատիէ, Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, կը մերժէ հզօրապէս մարզուած արհեստով բանակի մը գաղափարը: Ֆրանսացիները միշտ մերժած են այս գաղափարը, որովհետեւ կը յիշեցնէ պետական հարուածներու եւ բանակը քաղաքական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

— « Տարի մըն ալ լաբենք մեր կամքերը, կարելին եւ անկարելին փորձենք, հայ գրականութեան բերենք, մեր աշխատակիցներուն հետ, քիչ մը կենդանութիւն, քիչ մը արեւ ու շող, քիչ մը հետաքրքրութեան ու զոհուածութեան քանի մը վայրկեաններ: Մնացածը ձգելով դէպքերու յորձանքին ու տրամաբանական վախճանին»:

Այս հատուածը կը քաղեմ «Կեանք եւ Արուեստ» ամսագրի վերջին թիւէն (1937 յունուար):

Խմբագրական խորհրդածութիւն՝ նոր տարեշրջանի առթիւ:

Աւելի գունաւոր նախադասութիւն մը.

— « Տխուր է հաստատել որ, մեր ունեցած քիչ մը լաւատեսութիւնն ալ փետրաթափ եղաւ: Եօթը հարիւր հազարի հասնող գաղթահայութենէ մը եօթը հարիւր բաժանորդ ունենալու մեր համեստ ակնկալութիւնը չիրականացաւ »:

Տագնապը այս չէ միայն:

— « Մէկը միւսին ետեւէն իրենց հոգերուն մէջ կը մեկուսանան եւ հրապարակէն կը քաշուին մտաւորականները: Հանրային գործունէութեան համար խանդավառութիւնը կը պակսի երթալով ... »

Կը դարձնեմ էջերը: Անտիպ նամակ մը՝ Սուրէն Պարթեւեանէն. գրուած՝ 1919 նոյեմբեր 22ին, Իզմիրէն Պոլիս:

— « Առ այժմ ես հոս «Տարեցոյց»ի մը ետեւէն իմ, քիչ մը դրամ շահելու կամ աւելի շահուած քիչ մը դրամ արդարացնելու պատմութիւն մը: Կինս ալ, քիչ օրէն, Փարիզ կ'անցնի իր քրոջ ու փեսին հետ ապրանք բերելու եւ կոկիկ շահ մը իրագործելու առաջադրութեամբ:

« Մինչեւ Յունուար այսպէս կ'անցընենք: Եթէ ամիսուկէսէն Պոլիս վերադարձս չվճռուի, մտադիր եմ գրականութենէ ի սպառ քաշուիլ եւ Մանչէսթր անցնելով փառչարի գործի ձեռնարկել »:

Եթէ ողբացեալ գրագէտը ողջ ըլլար, բուն «Բայքայումը» այսօր պիտի գրէր, առնուազն տասը հատոր:

Եւ բախտաւո՞ր պիտի սեպէր իր ապրած օրերը:

Այն ատեն, գոնէ հող ունէր ոտքին տակ: Ու սերունդներ կը հոսէին դպրոցներէն, իրենց կարգին արտադրելով «ընթերցող հասարակութիւն»:

Հիմա գլուխը վերցնէր եւ տեսնէ՞ր:

Տեսնէ՞ր չարանը գրագէտ «փարչաճի»ներուն եւ «փարչա»ներու վերածուած մտաւորականութեան...

Տեսնէ՞ր սերունդը շարլոթօն տափաններով եւ տափակ ուսերով, որ օտար թերթեր թխած գրպանը կամ ափին մէջ, քուէլով կ'անցնի հայկական շրջանակներէն:

Տեսնէ՞ր սա միւսները, որ կը բարեհաճին հարցնել, երբեմն.

— Ի՞նչ կ'ընեն սա մեր Հայերը...

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թրքական զեկոյց՝ Միլանի տեսակցութեան առթիւ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— Թուրքիոյ կառավարական շրջանակները կը բողոքեն այն ենթադրութեանց դէմ որոնց համաձայն Իտալիա փորձեր է Թուրքիան անջատել Խ. Միութենէն: Էնկիւրիի մէջ կը յայտարարեն թէ Թ. Ր. Արասի եւ Չիանոյի տեսակցութեան ատեն, երկու նախարարները միայն կարծիքներ փոխանակած են Տարտանէլի պայմանագրի մասին, եւ, ընդհանուր տեսակէտով մը, քննած են արեւելեան Միջերկրականի ապահովութեան եւ խաղաղութեան խնդիրները: Բայց եւ այնպէս դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ երբեք մէկդի դրուած չէ Իտալիոյ, Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ փոխադարձ աջակցութեան եւ ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքելու գաղափարը: Այս առթիւ կը հաւաստեն թէ մօտերս տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Իտալիոյ, Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարներուն միջեւ:

*** Յունական թերթերը գոհունակութիւն կը յայտնեն Միլանի տեսակցութեան առթիւ, շեշտելով թէ Յունաստան բացարձակապէս սիրալիր յարաբերութիւններ կը պահէ Թուրքիոյ հետ, իսկ Իտալիոյ հետ ալ կապուած է աւանդական բարեկամութեամբ: Աթէնքի մամուլին կարծիքով, իտալեւ-թուրք մերձեցումը, անգլեւ-իտալական համաձայնութենէն յետոյ, վերջնապէս պիտի ամրապնդէ խաղաղութիւնը Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ:

*** Թ. Ր. Արաս Պելկրատ հանդիպած ըլլալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարին հետ: Այս առթիւ իր գոհունակութիւնը յայտնեց Միլանի տեսակցութեան համար եւ շեշտեց.— « Պատեհութիւն ունեցայ հաստատելու Իտալիոյ բարեկամական դիրքը Եուկոսլաւիոյ եւ Յունաստանի հանդէպ, որոնց հետ քաղաքական շատ կարեւոր յարաբերութիւններ ունի, ինչպէս եւ Ռումանիոյ հանդէպ, որուն հետ առեւտրական կարեւոր յարաբերութիւններ ունի»: Ինչ կը վերաբերի Տարտանէլի պայմանագրին, Թ. Ր. Արաս ըսաւ թէ խնդիրը լուծուած է գործնապէս, իսկ վերջնական կարգադրութիւնը ժամանակի խնդիր է: Թուրքիոյ արտաքին գործածաւորը հերքեց այն լուրը թէ Իտալիա Տարտանէլի դաշինքը ստորագրելու համար պայման դրած է որ իտալական դպրոցներ բացուին Թուրքիոյ մէջ, վերադարձուին գրաւուած իտալական գոյքերը եւն.:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵ՞Ր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ?

Տեղական թերթերը երէկ հրատարակեր էին հետեւեալ հեռագիրը, Պերլինէն, փետրուար 5 թուականով.— «Անկրիֆ» (հիթլէրական օրկան) կ'իմանայ թէ ծանր ըմբոստութիւններ ծագած են Մոսկուայի մէջ: Վիթխարի ցոյցերու ընթացքին, որ սարքուած էին քաղաքին բանուորական թաղերու մէջ, արիւնալի ընդհարումներ պատահած են խորհրդային ոստիկանութեան եւ ուտահութեան վերահաստատման :Ճիշդ է որ բանուոր դասակարգին գնելու կացի՛ Սթալին): Ներքին գործավար Եէժով շարժման մէջ դրած է Չեկային «մասնաւոր զօրքը» որ կրակ բացած է բազմութեան վրայ: Տասնըհինգ հոգի սպաննուած եւ մօտ 40 հոգի ծանրապէս վիրաւորուած են: Միւս կողմէ, նոյն թերթը դարձեալ Մոսկուայէն կ'իմանայ թէ Պուխարինի, Ռիքովի, Ուգլանովի եւ միւս Թրոցքիականներու հարցաքննութիւնը կը շարունակուի: Երէկ ընդհ. դատախազ Վիշինսքի կը հրամայէ դէմ դիմաց հանել Ռատէքը եւ Պուխարինը: Ռատէք իր նախկին բարեկամին առջեւ կրկնած ըլլալով իր մեղադրանքները, Պուխարին, որ սրտի հիւանդութենէ կը տառապի երկար ատենէ ի վեր, տագնապ մը կ'ունենայ եւ հիւանդանոց կը փոխադրուի :

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊՈՒՇԿԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ա.

Բովանդակ ռուս ժողովուրդը փետրուար 10ին կը տօնէ իր մեծագոյն բանաստեղծին՝ Ալեքսանդր Պուշկինի մահուան հարիւրամեակը: Կարմիր դիծէն ներս թէ դուրս աննախընթաց պատրաստութիւններ կը տեսնեն, կարելի եղածին չափ շուքով նշելու այդ օրը: Խորհրդային աշխարհին մէջ վեց տարիէ ի վեր կը նախապատրաստուին այդ օրուան համար: Իսկ ռուս տաբագրութիւնը կարծես բոլոր հոգերը մէկդի դրած, ամիսներէ ի վեր կ'ապրի «Պուշկինեան օրեր»:

Սակայն, միայն Ռուսերը չեն, որ կը պանծացնեն իրենց ազգին հանճարը: Պուշկինի մահուան հարիւրամեայ տարեդարձը լայն արձագանգ գտաւ նաեւ կարգ մը երկիրներու մէջ (Ֆրանսա, Հիւս. Ամերիկա, Չեխօսլովակիա, Պուլկարիա, Չինաստան, Իրան, Աֆղանիստան եւն.), ուր հանդէսներ եւ դասախօսութիւններ կը կազմակերպուին ու բանաստեղծին երկերը կը հրատարակուին: Ատոնց է որ Պուշկին իբրեւ բանաստեղծ համաշխարհային համբաւ կը վայելէ:

Անկարելի է լրագրական քանի մը սիւնակներով ներկայացնել Պուշկինի ամբողջական պատկերը: Ռուս գրականութեան համար Պուշկինը նոր դարաշրջան մը բացաւ եւ հարիւր տարիէ ի վեր ռուս գրականութիւնը կ'աճի ու կը սնանի անոր շունչով ու ոգիով: Հարիւրաւոր հատորներ են գրուած Պուշկինի կեանքի եւ ստեղծագործութեան մասին եւ դեռ հարիւրներ ալ պիտի գրուին: Չեմ կարծեր որ ուրիշ ոեւէ հեղինակ այնքան մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան ենթարկուած ըլլայ, որքան Պուշկինը Ռուսաստանի մէջ (թերեւս միայն Շէյքսփիրը մեզի այս տեսակէտէն): Աւելի քան 130 ռուս երաժիշտներ իրենց ստեղծագործութեան նիւթ են դարձուցած բանաստեղծին գործերը: Բոլոր նշանաւոր ռուս նկարիչներն այս կամ այն ձեւով զբաղած են Պուշկինով (ինչպէս եւ հայազգի նկարիչ Այվազովսքին):

Ռուսիոյ մէջ գրեթէ բոլոր քաղաքները կը զարդարուին Պուշկինի արձաններով, դպրոցները, փողոցները եւ հանրային պարտէզները կը կրեն անոր անունը: Պուշկինին յատկացուած են բազմաթիւ թանգարաններ եւ գրադարաններ: Բանաստեղծին երկերը Ռուսիոյ մէջ թարգմանուած են 50 ազգութեանց լեզուներով: Իր հայրենիքին մէջ վերջին 40 տարիներու ընթացքին բանաստեղծին երկերը հրատարակուած են 30 միլիոն օրինակ:

Ո՞վ էր Պուշկին, եւ ի՞նչ է տուած ան ռուս ժողովուրդին:

Ալեքսանդր Պուշկին ծնած է Մոսկուա 1799ին: Հայրը զինուորական էր, իսկ մայրը Հաբէշի մը թոռը: Մայրը շատ չէր զբաղեր իր զաւակներով եւ փոքրիկ Ալեքսանդր մանկութիւնը անցուցած է մեծ մայրիկին (Հաբէշ Հաննիպալի կինը) եւ դայեակին քով (զոր անմահացուցած է իր երկերուն մէջ): 12 տարեկանին կը մտնէ Ցարսկոյէ Սելոյի լիսէն, զոր կ'աւարտէ 1817ին: Իր աշակերտական տարիներուն դասերով շատ չէր հետաքրքրուեր: Ճարպիկ, ժիր, չարաճճի եւ սրամիտ պատանի մը եղած է եւ ամբողջովին կլանուած ընթերցասիրութեամբ: Բանաստեղծութիւններ սկսած է գրել դպրոցին մէջ եւ 16 տարեկան հասակին արդէն իբրեւ բանաստեղծ համբաւ կը վայելէ:

Դպրոցը աւարտելէ վերջ, պետական պաշտօնի կ'անցնի եւ ամբողջովին կը նուիրուի աշխարհիկ կեանքի: 1820ին լոյս կ'ընծայէ իր առաջին քերթուածը՝ «Րուսլան եւ Լիւդմիլա», որ յեղաշրջում յառաջ բերաւ ռուս գրականութեան մէջ: Յետոյ իր տաղանդաւոր գրիչը ուղղեց ցարական կառավարական կարգերուն դէմ, որ եւ պատճառ դարձաւ իր աքսորուելուն: Ալեքսանդր Ա. կայսրը կ'ուզէր Սիպերիա աքսորել, սակայն ռուս անուանի բանաստեղծներ Կարամզինի եւ Ժուքովսկիի միջնորդութեան շնորհիւ Պուշկին աքսորուեցաւ Եկատերինոսլաւ քաղաքը՝ նահանգապետ Ինզովի հսկողութեան տակ: Հոն ծանր հիւանդութիւն կրեց եւ ապաքինման համար անցաւ Կովկաս, ուր մնաց երկու ամիս: Այստեղէն կ'անցնի Խրիմ եւ ապա Քիշնեւ, ուր փոխադրուած էր պաշտօնով նահանգապետ Ինզովը: Կովկասի եւ Խրիմի բնութեան գեղեցկութիւնները մեծ տպաւորութիւն կը գործեն Պուշկինի վրայ, որ շքեղ երգեր կը նուիրէ անոնց:

Քիշնեւի մէջ Պուշկինը կը շարունակէր իր անհոգ եւ սիրային արկածներով լի կեանքը: Ինզով կը սիրէր բանաստեղծը եւ բարեացակամ վերաբերում կը ցուցնէր: 1823ին նահանգապետ կը նշանակուի կոմս Վարանցով, որ խիստ կը վարուի բանաստեղծին հետ: Պուշկին կը խնդրէ փոխադրուիլ Օտեսա: Հոս լուրեր կը տարածուին թէ բանաստեղծը սիրահարուած է կոմսուհի Վարանցովայի: Նահանգապետի պահանջով Պուշկին կը հեռացուի Օտեսայէն եւ կ'աքսորուի Միխայլովսկի գիւղը, իր մօր կալուածին մէջ: Այդ շրջանին բանաստեղծը կ'արտադրէ շարք մը գեղեցիկ գործեր («Կովկասեան գերին», «Պախչէսարայի շատրուանը», «Եղբարք աւազակները» եւն.):

Միխայլովսկի գիւղին մէջ Պուշկին կը մնայ երկու տարի: Իր կեանքի ամէնէն խաղաղ եւ արդիւնաւէտ շրջանն է եղած այդ: Հոդ գրած է «Բորիս Գոդունով»ը, «Գնչուներ»ը, «Օնեգին»ի ամէնէն սիրուն գլուխները եւ ուրիշ մեծ ու փոքր բանաստեղծութիւններ:

1825ին կը մեռնի Ալեքսանդր Ա. եւ գահ կը բարձրանայ Նիկոլա Ա. բռնակալ կայսրը: Իր թագադրութենէն վերջ, ցարը Պուշկինին ներում կը շնորհէ եւ կը կանչէ Մոսկուա (1826 սեպտ.): 1825 դեկտ. 14ին մայրաքաղաքին մէջ կը ծագի Դեկտեմբերեաններու հռչակաւոր ըմբոստութիւնը: Պուշկին կը պատրաստուի մեկնիլ հոն: Սակայն նապաստակ մը ճամբան երեք անգամ կը կտրէ եւ նախապաշարումներով համակուած բանաստեղծը կը վերադառնայ գիւղ: Այդ պարագան իր կեանքը փրկեց: Երբ Մոսկուայի մէջ բանաստեղծը կը ներկայանայ ցարին, վերջինս կը հարցնէ որ եթէ Փեթերպուրգ գտնուէր, պիտի մասնակցէ՞ր Դեկտ. 14ի ըմբոստութեան: «Անպայման», կը պատասխանէ Պուշկին: Նիկոլա Ա. յոյս կը յայտնէ թէ բանաստեղծը այլ եւս յիմարութիւններով պիտի չզբաղի, թէ այսուհետեւ պիտի չգժտուին եւ ինքը ցարը պիտի դառնայ Պուշկինի գրաքննիչը…

Մոսկուայի մէջ Պուշկին միշտ շրջապատուած էր գրագէտներով եւ յառաջադէմ մտաւորականներով, որոնց շրջանակին մէջ կը կարդար իր բանաստեղծութիւնները: Ամէն տեղ ցանկալի հիւր էր եւ ամբողջ Մոսկուան իր մասին կը խօսէր: Այդ ցոյցերը, բնականաբար, հաճելի չէին կառավարութեան եւ Պէնկէնտորֆ պահանջեց, որ իր գրուածքները ուրիշներուն կարդալէ առաջ, ցոյց տայ կայսեր: Պուշկինին շատ ծանր կուգար այդ պահանջը, սակայն ստիպուած էր համակերպիլ: 1827ի գարնանը Պուշկինին թոյլատրուեցաւ վերադառնալ Փեթերպուրգ:

Սակայն բանաստեղծին բուռն խառնուածքը ոչ մէկ տեղ հանգիստ չի գտներ: Անվերջ կ'երթեւեկէ Մոսկուա եւ Փեթերպուրգ, ապա առանց կառավարութեան լուր տալու կը ճամբորդէ Կովկաս, որուն համար խիստ դիտողութիւն կը ստանայ: Յոգնած ամէն ինչէ, բանաստեղծը կ'որոշէ ամուսնանալ:

Իր ապագայ կինոջը՝ Նաթալիա Գոնչարովայի Պուշկին առաջին անգամ կը հանդիպի 1828ին Մոսկուա: Վերջին աստիճանի գեղեցիկ եւ երիտասարդ աղջիկը առաջին իսկ վայրկեանին կը հմայէ բանաստեղծը: Յաջորդ տարին Պուշկին կը խնդրէ օրիորդին ձեռքը, սակայն մերժում կը ստանայ: Միայն երրորդ առաջարկին վրայ (1830, ապրիլին) աղջկան ծնողքը իրենց հաւանութիւնը կուտան եւ երկար քաշքշուկներէ վերջ, 1831 փետր. 18ին կ'ամուսնանան: Բանաստեղծին զոքանչը ծանր բնաւորութեան տէր մէկն ըլլալով, մեծ անախորժութիւններու դուռ կը բանայ: Այս ամուսնութիւնը Պուշկինի համար եղաւ ճակատագրական:

Ցարդ ստուգուած չէ, թէ արդեօք կինը կը սիրէ՞ր Պուշկինը: Բանաստեղծը սիրահարած էր ծայր աստիճան եւ մեծ գուրգուրանքով կը վարուէր իր կնոջ հետ, (երբ ամուսնացան Պուշկին 32 տարեկան էր, կինը՝ 18): Կինը իր հերթին պարտաճանաչ եւ բարեացակամ էր դէպի ամուսինը: Ունեցան չորս զաւակներ եւ Պուշկինի շառաւիղն շատերը ողջ են: (Բանաստեղծի փոքր աղջկան տղան ամուսնացաւ Ալեքսանդր Բ.ի աղջկան հետ: Այս վերջինին աղջիկը՝ Օլկան ամուսնացած է Լորտ Մէյլքովլի թոռան հետ եւ ներկայիս կը բնակին Փարիզ):

Ամուսնութեան առաջին տարիները կ'անցնին խաղաղ: Մոսկուայէն կը փոխադրուին Ցարսկոյէ Սելօ: Պուշկին կը նուիրուի գրական աշխատանքի: 1833ին կ'ընտրուի կաճառի անդամ եւ Նիկոլա Ա. բանաստեղծին կուտայ պալատական աստիճան: Աշխարհիկ կեանքը մեծ ծախքերու կը կարօտի եւ Պուշկին նիւթապէս շատ կը նեղուի: Նորէն կը սկսի իր անհանգիստ կեանքը: Պարտքերու տակ կ'իյնայ, ճամբորդութիւններ կը կատարէ, անհիմն կերպով կինը կը նախանձի եւ քաղքենի շրջապատին կողմէ բամբասանքի կ'ենթարկուին: 1834ին կինը կը մեկնի իր մեծ հայրենիքին կալուածը: Նոյն տարուան աշնան կը վերադառնայ իր մեծ եւ փոքր քոյրերուն հետ:

Իր գեղեցկութեան շնորհիւ Պուշկինի կինը մեծ յաջողութիւն կը գտնէ պալատական շրջանակներու մէջ: Հոն կը ծանօթանայ հոլանտական դեսպանի հոգեզաւակին՝ Ֆրանսացի սպայ Տանթէսին հետ: Շշուկներ կը պտտին թէ Տանթէս կը սիրէ բանաստեղծին կինը եւ փոխադարձաբար անոր համակրանքը կը վայելէ: Կը սկսին պատմել նաեւ թէ տիկին Պուշկինի մեծ քոյրը սիրահարած է Տանթէսին, իսկ բանաստեղծն ալ կը սիրէ փոքր քոյրը: Կը ստեղծուի կախարդական շրջանակ մը,— Պուշկին կը սիրէ իր փոքր քենին, Տանթէսը՝ իր կինը եւ մեծ քենին ալ Տանթէսը: Այս բամբասանքները երթալով աւելի կը տարածուին եւ 1836ին Պուշկին անստորագիր նամակներ կը ստանայ, որոնց մէջ զինքը կը ծաղրեն իբրեւ խաբուած ամուսին: Շշուկներ կը տարածուին թէ բանաստեղծին կինը սիրային կապ ունի կայսեր հետ:

Այս ստոր հալածանքը կը վերջանայ մենամարտով՝ Պուշկինի եւ Տանթէսի միջեւ, որ տեղի կ'ունենայ 1837 յունուար 27ին (Հ. Տ.): Պուշկին ծանրապէս կը վիրաւորուի եւ երկու օր վերջը՝ յունուար 29ին (փետր. 10) կը մահանայ:

Այն ատենուան թերթերէն մէկը կը գրէ.— «Խամրեցաւ մեր բանաստեղծութեան արեւը»: Սակայն Նիկոլա Ա. կ'արգիլէ որ եւ է բան գրել բանաստեղծի մահուան պարագաներու մասին եւ միայն տասը տարի վերջը ռուս հանրութիւնը կ'իմանայ բուն ճշմարտութիւնը:

Ռուս մեծագոյն բանաստեղծը զոհն էր իր հանճարեղ գրչին:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹՈՒԹ ԱՆ ԽԱՄՈՆԻ ԱՂԱԽԻՆԸ

–.–

Պէն Ֆանամ ութ օրէ ի վեր Գահիրէ էր: Քիչ ատենուան մէջ ան հաւաքած էր բաւական թիւով թանկագին քարեր ու հնութիւններ, որոնց մէկն էր նաեւ մեծ միջատ մը՝ մասնաւոր նիւթէ մը պատրաստուած: Միջատին փորին վրայ կային սեպագիրներ: Պէն Ֆանամի հետաքրքրութիւնը կ'անհանգստացնէր զինքը, ու ան դիմեց գիտունի մը, որ իրեն թարգմանեց գրուածքը,— «Ով որ դարձնէ միջատին գլուխը դէպի աջ, իրեն պիտի յայտնուի կէս գիշերին»:

Այս չափազանց հետաքրքրական պարագան զարմացուց Պէն Ֆանամը: Նոյն գիշերը, պառկելէ առաջ, ան դարձուց միջատին գլուխը դէպի աջ ու խնդաց ինքն իր վրայ,— ի՞նչ պիտի տեսնեմ արդեօք:

Այնքան յոգնած էր, որ չկրցաւ սպասել գիշերային հիւրին: Քիչ յետոյ ինկաւ Մորփէոսի գիրկը:

Պէն Ֆանամ երկար չքնացաւ: Աղմուկ մը զինքը արթնցուց: Երբ աչքերը բացաւ, անսովոր բան մը տեսաւ,— աթոռին վրայ, որ կը գտնուէր սենեակին խորը— նստած էր կին մը, հին եգիպտական հագուստ հագած, ո՞վ է սա: Պէն Ֆանամ ջանաց ոտքի ելլել, բայց իր հիւրը իրեն նշան ըրաւ ոտքի չելլել: Կինը բաւ մեղմ ձայնով.

— Խնդրեմ, մի՛ շարժիք: Ձեր սենեակին մէջ կին կայ, որ ձեզի թոյլ չի տար ձեր անկողինէն ելլել…

— Բան մը պիտի չըսէ՞ք ինծի, հարցուց Պէն Ֆանամ:

Կինը ընդհատեց զայն.

— Ոչինչ պիտի ըսեմ ձեզի, բայց ըսէք շուտով թէ ի՞նչ կ'ուզէք ինծմէ…

— Ե՞ս կանչեցի ձեզ…

— Անշուշտ: Չէ՞ որ աջ դարձուցիք միջատին գլուխը:

— Ա՜… ուրեմն… դուք…

— Այո, ես… Շուտ ըսէք թէ ինչ կ'ուզէք: Եկած եմ ձեր մօտ՝ ձեր փափաքը կատարելու համար: Կը գուշակեմ,— ձեր միայն մէկ փափաքը պիտի կատարուի…

— Տեսէք, տեսէք… Ուրեմն, դուք մէկն էք այն բարի ոգիներէն, որոնք կուգան կէս գիշերին՝ բարի առաջադրութիւններով: Ու դուք պիտի կատարէք իմ ցանկութիւնս: Ձեր այս վերաբերումը որքան գեղեցիկ է… Ես բոլորովին տարբեր երեւակայած եմ այդ ոգիները, որոնք կը յայտնուին կէս գիշերին, ու մեծ ցանկութիւն ունէի հանդիպիլ անոնցմէ մէկուն: Բայց ինչո՞ւ այդքան հեռու նստած էք… Եկէք նստեցէք այս աթոռին վրայ:

Կինը յանկարծ ոտքի ելաւ ու նստաւ անոր քով:

— Ես արդէն կատարեցի ձեր ցանկութիւնը: Կը ցաւիմ բայց…

— Ինչո՞ւ ցաւիք…

— Ես ուզեցի ընել ձեզի բան մը, զոր դուք անձամբ չէք կրնար ընել… Այլ եւս ոչինչ կրնաք ցանկալ ինծմէ:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Այսպէս է,— սկիզբէն իսկ ձեզի յանձնարարեցի ուշադիր ըլլալ, որովհետեւ միայն մէկ բան կրնաք ցանկալ:

— Բայց, խնդրեմ… ատիկա բոլորովին անարդար բան է… Իմ ցանկութիւնս այդ չէր… ո՞վ էք դուք: Ի՞նչ է ձեր անունը:

— Անունս հետաքրքրական չէ: Դուք չէք կրնար նոյն իսկ արտասանել զայն:

— Օտարուհի կը թուիք, բայց կը տիրէք մեր լեզուին…

— Ահա… Ատիկա իմ ամենադժուարին պարտականութիւններէս մէկն է: Անպայման պէտք է որ սորվիմ լեզուն անոր, որ կը դարձնէ միջատին գլուխը:

— Կ'երեւի թէ շատ լաւ մեթոտ մը ունիք լեզուներ սորվելու:

— Երբեմն բաւական դժուարութեան կը հանդիպիմ:

— Բայց ձեր մէջ ո՞րկէ ծագում առաւ ուրուականի նման թափառելու գաղափարը:

— Ատիկա մաքէս իսկ անցած չէ. բայց, պարտադրեցին ինծի… բանով մը օգտակար չկրցայ ըլլալ ձեզի… զոնէ պատմեմ պատմութիւնս ձեզի: Ես աղախինն էի անուանի փարաւոն Թութ Ան Խամոնի: Ան շատ լաւ մարդ մըն էր: Բայց, երկար չկրցայ ծառայել իր մօտ: Իմ աշխատանքս շատ ծանր չէր, իմ պաշտօնս էր Փարաւոնին արդուզարդովը զբաղիլ: Ան շատ գոհ էր ինծմէ: Ամէնքը կը սիրէին զինքը: Կը սիրէի եւ ես զինքը: Գիտնայի՞ք միայն թէ որքան արտասուեցի, երբ Անգլիացիները գր[աւեցին] տան անոր գերեզմանը: Հազար տարիներէ ի վեր անոր գերեզմանը ինծի կը ծառայէր իբրեւ ապաստանարան: Երբ կը դարձնէին միջատին գլուխը, դուրս կ'ելլէի գերեզմանէս, կը շրջէի աշխարհը ու յետոյ կը վերադառնայի կրկին գերեզման: Անիկա ինծի համար հայրենի ու մայրենի օճախ մըն էր: Երբ Թութ Ան Խամոն կենդանի էր քուրմերուն մեծ իրաւասութիւններ էր շնորհած: Ատիկա մեծ սխալ մը եղաւ իր կողմէ: Անոնց խօսքը կ'անցնէր ամէն տեղ, ու ատիկա ճակատագրական եղաւ ինծի համար… Օր մը նստեր էի Փարաւոնի ծունկերուն վրայ: Քրմապետը մտաւ սենեակ: Երբ տեսաւ մեզ, խստօրէն յանդիմանեց զիս: Ես, բարկացած իջայ ծունկերէն վար եւ ուղղուեցայ դէպի դուռ: Դուրս ելլելէ առաջ, դարձայ ետեւ եւ հեգնօրէն լեզուս ցոյց տուի: Ու իմ այդ վերաբերումս պատճառ եղաւ դժբախտութեանս: Անէծք տուաւ ինծ հազարաւոր տարիներ դեռ բուհին ըլլալու անոնց, որոնք կը դարձնեն միջատին գլուխը: Անկէ ի վեր ես կը կատարեմ զանազան ցանկութիւններ: Եթէ կը խորհիք թէ դիւրին բան է այդ, կը սխալիք… Գիտէ՞ք ինչ ցանկութիւններ ունին մարդիկ… Ամէնքը ձեզի պէս չեն…

— Շատ յիմար չեն, այնպէս չէ՞…

— Ոչ, պարոն, այդ ըսել չուզեցի… Ընդհակառակն, շատ ողջախոհ են… Սկիզբը ատիկա դժուարին կը թուէր ինծի: Բայց ժամանակի ընթացքին վարժուեցայ: Ինչե՞ր կը ցանկան մարդիկ… Ոմանք կ'ուզեն որ մեռցնեմ մէկը ու իրենք ժառանգեն անոր հարստութիւնը: Ուրիշներ կը փափաքին որ զիրենք հարստացնեմ, ու այսպէս զանազան ձեւի ցանկութիւններ: Ատոնք դիւրին գործեր են ու մէկ վայրկեանի մէջ կարելի է կատարել: Բայց ոմանք բացառիկ ցանկութիւններ ունին… ընդհանրապէս… տեսակ մը…

— Այո, տարբեր մարդիկ՝ տարբեր ցանկութիւն մը որուն համար կ'ուզեն… ցանկութիւն մ ըրուն համար կ'ուզեն խնդրել ձեզմէ, բայց… Այսուհանդերձ, ես կը խորհիմ թէ ինծի համար բացառութիւն մը պիտի ընէք: Այն ատենուան կիները, կը խորհիմ, այժմու կիներուն նման նուրբ չէին: Բայց, աւելի քաղցր էին: Անշուշտ դառնալով ձեզմէ… պիտի չմերժէք զիս, չէ՞…

Պէն Ֆանամ դարձուց գլուխը դէ[պի]… կինը: Բայց մեծ եղաւ զարմացումը, երբ տեսաւ թէ ոչ ոք կար… կինը չքացած էր:

ԼԷՅԳԻԹ ԻԳՆԻ ԷԳԻԱ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

** Լէյգիթ Իգնի Էգիա եգիպտական ժամանակակից երիտասարդ տաղանդաւոր գրագէտներէն մէկն է որուն անունը յաճախ կ'երեւի եգիպտական մամուլին մէջ եւ որուն վէպերն ու պատմուածքները մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն:

ՌՈՂԵՐՁ ԵՐԳԻ. ՆՈՒԱԳԻ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

Քեամանչահար, հողի Ռուբէն,

Լսեցի ոսկի մատներուդ տակ խայտացող եւ հեծկլտացող ոսկերեան քեամանչայիդ թրթռական երջանկութիւններն ու վիշտերը: Եւ հիմա կը յորդի հոգիս խինդերով, ցաւերով: Արդ տոլցուն է հոգի իմ՝ իբրեւ սկիհ երգի, նուագի, տեսիլքի, Արեւելքի:

Պահ մը դուն ալ ինծի ունկնդիր:

Ես լսած էի քեամանչան երբ դեռ ան «ռապապա» անունով նախնական նուագարան մըն էր միալար ու կը հեծեծէր արաբական ովասիսի մը արմաւենիներուն տակ: Կ'ընկողմանէի ջուրին կարկաջին մօտ ու ծերունի աշուղ մը հոգի կուտար ռապապային: Անոր շուրջը կ'օրօրուէին թռչնախումբեր եւ կոյս մը կը պարէր ջուրին վրայ, ձեռքին մէջ ունենալով արմաւենիի ու ճառագայթի ճիւղեր: Ինչպէս Ենգատի այգիները կը փոխուէին անմահաշիթ գինիի՝ այնպէս ալ դրախտին յորդառատ լոյսն էր որ կը վերածուէր երաժշտութեան, ընկերակցութեամբ հոգիիս զարկերուն:

Անգամ մը, կը ճամբորդէր մեր կարաւանը, գիշերով, անապատին մէջէն դէպի Բէթրա: Յանկարծ ուղտերը անշարժացան աւազաշխարհին անսահմանութեան մէջ:

Ռապապան կը հեծեծէր քաղցրօրէն:

Իջայ ուղտէս ու կռնակի վրայ պառկեցայ՝ աչքերս անհուն երկինքին մէջ վազող աստղերուն: Արթնցաւ մէջս քնացող դարուն մը եւ շարժեցաւ այն լճակը որուն իւրաքանչիւր կաթիլը ծորած է սրտին ամպերէն:

Երկինքը կը դառնար լուսաշիթերու մէջ, իր շրջագիծին վրայ: Ալլահը կը ճամբորդէր, մէլէքներու շքախումբով, մօտենալու համար մեզի եւ լսելու ռապապան:

Ջերմութիւնը կը ծանրանար սրտիս վրայ եւ բանաստեղծութեան ծաղկաճոխ ոստ մը կ'երկարէր վրաս:

Երգը կը տեղար նման հոգեկան մանանայի, նման սիրուհիի մը մարմինէն վիժող անուշահոտութեան:

Քովս ծունկի վրայ էր Եամիլէն, գեղեցիկ Արաբուհին, որուն աչքերուն մէջ կը շրջէին աստղեր: Ռապապան կը հիմնէր ովասիս մը, օրօրուող եռապի մը դողը: Արաբուհիին աչքերուն մէջ կ'ըմպեղուէին աստղերը՝ արցունքներու մէջ:

Եամիլէի հոգին թողած իր մարմինը աւազներուն վրայ՝ պարեց լուսնին շողերուն մէջ:

Օ՜, հոգիներու ալեկոծութիւնը անապատական գիշերին ներքեւ:

Մե՛ղմ էր, սրտախռով քաղցրութեամբ, ձայնը ռապապային՝ նման զեփիւռին որ խառն է սիրային խօսքերու հետ, ու մերթ թաւ էր, խռովքով թրթռուն, նման տառապողի մը կրակէ աղաղակին:

Վիրաւոր սոխակներ կ'ոստոստէին կրակէ ճիւղերու վրայ եւ կ'որոնէին ապաստներ:

Եամիլէն կը պարէր հոգեւին՝ փաթթուած բոցերու:

Խուլ համերգով մը անապատը կը հոսէր անհունին մէջ:

Ջիւսոր հերոսներ կը փախչէին, գրկած գեղուհիներ: Հեռուն տեղի կ'ունենային նայուածքներու պատերազմներն ու պարտութիւնները:

Աչքերուս մէջ կ'իյային Արաբուհիին արցունքները:

Լսեց ռապապան: Երբ սկսանք ճամբորդել՝ մեզի կը թուէր թէ ճեննէթ մը կը շինէինք աւազներուն վրայ: Գլուխս լեցուն էր ռապապային պարերգով:

Երբ բաժնուեցայ՝ հոգիիս մէջ կը տանէի ոսկի ճամբաներ, գոհարներով լեցուն կարաւաններ եւ շքեղութիւնը հէքեաթներուն:

Ռապապան էր որ ինծի նուիրած էր այդ բոլորը:

Ու տարիներ վերջ, արեւելեան քաղաքի մը մէկ ըմպարանին մէջ հանդիպեցայ աշուղին որ կը նուագէր երկլար ռապապա մը, զայն դետեղած իր մօրուքին վրայ:

Մօտեցայ իրեն ու հարցուցի Եամիլէն: Ըսաւ.

— Ալլահը թող արժանի ընէ անոր հոգին ճեննէթի…

— Ի՞նչէ մեռաւ Եամիլէն…

— Ցաւը անծանօթ մնաց մարդերուն…

— Իրա՞ւ մեռաւ…

— Գիտցիր սակայն որ ողջ է անոր հոգին ու հոգիին ձայնը…

— Ո՞ւր է…

— Ռապապայիս մէջ: Իր քովն էի վերջին վայրկեաններուն. ռապապան ձեռքերուս մէջ կուլար: Եամիլէ կիսովին կանգնեցաւ եւ աչքերը մահով լեցուն՝ ըսաւ. «Կ'արձակեմ հոգիս ռապապայիդ մէջ…»: Հիմա լսէ՛…

Ու սկսաւ նուագել:

Եւ իրաւ էր, ճշմարիտ կ'ըսեմ որ իրաւ էր ծերունին: Եամիլէն ռապապային մէջն էր եւ անհուն քաղցրութեամբ կը բացատրէր՝ մարդերուն անծանօթ մնացած իր մեծ ցաւը:

Գինի ուզեցի եւ ըմպեցի ողբակաւորէն՝ արտասուքներս խառնելով իր մէջ:

X

Եւ այն օրէն մինչեւ այս օրը՝ ո՜րքան Եամիլէներ, մարմինով ու հոգիով գողալներ մեռան իրենց հոգիները նետելով այդ ճոխացող նուագարանին մէջ:

Որքան պերճացաւ գործիքը հազարան վարդերով, հազարան բլբուլներով:

Թելեր աւելցան ու հոգիներ եւ հէքեաթները օղերու պէս կախուեցան իր ականջներէն:

Ի՜նչ կրակէ մէջքիկներու մէջէն անցաւ ան, ի՜նչ սէրերու սուրբ սեղաններու, սկիհներու մէջէն:

Եւ հասաւ ընծան Ռուբէնի ոսկի մատներուն մէջ եւ հոգեճիւղ մատներուն մօտ դաշնակահարուհի տիկին Ռուբէնի:

Ցեղեր իրենց յորդող հոգիէն փերթեր նետեցին:

Ու ցեղ մը, որուն աչքերուն մէջէն անցաւ արիւնէ վերջալոյս մը, իր հոգիէն շատ բան տուաւ քեամանչային:

Ու հիմակ մենք, տարագիրներս, մենք յիշատակներ որոնող անօթեններս երգի, նուագի, տեսիլքի, Արեւելքի եւ հայրենիքի, հայրենիքի…

Մենք խմբուած բոլորուեր ենք քեամանչային շուրջը, կրակէ կարօտով ըմպելու մեր բանաստեղծութիւնը, երաժշտութիւնը, մեր տեսլանկարչութիւնը, փիլիսոփայութիւնը:

Քեամանչա, խօսող խաչ, խաչեալներու համերգ, տառապելոց մխիթարութիւն, քեամանչա:

Քեամանչա, կարօտելոց թռչնատատ պարտէզ, խռովելոց հաշտութիւն, դառնացեալներու երանութիւն, քեամանչա:

Քեամանչա, թարգման անձայն հեծեծողաց, աներակաց վարդենի, … լոյ հրձիգ, քեամանչա:

Քեամանչա, ձայնահոյլ պառնաս…, բարի եկար, յիշեցնելով մեզի մեր բիւրաստղութիւնը, մեր վարդաբոյր օրերը որոնք կորան անվերադարձ… տարութեան անդունդներուն մէջ:

Քեամանչա, դուն մեզի կը բերես մեկնածներու սիրելի ձայները:

Ձայնէ, քեամանչա ու թող որ հոգիս խլեմ իր արմատներէն եւ բռնի նետեմ երգիդ մէջ, որպէս չպաղի ձայնդ այս անաստուած արտամուտքին մէջ:

Սրտի ու մեղեդիի օր է. գինի լեցուցէք Ռուբինեանց կենացը, … ու քեամանչա սիրողներ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

— Կարպիս չէր կրցած պատասխանել քննիչի հարցումներուն:

ՔՆՆԻՉԸ.— Տնտես աղբար, … մը խոտ բեր որ ուտէ, ոչխարի … լեզու չունի:

ԿԱՐՊԻՍ, (տեսնելով որ իր … նապաստութեան դպած էր).— … տես աղբար, երկու տուփ բեր որ … բոնին հետ միասին ուտենք:

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

— · —

«ՀԱԶԱՐ ԵՒ ՄԻ ԱՌԱԿԱՒՈՐ ԲԱՆՔ»

Թրքահայ մեր տպագրիչը, Ճանիկ Արամեան, 1874ին այս վերնագրով գիրք մը հրատարակեց Կ. Պոլսոյ մէջ։ Հեղինակն էր Մխիթարեան ճախ֊կին միաբան Գաբրիէլ արք. Այվազովսքի, եղբայրը նոյն անունը կրող յայտնի նկարիչին, ու հայ եկեղեցին վերադարձած ուրիշ անուանի կար֊գակիցներու եւ անձնաւորութեանց հետ։ Այս գիրքը, էապէս ժողովրդա֊կան գործ մը ըլլալով, շատ արագ սպառում մը ունեցաւ եւ կարելի չե֊ղաւ նոր տպագրութիւն մը ընել, ո֊րովհետեւ գրաքննական խստութիւն֊ները գրեթէ նոյն առեններն սկսան ի֊րենց խափանարար դերը։

Այվազովսքիի հատորը այս պատ֊ճառաւ դարձաւ շատ հազուագիւտ։ Եւ անկէ ասդին, նոյն իսկ ազատու֊թեան շրջաններու մէջ, բոլորովին մոռցուեցաւ ու ոչ ոք խորհեցաւ վերստին տպել զայն։

Մեր ընթերցողներուն հաճոյք մը պատճառելու համար է որ այդ գիրքը կազմող 1001 քառեակներէն յաւագոյնները կը հրատարակենք այսօրուընէ սկսեալ։ Հեղինակը, որ իր ժամանակին մեծագոյն իմացականու֊թիւններէն մէկն է եղած եւ թողած է գրական ու պատմական նշանակելի գործեր, մասնաւորաբար Քոփլովի առակներու թարգմանութիւն մը որ մեր ժամանակակից գրականութեան զմայլելի գոհարներէն մէկն է, իր յառաջաբանին մէջ բացատրած է այս աշխատութեան էութիւնը։

Ցաջորդ կիրակի՝ քաղուածք մը այդ յառաջաբանէն, որ նոյն ատեն պէտք չի թողուր մեզի բացատրել թէ ինչո՞ւ կ'ընենք այս վերատպութիւնը։

ԱՌԱԿՆԵՐ

Ապրիշում է՝ չի փրթիր,
Պողպատ է՝ չի՛ կտրըւիր,
Ոսկի է՝ չի ժանգոտիր,
Հայ է՝ չի յուսահատիր։

Գողը գողէն գողցաւ,
Դատաւորն վրրայ հասաւ,
Իր բաժինն ընդունեցաւ,
Աստուած տեսաւ՝ զարմացաւ։

Աղուէսուկին հարցուցին,
Խօսքիդ վըկայ մի ունի՞ս,
Աղուէսը նայեց պոչին,
Ասաց, սա՛ վըկայ խօսքիս։

Ծըգնաւոր է՝ միս չուտեր,
Միայն լոպի՝ սոխ ու սըխտոր,
— Բայց թէ լաւ որս մի զըտնէր,
Նա չէր թողներ միսն ու ոսկոր։

Մէկին խաչիկ կ'ասէինք,
Խան-Ճամփէն հանեցին,
Միսին տանիկ կարծեցինք,
Խաչը ծոցէն հանեցին։

Աղուէսը խաբուսիկ է,
Թող երթայ գայ հաւտունը․
Նորա վերջին երթալիքն է
Մուշտակ կարողի տունը։

Որ գընացիր մի երկիր՝
Տեսար ամէնքը կոյր են,
Դուն էլ մէկ աչքդ խըփիր,
Թէ չես ուզեր դուրս վարեն։

Սար ու ձոր
Տէրտէրի փոր,
Որբան որ տաս,
Կ'ասէ՝ տո՛ւր տո՛ւր։

Տուր քուկին ունեցածըդ՝
Քանի որ բանը քո՛ն է,
Մահուընէդ վերջ թողածըդ
Ուրիշին է՝ քոնը չէ։

Տուր սիրով, թէ կուտաս,
Փոխարէնը սէր կ'առնուս․
Փողըդ փոխ թէ կուտաս,
Փոխարէնը հեռ կ'առնուս։

Լաւ է Հային պարտք ունենաս
Հոր մի հաց,
Քան թէ Թուրքին պարտք ունենաս
Փոր մի հաց։

Եթէ մարդուս ձեռքէն գար
Իրեն լեզուէն եկածը,
Ամէն բոշա փաշա կ'ըլլար,
Վա՛յ էր մեր հայրենեացը։

Խօսք կայ որ եթէ ասես
Օրն անգամ մի՝ սակաւ է․
Խօսք ալ կայ՝ որ եթէ ասես
Տարին անգամ մի՝ բա՛ւ է։

Ամէն բան տեղը կուզայ,
Հոգ մի՛ աներ դուն աղբար․
Միայն «քուսա»ն մնայ «քուսա»
Ու մեռածը չողջըննար։

Անհաստատ մարդուն համար
Ամէն տեղ գործ կը պակսի․
Մի՛ լինիր գըլորուող քար,
Չես լինիր հիմ դարպասի։

Ջուկըն գըլխէն կը հոտի,
Ջուրըն գլխէն կը կըտրի,
Ի՞նչ ասեմ այն խեղճ ազգին
Որ գիժ գըլխու հանդիպի։

Ուղտըն եղաւ՝ փիղը ընտաւ,
Փիղն եղաւ՝ ուղտը ընտաւ,
Ինչ որ եղաւ՝
Խեղճ Հայաստանին եղաւ։

Թմբուկին ձայնը հեռաւոր
Ականջի անոյշ կուգայ․
Հեռաւոր սուրբը զօրաւոր
Կ'ասեն, վախեմ ուշ կուգայ։

Դըրացւոյն հաւն հասարակ
Դըրկիցին սագ կ'երեւայ․
Մեր Հայուն իւր բաղն ու սագ
Ծըներըկի ձագ կ'երեւայ։

Մինթէ քու հա՞րդ է ամէն միրուքւոր․
Մինթէ սուրբ մա՞րդ է ամէն կարգաւոր․
Չե՞ս տեսեր, եղբայր, քատրոնի միջում
Մէկ երկու ժամուան սըտլիկ թագաւոր։

Ամէն հատիկ մարգարիտ չէ,
Ամէն խապրիկ երշմարիտ չէ,
Ամէն վար հայեցող մարդն
Կարծածիդ պէս միամիտ չէ։

Բուլխերիկը ծուռ լինի,
Բարձըր լինի՝ ցած լինի,
Հոգ չէ եղբայր, զէն չունի,
Թող մուխը շիտակ ելնի։

Գ. ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶՈՎՍՔԻ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

— • —

(ՍԵՒԱՄՈՐԹ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԸ ԵՒ ԱԶԳՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱԹՈԼԻԿԸ)

Տեղատարափ անձրեւը կ'իջնէ ան֊դադար, եւ բազմութիւններ այլա֊զան, ապաւինած հովանոցի մը պաշտ֊պանութեան՝ կը վազեն, կարծես անհա֊բեկ անծանօթ ու չար զօրութենէ մը։

Մինչ ուրիշներ ալ, առանց որ եւ է պաշտպանողականի, ապաստանած են խանութներու եւ սրճարաններու ցուցափեղկերուն առջեւ, իբրեւ տա֊րագիր թռչուններ։ Ջուրէն խխում դարձած մարդոց քրքինները կը լե֊ցնեն մթնոլորտը։ Հետաքրքիր նայ֊ուածքներ աջ ու ձախ, մանաւանդ ցու֊ցափեղկերէն ներս՝ մարդոց վրայ։

Բարեկամի մը խանութն եմ։ Դուր֊սը ցուցափեղկին առջեւ կեցողներու կարգին սեւամորթ մը կայ, եւրոպա֊կան տարազով, մաքուր եւ ներկայա֊նալի։ Ածուխի պէս սեւ երեսին վրայ, երկու վայրագ աչքեր կը պլպլան եւ կարծես չարութիւնն է որ կը հոսի։

Խանութին մէջ կեցողները եւ ես, ուզեցինք խօսքի բռնուիլ սեւամորթին հետ, համարձակութիւն առնելով իր այնքան հետաքրքիր նայուածքէն ու շարժումներէն դէպի խանութէն ներս։

Դուրս կ'ելլեմ, ցուցափեղկին առ֊ջեւ, եւ պատշաճ ձեւով մը կ'ըսեմ․

— Ի՞նչ կը փափաքիք, պարոն։

— Քեզի՞ ինչ, քու գիտնալիք բա՞֊նըդ է։

— Ոչ, ներողութիւն, սակայն կ'ու֊զէի գիտնալ թէ օգտակար կրնա՞մ ըլ֊լալ ձեզի, խանութ է վերջապէս, կր֊նայ ձեր պահանջքին գոհացում տալ։

— Դուն փաթրո՞նն ես։

— Այո։

— Ես, դուրսը խանութէն՝ փաթրօն չեմ ճանչնար, փաթրօնը ներսը կը կե֊նայ, հասկցա՞ր ...

Ապշահար ներս կը խոյանամ խա֊նութէն, եւ կը հրաւիրեմ բարկաճայթ սեւամորթը ներս... Կուգայ յօժա֊րութեամբ չեչտելով․

— Մօն շէր, մօն շէր, հիմա փաթ֊րօն ես, խանութէդ ներս, ըսէ ինծի, կարելի չէ՞ ինծի զոյգ մը չափի վրայ կօշիկ շինել ...

— Այո, այո ինչո՞ւ չէ ...

Եւ սակայն, հասակը մինչեւ խա֊նութին ցած առաստաղին հասնող սե֊ւամորթը, որ կը դողդղայ ճպուռի պէս բարակ ու երկար սրունքներուն վրայ, կատղած է, եւ անբացատրելի ծամածռութեամբ մը խօսքի տեղա֊տարափ մը կ'իջեցնէ մեր վրայ․

— Ի՞նչ, ինծի Սենեկալցի՞ կը կար֊ծէք, պարոններ, թնդանօթի մի՞ս, ճո՞րտ, վայրենի՞ ու ծախուա՞ծ ...

— Ոչ, հազար անգամ ոչ, կ'ընդմի֊ջեմ, մինչ ընկերակիցներս կը սար֊սափին։ Մենք ալ օտարականներ ենք, առանց հայրենիքի կը թափառինք։ Եւ մենք բոլորս ալ եղբայրներ ենք ա֊ռանց ազգի խտրութեան, չէ՞ որ Սե֊նեկալցին ալ, Հրեան կամ Ռուսը դառնութեան բաժակը կը պարպեն մեզի պէս ...

— Սակայն ի՞նչ էք դուք, ինչ ազ֊գութեան կը պատկանիք։

— Մեզ կը կոչեն Արմէն եւ մեր եր֊կիրն ալ Արմենիա ...

— Արմէ՞ն, Արմենիա՞ ... ես ալ Եթովպացի եմ, Տիրէ Տավացի ... կը ճանչնամ ձեզ, ձեր պատմութիւնը, ձեր ողբերգութիւնը ... եղբայրներ ենք մենք Հապէշներս ձեզի հետ․ հին է մեր եւ ձեր ազգին կապակցութիւ֊նը անցեալին մէջ։ Գիտէ՞ք որ պա֊ղատազին, մեր Նէկիւսները դիմում կատարեցին Հայ կաթողիկոսներուն, որպէսզի Լուսաւորիչի կրօնքը ընդու֊նինք, սակայն աւաղ չոր մերժում բա֊ւացանք։ Ընդհակառակը ծագման ենք, եկէք մեր երկիրը, սակայն հոս ալ մերժում ստացանք։ Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը ձեր մերժումներուն․ եղաւ այն՝ ինչ որ պատմութիւնը գրեց, արիւն եւ ողբեր֊գութիւն ... Եւ վերջապէս այս օտար երկիրներու մէջ տառապիլ հայրենիքի կարօտով ...

Ֆրանսերէն լեզուն այնքան սահուն եւ կատարեալ դուրս կը թափէր ան֊ծանօթ սեւամորթին բերնէն, որ զար֊մանքով հարց տուի․

— Սիրելիս, Ֆրանսացիի մը բեր֊նէն չեմ լսած այսպիսի առոգանու֊թիւն, կը կարծեմ թէ մտաւորականի մը առջեւ եմ։

— Այո, այո, կ'իմանաս օր մը թէ ով եմ ես, պիտի հանդիպիմ ձեզի ան֊պայման․ կրնաք խօսիլ հետս անգլիե֊րէն, արաբերէն եւ ... թուրքերէն։

Եւ իրապէս այս վերջիններն ալ կա֊տարեալ գեղեցկութեամբ դուրս կը թափէին Հապէշին բերնէն։

Սակայն ո՞վ էր այս մարդը, ծանօթ պատմութեան եւ գիտակ աշխարհի չարին ու բարիին, մանաւանդ միջազ֊գային գիւանագիտութեան, կամանց սեղաններու ապականութեան ...

Ոչ ոք գիտէ, եւ այսօր ալ տակա֊ւին հարց կուտամ ինքս ինծի թէ ո՞վ կրնար ըլլալ։

— Հարցուցէք բոլոր այն Հայերուն որ Հապէշիստան կը բնակէին․ օր մը օրանց անոնց քիթը արիւնեցա՞ւ, ոչ կարծեմ, անոնք իրական տէրն ու տի֊րականն էին մեր երկրին, իսկ հո՞ս ...

— Այո, գիտենք եւ երախտագիտու֊թեամբ կը յիշենք ձեր Նէկիւսը ... ։

Հազիւ արտասանած էի այս վերջին բառը, սեւամորթը սկսաւ բարձրա֊ղաղակ լալ։ Արցունքները կ'իջնէին այտերէն վար։ Եւ խոյանալով վրաս, ձեռքս առաւ եւ ... համբուրեց։

— Բարեկամ, ըսաւ, այսօր մենք գաղթականներ ենք։ Մեր երկիրը կը տքայ Հռոմի կրունկներուն տակ։ Ա֊տիս-Աբէպայի կայսրութեան առջեւ անկիւած Ցուղայի Առիւծը Հռոմ տա֊նելով, անոր տեղ բերած են վայրագ էգ գայլ մը։ Մեծ է մեր վրէժը հան֊դէպ մեզ ճնշողներու։ Այսօր թափա֊ռական եւ անտուն, մէկ միխիթարու֊թիւն ունինք,— վրէժ, եւ այդ ուղ֊ղութեամբ ալ մեր դաշնը միշտ կան֊գուն է, եւ կանգուն պիտի մնայ նա֊եւ ձեր դաշնը։ Նայեցէք սա ձեր քով կեցող մարդոց դիմագիծերուն, չատ բան կը բռնեցուած են իրենց ար֊մենական յատկանիշներէն, ձեր ... քիթը, մանաւանդ սա պարոնին քիթը.. հայկական է, հայկական։

Հասկցանք որ մարդը քիչ մը երկր֊պագած էր Բագոսին։ Եւ որպէսզի չտարուէինք մտածելու թէ այս մար֊դը դատարկապորտ մըն էր, դրպա֊նէն հանեց հազարնոցներու տրցակ մը եւ դուրս խոյացաւ ըսելով․

— Ներողամիտ կ'ըլլաք որ ձեզ ան֊հանգիստ ըրի, եւ մանաւանդ լացի։ Ձեր քով լացի, օտարներ չէք, լացի հայրենիքիս համար, ընտանիքիս հա֊մար, օտարը չտեսնէ մեր լացը։ Մնաք բարով, սակայն մէկ բան գիտ֊ցէք, մենք վայրենիներ չենք, այլ չար, այո՛, չար թշնամին դէմ։

Ապշահար իրարու երես նայեցանք։ Լռութիւնը խզելով ըսի քովս կեցող ընկերոջս մարդուն, որուն հայկա֊կան քիթին վրայ հիացած էր սե֊ւամորթ հայրենասէրը։

— Գիտե՞ս, մարդը հիացաւ քիթիդ վրայ եւ ըսաւ թէ իրական Հայ է այս մարդը։

— Ի՞նչ կ'ուզէիք որ պատասխանէր մեր այս հայրենակիցը․

— Իսկէն, ինչո՞ւ չըսիր թէ անիկա Հայ չէ, այլ կաթոլիկ ...

... Ընթերցող, հիմա համոզուեցէ՞ք վերջ թէ իրականութիւն է ինչ որ գրի առի, հարց տուր դուն քեզի,— ո՞րը բարձր է իբրեւ մարդ, սա սեւամորթ֊թը՞ թէ «ազգութեամբ կաթոլիկը» ...

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Հայ թատրոնը արտասահմանի մէջ

—o—

«Հայրենիք»ի աշխատակիցներէն ընկ. Մ. վերածին երկար տեսակցու֊թիւն մը ունեցած է դերասանապետ Ցովի. Զարիֆեանի հետ, որ վերջերս վերադարձաւ Հարաւ. Ամերիկայէն։ Արուեստագէտը պարզելէ յետոյ իր թատերական աշխատանքները՝ այդ գաղութին մէջ, խօսած է նաեւ արտա֊սահմանի հայկական թատրոնի մա֊սին։

Ահաւասիկ իր տեսութիւնները, ո֊րոնք նոյնութեամբ կը պատշաճին Եւրոպայի գաղութներուն․—

Հ.— Ձեզի ուղղակի հարցում մը, Պ. Զարիֆեան։ Դուք կը կարծէ՞ք որ արտասահմանի մէջ հայ թատրոն մը կրնայ իր գոյութիւնը պահպանել, զարգանալ եւ մնալ։

Պ.— Թատրոնը միայն մայր հայրե֊նիքի մէջ կարելի է կատարելութեան հասցնել, արուեստի մարդուն եւ հա֊սարակութեան գոհացումը ապահո֊վել։ Արտասահմանի մէջ մենք հաբ֊կադրուած ենք ցնցումներ հաղցնել գեղուհիի մը։ Եւ ի՞նչպէս կ'ուզէք որ այդպիսի տարազով ան գոհացում տայ ճաշակի տէր եւ տեսած մար֊դուն։

Եւ տխրութեամբ եւ յուզումով Պ. Զարիֆեան պահ մը կանգ առնելէ եւ խօսկալ եաւ, շարունակեց․

— Գաղթաշխարհի մէջ անտէր է գեղուհին, որուն վրայ չեն սեւեռեր համակրական հայեացքներ, զայն եր֊ջանիկ ու ներկայանալի ընծայելու։

Արտասահմանի հայ բեմը աղաղայ չունի։ Մեր թատրոնը հնակարկատի աստիճանին հասած է։ Մեր ժողո֊վուրդը կտորներ կուտայ որ ես կար֊կտեմ ու բեմադրեմ։

Եւ չեչտեմ ծանօթ ճշմարտութիւ֊նը․ գեղեցկութիւնը կը պահանջէ ճո֊խութիւն, հարստութիւն, շռայլանք եւ ապարանք։ Մենք ո՞րը կրնանք տը֊րամադրել սասնգմէ։ Ապարանքին տեղ ... խրճիթ մը։

Հ.— Բայց թատրոնի տաղնապը ընդհանուր է, նոյն իսկ մեծ ժողո֊վուրդներու մօտ։ Եւ չէ՞ք խորհիր որ սինէման, չարժապատկերը մահացու թշնամին է թատրոնին։

Պ.— Այո, գիտեմ որ սինէման ա֊ւերներ գործեց ոչ միայն մեր խեղ֊ճուկ գաղթաշխարհին, այլ ընդհան֊րապէս թատրոնին վրայ, վասնզի ան ըմբռնեց գեղուհիին պահանջները — ճոխութիւն, շռայլանք, պալատ։

Այսօր ամէն տեղ կը փչէին թատրո֊նի սիւները, իսկ դերասանները ա֊պաստան կ'որոնեն սթուտիօներու մէջ՝ փչող սիւներու ներքեւ չճզմը֊ւելու համար։

Այսպէս ալ պիտի լինէր, վասնզի արուեստը ընտրեալներու համար է եւ ոչ ամբոխին։

Սինէման մանրամասնութիւններ կուտայ, մատչելի է ամբոխին, մինչ թատրոնը կուտայ հոգեբանականը։

Հ.— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք մանրամաս֊նութիւններ բառով։

Պ.— Բեմին վրայ դերասանին լուռ խաղերը, ապրումները, արտայայ֊տութիւնները կը հասկցուին միայն ընտրեալներէն։ Սինէման կուտայ այդ բոլորին մանրամասնութիւնները ու տեսանելի եւ լսելի պատկերները — երազներ, երեւակայութիւններ, յա֊ճախանք, խռկում, երկուութեան պայքար, հոգեկան յուզումներ։ Ա֊սոնք կը տեսնէ, կը լսէ եւ կարծես կը շօշափէ ամբոխը եւ ուստի կը հասկը֊նայ ու կ'ըմբռնէ։

Հ.— Բայց արտասահմանի մէջ կերպ մը կա՞յ պահելու հայ թատ֊րոնը։

Պ.— Ռուսիոյ եւ Կովկասի մէջ հայ թատրոնը պահուած է չնորհիւ մեկե֊նասներու։ Թիֆլիսի մէջ մեր խումբը այդ մեկենասներէն կը ստանար տա֊րեկան 12,000էն մինչեւ 15,000 ռուբ֊լի։ Ա. Մանթաշեան, առանձինն, տա֊րեկան կուտար 5000 ռուբլի։ Հոս կա՞յ մէկը, ունեւոր մը, որ նոյն իսկ քա֊նի մը հարիւր տոլարի չնչին գումարը յօժարի յատկացնել այսպիսի նպատա֊կի մը։

Ըսեմ ձեզի աւելի չոր ճշմարտու֊թիւնը։ Գաղթաշխարհի հայ թատրո֊նի գոյութիւնը կախում ունի մէկ եր֊կու արուեստագէտներէ եւ քանի մը արուեստասէրներէ։ Ասոնք է որ պիտի պահեն հայ թատրոնը կամ ... Մինչ մեր ունեւորները կը վախնան թատրոնէն, ինչպէս պիտի վախնային տարափոխիկ հիւանդութիւններէն։

Հ.— Թատրոնը «ազգային սեփա֊կանութիւն չէ» մեր մէջ։

Պ.— Դժբախտաբար անհատական սեփականութիւն է։ Դարձուցէք թատ֊րոնը ազգային սեփականութիւն։ Ա֊սոր համար մեծամեծ գումարներ պէտք չեն։

Հ.— Ուրեմն կարելի՞ է կազմել Ամերիկահայ թատրոն մը։

Պ.— Իմ կարծիքով կարելի է Մ. Նահանգներուն մէջ կազմել փոքրիկ֊սինեալ թատերախումբ եւ տալ դե֊ղարուեստական ներկայացումներ բո֊լոր հայաբնակ նահանգներուն մէջ։

Հոգւովս կը ցաւիմ, տեսնելով այս արուեստը ներկայ ողբալի վիճա֊կին մէջ, բայց մինակս ուժ չունիմ զայն փրկելու։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (190)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

Ցարոյի այդ ձեւերու իմաստը գի֊տէր Մուղսին, գօտիի արանքէն ծը֊խախոտի քսակը հանեց, նետեց գը֊գիրին։ Ցարօն լուռ, ծխամորճը լե֊ցուց, կայծքարը զարկաւ, վառած ա֊բեթը ծխախոտի վրայ դրած՝ բթա֊մատովը սեղմեց ու սկսաւ ագահօ֊րէն ծխել։

— Գեղին մէջ բան մը կը դառնայ, — առանց Մուղսիին նայելու խօսե֊ցաւ գզիրը։

— Ի՞նչ բան,— գրեթէ անտարբե֊րութեամբ հարցուց Մուղսին, որ իր մտքերով տարուած էր։

— Տղաքը մեր գեղն են ...

— Ծօ, սարսախ, ի՞նչ տղաք։

Մուղսիի յօնքերը վեր փախան, երեսի գոյնը թռաւ։ Ցարոյի թեւէն բռնած՝ ցնցեց։

— Ճանըմ, ո՞վ պիտի լինին որ, մեր տղաքը ... կ'ըսեն մեծ խումբ է....

— Մե՞ր գիւղին մէջ ...

— Գիւղը չէ, ձորի խարապա դոմը..

Մուղսին չչմած՝ չէր ուզեր, չէր կրնար հաւատալ այդ լուրին։ Ի՞նչ, գրեթէ գիւղի սահմանին մէջ, հազիւ կէս ժամ հեռու, ֆէտայիները եկած տեղաւորուած էին, իսկ կառավարու֊թիւնն ու քրտութիւնը մէկ երկու ժա֊մէն սար ու ձոր իրար պիտի խառ֊նէին, աշխարհ տակն ու վրայ պիտի ընէին՝ խումբի հետքը գտնելու հա֊մար, եւ անշուշտ պիտի գտնէին ... Մուղսիի ուղեղը սեւցաւ, բան չէր տեսներ, չէր կրնար մտածել։ Գզիրի տուած լուրը կայծակի նման զարկեր էր աջին, ու Մուղսին կը տեսնէր անյատակ անդունդ մը ոտքերուն տակ բացուած, ուրտեղէն աղեխարշ ձայ֊ներ կը լսէր, ճիչեր, օգնութեան կան֊չեր, հեկեկոց, լաց ու իրարու վրայ դարձող կարմիր, կարմիր ամպեր, կարծես թէ արիւնով թրջուած։ Մուղ֊սին չրթունքը կը չարժէր, բայց ձայ֊նը կոկորդին կպած՝ դուրս չէր գար բերնէն։ Վերջապէս ինքզինքին տիրա֊պետելով՝ հազիւ լսելի ձայնով մը հարցուց․

— Ցարօ, իրա՞ւ կ'ըսես․

— Ժամ պատարագը քոցնէ գիս .. Առտու կանուխ տունէն ելայ, ըսի մէկ հանդիպիմ դրկից Աւոյենցը ... Աւօն արտը գացած էր, կինն ու մեծ աղջի֊կը երկու մեծ տաշտ հաց կը թխէին։ «Էս ինչքա՞ն խմոր է, քուրիկ», — հարցուցի․ «հարսնի՞ք ունիք թէ մե֊ռելահաց է»։ Մեծ աղջիկը թէ՝ «հիչ մի հարցներ, Ցարօ, մեր տղոց համար է՝ ֆէտայիներուն․ ես անոնց հոգուն դուրպան լինիմ»։ Լամծիս չէի կրնար հաւատալ։ «Աղջիկ», ըսի, «ի՞նչ սար֊սախ սարսախ դուրս կուտաս, մեր գեղին մէջ ֆէտային ի՞նչ գործ ու֊նի» ...

Մուղսիի չփոթը անցեր էր, աչքերը չարութեամբ կը պսպղային, ու վիզը առաջ ծռած՝ կարծես բառերը Ցարոյի բերնէն քաշել կ'ուզէր ․

— Է՛, վերջէ՞ն ...

Ցանկարծ Ցարօն վախէն ինքն իր մէջ կծկուեցաւ։ Այդ ի՞նչպէս փոխ֊ուեցաւ Մուղսիի դէմքի արտայայ֊տութիւնը, աչքերը ինչո՞ւ այնպէս բարկութեամբ վառեցան։ Երանի բե֊րանը բացած չլինէր, ախր իր ի՞նչ գործն էր ամէն լսածն ու տեսածը բե֊սին պատմելը ...

— Հա՛, վերջէն, ծօ չխօսի՞ս, չան որդի,— եւ Մուղսիի ծանր բռունցքը իջաւ Ցարոյի մերկ կուրծքին։

— Էլ ի՞նչ ըսեմ ...

— Ծօ, հայվան, աղջիկը ի՞նչ ը֊սաւ ... խօսէ՛, թէ չէ ...,— ու Մուղսիի բռունցքը բարձրացաւ օդին մէջ։

— Աման, Մուղսի՛, ոտքդ պագնեմ, մի զարներ ... աղջիկը ըսաւ ... ըսաւ որ ... լուսաբացին մեծ խումբ մը ե֊կեր է ... որ հէրը հացը թխել կու֊տայ անոնց համար ...

Այդքանը բաւական էր։ Մուղսին ոտքի ելաւ, վայրկեան մը դրան վրայ կանգնեցաւ եւ բռունցքները սեղմած, յօնքերը կիտած մտածեց։ Ապա վճ֊ռական շարժումով մը ետ դարձաւ ու մտաւ թոնրատունը՝ ներսէն պոռա֊լով․

— Ցարօ՛, չուտ, ձիս թամբէ ...

— Հրամանք ես, Մուղսի։

Ցարօն հնազանդելու վարժուած վազեց ախոռը, ձին թամբեց ու դուրս բերելով՝ բակի մէջ կանգնեցաւ, ձի֊ու սանձէն բռնած։ Երբ Մուղսին տնէն դուրս ելաւ ու ձին նստաւ, Ցարօն վախվխելով հարցուց․

— Մուղսի, ո՞ւր բարով ...

— Սարսախ, Սաքոյի եռեւէն կ'եր֊թամ։ Մեծ արտը հերկելու գնաց մը֊չակներուն հետ։ Ճամբու վրայ է, Բերկրիի մօտ, ո՞վ գիտէ ի՞նչ կրնայ պատահիլ։ Լաւ է, ետ դան,— եւ Մուղսին ձին մտրակելով՝ քշեց Բեր֊կրիի ուղղութեամբ, ուր կը գտնուէր իր մեծ արտը։

Մուղսիի խօսքերուն վրայ, կարծես թէ մեծ քար մը վերցուցին Ցարոյի կուրծքի վրայէն։ Ինչե՛ր ալ մտածեց Ցարօն, ի՞նչ անպատիւ բաներ ... Տէր Աստուած, մարդ ալ այդպիսի ստոր բանե՞ր մտածէր ... ան ալ Մուղսիի մասին ... մէկ Գործոթ, մէկ Մուղսի։

Ցարօն ծեծ կերած շան նման գլուխը կախած՝ Մուղսիի բակէն դուրս ելաւ եւ քայլերը ուղղեց իր տան կողմը, որ գիւղի ծայրը կը գտնուէր, Բեր֊կրիի ճամբուն վրայ։ Տանը պատին առջեւ կկզեցաւ Ցարօն, կռնակը տը֊ւաւ պատին, հոկտեմբերեան արեւի մեղմ ճառագայթներով ջերմացնելու համար ցնցոտիներով ծածկուած մար֊մինը։

Բերկրիի ճամբան կ'երկննար դաշ֊տի միջով, բարակ չուանի մը նման։ Ցարօն ակամայ նայեցաւ այն կողմը ու անմիջապէս նկատեց Մուղսին, որ հեռզհետէ կը հեռանար։ Մուղսիի տեսքը ծանր ապտակի նման իջաւ Ցարոյի երեսին։ «Մեղայ քեզ Աստ֊ուած, մեղայ քեզ»,—մրմնջեց Ցարօն, որ չէր կրնար մոռնալ քիչ առաջուան մտածումը ու յանցաւորի նման ինք֊զինքը կը դատապարտէր, Մուղսիի մասին այդքան վատ բան մտածած լինելուն համար։

Առանց թափը կոտրելու, Մուղսին չափարի պէս կը քշէր Բերկրիի ուղ֊ղութեամբ, որ, ինչպէս ըսինք, գա֊ւառի կեդրոնն էր։ Մուղսին, որքան որ սարսափած էր Ցարոյի յայտնու֊թենէն եւ ատոր հաւանական հետե֊ւանքէն, հիմա սակայն միայն մէկ մտածում ունէր՝ ժամանակին հասնիլ Բերկրի, առաջինը լինելով կառավա֊րութեան յայտնել խմբի մասին, ցուց֊նել իր հաւատարմութիւնը եւ ատով փրկել տունն ու տեղը, իրեններու կեանքը, դրկից բարեկամ, իր գիւղը, Գործոթը։

Ձիու սանձը բաց ձգած՝ Մուղսին արագ կը կտրէր ճամբան, խթանուած իր մտածումէն։ Ցանկարծ ձիու սան֊ձը քաշեց։ Հասած էր մեծ արտի կուշ֊տը։ Սաքօն եւ երկու մշակները արտի վերի ծայրէն հերկելով կուգային։ Վեց զոյգ եզներով լծուած գութանը, կէս արշինաչափ խորութեամբ օրհ֊նուած հողի ակօսներ ուղիղ գծով ի֊րարու վրայ կը պառկեցնէր։ Վայր֊կեան մը դիտելով՝ Մուղսին ձայն տը֊ւաւ․

— Հէ՛յ, Սաքօ։

— Հէ՛յ, հէ՛յ, պապօ՛։

Սաքօն մաճը տալով երիտասարդ մշակին ձեռքը՝ վազեց դէպի ճամբան, ուր հայրը կը սպասէր իրեն։

— Հը՞, պապօ, ի՞նչ կայ։

— Ոչինչ, էս օր էսքանը բաւական է, եզները արձակեցէք ու անմիջապէս գիւղ գացէք ...

Սաքօն զարմացած հօրը նայեցաւ․ դեռ կէս օր իսկ չէր եղած, գութանը մինչեւ արեւմուտ պէտք էր աշխա֊տէր․ արդեօք ի՞նչ էր պատահած ... Ցանկարծ սարսափելի յայտնութեան նման կասկած մը լուսաւորեց Սաքոյի միտքը․ չլինի՞ որ խումբի մասին բան մը լսած էր գիւղին մէջ ...

— Ինչո՞ւ համար, պապօ, դեռ նոր գործի սկսանք ...

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

նպատակներու ծառայեցնելու յիշատակները: Հանրային կարծիքը հաստատապէս կապուած կը մնայ ընդհանուր զինուորագրութեան եւ հաւասարութեան սկզբունքին:

Պ. Տալատիէ կը հաշուէ թէ Ֆրանսացիները կրնան ռազմադաշտ հանել 700,000 զինուոր, մինչդեռ Գերմանացիները ունին աւելի քան մէկ միլիոն, ահագին պահեստիներով: Ֆրանսան ալ կրնայ ի հարկին մէջտեղ հանել 5,000-000 պահեստի զինուորներ:

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԱՏՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԱՒԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.— Հակաթրոցքիական կատաղի արշաւը վերսկսաւ այսօր, հինգշաբթի, Մոսկուայի պաշտօնական մամուլին մէջ: «Փրավտա» գրգռելով երկաթուղիի աշխատաւորները, կը բացագանչէ.

— «Կատղած թշնամիներ տակաւին կը սլքտան երկաթուղիներուն երկայնքը, պահուըտելով մութ անկիւններու մէջ, ինչպէս շնագայլերը: Անոնք տակաւին կը ջանան քանդել: Բոլոր ծառայողներուն համար պատուոյ խնդիր է դուրս շպրտել ամբողջ փաշական աղտը մեր փոխադրութեան ցանցերէն եւ խնամել մեր երկաթ ձողերը, ճիշդ այնպէս ինչպէս մեր հերոսական սահմանապահները կը պաշտպանեն խորհրդային սահմանները: Քիչ մը պակաս վստահեցէք, ընկերներ»:

Մոսկուայի եւ Թուլայի երկաթուղիներու աշխատաւորները կոչ մը քուէարկած են, որ «միաձայնութեամբ վաւերացնելով» Ռատէքի եւ ընկերներուն դէմ արձակուած վճիռները, կը յայտարարէ.

— «Անշուշտ տակաւին կան եւ կը գործեն փաշականութեան գաղտնի գործակալները: Դասակարգային թշնամին տակաւին կը շարունակէ իր քանդիչ գործունէութիւնը: Հետեւաբար մեր նպատակը պէտք է ըլլայ կրկնապատկել բոլշեւիկեան արթնութիւնը եւ Սթախանովեան ճիգերով նոր յառաջդիմութիւն մը ապահովել մեր երկաթուղիներու փոխադրութեան մէջ: Մենք ամէն միջոց ձեռք կ'առնենք երեւան հանելու եւ մեր մէջէն վտարելու համար մեր աշխատանքին նենգամիտ կազմալուծիչները,— Թրոցքիական խափանարարներուն ուղղակի մեղսակիցները»:

Կոչը կը վերջանայ խոստանալով Սթալինի եւ Քականովիչի թէ երկաթուղիներու աշխատաւորները պիտի պատեն աջակողմեան խմբակցութեան ինչպէս եւ Թրոցքիականներու դիմակները: Եւ արդէն բոլոր թերթերը կը հրատարակեն նոյնիմաստ կոչեր զանազան մերկացումներու մասին, բանուոր բանուորի, ճարտարապէտ ճարտարապէտի, պաշտօնեայ պաշտօնեայի դէմ: Համատարած արշաւ մը սարքուած է փոխադարձ մատնութեան համար: Նոյն իսկ հասարակ ոճրագործներ եւ սրահակներ դատի կը քաշուին իբրեւ Թրոցքիական աճպարարներ: Նախկին ձախակողմեան կուսակցութեանց անդամներ,— նախկին հրեայ ընկերվարականներ, նախկին մենշեւիկներ, նախկին Սոց. յեղափոխականները իրարու ետեւէ կը մատնուին ձախակողմեան կամ կեդրոնի համայնավարներու հետ, իրենց բոլոր ներկայ եւ անցեալ ընկերակիցներով եւ սատրապաններով:

Գերմանիոյ պատերազմը կարմիրներուն դէմ

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, Ուրբաթ օր ճառ մը խօսեցաւ 30,000 ունկնդիրներու առջեւ, եւ նորէն ազդարարեց թէ «ամբողջ արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը վտանգուած է համայնավարութեան կողմէ»: Բացատրելով միջազգային կացութիւնը, հաստատեց թէ պատերազմ պիտի չըլլայ: «Պատերազմ պիտի չըլլայ ոչ թէ անոր համար որ մենք պիտի ընդունինք ինչ որ կը պահանջեն մեր հակառակորդները, այլ անոր համար որ ոչ ոք պիտի համարձակի յարձակիլ մեր վրայ»:

Իսկ համայնավարական վտանգի մասին յայտարարեց.

— «Ես այստեղ չեմ խօսիր իբրեւ գերման նախարար, այլ իբրեւ Եւրոպացի: Ինծի համար չկայ Սպանիա կամ Ֆրանսա, այլ ամբողջ արեւմտեան մշակոյթին գոյութիւնը, որ վտանգուած է բոլշեւիկեան հոսանքին կողմէ: Մեզի համար կ'ըսեն թէ կ'ուզենք տակնու վրայ ընել Պալքանները: Կ'ըսեն թէ մենք պատճառ եղանք Թիթուլէսքուի անկումին և թէ կը ջանանք թօթափել Փոքր Համաձայնութիւնը: Կ'ըսեն թէ կ'ուզենք հովանաւորել Ցունաստանը եւ Եուկոսլավիան: Այս բոլորէն ոչ մէկը ճիշդ է: Ժողովուրդները իրենք են որ կ'արթննան յամրաբար եւ կ'ըմբռնեն խաղցուած խաղը: Մեզ կը մեղադրեն թէ լաւ բաներ չենք խօսիր Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ: Պատճառը շատ պարզ է,— մենք այդ երկրին զինակցութիւնը խորհրդային Ռուսաստանի հետ կը նկատենք ծանր վտանգ մը արեւմտեան Եւրոպայի համար: Չեխոսլովաքիան այսօր օդանաւեր փոխադրող նաւ մըն է Խորհրդային Ռուսաստանի համար: Խորհրդային իշխանութիւնը պատերազմ կ'ուզէ, որովհետեւ գիտէ որ համաշխարհային պատերազմ մը կրնայ յառաջ տանիլ իրենց տեղեկական յեղափոխութիւնը: Ահա թէ ինչու պէտք է զգոյշ ըլլանք: Մոսկուա բոլշեւիկեան կուսակցութիւններ կը պահէ բոլոր ժողովրդավար երկիրներու մէջ: Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը իր հրահանգները կը ստանայ ոչ թէ փարիզեան կեդրոնէ մը, այլ Մոսկուայի կեդրոնէն: Որոշ ազդանշանի մը վրայ, Ֆրանսայի համայնավարները պիտի ոչնչացնեն արմատական-ընկերվարականները եւ այն ատեն համայնավարութիւնը Սպանիայէն պիտի փոխադրուի Ֆրանսա, իր բոլոր ճիգերը թափելու համար գերմանական ճակատին դէմ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ հասած տեղեկութեանց համաձայն, կը գրէ «Մաթէն», անիշխանականները դաւ մը սարքեր էին, սպաննելու համար Վալենցիոյ խորհրդային գեսպանը եւ Պարսելոնայի խորհրդային հիւպատոսը ...

Մալակայի դէմ կատարուած ընդհանուր յարձակումը վճռական ելքի մը չէ յանգած տակաւին: Կառավարական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ:

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԻ ֆրանսական ափին վրայ դիակներ կը նետուին քանի մը օրէ ի վեր: Երկու օրուան մէջ վեց դիակներ գտնուեցան: Կը կարծուի թէ սպանիացի գերիներու մարմիններն են, գնդակահարուած եւ ծովը նետուած:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6ի արիւնահեղութեանց տարեդարձին առթիւ, այսօր ցոյց մը պիտի կատարուի Փլաս Ռէփիւպլիքի վրայ, ժամը 1ին:

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐԸ կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ: Շատ մը տուներ փլան Երուսաղէմի մօտ: Երեք հոգի մեռան: Քաղաքապետութիւնը հրամայեց փլցնել ուրիշ տուներ, որպէսզի նոր արկածներ չպատահին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յուշարձանի կեդրոնական յանձնախումբը՝ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները:

«Անդրանիկի յուշարձանի օր»ուան հանդէսէն գոյացած զուտ հասոյթ (տոմսակներու, ծախուած լուսանկարներու փոխարժէք եւ այդ առթիւ զանազան նուէրներ) 2496.55:

Պ. Մկրտիչ Գազանճեանի միջոցաւ՝ Պ. Դանիէլ Նշանեան (Վիշիէն) 50, Պ. Ստեփան Այտընեան 50, Պ. Զ. Խաչեան 30, Պ. Մինաս Լարեան 15, Օր. Գումրուեան, Պ. Մ. Ապուլմելիքեան, Տիկ. Ունանեան, Մի ոմն 10ական, Տիկին Թադէոսեան, Պ. Ե. Շահպազեան, Պ. Բ. Այնաճեան, Մի ոմն, Պ. Ֆէրմանեան, Պ. Հ. Իփէքեան, Պ. Կ. Էքսէր-ճեան, մի ոմն, Պ. Ս. Սարգիսեան, Պ. Ս. Ապրոեան, Պ. Ա. Աչճեան, Պ. Ս. Մխճեան, մի ոմն 5ական ֆրանք, գումար 250, Պ. Երուանդ Օզանեանի միջոցաւ զանազաններէ 15, ընդհ. գումար 2761.55: Նախորդ գումար 20156, ընդհ. գումար 22917.55:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Բալու քաղաքի վերաշինաց Միութեան Մարսէյի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Պ. ԳԷՈՐԳ ՊՕՋԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ իր պարագաներուն: Վարչութիւն

×

Մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք հայրենակիցներ Տիգրան Գալուստեանի եւ Մարտիրոս Ճնտիեանի իրենց զաւակներուն կսկծալի մահուան առթիւ:

Ի դիմաց Բալուի Հայր. Միութեան Պոմոնի Մ.ճիւղի Վարչութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 փետր. երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, մէթրօ Քատէի դիմացը գտնուող Cadet սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն, վարչութեան ընտրութիւն եւ զանազան հարցեր:

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 փետր. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Café des Sportsի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Անհրաժեշտ է անդամներու ներկայութիւնը: Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Ալաքինարանի մը մէջ տառապող հիւանդ երիտասարդի մը համար փորձառուած սովորական ջութակի մը պէտք կայ: Նուիրել փափաքողները բարի ըլլան տրամադրելու Ֆր. Կ. Խաչին:

Գրել՝ Շրջ. Վարչութեան հասցէով. 6 Rue d'Alsace, Asnières (Seine):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՍՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 9 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3341

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԵՒ ՆՈՐԷՆ ԼՌՋՈՒԹԻՒՆ

Այսօր պիտի կարդաք պաշտօնական նամակ մը՝ հայ երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին:

Պատասխանելով Անուվիլի քաղաքապետ - երեսփոխանին հարցումներուն, պատերազմական նախարարութեան դիւանապետը կը հաղորդէ կարգ մը տեղեկութիւններ՝ որոնք բաւական կը տարբերին մեր լսածներէն :

Պատասխանին մէջ կան ե՛ւ նպաստաւոր ե՛ւ աննպաստ պարագաներ :

Դժուար է ըսել թէ վերջնակա՞ն են դիւանապետին հաղորդած կարգադրութիւնները:

Ամէն պարագայի մէջ, անշուշտ նամակը գրուած է ազգ. պաշտպանութեան նախարարին գիտութեամբ: Ուրիշ խնդիր, եթէ Նախարարական Խորհուրդը աւելի նպաստաւոր պայմաններ թելադրէ, նկատի առնելով զանազան դիմումներ:

Դիւանապետին պատասխանէն կ'երեւայ որ հպատակութեան հարցին մէջ ալ որ եւ է բարեփոխում չէ կատարուած:

Հպատակութեան խնդրանքները պիտի ընդունուին այնպէս ինչպէս կը տրամադրէ օրէնքը եւ ինչպէս ծանուցուած էր առաջին անգամ,— զինուորութեան շրջանը լրացնելէ վերջ: Եւ հպատակ պիտի կրնան ըլլալ միայն զինուորները իրենք, իսկ իրենց ընտանիքին համար պէտք է կատարուին ծանօթ ձեւակերպութիւնները:

Տրուած պատասխանին համաձայն, զօրամասի ընտրութիւնը եւ զինուորութեան վայրն ալ կախում ունին պարագաներէն:

Ի՞նչ կը հետեւի այս տեղեկութիւններէն:

Առաջին՝ պատերազմական նախարարութիւնը ամփոփուած կը մնայ սեղմ օրէնքներու սահմանին մէջ, եւ երեւի դեռ նկատի չէ առած արտաքին եւ ղատական նախարարութեանց թելադրութիւնները, եւ կամ պարզապէս արձանագրած է զանոնք:

Երկրորդ՝ նամակին բովանդակութիւնն իսկ լռջութեան հրաւէր մըն է բոլորին համար, իրաւասու օրկաններէն մինչեւ «զինուորցուներու միութիւնները»: Արթնութիւն, լռջութիւն եւ համախորհուրդ աշխատանք, եթէ կ'ուզենք բան մը փոխել կամ շահիլ:

Ըսեր էինք առաջին օրէն եւ անգամ մը եւս կը կրկնենք,— բանի չեն կրնար ծառայել խուժանավարական կանչերն ու վայրերան ճամարտակութիւնները, ո՛ր կողմէն ալ արձակուին:

Գոնէ այս հարցը երբեք չի կրնար լուծուիլ բանդխուութեան մարզանքներով եւ կուսակցական կամ խմբակցական քինախնդրութեան չարժուձեւերով, որոնք չափազանց երկար տեւեցին:

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ
(ՈՒՂՂԱԿԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԷՆ)

Անուվիլ - լէ - Կոնէսի երեսփոխան — քաղաքապետ Պ. Տէմիւզուա (համայնավար), տարագիրներու զինուորագրութեան մասին տեղեկութիւններ հարցուցած ըլլալով ուղղակի պատերազմական նախարարութեան, հետեւեալ պատասխանը ստացած է նախարարութեան դիւանապետէն.—

«1937 յունուար 2 թուակիր նամակով հանած էիք հարցնել թէ ի՛նչ պայմաններով դրօշի տակ պիտի առնուին Ֆրանսա բնակող կարգ մը հայ երիտասարդներ, թէ ինչ առաւելութիւններ պիտի վայելեն անոնք՝ հպատակութիւն առնելու համար:

Պատիւ ունիմ ստորեւ ձեզի հաղորդելու ձեր խնդրած ճշդումները.—

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՅՆ ԱՆՀԱՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԱՊԱՑՈՒՑԱՆԵԼ ԻՐԵՆՑ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆԸ (ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ).—

Այս անհատներէն անոնք որ ծնած ըլլալով 1903 դեկտեմբեր 31էն ետքը, իրենց տարիքով կը պատկանին 1937 հոկտեմբերին կամ աւելի առաջ արձակուած դասերուն, պիտի չենթարկուին զինուորական գործօն ծառայութեան պարտաւորութեանց, բացի այն պարագայէն երբ իրենք կ'ուզեն: Բայց պիտի ենթարկուին պահեստի բանակի զինուորական պարտաւորութեանց:

Անոնք որ կը պատկանին յետագայ դասերու, դրօշի տակ պիտի առնուին 1937 հոկտեմբերէն սկսեալ, այն պայմաններով ինչպէս իրենց տարեկից Ֆրանսացիները:

ԾԱՆՕԹ.— Սակայն 1915 յունուար 1ի եւ 1916 փետրուար 28ի միջեւ ծնած երիտասարդները, որոնք կանչուած պէտք է ըլլային 1936 հոկտեմբերին, երկու տարի ծառայելու համար, պիտի կանչուին 1937 հոկտեմբերին, միայն մէկ տարուան համար:

Բոլոր անոնք որ իրենց գործօն ծառայութիւնը կը կատարեն, պիտի կրցուին Ֆրանսայի կամ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ հաստատուած զօրամասերուն, ճիշդ այն պայմաններով ինչ որ Ֆրանսացիները: Սակայն անոնք որ կ'ուզեն, պիտի արտօնուին իրենց գործօն ծառայութիւնը կատարել Օտար Լեգէոնի մէջ:

Այն երիտասարդները որոնք դրօշի տակ կանչուելու տարիք չունին, կրնան արձանագրուիլ կարգ մը զօրամասերու մէջ: Այս զօրամասերուն ցանկը հաստատ պիտի դրկուի զինուորագրութեանց գրասենեակներուն, որոնք բոլոր անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները պիտի հաղորդեն շահակիցներուն:

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ (ՆԱԹԻՒՐԱԼԻԶԱՍԻՈՆ) ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարելու իրողութիւնը իրաւունք չի տար մեքենաբար հպատակ դառնալու: Սակայն թոյլ կուտայ փութացնելու անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնը եւ սկզբունքով հպատակութիւնը պիտի տրուի է միայն հպատակ դարձած անձին համար: Ինչ կը վերաբերի իր ընտանի-

Անկէ զատ, հարկ է նկատել որ այսպէս ստացուած հպատակութիւնը ի զօրու է միայն հպատակ դարձած անձին համար: Ինչ կը վերաբերի իր ընտանիքին հպատակութեան, ներկայիս գործադրուած օրէնքը կը մնայ միշտ ի զօրու:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Լոնտոնի դեսպանը Անգլիոյ պիտի ներկայացնէ խնդիրը

Գերմանիոյ Տեղեկատու Դիւանը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.— Կը լուսի թէ Լոնտոնի դեսպան Ֆոն Ռիպէնթրոփ այս օրերս բանակցութեանց պիտի ձեռնարկէ բրիտանական կառավարութեան հետ, գերմանական նախկին գաղթավայրերու վերադարձի մասին: Դեսպանը նախ պիտի ջանայ անգլիական կառավարութեան ընդունիլ տալ Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն օրինաւորութիւնը:

Միւս կողմէ Պերլինի մէջ կը հաւաստեն թէ գերմանական դեսպանը նոր հրահանգներ ստացած է արեւմտեան դաշինքի մը հարցի մասին: Գերման Տեղեկատու Դիւանը այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ դեռ Ծնունդէն առաջ Պ. Իտընի ուշադրութիւնը հրաւիրած էր այն դժուարութեանց մասին զոր կը պատճառէ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը՝ այս հարցին կարգադրութեան համար:

Անգլիական մամուլը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի գերմանական նոր ձեռնարկին: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ հակառակ Անգլիոյ ցոյց տուած ընդդիմութեան, Գերմանացիները չեն կորսնցուցած նպաստաւոր կարգադրութեան մը յոյսը: Կարգ մը թղթակիցներու տեղեկութեանց համաձայն, վերջերս բարեփոխում մը յառաջ եկած է Անգլիոյ հանրային կարծիքին մէջ: Նոյնիսկ կ'ըսուի թէ Լոնտոնի գերմանական դեսպանը պիտի օգտուի Պ. Իտընի բացակայութենէն, ճամբան հարթելու համար անոր փոխանորդին հետ, (Պ. Իտըն Մոնթէ Քարլօ գացած է առողջական պատճառներով):

Պերլինի մէջ օրուան գլխաւոր հարցը կը կազմէ գաղթային խնդիրը: Մամուլը կը շարունակէ հակաճառել Անգլիոյ առարկութեանց դէմ: Գլխաւոր թերթերը գրեն կուտան թէ Անգլիա պարզապէս պատրուակներ կը փնտռէ, ապաստանելով Ազգերու Դաշնակցութեան ետին եւ կ'ըսեն թէ իրականին մէջ միայն եւ միայն իրեն կ'իյնայ որոշում տալ: Գահիրէ Քէյփթաուն հռչակաւոր գիծը պահելու ծրագիրը ցնորք մըն է այլեւս: Այդ գիծին երկու ծայրերը արդէն կը խուսափին բրիտանական հսկողութենէն, քանի որ անկախութիւն կը վայելեն այսպէս կամ այնպէս: Անոր կողին վրայ ահա բուսաւ Եթովպական կայսրութիւնը, որ շատ աւելի ծանր վտանգ մը կը սպառնայ քան գերմանական գաղթավայրերը:

Վերջին լուրերու համաձայն, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը առ այժմ պիտի գոհանայ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան հետ խօսելով ընդհանրապէս, եւ մանրամասն առաջարկներ պիտի չներկայացնէ:

Կիրակնօրեայ թերթ մը, «Սընտէյ Տայմզ» խօսելով Պ. Իտընի բացակայութեան վրայ, նախ փառաբանէ կը գտնէ անոր ջղային դրութիւնը եւ յետոյ խստօրէն կը քննադատէ զայն: Կ'ըսէ թէ ան շատ աւելի ձախողանքներ կրեց արտաքին քաղաքականութեան մէջ, քան ո եւ է անգլիացի քաղաքագէտ: «Ջենք ուզեր վերստին յիշել միօրինակ պատմութիւնը իր պատժական քաղաքականութեան խայտառակ արդիւնքին, ոչ ալ ուրիշ պետութիւններէ ստացած հարուածները: Այժմ կ'երեւայ որ նոր ձախողանք մը կրած է:

Հիթլէրի վերջին ճառէն կը հետեւի թէ իր կոչը՝ առեւտրական նպաստաւոր համաձայնութիւններ կնքելու Գերմանիոյ հետ, պայմանաւ որ զինաթափ ըլլայ — Գերմանիոյ վարչապետին կողմէ ընդունուած է արհամարհական եւ կատարեալ լռութեամբ: Հանրութիւնը պէտք է հարցնէ թէ արտաքին նախարար մը որ այսքան ձախողանքներ ու սխալներ ունի իր կոնակը, կրնա՞յ մնալ պաշտօնի վրայ, ներկայացնելու համար իր երկիրը ամէնէն ծանր եւ ամէնէն փափուկ շրջանի մը մէջ»:

Միջերկրականի խնդիրը եւ Թուրքիա

Լոնտոնի թերթերը նոր սկսան կարեւոր մեկնութիւններ հրատարակել Թ. Ր. Արասի եւ Կոմս Չիանոյի խօսակցութեանց եւ Պելկրատի տեսակցութեան մասին: Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մէջ կը կարծեն թէ խօսակցութիւնները կարծուածէն շատ աւելի լայն հորիզոն ունեցած են եւ կրնան դուռ բանալ նոր ձեռնարկներու՝ Միջերկրականի աւազանին մէջ: Այսպէս՝ Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ Պալքանեան յառաջիկայ խորհրդաժողովին մէջ, որ պիտի գումարուի Աթէնք, նախագահը՝ Թ. Ր. Արաս, պիտի առաջարկէ Յունաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Թուրքիոյ՝ իրենց միջեւ եւ Իտալիոյ հետ կնքել համաձայնութիւն մը՝ նման անգլեւիտալականին, կամ առնուազն առաջարկել յայտարարութիւն մը՝ արեւելեան Միջերկրականի պետութեանց ղոյավիճակի պահպանման համար: Այս յայտարարութիւնը նախ պէտք է ընդունին իրենք, ապա՝ Միջերկրականի մեծ պետութիւնները: Հաւանական է որ Յունաստան ամէնէն վաւերական թարգմանը հանդիսանայ այս ծրագրին, քանի որ միշտ կը կասկածի թէ Պուլկարիա պահանջներ կը սնուցանէ Եգէականի մասին (ըսել կ'ուզէ թէ աչք ունի Տէտէ Աղաճի եւ Գավալայի վրայ):

*** Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Պելկրատի մէջ երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարին հետ եւ յետոյ Էնկիւրի վերադարձաւ: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը գոհունակութեամբ կը յիշէ «Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ յարաբերութեանց նպաստաւոր զարգացումը Անգլիոյ հետ», ինչպէս եւ «Իտալիոյ, Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ բարեկամական մերձեցումը»:

Ցուցահանդէսը պիտի հասնի Մայիս 1ին

Որպէսզի կարելի ըլլայ Փարիզի ցուցահանդէսը ճիշդ մայիս 1ին հասցնել, որոշուեցաւ որ յառաջիկայ փետրուար 13էն սկսեալ բանուորները աշխատին շաբաթ եւ կիրակի օրերն ալ: Այս առթիւ նոր բանուորներ պիտի վարձուին եւ հերթապահ խումբերը պիտի կրկնապատկուին: Արդէն մեծապէս աւելցած է բանուորներուն թիւը: Դեկտ. 15ին կ'աշխատէին 4300 հոգի, դեկտեմբեր 31ին 4800, յունուար 10ին 5200, փետրուար 5ին՝ 8200 եւ դեռ նոր բանուորներ պիտի վարձուին:

Միեւնոյն ատեն արտօնութիւն տրուեցաւ որպէսզի բանուորները աշխատին նաեւ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Պելճիքայի տաղաւարներուն մէջ:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուայի քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է Պ. Լիթվինովի բացակայութիւնը՝ ի պատիւ ամերիկեան նոր դեսպանին սարքուած ընդունելութեան մէջ: Ըստ սովորութեան արտաքին գործավարը կը սարքէ այս կարգի ընդունելութիւնները, մինչդեռ այս անգամ կազմակերպած էր արտաքին առեւտուրի գործավարը: «Մաթէն» հաղորդելով այս լուրը, կը կարծէ թէ ասով կը հաստատուի Լիթվինովի շնորհազրկութիւնը:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Մոսկուայի արտաքին գործավարութիւնը կը մերժէ հաստատել կամ հերքել նախկին դեսպան Ռաքովսքիի ձերբակալման լուրը:

« Պերլինէր Թակէպլաթ» կը յիշէ «Իզվեստիա»յի մէկ յօդուածը, որուն համաձայն Մոսկուայի ձեռնհաս շրջանակները չափազանց դժգոհ են Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներուն վերջին խօսակցութենէն:

Կը կարծուի թէ Մոսկուա Թուրքիան պիտի զգուշացնէ Իտալիայէն: Հռոմի եւ Էնկիւրիի միջեւ անվստահութիւն սերմանելու համար, Մոսկուայի կառավարական օրկանը կը յիշէ «Իտալական կարեւոր զինուորական պատրաստութիւններ Հռոդոսի եւ շրջակայ կղզիներուն մէջ»:

*** Պերլինի մէջ գրոյց կը շրջի թէ Սթալին մասնաւոր գործակալներ ղրկած է Մեքսիկա, ոչնչացնելու համար Թրոցքին: Այս լուրերուն վրայ, Մեքսիկայի ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է եւ Թրոցքիի վրայ կը հսկէ այնպէս ինչպէս օտար վեհապետի մը վրայ:

*** Տիկին Նաթալիա Սէտով, Թրոցքիի կինը, կոչ մը ուղղեց «բովանդակ աշխարհի խղճին, փրկելու համար իր որդին՝ Սերկէյը որ ձերբակալուեցաւ վերջերս Սիպերիոյ մէջ, իբրեւ թէ ամբողջ գործարանի մը բանուորները թունաւորելու փորձ մը կատարած ըլլալով: «Բանուորներու զանգուածային թունաւ՞որում, ի՞նչ կը նշանակէ այս: Այլանդակ եւ անկարելի ոճիր մը պիտի ըլլար այդ: Իմ տղաս խենդ չէ. ան զոհն է սուտ ամբաստանութեան մը, անոր միջոցով ամբաստանողները կ'ուզեն իր հայրը եւ մայրը զարնել, բայց անպաշտպան եւ անմիջական զոհը կը մնայ Սերկէյը: Ամբաստանութեան նպատակն է գրգռել յետամնաց զանգուածներու ատելութիւնը: Ցարական իշխանութեան օրով սեւ հարիւրակները լուր կը տարածէին թէ յեղափոխական ուսանողները քոլէրա կը տարածեն ժողովուրդին մէջ: Այսպիսի ամբաստանութիւններ կը նշանակեն վերադարձ դէպի մութ յետաշրջութիւն »:

*** Թրոցքիի անունը փորձանք դարձած ըլլալով, Խ. Միութեան մէջ ի բարու եւ եթէ անուն կը փոխեն անոնք որ Թրոցքի կը կոչուէին: Աքսորականին բուն անունը Պրոնշթայն է, բայց այդ անունը կրողները իրար անցած չեն տակաւին:

Ուրիշ պատմութիւններ եւ ձերբում մը

Լոնտոնի թերթերը Վարշաւայէն կ'իմանան թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքի, պատերազմական գործավարին օգնականը, աչքէ ինկած է առ այժմ, մինչեւ որ վերջանայ բանակին մէջ կատարուած քննութիւնը: Կ'ըսուի թէ իր թիկնապահին՝ հարիւրապետ Սմութնիի եւ ուրիշ ենթասպաներու ձերբակալութիւնը զինքը կասկածելի դարձուցած են Քրէմլինի աչքին: Այս պարագան կը հաստատուի նաեւ այն իրողութեամբ որ վերջերս պատերազմական նախարարը Լէնինկրատ գացած ատեն, Թուխաչեւսքին չէր որ փոխանորդ նշանակուեցաւ, այլ ծովակալ Օրլով:

*** Կը հաստատուի թէ Մոսկուայի յառաջիկայ դատավարութեան պիտի ներկայանան հարիւրի չափ ամբաստանեալներ, որոնց մէջ ամէնէն կարեւորներն են Ռիքով, Պուխարին, Նախկին դեսպան Ռաքովսքի, Թրոցքիի զաւակը եւն.: Առաջին երեքը հին պոլշեւիկներ են, Լէնինի առաջին խումբէն: «Մաքրագործում»երը կը շարունակուին անխնայ: Ամէն օր բանաձեւեր կը հրատարակուին յանուն հազարաւոր բանուորներու, որոնք մահապատիժ կը պահանջեն «Թրոցքիական ոճրերուն համար»:

*** Լոնտոնի «Սընտէյ Փիքչըրըլ» թերթը կը գրէ ծանր խլրտումներ կը տիրեն կարմիր բանակին մէջ, թէ 9 հոգի սպաննուած եւ 60 հոգի վիրաւորուած են Ուկրայնայի մէջ, թէ երկու հրամանատարներ ստորաճանապարհ եղած են եւն.: «Սընտէյ Էքսփրէս» ալ իր կարգին զարմանազան գրոյցներ կը հրատարակէ, որոնց համաձայն կարգ մը խորհրդաւոր հրդեհներ ծագած են Ռուսաստանի մէջ, Լուպեանքայի բանտին անօրէնը եւ 30 բանտապահներ ձերբակալուած են եւն.: Այս թերթը հեռաձայնով խօսակցութիւն մը ունեցած է Մոսկուայի անգլիական դեսպանատան հետ, իր իմացած լուրերու մասին եւ հետեւեալ պատասխանը ստացեր է.— «Ոչ կրնանք հաստատել, ոչ ալ հերքել այդ լուրերը»: Թերթը կողմնակի աղբիւրէ մը իմացեր է թէ երեւան հանուած է ընդարձակ դաւադրութիւն մը, որուն նպատակն էր տապալել Սթալինի դիկտատուրան:

*** «Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, ուժգնօրէն կը հերքէ գերմանական մամուլին եւ անթելին կողմէ տարածուած լուրերը՝ Մոսկուայի մէջ պատահած անկարգութեանց մասին: «Իրենց հակախորհրդային յիմար յերիւրանքներով գերմանական մամուլը եւ անթելը ծիծաղելի կը դառնան ամբողջ աշխարհի առջեւ»:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Ապստամբները Մալակա մտա՞ծ են

Զօր. Ֆրանքոյի բանակը ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկելով, Մալակայի դուռներուն առջեւ հասաւ: Նոյնիսկ լուրեր կան թէ քաղաք մտած է եւ կատաղի կռիւներ կը մղուին փողոցներուն մէջ: Ապստամբները միեւնոյն ատեն կը ճնշէին ծովէն եւ օդէն, մարտանաւերով եւ օդանաւերով: Մալակայի գրաւումը, եթէ ճիշդ է, շատ ծանր պարտութիւն մը կը կազմէ Մատրիտի կառավարութեան համար, Իրունի գրաւումէն ի վեր:

Զօր. Ֆրանքոյի յարձակումը կատարուեցաւ քանի մը թեւերով, այնպէս որ քաղաքը վտանգուած էր թէ արեւմուտքէն, թէ արեւելքէն եւ թէ հիւսիսէն: Կառավարական օդանաւերն ալ իրենց կարգին մեծ վնաս պատճառեցին ապստամբներուն:

Ազգայնականները յարձակումի ձեռնարկած են նաեւ Մատրիտի դէմ: Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն: Ապստամբներուն ձեռքը անցած են

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍՈՒԼԹԱՆ ԵԱՎՈՒԶ՝ ՍՏԱԼԻՆ

(ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ» ԱՌԻԹՈՎ)

Ի՞նչ է կատարւում արդեօք Ռուսաստանում:

Հարցումը չի վերաբերւում խնդրի էութեան, այլ միայն նրա ձեւին: Կարող էին եւ չգնդակահարել այն 17 մեղադրեալներին, որոնք դատուեցին Մոսկուայում. էականը բնաւ գնդակահարութիւնը չէ. մենք վարժուեցինք այլ եւս, որ բողոքը մահապատիժների դէմ — «բուրժուական նախապաշարում է»: Ցատկոտոյը ամէնից առաջ այն բարոյական մահն է, որին ամբաստանեալները յօժարակամ ենթարկում են իրենց՝ նախ քան իրենց ֆիզիքական մահը. երկրորդ՝ այն հունձքը, որ վարիչների շարքերում կատարում է Ստալինը, չխնայելով դրեթէ ոչ ոքի:

Ճի՞շդ է արդեօք, թէ Տրոցկիները, Զինովիեւները եւ Պեատակովները գործակալներն են օտար պետութեանց, վարձու թէ անվարձ սրիկաներ, որոնք Ռուսաստանը անդամահատելու գնով երազում են իշխանութեան տիրանալ:

Եթէ այո՛, զարհուրիլ կարելի է, խորհելով թէ ի՛նչ մարդիկ վարեցին ռուս երկրի ճակատագիրը մինչեւ այսօր:

Սո՞ւտ են, չինծո՞ւ են դատապարտեալներին ուղղած բոլոր մեղադրանքները:

Եթէ այո, կրկնապէս կարելի է սահմռկել խորհելով, թէ ի՛նչ հրէշներ նստած են այսօր Մոսկուայում:

Ելակէտները տարբեր լինելով՝ երկու դէպքում էլ եզրակացութիւնը նոյնն է.— Իր բարոյական զարհուրանքներով Ռուսաստանը, ըստ երեւոյթին, սուտերի մէջ պիտի թաղնի մարդկային պատմութեան բոլոր ահաւոր դրուագները:

Դէպքից դէպք արտաւորւում են դրեթէ բոլոր ականաւոր բոլշեւիկները:

Տրոցկի, Զինովիեւ, Կամենեւ, Տոմսկի, Սմիրնով, Ենուկիձէ, Սմիլգա, Պեատակով, Ռադէկ, Բուխարին, Րակովսկիյ, Սոկոլնիկով, Սերեբրեակով, եւն. եւն.:

Նրանցից ոմանք գնդակահարուած են, ոմանք՝ անձնասպան եղած, ուրիշներ՝ տարագրուած, աքսորի մէջ եւ կամ քշուած բոլոր դիրքերից եւ դարձած երկրի «յետնեալ Աստրին»:

Ստալինի ձեռքով մէկիկ մէկիկ հնձւում է այն փաղանգը, որ Լէնինի ղեկավարութեամբ կատարեց Հոկտեմբերեան յեղաշրջումը եւ վարեց աշխարհի մէկ վեցերորդի ճակատագիրը 1917ից այս կողմ:

Առանց սխալելու վախն ունենալու կարելի է յայտարարել, որ եթէ բոլշեւիկեան կարգերը մի տասը տարի եւս յարատեւեն Ռուսաստանում եւ այդ տասնամեակին ռուսական գահին շարունակէ բազմած մնալ Ստալինը, ապա բոլշեւիկեան հին փաղանգից ոչ ոք չի փրկուի ոչ ֆիզիքապէս եւ ոչ բարոյապէս: Ստոյգ է, որ Ստալինը հերթով նրանց բոլորին կ'ոչնչացնի, նախ նրանց բարոյապէս սպանելով եւ ապա ֆիզիքապէս:

Ինչո՞ւ: Ջուր է այս հարցին պատասխանը որոնել: Մարդկային հոգին անդունդ է, նա յատակ չունի: Ո՞վ գիտէ, ո՞վ կարող է ասել, թէ ինչ է կատարւում Կրեմլի մէջ բազմած բռնակալի հոգում:

Այս հարցը շատ է բարդ, նրան դժուար է պատասխանել. ահա ձեզ մէկ աւելի դիւրինը, պատասխանեցէք, եթէ կարող էք:

Իր հոգու բոլոր թելերով Կրեմլի բռնակալը կապուած էր այն դատարանին, ուր դատւում էին 17 ամբաստանեալները:

— «Դուք 1935 դեկտեմբերին սաւառնակով եւ կեղծ անցագրով Օսլօ գնացի՞ք եւ գաղտնաբար տեսնուեցի՞ք Տրոցկու հետ»,— հարցնում են ականաւոր բոլշեւիկ Պեատակովին:

— «Այո, սաւառնակով եւ կեղծ անցագրով գնացի եւ գաղտնաբար տեսնուեցի»,— պատասխանում է ամբաստանեալը:

Մինչ Օսլոյից հեռագրում են, որ 1935 դեկտեմբերին, ամբողջ ամսուան ընթացքին, ոչ մէկ մասնաւոր սաւառնակ եկած է Գերմանիայից Օսլօ, իսկ Տրոցկին յայտարարում է, որ իր տարագրութիւնից յետոյ երբեք տեսած չէ Պեատակովի երեսը:

— «Դուք Տրոցկուց գաղտնի նամակ առի՞ք, որով նա հրահանգում է աշխատիլ օր առաջ գլուխ հանել զինաբախումը Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, յետագային Ուկրայնան՝ Գերմանիոյ, իսկ Ծայր. Արեւելքի մերձծովեան շրջանը Ճապոնիային զիջելու պայմանով»,— հարցնում են Ռադէկին:

— «Այո՛, առի» — պատասխանում է ամբաստանեալը, որ տակաւին երէկ խորհրդային երկրի առաջին հրապարակագրի համբաւը ունէր,— «բոցեղէն գրիչը խորհրդային բոցեղէն հոգի», այս էր իր տիտղոսը:

Մինչ Տրոցկին վճռաբար յայտարարում է, որ երբեք որ եւ է նամակ գրած չէ, յատկապէս այս նամակի պատմութիւնը հրէշային սուտերից ամենահրէշայինն համարելով:

Եւ այսպէս— ամբաստանութեանց ամբողջ շարքը:

Ստալինը դատասրահում չկար, սակայն ո՞վ չգիտէր, որ նա էր բուն դատախազը, նա հիւսեց եւ պատրաստեց ամբաստանութեանց այս ամբողջ ցանցը:

Հաւատա՞լ իր բոլոր խօսքերին: Անհնար է այս, անմարդկային է: Նա այդ՝ բարոյական մարդը չէ: Նա ընդունակ է ամէն նենգութեան եւ ամէն ստոր արարքի:

Տակաւին երէկ, Նոյ Ժորդանիա — Ստալինի նկարագրին լաւածանօթ մարդկանցից մէկը — իր յուշերի մէջ գրում էր այս խորհրդաւոր բռնակալի մասին.

— «Բաղուի մէջ Ստալինը սկսած էր հերթական պայքար մղել Ստեփան Շահումեանի դէմ, որ չիտակ, տաք եւ անկեղծ մարդ էր ... Այդ պայքարի բորբոքման շրջանին Շահումեանը ձերբակալուեց: Կասկած ծագեց, որ մատնողը եղած է Ստալինը: Մի առժամանակ անց ես ինքս հանդիպեցի Շահումեանին եւ հարցրի նրան այս մասին: Նա պատասխանեց.— «Ես համոզուած եմ որ Ստալինը լուր տուած է ոստիկանութեան, ունեմ փաստեր ... Ես գաղտնի բնակարան ունէի, ուր երբեմնապէս կը դիշերէի: Հասցէս միայն Կոբան (Ստալին) գիտէր, ուրիշ ոչ ոք: Երբ ինձ ձերբակալեցին, ամենից առաջ հարցրին բնակարանիս մասին ... Ո՞վ կարող էր նրանց այս մասին յայտնել»: Այսպէս էին մտածում Ստալինի մասին նաեւ իր մերձաւոր ընկերները բոլշեւիկեան ֆրակցիայից»(*):

Զրպարտո՞ւմ էր Շահումեանը, եւ կամ սո՞ւտ է խօսում Ժորդանիան: Ոչ, ներելի չէ խորհիլ, թէ սուտ են բոլորը եւ միակ ճշմարտախօսը Ստալինն է: Ներելի չէ մանաւանդ այն պատճառով, որ բոլշեւիկեան հիմնական առաքինութիւնը — ստախօսութիւնն է: Սա է— ՍՍՌՏՆ իր բոլոր ձեւերի մէջ— այն հիմնական բարիքը, որ խոշոր չափերով «արդիւնաբերացման» ենթարկուեց խորհրդային երկրում:

Եւ ինչո՞ւ հեռուները գնալ: Առէք «Պրաւդա»յի այս տարուան յունուար 21ի թիւը, ուր լոյս ընծայուած է Լէնինից անտիպ մնացած մի բնորոշ փաստաթուղթ: Քրմապետը՝ Լէնին 1922ին գրում է Ն. Մ. իւթեան դատախազ Կուրսկուն, որ պատրաստում էր քրէական պատժագրքի ներածական մասը.—

«Ընկեր Կուրսկի, ըստ իս՝ գնդակահարութեան գործադրութիւնը պիտի աւելի ընդլայնել (փոխարինութեամբ վտարումով դէպի արտասահման ...) եւ կիրառել մենշեւիկների, սոցիալիստ յեղափոխականների եւ այլոց ամէն կարգի գործունէութեան նկատմամբ:

«Պիտի գտնել որակման մի այնպիսի ձեւ, որով կարելի լինի նրանց այդ կարգի արարքները կապել միջազգային բուրժուազիային եւ նրա մղած պայքարին մեր դէմ (կաշառուած մամուլի եւ գործակալների, նախապատրաստութիւն պատերազմի եւն.»(*):

Քրմապետը — այլ խօսքով՝ բարոյապէս ամէնից բարձրը բոլորի մէջ— տակաւին 1922ին, եւ դեռ շա՛տ աւելի առաջ, այսպէս էր ուսուցանում հաւատարիմ Ստալիններին.

— Գնդակահարութիւնները աւելի լայն չափերով գործադրեցէք սոցիալիստների նկատմամբ, եւ այս անելու համար դտէք մի յաջող ձեւակերպում սրանց իւրաքանչիւր արարքը, մինչեւ իսկ ամենից անմեղն ու ամենից պարկեշտը, ներկայացնելու այնպէս, իբրեւ թէ նրանք գործակալներ են օտար պետութեանց, կաշառուած են նրանցից, նրանց դրդումով պատերազմ են պատրաստում մեր դէմ եւն.:

Այսինքն ճիշդ ու ճիշդ այն ամբաստանագիրը, ինչ որ Մոսկուայում ներկայացուած էր 17 մեղադրեալներին;

Այս բոլորը գիտնալուց յետոյ բարի եղէք ասել, ո՛վ է Ստալինը եւ ի՛նչ էր կատարւում Մոսկուայի դատասրահում:

Անուրանալի է, որ մի ինքնատիպ Ազեֆ կայ այս բոլոր եղեռնագործութեանց մէջ, մի ճշմարիտ հրէշ մարդկային կերպարանքով. ո՞վ է նա,— 17ից մէկն ու մէկը, օրինակ՝ մի Պեատակո՞վ, Տրոցկի՞ն, թէ Ստալի՞նը:

Մի պահ ենթադրենք, թէ այդ Ազեֆը 17ից Պեատակովն է եւ կամ մէկ ուրիշը:

Սակայն ո՞վ էր երէկ, երբ գնդակի բռնեցին 16 ուրիշ ականաւոր բոլշեւիկների:

Եւ ի՞նչպէս է որ այս Ազեֆը ամէն ինչ լոյսին հանելուց յետոյ դարձեալ գնդակահարւում են:

Ջի՞ն գնդակահարւում, սո՞ւտ են ասում: Բայց ինչո՞ւ. մի՞թէ նրա համար, որ նորից ու նորանոր մարդիկ դէպի մահ տանեն:

Ո՞վ է Ստալինը, ո՛վ կարող է ասել:

Այս ամէն պղծութիւնները, այս դաժիր ու ստորնաքարշ գործերը ի՞նչպէս է կարողանում այս մարդը մարսել:

— Ամէն համայնավար եթէ չեկիստ չէ, համայնավար չէ,— պատգամում էր Լէնինը:

Եւ համայնավարների մէջ առաջինը՝ «մեծ հայր Ստալինը՝» եղաւ առաջինը նաեւ չեկիստների մէջ:

Մարդկային եղեռնագործութեանց պատմութեան մէջ յաւէտ պիտի ապրին այն դատերը, որ դէպքից դէպք կազմակերպում է Կրեմլի բռնակալը՝ իր բոլոր գործակիցներին նախ բարոյապէս եւ ապա ֆիզիքապէս ոչնչացնելով: Ոչ, աւելին: Հարկադրելով, որ նրանք դանազան «յօժարակամ» խոստովանութիւններով իրենք իրենց բարոյապէս սպանեն, որպէսզի յետոյ ինքը աւելի դիւրութեամբ, իբրեւ «ընկած շների», նրանց ֆիզիքապէս ոչնչացնի:

Ստալինի նկարագիրը տալով Նոյ Ժորդանիան գրում է.

«Ստալինը վրէժխնդիր է, աններող, անգութ ... Իշխանութեան համար նա ընդունակ է ամէն արարքի: Նրա մէջ ապրում է հին ժամանակների բռնակալների ոգին ... Երբ, ըստ աւանդութեան, Կորնթոսի բռնապետ Պերեանդրի մօտ գալիս են Միլէտեան բռնապետի դեսպանները, խնդրելով նրանից, որ ուսուցանի իրենց, թէ ի՞նչպէս է պահում իշխանութիւնը, Պերեանդրան դեսպաններին առաջնորդում է արտ եւ նրանց աչքերի առջեւ կտրում գլուխները այն հասկերի, որոնք միւսներից վեր էին ցցուել: Դեսպանները հասկանում են, շնորհակալութիւն յայտնում եւ մեկնում:

«Սա ինքը Ստալինն է. նա իրեն ծախում է իբրեւ Մարքսի աշակերտ, մինչդեռ իրականին մէջ նա Պերեանդրի աշակերտ է»:

Սակայն թւում է, որ գծուած է պատկերը ոչ բոլորովին լրիւ: Որովհետեւ մեր օրերի Պերեանդրան կտրում է գլուխները ոչ միայն այն հասկերի՝ որ իրենից բարձր են ցցուած, այլ եւ այն միւսները՝ որ իրենից խոնարհ են մնացած: Իսկ որ ամէնից էականն է՝ մեր օրերի Պերեանդրան չի գոհանում մէկ մահով, նա իր զոհերին հարկադրում է անձնասպան լինել նախ բարոյապէս:

Դիւրին չէ այս բռնակալի պատկերը գծել, որովհետեւ իրեն նմանող մէկ ուրիշը չկայ. յետագային նա ինքը օրինակ պիտի հանդիսանայ ուրիշների պատկերը գծելու համար: Իսկ եթէ պատմութիւնից անպայման օրինակներ պիտի բերել այս բռնակալի հոգին հասկանալու համար, ապա նա աւելի շատ Սուլթան Եավուզն է՝ Սուլթան Մուհամմէտ Բ. Ֆաթիհիբռնակալի խառնուրդով:

«Օրէնսգէտները, որ իւլէմաներն են, — ասում էր Բիւզանդիոնի յաղթական Մուհամմէտ Բ.ը (1451—1481),— եղբայրասպանութիւնը թոյլատրելի են համարում: Ով իմ քաջանուն զաւակներից եւ թոռներից գերագոյն իշխանութեան հասնի, նա կարող է մեռցնել իր եղբայրներին՝ աշխարհի խաղաղութիւնը ապահովելու համար»:

Կրեմլի բռնակալը Սուլթան Սելիմ Եավուզն է ահա՝ սուլթան Մուհէմմէտի այս բարոյականով: Իսկ մոլեռանդ սիւննի Եավուզի (արիւնարբու) շիաների այս անուանի ջարդարարի պատկերը ծանօթ է բոլորին: Այս արիւնարբուն սովորոյթ էր դարձրած գլխատել նրան, ով իր իշխանութեան տակ պետութեան առաջին պաշտօնեան, նրա եպարքոսը կը դառնար: Նախարարները ապրում էին մահուան դողի մէջ, միշտ սպասելով թէ իրենցից սրան կամ նրան կարող է նշանակել իրեն մեծ վէզիր: Մահ էր սպառնում եւ դէպ ծառայողին, սակայն մահ էր սպառնում եւ նրան, որ ի սպաս կը դնի իր բոլոր կարողութիւնները եւ կ'արժանանայ սատրապամութեան: Դրա համար Եավուզի (1512—1520) եպարքոսները միշտ իրենց ծոցի մէջ էին պահում իրենց պատրաստի կտակները: Անէծքի կարգ էր անցած թշնամուն ասել.

—«Ի՛նչ կը լինէր դու Եավուզի մեծ վէզիրը լինէիր» ...

Այս արիւնարբուն, որ դահ բարձրացաւ քառասուն եւ հինգ տարեկանին եւ թագաւորեց հազիւ ութ տարի, իր աչքերի առջեւ մորթոտել տուաւ իր հօրը, իր եղբայրներին, իր թոռներին, իր եօթը մեծ վէզիրներին եւ ուրիշ անհամար բազմութիւններ ամէն դասակարգի եւ ամէն աստիճանի:

Կրեմլի բռնակալը Մուհամմէտ Բ.ից սերած այս Եավուզն է ահա, առանց, սակայն, այս վերջինի մտաւոր ձիրքերի: Պոլսոյ բռնակալը մեկենաս էր գիտնականների, նշանաւոր բանաստեղծ եւ հեղինակ պարսկերէն, թուրքերէն եւ արաբերէն գործերի: Կրեմլի Եավուզը այս շնորհքն էլ չունի:

— Մի օր, տարիներ առաջ, —պատմում է աքսորական Տրոցկին,— Մոսկուա, մի շիշ գինու առջեւ, նստած էինք ես, Կամենեւը եւ Ստալինը: Հարց եղաւ այն մասին, թէ մեզնից իւրաքանչիւրին ի՞նչն է ամէնից հաճելին այս աշխարհում: Երբ հերթը Ստալինին եկաւ, նա դարձաւ եւ ասաւ.— Ամէնից հաճելին այն է, որ զոհդ մատնանշում ես տարիներ առաջ եւ գաղտնաբար, իրեն ժպտելով, քայլ առ քայլ, պատրաստւում այն ժամին, երբ հաշիւդ պիտի փակես իրեն հետ...

Եղեռնագործներ շատ է տուել մեծ աշխարհը, սակայն աւելի անբարոյական հրէշ քան այս Եավուզն է, չենք կարծում թէ նա տուած լինի:

Վ. Ն.

(*) Տես «Ստալին» խորագրով Ն. Ժորդանիայի տեսակցութիւնը, «Պ. Նովոստի» Փարիզ, 16 դեկտ. 1936, թիւ 5745:

(*) «Պ. Նովոստի», 26 յունուար 1937:

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

— o —

Աշխարհի չրջանը ընելէ վերջ — ամէն անկիւն ուր բուռ մը հայութիւն կայ— անցեալ կիրակի բեմին վրայ տեսայ զինքը. մշտատեւ բարի ժպիտը չքացած՝ մելամաղձոտ հայեացքը սեւեռած էր իր սիրուհի - քեմանչէին ու իրար ետեւէ ամէնքս երազ — հայրենիքը փոխադրուեցանք, հարազատ ու անոյշ եղանակներու ուղեկցութեամբ ...

Ռուբէնը ազգային մեծ գործ կատարեց — նա հայ երգը տարաւ ըսփիւռքի հայութեան մօտ եւ տեղաւորեց ընդմիշտ անոնց հոգիին մէջ: Հայը հայ պահելու ի՛նչ աւելի մեծ գործօն կայ:

«Կռունկ, ուստի՞ կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ»...

Իր թէքնիքը հայկական մեղեդիներու եւ ժողովրդական եղանակներու մէջ անմրցելի է. սքանչելի էին «Դլէ եամանը», եւ մանաւանդ «Լուր դա լուր»ը:

Քրտական է իբրեւ թէ այս հէքեաթը, բայց պէտք է որ հայկական ծագում ունենայ. «Լուր դա լուր»ի ատանդութիւնը մեր հին եւ նորագոյն պատմութեան այլաբանական պատկերացում է կարծես:

Հովիւ մը կը սիրահարի թագաւորի աղջկան ու աղջիկը անոր սրինգին եւ հովիւին: Թագաւորը դաժան՝ զայն մոռցնելու ապարդիւն փորձեր ընելէ վերջ, կը կանչէ հովիւը ու պայման կը դնէ: Բազմաստիճան սանդուղ մը պիտի դրուի անդունդի եզերին, հովիւը լերան գլխէն սրինգի դայլայլներով իր հօտը ոչխարներու՝ այդ սանդուղի աստիճաններէն իր քով պիտի ժողվէ. եթէ յաջողի, աղջիկը անորն է: Եւ հովիւը լերան կատարէն կը սկսի նուագը «Լուր դա լուր»ի. ու ոչխարները դանդաղ եւ անվճռական կը սկսին մագլցիլ աստիճաններէն, բայց սանդուղին կէսը չհասած բոլորն իրար ետեւէ անդունդ կ'իյնան: Թագաւորը խարդախ խախտած էր աստիճաններէն մէկ քանին ... Հովիւը հօտին վերջին մնացորդին հետ, նոյնպէս կը գահավիժի անդունդը:

Հայ ժողովուրդն է որ անոյշ մեղեդիներու խոստումներով բարձրացած է լեռ զօրաւորին կողմէ խարդախուած սանդուղը ...

Եւ քեմանչէի լարերէն մերթ քաղցրութիւն եւ կախարդանք, անհուն թախիծ ու դառնութիւն կ'աւեկոծին, կը խոցեն սիրտը: Սքանչելի է «Լուր դա լուր»ը Ռուբէնի քեմանչէի մէջ:

Տպաւորութիւններս մէկ երկու դիտողութիւն ունիմ սակայն, եւ կ'ուզէի հաղորդել բարեկամիս:

Քեմանչէն գերազանցօրէն արեւելեան գործիք է. երբեք հարկ չկայ ջանալ ջութակի վերածելու զայն: Ան Արեւելքի անմրցելի ջութակն է եւ կը մնայ Ռուբէնի ոսկի ձեռքերուն մէջ, որուն վրայ միայն ու միայն պէտք է որ հնչէ արեւելեան եղանակներ եւ Ռուբէնի միջոցաւ հայ մեղեդիներ ու ժողովրդական եղանակներ: Այդպէս է որ Ռուբէնը իր քեմանչայով պիտի անուն եւ հետք թողու: Եւրոպական եւ այլ բազմալեզուեան եղանակները կը նսեմացնեն անոր արժէքը:

Իսկ դաշնակը կը թուի թէ չի կընար անոր ընկերանալ. այլ աւելի հարազատ ընկեր պիտի դտնել քեմանչէի համար: Դաշնակը, Տիկին Ռուբէնի վարժ ու ճկուն մատներուն տակ կրնայ առանձին մաս կազմել համերգին, ի հարկէ:

Քեմանչիստ Ռուբէնի համերգը խոր հետք մը կը թողու ունկնդիրներին վրայ՝ հայրենաբաղձութիւն եւ ուժգին կարօտ մը մեր երազ աշխարհին համար:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

«ՕԽԹԸ ՓՈՐ ՉՈՃՈՒԽ»...

Ուլիներու անմահական զով շուքին մէջ, բոլոր հնձւորներն ալ երկնցան, մէկ մէկ գիրկ որայ իբրեւ բարձ գլուխնուն տակ, իւրաքանչիւրն իր մանգաղը մեզ յանձնելէ վերջ, սրելու համար:

Բոլորը պառկած էին, երբ ամէնէն վերջ Քոչիկ Հարսան իր մանգաղն յանձնելով Աշոտին, աւելցուց.

— Արշոտ զաոս, մանգաղս աղուոր սրէ, որ թեւս շատ չի մնայ հա՞, զուրպան ըլլայ Հարսան քեզի:

— Հա, Հարսաս, զայիթ միներ, ուզածէդ աղուոր կու սրիմ:

Այս միջոցին, Աշոտը բան մըն ալ պիտի աւելցնէր Քոչիկ Հարսային, որովհետեւ այդպէս որոշած էինք.

— Երբ մանգաղը յանձնէ սրելու համար, պիտի ըսենք անպայման: Բայց, Աշոտը «կու սրիմ»ով վերջացուց, առանց մեր որոշումը գործադրելու:

Քոչիկ Հարսան երբ մեզմէ բաժնուելով հասած էր տեղը ու պիտի երկննար, ահա նորէն ձայն տուաւ Աշոտը.

— Քոչիկ Հարսա՛յ ...

— Ի՞նչ է տղաս:

— Հարսայ, ըդ Սէմէթենց տղան գիտե՞ս ի՛չ կ'ըսէ կու քեզի համար ...

— Ի՞չ կ'ըսէ կու, եավրուս:

— Կ'ըսէ թը, ձեր մէջ երկու հոգի կան, շատ պզտիկ ըն, ընոնց օրական երկուական զրուշ պակաս պիտի տամ: Մէկը քեզի համար է. մէկն ալ Արուսեակին:

Այս անակնկալ ու չսպասուած չար լուրին վրայ, յանկարծակիի եկաւ Քոչիկ Հարսան: Դէմքը լեցուած երկնքի գոյն առաւ, եւ վայրկեան մը լուռ մնալէ վերջ պոռթկաց.

— Ծօ, երկան անկժուեդ ... ծօ, չի կրցի՞ր պատասխան տալ ըդ շանը, թէ ան իմ ամիս կնիկն է, ան պզտիկ չէ ... քառասուն տարու կնիկ է, օխտը փոր չօճուխի տէր ... հասկցա՞ր, ըսէ ըդ շանը, որ ես օխտը փոր չօճուխ ըմ բերեր, օխտը փոր չօճո՛ւխ ...

Փրփրած էր Քոչիկ Հարսան, ու մեքենայի պէս կը թափէր խօսքերը շատ կծու կերպով: Եւ անոնց մէջ ամենաշատը կ'արտասանէր՝ «Օխտը փոր չօճուխը»:

Այդ միջոցին, ինծի թուեցաւ թէ Քոչիկ Հարսային մէջ երեք տեսակ ներքին ձայներ իրեն կ'ըսէին.

— «Տասնըչորս տարեկան աղջիկ կարծեր է քեզ, ալ ի՛նչ կ'ուզես» ... հոգ չէ թէ օրական երկու զրուշ պակաս ստանաս»:

Այս առաջին ձայնը քիչ մը ուրախալից էր, ու ժպիտ ցանող իր ամպամած դէմքին վրայ:

Երկրորդ ձայնին քիչ մը բարի նախանձ խառնուած էր.

— «Ինչո՞ւ համար միւսները երկու զրուշ աւելի պիտի առնեն, քանի որ դուն ալ անոնցմէ պակաս չես քաղելու մէջ: Թէեւ քիչ մը հասակդ կարճ է, եւ արտաքնապէս տասնըհինգ տարեկան աղջկան մը տեսքով» ...

Երրորդ ձայնը շատ տխուր էր աչքերը կաթկթեցնելու աստիճան.

— «Իրաւ որ ես եօթն անգամ երկունք կրած, եւ եօթը փոր երեխայ ծնած, բայց անոնք բոլորը ո՞ւր են այժմ» ...

Այս վերջին ձայնը, ինչպէս ըսինք, ամէնէն տխուրն էր, ու Քոչիկ Հարսային աչքերը լճացուց անմիջապէս: Ո՞ւր էին իր եօթը երեխաները,— մէկ երկուքը, սարսափի թուականներէն առաջ իրենց բնական մահով մեռած էին, իսկ մեծ մասը կուլ գնացած էին իր բոլոր պարագաներուն հետ, սարսափի արիւնոտ մեծ ծովուն մէջ ...

— Զի ժմնէ, ուտելու նասիպ չըլլայ ըս արտին ցորենը,— եղաւ վերջին խօսքը անէծքով խառն, ու հեռացաւ տխուր: Եւ գիրկ մը որայ գլխուն բարձ ընելով պառկեցաւ մեզմէ քիչ անդին:

Հարսներէն ոմանք, որ արթնցած էին այս խօսակցութեան միջոցին ու մեզ մօտիկ կ'ընէին, սկսան ծիծաղիլ իրենց քթին տակէն, Քոչիկ Հարսային «օխտը փոր չօճուխ ըմ բերեր»ի յայտարարութեան համար:

Ու Քոչիկ Հարսան տեսնելով որ կը ծիծաղին հարսները իր այդ վիճակին վրայ, փոխանակ մեղքնալու, այս անգամ աւելի լեցուած, շտկուեցաւ ու քարէ կարկուտ մը թափեց անոնց գլխուն.

— Ֆաաշաներ ... ի՞չ կը գըլգլաք ... ճաթեցէք, իշտը տասնըչորս տարու աղջիկ գիտցեր է իս, դուք տըհա երէկի հարսներն ըք, ըմմը, երեսնիդ ժանգոտեր է ...

Ալ աւելի ջղայնացած կ'երեւար, ու կը դողդղար ամբողջ մարմնով:

Ջղջացած էինք մեր ըրածին վրայ, բայց ի՞նչ օգուտ, այլ եւս անցած էր, ու Աշոտին հետ անմիջապէս իր կողմըն անցանք: Իրաւունք տուինք իրեն, ու յորդորեցինք որ հանգիստ ըլլայ ու պառկի: Խոստացանք անպայման կարգադրել խնդիրը Սէմէթենց շանը հետ, որ ինքն ալ միւսներուն հաւասար օրական ստանայ:

Քոչիկ Հարսան, թէեւ քառասունոց մը կար, բայց իսկապէս, իր արտաքին տեսքը տասնըհինգ տարու աղջկան մը կը նմանէր: Կարճահասակ, մսոտ ու երկայն մազերուն մէջ ոչ մէկ թել սպիտակ կար դեռ: Դէմքը նոյնպէս կլոր ու աչքերը քիչ մը մանտրտիկ: Մինակ քիթը քիչ մը աններդաշնակ էր կլոր դէմքին վրայ, երկար ու ծայրամասը լայն ...

Աշոտը ճիշդ էր, որ Սէմէթենց տղան այդ առարկութիւնը ըրած էր երկու հոգիի համար, որուն մէկը ինքն էր, բայց մեր տուած բացատրութեան վրայ ընդունած էր, Քոչիկ Հարսան ալ տասը զրուշ պիտի ստանար օրական: Նոյն իսկ Արուսեակին համար ալ ընդունած էր, թէեւ անիկա տասնըչորս տարու աղջնակ մըն էր:

Մենք շատ կը սիրէինք Քոչիկ Հարսան, մանաւանդ քիչ մըն ալ սրամտութիւններ ունէր եւ երբեմն մեզ կը խնդացնէր: Եւ այս պատճառաւ ալ յայտնեցինք իրեն իր տուած պատասխանով քիչ մը զուարճանալու համար ... Ու դժբախտաբար, մեր հաճոյքին համար խեղճ կնիկանը ցաւերը քրքրեցինք ... ու հիմա կը մտածէինք անոր վեր ելած սիրտը հանդստացնելու մասին:

Ան հազիւ քիչ մը հանդարտած ու պառկելու վրայ էր, դարձեալ մեր քով կանչեցինք:

Մենք գիտէինք որ Քոչիկ Հարսան հոգ եփած ու զիմացկուն կին է, եւ չէր թէ առաջին օրը չքնանար: Ան դարձեալ սովորականին պէս «վանք» իր բաժինը ետ պիտի չթողուր միւսներէն: Այս խորհուրդէն վերջ, Աշոտը ձայն տուաւ.

— Քոչիկ Հարսա՛յ ...

— .... ..

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.) (2)

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԿԱՆՉԵՐ

— . —

Երբ այլ եւս հայրենիքի սէրը մարդ կը զգայ իր երակներուն մէջ, կը մոռնայ ամէն բան, նոյն իսկ, օրուան բնական պահանջները:

Կեանքի տաղտուկն ու վիշտը երբեմն գլուխ կը բռնեն ուրախութեան ու հաճոյքի դէմ, երբ այն կը սկսի վառիլ ալիւրացած սրտի մը մէջ, ինչպէս ճրագ մը արեւելեան գիւղերու:

Ցաճախ, խցիկիս չորս պատերուն մէջ մենակ, դիտած եմ կռիւը այն երկու հակառակորդ ուժերուն: Աստուած չցուցնէ: Դժուար է: Ու պարտուողը միշտ այս վերջինը կ'ըլլայ:

Երէկ կիրակի էր: Հանգստի եւ ուրախութեան օր: Բայց հաճոյքը քէնոտած մէկու մը պէս երեսը պահեր է ինձմէ, ինչպէս պիտի ընէր աղջիկ մը իր նշանածին: Հացին պատառը նոյն իսկ, ըմբոստացաւ դէմս: Եւ ես, ի զուր կը փորձէի խելքի կանչել: Չեղաւ ու չեղաւ: Պարտուեցայ:

Սիրելիդ իմ Վահէ, արդեօք կրնա՞ս ըսել ինծ պատճառը: Անցեալ օր բարեկամներէս մէկը կ'ըսէր թէ՝ «Հայ ըլլալդ է»: Իսկ ես պիտի պատասխանեմ,— հպարտ եմ Հայ ծնելուս:

Ատոր համար, հանգստի ժամերս յատկացուցեր եմ ցեղիս: Ուխտեր եմ մտնել բոլոր այն հիւղակներուն, տուներուն, խանութներուն, սրճարաններուն, խղճուկ ու մռայլ գործարաններուն, մահասարսուռ հանքերուն դռներէն ներս ուր՝ Հայ կայ: Կը սիրեմ խօսիլ անոնց հետ, մտերմանալ անոնց կեանքին, գործերուն, եւ անհատնում ցաւերուն:

Չեմ գիտեր թէ գո՞հ պիտի ըլլա՞ս, եթէ այսօրուան տեսածներէս ծրար մը ղրկեմ «Յառաջ»ին:

Համեստ երիտասարդ մը, այս անարեւ քաղաքներու կեանքէն ձանձրացած, երկու օր առաջ կը դիմէ Ներգաղթի Կեդր. Վարչութեան: Իրեն հետ նաեւ երկու կորիճ եղբայրները: Ու կը յայտնէ իր ցաւը:

— Պարոն նախագահ, երեք եղբայրներ ենք առողջ եւ գործելու պատրաստ: Երկար տարինէ ի վեր, անհատական եւ տնտեսական տագնապներու մատնուած ըլլալով՝ այլ եւս տոկալու միջոց չունինք: Նախ քան Հարաւ. Ամերիկա մեկնելու որոշում տալս ձեզմէ կ'ըմնդրեմ որ մեզ Հայաստան ղրկէք: Մեր ճամբու ծախքին դէմ, 15.000 ֆր. ալ կը նուիրեմ կառավարութեան շինարարական ձեռնարկներու: Զինուորական տարիք ունինք, մենք հոն կ'ուզենք ծառայել:

— Անկարելի է:

Այս չոր ու տժգոյն «անկարելի»ն, որ Հայ նախագահի մը շրթներէն թռելով՝ թունաւոր նետի մը պէս մխուեր է այս անձնուէր հայ երիտասարդին սիրտը, կարուած նուռի մը պէս կը քամէ անոր արիւնը: Կը ցաւի՞ր արդեօք: Անտարակոյս: Եւ երբ հարցուցի, պատասխանեց.

— Ցաւը կ'անցնի, բայց սպին կը մնայ:

Ի՞նչ կ'ըսես այս սրտակեղէք պատմութեան: Ի՞նչ ըլլալու են անստոյգ կեանքէն ձանձրացած այս տառոյգ, գործունեայ տղաքները: Երբ Խ. Հայաստան չի ճանչնար իր զաւակները, հապա ո՛վ տէր պիտի ըլլայ անոնց, որոնք օրէ օր այս լղրճուկ պողոտաներուն վրայ, պուտ մը արեւի եւ հայրենիքի կարօտէն կը հալին:

Հիմա այս տղաքը, եւ ատոնց պէս շատեր Հարաւ. Ամերիկա մեկնելու որոշում տուած են: Ու պիտի երթան քանի մը օրէն: Ալ ո՛վ գիտէ ինչ կ'ըլլան: Դժուար չէ երեւակայել հայրենազուրկ, անտէր տղու մը կեանքը: Որքան լաւ պիտի ըլլար, որ այսքան յոգնութիւն, ծախք, յատկացուէր «դէպի երկիր» գաղափարին:

Ի՞նչ կ'ըսես, սիրելի Վահէ, Թողուլ որ մեր այս ծիլերը երթան խամրիլ այն հեռաւոր արեւակէզ տափաստաններուն մէջ:

ՓԱՐՄԱՆԻ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

— • —

Գահիրէի «Ալ Մոքաթթամ» թերթը, Եգիպտահայերու նուիրած է խմբագրական մը, զոր «Փուրս Էժիփսիէն»ն ալ համառօտաբար հրատարակած է իր մամուլի բաժնին մէջ:

«Մոքաթթամ», ըսելէ ետք թէ Հայերը Եգիպտոսի ամէնէն գործունեայ եւ բարգաւաճ համայնքներէն մէկը կը կազմեն, կը շարունակէ.—

« Անոնք որ ծանօթ են այս երկրին պատմութեան, գիտեն թէ Հայոց հետ յարաբերութիւնները որքան հին ծագում ունին: Անոնցմէ շատեր, նոյնիսկ ամէնէն բարձր զինուորական պաշտօնները վարած են մէմլուք սուլթաններու օրով: Փոխարինուած է այդ համայնքին շքեղ դէմքերուն քաջութիւնն ու ճարտարութիւնը: Այդ յարաբերութիւնները վերանորոգուած են Մոհամմէտ Ալիի իշխանութեան օրով: Եգիպտոսի ծառայութեան մէջ տեսնուած են բազմաթիւ Հայեր, Նուպար փաշա, Տիգրան փաշա, Արթին փաշա եւ բազմաթիւ ատենակալներ կամ վարչական պաշտօնատարներ, որոնք իրենց երկրորդ հայրենիքին ծառայած են մեծ արժանիքով:

Յայտնի է թէ այդ Հայերը չեն զբաղիր քաղաքականութեամբը այն երկիրներուն, ուր կը գաղթեն: Իրենք առաջիններն են որ քաղաքականութիւն ընել ուզողներուն կը թելադրեն երթալ Խորհրդային Միութիւն, այդ քաղաքականութիւնն ընելու համար:

Այն երկիրներուն մէջ, ուր կը բնակին, Հայերը յաջողութեամբ կը հետապնդեն իրենց ճարտարարուեստական եւ տնտեսական գործունէութիւնը, նախաձեռնողութեամբ մը եւ պարկեշտութեամբ մը, որ Եգիպտոսի հայկական տուներուն մեծութիւնը կը կազմէ »:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

— . —

Վիէն, 2 փետրուար (Յառաջ).— Նկատելով որ ներկայիս ամէնէն կենսական խնդիրը զինուորագրութեան հարցն է, պարտականութիւն կը զգամ համառօտակի պարզել այն ինչ որ տեղի ունեցաւ Վիէնի մէջ, վերջին մէկ ամսուան ընթացքին:

Զինուորագրութեան լուրը հազիւ տարածուած, անմիջապէս հրապարակ նետուեցան արհեստով խառնակիչները եւ անճոռնի վայնասուն մը փրցուցին: Ինչպէս կարգ մը գաղութներու, Վիէնի մէջ ալ հայ զինուորցուներու անունով առաջին ժողովը սարքողները եղան այս խառնակիչները: Մեր քաղաքին ժողովը տեղի ունեցաւ յունուարի առաջին շաբթուն, ռամկավարներուն սրահին մէջ: Թէեւ Վիէնի ողջամիտ երիտասարդութիւնը շատոնց կը ճանչնար ժողովին կազմակերպիչները, բայց եւ այնպէս առանց որ եւ է յետին նպատակի մասնակցեցաւ, նկատի ունենալով որ խնդիրը բոլորը կը շահագրգռէ: Այդ սկզբնական ժողովին մէջ երկար բարակ վիճաբանելէն վերջ, գրեթէ միաձայնութեամբ քուէարկուեցան քանի մը բաղձանքներ եւ առանց խտրութեան ընտրուեցաւ 7 հոգինոց յանձնախումբ մը.— Երկու ռամկավար, մէկ դաշնակցական, երկու չէզոք եւ երկու հատ ալ Հօկ - Հնչակ կարմիր: Ժողովը յանձնարարեց քուէարկուած բանաձեւերը ներկայացնել ուր որ հարկ է:

Յանձնախումբի անդամները իրենց գլուխը կազմելէ վերջ, նպատակայարմար կը դատեն միջին Ֆրանսայի գաղութներու մէջ, նոյն նպատակով կազմուած յանձնախումբերը Լիոնի մէջ խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրել: Այդ նպատակով իրենք անձամբ կ'այցելեն յիշեալ շրջանները եւ կը բացատրեն իրենց նպատակը ու թերթերու միջոցաւ ալ կոչեր կ'ուղղուին, որպէսզի յունուար 24ին առաւօտեան ժամը 10ին ներկայ ըլլան: Մինչ այդ երկրորդ ժողով մը եւս գումարեցին յունուար 16ին շաբաթ իրիկուն, դարձեալ ռամկավարներուն սրահին մէջ, ուր յանձնախումբը յայտնեց իր կարգադրութիւնները եւ որոշուեցաւ նախնական ծախքերու համար իւրաքանչիւր զինուորցուէն գանձել 3ական ֆրանք ամսավճար: Նոյն ժողովին մէջ որոշուեցաւ նաեւ երեք պատգամաւորներ ղրկել Լիոն դարձեալ առանց խտրութեան: Բայց այս անգամ այլեւս խառնակիչները չկրցան համբերել, տեսնելով որ երկու ժողովներն ալ առանց պառակտումի տեղի կ'ունենան: Անմիջապէս խնդիր յարուցին, հարցնելով թէ երբ մեր պատգամաւորները Լիոն երթան, յունուար 24ին, խորհրդակցական ժողովին մասնակցելու, եթէ հոն օֆիսներու խնդիր ծագի, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր պատգամաւորներու դիրքը: Ներկայ երիտասարդները հոս եւս առիթ չտուին այս խառնակիչներուն, բուռն կերպով բողոքեցին թէ մենք Օֆիսներու խնդիր չունինք, մեր բաղձանքն է զինուորցուներու մարմին մը կազմել մեր բոլորիս համերաշխութեամբ, եւ օրինաւոր միջոցներով դիմումներ կատարել համաձայն մեր բաղձանքներուն:

Վիէնի ողջամիտ երիտասարդներու այս միահամուռ կեցուածքը հաճելի չէր խառնակիչներուն: Համրածանօթ ցնդած մը որ յաւակնութիւնն ունի մինչեւ ծրեւ երթալու եւ հայ զինուորցուներու դատը պաշտպանելու, յայտարարեց թէ ինք բոլորովին հակառակ է Օֆիսներու, եւ Լիոնի խորհրդակցական ժողովին մէջ ալ անոնց հակառակ պիտի խօսի: Այս առթիւ վիճաբանութիւնները աւելի տաքցան եւ ժամանակն ալ ուշ ըլլալով ժողովը ցրուեցաւ առանց վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու:

Յաջորդ շաբթուն Վիէնէն ընտրուած երեք պատգամաւորներէն երկուքը երբ Լիոնի խորհրդակցական ժողովին ներկայ կ'ըլլան, առաջին պատեհութեամբ իսկ կը զգան թէ ժողովը բոլորովին հատուածական է եւ հոն հաւաքուած են Լիոնի եւ շրջանի նշանաւոր խառնակիչները, որոնց նպատակը ոչ թէ հայ զինուորցուներուն իրաւունքները պաշտպանել է, այլ բոլորովին ուրիշ բան: Հազիւ թէ ժողովը կը բացուի, կը սկսին լուտանքներ տեղալ զանազան կազմակերպութիւններու եւ անհատներու հասցէին: Վիէնի պատգամաւորները անմիջապէս ոտքի կ'ելլեն եւ կը յայտարարեն թէ իրենց շրջանի զինուորցուները իրաւասութիւն չեն տուած այդպիսի խայտառակ ժողովի մը մասնակցելու եւ գլխարկները դնելով դուրս կ'ելլեն: Ո՛վ զարմանք, այս հատուածական ժողովին ներկայ չըլլար Վիէնին երրորդ պատգամաւորը, մինչդեռ ճիշդ իր տեղն էր: Յետոյ երեւան ելաւ որ երես չունի՝ եղեր ներկայ ըլլալու, որովհետեւ նախապէս այցելելով զանազան շրջաններ եւ իրեն նման խառնակիչները, վստահացուցեր էր թէ Վիէնէն ալ միայն իրենք ներկայ պիտի ըլլան Լիոնի ժողովին ...

Վիէնի ողջամիտ զինուորցուները միանգամ ընդ միշտ դիմակազերծ ընելու համար այս խառնակիչները, վերջին ժողով մը եւս գումարեցին յունուար 30ին, այս անգամ Խաժակ ակումբին մէջ: Թեր ու դէմ վիճաբանելէ վերջ, երբ լաւ մը պատռեցան իրենց դիմակները, վճռապէս յայտարարուեցաւ թէ երիտասարդութիւնը քանի մը խառնակիչներու ձեռքը խաղալիկ չի կրնար ըլլալ, քանի որ տարիներէ ի վեր տեղական իշխանութեան կողմէ օրինաւոր ճանչցուած մարմիններ կան: Այս յայտարարութիւնը արդէն ճամբայ տուաւ այս խառնակիչներուն որոնք կամացուկ մը հեռացան սրահէն: Ապա մնացեալ զինուորցուները անմիջապէս կազմեցին իրենց նոր յանձնախումբը՝ 5 հոգիէ: Անոնց վրայ պարտականութիւն դրուեցաւ արձանագրել Վիէնի զինուորցուներուն անունները, եւ յարաբերութեան մէջ մտնելով պաշտօնապէս ճանչցուած մարմիններուն հետ, անոնց յայտնել զինուորցուներուն բաղձանքները:

Ահա ամփոփ պատկերը վերջին մէկ ամսուան անցուդարձին: Ողջամիտ երիտասարդութիւնը ամէն գնով պէտք է խուսափի խառնակիչներէն, որոնց նպատակը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ կազմալուծել գաղութները:

Գարունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԱԲԵՒՀԱՅ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 փետրուար).

— «Ժընեւի մէջ Պ. Րիւշտի Արաս տապաստնները իջեցուց եւ դիմեց Պ. Իտընի միջնորդութեան, պարտութեան խայտառակութիւնը կանխելու համար: Անգլիա եւ Ֆրանսա, համախորհուրդ, Թուրքիոյ հասկցուցին թէ խնդիրը դէշ ճամբու մէջ դրուած էր ու թէ պատուաւոր նահանջ մը պիտի բարձրացնէր Էնկիւրիի ոտնակոխուած արժանապատուութիւնը:

Պ. Արաս նոր սխալներու մէջ չիյնալու եւ խաղը բոլորովին չկորսնցնելու համար, տեղի տուաւ, մոռցաւ Պ. Վիէնոյի, շոյեց անոր զգացումները, Թուրքիոյ Ֆրանսասէր քաղաքականութեան մասին խօսեցաւ եւ ուզեց բան մը շահիլ սանճաքի Հարցին մէջ:

Ու այդ բանը լեզուի խնդիրն էր: Ֆրանսա տեղի տուաւ ու համաձայնութիւն գոյացաւ. սանճաքի լեզուն հռչակուեցաւ Թուրքերէնը, պայմանաւ որ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը իրաւունք ունենայ յետագային Թուրքերէնին զուգընթաց պաշտօնական լեզու հռչակելու Արաբերէնն ալ:

Վերջացաւ այս խնդիրն ալ, որ պահ մը սպառնաց ջուրերը պղտորել եւ քաղաքական բարդութիւններու դուռ բանալ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Այս հարցին մէջ, պզտիկ ու համեստ դեր մըն ալ կատարեց հայ ժողովուրդը, այսինքն սուրիահայութիւնը, որ արաբական դատին ջերմ պաշտպան եւ ջատագով հանդիսացաւ:

Սուրիահայութիւնը գործնականապէս ցոյց տուաւ թէ ամուր կապերով կապուած է Սուրիոյ հետ, իր հայրենիքին եւ արաբ ժողովուրդին հետ: Այս կերպով, բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ փարատեցան, հայ ժողովուրդին վստահելիութեան ապացոյցը տրուեցաւ եւ հիմ դրուեցաւ արաբեւհայ եղբայրութեան, որ նուիրականացաւ ծանր ու դժուար պայքարի մը մէջ:

Սուրիացիները նոր հասկցան թէ հայ տարրը ուժեղ եւ անձնուէր ազդակ մըն է Սուրիոյ համար, հաւատարիմ ու անշահախնդիր փոքրամասնութիւն մը, որ նեղ օրերուն, անվերապահօրէն փարեցաւ Սուրիոյ դատին, մեծապէս տկարացնելով Թրքական տեսակէտը:

Վստահ ենք որ Դամասկոսի կառավարութիւնը պիտի գնահատէ Հայերուն այս ընթացքը եւ պիտի աշխատի երկու ժողովուրդներու եղբայրութիւնը աւելի ամրապնդելու եւ գործակցութիւնը աւելի սերտացնելու:

Սուրիոյ մէջ մենք ոչ մէկ նպատակ չենք հետապնդեր, ոչ մէկ քաղաքական նկատում չունինք: Մեր միակ փափաքն է հայը հայ պահել իր մշակոյթով, իր աւանդութիւններով, իր նահապետական բարքերով եւ անցեալով:

Սուրիա միշտ կրնայ վստահիլ հայ ժողովուրդին վրայ, իբր հաւատարիմ եւ եղբայր տարրի, որ կը ձգտի օգտակար ըլլալ երկրին իր ձեռներէցութիւնով եւ առեւտրական կեանքի մէջ ունեցած ճարպիկութիւնով:

Արաբեւհայ եղբայրակցութիւնը Սուրիոյ խաղաղ ու տնտեսական զարգացման խարսխաքարը պիտի ըլլայ»:

Ի ՊԱՏԻՒ ՌՈՒԲԷՆԻ

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը անցեալ հինգշաբթի երեկոյ սեղան մը սարքած էր ի պատիւ քէմանչիստ Ռուբէնի: Տաղանդաւոր երաժիշտը յարգելու համար հաւաքուած էին խումբ մը մտաւորականներ՝ առանց կուսակցական խտրութեան:

Սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Մ. Պարսամեան: Ապա կարգով խօսեցան Պ. Պ. Շահխաթունի (Նախագահ Հ. Գ. Ընկերակցութեան), Խոնդկարեան, Մ. Ոսկերչեան, Պ. Վահէ, Տոքթ. Գալճեան, Հր. Զարդարեան (Հ. Գ. Վարչութեան կողմէ), Հրանտ Սամուէլ եւ Ստ. Քոչարեան: Բոլորն ալ իրենց խօսքին մէջ վեր հանեցին Ռուբէնի երաժշտական տաղանդը, անոր մատուցած ծառայութիւնները հայ աշուղական արուեստին եւ յատկապէս գնահատեցին քէմանչիստին թափած ճիգերը՝ հայ երաժշտութիւնը տարածելու համար բոլոր գաղութներուն մէջ եւ ծանօթացնելու զայն օտար ազգերուն:

Ճաշը անցաւ շատ ուրախ եւ բարձր տրամադրութեան մէջ: Երգեցին Տիկ. Խոնդկարեան եւ Պ. Պ. Քոչարեան ու Մանուչեան: Գեղեցիկ անակնկալ մըն էր «քէմանչիստ»ին երեւումը իր թրթռուն լարերով: Կէս գիշերը անցած էր, երբ Պ. Ռուբէն իր եւ տիկնոջ կողմէ յուզուած շեշտով մը շնորհակալութիւն յայտնեց, խոստանալով միշտ բարձր պահել հայ արուեստին կոչումը եւ ուժերը ներածին չափ ծառայել մեր ազգային մշակոյթին:

Շրջուն Թղթակից

ԱՅՑ ԸՆԿ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Երկու տարի առաջ Փանթէնի գերեզմանատան մէջ հողին յանձնեցինք մեր երիտասարդ անձնուէր եւ խոստմնալից ընկերը՝ Յովհաննէս Ակինեան: Մահուան երկրորդ տարեդարձին օրը խումբ մը ընկերներ այցելեցին տարաբախտ ընկերոջ գերեզմանը, որուն վրայ իր ընկերներուն եւ բարեկամներուն ջանքերով շինուած է գեղեցիկ շիրիմ մը: Ընկ. Կարօ Երանեան խոր յուզումով խօսեցաւ վաղամեռ ընկերոջ մասին ոգեկոչելով անոր յիշատակը եւ շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց որ նախաձեռնած եւ աջակցած են շիրիմին շինութեան համար: Ներկաներու տպաւորիչ լռութիւնը եւ վիշտը ցոյց կու տային թէ որքան ծանր կորուստ է եղած ամէնուս համար դժբախտ Ակինեանի մահը:

Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (196)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Երկար մի ըներ, եզները արձակեցէք ու չուտով տուն, հայտէ ...

— Բայց, պապօ, դուն ըսիր որ էս օր հերկենք վերջացնենք ...

— Հա, ըսի, հիմա ալ կ'ըսեմ տուն գացէք, հասկցա՞ր,— սրտնեղած պատասխանեց Մուղսին ու ձայնը ցածցնելով՝ շարունակեց.— ձորի քանդուած դոմը փէտայիններու խումբ մը եկեր է...

— Հա՞,— որպէս թէ զարմացած՝ Սաքօն հօրը նայեցաւ,— է՞, ի՞նչ կայ որ, մինչեւ մթնելը կը մնան, գիշերով իրենց ճամբան կ'երթան ...

Մուղսին խոժոռած նայեցաւ տղու երեսին: Էդպէս էլ յիմար տղայ, կարծես կոյր ըլնէր, աշխարհը տակն ու վրայ էր եղած, ու դեռ կը սպասէր որ մինչեւ իրիկուն անոնց տեղը չըգտնուէր: Մուղսին ձիու գլուխը ուզեց դարձնել՝ ճամբան շարունակելու համար:

— Պապօ', ո՞ւր,— քայլ մը աւելի մօտենալով հարցուց Սաքօն:

— Ո՞ւր,— Մուղսիի աչքերը չարաչուք փայլ մը առացան,— Բերկրի, միւտիրը պիտի տեսնեմ ...

— Պապօ',— սարսափած առաջ նետուեցաւ Սաքօն՝ ձիու սանձը բռնելով,— պապօ', Աստուծու սիրուն, պապօ' ...

— Զգէ',— գոռաց Մուղսին՝ արդէն բոլորովին բարկացած,— թողում որ տունս տե՞ղս քանդուի, Գործո՞թը վերան դառնայ: Զգէ' սանձը:

— Պապօ', հողիդ մի սեւցներ, պապօ ջան, ղուրպան ըլնիմ քեզ ... պապօ,— ու խոշոր խոշոր արցունքի կաթիլներ Սաքօյի երեսն ի վար կախուեցան:

— Լակո'տ, ձգէ կ'ըսեմ ...

— Պապօ ջան ...

Մուղսիի ձեռքի մտրակը բարձրացաւ ու թափով իջաւ Սաքօյի թեւին, որ ցաւէն սանձը ձգելով ձեռքը ետ քաշեց: Մուղսին ձին մտրակեց ու աչխոյժ ձին քառասմբակ սուրաց Բերկրիի ուղղութեամբ, փոշիի գիծ մը ձգելով ետեւէն:

Սաքօն սրտաճմլիկ աղաղակ մը արձակելով՝ ինկաւ արտը եզերող թումբին վրայ: Գլուխը ձեռքերուն մէջ առած՝ հոնգուր հոնգուր արտասուել, երեխայի մը նման: Ի՛ր, ի՛ր հայրը ... կուրծքէն բարձրացող հեկեկանքը խեղդուեցաւ կոկորդին մէջ:

Ձեռք մը ծանրացաւ Սաքօյի ուսին.

— Սաքօ', ես լսեցի:

Մկօն, Մուղսիի տան երիտասարդ մշակն էր. Փիր Կարիպցի աղքատ տղայ մը: Մկօն ալ յեղափոխական էր, ու Գործոթի զինուորական խմբի անդամներէն:

Սաքօն գլուխը վերցուց ու պղտոր աչքերով նայեցաւ Մկոյին.

— Ախ Մկօ ...

Սաքօն զգացած ամօթէն երեսը ծածկեց ձեռքերով. ինչո՞ւ աշխարհը չէր կործաներ, ալ ի՞նչպէս գլուխը վեր վերցնէր, ալ ի՞նչպէս մարդու երես նայէր ...

— Սաքօ, ե'լ,— գրեթէ խիստ ձայնով խօսեցաւ Մկօն,— տնաքանդ, ի՞նչ նստելու ժամանակ է, երբ անդին տղաքը միամիտ ...

Սաքօն չթողուց, որ Մկօն խօսքը վերջացնէ, ցատկեց ոտքի, կարծես նոր զգալով թէ ինչ սարսափելի վտանգ մը կը սպառնար փէտայիներուն: Ու Մկոյի ձեռքէն քաշելով՝ ըսաւ.

— Երթանք, Մկօ:

— Երթանք, Սաքօ ջան, վազելով երթանք ...

Ցարօն տանը պատին տակ կկզած մնացեր էր, հայեացքը սեւեռած Մուղսիի վրայ, որ շատ հեռու, կէտի մը մեծութեամբ կ'երեւէր աչքին:

Երբ Մուղսին մեծ արտի մօտ ձին կանգնեցուց, Սաքօյի հետ խօսքի բռնուած, Ցարօն բոլորովին միամտեցաւ: Եթէ Ցարոյի սրտին մէջ կասկած ծագեր էր, պատճառը Մուղսիի տեսքի արտայայտութիւնն էր, անօթի գայլի տեսքի նման պաղ ու գիշատիչ: Ի՛նչ լաւ որ իր կասկածը փարատեցաւ. Մուղսին Սաքօյի հետ կը խօսէր, հիմա հայր ու տղայ ետ պիտի վերադառնային:

Մէկ ալ կարծես Ցարոյի սիրտը պիտի ճաքէր, տեղէն դուրս թռէր: Արդեօք ճի՞շդ տեսաւ: Ցարօն աչքերը ճմռթկեց: Չէ', չէր սխալած, Մուղսին ձին դէպի Բերկրի կը քշէր: Ցարօն մղկտալով ծնկուըները ծեծեց: «Շո'ւն, շո'ւն, շո'ւն», կը սուլէր որբ մնացած երեք չորս ատամներու արանքէն «քեզի շո'ւն, Վասակ, ազգուրաց ... Բերկրի կ'երթաս հա՞ ... Բերկրի կ'երթաս» ...

Ցարօն թռաւ տեղէն, նոյն իսկ տուն չմտաւ տրեխները հագնելու համար, բոպիկ ոտքերով սկսաւ վազել ձորն ի վեր շիտակ դէպի քանդուած դոմը: Անսովոր կերպով ձեռքերը շարժելով, ան երբեմն կանգ կ'առնէր շունչ առնելու համար եւ բռունցքը բարձրացուցած՝ օդը կը ծեծէր կրկնելով. «շո'ւն, շո'ւն, շո'ւն ...»: Վազած ժամանակ յանկարծ ոտքը սուր քարի մը զարկաւ, մեծ մատի եղունգը ջախջախուեցաւ ու արիւնը առատօրէն հոսիլ սկսաւ: Ցարօն կտոր մը փրցուց գլեօտէն, դէշ աղէկ վէրքը փաթթեց ու կաղալով շարունակեց ձորն ի վեր վազել:

Ինչպէս ըսինք, Գէորգը ախոռի մէջ պահակներ նշանակելով քնացեր էր: Ձորի կողերուն վրայ կամ քիչ մը աւելի վերեւ մարդիկ չէր դրած աւելի անոր համար, որ այդտեղը՝ գիւղին եւ բանուկ ճանապարհի մօտիկ լինելով՝ պահակները կրնային նշմարուիլ:

Կորթկանի սարէն մինչեւ այդ դոմը հասնելնին, խմբի տղաքը քալած էին այնպէս, ինչպէս միայն փէտայիները կրնան քալել, առանց տրտնջալու, առանց յոգնելու: Բայց մէկ մը դոմը մտած՝ տղաքը իրարու վրայ թափեցան, յոգնած, ջարդուած, մանաւանդ սոված: Դոմը այնքա՛ն ընդարձակ էր, որ տասնեակները առանձին խմբակներ կազմած՝ տեղաւորուեցան զանազան անկիւններ:

Նիկոլը իր տասնեակով տեղաւորուեցաւ ուղիղ ախոռի դիմաց, որ ատենօք սաքուի տեղ ծառայած էր հովիւներուն: Տղաք զէնքերնին կարգով շարեցին պատի երկայնքին: Ոմանք կօշիկնին հանած՝ բայց փամփշտակալները վրանին, երկնցան գետնի վրայ: Զանթանին որպէս բարձ գլուխներուն տակ դրին ու փորձեցին քնանալ:

— Ծօ, Համբօ, կօշիկներս քաշէ':

Աւիծ Գեւօն էր խօսողը, ոտքը երկնցուցած Համբոյի կողմը: Ընթերցողը, որ Աւիծ Գեւոյին հանդիպած է Ալեքսանդրապոլի մէջ, հազիւ թէ ներկայ վիճակին մէջ կարենար ճանչնալ մեր հերոսը: Այն ժամանակ, այնքան կոկիկ հագուած, սահաթ քէօստէկը կուրծքէն կախ, կը սիրէր բարեկամներով շրջապատուած նստիլ Ալաքեար Յարութի գինետունը, իր հերոսական կեանքէն դրուագներ պատմել ու վայելել բերանբաց ունկնդիրներու հրամցուած բաժակները, որոնք այնքան առատութեամբ իրարու կը յաջորդէին: Հիմա սակայն, ամառուան աղուէսի նման քոսոտած՝ Աւիծ Գեւօն խղճալի կերպարանք մը ստացեր էր: Պատկառելի փորը ծակած տիկի նման իջեր, այտերու կարմիրը գունաթափուեր եւ դէմքը երկարած էր: Շատ մեծ, բրդոտ փափախ մը մինչեւ ականջները իջած՝ զարգանդ տպաւորութիւն մը կը ձգէր, իսկ շքեղ պեխերը, որոնց վրայ առաջ այնքան խնամք կը թափէր հոտաւէտ օծանելիքով իւղելով օրը քանի մը անգամ, աւաղ, հիմա արդէն ձիու պոչի նման վար կը կախուէին Թաթարի մը կերպարանքը տալով իր դէմքին:

— Ծօ, Համբօ, չանթայիդ մէջ ուտելիք բան մը ունի՞ս,— գրեթէ աղաչաւոր ձայնով հարցուց Աւիծը, որու ատիծութենէն շատ բան չէր մնացեր:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

կարգ մը գիւղեր ։ Հանրապետական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ այս ճակատին վրայ եւ կարգ մը յաջողութիւններ շահած է ։

*** Եօթներորդ դիակ մը գտնուեցաւ Ատլանտեանի ֆրանսական ափերուն վրայ, Վանտէի մէջ։ Ինչպէս նախորդներուն, ասոր ալ ոտքերն ու ձեռքերը կապուած են։ Կառավարութիւնը հրամայեց մանրակրկիտ դիպաննութեան ենթարկել այս դիակները։ Կը կարծուի թէ սպանիական նաւի մը մէջ կռիւ ծագելով, յաղթականները ծով նետած են իրենց զոհերը ։

Նախագահ Րուզվէլթի վերանորոգման պայքար

Մ. Նահանգներու նախագահը նոր պայքարի մը ձեռնարկած է, իր վեր – ընտրութենէն ի վեր, երիտասարդացնելու համար դատական կազմը ։Պայքարը ուղղուած է Գերագոյն Ատեանին դէմ, որ իրաւունք ունի չեղեալ հռչակելու հակասահմանադրական համարուած օրէնքները։ Այսպէս, Ատեանը վերջին երկու տարիներու ընթացքին ոչնչացուց կարգ մը բարենորոգումներ որ կա - տարուած էին նախագահին նախաձեռնութեամբ։ Հաւանական է որ այսուհետեւ ալ նոր վճիռներ արձակուին, ոչնչացնելով Պ. Րուզվէլթի շարք մը անորինութիւնները ։

Նախագահը նոր ծրագիր մը յղացած է, խոնարհեցնելու համար Գերա – գոյն Ատեանը։ Երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին յանձնած է օրինագիծ մը, որով արտօնութիւն կը խնդրէ նոր դատաւոր մը աւելցնելու Գերագոյն Ատեանին մէջ, ամէն անգամ որ իր անչարժ անդամներէն մէկը կ'անցնի 70 տարեկանը։ Արդ, ներկայ ինը դատաւորներուն վրայ վեցը եօթանասուն տարեկան են։ Ուրեմն նախագահը պիտի կրնայ անմիջապէս 15ի բարձրացնել Ատեանին անդամներուն թիւը, որով անզօրութեան կը դատապարտուին վեց պահպանողական դատաւորները ։

Թերթերը կը գրեն թէ Գերագոյն Ատեանին անդամներէն Րէյնօլտս, օրը իրիկուն կ'ընէ իր անկողնին մէջ, միայն կաթ եւ պիսքիւի ուտելով ... Բայց եւ այնպէս, այս ծերակուտականներն ալ իրենց կարգին պայքարի ձեռնարկած են, լուրջ դիմադրութիւն մը կազմակերպելով նախագահին դէմ ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ֆրանսուա Մարսալ դատապարտուեցաւ երկ – երկու տարի բանտարկութեան եւ 10,000 ֆրանք տուգանքի, խարդախութեան համար, երկու տարբեր պարագաներու մէջ։ Իր հովանաւորած ընկերութեան տնօրէնն ալ դատապարտուեցաւ 11 ամիս բանտարկութեան ։ Պ. Մարսալ վարչապետ եղած է հինգ օր, 1924ին, իսկ երկու անգամ ալ ելմտական նախարար ։

ՕՓԵՐԱՆ, որ կը նորոգուէր եօթը ամիսէ ի վեր, 700 բանուորներու միջոցաւ, պիտի վերաբացուի փետրուար 21ին։ Կատարուած աշխատանքներուն շնորհիւ Օփերան կը դառնայ աշխարհի ամենագեղեցիկ թատրոնը, օժտուած՝ աննախընթաց հրաշալիքներով ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով հարցումի մը, արտաքին նախարար Պ. Անտոնէսքու յայտարարեց .– «Պ. Թիթուլէսքու ձեզի պիտի ըսէր անցեալին համար, ես կը յայտարարեմ ներկային համար,– մենք փոխադարձ աջակցութեան դաշինք չունինք Խ. Միութեան հետ, ոչ ալ մտադրութիւն՝ բանակցելու այդպիսի դաշինքի մը համար »։

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ ազգ. մեծ ժողովը ուրբաթ օր վարչապետին առաջարկութեամբ եւ 153 երեսփոխաններու մասնակցութեամբ սահմանադրութեան մէջ անցուց «Խալք»ի վեց հիմնական սկզբունքները,– հանրապետական, ազգայնական, ժողովրդավար, պետական, աշխարհական եւ յեղափոխական։ Ասով կատարելապէս կը ձուլուին կուսակցութիւնը եւ պետութիւնը ։ Միեւնոյն ատեն ժողովը որոշեց խորհրդականներ նշանակել իւրաքանչիւր նախարարութեան համար։ Վերջապէս քննեց օրինագիծ մը որ կը տրամադրէ մանր հողագործներու բաժնել մեծ հողերը, հատուցում տալով կալուածատէրերուն ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ առթիւ, պատկառելի ցոյց մը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Փլաս Թը լա Ռէփիւպլիքի վրայ։ Հակառակ տեղացող անձրեւին, աւելի քան հարիւր հազարնոց բազմութիւն մը խռնուած էր։ Անհամար ծաղկեպսակներ դրուեցան Հանրապետութեան յիշատակարանին վրայ ։ Ներկայ էին նաեւ վարչապետ Պ. Լէօն Պլում եւ ներքին նախարարը։ Թափորը կազմակերպած էին ընկերվարականներն ու համայնավարները։ Ցոյցը տեւեց չորսուկէս ժամ ։

13 ԳՆԴԱՑԻՐ, 13 հրացան եւ բազմաթիւ տարձանակներ գողցուեցան Սոմիւռի հեծելազօրքի վարժարանէն ։ Քննութիւն բացուեցաւ, հասկնալու համար այս գողութեան գաղտնիքը ։

Թ. Ր. ԱՐԱՍ Աթէնքի մէջ Պալքանեան խորհրդաժողովին նախագահելէ վերջ, Պաղտատ եւ Թէհրան պիտի երթայ, քաղաքական կարեւոր խնդիրներ լուծելու համար ։

16,000 ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ ցամաք ելած են Քատիքս, համաձայն անգլիական հպատակի մը պատմութեան ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԷ ԼՈՒՍԱԲԱՑ

Ամսագրին 7րդ տարուան Ա. Թիւը (Յունուար) հետեւեալ բովանդակու – թեամբ .—

Խմբագրին Յուշատետրը,— Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Մեռնող գիւղին պատմութիւնը,— Յ. ՕՇԱԿԱՆ՝ Քաղուած նամակէ մը,— ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ մը,— Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ՝ Քերթողի մը համար,— ՀՄ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ՝ Գրիգոր Զոհրապի հետ,— Մ. ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ՝ Ես եւ գրականութեան «Ես»ը,— Մեր արուեստագէտները,— Գեղատիպ նոր կողքով եւ պատկերա – զարդ։ Ամէն մէկ բաժանորդ իրաւունք ունի ստանալու ֆրանսերէն կամ հա – յերէն գիրք մը, նուէր ։

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք, Արտասահմանի համար 40 ֆրանք ։ Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN 30, Rue Drouot, Paris (9) ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Խմբակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
Հաւըրլտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ
20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս։
ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՑԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ,
8 Rue Bossuet, Paris (10e)
Métro Poissonière կամ Gare du Nord
Գեղարուեստական բաժին։ Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։
ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ
Մուտք՝ կիներու 5 ֆր., այրերու՝ 7,50 ֆր.։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ
Sociétés Savantesի սրահին մէջ,
ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ
Գ. ՍԱՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼԽԻ ԳՈՐԾՈՑԸ՝
ՊԷՊՕ
կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Պ.Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ։
Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ֆր.։
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ճաշարան Ֆլօրիա 61 rue Mr, le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie, Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիշէն։
Ընդհ. հասցէ A. Kempétian, 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. et O.)

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹՇ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
28 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14,30ին,
Théâtre Renée Maubel, 10 Rue de l'Orient, Paris
ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ
(5 արար եւ 3 պատկեր)
Սիրայօժար մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ
Դերասան Պ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆր.։
Տոմսերուն համար դիմել Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ եւ Պ. Քիւրքճեանի 258 rue St. Honoré, գրատուն Հրանտ Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ ճաշարան Carlo, 34 rue St. Lazare։
Հաղորդ. միջոցներ.— Métro Place Blanche, օթօպիւս 30 եւլն.։

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
կիրակի, 14 Փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր,
Aéro-Club de Franceի սրահին մէջ,
6 Rue Galilée, Métro Boissière
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, **JAZZ** ԵՒ **TANGO**
ՄՈՒՏՔ՝ այրերու 10 եւ կիներու 7.50 ֆր.։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

71, Avenue Kleber, Paris (16), կը հաղորդէ մեզի թէ դիւրացնելու համար զինուորցուներու վերաբերեալ հարցերու կեդրոնացումը եւ մասնաւորապէս արագացնելու համար 21 եւ 22 տարեկան զինուորցուներու հպատակութեան խնդիրը, շուտով ցոյց պիտի տայ անուններ եւ հասցէներ Փարիզի արուարձաններու եւ գաւառի մէջ ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սրտի կսկիծով իմացանք մահը ԳԷՈՐԳ ՊՕՉԵԱՆԻ։ Ներկայիս կուգանք մեր խորին ցաւակցութիւնները յայտնելու իր մօրը, քրոջը, եղբօրը, սանահօրը եւ իր բոլոր ազգականներուն եւ բարեկամներուն։ Հողը թեթեւ գայ սիրելի հանգուցեալին վրայ։
Սգակից բարեկամներ
Տէր եւ Տիկ Յ. Տէմիրճեան
Սէնթ'էթիէն, 4 փետր.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամ ընկերութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆրանք Պ. Ա. Ճիւմպիւշեանէ փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Տիկ. Ն. Հանքարծումեանի յուղարկաւորութեան առթիւ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Ապաքինարանի մը մէջ տառապող հիւանդ երիտասարդի մը համար փորձառուած սովորական ջութակի մը պէտք կայ։ Նուիրել փափաքողները բարի ըլլան տրամադրելու Տէր Կ. Խաչիկին։

Գրել՝ Շրջ. Վարչութեան հասցէով, 6 Rue d'Alsace, Asnières (Seine)։

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը կը տօնէ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Օրը Մարտ 21ին։

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հոսանքներ	10 »
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	3 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ.Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ձնչ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ Ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ՋԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հողեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ.Յ.Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Փօլօշեան եւ Յ. Ագրիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ) Մայիսի 28	4 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ տաւօտը	1 »

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ ։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպիսկ. Տրապիզոնի, պատկ. գեղատիպ 25 ֆր., ԱՇՈՏ ԵՐԿԱԹ, Բ. Այվազեան, 12, ԱՆԻՒՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ ՐԱՖՖԻԻ ԳՈՐԾԵՐԸ.— ԿԱՅԾԵՐ, Պէյրութ, 2 հատորը միասին 50 ֆր., ՄՈՒԷԼ, Աթէնք 40, ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Աթէնք 40, ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ, Գահիրէ 20 ֆր., ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ 2 հատոր 70 ֆր., ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻՆ ՋԱՒԱԿՆԵՐԸ, Մ. Զէվագօ 35, ՀՐԱՇՔՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ 35, ՌԱԿԱՍԹԷՆԻ ԱՍՊԵՏԸ 35, ԽԵԼԱԳԱՐ ՀԱՅՈՒՀԻՆ, Տր. Ճէլալեան, 20, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, վէպ, Տիկին Լաս 2 հատոր 20 ֆր., ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան 15, ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Նշ. Պէշիկթաշլեան 15, ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ, Ա. Գիւլխանտանեան 15, ՖԻՐՏՈՒՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ, Ա. Կոթիկեան 7.50, ՀԻՆ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ, Գեղարքունի 6, ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, Արամ Զարըգ 15, ԴՈՒ ԵՒ ԵՍ, Ռափ. Զարդարեան 10, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ հրատարակութիւնները, հատորը 20 ֆրանք, ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937, ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐ. ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ, Ա. Քէչեան, 20 ֆր.

25 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՍ ՆՈՒԷՐ ։ 50 ՖՐ.Ի ԳՆՈՂԻՆ՝ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԷՐ, 100 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ ՏԱՐԵԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ ։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ,
գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթատարի ծախք աւելցնել 100ին 10։
51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, մէթրօ Քատէի դիմացը գտնուող Cadet սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն, վարչութեան ընտրութիւն եւ զանազան հարցեր։

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՑ ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 փետր. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Café des Sportsի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Անհրաժեշտ է անդամներու ներկայութիւնը։ Մասնաւոր հրաւէր չղրկուած։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 10 FÉVRIER 1937

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3342 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՁՈՅԼ ԵՒ ՄԻԱԿԱՄ ԹՈՒՐՔԻԱՆ...

Էնգիւրիէն հեռագիր մը կը հաղորդէր երէկ.— Ազգ. ժողովը ուրբաթ օր սահմանադրութեան մէջ մտցուց «Խալք»ի վեց հիմնական սկզբունքները,— հանրապետական, ազգայնական, ժողովրդավար, պետական, աշխարհական եւ յեղափոխական։ Ասով կատարելապէս կը ձուլուին կուսակցութիւնը եւ պետութիւնը։

Նոր չէ որ կը ձուլուին այդ երկուքը, Մ. Քէմալի ձեւակերպածպետութիւնն ու անոր հովանաւորած կուսակցութիւնը Խալք։

Իրականին մէջ, կուսակցութիւնն է որ կը վարէ երկիրը, թէ իբրեւ օրէնսդիր եւ թէ իբրեւ գործադիր իշխանութիւն։ Ան է որ չէզոք եւ գոյն կուտայ օրուան քաղաքականութեան։ Ան կը թելադրէ ինչպէս օրինագիծները, նոյնպէս վարչական տնօրինութիւնները։

Յաճախ կը կարդանք թերթերու մէջ,— «Խալքի խորհրդարանական խմբակցութիւնը որոշեց ...»։

Ի՞նչ «խորհրդարանական խմբակցութիւն», երբ գիտենք որ ամբողջ Ազգ. ժողովը կը բաղկանայ «Խալք»ի ներկայացուցիչներէն, եւ հազիւ 15 - 20 «անկախներ» կրցած են կծկուիլ անոնց շուքին տակ, նոյն ինքն Աթաթիւրքի բարեհաճութեամբ։

Արդ, ի՞նչ բան կը փոխեն այժմ, յօդուած մը աւելցնելով սահմանադրութեան մէջ։

Միշտ հետամուտ՝ միահեծան իշխանութեան, Մ. Քէմալ — Ըսմէթ — Քեազիմ երրորդութիւնը այս ճակատին վրայ եւս «արդիացում» կը փորձէ, հետեւելով Մոսկուայի եւ Հռոմի օրինակներուն։

Գիտենք որ խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը պաշտօնապէս կ'ընդունի միայն մէկ քաղաքական կուսակցութիւն,— համայնավարութիւնը։ Առաջինը եւ վերջինը։

Վերջերս Մուսոլինի եւս մի եւ անբաժան հռչակեց պետութիւնն եւ կուսակցութիւնը։

Սկիզբէն ի վեր ենթակայ՝ դիկտատուրայի, այդ երկու երկիրներն ալ, Խ. Միութիւնը (Ռուսաստան) եւ Իտալիա, նոյնպէս նորութիւն մը չէր որ կը հաստատէին, այլ կատարուած իրողութիւնը, գործնական փաստը օրէնքի կը վերածէին։

Ուրեմն «Խալք»ը մէկ մարմին կազմելով պետութեան հետ, տիրաբար պիտի վարէ Թուրքիան ինչպէս մինչեւ հիմա, ստատճան մըն ալ աւելի խտացնելով գոյները։

Էնգիւրիի հեռագրին մէջ աչքի կը զարնէր նաեւ ուրիշ լուր մը,— Ազգ. ժողովը քննեց օրինագիծ մը որ կը տրամադրէ մանր հողագործներու բաժնել մեծ հողերը, անշուշտ փոխարժէքը հատուցանելով կալուածատէրերուն։

Խալքի ծրագրին մէջ կան շարք մը տրամադրութիւններ՝ ընկերային բարենորոգումներու եւ աշխատանքի պաշտպանութեան մասին։

Որոշ կէտեր քուէարկուած են արդէն, եւ աշխատանքի կանոնագիր մըն ալ մշակուած է, քանի որ հետզհետէ նոր գործարաններ կը բացուին եւ բանուորական բազմութիւններ կը հասնին։

Կը թուի թէ Ըսմէթ Ինէօնիւ հանդիսաւորապէս նուիրագործելով կուսակցութեան եւ պետութեան ձուլումը, կը ձգտի քիչ մըն ալ ընկերվարութիւն փորձել,— ունեւորներուն հողերը բաժնել չունեւորներուն։

Տարակոյս չկայ թէ Մոսկուայի հետ հաստատուած երկարատեւ խնամութիւնը որոշ հետքեր ձգած է արդի Թուրքիոյ ընկերային եւ տնտեսական կեանքին մէջ։

Աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, միշտ համայնավարական դաւեր երեւան կը հանուին Թուրքիոյ մէջ, եւ մէկ տարիէն միւսը կ'աւելնայ կալանաւորներու կամ կասկածելիներու թիւը։

Ինչպէս ամէն տեղ, քամալապետութեան մէջ գլխաւոր քաղաքներն են որ բոյն կը դառնան ընկերային խլրտումներու,— Պոլիս, Իզմիր, Ատանա եւն.։

Միւս կողմէ, Թուրքիոյ ճարտարարուեստական գործունէութեան մէջ տիրական դեր կը կատարեն ռուս մասնագէտներն ու խորհրդային մեթոտները։ Էնգիւրի եւս կը գործէ «պլան»ներով, եւ լայնօրէն կ'օգտուի խորհրդային փարկերէն։

Այս բոլորը եւ ուրիշ պարագաներ կը հարկադրեն ժամանակին հետ քալել, միեւնոյն ատեն միշտ պրկելով օղակները,— միաձոյլ Թուրքիոյ եւ կեդրոնացեալ իշխանութեան պատուանդանները։

Քամալականութիւնը ծնաւ Իթթիհատէն, բայց տասնապատկեց զայն, թէ բովանդակութեամբ եւ թէ ուժգնութեամբ։

Ուզելով պահել նոյն թափը, գոնէ պահպանել կատարուած նուաճումները, ան կը ձգտի թէ խարիսխը ամրացնել եւ թէ սեւ բունդ արտադրել։ Ատոր համար էր որ, «Թուրք օճաղը»ները վերածեց «Խալք էվլի»ներու, եւ հիմա միակ ու անբաժան կուսակցութիւնն ալ կը նոյնացնէ պետութեան հետ։ Կ'ուզէ զայն դարձնել ե՛ւ առաջնորդ ե՛ւ պատուանդան։

Շատ է խօսուած Խալքի հիմնական սկզբունքներու մասին.— հանրապետական, ազգայնական, ժողովրդավար, պետական, աշխարհական եւ յեղափոխական։

Եթէ ճիշդ է որ ամէն միջավայր իր դրոշմը կը դնէ զանազան սկզբունքներու, տարազներու եւ բանաձեւերու վրայ, պէտք է ըսել որ այս վեց բառերն ալ իսկապէս «տաճկցած են»։

Հանրապետականը, գիտենք արդէն։ Երեւութապէս հանրապետութիւն է Թուրքիան, իսկ անոր նախագահը՝ իսկական եւ ամենակալ միապետ մը։

Ազգայնականը՝ իսկ եւ իսկ Թրքական է, աւելի քան թթու։

Ժողովրդավարը,— կրնաք եզրակացնել, երբ գիտէք որ միայն մէկ կուսակցութիւն բազմած է ազգ. ժողովին մէջ, իբրեւ տէր տիրական։

Այսպէս եւ միւսները ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ՄԱԼԱԿԱ ՄՏԱՆ

Մատրիտի կացութիւնն ալ ծանրացած

Սպանիոյ ապստամբները Մալակա մտան երկուշաբթի, 9 փետրուար, արիւնաուշտ ճակատամարտէ մը վերջը։ Միջերկրականի այս պատմական նաւահանգիստը ինկաւ առտուն, չորս զօրագունդերու գրոհին տակ, եւ հրամանատարը՝ Զօր. Քուէյփօ քաղաք մտաւ կէս օրին։ Քաղաքին անկումէն վերջը, կառավարական զօրքը փախաւ դէպի Ալմերիա, մինչ ազգայնական մարտանաւերը կը շարունակէին ռմբակոծել արեւելեան ծովափը։

Միեւնոյն օրը, Զօր. Մոլա կը քալէր Մատրիտի վրայ, գրեթէ հասնելով քաղաքին եւ Վալենցիայի գլխաւոր ճամբուն վրայ։ Նկատի առնելով ուտեստի անբաւականութիւնը եւ հաղորդակցութեանց խզման վտանգը, Մատրիտի իշխանութիւնները կը փութացնեն ոչ — ռազմիկներուն տեղափոխութիւնը։ Դարձեալ նոյն օրը կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան Օվիէտոյի մօտ, ուր պաշարուած ապստամբները դէպի դուրս ելք մը փորձեցին։

Մալակայի գրաւումը վճռական դէպք մը կը կազմէ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին մէջ, ինչպէս Պատախոզի, Իրունի եւ Թոլէտոյի գրաւումը։ Այդ յաջողութեան շնորհիւ, ապստամբները պիտի կրնան յառաջանալ Սպանիոյ արեւելեան ծովափն ի վեր, դէպի Ալմերիա, Ալիքանթէ եւ Վալենցիա (նոր մայրաքաղաքը)։ Դարձեալ անոր շնորհիւ ապստամբները պիտի կրնան գործել Մարոքի Մէլիլա եւ Սէութա նաւահանգիստներէն։

Ցաղթական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Մալակայի ժողովուրդը «աննկարագրելի խանդավառութեամբ եւ երախտագիտութեամբ ընդունեց ազատարար բանակը»։ Քաղաքին վերջին պաշտպանները խուճապահար փախան դէպի Սիէրրա Նէվատայի լեռները, որոնք 6000 ոտք բարձրութիւն ունին, մինչ նաւատորմը կը շարունակէր ռմբակոծութիւնը։ Տիրանալով Մալակայի, Զօր. Ֆրանքօ այլեւս ապահով կը նկատէ իր հաղորդակցութիւնները՝ սպանիական Մարոքի հետ։ Ճակատամարտին կը մասնակցէին մօտ 60 հազար զինուորներ (քաղաքապահ զօրքին թիւն էր 30,000)։ Ցարձակող բանակին մէջ կը գտնուէր Օտար Լեգէոնը, որ մեծ մասով կը բաղկանայ Իտալացիներէ եւ Գերմանացիներէ։

Մալակա ունի 350,000 բնակիչ, որոնց վրայ վերջերս աւելցած էին 150 հազար փախստականներ։ Ապստամբներու զեկոյցները կ'ըսեն թէ կառավարական զօրքը փախչելէ առաջ գնդակահարած է պատանդներուն մեծ մասը։ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը, «Մաթէն» եւ ուրիշ թերթեր կը գրեն թէ կարմիր զօրքը փախչելէ առաջ աւարի տուած, ջարդած, հրկիզած էր կրցածին չափ։ Այդ աղբիւրներուն համաձայն, 13,000 դիակներ գտնուած են քաղաքին փողոցներուն մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Լոնտոնի գերմանական դեսպանը ժամադրութիւն ստացած է Անգլիոյ արտաքին պաշտօնատունը երթալու եւ գաղթային պահանջները ներկայացնելու համար։ Ինչպէս յայտնի է, Պ. Իտըն արձակուրդ ստացած ըլլալով, արտաքին գործերը փոխանորդաբար կը վարէ լորտ Հըլիֆաքս, որուն համար կ'ըսեն թէ աւելի բարեկամական տրամադրութիւններ ունի Գերմանիոյ հանդէպ։

Լոնտոնի թերթերը չեն կարծեր որ արդիւնքի մը յանգի այս տեսակցութիւնը։ Անշուշտ գերման դեսպանը պիտի հարցնէ թէ ժամանակը եկած է որ Անգլիա նախաձեռնութիւն մը ստանձնէ, վերադարձնելու համար Գերմանիոյ նախկին գաղթավայրերը։ Իսկ Անգլիոյ ներկայացուցիչը պիտի բացատրէ թէ ներկայ պարագաներուն մէջ հանրային կարծիքը հակառակ է գաղթավայրերը մասամբ կամ ամբողջութեամբ վերադարձնելու գաղափարին։ Այս առթիւ անշուշտ պիտի յիշեցնէ թէ կարելի չէ որ եւ է փոփոխութիւն յուսալ այս ճակատին վրայ, մինչեւ որ Գերմանիա յանձն չառնէ չափաւորել իր սպառազինութիւնները, վերադառնալ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, դադրեցնել իր յարձակումները Չեխոսլովաքիոյ եւ Խ. Միութեան դէմ։

Ֆրանսայի բանուորները եւ կարմիր «դրախտը»

Ուշագրաւ տեսարաններ պարզուեցան փարիզեան շրջանի արհեստակցական միութեանց համագումարի վերջին նիստին մէջ, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր։ Ժողովին ներկայացուած էր բանաձեւ մը, որ կ'ըսէր թէ Խ. Միութիւնը այժմ օժտուած է «աշխարհի ամէնէն ժողովրդավար սահմանադրութեամբ»։ Տարրական դպրոցներու ուսուցչական հզօր եւ ձախակողմեան կազմակերպութեան ներկայացուցիչը «վերապահութիւն եւ ցաւ» յայտնեց այս բանաձեւին առթիւ, իսկ կազի բանուորներուն սէնտիքային քարտուղարը յայտարարեց թէ խորհրդային սահմանադրութիւնը չի կրնար ամէնէն ժողովրդավարը ըլլալ, քանի որ «միայն մէկ կուսակցութիւն գոյութիւն ունի եւ որ եւ է ընդդիմադիր հոսանք արգիլուած է»։ Տպագրիչներու պատուիրակը հարցուց թէ տակաւին կարելի՞ է յեղափոխական մեծ երկիր մը նկատել Ռուսաստանը։ Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ տարօրինակ է տեսնել երկիր մը ուր նախարարներ, նախարարական խորհրդականներ, դեսպաններ եւ առաջնակարգ հրապարակագիրներ սպանութեան դաւեր կը նիւթեն, չողեկառքի արկածներ եւ խափանարար արարքներ կը սարքեն գործարաններու մէջ։

Ուրիշ ատենախօս մը փոթորիկ յարոյց, յայտարարելով թէ խորհրդային կարգուսարքին բոլոր հիմնադիրները կա՛մ սպաննուած եւ կամ բանտարկուած են։

— « Մեքսիկա գացէք», կը մռնչէին Սթալինի կուսակիցները։

— « Մեքսիկան արժանի է մեր երախտագիտութեան», պատասխանեց ատենախօսը, քանի որ ապաստան տուաւ աշխարհի ամենամեծ յեղափոխականին։

Ի վերջոյ բանաձեւը եա առնուեցաւ, «ի սէր միաձայնութեան»։

Ռումանիոյ մտահոգութիւնները

Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը մեծ մտահոգութիւն պատճառած էր Ռումանիոյ մէջ, թէ պալքանեան միութեան եւ թէ իր յարաբերութեանց տեսակէտով։ Այժմ ծանուցուած ըլլալով թէ Պուլկարիա եւ Եուկոսլավիա մաքսային միութիւն մըն ալ պիտի կազմեն, աւելի անհանգստութեան մատնուեցաւ Ռումանիա եւ իր արտաքին նախարարը, որ Էնգիւրի պիտի երթար փետրուար 8ին, եա կեցաւ այդ ծրագրէն։ Փետր. 13ին ուղղակի Աթէնք պիտի երթայ, մասնակցելու համար Պալքանեան խորհրդաժողովին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՈՂԱՇԱՐԻՆ ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐԸ

Անոնք որ տպարանէ մը ներս մտած չեն, անշուշտ գաղափար չունին ոչ տողաշարին, ոչ ալ գրաշարին վրայ։

Երբ տողաշարը (լինոթիփ) չկար, գրաշարը տառ կը շարէր հատ - հատ, ամէն մէկ տողին տակն ալ գիծ մը տեղաւորելով։

Տարբերութի՞ւնը,— առաջ եօթը գրաշար օրական 8 — 9 ժամ աշխատելով հազիւ կրնային շարել եւ սրբագրել «Յառաջ»ի մէկ թիւը։

Այսօր, կանոնաւոր տողաշարի մը վրայ, երկու աշխատաւորներ կրնան տասը ժամէն շարել եւ սրբագրել նոյն «Յառաջ»ը, աւելի խիտ բովանդակութեամբ։

Եւ սակայն, տողաշար մեքենան ալ իր անհամութիւններն ունի։

Իր քմայքները յաճախ կը յիշեցնեն հարուստ աղջկան մը «նիլվէ»ները։ Իսկ փորձանքները նոյնքան յաճախադէպ են, որքան ինքնաշարժի արկածները, այս քաղաքին մէջ։

Մանաւանդ որ, գամով պաշտպանուած արահետներ ալ չկան։

Կը շարեն կը բերեն, լուր կամ յօդուած։ Կը կարդաս եւ կը սրբագրես։

Կը տանին մեքենային վրայ, կը սրբագրեն, սխալ տողը կը նետեն, նորը կը տեղաւորեն, կը բերեն որ բաղդատես։

Երբ ձեռքով կը շարէին, միայն սրբագրուած բառը կամ տառը կը բաղդատէիր, մինչդեռ հիմա պարտաւոր ես նորէն կարդալ ամբողջ տողը, որովհետեւ, հինը նետուած, բոլորովին նորը շարուած է, եթէ նոյն իսկ մէկ ստորակէտ ըլլայ սրբագրուածը։

Ուրեմն, կ'առնես կը բաղդատես, ինչ որ եղած չէ, նորէն կը սրբագրես։

Առաջին փորձին, եթէ մէկ էջի վրայ 20 — 30 կամ 50 սխալ կար, բաղդատութեան ատեն կամ բնաւ չես գտներ, կամ քանի մը հատ կը գտնես, եւ կամ կը տեսնես որ սխալ մը շտկուած, ուրիշ մը ծնած է, նոր շարուած ատեն, մանաւանդ եթէ մեքենան ... կրիփի բռնուած է։

Այս բաղդատութենէն, յաճախ երրորդ բաղդատութենէ մը վերջն է որ էջերը կը նետուին տպագրական մեքենային տակ, ձեր ամէն օր տեսած թերթը մէջտեղ հանելու համար։

Արդ, ինչո՞ւ նորէն արկածներ կը պատահին, այսքան ուշադրութենէ վերջ։

Ահա կիրակի օրուան թիւը,— Ա. էջ, վերջին սիւնակ.— բոլորովին անհասկնալի դարձած են Մոսկուայի լուրին 6 եւ 7 տողերը։ Սրբագրիչը սխալ մը նշմարած է վերջին պահուն, տողաշարը նորէն շարեր է, գրաշարը փոխանակ սխալ տողը նետելու, առողջ տող մը նետեր, եւ անոր տեղ դրեր է ուրիշ տող մը, անմիջապէս թերթը յանձնելով տպագրութեան։

Նոյնպէս, երէկուան թիւին մէջ, Ա. էջ, Ա. սիւնակին տակը (*Նոր տեղեկութիւններ Զինուորագրութեան մասին*)։

Բաղդատութեան ատեն, սրբագրիչը կը նշմարէ որ չէ կատարուած նախապէս նշդուած սխալ մը (Բ. տող, վարէն վեր)։ Եւ կը կրկնէ։ Յետոյ երեւան կուգայ որ, տողաշարը կատարած է սրբագրութիւնը, բայց սրբագրուած տողը փոխանակ իր տեղը դրուելու, գացեր տեղաւորուեր է չորրորդ տողին վրայ, անտէր վարձակալի մը պէս տեղէն հանելով նոյն տողին բուն տէրը։

— Կարելի չէ՞ երրորդ անգամ վերէն վար կարդալ ամբողջ էջը, եւ բաղդատել տպագրական մեքենային վրայ։

— Այո, երբ կ'ունենաս եթէ ոչ տասը, գոնէ վեց խմբագիր, որոնց երկուքը յատկացուած ըլլան միայն եւ միայն սրբագրութեան։

Նոյն սխալները ամէն օր կը պատահին ոչ միայն «*Ժուռնալ*»ի, «*Մաթէն*»ի կամ ««*Փարի - Սուառ*»ի, այլ եւ «*Թան*»ի մէջ, որոնք չեմ գիտեր քանի տասնեակ սրբագրիչներ ունին, իւրաքանչիւրը առանձին բաժիններով։

Կարծեմ Ռատէնն էր որ անգամ մը գանգատած է թէ՝ «*Իզվեստիա*»ն ՔԱՌԱՍՈՒՆ սրբագրիչ ունենալով հանդերձ, միշտ սխալներ կը պատահին։

Ինքնարդարացման փո՞րձ։ Ընդհակառակն, պարզապէս ... Հին ազգաց պատմութիւն։

ՎԱՀԷ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ՝ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երէկ հրատարակեր էինք թարգմանութիւնը նամակի մը, որ պատերազմական նախարարութեան դիւանապետին կողմէ ուղղուած էր Առնուվիլի եւ Բեսիփոխան — քաղաքապետին, ի պատասխան անոր հարցումներուն։

Թերթը մեքենան դրուած ատեն տող մը նետուած եւ ուրիշ մը կրկնուած ըլլալով, անհասկնալի դարձած էր վերջին մասը (ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ)։ Ուստի այդ մասը կրկին կ'արտատպենք ամբողջովին․—

Զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարելու իրողութիւնը իրաւունք չի տար մեքենաբար հպատակ դառնալու։ Սակայն թոյլ կուտայ փութացնելու անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնը եւ սկզբունքով ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ԳՈՐԾՕՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵՆԷ ԱՐՁԱԿՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ։ (Այս է փախած տողը)։

Ասկէ զատ, հարկ է նկատել որ այսպէս ստացուած հպատակութիւնը ի զօրու է միայն հպատակ դարձած անձին համար։ Ինչ կը վերաբերի իր ընտանիքին հպատակութեան, ներկայիս գործադրուած օրէնքը կը մնայ միշտ ի զօրու։

Նոր դիմումներ Հայ գործազուրկներուն համար

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Ինչպէս հաղորդած էի, Աշխատանքի նախարարութեան աշխատանքի տնօրէնը նամակ մը գրելով Լասիոթայի ժողովրդական Համախմբումի կոմիտէին, կը յիշեցնէր Ժընեւի 1933 հոկտեմբեր 28ի պայմանագրին տրամադրութիւնները՝ հայրենազուրկ բազմութիւններուն համար։

Այս առթիւ, նահանգին համայնավար երեսփոխանները դիմած էին նահանգապետին, որպէսզի կարճ ժամանակի մէջ ընթացք տար Աշխատանքի նախարարութեան պաշտօնական զեկոյցին, վերահաստատելով նպաստը։

Արդ, Պ. Նահանգապետը յիշեալ երեսփոխաններուն ուղղուած նամակով կը հաղորդէ թէ դիմած է Աշխատանքի Նախարարութեան, պէտք եղած լուսաբանութիւնները ստանալու համար։

Իսկ անգործներու կեդր. մարմինը իր կարգին նամակ գրելով նահանգապետին, կը խնդրէ որ միջամտէ նպաստի վերահաստատման համար։ Այդ նամակին մէջ, անգործներու կեդր. մարմինը կը յիշեցնէ թէ մեր հայ ընկերներու մեծ մասը կռուած է Ֆրանսացիներու հետ, մեծ պատերազմի ընթացքին։ Եւ յիշելէ յետոյ նահանգային ժողովի անարդար որոշումը, կ'ըսէ թէ, անկեղծօրէն կը ցաւինք որ 1936 դեկտեմբեր 3էն ի վեր ոչ մէկ բան եղաւ գործադրելու համար Ժընեւի պայմանագիրը Պուշ տիւ Ռօնի նահանգին մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐ

Ա.

Այս գրութիւնը քաղած ենք Cornelio di Marzioի «Բէմալի Թուրքիան» հատորէն, զոր մի քանի օր առաջ պատահմամբ ձեռք ձգեցինք եւ որ տպուած է 1926ին:

Կարգ մը գաղափարներ վրդովում կը պատճառեն, ուրիշներ ալ մտածել կուտան:

Բայց մի՛ կարծէք որ Թուրքերուն հանդէպ վարդագոյն տեսակէտներ ունի, ո՛չ. գրիչ կամ խիղճ ծախել յատուկ է Լոթիի, Ֆարէրի եւ արբանեակներուն:

Ճիշդ այդ պատճառով կ'արժէ քննել եւ խորհրդածութեան նիւթ ընել Cornelio di Marzioի յօդուածը: Ստուգելու՞ ուրկէ կը բխին մեր մասին իր բացասական գաղափարները, շատ բան վերագրելով հանդերձ անիրազեկութեան եւ ոչ թէ չարութեան:

Ի վերջոյ, մեր բազմաթիւ առաքինութիւններով, չենք կրնար ըսել թէ թերութիւններէ զերծ ենք:

Աւելի իրազեկ եւ ձեռնհաս մեր հայրենակիցներուն կը թողունք ի վեր հանել այս յօդուածին չարն ու բարին:

Հ. ՔԱՋԱՐԵՆՑ

Հայաստան, ինչպէս ըսած է Կլատսթոն, պէտք չունի օրէնքներու, այլ մարդոց: Հայաստան պէտք չունի դաշնագիրներու եւ դիւանագիտական գիջումներու, ոչ յետահայեաց արցունքներու, ոչ այսպէս կոչուած «ազգային հարցին», որ հանդիսութեան անթիւ եղբեր ունի Հրէականին հետ, այլ պէտք ունի մարդոց եւ գաղափարներու:

Շատ աղաղակեցին հայկական օճախի մը համար, ինչպէս շատ ձայն բարձրացուցին հրէական օճախի մը համար, սակայն մինչդեռ Հրեաները յաջողեցան կորզել, ի հեճուկս Արաբներուն եւ քրիստոնէութեան, անհեթեթ «Ազգային Տուն»ը, Հայերը ոչինչ ստացան, հակառակ անոր որ Թուրքիա քայքայման մէջ էր եւ Ռուսիա չէր հակառակեր: Ցանցանքը ո՞րն է:

Քանի մը հին պատմաբաններ, հիւլէականներու տեսութեան հետեւողներ, նոյնացուցին պարապը Հայաստանին հետ, եւ այս «Flatus vocis»ը իրենց միակ հաստատումն եղաւ, հակառակ անոր որ Եւրոպան քանիցս յանձն առած էր փրկել այս շատ դժբախտ ժողովուրդին ամբողջականութիւնն ու ապահովութիւնը, Պերլինի հին դաշնագրէն ի վեր: Բայց դաշնագիրներն ու գրաւոր յանձնառութիւնները չեն որ կը փրկեն ժողովուրդ մը: Ժողովուրդները կը փրկուին իրենք իրենց ոյժով, դրամով՝ ինչպէս ըրին Հրեաները, արիւնով՝ ինչպէս ըրին բոլոր միւսները:

Կարեւոր է այս բաժանումը հայկական պատմութեան մէջ: 1918ին ոչ ոք կը սպաննէր Իտալացիները, ոչ մէկ պետութիւն դանոնք կը հալածէր գործնապէս: Հակառակ այս բացայայտ ճշմարտութեան, Անգլիացիները յաջողեցան անոնց համար ստեղծել ապաժամանակ պետութիւն մը, խառնուրդ ստորածապետականի եւ հովանաւորեալի: Պէտք չկար անշուշտ արաբական Թերակղզին եւ Արեւելքի անթիւ ազգային հաստատութեանց

կողքին նոր մը հիմնել Հրեաներուն համար, որոնք արդէն տէրն ու տիրականն էին աշխարհի: Պէտք չկար, եւ նորագոյն պատմութիւնն ապացուցած է թէ Պաղեստին աւելի քան անօգուտ է Հրեաներուն: Մինչդեռ ընդհակառակն, ցիրուցան ձգուեցան թափառական Հայերու բազմութիւններ, կենսունակ՝ բայց առանց փրկութեան յոյսի եւ առանց ապագայ հնարաւորութեան: Ինչո՞ւ:

Այս երկու ժողովուրդներէն ո՞րն է որ աւելի իրաւունք ունէր անկախութեան:

Հայերը, գուցէ, արժանի չեն հայրենիքի մը, գուցէ իրենք զիրենք արժանի չեն ըրած ոչ մէկ հայրենիքի:

Ցրուած եւ տոկուն, համակերպող եւ տարածական, կը թուի թէ մեր կեանքը չեն ապրիր: Անոնք հեռու են մեր բարքերէն, դուրս են մեր ճաշակներէն, եւ բացակայ մեր ըմբռնումներէն: Անոնք հրեայ-քրիստոնեաներ են առանց ուղղութեան, առանց գիտակցութեան:

Ցրուած ի սփիւռս աշխարհի, չեն յաջողած տակաւին կազմակերպութեան մը շուրջ խմբուիլ, ա՛յնքան դարերու ստրկութենէն ետք, չեն յաջողած իրենք զիրենք պարտադրել եւ յանուն իրենց հայրենիքին նորէն վերապրիլ չեն ճակատամարտած:

Կիպրոսի հայկական լեռներու շատ անշուշտ բան էր էական արդիւնք տալու համար: Քրիստոսի ջերմ հաւատքը շատ քիչ ներգործական է, որպէս զի անով Հայերը կարենան փրկուիլ: Իրենց շահերը շատ անհատական եւ եսասիրական են, որպէսզի անոնցմով կարելի ըլլայ հաստատուն ենթահողը մը եւ ազգային անհատականութիւն մը ստեղծել:

Հայաստանի հողը, դաժան եւ դժուարամատոյց, դարերէ ի վեր եղերական եւ լեռնոտ բան մը ունի: Ջրհեղեղը հոն ձգած է երկրաբանական անջնջելի արձանագրութիւններ: Նոյն պատուար կը չըլլի տակաւին ամայի տարածութիւններու վերեւ մինչ նոր գիւղեր փնտռելու համար: Արարատ լերան վրայ, բայց շատ աւելի բարձրութեան մէջ, ամպերուն եւ կայծակին միջեւ, գաղափարական կերպով կը փայլի հաշտութեան տապանը: Բայց ո՞վ կը բնակի անոր մէջ:

Դաժան, անմատոյց վայրանկար, որ կը թուի թէ Աստուծմէ մասնաւոր կերպով ստեղծուած ըլլայ դարաններու եւ մասնաւորութեանց համար: Քիւրտերը, արդարեւ ինչ որ ուզէին, կ'ընէին անպատիժ: Մանուկներու յօշոտիչները, կիներու առեւանգիչները կ'ապրէին եւ կ'ապաստանէին իրենց քմահաճոյքին համաձայն եւ Աստուծոյ երեսը չէր երեւեր անոնց՝ խղճմտանքի զգացումներու մէջ: Մարդկային բազմութիւններ, քրիստոնեայ՝ մինչեւ մարտիրոսութիւն, անմաքրելի հլու՝ մինչեւ ծառայութիւն, կարգի մտած սակաւաթիւ թուրք զինուորներու ձեռքով, կը ձգէին որ զիրենք ապաշնորհօրէն դէպի ապահով մահ, դէպի Քիւրտերու երկիրը կամ դէպի Կալիֆիա:

Նզովուած երկիր, ուրեմն, անիմանալի ցեղ:

Հայերը շատ աւելի բարձր իմացականութիւն ունին Արեւելքի բոլոր միւս ժողովուրդներէն:

Պատշաճելու եւ խերացնելու մէջ զօրաւորագոյն են Հրեաներէն, բայց միատարր չեն եւ դիմացկունութիւն չունին:

Շատ հարուստ եւ խելացի, կրնային ընկերութիւններ հիմնել, կրնային Հրեաներուն պէս, խմբուիլ առեւտրական հաստատութեանց շուրջ եւ տէր ըլլալ ամբողջ Արեւելքին: Քիչ սիրահար պատերազմի, կրնային խաղաղական ուժեր ստեղծել կամ մը հայրենիք կամ առանձնակի բոյն մը ձեռք ձգելու համար՝ անով:

Հայերը, մինչդեռ, չեն գնահատեր իրար եւ չեն միանար իրարու: Կ'ապրին իրարմէ հեռու, կղզիացած կամ խառնուած Միջին Արեւելքի ուրիշ խմբաւորումներու մէջ:

Միութիւն ի՞նչ ըսել է չեն գիտեր: Զուրկ են հայրենիքի եւ նուիրապետութեանց զգացումէն: Քրիստոնէական կրօնքն իր բարոյական միջնադարութեամբ, աւելի զարգացուցած է Հայոց մէջ փոխադարձ անհասկացողութիւնը:

Գերազանցապէս օգտապաշտ, կը յարմարին ամէն դէպքի եւ կարելի է ըսել թէ նոյնիսկ զուրկ են երախտագիտութենէ: Ոչ մէկ բանի սէր չեն կապեր:

Ամերիկայի մէջ բողոքական կ'ըլլան եւ Y. M. C. A. զիրենք կը հրապուրէ չնչին նուէրներով կամ բարեկեցութեան խոստումներով:

Անիմանալի ցեղ կոչեցի եւ պիտի ուզէի աւելցնել դատապարտուած ցեղ եթէ գութի ջերմ զգացում մը չզսպէր սրտիս լռութեան մէջ այդ դաժան բացատրութիւնը: Հաւատացեալ մը՝ երբ կը խօսի Հայոց մասին, խորապէս կը յուզուի: Եթէ այդ հաւատացեալը Իտալացի է, երբ կը լսէ սպանութեանց եւ ջարդերու պատմութիւնները, իր խորին յուզման կը միացնէ ապարդիւն օգնութեան եւ ինքնապաշտպանութեան իր պատրաստակամութիւնը:

Հազար անգամ լսած եմ.— «Ոմնէ երեք զաւակներ, բոլորն ալ խողխողուեցան:Ամուսինս ալ սպաննուեցաւ»: Բիւր անգամ լսած եմ միավանկ բառերու եւ արցունքներու մէջէն — «Բանակներ երեւցան օր մը, եւ ամէն օր պախրելով: Ի վերջոյ քիչ վերապրողներ մնացեր էինք: Զաւակ մը դաշոյն սպաննուած փռած մը մօտ: Բոլոր կիները պղծուեցան:Տղաքը տարուեցան: Դիակներն ու մահամերձները լքուեցան ուր որ էին: Ո՞վ կրնար թաղել մեռելները»:

Հայաստան, նզովուած երկիր: Անոնց ուժի ապառաժ ժողովուրդ: Անոնց արժանապատուութեան՝ անկայմակերպ ցեղ: Շուքի մէջ ապրելով սորված է մեռնիլ, ընդվզիլ եւ ինքզինք ջարդել տալ:

Կը հնազանդի առանց համոզման, կը պայքարի առանց յոյսի, կը կռուի առանց զօրութեան:

Հրեայի եւ քրիստոնեայի միջեւ՝ երկուքին թերութիւններն ալ ունի, բայց ոչ առաւելութիւնները: Ցաւ կը պատճառէ:

Երբ մարդ կը մտածէ բոլոր մեռած Հայերու մասին, սպաննուածներուն, չարչարուածներուն, խեղդուածներուն, բոլոր որբերուն, այրիներուն, այս տեւական փոթորիկին զոհ բոլոր մարդկային բեկորներուն, սոսկում կը զգայ եւ կը փափաքի կոչում ընել ապատարար խաչակրութեան մը:

ՀԱՄԱՍՓԻՒՌ

—•—

ԽՄԲ.— Քանի մը ամիս առաջ, Պոլսոյ մէջ մեռաւ վաստակաւոր ուսուցչուհի մը, Օր. Համասփիւռ Միրզոյեան, որ մեր ազատագրական պայքարին մէջ ալ ունեցած է գործօն աշխատանք: Ընկեր Գալուստ Էյնաթեան յօդուածով մը կը ներկայացնէ իր կեանքն ու գործը, Հայրենիքի մէջ.—

Համասփիւռ Միրզոյեան այն բացառիկ հայ կիներէն էր, որ իր երկար տարիներու ազգային հանրային գործունէութեամբ, մեծ ծառայութիւններ մատուցած է եւ ունի բազմաթիւ գաղափարակից ընկերուհիներ այնտեղ: Դժբախտաբար Պոլսոյ մամուլը հնարաւորութիւն չունի իր մահուան վերջ անոր անցեալ գործունէութեան մասին խօսիլ: Արտասահմանի ազատ մամուլի պարտականութիւնն է այդպիսիներու յիշատակը յաւերժացնել հասարակութեան ներկայացնելով անոնց անցեալ գործունէութիւնը:

Համասփիւռ ծնած է Վան-Այգեստան: Համեստ ընտանիքի մը զաւակ էր: Իր միջնակարգ կրթութիւնը ստացած էր Սանդխտեան Օրիորդաց վարժարանը: Իր ուսանողութեան շրջանը եղած է չափազանց փոթորկալից: Ունէր պայքարող ոգի, ըմբոստ եւ ուժեղ նկարագիր: Շատ յաճախ կ'ըմբոստանար դպրոցի կաշկանդող պայմաններու դէմ:

Ունէր հրաշալի կազմակերպչական ընդունակութիւն: Իր համեստ եւ լուրջ բնաւորութեան պատճառաւ իր հետ կապուած էին իր դասընկերներէն շատերը, որոնց կը ներշնչէր ազատական գաղափարներ: Մօտէն յարաբերութեան մէջ էր Հ. Յ. Դ. գործիչներու հետ: Իր շուրջ համախմբած էր գաղափարական օրիորդներ, որոնք իրենց բաժին աշխատանքները կը կատարէին:

Դաւօի զաւաճանութեան շրջանին, երբ Վանի երիտասարդութեան մեծ մասը ծեծի ու բանտի տակ բանտերը լեցուած էր, իսկ զինեալ ուժերը լեռ ապաստանած էին, Համասփիւռ եւ իր ընկերուհիներն էին միակ կապը յարաբերութեան պահողը՝ քաղաքի մէջ պաշտպանուած գործիչներու եւ լեռ ապաստանած խումբերու միջեւ:

Օսմանեան սահմանադրութեան հռչակումէն յետոյ, Համասփիւռ նուիրուեցաւ ուսուցչական ասպարէզին եւ հրաւիրուեցաւ պաշտօնի Բաղդաս-մէջէի ազգային վարժարանին մէջ, ուր կը պաշտօնավարէին նաեւ Ալէքսանեան քոյրեր: Անոնց հետ միասին կազմակերպեց եւ իր շուրջ համախմբեց գիտակից ու գաղափարական օրիորդներ: Կազմեց Օրիորդաց Միութիւն մը, որ իր շուրջ մեծ աղմուկ հանեց, որովհետեւ Վանի մէջ նորութիւն էր:

1908ի սահմանադրութեան հռչակումով Վանի երիտասարդութեան համար նոր ասպարէզ բացուած էր:

Բայց երբոր այդ խանդավառ զգացմանց կը խառնուէր իրականութեան սեւեռակ զգայնութիւնը, եւ այն մտածումը թէ Հայերը ինչ կը ճանչնան իրենց եղեռնը, ինչ ի հաշուի կ'առնեն դէպքերու քաղաքական իրականութիւնը, ինչ կը կռուին իրենց նպատակներուն մէջ իսկապէս յաջողելու համար, ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ անկողմնակալ հանդիսատես ըլլալ զարհուրելի եւ անօգուտ ողբերգութեան:

Օգտուելով երթեւեկութեան ազատութենէն, ուսումնածարաւ երիտասարդներ խումբ խումբ դէպի Պոլիս կը մեկնէին՝ աւելի բարձր ուսում ստանալու համար:

Մեր կարաւանին, որ կը բաղկանար 7—8 երիտասարդներէ, ընկերացաւ նաեւ Համասփիւռ իր երկու ընկերուհիներուն հետ: Պոլիս հասնելով 1910-ին Համասփիւռ եւ իր մէկ ընկերուհին իբրեւ ազգային ուսանող ընդունուեցան Դպրոցասիրաց Տիկնանց վարժարանը: Շնորհիւ իր ընդունակութեան եւ արտակարգ ուշիմութեան, ան շատ շուտով ամբողջ դպրոցի ուսուցչութեան եւ խնամակալութեան ուշադրութիւնն իր վրայ հրաւիրեց:

Իր խառնուածքին ու ստացած դաստիարակութեան անհարազատ ու խորթ էին Դպրոցասիրացի խնամակալ տիկիններու կաշկանդումները եւ այն խիստ ըէժիմը, որով կը ջանային ուսանողուհիները հեռու պահել ազգային-քաղաքական կեանքէ եւ այդ պատճառաւ ամենախիստ արգելք դրած էին, դպրոցէն դուրս որ եւ է ազգային ու կուսակցական բնոյթ կրող աշխատանքի մասնակցելու: Համասփիւռ իր հետ կապուած գաղափարակից օրիորդներու հետ միասին պայքարեցաւ այդ կաշկանդումներուն դէմ: Անմակալութիւնը սպառնաց արտաքսել զայն դպրոցէն, բայց չյաջողեցաւ, որովհետեւ Համասփիւռ մինակ չէր. անոր հետ կապուած էր դպրոցի բարձրագոյն կարգի ուսանողուհիներուն մեծ մասը:

Հակառակ իր դէմ եղած այդ հալածանքներուն, Համասփիւռ յամառօրէն եւ մեծ զրկանքներով նուիրուեցաւ իր ուսման եւ փայլուն կերպով աւարտեց դպրոցական շրջանը, 1913-ին:

Առաջին տարին Համասփիւռ հրաւիրուեցաւ պաշտօնավարելու իբրեւ ուսուցչուհի Ռումանիոյ, Պուքրէշի ազգային վարժարանին մէջ, ուր մնաց մէկ տարի: 1914ին վերադարձաւ Պոլիս եւ մասնակցեցաւ Զաւէն սանուհիի կողմէ համար բացուած մրցման եւ ընդունուեցաւ իբրեւ երկրորդ սան: 1914ին հրաւիրուեցաւ Եւդոկիոյ ազգային վարժարանը:

Համաշխարհային պատերազմի հետեւանքով դպրոցը փակուեցաւ, եւ Համասփիւռ վերադարձաւ Պոլիս: Խումբ մը օրիորդներու հետ ան մնաց Պոլսոյ, ապա Թիֆլիս, ուր մնաց պատերազմի ամբողջ շրջանին:

Թիֆլիսի մէջ Համասփիւռ անգործ չէր: Տիկ. Իսկուհի Խրիմեանի հետ գործակցաբար բացին արհեստանոց մը, ուր հաստատեցին դուլպայի մեքենաներ, որպէսզի դուլպա յագործութիւն սորվեցնելու համար:

Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումէն վերջ, Համասփիւռ անցաւ Հայաստան՝ դուլպայ հիւսելու մեքենաները հոն փոխադրելու նախապատրաստական աշխատանքներ կատարելու համար: Դժբախտաբար վերահաս հայ-թրքական կռիւները եւ բոլշեւիկներու Հայաստան մտնելու հետեւանքով՝ ան չկրցաւ իրագործել իր այդ ծրագիրը:

Փետրուարեան ապստամբութեան յաջորդող նահանջին, Համասփիւռ խումբ մը օրիորդներու հետ Զանգեզուրի վրայով անցաւ Թաւրիզ, ուր մնաց մօտ վեց ամիս, ապա Երեւանի վրայով անցաւ Պոլիս, ուր նուիրուեցաւ իր սիրած ասպարէզին ու պաշտօնավարեց Պոլսոյ ազգային վարժարաններու մէջ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԿԷՓԷՈՒՆ (ՉԷԿԱ)

—.—

Մաքէնի Թիֆլիսը խօսելով կէփէուին մասին, կ'ըսէ թէ կատարելապէս գործուած ձեւն է ցարական Օխրանային, ինչպէս ստալինեան դիկտատուրան կատարելագործուած ձեւն է ցարական բռնակալութեան:

Ամէն բան է Կէփէուն, — Ընդհանուր Ապահովութեան Տնչութիւն, դատական ոստիկանութիւն, լրտեսական կազմակերպութիւն, վերջապէս ան է որ կը լրտեսէ, կը ձերբակալէ, կը դատէ, կ'աքսորէ, կը դատապարտէ, կը գնդակահարէ: Ունի ամէն իրաւասութիւն, զոր իրեն շնորհած է դիկտատորը: Ամենակարող իշխանութիւնն է ան, որ կը գործէ առանց ա... նունի, կը հարուածէ կուրաբար, ... նական եւ փայլուն, անխնայ եւ ան... գորմ, ոչ թէ խիղճով, այլ իշխանութեան չարաչար գործածութեամբ, ոչ թէ արդարութեամբ, այլ աչառեկու... մով:

Ռուսիոյ մէջ Կէփէուին ներկայութիւնը կը զգայ ամէն բանի մէջ, ... ան է որ կը հետեւի ձեր քայլերուն, ձեր խօսակցութիւններուն, կը բանայ ձեր նամակները, մտիկ կ'ընէ հեռաձայնով խօսակցութիւններուն, ... կանչներ կը զնէ բանակին մէջ, եկեղեցական իշխանութիւնը կը ջնջէ կամ կը հաստատէ՝ ուզածը եպիսկոպոս ձեռնադրել տալով, երեխաները լրտեսութեան կը մղէ իրենց հօրը դէմ, իսկ կինը՝ էրկանը դէմ: Վերջապէս կը հսկէ օտար դեսպանատուներու վրայ, կը բանայ անոնց նամակները եւ հետապնդելով, ի հարկին անոնց ծառայութեան տալով գեղանի աղջիկներ, պարտադրելով որ բողմանի՝ տեղեկութիւն մը աւելի կորզելու համար:

Սովետական մէջ Կէփէուն կ'աշխատի ծպտուած իբրեւ վաճառական, ճարտարագէտ, ուսուցիչ, ոստիկան: Այս կազմակերպութիւնն է, որ կը գրաւէ քարհլի արտածումներուն չահը,— որպէսզի միշտ տրամադրելի ունենայ օտար դրամի պահեստ մը,— գործարաններ կը բանեցնէ անկախ մնալու համար այլ գործավարութիւններէ, ճամբաներ կը շինէ, ջրանցքներ կը բանայ՝ տարաշխարհիկ աշխատցնելով թիւապարտները, որոնց թիւը միշտ բարձր կը պահէ որպէսզի ըլլայ պակսի բանուորը իր գործերուն համար:

Կէփէուն է դարձեալ, որ սահմանած է երկրին վարիչներուն կեանքին ապահովութեան հոգը, դանոնք միշտ պաշարած կը պահէ լրտեսներով, ժամանակ առ ժամանակ կեղծ - մահափորձեր կը կազմակերպէ՝ ցոյց տալու համար իր ուժը թէ փրկէ ձախողեցնել մահափորձերը, եւ աշխատելու համար նման փորձի մը ծրագիրը ունեցողները:

Հազար միջոց ունի սարսափ սփռելու, ձերբակալութիւն «վարչական հրամանով», բանտարկութիւն տառաճանքարաններու մէջ, աքսոր անհատական կամ հաւաքական դէպի ստուգեալ սպանումներ Սիպերիա կամ անապատները կեդր. Ասիոյ (1934ին վերջը եւ 1935ի սկիզբը Լենինկրատի բնակչութենէն 80.000 հոգի, անպատճառ փոխադրելու վախով, տարագրուեցան կեդր. Ասիա Կիրովի սպանութեան առիթով, իսկ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

«ՕԽԹԸ ՓՈՐ ՋՈՃՈԽ»...

Առաջին կանչը անպատասխան մընաց:

— Քոչիկ հարսա՛յ, երկրորդ անգամ մը եւս ձայնեց Աշոտը, աւելի ուժով:

— Ի՞նչ է մունչ խենթեր ··· ի՞չ կ'ուզէք խնէ ··· ձգեցէք որ քիչ մը մէջքս հանգչեցնեմ:

— Անուշիկ հարսաս, հոս եկուր, բան մըն ալ պիտ ըսենք ·· ընկից վերջ գնա պառկէ, ալ չենք խօսիր:

Ելաւ տեղէն ու քայլերն ուղղեց դէպի մեր կողմը: Երբ մօտեցաւ ու տեսաւ որ մենք կը ծիծաղէինք, այս անգամ ինքն ալ սկսաւ խնդալ, ու տեղաւորուեցաւ մեր քով:

— Ըսէք տեսնիմ, ինչ ունիք նորէն ···

— Քոչիկ հարսայ, բան մը պիտ հարցնեմ ··· ըմմը, տրուստ պիտի խօսիս ·· Սեթմուս ինչո՞ւ Սորմալոյէն գալէ վերջ ընոնկ եղեր էր, քեզի շատ կը սիրէր ընոնկ չէ՞ ··

— Վայ, ես քու երկան անկժուէդ ··· մունչ հիմա ըտոր սրա՞ն է ··· ես ի՞չ գիտնամ թը ···

Խօսքը կիսատ ձգեց եւ ուզեց փախիլ, բայց Աշոտը քղանցքէն փարեցաւ ու դարձեալ նստեցուց մեր քով: Մեր նպատակն էր, քիչ մը ուրախացնել, խնդալու միջոց մը գտնելով:

— Ի՞չ գիտնամ գառս, սխըրտանքը բռնեցին Սորմալօյ ճամբեցին, մէկ տարի ետքը եկաւ որ ընոնկ եղեր էր ..

— Տրուստ չես խօսիր ··· Մեզմէ կը պահես ··· հըպը կ'ըսէին թը քու սիրուդ չէ դիմացեր ···

— Վայ քեզի չի խղճած ··· Թոյլ չտուաւ որ Աշոտը շարունակէր,—սա ի՞չ խօսք է ··· ու փարեցաւ Աշոտին երկայն ականջներուն: Քիչ մը քաշկռտելէ վերջ, թեթեւ մըն ալ խածաւ ու ձգեց հեռացաւ դարձեալ պառկելու:

Բաւական ուրախացուցած ու խնդացուցած էինք զինք, ու կը մտածէինք, թէ տրամադրութիւնը թեթեւցած էր անպայման: Թէ մեր գործը շարունակեցինք ուռեններու պաղուկ շուքին մէջ, եւ թէ մեր շատ բարեսիրտ ու բարեմիտ հարսային սիրտը շինեցինք ու հանդարտեցուցինք, խոստանալով որ եթէ Սէմէթենց տըղան յանդգնի պակաս տալ օրականը, իր մանգաղը անոր վիզը պիտի փաթթէինք ···

Իսկապէս ալ Քոչիկ հարսային ամուսինը մէկ տարի Պոլիս մնալէ վերջ երբ գիւղ վերադարձաւ, քիչ մը խելքը թեթեւցած էր ··· Ու գիւղացիները կը պատմէին բերնէ բերան թէ «կնկանը սիրուն չէ դիմացեր, ու խելքը թռցուցած է Սեթմուսն»:

Մեր հայրենիքին ժամերը աւելի երկար տեւողութիւն ունէին, քան այս երկիրներու ժամերը ···

Այդտեղ մենք մէկ ժամ կը հաշուէինք ամենաբարձր ուռենիին շուքը, երբ նուազագոյն հինգ վեց քայլ յառաջանար ու արեւն ալ ուղիղ հորիզոնէն քանի մը հասակ դէպի մայրամուտ կը թեքէր:

Այսպէս էին հայրենի ժամերը, ու նոյնպէս երկար էր անոր աշխատանքի ժամանակամիջոցը, առտուան արեւածագէն մինչեւ իրիկուան մարամուտ:

Հնձուորները պէտք եղածին պէս հանգստացուցած էին իրենց ամէն մէկ ոսկորը:Մեր հրամանին վրայ վեր կացան, իրենց թմրութիւնը անհետացնելու համար, Անապատուին պաղուկ ջուրով դէմքերուն լոգանք մը տալէ վերջ, ուղղուեցան դէպի աշխատանք:

Անոնց առոյգ ձեռքերուն մէջ մանգաղները ինքնաշարժ մեքենայի մը նման կը ջարդէին, ու մէկ վայրկեանի մէջ, գրեթէ, վեց-եօթը խուրձ կը գոյանար գետնին վրայ:

Կէս օրուան հանգստի միջոցին, Աշոտին հետ առատ կապ պատրաստած էինք, որ մինչեւ իրիկուան կը բաւէր այդ օրուան համար:

Հնձուորներու մէկ վեցեակին ես կը հետեւէի, արագ-արագ կապելով եւ մէկդի նետելով ծանր խուրձերը, ու մէկ վեցեակին ալ Աշոտը կը հետեւէր միեւնոյն պաշտօնով եւ միեւնոյն արագութեամբ:

Քոչիկ հարսան Աշոտի վեցեակին շարքին կը գտնուէր:

— Շան ցըլնած, շան ետ թողած···

— Խօսք Սէմէթենց բացակայ տղուն ուղղած կը խօսէր Քոչիկ հարսան, միեւնոյն ժամանակ անուղղակի զգացնելով մեզի, թէ՝ «ես անոնցմէ վա՞ր կնիկ եմ, անոնցմէ պակա՞ս կը քաղեմ, որ այդ շունը ինծի կ'ուզէ պակաս տալ ···:

Մանգաղը ամէնէն արագ կը նետէր, ու բոլորէն շատ մէջքը կը շտկէր բուռը լեցուն: Երբ բուռը լեցուն կը շտկուէր, խօսքին թելը կը գտնէր անմիջապէս, ուր որ ձգած էր, — եկուր, եկուր տես թը՝ ես ինտոր ըղատ (քաղուոր)ըմ··· հէմտէ, օխթը փոր չոճուխ ըմ բերեր, չուն քեզի ···:

Ան, թէեւ միշտ ջղայնոտ ու ինքնիրեն այդպէս կը խօսակցէր, բայց դէմքին գիծերը ցոյց կուտային, որ ներքնապէս հանգիստ էր եւ ուրախ: Որովհետեւ, վստահ էր որ մենք բոլորս ալ զինքը կը սիրէինք ու կը յարգէինք, ու երբեք թոյլ չէինք տար Սէմէթենց շանը, որ իր օրականը պակաս վճարուէր:

Ու մենք՝ բոլորս, մոռցած պահ մը մեր մօտիկ անցեալը··· մեր սփիւռքի մանկութեան տարերքին նման, վաները արագ արագ կը հանէինք: Կարծես, «թոփիկ» հասկերով ծանր ցորենի արտը մեր առջեւէն կ'անհետանար խոզան դառնալով: Շարք շարք դէզեր կը գոյանային բարձրադագաթ, ամէն մէկ՝ քաւն քայլի վրայ:

Արեւուն սուր բեւեռները սկսած էին թուլնալ, կակուղնալ, ու մեր մարմինը չաղնեւել այլեւս:

Ամառուան այդ երկար օրուան հասակը պզտիկցած էր հետզհետէ, ու երեկուան զովութեան նշանը սկսած էր դէմքերնուս մօտենալ յամրաքայլ:

Աւագ առուին երկայնքին գտնուած բազմաթիւ ուռենիներու եւ բարտիներու ստուերները այնքան բարակցած ու երկնցած էին, որ քիչ կը մնար մեր Վանին ոտքը հասնէին:

Իրիկուան այս զովութիւնը աւելի թարմացուցած էր հնձուորները, անոնք աւելի արագ կը յառաջանային, ցերեկուընէ նուազ յոգնութիւն զգալով:

Ու բոլորս ուրախ տրամադրութեամբ, խաղով ու խնդումով, կ'աճապարէինք կարծես, շուտով մահացնել եւ թաղել առաջին օրը:

Այս տաքուկ մթնոլորտին մէջ, ու ուրախ տրամադրութեան տակ, յանկարծ՝ նոր առաջարկ մը Աշոտին կողմէ՝ Քոչիկ հարսային:

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.) (2)

1936ի աշնան՝ Ուկրայնայէն նոյն ձեւով աքսորուեցան 7000 հոգի՝ կամենեցի դատավարութեան առիթով), «աշխատանքի գաղութ» զէրոյէն վար 30 աստիճան ցուրտ երկիրներու մէջ՝ ճամբայ փորելու, ծառ կտրելու համար այնտեղ, ցնցոտիներ հագած, երբեւ սնունդ ունենալով միայն սեւ հաց եւ ջուր, իսկ իբրեւ բնակարան՝ տախտակէ հիւղակներ։ Բայց ահաբեկումի ամէնէն սարսափելի միջոցն է տարձանակի հարուածը չէշտակի պզտիկ ուղեղին, «մարդկային մարմնոյն վրայ միակ տեղը, որ կը ծառայէ անվրէպ սպանութեան՝ գործին անվարժ դահիճներուն իսկ ձեռքով»։

Հարցաքննութեան եղանակնե՞րը,— բնաւ վար չեն մնար երբեմնի ամեբիկեան բանտերու հռչակաւոր երրորդ աստիճանէն։ Ցիշատակենք մէկ քանին, որոնք նուազ բարբարոսական են։ Ահա «Արքիմիդէսի դրութիւնը», — անընդհատ հարցաքննութիւն, մինչեւ որ խոստովանի, ոչ քուն կայ, ոչ հանգիստ։կամ բանտարկութիւն մութ խցիկի մը մէջ, ուր անտեսանելի բարձրախօս մը, դիշեր ցերեկ եւ անընդհատ, կը կրկնէ նոյն խօսքերը. «Խոստովանէ գործած ոճիրդ». «Դուն ոճիր գործած ես կուսակցութեան դէմ, սովետական հայրենիքին դէմ»։ «Խոստովանէ թէ յանցաւոր ես»։ Եւ ժամանակ մը վերջ, երբ ենթական տկարացած է այլ եւս, բարձրախօսը կը սկսի կրկնել սա խօսքերը. «Ես ոճրագործ եմ»։ Հասկնալի է որ ինքնաթելադրութեան եւ զառանցանքի կը մղեն այս կրկնուած խօսքերը, այնպէս որ ենթական ի վերջոյ կը կրկնէ այդ խօսքերը, արդէն ուժասպառ, քնատ, անսուաղ, ահաբեկ։

Խոստովանցնելու եղանակ մը եւս, որ կը յիշեցնէ արեւելեան հռչակաւոր տանջանքը,— կաթիլ կաթիլ բանտարկեալին ճակատին վրայ կաթեցնել պաղ ջուրը, մինչեւ որ դատապարտեալը խենթենայ։

Եղանակ մըն ալ,— բանտարկեալին դէմքէն քիչ հեռու զետեղել ելեկտրական լամբար մը, որ սաստիկ լոյս կ'արձակէ։ Այդ լոյսէն շլացած, յոգնած, սպառած, կուրացած, կը ստորագրէ ինչ յայտարարութիւն որ կը ներկայացուի իրեն։

Ոմանք թերեւս կարծեն թէ Կէփէուն կը գործէ միայն «իր տանը մէջ»։ Բայց արտասահմանի մէջ եւս, Կէփէուն ունի բազմաթիւ գործակալներ, տեսանելի եւ անտեսանելի, որոնք կ'աշխատին սովետական դեսպանատուներու շուքին տակ կամ նոյն իսկ դեսպանատուներէն անկախ։ Առաջիններըծանօթ են դեսպաններուն, անոնք են որ կը պահեն թղթակցութիւնը, կը փոխադրեն սուրհանդակը արտասահմանէն Մոսկուա, Մոսկուայէն արտասահման, բայց դեսպանները որ եւ է տեղեկութիւն չունին այդ սուրհանդակին բովանդակութենէն, թէեւ կը կատարուի իրենց անունով։

Դեսպանատուներու մէջ կ'ապրի «Մոսկուայի աչքը», որ կը հետեւի զանազան առաքելութիւններու գործունէութեան, ինչպէս եւ իրաւունք ունի «մաքրագործելու» Այդ պարագային, երբ յաջողի, կը նշանակուի բարձր պաշտօնի մը, այլապէս շնորհաւորել կ'ըլլայ։

Արտասահմանի մէջ, Կէփէուի գործակալները իրենց առաքելութեան թանկագին լծակիցները կ'առնեն տեղական համայնավարական բջիջներէն։ Ահա թէ ինչու Ֆրանսայի մէջ անցած դարձած շատ մը բաներ, որոնք գաղտնի կը կարծուէին, յայտնի են Մոսկուայի կեդրոնին։

Այս ամէնը ոստիկանական վէպի մը կը նմանի, բայց եւ այնպէս բոլորովին իրական է եւ կը կատարուի մեր օրով։

Կէփէուն կ'աշխատի առանց հակակշիռի։ Ան իր հրամանները կը ստանայ միայն Քաղբիւրոյէն կամ ուղղակի Ստալինէն։ Երբեմն, սակայն, իբար կ'ուտեն, ինչպէս խեչեփառները՝ սափորի մը մէջ։ Այն ատեն Ստալին կ'որոշայ ինչպէս Արամազդ, «մաքրագործում» մը կը կատարուի եւ ժամանակի մը համար կը խաղայ Լուբիանկայի տունը, ուր է Կէփէուի կեդրոնը։ Նորէն կը սկսին գեղանի կոմսոմոլներու առեւանգումները, գիշերային զինարքները, եւն, չէ՞ որ առատ է դրամը Կէփէուի գործակալին ձեռքին մէջ, ան է որ կը հայթայթէ զեղօրայքը, ան է որ կրնայ արտասահմանէն բերել լաւագոյն հագուստ ու կօշիկը,— դժրա՛խտ երկիր, ուր մարդութիւնը հացէն առաջ է, յղութիւնը բոլշեւիկեան ճարտարութեան կամ ընկերվարական չինարարութիւն։

Երջանիկ Ստալինը, իր ձեռքին մէջ պահելու համար երկիրը, պետութեան մէջ պետութիւն է հիմնած իր Կէփէուով, որուն գործակալները կը նմանին սիֆիլիզի,— կը փարակին ու կ'աւերեն, մինչեւ որ օր մը նոյն սիֆիլիզը փարակէ եւ սպաննէ չէ՞քը։

Ընդուայ դունողայ։

ՈՒՍՈՒՑՉԱՊԵՏ Բ. ՀՐՈԶՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

— • —

ՓՐԱՀԱ (Ցառայ) — Հանրածանօթ հիթիթագէտ փրոֆ. Բ. Հրոզնին վերադարձած ըլլալով իր ճամբորդութենէն, յունուար 30ին Փրակայի Արեւելագիտական ընկերութեան անդամական ժողովին կարդաց իր զեկուցումը, որ ամբողջութեամբ պիտի հրատարակուի աւելի ուշ։ Այժմ մի այն կարճ ամփոփում մը երեւցաւ կիսապաշտօնական «Փրակէր փրէսս»ի մէջ (31 յունուար)։

Իր զեկուցման մէջ ամէնէն կարեւոր տեղը կը բռնէ խորհ. արեւելագիտութեան զարգացումը, որուն կեդրոնն է Լէնինկրատը, աւելի քիչ Մոսկուան։ Լէնինկրատի մէջ կեդրոնացած են պատմական եւ լեզուաբանական բաժինները։ Փրոֆ.ը մօղական լաւագոյնով ցոյց տուաւ Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի հսկայ գրադարանները, (Մոսկուայինը՝ 7 միլիոն հատոր), ուր ի հարկէ արեւմտեան Եւրոպայի գրականութիւնը ցանկալի չափով ներկայացուած չէ։ Շատ փոքր դեր կը կատարէ արեւելագիտութիւնը Ուկրայնայի մէջ, ընդհակառակն Հայաստանի, Ադրբէջանի եւ Վրաստանի մէջ լայնօրէն կ'ուսումնասիրուի։ Բագուի մէջ, որուն բնակչութիւնը մէկ միլիոնի հասած է հազարաւոր ուսանողներ կը հետեւին արեւելագիտութեան, իսկ Թիֆլիսի մէջ ուղած են Հրոզնիի հետ պայմանաւորուիլ դասախօսութեանցշրջան մը համար։Փրոֆեսորը մասնաւոր դոհունակութիւն է զգացեր իր դասախօսութիւններով Երեւան, Արարատի ստորոտը, մօտ հին հիթիթական մշակութային շրջանին, ուր «արմենոիտ» մերձասիական ցեղը ամէնէն մաքուրն է մնացեր։ Ցատկապէս Հայաստանի մէջ փրոֆեսորը կրցեր է ուսումնասիրել հնութիւնները, ինչպէս եւ հայկական գրաւոր յիշատակարանները։ Առաջին դարերուն Հայաստանը ունեցած է առանձնայատուկ զարգացած մշակութային աշխատանք, որ դեռ շատ քիչ ծանօթ է աշխարհին։ Շահեկան էր զեկուցումը ցեղուցան հայ ազգի կեդրոնացման մասին Հայաստանի մէջ, ուր Հայեր կ'երթան նաեւ արտասահմանէն։ Քիւէի մանրամասն նկարագրութենէն վերջ, փրոֆեսորը եզրակացուց թէ ալբուսաի մակարդակը նաեւ գրական ասպարէզի աշխատաւորներուն նիւթական վիճակը շատ ցած է եւ միայն բնութագիծ բոլոր անդամներու եկամուտներուն միացումով է, որ տանելի կը դառնայ։

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍՈՒՑՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Կրթական գործավարութիւնը ուսուցչութեան տագնապ մը ունի,- զոր մերթ ընդ մերթ կը դնէ սեղանի վրայ։ Մեծ գումարներ կը յատկացնէ, ուսուցիչ պատրաստելու համար դպրոցներուն, որոնց թիւը կ'աճի օրէ օր ,եւ ուսուցչական տագնապը կը մնայ միշտ նոյնը։

«Խ. Հայաստան»ի վիճակագրութիւններուն համաձայն, 1933ին 400 հազար րուբլի յատկացուած է ուսուցիչներու վերապատրաստութեան համար, 1936ին՝ 1.090.000 րուբլի, իսկ այս տարուան համար կը նախատեսուի 2.194.000 րուբլի ծախք մը։

Հայաստան ներկայիս ունի 5197 ուսուցիչ, որոնց կրթական արժէքին պատկերը կարելի է ներկայացնել հետեւեալ դասաւորումով.—

1. Տարրական կամ թերի միջնակարգ կրթութիւն ունին 950 ուսուցիչներ։

2. Միջնակարգ կրթութիւն ունին 3405 ուսուցիչներ՝

Վերջին թիւէն՝ 2907 հոգի միջնակարգ մանկավարժական կրթութիւն ունին, եւ 395 հոգի՝ բարձրագոյն կրթութիւն, իսկ վերջիններէն բարձրագոյն մանկավարժական կրթութիւն 363 հոգի։

Թերի բարձրագոյն կրթութիւն ունին 44 հոգի։

Այս պատկերին դիմաց, երկիրը պէտք ունի բարձրագոյն կրթութեան տէր 2000 ուսուցիչի, մինչ բարձրագոյն կրթութեան տէր ուսուցիչներու թիւը 400ը չանցնիր։

Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ է

1. Տարրական կամ թերի միջնակարգ կրթութեան տէր ուսուցիչներուն տալ միջնակարգ մանկավարժական կրթութիւն։

2. Ոչ լրիւ միջնակարգ կամ լրիւ միջնակարգ դպրոց աւարտած ուսուցիչներուն տալ բարձրագոյն մանկավարժական կրթութիւն։

3. Պարբերաբար կազմակերպել կատարելագործումի յատուկ դասընթացքներ։

Այս ուղղութեամբ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան ճնմարանը արձանագրած է արդէն 2143 ուսուցիչ, որոնք թղթակցութեամբ պիտի հետեւին դասընթացքներուն։ Այս դասընթացքներուն հետեւիլ ուզողներուն թիւը շատ մեծ է, բայց կարելի չէ ընդունիլ բոլորը։

Անցեալ ամառ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան դասընթացքներուն հետեւած են 653 հոգի, 300ը ընդհանուր եւ մանկավարժական միջնակարգ կրթութեամբ, որոնց մէջ ռուսերէն լեզուին կը տիրապետէին 26 հոգի, ռուսական թերթ կը կարդային 19 հոգի, ռուսերէն մանկավարժական ամսաթերթի կը հետեւէին 15 հոգի։ Այս տարի մասնաւոր դասընթացքներ պիտի բացուին ռուսերէնի եւ ռուսական գրականութեան դասաւանդութեան համար։

ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

— • —

Պետ. Հրատ.ը ձեռնարկեց վերհրատարակելու լեզուաբանութեան տոքթոր Ա. Ս. Դաղբաշեանի ռուսերէնէ հայերէն բառարանը, որ առաջին անգամ լոյս տեսած է 1907ին եւ այժմ գրեթէ հազուագիւտ է դարձած։

Պիտի վերհրատարակուի 10.000 օրինակով եւ մատչելի գնով։

Նոր տպագրութեան մէջ պիտի մտցուին այն բոլոր նոր բառերը, որոնք գործածութեան մէջ մտած են վերջին տարիներու ընթացքին։ Բառարանը պիտի բովանդակէ մօտ 150.000 բառ, եւ պիտի գերազանցէ բոլոր նման բառարանները։

Որոշուած է վերհրատարակել նաեւ նոյն հեղինակին հայերէնէ ռուսերէն բառարանը։

ԵՐԱԺԻՇՏ Ն. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

— • —

Գրեցինք թէ վերջերս Երեւանի մէջ տօնուեցաւ երաժիշտ Նիկ. Տիգրանեանի ծննդեան 80ամեակը։

Այս առթիւ կառավարութիւնը որոշեց Լէնինականի երաժշտանոցը անուանել Տիգրանեանի անունով, Երեւանի Երաժշտանոցին մէջ պահել երկու սաներ Տիգրանեանի անունով,այս տարի հրատարակել Տիգրանեանի գործերուն ժողովածուն, վաստակաւոր երաժշտին տալ 5000 րուբլի պարգեւ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի մէջ հրատարակուած թերթերն ու գիրքերը սկսան փոխել «Հայաստանի Խ. Ս. Հ.» տարազը եւ բռնել «Հայկական ԽՍՀ»։ Այս ... նուաճումին ի՞նչ կ'ըսեն Հայաստանասէրները, որ եւ է մտահոգութիւն չե՞ն ծագիր իրենց միտքին մէջ, չե՞ն կարծեր որ, օր մըն ալ, ռուսական (ճերմակ թէ կարմիր) աշխարհակալութիւնը աւելորդ պիտի համարի սա Հայկական ալ,— այն ատեն ինչո՞վ պիտի պարծենան Հայաստանասէրները։

*** Մինչեւ հիմա Արագած լերան բարձունքին թառած օդերեւութաբանական կայանը չունէր ելեկտրական լոյս։ Այժմ Արագածի 5—6 կէտերուն վրայ գիշերը կը շողան լերան աչքերը,— զորս հայկական հէքեաթ մը վաղուց էր տեսեր եւ անուններ՝ Լուսաւորչի կանթեղը։

** Մագլխայր, որ այնքան աւերներ կը գործէր Հայաստանի մէջ, գրեթէ բոլորովին անհետացած է չորհիւ կատարուած պատուաստներուն։ Այս տարի կեղծմաչկի, ժանտատենդի եւ կարմրուկի դէպքեր ալ չպատահեցան։

** Բացուեցաւ Երեւան - Նուպարաշէն խճուղին, 9 քիլոմեթր երկար եւ կէսը խայծդանով պատած։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ, ԻՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ԽԱՂԱԼ։ Գրեց՝ Միհրան Եանըգեան, նախկին իրաւարար հայկական, անգլիական եւ ամերիկեան խումբերու։ Օրէնքները կը բացատրուին մատչելի լեզուով եւ պատկերներով։ Գինը՝ 50 սէնթ։ Դիմել M. Yanekian, 2464, Grand Concourse, New York. U. S. A.:

ՄԱՄՈՒԼ

Սթափումը

— . —

«Ցուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 յունուար).

— «Անարդ ժխտ մինակ չմնաց։ Տականին դաղրած չէ այն աղմուկը, զոր ան յարոյց ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ խորհրդային իրականութեան նուիրած իր գրքով, եւ ահա ալ աւելի զգայացունց մերկացումներով սպարէզ կ'իջնէ մէկ ուրիշը եւ անզուսպ վրդովմունքով նշաւակութեան սիւնին կը գամէ բռնութեան, կեղծիքի եւ ննչչութեան անդերազանցելի ախոյեանները՝ Մոսկուայի իշխաւորները։

Լուի Ֆերտինանտ Սելին — ան է հեղինակը «Mea Culpa» (Իմ մեղքը) խորագիրը կրող եւ բոլշեւիկներու դէմ ուղղուած նոր գրքին, որ լոյս տեսաւ քիչ ատեն առաջ։Սելին, որուն «Voyage au bout de la nuit» վէպը 1935ին գրական մրցանակի արժանացաւ, մէկն է ամէնէն զօրեղ երիտասարդ տաղանդներէն Ֆրանսայի արդի գրականութեան մէջ։ Ինչպէս շատ ուրիշ ժամանակակից գրագէտներ՝ ան, ելք փնտռելով ներկայ փտած քաղքենի դրամատիրական կարգերէն, կը խորհէր գտած ըլլալ զայն բոլշեւիկութեան մէջ։ Այդ տրամադրութեամբ ալ ան ճամբորդեց իր յոյսերու երկիրը՝ Խ. Ռուսիա։

Հոն Սելին տեսաւ, հարկաւ, լոկ այն, ինչ որ իրեն ցուցուցին։ Եւ սակայն այդքանն ալ բաւական էր, որ քօղը իյնար իր աչքերէն, եւ բոլշեւիկութեան հանդէպ իր տածած համակրանքը եղերականօրէն կործանէր։ Ու վերադառնալով հայրենիք՝ ան փութաց հրատարակել «Իմ մեղքը», որ անսեթեւեթ խոստովանութիւնն է իր ողբերգական սխալին, եւ, միեւնոյն ատեն, ահեղ ամբաստանագիր մը բոլշեւիկներու դէմ։

Գարշանքով կը խօսի Սելին «խորհրդային բուրժուազիի» մասին, զոր ինք կրցած է տեսնել գործի վրայ, եւ անողոք կերպով կը ձաղկէ ինչպէս անոր գիշատիչ բնազդութիւնը, այնպէս ալ ամբողջ կառոյցը բոլշեւիկեան հսկայ սուտին։

«Պրոլետարը աղատ է ... իրենն են գեղեցիկ գործարանները, հանքերը, դրամատուները ... իրենն են բոլոր այգիները, կարկանդակները եւ անուշեղէնները» ... Այդպէս խաբած ու շլացուցած են բանուորները, որոնք, իրականութեան մէջ, զուրկ են անգամ կուշտ ուտելու հնարաւորութենէ, մինչ իրենց համար միշտ պատրաստ է աքսորը։ «Ժողովուրդը թագաւոր է։ Այդ թագաւորը ունի այն ամէնը, ինչ որ իր սիրտը կ'ուզէ։ Միայն ... չայլիկ չունի իր մարմնին վրայ»։

Սելինի ցասումը սահման չունի, երբ ինք կը խօսի բոլշեւիկ իշխանաւորներու մասին. «Քինախնդիր, մաղձոտ, ուրիշներու պատուհին մէջը նայող անհերեւակայելի եսամոլութիւն մը կը համակէ ամէն ինչ, կը չահագործէ, կ'ապականէ սոսկալի թշուառութիւնը եւ աւելի դարշահոտ կը դարձնէ զայն»։ Նիւթ — ա՛ն է այսօր տիրակալը Խ. Ռուսիոյ մէջ, եւ անոր շուրջն է որ կը դառնայ ամէն ինչ։ Իսկ հոն, ուր խնդիրը հոգեղուրկ նիւթի մասին է, միշտ ալ յաղթական կը հանդիսանայ ոչ թէ ամէնէն պարկեշտն ու կարողը, այլ ամէնէն անխիղճը, ամէնէն վարպետորդին ու վայրագը։ «Տեսէք թէ ինչպէս Խ. Միութեան մէջ դրամադլուխը վերստին պատուոյ ատարկայ կը դառնայ, թէ ինչպէս ան իր հին բռնակալութիւնը կը գործադրէ ... Սակայն պրոլետարը ամէն խոստում հալած իւղի տեղ կ'առնէ, երբ զինքը կը շողոքորթեն. հոգ չէ թէ եաքը կը ձգեն, որ ամէն բանի տէրը ըլլալու իր սնափառութեան մէջ՝ թշուառութենէ սատկի»։

ԾԻԾԱՂ

Խոժոռադէմ մարդ մը դեղարան ներկայանալով կ'ըսէ.—Սա շիշիս մէջ «լօտանոմ» լեցուցէք։

— Պարոն, առանց դեղագրի անկարելի է։

— Պարոն, ինծի նայեցէք, ինքնասպան ըլլալու դէմք ունի՞մ։

— Եթէ ես ձեր դէմքը ունենայի, վայրկեան մը իսկ չէի սպասեր, անձնասպան ըլլալու համար։

×

ԴԱՍԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

— Նորէն ինքնաչարժ մը գողցեր ես։

— Ոչ, պարոն, ինքնաչարժին քանի ձիու ուժ ունենալը քննելու ժամանակ ճամբայ ելաւ, երբ յաջողեցայ կեցնել, ոստիկանները յանձնեցի։

— Առանց տիրոջը հաւանութեան ինքնաչարժ մը ոստիկաններու յանձնելուդ համար վեց ամիս բանտարկութիւն։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (198)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Ցրկ,— ու գլուխը բացառարար շարժեց մեր Համբարը։

Առիւծ Գեւօն, փափախը գլխուն տակ դրած ու հառաչելով երկնցաւ գետնի վրայ։

— Խորոված գառան կողիկ մը, քիշմիշով ու բրինձով մէջը լեցուած, երկու շիշ Արտաշատի կարմիր գինի, Թոնիրէն նոր ելած թազայ լաւաշ, կանաչով պանիր, ձագու մեղրը, խընոցէն ելած թազա կարագ, Երեւանի դուդմա ... Օֆ եարապ ... տօ՛, Նիկոլ, էդ հացը ե՞րբ պիտի գայ ... Անաստուած, տօ անօրէն, մեռայ է՜, մեռա՜յ ...

Աւելորդ է ըսել որ խօսողը մեր բարեկամ Քանաքեռցի Ցակոբն էր։ Պառկած գետնի վրայ, ոտքերը պատն ի վեր տնկած, ինքն իրեն կը խօսէր, աւելի շատ ստամոքսը կը գրգռէր՝ ճոխ սեղան մը երեւակայելով, մինչդեռ չոր հացի պատառ մը լռուլի պիտի դոհացնէր զինք։

Անշուշտ ոչ ոք ուշադրութիւնը կը դարձնէր Ցակոբի զառանցանքներուն։ Ամէն մէկը իր տարտն ունէր, ոմանց ոտքերը տրորուած էին, ոմանց մէջքը ցաւցած, ու բոլորն ալ անչափ սովամ։

— Հը, Նիկոլ, չլսեցի՞ր ինչ ... էդ հացը ...

— Համբերէ, Ցակոբ, սիրելիս ...

— Սիրելի՜ս,— հեգնեց Ցակոբը,— չէ մի զուռնա, դու հացէն լուր մը տուր ...

— Մէկ երկու ժամէն, այնքան հաց ունենանք, որ ուտես ու չկշտանաս։

— Տօ՛, Թոփալ սատանայ, դու բան մը կ'ունենաս չանթայիդ մէջ,—աղաչաւոր ձայնով դարձաւ Ցակոբը քովը երկնցող ընկերոջը։

Բոլորը հռհռալ սկսան։

Երկրորդ օրն էր որ խումբի տղաքը ծոմերնին չէին աւրած։ Գոմի մէջ հաւաքուած տղոց խօսակցութեան նիւթը գրեթէ հացի շուրջ կը դառնար։ Կը քրթմնջէին, կը բողոքէին, կը պահանջէին։ Եւ, սակայն, հետզհետէ ձայները մարեցան, եւ ամէն մէկը ինկած տեղը քնացաւ, մինչ պահակները աչալուրջ կը հսկէին։

Գէորգն ու Ուրանցի Ցակոբը քանդուած դրան կողքին իրարու քով նստած, մեղմաձայն կը խօսէին։

— Ցակոբ, մինչեւ Ղըլճայի սարը չա՞տ ճամբայ է ...

— Ուրիշ տեղ չունինք սթրուելու, այս տեղէն մինչեւ Արճակու լիճը քըտանոց է ...

— Ըսիր, ճամբայով չենք կրնար անցնիլ ... մինչեւ այդ սարը տասնէն տասներկու ժամ է ... Հը՞, Ցակոբ, ի՞նչ կ'ըսես ...

— Ի՞նչ պիտի ըսեմ ... բան է, եթէ չհասանք, Խառակոնիս կը մնանք։

— Դաշտի մէջ գիւղ մը ... թակարդի պէս բան մը մեզի համար, եթէ կռիւ մը պատահելու ըլլայ ...

Ցակոբը ուսերը թօթվեց, եթէ մինչեւ Ղըլճայի սարը չհասնէին, Խառակոնիսէն աւելի յարմար տեղ մը չըկար՝ ցերեկը անցընելու համար։

Գոմի քանդուած պատի դուրսի կողմը, քարերու ետեւ դիրք բռնած պահակը յանկարծ ձայն տուաւ.

— Մէկը վազելով կուգայ,— կրկնեց գոմի մէջէն ուրիշ պահակ մը։

Գէորգն ու Ցակոբը ոտքի ցատկելով մօտեցան պատի վրայ բացուած ծակի մը։ Իրօք, մէկը կաղալով ձորամիջէն կը վազէր դէպի գոմը։ Զգեստէն յայտնի էր, որ Հայ մըն էր, թերեւս Գործոթցի մը։ Երբ վազելով եկող մարդը բաւական մը մօտեցաւ, Ցակոբը հանդարտօրէն դառնալով դէպի Գէորգը՝ ըսաւ.

— Կը ճանչնամ, Ցարօն է, Գործոթի դղիրը, ձայն մի տար տղոց, թող քնեն։

Ցարօն շնչասպառ ախոռէն ներս ինկաւ ու յանկարծ գոմի մէջ այնքան բազմութիւն մը տեսնելով՝ աչքերը չռած շուարած մնաց։ Ընդհանրապէս յեղափոխական խմբերը փոքրաթիւ կը լինէին, տասը կամ տասներկու զինուորներէ բաղկացած։ Ցարօն մէկ երկու անգամներ այդպիսի խմբերու հանդիպած էր, բայց հիմա տեսածը բանակի մը տպաւորութիւնը ըրաւ վրան. այդքա՜ն ալ բազմաթիւ զինուած մարդիկ ...

— Հը, Ցարօ,— Ցակոբը մօտեցաւ գդիրին,— տնաքանդ, զիս չճանչցա՞ր ...

— Վայ քու մէրդ չմեռնի, Ցակոբ, լուսը քեզ տեսնողին ... ամման, ոտքըդ պագնեմ, Ցակոբ, շուտով շարժեցէք ... սա՛րը, սա՛րը ...

— Ի՞նչ կայ բարեկամս, ի՞նչ է պատահեր,— ծանր դժբախտութիւն մը կռահելով հարցուց Գէորգը։

— Ա՜խ, պարոն, սեւ իջնէ Գործոթի վրայ ... ձեր խապարը հասաւ Բերկրի ... չունը, չունը ... մեռոն չկայ երեսին ... ազգուրաց .. Վասակ .... Քրտերը հազարներով ...

Այդքանը բաւական էր։ Գէորգն ու Ցակոբը իրարու նայեցան։Մատնուած էին։

— Ցարօ՛, մեզ ո՞վ մատնեց,— հարցուց Ցակոբը, որ Ցարոյի կցկտուր խօսքերէն ամէն ինչ հասկցեր էր։

— Է՛ն, է՛ն չունը .. Մուղսին։

— Ե՞րբ, Ցարօ։

— Ժամ մը եղաւ, հիմա Բերկրիի մէջ գիտեն ...

— Գեղին մէջ զօրք, Քիւրտ կա՞յ։

— Չէ, բայց ... ճամբաներու վրայ լեցուն ձիաւոր եւ հետեւակ Քրտեր ... Բերկրի կ'երթան ...

Գէորգն ու Ցակոբը խորհրդաւոր կերպով իրարու նայեցան։ Անշուշտ այդ հաւաքումը կապ ունէր առջի իրիկուն Կորթկանի սարը բարձրացող Քրտերու հետ, որոնք իրենց հոտը առած՝ փնտռտուքի ելած էին։

— Շատ ապրիս, Ցարօ ... շուտով վերադարձիր գիւղ, քեզ տեսնող չլինի ... մեզ ես ... Աւօն գե՞ղն է ...

— Առտու արտ գացեր էր, հիմա չեմ գիտեր ... գեղը իրար անցած է, շատեր վերադարձան արտերէն ...

— Լաւ, եթէ Աւօն տեսնես, կ'ըսես ճար մը գտնէ մեզի հաց հասցնելու ...

— Հասկցայ, Ցակոբ ... լաւ։ Աստուած քեզ յաջողութիւն տայ ... Աստուած պահէ բոլորիդ, ձեր ոտաց ճամբաներուն ղուրպան լինիմ ...

— Երթաս բարով, ախպեր,— ու Գէորգը զգածուած սեղմեց Ցարոյի կոշտացած ձեռքը,— խումբը քեզի պարտական է ...

Ցարօն դուրս եկաւ եւ հանդարտ քալուածքով ուղղուեցաւ դէպի Գործոթ։

Գոմի մէջ լսուեցաւ Գէորգի սուլիչի ձայնը։ Վայրկեան մը չանցած՝ բոլորը արթնցան։

— Տղաք, պատրաստուեցէ՛ք ... շուտ,— կարճ ու կտրուկ հրահանգեց Գէորգը։

Դեռ կէս օր իսկ չեղած ՝այդ կարգադրութեան իմաստը պարզ էր տղոց համար։ Հապճեպով կօշիկնին կամ տրեխնին ամրացուցին, չանթաները կապեցին եւ հրացանները պատրաստ բռնած՝ սպասեցին հրամանի, բոլորովին մոռնալով անօթութիւնն ու յոգնութիւնը։

— Պարոն խմբապետ,— Կորթկանցի վալաները մօտեցան Գէորգին,— մեզի հրաման, ասկէ անդին մենք ճամբաներուն անծանօթ ենք ...

Գէորգը շփոթած նայեցաւ Ցակոբին։ Առանց վալատի խումբը ի՞նչպէս կրնար տեղէն շարժիլ, ան ալ գիշերով։ Բայց եւ այնպէս վալատներու առարկութիւնը իրաւացի էր, անոնք եթէ մնային, այլ եւս միայն բեռ պիտի լինէին խմբի համար. իսկ Գործոթէն գալիք վալատները, ինչպէս կարգադրուած էր, երեկոյեան կողմ հացի պաշարի հետ պիտի գային, եթէ միայն խմբի մատնուելէն վերջ կարողանային գալ։ Վալատները ճամբուեցան։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Լեհաստան 100,000,000 անգլ. ոսկի կը ծախսէ զինարանները կեդրոնացնելու համար

Վարշաւայի մէջ հրատարակուեցան մանրամասնութիւնները նոր ծրագրի մը, որուն համաձայն ազգային պաշտպանութեան ճարտարագործութիւնները պիտի կեդրոնացուին միջին Լեհաստանի «ռազմագիտական եռանկիւն»ին մէջ։ Այժմ այս ճարտարագործութիւնները տարածուած են ամբողջ երկրին վրայ, իսկ ամէնէն կարեւոր ձեռնարկները կը գտնուին գերմանական սահմանագլուխին մօտ, Վերին Շլեզիոյ մէջ։

Ընդհ. սպայակոյտը կը կարծէ թէ Վերին Շլեզիոյ գերազանցապէս ճարտարագործական նահանգը յարձակման առաջին կէտը պիտի կազմէ արեւմուտքէն։ Հետեւաբար սպառազինութեանց ճարտարագործութիւնը պիտի ջնջուի սկիզբէն իսկ։ Վերին Շլեզիա չունի բնական պատուարներ կամ ամրութիւններ։ Սպառազինութեանց ճարտարագործութիւնները կեդրոնացնելով «ռազմագիտական եռանկիւն»ին մէջ, լեհական բանակը պիտի կրնայ արդիւնաւորապէս գործել, եթէ յարձակում կրէ արեւելքէն կամ արեւմուտքէն։ Բաւարար քանակութեամբ ջրային ուժ, բնական կազ եւ քարիւղ տրամադրելի են «ռազմագիտական եռանկիւն»ին մէջ, բայց անհրաժեշտ է շինել նոր ճամբաներ, երկաթուղիներ, նաւթուղիներ եւ ելեկտրական կայաններ։ Ծրագիրը կազմած է ելմտական նախարարը, Քվիաթքովսքի, աշխատակցութեամբ ընդհանուր սպայակոյտին եւ ճարտարագործական - առեւտրական նախարարութեան։ Ծրագրին գործադրութիւնը կրնայ տեւել տասը տարի, արժելով աւելի քան 100,000,000 անգլ. ոսկի, որուն 30 միլիոնը պիտի ծախսուի այս տարի։ Վերջերս Ֆրանսայի մէջ կնքուած 25 միլիոն անգլ. ոսկիին մէկ մասը պիտի գործածուի այս նպատակին եւ կը յուսացուի ուրիշ օտար փոխառութիւններ ալ ճարել, հաւանաբար եւ Անգլիոյ մէջ։

Ելմտական նախարարը սահեղծողն է Պալթիկ ծովու լեհական նաւահանգիստին՝ Կտինիայի, որ լրացաւ 12 տարիէն, մասամբ ֆրանսական դրամագլուխով։

ՍԹԱԼԻՆ ՏԵՂԻ՞ ԿՈՒՏԱՅ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ Սթալին տեղի տուած ըլլալով կարմիր մարաջախտներուն պահանջին, համաձայնութիւն գոյացած է որ այսուհետեւ գործօն բանակէն ո եւ է սպայ չձերբակալուի, առանց սպարապետին հաւանութեան։ Միայն այն սպաները որ արտասահման կը ղրկուին քաղաքական պաշտօններով, կրնան գտնուիլ Չեկային հսկողութեան տակ եւ ի հարկին ձերբակալուիլ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ մը Լոնտոն պիտի երթայ նախագահութեամբ Զօր. Ըսմէթի, ներկայ ըլլալու համար Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան։ Պատուիրակութեան միւս անդամներն են Զօր. Ֆախրէտտին՝ բանակին ընդհ. քննիչը եւ ծովակալ Շիւքրի Օքան, նաւատորմին ընդհ. հրամանատարը։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ Ամերիկայի հրեաները 419,000 անգլ. ոսկի հաւաքած են վերջին 12 ամիսներու ընթացքին։

ԵՐԿՈՒ ԴԻԱԿՆԵՐ ԱԼ գտնուեցան Ատլանտեանի ֆրանսական ծովեզերքը, ամբողջ թիւը հասցնելով 9ի։ Քննութիւնները արդիւնքի մը չեն յանգած տակաւին։ Ինչպէս նախորդներուն, նոյնպէս այս դիակներուն թեւերը եւ ոտքերը կապուած են։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՊԱՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Ֆարուք, որ 17 տարեկան պիտի ըլլայ վաղը, Եւրոպա պիտի գայ այս ամսու վերջը, պտոյտ մը կատարելու համար մասնաւորապէս Անգլիոյ մէջ։ Իրեն պիտի ընկերանան մայրը եւ քոյրերը։ Գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ուսումնասիրութիւններ կատարել։ Թագաւորը կ'ուսանէր Անգլիոյ մէջ, երբ մեռաւ հայրը, անցեալ տարի ապրիլին։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՔԻ միջեւ առեւտրական դաշնագիր մը պիտի կնքուի մօտերս։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին անցեալ տարուան սկիզբէն ի վեր։

ԱՐԱԲՆԵՐԸ հրէական ինքնաշարժի մը վրայ յարձակեցան Ճէնինի մօտ (Լիբանան) եւ վիրաւորեցին ուղեւորներէն մէկը։

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ հարցի քննութեան համար ղրկուած երեք «դիտողները» Պէյրութ գացին, մարզպանին այցելելու համար։ Մարզպանը սեղան մը սարքեց ի պատիւ Ազգային ժողովի պատուիրակներուն որոնք յետոյ Դամասկոս գացին, այցելելու համար Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահին։

Պարահանդէս եւ Թատերական ներկայացում

13 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Քոլլէժի սրահին մէջ, 21 Պուլվար Տիւկոմին
Մարսիլահայ թատ.-օփերէթ խումբը կը ներկայացնէ
ղեկավարութեամբ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ
ՊԷՊՕ
Հայկական, Վրացական եւ Ռուսական պար։
Կը նուագեն Մ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ, Կ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ԹԱՌԻՍԴ ՍՈՒՐԷՆ
Կէսգիշերէն մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր, Sebastian Boy's Jazz
Պարերուն ներկայ կ'ըլլայ Pitou et Ketty Ալգազարի մարաթոնի զոյգը
Երկու մրցանակ կիներու գեղեցիկ զգեստի համար։
Մուտք՝ 10 ֆր., այր եւ կին 18 ֆր.։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուրը ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի դասախօսական ժողովը 13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ, նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. ծրագիր կանոնագրի մեկնաբանում։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՑԵՏԱԶԳՈՒԱԾ Է կարգ մը արուեստագիտական դժուարութիւններու պատճառաւ «Վեղարաւոր Տօն Ժուան»ի ներկայացումը, որ տեղի պիտի ունենար Փետր. 21ին։

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
Կիրակի, 14 Փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր,
Aéro-Club de Franceի սրահին մէջ,
6 Rue Galilée, Métro Boissière
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Թատերական եւ երաժշտական բաժինով
ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, **JAZZ** ԵՒ **TANGO**
Պարերը կը սկսին ժամը ճիշդ 3.30ին եւ կը տեւեն մինչեւ 12
Ժամը 5ին անդամներու կողմէ կը ներկայացուի
ԽԵՆԴԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ
Մոլիէրի խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւնը,
Ժամը 6ին տեղի կ'ունենայ համերգ եւ զանազան անակնկալներ։
ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՊՈՒՖԷ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ
ՄՈՒՏՔ՝ այրերու 10 եւ կիներու 7.50 ֆր.։

Երեկոյթ

Ալֆորվիլի Զէնկիլէքցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Հայ Ակումբին մէջ,
1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ։
Երգ, արտասանութիւն, պար, վիճակախաղ եւ զաւեշտ (մէկ արար)։
Մուտք 0,ֆր 95

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

VALENSI ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆԸ
8 Rue Buffault, Paris (9)

Կը ծանուցանէ թէ յունուար 26ին Փրթի Ժուռնալի մեծ սրահներուն մէջ իր սարքած պարահանդէսը ունեցաւ աննախընթաց յաջողութիւն։ Ընդառաջ երթալով իր յաճախորդներու եւ բարեկամներու խնդրանքին կազմակերպած է նոր պարահանդէս մը որ տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 20ին Փրթի Ժուռնալի սրահներուն մէջ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ **JAZZ ORSINI**
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊՈՒՖԷ ղեկավարութեամբ Պ. ՎԱԼԷՆՍԻԻ
Գիները՝ 15 եւ 10 ֆրանք։
Տոմսերը կը ծախուին **Restaurant Valensi, 8 Rue Buffault**
եւ Վալէնսիի մօտ, **12 Rue Popincourt, Paris**

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Բացուած ըլլալով Հ. Յ. Դ. Թանգարանը, կը խնդրենք բոլոր անոնց մէ, որոնց քով յիշատակ մը կայ հայ ազատագրական շարժման պատմութենէն — նամակ, նկար, իր, ձեռագիր գրուածք մը, մասունք մը հայրենիքէն, վաւերական յիշողութիւններն եւն. եւն. — տրամադրել Վարչութեանս՝ Թանգարանի մէջ պահելու համար։

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի
Վարչութիւն

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէին, Արցախեանի։

ՇԱՎԻԼԻ եւ շրջականներու եկեղեց. ընկերակցութեան վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ «Տեառնդառաջ»ի տօնին առթիւ 13 փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 4ին, տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ, լուսավառութեան արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ եւ 14 փետրուար կիրակի օր Շավիլի եւ շրջականներու նորընտիր հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Հմայեակ վարդապետ Պաղտասարեան պիտի պատարագէ եւ իր հոգեշունչ քարոզով պիտի մխիթարէ հաւատացեալները։

Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Կրպ. Փաքրոսեանի եւ մասնակցութեամբ տեղական կարող ուժերու։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON.
Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զուարթնոց

ՅԱՐԵԳԻՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ
մեծադիր շքեղ հատոր մը
ՀԱՄԱԿ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

(Նախկին «Զուարթնոց»ի էջերուն մեծութեամբ եւ 240 էջ)

Ունի հետեւեալ բաժինները.— 1) Հայ գրականութիւն, 2) Օտար գրական էջեր, 3) Գրական ուսումնասիրութիւններ, 4) Գեղար. փիլիսոփայութիւն, 5) Ճարտարապետութիւն, 6) Նկարչութիւն, 7) Քանդակ., 8) Երաժշտութ. Զանազան ճոխ քրոնիկի մաս մը ուր մանրատառ 40 էջերով տրուած են Արուեստի նշմարներ, գրախօսականներ, միջազգային գրակ. շարժում, Հայաստանի եւ արտասահմանեան հայ մշակ. տարին, յոբելեաններ, գրողներ, հանդիպումներ, մեր կորուստները եւլն. եւլն.։

Երկարաշունչ աշխատութիւններով իրենց մասնակցութիւնն են բերած — Գ. Արք. Յովսէփեան, Յ. Օշական, Շահան Պէրպէրեան, Կ. Զարեան, Գ. Մխիթարեան, Շ. Նարդունի, Հրաչ Զարդարեան, Ռոստանիկ. Վ. Շմունի, Եղիշէ Ա[…] վազեան, Ն. Սարաֆեան, Վ. Վանեան, Ար. Սրապեան, Որբունի, Թ. Ազատեան եւլն.։ Անտիպ էջեր՝ Մ. Վարանդեանէն, Սիպիլէն, Կոմիտաս Վարդապետէն. Թարգմ. Զարիֆեանէն։ Թարգմանաբար՝ փօլ վալերի, փրոֆ. Վիքթոր Պաշ, Անտրէ Սիւարէս, Լ. Անդրէեւ։

Հատորը կ'արժէ Ֆրանսա, Սուրիա եւ Պալքաններ 30 ֆր., արտասահման՝ թղթատարական կէս սակ ունեցող երկիրներ 35, իսկ լրիւ սակով 40 ֆր.։ Դիմել Հ. ԲԱԼՈՒՆՆԻ, 1 rue de l'Aqueduc, Paris (10)։

ՑՈՒՑԱՍԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատոմսով։

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Café des Sports-ի մէջ, կարեւոր օրակարգ, անհրաժեշտ է անդամներու ներկայութիւնը։ Մասնաւոր հրաւէր [...] ղրկուած։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ վաղը, հինգշաբթի, ժամը 21ին, Sociétés Savantes-ի մէջ, 28 rue Serpente, (Դ. յարկ)։
Դասախօս՝ Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

—o—

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն հետաքրքրութեանը գոհացում տալու համար, պարտականութիւն կը համարիմ անհրաժեշտ ծանօթութիւնները հաղորդել 1937ի ցուցահանդէսի մասին։

Թէեւ տակաւին 3ուկէս ամիսներ կան բացման համար, բայց ժամանակն է որ անհրաժեշտ տեղեկութիւններ տանք անոր կազմակերպութեան մասին։

Այս ցուցահանդէսին կազմակերպութեան առաջին գաղափարը երկար վարանումներու եւ վիճաբանութիւններու դուռ բացաւ, մերթ մոլորեցուցիչ, երբեմն ալ արդարացուցիչ առարկութիւններով։

Եւ հակառակ տիրող տնտեսական անլուծելի տագնապին, Փարիզի քաղաքապետութեան անդամները յանդուգն ձեռներէցութեամբ՝ հարկ եղած գումարը ժամանակին քուէարկեցին, այնպէս որ ցուցահանդէսին յաջողութիւնը շատոնց ապահովուած է։

Սակայն, յետագային ցուցադրութեան վայրը ընտրելու առթիւ անհամաձայնութիւն մը ծագեցաւ, պայքարի մղելով երկու տարբեր հոսանքներ։ Հակառակորդներուն մէկ մասը կը կազմէին քաղաքաշինութեան կողմնակիցները, իսկ միւսը կը բաղկանար չափաւորներէ։

Առաջինները, լայնածաւալ քաղաքակառուցման հոյակապ գործ մը ստեղծելու փառասիրութենէն մղուած, կ'ուզէին ցուցահանդէսը զետեղել Փարիզի դուներէն մէկուն մօտ։ Այսպէսով կարգ մը նոր թաղամասեր պիտի հաստատուէին, որոնք ապագայ սերունդին համար արդի քաղաքաշինութեան կորիզը պիտի կազմէին։ Բայց ցուցադրողներու բանաւոր պատճառաբանութիւններուն անսալով, կանխապէս պատրաստուած ծրագիրը լքուեցաւ։

Իսկ չափաւորները աւելի գործնական սկզբունքի տէր եւ միանգամայն նիւթական խոչոր չահեր ապահովելու ակնկալութեամբ տողորուած, զօրաւոր ճակատ մը կազմեցին, պնդելով որ ցուցահանդէսը Փարիզի մէջ տեղաւորուի։

Տրամաբանօրէն ալ, այս անձուկ տնտեսական շրջանին, նախընտրելի էր համակերպիլ ցուցադրողներու բանաւոր կամքին։ Անոնք կ'ուզէին ընտրել այնպիսի վայր մը, ուր ապահովէր այցելուներու առաւելագոյն մուտքը, մանաւանդ որ շատերը չէին ջախջախէր թաղամասերէն հեռու ապրիլ [sic] տեղ [...]ի գային։

Այս նկատումներով, միայն Փարիզն էր որ կրնար մէջ բերուած պայմաններուն գոհացում տալ։

Սակայն, այս վերջին պարագային իսկ կը ծագէին շատ մը խոչընդոտներ, որոնց լուծումը կը բարդանար, նկատի առնելով ծրագրուած ցուցահանդէսին քառապատիկ մեծութիւնը նախորդներէն։ Պէտք չէր խաթարել լուսաւոր մայրաքաղաքին ներքին յօրինուածքը։

Ցարատեւ ուսումնասիրութիւններէ եւ քննութիւններէ յետոյ, ղեկավարները իրենց ընտրութիւնը կեդրոնացուցին նախորդ ցուցադրութիւններու վայրին շուրջը, որ կը ներկայացնէր կրկնակի յաջողութիւններու ապարէզը։

Այս ծրագիրը կատարելապէս արդիւնաւորելու համար, հարկ էր նախկին ցուցահանդէսներու եւ ներկայիս միջեւ գտնուած միօրինակութեան ու նմանութեան դրոշմները բոլորովին անհետացնել, նոյնիսկ իբրեւ յատապ կաղիծ։ Ինչ որ գլուխ հանեցին, մօտաւորապէս 250 գիտնական արուեստագէտներու եւ 90 ճարտարապետներու անխոնջ հետազօտութիւններէն եւ պրպտումներէ վերջ։

Սոյն կարեւոր ցուցահանդէսին պատրաստութեան ընթացքին, անհամեմատ չափերու տարբերութենէն յանկարծակիի չգալու համար, կանխապէս ուսումնասիրուած են իւրաքանչիւր շէնքի նախաձեւերը ընդհանուր ցուցադրութեան վրայ, որպէսզի միահամուռ եւ անթերի համախումբ մը կազմուի շրջապատող տեսարաններուն հետ։

Այնպէս որ, կրնանք արդէն իսկ գուշակել թէ՝ հակառակ կրկնուած շրջանակին, բոլորովին տարբեր ու հաճելի մթնոլորտի մը մէջ պիտի բացուի Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսը։

X

Ցուցահանդէսը մէկն է այն արդիական հզօր ազդակներէն որոնցմով երեւան կուգան՝ քաղաքակիրթ ազգի մը իրագործած ամենավերջին կատարելագործութիւններն ու բարեշրջումներն, ինչպէս նաեւ իր ինքնայատուկ ոգին ու կեանքը։

Երբ անոր միջազգային մակդիրը՝ կուտանք, կը նշանակէ թէ անոր շուրջը համախմբուած են բազմաթիւ ազգեր։

Ուրեմն, Փարիզի ցուցահանդէսը, որ միեւնոյն ատեն միջազգային է, առաւելապէս պիտի ցոլացնէ մարդկային ստեղծագործող միտքերու կիրարկումը բոլոր ասպարէզներու մէջ. գիտական, արհեստագիտական, գեղեցկագիտական, ընկերաբանական, գեղարուեստական եւն.։

Անտարակոյս, այսպէսով ան նոր թափ մը պիտի տայ կենսունակ արտադրութիւններու ծաւալումին, ինչպէս նաեւ ճարտարարուեստական եւ տնտեսական նախաձեռնութիւններուն, որոնց ծանօթանալու փափաքը անշուշտ շատ մը օտարազգի զբօսաշրջիկներ պիտի յանկուցանէ Փարիզի մէջ։

Ցուցահանդէսը թէ բարոյապէս [...] թէ իմացականօրէն այցելուներուն [...] շատ օգտակար պիտի ըլլայ, [...] տեսակ մը դպրոց ծառայելով։ [...] դաստիարակիչ ըլլալէ զատ [...] պէս զօրաւոր ազդակ մը պիտի [...] դիտանայ միտքերը զարգացնելու [...] չփման մէջ դնելու համար։ Միայն [...] գամայն գեղեցկագիտական ճաշակ[...] րըն ալ պիտի բարձրացնէ ու գիտակ[...] ցութիւնները պիտի ժողովրդական[...] ցնէ։

Մէկ խօսքով, ամէն ինչ որ, մարդ[...] կային իմացական մակարդակը ու [...] նոր արդիական կենցաղը արժանա[...] րապէս զարգացնելու եւ աւելի բարձ[...] րացնելու կը սատարէ։

ԿՐՕՆ ԶԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.)
(1)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI 11 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3343

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՆԳԱՂԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Բացատրութիւնը այլաբանական չէ, այլ իրական:

Կարմիր մանգաղը շատոնց կ'իջնէ Կովկասի, ինչպէս ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, իբրեւ խորհրդանշան, մուրճին հետ միասին: Այս անգամ՝ իբրեւ դրօշ չէ որ պիտի շողայ, այլ իբրեւ պողպատ կամ երկաթ:

Կարդացէք «Վերջին Ժամը».— Ձեռնարկուած է նոր դատավարութիւն մը սարքելու, այս անգամ Թիֆլիսի մէջ (Թիֆլիս):

Ոչ մէկ տարակոյս՝ լուրին վաւերականութեան մասին, քանի որ բուն աղբիւրը «Զարիա Վոստոկա»ն է, Անդրկովկասի կարմիր պաշտօնաթերթը:

Այս դատավարութեան գերակատարներն ալ «Թրոցքիականներ» են, եւ անշուշտ ահաբեկիչներ, որոնք որոշեր են եղեր սպաննել Անդրկովկասի կարմիր փոխարքան, Բերիա,— ան որ կերաւ Աղասի Խանջեանի գլուխը:

Հեռագիրը կարգ մը տեղեկութիւններ կը հաղորդէ դատավարութեան ծալքերու մասին:

Մենք ի վիճակի ենք աւելին պատմելու, իբրեւ աղբիւր ունենալով Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրաւտա»ն (1937 յունուար 26):

Ներկայացնելով Մոսկուայի դատավարութեան մանրամասնութիւնները, կոմկուսի պաշտօնաթերթը կը հրատարակէ հետեւեալ վկայութիւնը, ամբաստանեալ Սերեբրիակովի բերնով (գնդակահարուած).

— «1934ին Մոսկուա եկաւ Մտիվանին եւ ուզեց տեսակցիլ ինծի եւ Փիաթաքովի հետ: Օր մը միասին գացինք ճաշարան: Մտիվանին յայտնեց թէ իրենց գործունէութիւնը կը ծաւալի (Վրաստանի մէջ), արդէն նկատի են առած կեդրոնին անդամակցող թեկնածուներ եւ հրահանգներ կ'ուզէ: Երեք հոգի կը ճանչնայինք (թեկնածուներէն),— Մտիվանի, Քութարաձէ եւ Միշա Օքուճաւա, իսկ միւս երկուքը՝ Չեխլաձէ եւ Նիքօ Քիքնաձէ ինծի եւ Փիաթաքովին անծանօթ էին: Մտիվանին պարզեց անոնց նկարագիրը եւ ներկայացուց իբրեւ հին թրոցկիականներ եւ մարտական ընկերներ, խնդրելով որոշ վստահութիւն: Մենք չընդդիմացանք եւ այդ ձեւով հաստատած եղանք իրենց կեդրոնը: Անոնք որոշած էին ահաբեկել Բերիան: Ես եւ Փիաթաքով խորհուրդ տուինք այդպիսի քայլ չառնել, գտնելով, որ Բերիայի սպանութիւնը կրնայ արգելք հանդիսանալ Սթալինի դէմ ծրագրուած ահաբեկումին: Մենք առաջարկեցինք, եթէ անոնք իրենց տրամադրութեան տակ ուժեր ունին, նախապատրաստել Սթալինի սպանութիւնը, միեւնոյն ատեն չդադրեցնելով հետապնդել Բերիայի ահաբեկումը»:

Մեր ուսապէտ աշխատակիցը պիտի պարզէ այս հարցին միւս երեսները, որոնք նոյնպէս Արաբական Գիշերներու տպաւորութիւնը կը ձգեն:

Հատուած մը եւս, այս համով-հոտով պատմութենէն: Վկան՝ միշտ նոյն մահապարտ Սերեբրիակովն է, Լենինի օրով՝ հեղինակաւոր գործիչ, վերջին պահուն՝ դաւաճա՜ն.

— «Երբ 1935ին տեսնուեցայ Փիաթաքովի հետ, խնդիր ծագեցաւ ահաբեկելու նաեւ Եէժովը (ներքին գործավար): ՄՏԻՎԱՆԻԻՆ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԵՑԱՒ ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՏԵՂԾԵԼ ՄԻԱՆԱԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒ, ԱՏՐԲԷՋԱՆԻ ՄԷՋ ՄՈՒՍԱՎԱԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ, ԻՍԿ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՄԵՆՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ»:

Կը բաւէ, առ այժմ: Անշուշտ այս պատմութիւնը աւելի ճոխացած եւ գունաւորուած է այժմ, Մտիվանիներու եւ միւս ամբաստանեալներու հարցաքննութիւններով եւ վկայութիւններով, որոնք պիտի հրատարակուին յառաջիկային:

Ուրեմն, մանգաղը պիտի գործէ Կովկասի մէջ, թերեւս աւելի անխնայ քան Մոսկուայի մէջ:

Ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս դեղին կամ կարմիր Ռուսաստանի մէջ ծայրագաւառները միշտ աւելի տուժած են եւ կը տուժեն, քան կեդրոնները: Աչքէ հեռու տարածութիւններ, ո՞վ կը հետաքրքրուի, ո՞վ կ'իմանայ...

Տեսէք, եւրոպական մամուլին մէջ անգամ, տասը թերթէն երկուքը հազիւ բարեհաճած են արձանագրել կովկասեան դատավարութեան լուրը, այն ալ քանի մը տողով: Եւ միշտ կանգ առնելով Թիֆլիսի մէջ: Երբեմն քարիւղի հոտէն ազդուած՝ ակնարկ մը կը նետեն նաեւ մինչեւ Բագու: Իսկ Երեւանի մասին,— վերը Աստուած, վարը Բերիա...

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ նորէն սեւ-մութ ամպեր կուտակուած են նաեւ մեր հայրենիքին վերեւ, Թիֆլիսի դատավարութեան առթիւ: Եւ քանի որ դժուար է վաւերական տեղեկութիւններ ստանալ օրը օրին, այդ անստուգութիւնն իսկ աւելի կը մթագնէ հորիզոնը:

Օրինակ, լուր ունի՞ք թէ ի՛նչ եղած են այն երիտասարդ գրագէտները որ հրապարակաւ խարազանուեցան իբրեւ «դաւաճաններ եւ սրիկաներ», հակառակ իրենց 15 տարուան հաւատարմութեան եւ «Սթալինեան» գործունէութեան...

Բոլոր երեւոյթները եւ անցեալ փորձերը կը հաստատեն թէ՝ Թիֆլիսի դատավարութիւնն ալ պատրուակ պիտի ծառայէ, համատարած «աւլուք» մը սարքելու ամբողջ Կովկասի մէջ:

Ո՞վ կ'ըսէ թէ արդէն գործի չեն ձեռնարկած՝ սանձարձակ ասպարէզ տալով փոխադարձ մատնութեանց, քինախնդրութեանց եւ «յեղափոխական մերկացումներու»:

«Արթուն պահակնե՞ր» կը պակսին, հարիւրաւորներ կրակը նետելու համար, իբրեւ թրոցքիականներ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵԾ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԲԵՐԻԱՆ ՍՊԱՆՆԵԼՈՒ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆԸ ԱՆՋԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ...

Մոսկուայէն կը հեռագրեն «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի.— Ուրիշ մեծ դատավարութիւն մը արագօրէն կը պատրաստուի Թիֆլիսի (Թիֆլիս) մէջ, մայրաքաղաքը Սթալինի ծննդավայրին: Ջերմ ողջոյն մը ուղղելով Սթալինի անդրկովկասեան փոխանորդին՝ Բերիայի, Թիֆլիսի կեդր. կոմիտէն բանաձեւ մը քուէարկեց որ կ'ըսէ.— «Վրաստանի Թրոցքիական կեդրոնը, գլխաւորութեամբ Պուտու Մտիվանիի, ստեղծուած էր ֆաշական գաղտնի կազմակերպութեանց հրամանով: Ան ահաբեկչական խումբեր կազմեց սպաննելու համար վրացի ժողովուրդին սիրեցեալ առաջնորդը՝ ընկեր Բերիան եւ պայմանաւորեցաւ Մենշեւիկներու եւ ուրիշ հայրենամոլ հակախորհրդային տարրերու հետ, տապալելու համար խորհր. իշխանութիւնը, անջատելու Վրաստանը Խորհրդային Միութենէն եւ դարձնելու զայն գաղթավայր մը օտար աշխարհակալ պետութեանց համար: Այս դաւաճանները ժողովուրդի ամենասոսկալի թշնամիներն են որոնք դիմակազերծ եղած են եւ դատի յանձնուած»:

Տարակոյս չկայ թէ Թիֆլիսի դատը սերտօրէն պիտի հետեւի Մոսկուայի վերջին դատավարութեան: Արդէն իսկ նոյն ձուլածոյ բանաձեւերը կը քուէարկուին բանուորներու կողմէ, պահանջելով պատժել Մտիվանին եւ իր ահաբեկչական խումբը, այս անգամ «հայրենիքի դաւաճաններ» Պուխարինի, Ռիքովի, Ուկլանովի եւ Սթալինի միւս աջակողմեան ընդդիմադիրներուն հետ: Պուտու Մտիվանի կը պատկանի վրացի իշխանական ցեղախումբի մը որուն միւս անդամները արտասահման կը գտնուին: (ՅԱՌԱՋ.— Այս այն բոլշեւիկն է որ 1921ին Կարսի դաշնագրին բանակցութեանց ատեն զոհեց Հայաստանի իրաւունքները, նոյնիսկ Անիի աւերակները):

«Թան»ի թղթակիցը եւս հաստատելով նոր դատավարութիւնը կը հեռագրէ Մոսկուայէն փետրուար 9 թուականով.— Մոսկուայի դատավարութեան ատեն Ռատէք եւ Փիաթաքով կարգ մը ակնարկներ ըրին Վրաստանի մէջ կազմուած ահաբեկչական խումբի մը մասին որ կը գտնուէր Մտիվանիի ղեկավարութեան տակ: Այս խումբը համաձայն Սերեբրիաքովի յայտարարութեանց, ծրագրած էր սպաննել Չեկայի նախագահ Եէժովը (այժմ ներքին գործավար): Մտիվանի կ'ուզէր նաեւ մահափորձ մը կազմակերպել Անդրկովկասի վարիչին՝ Բերիայի դէմ: Վրաստանի Թրոցքիական խմբակը յարաբերութեան մէջ էր Մենշեւիկներու, տեղացի ազգայնականներու եւ ուրիշ հակախորհրդային տարրերու հետ: Թիֆլիսի «Զարիա Վոստոքա» թերթը կը գրէ թէ այս Թրոցքիականները կը գործէին կարգ մը օտար պետութեանց լրտեսական կազմակերպութեանց հրահանգներուն համաձայն: Անոնք կ'ուզէին տապալել խորհրդային իշխանութիւնը, անջատել Վրաստանը եւ դարձնել գաղթավայր մը օտար աշխարհակալներու համար: Համաձայն Ռատէքի յայտարարութեանց՝ այս խմբակը կազմուած էր արդէն 1935ին եւ Մտիվանի յարաբերութիւն ունէր ուրիշ Թրոցքիական կեդրոններու հետ:

*** Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ Մոսկուայէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, նորէն զրոյց կը շրջի թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքի ձերբակալուած է, ընդդիմացած ըլլալով Սթալինի: Այս լուրը չէ հաստատուած պաշտօնապէս, բայց դիտել կը տրուի թէ մարաջախտը հրապարակաւ չերեւար մէկ շաբաթէ ի վեր, մինչդեռ սովորաբար կը տեսնուէր բազմաթիւ պաշտօնական արարողութեանց մէջ:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, ձերբակալուած են չորս ճարտարագէտներ, իբրեւ պատասխանատու երկու ահեղ արկածներու որ տեղի ունեցան Նիքոլայեւի եւ Մեթրոմէքի գործարաններուն մէջ: Առաջին արկածին զոհ գացած են 9 բանուորներ, երկրորդին հետեւանքը չէ ծանուցուած:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Մատրիտ պաշարուա՞ծ է

Զինուորական մասնագէտներու կարծիքով, Մատրիտ պաշարուած է ամէն կողմէ եւ նահանջի համար կը մնայ միայն մէկ ճամբայ որ շատ ալ բանուկ չէ: Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները յաջողած են կտրել Մատրիտի ճամբան դէպի Վալենցիա (նոր մայրաքաղաքը): Զօր. Ֆրանքօ կրակի տակ առնելով այս գիծը, կտրած կ'ըլլայ Մատրիտի ութ գլխաւոր ճամբաներէն եօթը: Մատրիտ-Վալենցիա գծին գրաւումը աւելի պիտի ծանրացնէ պատմական մայրաքաղաքը պարենաւորման խնդիրը, մանաւանդ որ քաղաքին անմիջապէս մօտերը եղած պաշարները սպառած են: Միեւնոյն ատեն պիտի դժուարացնէ ոչ-պատերազմիկներու տեղափոխութեան գործը: Այս տեղեկութեանց վրայ հիմնուելով, շատեր կը կարծեն թէ Մատրիտի անձնատուութիւնը մօտալուտ է:

Միւս կողմէ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ բանակցութիւններ կը կատարուին ապստամբ կառավարութեան եւ Քաթալոնիոյ ներկայացուցիչներու միջեւ, ելք մը գտնելու եւ աւելորդ արիւնահեղութիւններէ խուսափելու համար: Քաթալոնիոյ վարիչները կը կարծեն թէ Զօր. Ֆրանքօ արդէն շահած է պատերազմը եւ եթէ դիմադրեն, իրենց շրջանն ալ աւերածութեան պիտի մատնուի: Կ'ըսուի նաեւ թէ այս վարիչները շատ կը վախնան անիշխանական տարրերու յարաճուն ազդեցութենէն, որ աչքի կը զարնէ մասնաւորապէս Պարսելոնայի մէջ:

*** Խումբ մը ֆրանսացի արմատական երեսփոխաններ, որոնք Պարսելոնա գացեր էին վերջերս, երեքշաբթի օր շատ աննպաստ լուրեր հաղորդեցին իրենց խմբակցութեան առջեւ: Ըսին թէ թոյլ չտրուեցաւ որ Վալենցիա երթան եւ թէ Պարսելոնայի մէջ ալ շատ ազատ չէին: Իրենց տպաւորութիւնը այն է թէ Քաթալոնիոյ կառավարութիւնը շատ քիչ ազդեցութիւն ունի եւ բուն իշխանութիւնը կը գտնուի անիշխանականներուն ձեռքը: Բազմաթիւ անկարգութիւններ կը տիրեն Պարսելոնայի մէջ եւ նոյն իսկ մանր խանութպանները հարկադրուած են տեւական փրկանք մը վճարել, որպէսզի կարենան գործ ընել:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԹԱՐԳՄԱՆԵԼԻ՛, ԱՆԹԱՐԳՄԱՆԵԼԻ՛...

Երբ մեր Տարազը կը լռէ, դասի կ'երթամ Լանսըլոյին (Թան) կամ Մօրիս Շօնին (Էօվր):

Այս շաբթու Լանսըլօ կը խօսէր անթարգմանելի բառերու եւ բացատրութիւններու մասին ու կը ծիծաղէր Գերմանացիներուն վրայ, որոնք թէլէֆոնի փոխարէն կ'ըսեն ֆէրնշփրէխէր, ինչպէս Հայերս՝ հեռախօս: Ֆրանսացիներուն խելքով՝ ծիծաղելի է իրենց թէլէֆոնին թարգմանութիւնը,— կարծես հարազատ ֆրանսերէն ըլլար, մինչ կցովի բառ մըն է յունարէնէ առնուած: Ու Լանսըլօ, աւելի քաջալերուած, կը պնդէ թէ ամէն ժողովուրդ իրեն յատուկ արտայայտութիւններ ունի, որոնք թարգմանուելով կը կորսնցնեն իրենց գեղեցկութիւնը, ուժը եւ վայելչութիւնը:

Օրինակ.—

Ֆրանսերէն.— Comment allez - vous?

Անգլերէն.— How do you do?

Եթէ փորձենք թարգմանել, յիմար բան մը դուրս կուգայ.

Ֆրանսերէն.— Ի՞նչպէս կ'երթաք:

Անգլերէնն ալ՝ իր արտասանական ձեւին պէս բան մը, նոյնքան ծիծաղելի.— Հաու տու եու տու:

Ու Լանսըլօ կ'եզրակացնէ թէ բառեր ու բացատրութիւններ կան, որոնք անթարգմանելի են.— Ճէնթլմէնին ոչ ֆրանսերէնը կայ, ոչ ալ հայերէնը, Նիւէլօյին ոչ անգլերէնը կայ, ոչ ալ ֆրանսերէնը:

Ողբացեալ Միքայէլ Վարանդեանն ալ, իր մէկ գրքին մէջ, երկար ֆրազներ է հաստատելու համար թէ կարելի չէ հայերէնի թարգմանել évolutionը, Cultureը, sociologieն եւայլն:

Եւ առեր քալեր էր թրքահայ մտաւորականներուն վրայ, որոնք, սոցիոլոգիայէ անտեղեակ, պսիխոլոգիային անծանօթ, կ'աշխատին հայերէնի թարգմանել այդ թայլու բառերը:

Ընդունինք պահ մը, որ évolutionը անթարգմանելի է, մեր երջանիկ ընկերվարականը չըսեր սակայն մեզի թէ ինչո՛ւ սա անուշիկ évolutionը յանկարծ կը չէրքէզանայ եւ կ'ըլլայ էվոլուցիա:

Լանսըլօ կը պնդէ թէ անթարգմանելի բառեր կան, բայց անոնց չի հաշուեր լեզուին պարողին չուստ ու չուքը:

Լանսըլոյին հետ մենք եւս կ'ընդունինք առածը, որ կ'ըսէ.— Traduttore, traditore (թարգմանելը դաւաճանել է):

Արդարեւ բաներ կան, որ անթարգմանելի կը մնան: Փարիզի մէջ, այս օրերուս, հայ ժողովուրդին որոշ մէկ մասը անանկ արտայայտութիւն մը առած է, որ ոչ Տանթէի գրիչով կը թարգմանուի, ոչ Մոլիէրի երբայեթէնով:

Երեւակայեցէք.— ժամանակակից կայսրութիւններէն մին, որ կը կոչուի ֆրանսական կայսրութիւն, հրահանգ կուտայ զինուորագրել բոլոր այն երիտասարդները, որոնք տարագիր՝ ապաստանութիւն գտած են այս երկրին մէջ: Եւ հայ ժողովուրդը (հայրենազուրկներու կայսրութիւնը) ոտքի կը կանգնի եւ կ'ըսէ.— Ի՞նչ են պայմաններդ, նախ համաձայնութիւն մը կնքէ հետս:

Ֆրանս. Կայսրութիւնը.— Կը նեղես, պատրաստ եմ համաձայնութեան գալու:

Հայկ. Կայսրութիւն.— Ահա պայմաններս,— աս կ'ուզեմ, ան կ'ուզեմ, իրիկուան ժողով ունինք, այնտեղ պիտի ճշդենք մնացեալ ուզելիքներս:

Ֆրանս. Կայսրութիւն.— Գլխուս վրայ:

Հայկ. Կայսրութիւն.— Աս կ'ուզեմ, ան կ'ուզեմ...

Ֆրանս. Կայսրութիւն.— Ուրի՞շ, ամէն բան տալու համաձայն եմ, կը բաւէ որ մեր բանակին 2 — 3 զինուոր տաք, ծա՛նր է մեր վիճակը, Գերմանացին կը սպառնայ, առանց Հայուն...

Հայկ. Կայսրութիւն.— Աս կ'ուզեմ, ան կ'ուզեմ...

Տարա՛զ, մեր հին գրոց լեզուին մէջ ունի՞նք ասացուածք մը, որով կարելի ըլլար թարգմանել այս կեցուածքը:

Հայկական այս արտայայտութեան բուն իմաստը բացատրելու համար, յաջորդով ցոյց կուտամ թէ «ո՞վ կայ դէզին ետեւ», ինչպէս կ'ըսէին մեր կողմերը:

ԱՐԱՋ

Ծերակոյտը կը պահանջէ կրճատել ծախսերը

Ծերակոյտին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, լուրջ ազդարարութիւններ ուղղուեցան կառավարութեան, որպէսզի կրճատէ ծախքերը: Տեղեկաբերը եւ նախկին նախարար Քայեօ իրենց ճառերով յանձնարարեցին որ կառավարութիւնը քիչ մը շունչ առնել տայ ժողովուրդին, այլապէս անխուսափելի է ելմտական փլուզումը: Տեղեկաբերը դիտել տուաւ թէ անցեալ տարուան ելմտացոյցին բացն էր 7,000,000,000 ֆրանք, իսկ ներկայ տարեշրջանին գանձը պէտք ունի 38 — 39 միլիառ ֆրանքի, թէեւ ելմտական նախարարը 36 միլիառ կը հաշուէ: Այս գումարէն 25,000,000,000 պիտի ճարուի փոխառութեամբ, «իսկ փոխառութիւն կարելի է ստանալ միայն վստահութեամբ»: Իր կարծիքով, անհրաժեշտ են երեք պայմաններ՝ վստահութիւն ներշնչելու համար,— Զսպել զինելու բարձրացումը, կեցնել ծախքերը, եւ աւելի համեստ ծրագիր մը կազմել ընկերային բարենորոգումներու համար: «Վտանգի տակ են մեր դրամը, մեր ազգային պաշտպանութիւնը եւ մեր ազատութիւնը: Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը, գիտակից՝ իր պատասխանատուութեանց, պարտականութիւն կը համարի հայրենասիրական ազդարարութիւն մը ուղղել երկրին»:

Պ. Քայեօ եւս բացատրելով կացութեան ծանրութիւնը, յայտարարեց.— «Այլեւս մեր առջեւ մի բերէք ծախքի նոր առաջարկներ, առանց համապատասխան եկամուտը ցուցնելու: Մենք բացարձակապէս պիտի մերժենք այդպիսի առաջարկները: Առանց խնայողական քաղաքականութեան մը դուք չէք կրնար վերահաստատել վստահութիւնը, իսկ առանց վստահութեան չէք կրնար դրամ գտնել փոխառութեամբ»:

Գերմանիա կը սպառնայ...

Լոնտոնի գերման դեսպանը այսօր պիտի ներկայանայ Անգլիոյ արտաքին նախարարի փոխանորդին, ներկայացնելու համար գաղթավայրերու խնդիրը: Պերլինի թերթերը, որոնք ամէն օր կ'արծարծեն այս հարցը, դիտել կուտան թէ Գերմանիա չի կրնար սակարկութիւններ ընդունիլ այս մասին, եւ եթէ շատ նեղեն, կրնայ ուրիշ պահանջներ դնել: Թերթ մը կը գրէ.— «Առաջնորդը ջնջեց Վերսայլի դաշնագրին 231րդ յօդուածը, որ կը վերաբերի Գերմանիոյ պատասխանատուութեան: Հետեւաբար Գերմանիոյ գաղթային պահանջները այսուհետեւ պիտի հիմնուին միջազգային օրէնքի վրայ»:

Մամուլը առհասարակ յոռետես է բանակցութեանց ելքի մասին:

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ ճեմարան մը պիտի բացուի, մասնագէտներ հասցնելու համար ռուսական հարցերու մասին: Հիմնադիրները նախատեսելով թէ խորհրդային իշխանութիւնը չի կրնար յաւիտենապէս տեւել, կ'ուզեն «երիտասարդ ուժեր, գերմանական մշակոյթի յառաջապահներ հասցնել, իբրեւ միջնորդ հայրենիքին եւ արեւելքի միջեւ»:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ոչ միայն իր կազմով, այլ եւ բովանդակութեամբ Մոսկուայի երկրորդ դատավարութիւնը շատ աւելի հետաքրքրական էր։

Նախ, մինչեւ ձերբակալութիւն, ամբաստանեալներէն մեծ մասը պետական կարեւոր պաշտօններու վրայ էին։ Այսպէս, Փիաթաքով ծանր արդիւնաբերութեան փոխ - գործավար էր, Սոքոլնիքով՝ անտառային արդիւնաբերութեան փոխ - գործավար, Լիվշից՝ հաղորդակցութեան փոխ - գործավար, Ռատէկ՝ համայնավար պաշտօնաթերթերու տաղանդաւոր աշխատակից, Ռաթայչակ՝ քիմիական արդիւնաբերութեան ընդհ. վարիչ, իսկ մնացածները ղեկավար պաշտօններ ունէին երկաթուղիներու, ճանապարհներու, արդիւնաբերական տարբեր ճիւղերու եւ շինարարութեան մէջ։ Ասկէ զատ ամբաստանեալներէն ոմանք անցեալին մէջ կարեւոր դեր են կատարած եւ հանդիսացած են Լէնինի մտերիմ գործակիցները (Փիաթաքով, Սոքոլնիքով, Ռատէկ, Սերեբրեակով եւ Մուրալով)։

Երկրորդ, վերջին դատավարութեան ընթացքին գլխաւոր ամբաստանեալները պարզեցին իրենց քաղաքական ծրագիրը եւ դատարանին ներկայացան ոչ թէ իբրեւ քրէական յանցագործներ, այլ ինչպէս կազմակերպուած քաղաքական — յեղափոխական կուսակցութիւն մը։ Այդ իսկ պատճառով կ'արժէ մօտէն ծանօթանալ անոնց գործունէութեան ծրագրին, մեր տեղեկութիւնները քաղելով միշտ «Պրաւդա»էն։

Նախկին ձախ ընդդիմադիրները ոռոչած ըլլալով առանց միջոցներու մէջ խտրութիւն դնելու տապալել ստալինեան ղեկավարութիւնը, 1931էն սկսեալ կը կազմակերպուին եւ կ'անցնին գաղտնի գործունէութեան։ Այդ շրջանին Ստալին ձեռնարկած էր լայն ճարտարարուեստացման եւ գիւղական անտեսութեանց համայնացման քաղաքականութեան։ Ստալինի որդեգրած այդ նոր ուղեգիծը մեծ դժուարութիւններու հանդիպեցաւ եւ ժողովրդական զանգուածներուն մէջ դժգոհութիւն յառաջ բերաւ։ Ընդդիմադիր հոսանքները վայրկեանը պատեհ սեպեցին վերսկսելու հակաստալինեան գործունէութեան։

1932ին Թրոցքիականներն ու զինովիեւականները միացան ընդհանուր կեդրոնական մարմին ստեղծելով եւ անցան դաւադրական — ահաբեկչական աշխատանքի։ Սակայն, կասկածելով, որ միացեալ կեդրոնի անդամները կրնան օր մը ձերբակալուիլ, անոնք կը ստեղծեն «պահեստի» կեդրոն մը, որ հարկ եղած պարագային գիրենք պիտի փոխարինէր։ Այդ երկրորդ կեդրոնական մարմնին կ'անդամակցին Փիաթաքով, Ռատէկ, Սոքոլնիքով եւ Սերեբրեակով՝ բոլորն ալ նախկին Թրոցքիականներ։ Այդ բոլոր աշխատանքները կը կատարուին Թրոցքիի անմիջական ղեկավարութեամբ եւ թելադրանքներով։ Ամբաստանեալներէն ոմանք, իրենց պաշտօնի բերումով, յաճախ կ'երթեւեկէին արտասահման եւ հնարաւորութիւնը կ'ունենան չփման մէջ մտնելու Թրոցքիի ներկայացուցիչներուն հետ եւ Թրոցքիէն կը ստանան հրահանգներ։ Իսկ Փիաթաքով, որ 1935ի վերջերը Պերլին կը գտնուէր, առիթը կ'ունենայ օդանաւով Նորվեկիա թռչելու եւ անձամբ այցելելու Թրոցքիին…

Կեդրոնական այս երկրորդ մարմինը կազմուած օրէն իսկ գործօն աշխատանքի կը լծուի եւ տառացի կը գործադրէ Թրոցքիի բոլոր հրահանգները։ Առաջին դատավարութեան ընթացքին Զինովիեւ եւ ընկերները դատարանէն ծածկեցին այդ երկրորդ կեդրոնի գոյութիւնը։ Միայն ամբաստանեալ Ռայնդոլդի մատնութեան շնորհիւ էր, որ Զեկան կրցաւ երեւան հանել դաւադիրներու այս խմբակը։ Սակայն, ինչ՞ մէջ կը կայանար ասոնց քաղաքական ծրագիրը եւ բուն գործունէութիւնը։

Թրոցքիականներու եւ ստալինականներու միջեւ եղած պայքարը հիմնականին մէջ կը դառնայ մեր երկրի մէջ ընկերվարութիւն կառուցանելու հարցին շուրջ։ Թրոցքին կը գտնէ, որ խորհրդային յեղափոխութիւնը իր մեկուսացած վիճակով հնարաւորութիւնը պիտի չունենայ պահպանելու իր գոյութիւնը իբրեւ ընկերվարական յեղափոխութիւն։ Մանաւանդ, որ ներկայիս, դրամատիրութիւնը առաջնորդութեամբ Փաշականութեան նորանոր նուաճումներ կը կատարէ եւ անխորտակելի ուժ մըն է դարձած։ Բախումը Խորհուրդներու եւ Փաշականութեան միջեւ անխուսափելի կը նկատուի եւ անվիճելիօրէն Խ. Միութիւնը պիտի պարտուի։ Այդ պարագային յաղթանակող Փաշականութիւնը պիտի ջնջէ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան բոլոր նուաճումները եւ պիտի վերցնէ խորհ. իշխանութիւնը։

Նկատի առնելով այդ տխուր հեռանկարը, Թրոցքին անհրաժեշտ կը գտնէ հիմնովին իսկ ապահովել հոկտեմբերեան յեղափոխութեան գոյութիւնը եւ որոշ զիջումներով համաձայնութեան գալ Խորհ. Միութեան սպառնացող Փաշական պետութեանց հետ,— Գերմանիոյ եւ Ճափոնի։

Այդ զիջումներն են՝ Ուկրայնան յանձնել Գերմանիոյ եւ արեւելեան Սիպերիան Ճափոնի։ Որովհետեւ խորհրդային ընկերվարական տնտեսակարգը խոչընդոտ կը հանդիսանայ Փաշական երկիրներու հետ համաձայնութեան գալու, հետեւաբար երկրի ներսը որոշ չափով պէտք է նահանջ կատարել դէպի դրամատիրական կարգերը։ Առաջին հերթին Փաշական երկիրներու դրամագլուխը մուտք պէտք է գործէ խորհ. երկրին ներսը եւ շահագործէ արդիւնաբերական կարեւոր ձեռնարկներ։ Երկրորդ, երկրի ներսը պէտք է վերահաստատել մասնաւոր սեփականութեան սկզբունքը եւ մասնաւոր դրամագլխին շահագործման լայն ասպարէզ տալ։ Եւ երրորդ, մեծ չափերով վերացնել հաւաքական տնտեսութիւններու գոյութիւնը։ Բանի որ այդ ծրագիրը իրագործումը կրնայ ժողովրդի մէջ դժգոհութիւն յառաջ բերել, Թրոցքին կը նախատեսէր պահպանել դիկտատորական վարչաձեւը եւ ուժեղ կեդրոնացած կառավարութիւն հաստատել։

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ խորհ. պետութիւնը պէտք չէ որ դաշնակցի այն երկիրներուն հետ, որոնց դէմ է Փաշականութիւնը եւ հրաժարի պաշտպանել այն պետութիւնները, որոնց վրայ աչք ունին Ճափոնն ու Հիթլերական Գերմանիան (Չեխոսլովաքիա եւ Չինաստան)։

Բնականաբար, Թրոցքիի այս ծրագրին իրականացման արդիւնքը կը հանդիսանայ ստալինեան ղեկավարութիւնը։ Հետեւաբար, ահաբեկումներու միջոցով, առաջին հերթին վերացնել այդ ղեկավարութիւնը։ Կիրովի սպանութիւնը այդ ուղղութեամբ առաջին քայլն էր։

Այդ բոլորէն զատ, Թրոցքի եւ իր կողմնակիցները կեցած են «պարտուողական» տեսակէտին վրայ։ Այսինքն, իրենց նպատակին հասնելու եւ իշխանութիւնը ձեռք անցընելու համար, պէտք է որ պատերազմի պարագային Խորհ. Միութիւնը պարտուած կողմ հանդիսանայ։ Իսկ այդ պարտութիւնը նախապատրաստելու համար, անհրաժեշտ է հիմնովին կապեր հաստատել Գերմանիոյ եւ Ճափոնի ներկայացուցիչներուն եւ գործօն քայլերու դիմել։ Այն է քայքայել երկրի արդիւնաբերութիւնը, խախտել երկաթուղիներու հաղորդակցութիւնը, խորտակել կառախումբեր եւ օդը հանել քիմիական եւ արդիւնաբերական այլ ձեռնարկներ ու ժողովուրդը յարատեւ ջղագրգռուած եւ կառավարութենէն դժգոհ վիճակի մէջ պահել։ Այդ բոլոր խափանարար միջոցներուն աւելի ուժ տալ պատերազմի պարագային։

Աւելորդ չէ հոս յիշել որ ընդհանուր պատերազմի առթիւ Լէնին նոյնպէս «պարտուողական» տեսակէտի վրայ էր կեցած եւ ամէն ջանք կը թափէր պարտութեան մատնելու իր հայրենիքը՝ Ռուսիան։ Իսկ երբ իշխանութեան գլուխ անցաւ, Պրեսթ — Լիտովսկի մէջ Լէնին նոյն քաղաքականութեան հետեւեցաւ, ինչ որ ներկայիս կը փորձէ Թրոցքի։ Այնպէս որ տուեալ շրջանին Փիաթաքով, Սոքոլնիքով եւ Ռատէք, որոնք պարզեցին Թրոցքիի այդ ծրագիրը, կը հանդիսանան իրենց մեծ ուսուցչին արժանաւոր աշակերտները…

Իսկ թէ դատարան քաշուած 17 դաւադիրներու խմբակը ի՞նչպէս կը գործադրէր Թրոցքիի խափանարարութեան ծրագիրը, արդէն մեր թերթը օրը օրին հաղորդած է կարեւոր մանրամասնութիւններ։ Միայն պէտք է ըսել որ դաւադիրներու այդ գործունէութիւնը հարիւրի չափ անմեղ զոհեր է խլած եւ տնտեսական մարզին մէջ հսկայական վնասներ հասցուցած։

Աւելի կարեւոր է ծանօթանալ դատարանին մէջ պարզուած այն խնդիրներուն, որոնք առնչութիւն ունին Անդրկովկասի, Հայաստանի եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։ Այդ մասին առանձին յօդուածով։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՏԻՏԱՂ

— Այս տարի ջրաշատ տեղեր գիւղ պիտի երթանք։

— Անպատճառ ձուկ որսալու եւ լողանալու համար։

— Ոչ, պարոն, աղջկանս համար որ ջրաներկով կը գրաղի։

— Ցաջողութիւն կը մաղթեմ, օրիորդը առատ ջուրերով մեծ յաջողութիւն կրնայ ունենալ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐ

Բ.

Նման ժողովուրդի մը եղեռնապատումը վերջաբան չունի, չի փակուիր երբեք, գայն կարելի է լուծել միայն հին «Deus ex machina»յի մը միջնորդութեամբ։

Ժամանակին Անգլիացիներն էին որ կը պաշտպանէին Հայերը։ 1895—96ի ջարդերէն ետք այս պետութիւնը կորսուց ըրաւ քրիստոնեայ ժողովուրդներու օգնութեան եւ քաջալերեց եւ բռնապետական միջամտութիւնը։

Ցեղասպանութեան՝ դարձեալ անդլիական կառավարութիւնն էր որ զարկ տուաւ կ. Պոլիսը գրաւելու տեսակէտին, արդիլելու համար ջարդերու կրկնութիւնը։

Ֆրանսան էր որ կարճ ժամանակի մը համար ենթադրել տուաւ թէ կ'ուզէ նոյնացնել սուրիական իր քաղաքականութիւնը Դամասկոսի եւ Պէյրութի Հայոց պաշտպանութեան հետ։ Ամերիկան էր որ գայն պաշտպանեց խաղաղութեան խորհրդաժողովին մէջ՝ մինչեւ հողատարութենէ հրաժարումը։

Իտալիան էր որ Ուիլսընի միջամտեն ետք պաշտօնապէս հրաւիրուեցաւ Հայաստանի պաշտպանութեան եւ չընդունեց Լուծածեկի փոխանակութիւնը՝ պահ մը ժողովրդականութիւն վայելեց։ Գերմանիան էր որ Ռուսիոյ դէմ առնելութեամբ լի, «Կէօպէն»ը Միրօին զրկեց, սպանելու համար բոլոր անոնց՝ որոնք կ'ուզէին արեւմտեան յաղթանակ նոր ջարդեր սարքելով։

Ռուսիան էր որ այս տարաբախտ ժողովուրդին վրայ խաղաց իր արեւելեան քաղաքականութեան խաղերը, եւ գայն հալածեց երբ Անգլիացիները կը պաշտպանէին, պաշտպանեց՝ երբ ուրիշները գայն լքեցին։

Միայն Ռուսիան է, սակայն, որ այսօր կրնայ իր բախտը միախառնել Հայաստանի բախտին հետ։

Այլ եւս չի խօսուիր Մեծ Հայաստանի մասին, ազատ եւ անկախ, Սեւ ծովէն մինչեւ Միջերկրական։ Խոր տակուած գաղափարաբանութեանց չեն պատշաճիր այլ եւս թեթեւոնիկներ՝ Տիտոսի կամարին տակ։

Հայաստան Ալեքսանդրապոլի դաշնագրով փոքրացաւ, մնաց առանց զէնքի եւ առանց նուաճողական ոգի։ Ոչ օգուտ ունեցաւ իր ընդվզումը ընդդէմ քէմալականներուն՝ որոնք զինք պարտութեան մատնեցին, ոչ ալ օգնութիւնը Ռուսերուն՝ որոնք Թուրքերուն դէմ անոր օգնելէ ետք իրենց բռնութեան տակ առին գայն։

Անկախ Հայաստանը կը մնայ առասպելը Սեւրի դաշնագրին, այն խեղճ դաշնագրին որմէ (հակառակ Պօղոս Նուպարի թախանձանքներուն, որպէսզի գործադրուի) չի մնար եւ ոչ իսկ մեծ ու հերոսական կեղծիքի մը մորթը։

Հայաստանի մասին, իբրեւ քրիստոնեայ երկիր, խօսք չըլլար այլ եւս։ Արեւելեան վիլայէթները, Տրապիզոնէն մինչեւ Վան Թուրքերուն յանձնուած են, եւ ամէն կերպով, մանաւանդ գէշ կերպերով թրքացուցած են զանոնք, որպէսզի հոն ազգայնականութեան հայրենի օճախի կազմութեան մասին չմտածուի։ Էրզրում, «Հռոմայեցիներու քաղաքը», երկրաշարժներու եւ լքումի անձնատուր, ծաղկեալ հին քաղաքին ցանուցիր մնացորդներն ունի միայն։ «Հայաստանն առանց Հայերու» ռուսական բացադանչութիւնը խանդավառօրէն կիրարկուած է Թուրքերուն կողմէ, որոնք իրենց այս դարաւոր թշնամիները կարսէն անդին քշել ետք, կոտորած են ինչ որ կայ իբրեւ քրիստոնեայ կամ Հայ, Պայազիտէն, Վանէն, Պիթլիսէն մինչեւ Կինճ, Երզնկա, Սամսոն։

Նովանաք երկրին մէջ, ջարդերէն եւ յուսահատութենէն ետք, տեղի ունեցաւ նաեւ երկրաշարժ, իբրեւ Աստուծոյ վերջին պատիժը, եւ կինճի մէջ Քիւրտերը, սովորութեամբ ապստամբ, մոլեռանդներու ընդվզում մը կազմակերպած էին Տիարպէքիրի եւ Արղընի վրայ քալելով։ Ամայութիւն ուրեմն, եւ միշտ ջարդ։ Ռուսիա, որ երկաթուղիներու կամ ճամբաներու չինութիւնը երբեք չուզեց թոյլատրել Հայաստանի մէջ, որովհետեւ համոզուած էր որ առանց ճամբաներու դէպի հարաւ թրքական զօրաշարժ լուրջ վտանգ մը երբեք գոյութիւն պիտի չունենար, Ռուսիա, որ կը թաքչի Կովկասի ամրոց պատուարներուն ետեւ եւ իր ծեր արծիւներուն ճիրանները կ'երկարէ դէպի Վրաստան եւ Հայաստան, շատ վտանգ է ու չի վախնար որ կրնայ դէպի հիւսիս քշուիլ։ Սակայն ժամանակ չկորսնցնելու համար, կը չարունակէ Հայաստանի մէջ իր հակաթուրք քաղաքականութիւնը եւ կը խորհի որ երբ թրքական ուժերը լարուին Մարիցայի շուրջ, դէպի Էրզրում ճամբան բաց պիտի մնայ, ճամբան՝ մեծ արշաւներու Թիմուր - Լէնկէն մինչեւ Նիքոլա, Մոնկոլներէն մինչեւ վերջին մեծ - դուքսը։

Ռուսիա, այս կացութեան գլխաւոր, կը պատրաստէ պատմական կլիման ու ազգայնական զգետինը, Երեւանէն Պոլիս, դէպի հարաւ տարածուելու համար։ Լօզանի խորհրդաժողովին մէջ արդարեւ, ակադեմական կերպով բողոքել ետք ի վնաս իրեն գործադրուած անարդարութեանց համար, ռուսական, վրացական եւ ուկրայնական կառավարութիւնները հաղորդեցին թէ «Les gouvernements de la Russie et de l'Ukraine se proposent d'installer sur leurs territoires respectifs un nombre considérable d'émigrés arméniens, dont le chiffre est encore à établir»։

Բայց Կովկասի խորհրդային հանրապետութեան 28.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւնը բաւական չէր պարունակելու համար բոլոր հայ տարագիրները եւ բոլոր միւս 700.000 ցրուածները ի սփիւռս աշխարհի։ Ուրիշ հողեր հարկ էր գտնել եւ Ռուսիա՝ փախուստներով եւ տառապանքներով հանդերձ՝ միշտ նոյն քաղաքականութեան հետեւեցաւ Թուրքիոյ հանդէպ, շահ ունենալ հայկական թափանցման սահմանն ընդարձակել եւ թուլցնել առ այժմ Տրապիզոնի եւ Կարսի շուրջ պաշարման գօտին։

Լաւագոյն եւս՝ եթէ Հայերը փոխանակ Կովկասի շուրջ խմբուելու, տարածուին Սեւ ծովուն վրայ։ Աւելի բազմածին եւ աւելի գործունեայ կ'ըլլան։ Իրարու դէմ նուազ կը կռուին եւ կարօտաքաղձութեան երեկոներուն մէջ կը նային ծովէն անդին, Սինոպէն Խոփէ, Ալեքսանդրէթ եւ Հէքքարի։

Ռուսիա իր դարաւոր քաղաքականութիւնը կը կրկնէ եւ երկիրն ալ կը յարմարի։ Քիւրտերու եւ Քաղդէացիներու միջեւ, ասորա — քաղդէացիներու եւ Սուրիացիներու միջեւ, Փարսիկներու եւ Արաբներու միջեւ ազգային հարցը միշտ պատրուակ մը կը մնայ։ Օր մը հարկադրուելով վճռել իրար պիտի անցնի ընտրութեան առթիւն, եւ ուրիշ ոչինչ։

Իւրաքանչիւրն այս ազգային խմբաւորումներէն՝ յուշագիրներ ներկայացուած է Արեւելքի խաղաղութեան նուիրուած անհամար վեհաժողովներուն, իւրաքանչիւրն ալ իրաւունքներ ունի պահանջելիք, իւրաքանչիւրն ալ տէր մը կը փնտռէ՝ ծառայելու համար անոր։

Մոսուլի Անգլիա՞ն պիտի ըլլայ, Էնկիւրիի Թուրքիա՞ն պիտի ըլլայ, Խորհրդային Ռուսիա՞ն պիտի ըլլայ։

Հարցն աւելի ընդարձակ տեսարաններ կը պարզէ եւ աւելի ծանր պատասխանատուութիւններ։ Կը նոյնանայ (որքան կը վերաբերի Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց), Թուրքիոյ եւ ռուս յարաբերութեանց հետ, որոնց կ'արժէ անդրադառնալ համառօտակի։

Թուրքեւռուս յարաբերութիւնները վերատորուած են փոխադարձ անվստահութեամբ մը։

Ռուսերը, զօրաւոր եւ անհամբեր, պիտի ուզէին իրենց գործունէութեան շրջանակին մէջ կլլել Թուրքերը, եւ պիտի ուզէին զանոնք լուծել ասիական աւելի ընդարձակ քաղաքականութեան մը մէջ, որուն համար անոնք երկար ժամանակէ ի վեր կը գուրեն եւ որուն համար նոյն իսկ մարսային մասնաւոր սակարկին մը ստորագրած են։

Միմիայն Թուրքիոյ համար, արդարեւ, Ռուսերը խորտակած են ներածման սուրբ կանոնը, իբրեւ պետական մենաշնորհ, ընդունելով որ թրքական շուրջ 15 տեսակ ապրանքներ Ռուսիա ներածուին առանց բոլշեւիկեան վաճառականութեան յատուկ սեղմումներու։ Բայց Թուրքիա, եւրոպական երկիրներու պետութիւն, չի կրնար արեւելեան քաղաքականութիւն վարելու վճիռ տալ եւ կը պահէ, հազար բողոքներով եւ անհամաձայնութիւններով հանդերձ, իր յարաբերութիւնները քաղքենի եւ կուսական արեւմուտքին հետ։

Բոլշեւիկ Ռուսիան քէմալական շարժման չօգնեց միայն անոր հակեւրոպական, հակամղճիականական հակասահմանադրական նկարագրի համար, հապա բանաստեղծական անտովոր զեղումով մը իմացական պետութեան հաստատումը եւ խալիֆայութեան ջնջումը, եւ ճիշդ այս պատճառով լաւ աչքով չի հետեւիր անհաւատարիմ Էնկիւրիի պոռնկութեան՝ Լեհերուն եւ Ռումէններուն հետ, ծպտուած սուրհանդակներ Փարիզի եւ Բրիւքսէլի։

Ցարաբերութիւններն իրարու հետ են կը վազեն՝ ինչպէս սահողները սառոյցի տարածութեան մը վրայ, մինչ գետ խորխորատ մը կայ իրենց ոտքերուն տակ։

Ցուրտերուն համաձայն սառոյցն աւելի հոծ եւ խիտ կը դառնայ։ Հովերուն եւ պատահարներուն համաձայն՝

ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

«ՕԽԹԸ ՓՈՐ ՋՈՃՈԽ»…

— Քոչիկ հարսայ, ըսօր օրը իրկուն ըրինք, առանց «ջուխտ» երթալ մը տեսնելու … Կ'ուզենք որ Հերիքքային հետ ջուխտ մը երթաս, տեսնենք պիտի կրնա՞ս ընոր հետ հաւասար երթար։ Որ Հերիքքային հետ հաւասար ելլես, ըն առեն մէկ զուրուշ ալ աւելի պիտի փրցնենք Սէմէթենց չունէն, քեզի համար։

— Հը, ան ով է որ քրոջս հետ ջուխտ պիտի երթայ … Քուրս ան կէս ճամբան կու թողու…

Կոբեկն էր, Հերիքքային քոյրը, կէս կատակով ու խնդուն դէմքով կը հեգնէր Քոչիկ հարսան, բայց պատասխանը չուշ տուացաւ.

— Վայն ի վրատ … Քուրդ ալ քեզ ալ ոտուխս կու պլլեմ, հասկցա՞ր, Կոբեկի աչուխտ … Ես քառսուն տարու կնիկ ըմ, ու օխտը փոր չօճուխի տէր, ըմմը, քո՞ւրդ․․ տը թող գայ տեսնիմ, նէյինք որս՝ որը կէս ճամբան կը թողու։

Ուրեմն Աչոտին առաջարկը ընդունուած էր Քոչիկ հարսային կողմէ, ու Կոբեկին նետած ձեռնոցն ալ վերցուած. կը մնար գործի անցնիլ անմիջապէս։

Որոշուեցաւ մօտաւորապէս քսանըհինգ քայլ հեռաւորութիւն իբրեւ մրցման կէտ։

Երկուքն ալ սկսան մէկ աջ մէկ ձախ արագօրէն զարնել մանգաղները ու յառաջանալ։

Աչոտը Քոչիկ հարսային կողքին միշտ կը քաջալերէր.

— Հա, քեզ տեսնիմ իմ անուշիկ հարսաս … Հը բոպէս, բոերդ պըտիկ պըտիկ դեւին նեաէ ,ու մանգաղդ չուշտ չուշտ (շուտ) զարկ։ Կոբեկի քուր, դուն ո՞վ որ հարսային հետ ջուխտ պիտ երթաս …

Ես կեցած էի որոշուած կէտին վրայ, ու անոնք երկուքը միասին մէկ գծի վրայ ինծի պէտք էր հասնէին։

— Հարսայ, առանց խաղի ջուխտ կ'երթաս՞, ինչո՞ւ խաղ ալ չէք ըսեր..

Աչոտն էր դարձեալ։ Երկրորդ բեռն ալ կ'աւելցնէր անոր։ Խեղճ կինը արդէն սկսած էր քրտնիլ, հակառակ օդին զովութեան, ու կաթիլները ուլունքի նման շարուած դէմքին ի վար, դէպի ծոցը կը գլտորուէին։

Բայց եւ այնպէս դարձեալ չմերժեց։ Համաձայնեցան, որ Քոչիկ հարսան սկսի առաջ.

Եկոր աղուոր աղջի'կ հետըդ ջուխտ երթանք,

Հերիքքան կրկնեց անմիջապէս իր սքանչելի կոկորդը բանալով։ Քոչիկ հարսան ալ կարելի էր ձայնաւոր համարել, որովհետեւ անոր ալ ձայնը լաւագոյններէն էր ճանչցուած։ Շարունակեց երկրորդ տողը.

Տըղատ խօրշուն եղե'ր

Բըռակն ուխտ երթանք։

Մանգաղները հետզհետէ աւելի արագացուցած, հաւասար կուգային ու քանի մը քայլ մնացած էր հասնելու։ Սկսաւ երկրորդ տուն մը.

Եկանք բարիկենդան

Կ'երթանք ի Զատիկ.

Ահա եկանք Զատիկ,

Ա՛լ ինտոր դառնինք։

Երկուքն ալ միասին հասան, ու ոտքերուս տակէն վերջի բուռը վերցուցին իրենց մէջքը շտկելով։

— Կեցցէ, Քոչիկ հարսան, ապրի՛ Քոչիկ հարսան …

Աչոտին հետ կը փառաբանէինք եւ ուժ կուտայինք, Կոբեկին լաւ պատասխան մը տալու համար, զոր հեգնած էր քիչ առաջ.

— Դուն ո՞վ ըս որ քրոջս հետ ջուխտ պիտ երթաս …

— Կոբեկի աչուխդ … առ՞ր հիմա … տեսա՞ր թը ես ո՞վ ըմ, ես Քոչիկն ըմ, Քոչիկը։ Մեծ դէպքին (1895) հարս ըմ եղած, երբ տասնըօխթը տարու աղջիկ էի … ըմմը, քուրդ երէկի աղջիկն է, վայն ի վրան զմրտեր է…

Այլ եւս Կոբեկը պատասխան չունէր տալիք, ու կը ծիծաղէր մեզի հետ։

Բայց այսքանով չգոհացաւ Քոչիկ հարսան.

— Աղջի Մարա՛ն։

— Ի՞նչ է Քոչիկ հարսայ։

— Աղջի Խաչկոնց հարս, ըսէ ըդ ներոջդ որ լեզուն փորը քաշէ … չէնոթըր ինքն ալ տոլախի պէս ճիւերս կու պլլեմ, կ'ուզէ նը թող գայ …

Այս անգամ խնդուքը ալ աւելի շատցած էր, մանգաղներու շաչիւնին հետ միախառնուելով, ու տարածուելով աւելի հեռուները …

Մէկ խօսքով, Քոչիկ հարսան յաղթական էր ու հպարտ, եւ տրամադրութիւնը բոլորովին փոխուած դէպի լաւը։

Եւ այսպէս, մեր առաջին օրը շուտով խոյս տուած ու արեւը մարը մըտած էր։

Իրիկուան հացը մեզի կը սպասէր, կէս օրուան տեղը, ուռեններուն տակ։

Ճաշը վերջանալէ ետք, որոշուեցաւ Վան մը եւս զարնել մինչեւ որ մութն իջնէ։ Առտուն քիչ մը ուշ ըսկսած էինք, եւ ուզեցինք անոր տեղը լեցնել։

Հակառակ յունիսի երկար օրուան քրտնաթոր աշխատանքին, կարծես, հնձուորները նոր էր որ կը սկսէին, ու երբեք յոգնած չէին երեւար։

Հնձուորին համար, մարամուտէն վերջ կամ լուսնի լոյսին տակ հաճոյք է մանգաղ զարնելը։ Որովհետեւ զով կ'ըլլայ, ու մարդ աւելի կ'աշխուժանայ։

Վանը քերած՝ տարած վերջաւորութեան հասցուցած էինք գրեթէ, ու մութը դանդաղօրէն մեզի մօտեցած, երբ յանկարծ Սէմէթենց տղան իր ձիուն վրայ մէջտեղ ելաւ Աւագ Առուի երկայնքէն։ Դէպի մեր քով կուգար։ Աչոտին հետ առջեւը ելանք։ Զարմացաւ, որ տակաւին քաղը չէինք դադրեցուցած, թէեւ արեւմուտէն մէկ ժամ անցած էր։

— Հոգ չէ, առտուն բաւական ուշ սկսանք, ու ատոր համար, ճաշէն վերջ, մէկ վանով ուզէինք առտուան բացը գոցել։

Մեր այս պատասխանին վրայ, իր նորհակալութիւն յայտնելէ վերջ, աւելցուց.

— Աչքը քօռնայ մեր կառավարութեան … այսպիսի աշխատունակ ազնիւ ու հաւատարիմ ցեղը ոչնչացուց …

Քանի մը վայրկեան խօսակցելէ վերջ, երբ ձիուն վրայ նետուեցաւ որ պիտի մեկնէր, ահա մեր Քոչիկ հարսան մանգաղը ձեռքին, դէպի կուգար արագ, արագ, միեւնոյն ժամանակ ձայն տալով.

— Մուսթաֆա աղա … Մուսթաֆա աղա …

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

կը ճեղքուի եւ ձայն կը հանէ, բայց միշտ անկայուն է եւ անվստահելի։

Այդ պատճառով քիչ ժամերու մէջ ականատես կ'ըլլանք յարաբերութեանց ձգտումին եւ նոյն ատեն ժպտուն լաւատեսութեան։ Հակայեղափոխական Թուրքերը կ'արտաքսուին վրաստանէն, եւ Թուրքերու ձեռքով կը սպաննուի Սուլի պէյ, պետ Անատոլուի համայնավարներուն։ «Պրավդա» Մուսթաֆա Քէմալը կը կոչէ «մատնիչ ասիական հարց»ին եւ էնկիւրի մեծ աղմուկով դատի կը քաշէ Թուրք համայնավարները։ Քանի մը օր ետք առանց կամուրջի կամ ատենական յառաջացման, կ'անցնին հակոտնեայ քաղաքականութեան։ Կը գովաբանուի, արդարեւ, Էնկիւրիի բարեկամութիւնը, օգտակար՝ Անգլիացիները տոփելու որպէսզի ճանչնան սովետական իրաւակարգը, կարմին ու բէյղրումը կը ձգուին Թուրքերուն որպէսզի գանոնք ... «բարդատծ ընեն» ... ։

ՔՕՌՆԷԼԻՕ ՏԻ ՄԱՐՑԻՕ

ՄԱՍՈՒՆՔ ՄԸ ԵԳԻՊՏԱՑԻԷՆ

(Հ. Յ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ)

— • —

ՆԻՍ.— Եգիպտացիէն մնացած ուկիէ օղակ մը, իր խակ ձեռքովը չին-ուած եւ նուիրուած իր գաղափարի ընկերուհի Էլլիս Սուճեանին։ Ահա այդ նուիրական նշխարն է որ կը փափաքիմ նուիրել Հ. Յ. Դ. անստղիտ Թանգարանին եւ վստահ եմ որ մորաքոյրս ալ այսպէս պիտի կարգադրէր՝ եթէ ողջ ըլլար։

Այս առթիւ գրուագ մը 1895էն ։

Այդ Թուականին մեր տունն ալ յեղափոխականներու եւ յեղափոխական գործունէութեան։

Այդ տունը պատին ու բախտը ունեցած է ճանչնալու յայտնի յեղափոխականներ ինչպէս Բարկէն Սինի, Արմէն Գարօ, Եգիպտացի (կամ Հայկ) Թորգոմ, զոր պատերազմին Պօղոս Արապեան մատնեց եւ տարին անհետացուցին եւ տակաւին շատ շատեր ։

Գիշեր մը, որոշուած ձեւով դուռը կը զարնուի։ Մորաքոյրս քաջ յեղափոխական կին, կը վազէ դուռը բանալու։ Եգիպտացին հեւալով, քրտինքի մէջ Թաթխուած ներս կը նետուի։

Տնեցիները յուզուած կը հարցնեն թէ ինչ է պատահած։ Կը սկսի պատմել։

— «Սամաթիա գացած էի Գնունին տեսնելու։ Վերադարձիս երբ Էմինէօնիւ հասայ, նկատեցի որ երկու դաղտնի ոստիկաններ կը հետապնդեն զիս։ Բնաւ յայտնի չըրի զգացած ըլլալս եւ նոյն քալուածքով հասայ Պանք Օթոմանին առջեւ եւ սկսայ դիմացի փողոցի սանդուղներէն վեր ելլել։ Տեսայ որ ազատում չկայ եւ քայլ առ քայլ ինծի կը հետեւին։ Յանկարծ կայծակի արագութեամբ ետեւս դարձայ եւ հազիւ թէ տարատիս ետեւի գրպանէն դուրս քաշեցի ... ոստիկանները յանկարծակիի եկած սկսան փախչիլ։ Քանի մը քայլ զիրենք հալածելէ վերջ, սկսայ ես ալ փախչիլ, ճամբաս փոխեցի եւ քովրնտի փողոցներէն շունչս հոս առի»։

Տնեցիները մեծ յուզումով մտիկ կ'ընեն անշուշտ. սակայն, մեծ մայրս ինքնամփոփուելով — «Հապա, Հայկ տղաս, տարճանակդ վերը սեղանին վրայ մոռցած էիր, ուրեմն ի՞նչ էր քաշածդ»։

Եգիպտացին կուշտ կուշտ խնդալով, դարձեալ ձեռքը ետեւի գրպանը կը տանի եւ ... կէս երշիկ դուրս կը քաշէ եւ սեղանին վրայ կը դնէ. «Ահա, այս կէս երշիկը երկու Թուրք ոստիկան փախցուց եւ զիս ալ իրական վտանգէ մը ազատեց», կ'ըսէ։

Ալ կրնաք երեւակայել տնեցիներուն ուրախութիւնը։

ԳԱՐՏԻՆԷ ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ոսկի օղակը բարեկամի մը միջոցաւ մեզի յանձնուած ըլլալով, փոխադրեցինք Հ. Յ. Դ. թանգարանը։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՑՈՒՌՈՐՈՎՍՔԻ»

— o —

Ալեքսանդր Պուշկին, իր մահուան հարիւրամեակին առթիւ, անգամ մը եւս վերակենդանացաւ։

Մոսկուայէն (Երեւանն ալ միասին) մինչեւ արտասահման մեծ շուքով եւ հանդիսաւորութեամբ տօնեցին իր մահուան հարիւրամեակը։

«Յառաջ» ժամանակին արդէն նկարագրեց իր կեանքը, եւ թերեւս կը գրէ տակաւին իր մասին։

Փարիզն ալ իր կարգին, իր յարգանքի ցոյցը կատարեց այդ մեծ բանաստեղծին, եւ տեղական թերթերն ալ աւելի կամ պակաս չափով, սիւնակներ նուիրեցին իրեն։ Ու փետրուարի այս երկրորդ չարաթը դրեթէ ամենուրեք մասնաւոր գրական եւ գեղարուեստական երեկոյթներ կը սարքուին, Սորպոնէն սկսեալ մինչեւ Սալ Փլէյէլ, պանծացնելով այդ բացառիկ դէմքը։ Ռուս օրթոտոքս եկեղեցին իսկ, իրենց հոգեհանգստեան տօնակատարութեամբ, կը մասնակցի այդ յարգանքի ցոյցին։

Խորհրդային իշխանութիւնը, իր հրապարակային հանդիսաւոր տօնակատարութեանց մէջ, չէր կրնար անտարբեր թողուլ նոյնպէս շարժանկարը։

Եւ այդ հարիւրամեակին առթիւ մասնաւոր պատրաստած են՝ «Տուպրովսքի»ն։

Ժապաւէնը ընդհանրապէս յաջող է, մանաւանդ դերակատարները մասնաւորապէս տիպարներ ստեղծած են, կենդանի տպաւորութիւն մը ձգելով դիտողին վրայ։ Ամէն դերակատար իր դերին պահանջած բնական անձնաւորութիւնը կը ներկայացնէ։

Պատկերներն ալ բաւական յստակ կ'երեւին, ինչ որ կ'ապացուցանէ արհեստագիտական յաջողութիւն։

Պուշկինի ծանօթ գրուածքէն ներշնչուած է այս ժապաւէնը, թերեւս առանց ամբողջութեամբ յարգելու հեղինակի հարազատութիւնը։

«Տուպրովսքի» գրուած ըլլալով 1832ին՝ ուրեմն իր կենդանութեան վերջին տարիներուն, յստակօրէն կ'ապացուցանէ հեղինակին ըմբոստ ոգին, պայքարը անարդարութեան դէմ։ Եւ կը նկարագրէ ցարական օրերուն եղած անիրաւութիւնները։

Երկու դրացիներու յարաբերութեանց խզումի մը պատճառաւ, մին նախկին զօրավար մը՝ Թրօէքուրով ամէն գնով կը ջանայ եւ կը յաջողի անարդարութեամբ տիրանալ իր դրացիին՝ Տուպրովսքիի հողերուն։

Այս վերջինին տղան՝ Վլատիմիր, վայելուչ եւ երիտասարդ սպայ մը, Սէն Փեթերպուրկէն կը կանչուի իր հայրենական տունը։ Երիտասարդը հազիւ սակայն կը դիմաւորուի իր ընկճուած եւ տառապած ծեր հօր կողմէ, որ անկարող ոտքի խակ կանգնելու, կը փլչի իր տղուն բազուկներուն մէջ, արտասանելով իր թշնամիին անունը՝ Թրօէքուրով։

Հետեւեալ օրն խակ նոտարներն ու գործակատարները կուգան տէր կանգնիլ Տուպրովսքիի հողերուն։

Տուպրովսքիի հլու գիւղացիները ըմբոստութեանն նշաններ ցոյց կուտան եւ մինչեւ խակ կը համարձակին ձեռք վերցնել կառավարական պաշտօնեաներուն վրայ։ Այս վերջինները վախնալով գիշերանց ճամբորդել՝ կը նախընտրեն գիշերել այդ նոր բնակարանին մէջ։

Ուշ գիշերին Տուպրովսքիի գիւղացիները Արքիպի առաջնորդութեամբ կ'ուզեն վրէժ լուծել։ Իրենց միանալով նոյնպէս իրենց երիտասարդ տէրը, դանիը ամուր կղպելէ յետոյ, իր հայրենական տունը կրակ ձգելով, գիւղացիներուն հետ կը հեռանան, մինչ զինով պաշտօնեաները ի զուր կը փորձեն դուրս փախչիլ եւ կը կորսուին բոցերուն մէջ...

Իր նախկին գիւղացիներու առաջնորդը դառնալով, Վլատիմիր Տուպրովսքիի անունը ահ ու սարսափ կ'ազդէ ամենուրեք։ Ուխտած է վրէժ լուծել եւ իր ըմբոստ ոգին կարծէք աւելի կը շեշտէ իր մէջ այդ վրէժը։

Կեղծելով իր ինքնութիւնը՝ Վլատիմիր կը յաջողի իբրեւ ֆրանսերէնի դաստառու, ընդունուիլ իր թշնամիին կողմէ՝ որպէս աղջկան դաստիարակիչ ։

Վլատիմիր ի վերջոյ կը զգայ թէ հակառակորդին աղջկան հանդէպ ունեցած համակրանքը սիրոյ կը փոխուի, սակայն հասկնալով որ իր ալ ինքնութիւնը երեւան ելած է, կը փախչի, իր սրտին մէջ տպաւորելով սակայն Թրօէքուրովի գեղանի աղջկան սէրը։

Վրէժի եւ սիրոյ պայքարն է այժմ, իր հոգիին խորը։ Հակառակ իր կամքին կ'ուզէ խնայել իր հակառակորդին զգեակը եւ արդելք կը հանդիսանայ իր գիւղացի զինուորներուն խուժել այդ սահմանէն ներս ։

Թրօէքուրով որոշած է իր գեղանի աղջիկը՝ Մաշան ամուսնացնել հաստափոր իշխանի մը հետ, հակառակ աղջկան կամքին։

Մաշայի գրած մէկ երկտողը կը բաւէ թունդ հանելու երիտասարդ ըմբոստը, որ կը ջանայ ամէն գնով ազատել իր սիրուհին։

Հարսանեկան կառքը քառասմբակ կ'արշաւէ ծառերու մէջէն, մինչ Վլատիմիր իր քանի մը ընկերներով կը հալածէ անընդհատ։ Հոն է ընկողմանած կառքին խորը, քանի մը վայրկեան առաջ ամուսնացած ամոլր։ Վերջապէս կը կցնեն հարսանեկան կառքը։ Վլատիմիր անհամբերութեամբ կառքի դուռը կը բանայ։ Հոն բազմած է իր սիրուհին որ փոխանակ իր վիզը փաթթուելու կամ իրեն հետեւելու, վճռապէս կը յայտարարէ թէ շատ ուշ է, իշխանը այլ եւս իր ամուսինն է...

Իշխանը օգտուելով Վլատիմիրի այդ ապշած վիճակէն, գնդակի հարուածով մը ծանրապէս կը վիրաւորէ զայն։

Կառավարութիւնը ոչնչացնելու համար Տուպրովսքիի հրոսախումբը, ղրկած էր ջոկատ մը եւ կռիւը կը սկսի։ Քաջարար դիմադրելէ յետոյ, յարձակողականի դիմելով Տուպրովսքիի զինուորները պարտութեան կը դատապարտեն իրենց թշնամիները։ Այդ վայրկեանին սակայն, Տուպրովսքի կռուելու տենչով ներշնչուած, սուրը ձեռքին, հազիւ քանի մը քայլ առած, չդիմանալով իր վէրքին ծանրութեան ինկած էր անշունչ, դաշտին մէջ։

Ու մինչ կը փոխադրէին Վլատիմիր Տուպրովսքիի դիակը, իր ընկերները Արքիպի ղեկավարութեամբ, արդէն իրենց վրէժը կը լուծէին ...

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

Մխիթարեան հայրերը, աւանդականօրէն, ամէն Բարեկենդանի, իրենց վարժարաններուն մէջ կը սարքեն ճոխ թատերահանդէսներ, աշակերտական ուժերով, «խառնելով օգտակարը հաճելիին»։

Կիրակի օր, Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ հանդիսատես եղանք երկարաշունչ յայտագիրի մը որ կը բաղկանար չորս մասերէ։

Հակառակ աննպաստ օդին, բազմութիւնը կը յորդէր դաւիթներուն մէջ։

Հանդէսը յայտարարուած էր ժամը երեքին։ Մենք հասանք (իբրեւ հարազատ Հայեր) քսան վայրկեան ուշ ։ Զարմէ՞ր նչել այս ճշդապահութիւնը։

Յաճախ մեր գրաղումները չեն որ արգելք կ'ըլլան մեզի հանդէսի մը ժամանակին ներկայ ըլլալու՝ այլ այն արմատացած ու կոչտացած մտածումը թէ «քանի որ երեքին յայտարարուած է՝ պիտի սկսին առնուազն չորսին, ուրեմն հարկ չկայ աճապարելու»։

Անցնինք յայտագրին։ Դպրոցին բարձրագոյն կարգերու աշակերտութեան կողմէ ներկայացուեցաւ, նիւթ մը քաղուած Հայոց պատմութենէն, «Թորոս Բ.», «ողբերգութիւն երգախառն չորս արար», հեղինակութիւն Հ. Վահան Ցովհաննէսեանի, երաժշտութիւն Գուրգէն Ալէմշահի։

Այս, ինչպէս նաեւ ներկայացուած միւս թատերգներուն ղեկավարութիւնը յանձնուած էր ծանօթ դերասան Բագրատունիի, որ վերջերս պաշտօնի կոչուած է վարժարանին մէջ, իբր ուսուցիչ առողջանութեան։

Թատերգութիւնը մեր մէջ հազիւ ունեցած է երկու երեք տաղանդաւոր ներկայացուցիչ։ Գրականութեան այս ճիւղը, նման երգիծաբանութեան ճիւղին, խիստ դժուարին է. կը պահանջէ բազում յատկութիւններ հեղինակէն։ Խոր ծանօթութիւն բեմի, տրամախօսութիւններ հիւսելու հոտող կարողութիւն, քանի մը բառով կամ խօսքով նկարագիրներ կերտելու ընդունակութիւն, նիւթին ճարտարապետական ձեւաւորում մը, անակնկալներու հոգեխաղը, բանաստեղծութեան դետ մը որ շրջի կալուածին մէջ որամաութեան սաւուններ եւ բազմաճիւղ երեւակայութիւն։ Հեղինակը հարկ է իր տիրապետութեան ներքեւ առնէ հանդիսականները, դերակատարներուն օգնութիւնով, յուզելու, խնդացնելու կամ սարսափեցնելու համար՝ ստեղծելով շրջանի մը համապատկերը ու ոգին, կամ տիպարի մը մերկութիւնը ընծայելով։

Հ. Վահան, կարծէնք, առաջին անգամն էր որ մտած էր թատերգութեան կալուածին մէջ։ Ուրեմն փորձ մըն էր իրենը։ Անհրաժեշտ է մշակել այդ փորձը եւ աւելի արդիւնաւորութեամբ, թօթափելով ձեւերուն հնութիւնը։

Կը շնորհաւորենք, սակայն, իր փորձը, մաղթելով յաջողութիւն։

Բագրատունի, որ անվիճելի կարողութիւն մըն է իբրեւ դերասանոյց, ներշանաւոր մանաւանդ իր մանրամասնութիւններուն համար իսկ ընծայուած կարեւորութեամբ ու խղճմտութիւններով, կարճ ժամանակ միայն ունեցած էր մարզելու համար դերակատարները։ Վստահ ենք որ յաջորդ բեմադրութիւններուն մէջ աւելի պիտի շեշտուի իր անձնական կնիքը։ Հ. Պայեան, հաստատութեան նախորդ սան եւ վաղեմի աշխատաւոր, իր մըրաջան օժանդակութիւնը բերած էր բեմադրութիւններուն։

Գուրգէն Ալէմշահի եղանակած երաժշտ. կտորները ջերմօրէն շնորհաւորելի են։ Արուեստագէտը յաջողած էր իր երգերուն մէջ դնել հայ շունչ եւ քաղցրութիւն։ Փոքրիկ գոհարներ էին իր երգերը, որոնք ունկնդրուեցան խորին հաճոյքով ։

Դերակատար աշակերտները շնորհաւորելի են։ Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են Թորոս Ա.ը անձնաւորող Հ. Ներդանճեանը, ինչպէս

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

ՁԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

— . —

«Ռազմիկ» Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան օրկանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ վերջին խմբագրականով (31 յունուար).

— «Բոլորովին անտեղի եւ անիմաստ իրարանցում մը ծայր առած է ֆրանսահայ գաղութին մէջ տարագիրներու զինուորագրութեան առթիւ։ Բազմազան ժողովներ, հաւաքոյթներ, նորանոր մարմիններու ընտրութիւն ու կազմալուծում, մէկ խօսքով շփոթ ու քաոս ...

Բայց իրականին մէջ ի՞նչ է պատահածը։

Իր դրացիներուն նման, Ֆրանսա առաւելապէս մտահոգուած է իր պաշտպանութեան հարցով։ Պատերազմական ճարտարարուեստի հետ միաժամանակ, ան ստիպուած է որոշ քանակի վրայ պահել եւ իր խաղաղութեան բանակը։ Արդ, այս շրջանի նորակոչները 916ի եւ 917ի ծնունդները կը կազմեն, մինչդեռ պատերազմի այդ երկու ահաւոր տարիներու ընթացքին, ամենդողութիւնը սաստիկ նուազած եւ մօտ երկու հարիւր հազարի բաց մը կը ներկայացնէ։ Բնական է որ վերին սպայակոյտը այդ «պարապութիւնները» լեցնելու միջոցներուն մասին մտածէր, որոնցմէ մին կը կազմէր տարագիրներու զինուորագրութիւնը։

Շատ պարզ է թէ միայն տարագիրներով անհնար է այդ բացը գոցել, սակայն եթէ նոյն իսկ ուժեղ զօրաբաժին (տիվիզիոն) մը կարելի ըլլայ ապահովել, նորէն առաւելութիւն մըն է սպայակոյտին համար։ Եւ ահա խնդրոյն, իրաւական հարց կը ծագի ։

Արդեօք Ֆրանսան իրաւունք ունի՞ իր ապետական հիւրընկալութեան ապաւինած տարագիրները պարտադիր ծառայութեան ենթարկելու կը փափաքն մեր դիտողները։ Ատոր կը պատասխանենք.— Մենք կ'ապրինք «կատարուած իրողութիւններու» շրջանի մը մէջ, ուր միջազգային յանձնառութիւններ եւ դաշնագիրներ չեղեալ կը նկատուին, նոր երկիրներ եւ ապագինեալ գօտիներ կը վերագրաւուին, ապա ուրեմն շատ չտեսնենք Ֆրանսայի այս ձեռնարկը, որ պարզապէս զինուորական հարկադրանքի մը հետեւանքն է։

Ի՞նչ կ'ըսեն։ Կ'ուզե՞ն զինուոր երթալ թէ ոչ։ «Ոչ» չեն կրնար ըսել, որովհետեւ իրենց կամքէն կախուած չէ այլ իշխանութեան պարտադրութիւն։ Եթէ երթալ կ'ուզեն, ալ ինչու այսքան ժամանակի ու ջիղերու վատնում, ուժերու պառակտում։ Սա ոչ սովետ է, ոչ կոլխոզ։ Սա զինուորական գործ է։ Հետեւաբար բոլոր այդ ժողովները բացարձակապէս անտեղի եւ վնասակար են։ Սա մեր ներքին կեանքին մէկ երեւոյթը չէ, որպէսզի նիզակ ճօճենք իրարու դէմ։ Սա արտաքին ճնշում մըն է, մեր կամքէն անկախ, զոր պիտի յաղթահարենք մեծագոյն առաւելութիւնները ձեռք բերելով։ Իսկ այդ առաւելութիւնները, իրենց զինուորցուները չեն որ պիտի ապահովեն ամէն պարագայի։

Ո՞վ պիտի արտայայտէ, ուրեմն, զինուորներու բաղձանքները։ Մեր կարծիքով երկու ճանապարհ կայ։ Առաջինը, զոյգ Օֆիսներն են, որոնք 15 տարիներէ ի վեր որոշ ճանապարհ կտրած եւ իւրացուցած են բարեկամական ու քաղաքական լայն ծանօթութիւններ ու փորձառութիւն։ Երկրորդը, հայ զինուորական կազմակերպութիւններն են, որոնք անցեալի մէջ ոչ մէկ զոհողութենէ չխուսափելով, այսօր փոքրիկ իրաւունք մը կրնան վայելել, իրենց հայրենակիցներուն դատը պաշտպանելու համար։

Այդ իսկ պատճառով է որ, բոլորովին անազմուկ, ճիշդ ժամանակին Միութիւնս կատարած է կարգ մը կարեւոր դիմումներ որոնց մասին մենք կ'անդրադառնանք յաջորդ անգամին»։

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Կարճ խորհրդակցութենէ մը վերջ նախ Յակոբը երկու զինուորներով դուրս ելաւ զոմէն, իսկ խմբի մնացած մասը, տասնեակներու բաժնուած հետեւեցաւ անոր։ Խումբը ձորամիջով սկսաւ բարձրանալ Գործոթի սարը, որ Փիր Ռաշիտի երկարած թեւերէն մէկն էր, ոչ այնքան բարձր զագաթ մը։

Սաքօն ու Մկօն մէկ շնչով կը վազէին դէպի գիւղ։ Եթէ միայն ժամանակին կարենային հասնիլ, լուր ղրկել խմբին, թերեւս փորձանքը անցնէր, խումբը կարողանար վեր բարձրանալ սարը, ապահով դիրքի մը հասնիլ։ Անընդհատ վազելով հանդերձ, Սաքօն ստէպ գլուխը ետ կը դարձնէր Բերկրիի կողմը նայելու։

Ճանիկի եւ Գործոթի ճանապարհներով գացող ձիաւոր եւ հետեւակ Քրտերը կը շարունակէին դէպի Բերկրի երթալ, իսկ այդ կը նշանակէր, որ դեռ լուրը չէր հասած ... Թերեւս, ով գիտէ, վերջին հրաշք մը կատարուէր, Մուղսին ետ կենար իր մըտադրութենէն։ Ա՜խ, ինչպէս սրտանց, սրտանց կ'աղօթէր Սաքօն, որ հայրը վերջի վայրկեանին զգար կատարելիք յանցանքին ահաւորութիւնը ։

— Մկօ, վայրկեան մը հանգստանանք,— շնչասպառ եղած՝ խնդրեց Սաքօն։

— Հա, քիչ մը նստինք,— համաձայնեցաւ Մկօն։

Ու երկու ընկերները ճամբու եզրը, քարի մը վրայ նստան ։

Ճամբու կէսէն աւելին կտրած էին։ Հազիւ քսան րոպէի ճամբայ կը մընար՝ գիւղ հասնելու համար Քանի մը րոպէ հազիւ նստած էին, երբ հեռուէն թմբուկի մը ձայնը տարածուեցաւ Բերկրիի դաշտին վրայ։ Երկու ընկերները, կարծես զսպանակէ մը մղուած, միաժամանակ ոտքի ցատկեցին։ Զարգուշակ ամփոցը կը շարունակուէր ընդհատ կանոնաւորութեամբ։ Սաքոյի վերջին յոյսն ալ կորաւ այդ ամփոցի ձայնին հետ, հայրը մատնիչ մըն էր այլ եւս, ու ինքը՝ մատնիչի մը տղան։ Մկօն, աւելի պաղարիւն, մեծ ուշադրութեամբ մըտիկ կ'ընէր։ Անձաւի՝ նոյն իսկ Քեօշկի կողմէն հեռաւոր խուլ ամփոց մը արձագանգ կուտար։ Ուրեմն ամէն կողմի վրայ հաւաք էր։ Հաւա՜ք։ Այդ կը նշանակէր, թէ զէնք կրելու կարողութիւն ունեցող բոլոր Քրտերը պիտի հաւաքուէին՝ թշնամիի դէմ կռուելու համար։ Քիչ մըն ալ սպասեցին երկու ընկերները, աչքերնին յառած Բերկրիի ուղղութեամբ։ Մէկ ալ տեսան հարիւրաւոր ձիաւորներու բազմութիւն մը, որ դուրս կը թափէր գիւղաքաղաքի մէջէն դարնան հեղեղի թափով։ Կուզային ։

— Տէ, Սաքօ, քեզ մատաղ ...

— Վազենք, Մկօ ջան ...

Ու գնդակի արագութեամբ սկսան վազել երկու ընկերները, առանց առջեւնին նայելու, միայն թէ շուտ, շուտ հասնէին գիւղ։ Կարծես թէ գիւղը ընդառաջ կը վազէր իրենց։ Ահա մարգերը, ահա եւ գիւղի ծայրը գտնուող Ցարոյի տունը։ Գիւղի փողոցը ամայացած էր։ Ամէն մարդ քաշուած տունը՝ դռները պինդ փակած էր։ Սաքօն ու Մկօն տուն հասան, առանց ոչ ոքի հանդիպելու։ Ուրեմն, գիւղացիք գիտէին վերահաս փոթորիկի մասին ։ Ո՞վ պիտի ճամբէին խումբի մօտ ։ Ո՞վ պիտի համաձայնէր կեանքը վըտանգի ենթարկելով լուր հասցնելու եւ իմացնելու անոնց վերահաս վտանգը։

Հազիւ թոնրատունէն ներս մտած էին, երբ Սաքոյի մայրը, արցունքը աչքերուն, վազեց ու փաթթուեցաւ զաւկին ։

— Ամման, պալէս ... կռիւ կայ, կ'ըսեն Փէտայիները սարը բռնած են ... Սաքօ՛, հէրդ տանը չէ, եթէ փորձանք մը պատահի անոր ... Եւ յուսահատ կինը ծնկուրները կը ծեծէր ։

Հօր յիշատակութիւնը կարծես թէ սթափեցուց Սաքօն։ Դէմքը կնճռոտեցաւ։ Այլ եւս գիտէր ընելիքը։ Մկոյի հետ անցաւ մառանը, ու պատի մէջ զետեղուած պահարանի յատակի չարժական տախտակը դուրս քաշեց։ Իր եւ Մկոյի զէնքերու զաղտնարանն էր այդ։ Հապճեպով դուրս բերաւ Մոսինի հրացանն ու փամփշտակալները ։

— Մկօ՛, ես պիտի երթամ ...

— Հա, Սաքօ, լաւ կ'ընես ...

— Փամփշտակալիս կապերը ետեւս ամրացուր ... հա, էդպէս ... մօրս մօտ կը մնաս, Մկօ ջան, էվէլ պակաս հալալ ըրէ ...

Մկօն, առանց պատասխանելու, մօտեցաւ զաղտնարանին ու իր հրացանն ալ դուրս բերաւ ։

— Մկօ՛ ... էդ ինչո՞ւ համար ։

Մկօն չպատասխանեց. փամփշտակալներ կ'անցընէր ուսերուն ։

— Մկօ, ախպերս, դու ... դու ինչո՞ւ համար ...

— Ազգն ապրած մնայ, քեզի հետ կուգամ ...

— Մկօ՛։

— Երթանք, Սաքօ ջան։

Երկու երիտասարդները պահարանը գոցելով անցան թոնրատունը, որու դրան առջեւ կանգնած էր Սաքոյի մայրը եւ վախվխելով դուրս կը նայէր, Մուղսիի գալուն սպասելով ։ Ոտքի ձայն առնելով ետ դարձաւ ։ Յանկարծ տեսնելով զինուած զաւակն ու Մկօն, որոնք փողոց ելլելու կը պատրաստուէին, աղեխարշ աղաղակ մը բարձրացուց։ Վազեց փաթթուեցաւ Սաքոյին ։

— Ամման, պալէս ... է՛ս, էս զէնքերը ո՞րտեղէն ... դուրս մի գար, դուրս մի գար ... դուրսը կռիւ, արիւն ... իմ աղիզ մանչս, մէրդ քեզ մատաղ ...

Սաքօն վզին փաթթուած մօր թեւերը մեղմութեամբ արձակեց եւ ուղղուեցաւ դէպի կիսաբաց դուռը ։

— Սաքօ, Սաքօ,— ու խելայեղ ճիչով մը մայրը Սաքոյի ճամբան կտրեց,— Սաքօ, պալէս ... իմ աղիզ պալէս ... դուրսը Քրտեր ... արիւն, կոտորած ... հէրդ որ իմանայ ...

— Մարէ, ա՛խ, մարէ ...

Բայց Սաքոյի շրթները վրայ չգացին, չկարողացաւ մօրը յայտնել, թէ այդ զուլումի պատճառը հօր մատնութիւնն էր, թէ Թափուելիք արիւնը իրենց տան վրայ պիտի ծանրանար, թէ իրենց տան նամուսը աղբանոց ինկած էր եւ թէ ինքը հազար անգամ կը նախընտրէր մեռնիլ, քան թէ անգամ մըն ալ դէմ դիմաց գալ հօրը հետ։ Զսպուած հեկեկանքով մը, որ կարծես կրծքի վանդակը պիտի խորտակէր, գրկեց համբուրեց մայրը ու ընկերոջը հետ դուրս թռաւ դռնէն ։

— Սաքօ՛, Սաքօ՛, Սաքօ ...

Սաքօն չլսեց մօր յուսահատ աղաղակը։ Մկոյի հետ քանի մը ոստինով անցան գիւղամէջէն, ձորը իջան եւ, որքան որ հնարաւոր էր, սկսան արագօրէն վեր բարձրանալ դէպի քանդըուած զոմը։ Երկուքն ալ առոյգ երիտասարդներ, թէեւ ծանրաբեռնուած փամփշտակալներով եւ հրացանով, գրեթէ վազելով կ'երթային՝ ժամանակին հասնելու համար խմբի մօտ։ Առանց կանգ առնելու, կէս ճամբան անցան։ Զորը հոդ նեղնալով դէպի աջ կը ծռէր։ Աչքէ շատ անդին չէր զոմը, հազիւ քսան վայրկեանի մը ճամբայ։

— Մէկը կուգայ,— Սաքոյի թեւէն բռնած կանգնեցուց Մկօն։

— Ցարօն է,— ուրախացած բացագանչեց Սաքօն։

Իրօք, Ցարօն էր։ Խմբէն զատուելէ վերջ, Ցարօն կաղալով գիւղ կ'իջնէր, հակառակ ոտքի վէրքի սաստիկ ցաւին, բոլորովին ուրախ ու երջանիկ ։ Ամբողջ կեանքին մէջ Ցարօն նման զգացում մը չէր ունեցած։ Զարմանալի կերպով աշխարհը պայծառ կ'երեւար, եւ նոր միայն իր գոյութիւնը մասնաւոր իմաստ կը ստանար իրեն համար։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

*** Մալաքայի գրաւման առթիւ, ապստամբները կ՚ըսեն թէ կառավարական զօրքը կը բաղկանար 40,000 քաղաքապահներէ եւ 6000 ընտիր զինուորներէ որոնք Թիկունքէն կը հսկէին: Գրոհը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, հինգ Թեւերով եւ չատ չանցած դիրկընդխառն կռիւ մը բռնուեցան երկու բանակները: Զօրամներու գրաւումէն վերջը, բազմաթիւ կարմիրներ զէնք բռնեցին տուներու մէջ, բայց յետոյ անձնատուր եղան: Քաղաքին գրաւումէն վերջը, երեւան հանուեցան հարիւրի չափ ազգայնականներ, որոնք ամբողջ վեց ամիս պահուած էին Թաքստոցներու մէջ: Շատ մը երիտասարդներու մազերը ճերմկած էին իրենց կրած տառապանքէն: Քաղաքին բնակիչներէն շատերը տակաւին ահուսարսափի մէջ են եւ չեն կրնար խօսիլ: Կ՚ըսուի թէ քաղաքին գրաւումէն մէկ օր առաջ, կառավարական զօրքը գիշերանց գերեզմանատուն փոխադրած է չատ մը քաղաքացիներ, գնդակահարելու համար:

Քառամեայ ծրագիր՝ պատերազմի համար

Յայտնի է թէ Գերմանիա քառամեայ ծրագիր մը յօրինած է, ինքն իրեն բաւելու համար: Տոքթ. Լէյ, Աշխատանքի ճակատին առաջնորդը, տեսակցութեան մը միջոցին խոստովանեցաւ թէ ծրագիրը զինուորական հանգամանք ունի: Ահա իր խօսքերը՝ «Լօքալ Անցայկեր»ի Թղթակցին.

— «Գլխաւոր կէտը այն է որ, եթէ ճակատագիրը օր մը պատերազմի բռնադատէ մեզ, գերման բանուորները նորէն չտեսնեն պաշարման սարսափները,— սովամահութեան այդ պատերազմը կիներու եւ մանուկներու դէմ, որուն հետեւանքով կորսնցուցինք 1914ի կռիւը: Քառամեայ ծրագրին շնորհիւ, այն միջազգային ուժերը որոնք պատերազմի պատասխանատուութեան սուտը, պաշարումը եւ պատժական տնօրինութիւնները հնարեցին, զինուած պիտի գտնեն մեզ»:

Աւստրիան ալ կը պատրաստուի...

Աւստրիոյ վարչապետը պարզելով չարք մը տնտեսական եւ զինուորական ծրագիրներ, յայտնեց թէ 10 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը պիտի կնքուի, երկու մասով: Առաջինը, 7 միլիոն ոսկի, ներքին պիտի ըլլայ եւ սահմանուած՝ աշխատանք ճարելու գործազուրկներուն: Այս փոխառութենէն մէկ միլիոն ոսկի պիտի յատկացուի սպառազինութեանց, մէկ միլիոն՝ ճամբաներու շինութեան, որ պիտի տեւէ երկու տարի, 400,000 ոսկի՝ նոր կամուրջներու եւ երկաթուղիներու շինութեան, 600,000 ոսկի՝ նոր նամակատուններու շինութեան, Վիէննայի մէջ: Փոխառութիւնը պիտի կնքուի 30 տարուան համար, 4ուկէս առ հարիւր տոկոսով: Երկրորդ փոխառութիւնը, մօտ 3,000,000 ոսկի, պիտի յատկացուի Սալցպուրկ-Լինց երկաթուղին ելեկտրականացնելու:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ արդէն իսկ մեծ աւերներ գործած են Ֆրանսայի հիւսիսային շրջաններուն մէջ: Հարիւրաւոր քաղաքացիներ անպատսպար մնացած են եւ կարգ մը գործարաններ փակուած: Ընդարձակ տարածութիւններ ողողուած են քանի մը ոտք խորութեամբ: Փարիզի շրջանին մէջ, Սէն Տընիի մէկ Թումբին խորտակումը մեծ վնասներ պատճառեց: Ցիսուն ընտանիքներ այլուր փոխադրուեցան: Հարաւային Ֆրանսայի մէջ ալ լուրջ վախեր կը տիրեն: Սէնն ալ բարձրանալ սկսած է. բայց վտանգ չի սպառնար ցուցահանդէսին շինութեանց:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀՐԱԺԱՐԵԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, որ այժմ Ուինզըրի դուքս կը կոչուի, որ եւ է վճարում պիտի չստանայ պետական գանձէն, դադրելով երեսփոխաններէն: Ընկերվարական երեսփոխանները բոլորովին հակառակ են արդէն, եւ միւս խմբակցութիւններն ալ տրամադիր չեն կարեւոր որ եւ է գումար յատկացնելու:

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ՊԱՅՔԱՐԸ նոր Թափ ստացած է Իտալիոյ մէջ եւ կը կատարուի բոլոր ձեւերով: Եպիսկոպոսներն ալ իրենց վերջին հովուական Թուղթերը նուիրած էին համայնավարական վտանգին: Կիրակի օր, Նափոլիի մէջ, հակաբոլշեւիկ ճշմարիտ ցոյց մը կատարուեցաւ մայր եկեղեցին, ի ներկայութեան արքեպիսկոպոսին եւ Ֆրանչիսկեան կրօնաւոր մը խօսք առաւ Մոսկուայի «Անաստուածներու» համագումարին առթիւ: Միեւնոյն նիւթի մասին խօսուեցաւ Վենետիկ, Ս. Մարկոսի տաճարին մէջ: Ամբողջ Իտալիոյ մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին խորհրդային աշխարհի դէպքերուն:

ԲՈՒՌՆ ԿՌՓԱՄԱՐՏ ՄԸ տեղի ունեցաւ Պելժիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, ընկերվարականներու եւ Ռէքսի կուսակիցներուն միջեւ: Քանի երեսփոխաններ իրար խառնուեցան, կռուփներ տեղացնելով աջ ու ձախ: Շատ մը երեսփոխաններու վրայ օձիք եւ փողկապ մնացած չէր, երկու երեք հոգի ալ գետին փռուեցան...

ՍՈՒՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ եւ ներքին նախարարը Փարիզ եկած են, բողոքելու համար Ալէքսանտրէթի մասին գոյացած համաձայնութեան դէմ: Երկու նախարարները առջի օր իրենց տեսակէտները պարզեցին արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, ի ներկայութեան խորհրդական Պ. Վիէնոյի: Մասնագէտներու ժողովը պիտի գումարուի փետրուար 25ին, Ժընեւի մէջ, մշակելու համար համաձայնութեան մանրամասնութիւնները:

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ շինութեանց առթիւ լաստափայտ մը տապալելով, 23 բանուորներ գետին ինկան եւ վիրաւորուեցան:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ վերակազմութեան համար, Գահիրէ կը գտնուի անգլ. զինուորական պատուիրակութիւն մը, որ արդէն մշակած եւ վարչապետին ներկայացուցած է իր ծրագիրը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական շաբաթօրեայ հանդիպումը այս շաբաթ երեկոյ, Ակումբին մէջ, 52 rue Isidor Neujahr, Պանթէօ:

Կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Ներկայ քաղաքական կացութիւնը:

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի դասախօսական ժողովը 13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ, Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. ծրագիր-կանոնագրի մեկնաբանում: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի կողմէ

13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շաքրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կողմէ

վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ

Կը ցուցադրուի վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը եւ երկու ֆրանսերէն ժապաւէն (Շարլօ):

Մուտք մեծերու 4 ֆր., մինչեւ 10 տարեկան փոքրիկներու 2, անգործներու 2 ֆր.:

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 14 փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր, Aéro-Club de Franceի սրահին մէջ,

6 Rue Galilée, Métro Boissière

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Թատերական եւ երաժշտական բաժինով

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, **JAZZ** ԵՒ **TANGO**

Պարերը կը սկսին ժամը ճիշդ 3.30ին եւ կը տեւեն մինչեւ 12

Ժամը 5ին անդամներու կողմէ կը ներկայացուի

ԽԵՆԴԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ

Մոլիէռի խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւնը,

Ժամը 6ին տեղի կ'ունենայ համերգ եւ զանազան անակնկալներ:

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՊՈՒՖԷ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՄՈՒՏՔ՝ այրերու 10 եւ կիներու 7.50 ֆր.:

Երեկոյթ

Ալֆորվիլի Զէյթունցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ

Երգ, արտասանութիւն, պար, վիճակախաղ եւ ժապաւէն (մէկ արար):

Մուտք 0,ֆր 95

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, մէթրօ **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, Օր. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ), 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ, A. LEVALIER իր exhebitionներով, Պ. ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, հանրածանօթ պարուհի HUGUETTE O'BIA, կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ:

Մուտք՝ 8 ֆր. կիներու 6 ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dames..., PARIS (13)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրով,

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու ժողովը 13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պ. Գարակէօզեանի սրահը, 45, րիւ տը Լա Տէֆանս:

Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները: Կը խօսի Գնդ. Կ. Պաղ—տասարեան, միութեան նպատակ...րու մասին:

ՍԵԲԱՍՏԱՀԱՅԵՐՈՒ Նահանգ... Միութեան ընդհ. անդամական ժո... վը տեղի կ'ունենայ 14 փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, րիւ... լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ: ... մէթրօ՝ Մէրի Իսի:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը ... կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի, ... 21ին, Sociétés Savantesի ... 28 rue Serpente, (Դ. յարկ) Դասախօս՝ Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ:

նաեւ «վանահայր»ի մասը ստանձնողը:

Դպրոցին փոքրիկները ներկայացուցին ֆրանսերէն լեզուով երգախառն ժապաւէն մը, իրապէս շնորհքով եւ ջերմութեամբ, արժանանալով բուռն ծափերու:

Իբրեւ երրորդ մաս երեք երգախառն պատկերներ, իտալերէն լեզուով:

Հանդէսը վերջացաւ, աւուր պատշաճի ժապաւէնով մը.— «Բարեկենդանի Անկումները»:

Հանդէսին փակումէն վերջ ծնողքներ ու Մխիթարեաններու դրական եւ կրթական գործին հիացողներ ներկայացուցին իրենց շնորհաւորութիւնները տեսուչ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեանի:

Խումբ մը ծնողքներ պարտք դրին վրաս Յառաջի միջոցով յայտնել իրենց գոհունակութիւնը Մուրատեան վարժարանէն: Անոնց մին, յայտնապէս յուզուած, կ'ըսէր.

— Հաւատացէք, հիմա կը զգամ թէ զաւակը իմս է: Անիկա հայացաւ հօս յաճախելէն ի վեր:

Ծնողքի մը այս գնահատութեան վրայ աւելորդ է խորհրդածել, բառ մը աւելցնել: Ն. Պ.

ԱԶԴ

Փետր. 6 շաբաթ երեկոյեան, Պրէպան Մարսէյլի սրահին մէջ տեղի ունեցած հարսանեկան հանդէսին ապարանջան մը կորսուած է, որ կը պատկանի ՀԱՐՍԻՆ: Գտնողէն կը խնդրուի բերել եւ յանձնել մինչեւ Փետր. 15, Տէր եւ Տիկ. Աճէմեանին, 1 Bld. Ararad, St. Jérome, Մարսէյլ: Այլապէս պիտի դիմենք օրինաւոր միջոցներու, քանի որ ապարանջանը գտնողը վերցնողը տեսնողներ կան:

Երաժշտահանդէս

Կազմակերպուած Les Jeunes Amitiés Internationalesի կողմէ, վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Salle du Foyer Int. des Etudiantsի մէջ, 93 Bld. St. Michel,

Կը մասնակցին երաժշտահաններ Քարժինսկի եւ Տ. Ալիքսանեան, Է. Պէրժըրոն (Թաւջութակ), Օր. Բաքայեան, Ի. Պիւլպիւլեան, Ա. Ալպան եւ Լ. Պուայեէ (ջութակ):

Մասնակցութեան համար 6 ֆր.

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

Ցուցադրութեան արդիական քաղաքը պիտի գրաւէ աւելի քան 80 հէքթար մակերես: Ան երկայնութեամբ պիտի տարածուի դէպի Սէն գետի ափունքները, Քօնքորտի կամուրջէն մինչեւ Կըընէլլի կամուրջը, այսինքն, մօտաւորապէս չորս քիլոմեթր գետագնաց նաւարկութեան հաճելի ճամբայ մը:

Կանխապէս քուէարկուած վարկը 400,000,000 ֆրանք էր, յետոյ տարածութիւնը ընդարձակուելով, այս գումարը բարձրացաւ 472,000,000 ֆրանքի, որուն 200,000,000 ֆրանքը պիտի տրամադրուէր ցուցահանդէսին շրջակաները գտնուած վայրերու հանրօգուտ շինութեանց եւ ճամբաներու բարելաւման: Մասնաւորաբար, Սէնի ձախ գետեզերքը, այս առթիւ, առաւելապէս պիտի նպաստաւորուի:

Աշխատավարձքերու բարձրացման եւ դրամին անկման պատճառաւ, նախատեսուած վարկը արդէն իսկ անբաւարար է:

Քաղաքապետական սնտուկը այս ազգային ձեռնարկին դրամական տնտեսութիւնը գրեթէ ամբողջութեամբ պիտի ապահովէ: Սակայն ի հարկին պետական սնտուկն ալ պիտի օգնէ, Ազգ. վիճակահանութեան տոմսերուն հասոյթէն 17 առ հարիւր գումար մը տրամադրելով:

×

Ցուցահանդէսը պիտի պարունակէ 75 դասակարգեր, բաշխուած 14 խումբերու, որոնց կազմութիւնը հետեւեալն է:—

1.— Միտքի արտայայտութիւն:

2.— Ընկերային հարցեր:

3.— Գեղարուեստական եւ արհեստագիտական բաժին:

4.— Ճարտարապետական բաժին:

5.— Քաղաքաշինութիւն եւ ճարտարապետութիւն:

6.— Պատկերագրական եւ ձեռակերտական արուեստներ:

7.— Շինարարութիւն:

8.— Ներքին շքեղազարդութիւն եւ կարասի:

9.— Ձեռնարուեստներ:

10.— Տպագրութիւն, մամուլ, գիրք եւ գրական հանդէսներ:

11.— Զարդարանք:

12.— Շրջագայութիւն եւ փոխադրութիւն:

13.— Հանդէսներ, հրապուրանքներ, շքախումբ Թափօրներ, մարմնամարզ:

14.— Ծանուցումներ:

Այս խտացուած ցանկէն կարելի է գուշակել թէ ցուցադրութիւնը որ աստիճանի ճոխ պիտի ըլլայ:

ԹՐՈՔԱՏԷՐՈՅԻ ՆՈՐ ՊԱԼԱՏԸ

Ըստ ներկայ յատակագիծին, փորձենք ներկայացնել ցուցահանդէսին կարեւոր մասերուն նկարագրութիւնը, կարգ մը հետաքրքրական երեւոյթներ ալ կանխապէս պատկերացնելով:

Սկսինք Թրոքատէրոյի պալատէն:

Ներկայ Թրոքատէրոյի բլուրը, նախապէս Շայոյի բլուր կը կոչուէր, տեսակ մը բնական ամփիթատրոն որ իր առջեւը կը պարզէ Սէն գետին հովիտը իր յորդառատ ջուրերով, իսկ քիչ անդին Էյֆէլի աշտարակը եւ Շան տը Մարսի պարտէզներու տարած... կանանչութիւնները:

Երբ պատմական դիւանաթուղթ... պրպտենք, կը տեսնենք որ՝ հակա... չատ մը մեծ անձնաւորութեանց ... կութիւնը գրգռելուն, Շայոյի բլ... րին շինութիւնները Լուդվիկոս ԺԱ... մինչեւ Նափոլէոն Ա. տարաբա... ճակատագիր մը ունեցած են:

Առաջին Թագաւորէն մինչեւ վեր... կայսրը ուրիշներ եւս եկած ու ... մապէս հաստատուած են:

Փառամոլ տենչերէ դրդուած՝ ... նաւորաբար Նափոլէոն Ա. ուզած ... մեծադիր դղեակ մը կառուցանել ... հաժառանգ կայսեր համար: Բայ... ոչ մին եւ ոչ ալ միւսները կրցան ... իրենց ծրագիրները կատարել... իրագործել:

ԿՐՕՆ ԶԱԼԸԳ...

(Շար.)

(2)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

VENDREDI 12 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՈՒՐԲԱԹ 12 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3344

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԼՈ՞ՅՍ ԹԷ ՄԱՐԶԱՆՔ

Վերջերս Գահիրէի ռամկավար օրկանը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէր խմբագրականի մը մէջ.

— « Գաղութահայութեան խնդիրներուն շուրջն ալ թիւրիմացութիւնները եւ խարխափումները վերջ չեն գտած: Եթէ Հայաստանի մասին ընդհանուր հասկացողութիւն մը անհրաժեշտ է մեր գաղութներու համար, գաղութահայութեան խնդիրներուն շուրջ ընդհ. հասկացողութիւն եւ գործակցութիւն մը անյետաձգելի է: Ինչ ալ ըլլայ մեր վերաբերմունքը հանդէպ Հայաստանի, չենք կրնար անտեսել անհրաժեշտութիւնը գաղութահայ հարցերու շուրջ նոյնանման գործունէութեան մը որ մեր ներքին տկարութիւնները դարմանէ եւ մեր դիրքը արտաքին ճակատին վրայ՝ ամրացնէ » : (Արեւ, 4 դեկտեմբեր 1936) :

Խնդիրը կապ ունէր Ալէքսանտրէթի տագնապին հետ, որ պահ մը լուրջ մտահոգութեան մատնեց բոլոր գաղութները: Եւ ռամկավար թերթը կ'աւելցնէր.

— « Գաղութահայ քաղաքականութիւն մը եթէ մշակուած ըլլար, եթէ հետեւողական կերպով գործադրած ըլլայինք մեր իրաւազուրկ ու վայրավատին ժողովուրդին նիւթական եւ բարոյական բարօրութեան համար՝ նախատեսութեամբ եւ շրջահայեցողութեամբ ալ — ու ազգասիրութեամբ — պատրաստուած ծրագիր մը, այսօր եւ ամէն օր անակնկալներու առջեւ պիտի չգտնուէինք » :

Ուրիշ ռամկավար օրկան մը, Ամերիկայի «Պայքար»ը, ամիսներէ ի վեր կ'արծարծէ «ազգային ճակատ»ի մը հարցը, անոր պարտաւորութեանց մէջ դնելով հետեւեալ կէտերը.

— « Հայոց ազգային հաստատութիւնները պահպանել եւ արդիականացնել, երիտասարդութեան համար մշակութային գործունէութիւն ստեղծել եւ զայն հայ պահել, գաղութներու ապահովութեան եւ զարգացման համար աշխատիլ, հայ գրականութիւն եւ գեղարուեստ մշակել արտասահմանի մէջ եւ ընկերային ծառայութեան գործն աւելի լաւ կազմակերպել » :

Այս առթիւ, ռամկավար թերթը մենամարտի մը բռնուած է կարմրուկ «Բանուոր»ին հետ, որուն համար այս կարգի ազգային ճակատները սահմանուած են դառնալու «հակախորհրդային եւ հակաշխատաւորական», ուրիշ խօսքով՝ «հակահայաստանեան»:

«Պայքար» խօսքի տակ չի մնար անշուշտ. բայց վախնալով որ կրնայ խնկալէս «Հակահայաստանեան» համարուիլ, երկուքը մէկ բութ սլաքներ կ'արձակէ նաեւ Դաշնակցութեան դէմ:

Այսպէս, իրեն համար նոյնքան անվստահելի են «հակահայաստանեան խմբակը» — իմա՝ Դաշնակցութիւնը — որքան միւսները, հայ բոլշեւիկները, ազգային ճակատ կազմելու համար:

Նիւթը չխճողելու համար, զանց կ'առնենք արտայայտումները:

Ուրեմն, ռամկավարներու երկու գլխաւոր օրկաններն ալ եկած են այն եզրակացութեան, թէ կարելի չէ աւելի երկար շարունակել այս անտէր եւ անիշխանական վիճակը: Ուրիշ խօսքով՝ հարկ է կազմակերպել գաղութները:

Բացատրութեան ձեւերը բան մը չեն փոխեր իրականութենէն: Ինչ որ մենք, տարիներէ ի վեր, կոչենք ինքնապաշտպանութիւն, ռամկավար մամուլը կը վերածէ հետեւեալ բանաձեւին.— «Գաղութահայ հարցերու շուրջ նոյնանման գործունէութիւն»: Իսկ այսպիսի գործունէութեան մը նպատակը պիտի ըլլար, բնականաբար, «դարմանել ներքին տկարութիւնները» եւ «ամրացնել մեր դիրքը՝ արտաքին ճակատի վրայ»:

Ո՞րքան անկեղծ են այս արտայայտութիւնները:

Կարելի է գաղափար կազմել, կարդալով նոյն թերթերուն ամենօրեայ խմբագրականները, կամ նոյն այս հարցերուն քննութեան առթիւ աջ ու ձախ ցանուած գոհարները:

Աւելի բաց խօսինք:

Ռամկավար մամուլը գաղութներու «ազգային ճակատ» կամ «նոյնանման գործունէութիւն» առաջարկած ատեն, կը շարունակէ նորէն ինքն իրեն տալ դատաւորի դեր, ամէն անգամ որ հարցը կը վերաբերի Դաշնակցութեան: Ան կը սպասէ, տակաւին, — կը յաւակնի պահանջե՛լ — որ Դաշնակցութիւնը ճշդէ իր դիրքը Երեւանի հանդէպ, եւ դադրեցնէ «հակահայաստանեան գործունէութիւնը» ....

Ժանգոտ զամերը ամուր մխուած են գլուխներու մէջ: Մարդիկ տակաւին չեն թօթափած կանխակալ կարծիքները:

Եթէ այդպէս չըլլար, անոնք երբեք նեղութիւն պիտի չկրէին, հաստատելու համար թէ ինչ որ Դաշնակցութիւնը կը կատարէ, տարիներէ ի վեր, իբրեւ քննադատական պայքար, աւելի օգտակար է մեր հայրենիքին համար, քան լորձնաշուրթն փառաբանութիւնը՝ սնամէջ սաղմոսերգութիւններով:

Բայց նկատեցէք.— ռամկավար խղճմտանքն ալ արթնցեր է, Մոսկուայի գնդակահարութեանց առթիւ.

— « Ահա այդ «դրախտ»ը կը կերտուի քսան տարիէ ի վեր, ու չի վերջանար: Դիակներ կը դիզուին դիակներու վրայ, որոնք այլեւս իրենց մէջ կը հաշուեն նոյնինքն այդ «դրախտ»ին առաջին օբրերու եւ ամենաեռանդուն գործաւորները, եթէ ոչ հիմնադիրները: Լենինն իսկ հաւանաբար ձերբակալուէր եթէ ողջ ըլլար ··· :

Ասիկա զո՛նէ մեզի նման մահկանացուներու համար անիմանալի խորհուրդ մըն է ··· » (Արեւ, 2 փետրուար) :

Եթէ այսքանը հասկցեր են, դիւրին է բացատրել մնացեալը,— Հայաստանի վերաբերեալ մասը:

Եւ այն ատեն, կը դիւրանայ նաեւ «բարեկամութիւն»ն ու «թշնամութիւն»ը զանազանելու գործը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ

Մաքրագործում Կոմսոմոլի շարքերուն մէջ

*«Տէյլի Թէլէկրաֆ»*ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, փետրուար 9 թուականով —

Նախկին Թրոցքիականներու եւ աջակողմեան վարիչներու հետ միաժամանակ, Երիտասարդ Համայնավարներու Դաշնակցութիւնն ալ խստօրէն կը մաքրագործուի «խափանարարներէ եւ դաւաճաններէ» :

Այս կազմակերպութիւնը պաշտօնական «թխսարան»ն է ապագայ հասուն բոլշեւիկներու համար: Ունի իբր 4,000,000 անդամ, բոլորն ալ 25 տարեկանէն վար, բացի մնայուն վարիչներէն, որոնք նշանակուած են Քրէմլինի կողմէ:

Արդէն ամբողջ Քիէվի շրջանին, արեւմտեան Սիպերիոյ, Քուիպիշեւի շրջանին (Վոլկա), Տոնի աւազանին, մանաւանդ Սեւ Ծովու եւ Ազովի ծովու վարչական ընդարձակ շրջանին կոմսոմոլներու գլխաւոր քարտուղարները պատասխանատուութեան կանչուած են, իբրեւ «թշնամիներ կուսակցութեան եւ ժողովուրդի»: Քոսարեւ, Ստալինի փոխանորդը՝ կոմսոմոլներու կազմակերպութեան մէջ, անձամբ գացած է «մաքրագործելու» Սեւ ծովու բոլշեւիկեան երիտասարդութիւնը: Այս գլխաւոր շրջանը կը պարունակէ Ռոստովի ճարտարագործական աճագին կեդրոնը, զանազան ճարտարագործական եւ հանքային շրջաններ եւ Քուպանի ու Խաղախներու ցորենաշատ տափաստանները: Այս շրջանը կը համարուի «ամենասեւ կէտը բոլորին մէջ»: Ժողովի հրաւիրելով Ռոստովի կոմսոմոլները, Քոսարեւ ձաղկեց զանոնք ըսելով թէ թոյլ տուած են որ «Թրոցքիական ստորին գործակալ եւ ֆաշական վարձկան Էրոֆիզքի գործէ իբրեւ իրենց պետը»: Յետոյ ամբաստանեց զանոնք որ շարունակած են իրենց նախկին քաղաքական գործունէութիւնը, հակառակ Ստալինի հրամանին:

Ապրուստի սղութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Միայն տեղական թերթերը չեն որ կ'արձանագրեն ապրուստի սղութեան մանրամասնութիւնները: Այս արտասովոր կացութիւնը ուշադրութիւն գրաւած է նաեւ Լոնտոնի մէջ: Կարեւոր թերթ մը խօսելով յարաճուն սղութեան մասին, կը գրէ թէ անցեալ յունիսէն ի վեր գիներու բարձրացումը կը հաշուէն 13 — 15 առ հարիւր եւ իբրեւ պատճառ կը ցուցնէ առաջին՝ շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքը, երկրորդ՝ ֆրանքին արժեզրկումը: Հանդերձեղէնի ճիւղին մէջ բարձրացումը հասած է 40 առ հարիւրի, առտնին առարկաներու մէջ՝ 24 առ հարիւրի եւն.: Ցաւելում չկայ միայն վարձքերու, փոխադրութեան ծախքերու, թղթատարական սպասարկութեանց եւ լուսավառութեան մէջ: Փոքրաքանակ վաճառման գիները կը շարունակեն աւելնալ: Գործարանատէրներու կարծիքով շաբաթական 40 ժամուան դրութիւնը աւելի քան 30 առ հարիւր յաւելում պատճառած է աշխատանքի գիներուն մէջ: Շատ մը պարագաներու մէջ, սակայն, գնումներու յարաճուն յաւելումը պատճառ եղած է գիները չափէն աւելի բարձրացնելու: Արհեստաւորները եւ մանր առեւտրականները, որոնք կը յուսային օգտուիլ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութենէն, անտանելի վիճակի մը մատնուած են: Իբրեւ օրինակ յիշենք ատաղձագործի մը պարագան: Այս մարդը ունի երեք բանուոր: «Շատ լաւ յաճախորդներ ունէի, կ'ըսէ, բայց հիմա ամենամեծ դժուարութիւնը կը քաշեմ ապսպրանք ճարելու համար, եւ հարկադրուած եմ 60 առ հարիւր աւելի բարդել քան անցեալ յունիսին: Հիւսիսային երկիրներէ ներածուած ատաղձները որոնք ընդհարապէս 900 — 950 ֆրանք կ'արժէին, այժմ կը նստին 2000 ֆր.ի: Ֆրանսական ատաղձին գինն ալ աւելցած է միեւնոյն համեմատութեամբ: Անկէ զատ պարտաւոր եմ 30 առ հարիւր յաւելում հաշուել աշխատավարձքի վրայ »:

**** Ազգ. տնտեսութեան նախարար Պ. Սփինաս մասնաւոր զեկոյցով մը յայտարարեց — « Ներկայ օրէնքները միշտ բաւական չեն վերջ տալու զեղծումներու որոնք չեն կրնար թոյլատրուիլ: Աւելի ազդու մեթոտներ պէտք են կանխելու համար յաւելումները»: Այս յայտարարութիւնը կ'ըլլայ ճիշդ այն պահուն երբ աշխատավարձքի յաւելման պահանջները կը սպառնան նոր դժուարութիւններ յարուցանել: Փարիզի 200,000 մետաղագործական բանուորներու ներկայացուցիչները միջոցներ կը խորհին ժխտելու համար իրաւարարներու որոշումը որ եղաւ կառավարութեան միջամտութեամբ: Պետական պաշտօնեաները, երկաթուղիներու ծառայողները եւ ուրիշ հանրային սպասարկութեանց աշխատաւորները 10 առ հարիւր յաւելում կը պահանջեն :*

Թրոցքի ապացոյց կը կարդայ

Թրոցքի երեքշաբթի օր ճառ մը պիտի խօսէր, որ Մեքսիկայէն հեռաձայնով պիտի հաղորդուէր Նիւ Եորք, յետոյ պիտի տարածուէր ձայնասփիւռով: Շատ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին: Վեց հարիւր ոստիկաններ հսկողութեան տակ առած էին միթինկին վայրը: Թրոցքիի բնակարանին շուրջը պահակները աւելցած էին եւ հետեւանաւորդներ հսկողութիւն կը կատարէին: Նոյնիսկ հեռաձայնի գիծը պաշտպանութեան տակ առած էին: Եւ սակայն բոլոր զգուշութիւնները անօգուտ անցան: Ոչ միայն հաղորդակցութիւնը խզուեցաւ, այլեւ կարելի չեղաւ վերահաստատել: Այս պայմաններուն մէջ, երկար սպասելէ վերջ, « Թրոցքի պաշտպանութեան ամերիկեան կոմիտէ»ին ներկայացուցիչը կարդաց Թրոցքիի խօսելիք ճառը, 6000 ունկնդիրներու առջեւ: Այս ճառով, Թրոցքիի կը հրաւիրէր Մոսկուան միջազգային յանձնաժողովի մը յանձնել իրեն դէմ հաւաքուած բոլոր վկայութիւնները: Եւ կ'աւելցնէր —

« Եթէ յանձնաժողովը որոշէ յանցաւոր հռչակել զիս, նոյնիսկ թեթեւ ստուերով մը, Ստալինի վերագրած ոճիրներով, կանխաւ յանձն կ'առնեմ յօժարակամ յանձնուիլ Մոսկուայի դահիճներուն ձեռքը: Այս յանձառութիւնը կը յայտարարեմ ի լուր աշխարհի: Քրէմլինի ամբաստանողները կը լսե՞ն զիս: Ես իրենց ապարէջը կը կարդամ հրապարակաւ եւ պատասխանի կը սպասեմ»:

Աքսորականը յետոյ խօսեցաւ Սպանիոյ կացութեան մասին :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ահաբեկչական շարժումը կ'աճի եւ կը սաստկանայ Պաղեստինի մէջ: Վերջերս կազմուած է ընկերակցութիւն մը Իսլամներէ եւ Քրիստոնեաներէ, «Քրիստոս եւ Մուհամմէտ» նշանախօսքով, պայքարելու համար յուդայականութեան եւ սիոնական քաղաքականութեան դէմ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԻՒՐԱԶԳԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անցեալ կիրակի Մարսէյլի մեր թղթակիցը տեսարան մը նկարագրած էր, ուր հալէպ տարազիր մը դիտել կուտայ, խօսակցութեան ընթացքին.

— Ձեր ··· քիթը, մանաւանդ սա պարոնին քիթը հայկական է :

Թղթակիցը այս պարագան կը բացատրէ իր բարեկամին,— «քովս կեցող էնկիւրիցի մարդուն »:

— Գիտե՞ս, մարդը հիացաւ քիթիդ վրայ, ըսաւ թէ իրական Հայ է այս մարդը :

Մարդը փոխանակ ուրախանալու, կը բացագանչէ բարկանալով.

— *Ուէ՛ն*, ինչո՞ւ չըսիր թէ անիկա Հայ չէ, այլ կաթոլիկ···

Եւ ահա բողոք մը Նիմէն.

— « *Սիրելի ՅԱՌԱՋ, պարոն կը համարիմ քանի մը տողով հասկցնել ձեր սիրելի աշխատակցին թէ երբ կը բաղդատէ Սեւամորթը — կաթոլիկի հետ, կրնար զանց առնել այդ կաթոլիկին էնկիւրիցի ըլլալը : Հոն ալ, ինչպէս ուրիշ քաղաքներու մէջ, լուսաւորչականներ եւս գոյութիւն ունեցած են, որով անոնց արժանապատուութեան դպած չէր ըլլալ: Գիտակից էնկիւրիցիներն ալ իբրեւ տարագիրներ կը թափառին իրեն հետ, գոհ տալէ վերջ հազարներ:*

«Ես, անոնց ձգած որբերէն մին, կը խնդրեմ Պ. Հրաչեայէն որ հանգիստ ձգէ էնկիւրիցի անթաղ գոհերուն յիշատակը, ուր որ ալ գտնուին անոնք»:— Ն. Փ.

Ինչպէս կը տեսնէք, լրջօրէն վրդովուած է մեր երիտասարդ հայրենակիցը, վիրաւորական համարելով մատնանշումը,— «էնկիւրիցի»:

Արձանագրելով հանդերձ իր նամակը, կը խորհիմ թէ արդար չէ իր դառնութիւնը :

Եթէ մեր թղթակիցը պատահաբար յիշեր է «էնկիւրիցին», այդ չի նշանակեր թէ մատնանշուած արատը յատուկ է միայն էնկիւրիցիներուն:

Ճիշդ ինչպէս որ, եթէ ըսենք «Պոլսեցի զէվզէկ մը», չի հետեւիր թէ բոլոր Պոլսեցիները «զէվզէկ»ներ են:

Ինչո՞ւ այնքան դիւրազգած ըլլալ, երբ որ եւ է ատեն կը յիշուի ծննդավայրի մը անունը :

Տարիներ առաջ, թղթակից մը հետեւեալ բացատրութիւնը գրած էր,— « դաւաճան Տարօնցին ···» :

Յաջորդ օրը նամակ մը՝ գաւառէն.— «Սիրելի ՅԱՌԱՋ, կը խնդրենք որ դարմանէք այս վիրաւորանքը. Տարօնցին երբեք դաւաճան չէ եղած եւ չի կրնար ըլլալ »:

Ի՞նչ էր եղածը,— թղթակիցը դէպք մը պատմելով, կը ձաղկէր ո՛չ թէ Տարօնի պատուական ժողովուրդը, այլ ···ումն Յակոբ, այլ անունով «Տարօնցի»,— քաջածանօթ *աղէնտ* մը, որ Երեւան զնաց երկու տարի առաջ եւ չեմ գիտեր ո՛ւր կը գտնուի հիմա :

Դիտած եմ որ յանախ սիրտ պղտորած է նաեւ ուրիշ բացատրութիւն մը,— «Թրքախօս» :

Ինչո՞ւ վիրաւորական գտնել այս բացատրութիւնը, երբ կը գործածուի յայտնելու համար մասնաւոր պարագայ մը, իրողութիւն մը, կամքէ անկախ դժբախտութիւն մը:

Որո՞ւ համար գաղտնիք է թէ յանախ ակամայ թրքախօսներ են որ հայրենասիրութեան դասեր կուտան կոկոզավիզ հայախօսներու -

ՎԱՀԷ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

Գրած էինք թէ Սուրիոյ վարչապետը եւ ներքին նախարարը Փարիզ եկած են, բոլորովին դժգոհ մնացած ըլլալով Ժընեւի մէջ կնքուած համաձայնութենէն: Իրենց մեկնումէն առաջ, սուրիական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղած էր Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան, բացարձակապէս անընդունելի գտնելով Ժընեւի համաձայնութիւնը: Այս հեռագիրը ղրկուած էր մարզպանին միջոցաւ որ գոհ չէր մնացած անոր խիստ ոճէն :

Սուրիոյ վարչապետը եւ ներքին նախարարը ուղղակի Ժընեւ պիտի երթային, բայց հարկ զատեցին նախ Փարիզ հանդիպիլ: Սէն - Պոլի, «Ժուռնալ»ի քաղաքական բաժնի վարիչը, քննելով այս խնդիրը, դիտել կուտայ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան կ'իյնայ լուծել նոր վէճը: «Ժընեւի մէջ էր որ ճշդուեցան Ալէքսանտրէթի իրաւակարգին գլխաւոր գիծերը եւ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան կ'իյնայ լրացնել մշակուած յատակագիծը: Հարկ է Սանճաքին տալ անկախութիւն ներքին գործերու մէջ, կազմակերպել անոր պաշտպանումը, ճշդել բնտրական դրութիւնը, կարգադրել լեզուներու հարցը եւ երաշխաւորութիւններ ապահովել փոքրամասնութեանց. բայց, ամէն բանէ առաջ, հարկ է ճշդել Սանճաքին եւ Սուրիոյ պետութեան յարաբերութիւնները. քանի որ Ժընեւի համաձայնութեամբ այդ երկրին իրաւասութիւնները կը սահմանափակուին միայն արտաքին գործերով: Ստոյգ է որ Սուրիացիները բոլորովին չեն ընդունիր այն փոփոխութիւնները որ կատարուած են Ժընեւի մէջ, Սեպտեմբեր 9ի դաշնագրով հաստատուած հիմնական սկզբունքներուն մէջ : Եւ շարք մը պահանջներ կը ներկայացնեն: Այդ պահանջներէն որ եւ է մէկը հակառակ չէ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ յունուար 26ին ընդունուած ինքնօրինութեան սկզբունքին: Արդ, միայն Ազգաժողովը կրնայ արժեցնել ընդունուած կարգադրութեան հիմերը, կապուած չըլլալով սեպտեմբեր 9ի ֆրանքօսուրիական դաշնագրով: Եթէ մենք հետեւինք Սուրիացիներու սարքած ռազմախաղին, բոլորն ալ դժգոհ ձգելու վտանգին պիտի ենթարկուինք » :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Իտալացինե՞րը գրաւած են Մալական

Սպանիոյ ապստամբները Մալակայի գրաւումէն անմիջապէս վերջը ձեռնարկեցին նոր արշաւանքի մը, յառաջ խաղալով դէպի հիւսիս, Ալմերիա: Այս առթիւ գրաւեցին Մոթրիլ քաղաքը, կէս ճամբուն վրայ, գերի բռնելով 1500 կարմիրներ, իրենց զրահապատ կառախումբին հետ: Իրենց մարտանաւերը կը շարունակեն ռմբակոծել ծովեզերքը: Միւս կողմէ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Զօր. Ֆրանքոյի այցելութեան համար: Ապստամբ հրամանատարութեան զեկոյցը կ'ըսէ թէ Մալակայի մայր եկեղեցին գրեթէ ամբողջովին աւերուած է ներսէն, ինչպէս եղած են միւս եկեղեցիներն ու վանքերն ալ, մեծ մասով :

Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Մալական գրաւած են իտալական զինուորներ: Այս լուրը առաջին անգամ հաղորդեց անգլիական թերթ մը, գրելով թէ 6000 իտալական զինուորներ ցամաք հանուած էին Քատիքս, Մալակայի դէմ գործելու համար եւ թէ յարձակման օգնած են 60 գերմանական օդանաւեր : Հեռագիրը կ'աւելցնէր թէ «Իտալացիները հատընտիր զինուորներ են, կռուած ըլլալով Եթովպիոյ մէջ եւ թէ անոնք աւելի կը յարմարին Սպանիացիներու հետ քան Գերմանները: Անոնք էին որ գրաւեցին քաղաքը»: Հռոմի հեռագրական գործակալութիւնը նոյնութեամբ արտատպեց այս հեռագիրը, առանց հերքում ստանալու: Հռոմի իրաւասու շրջանակները չեն ծածկեր թէ «բազմաթիւ իտալացի երիտասարդներ, քաջութեամբ տոգորուած, կ'ուզեն միա —

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՈ՞Ւ ԶԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑ ՌԱԴԷԿԸ
(ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՅՈՒՂԻՆ)

Մոսկուայի դատավարութիւնը մի կատարեալ անակնկալ էր մեզ համար: Հանրային կարծիքը նախապատրաստուած չէր այդ դատին: Առաջին հեռագիրը դատի մասին մեզ հասաւ յունուար 20ին, երեք օր վերջ, յունուար 23ին, սկսաւ բուն դատավարութիւնը, իսկ դատը վերջացաւ յունուար 30ին՝ իրեն հետ 13 գլուխներ տանելով:

Ցետադային միայն կարելի պիտի լինի պարզել այս ջղային շտապողականութեան բուն պատճառները: Այսօր պիտի ուզէինք կանգ առնել միայն մի մասնակի երեւոյթի վրայ:

Ի՞նչպէս եղաւ, որ Ռադէկի եւ Սոկոլնիկովի գլուխները մնացին իրենց ուսերին, մանաւանդ Ռադէկինը, այն մարդուն, որ 1920 սեպտ. ին Զինովիեւի եւ էնվէրի հետ գլխաւորում էր արեւելեան ազգերի համագումարը Բագւում: Մեզ թւում է, որ այս կէտը ամէնից խորհրդաւորն է ամբողջ դատավարութեան մէջ: Տասնօրեայ չրջանին, յունուար 20ից մինչեւ յունուար 30, խորհրդային դատախազները մեզ նախապատրաստած էին յատկապէս այս երկու ականաւոր բոլշեւիկների, եւ առանձնաբար սրանցից Ռադէկի գնդակահարման: Համաձայն ընդունուած բարքի՝ դատավարութիւնը տեղի էր ունենում երեք ուղղութեամբ — բուն դատարանում, մամուլի մէջ եւ համաժողովրդական բողոքի միթինկներում: Բոլշեւիկեան այս «ֆորում»ների մէջ բոլոր դատախազները — պաշտօնական եւ անպաշտօն — դատաւորներից պահանջում էին 17 «վարձկան սրիկաների» գլուխները: Մի յատկորոշ տարբերութեամբ սակայն: Իրենց պահանջների մէջ նրանք կարիք էին զգում յակնէ – յանուանէ միշտ յիշատակելու յատկապէս երկուսի անունները՝ Ռադէկի եւ Սոկոլնիկովի: Եւ եթէ սրանցից մէկի՝ Սոկոլնիկովի անունը երբեմնապէս մոռացւում էր, ապա միւսինը՝ Ռադէկինը՝ երբեք չէր վրիպում դատախազների յիշողութիւնից:

Կասկածանքների մատնուած մարդկային միտքը ակամայ կանգ է առնում հետեւեալ հարցումների առջեւ.

Եթէ իրաւամբ այդքան յանցաւոր էին՝ ինչո՞ւ չգնդակահարուեցան:

Եթէ յանցաւոր չէին եւ եթէ պիտի չգնդակահարուէին՝ ինչո՞ւ իրենց քաղաքական եւ բարոյական վարկի մէջ այս զոյգ ամբաստանեալները պաշտօնապէս չվերահաստատուեցին: Որովհետեւ Ռադէկի եւ Սոկոլնիկովի նկատմամբ միայն դատավճիռն է փոխուած, բայց ոչ նաեւ ամբաստանութիւնը: Դատախազների բոլոր մեղադրանքները այս զոյգ «սրիկաների», «վարձկան չների», «հայրենիքի դաւաճանների» եւ «լրտեսների» նկատմամբ մնում են իրենց ուժի մէջ:

Եւրոպական մամուլը այս երկուսից յատկապէս Ռադէկի փրկութիւնը ճիգ է անում վերագրելու երեք հաւանականութեանց.

Ա.— Մասոնների միջամտութեան.

Բ.— Պլումի անձնական միջնորդութեան Ստալինի առջեւ.

Գ.— Ռադէկի սպառնալիքին՝ գնդակահարման դէպքում հրատարակելու արտասահման պահուած մի չարք վաւերաթղթեր, որոնք սպանիչ հանգամանք ունեն Ստալինի վարկի տեսակէտով:

Մենք դժուարանում ենք հաւատ ընծայել այս վարկածներին: Որովհետեւ եթէ միջամտութիւնները կարող են դեր խաղացած լինել, ապա չենք կարծում, թէ այդ միջամտութիւնները եղած լինեն միայն Ռադէկի (ու նաեւ Սոկոլնիկովի) համար: Իսկ ինչ վերաբերում է սպառնալիքին, ապա դժուար է նախ նման վաւերաթղթերի գոյութեան հաւատալ, երկրորդ՝ դժուար է հաշտուել այն ենթադրութեան հետ, թէ Ռադէկը աւելի ուժեղ է քան Չեկան, այսինքն՝ որ նա կարող է միաժամանակ ներսը իր գլուխը պահել, իսկ դուրսը՝ իր վաւերաթղթերը,— մի լարուած ատրճանակ Ստալինի դէմ: Մարդկային բանականութիւնը չի կարողանում հաշտուել նման վարկածների հետ: Աւելի հաւանական է դառնում այն միւս ենթադրութիւնը, թէ այս երկսի գլուխները ողջ մնացին ոչ թէ սպառնալու, այլ յետադային եւս ծառայելու Ստալինին, ինչպէս ծառայեցին դատի ժամանակ (ու թերեւս նաեւ մինչեւ դատավարութիւն):

«Տէյլի Էքսպրէս»ի Մոսկուայի թղթակիցը հեռագրում էր իր թերթին, որ Պեատակովը գնդակահարուելուց առաջ երկու խնդրանք է յայտնել,— առաջին՝ տեսնուել իր կնոջ հետ, երկրորդ՝ յայտնել Սոկոլնիկովին, որ նա իրեն մատնիչ է համարում:

Իսկ «Փարի Սուար»ի թղթակիցը հեռագրում էր Ռիկայից, որ մահապարտեալներից մէկը գնդակահարուելուց առաջ խնդրել է յայտնել, որ նա Ռադէկին եւ Սոկոլնիկովին համարում է մատնիչներ:

Այս զոյգ յայտարարութիւնները՝ վերաբերում են սակայն անցեալին, այսինքն վերաբերում են նրանց, որոնք գնդակահարուեցին արդէն: Կայ մատնութեան աւելի էական մասը, այսինքն այն, որ վերաբերում է ապագային եւ վերապահուած է գալիք նոր զոհերի համար: Այս մատնութիւնն է, մեր համոզումով, որ առժամաբար Ռադէկի եւ Սոկոլնիկովի գլուխները պահեց իրենց ուսերին:

«Պրաւդա»ի եւ «Իզվեստիա»ի յունուար 26ի թիւերի մէջ ուչագրաւ յայտնութիւններ կան մի ինչ որ նոր, տակաւին զաղտնի եւ անծանօթ «երրորդ կենտրոն»ի մասին: Մենք ցարդ միայն երկու «կենտրոն»ի մասին գիտէինք,— «Հիմնական», որի գլուխը կեցած էին Զինովիեւն ու Կամենեւը, եւ «զուգահեռ», որի պարագլուխներն էին վերջին դատի կարկառուն դէմքերը: Սոկոլնիկովի մէկ խորհրդաւոր ակնարկից, որ տեղ գտած է պաշտօնական օրկանների յունուար 26ի թիւի մէջ, պարզւում է, որ զուգահեռ այս երկու «կենտրոն»ներին կար եւ մի երրորդը՝ «աջ կենտրոն» կոչուած որի վարիչներն էին Ռիկովն ու Բուխարինը: Այս «կենտրոն»ի եւ նրա պարագլուխների մասին ամբաստանեալներից լրացուցիչ տեղեկութիւններ են տուել Մուրալովը (արդէն գնդակահարուած) եւ յատկապէս Ռադէկն ու Սոկոլնիկովը: Խական է այստեղ յիշատակել, որ դատի ընթացքը ամբաստանեալներից չէր պահանջում այս խոստովանութիւնները: Դատախազութիւնը ձգտում չունէր ամբաստանեալների բերնից Ռիկովի եւ Բուխարինի անունները խլելու. բոլորովին անակնկալօրէն—եւ առանց դէթ մեզ համար տեսանելի արտաքին հարկադրանքի— Սոկոլնիկովն ու Բուխարինը խօսում են «երրորդ կենտրոն»ի մասին եւ ծանրակշիռ յայտնութիւններ անում Ռիկովի եւ Բուխարինի նկատմամբ:

Զգալով թէ բացայայտ մատնութեան ծանր մթնոլորտ է ստեղծուած դատասրահում իր անուան չուրջ, Ռադէկ իր վերջին խօսքին մէջ, դառնալով դէպի այն օթեակները, ուր նստած են օտար դիւանագէտներն ու եւրոպական մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարում է հետեւեալը. (Քաղում ենք ԹԱՍՍ գործակալութեան յունուար 29ի հաղորդագրութիւնից).

— «Խնդրում եմ հաւատալ ինձ, որ ես նպատակ չունէի Բուխարինին մատնելու, նա միշտ իմ բարեկամը եղած է. սակայն ես պարտաւոր էի յայտնել, որ Բուխարինը տեղեակ էր դաւադրութեան բոլոր մանրամասնութեանց»:

Այս ամբողջ յայտարարութեան մէջ անտեղի զործածուած է յատկապէս մէկ բառ — «բարեկամ». Բուխարինը աւելի մօտ չէր Ռադէկին, քան Ցիսուս Յուդային. մինչ մենք գիտենք, որ Ռադէկի «համբոյր»ը իրեն պիտի բերէր ոչ թէ մի երեսուն արծաթ, այլ մէկ ամբողջ գլուխ:

Դատավճիռը այլչանքի մատնած է ոչ միայն մեզ, «Թան»ի Մոսկուայի թղթակիցը յունուար 31ին հեռագրում է իր թերթին.

— «Ռադէկի ճակատագրի մէջ վճռական դեր խաղացած է, ի հարկէ, իր վերջին ճառը, յատկապէս իր ակնարկները գոյութեան մասին տրոցկիստների մի խորհրդաւոր, «երրորդ կենտրոն»ի, որի գաղտնիքը իրեն հետ գերեզման տարաւ օգոստոսին գնդակահարուած Դրէյզէրը: Ռադէկի այս ակնարկները՝ խոր տպաւորութիւն գործեցին դատարանի վրայ: Հնարաւոր է, որ Ռադէկը խոստում տուած լինի անհրաժեշտ տեղեկութիւնները հաղորդելու, որպէսզի այս նոր դաւադրութիւնը բացուի, որի թելերը իրրեւ թէ գտնւում են Տրոցկու ձեռքում»:

17 ամբաստանեալների դատավարութեան գործում մենք տեսանք արդէն, որ Ռադէկը ընդունակ է այս կարգի տեղեկութիւններ հաղորդելու, — չատերին նա ինքը մատնեց հէնց դատարանում:

Մի քանի ամիս առաջ մենք տեսանք, թէ ինչպէս այս անհոգի հրէշը, էնվէրի այս երբեմնի գործակիցը գնդակ էր պահանջում իր հինաւուրց ընկերների՝ Զինովիեւների եւ Կամենեւների համար:

Նորանոր մատնութեանց գնով նա վերստին կարողացաւ փրկել իր գլուխը՝ վաղը իր «բարեկամ» Բուխարինների եւ Ռիկովների գերեզմանը փորելու համար: Յունուար 25ին, դատավարութեան ժամանակ, հետեւեալ տրամախօսութիւնն է տեղի ունենում դատախազ Վիշինսկու եւ Ռադէկի միջեւ.

Վիշինսկի.— Երբ տեղեկացաք դաւադրութեան մանրամասնութեանց, ի՞նչ որոչեցիք:

Ռադէկ.— Ինձ մնում էր ներկայանալ Կեդր. Կոմիտէին, պատմել ամէն ինչ եւ անուանել բոլորին: Բայց ես այդ չարի: Ես ԳՊՈՒ (Չեկա) չգացի, այլ ԳՊՈՒն եկաւ ինձ:

Եւ ինչպէս երեւում է, ԳՊՈՒն եկաւ եւ անվատահ չվերադարձաւ Ռադէկից. նա նրա մէջ գտաւ իր լաւագոյն գործակիցն ու տեղեկատուին:

Ճիշդ նոյն ձեւով փրկուեց Ազմի պէյը էնվէրի մէջ, երբ աքաղաղի նման կախաղանների կատարներից կանչէր էին արձակում Տոքթ. Նազըմներն ու ճավիտները:

Այս մեծ «շնորհն» է որ բոլշեւիզմն արաւ մարդկութեան. նա Ռադէկներին խլեցրեց Ազմիների ասպարէզին:

Դատերի ոգին ցոյց է տալիս, որ նրանք այլ եւս վերջ պիտի չունենան, իւրաքանչիւր նոր դատավարութիւն իր հերթին նոր անուններ պիտի յայտնաբերի՝ վարիչների փոխադարձ ջարդը կատարեալ դարձնելու համար:

Կարծես կրկնւում է պատմութիւնը. իւրաքանչիւր յեղափոխութիւն ի վերջոյ սկսում է խժել իրենց իսկ յեղափոխականների արիւնը: Ռուսաստանում տեղի է ունենում այս նոյն երեւոյթը, միայն մի կարեւոր յաւելումով.— Երբեմնի յեղափոխականները գլխատւում են, նախապէս իրենք իրենց սրիկայ, մատնիչ, լրտես եւ դաւաճան հռչակելով:

Ասիան չի ուզում բոլորովին նման ուել Արեւմուտքին:

Եւ բոլշեւիկեան «յեղափոխութիւն»ը չի ուզում կրկնութիւնը լինել արեւմտեան յեղափոխութեանց:

Վ. Ն.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Չիչերին զանոնք կը պաշտպանէ Լօզանի մէջ աւելի քան անոնք չէին յանդգներ փորձել, եւ պիտի ուզէր Սվազի «ազգային ուխտին» կցել չատ կարեւոր պայման մը, զոր ոչ մէկ քէմալական երազեց գործադրել:

Թուրքերէն աւելի թուրք, արդարեւ, Ռուսերը Լօզանէն խնդրեցին Նեղուցներու փակումը: Բայց փակագիծը քիչ տեւողութիւն ունի: Եղանակը չուտով կը փոխուի: Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ սահմանագլուխը միշտ բաց է, եւ Երեւանի մէջ, թրքական ներկայացուցչութեան կեդրոնը մի ամն կ'անարգէ թրքական դրօշը: Հայե՞ր են, կամ Ցոյնե՞ր կամ Ռուսե՞ր, — փոթորիկ կը պայթի, Պաթում եւ Աճարիա Թուրքիոյ կողմէ կը պահանջուին: Հայերուն խորհուրդ կը տրուի հանդարտ մնալ՝ եթէ չեն ուզեր ուրիչ անգամ մըն ալ ստանալ «այն հարուածները զորս իջեցուցին նախ Ապտիւլ Համիտ, յետոյ Իթթիհատը, իսկ աւելի վերջը Գարապէքիր փաչա»:

«Ի՞նչ կ'ուզեն, կը գրուի, սա հայ չունները՝ որոնք վարժուած են ապրելու վայրագութիւններով, բարբարոսութիւններով, յարձակումներով եւ հարստահարութիւններով»:

— Եւ ի՞նչ արժէք ունի Ազգերու Դաշնակցութիւնն այս հարցին մէջ: Թող գիտնայ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ «ափ մը հող իսկ չի կրնար տրուիլ Թուրքիոյ Հայերուն»:

Թող գիտնայ եւ թող լռէ:

Ի՞նչպէս, հակառակ անցեալին, Հայերը կը համարձակին չարժիլ Երեւանի մէջ:

Թուրք մամուլն երբեք կարեւորութիւն չի տար հետեւանքներուն եւ պետութիւնը չունի չափաւորութեան եւ պատշաճութեան զգացում: Նկատի ունենալով Երեւանի դէպքը, վաղն իսկ կրնայ պատերազմ ծագիլ, եւ նախատեսելով զայն՝ յարմար կը դատուի թեւադիմ Գարապէքիրը, ընդհ. քննիչ Ա. զօրաբանակի, զրկել Բաբերդ, եւ մինչ այդ տեղափոխել չորս զօրաբանակներ Սարըքամիշի եւ Տիարպէքիրի միջեւ:

Ռուսերն ալ, իրենց կարգին պատեհութիւնը չկորսնցնելու համար նոյնը կ'ընեն, հաւատարմիլը կը զրկեն Պաթում, կը փոխադրեն հրետանին, ամէնէն աւելի կասկածելի միաւորումներուն ստացուածքին հաչիւը կը մաքրեն եւ կը սպասեն զինուած:

Պատերա՞զմ կայ:

Ոչ, պատրուակն է ժպիտի եւ խաղաղութեան:

Կը հռչակուի քէմալական հանրապետութիւնը եւ ռուսական հեռագիրները բարեկամութեան խանդավառ նախադասութիւններ կը տանին:

Մոսկուայէն դեսպան մը կը մեկնի էնկիւրի, հաւատարմագիր ներկայացնելու համար, իր այս չարժումներով, իբր առաջինն, արժեւորելով նոր մայրաքաղաքն ու նոր կառավարութիւնը: Բարձրաձայն եւ յստակ ան կ'ըսէ. «Կը չնորհաւորեմ ձեր նոր վարչաձեւը» եւ ձիթենիի ճիւղը կ'երկարէ ծագկած խաղաղութեան առթիւ: Երեւանի դէպքը կը փակուի երկու գործակալներու պաշտօնանկութեամբ, դոհացուցիչ բացատրութիւններով եւ սապէս յայտարարութիւններով. — «Ոչ մէկ անարգանք կատարուած է թուրք դրօշին դէմ եւ ոչ ոք մտած է դուրսէն, Երեւանի թուրք դիւանագիտական կեդրոնէն ներս»:

Ուրեմն ի՞նչ պատահած էր Երեւանի մէջ: Լա՞ւ բան մը, գէ՞չ բան մը: Կեղծիքը չի տեւեր: Անդրկովկասեան հանրապետութեանց դեսպանները կանչուած են «առողջական պատճառներու համար», քէմալական հե[...] գիրները կը գրաւուին Չեկայի կողմէ եւ բազմաթիւ քէմալականներ կ'ա[...] տաքսուին: Դարձեալ անհանգստութիւն, եւ նմանօրինակ դէպք չի պակսիր: Ան մէջտեղ կ'ելլէ, արդարեւ, մաքսատան պաչտօնեայի մը կերպարանքով: Մի ոմն թուրք դիւանագէտի պայուսակներուն մէջէն դուրս կ'ելլեն ապրանքներ՝ ոչ բոլորովին անձնական, ոչ ալ դիւանագիտական:

Վաւերական մաքսանենգութի՞ւն, թէ Ռուսիա կը նախատէ համեստ քաղաքացի մը, արտօնուած մաքսային պատուութիւն վայելելու: Ցայտնի չէ, բայց դէպքը մէջտեղն է: Կը բաւէ ծայրէն սկսելու համար:

Փուանքարէի Ֆրանսան առիթէն կ'օգտուի Թուրքերը Ռուսերուն դէմ գրգռելու եւ մրմնջելու անոնց ականջին թէ խոսյլեւոուս առեւտրական դաշինքին մէջ զաղտնի կերպով գիտէ ուրական պայմաններ կցուած են եւ կու պետութեանց միջեւ Անատոլուի հաւանական բաժանման մը չուրջ:

Լեզուները կը խառնուին, Ֆրանսա ինքզինք կը յայտարարէ պաշտպանը Թուրքերու, Իզմիրի մէջ ան հանդէսներ կը սարքուին ի պատիւ ռումանական կարգ մը նաւերու, չափելի բան մը ձեռք ձգելու համար լեհերը, առանց պատճառի, սովորաբար թենէ դուրս, ցուցահանդէս մը կը կազմակերպեն Կ. Պոլսոյ մէջ:

Փորձառու ձայներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա ուժ կը հաւաքէ Հռոդոսի եւ Արշիպեղագոսի մէջ: Ճի՞շդ է ուրեմն իտալեւռուս դաշինքը:

Հարցերը դարձեալ կը պայծառանայ եւ վարդերը նորէն կը ծաղկին քիչ ժամանակի համար: Տրապիզոնի մէջ, սակայն, անարգանք մը կը կատարուի Ռուսիոյ հիւպատոսութեան դէմ, թուրք իշխանութիւնը գոհացում չի տար, բոլշեւիկ հիւպատոսը կը սպառնայ:

Ֆրանսա կը ճանչնայ սովետները եւ անոնց կը թողու Վրանկէլի տորմիղը որ Պիզերթայի մէջ կը յածէր անպատակ: Սեւ ծովը, ի վնաս Թուրքիոյ, նորէն ռուսական լի՞ճ կը դառնայ: Ինչո՞ւ Ֆրանսան այսպէս կը մատնէ էնկիւրին:

Կացութիւնը կը պղտորի, նորէն կը դառնայ յստակ, կը մթագնի, ու եւ է պատրուակով, որ եւ է ակնարկութեամբ, յաւիտենապէս: Առիթ մը պակսիր Արեւելքի մէջ: Եթէ Հայերը բնաջինջ եղած են, էջմիածնի մէջ կը միշտ կաթողիկոսը եւ միշտ գոյութիւն ունի Հայաստան մը, իբրեւ [...] խորհրդաւոր բացատրութիւն: Տրապիզոնի յունարէն անունը կը մնայ դեռ եւ չրջակայ վիլայէթներուն մէջ Հայոց պատմական իրաւունքին փոխանորդ կը կանգնին ճերմակ Ռուսերը, անոնք՝ որոնք Պոլիս արշաւած էին: Ի զուր չէ որ ժողովուրդ մը նոյն իսկ մուրացկան, կը դիմէ դէպի քաղաք մը, որուն կը ձգտի դարերէ ի վեր: Եթէ նոյն իսկ ասիկա անօգուտ ըլլայ, կը սողոսկի Թուրքիոյ վիլայէթներուն մէջ, գժգո՞հ էնկիւրի դէմ այնքան, որ յիմարութիւն պիտի ըլլար Ռուսերուն կողմէ նկատի չառնել[...]

ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

«ՕԽԹԸ ՓՈՐ ՋՈՃՈՒԽ»...

— Ջանդ կըյէ ու զործիդ գնա ... նորէն մի ցցըներ սա կուտուլ պօյըդ ... բարկացաւ Աչոտը ու անմիջապէս ետ դարձաւ առանց այլ եւ այլի:

—— Ի՞նչ կ'ուզէր խաթունը, ինչո՞ւ չձգեցիք որ գար ,— հարցուց Մուսթաֆան:

— Գալ եւ ձեզ չնորհաւորել այս արտին համար ... մաշալլահ, Աստուած տուեր է, թէ հասկերուն, որ երկար ու ծանր են, եւ թէ հասակին, որ մէջը մարդ կը թաղուի արդէն ,— եղաւ մեր անպատրաստ պատասխանը Մուսթաֆային:

Երկրորդ անգամ մըն ալ չնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ, մէկ ակնթարթի մէջ անյայտացաւ Աւազ Առուի երկայնքին զանուած ուռիներուն եւ բարտիներուն մէջէն երկարող ճամբով դէպի քաղաք:

Վանը սրբելէ վերջ հաւաքուած է ինք ուռիներէն քիչ մը հեռու գիշերելու վայրը:: Իրիկուան ճաչէն վերջ, քանի մը վայրկեան մէջ, ամէն մարդ իր պառկելու տեղը գուրած էր մանղալին կոնակով:

—— Քեզի բաժ էինք թը, կու չինինք օրականիդ խնդիրը, ալ ի՞չ գործ ունէիր որ կու վազէիր Սէմէթենց արտին քով: Թող գայիր, թող գայիր, որ լու հէղուն տրհա մօտիկէն տեսնէր կուտուլ պօյդ, ու զրուչ մըն ալ պակսցնէր օրականէդ,— գիտել տուաւ Աչոտը խնդում երեսով:

Քոչիկ Հարսան երբ Աչոտին խնդում երես խօսելը տեսաւ, քիչ մը այժ առաւ ու պատասխանեց.

—— Ուղեցի զալ, ըդ չանը հասկցնել թը, ես պզտիկ չեմ, ես քառսուն տարու կնիկ ըմ, ու օխթը փոր չօճուխ ըմ բերեր ...

Խօսքը կարելով անմիջապէս աւետեցի որ խնդիրը կարգադրած ենք արդէն ու ինքն ալ միւսներուն չափ օրական պիտի առնէր:

Այժմ ան չատ ուրախ էր, տեղը փոխեց ու մեզ օրհնելով սկսաւ տեղաւորուիլ պառկելու:

Ջանդալան զրոյցներէ վերջ, որ հաւիւ կէս ժամ մը տեւած էր, ամէն մարդ պառկեցաւ:

Դաչտերը պառկելու ատեն, միայն գօտիները կը քակուէին ու մէկ ալ տռնամանները կը հանուէին: Այդ օրը եւ ուրիչ առթիւ ալ, մեր անկողինները կը բաղկանային կապերտներէ, իսկ բարձերն ալ մէկ մէկ գիրկ որայէ: Հնձւորները մեր մէջտեղը, ես ու Աչոտն ալ երկու կողմերը իրրեւ «պահնորդ», պառկեցանք մէկ գծի վրայ կարգով ու կողք կողքի:

Լաղուարթ ու ջինջ երկինքին վըրայ, աստղերն այնքան խիտ էին, եւ երբեմն տեղեր ալ կը նմանէին ձաղուած մեղուախումբերու, բուռ բուռ: Եւ, կարծես լուսնի մը չափ կը լուսաւորէին գիշերը, հոգ չէր թէ լուսինը ուշանար ...

Պահիկ մը ամէն մարդ իր աստղը գիտէր ... «բարեւոք»ի նշաններուն տակ արթնիքուն (կէս քուն, կէս արթուն), եւ ընդհատ ընդհատ խօսակցելէ վերջ, բոլորն ալ քուն մտան: Իսկ Քոչիկ Հարսան, պառկելէ քանի մը վայրկեան վերջ արդէն մարած էր: Ու թերեւս ան հիմակ ալ երազին մէջ Սէմէթենց տղին հետ էր:

— «Ծուն քեզի ... ես պզտի՞ կնիկ ըմ ... սըւոր նայէ, իս պզտի աղջկան տեղ դըրեր է ... Աչքդ քոռնայ, չէ՞ս գիտեր որ ես օխթը փոր չօճուխ ըմ բերեր, օխթը փոր չօճուխ »:

Գիչերուան խաղաղ լռութիւն ամէն կողմ: Ամէն ոք, դաչտերուն մէջ թէ լեռներուն վրայ, մարդ, թռչուն թէ կենդանի բոլորը քաշուած էին իրենց հանգիստի վայրերը:

Միմիակ քիչ անդին Աւազ Առուին հոսանքը մեղմօրէն կարծես կը սուլէր ու երբեմն զողտրիկ ձայնով մը կը գլգլար, խորունկ տեղերէն անցնելու ատեն ոլորուն պտոյտ տալով:

Ծովմուճա լեռնէն ծանծաղ քամի մը կ'իջնէր դէպի դաչտ, ու մեր մօտիկը զտնուած ուռենիները չատ զանդաղօրէն կը ճօճօրային, իրենց կանանչ տերեւները խշրտացնելով: Ու ամէն ղի, ներդաչնակօրէն խաղաղութիւն կը տիրէր:

Պահ մը այս ներդաչնակ խաղաղութիւնը խանգարուեցաւ հօճայի մը «խաթուն էյէն»ի ճաթռտած ձայնէն, որ կու զար «Ոլու ճամի»էն, կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ:

Մեր բնտանիքի անդամներուն ամենավերջին քնացողները՝ ես ու Աչոտն եղանք այդ օրը:

Եւ այսպէս Սէմէթենց արտերուն քաղը տեւեց տասը օր, երկո՞ւ թէ երեք վայրի վրայ:

Տասներորդ իրիկուան «արտի բուռ, եսի բուռ»ը երգելէ վերջ, Մսթաֆա մեր հաչիւները բերաւ ինձ ու Աչոտին յանձնեց, ու չնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ մեկնեցաւ:

Մենք ալ մեր կարգին, իւրաքանչիւր հնձւորի հաչիւը իրեն յանձնեցինք, հինգական մէճիտ:

Ամէնէն վերջ, Աչոտը իր ձեռքով յանձնեց Քոչիկ Հարսային հաչիւը: Տասը հատ տասնոց զատած էինք մասնաւոր անոր հաչւոյն համար ...

— Տասը օրական է չէ՞, հարսայ:

— Հա, անուչ զանուկս ...

— Ահա քեզի տասը հատ կէս մէճիտանոց, (համրեց մէկ մէկ), ահա քեզի մէկ հատ կէս մէճիտանոց ալ աւելի ... մենք քեզի չըսի՞նք թէ, քեզի համար օրական մէկ մէկ զրուչ ալ աւելի պիտի փրցնենք Սէմէթենց չընէն ...

Բայց, անհամբեր կորեկը խնդիրը մէջտեղ հանեց անմիջապէս.

— Սուտ ըն Քոչիկ հարսայ, ըդ խենթերուն մի հաւատար ... Սէմէթենց աղան տասը փարա աւելի չըր տաւ քեզի համար ... իրենց տասնականէն զրուչ «պախչիչ» տուաւ, իրենք ալ հինգ հինգ զրուչը քեզի կուտան, ընոր համար որ խոստացեր էին ...

Ճիշդ էր կորեկը, բայց մենք չէինք ուզած յայտնել:

— Լուս իջնի մեռելներուդ գերեզմանները ... Քար բռնէք ոսկի կըյի մէկերնիդ հազար ըլլայ ... Աստուած օրերնիդ չատցնէ .— Անվերջ էր մաղթանքներուն տեղատարափը, որ կը թափուէր մեր գլխուն:

Քոչիկ Հարսան հաչիւը ստանալէ վերջ, հանեց չալէ զօտին, ու անոր ծալքերուն մէջ չատ պահով կերպով կարեց, հինգուկէս մէճիտի զոյգը:

Սէմէթենց արտերը լրանալէն վերջ, հինգ օր եւս Այանենց արտերը քաղեցինք Տումմուճայի ստորոտը:

Գեղը մեր արտերն ալ հասած էին ու մանգաղը ինկած, հետեւաբար այլ եւս չսպասեցինք ու գիւղ մեկնեցանք:

Այդ օրէն ի վեր, տասներեք երկար տարիներ անցած էին, երբ անցեալ տարի լուր առինք որ մեր բարի Քոչիկ Հարսան յաւիտենական քուն մտած էր: Ու Օվկենց Մաքսուտը կը գրէր գիւղէն.

— «... Սիրելի Ներսիկ, Քոչիկ Հարսան ալ որ հարցնէք, մեռաւ քանի մը ամիս առաջ: Էռէջուան Քոչիկ Հարսան չէր մնացեր ... էմմէն օր կուլար, ու կու գէնար Սրապեան աւերակներուն մէջ ... Գիտես թէ կ[...] փնտռէր չօճուխները, էրիկը, տղա[...] րերը, տալերը ու բոլորը, բոլորը, բայց ոչ մէկը չէր գտներ ...: Երթալով երթալով անխիրութիւնը գիտցա[...] ինչ ըլլալը ... գիտցաւ որ մարդ [...] կայ իրենցներէն, միմիակ ինքն է [...] նացեր աւերակներուն մէջ: Ու գիտ[...] թը, բուի պէս կու կանչէր [...] էմմէն օր: Ի՞չ որ խօսեցանք, [...] բանք օգուտ չըրաւ, ու օր մըն [...] աչքերը կուրացաւ ... ալ չէր տեսն[...] ու ընկէց վերջ քընի մը [...] չարչարուեցաւ, մեռաւ: [...] մեր հոգիվըրտուն մէջ, նէ [...] ունէինք նէ բուրվառ: Անթառամ [...] նէն ալօթեց, ես ալ քիչ մը [...] փառեցի ու քովը դրի, դարձանք [...] Աստուած օրերը ձեզի տայ»:

Երանի քեզ մեր բարի Քոչիկ Հարսայ, որ կը հանգչիս մեր պապերուն գերեզմաններուն մէջ ...

Այս քանի մը էջ համեստ զրութիւնը իրրեւ փունջ մը ծաղիկ մեր [...] խու սարէն, կը զետեղեմ անչուք դամբանիդ վրայ ...

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Վերջ)

նել այս կէտը:

Լազիստանի ժողովուրդները, Բրտերուն պէս, մոլեռանդ իսլամներ են: Քեմալի աշխարհիկ եւ հակախալիֆայական քաղաքականութիւնը Լազերուն կողմէ չէ ընդունուած: Մզկիթները գոցել անոնց համար ամօթ մը եղած է: Յանուն Ալլահին՝ աւազակային բազմաթիւ ընդհարումներու մասնակցելէ, Անատոլուի քրիստոնեաներուն դէմ կատաղօրէն կռուելէ ետք, Լազերը գոհ չեն Քէմալի աշխարհիկ ենկիւրիէն, եւ հօճա մը, արդարեւ, շատ արխաիկ հօճա մը, բոլոր հաւատացեալ ժողովուրդին համար դէպի այդ գաւառները իր յաղթական ճամբորդութեան ընթացքին համարձակած է Մուսթաֆա Քէմալին յղել խօսքեր, որոնք բոլորովին կրօնաբարոյական չեն:

Նման շարժուձեւ մը դէշ ախտանշան է, եթէ ապստամբութիւն չի նշանակեր, յարգանքի պակաս ցոյց կուտայ, Ռուսիոյ սահմաններուն մօտ:

Դէշ քաղաքականութիւն է սահմանագծի ամէնէն մոլեռանդ եւ ամէնէն կատաղի բնակիչներուն տհաճութիւն պատճառել: Դէշ նշան է Մեծ Հայքի աւեր ու ամայի գաւառներուն մէջ կրօնական եւ քաղաքական տարակարծութիւններ ստեղծել:

Եթէ դժբախտութիւնը Հայաստանի ճակատագիրն է, Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ ճակատագիրն ալ թշնամութիւնն է:

ՔՈՌՆԷԼԻՕ ՏԻ ՄԱՐՑԻՕ

Իտալերէն բնագրէն հայացուց՝

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԽՄԲ.— Ինչպէս յիշուած էր յառաջաբանին մէջ, իտալացի հեղինակին այս գրութիւնը տպուած է 1926ին, եւ կը մատնէ այդ շրջանի հոգեբանութիւնը: Թերեւս առիթ ունենանք զբաղելու իր տեսութիւններով:

ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՇԻՆ

Յաճախ գրած ենք Փարիզի փոշիին մասին, որ կը նստի շէնքերուն, արձաններուն եւ հանրային յիշատակարաններուն վրայ՝ սեւցնելով զանոնք: Գործարաններու ծուխը փոշիի կը վերածուի ու կը ծփայ Փարիզի վրայ,— Թաշկինակով քիթդ որ սրբես, Փարիզի փողոցներուն մէջ մէկ ժամ պըտըտելէ վերջ, թաշկինակդ կը սեւնայ:

Նոր չէ որ մարդիկ կը տրտնջան Փարիզի փոշիէն, Տիկ. Սէվինեէն կատաղութիւն կը զգար քանի կը տեսնէր որ փոշին կը նստի, հակառակ փետրազարդ հովահարներու:

Փարիզի Թունաբանական աշխատանոցին տնօրէնը, Տօքթ. Ալրէ, պատասխանելով «Մաթէն»ի հարցումներուն, կ'ըսէ թէ Փարիզի փոշին ամէնօրեայ արտադրութիւն մըն է,— գործարանները, ինքնաշարժները, շոգեկառքերը, շոգենաւերը, ծխնելոյզները անընդհատ փոշի կը շինեն: 1932էն ի վեր գործարանները իրենց ծխնելոյզներուն անցուցած են մասնաւոր գործիք մը որ կ'արգիլէ ծուխին տարածումը եւ փոշիի վերածուիլը: Փարիզի ծուխին մէկ մեծ մասը կը բաղկանայ ածուխէ, մէկ մասը աւազէ, մետաղային տարրերէ, կապարէ, գաճէ ու կաւէ: Այս ամէնը անոր համար որովհետեւ կ'ապրինք արագութեան դարուն մէջ,— շարժումը, յարատեւ շարժումը կ'ուտէ, կը մաշեցնէ փայտը, քարը, մարմարը, զգեստները, կապարը: Եւ ամէն ինչ կը վերածէ փոշիի: Չէ՞ որ այս աշխարհը փոշի է,— ամէն ինչ կ'անցնի եւ փոշիի կը վերածուի:

Մէկդի փիլիսոփայութիւնը: Մխիթարուինք սակայն խորհելով որ Փարիզը նուազ փոշոտ է քան այլ մայրաքաղաքներ: Հովը կը ցրուէ փոշին:

Բլիշիի Թաղը, որ ամէնէն աւելի ճարտարարուեստական թաղը կը համարուի, 24 ժամուան մէջ մէկ քառակուսի մեթրի վրայ 0.25 կրամ փոշի կը նստի, մինչդեռ, ընդհակառակն, Փարիզէն հեռու այլ քաղաքներու մէջ 0.65 կրամ փոշի կը նստի:

Տօքթ. Ալրէի հաշիւով, իւրաքանչիւր Փարիզցի կը ծծէ 24 ժամուան մէջ 22 միլիկրամ փոշի: Չափ մը որ վտանգաւոր չէ: Կապարի փոշին, որ 24 ժամուան մէջ 2 միլիկրամ ծծելն իսկ վնասակար կը համարուի (փորձը կը տեսնուի գրաշարներուն վրայ), Փարիզցիին ծծած օդին մէջ հազիւ 0.055 միլիկրամ կը գտնուի, 24 ժամուան մէջ:

Ընդհակառակն, Փարիզի փոշին առաւելութիւն մը ունի,— կը պարունակէ չնչին քանակութեամբ զառիկ (արսենիք), եւ ատոր կը պարտին Փարիզցիները իրենց աշխուժութիւնը, կորովը եւ յաւիտենական երիտասարդութիւնը:

Ատիկա պատճառ մը չէ որ, տիկիններ, աւելի ուժգին փարտէք ձեր գորգերը պատուհանէն ի վար: Գորգերու առաւօտեան փոշիի անձրեւին տակ աղօթք չէ որ պիտի լսէք, մանաւանդ բնակարաններու խոնարհ ու ցածլիկ յարկերէն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 փետր. (Ցապաղած).— Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ Լըսարանական յանձնախումբի վիճաբանական ժողովը ստալինեան «Նոր սահմանադրութեան» մասին, որ անգամ մը եւս նուիրագործեց մեր անբախտ Հայրենիքին դէմ եղած ահաւոր անարդարութիւնը:

Շահրիկեան սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ: Պ. Հայկ Սէրէնկիւլեան բանալով ժողովը ծանօթացուց նիւթը եւ յետոյ խօսքը տուաւ Պ. Վահան Գույումճեանին:

Պ. Գույումճեան մատնանշելով խորհ. սահմանադրութեան անպատեհութիւնները, ոչինչ գտաւ լաւագոյնս ի նպաստ Հայաստանի. «Եթէ Հայաստանի ժողովուրդը լուռ է, այդ չի նշանակեր թէ գոհ է: Այդ լռութիւնը երեւութական է, որովհետեւ Հայրենիքի ժողովուրդը չունի ոչ միայն այն ազատութիւնը խօսքի եւ գրչի, ինչ որ ունի արտասահման»: Ակնարկեց Զօպանեան - Բաշալեան ելոյթին, որ դժբախտաբար ձախողեցաւ:

Դժբախտաբար մեր ժողովուրդը երեք մասի բաժնուած է, առաջին այն որ ջերմ հայրենասիրութեամբ կը մըտատանջուի Հայրենիքին սպառնացող վտանգներով, երկրորդ՝ այն մասը որ տարուած միջազգային հովերով խոչընդոտներ կը յարուցանէ միւսին առջեւ, իսկ երրորդ մասը մեծամասնութիւնը — չէզոք է բառին բուն նշանակութեամբ:

Սահմանադրութեան այն տրամադրութիւնը թէ իւրաքանչիւր ինքնավար հանրապետութիւն ազատ է հրաժարելու Խ. Միութենէն, պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն է, ժողովուրդին տրամադրութիւնները շոյելու համար:

Երկրորդ խօսողը պիտի ըլլար Պ. Կարօ Ուշագլեան, սակայն բացակայ ըլլալով խօսքը տրուեցաւ լսարանի յանձնախումբի անդամ Պ. Տիգրան Թադոյեանի, որ փաստերով հաստատեց թէ նոր սահմանադրութիւնը կը ծառայէ քաղաքական նպատակներու:

Այնուհետեւ խօսք առին ունկնդիրները: Ոմանք ուզեցին ապացուցանել թէ ներկայ սահմանադրութիւնը կատարելագործած ու հաստատած է բոլշեւիկեան քաղաքականութեան մինչ այժմեան գրութիւնը: Իսկ ուրիշներ յոյս յայտնեցին թէ սահմանադրութիւնը հետզհետէ փոփոխութեան կ'ենթարկուի եւ պէտք չէ յուսահատիլ:

Ընդհանուր եզրակացութիւնը սա էր — Անուրանալի է գործուած անիրաւութիւնը, որ կողմէն ալ դիտենք, սակայն, քանի որ ներկայ պայմաններու մէջ չենք կրնար հակազդել, մեզի կը մնայ վերաշինել եւ զարկ տալ հայրենիքին:

Ուշագրաւ էր սրահին մէջ տիրող լըջութիւնը, ինչ որ Պ. Սէրէնկիւլեան ուրախութեամբ մատնանշեց:

Կ. Պօլիկեան

ԱՔՍՈՐԻ ՆՈՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ...

ԹՈՒՐ, 7 փետր. (Յառաջ).— Փետրուար 3ին ցուրտ հողին յանձնեցինք Ափինէր Սարգիսեանի մարմինը:

Որբ ընկեր մը, Եօզկատցի, 28 տարեկան: Կուզար Ճիպէյլի որբանոցէն, 1926ին, որբերու կարաւանին հետ, զոր ցրուեցին Ֆրանսայի արեւմտեան - հարաւային գաւառները, ագարակներու մէջ:

Թրքական դժոխքին դիմադրելէ վերջ, արաբական անապատներու մէջ անօթութեան եւ անպատմելի թշուառութեան տոկալէ ետքը, Սարգիսեանի նման հարիւրաւոր որբեր նոր տարագրութիւն մը կրեցին, եկան ինկան Ֆրանսայի խուլ անկիւնները, մարդկութենէ եւ հայութենէ կտրուած:

Շատեր կրցան կապ պահել Փարիզի հետ, Յառաջը եղաւ հաղորդակցութեան կապ մը: Ափինէր Սարգիսեան եւս կանոնաւորաբար թերթ կը կարդար, կը հետեւէր ազգային անցուդարձերուն: Աշխատասէր էր եւ խոնարհ: Բայց տառապանքին չդիմացան իր ջիղերը, եւ օր մըն ալ խելագարութեան նշաններ ցոյց տուաւ, Թուրի յիմարանոցը ինկաւ:

Փետրուարի սկիզբը անձնասպանութեամբ վերջ տուաւ իր կեանքին:

Թուրի Զոմականները, իր բախտակից ընկերները, խումբ մը հայ երիտասարդներ եւ երկու Ֆրանսացիներ հետեւեցան դագաղին եւ դժբախտ Սարգիսեանը հողին յանձնեցին:

Թող չմոռցուի յիշատակդ, սիրելի ընկեր, որ տառապանքով ենք միացած:

** Թուրը գեղեցիկ քաղաք մըն է, ջրառատ եւ ծաղկազարդ: Տեսակ մը թանգարան արքայական աւանդութիւններու: Թուր կը համարուի նաեւ Ֆրանսայի երկրագործական արդիւնաբերութեան կեդրոններէն մին: Այստեղ բերուած էին 1926ին, աւելի քան 500 հայ որբեր, աշխատցնելու համար երկրագործութեան մէջ: Ի՛նչ դառն պատմութիւններ ունեցան անոնք այդ ագարակներուն մէջ:

Ոմանք փախան չկարենալով տոկալ տարապարհակ աշխատանքներուն, ու լեզու չգիտնալով՝ առաջին օրերուն դատապարտուեցան բանտարկութեան: Շատեր անօթի ծարաւ իրենց օրը կ'անցընէին աշխատանքի դրամատէրներու առջեւ, ու կը գիշերէին Լուարի կամուրջներուն տակ: Հետզհետէ վարժուեցան կլիմային, պայմաններուն ու լեզուին, աւելի բախտաւորներ ամուսնացան Ֆրանսուհիներու հետ, իսկ դժբախտները ինկան հիւանդանոցներու անկիւնը: Ոմանք խելագարեցան, ուրիշներ թոքախտին զոհ գացին, եւ դեռ քանիներ ալքոլին ու պարասրահներուն: Ո՞վ է հետաքրքրուեր այս մնացորդացով: Խոստովանինք որ շատեր, ճնշումի տակ, չկրցան կապուիլ հայութեան ու Զոմին:

Եւ հիմա ունինք այլասերածներ ալ, որ կը հաշտուին իրենց ազգութիւնը յիշեցնողին: Կը գանգատին որ հայ աղջիկները իրենց չեն հաւնիր,— հայ աղջիկը գեղեցիկ երիտասարդ կ'ուզէ, մինչ մենք տառապանքէն խանձած ու խորշոմած դիմագիծ մը ունինք, հայ աղջիկը հարուստ տղայ կ'ուզէ, օթոմոպիլ ու մուշտակ, վաղն ալ թերեւս սաւառնակ: Ֆրանսացի աղջիկը մեզմէ ոչ սաւառնակ կ'ուզէ, ոչ ալ օթոմոպիլ: Եւ կը կտրեն իրենց վերջին կապն ալ, իրենց թեւն անցընելով Ֆրանսուհիին:

Վերջապէս Թուրի հայ որբերը այսպէս հասան, անձայն անաղմուկ: Անապատներէն ճողոպրած սերունդը չկրցաւ դիմադրել այլ եւս: Հիմա այդ խլեակներէն երեք հոգի կը հեւան Թուրի հիւանդանոցներուն մէջ, մէկուն վիճակը բաւական ծանր:

Ահա ցաւեր, կսկծուն ցաւեր, այնպէս որ եթէ ոմանք այլասերեցան, շատ մի քննադատէք, ցաւն այնքան սաստիկ էր, որ ոմանք ալ խանգարեցան: Դժուար է գտնել ջիղեր, որ տոկան:

Շ. Գարահիսարցի

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երիտասարդ նկարիչ Գ. Տէր Վարդանեան յունուար 23էն մինչեւ փետր. 7, Սուրէն Տիւրան լուսանկարչատան մէջ ցուցադրեց քըսան կտոր չափ նկարներ: «Յառաջ»ին ալ մասնաւոր հրաւիրագիր եկած ըլլալով, գացի եւ տեսայ երիտասարդ տաղանդի մը գործերը:

Երիտասարդ նկարիչին գլխաւոր յատկանիշը կը կազմեն գոյներու ներդաշնակութիւնը եւ լոյսերու անխարդախ ցուցադրութիւնը: Կարելի է ըսել թէ, Տէր Վարդանեան լոյսի վարպետ մըն է:

Ներկայացուած գործերուն մէջ, իր գլուխ գործոցը կարելի է նկատել Աղթամարը: Լուսնի լոյսը կը մաղուի երկինքէն, հեռուն լեռներու ստորոտը թառած տնակներու մէջէն կը պլպլան ճրագները: Վերջապէս յուզիչ, գրաւիչ եւ արուեստի բոլոր ստորոգելիներով լի գործ մը որուն վրայ հիանալով Ֆրանսացի մը գնած է բարձր գինով:

Երկու ծովանկարներ, Արարատը եւ Տրապիզոնի նաւահանգիստը կը մատնեն նուրբ արուեստագէտի մը սարսուռը:

Ըսենք վերջապէս թէ շատ ժլատ ենք մեր արուեստագէտները քաջալերելու գործին մէջ: Քանի՞ հոգի գնաց, դէթ չոր հիացում մը յայտնելու համար: Շատ քիչեր:

Վերջացնելով կարելի է ըսել թէ Տէր Վարդանեանի ցուցադրած նըկարները կ'ապացուցանեն որ ինքը պիտի դառնայ մեր ժողովուրդին պատիւ բերող արուեստագէտներէն մէկը:

Հրաչեայ

Թուրքիոյ մնայուն վարչապետը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» խօսելով Զօրավար Իսմէթի Լոնտոն այցելութեան առթիւ, որ տեղի պիտի ունենայ Թագաւորին թագադրութեան առթիւ, կը գրէ թէ ան Թուրքիոյ մնայուն վարչապետն է: «Աթաթիւրքին պէս ան ալ արհեստով զինուոր էր, բայց Լօզանի դաշնագրէն ի վեր ամբողջովին խրեցաւ քաղաքականութեան մէջ: Հասակը միջինէն վար, քիչ մը խուլ, աւելի շատ լռակեաց, բայց եւ այնպէս տէր որոշ հմայքի, Իսմէթ երեւոյթով կը կազմէ Նէվիլ Չէմպրլէնի մանրանկարը: Իր տաղանդը իբրեւ վարիչ կը շարունակէ զինքը անհրաժեշտ գործակից մը դարձնել Աթաթիւրքի նոր Թուրքիային մէջ: Տակաւին յիսունին մէջն է եւ կը թուի թէ իր պաշտօնավարութիւնը պիտի տեւէ անսահման ժամանակ մը: Իսմէթ երբեք Անգլիա չէ գտնուած, բայց երկու անգամ տաղնապի ատեն բանակցած է Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն հետ: Մուտանիայի մէջ քիչ մը կարճ կապելով, կնքեց Սըր Չարլզ Հարինկթընի հետ այն համաձայնութիւնը որ կանխեց պատերազմը մեր եւ Թուրքիոյ ազգայնականներուն միջեւ: 1922ին ծանր փորձի մը ենթարկեց Լորտ Քըրզընի համբերութիւնը՝ Լօզանի բանակցութեանց ատեն: Թէեւ հաւասար ընկեր չէր Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, խորհրդաժողովին սեղանին վրայ, բայց իր նուրբ յամառութիւնը արդիւնք եղաւ վերջնական համաձայնութեան, եւ այս՝ հակառակ այն իրողութեան որ անելի մը յանգելէ առաջ Լորտ Քըրզըն բոլորովին խորտակեց Իսմէթի խնամով պատրաստուած եւ սայթաքումով կարդացուած թրքական վերջին յայտարարութիւնը: Լորտ Քըրզըն այս գործը կատարեց մէկուկէս ժամուն յանպատրաստից ճառով մը: Ամերիկեան պատուիրակ Պ. Չայլտ, որ չէր սիրեր Լորտ Քըրզընը, կը գրէ թէ Իսմէթ փաշայի յայտարարութեան եւ Լորտ Քըրզընի պատասխանին տարբերութիւնը կը նմանէր «յունական մեհեանի մը եւ պնակ մը իրար խառնուած հաւկիթներու տարբերութեան»:

ՏԻՏԱՂ

Ֆրանսացի թագաւորներէն մէկը ճամբորդութեան միջոցին գիւղի մը պանդոկը կ'իջնէ ճաշելու համար եւ հաւկիթ կ'ուզէ:

Պանդոկապետը հաւկիթ չունենալով կ'երթայ փնտռել գիւղին մէջ:

— Պարոն պանդոկապետ, կ'երեւի այստեղ հաւկիթները հազուագիւտ են:

— Վեհափառ Տէր, ոչ թէ հաւկիթները, այլ թագաւորները հազուագիւտ են:

ՅԱԿՈԲ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Փետրուարի սկիզբը Փարիզի հին եւ բարեկեցիկ գաղութը կորսնցուց իր մէկ անդամը,— Յակոբ Պօյաճեան:

Երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր սիրտի հիւանդութեամբ, տարիքն ալ յառաջացած ըլլալով՝ չկրցաւ դիմադրել եւ կնքեց իր մահկանացուն:

Բնիկ Պոլսեցի էր, արհեստով դեղագործ: Փարիզ հաստատուելէն վերջ մտած էր գործի ասպարէզը, կը զբաղէր հնագիտութեամբ: Այս վերջին տարիներուն կ'աշխատէր Պ. Քէլէկեան խանի գրասենեակին մէջ: Դէմքով շատ կը նմանէր Քէլէկեան խանի, այնպէս որ շատեր կը շփոթէին եւ ինք կը խնդար: Շուկային մէջ ծանօթ էր «պապա» համակրական մակդիրով: Արդարեւ պապայի սիրտ ունէր, գթոտ եւ բարի:

Տիկնանց Միութեան Կ. Խաչի մասնաճիւղին վարչութեան անդամ էր, յաճախ եկեղեցւոյ բուժարանը կը հանդիպէր, եւ նիւթապէս ու բարոյապէս կ'օժանդակէր հիւանդներուն:

Յարգանք իր յիշատակին:

Ն.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, Տարեգիրք գրականութեան եւ Արուեստներու: 1937. պատկերազարդ հրատարակութիւն մը 224 մեծադիր էջերով եւ չորս գլխաւոր գլուխներով.— Ա. մաս.— Հայ գրականութիւն, օտար գրականութիւն, գրական ուսումնասիրութիւններ. Բ.—Գեղագիտական խնդիրներ, ճարտարապետութիւն, փորագրութիւն, քանդակ, երաժշտութիւն. Գ.— քրոնիկ. Դ.— «Զուարթնոց»ի ծրագիրը: Խմբագրութեամբ Հր. Բալուեանի, 1, Rue de l'Aqueduc, Paris (10). Գին 30 ֆրանք (Ֆրանսա, Սուրիա, Պալքաններ): Ուրիշ երկիրներ՝ 35 եւ 40 ֆրանք (համաձայն թղթատարի ծախքի):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (200)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Երբ ձորի դարձուածքը անցնելով, Ցարօն յանկարծ տեսաւ Սաքօն, դէմքը կնճռած կանգ առաւ, յօնքերը բարկութեամբ կիտեց, ու ինքնիրեն փնթփնթալով քարի մը վրայ տեղաւորուեցաւ: Սաքօն ու Մկօն հասան քովը:

— Բարեւ, Ցարօ,— ծանր հեւալով խօսեցաւ Սաքօն,— ո՞ր տեղէն կուգաս...

Ցարօն որքան ալ որ դժգոհ էր էն «չանը» գալին հանդիպելուն համար, բայց իր մէջ արիւն ու միս դարձած գիլը կ'ապրէր:

— Հը, բարեւ, բարեւ Սաքօ,— ու կարծես թէ նոր միայն նկատելով երկուքի զինուած ըլլալը, վախեցած շարունակեց,— ապա՛ր ... էդ ի՞նչ բան է ... որ Քիւրտ մը հանդիպի ... խենթեցե՞ր էք ...

Ցարօն մտահոգուած նայեցաւ այդ ճահիճներուն, բայց եւ այնպէս չուզեց յայտնել, թէ ո՞ր տեղէ կուգար:

— Ջըւէր, թէ ո՞ր տեղէն կուգաս,— կասկածելով հարցուց Մկօն:

— Հէչ, էնպէս, վեր գացեր էի ...

Երկու ընկերները խորհրդաւոր կերպով իրարու նայեցան:

— Ցարօ, քանդուած գոմը հանդիպեցա՞ր,— հարցուց Սաքօն:

— Ի՞նչ, գո՞մը ... քանդուա՞ծ գոմը,— յայտնապէս շփոթած կմկմաց Ցարօն ինչ պատասխանելը չիմանալով,— ժամ, պատարագ ... աղօթս խէբը չտեսնեմ ... Ցիսուս Քրիստոս, էս վեց ամիս է հոն չեմ եղած ... հոն ի՞նչ գործ ունիմ ... Ես քեասիպ խեղճ մարդ մը, ի՞նչ գործ ունիմ անոնց հետ ...

— Որո՞նց հետ,— ժպտելով Ցարոյի խօսքը կտրեց Սաքօն:

Ցարօն վախէն պապանձեցաւ, աղաչաւոր աչքերը յառած Սաքոյին:

— Ցարօ՛, մի՛ վախնար, մենք անոնց միանալու կ'երթանք,— հանդարտեցնող ձայնով մը խօսեցաւ Մկօն:

— Էս Սաքօ՞ն ալ,— կասկածելով հարցուց Ցարօն՝ ականջներուն լսածին չուզելով հաւատալ.— Սաքօ՞ն ալ ...

Սաքօն շառագունած գլուխը կախեց կրծքին: Ցարօն, խեղճ, ողորմելի Ցարօն, Գործոթի գիւղը, որ գիւղի մէջ մարդու կարգ իսկ չէր հաշուըւեր, առաջին ապտակը կը հասցնէր:

— Հա՛, Ցարօ, ես ալ, Սաքօն ալ կ'երթանք անոնց միանալու:

— Տէ, շուտով գացէք,— Ցարօն տեղէն ցատկելով արագ արագ սկսաւ խօսիլ,— քանդուած գոմի մէջ են ... խապար տարի ... Աստուած քեօմէկ հասնի անոնց ... էնքան մարդ են ... էնքա՜ն մարդ ... Օսմանլիի դոշունի չափ ..

Սաքօն ու Մկօն այլ եւս առանց ժամանակ կորսնցնելու վազեցին քանդուած գոմը, ուրկէ հեռու չէին արդէն:

Ցարօն զարմանքէն բերանը բաց մընաց: Երկա՛ր նայեցաւ անոնց ետեւէն, տարակուսանքով գլուխը շարժեց մարդու մը նման, որ ոչ տեսածէն եւ ոչ ալ լսածէն բան մը կը հասկնայ: Մուղսի տղան կ'երթար ֆէտայիներու մօտ, որոնց հայրը մատնած էր. կ'երթար անոնց մօտ՝ անոնց հետ միասին կռուելու, եւ, ո՛վ գիտէ, թերեւս սպաննուելու համար: Չէ, Ցարոյի հասկացողութեան սահմանէն դուրս էր այդ: Ինչո՞ւ ի զուր գըլուխը ցաւցնէր այդ մասին մտածելով: Ցարօն պարզապէս ուսերը ցնցեց, մօտեցաւ ձորամէջէն անցնող առուակին սառը ջրով մըմռացող վէրքը լուաց, միեւնոյն աղտոտ չորի կտորով նորէն փաթթեց զայն եւ նստաւ եզը, քիչ մը հանգստանալու համար:

Այդ օրը իրօք տարօրինակ օր մը եղաւ Ցարոյի համար: Սակայն, ամէն բանէ աւելի ան ինքնիրեն վրայ կը զարմանար: Ամբողջ կեանքին երգած ըլլալը չէր յիշեր Ցարօն: Որքա՜ն մեծ եղաւ ապշութիւնը, երբ իր սեփական անախորժ ձայնը զիպաւ ականջին: Լաւ որ մարդ չկար զինք լսող: Ատեն մը լռելէ վերջ, Ցարօն անգիտակցաբար սկսաւ նորէն երգել՝ կրկնելով միեւնոյն երգի միեւնոյն տողերը:

Մէկ ալ Ցարօն նստած տեղը ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ, կարծես սխալմամբ ասեղի մը վրայ նստած ըլլար: Հեռուէն, շատ հեռուէն պայթիւն մը լսուեցաւ ու քանի մը վայրկեան անց, տա՛նկ, տա՛նկ, տանկ, խառնիխուռն իրարու յաջորդեցին ուրիշներ ալ: Ուրեմն, կռիւը սկսած էր: Ցարոյի մարմնէն սարսուռ մը անցաւ: Ա՛խ այդ հրացանի ձայները ... Մեծ կոտորածին ալ, երբ Քրտերը յանկարծ կոխեցին Գործոթը՝ աջ ու ձախ կրակելով, Ցարօն մարագի խոտի դէզերու տակ պահուած՝ ամէն անգամ որ հրացանի մը պայթիւնը կը լսէր, թըզչափ մը տեղէն վեր կը նետուէր, սարսափէն աչքերը դուրս ինկած:

Ցարօն ձորամիջով սկսաւ դէպի գիւղ վազել, որքան որ թոյլ կուտար վիրաւոր ոտքը: Հրացաններու ձայները կը շարունակուէին անվերջ զոռոցի մը նման: Կարծես վերջին դատաստանի օրը հասած ըլլար, ու երկինքը յանկարծ փուլ եկած: Ապրած սարսափէն Ցարոյի մարմինը կը փշաքաղուէր ու ջերմէ բռնուողի նման կը դողար: Ի՛նչ լաւ որ ձորամէջը ապահով էր ու անվտանգ:

Ասով մէկտեղ Ցարօն որքա՜ն կը ցանկար քիչ մը վեր բարձրանալ, տեսնել կռիւը, թէկուզ փոքր, շատ փոքր ճեղքուածքի մը արանքէն: Իսկ եթէ պատահական գնդակ մը հանդիպէր իրեն, մտածեց Ցարօն, ու կ'երեւի բոլորովին չախորժելով այդ հեռանկարէն ձորամիջով շարունակեց ճամբան, միայն թէ, ալ աւելի բարձր ձայնով սկսաւ երգել՝ շարունակ կրկնելով.

Ահեղ կռուի մէջ մի փոքրիկ հերոս՝
Անմոռանալին կտրին Մարտիրոս ...

Ձորը քանի կը մօտենար Գործոթին, այնքան կը լայննար եւ երկու բարձր եզերքները հետզհետէ կը ցածնային, վերջ ի վերջոյ հաւասարելով դաշտին: Ցարօն ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր, թէ ինչպէս, անգիտակցաբար բարձրացած էր ձորի եզերքէն ի վեր, ու խոշոր քարի մը ետին ապաստանած: Ըսենք, Ցարօն այդ մասին մտածելու ժամանակ իսկ չունեցաւ: Այն ինչ որ հոն պարզուեցաւ իր աչքին առջեւ, սարսափելի եւ միաժամանակ գրաւիչ էր:

Դաշտի մէջ ցրուած, ինչպէս նաեւ սարի փէշերուն վրայ՝ խումբ խումբ ձիաւոր ու հետեւակ Քրտեր ետ ու առաջ կը շարժէին յարմարաւոր դիրքեր բռնելու համար, ուրիշներ անընդհատ կրակելով կ'աշխատէին մօտենալ բլրակի մը, որ լերան փէշին վրայ կոնաձեւ կը բարձրանար: Անձաւ գիւղի կողմէն դէպի սարը կը բարձրանային բազմաթիւ ձիաւորներ, որոնք, ինչպէս կ'երեւէր, կ'աշխատէին ֆէտայիներու դիրքերէն աւելի բարձր դիրքեր գրաւել Փիր Ռաշիտ սարի բարձունքներուն: Նոյն մտադրութեամբ Աղպուլախի լեռնանցքէն իջնող Քրտերը, առանց Գործոթ մտնելու, ճամբայէն կը շեղէին եւ դէպի սարը կը բարձրանային՝ ամէն կողմէ խումբը շրջապատելու համար: Ինչ որ մեծապէս կը զարմացնէր Ցարօն, ֆէտայիներու չգոյութիւնն էր. կարծես անոնք այդ ընդհանուր իրարանցումին մէջ դեր մը չունենային:

Քրտերու կազմած շատ լայն օղակի ձեւէն, Ցարօն հասկցաւ, որ տղաքը բռնած ըլլալու էին Կաքաւի Քարեր անունով բարձրութիւնը, որ Գործոթի սարի աննշան գագաթներէն մէկն էր, սաստիկ քարքարոտ բլուր մը: Որքան ալ որ Ցարօն ուշադրութեամբ կը դիտէր, սակայն այդ բլուրի վրայ ոչ շարժում եւ ոչ ալ մարդու նմանող բան մը աչքին կը զարնէր: Եւ սակայն այդ բլուրի շուրջը քրտական ձիաւորներու եւ հետեւակներու կազմած օղակը կամաց կամաց կը նեղնար: Հրացաններու զոռոցը տեւական կը դառնար:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

նալ Զօր. Ֆրանքոյի բանակին, կռուելու համար համայնավարութեան դէմ »:

Կարգ մը լուրերու համաձայն, վերջին շաբաթներու ժամանումներն ալ հաշուելով, Սպանիա հասած իտալական զինուորներու թիւն է 50,000: Գերմանացիներու թիւը կը հաշուեն 20,000:

*** Գործողութիւնները կը սաստկանան նաեւ Մատրիտի ճակատին վրայ: Կառավարական զօրքը գերագոյն փորձ մը կը կատարէ, պահելու համար Մատրիտ – Վալենցիա ճամբան:

*** « Իւմանիթէ» եւ «Փօփիւլէռ » գրոյց մը կ'արձանագրեն, որուն համաձայն 5000 հանրապետականներ դատի քաշուած են, իբրեւ դաւաճաններ եւ պիտի գնդակահարուին... Նոյն նաղբիւրին համաձայն, 8000 հոգի կոտորուած են Մալակայի նահանգին մէջ, ապստամբներու կողմէ:

«Վերադարձուցէք մեր գաղթավայրերը»

Լոնտոնի գերմանական դեսպանը երէկ ներկայացաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան, արծարծելու համար գաղթավայրերու խնդիրը: Միեւնոյն ատեն պիտի խօսէր Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքի մասին, որ գլխաւոր խոչընդոտը կը համարուի Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի գործակցութեան:

Չորեքշաբթի օր Միւնիխի անթելի կայանը ճառ մը հաղորդեց այս մասին, ի լուր աշխարհի: Ճառը կ'ըսէր.— «Ի՞նչ եղան մեր գաղթավայրերը: Մեր ձեռքէն առին, գողցան: Փոխանակ բացէ ի բաց, հրապարակաւ խոստովանե – լու այս պարագան, կը փորձեն արդարանալ հոգատարութեանց կեղծ դրու – թեամբ: Հարկ է ամբողջ ժողովուրդին մէջ կրկնապատկել պայքարը՝ ի նպաստ մեր գաղթավայրերու վերստացման: Անհրաժեշտ է որ ամէն մէկը կրկնէ միւսին.— Գերմանիա պէտք ունի գաղթավայրերու, թող ամբողջ աշխարհ իմանայ թէ գերմանական գաղթավայրերը վերադարձնելով նպաստած կ'ըլլան խաղաղութեան: Այսուհետեւ գերման ժողովուրդը միայն մէկ նշանախօսք պիտի ունենայ — «Վերադարձուցէք ինչ որ գողցաք վերադարձուցէք մեր սեփականութիւնը: Մենք կ'ուզենք որ վերադարձնեն մեր գաղթավայրերը »

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ մը երկու գիւղեր կործանեց Քոնսթանթինի նահանգին մէջ (Ալժերիա): Երկու հոգի մեռան, չորս հոգի վիրաւորուեցան:

ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ լուրջ պայքար կը մղուի Աւստրիոյ մէջ: Շարժումին միացած է նաեւ կառավարութիւնը: Վերջին շաբաթներու մէջոցին այս հարցը լրջօրէն կ'արծարծեն կաթոլիկ թերթերը, իրենց ներշնչումը ստանալով վարչապետէն: Կառավարական շրջանակները միապետութիւնը կը նկատեն ազդու միջոց մը՝ հիթլէրական թափանցումը խափանելու:

« ՓԱԽԷՔ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ԴԺՈԽՔԷՆ» .— Այս յորդորը կ'ուղղեն Սպանիայէն փախած 14 ֆրանսացի զինուորներ, իրենց ազգակից կամաւորներուն ուղղուած նամակով մը, որ հրատարակուեցաւ երէկ, միթինկէ մը վերջը: Փախստականները կ'ըսեն թէ «կռուեցանք առիւծներու պէս, բայց մեզ չունի տեղ դրին»: Այս շարժումին գլուխը անցած է Տօրիօ:

ՊՈՒՇԿԻՆԻ մահուան հարիւրամեակին առթիւ, Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն որոշեց բանաստեղծին անունով կոչել Մոսկուայի կերպարուեստի թանգարանը եւ Լէնինկրատի պետական թատրոնը: Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի մէջ փողոցներ եւ հրապարակներ ալ Պուշկինի անունով պիտի կոչուին:

Այրի Տիկին Մարիամ Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Սերոբեան եւ զաւակները (Նիւ – Եորք), Օննիկ Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեան (Սոֆիա), Այրի Տիկին Սերոբեան (Գահիրէ), ինչպէս նաեւ Ճըրկայեան ընտանիքները (Փարիզ), Տօպաճեան ընտանիքները (Ռումանիա), Օր. Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Պօշնաղեան (Փարիզ) խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի թոռան, եղբօր եւ ազգականի՝

ԲԱՐՍԵՂ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ

ղառնակսկիծ մահը, որ տեղի ունեցաւ իր երիտասարդ հասակին ու խառամնալից տարիքին մէջ, 10 փետրուար, չորեքշաբթի առաւօտ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այսօր, Ուրբաթ ժամը 9ին, իր բնակարանը, 26, Rue du Caire, Paris (2), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չընդունողներէն կը խնդրուի ներկայս նկատել իբրեւ այդ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական շաբաթօրեայ հանդիպումը վաղը, շաբաթ երեկոյ, Ակումբին մէջ, 52 rue Isidor Neujahr, Պանթէօ:

Կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Ներկայ քաղաքական կացութիւնը:

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի դասախօսական ժողովը 13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ, Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. ծրագիր-կանոնագրի մեկնաբանում: կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին երկրորդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 21 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին,

Café Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet, Métro Cadet

Դասախօս՝ Տիկ. ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Նիւթ՝ Նոր օրերու հայ հերոսը (ըստ ռազմական երգերու)

Մուտք 3 ֆր. սուրճը եւ խմորեղէնը միասին:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

կազմակերպուած Հ Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի կողմէ

13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ,

5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ՝

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ.Յ.Դ. Զաւարեան կոմիտէի կողմէ վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,

45 rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ՝

կը ցուցադրուի վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը եւ երկու ֆրանսերէն զաւեշտ (Շարլօ):

Մուտք մեծերու 4 ֆր., մինչեւ 10 տարեկան փոքրիկներու 2, անգործներու 2 ֆր.:

Տարեկան Հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի – լէ - Մուլինոյի Մասնաճիւղի դպրոցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ: 26, Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

Գիներ՝ 5, 3 եւ 1 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընոպլի ենթակոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր բոլոր ընկերներու կողմէ ընկ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ եւ պարագաներուն իրենց փոքրիկ աղջկան զառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ իր մեծ մօր մահուան առթիւ:

ՇԱՎԻԼԻ եւ շրջականներու եկեղեցկ. ընկերակցութեան վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ «Տեառնընդառաջ»ի տօնին առթիւ 13 փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 4ին, տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ, լուսավառութեան արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ եւ 14 փետրուար կիրակի օր Շավիլի եւ շրջականներու նորընտիր հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Հմայեակ վարդապետ Պաղտասարեան պիտի պատարագէ եւ իր հոգեշունչ քարոզով պիտի մխիթարէ հաւատացեալները:

Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Կրպ. Փաքոսեանի եւ մասնակցութեամբ տեղական կարող ուժերու:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու ժողովը 13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30-ին, Պ. Գարակէօզեանի սրահը, 45, րիւ տը Լա Տէֆանս:

Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները: Կը խօսի Գնդ. Պաղտասարեան, միութեան նպատակներու մասին:

ՍԵԲԱՍՏԱՀԱՅԵՐՈՒ Նահանգային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 14 փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ: Իջնել մէթրօ՝ Մէրի Իսի:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

1826ին, Շայեօի բլուրը իր այժմու Թրոքատէրօ անունը կը ստանայ, ի պատիւ այն ֆրանսական բանակներուն որոնք 1823ին գրաւեցին Քատիքսի ծովախորշին Թրոքատէրօ ամրոցը:

Իսկ 1877ին, Թրոքատէրօ անունը տրուեցաւ այն պալատին որ 1878ի, ցուցահանդէսին զուարճալիքներու եւ տօնակատարութիւններու կորիզը կազմեց: Ան յաջորդ ցուցահանդէսներուն մէջ եւս օգտագործուեցաւ իբրեւ կարեւոր շէնք: Եւ ահա 1935ին այս հսկայ պալատին մեծ մասը որմնադիրներու քանդիչ մուրճին եւ բրիչին յանձնուեցաւ, տեղի տալու համար նորակառոյց եւ աւելի արդիական պալատի մը:

Թրոքատէրոյի պալատը, վերաշինուած, արդիացուած եւ բոլորովին կերպարանափոխուած նորագոյն ճարտարապետական ջինջ կառուցուածքով մը, Շան տը Մարսի պարտէզներուն եւ էյֆէլի աշտարակին ճիշդ առանցքին վրայ հիմնուած՝ ցուցահանդէսին յատակագիծին մէջ առաւելագոյն եւ ամենալաւ վայրը պիտի գրաւէ:

Նորակառոյց պալատին երկու թեւերը, զետեղուած նախկին անքակտելի մնացած մասերուն առջեւ, 6 մէթր աւելի բարձր պիտի ըլլան քան երկբորդները: Իսկ հին թեւերը նոր զարդերով պիտի ծածկուին, ներդաշնակելու համար որդեգրուած միահամուռ ոճին հետ:

Նոր պալատը պիտի ունենայ երկու մեծ թանգարան ճեմավայրեր, զետեղուած հնագոյն ճեմավայրերուն առջեւ որոնց ծաւալը եւ տարածութիւնը կրկնապատկուած պիտի ըլլայ:

Իսկ այն թեւերու անկիւնածայրերու պորմերը (քէօշկ), որոնք աւելի կեդրոնացած պիտի ըլլան Թրոքատէրոյի հրապարակին առանցքին վրայ, նմանապէս աւելի բարձր պիտի ըլլան քան նախորդները, 35 մեթր փոխանակ 22 մէթրի:

Այս երկու պորմերուն միջեւ 60 մէթր լայնք ունեցող թափուր մաս մը պիտի պահուի, դիմացէն զմայլելի հեռանկար մը ստեղծելու համար, ինչ որ Շան տը Մարսէն դիտողին համար պիտի ներկայացնէ անծայրածիր երկրամաս մը:

Ցուցահանդէսին տեւողութեան, վերոյիշեալ պարապ մասին մէջտեղը պիտի գրաւէ ուղղահայեաց ցցուածքով բարձրաբերձ փարոս մը զետեղուած Թրոքատէրոյի հրապարակին կեդրոնը, այսինքն պատուոյ մուտքին առջեւը:

Այս մեծադիր լուսաշտարակը, որ ցուցահանդէսին ազդանշանը պիտի տայ — նոր լուսափիւռ աստղ մը Փարիզի երկնակամարին տակ — աշխարհի զանազան կողմերէն եկող խուռներամ բազմութեան իբր ուղեցոյց պիտի ծառայէ:

Թրոքատէրոյի պալատին առջեւը, դէպի Շան տը Մարս, ընդարձակ դարատափ մը պիտի տարածուի 140 մեթր լայնութեամբ, երկու փոքր շատրուաններով, իսկ աւելի վարը ընդարձակ աւազան մը շատրուաններով զեղուն՝ շրջապատուած մշտադալար կանաչութիւններով ու ծաղիկներով:

Այս դարատափէն դիտողը, երբ դէպի էյֆէլի աշտարակին կողմը նայի կը նշմարէ Սէնի հովիտը եւ Շան տը Մարսի գեղեցիկ պարտէզներուն համայնապատկերը, մինչդեռ աւելի հեռուն հանդիպակաց հորիզոնին վրայ, Զինուորական վարժարանի հեռանկարը կ'ամբողջացնէ համայնապատկերը:

Ուրեմն, դիտողներուն համար հրաշապատում հեռանկար մը, Շան տը Մարսէն դէպի Թրոքատէրոյի բարձունքը եւ փոխադարձաբար: Կրկնակի գոհացուցիչ արդիւնք մը որ աւելի քան հմայիչ պիտի ըլլայ:

ԿՐՕՆ ԶԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (3)

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Մարսէյլ – Փրատոյի Մայր - Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ կիրակի, 14 փետր. ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ, կը կատարուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ: Ներկայ կ'ըլլայ եւ կը քարոզէ ԳԵՐ. Տ. ԳԱԲԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ:

Շաբաթ երեկոյ, 13 փետրուար, ժամը 5ին, ՆԱԽԱՏՕՆԱԿ: Կ'երգուի «Լոյս Զուարթ», կը կատարուի Անդաստան եւ կը տաղերգուի «Քրիստոս փառաց »:

Յարգանքի Երեկոյթ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՏՕՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կազմակերպուած Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կ. Խաչի Օգն. Մասնաճիւղի, Ֆր. Բանակի Հայ Կամ. Միութեան, Փարիզի Հայ Բժշկական Միութեան, Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան եւ Փարիզի Համախորհրդակցական Միութեան:

13 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Րիւ Պօսիւէ թիւ 8 սրահին մէջ:

Խօսք պիտի առնեն նախաձեռնող կազմակերպութիւններուն ներկայացուցիչները:

Նուագ, երգ, արտասանութիւն:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 13 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3345

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

«ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒՑԷՔ ՄԵՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ»

Այժմ այս եղանակն է որ կը հնչէ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, ի լուր աշխարհի:

Այլեւս մէկդի դրուած են նախկին վերապահումները, և պետական, լրագրական, քարոզչական բոլոր մեքենաները լարուած են, կարելի եղածին չափ ուժգին հնչեցնելու համար նոր ազդանշանը:

Դեռ երկու օր առաջ էր որ Գերմանիոյ ամենամեծ կայաններէն մէկը՝ Միւնիխի ռատիօն կը յանձնարարէր բոլորին.

— Այսուհետեւ գերման ժողովուրդը միայն մէկ նշանախօսք պիտի ունենայ,— «Վերադարձուցէք մեր գաղթավայրերը, վերադարձուցէք ինչ որ գողցաք, վերադարձուցէք մեր սեփականութիւնը»:

Արդէն իսկ յօրինուած է երգ մըն ալ, «Գաղթավայրերու երգը», մարտաշունչ եղանակով մը: Այդ երգին չորրորդ տունը կ՚աղաղակէ.

Գերմանիա պէտք ունի տարածութեան,
Անոր ուժը չի գիտեր հանգստանալ:
Թող՚ր, արծիւդ Գերմանիոյ,
ինչ որ օր մը սեղմեցին քու ճիրաններդ
գերմանական հող է:
Գերմանական սիրտերը կը վառին
Գաղթավայրերու համար
Այսօր եւ ընդ միշտ:

Նոյն պայքարին համար կ՚օգտագործուին եւ գրականութիւնը, եւ բանաստեղծութիւնը, եւ թատրոնը, ինչպէս արդի արհեստագիտութեան նորութիւնները: Յօրինուած են մասնաւոր թատերախաղեր, իսկ պատկերազարդ գրքոյկներու եւ հատորներու թիւը կարելի չէ հաշուել: Ամէն օր նոր հրատարակութիւն մը լոյս կը տեսնէ, յիշեցնելու համար «գերմանական անմոռանալի հողերը»:

Թերեւս մենք, արմատախիլ բազմութիւններս այնքան զբաղած չենք մեր սեփական հայրենիքով, մանաւանդ «կորուսեալ»ով, որքան արդի Գերմանիոյ զաւակները՝ հեռաւոր Ափրիկէի երբեմնի գաղթավայրերով,— Քամերուն, Թոկօ եւն.:

Իսկ հարցը արդէն պաշտօնապէս ալ դրուած է սեղանի վրայ:

Հինգշաբթի օր, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը ներկայանալով Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը, ամբողջ մէկ ու կէս ժամ խօսեցաւ այդ մասին:

Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Թերթերը կը գրեն թէ երկու ներկայացուցիչները խօսեցան գլուխ գլխի, դուրս հանելով նոյնիսկ թարգմաններն ու քարտուղարները:

Բայց եւ այնպէս, երկար չեն կրնար տեւել այսպիսի գաղտնիքները: Ուշ կանուխ կը պարզուի ամէն բան: Մանաւանդ որ, հարցը աւելի ուժգնօրէն պիտի արծարծուի այսուհետեւ, պաշտօնապէս դրուած ըլլալով սեղանի վրայ:

Եւ, հակառակ բոլոր չկամութեանց, կը թուի թէ Լոնտոն ինք պիտի փորձէ ելք մը գտնել, որպէսզի աւելի չբարդանայ միջազգային կացութիւնը:

Մեծն Բրիտանիա մինչեւ հիմա զանազան ծրագիրներ մշակեց, Գերմանիան նորէն Ժընեւ տանելու, գոնէ կարգ մը միջազգային յանձնառութեանց հետ կապելու համար:

Բոլոր փորձերը ձախողեցան: Հիթլէր նախընտրեց գործել այնպէս ինչպէս ծրագրած էր առաջին օրէն:

Աստիճանաբար թօթափելով զանազան կաշկանդումներ, ան վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը (1934 մարտ 16), վերակազմեց օդատորմիղը, կը վերաշինէ նաւատորմը, վերագրաւեց Հռենոսեան շրջանը (1935 մարտ 7) եւն.: Մէկ խօսքով, հրապարակաւ պատռեց Վերսայլի դաշնագիրը:

Նախապէս իր ուզածն էր իրաւունքներու հաւասարութիւն եւ պատիւ:

Այժմ ուրիշ բան մըն ալ կ՚ըսէ.— Բացարձակապէս կը մերժէ որ եւ է պատասխանատուութիւն՝ Մեծ Պատերազմին մէջ:

Այս ժխտումը շատոնց կը լսուէր, իսկ այս տարի անգամ մըն ալ պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ Հիթլէրի բերնով, յունուար 30ին, ազգային-ընկերվարական իշխանութեան 4րդ տարեդարձին առթիւ.

— «Ամէն բանէ առաջ եւ հանդիսաւորապէս կը ցաւիմ որ Գերմանիոյ ստորագրութիւնը դրուած է Վերսայլի դաշնագրին այն յայտարարութեան տակ որով Գերմանիա կ՚ընդունի պատերազմին պատասխանատուութիւնը»:

Այդ նոյն ճառին մէջ էր որ, «Առաջնորդ»ը պաշտօնապէս մէջտեղ կը դնէր գաղթավայրերու խնդիրը: «Գաղթավայրերու պահանջը բացարձակապէս բնական է մեր այնքան խճողուած երկրին համար եւ միշտ պիտի յուզուի»:

Այսքան բացորոշ յայտարարութենէ մը վերջ, Հիթլէրի ներկայացուցիչը ինչո՞ւ կը դիմէ ուղղակի Անգլիոյ, քանի որ անոր իշխանութեան տակ անցած է իր գաղթավայրերուն մեծ մասը, «հոգատարութեամբ եւ մասամբ նորին»:

Հակառակ իր բոլոր յուսախաբութեանց, հիթլէրական Գերմանիան երբեք չուզեր պաղեցնել Մեծն Բրիտանիան: Գիտնալով հանդերձ անոր չկամութիւնը, նորէն կը դիմէ անոր, որովհետեւ գիտէ թէ դարձեալ անոր կ՚իյնայ վճռական դերը, եթէ որ եւ է զիջում պիտի կատարուի ի հաշիւ ուրիշներու: (Կ՚ըսեն թէ Ֆրանսա պատրաստ է վերադարձնելու իր հոգատարութեան յանձնուած գերմանական գաղթավայրերը, եթէ ...):

Մնաց որ, Լոնտոնի մէջ ալ հոսանք մը կազմուած է արդէն, որ թեր կ՚ելլէ Գերմանիոյ.— «Իր դրացիները գաղթավայրեր ունին, ինչո՞ւ Գերմանիան ալ չունենայ»:

Կը գտնուինք նոր սակարկութեանց առջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ԻՐ ԵՐԿՐԻՆ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Դիտողութիւններ Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին դէմ

Լոնտոնի գերմանական դեսպանը հինգշաբթի օր Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը գնաց բեռնաւորուած ծանր թղթածրարով մը: Արտաքին նախարար Պ. Իտըն արձակուրդի գացած ըլլալով, դեսպանը ընդունուեցաւ անոր փոխանորդին, Լորտ Հըլիֆաքսի կողմէ: Տեսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ, բացարձակապէս գաղտնի: Նոյնիսկ թարգմաններն ու քարտուղարները դուրս հանուած էին: Այնպէս որ, մամուլը չկրցաւ իմանալ խօսակցութեանց բոլոր մանրամասնութիւնները: Հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը պարզապէս կ՚ըսէ թէ «կարծիքներու փոխանակութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիան եւ Գերմանիան շահագրգռող շարք մը հարցերու մասին եւ թէ Ֆօն Ռիպպէնթրոփ վերջերս Պերլին գացած ըլլալով, կրցաւ իր կառավարութեան տեսակէտները յայտնել այս հարցերու մասին»:

Լաւատեղեակ շրջանակներու տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական դեսպանը յայտնած է թէ իր երկիրը նախկին գաղթավայրերուն պէտք ունի ոչ թէ ներգաղթի, այլ հում նիւթերու համար: Յետոյ խօսելով Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքի մասին, դեսպանը բացատրած է թէ իր կառավարութիւնը կը սպասէ որ կա՛մ ջնջել հաշակուի դաշնագիրը, եւ կամ հիմնովին փոխուի, զինուորական հանգամանքը վերածելով անվնաս ձեւի մը: Հակառակ պարագային, Գերմանիա միշտ պիտի մերժէ արեւմտեան դաշինքը եւ պիտի չգործակցի եւրոպական ընդհանուր կարգադրութեան մը որուն կը մասնակցի Խ. Միութիւնը:

*** Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ գերմանական դեսպանը պնդած է որ վերադարձուին նախկին գաղթավայրերը, որովհետեւ Գերմանիոյ ժողովուրդը միշտ կ՚աճի եւ երկիրը նեղ կուգայ: Լորտ Հըլիֆաքս պատասխանած է թէ այս խնդիրը միայն Անգլիոյ չի վերաբերիր, այլ եւ ուրիշ պետութեանց եւ թէ Ժընեւի մէջ յանձնախումբ մը արդէն կըզբաղի հում նիւթերու հարցով: Այս առթիւ լորտը բացատրած է թէ Անգլիա գաղտնիք չունի Ֆրանսայի համար, միջազգային քաղաքականութեան մէջ:

Տեսակցութեան ատեն, նախ գերմանական դեսպանը խօսած է աւելի քան մէկուկէս ժամ, պարզելով իր կառավարութեան տեսակէտները: Յետոյ լորտ Հըլիֆաքս իր պատասխանին մէջ շեշտեր է թէ Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ համաձայնութիւնը այնքան ամուր է որ ամէն բան անմիջապէս կը հաղորդուի Ֆրանսայի: Յետոյ ակնարկելով Հիթլէրի ճառին, հարցուցեր է թէ ի՞նչ են Գերմանիոյ բուն դիտումները Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ:

Վարչապետին ոգեւորական կոչը Փարիզի Ցուցահանդէսի բանուորներուն

Վարչապետ Պ. Լէօն Պլում հինգշաբթի օր Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսի շինութեանց վայրը երթալով, ճառ մը խօսեցաւ 10,000 բանուորներու առջեւ: Վարչապետը ներկայացաւ իբրեւ «ընկեր» եւ խօսեցաւ մտերմօրէն, յորդորելով կարելին ի գործ դնել, ճիշդ մայիս 1ին հասցնելու համար ցուցահանդէսը: «Մենք կ՚ուզենք որ Ֆրանսայի միտքին, Ֆրանսայի արուեստին, Ֆրանսայի բանուորական աշխատանքին ցուցահանդէսը ճիշդ ժամանակին բացուելով Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան կողմէ, բովանդակ աշխարհի առջեւ ապացուցանէ թէ ի՛նչ էք դուք, ինչ ենք մենք, ինչ է այս երկրին հանրապետական, ընկերվարական եւ համայնավար ժողովուրդը»:

Մենք բոլորս հարկադրուած, դատապարտուած ենք յաջողութեան: Այսօր փետրուար 11 է, շատ ժամանակ չունինք մեր առջեւ: Ահագին գործ կայ տակաւին: Երկու ամիս առաջ 5000 բանուորներ կ՚աշխատէին, այսօր աւելի քան 10,000են: Դեռ նոր բանուորներ պիտի առնուին: Հարկ է կրկնապատկել, եթէ կարելի է եռապատկել հերթապահ խումբերը (էքիփ): Այժմ, ընկերներ, անհրաժեշտ է աշխատիլ նաեւ շաբաթ եւ կիրակի: Պէտք է ամէն տեղ կազմակերպել շաբաթ եւ կիրակի օրերու աշխատանքը: Հարկ է աշխատիլ գիշեր ցերեկ, մինչեւ մայիս 1: Մասնաւոր վճարումներ պիտի ըլլան գիշերային եւ յաւելուածական աշխատանքի համար»:

Թէ ճառին ատեն եւ թէ վերջը, բանուորներու ծափերուն եւ խանդավառութեան կանչերուն մէջ կը լսուէին հետեւեալ բացագանչութիւնները,— «Պէտք է օգնաւ եւ Թնդանօթ ղրկել Սպանիա» — «Իսկ մեր աշխատավարձքի 5 առ հարիւր յաւելո՞ւմը» եւն.:

Վարչապետին կ՚ընկերանային երկու նախարարներ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւ համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը, որոնք նոյնպէս խօսեցան, միեւնոյն յորդորներն ուղղելով:

Պատրաստութիւններ նոր պատերազմի համար

Գնդ. Թոմաս, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարութեան զինուորական-տնտեսական բաժնին վարիչը, ուշագրաւ դասախօսութիւն մը կարդաց Գերմանիոյ քառամեայ ծրագրի մասին, զայն կապելով ապագայ պատերազմի մը պահանջներուն հետ: Այդ ծրագրին շնորհիւ, այլեւս պիտի չկրկնուին այն կազմակերպական սխալները որոնց հետեւանքով Գերմանիա կորսնցուց վերջին պատերազմը: Բանախօսը յատկապէս ծանրանալով այս կէտին վրայ, շարունակեց.

— «Յիշեցէք որ, բացի ռազմաճակատին վրայ ինկած զինուորներէն, 800 հազար հոգի մեռան սնունդի պակասէն: Յիշեցէք նաեւ որ հում նիւթերու պակասը խանգարեց կամ ուշացուց զինուորական գործողութիւնները, օրինակ Վէրտէօնի դէմ եւ թէ մեր բանակները հարկադրուեցան յառաջանալ մինչեւ Ռումանիա եւ Ուկրայնա, քիչ-շատ կազմակերպուած պարենաւորում ապահովելու համար: Մէկ խօսքով, մենք պատերազմը կորսնցուցինք, որովհետեւ չէինք ըմբռնած զինուորական գործողութեանց եւ տնտեսական ռազմավարութեան սերտ առնչութիւնը, որովհետեւ ստորադնահատեր էինք մեր հակառակորդներուն տնտեսական աղբիւրները, գերագնահատելով մեր հնարաւո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Վ ԿԱՅ ԴԷՊԻՆ ԵՏԵՒ ...

Զինուորցու խաղցողներուն մէջ են գլխաւորաբար Հօկերը, իրենց թերթով, փերթով ու ծոռներով:

Արդ, Հօկ կը նշանակէ Հայաստանի Օգնութեան կոմիտէ, որ ուրիշ գործ չունի, բայց եթէ օժանդակել Հայաստանի տնտեսական վերելքին, ներգաղթ կատարել s'il vous plaît, Հայաստան սիրցնել, ոչ թէ մեզի, այլ լըվանթէններուն:

Սակայն եկուր տես, որ մեր Հօկը ուրիշ հոգ չունի, բայց եթէ այսօր զինուորցուներու կռնակով, (երէկ խանզատեանի կռնակով) զանգուածային փրանսահպատակութիւն պահանջել... վասն փրկութեան ազգիս Հայոց:

Կը տեսնէ՞ք կոմեդիան,— ներգաղթի այս առանձնաշնորհեալ առաքեալները կը պահանջեն հայ երիտասարդները փոխադրել ոչ թէ մայր-հայրենիք, այլ օտարութեան ծոցը: Ինչո՞ւ,— հոս է թաղուած շան գլուխը:

Մոսկուա շատ կը հետաքրքրուի ինչպէս ներման Ռուսերով, նոյնպէս հայկական արտասահմանով: Երբ օրին մէկը եւրոպական թերթերը վերստին հոլովեցին հայկական օջախը, Մոսկուա ներգաղթի լուր մը նետեց հրապարակ: Զըլլայ թէ Հայերը, արտասահմանի մէջ, կազմակերպուին ու ծրագրի մը կապուին: Երեւի Մոսկուա հասկցաւ որ ներգաղթի փշրանքներով չի խաբուիր այլեւս հայկական արտասահմանը, բայց ուզեց յամառիլ նաեւ իր ծրագրին մէջ՝ քայքայել հայածոյլ սփիւռքը: Պէտք չէ որ գոյութիւն ունենայ թրքահայ դատին ժառանգորդը, որպէսզի եւրոպական ոչ մէկ պետութիւն փորձէ կենդանացնել այդ դատը՝ աշխուժութիւն պարգեւելով Սփիւռքի հայութեան:

Եւ եթէ Հայերը կարելի չէ ամբողջովին փոխադրել Հայաստան, որպէսզի չզօրծեն արտասահմանի մէջ, գէթ կարելի է հայութենէ հանել զանոնք՝ հպատակ դարձնելով որ եւ է երկրի:

Այն օրը որ մեռաւ Սփիւռքի հայութիւնը,— հպատակ դարձաւ այս կամ այն պետութեան,— ալ ո՞վ իրաւունք ունի զբաղելու հայկական դատով:

Թուրքիոյ մէջ միլիոնաւոր Հայեր մեռան,— հողը թէթեւ վրանին, մեզի ի՞նչ: Հայոց պատմութիւնը, հողային դարաւոր իրաւունքի մը անունով, բոցավառեր է սերունդներ,— մեզի ի՞նչ: Ազատագրութեան ճամբուն վրայ, արաբական անապատներուն մէջ մորթոտուեցան հայ երիտասարդներ, հարսներ, մայրեր, պառաւներ, որբեր,— մեզի ի՞նչ, մենք շատո՛նց մոռցանք զանոնք, հիմա *չարչի*ի մեր յաջողութիւններուն համար հպատակութիւն է անհրաժեշտ:

Եւ Հօկը այսպիսի տրամադրութիւններ կը շինէ կամ կ՚օգտագործէ, հիմա, զինուորցուներու կռնակին վրայ:

Սրիկանե՛ր:

Զ. Ռ. Միութիւնը, միակ կազմակերպութիւնը, որուն անդամներուն մեծամասնութիւնը զինուորցու է, բարեբախտաբար գործիք չդարձաւ այս Ազգային Հոգին (Հօկին): Որովհետեւ Զոմը գիտէ թէ զինուոր երթալը ուրիշ բան է, պատերազմի երթալը ուրիշ բան: Գիտէ թէ կուգայ ատենը, երբ պիտի պահանջէ մեծ փոխարինութիւնը: Զոմը, շատ կանուխ, երբ դեռ զինուոր չէին ուզեր մեզմէ, մարդ կը փնտռէր, որպէսզի զինուորական կրթութիւն տան իրեն, առանց բան մը ուզելու փոխարէն: Այո, հայ զինուորցուն իրաւունք ունի որոշ փոխարինութիւն պահանջելու իր ծառայութեան համար, սակայն չենք ուզեր որ Հօկի կամ *չարչի*ի հաշիւներով՝ արատ քսէ հայ երիտասարդութեան ճակատը, ուրանալով ազգային դատ մը:

Զինուորցու խաղցողները ունին նաեւ ուրիշ ցաւ մը,— պայքար Օփիսներու դէմ: Այդ պայքարը, սակայն, ոչ մէկ կապ ունի երիտասարդութեան հետ,— ընդհակառակն, ես պիտի ուզէի որ Օփիսները մնան, պատժելու համար զանոնք: Այլապէս, ես ի՞նչպէս պիտի կարենայի հաստատել թէ նախապատերազմեան սերունդը ի՛նչպէս կը վարէր ազգը, երբ պնդէի թէ նոր եւ հասած սերունդը բոլորովին տարբեր ճամբով պիտի առաջնորդէր այս դժբախտ ժողովուրդը:

ԱՐԱՋ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ՊՈՒՇԿԻՆԻ, ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԷՆ ՔԱՂՈՒԱԾ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ:

Պուշկինի հարիւրամեակը Խ. Միութեան մէջ

Մեծ բանաստեղծին մահուան հարիւրամեակը ամբողջ Խ. Միութեան մէջ տօնուեցաւ արտակարգ շքեղութեամբ: Այս առթիւ հանդիսաւոր ժողով մը գումարուեցաւ Մոսկուայի մեծ թատրոնին մէջ: Ներկայ էին Սթալին, Մոլոթով, Քականովիչ, Վորոշիլով, Օրժոնիկիձէ, Միկոյեան, Եժով եւայլն, ինչպէս եւ դեսպանները: Սրահը կը յորդէր գրագէտներով, բանաստեղծներով, բանուորներով, ուսանողներով եւ արուեստագէտներով: Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին քարտուղարը՝ Պուպնով, որ նախագահն է Պուշկինի կոմիտէին, բացման ճառը արտասանեց: Ճառեր խօսեցան նաեւ համաշխարհային գրականութեան կաճառին տնօրէնը՝ Լուփօլ եւ փրոֆ. Օրլով (յանուն գիտութեանց ակադեմիային): Յետոյ տեղի ունեցաւ նուագահանդէս մը:

Ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, քաղաքներու, հաւաքական տնտեսութեանց, գործարաններու, նաւերու, դպրոցներու, թատրոններու մէջ տեղի ունեցան ժողովներ եւ եղան ճառախօսութիւններ՝ Պուշկինի մասին: Ներկայացումներու եւ նուագահանդէսներու մէջ արտասանուեցան բանաստեղծին քերթուածները: Բոլոր թերթերը բացառիկ թիւեր նուիրեցին Պուշկինի: «Փրավտա» իր խմբագրականին մէջ բացատրելով տօնակատարութեան տրուած արտակարգ նշանակութիւնը, կը գրէ.

— «Պուշկին ամբողջովին մեզի կը պատկանի եւ մեր ժամանակին. ան կ՚ապրի եւ դեռ երկար պիտի ապրի ապագայ սերունդներուն մէջ: Պուշկին, փառքը եւ հպարտութիւնը ռուս մեծ ժողովուրդին, երբեք պիտի չմեռնի: Ռուս ժողովուրդը աշխարհի տուաւ հանճարեղ Պուշկին մը: Ռուս ժողովուրդը իրաւունք ունի հպարտանալու իր դերով՝ պատմութեան մէջ, իր գրագէտներով եւ բանաստեղծներով: Պուշկին փառքն է մեր ժողովուրդին եւ ժողովուրդը իր գործունէութեամբ կը բազմապատկէ այդ փառքը»:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ Պերլինի վրայ սաւառնած ատեն, վառելանիւթի շտեմարանը պայթեցաւ: Օդանաւը ինկաւ քաղաքին ամէնէն բանուկ փողոցներէն մէկուն մէջ եւ ելեկտրական հոսանքի մը զարնուելով, վայրկենապէս մեռցուց հինգ հոգի: Հանրակառքի պաշտօնեաներ եւ շատ մը անցորդները ծանրապէս այրեցան բռնկած վառելանիւթէն: Բեռնատար կառք մը մոխիր դարձաւ:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԸ

Մոսկուայի երկրորդ դատավարութեան պատմական արժէքը կը կայանայ անոր մէջ, որ այդ դատավարութեան ընթացքին հակաստալինեան բանակը լայն լուսաբանութիւններով յստակօրէն պարզեց իր գործելակերպը եւ, մասնաւորապէս, քաղաքական ծրագիրները: Գլխաւոր ամբաստանեալներ Փիաթաքովը, Սոքոլնիքովը Ռատէկը եւ Սերեբրեաքովը ոչ միայն դատարանին ներկայացուցին իրենց ծրագիրը, այլ եւ մատնանշեցին այն գործնական միջոցները, որ ձեռք էին առած այդ ծրագիրը գլուխ հանելու համար:

Հակաստալինեան թեւին գործնական քայլերէն մէկը եղած է դաւադրական խմբակներ կազմակերպել Անդրկովկասի մէջ: Ամբաստանեալներէն Սերեբրեաքով, որ Լէնինի օրով եղած է համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղարներէն մէկը, իսկ Ստալինի ատեն Թրոցկիական կեդրոնի անդամ, եւ որուն այդ կեդրոնը յանձնարարած է եղեր ստալինեան ղեկավարութեան դէմ դաւադրական կազմակերպութիւն յառաջ բերել Անդրկովկասի մէջ, դատարանին առջեւ տուած իր ցուցմունքներուն մէջ կը պատմէ.—

«1934ին Մոսկուա եկաւ Մտիվանին եւ ուզեց տեսակցիլ ինծի եւ Փիաթաքովի հետ: Օր մը միասին գացինք ճաշարան: Մտիվանին յայտնեց թէ իրենց գործունէութիւնը կը ծաւալի (Վրաստանի մէջ), արդէն նկատի են առած կեդրոնին անդամակցող թեկնածուներ եւ հրահանգներ կ'ուզէ: Երեք հոգի կը ճանչնայինք (թեկնածուներէն),— Մտիվանի, Քաւթարաձէ եւ Միշա Օքուճաւա, իսկ միւս երկուքը՝ Ջիխլաձէ եւ Նիքօ Քիքնաձէ ինծ եւ Փիաթաքովին անծանօթ էին: Մտիվանին պարզեց անոնց նկարագիրը եւ ներկայացուց իբրեւ հին Թրոցկիականներ եւ մարտական ընկերներ, խնդրելով որոշ վստահութիւն: Մենք չընդդիմացանք եւ այդ ձեւով հաստատուած եղանք իրենց կեդրոնը: Անոնք որոշած էին ահաբեկել Բերիան: Ես եւ Փիաթաքով խորհուրդ տուինք այդպիսի քայլ չառնել, զգալով, որ Բերիայի սպանութիւնը կրնայ արգելք հանդիսանալ Ստալինի դէմ ծրագրուած ահաբեկումին: Մենք առաջարկեցինք, եթէ անոնք իրենց տրամադրութեան տակ ուժեր ունին, նախապատրաստել Ստալինի սպանութիւնը, միեւնոյն ատեն չզգրգռելով հետաձգել Բերիայի ահաբեկումը:

Դատախազ.— Զգուշացնելո՞վ:

Սերեբրեաքով.— Զգուշացնելով: Մենք որ եւ է պարագայի տակ չէինք յանձնարարեր ահաբեկում կատարել Բերիայի դէմ՝ մինչեւ Ստալինի սպանութեան իրագործումը:

Դատախազ.— Հետեւաբար, եթէ ճիշդ եմ հասկցած, Մտիվանիի առաջարկած մէկ ահաբեկումի փոխարէն դուք ծրագրած էիք երկո՞ւ ահաբեկում:

Սերեբրեաքով.— Այո: Երբ 1935ին տեսնուեցայ Փիաթաքովին հետ, խնդիր ծագեցաւ ահաբեկել նաեւ Եժովը:

Մտիվանիին յանձնարարուեցաւ հնարաւորութիւն ստեղծել միանալու Հայաստանի մէջ Դաշնակներու, Ադրբէջանի մէջ Մուսավաթականներու եւ Վրաստանի մէջ վրաց մենշեւիկներուն հետ:

Դատախազ.— Իրական ի՞նչ էր եղած այդ որոշումը գործադրելու համար:

Սերեբրեակով.— 1935ին Մտիվանին ինծ յայտնեց թէ Դաշնակներու եւ Մուսավաթականներու հետ կապ հաստատելու տրամադրութիւններ է չօշափած, իսկ մենշեւիկներուն հետ համաձայնութիւն էր կնքուած: Մտիվանի մենշեւիկներուն հետ կապ էր հաստատած այն հիմունքով, որ Անդրկովկասի մէջ Վրաստանին կը վերապահուի գերակշռող ազդեցութիւն:

Դատախազ.— Վրաստան իր ազդեցութեա՞ն կ'ենթարկէ Հայաստանը եւ Ադրբէջանը:

Սերեբրեաքով.— Այո: Իբրեւ անկախ պետութիւն Անդրկովկասի մէջ ան կ'ունենայ վարիչ դեր («Պրաւդա», 1937, յունուար 26: Բոլոր ընդգծումները մենք կատարած ենք: Ա.)

Այսպիսի ցցուն փաստի մը առջեւ մեկնութիւններն աւելորդ են: Սակայն անհրաժեշտ կը նկատենք տալ քանի մը լուսաբանութիւններ:

Մտիվանի հին համայնավարներէ մէկն է եւ Անդրկովկասի խորհրդայնացման շրջանին մեծ դեր կը խաղար:

1920ին Լեկրանի հետ միասին Հայաստան եկաւ բանակցելու հանրապետական կառավարութեան հետ: Նոյն տարուան նոյեմբերին, իբրեւ Խորհ. Ռուսիոյ ներկայացուցիչ, Խատիսեանի պատուիրակութեան հետ Մտիվանի մեկնեցաւ Ալեքսանդրապոլ՝ մասնակցելու հաշտութեան բանակցութիւններուն: Թուրքերը մերժեցին անոր մասնակցութիւնը եւ Մտիվանի մնաց Ալեքսանդրապոլ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ միթինկներ կազմակերպելով եւ Հայաստանի պատուիրակութեան դէմ դաւեր լարելով: Վրաստանի խորհրդայնացումէն վերջ Անդրկովկասի մէջ պետական կարեւոր պաշտօններ վարեց եւ ատեն մը եղաւ խորհրդային առեւտրական ներկայացուցիչ Ֆրանսայի մէջ:

Օքուճաւա 1921—22ին Վրաստանի համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարն էր: Իսկ Քաւթարաձէ որքան կը յիշեմ՝ եղած է Վրաստանի խորհ. կառավարութեան նախագահ:

Իր ատենին այս երեք վրացի համայնավար պարագլուխները հակառակ էին Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան կազմութեան եւ յամառօրէն ընդդիմացան Մոսկուայի: Անոնք կը հանդիսանան յայտնի «ուկլոնիստական» (անջատողական) շարժման հիմնադիրները եւ ամէն ջանք կը թափէին պահպանելու խորհ. Վրաստանի անկախ գոյութիւնը: Այս երեքը նոյնպէս յայտնի են իրենց ՀԱԿԱՀԱՅ տրամադրութիւններով: Վրաց «ուկլոնիստ» համայնավարները, 1922ին չյաջողելով վիժեցնել Անդրկովկասի Դաշնակցութեան գաղափարին իրագործումը, յանուն խորհ. Վրաստանի անկախութեան լծուեցան յարատեւ պայքարի: Գործօն կերպով մասնակցեցան համայնավար բոլոր ընդդիմադիր շարժումներուն եւ իրենց նպատակին հասնելու համար որ եւ է միջոցի առաջ կանգ չառին: Ինչպէս կը վկայէ Սերեբրեակով, անոնք որոշած էին ոչ միայն սպաննել Բերիան, այլ եւ ստանձնած էին Ստալինի ահաբեկումը: Եւ սա առաջին լուրը չէ: Անցեալ տարի օգոստոսին Վրաստանի համայնավար կազմակերպութենէն վտարուեցան քանի մը համայնավարներ, «որոնք 1927ին մասնակցել են Դումբաձէի բնակարանում տեղի ունեցած ժողովին, ուր խօսուել է Ստալինը ահաբեկելու մասին»...

Անցեալ տարուան սեպտեմբերին եւրոպական հեռագրական գործակալութիւնները հաղորդեցին թէ Պաթումի մէջ երեւան է հանուած դաւադիր համայնավարներու կեդրոն մը, որ որոշած է եղեր ահաբեկել Բերիան: Ծրագիրը կ'աւելցնէր թէ այս առթիւ, ձերբակալուած են 40 հոգի, որոնց մէջ նաեւ Ստալինի մէկ ազգականը՝ Նոյ Ջուղաշվիլի:

Իսկ թէ որքան ճիշդ են Մտիվանիի կեդրոնի կապերը հայ համայնավարներու հետ, առ այժմ կը մնան մութին մէջ: Միայն յայտնի է, որ խորհ. մամուլը Ներսիկ Ստեփանեանի ընդդիմադիր խմբակը կը մեղադրէր թէ կապ են ունեցած Մտիվանիի հետ եւ ահաբեկչական նպատակներ են հետապնդած: Իսկ չէ՞ որ Ներսիկ Ստեփանեանը ցոյց կը տրուի իբրեւ Դաշնակցութեան գործակալ... Այս է հիմք ծառայած Սերեբրեակովին յայտնելու որ իբր թէ Մտիվանին «Դաշնակներու հետ կապ հաստատելու տրամադրութիւններ է չօշափած»: Այս վկայութիւնը կու գայ հաստատել որ Հայաստանի ընդդիմադիր համայնավարները Դաշնակցութեան հետ ոչ եւ է կապ չեն ունեցած եւ Բերիան ու Ամատունին հասարակ բանսարկուներ են:

Ինչ կը վերաբերի Մտիվանիի եւ վրաց մենշեւիկներուն յարաբերութեանց, համաձայն Սերեբրեակովի ցուցմունքին՝ կատարուած իրողութիւն է: Այդ այնքան ալ ցնցող յայտնութիւն մը չէր ըլլար, եթէ մեր աչքին առջեւ չունենայինք վրաց համայնավար — մենշեւիկներուն համաձայնագիրը: Երբ դատախազը կը հարցնէ, թէ համաձայն այդ դաշինքի՝ Վրաստան իրե՞ն պիտի ենթարկէր Ադրբէջանը եւ Հայաստանը, Սերեբրեակով առանց վարանումի կը պատասխանէ — Այո:

Այս վճռական «այո»ն է, որ կը մերկացնէ Վրացիներու իրական դէմքը: Ստալինեան Բերիան արդէն իսկ ա- պահուած էր Վրաստանի գերակշիռ դերը Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան մէջ: «Թրոցկիական — ուկլոնիստ» Մտիվանին եւ մենշեւիկները միջոցներ են ձեռք առած պահպանելու Վրաստանի գերակշռութիւնը այն պարագային, երբ տապալի Ստալինի իշխանութիւնը եւ լուծուի Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը:

Ստալին ամուր կեցած է իր գահին վրայ, սակայն, համաձայն խորհ. նոր սահմանադրութեան, լուծուեցաւ Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը: Հակառակ ատոր, Վրաստան կը պահէ իր «գերակշիռ ազդեցութիւնը» Անդրկովկասի մէջ:

Որովհետեւ լուծուեցաւ Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը, սակայն չլուծուեցաւ Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէն, որուն վարիչ քարտուղարը կը մնայ Բերիան, որ միաժամանակ քարտուղարն է Վրաստանի համայնավար կուսակցութեան:

Իսկ որո՞ւն յայտնի չէ, որ անդրկովկասեան անջատ խորհրդային հանրապետութիւններուն տնտեսական եւ վարչական կեանքը կը վարեն ոչ թէ այդ երկիրներու կառավարութիւնները, այլ կուսակցութեան անդրկովկասեան վերին մարմինը, որ տեղաբար նստած է Թբլիսի (Թիֆլիս):

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ. Գ.— Բերիան եւ Ամատունին ամէն կերպ կը ջանան Աղասի Խանջեանները, Ներսիկ Ստեփանեանները, Դ. Սիմոնեանները եւ Աքսէլ Բակունցները լծել Թրոցկիի կառքին՝ նոյնացնելով Հայաստանի մէջ յառաջ եկած ընդդիմադիր տրամադրութիւնները Թրոցկիական տեսակէտներուն հետ: Միւս կողմէ Բերիա - Ամատունին այդ նոյն մարդիկը կը մեղադրեն իբրեւ «ազգայնական - դաշնակցական»: Եւ երրորդ, հայ ընդդիմադիր համայնավարներու գլխաւոր յանցանքներէն մէկն ալ կը նկատուի այն, որ անոնք արծարծած են հակավրացական տրամադրութիւններ:

Հարց է այժմ,— ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ «ազգայնական եւ հակավրացի» Խանջեան մը կամ Բակունց մը եւ ուրիշներ գործակցին Թրոցկիստ Մտիվանիներուն հետ, որոնք տապալելով Բերիան, կը ձգտէին ալ աւելի իրենց մականին տակ առնել Խորհ. Հայաստանը:

Ա. Ա.

ԲԱՄՊԱԿԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Այն օրէն ի վեր որ խորհրդային դարձաւ Ռուսիան, բամպակն ալ արժանացաւ պատիւի: Որովհետեւ, խորհրդային հանրապետութեանց Միութիւնը, ինչպէս ուրիշ յարդերու մէջ, նմանապէս բամպակի տեսակէտով ալ, ընդգրկեց ինքնաբաւ դառնալու դրութիւնը: Եւ Ռուսիա՝ աշխարհի մէկ վեցերորդ համեմատութեամբ՝ ըլլալով ընդարձակ երկիր մը եւ ունենալով կլիմայական զանազանութիւն՝ մշակութեանց պէտքերը լրացնող, ամէն տեսակ յարմարութիւն կ'ընծայէ բազմամշակութեան: Եւ այն օրէն ի վեր որ Թուրքեստան դարձաւ ռուսական սեփականութիւն, բամպակի մշակութիւնը ունեցաւ հսկայաքայլ յառաջդիմութիւն, այս ուղղութեամբ Անդրկովկասը ձգելով շուքի մէջ: Մտնենք պահ մը Թուանշաններու պերճախօս ցանցին մէջ:

Ռուսական յեղափոխութենէն ետք, բամպակի արտադրութիւնը ինկաւ եւ 1922էն սկսեալ, նորէն վերելք մը ունեցաւ եւ 1932ին հասաւ մօտ 5.400.000 արտավարի (էյքըր): Բայց 1934ին ինկաւ 4.800.000 արտավարի: Արտադրութիւնը՝ մշակուած տարածութեան աճման հետ համեմատական չէ եղած: 1933ին բամպակ մշակուած տարածութիւնը 1927էն երկուքուկէս անգամ աւելի ըլլալուն հակառակ, արտադրութիւնը հազիւ 70 առ հարիւր եղած է: 1924—25էն 1933—34, տասը տարիներու միջինը՝ իւրաքանչիւր 479 քաշնոց (փաունտ) 1.274.900 հակ եղած է, այսինքն համաշխարհային արտադրութեան 4.85 առ հարիւրը:

Խորհրդային կառավարութիւնը մեծ ջանքեր ըրած է բամպակի բերքը շատցնելու եւ իր տեսակները ազնուացնելու համար, բայց այս ջանքերուն մեծագոյն մասը ապարդիւն անցած է, բամպակի մշակութեան անյարմար վայրերու մէջ վատնուած ըլլալով: Ասով մէկտեղ, այս նոր տարածութիւններուն համար ալ, որոնք բամպակի հին գօտիին հիւսիսային մասին մէջ կը գտնուէին եւ աւելի կարճ եղանակ մը եւ ամառնային աւելի նուազ տաքութիւն մը ունէին, բուծանողները՝ աւելի շուտ աճող եւ աւելի կանուխ պտղաբերող տեսակներ գտած են: Հին աշխարհի տեսակները՝ գրեթէ ամբողջութեամբ նոր աշխարհի տեսակներով փոխանակուած են: Բամպակի սիւայլընտ երկայնաթել եւ ազնիւ տեսակները առաջին անգամ 1870ին է որ Մ. Նահանգներէն Թուրքեստան ներմուծուած են, բայց չէն յաջողած: 19րդ դարու մէջերը Թուրքեստան մաս կազմեց Ռուսիոյ: Ամերիկայի քաղաքական պատերազմին հետեւանքով առաջ եկած բամպակի սովը, Ռուսիան մղեց բամպակ մշակելու իր նոր գրաւած Թուրքեստանի մէջ եւ մասամբ ալ Անդրկովկասի մէջ: Բայց թէ Թուրքեստան եւ թէ Անդրկովկաս «առեւտրական արժէք ներկայացնող բամպակներ միայն սկսան արտադրել 19րդ դարու վերջին քառորդին, երբ հին աշխարհի բամպակի կարճաթել տեսակները, ամերիկեան ըփլէնտ դասակարգի բամպակի տեսակներով փոխանակուեցան: Այս շրջանին, երկաթուղին ալ բամպակաբեր շրջանները կապելով եւրոպական Ռուսիոյ հետ եւ աւելի ետքը մանարաններու հաստատումն ալ, զարկ տուաւ բամպակի մշակութեան: Ընդհ. պատերազմէն առաջ կառավարութիւնն ալ հարկ եղած օգնութիւնը ըրաւ բամպակամշակներուն, որով այս սպիտակ բերքին մշակութիւնը աւելի թափ առաւ: Յիշեալ շրջանին, բուսաբաններն ալ գործի լծուեցան, բամպակի սեփական տեսակները ազնուացնելու եւ իւրաքանչիւր շրջանի յատուկ բամպակի յարմարագոյն տեսակը զատորոշելու համար:

1915ին 2.000.000 արտավար բամպակ մշակուած էր՝ հարիւրին 88ը Թուրքեստանի եւ 12ը՝ Անդրկովկասի մէջ: Արտադրութիւնն ալ եղած էր մէկուկէս միլիոն հակ (իւրաքանչիւր հակը 478 քաշ):

Այժմ Ռուսիոյ մէջ մշակուած բամպակի տեսակները կը պատկանին ամերիկեան ըփլէնտ դասակարգին: Ռուսական բամպակներուն թելերուն երկայնութիւնը 7/8էն 1 3/32 ինչէի մէջ կը տարուբերի: Էն երկայն տեսակը կը պատկանի եգիպտական սաքալըրիտէս տեսակին: Յեղափոխութենէն յետոյ, ռուս բուսաբաններ եւ բնագէտներ հանդուցեալ Զէյթէչէվ եւ Նավրոցքի, բամպակի նոր տեսակներ ստեղծեցին, որոնք ունենալով առեւտրական որոշ արժանիք, շուտով ընդհանրացան: Նավրոցքի անուն բամպակի տեսակը, որ համանուն բուսաբանին կողմէ ամերիկեան ըփլէնտ դասակարգի ռըսէլ տեսակէն ստացուած է, այսօր ռուսական արտադրութեան 70 առ հարիւրը կը կազմէ: Ամերիկեան Քինկ եւ Միպէյն Թրըմփ տեսակներն ալ բաւական կը մշակուին բամպակաբեր նոր գօտիներուն մէջ: Այժմ խորհրդային կառավարութիւնը հզօր ճիգեր կ'ընէ իւրաքանչիւր յարմարագոյն տեսակը յատկացնելու եւ լաւագոյն սերմնցուն հայթայթելու համար: 1926էն սկսեալ Թուրքեստանի մէջ սկսան փորձել Եգիպտոսի վերոյիշեալ բամպակի երկայնաթել եւ ազնիւ տեսակը, որուն արտադրութիւնը այսօր հասած է առեւտրական արժէք ներկայացնող կարեւոր քանակութեան մը: 1933ին՝ 160.000 եւ 1934ին ալ 250.000 արտավար եգիպտական բամպակ մշակուած է: Խ. Միութեան մէջ, եգիպտական բամպակ արտադրող կարեւոր վայրերն են Անդրկովկասի մէջ Ատրպէյճան եւ Կեդր. Ասիոյ մէջ Տաճիկ եւ Թուրքեստանի Հանրապետութիւնները: Ուզպէքի Հանրապետութիւնը, որ Ռուսիոյ մէջ էն կարեւոր բամպակ արտադրող հանրապետութիւնն է, բաղդատաբար քիչ եգիպտական բամպակ կ'արտադրէ:

Մեր Հայաստան աշխարհն ալ, արտակարգ ճիգեր կը թափէ տարուէ տարի աւելի բամպակ արտադրելու համար: Հնդիկ առած մը կ'ըսէ թէ՝ բամպակ ունեցողը աղքատ չըլլար: Մաղթենք որ ամերիկեան տեղ որակումով, «սովաշխարհ» անուանուած Հայոց աշխարհն ալ, մօտ ժամանակի մէջ դառնայ լի աշխարհ մը:

Հայ գիւղացին արժանի է այդպիսի վերելքի մը:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Օրիորդ, երազիս մէջ ամենագեղեցիկ աղջկան մը ձեռքը կը խնդրէի:

Օրիորդը (ինքզինքը գեղեցիկ համարելով).— Ի՞նչ պատասխանեցի ձեզի:

— Օրիորդ, դուք ձեր բացակայութեամբ կը փայլէիք հոն:

ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՌՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԱՆՔԵԻԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս Ժընեւի մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ, ի պատիւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան խորհրդականին՝ Վիէնոյի, Ալեքսանտրէթի մասին գոյացած համաձայնութեան առթիւ: Այս հացկերոյթին ներկայ էր նաեւ Սուրիոյ ազատագրական պայքարի ղեկավարներէն Էմիր Շէքիպ Արսլան: Գահիրէի «Ահրամ» թերթին թղթակիցը հետեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատարակէ այդ առթիւ եղած խօսակցութեանց մասին.—

«Առաջին անգամն էր որ հանդիպում տեղի կ'ունենար Էմիր Շէքիպ Արսլանի եւ Ֆրանսացի պետական անձնաւորութիւններու միջեւ: Նախ խօսք եղաւ այլազան նիւթերու շուրջ բայց Էմիր Շէքիպ լուռ կը մնար եւ բառ մը իսկ չէր արտասաներ: Սեղանէն ելլելէ առաջ Պ. Վիէնօ համառօտ վերլուծումը ըրաւ Իսկէնտէրունի սանճաքին շուրջ գոյացած համաձայնութեան եւ Էմիրին հարցուց թէ արդեօք գոհացուցիչ կը գտնէ՞ զայն:

Ասոր վրայ խօսքի սկսելով Էմիր Շէքիպ այնքան դառնօրէն քննադատեց գոյացած համաձայնութիւնը, որ Պ. Վիէնօ ստիպուեցաւ հետեւեալ խօսքն ուղղելու իրեն.— «Շատ խստասիրտ ես, Էմիր»: Արդարեւ, այնքան խիստ էր քննադատութիւնը, որ ներկաներն ալ նեղուեցան: Ապա մեղմանալով՝ Էմիր Շէքիպ հետեւեալը խօսեցաւ.

— «Գիտենք որ դուք ամէն կարելին ի գործ դրիք, գիտենք որ ալ ուրիշ բան չունէիք ընելու, այլ խօսքը ձգել Թնդանօթի, գիտենք որ ամէն գնով ստիպուած էիք խաղաղութիւնը պահպանելու եւ թէ խաղաղութեան սիրոյն չափազանց տառապեցաք: Գիտենք նոյնպէս թէ պատմութեան մէջ առաջին անգամն ըլլալով Անգլիա խաղաղութեան սեղանին վրայ զոհ մատոյց իր արժանապատուութիւնը, բայց թոյլ տուէք, որ գոնէ մենք ալ մեր զգացումները արտայայտենք Սուրիոյ երիտասարդ պետութեան դէմ գործուած քէմալական թշնամանքին առթիւ: Քէմալականները ուզեցին, որ ցաւով աշխարհ գայ սուրիական անկախութիւնը: Անոնք ուզեցին որ պատռ Սուրիոյ մատուցուած Թրքական առաջին նուէրը ըլլայ՝ սուրիական միութիւնը կամ սուրիական միութիւնը քայքայելու փորձը: Անոնք համաշխարհային փափուկ կացութենէն օգտուելով պատերազմի սպառնալիքը հրապարակ նետեցին դիտմամբ:

Կը յուսանք թէ բոլոր երկիրներու Արաբները այս պարագան երբեք պիտի չմոռնան:

«Դուք Սուրիոյ ամբողջական վեհապետութեան սկզբունքը պաշտպանեցիք եւ Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուելիք եռակողմանի դաշնագրութեամբ մը սուրիական սահմաններուն բռնաբարման կամ ապագային մէջ Սուրիոյ բռնագրաւման արգիլումը ապահովեցիք, եւ սակայն քէմալականները ճարպիկ դիւանագէտներ են: Ուստի կը խնդրենք որ յառաջիկայ գործողութիւններու ատեն աւելի ուշադրութիւն դարձնէք տրամադրութիւններու յստակութեան վրայ, որպէսզի Թրքական յարձակումը արգիլուի ապագային: Պ. Ֆրանքլէն Պույեոն հակասութեամբ եւ մըթութեամբ լեցուն ծանր ժառանգութիւն մը ձգեց անոնց»:

Էմիրը հանդարտեցնելու աշխատելով՝ Պ. Վիէնօ ըսաւ, թէ ինք բանակցութիւնները խզելու մօտեցած էր քանիցս, թէ Արաբներու իրաւունքը պաշտպանելու պատասխանատուութիւնը ունենալով հանդերձ՝ ինք միեւնոյն ատեն ստիպուած էր նկատողութեան առնել ազգաժողովի անդամներուն կարծիքները: Ապա ըսաւ, թէ Թուրքիոյ շահերուն միայն պիտի ծառայէր բանակցութեանց խզումը, որ կրնայ մեծ վտանգի ենթարկել Սուրիոյ եւ Լիբանանի վարչակարգերը՝ քննութեան եւ վիճաբանութեան սեղանին վրայ բերելով վերստին Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագիրները: Միւս կողմէ, այս խզումը կրնար նաեւ վտանգել խաղաղութիւնը, քանի որ սանճաքի խնդիրը միջպետական տեսակէտով շատ մը փուլերէ անցած էր: Տեսանք, որ ամէն կողմէ միաձայն գաղափար մը կը յայտնուի, որպէսզի սանճաքի համար պատերազմ տեղի չունենայ եւ ամէն գոհունակութեամբ պահպանուի խաղաղութիւնը:

Ապա ակնարկութիւն ըրաւ Թուրքերու հետ լաւ յարաբերութիւն մշակելու պէտքին եւ մտերմական խոր- հուրդներ տուաւ յիշեալ գօտիին արա- տարրերը կազմակերպելու վերաբե- րութեամբ: Հաւաստիքներ տուաւ թէ ինք Սուրիոյ եւ Լիբանանի շահե- րուն նախանձախնդիր բարեկամն է եւ հետեւաբար յառաջիկայ բանակ- ցութիւններու մէջ Արաբները կրնան վստահիլ իր անկեղծութեան վրայ: Ըսաւ, թէ պարտք կը զգայ վեր հան- գործը Պ. Շովէլի, որու Սուրիոյ եւ Լիբանանի մասին տածած համակրան- քը գնահատելու պատեհութիւն ունե- ցած է Փարիզի եւ Ժընեւի մէջ:

Էմիր Շէքիպ հետեւեալ կերպով պատասխանեց.

— «Կ'արձանագրեմ ձեր յայտարա- րութիւնները՝ քաջ գիտնալով որ դուք համակրանք կը տածէք ոչ մի- այն Սուրիոյ եւ Լիբանանի, այլ բո- լոր արաբական երկիրներու նկատ- մամբ: Վստահ ենք, թէ աւելի շրջա- հայեաց պիտի ըլլաք յառաջիկայ վի- ճաբանութիւններու պահուն, որով- կը բաղձանք որ իր թանկագին աջակ- ցութիւնը բերէ Պ. Շովէլ:

Կ'ընդունինք, թէ փափուկ էր ձե- կացութիւնը եւ թէ Սուրիոյ ամբող- ջականութեան եւ վեհապետութեան սկզբունքը փրկելու համար փութ- եւ եռանդով աշխատեցաք: Մնաց որ դեռ ամէն բան վերջացած չէ: Պէտք է ուրեմն կարեւորը ի գործ դնել, որպէսզի սանճաքի Արաբները հասկ- նան ձեր իսկական կարողութիւնն ու ուժը: Ֆելլահները, որ Թուրքերու վրէժառութեան ենթակայ էին մշտա- պէս, պէտք է հասկնան թէ այդ վա- խը չունին այլ եւս: Պէտք է զանոնք հրաւիրել իրենց քաղաքական իրա- ւունքները բանաձեւելու եւ այդ իրա- ւունքները համարձակօրէն եւ անվախ կիրարկելու»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

(ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Հանդիպումը որ տեղի ունեցաւ Ի- տալիոյ արտաքին նախարար կոմս Ջիանոյի եւ իր Թուրք պաշտօնակից Րիւշտի Արասի միջեւ, նպատակ ունէր իտալօ-թուրք յարաբերութիւնները յստակ դարձնել եւ պատրաստել Ի- տալիոյ միացումը Մոնթրէօյի համա- ձայնութեան, որ ստորագրուեցաւ Այդ հանդիպումին առաջին արդիւնք- ները ծանօթ են,— անոնց նպատակն ըստ հրատարակուած զեկոյցին, դիւ- րացնել Իտալիոյ միացումը Նեղուցնե- րու մասին վերոյիշեալ համաձայնու- թեան եւ երկու պետութեանց կացու- թիւնը աւելի յստակօրէն ճշդել Արե- ւելեան Միջերկրականի մէջ: Մէկ խօսքով՝ այդ հանդիպումը կը ձգտէր մերձեցում մը ստեղծել Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Այդ երկու պետութեանց միջեւ մերձեցումը եթէ իրապէս կարենայ իրականանալ ու ամրանալ, պիտի ըլ- լայ մեծարժէք փաստ մը, որովհետեւ երեք տասնամեակներէ ի վեր անոնց յարաբերութիւնները շատ քիչ բարե- կամական են եղած: Ահա, ամփոփ կերպով, այդ յարաբերութեանց պատմութիւնը:

Իտալական կառավարութիւնը, այս դարու սկզբնաւորութեան, ուզելով ընդարձակուիլ Ափրիկէի մէջ, փոր- հեցաւ գրաւել Տրիպոլիսն ու Բերէ- նիքան, որոնք Թրքական իշխանու- թեան տակ էին այն ատեն: Հռոմի դահլիճը բոլոր գաղտնի դաշնագիրնե- րու մէջ զոր կնքած էր պետութեանց, բայց մասնաւորապէս Երրեակ Համա- ձայնութեան պետութեանց հետ, միշտ կը պահէր իր իրաւունքները այդ մա- ջանի մասին: Իտալիա ամէնէն առաջ այդպիսի համաձայնութիւններ կնքեց Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ (1904) իսկ անկէ վերջ նոյն խնդրի մասին բանակցեցաւ 1910ին, Ռուսիոյ հետ երբ հանդիպում մը ունեցան Նիքոլա Բ. եւ Վիքթոր Էմմանուէլ Բ. Ռաք- քոնիճի մէջ: Գերմանիոյ եւ Աւս- տրիոյ հետ Իտալիա պէտք չունէր բանակցելու, որովհետեւ անոնք իր դաշնակիցներն էին:

Առիկա դիւանագիտական պատ- րաստութիւնն էր իտալօ-թուրք պա- տերազմին, որ ի նպաստ Իտալիոյ վերջացաւ, 1912ին, Պալքանեան պա- տերազմը ծագած ըլլալով: Ուշիի խորհրդաժողովին (Զուիցերիա) Սրբ- Թանը հարկադրուեցաւ զիջելու Տրի- պոլիսն ու Կիւրենիան Իտալիոյ:

Համաշխարհային պատերազմին Թուրքիոյ մասնակցութիւնը կրկին բարդացուց նախկին կայսրութեան բաժանման Իտալիա աճապարեց պահել մաս մը՝ իրեն համար Թրքական հա-

անական ժառանգութենէն, եւ որպէս փոխարինութիւն իր մասնակցութեան ընդհ. պատերազմին՝ ի նպաստ համաձայնութեան, ուզեց որ Փոքր Ասիոյ նկատելի մէկ մասին վրայ ճանչցուի իր իրաւունքը։ Համաձայնութիւնը, յանձին Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ, խոստացաւ, 1915 ապրիլ 28ի խորհրդաժողովով Անատոլուի գրեթէ ամբողջ հարաւային մասը, նոյն իսկ Իզմիրը՝ Իտալիոյ թողուլ։

Բայց Իտալիա պատերազմէն դուրս եկաւ առանց որ եւ է կցումի Ափրիկէէն եւ Ասիայէն։ Լոյտ Ճորճ, իբրեւ անգլիական առաջին պատուիրակը անգլիական խորհրդաժողովին, Յունաստանի կողմը բռնեց՝ ընդդէմ Իտալիոյ եւ վերջինը հոն գրեթէ պարտուածի մը վերաբերումին արժանացաւ։

Բայց, քիչ յետոյ, Անգլիան կրկին չվարանեցաւ օգտագործել Իտալիան։ Ասիկա տեղի ունեցաւ 1927ին, երբ ծագեցաւ անգլեւթրքական վէճը՝ Մուսուլի քարիւղի հորերու տիրապետութեան մասին։ Որովհետեւ Թուրքիա տեղի չէր տար, սըր Օսթին Չէմպըրլէն իբրեւ Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը, հանդիպում մը ունեցաւ, Լիվոռնոյի մէջ, Մուսոլինիի հետ՝ Թուրքիոյ դէմ իտալական ու անգլիական միացեալ գործունէութեան մը մասին։ Անգլիական կառավարութիւնը կրկին խոստացաւ Իտալիոյ հարաւային Փոքր Ասիան։

Էնկիւրիի մէջ հասկցան վտանգը եւ Մուսթաֆա Քէմալ անմիջապէս հրահանգեց Լոնտոնի Թուրք դեսպան Ֆէթհի պէյին յայտարարել սըր Չէմպըրլէնին թէ Թուրքիա պատրաստ է համաձայնութեան գալու Անգլիոյ հետ։ Իտալիա կրկին խաղի եկաւ։

Այն ատեն Մուսոլինի փորձեց մօտենալ Թուրքիոյ։ 1928 մայիս 30ին տեղի ունեցաւ իր ու Ռ. Արասի միջեւ ու Միլանոյի մէջ հանդիպումը։

Մերձեցումը տեւական չեղաւ։ Իտալիա գաղթավայրեր կը փնտռէր եւ չէր լքեր Փոքր Ասիան։ Երեւի զինքը կը քաջալերէր Անգլիան, կանխելու համար հարուածը Եթովպիոյ դէմ, ուր Լոնտոն մեծ շահեր ունենալ կը խորհէր։ Այդ մօտք խօսակցութիւններ եղան Հռոմի մէջ, 1932ին, երբ Մաքտոնըլտ եւ Սայմըն հոն այցելեցին։ Իտալիա սկսաւ արագօրէն ամրացնել Երկոտասան կղզիները։ Էնկիւրիի մէջ չափազանց շատ կը մտահոգուէին։

Բայց Իտալիա կեդրոնացաւ Եթովպիոյ վրայ եւ ատով նուազեցուց իր ճնշումը Թուրքիոյ վրայ։ Այդ ուղղութեամբ իրեն օգնեց Ֆրանսան, որ իբրեւ նոր զինակիցը Խ. Ռուսիոյ, չէր կրնար չօգնել այս վերջինին զինակիցին,— Թուրքիոյ։ Լաւալ — Մուսոլինի համաձայնութիւնը, 1935 յունուար 7ին, դիւանագիտական պատրաստութիւնն էր իտալեւհաբէշ պատերազմին։

Բայց Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները չլաւացան եւ Մուսոլինի մերժեց ստորագրել Նեղուցներու համաձայնութիւնը՝ ծածկուելով պատժական տնօրինութեանց ետին զոր Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը կիրարկէր Իտալիոյ դէմ եւ որոնց կը մասնակցէր Թուրքիան։ Ասիկա միայն պատրուակ մըն էր, որովհետեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ կապ ունէր Մոնթրէօյի հետ եւ որովհետեւ Մոնթրէօն ստորագրուած էր միայն 20 յուլիսին, երբ պատիժները արդէն իսկ վերցուեր էին։

Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ մերձեցման շրջանը սկսաւ հազիւ վերջերս ու ատոր պատճառները հետեւեալներն են.

Նախ՝ պայքարը բոլշեւիզմին դէմ։ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ կողմէ վերջերս իրացուած քաղաքականութեան մաս կը կազմէ կղզիացումը Ռուսիոյ, եւ հաւանաբար նաեւ ամբողջ ֆրանքեւխորհրդային զինակցութեան, եթէ Ֆրանսա չշարունակէ հաւատարիմ մնալ անոր։ Թուրքիա էր ու կը մնայ սովետներու զինակիցը։ Այժմ փորձ կը կատարուի զայն հեռացնելու սովետներէն։ Ու ոչ միայն զայն, այլ եւ եթէ կարելի է, աւելի մեծ կամ աւելի փոքր մասերը՝ Փոքր Համաձայնութեան եւ Պալքանեան ուխտին։ Ատով կարելի է բացատրել գերմանական պայքարը Չեխոսլովաքիոյ դէմ եւ իտալական ու գերմանական յարաճուն դիւանագիտական գործունէութիւնը, որ այս գարնան պիտի ծաւալի Միջին Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ։

Երկրորդ,— այն ընթացքը, զոր կը բռնեն Անգլիա եւ Ֆրանսա, բայց մանաւանդ Ֆրանսա՝ գերմանեւիտալական նոր զինակցութեան հանդէպ, Հռոմի եւ Պերլինի դիւանագէտները կը մղէ չէզոքացնելու այն զինակիցները որոնց կը յենու Փարիզը։

Երրորդ,— այն որոշ փոփոխութիւնները, որոնք երեւան եկան Պալքանեան եւ Միջին Եւրոպայի պետութեանց միջեւ, կը ստեղծեն ցանկութիւն մը՝ Էնկիւրիի, Աթէնքի եւ Հռոմի միջեւ՝ փոխադարձ հասկացողութեան։ Թէ նոր մերձեցումը Հռոմի եւ Էնկիւրիի միջեւ՝ որքա՞ն տեւական պիտի ըլլայ,— ատիկա կախում պիտի ունենայ այն պարագաներէն զոր Մոսկուա ու մասամբ Փարիզ ունին Էնկիւրիի վրայ։

Կ. Փ. Կ.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

— . —

ՔԱՇԱՆ.— Պանեէօ - Քաշանի Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղի թէյասեղանցերեկոյթը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Պուր լա Ռէնի սրահին մէջ։ Սեղաններու շուրջ բոլորուած է կոկիկ եւ ընտրուած բազմութիւն մը շրջանէս եւ Փարիզէն։ Նախագահը, Օր. Ֆլօրա Անահիտ բանալով հանդէսը, մի առ մի կը թուէ Կ. Խաչի կատարած դերը մեր կեանքին մէջ, կը պարզէ հայ մշակոյթի պահպանման համար թափուած աշխատանքները, սան - սանուհիներու կազմութեան հարցը կը նկատէ անհրաժեշտ պահանջ, կը գնահատէ Պանեէօ - Քաշանի Կ. Խաչի վարչութիւնը՝ որ գիտակցելով իր դերին համախմբած է 15է աւելի սան սանուհիներ իր շուրջ, կանոնաւոր դասընթացք հաստատած է ամէն կիրակի ժամը 9էն մինչեւ 12 իր ակումբին մէջ։ Կը թելադրէ որ մեր կորովը աւելի զօրանայ այս ճամբուն վրայ, խարուսիկ չպարնիլ եւ արտաքին վայելքները երբեք չլատում չպատճառեն մեր այս գնացքին՝ որ ապահովաբար մեզ պիտի առաջնորդէ մեր երազած հայրենիքին։ Յետոյ բեմ ելաւ օրուան բանախօսը, Պ. Արշաւիր Խանճատանեան։ Նիւթը այժմէական եւ չափազանց հետաքրքրական էր «Դաստիարակութիւն ընտանիքի կողմէ»։ Մօրը դերը կենսական է այս հարցին մէջ, 19րդ դարը կը կազմէ մանկութեան արժեւորումի շրջանը, այսօր մանչերն ու աղջիկները միայն պարտականութիւն չունին, ունին նաեւ իրաւունքներ, իրաւունք կեանքի, իրաւունք յարգանքի։ 19րդ դարէն սկսեալ ամէն ոք համաձայն է ընդունելու թէ որ եւ է մեծ տեւական գործ անկարելի է առանց դաստիարակութեան, ահա թէ ինչու ամէն ոք տղուն կը դառնայ, անոր կը հակի, կը հսկէ անոր վրայ, ինչպէս երկրագործը իր հասկերուն վրայ, որոնք վաղուան հունձքերը պիտի ապահովեն։ Այս նախաբանէն ետք դասախօսը հոգեբանի վերլուծումով կը քննադատէ ծնողքներու վերաբերումը իրենց զաւակներու դաստիարակութեան գործին հանդէպ։ «Աղջնակ մը ինչպէս պչրանէր չդառնայ երբ օրը քանի անգամ մայրը կը տեսնէ հայելիին առջեւ»։ Ծնողքներ կան որ կը հրամայեն փոխանակ թելադրելու, կը խնդրեն փոխանակ հրահանգելու, կը զովեն փոխանակ պատժելու եւ կը պատժեն փոխանակ գովելու։ Բազմաթիւ են ծնողքներ որ չեն ճանչնար իրենց զաւակներու հոգին մէջ թաղուած թաքուն կարողութիւնները։ Դասախօսը երկարօրէն կանգ առաւ կամքի մշակումի շատ կարեւոր հարցին վըրայ։ Ներկաներու ջերմ գնահատումին արժանացաւ այս շատ ամփոփ եւ օգտակար դասախօսութիւնը։

Արտասանութիւնները կը սկսին, սաներէն Սարգիս Կարապետեան «Հայ տղուն երգը», Սամուէլ Նորիկեան՝ Մեծարենցի «Հիւղը», սանուհիներէն Տիկին Արամ՝ «Յոյսը» արտասանեցին շատ յաջող։ Յառաջխմասիրացի աշակերտներէն Տարօն Տօնիկեան արտասանեց «Հայրենի տուն»ը շատ լաւ եւ յուզուած, Օր. Անահիտ Խաւէդեան ինչպէս միշտ այս անգամ ալ խլեց ծափեր իր երեք երգերուն համար այնքան յաջող կերպով երգուած։ Շաքէ Թէմիննեան երկու խօսք կ՚ընէ սան - սանուհիներու կողմէ։ Պաշտելով ինչ որ հայութեան կը պատկանի, անոնք կը փափաքին Կ. Խաչին փարիլ, որովհետեւ ան կը ձգնի վառ պահել ցեղին հոգին։ Կ. Խաչի վարչութեան անդամներէն Օր. Ալիս Թէմիննեան կ՚առաջնորդէ սանուհիներու խումբը հայկական պարերով։ Պարերը շատ յաջող էին, թափուած աշխատանքը արդիւնաւոր էր եւ գնահատելի։ Պ. Գարեգինի թառը սովորականին պէս սրահի ոգեւորութիւնը կը բազմապատկէր, ներկաներէն խօսք կը տըրուի Պ. Լեւոն Զարմիսեանի՝ որ հայ մշակոյթի հանդէպ ցոյց տրուած ջանքերը երեւան կը հանէ եւ կը թելադրէ քաջալերանք այս միութեան գործունէութեան։ Ծնողքներէն Պ. Վարդան Նորիկեան գոհ է իր զաւկին համար՝ որուն մէջ հայ դրականութեան ճաշակը կը ձեւաւորուի։ Կ՚արտասանէ Օր. Յովնանեան, կ՚երգէն Պ. Հայկ Զրուանդեան, Օր. Մ. Նիզամեան, Պ. Ա. Խանճատանեան, իսկ տիկին Ս. Սէլթիկեան իր «Աղբիւր Սերոբ»ի երգովը կը յուզէ բոլորս ալ։ Պ. Միհրան Խալէզեան միշտ պարտականութեան գլուխն է։ Ներկաներու թէյը կը հասցնէ առանց դադարի։ Հանդէսը իր վախճանին կը մօտենայ ոգեւորութեան արտասովոր մթնոլորտի մը մէջ։ Փակման խօսքը Օր. Ֆլօրայինն է. Քաչան - Պանեէոյի շրջանէն կը տանի գեղեցիկ յիշատակներ եւ տպաւորութիւններ. գոնէ դպրոցի շուրջէն, սան սանուհիներու խանդավառութենէն, ժողովուրդի գիտակցութենէն որ կրնայ գնահատել Կ. Խաչի կատարած դերը հայ ոգիի պահպանման ծանր աշխատանքին մէջ, կը փակէ այս հանդէսը հպարտ եւ կազդուրիչ տպաւորութեամբ։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱԼԱԹԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

— o —

ՎԱԼԱՆՍ.— Մալաթիոյ Կրթ. Ընկերութեան հարազատ մասնաճիւղի կողմէ կիրակի կէս օրէն վերջ տեղի ունեցաւ ընտանեկան թէյասեղան մը Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» ակումբին մէջ։ Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր։ Օրուան նախագահ Պ. Խ. Տէմիրճեան հանդէսին բացումը կատարելով, բանախօսութեամբ մը վեր հանեց Կրթ. Միութեան 50 տարուան գործունէութիւնը երկրի եւ արտասահմանի մէջ։ Պատերազմէն վերջ ալ Միութիւնը ողջ մնացած թշուառ հայրենակիցներու համար նիւթական մեծ օժանդակութիւն կը հասցնէր, ու մինչեւ հիմա Տէր – Զօր աքսորուած եւ ապաստանած Մալաթիացի հայրենակիցները հաւաքելով Հալէպ կը փոխադրէր։ Բանախօսը պարտք դրաւ բոլոր Մալաթիացիներու վրայ որպէսզի ուժ տան հարազատ միութեան, որ կը ջանայ իր նախկին բոլոր սրբութիւնները պահել, բըպասելով միացեալ եւ անկախ Հայաստանի իրականացման։ «Հայրենակիցներ, օտարութեան մէջ պէտք է ձեռք ձեռքի տանք եւ պահենք մեր լեզուն եւ Հայոց պատմութիւնը, օգնենք անկար ու թշուառ հայրենակիցներուն, ապագային դառնանք Հայաստան փոխադրելու առաջադրութեամբ։

Բացման խօսքէն վերջ, երգուեցաւ Քեռիի երգը, ջութակահար Պ. Ջաղացպանեանի ընկերակցութեամբ։ Վարչութիւնը հանգիստականներուն կը բաժնէր խնձոր, թէյ եւ պիւսքիւթ առատօրէն։ Ներկաները շատ գոհ մնացին եւ մաղթեցին որ պակաս չըլլան այս կարգի հաւաքոյթները։ Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Հինգէն ութ տարեկան փոքրիկներու կողմէ եղան երգ, արտասանութիւն եւ պար։ Իսկ սրահը կը թնդար երիտասարդներու հայրենասիրական եւ յեղափոխական երգերով։ Պ. Պըրդեան արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի «Սուգը», Տիկ. Գասեան մեներգեց «Ղարիպ ազբար»ը, ընկ. Գասեան երգեց «Հայրենիքդ մոռցիր կ՚ըսեն օտարներ», որ մեծ յուզում պատճառեց ներկաներուն։ Նուէրներէ գոյացաւ 240 ֆրանք։ Այս առթիւ քաշուեցաւ Կրթասիրացի վիճակախաղը։ Չշահող թիւերը առանձին պիտի յայտարարուին տեղին վրայ։ Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն, բոլոր ներկաները ուրախ տրամադրութեամբ մեկնեցան։

Ներկայ մը

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐԷՆ ՎԵՐՋ

— o —

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 յունուար).

—«Առանց լրիւ մանրամասնութիւններ ունեցած ըլլալու կայացած համաձայնութեան մասին, եւ հետեւցնելով ամէն ինչ հեռագրական գործակալութեանց զեկոյցներէն, կրնանք ըսել, թէ Սուրիացիներու բաղձանքին համաձայն կարգադրութիւն մը չեղաւ բնաւ Սանճաքին նկատմամբ։ Ընդհակառակն Թուրքիա ստացաւ երէկուընէ աւելի լայն իրաւասութիւններ, իր սահմանները դարձան աւելի անխոցելի եւ շրջանի մէջ Թուրք լեզուն արաբականին հաւասար արժէք ունեցաւ։ Ինչ որ ալ ըլլայ եղածը, կարելի է անվարան յայտարարել, թէ արմատական դարման մը ըլլալէ հեռի է Ժընեւի կարկտուքը, որ, յառաջիկային, կրնայ նոր փոփոխութիւններու եւ նոր բարդութիւններու դուռ բանալ։

Ու այդ յառաջիկան, ընդունինք, ըլլայ Սանճաքի շրջանի հայութիւնը պէտք է շարունակէն իրենց խաղաղ աշխատանքը, սպասելով Սուրիոյ նոր պետութեան հզօրացման՝ վերջնապէս անոր անբաժանելի մասը դառնալու համար։

Մնաց որ, պիտի ընդունինք ի յառաջագունէ, եւ մեզի հետ նաեւ ամբողջ Սուրիան ու Լիբանանը նոյն իսկ, որ այս հողամասերուն վերջնական ճակատագիրը կապուած է անոնց վրայ ապրող այլատար ազգաբնակչութեանց համերաշխ, գիտակից եւ օրերու իմաստութեան հարկադրած լըջութեամբ ապրելակերպին հետ։

Նախ՝ շատ կարեւոր է եւ էական, որ այս երկիրները ունենան շուտով իրենց սեփական անտեսութիւնը, մըշակոյթը, բանակը մանաւանդ, որուն շնորհիւ պիտի կարողանան պաշտպանել իրենց սահմանները։

Դժուար է այժմէն գուշակել ապագան, ճիշդ է, բայց անհրաժեշտ է որ պահ մը ըլլանք յոռետես, եւ ընդունինք որ կրնան նոր փոթորիկներ պայթիլ Եւրոպայի մէջ, ու հակառակ իր բուռն ցանկութեան Ֆրանսա, որուն կը պարտի Սուրիան Սանճաքի մասնակի փրկութիւնը, կրնայ կլանուիլ ծանր մտահոգութիւններով եւ հարցերով, ահա այդ պարագային այս երկիրները իրենց անկախութիւնը մեծ մասամբ պիտի պաշտպանեն տեղական ուժերով եւ իրենց սեփական միջոցներով։

Սանճաքի մասին եղած մասնակի կարգադրութիւնները այս ուղղութեամբ լուրջ եւ արմատական կարգադրութեանց պէտք է մղեն նախ երկրին ղեկավար արաբ շրջանակները, եւ երկրորդ՝ բոլոր եկւոր տարրերը, որոնք, ի դէպ, ոչ մէկ աշխատանք պէտք չէ խնայեն երկրին յառաջդիմութեան եւ զօրացման տեսակէտով։

Մեր Սուրիացի արաբ հայրենակիցները որոնք Սանճաքի հարցին առթիւ փաստական տուեալներով չափեցին մեր զգացումներուն անկեղծութիւնն ու խորութիւնը երկրին ու անոր ապնիւ բնիկ տարրին հանդէպ, կրնան վստահ ըլլալ, որ այսուհետեւ ալ Հայերը, ամէն պատեհութեամբ եւ ամէն առիթով, պիտի ըլլան իրենց կողքին եւ իրենց հետ։

Իբրեւ նոյն լուծին, անարդ ու անողոք նոյն մականին ենթարկուած ժողովուրդ, հայութիւնը կը զգայ հաւասար չափով ցնցումը զոր կ՚ապրի ամբողջ Սուրիոյ արաբ ազգաբնակչութիւնը այս պահուս։

Այս իմաստով, վաղը, Սուրիոյ քաղաքական իւրաքանչիւր վերելքն ու յաղթանակը պիտի դառնայ մեզի համար նոյնպէս ոգեւորիչ, նոյնպէս ուրախառիթ։

Ժընեւի վերջին կարգադրութիւնը ինքնօրինակ պարտութիւն մըն է. մէկը անոնցմէ, որոնց ականատես դարձանք բոլորս վերջին տարիները։

Ու նորէն պէտք է փաստ տալ, որ Ֆրանսա չուզեց երբեք նահանջել Սուրիոյ հանդէպ իր ստանձնած յանձնառութեանց էական կէտերէն։

Սանճաքը ցորչափ պիտի կառավարուի Ֆրանսացի մարզպանի մը ձեռքով, մենք կը խորհինք թէ փոքրամասնութիւնները հոն աւաղելու շատ առիթներ պիտի չունենան, այլ խնդիր է, թէ ինչ կրնայ ըլլալ ճակատագիրը այս շրջանին, երբ քաղաքական փոթորիկներ պայթին հոս հոն։

Այս հարցը, ըստ էութեան նոր չէ սակայն, ան կար երէկ եւ կը մնայ այսօր ալ, ինչպէս ըսինք, մեզի չափ ու աւելի Սուրիոյ նոր կառավարութիւնն է որ պարտի խորհիլ լրջօրէն՝ այժմ»։

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, ի՞նչպէս գտաք այսօրուան բանախօսութիւնը։

— Ականջներէս մտան եւ դէպի ոտքերուս աղելով զիս սրահէն դուրս հանեցին կէս ճամբան։

×

— Տիկին, ձեր նոր գնած պարտէզը այս տարի հասութաբեր եղա՞ւ։

— Բաւական, ամուսինս արեւնացուրկ եղաւ եւ հիւանդ պառկեցաւ, որով ապահովագրութենէ երկու հազար ֆրանք առինք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (201)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Յարոյի սիրտը կոտրած էր։ Ան այլ եւս տրամադրութիւն չունէր երգելու։ Տղաքը, գոմի մէջ տեսած ասլան տղաքը ի՞նչ եղան, եարալ, մի՞ թէ բոլորն ալ սպաննուած էին։ Մէկ ալ Յարօն վնկալով ծնկները սկսաւ ծեծել։

— Ապա՛ր, իմ տուն, աւիրաւ ...

Յարոյի սարսափը հիմք ունէր։ Չորս կողմէն ձիաւոր եւ հետեւակ Քրտերը գոռում գոչումով, սալավաթ պոռալով դէպի բլուրը սկսան արշաւել՝ անընդհատ կրակելով։ Իսկ բլուրը առաջուան նման լուռ կը մնար, առանց կենդանութեան նշան մը ցոյց տալու։ «Տէր Աստուած» մտածեց Յարօն շունչը բռնած, «եթէ տղաքներէն ողջ մնացողներ ալ կան, անոնք ալ հիմա պիտի կոտորուին լըմննան»։

Մէկ ալ Յարօն, ուրախութենէն ինքնիրմէն դուրս ելաւ եւ վիզը առաջ երկարած, չիփ չիտակ նստաւ քարի վրայ։ Քիւրտ ձիաւորներու խմբերը, որոնք յանդգնութեամբ խոյացեր էին դէպի բլուրը, ձիերու գլուխները դարձուցած կը փախչէին անհնարին արագութեամբ, ցորենի հատիկներու նման ցրուած վիճակի մէջ։ Տարածութիւնը լեցուեցաւ հրացաններու անօրինակ չոր ձայնով մը, որ սուլոցի նման երկարող եւ անախորժ էր, բոլորովին տարբեր մինչ այդ լսուածներէն։ Անշուշտ փէտայիներու հրացաններն էին այդ ձայները հանողները։ Յարօն հրճուանքով մտիկ կ՚ընէր այդ ձայներուն։

— Հէ՜յ, ջան տղաք, ասլան տղաք, ձեր խողուն մատաղ,— ոգեւորուած բացագանչեց Յարօն,— զարկէ՛ք, զարկէք էդ շները, թող խատ մըն ալ չմնայ։

Առանց ինքնիրեն հաշիւ տալու Յարօն բարձրացաւ քարին վրայ, ու ձայնը գլուխը ձգած՝ սկսաւ երգել, թեւերը աջ ու ձախ փարտելով.

Ախեղ կռուի մէջ մի փոքրիկ հերոս
Անմոռանալին ...

Յարօն չկրցաւ վերջացնել երգի վերջին տողը։ Յանկարծ ականջի մօտէն վզզոց մը թռաւ։ Էդ ի՞նչ բան էր։ Յարօն մտածեց կուճ գալ քարի ետեւը։

Քրտերը իրար կոխոտելով կը շարունակէին փախչիլ։ Փոխանակ քարի ետին ծածկուելու Յարօն իր ոսկրացած իրանը վեր տնկեց, ու թեւերը շարժելով առաջի տողէն սկսաւ երգել իր սիրած երգը։

Ախեղ կռուի մէջ մի փոքրիկ ...

Յանկարծ ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ Յարօն, ձեռքերով կուրծքը սեղմեց, երերաց ու երեսն ի վար ինկաւ քարէն։ Գնդակ մը ծակեր էր Յարոյի կուրծքը։

ԳՈՐԾՈԹԻ ԿՌԻՒԸ

Ուրանցի Յակոբը, գոմէն դուրս ելած, առաջնորդեց խումբը։ Բաւական տեղ ձորամէջէն քալելէ վերջ, ան կանգ առաւ, սողոսկելով բարձրացաւ ձորի ձախ եզերքով, ու չորս կողմը քննեց։

Ինչպէս ըսինք, Յակոբը հին զինուոր մըն էր, բազմաթիւ անգամներ կռուի բռնուած Քրտերու հետ, ծանօթ անոնց ռազմական ձեւերուն, կռուելակերպին։ Երբ նկատեց Անձաւի եւ Աղպուլախի կողմերէն ձիաւոր Քրտերու դէպի սար բարձրանալը, այլ եւս պարզ էր իրեն համար որ, խումբը հնարաւորութիւն պիտի չունենար Քիւրտերէն առաջ սարի գագաթը բարձրանալու։ Ուրեմն կը մնար, որ յարմարաւոր դիրք մը գտնէին այդ տեղ, մինչ մթնելը կռուէին ու յետոյ աշխատէին հետքերնին կորսնցնել։

Դժբախտաբար յարմար դիրք մը չկար։ Եղածը փոքր քարքարոտ բլուր մըն էր։

Յակոբ վար իջաւ խմբի մօտ։

— Է՛, հիմա ի՞նչ,— հարցուց Գէորգը։

Յակոբ երկու խօսքով բացատրեց կացութիւնը, գէշ աղէկ այդ քարքարոտ բլուրը բռնելու էին։ Նիկոլի տասնեակը հետեւեցաւ Յակոբին, մինչ Գէորգ խմբի մնացեալ տղոց հետ, քսան երեսուն քայլ ետ մնաց՝ ձորի եզերքը բարձրանալով ու հոն տափելով գետին։

Յակոբը եւ իր տղաքները բաւական մը տեղ աննկատելի կերպով յառաջացան։ Երբ հասան այն տեղը, ուր թընամին արդէն կրնար նշմարել զիրենք, հրացանները պատրաստ բռնած, որքան որ կրնային, արագ սկսան վազել դէպի բլուրը։ Ամէն կողմէ միաժամանակ հրացանաձգութիւնը սկսաւ։ Տըղաք, առանց պատասխանելու վազեցին եւ բլուրի ստորոտը հասան, ինչպէս նախօրօք որոշուած էր, ու մինչ Նիկոլն ու հինգ ուրիշներ բլուրի ստորոտը դիրք մտնելով սկսան աջ ու ձախ մօտեցող Քրտերու վրայ կրակել, Յակոբը մնացեալ տղոց հետ յաջողութեամբ բարձրանալով բլուրի գագաթը, իր կարգին սկսաւ իրարու յաջորդող համազարկերով ետ մղել ամենամօտ գտնուող քիւրտ ձիաւորները։

Գէորգը խմբէն քիչ առաջ անցած երկնցեր էր գետնի վրայ ու սրտատրոփ կը հետեւէր Յակոբի շարժումներուն։ Երբ Յակոբէն վերջ Նիկոլն ալ ընկերներով բարձրացաւ բլուրը առանց դժուարութեան, Գէորգը ձեռքով նշան ըրաւ խմբին, որ պատրաստ գտնուէին։ Անմիջապէս ոտքի ցատկեց ու վազեց դէպի բլուրը, որ հարիւր քայլ հեռաւորութիւն մը ունէր։ Խումբի տղաքը առանձին տասնեակներով կրնկակոխ հետեւեցան անոր։

Դժոխային հրացանաձգութիւն մը սկսաւ Քրտերու կողմէն, բայց Յակոբն ու իր ընկերները այնպիսի կանոնաւոր համազարկեր բացին թշնամիին վրայ, որ Քրտերը գնդակի հասողութեան սահմանէն դուրս փախած պարզապէս աղմկելու կամ իրար քաջալերելու համար հրացան կը պարպէին։

Ամբողջ խումբը մէկտեղուած էր։ Բլուրի վրայի քարերը պատսպարուելու յարմարաւոր դիրքեր էին։ Գէորգը վերցուց բլուրի դէպի Գործոթ նայող կողմը, իսկ Ուրանցի Յակոբը դիրք բռնեց հակառակ ուղղութեամբ։ Ամէն զինուոր իր դիրքը շտկեց, քարերով ամրացուց առջեւը, ու պառկած վիճակի մէջ, համբերութեամբ սպասեց իրերու ընթացքին։ Արդէն շատ բան ալ չկար ընելիք, պիտի սպասէին մթնելուն։ Խստիւ արգիլուած էր առանց հրամանի կրակելը, իսկ կըրակելու պարագային Քրտերը վնասելէ աւելի պիտի աշխատէին զանոնք հեռու պահել։ Գէորգը վճռականապէս հակառակ էր իրական կռիւ մը ունենալու գաղափարին, կ՚ուզէր բաւականանալ ինքնապաշտպանութեամբ, մինչեւ որ հնարաւոր լինէր աննկատ կերպով հեռանալ։

Քրտերը երեք կողմով շրջապատած էին բլուրը, շատ խոշոր մահիկի մը նըման, միայն ձորի կողմը ազատ կը մընար, որ ռազմական կարեւորութիւն չունէր։ Ըստ իրենց ռազմական սովորութեան, անոնք անընդհատ կը կրակէին, դիրքէ դիրք կ՚անցնէին եւ հետզհետէ կը սեղմէին բլուրի շուրջ կազմուած օղակը։ Իսկ բլուրը կենդանութեան նշան մը իսկ չէր ցոյց տար։ Կարծես մարդ չլինէր հոն։

— Պարոն Գէորգ,— ձայն տուաւ առաջաւոր դիրքերէն զինուոր մը,— ձորի կողմէն երկու զինուած մարդիկ կ՚երեւան։

Գէորգը դիտակը շտկեց դէպի եկողները, որոնք ձորէն նոր դուրս կուգային։ Զինուած մարդիկ էին, զգեստներէն դատելով՝ Հայեր։ Իրենց փնտռուքի ձեւէն Գէորգը եզրակացուց, որ խմբին միանալու եկած էին։ Կարգադրեց, որ տղաքը Քրտերը զբաղած պահեն՝ պատեհութիւն տալու այդ մարդոց անվնաս բլուրը բարձրանալու։

Յանկարծ, մինչեւ այդ անկենդան, գրեթէ մեռած բլուրը կենդանացաւ։ Կանոնաւոր համազարկեր արագօրէն իրարու սկսան յաջորդել։ Մօտաւոր դիրքերու Քրտերը գետին տափեցան, իսկ ձիաւորները ձիերու գլուխը դարձուցած՝ արագօրէն հեռացան։

Մկոն ու Սաքօն էին ձորէն դուրս եկողները։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

րութիւնները։ Արդարեւ, պատերազմը արդէն կորսուած էր, երբ Գերմանիա դիմաւորեց 1916 - 17ի ձմեռը եւ չողդամը դարձաւ գլխաւոր ուտելիքը ժողովուրդին։ Անհերքելի զանցառութիւն մը պիտի ըլլայ, եթէ ապագայ պատերազմի մը մէջ ալ չըմբռնենք թէ ռազմագիտութիւնը կախում ունի ազգին տընտեսական կացութենէն։ Ապագայ պատերազմը պիտի ըլլայ պատերազմ բոլոր ժողովուրդներու միջեւ եւ ոչ թէ առաջնորդներու խմբակցութեանց միջեւ։ Զինուորական իշխանութիւնները պէտք է ի վիճակի ըլլան ճարտարագործութիւնը կազմակերպելու այնպէս ինչպէս կը կազմակերպէին բանակները։ Հակառակ պարագայի երկիրը պատրաստ պիտի չըլլայ պատերազմի համար։ Բոլորն ալ պէտք է գիտնան թէ ճիշդ նոյն խստութիւնը եւ անողոքութիւնը պիտի գործադրուի ներքին ճակատին վրայ, ինչպէս գործադրուեցաւ զինուորական ճակատին վրայ, անցեալ պատերազմին մէջ։ Ճարտարագործութիւնը եւ հողագործութիւնը, եւ անոնց հետ մարդկային բանուորութեան մեքենան նոյնքան դեր պիտի ունենան ապագայ պատերազմին մէջ որքան զինուորները։

Իտալիոյ պայմանները Տարտանէլի մասին

Հռոմէն կիսապաշտօնական զեկոյց մը կը հերքէ այն լուրերը թէ Միջերկրականի մասին դաշինք մը կը պատրաստուի Իտալիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Իտալական շրջանակներու մէջ կը հաւատեն թէ Իտալիա պիտի հետեւի պետութենէ պետութիւն կնքուած դաշնագիրներու մեթոտին, եւ ոչ թէ հաւաքական դաշինքներու։

Գալով Մոնթրէօյի պայմանագրին (Տարտանէլ), դիտել կը տրուի թէ Իտալիա զայն պիտի ստորագրէ երկու պայմաններով.— 1. Որ եւ է խտրութիւն պէտք չէ դրուի Իտալիոյ եւ միւս պետութեանց միջեւ, այն պատրուակով թէ իտալական կառավարութիւնը ուշ ստորագրած է պայմանագիրը.— 2. Իտալիա կը պահանջէ որ իրեն ալ խորհուրդ հարցնեն ի հարկին, թէեւ ինք փաստօրէն բացակայ է Ա. Դ. Խորհուրդէն որ պիտի որոշէ խորհրդային կամ ուրիշ տորմիղներու անցքը Տարտանէլէն։

Իտալիա կը շոյէ Եթովպիոյ իսլամները

Մարաջախտ Կրացիանի, Եթովպիոյ փոխարքան, այս միջոցին քննական պտոյտ մը կը կատարէ իտալական կայսրութեան զանազան շրջաններուն մէջ։ Զորեքշաբթի օր Հարրարի մէջ խօսելով, բացատրեց այդ շրջանին գերազանցապէս իսլամական հանգամանքը եւ աւելցուց թէ կառավարութիւնը աւելի պիտի զօրացնէ այդ հանգամանքը։ Իսլամական դպրոցներ եւ մզկիթներ պիտի շինուին Հարրարի մէջ եւ քաղաքը պիտի դառնայ մեծ վառարան մը իսլամական մշակոյթի։ Իսլամական կրօնը, որ կ'արհամարհուէր Նէկիւսին օրով, հաւասար պիտի համարուի ուրիշ որ եւ է կրօնի։

Հեռագիրները կըսեն թէ փոխարքային այս ճառը մեծ խանդավառութիւն պատճառած է։ Կը հետեւի թէ կրօններու կատարեալ հաւասարութեան քաղաքականութիւնը իրերու զօրութեամբ պիտի նպաստէ իսլամ տարրին։ Այս իրողութիւնը անշուշտ մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենայ Եթովպիոյ իտալական կայսրութեան եւ Կարմիր Ծովու միւս իսլամական երկիրներու՝ Հիճազի, Եէմէնի, Սուտանի, նոյնիսկ Եգիպտոսի յարաբերութեանց վրայ։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը Մալակայէն դէպի Ալմերիա։ Զօր. Ֆրանքօ կը պատրաստուի պաշտպանողական գործողութիւն մը կատարել նոր մայրաքաղաքին՝ Վալենսիայի դէմ։ Ապստամբները յաջողութիւններ շահած են նաեւ Մատրիտի առջեւ։ Միւս կողմէ կառավարական զօրքը կը ճնշէ Քորտովայի վրայ, որ պէտքի անձնատուր ըլլան։ Զօր. Ֆրանքօ Մալակայի ճակատէն 30,000 զինուոր ջոկելով ղրկած է Քորտովա, օգնելու համար պաշտպաններուն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

40 ՄԻԼԻՈՆ ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ պիտի կնքէ անգլիական կառավարութիւնը, հոգալու համար ազգ. պաշտպանութեան յաւելուածական ծախքերը։ Կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ, անյապաղ գլուխ հանելու համար երկրին վերազինումը։

ԱՎԻՆԵՈՆԻ մէջ պայթիւն մը տեղի ունենալով, երեք բնակարաններ փըլան։ Մէկ հոգի մեռաւ եւ հինգ հոգի վիրաւորուեցան։ Զախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ արկածին պատասխանատուն է զինավաճառ մը, անդամ Հրեշէն Խաչի։

ՓԱՐԻԶ – ՄԱՐՍԷՅԼ ՃԵՊԸՆԹԱՑԻՆ մէջ Արաբ մը խենդենալով, կէս գիշերին մէկ ձեռքը ածելի մը, միւս ձեռքը դանակ մը բռնած, յարձակեցաւ քնացողներուն վրայ։ Երբ կառախումբը Վիէն հասաւ, խելագարը վար ցատկեց, սպառնաց աջ ու ձախ, յետոյ մտաւ փապուղին (թիւնէլ)։ Մէկ ժամ վերջը ջարդուփշուր եղած էր նոյն կառախումբին տակ։

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ վերատեսուչը պիտի հրաժարի, գրած էին քանի մը թերթեր։ Երէկ պաշտօնապէս հերքուեցաւ այս լուրը։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ գողցուեցաւ Պուրժէի օդակայանէն, շատ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ։ Ճարպիկ օդանաւորդ մը թռցուցած է զայն անծանօթ ուղղութեամբ։

ՏԻԹՐՈՅԹԻ (Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ) «Ճէնըրըլ Մօթըրս» ինքնաշարժի ընկերութեան 200,000 բանուորները, որոնք աշխատանքը դադրեցուցած էին 44 օրէ ի վեր, գոհացում ստացած ըլլալով, գործարանները վերաբացուեցան։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆՆԵՕ—ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական շաբաթօրեայ հանդիպումը այսօր, շաբաթ երեկոյ, Ակումբին մէջ, 52 rue Isidor Neujahr, Պանեօ։

կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Ներկայ քաղաքական կացութիւնը։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան ենթակոմիտէի ընդհ. դասախօսական ժողովը 14 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ, ընկ. Ճիհանեանի բնակարանին մէջ։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շաքրիկեան սրահին մէջ,

5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 14 Փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր,

Aéro-Club de Franceի սրահին մէջ,

6 Rue Galilée, Métro Boissière

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Թատերական եւ երաժշտական բաժինով

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, **JAZZ** ԵՒ **TANGO**

Պարերը կը սկսին ժամը ճիշդ 3.30ին եւ կը տեւեն մինչեւ 12

ժամը 5ին անդամներու կողմէ կը ներկայացուի

ԽԵՆԴԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ

Մոլիէրի խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւնը,

ժամը 6ին տեղի կ'ունենայ համերգ եւ զանազան անակնկալներ,

ԴԻՒՐԱՄԱՐՍԵԼԻ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՊՈՒՖԷ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՄՈՒՏՔ՝ այրերու 10 եւ կիներու 7.50 ֆր.։

Երեկոյթ

Ալֆորվիլի Զէնկիլէքցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Հայ Ակումբին մէջ,

1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ,

Երգ, արտասանութիւն, պար, վիճակախաղ եւ զաւեշտ (մէկ արար),

Մուտք 0,ֆր 95

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հրաչեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Աստուր Հրաչեանի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու ազգականները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ

(Յռած հայկ. եղեռնի դրուագներէն

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ

*La Société des Amis de l'Instruction*ի հիմնած գրական մրցումին մասնակցող եօթանասուն հեղինակներու մէջ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ արժանացած է այս երկին ֆրանսերէն բնագիրը։ ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀԱՄԱՐ Վ. ՆԵՐՍ. ՄՇԱԿՈՒԱԾ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԿՈՂՄԷ։ Նիւթին արժանի շքեղ տպագրութեամբ հատոր մը։ Գին 7.50 ֆրանք, Դիմել տպարան Ե. Արմէն եւ ընկ. 39 *rue Saint-Savournin, Marseille*, եւ գրատուն Հրանդ—Սամուէլ. 51 *rue Mr. le Prince, Paris (6)*։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ Շրջանի Ցառաջի ցրուիչ Գ. ԱԻԵՏԻՍԵՆ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1են Նոյեմբեր 15

ԹՐՕՔԱՏԷՐՕՅԻ ՊԱԼԱՏԷՆ ՆԵՐՍ

Թրօքատէրօյի ներսի մասը եւս պիտի կրնայ պարփակել, նորագոյն եւ աւելի ընդարձակ տարածութեան մը վրայ, (նախորդին եռապատիկը), Ազգագրական թանգարանը որ վերջին տարիները, Փարիզի ամենահրապուրիչ ու մշտատեւ ցուցադրութիւնն էր։ Բաղդատական քանդակագործութեան թանգարանն ալ պիտի կրկնապատկուի։

Արդ, Թրօքատէրօյի նորակառոյց թանգարանը պիտի ամփոփէ ժամանակին սքանչելի հաւաքածոները։

Իսկ նաւային թանգարանը, որ ներկայիս առժամապէս Լուվրի թանգարանին մէջ սեղմուած է, պիտի տեղաւորուի Թրօքատէրօյի թեւերէն մէկուն մէջ, վերակազմուած եւ նորոգուած հիմերու վրայ, ստեղծելով գեղեցիկ միջավայր մը։

Իսկ նկարահանութեան, շարժանկարի եւ ձայնասփիւռի թանգարաններ, նոյնպէս իրենց միահամուռ ամբողջութեամբ հոս պիտի պարփակուին։

ԹՐՕՔԱՏԷՐՕՅԻ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԸ

Քանդուած նախկին ժողովրդական թատերասրահը — Ազգ. վիճակահանութեան նախկին ամփիթատրոնը — պիտի տեղաւորուի Թրօքատէրօյի երկու թեւամասերուն առջեւ դտնուած դարատափին տակը։ Աւելի մեծ քան փլցուածը եւ լաւագոյն հնչականութեամբ օժտուած սրահի մը մէջ, որուն ներքնահողի աշխատութիւններուն գործադրութիւնը արագութեամբ կ'ընթանայ։

Փոխանակ մակերեսային զլանաձեւ սրահի մը ստորերկեայ 3600 հոգի պարունակող թատերասրահ մը պիտի կազմէ։ Սակայն թէեւ ան հողին մէջը մխրճուած պիտի ըլլայ, դարձեալ մէկ կողմէ Թրօքատէրօյի պարտէզներուն վրայ պիտի բացուի։ Իսկ դուռանոցը (foyer) միանգամայն հանդիսասրահ, նմանապէս ծաղկազարդ դաշտերուն վրայ պիտի նայի, իր առջեւն ալ ունենալով մեծադիր աւազանը որուն երկարութիւնը 110 մէթր պիտի ըլլայ եւ լայնութիւնը 30 մէթր։

Ցուցահանդէսի տեւողութեան, նորակառոյց պալատը իր ամբողջութեամբ մաքի արտայայտութեան ժողովատեղին պիտի ըլլայ։

Բլուրին պարապ մասերուն վրայ, առժամապէս պիտի հաստատուին 8րդ դասու պատկանող այլեւայլ ճիւղերու տաղաւարները։ Ընկերային հարցեր, օգնութեան գործեր։ Սոյն պարտէզներուն մէջ պիտի զետեղուին նաեւ շատ մը մեկուսացած տաղաւարներ, որոնք պիտի ամփոփեն թէ ֆրանսական եւ թէ օտար մենաշնորհները։

Հակառակ այս խճողումներուն ամէն ինչ չափուած ու ձեւուած է, որպէսզի Թրօքատէրօյի շատրուաններով, պարտէզներով եւ զանազան տաղաւարներով սքանչելի ներդաշնակուի ընդգրկուած ճարտարապետական ոճին հետ։

ԹՐՕՔԱՏԷՐՕՅԻ ԲԼՈՒՐԻՆ ԱՒԱԶԱՆԸ

Թրօքատէրօյի հսկայ աւազանին վերեւը, համադրութեամբ պիտի զետեղուին չորս շարք ջրարձակ խողովակներ, որոնց ջուրերու տարածուն ցանցերը զուգորդական շաւիղներ պիտի գծեն օդին մէջ։ Ասոնց ամէնէն մեծը 50 մէթր հեռաւորութեան մը վրայ պիտի ցայտէ, մինչդեռ միւսները աստիճանաբար նուազ երկարութեամբ նկարուն ծաւալ մը պիտի կազմեն։

Մինչ, նոյն պահուն, աւազանին եզերքի բազմաթիւ ուղղացայտ շատրուանները ինչպէս նաեւ կեդրոնական հզօր շատրուանը իր բարձրաբերձ ջուրերով պիտի ամբողջացնեն այս ամփիթատրաձեւ տեսարանը։

Զանազան բարձրութեամբ երկարող վէտվէտուն եւ փրփրալից շիթերը, շառաչուն տեղատարափով մը լայնատարած աւազանին մէջ պիտի գլորին ուսկից ջրաբուխ սանդուխներուն վրայէն սահելով մշտահոս տեսարաններ պիտի պարզեն, միացած ջրվէժներու նման հրաշապատում լուսասփիւռ մեքենաներու գունաւոր ապակիներուն։

ԿՐՕՆ ԶԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (4)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու ժողովը 13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պ. Գարակէօզեանի սրահը, 45, րիւ տը Լա Տէֆանս։

Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները։ Կը խօսի Գնդ. Պաղտասարեան, միութեան նպատակներուն մասին։

ԼԻՈՆԻ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը, իր բոլոր անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, վաղը, կիրակի, 14 փետրուար, կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3ին, 181, Քուռ Լաֆայէթի սրճարանին սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Մարսէյլ – Փրատոյի Մայր - Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Կիրակի, 14 փետր. ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ, կը կատարուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ։ Ներկայ կ'ըլլայ եւ կը քարոզէ ԳԵՐ. Տ. ԳԱԲԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ։

Շաբաթ երեկոյ, 13 փետրուար, ժամը 5ին, ՆԱԽԱՏՕՆԱԿ։ Կ'երգուի «Լոյս Զուարթ», կը կատարուի Անդաստան եւ կը տաղերգուի «Քրիստոս փառաց»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԹԻՒ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

Կատակերգութիւն 3 արար եւ 1 պատկեր

ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆԴ – ՍԱՄՈՒԷԼ,

51, Rue Mr. le Prince, Paris - VI

Փոխարժէքը կարելի է ղրկել նամականիշով։

ՇԱՎԻԼԻ եւ շրջականներու եկեղեցւոյ ընկերակցութեան վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ «Տեառնընդառաջ»ի տօնին առթիւ 13 փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 4ին, տեղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ լուսավառութեան արարողութիւնը պիտի ունենայ եւ 14 փետրուար կիրակի օր Շավիլի եւ շրջականներու Գեր. նորընտիր Հոգեւոր Հովիւ Հմայեակ վարդապետ Պաղտասարեան պիտի պատարագէ եւ իր հոգեշունչ քարոզով պիտի մխիթարէ հաւատացեալները։

Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Կրպ. Փաքրաեանի եւ մասնակցութեամբ տեղական կարող ուժերու։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 14 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3346

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԳԻՉ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ո՞ւր ես դուն, պատուհաս արքայից ,
Ահեղ աստուածուհին Ազատութեան ,
Եկո՛ւր, խլէ՛ պսակը իմ գլուխէս,
խորտակէ՛ այս իգացած քնարը·
Ես կ'ուզեմ ազատութիւնը երգել աշխարհին,
Կ'ուզեմ զարնել մեղքը գահուն վրայ :

Լսեցէք եւ զարմացէք,— Մոսկուայի թղթակիցները նկարագրելով ի պատիւ Պուշկինի սարքուած հանդիսութիւնները, արտասանուած ճառերն ու փառաբանութիւնները, դժուար կուտան թէ այս քաղքենի թէեւ ըմբոստ բանաստեղծն ալ դասուեցաւ Մարքսի, Էնգէլսի, Լէնինի եւ ... Սթալինի կարգը :

Ամէն պարագայի մէջ, պաշտօնական ճառախօսները կարելի եղածին չափ կարմրցուցած են Պուշկինը, զայն հռչակելով համայնավարութեան խորհրդանշանը կամ կուռքը՝ փաշականութեան դէմ: Բայց, այս առթիւ ալ, բանաստեղծին չափ, եթէ ոչ աւելի՝ փառաբանուած է հանճարաւո՛ր Սթալինը:

— « Թէ պաշտօնական ճառախօսները եւ թէ թերթերը շռայլօրէն գործածեցին «հանճար» բառը Պուշկինի համար· բառ մը որ այսօր գրեթէ տարամերժօրէն վերապահուած է «Մեծ Սթալին»ի: Կրթական գործավարը իր բացման ճառին մէջ աշխատեցաւ ապացուցանել թէ Պուշկին էապէս «ժողովրդական բանաստեղծ» մըն էր, որովհետեւ կ'ատէր ռուսական յետադիմութիւնը եւ գրաքննութիւնը: Միայն մեծ երկիր մը ուր ընկերվարութիւնը յաղթանակած է, կրնայ իրապէս գնահատել Պուշկինը եւ արժանապէս պատուել անոր հռչակն եւ հանճարը: Պուշկին կը պատկանի անոնց որոնք անողորմ պայքարներ կը մղեն Լէնինի եւ Սթալինի դրօշին տակ: Մենք հաստատօրէն դէպի համայնավարութիւն կ'երթանք առաջնորդութեամբ Սթալինի »:

Կը թուի թէ՝ կրթական գործավարին այս ուղղափառ ճառտասանութենէն աւելի, սրտի խօսած է կուսակցական պաշտօնաթերթին խմբագրականը, ուր կ'երեւան հետեւեալ նախադասութիւնները ·

— « Պուշկին, փառքը եւ հպարտութիւնը ռուս մեծ ժողովուրդին, երբեք պիտի չմեռնի: Ռուս ժողովուրդը աշխարհի տուաւ հանճարեղ Պուշկին մը: Ռուս ժողովուրդը իրաւունք ունի հպարտանալու իր դերով՝ պատմութեան մէջ , իր գրագէտներով եւ բանաստեղծներով »:

×

Մէկդի դնելով բոլոր չոնդալից արտայայտութիւնները, կարելի չէ ժխտել թէ Պուշկին եղաւ փոթորկաշունչ երգիչը ըմբոստութեան եւ ազատութեան : Ըմբոստ ոգի մը, որ հզօր շանթի մը պէս փայլատակեց խաւարին մէջ, հնչեցուց ապստամբութեան շեփորը՝ ահարկու բռնակալութեան մը սարսափներուն դէմ:

— « Բռնակալներ աշխարհի, դողացէք,— եւ դո՛ւք, անկեալ գերիներ,— լսեցէք ինծի, ապստամբեցէք »: (*Ազատութիւն*):

Այս մարտակոչը հնչեցնել Ռուսաստանի մէջ, 1817 - 1819*ին, անշուշտ չի նշանակեր ուղեցիկ դառնալ Մարքսի, Լէնինի կամ Սթալինի: Ան կը խտացնէ արժանիք մը, որ վեր կը մնայ բոլոր աժան կամ ձուլածոյ գովեստներէն:*

Նոյն ապստամբ ոգին է որ կը գալարուի ամբողջ բանաստեղծութեան մէջ, տեղ մը խռովք եւ սարսուռ ցանելով, տեղ մը պայթելով ինչպէս ռումբ ·

Դուն, ինքնակալ անզգամ ,
Ես կ'ատեմ քեզ, քեզ եւ քու արմատը ,
Ես անգութ հրճուանքով մը կը նախատեսեմ
Քու կործանումդ եւ մահը զաւակներուդ:
Քու ճակտիդ վրայ ժողովուրդները կը տեսնեն
Նշանը անէծքին·
Դուն զարհուրանքն ես երկնքի, ամօթը բնութեան:

Իր զայրոյթը նոյնքան բուռն է, նաեւ, հլու հնազանդ սարուկներուն հանդէպ·

Արածեցէք, խրանաւէտ ազգեր,— Պատիւի կանչը պիտի չարթնցնէ ձեզ·— Հօտերը պէտք ունի՞ն ազատութեան,— Պէտք է զանոնք խուզել կամ մորթել,— Դարէ դար, անոնք ժառանգորդներն են·— Բոժոժաւոր խարազանին եւ լուծին :

Տակաւին կարելի էր խօսիլ իր սանձարձակ արտայայտութեանց մասին, որոնք թուղթին չեն յանձնուած տարբեր լեզուներով, կամ յանձնուած են կրճատ ...

Պուշկինի ցանած սերմերն էին որ, սերունդէ սերունդ փոխանցուելով, աւելցուցին ռուս աշխարհը: Պուշկին մրրկահաւն էր գալիքին,— անշուշտ ոչ անոր որ կը տեսնենք այսօր, իբրեւ համաշխարհային յեղափոխութիւն :

Ճառերը եւ փառաբանական տողերը չեն որ պիտի լեցնեն անջրպետը՝ Պուշկինի երգած ազատութեան եւ Սթալիններու հաստատած կարգուսարքին միջեւ :

Մոսկուան կրնայ բանաստեղծը պանծացնել իբրեւ ռուսական ժառանգութիւն, բայց ոչ իբրեւ աւետաբեր կամ ուղեկից խորհրդային իշխանութեան :

Ընդհակառակն, բանաստեղծին երգերը այնքան հարազատութեամբ կրնային պատշաճիլ, նաեւ, այսօրուան իշխանաւորներուն :

Բանաստեղծը, իբրեւ «սերմնացան ազատութեան», այսօր ալ բոլորովին մինակ պիտի գտնէր ինքզինքը, եթէ յանկարծ արթննար: Ու պիտի չճանչնար իր երգած ժողովուրդը, ոչ ալ այն երկիրները որոնց փառքը հիւսեց: Ու պիտի մռնչէր, անգամ մը եւս·

— Արածեցէք, խրանաւէտ ազգեր ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

400.000.000 ՈՍԿԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

1,200,000,000 ոսկի՝ հինգ տարուան համար

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, ելմտական նախարար Պ. Չէմպըլէն յայտնեց թէ կառավարութիւնը լիազօրութիւն պիտի խնդրէ մինչեւ 400,000,000 *(չորս հարիւր միլիոն) ոսկի փոխառութիւն կնքելու, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, որպէսզի կարենայ լրացնել ազգային պաշտպանութեան ծրագիրը: Այս յայտնութիւնը անակնկալ մը եղաւ երեսփոխաններուն համար: Ամէնքն ալ գիտէին թէ սպառազինութեան ծախքին մէկ մասը պիտի ճարուի փոխառութեամբ, բայց չէին կարծեր թէ պահանջուած գումարը* 250 *միլիոնէն աւելի պիտի ըլլայ: Կառավարութիւնը կ'ուզէ համոզել թէ այսքան ծանր բեռ մը տակ մտնելով, ամբողջովին ապահոված պիտի ըլլայ երկրին պաշտպանութեան պահանջները: Ելմտական նախարարը հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ, ապացուցանելու համար այդքան վիթխարի փոխառութեան մը անհրաժեշտութիւնը ·*

— « Ազգ. պաշտպանութեան ծախքը այնպիսի համեմատութեամբ կ'աճի որ անկարելի է ամբողջովին սովորական եկամուտներով ճարել զայն: Հետեւաբար կառավարութիւնը կ'առաջարկէ անմիջապէս օրինագիծ մը ներկայացնել, որպէսզի լիազօրութիւն տրուի կամ փոխառութիւն կնքելու եւ կամ ելմտացոյցին յաւելուածական հասոյթը ազգ. պաշտպանութեան յատկացնելու որոշ առենի մը համար »:

Նախարարը դիտել տուաւ թէ կարելի չէ այժմէն ճշդել ոչ փոխառութեան գումարը, ոչ ալ անոր գործածման պայմանաժամը· բայց առ առաւելն 400 *միլիոն ոսկի հաշուեց գումարը, հինգ տարին չանցնելու պայմանով :*

Աշխատաւորակա խմբակցութեան առաջնորդը, Պ. Էթլի, որ առաջին հարցումը ուղղած էր այս մասին, նախարարին յայտարարութիւնը լսելէ վերջ յայտարարեց·

— Շատ ծանրակշիռ յայտարարութիւն մը լսեցինք ելմտական նախարարէն: Ան լիազօրութիւն պիտի խնդրէ 400 *միլիոն ոսկի ճարելու փոխառութեամբ, ազգ. պաշտպանութեան ծախքերուն համար: Երբ* 100,000,000 *ոսկի փոխ առնուեցաւ գործազուրկներուն համար, պետական սնանկութիւն հռչակուեցաւ: Կ'ուզէի հարցնել թէ այս առաջարկը քննելէ առաջ, որ բոլորովին աննախընթաց է խաղաղութեան ատեն, ժողովին պատեհութիւն պիտի տրուի՞ լսելու կառավարութեան առաջարկներուն ամբողջ մանրամասնութիւնները : Մեզի խոստացած են Սպիտակ Տետրակ մը հրատարակել ազգ. պաշտպանութեան ծրագրի գործադրութեան մասին: Ելմտական նախարարը պատրա՞ստ է լիովին պարզելու միջազգային կացութիւնը եւ ազգ. պաշտպանութեան վիճակը :*

ՉԷՄՊԸԼԷՆ.— Աւելի լաւ կ'ըլլայ որ այդ հարցումը վարչապետին ուղղէք:

Հարցասիրող երեսփոխանը դիմեց Պ. Պոլտուինի, որ բացատրեց թէ ընդհանուր վիճաբանութիւն մը պիտի կատարուի, օրինագիծը ներկայացուած ատեն եւ ի հարկին Սպիտակ Տետրակ մըն ալ պիտի հրատարակուի :

**** Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ մինչեւ ներկայ ելմտական տարեշրջանին վերջը (մարտ* 31) *ազգ. պաշտպանութեան գումարը պիտի չանցնի* 170 *միլիոն ոսկին: Հիմ բռնելով այս գումարը, զայն հինգով բազմապատկելով եւ վրան* 400 *միլիոնի փոխառութիւնը աւելցնելով, կը հետեւի թէ Անգլիա* 1,200,000,000 *ոսկի պիտի ծախսէ սպառազինութեանց համար, հինգ տարուան ընթացքին :*

**** Աջակողմեան մամուլը ջերմապէս կը շնորհաւորէ կառավարութիւնը, իր որոշման համար: Ամէնէն մոլեռանդը, «Տէյլ Մէյլ», քիչ կը գտնէ պահանջուած գումարը եւ կ'առաջարկէ փոխ առնել առ նուազն մէկ միլիառ ոսկի, փոխանակ* 400,000,000*ի : Իսկ ձախակողմեան մամուլը եթէ ջերմ շնորհաւորութիւններ չուղղեր, բացասական դիրք ալ չի բռներ եւ միայն դրամ ճարելու մեթոտը կը քննադատէ : Անոր կարծիքով, «փոխառութիւնը պիտի բարձրացնէ ապրուստը եւ նեղութիւն պիտի պատճառէ աշխատաւորներուն » : « Թայմզ » անգամ մը եւս կ'արդարացնէ Անգլիոյ վերազինումը, իբրեւ հետեւանք միւս պետութեանց սպառազինութեանց :*

**** Պերլինի թերթերը խօսելով այս մեծագումար փոխառութեան վրայ, կ'ըսեն.— « Մենք չենք քննադատեր Մեծն Բրիտանիոյ այս ընթացքը, Հիթլէր ըսաւ թէ ամէն երկիր ինքնիշխան է իր պաշտպանողական միջոցները կառուցանելու համար: Ուրեմն կարձանագրենք Անգլիոյ ձեռնարկը առանց քննադատելու, բայց պիտի յիշենք, երբ ուրիշներ քննադատեն մեզ»:*

Իտալական թերթերն ալ նոյն լեզուն կը գործածեն.— «Ժողովրդապետութիւնը, որ արգելք եղաւ զինաթափութեան, այժմ կը բազմապատկէ իր սեփական զէնքերը : Կ'արձանագրենք այս պարագան »:

Ֆրանսայի մէջ գոհունակութիւն պատճառեց Անգլիոյ որոշումը, իբրեւ լաւագոյն միջոցը խաղաղութիւն պարտադրելու :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Օտարները կը հեռացնեն Մատրիտէն

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ապստամբները շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը Մալակայէն դէպի արեւելք, բազմաթիւ գիւղեր գրաւած են ծովեզերքին վրայ: Բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի Ալմերիա, գրաւած ըլլալով ծովափին եւ Սիէրրա Նէվատայի միջեւ ինկած հողամասը, որ Կրընատայի նահանգին ամէնէն բարեբեր շրջանն է :

Ապստամբները կը շարունակեն ռմբակոծել Վալենցիան, ուր կը գտնուի հանրապետական կառավարութեան մայրաքաղաքը: Այս ռմբակոծութիւնը նախանշանը կը համարուի յարձակողականի մը՝ այդ քաղաքին վրայ: Զօր. Մոլայի բանակը միայն քանի մը մղոն հեռու կը գտնուի Վալենցիոյ ճամբէն եւ կը սպառնայ վերջնապէս կտրել Մատրիտի պարենաւորման գիծը:

Մատրիտի կառավարութիւնը հրամայեց բոլոր օտարականներուն՝ անմիջապէս հեռանալ քաղաքէն :

Իտալական մարտանաւ մը հազար իտալացի կամաւորներ ցամաք հանած է Մալակա, համաձայն Ռիւթէրի մէկ հեռագրին :

Ապստամբները յարձակողականի ձեռնարկած են նաեւ Պիլպաոյի դէմ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊՈՒՇԿԻՆ

ՌՈՒՍ ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, ՈՐՈՒՆ ՄԱՀՈՒԱՆ 100*ԱՄԵԱԿԸ ՏՕՆՈՒԵՑԱՒ ՓԵՏՐՈՒԱՐ* 10*ԻՆ*: (Տես Բ. եւ Գ. էջ, գրութիւններ՝ իր մասին եւ քաղուածներ՝ իր գործերէն):

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈՒԽԵԱՆ

Պատահաբար կ'իմանանք թէ հռչակաւոր ծովանկարիչը երեք օր առաջ մեռած է Նիսի մէջ... Տեղեկատուն մեզի ծանօթ ըլլալով, պատճառ չունինք վերապահութեամբ հաղորդելու այս գոյժը, եւ կը սպասենք մանրամասնութեանց :

Ողբացեալ նկարիչը, որ միջազգային համբաւ կը վայելէր, բնիկ Տրապիզոնցի էր, երկար ատենէ ի վեր Եւրոպա հաստատուած : Թէեւ ամբողջովին նուիրուած՝ իր արուեստին, ուշադրութեամբ կը հետեւէր նաեւ հանրային կեանքի եւելէջներուն, միշտ զգուշանալով ցուցադրել իր հայրենասիրութիւնը: Քանի մը տարի առաջ, բարեկամներ ուզեր էին իր յոբելեանը տօնել, ծննդեան 60ամեակին առթիւ, բայց ինք մերժած էր, եւ գոհ պիտի մնար, եթէ բացառիկ հրատարակութիւն մը նուիրուէր իր նկարչական գործունէութեան:

Շուտով առիթ կ'ունենանք խօսելու իր կեանքի եւ գեղարուեստական վաստակի մասին :

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ԺԱՅՌԵՐԷՆ ՎԱՐ

Օրիորդը ջախջախուած, միւսները վիրաւոր

Երէկ Նիսէն ստացանք հետեւեալ նամակը, Կ. Խաչի մասնաճիւղին ցաւակցութիւններով: Մեզի ալ ծանօթ ըլլալով արկածահար ընտանիքը, մեր վշտակցութեան հետ, արագ ապաքինում կը մաղթենք.— Սարսափելի արկած մը, մեծ յուզումի մատնեց Մատէնի գաղութը: Տասնեակ տարիներէ ի վեր, Նիս հաստատուած են Անդրիկեանները, բազմանդամ եւ նահապետական ընտանիք մը: Իրենց աշխատասիրութեան եւ ճարպիկութեան շնորհիւ, բաւական կոկիկ դիրքի մը հասած են: Մասնաւորապէս առատաձեռն եւ բարի են: Իրենց եղած որ եւ է դիմում, հիւանդի եւ կամ աղքատի համար, չեն մերժեր եւ անվարան կ'օժանդակեն նիւթապէս թէ բարոյապէս :

Պ. Կ. Անդրիկեան նշանուեցաւ, Լիոն, Օր. Կէյվէլեանի հետ:

Փետրուար 5ի Պ. Անդրիկեան, իր անձնական օթոյով Լիոն կ'երթայ, նշանածը եւ ընտանիքը Նիս բերելու համար: Լիոնէն ճամբայ կ'ելլեն, Օրիորդին մայրը եւ երկու եղբայրները: Երբ էքս կը հասնին, եղբայրներէն մէկը կ'ուզէ ինք վարել օթօն: Բոլորն ալ կ'ընդդիմանան, բայց ի վերջոյ տեղի կուտան: Հազիւ քիչ մը յառաջացած, կառքը կը շեղի ճամբէն եւ 25 — 30 մեթր բարձրութենէ մը ժայռերուն զարնուելով կը գլորի անդունդը: Պ. Անդրիկեան արթնամտութիւնը կ'ունենայ իր գլուխը թեւերուն մէջ պատսպարելու եւ անվտանգ կառքէն դուրս ելլելով, կը սկսի ազատել արկածեալները: Կը տեսնէ նշանածը 10 — 15 մեթր հեռուն ժայռերուն վրայ փռուած եւ գլուխը ջախջախուած: Աննկարագրելի յուզումով եւ գերմարդկային ճիգով, կը դրկէ եւ ճամբուն վրայ կը հանէ, ուր դժբախտ օրիորդը կը մեռնի քանի մը վայրկեանէն: Նորէն վար կը վազէ եւ եղբայրները օթոյէն դուրս կը քաշէ մարած վիճակի մէջ: Մէկուն գլխուն վրայ խոշոր վէրք մը բացուած էր եւ արիւն կը հոսէր: Թաշկինակը թխելով վէրքին մէջ անոնք ալ ճամբուն վրայ կը փոխադրէ: Կրկին վար կ'իջնէ մայրը փնտռելու եւ օթոյին ետեւը կապուած պայուսակներու յատուկ սնտուկին մէջէն կը գտնէ, բայց հազիւ մէկ կողմ քաշած օթօն կրակ կ'առնէ :

Ի զուր օգնութիւն կ'աղաղակէ եւ խելագարի պէս հոս հոն կը վազէ: Հազիւ մէկ ժամ վերջը մօթօով մէկը կ'անցնի եւ էքս լուր տալով, դժբախտ օրիորդին մարմինը եւ բոլոր արկածեալները հիւանդանոց կը փոխադրեն, իսկ Պ. Անդրիկեանը Նիս: Թէեւ ինք լաւ է, բայց այդ ահռելի տեսարանը սոսկալի ազդած է ջիղերուն վրայ: Մայրը եւ երկու տղաքը առայժմ ազատ են վտանգէ :

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկուայի, Խարքովի, Թիֆլիսի, Բագուի եւ Երեւանի մէջ

Պրիւսէլի «Լը Սուառ» թերթը (12 փետր.) Մոսկուայէն կ'իմանայ թէ բազմաթիւ նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են Ուկրայնայի, Մոսկուայի, Թիֆլիսի, Բագուի եւ Երեւանի մէջ : Մանրամասնութիւններ կը պակսին :

ՍԱՒՐ ՄԸ ԹԵՒԱՒՈՐ...

Les idées sont des épées vivantes, qui une fois forgées, prennent des ailes et combattent toutes seules et sans avoir besoin d'une main qui les tienne.

VICTOR HUGO

Ա.

Ամէն անգամ երբ Պուշկինի անունը կը լսեմ, աչքիս առջեւ կը պատկերանան պատանեկան այն օրերը, երբ Գէորգեան Ճեմարանի սեղաններուն վրայ, մեր սիրելի ուսուցիչ բանաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննիսեան իբրեւ չափազանց ընտանի անձնաւորութեան մը՝ Պուշկինի տողերը կը բացատրէր իրեն յատուկ նրբութեամբ ու բանաստեղծին արժանի սքանչացումով.

— Գալուպչիկ, կ'անուանէր Թարգմանող աշակերտը, — ու կը մեկնաբանէր անոր սխալները:

Եւ այդ բառին հետ, կը թուէր թէ դասարանը կը լեցուէր իրաւցնէ ազանիներով ու ռուս պատասանութեան հնչիւնները խառնուէին հայկականին, կը պայքարէին, կը հաշտուէին, կը ճախրէին, կը թռէին, ու մեր պատանի հոգիներուն մէջ «Ռուստան եւ Լուտմիլա»ի կամ «Կովկասեան բանտարկեալ»ի հերոսներուն կեանքի զարկը կը խմորէին:

Հսկայ է Պուշկինի ազդեցութիւնը մեր արեւելահայ գրականութեան բոլոր ոտանաւոր թէ արձակ գրողներու վրայ, Նալբանդեանէն մինչեւ Թումանեան, մինչեւ Յ. Յակոբեան, որովհետեւ Պուշկին, մանաւանդ հալածական ժողովուրդներու մէջ, երբեմն ցարական օրերուն բնազդաբար, յաճախ անգիտակցաբար, զուտ բանաստեղծական ոլորտներէն աւելի կը մարմնացնէր նաեւ քաղաքական տենչանքներու բալասան մը...

Թէեւ 80ական Թուականին կանգնած արձանին տակը արձանագրուած էր միայն երկու տող.

Եւ ես երկար ատեն սիրելի պիտի ըլլամ ժողովուրդին,
Որովհետեւ իմ քնարս երգեր է լաւ զգացումներ:

Բայց եւ ամէնքն ալ կը գիտէին, կը կռահէին նաեւ այն ատեն ցարական հրամանով ջնջուած երկու տողերը.

Որովհետեւ իմ այս դաժան դարուս, ես փառաբաներ եմ ազատութիւնը,
Եւ խորհուրդ եմ տուեր գթութիւն դէպի ինկածը:

×

Տարիներ յետոյ, ուսանողական օրերուն, երբ ֆրանսերէն արտայայտուելու վարժութեան համար քանի մը տասնեակ օտարականներս ծերունի փրոֆէսէօրի մը առաջնորդութեամբ համալսարանի սեղաններու վրայ մեր մտածումները կ'արտայայտէինք գրաւոր թէ բանաւոր, Ռուսաստանէն եկած հրեայ ուսանողուհի մը շարադրութիւն մը ներկայացուց Պուշկինի վրայ, վերլուծելով անոր մէկ վէպը, «Կապիտանի աղջիկը»: Ոգեւորուած էր աղջիկը, Ռուսաստանի դպրոցէն բերած ոգեւորութեամբ Եւրոպայի համալսարանի մէջ կը ներկայացնէր Պուշկինի գործը իբրեւ համաշխարհային գրականութեան գլուխ-գործոց մը: Նիւթը նոր էր ու շահեկան եւ գործը կարդացուեցաւ ամբողջութեամբ:

Ծերունի փրոֆէսէօրը որ միեւնոյն ատեն յոյն գրականութեան դասախօսն էր, որու համար գրադարանի գաղտնիք չկար, ամէնքը լսելէ յետոյ իր կարծիքը յայտնեց շատ համեստօրէն:

Բայց այդ համեստութեան մէջ այնքան գիտութիւն կար, այնքան ծանօթութիւն, հմտութիւն ու լրջութիւն, մտաւոր հորիզոնի այնքան ընդարձակութիւն, որ երբ վերջացուց իր կարծիքը, տալով Պուշկինին այն տեղը, ուր որ անոր կ'իյնար համաշխարհային գրականութեան մէջ — կարծես պաղ ջուր թափեց Հրէուհիի վառ ոգեւորութեան վրայ:

×

Եւ այսօր, ամբողջ ռուսական աշխարհը, չըսելու համար սլաւականը, երկու հակառակ թեւերով միեւնոյն անձնաւորութեան հարիւրամեայ փառքը կը տօնէ, յանուն անձնաւորութեան գաղափարներո՞ւն: Նպատակները տարբեր են, բայց իրողութիւնը մէկ է, եւ այդ իրականութեան մէջ զարմանալի համերաշխութեամբ ռուս հանճարի բոցն է որ կը ցոլայ:

Զարմանալի պատմութիւն՝ սա ռուսական իւրաքանչիւր արտայայտութիւնը:

Համաշխարհային պատերազմէն յետոյ պէտք էր որ տեղի ունենար այն ահագին զանգուածային տեղահանութիւնը, որպէսզի իրենց երկրէն բռնի արտաքսուած բազմութիւններ ի սփիւռս աշխարհի ռուսական հանճարի գովքը չփռեն երկրագունդի բոլոր լայնութեան ու երկայնութեան վրայ:

×

Համաշխարհային պատերազմէն յետոյ դեռ ժամանակի պէտք ունի, որպէսզի իւրաքանչիւր մեծութիւն ճանչցուած հեղինակի տուրքը փնտռէ իր միջավայրի ինչպէս արտաքին ազդակներու օժանդակութեան մէջ:

— Պուշկին, ռուս մեծագոյն հանճա՞ր:

Ափրիկեան զաւկի այս թոռը կուգայ իր հայրերուն տաք արիւնով ջերմացնելու հիւսիսի սառոյցը, որու կազմած լայնահոս գետակի ափերը կը հեղեղեն ամբողջ կայսրութեան տարածուն սահմանները հեռո՜ւն, հեռո՜ւն, մինչեւ Հարաւ, մինչեւ Կովկաս, մինչեւ Մասիս:

Եւ, բնական օրէնքը պատուաստման ու զարգացման, հարիւրաւոր ժողովուրդներու հետ շփումով — տարբեր, շատ աւելի առաջ մինչեւ իսկ բարձր քաղաքակրթութեան աւազանի մէջ մկրտուած, քան սլաւ ցեղն էր, թէեւ հանգամանքներու բերմամբ աւելի փոքր մնացած, բայց հարուստ իրենց մշակոյթով նաեւ գեղարուեստական արդէն նստած բնագրներով ու ձիրքերով կ'ուռճացնեն եկող հիւրը եւ նոր աւիշ կը սրսկեն անոր արիւնին:

Մինակ Պուշկի՞նն է որ օգտուեր է բազմազան ժողովուրդներու հարուստ ժառանգութեամբ, հապա Լերմոնտո՞վ, հապա Թոլստո՞յ, եւ ուրիշնե՞ր, ճշդուա՞ծ է թէ ինչ է կատարեր Հարաւը, մանաւանդ Կովկասը իր չքնաղ բնութեամբ հիւսիսային տափաստաններու միայն վարժուած հոգիներուն զմայլանքի սարսուռ ազդելով:

Պէ՞տք է յիշել նաեւ երաժշտութիւնը: Ամէն անգամ երբ ռուս յայտնի երաժշտութեան անունով կը լսեմ այս կամ այն գործը, չեմ կրնար խուլքս պահել, երբ խրացուցած կը տեսնեմ մեր կամ մեր հարեւան ժողովուրդներու ստեղծած մեղեդիները:

Եւ Պուշկին զգացած է այդ իրողութիւնը:

Եւ ան ի զուր չէ որ կ'երգէ.

— «Եւ իմ անունը պիտի արտասանուի բոլոր լեզուներով այս երկրի.
Հպարտ ժառանգները Սլաւներու:

Ան չըսեր «իմ ժառանգները» եւ կ'աւելցնէ.

«Եւ Ֆիններու եւ Թունգուզներու այսօր վայրենի, եւ Քալմուքներու այսօր բարեկամ անապատներուն»:

Ու ահա բանալին Պուշկինի տաղանդին կամ հանճարին, եթէ օր մը գուցէ հարիւր տարի յետոյ, անոր անունը հնչէ նաեւ իր սահմաններէն դուրս:

Բայց ինչո՞ւ մինչեւ այժմ այդ անունը իր երկրի սահմաններու մէջ է միայն մնացեր: Որովհետեւ անոր ստեղծագործ էութեան իրական մասը սլաւական արտադրութիւն չէ եղեր, այլ ներածուած է դուրսէն, որով եւ այն գաղափարները, որոնք, Վ. Հիւկոյի տողերուն համաձայն թեւ կ'առնեն ու կը պայքարին մէս մինակ ինչպէս հրացանէն արձակուած գնդակ, իրենց մայր խողովակին մէջ չեն դառնար, կամ եթէ դառնան ալ՝ պաղած են:

×

Իր ժամանակի ոգին է որ թեւատարած կը սուրայ Պուշկինի բանաստեղծութիւններուն մէջ:

Ֆրանսական յեղափոխութեան ալիքները անցեր էին արդէն Ալպեան լեռներուն կատարներէն եւ Վոլկայի ափին կամ Ադրիականի եզերքներուն, Պալքաններու կողերուն կը մռնչէր ազատութեան շունչը:

Ա՜հ, այն ատենները, դեռ ազատութիւն բառը իր կրօնական ներշնչումով անձնազոհութեան խարոյկներ կը վառէր, ոչ միայն ազատութեան կարօտով վառած հոգիներու մէջ, այլ եւ ազատութեան մէջ մեծցած վճիտ հոգիներու նոր թեւ կուտար արեան գնով, իրենց մահով ուրիշներուն ազատութիւն նուիրելու փառաւոր տենչը գոհացնելու, լորտ Պայրըն մը 1824ին, իր ստեղծագործական բոցեղ օրերուն կ'իյնար արիւնլուայ Միսոլոնկի, խառնելով իր արիւնը յոյն ազատատենչ ապստամբներուն արիւնին, ընդդէմ Թուրք բռնակալութեան:

Այդ օրերուն է որ Պուշկին արդէն վտանգուած իր ազատութեան նուիրումով, յարաբերութեան մէջ այն ժամանակի առաջադէմ մտաւորականներու հետ, ան ալ շատերուն հետ պիտի աքսորուի դէպի Ճերմակ ծովի ափերը, բայց բարեկամներու միջամտութեան շնորհիւ կ'աքսորուի դէպի Հարաւ, եւ այդ աքսորին մէջ է որ կը գրէ Կովկասեան բանտարկեալը, Աւազակ եղբայրները եւն. տարի մը յետոյ էր որ կը սկսէր գրել նոյնպէս «Պորիս Կոտունով», «Եւգինէ Օնէկին» եւն. եւն.:

Ահա թէ ինչու Պուշկին չի նմանիր ոչ Թոլստոյին, որ իր ինքնամերժման բնազդով արտաքին բարոյախօսութեան քարոզներ կը կարդայ, հակառակ իր անձնական ճոխ ու շռայլ կեանքին, բարոյախօս որու համար դրացիի մը թոնիր նորոգելը շատ աւելի արժէք ունի, քան ամբողջ հայկական ջարդը Համիտի ձեռքով... Ոչ ալ կը նմանի Տոսթոյեւսկիին, որ ատելութեամբ կ'ատէ արեւմտեան միտքը, միաժամանակ կ'օգտուի:

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՊՈՒՇԿԻՆ

Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը վերյիշում եւ մեծարում է Պուշկինին՝ նրա մահուան հարիւրամեակի առթիւ: Փարիզում տեղի ունեցան մի քանի հանդիսաւոր հաւաքոյթներ, որոնց մէկը հանրային կրթութեան նախարար Ժ. Զէյի նախագահութեամբ, նուիրուած մեծ բանաստեղծին, նոյնը Լոնտոն, Պրակա, Պուքրէշ, Պելկրատ, Սոֆիա եւ այլուր:

Խորհրդային Միութեան մէջ Պուշկինի տօնակատարութիւնը վերածուեցաւ մի աննախընթաց համազգային ցոյցի՝ ի փառս ռուսական ազգային մշակոյթի, որին խանդավառութեամբ մասնակցում են Միութեան մաս կազմող բոլոր ժողովուրդները:

Թւում է թէ որ եւ է բանաստեղծ չի ունեցել այնպիսի յարատեւ եւ խոր ազդեցութիւն իր ցեղակիցների վրայ, որպիսին ունեցել է Պուշկինը ռուս ժողովրդի վրայ եւ կ'ունենայ ապագայում. աւելի քան արդարացի է նրան յատկացնել նոյն դերը ռուս գրականութեան եւ ընդհանուր մշակոյթի մէջ, ինչ որ դեր որ յատկացւում է Պետրոս Մեծին կայսրութեան հիմնաւորման ու ուղեգծման մէջ.

Դժուար է գտնել համաշխարհային գրականութեան մէջ մէկ ուրիշ բանաստեղծ, որ կարդացուած լինի այնքան, որքան Պուշկինը: Տարիները ոչ միայն չեն թուլացրել նրա հանճարի հմայքը, այլ ընդհակառակն աւելի ընդհանրացրել են ու զօրացրել: Ահա մի դար է, ինչ ռուսերէն լեզուի դասաւանդութիւնը կատարւում է մեծագոյն չափով նրա գրուածքների վրայ: Ուրեմն չկայ մի գրագէտ Ռուս, որ կարդացած չլինի Պուշկինը: Դեռ վերջերս խորհրդային Պետհրատը բաց թողեց նրա հեղինակութիւնները ութ միլիոն օրինակով, իսկ թէ որքան է քանակը մինչեւ այժմ հրատարակուածների՝ դժուար է ասել, բայց հաւանաբար հասնում է մի քանի միլիոնի:

Ինչո՞ւմն է Պուշկինի, իբրեւ մեծ բանաստեղծի, թերեւս եւ ամենամեծ բանաստեղծի հմայքին գաղտնիքը:

Նախ եւ առաջ այն պարզութեան եւ կատարեալ մատչելիութեան մէջ բոլոր նրանց համար, որոնք հասկանում են ռուսերէն լեզուն: Նա գերազանցօրէն զանգուածների բանաստեղծ է: Բայց միաժամանակ հեռու է գռեհկութիւնից, թէեւ մեծապէս ներշնչուել է ու օգտուել ժողովրդական բանահիւսութիւնից, բայց իր հարուստ ու ընտիր պատկերացումներով, իր բանաստեղծական արուեստի ճոխութեամբ մնում է Պառնասի բարձունքի վրայ, նրա խօսքը հոսում է հեշտ, բնականօրէն եւ մանաւանդ անկեղծ, ընթերցողը համակւում է մի հոգեկան մօտիկութեամբ ու մտերմութեամբ հեղինակի հետ: Պուշկինի բանաստեղծութիւնների քերականութիւնն ու բառակազմութիւնը ոչ մի տեղ զոհ չեն դնում չափածոյ կառուցուածքի պահանջներին, ընդհակառակն նրանք կարծես գեղեցիկ արձակներ են չափածոյի հմայիչ երաժշտութեամբ պարուրուած: Այդ պատճառով էլ վճռական է եղել նրա ազդեցութիւնը ռուս լեզուի եւ ոճի զարգացման գործում ու Պուշկինը մնում է յաւերժապէս կենդանի ուսուցիչ պարզ, բայց եւ գեղեցիկ գրելու արուեստի մէջ:

Այս էջերում արդէն տրուեցին համառօտ տեղեկութիւններ նրա կեանքից: Պուշկինի կեանքն ու գործը այնքան ընդարձակօրէն ուսումնասիրուած ու վերլուծուած են թէ Ռուսաստանում եւ թէ նրանից դուրս, որ ստեղծուած է գիտութեան յատուկ ճիւղ պուշկինագիտութիւն անունով: Նա համեմատաբար ծաղիկ հասակում սպաննուեց, 38 տարեկան, զոհ գնալով Նիկոլա Ա.ի բռնապետական կարգերին: Բանաստեղծը չլինելով քաղաքական գործիչ իր մի քանի անմեղ գրական սլաքների համար երկու անգամ աքսորուեց. սակայն միապետութեան կոյր սորուկների՝ ազնուականների ու պաշտօնեաների կողմից շարունակաբար ենթարկուեց դաւադրութիւնների ու մատնութիւնների, որոնք զզւելի բանաստեղծին մղեցին յուսահատական որոշման — մենամարտի հրաւիրել իրեն անպատուողներից մէկին: Նա իր կեանքի գնով ուզեց ապտակել միապետութիւնը շրջապատող շողոքորթութիւնն ու ստորնութիւնը: Իր եղերական մահը ցնցեց իր ժամանակակիցներին, բայց եւ զրկեց ռուս ազգը այն աւելի մեծ գրական գանձերից, որ դեռ պիտի ստեղծէր Պուշկինի հանճարը: Հայ ժողովուրդը ոչ պակաս ուրիշներից լցուած է գնահատանքով հանդէպ ռուս մեծ բանաստեղծի: Անուրանալի է նրա ազդեցութիւնն արեւելահայ գրականութեան եւ ընդհանրապէս մտաւոր կեանքի վրայ: Եթէ չխօսենք բացառաբար ռուսական դաստիարակութեան ենթակայ մեր ունեւոր դասակարգի մասին, պիտի յիշենք, որ հայ գիւղացու եւ արհեստաւորի զաւակները նոյնպէս ճանաչել ու սիրել են Պուշկինը, որովհետեւ ծխական ու թեմական դպրոցներում ռուսերէնը ուսուցւում էր Պուշկինի Կապիտանի աղջիկը, Եւգենի Օնեգին, կամ Բորիս Գոդունով գրուածքներից կտորներ անգիր անելով:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՄԵԿ ԱՌԱԿԱՒՈՐ

ԲԱՆՔ

Գայլին անունն է ելած,
Աղուէս կայ որ մարդ կ'ուտէ,
Քրդին անունն է ելած,
Ազգէն մարդ կայ՝ մա՛րդ կ'ուտէ:

Աժան մըսի արգանակ
Ի հարկէ համ մը չունի,
Առանց մոմի աշտանակ
Ի հարկէ համ մի չունի,

Քանի որ մեր Հայը չունի թագաւոր,
Ամէն մարդ աղա, բէկ, խա՛ն է դարձեր.
Թէ յանկարծ կանգնէր մէկը թագաւոր
Ջը գիտեմ քանի՞ զինուոր կը գտնէր:

Ոսկի բեռցուր իշուն վերայ,
Նա դարձեալ նոյնպէս կը զռայ.
Ագռաւին հագցուր կապայ,
Նա դարձեալ կը կըռկըռայ:

Քանց պուտը կարմիր չըկայ,
Որ ներսն՝ սիրտը սեւ է.
Դրսէն հրեշտակ կ'երեւայ,
Ներսէն անիծած դեւ է:

Վախկոտին մայրը չէ լացեր,
Յանդուգնին հայրը չէ լացեր,
Խոհեմ քաջին հայրն ու մայրը
Հաւասար են ուրախացեր:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶՈՎՍՔԻ

ԽՄԲ. — Գրքին յառաջաբանը՝ յաջորդ կիրակի:

ՈՍԿԻ ՁԿՆԻԿԸ

Եզերքին մօտիկ կապուտակ ծովին,
Երեսուն տարի, ծեր մարդ մ'ու իր կին,
Տնակի մը մէջ հինուկ գետնափոր,
Կ'ապրէին միակ, աղքատ բայց անդորր:
Ծերուկը ծովէն միշտ կ'որսար ձուկեր
Պառաւն ալ տան մէջ կանեփ կը մանէր:

Օր մը ցանցը ծով նետեց ծերունին
Ու տիղմով լեցուն դուրս քաշեց կրկին,
Եւ երբ որ նորէն վարմը ձգեց ծով,
Ամբողջ լեցուեցաւ ջրաբոյս խոտով.
Բայց դարձեալ նետեց ձկնորսն իր արձոյլ
Ու բռնեց սիրուն ձկնիկ մ'ոսկեձոյլ,
Որ ձայն հանելով ըսաւ ծերունին,
Ճիշդ մարդու մը պէս խօսելով մեկին.
— Թող զիս որ երթամ ծով մտնեմ նորէն.
Ի՞նչ ուզես կուտամ քեզի փոխարէն:
Ու խեղճ ծերունին զարմացած մնաց,
Այսպիսի հրաշք երբեք չէր տեսած:
Հանեց ձկնիկը վարմէն բշտապաւ,
Եւ ջուրին խորը նետելով ըսաւ.
— Աստուած հետդ ըլլայ, խեղճ անմեղ ձկնիկ,
Գնա ծովուն մէջ լողա՛ հանդարտիկ,
Կոհակներուն հետ խաղա մեղմօրէն,
Փրկանք չեմ ուզեր կեանքիդ փոխարէն:

Բ.

Ըսաւ, ու գնաց իր պառաւ կնկան
Պատմեց կէտ առ կէտ հրաշքն այն օրուան:
Բայց չար պառաւը զայրացաւ այնքան
Որ բիւր նախատինք տեղացուց վրան.
— Դո՛ւն, անմիտ ծերուկ, դո՛ւն, ծերուկ յիմար,
Ինչո՞ւ վարձք չառիր փրկանքի համար.
Խնդրէիր գոնէ տաշտ մը լուացքի.
Կոտրած տաշտին մէջ հոգիս կը քաշուի:

Ծերուկը ելաւ ծովափը գնաց,
Մինչ ալիքները կը ծփային ցած,
Ձկնիկը ոսկի կանչեց իրեն քով,
Որ իսկոյն եկաւ ու հարցուց փութով.
— Ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ, ծերուկ պատուական:
Ձկնորսը անոր տուաւ պատասխան,
— Կընիկս ինծի դէմ զայրացած է շատ,
Ու կը պահանջէ լուացքի մը տաշտ:
— Մի՛ տրտմիր, ըսաւ ձկնիկը խոնարհ,
Տաշտ մը կ'ունենայ կինդ այս իրիկուն:

Գ.

Ծերուկը դարձաւ տուն գնաց թեթեւ,
Նոր տաշտ մը գտաւ կնկանը առջեւ,
Բայց ան գոհութիւն տալու փոխանակ՝
Նոր նոր գանգատներ կ'ընէր շարունակ:
— Ծերուկ դուն անմիտ, ծերուկ խելագար,
Մեծ բա՞խտ կը կարծես այս տաշտն ինձ համար:
Շուտ ըրէ՛, գնա քու ձուկէդ ուզէ՛
Աղուոր խրճիթ մը շինուած աղիւսէ:
Ծերն ելաւ գնաց նորէն ձուկին քով
Ու ըսաւ անոր աղի արցունքով.
— Կընիկս իր հիւղէն ձանձրացած է ալ,
Եւ կը փափաքի խրճիթ մ'ունենալ:
— Հոգ մ'ըներ, ըսաւ ձուկն անմիջապէս,
Խրճիթ կ'ունենայ կինդ ուզածին պէս:
Ծերն ելաւ գնաց, եւ հիւղի փոխան,
Խրճիթ մը գտաւ իր հողի վրան.

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊՈՒՇԿԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹԻՒ)

Պուշկին ռուս ժողովրդի մեծագոյն բանաստեղծն է: Սակայն Պուշկին յայտնի է ոչ միայն իբրեւ հանճարեղ քերթող, այլ եւ անոր կատարած դերը ռուս գրականութեան պատմութեան մէջ ազգային գերակշիռ արժէք կը ներկայացնէ: Յատկապէս մենք ոչ-Ռուսերս ըմբռնելու համար այս իրողութիւնը, անհրաժեշտ է որ թռուցիկ ակնարկ մը նետենք այն ժամանակաշրջանին վրայ, որուն ծնունդն էր Ռուսիոյ ազգային հանճարը:

18րդ դարուն վերջը եւ 19րդ դարուն սկիզբը ամբողջ քաղաքակիրթ մարդկութիւնը կ'ապրէր Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան շունչին տակ: Նափոլէոնի յաղթանակներուն յաջորդեց ընդհանուր եւրոպական յետաշրջում մը՝ Ռուսիոյ Աղեքսանդր Ա. ցարին գլխաւորութեամբ: Յետադիմական գաղափարներու տիրապետութիւնը յատկապէս շեշտուած հանգամանք ունէր Ռուսիոյ մէջ, ուր իր սաղմին մէջ կը խեղդուէր ոչ միայն յեղափոխական կայծ մը, այլ եւ որ եւ է ազատամիտ տեսակէտ ու խաղաղ բարենորոգչական ձգտում: Ճորտատիրական կարգերը աւելի դժնդակ սեղմումներ կրեցին եւ յառաջդիմական միտքը վայրագօրէն կաշկանդուեցաւ: Պալատական շրջանակները եւ ժողովուրդի վերին խաւերը ամբողջովին նուիրուած քաղքենի – շռայլ կեանքի՝ կը խաթարէին բարոյական ամէն ըմբռնում եւ կը խարխլէին ազգային գոյութեան հիմերը: «Ժողովուրդ» հասկացողութիւնը անծանօթ էր այդ մարդոց եւ բազմամիլիոն ռուս ժողովուրդը աշխատող անասուններու բանակ մըն էր անոնց համար՝ առանց իրաւունքի եւ իրաւասութեան:

Ահա այդ շրջանին էր, որ Ռուսիոյ մէջ կազմաւորուեցաւ եւ բռնկեցաւ «Դեկտեմբերական»ներու յայտնի շարժումը: Երկրի մը մէջ, ուր ժողովուրդի գոյութիւնն իսկ կ'անտեսուէր եւ որ կաշկանդուած է ստրկական շղթաներով, բռնապետութիւն մը, որ ժողովուրդը մտածելու իրաւունքէն իսկ զրկած է եւ անոր միտքը կը խարխափի տգիտութեան մէջ,— բնականաբար չէր կրնար դրօշակիրը հանդիսանալ յառաջդիմական գաղափարներու: Մարդկային մտքի եւ լոյսին բարիքները տրուած էին միայն ազնուական դասին եւ ռուս ազնուականութեան յառաջադէմ տարրերն էին, որ բողոքի դրօշ պարզեցին ցարական բռնակալութեան դէմ: Մանաւանդ, որ այդ ազնուականներէն շատերը մասնակցեցան Նափոլէոնի դէմ եղած արշաւանքներուն եւ, մինչեւ Փարիզ հասնելով, հաղորդակից դարձան Եւրոպայի ազատամիտ եւ յեղափոխական մտքի կատարած նուաճումներուն:

«Դեկտեմբերական»ներուն մէջ կը բացակայէր ընդհանուր - միասնական տեսակէտ: Ոմանք կը հետապնդէին զուտ խաղաղ - բարենորոգչական նպատակներ, ոմանք կը պահանջէին միապետական - սահմանադրական կարգեր, իսկ ոմանք ալ կ'ուզէին յեղափոխական ճանապարհով Ռուսաստանի մէջ հաստատել հանրապետական իրաւակարգ: Սակայն, բոլորին ծրագրին ալ կը նոյնանար մէկ կէտի շուրջ՝ առաջին աթիւ ջնջել ճորտատիրութիւնը: 1825 դեկտ. 14ի զինուած յեղաշրջման փորձը անյաջող անցաւ եւ «Դեկտեմբերական»ներու ղեկավարներուն մէկ մասը կախաղանի արժանացաւ, մէկ մասը աքսորուեցաւ Սիպերիոյ խորերը, իսկ մնացածն ալ աստիճանազրկուելով ղրկուեցան իբրեւ պարզ զինուորներ կովկասեան բանակին մէջ՝ Թշնամիի գնդակներու տարափին տակ: Ռուսաստան ամբողջ մէկ քառորդ դար հեծեց Նիկոլա Ա. կայսեր բռնակալ մականին տակ (1825 - 1855):

Երբ աշխարհ եկաւ Պուշկին, փայլուն չէր նաեւ ռուսական գրականութեան վիճակը: Նախապուշկինեան շրջանին ռուս գրականութիւնը նոր էր ոտքի կանգներ եւ ամբողջ 18րդ դարը այդ գրականութիւնը պարուրուած էր կեղծ դասական երեւոյթով: Անհատը, մարդը եւ հանրութիւնը տեղ չունէին այդ ատենուան ռուս գրականութեան մէջ եւ անոր մէջ կը բացակայէր իրական կեանքը:

Գրելու արտաքին ձեւերուն երկրպագու եւ անդիմագիծ ռուս գրականութիւնը կը մեռցնէր ամէն տաղանդ եւ կը ներկայանար սահմանափակ եւ տժգոյն: Արեւմտեան հեղինակներուն հետեւող եւ ինքնուրոյնութենէ զուրկ, ռուս գրողները սահմանափակ մտածողութիւն եւ զգացումներ կ'արտայայտէին, անկարող՝ իրենց անձի եւ անհատականութեան դրոշմով կնքել ստեղծագործութիւնը: Անհատի ազատագրումը եւ մարդ էակի անհատականութեան արտայայտութիւնը 18րդ դարու վերջը ռուս գրականութեան հրատապ խնդիրը կը դառնայ: Իրական կեանքը աստիճանաբար ձգողական ուժ կ'ունենայ:

Ռուս գրականութեան այս թարթափումներու շրջանին էր, որ հասակ նետեց Պուշկին:

Լիսէն Պուշկինի ստեղծագործութեան ուղիները գծեց: Դպրոցին մէջ Պուշկին մտերմացաւ ապագայ «Դեկտեմբերեան»ներուն հետ եւ անոնց գաղափարական մթնոլորտին ազդեցութիւնը կրեց: Պուշկին չէր անդամակցէր գաղտնի խմբակներուն, թէեւ իր կապերը չխզեց անոնց հետ եւ, երբ 1929ին երկրորդ անգամ այցելեց Կովկաս եւ մինչեւ Կարին գնաց, տեսնուեցաւ շարք մը աքսորական «Դեկտեմբերեան»ներուն հետ: Գործնապէս չմասնակցելով դեկտ. 14ի յեղափոխական ձեռնարկին, Պուշկին հոգիով շարժման հետ էր եւ իր բանաստեղծութիւններով կը նպաստէր յեղափոխական գաղափարներու տարածման, ինչ որ պատճառ դարձաւ իր աքսորուելուն:

Սակայն, քաղաքական պայքարէն շատ աւելի, Պուշկինի ամբողջ տաղանդը ուղղուած էր կեղծ դասական գրական ուղղութեան եւ յատկապէս կեանքէն այն ատենուան ախտաւոր [illegible] դէմ: Դեռ աշակերտ եղած շրջանին Պուշկին գործօն անդամներէն մէկն էր «Արզամաս» գրական խմբակին որ իրեն նպատակ էր դրած պայքարիլ ստիճանաբար խամրող կեղծ դասականութեան դէմ: Սակայն մահացու հարուածը հասցուց Պուշկինի հանճարեղ գրիչը:

Պուշկին ոչ միայն խտացուց [illegible] մինչ այդ եղած ռուս գրական նուաճումներուն, այլեւ հանդիսացաւ [illegible] կունքը ապագայ գրականութեան:

Նախ եւ առաջ Պուշկին ռուս բանաստեղծութիւնը հասցուց բարձր կատարելութեան մը, ապահովելով անոր պատուաւոր տեղ մը գրականութեան մէջ: Բանաստեղծութիւնը մարդկային ոգիի ամէնէն վսեմ արտայայտութիւնն է եւ անոր բարգաւաճում [illegible]

Ջիւնի պէս ճերմակ զոյգ վարագոյրներ
Պատուհանէն վար ուղիղ են կախուեր:
Բայց պառաւ կինը բարկութեամբ պոռաց.
— Ծերուկ դուն անմիտ, ծերուկ դուն ցնդած,
Արժանի չէի՞ լաւագոյն կեանքի
Որ խեղճ խրճիթ մը կամեցար ինծի.
Գնա՛ նորէն ծով, ու ըսէ ձուկին
Թէ ալ չի բաւեր ինծ այսպէս խրճիթ.
Չի բաւեր այս կեանքն ինծի պէս կնկան,
Կ'ուզեմ որ ըլլամ ես ազնուական:

Դ.

Երբ ծով գնաց տրտում գլխիկոր,
Ալիքներն էին յուզուած ու պղտոր.
Կանչեց ձուկն եկաւ, խեղճ սիրտը կոտրած:
Ձուկն իսկոյն իր քով գալու արտորաց.
— Ի՞նչ կ'ուզես, ըսաւ, ծերո՛ւկ պատուական:
Ծերունին կրկնեց խօսքերն իր կնկան,
Ձուկն ըսաւ անոր.—Դուն մի մտածեր,
Նորէն զոհ կ'ընեմ քու կնիկդ ծեր:
Ծերուկ ձկնորսը երբոր տուն դարձաւ,
Աչքին տեսածը հրաշք էր, իրա՛ւ,
Կանգնած էր առջին տուն մը փառաւոր,
Տիկինը հագուած զարդերով աղուոր:
Բազմոցին վրայ բազմած յուլաբար,
Իր ծառաներուն հրամաններ կուտար:
Մարդը զարմանքով մօտեցաւ իրեն,
Ցուցուած շլացած այդ քան զարդերէն.
— Բարե՛ւ ձեզ, տիկի՛ն, ըսաւ դողդոջուն
Ա՛լ անշուշտ հասաք ձեր փափաքներուն:
Բայց կինը իրեն չտուաւ երես,
Ու ծառաները մուրացկանի պէս
Զինքը դուրս բրին, դրկեցին ախոռ,
Ուր յարդին վրայ մնաց երեք օր:

Ե.

Մէյ մըն ալ նայիս, պառաւն անօրէն
Մարդ ղրկեց զինքը կանչելու նորէն.
— Շուտ վազէ՛ պոռաց, եւ ձուկը գտի՛ր,
Ես ա՛լ յոգնեցայ այս շուքէն պատիր:
Ոսկի եւ արծաթ ամէն մարդ ունի:
Ես կ'ուզեմ ինչ որ ուրիշը չունի:
Կ'ուզեմ ծովուն մէջ դղեակ մը աղուոր
Վարդի թերթերով կառուցուած բոլոր:
Պատուհանները ըլլան արեւէ,
Որպէսզի լոյսը գիշերն ալ տեւէ,
Եւ հոն իմ առջեւս ծառայ ունենամ
Ոսկի ձկնիկը, ծերուկ անզգամ:
— Խելքի՞դ է եկեր, պոռաց ծերունին,
Լաւ է որ զքեզ շուտ փրկիչ տանին:
Կոտրտած տաշտդ ի՞նչ շուտով մոռցար
Որ ալ չես հաւնիր այս կեանքին պայծառ:
Պառաւը կատղած խոյացաւ վրան,
Ապտակեց, ծեծեց, ու ըսաւ հրաման
Իր ծառաներուն որ տանին զայն ծով,
Ու եթէ չերթայ, քաշկռտեն ծեծով:
Ծերուկն երբ ծովեզր հասաւ գլխիկոր,
Կը փրփրային ալիքներ խոժոռ
Կանչեց ձկնիկը ձայնով լալագին,
Որ իսկոյն փութաց, հարցուց ծերուկին:
—«Ի՞նչ կուզես, ըսէ՛, ձկնորս պատուական:
Եւ խեղճ մարդուկը տուաւ պատասխան,
— Ա՜խ, ե՞րբ պիտի գայ վերջը ցաւերուս.
Կինս հազար ձիւն կը տեղայ գլխուս:
Հիմա կ'ուզէ որ ծովուն մէջ ապրի,
Դղեակ մ'ունենայ թերթերով վարդի,
Պատուհանները ըլլան միշտ արեւ,
Եւ դուն իր առջեւ կայնիս ծունկ բարեւ:
Ձուկը անխօսուկ դարձաւ ու գնաց
Ալիքներուն մէջ սուզուեցաւ կամաց,
Եւ ծերուկն անոր սպասեց ի զուր,
Ոչ պատասխան մը առաւ եւ ոչ լուր:
Յոգնած երբոր տուն դարձաւ իրիկուան,
Իր փլած հիւղը տեսաւ առջեւուն
Եւ պառաւ կինն ալ ծռած մէջքէն վար
Կոտրած տաշտին մէջ միշտ լաթ կը լուար:

ՊՈՒՇԿԻՆ

Թարգմ. Հ. եւ Զ. ԱՍԱՏՈՒՐ

ԳԻՒՂԸ

— o —

Ողջո՜յն քեզ, ամայի, խուլ անկիւն, ողջո՜յն քեզ
Հանգստի, տքնութեան, ներշնչման ապաստան,
Որտեղ իմ օրերի հոսում է գետն անտես՝
Երջանիկ մոռացման գրկի մէջ դուրեկան,
Քո՛նն եմ ես ...
Ես թողի թովչուհու ապարանքն ախտաւոր,
Ճոխ - փարթամ խնջոյքներ, պատրանքներ, խաղերգեր,
Ընտրեցի կաղնուտի սօսափիւնն, դաշտերի մեղմ անդորր՝
Ու պարապ, ազատ կեանք՝ խոհերի լաւ ընկեր:
Քոնն եմ ես. սիրում եմ այս այգին սեւաթոյր
Իր անուշ հովերով, ծաղկունքով ալ – ալուան՝
Այս մարգն իր ցաք - ցրիւ դէզերով խոտաբոյր,
Որտեղ կան պարզ, զուլալ առուակներ կլկլան:
Իմ առաջ ամենուր պատկերներ շարժական.
Տեսնում եմ մի զոյգ լիճ՝ կապուտակ հարթավայր,
Ուր շողում է մէկ - մէկ ձկնորսի առագաստ.
Այն ափին զոլ – արտեր, բլուրներ շարէշար,
Իսկ հեռում ցանուցիր խրճիթները նուաստ:
Թագ, խոնաւ ափերին շրջմոլի հօտեր շատ,
Աղացներ թեւաւոր, չորանոցներ ծխապատ,
Ամէն տեղ լիութեան հետք ու ջանք, աշխատանք:
Ազատուած անցաւոր կապանքից, այստեղ ես
Սիրում եմ որոնել ճշմարտի վայելչանք,
Օրէնքը մեծարել իմ ազատ հոգով վէս,
Ձլսել խուլ տրտունջն ամբոխի խաւար, մութ,
Կարեկցել անվստահ աղերսին անօգուտ
Եւ նախանձ ցոյց չտալ չարագործ կամ տխմար
Անհատի սին փառքին, վեհութեան անարդար:
Դարերի գուշակներ, այստեղ ես հարց տամ ձեզ,
Սփոփիչ ձայնը ձեր մենութեան մէջ լսեմ,
Անկասկած, աւելի պարզորոշ կը լսեմ.
Նա վանում է մռայլ քունն անպէտ ծուլութեան,
Բորբոքում իմ մէջ հուրն աշխատանք - տքնութեան.
Եւ անում, հասնում են ձեր խոհերն ստեղծարար
Իմ հոգու խորքում յար:
Բայց մի միտք ահռելի՝ տանջում է իմ հոգին.
Այս ծաղկած արտերում, լեռներում խնդագին
Մարդկութեան բարեկամս ամէն տեղ. օ՛, երկինք,
Տեսնում եմ տգիտութեան սոսկալի նախատինք:
Զանսալով ո՛չ հառաչ, ո՛չ արցունք մշտակայ,
Այստեղ մեր բախտընտիր աղաներն անզգայ,
Վայրենի, անօրէն՝ ճիպոտով բռնութեան
Զաւթել են, խլացրել, ի կորուստ մարդկութեան,
Հողուորի ե՛ւ վաստակ, ե՛ւ գոյք, ե՛ւ ժամանակ.
Հնազա՛նդ, կռացած զութանին, զարկի տակ,
Մարդ - սրտուկն է այստեղ ուժասպառ քարշ գալիս
Անողոք իր տիրոջ արտերում ու լալիս:
Այստեղ մինչ գերեզման լո՛ւծ ունի ամէն ոք.
Այստեղ կոյս աղջիկներ, խեղդելով յոյս, հակում,
Բացւում են ու ծաղկում
Զարագործ ցոփ մարդու վաւաշի համար լոկ:
Ծերացող հայրերի նեցուկներ սիրասուն՝
Դեռահաս որդիներ՝ զործընկեր եռանդուն
Հայրենի խրճիթից գնում են՝ բազմացնեն
Թիւն իրենց աղայի ստրուկների չարատանջ ...
Օ՛, եթէ իմ ձայնից յուզուէին սիրտ, ականջ.
Էլ ինչո՞ւ է վառվում կրծքիս մէջ հուրն ի զուր,
Ու չունեմ ես նարտար, շանթառաք լեզու սուր:
Օ՛, արդեօք, կը տեսնե՞մ ժողովուրդն ազատուած,
Ստրկութիւնն էլ՝ ցարի մի խօսքով տապալուած,
Եւ արդեօք կը շողա՞յ իմ երկրում դալկայոյս՝
Անկաշկանդ նո՜ր կեանքի գեղանի արշալոյս:

Ա. ՊՈՒՇԿԻՆ

Թարգմ. Վ. Տ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Պուշկինի մենամարտը

— • —

Գրեցինք թէ Պուշկին մեռաւ մենամարտի մը հետեւանքով, իր գեղանի կնոջ պատիւը պաշտպանելու համար:

Պուշկինի կինը իրապէս հաւատարի՞մ էր թէ ոչ, վկայութիւնները հակասական են: Ցայտնի է սակայն, որ չար լեզուները հազարումէկ պատմութիւններ շինած էին, Պուշկինի ականջը հասցնելու դիտումով:

Թէ Տիկ. Պուշկին հոմանուհին էր ցարին, համաձայնութեամբը Պուշկինի:

4 նոյեմբեր 1836ին, Պուշկին նամակ մը ստացաւ, որով իրեն կը հաղորդուէր թէ «Վսեմաշուք Նարիշկինի նախագահութեան տակ, Կոտոշաւորներու Ընկերութիւնը ժողով գումարելով միաձայնութեամբ Ընկերութեան փոխ - նախագահ նշանակած է Պուշկինը, եւ պատմագիր՝ կոտոշաւորաց»:

Նման նամակներ ղրկուած էին նաեւ Պուշկինի բարեկամներուն՝ առ ի տեղեկութիւն: Այստեղ աւելցնենք որ Նարիշկինը այն ազնուականն է, որուն գեղանի կինը հոմանուհին էր Աղեքսանդր Ա. ցարին, ամուսնոյն յօժարութեամբ եւ համաձայնութեամբ:

Կրնաք երեւակայել Պուշկինը փրփրած բարկութեամբ: Ժամանակէ մը ի վեր, արդէն, կը տառապէր կնոջ անհաւատարմութեան զրոյցները լսելով: Սակայն անհանդուրժելի էր այլ եւս այս խաղը:

Նամակին հեղինակը ծանօթ է այժմ,— Տոլկորուկով: Բայց անոր ետեւ կանգնած էին Պուշկինի թշնամիները, գլխաւորաբար կոմ. Նախարարը, Ուվարով, զոր Պուշկին խայտառակած էր երգիծական վէպի մը մէջ, Առ ի վերահաստատութիւն Լուկուլլոսի:

Սակայն, չես գիտեր ինչու, Պուշկին կը կասկածի Հոլանտայի դեսպանին վրայ, որ անուն հանած էր իր կնորասութիւններով: Այդ շրջանին Հոլանտայի դեսպան, Հէքէրըն, որդեգրած էր Ֆրանսացի սպայ մը տ'Անթէս, զոր շատ կը սիրէր: Պուշկին մենամարտի հրաւիրեց տ'Անթէսը:

Հէքէրըն սարսափեցաւ, խորհելով որ մենամարտին իբրեւ հետեւանք կը խորտակուի իր ասպարէզը ինչպէս եւ իր որդեգրին կեանքը: Հայր ու տղայ կը խորհին ելք մը գտնել, խուսափելու համար եղերական պատմութենէ մը: Պուշկինի քենին, Քաթէրին, սիրահարած էր տ'Անթէսի, կ'ուզեն օգտուիլ առիթէն, ու լուր կը տարածեն թէ տ'Անթէս կը զարպասէ ոչ թէ Պուշկինի կնոջ, այլ քենիին, եւ վաւերացնելու համար այդ զրոյցները՝ տ'Անթէս կ'առաջարկէ ամուսնանալ Քաթէրինի հետ:

10 յունուար 1837ին կատարուեցաւ ամուսնութիւնը, որով քենեկալ դարձան Պուշկին եւ տ'Անթէս: Ամուսնութեան ձեւակերպութիւններու բերումով, Հոլանտայի դեսպանին որդեգիրը կ'ուզէ այցելութիւն մը տալ Պուշկինի: Բանաստեղծը կը մերժէ:

Այս անարգանքը եւս կը տանի տ'Անթէս, սակայն բարձր դասու սալոններուն մէջ, ուր անխուսափելի էին իրենց հանդիպումները, տ'Անթէս այս անգամ կը զարպասէ Պուշկինի կնոջ, կատղեցնելու համար բանաստեղծը:

Պուշկին խենթեցած էր կատաղութենէն:

26 յունուար 1837ին, Հէքէրընի կը ղրկէ նամակ մը դայթակղեցուցիչ հայհոյութիւններով հիւսուած: Մենամարտը անխուսափելի էր այլ եւս: Հէքէրըն եւ տ'Անթէս որոշեցին որ այս վերջինը ղրկէ մենամարտի հրաւէրը առաջին անգամ:

Երբ մենամարտի հրաւէրը ստացաւ, Պուշկին խաղաղեցաւ:

Յաջորդ առաւօտ կանուխ ելաւ անկողինէն, բոլորովին զուարթ: Խմեց թէյը եւ սկսաւ գրել:

Որոշեալ ժամուն, իր բարեկամը, Տանզաս, զոր վկայ նշանակած էր, եկաւ: Ու միասին սահնակ նստան, մենամարտի որոշեալ վայրը գացին,— Չէրնայա գետին վրայ, վիլլա մը: Միաժամանակ հասաւ տ'Անթէս իր վկային հետ:

Զորս մէկ մտան վիլլային պարտէզը: Թուփերուն ու ծառերուն ետեւ բացատ մը կար, այդ վայրը յարմար էր մենամարտի, բայց ձիւնի դէզով ծածկուած: Երկու վկաները սկսան ոտքով ծեծել գետինը, ճամբայ բանալ ձիւնին մէջ, մինչ Պուշկին նստեր էր ձիւնի դէզի մը վրայ, արջու մուշտակի մը մէջ փաթթուած: Վկաները ոտքով համրեցին հեռաւորութիւնը, որուն վրայ պիտի կենային երկու հակառակորդները, իրենց վերարկուներով նշան դրին, յետոյ հրացանները լեցուցին:

Պուշկին կը պոռար չարունակ, անհամբեր.

— Վերջացա՞ւ տակաւին:

Երկու հակառակորդները վերջապէս ուղղուեցան դէպի իրենց դիրքերը, հրացանները առին եւ սպասեցին կրակի հրամանին:

Տանզաս կրակի նշանը տուաւ: Պուշկին արագօրէն յառաջացաւ դէպի կրակի կէտը, կանգնեցաւ եւ նշան առաւ: Այդ պահուն, տ'Անթէս, որ տակաւին քայլ մը եւս պարտաւոր էր յառաջանալ՝ հասնելու համար կրակի կէտին, կանգնեցաւ եւ կրակ բրաւ: Պուշկին երեսն ի վայր ինկաւ մուշտակին վրայ, զոր փռած էր առջեւը:

Երկու վկաները եւ տ'Անթէս վազեցին իր մօտ: Պուշկին, որ նուաղած էր, ուշքի եկաւ, բարձրացուց գլուխը եւ ըսաւ..

— Սպասեցէք, տակաւին բաւական ուժ կը զգամ հրացանս պարպելու համար:

Տ'Անթէս գնաց իր տեղը եւ կանգնեցաւ քովնտի, կուրծքը ծածկած աջ թեւով: Պուշկին մեծ ճիգ մը բրաւ, փորձեց ծունկի գալ, չյաջողեցաւ, այն ատեն պառկեցաւ եւ նշան առաւ պառկած: Քիչ մը երկար տեւեց նշանառութիւնը, վերջապէս կրակեց: Գլխիվայր ինկաւ տ'Անթէս, մինչ Պուշկին մէկ կողմ կը նետէր հրացանը, ուրախ բացագանչութեամբ մը.

— Պրավօ՛...

Եւ նուաղած երկնցաւ ձիւնին վրայ: Իր հակառակորդը, աւելի բախտաւոր, ոտքի ելաւ այդ պահուն: Ինկած էր վախէն, թէեւ վիրաւորուած: Գնդակը մտած էր թեւին մսոտ մասէն եւ կոճակի մը հանդիպելով՝ վրիպած:

Երբ ուշքի եկաւ, Պուշկին հարցուց իր վկային.

— Սպաննեցի՞:

— Ո՛չ, այլ միայն վիրաւորեցիր:

— Տարօրինա՛կ, մրմնջեց, կը կարծէի թէ զայն սպաննած ըլլալու հաճոյքը պիտի ունենամ, բայց սխալեր եմ: Հոգ չէ, անմիջապէս որ վէրքս դարմանեմ, նորէն պիտի մենամարտիմ:

Վկաները զայն փոխադրեցին սահնակին վրայ:

Նաթալիա, որ քրոջը հետ նոր էր դարձեր իր պտոյտէն, ճաշի համար ամուսնոյն կը սպասէր այդ պահուն: Ցանկարծ ներս մտաւ Տանզաս եւ անվրդով երեւնալու ճիգով մը, յայտնեց թէ տ'Անթէս մենամարտեցաւ Պուշկինի հետ: Նաթալիա քովի սենեակը վազեց: Այդ վայրկեանին ներս կը մտնէին անոնք որ Պուշկինը կը փոխադրէին: Կինը նուաղեցաւ ինկաւ:

Դիւանին վրայ երկնցեր պառկեր էր Պուշկին, ուժաթափ բայց գիտակցութեանը տէր: Կինը, ուշքի եկած, ուզեց քովը գալ: Պուշկին պոռաց.

— Մի՛ մտներ ներս:

Չէր ուզեր որ տեսնէ իր վէրքը: Պուշկին վիրաւորուած էր փորէն, գնդակը գացած փշրած էր ոսկորը եւ փշրանքներով ծակծկած՝ աղիքները: Անտանելի ցաւեր կը զգար, ցաւէն աչքերը դուրս կ'ելլային, պաղ քրտինք մը կը ծածկէր դէմքը, նայուածքը կը պաղէր տառապագին վրայ: Ցաւէն երբեմն կը պոռար ու կը թնդացնէր տունը: Յաջորդ օրը ծառայէն խնդրեց որ ատրճանակը մօտը բերէ,— կ'ուզէր անձնասպան ըլլալ, այնքան կը յուսահատէր ցաւերէն: Բարեկամը վրայ հասաւ եւ ձեռքէն առաւ ատրճանակը:

29 յունուար 1837ին ցաւերը մեղմացան: Պուշկին կրցաւ այլ եւս զսպել իր ցաւի աղաղակները, մարտիրոսի մը պէս տարաւ տառապանքը:

Բնակարանին առջեւ խռնուած էր ամբոխը, ժամէ ժամ լուրի կը սպասէր:

Պուշկին, կէս օրուան մօտ, հայելի մը ուզեց, մօտեցաւ դիտեց ինքզինք, յետոյ ձեռքով շարժում մը բրաւ, հայելին նետեց: Զարկերակը սկսաւ տկարանալ, այնքան որ անզգալի էր դարձած կէս օրին: Շնչառութիւնը եւս յամրացաւ, չունչ մըն ալ եւ կանգ առաւ: Եւ դէմքին վրայ գծագրուեցաւ վեհափառ խաղաղութիւն մը:

Պուշկին մեռած էր: (Մահը հին տոմարով 29 յունուարին, նոր տոմարով 10 փետրուարին):

Տէր եւ Տիկին Բ. Պասմաճեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երկրորդ զաւկին՝ ՌՈԶԻ:
12 յունուար, 1937

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Պուշկինը հայերէն

— . —

Պուշկինի մահուան հարիւրամեակին առթիւ, Երեւանի գրողները աշխատանքի լծուած են թարգմանելու համար ռուս բանաստեղծին գործերը.

— Ստ. Զօրեան կը թարգմանէ Պուգաչովի պատմութիւնը, Ա. Վարդանեան՝ Կապիտանի աղջիկը, Ն. Զարեան՝ Պոլտավան, Ե. Չարենց՝ Պղնձէ ասպետը, Գ. Սարեան՝ Կովկասեան գերին, Ս. Տարօնցի՝ Գնչուները, Ս. Վահունի՝ Բախչիսարայի շատրւանը, Հոփսիմէ Պօղոսեան՝ Երեք հէքեաթ, Պ. Մկրտիչեան՝ Բորիս Գոդունով, Մ. Գէորգեան՝ Ճանապարհորդութիւն դէպի էրզրում:

Յ. Պօղոսեան կը պատրաստէ Պուշկինի կենսագրութիւնը: Ն. Դաբաղեան՝ Ռուս գրողները Պուշկինի մասին ուսումնասիրութեանց հաւաքածոն:

Բոլոր այս գործերը պիտի պատկերազարդուին Երեւանի նկարիչներուն կողմէ (Ա. Ղարիբեան, Տ. Խաչվանքեան եւ Յովհ. Շաւարշ):

Երեւանի Երաժիշտներու Միութիւնը եւս լծուած է աշխատանքի: Երաժիշտ Մ. Աղայեան պատրաստած է ռուս երաժիշտներու կողմէ ձայնագրուած պուշկինեան գործերը, որոնք պիտի թարգմանուին հայերէնի: Երաժիշտ Ա. Մանուկեան իբրեւ մանկական օփերա պիտի ձայնագրէ Ոսկէ ձկնիկը հէքեաթը, թարգմանուած Ղ. Աղայեանի կողմէ: (Թարգմանած է նաեւ Տիկ. Զ. Ասատուր, կարդալ քիչ անդին):

Միւս կողմէ Երեւանի ձայնասփիւռի կայանը պարբերաբար կուտայ հատուածներ Պուշկինի ստեղծագործութիւններէն,— Եւգենի Օնեգին, Կապիտանի աղջիկը, Ռուսալկա: Նոյնպէս դասախօսութիւններ կուտայ հետեւեալ նիւթերու շուրջ.— Պուշկինը եւ դեկտեմբերեանները, Բելինսկի Պուշկինի մասին, Գորկի Պուշկինի մասին, Պուշկինը Թիֆլիզի մէջ:

կը պահանջէ լիակատար անկախութիւն եւ ազատութիւն: Աւոր կը ձգտէր Պուշկին եւ այդ դրօշին տակ զարգացաւ 19րդ դարու ռուս գրականութիւնը: Պուշկին կը հանդիսանայ առաջին ռուս բանաստեղծ - արուեստագէտը:

Սակայն Պուշկին ոչ միայն նախահայրն էր ռուսական նոր գրականութեան, այլ եւ ստեղծագործողը ռուս գրական լեզուի: Ազգային լեզուն անոր համար ամէն բանէ վեր էր եւ հակառակ գրականութեան մէջ տիրող բարձր, «ազնուական» ոճին, Պուշկին սկսաւ օգտուիլ ժողովրդական խօսակցական լեզուէն վերամշակման ենթարկելով ռուս գրական լեզուն: Այդ նոր ոճը մատչելի դարձաւ ժողովրդեան բոլոր խաւերուն:

Պուշկին ոչ միայն օգտուեցաւ ռամիկ ժողովուրդի բառապաշարէն, այլ եւ գրական նիւթ դարձուց ժողովրդի ստեղծագործութիւնը: Ռուս ժողովուրդի բուն բանահիւսութիւնը առաջին անգամ գեղարուեստական շղարշ հագաւ շնորհիւ Պուշկինի գրչին: Ժողովրդական պարզ խօսակցական ոճը այս գրուածքներուն մէջ կատղեցուց հին ուղղութեան կողմնակիցները եւ Պուշկինի «Ռուսլան եւ Լիւտմիլա» առաջին մեծ քերթուածը երկու հակառակ բանակներու բաժնեց ռուս մտաւորականութիւնը: Բայց եւ այնպէս «մուժիկ»ի լեզուն իր հաստատուն դիրքը գրաւեց ռուս գրականութեան մէջ:

Գրական սկզբնական շրջանին, Պուշկին իր ստեղծագործութեան մէջ մարմնացուց յեղափոխական պայքարը ընդդէմ տիրող բռնակալ վարչաձեւի եւ գրական նախապաշարումներու:

Երթալով Պուշկին աւելի ու աւելի կը հասուննար թէ իբրեւ բանաստեղծ եւ թէ իբրեւ մարդ: Աստիճանաբար քաղաքական տարրը կ'անհետանայ իր գրուածքներէն: Սակայն Պուշկին միշտ պահեց պայքարի զէնքը ընդդէմ իր շրջապատի յետադէմ մտայնութեան եւ ախտաւոր կենցաղին: Պուշկինի հանճարը կոչուած էր ելած իր հայրենիքի բարբարոս իրականութեան դէմ: Եւ քայլ առ քայլ Պուշկին աւելի կը մօտենար ժողովուրդի սրտին, խզելով իր ներքին կապերը վերին խաւերուն հետ: Բարձր դասին յոռի բարքերը եւ ճահճացած կեանքը բանաստեղծի կողմէն ծաղրանքի արժանացան եւ իր գրիչը համարձակօրէն ուղղեց անոնց դէմ, որոնց շրջանակին մէջ ստիպուած էր ապրիլ: Այս վերջինները չէին կրնար ներել Պուշկինի յանդուգն կեցուածքը եւ դաւադրօրէն անոր կուրծքին ուղղեցին Տանթէսի մահացու հարուածը...

Իրապաշտ ուղղութիւնը իր տաղանդին ուժով ռուս գրականութեան մէջ ներմուծեց Պուշկինը: Ան առաջինն եղաւ, որ իր երկերուն մէջ նկարագրեց ռուսական բարձր դասին ներքին կեանքը՝ չքաշուելով ժողովուրդին ստոր խաւերուն ձայնը եւս լսելի դարձնել: Սովորական մարդոց առօրեայ կեանքը գեղեցիկ հիւսուածքով մը կ'արտացոլայ իր երկերուն մէջ: Երկրային կեանքը գրականութեան նիւթ ծառայեց: Եւ Պուշկին զմայլելի գեղեցկութեամբ նկարագրեց ռուսական բնութիւնը, ռուս մարդոց նկարագիրը եւ իր դարաշրջանին մտայնութիւնն ու կենցաղը:

Պուշկինի երկերուն մէջ հերոսներ հանդիսացան ոչ միայն այր մարդիկ, որոնք այն ատենուան ռուս կեանքին մէջ առաջակարգ դեր կը խաղային,— այլ եւ ռուս կիներ: Պուշկինի ապրած շրջանին կինը միայն հարսնցու էր, որ մանկութենէն կը պատրաստուէր ամուսնութեան: Անձնական ապրումները եւ աղջկան սրտին ձայնը դեր չէին խաղար եւ անոր համար «յարմար» ամուսին կ'ընտրէին ծնողքը եւ ազգականները: Տեսակ մը վաճառքի ենթակայ էակ մըն էր կինը: Պուշկին կնոջ տուաւ մարդու կոչում եւ Տատիանայով հաստատեց թէ կինը եւս հոգեկան աշխարհ ունի, անոր սիրտը սիրել եւ տառապիլ գիտէ եւ կրնայ իր անձնական ներքին կեանքով ապրիլ: Սակայն իր այս առաւելութիւններով կնոջ համար կը ստեղծէր ողբերգական կացութիւն մը: Կանացի մաքուր սիրոյ ծարաւը չէր կրնար գոհացուցիչ ելք մը գտնել այն ատենուան բարոյական այլանդակ ըմբռնումներու տիրապետութեան տակ եւ վերջ ի վերջոյ պարտութեան կը մատնուէր: Կինը նոյնպէս մարդ է,— ամուսնական վաճառքի համար չէ ստեղծուած միայն,— ահա Պուշկինի մատուցած ծառայութիւնը ռուս կնոջ:

Սակայն, միայն Պուշկինի հերոսները չէին, որ իրենց ներքնաշխարհի եւ դուրսի կեանքի հակասութիւններուն զոհ կ'երթային: Այդպիսի ողբերգութիւն ապրեցաւ իր կեանքի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին ինքը Պուշկինը: Մէկ կողմէ իր բանաստեղծական համբաւը տարածուած էր ամբողջ Ռուսիոյ մէջ եւ միաժամանակ ինքը հալածանքի եւ ճնշումներու կ'ենթարկուէր տիրող դասին եւ իշխանութեան կողմէ: Թէեւ Պուշկինի առջեւ ապագայի գեղեցիկ հեռանկարներ կը բացուէին, սակայն միաժամանակ իրական կեանքը իր նեղմտութեամբ եւ սահմանափակումներով կը ճմլէր անոր հոգին: Բոլորը կը խոնարհէին իր հանճարին առջեւ, սակայն ոչ ոք ուզեց կամ ի վիճակի եղաւ փրկելու բանաստեղծին կեանքը:

Պուշկինի ստեղծագործութիւնը ծառայեց արուեստի վսեմ գաղափարին՝ միշտ ձգտելով լոյսի, ազատութեան եւ գեղեցիկ ապրումներու: Իր հանճարը ի սպաս դրաւ իր հայրենիքին եւ ժողովուրդին ու որ եւ է մէկէն աւելի ռուս մնաց իր ստեղծագործութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին: Եւ եթէ հարիւր տարի վերջը կը համարուի Ռուսաստանի ազգային - ժողովրդական մեծագոյն բանաստեղծը, լիովին արժանի է այդ տիտղոսին:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԽՄԲ.— Այս ուսումնասիրութեան առաջին մասը հրատարակուեցաւ անցեալ կիրակի:

Խորտակելով կառավարութեան տրամադրութիւնը՝ Պասքեան շրջանին, հա- րաւային Սպանիոյ եւ Մատրիտի մէջ, ապստամբները կը յուսան քիչ ատենէն իրենց ամբողջ ուժը թափել Վալենցիոյի եւ Քաթալոնիոյ վրայ ։

*** Ալմերիայէն կը հեռագրեն (Իւմանիթէ) .— Փախչելով խոլեւդերման զօրքին առջեւ, որ Մալակայի գրաւումէն վերջը կը յառաջանայ դէպի արե- ւելք, շրջակայ քաղաքներու եւ գիւղերու բնակիչները Ալմերիա կը հասնին անվերջանալի կարաւաններով ։ Տեղական իշխանութիւնը անկարելին կը փոր- ձէ, պատսպարելու համար փախստականները ։ Կը հաշուեն թէ Ալմերիայի բը- նակչութիւնը, որ 50,000ը չէր անցներ, քանի մը օրուան մէջ բարձրացած է 200,000ի ։ Միջոցներ կը խորհուին, ծովեզերեայ զանազան քաղաքներու մէջ փոխադրելու համար փախստականներու այս ահագին բազմութիւնը ։

Գերմանիոյ պատերազմը կարմիրներուն դէմ

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, նոր ճառ մը խօսելով պոլշեւիկներուն դէմ, ազդարարեց.

— « Համայնավարութիւնը աւելի վտանգաւոր դարձած է, որովհետեւ կը ջանայ աւելի ճարպիկութեամբ գործել ։ Բայց Եւրոպայի ժողովուրդները արթննալու վրայ են ։ Կարմիր վտանգը ճանչցած են մասնաւորապէս Պելժիոյ, Սպանիոյ, Անգլիոյ եւ նոյնիսկ Ֆրանսայի մէջ ։ Մոսկուան ալ իր կողմէ կը ջանայ զինակիցներ ճարել, ճակատեցնելու համար այն պետութեանց դէմ ուր պարտուած է համայնավարութիւնը » ։

Յետոյ խօսելով միջազգային կացութեան վրայ, Տոքթ. Կէօպէլս պար- ծանքով յայտարարեց .

— « Մենք պատռեցինք այն խայտառակ վաւերաթուղթը որ կը կոչուի Վերսայլի դաշնագիր ։ Այդ բռնադատեալ պաշտօնագիրը հաստատեց թէ կ'ու- զէին Գերմանիոյ չալակը բեռցնել ինչ որ պատահած էր Եւրոպայի մէջ ։ Այսօր Գերմանիան դարձած է հզօր պետութիւն մը ։ Մենք պատերազմ չենք ուզեր ։ Առաջնորդը չուզեր ։ Ոչ ոք պատերազմ կ'ուզէ ։ Եթէ որ եւ է պետութիւն պա- տերազմ ուզէր, պիտի յայտարարէր, երբ մենք նոր կը սկսէինք վերազինուիլ ։ Այժմ ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ յարձակիլ մեր վրայ, ոչ ալ մենք կ'ուզենք յարձա- կիլ ուրիշին վրայ ։ Հետեւաբար պատերազմ պիտի չըլլայ » ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱԿԵՑ Պավարիոյ բոլոր հռոմէա- կան դպրոցները, հիմնուելով ժողովրդական քուէարկութեան մը վրայ ։ Նա- խապէս շատ մը դպրոցներ փակուած էին Միւնիխի մէջ եւ կը կառավարուէին իբրեւ նացիական վարժարաններ ։ Հռոմէական եկեղեցին բողոքագիր մը կը պատրաստէ ։

ԱՆՆԿԱՐԱԳՐԵԼԻ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ կը տիրէ Իտալիոյ մէջ, Փիէմոն- թէի իշխանուհին մանչ զաւակ մը ծնած ըլլալով ։ Նորածինը, որ Իտալիոյ գա- հաժառանգն է, կոչուեցաւ դուքս Նափոլիի ։ Անհամար բազմութիւն մը պաշ- չարած էր Նափոլիի պալատը, ժամ առաջ լսելու համար աւետիսը ։

ՄԵԾ ՑՈՒՑՈՒՄ կը տիրէ Ալզաս - Լօռէնի մէջ, դպրոցականներու տարի- քին բարձրացման առթիւ ։ Այս երկու գաւառները Ֆրանսայի կցուելէ ի վեր ազատութիւն կը վայելէին կրօնական դասեր տալու իրենց դպրոցներուն մէջ ։ Հիմա կառավարութիւնը կ'ուզէ որ հետեւին ամբողջ երկրին մէջ հաստատ- ուած օրէնքին ։ Սթրազպուրկի արքեպիսկոպոսը բուռն նամակ մը ուղղած ըլ- լալով, դիտողութիւն ստացաւ ։

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻ (6 առհարիւր) յայտարարութեան համար տրուած պայմանաժամը փետրուար 15էն յետաձգուեցաւ փետրուար 28ի, ե- ղած խնդրանքներուն վրայ ։ Պաշտօնաթերթը այսօր, կիրակի, պիտի հրատա- րակէ այս նոր տուրքին գործադրութեան եղանակները ։ Ինչպէս յայտնի է, այս տուրքը հաստատուեցաւ գործառնութեանց տուրքին փոխարէն (2 առ հա- րիւր ալ՝ հողագործութեան համար) ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆԻՆ ուսանողները երկրորդ անգամ ըլլալով պայքար բացած են հաստատութեան ճաշարանին դէմ եւ կը մերժեն հոն ճաշել ։ Կըսեն թէ կերակուրները անտանելի են եւ թէ պիտի շարունակեն դուրսը ճաշել, մինչեւ որ գոհացում տրուի ։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի առաջնորդարանէն ստացած ենք հետեւեալ պաշտօնական յայ- տարարութիւնը, փետրուար 9 թուականով .—

Ի գիտութիւն եւ ի միամտութիւն մեր ժողովուրդին՝ պարտք կը զգանք յայտարարելու թէ Առաջնորդարանս իր կեդր. Վարչութեամբ եւ անոր նախա- գահով անտարբեր չէ գտնուած երբեք բոլոր այն հարցերուն վերաբերմամբ՝ որոնք կը շահագրգռեն վիճակիս Հայ համայնքը, եւ որոնց հնարաւոր լուծման բաւարար միջոցները չեն պակսիր իրեն ։

Ասոնց կարգէն է Հայ երիտասարդ տարագիրներու զինուորագրութեան յոյժ կենսական խնդիրը՝ որ ոչ թէ մասնակի — զինուորցուներու յատուկ — այլ ընդհանրական բնոյթ ունի . ուստի եւ առաջին օրէն զբաղեցուցած է նաեւ Առաջնորդարանս, որ չէ դանդաղած հաղորդելու իր տեսութիւններն ու թե- լադրութիւնները ձեռնհաս մարմիններու, եւ ասոնց միջոցով՝ պատկան իշ- խանութեանց ։

Առաջնորդարանիս փափաքն եւ ուղղութիւնն է եղած տեղի չտալ որ հարցը թնճկոտի անհարկի միջամտութիւններով եւ անպատասխանատու եւ անկչիռ ձեռնարկութիւններով՝ յաճախ զիրար խաչաձեւող ու չէզոքացնող, եւ թողուլ որ կեդրոնացած ոյժերու համերաշխ գործակցութեան մը ողին առաջնորդէ հարցը իր բնական ու տրամաբանական, այլեւ հնարաւորութեան սահմանին մէջ՝ իրաւունքի եւ արդարութեան հետ հաշտ լուծումի մը ։

Այդպիսի կեդրոնացած ոյժի մը արտայայտութիւնը կը նկատենք մենք Փարիզի Հայ Գաղթականաց զոյգ Գրասենեակներու համախորհուրդ նախնու- մով տարուած աշխատանքները, որոնց արդիւնաւորման համար օգտակար է եւ հրամայական զուսպ ու լուրջ կեցուածքը բոլոր հոսանքներուն եւ կազմակեր- պութիւններուն՝ օրինակելի եւ յարգանք պարտադրող կարգապահական ոգիի մը ներշնչումներուն տակ ։

Կը խնդրուի, ուրեմն, եւ կարեւորութեամբ կը յանձնարարուի համբե- րութեամբ եւ հանդարտութեամբ սպասել խնդրին բարւոք ելքին՝ որուն կը սիրենք հաւատալ, վստահ՝ Ֆրանսական կառավարութեան արդարադա- տութեան ։

Այրի տիկին Լուսիկ Զամասանեան, Մնացական եւ Արամ Զամասանեան, Մանուկ Զամասանեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Քէչիչեան, Պ. Յովհաննէս Մակարեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Արաքսի Շահպազեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տիրաքեան (Յունաստան), Սէմէրճեան եղբարք (Յունաս- տան), Տէր եւ Տիկին Գալուստ Զամասարեան (Փօն տ'Օպնա), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, քեռորդւոյն եւ ազ- գականին՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ԶԱՄԱՍԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ փետրուար 12ին երիտասարդ հասակին ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ իր բնակարանին մէջ, 39, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ, 15 փետրուար երկուշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Իսի լէ Մուլինոյի գերեզմա- նատունը ։

ԾԱՆՕԹ .— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 16 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3347

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏ» ԱՒԱԶԻ ՎՐԱՅ...

Շարունակելով եւ հետզհետէ աւելի զօրաւորելով իր պայքարը «ազգային ճակատ»ի մը համար, ռամկավարներու Ամերիկայի պաշտօնաթերթը մէջտեղ կը դնէ հրաշագան ծրագիր մը:

Կ՚արտատպենք նոյնութեամբ, որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին.

— «Մենք կը բաղձանք Ազգային Ճակատ, ազգային նպատակներու, սկզբունքներու եւ իտէալներու հաւատացող ազգային ուժերու հետ, որոնք կը կազմեն մեր գաղութներու հայութեան մեծամասնութիւնը: Հայ ազգայնականութիւնը քանդող եւ անոր դէմ ատելավառ պայքար մղող բոլշեւիկ զանցառելի խմբակը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի միութեան, համագործակցութեան շահերը կը զոհէ համայնավար փրոփականտին, ինչպէս դաշնակ կուսակցութիւնն այս շահերը կը զոհէ իր կրքոտ ու անխելք հակահայաստանեան քաղաքականութեան: Այս երկուքին մէջտեղ կը գտնուի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը: Անիկա ոչ մէկուն եւ ոչ ալ միւսին հետ գործակցելու պէտք ունի, քանի որ երկուքն ալ տարբեր տեսակ չարիքներ կը ստեղծեն: Այնքան ատեն որ այս չարիքները կան, մեր կեանքը չի կրնար խաղաղ ու անդորր ըլլալ: (Պայքար, 29 յունուար):

Հինգ խմբագրականներ նուիրելով այս հարցին — «Մեր Ներքին Ճակատը» — ռամկավար օրկանը չորրորդին մէջ կը յանգի այս եզրակացութեան:

Իրականին մէջ, իր պայքարը Ամերիկայի կարմրուկներուն դէմ է, նոյն իսկ անոնց Հօկերուն եւ Կ. Խաչերուն դէմ: Բայց, իր խարխուլ սայլը քշած ատեն, պարտականութիւն կը սեպէ քարեր, խօսքեր նետել նաեւ Դաշնակցութեան, մեր կուսակցութիւնն ալ հաւասարապէս թշնամի նկատելով ազգային ճակատի: Եզրուները կը փակէ երկուքին առջեւ, սրտառուչ բացադանչութեամբ մը (տես նոյն թիւը).

— «Միթէ՛ անկարելի՞ն կը պահանջենք Դաշնակցութենէն՝ երբ կը պնդենք որ դադրեցնէ իր թշնամութիւնը խորհրդ. Հայաստանի դէմ, ճանչնայ հայ պետութիւնը եւ հաւատարմութեամբ օժանդակէ ազգաշինութեան եւ ազգահաւաքումի նպատակներուն, հրաժարելով իր դաւադրական գործելակերպէն: Միթէ՛ անբնական ու անիրաւ պահա՞նջ մըն է ըսել հայ բոլշեւիկներուն որ իբրեւ միջազգայնականներ մեր կեանքէն դուրս պահեն իրենց փրոփականտը, եւ Հօկերու կամ Կարմիր Խաչերու տակ ծպտեալ չշարունակեն քօմիւնիզմի տարածումը մեր ժողովուրդին մէջ: Ի՞նչ կ՚ուզեն շահիլ հայ քօմիւնիստներ խորտակելով հայ ազգայնականութիւնը: Միթէ՛ կարելի՞ է հայ ազգայնականութիւնը խորտակել, առանց խորտակելու հայ ժողովուրդը, հայ եկեղեցին, հայ կրթութիւնը, հայ լրագրութիւնը եւ ազգային, հոգեկան ու իմացական արժէքները»:

Ուրեմն, ռամկավարները իրենց կազմակերպութեան կուտան դատաւորի կամ իրաւարարի դեր: Կը յաւակնին արտասահմանը կազմակերպել իրենց սեփական ուժերով, ներկայանալով իբրեւ միակ ազգային - հայրենասիրական ազդակը:

Այստեղ ալ իրենց տանք խօսքը.

— «Այսօր, մեր բաղձանքն է շօշափելի եւ դրական գործունէութեան համար հաւաքել եւ գործակցութեան մղել, Դաշնակցութենէն եւ բոլշեւիկներէն դուրս մնացած բոլոր ազգային ուժերը, կազմակերպութիւնները եւ մարմինները, անոնց գործունէութեան համար ունենալ որոշ ծրագիր մը, յստակ ու մեկին նպատակներ՝ ա՛յնքան Հայաստանի, որքան գաղութային ազգային գործունէութեն համար,— գործունէութիւն՝ որուն չեն կրնար մասնակցիլ դաշնակցականը եւ քօմիւնիստը: Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը գիտէ թէ որոնք են ազգի, հայրենիքի, հայ նպատակի եւ իտէալի անշահախնդրաբար ծառայելու յօժար եղող ազգային ուժերը, եւ իր պարտականութիւնն է անոնց հետ կազմել բաղձացուած ազգային ճակատը: Մենք ըսինք թէ այս ճակատին բաց դուռը՝ բոլորին առջեւ՝ ազգային հայրենասիրութիւնն է: Այս յատկութիւններն ունի՞ դաշնակ կուսակցութիւնը. այս յատկութիւններն ունի՞ արտասահմանի համայնավար տարրը: Ներկայիս ոչ»: (30 յունուար):

«Պայքար»ի նոյն յունուար 30ի թիւին մէջ, ուր կ՚երեւայ հինգերորդ խմբագրականը, առաջին էջն ալ զարդարուած է ծանօթ գործիչի մը յօդուածաշարքով: Միայն խորագիրը բաւական է լուսաբանելու բոլորդ.— «ԱԶԳԱՍԷՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ, ՄԻԱՑԷՔ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ»:

Անշուշտ նկատեցիք նրբութիւնը.— պայքարը Հայաստանի բոլշեւիկներուն դէմ չէ, այլ արտասահմանի: Ռամկավարներու տեսակէտով, լեռ եւ ձոր կայ երկուքին միջեւ ...

Ինչպէս կը տեսնէք, այս «միացեալ»ը բոլորովին տարբեր է այն միուէն որ սարքուեցաւ 1933-34-35ին, Ամերիկայի մէջ, եւ իր թունաւոր թեւերը տարածեց այլուր,— օրէնքէ դուրս հռչակելու համար Դաշնակցութիւնը:

Այն ատեն բոլորը միասին էին,— ռամկավար, կղեր, հնչակ, կոմկուս, Հօկ, «Պետական» Կ. Խաչ, Բարեգործական, Վերաշինաց, Կրթասիրաց եւայլն:

Սեւ կատու մը, Դուրեան Ծոնտի կանանչ տոլարներուն հաշիւը եւ ուրիշ պարագաներ պղտորեցին ջուրերը, եւ ահա երկու տարիէ ի վեր իրար կը գզեն Ամերիկայի ռամկավարներն ու կարմրուկները: Աչքէ անցուցէք «Պայքար»ի կամ «Բանուոր»ի որ եւ է թիւ, եւ պիտի տեսնէք որ մէկը միւսին դէմ փրփուր կը տեղայ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս երկուքը մէկ՝ Դաշնակցութեան դէմ...

Բայց անցնինք ռամկավարներու ծրագրած «ազգային ճակատ»ին, ուր աւազն ու կիրը իրար խառնուած են:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՉԱՓԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԷ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒՆ

Խիստ միջոցներ գիներու բարձրացման դէմ

Պետական պաշտօնեաները յաւելում պահանջած ըլլալով, վարչապետ Պ. Լէօն Պլում չորսաթ գիշեր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, որպէսզի համբերեն, քանի որ կառավարութիւնը այլապէս ծանր հոգեր ունի: Ցիշելէ յետոյ թէ վերջին չորսաթներու ընթացքին քանիցս տեսնուած է պաշտօնեաներու պատուիրակներուն հետ եւ դեռ պիտի շարունակէ տեսակցիլ, վարչապետը յայտարարեց.

— «Գիտեմ ձեր պահանջները եւ կ՚ընդունիմ անոնց օրինաւորութիւնը: Ձեր թոշակները յարմարցնելով ապրուստի գիներուն, մենք միայն արդարութեան հնազանդած պիտի չըլլայինք, այլեւ մեր սկզբունքները պիտի գործադրէինք: Բայց կառավարութեան մը հրամայական պարտականութիւնն է սեփողական կարգեր հաստատել եւ տնօրինութիւններ կատարել համաձայն իր հանդիպած բարդ դժուարութեանց չափին եւ ստիպողութեան: Դուք ալ գիտէք թէ ինչ են ներկայիս ամէնէն լուրջ եւ ամէնէն սեփողական դժուարութիւնները: Կառավարութիւնը չուզեր զանոնք չափազանցել ոչ ձեր, ոչ ալ ուրիշ ո եւ է մէկուն առջեւ: Բայց չի կրնար թոյլ տալ որ այդ դժուարութիւնները աւելի ծանրանան, առանց վտանգելու այն գործը զոր համարձակօրէն կը կատարէ ութ ամիսէ ի վեր, երկրին մեծամասնութեան յանձնարարութեամբ եւ հաւանութեամբ: Կառավարութիւնը երբեք չէ խորհած թէ տագնապի պահուն, կամ նոյնիսկ բարելաւման մը առաջին շրջաններուն կարելի է եւմտացոյցի իրական հաւասարակշռութիւն մը: Սակայն չի կրնար թոյլ տալ որ անհամեմատ չափերով աճի բացը, առանց վտանգելու հանրային վարկը եւ պէտք ունի այդ վարկին, հոգալու համար այն արտակարգ ծախքերը որոնց ծաւալումը եւ բացերը անծանօթ չեն ձեզի: Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ է դադարի շրջան մը: Ահա թէ ինչու պետութիւնը չափաւորութիւն եւ համբերութիւն կը խնդրէ իր աշխատակիցներէն: Անշուշտ ամէն բան պիտի փոխուէր արագօրէն, եթէ դիզուած եւ արտահանուած դրամագլուխները վերադառնային եւ մտնէին ազգային տնտեսութեան շրջանակին մէջ: Օրուան այս ժամուն այդ դրամագլուխները անշուշտ կը կազմեն եռապատիկը այն գումարին զոր Ֆրանսական պետութիւնը պէտք է փոխ առնէ ներկայ տարուան ընթացքին: Ես այժմ չեմ ուզեր խօսիլ արտահանուած դրամագլուխի մասին: Տեղը չէ հիմա: Բայց գիներու խնդիրը բուն իսկ առանցքն է այս հարցին: Նախարարական խորհուրդը այս առտու իսկ որոշեց սաստկացնել պայքարը եւ յաջորդ շաբթուընէ մենք պիտի խնդրենք խորհրդարանէն օրէնքներ քուէարկել, ընդարձակելու եւ խստացնելու համար մեր ձեռք առած միջոցները: Հանրային ծախքերու մէջ դադարը պարզապէս ցնորք մը պիտի ըլլայ, եթէ միաժամանակ դադար չհաստատուի գիներու բարձրացման մէջ: Մենք շատ լաւ գիտենք թէ բարձրացման տարրեր կան զորս կարելի չէ խափանել, որովհետեւ հետեւանք բուն իսկ իրերու բերման. բայց վճռած ենք սեղմել միւս բոլոր տարրերը: Մենք պիտի պայքարինք շահու այն եսասիրական եւ կոյր անհամբերութեան դէմ որ կը բխի տարիներու կորուստէն. մենք բոլոր ազդու միջոցներով պիտի պայքարինք, որպէսզի արտադրիչը չարաչար չգործածէ խնդրանքի անբաւականութիւնը մատուցման հետ: Եւ կասկած չունինք թէ այս գործողութեան մէջ, մեզի հետ պիտի ունենանք ամբողջ երկիրը, առանց կուսակցական կամ դասակարգային խտրութեան:

«Պետական գաղտնիք չկայ ճշմարիտ ժողովրդապետութեան մէջ: Կառավարութիւնը, մեր կարծիքով, ոչ թէ կը տկարանայ, այլ կը զօրանայ այսպէս ձեզի յայտնելով իր ծրագիրները, նոյնիսկ իր մտահոգութիւնները: Մենք գիտենք թէ դուք կ՚ուզէք որ կառավարութիւնը տեւէ եւ յաջողի: Ուրեմն օգնեցէք մեզի որ փարատենք դժուարութիւնները: Մենք միասին կը փնտռենք կարելի եւ մօտաւոր լուծումներ: Ես համոզուած եմ թէ պիտի գտնենք զանոնք եւ պիտի յաջողինք: Եւ այսպէս յուսախաբութեան պիտի մատնենք մեր հակառակորդները, որոնց երբեք թոյլ պիտի չտանք իբրեւ իրաւարար կանգնիլ մեր միջեւ: Մենք բոլորովին վստահ ենք ձեզի, եւ կը խնդրենք որ դուք ալ շարունակեցէք ձեր վստահութիւնը՝ մեզի հանդէպ»:

ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ», Վիէննայի մեծ օրաթերթը, տարիներէ ի վեր թղթակից մը կը պահէ Մոսկուայի մէջ, ծանօթ՝ իր լրջութեամբ եւ սրատեսութեամբ: Թղթակիցը իր տեսութիւնները հաղորդելով վերջին դատավարութեան մասին, կը հաստատէ թէ զանգուածային ձերբակալութիւններ տեղի ունեցան: Կալանաւորներուն թիւը կը հաշուեն 8—10,000, մինչեւ իսկ 12,000: Կուսակցութեան ղեկավարութիւնը համոզուեր է թէ ընդդիմադիր հոսանքը անհամեմատ աւելի զօրաւոր է քան կը կարծուէր, հակառակ զայն հաշուեյարդարի ենթարկելու համար կատարուած ջանքերուն: «Եթէ պատերազմ ծագած ըլլար զատավարութենէն առաջ, կը գրէ թղթակիցը, զինուորական կարեւոր պաշտօնները, փոխադրութեան միջոցներու, ծանր ճարտարագործութեան, քիմիական ճարտարագործութեան եւ հանքերու ղեկավարութիւնը պիտի անցնէր ընդդիմադիրներուն ձեռքը»:

Մոսկուայի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ ձերբակալուած են երեք զօրավարներ եւ բազմաթիւ սպաներ: Եթէ կառավարութիւնը չընդալից հանդամանք տուաւ վերջին դատավարութեան, պատճառը այն է որ հարկ էր ժողովուրդին բացատրել կատարուած անհամար ձերբակալութեանց լուրջ պատճառները եւ սպառնացող վտանգը:

Թղթակցին կարծիքով, Թրոցքիականութիւնը այսուհետեւ բոլորովին վարկաբեկուած է Խ. Միութեան մէջ, բայց այս չի նշանակեր թէ ամէն ընդդիմութիւն անկարելի է այսուհետեւ: Նոր ընդդիմութիւնը, որ անխուսափելի կը համարուի, պիտի արտայայտուի տարբեր ձեւերով եւ աւելի վտանգաւոր պիտի ըլլայ քան հին բոլշեւիկներու սարքածը:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՁԱՂԻ 1937ի առաջին շարքին վիճակահանութիւնը տեղի կ՚ունենայ այս գիշեր, երեքշաբթի, Սալ Փլէյէլի մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԵՐԷՆ «ԲՈՑԱՎԱՌ» ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐԸ ԵՒ ՍԹԱԼԻՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ, ԵՒ ՍՈԿՈԼՆԻԿՈՎ, ԼՈՆՏՈՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ, ՈՐՈՆՔ ՏԱՍՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Բոլորին, բոլորին, բոլորին՝ յանուն խմբագրութեան.—

1. Բարեհաճեցէք ՍՏՈՐԱԳՐԵԼ, ինչ որ թղթատարին կը յանձնէք, հրատարակուելու ակնկալութեամբ:

Ստորագրեցէ՛ք բաց նամակը, կոչը, լուսաբանութիւնը, պարսաւը, գնահատութիւնը եւ մանաւանդ մեդադրանքն ու ... սպառնագիրը:

Եթէ բանաւոր պատճառներ ունիք ծածկելու ձեր ստորագրութիւնը, դարձեալ պարտաւոր էք խմբագրութեան յայտնել անուն - մականուն եւ հասցէ:

Հակառակ պարագային, իրաւունք չունիք տրտնջալու, երբ ընթացք չի տրուիր ձեր խնդրանքին:

2. Գրեցէք ՄԱՔՈՒՐ: Գրաշարները տարին 12 ամիս կը յիշեցնեն, սիւնակէ սիւնակ փոխադրելով պատմական կոչը,— մաքուր գրեցէք, մէկ երեսի վրայ գրեցէք, մելանով գրեցէք:

Կը թուի թէ նոյնիսկ թղթակիցներ չեն կարդար այդ կոչը:

Այսպէս, ձեռագիրներ կը ստանանք որոնք ոչ միայն խառնիխուռն լեցուած են առաջին տողէն մինչեւ վերջինը, հազիւ ստորագրութեան տեղ մը ձգելով, այլեւ լուսանցքն ալ թենուկի մը վերածեր են: Ոչ կրնաս կարդալ, ոչ ալ բառ մը կամ տառ մը շտկել:

Եւ եթէ թղթակիցը պարտք սեպեր է նաեւ անուններ շարել, հանդէսի մը նկարագրութեան առթիւ, կամ թուանշաններ յիշել,— ստիպուած էք փաքիրի մը օգնութեան դիմել, հանելուկը լուծելու համար:

Ի՞նչ ընէ խմբագիրը. բառ կամ խօսք չէ որ մօտաւորապէս նշդէ: Կա՛մ վերէն վար պիտի աւրէ, եւ կամ պիտի ձգէ գրաշարին հայեցողութեան,— թող կարդա ի՛նչպէս որ կ՚ուզէ...

Չեմ գիտեր ինչո՛ւ մարդիկ վարժուած են մաքուր գրել իրե՛նց անձնական նամակները, իսկ թերթին ուղղուած գրութիւնները՝ բստ հանոյս:

Այս տողերը գրողն ալ գեղագրութեամբ չի կրնար պարծենալ, բայց... ամէն օր ներկայ է, գրաշարին գլխուն վերեւ:

Կը տեսնէք որ այստեղ ալ բացական իրաւունք չունի, ինչպէս չունի հանրային կեանքին մէջ...

3. Գրեցէք ամփոփ, մանաւանդ երբ հանդէս կը նկարագրէք: Ներկայացուցէք ինչ որ տեղի կ՚ունենայ. եւ ոչ թէ ինչ որ կ՚անցնի ձեր միտքէն:

4. Կա՛րճ, կարճ գրեցէք կոչերը: Բացատրեցէք ձեր անմիջական նպատակը, ամփոփ եւ յստակ, փոխանակ սարէն - ձորէն խորհրդածութիւններ թխելու: Կը տեսնէք ո՛րքան հեւ ի հեւ կ՚ընթանայ կեանքը, այս ափերուն վրայ:

5. Այս մէկն ալ կարգ մը պաշտօնակիցներու.— Մի՛ մոռնաք յիշել աղբիւրը — եւ լման գրել — երբ ամբողջ յօդուածներ կ՚արտատպէք «Յառաջ»էն, ծանօթ աշխատակիցներու ստորագրութեամբ:

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ՚ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վարշաւայի «Մալի Տիէննիք» թերթը կը գրէ թէ Սթալին հրամայած է աւելի լայն գործողութիւն մը կատարել Թրոցքականներու դէմ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, հազարաւոր անձեր ձերբակալուած են վերջին օրերս: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի տիկին Փիաթաքով, որուն համար կ՚ըսեն թէ «իր ամուսնին գնդակահարութենէն վերջը սկսած է ատել Սթալինը»: Լեհական թերթը կը շարունակէ.— Այս նոր ձերբակալութիւնները շարաշուք մթնոլորտ մը ստեղծած են Խ. Միութեան մէջ: Երկու օր առաջ մեծ բազմութիւն մը Մոսկուայի մէջ աւարի տուաւ նպարեղէնի խանութ մը, աղաղակելով.

— «Անկցի՛ Սթալին, անկցի՛ համայնավարութիւնը: Ա՛լ կը բաւէ: Մենք կ՚ուզենք ապրիլ այնպէս ինչպէս աշխարհի մնացեալ մասը:

*** Կարմիր բանակին սպայակոյտի պետը, մարաջախտ Եէկորով, Լիթուանիա, Լեթոնիա եւ Էսթոնիա պիտի երթայ, զինուորական խորհրդակցութիւն մը կատարելու համար:

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Թրոցքիականներու նոր խմբակ մը երեւան հանուած է Պիրոպիճանի հրէական գաղութին մէջ, Մանչուրիոյ սահմանագլուխին վրայ: Ինչպէս կը յիշուի, խորհրդային իշխանութիւնը այս վայրը յատկացուցած էր հրէական հանրապետութիւն մը հաստատելու համար, երբ 50,000 Հրեաներ գաղթած ըլլան հոն: Ինքնավար շրջանին նախագահը, Լիպերպերկ, ձերբակալուած է իբրեւ Թրոցքիական խռովարար:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Զօր. Փութնա, խորհրդային դեսպանատան զինուորական խորհրդականը, որ անցեալ տարի եա կանչուած եւ բանտարկուած էր, մեռած գտնուեր է իր խցիկին մէջ: Մանրամասնութիւններ կը պակսին:

ՎԱՏԻԿԱՆ պաշտօնապէս ճանչցաւ Եթովպիոյ գրաւումը, ինչ որ լաւ տպաւորութիւն ձգեց Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Տարակոյս չկայ թէ այս ճանաչումը մեծապէս պիտի ազդէ կաթոլիկ աշխարհին վրայ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

«ԱՖՌԷ ՄՈՒԱ ԹՈՒԱ ՓԱՌԱՑԻ»

Երբ նշմարես մէկը, այր կամ կին, որ սեւերու մէջ փաթթուած է, անութին տակ ունի Ս. Գիրք կամ երգարան եւ որ կը տատանի ճամբու երկայնքին ու լայնքին մոմիա դարձած դիմագծով եւ ապուշ կամ այլայլած երեսով, գիտցիր որ «փրկուած»ի մը հետ է գործդ: Վկայի պէտք չկայ փաստելու համար այս պարագան, որով — հետեւ կազմախօսական պակասութիւն մը կարծես կը թափի աոնց երեսէն վար:

Ընդհանրապէս չաղակրատ են եւ զէվզէկ: Եւ վա՜յ անոր որ խօսքի կը բռնուի աոնց հետ: Կամ պիտի պայթիս բարկութենէդ եւ կամ պիտի հայհոյես:

Գիտեմ, հիմա լեզու պիտի առնեն աոնք եւ աոնց շուրջ պար բռնողները: Սակայն հանրային բարոյականը մաքրելու աշխատանքը կը պահանջէ ըլլալ անողոք:

Բազմութիւններուն տարապայման թշուառութիւնը եւ հոգեկան տկարութիւնը լաւագոյն առիթներէն մէկը եղաւ արհեստով «Փրկուածներուն» որպէսզի Մարսէյլի մէջ, մտնեն տուներէն ներս եւ աւերներ գործեն հասցնելով ենթակաները այն աստիճանին, ուրկէ կը սկսի ... անբանութիւնը ...

Միջնադարեան վէճեր չէ որ կ'ուզեմ յուզել, այլ մէջտեղ դնել աճաւոր պատկերը այնպէս՝ ինչպէս որ է:

Տունէ տուն, անհատէ անհատ տարուած աշխատանքը երբեւի չի բաւեր մեր «Փրկուածներ»ուն, որոնք այս անգամ ալ պատկերազարդ հրատարակութիւններով փողոցները իջեր են .. «փրկութեան ուղին» ցուցնելու:

Փառք ու պատի՛ւ պատուելիներուն, ալ մենք փրկուած ըլլալով կարգը եկած է Ֆրանսացիներուն: Այսպէս, հանրակառքերու մէջ փրանսերէն հրատարակութիւններ ալ կը բաժնեն, հազար ու մէկ կոտր եղած փրանսերէնով: Հապա հանրային վայրերու մէ՞ջ ... Վրան գլուխը թափթփած, աղտոտ դիմագծով եւ ձեռքերով դաբանակալ սարդին պէս կը սպասեն ... որսին:

Մտիկ ըրէք եթէ կը հաճիք, ճաշակ մը ոսկեղէն փրանսերէնէ.

— Օ՛, ֆրէր, ֆրէր, ֆրան սա, աֆրէ մուա թուա փարատի:

Տան մը մէջ հիւա՞նդ կայ կամ մեռե՞լ, հոն են անոնք, օգտագործելով ենթականերուն հոգեկան թախիծը: Կիրակի օրերը թաղերու երեխաները կը դաստիարակեն կրկնել տալով. «Տէրը իմ հովիւս է, ես բանի մը կարօտութիւն չեմ զգար» ...

Իսկ կայ ուրիշ դասակարգ մըն ալ «Մուհապպէթճի» լուսաւորչականներ: Աոնք ալ շաբաթը մէկ անգամ կը հաւաքուին տուներու մէջ: Երեքշաբթի օրերը մեր փողոցի մէջն են, դիմացի տունը: Կը կարդան Աւետարան եւ կ'երգեն շարական, կ'արտասանեն նաեւ ոսկեղէն համարներ, երգեր կը պատմուին ու կը մեկնաբանուին եւ հիւանդներուն համար ալ ... «Տէր ողորմեա» կ'երգուի:

Ֆրանսացի հասարակութիւնը ընդհանրապէս ճանչցած է մեր դէշ կողմերը: Իսկ այսպիսի «փրկուած»ներու հրապարակային աշխատանքը՝ աւելի պիտի ծանրացնեն եղած անախորժ տրամադրութիւնները:

Անցեալները, հանրակառքի գծին վրայ, այս փրկուածներէն մէկը թառած էր Ֆրանսացի ծերունիի մը դլխին եւ Մու թուա փարատիով կը ճռուողէր:

— Տիկին, ըսի, չե՞ս ամչնար, ալ կարգը Ֆրանսացիներո՞ւն եկաւ. տէրտ չունի՞ս, հայելիին առջեւ անցիր եւ երեսդ նայէ, երիտասարդ ես, չըկարգուի՞ս ... չաշխատի՞ս ...

— Հեռու ինծմէ, սատանայ, հեռո՜ւ, ես Յիսուս Քրիստոսի հետ ամուսնացած եմ ...

Խորապէս վրդովուած այս պատկերէն, մտադրեցի տեսնուիլ պատուելի Ղազարոսեանի հետ, այն համոզումով թէ բան մը պիտի ընէ անպայման այս «փրկուած»ներուն համար, որոնք կը վխտան Պոմոնի, Սէն Լուի եւ Սէնթ Անթուանի մէջ:

Բայց, ո՛վ զարմանք, զուգադիպութեամբ ձեռքս անցաւ «Բանբեր» մը 1933 մարտ, թիւ 3: Խմբագրական մը ստորագրութեամբ Յ. Ն. Ղազարոսեանի:

Կարդացէք եւ դատեցէք:

— «Իրաւ ազգային տեսակէտով ջանքեր մը կ'ըլլան պզտիկ դպրոցներու, մանկապարտէզներու, պատանեկան խումբերու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ կուսակցութիւններու միջոցաւ, բայց որքան մենք տեսած ենք, այս հաստատութիւններով մանկանց մէջ մեծաւ մասամբ վրէժխնդրական զգացումներ ի յայտ բերուած են, (ընդգծումները իմս են. Հ.), բայց անոնց ամենափափուկ կրօնական եւ առ Աստուած եղած խղճերը երբեք նկատի չեն առնուիր: Ֆրանսահայ մանկութիւնը այս ճամբայով հեթանոսութեան կը դիմէ եւ օր մը պիտի արհամարհէ իրենց հաւատքին համար զոհուող եւ ազգին պարծանքը եղող հայ քրիստոնեայ մարտիրոսները»:

Եւ դեռ աւելին.

— «Մեր մտքին մէջ թարմ է դեռ N.E.R.ի որբանոցներու հայ մանկանց հանդէպ ըրած անիրաւութիւնը այս տեսակէտով: Անոնք կրթուեցան, դաստիարակուեցան մեծաւ մասամբ (ընդգծումը իրենն է) անտարբեր ու աքսորի տարիներուն հոգեւորապէս նաւաբեկեալ, նոյն իսկ Աստուծոյ դէմ հայհոյող եւ անհաւատ ուսուցիչներու կողմէ: Կիրակիները լսեցին միայն կրօնական բանախօսութիւններ մը եւ երբեմն ալ պատարագ մը, ու մեծցան հետզհետէ ամրանալով սա գաղափարին վրայ թէ քրիստոնէութիւնը միայն թմրեցուցիչ միջոց մըն է մարդաքիչ մը հանդարտ պահելու եւ թէ եկեղեցին ալ թատրոն մըն է կրօնական արարողութեանց»:

«N. E.R.ը քննադատելու համար չըգրեցինք զայս, հապա խղճութիւնը ներկայացուցինք թէ այդ որբանոցներու մէջ մեծցող մանուկներուն ստուար մեծամասնութիւնը չկրնալով ըսել Աւետարանի ճշմարիտ պատգամը, այսօր անոնք ոչ թէ պժգանք մը ունին մասնաւոր յարանուանութեան մը հանդէպ, հապա կորսնցուցած են իրենց իսկ յարանուանութիւնը, եւ մի դուցէ կորսուած են քրիստոնէութեան համար: Անոնք ոչ թէ ճշմարիտ գաղափար մը չունին քրիստոնէական լուսաւոր կեանքի մասին, հապա Քրիստոսն ալ հասարակ Հրեայէ մը տարբեր չեն սեպեր եւ թերեւս աւելի վար: Ինչ խոր ագիտութիւն որ աճաւոր կորուստին կը տանի զանոնք»:

Պատուելի Ղազարոսեանի այս տողերը կը մատնեն որոշ քաղաքականութիւն մը, որուն մանրամասնութիւնները շատ հեռուները պիտի տանէին մեզ:

Ուրեմն մեր պատուելիները կրօնականին հետ քաղաքական քարոզութիւն ալ կ՚ընտարեն, — վրէժխնդրական զգացում մի ունենար, այլ ապաւինէ միայն Տիրոջը:

Հատուած մը եւս.

— «Ֆրանսահայ Աւետարանական եկեղեցիները կանչուած են նաեւ միսիոնարելու: Միսիոնարել ոչ միայն մեր ազգի զաւակներուն մէջ, հապա նաեւ օտար ազգերու: Մեր շուրջը կը վխտան ամէն տեսակ օտար ազգեր, որոնք պէտք ունին Աւետարանի քաղցր պատգամին: Կան նոյն իսկ ազգեր, սեւամորթներ, որոնք այս երկիրը գալով քաղաքակիրթ ազգերէ որդեգրեցին այլ եւ այլ սովորութիւններ, բայց ձգեցին նաեւ իրենց կրօնքը: Այդ պարապը չգոցուեցաւ ուրիշ աւելի բարձր կեանքով մը, այնպէս որ խեղճ սեւամորթները իրենց ունեցած կարծածն ալ կորսնցուցին եւ աւելի ապերջանիկ են, փողոցներու եւ իրենց յատուկ սրճարաններուն մէջ զանոնք կը տեսնենք յաճախ, ինչ ցաւալի է անոնց վիճակը: Անոնց օգնելու մասին պէտք է մտածել: Քրիստոսի միսիոնարական դաշտը սակայն սահմանափակուած չէ. Տէրը այս կամ այդ ազգէն անձեր առած է եւ զանոնք ղրկած է օտար երկիրներ ու զանոնք մեծ օրհնութիւններով գործածած է: Տէրը չի՞ կրնար մեր եկեղեցիներէն ալ անձեր պատրաստել իր միսիոնին համար: Ի՛նչ, մի՞թէ յանդուգն կը սեպէք զիս թէ որ հաւատամ թէ Տէրը օր մը միսիոնարներ պիտի հանէ մեզմէ, մահմետական ազգերու՝ մանաւանդ Թուրքերուն մէջ գործելու. (ընդգծումները իմս են. Հ.):

Եւ կը վերջացնէ այսպէս.

— «Տէրը կանչած է ֆրանսահայ Աւետարանական եկեղեցիները միսիոնարական եւ միսիոնարող եկեղեցիներ ըլլալու: Կը հաւատանք ասոր, ապացոյցներ ալ ունինք, Տէրը մեր խորհածէն եւ ակնկալածէն աւելին ալ պիտի ընէ, թէ որ հաւատարիմ ըլլանք իրեն»:

Ներողութի՛ւն, սակայն, սիրելի ընթերցող, որ այսքան լայն մէջբերումներ ըրի: Նպատակս էր ցուցնել թէ ինչպէս կ'արտադրուին «փրկուած» ները:

Ինչ կրնանք ընել այս բոլորին դէմ, որպէսզի համայնակուլ այս ովկէանին մէջ ուր այլասերումի վտանգը միշտ կայ, «փրկուած»ներու համաճարակն ալ չվարակէ մեր տղաքը, առաջնորդելով մինչեւ անբանութիւն:

Եթէ պետութիւն ունենայինք՝ դիւրին էր. սակայն հիմա ի՞նչ կրնանք ընել:

Պայքարիլ թերթով, պայքարիլ բեմով եւ բոլոր միջոցներով: Որովհետեւ այս երեւոյթը ըմբոստացուցիչ է, ամօթալի:

«Մուա Թուա փարատի»ի մեզի ծանօթ հերոսներն են Լա Սիոթայի մէջ՝ Պագալեան, Փօն տ'Օպնայի մէջ Փափազեան, Վալանսի մէջ՝ Վահան Սահակեան, Լիոնի մէջ՝ Ժ. Պարսամեան, Սէնթ Էթիէնի մէջ՝ Ռ... եւ ուրիշներ, ուրիշներ ...

Այսքանը բաւական պիտի նկատե՞ն փողոցներու մէջ շրջող «փրկիչ»ները, իրենք զիրենք քիչ մը տրամաբանական ճամբու մէջ նետելով:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԱՅՈ՛... ՍԵՐՈՒՆԴԸ

«Յառաջ» տարիներ շարունակ երիտասարդական ընդհ. կազմակերպութեան մը անհրաժեշտութեան մասին խօսելէ վերջ, երկու երեք տարի առաջ մասնաւոր սիւնակ մըն ալ բացաւ «Երիտասարդական լսարան» անունին տակ, եւ բաւական թիւով երիտասարդներ իրենց կարծիքները յայտնեցին:

Այն ատեն, ուրիշներու կարգին ես ալ երկու անգամ ձայն առած ու կարծիքս յայտնած եմ, անոր օգտակարութեան, ու նաեւ չյաջողելու պատճառներու մասին:

Այդ թուականէն առաջ, ու անկէ մինչեւ այսօր ալ շատ խօսուեցաւ ու դեռ շատ պիտի խօսուի անկէ վերջ: Բայց մինչեւ այսօր ալ սոյն մեր ցանկալի գործը չէ իրականացած ու կազմակերպութիւնն ալ մէջտեղ չէ եկած: Եւ տարուէ տարի — ըսենք դժբախտաբար — աւելի ոժգոյն պատկեր մը կը պարզուի մեր աչքերուն առջեւ, գալարելով մեր հոգին ...

Ու պէտք է խոստովանիլ որ անզօր է բան մը ընելու այս միութեան օր առաջ իրականացումը տեսնել ցանկացողներուս փոքրիկ բանակը ...

Թէեւ շարունակ մինչեւ այսօր կը խօսինք, կը վիճաբանինք ու կը մտածենք այս շատ կարեւոր խնդրին շուրջ, բայց սիրտ չունէի անգամ մըն ալ ձայն առնել հրապարակաւ, ոչ թէ յուսահատելուս համար, այլ նկատի ունենալով մեր երիտասարդութեան այսօրուան ողբալի պատկերը ...

Հակառակ տասնեակէ մը աւելի տարիներու ընթացքին հնչած ձայնին, երիտասարդութեան 80 առ. հարիւրը հետզհետէ իր անտարբերութիւնը կը խորացնէ, կը քարանայ, սուտ խուլ կը ձեւանայ այս ամէնէն նուիրական գործին հանդէպ: Տակաւին բան մըն ալ աւելի. — մինչեւ անգամ այն փոքրիկ բանակին ալ հոգեվարքին կը սպասէ կամ աւելի ճիշդ, կ'աշխատի ողջունելու անոր հոգեվարքը, իր այս մեռելային վիճակը խանգարողներ չգտնելու համար ...

Վերջերս քանի մը անգամ է դարձեալ երիտասարդ ընկերներ համանուն սիւնակին տակ խնդիր կ'արծարծեն: Այսպէս, ընկ. Միսաք - Միրզէ՝ «Յառաջ» փետր. 2ի թիւին մէջ (Ի՞նչպէս մեծցանք) ժամանակին որբանոցներուն մէջ տրուած դաստիարակութեան կը վերագրէ այսօրուան դժբախտ վիճակը: Պէտք է ըսեմ որ, ես բոլորովին հակառակ կարծիք ունիմ եւ կ'ուզեմ ամփոփել այստեղ: Եթէ հարկ ըլլայ ... փաստերով ալ կ'ապացուցանեմ որ այսօրուան այս մեռելային կացութիւնը հետեւանք չէ որբանոցներուն մէջ պաշտօնավարող ոչ «վարժապետ»ներու, ոչ «վարժուհի»ներու, եւ ոչ ալ «փրոֆէսէօր»ներու դէշ դաստիարակութեան, այլ բուն պատճառը մենք ենք, «սերունդ»ը, ընկ. Միրզէի բառով:

Անշուշտ, նպատակս չէ արդարացնել կարգ մը տխրահռչակներու գործունէութիւնը: Այլ մատնանշել թէ, այն ատենուան «Յիսուսի եկ»ն ու «մասալ»ներ երգող ու լսող պատանի մը այսօր 12—15 տարի վերջ չի կրնար ինքզինքը արդարացնել թէ, «գլխ Յիսուսի եկ»ով ու «մասալ»ներով դաստիարակեցին, ինծմէ ի՞նչ կը սպասէք ...

Եւ քանի որ միայն որբանոցներու մէջ հասակ նետած սերունդին մասին պիտի խօսինք, կարելի է նոյնպէս տալ որբանոցներու եւ հայրենասէր պաշտօնեաներու անուններ, ու անոնց շունչին տակ մեծցած երիտասարդներու պատկերը, եւ պիտի տեսնուի թէ ինչպէս որ «տխրահռչակ»ներու շունչին տակ հասակ նետած պատանի մը այսօր ինծ նման կ'աղնուի մեր այս ծրագիրը չիրականալուն համար, անդին կան երիտասարդներ ալ, որոնք լաւ դաստիարակութիւն տեսած ու հայրենասէրներու շունչին տակ հասակ նետած են, բայց այսօր իմ ու քու հետապնդած նպատակներով չեն հետաքրքրուիր:

Անշուշտ, միշտ ալ ու ամէն առթիւ բացառութիւններ կան, բայց այդ բացառութիւնները ոչինչ կրնան ընել, եթէ երբեք մնացեալներու մէկ կարեւոր մաս մըն ալ բացառութիւններուն պէս չեն եղած: Հետեւաբար յանցանքը իրենց հոգիին մէջ պէտք է փնտռել եւ ոչ թէ անցեալին: Երբ որբանոցներէն դուրս եկան 16—18 տարեկան պատանիներ: Եկան Եւրոպա, տեսան շատ մը բաներ, կարդացին ու սերտեցին չարն ու բարին զանազանելով ... Վերջապէս հասակ նետեցին ու խելահաս դարձան: Այս բոլորէն վերջ, տակաւին անցեալին մէջ փնտռել այսօրուան տխուր կացութեան պատճառները, ըստ իս, ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մեր երիտասարդութեան ներկայ անտարբերութիւնը արդարացնելու փորձ մը: Իսկ այդ երբեք ներելի չէ մէկու մը, որ նոյնպէս ժամանակին տխրահռչակ Խանիկեաններու հսկողութեան յանձնուած ըլլալով, մինակ «Յիսուսի եկ» կ'երգէր ու «մասալ»ներ կը լսէր, բայց այսօր այդ անպէտները մէկ կողմ շպրտելով կայծ մը սրտին մէջ, ինչպէս ըսի, ինծի պէս կը խանձուի այս կացութեան առջեւ:

Ես հակառակ չեմ որ այն ատենուան որբանոցներու կեանքը պատմուի, անարդանքի սիւնին գամելու համար այդպիսիները որոնք աշխատած են ձեր հոգիներուն մէջ ապազգայնութեան շունչը լեցնել, այլ դէմ եմ ամբողջ հասակովս, որ այդ պատմութիւնները տեղաւորուած են այս սիւնակին տակ, իբրեւ ապացոյց կամ պատճառ մեր երիտասարդութեան այսօրուան քար անտարբերութեան:

Մեզմէ շատերը դժուարութեամբ բաժնուած են Թուրքերու քովէն, 4. 5, 6, տարիներ մնալէ վերջ: Ես կրնամ երիտասարդներ ցոյց տալ որ կայծ ունին իրենց սրտին մէջ քեզ նման, թէեւ այն ատեն Հայ ազգին, ու անոր կրօնքին կը հայհոյէին անդադար, ու բաժնուիլ չուզելով իրենց տէրերէն՝ ոստիկաններով բերուեցան որբանոց կամ իրենց ազգականներու քով:

Ուրեմն, եզրակացնենք, — պատճառները պէտք է փնտռել ուրիշ բաներու մէջ, բայց այսօր շատ երկարեցինք, հետեւաբար ուրիշ առթիւ մըն ալ կը խօսինք այդ պատճառներու մասին:

ԶԱՐՄԷՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

Սիրելի Արազ. — Ո՛րքան իրաւունք ունիս հպարտանալու լեզուական զարծիքովդ, որ քու ձեռքին տակ կը շարժի նուագարանի մը լարերուն պէս, հնչուն ձայնանիշներ արտաբերելով, թառի, կիթառի, ջութակի, դաշնակի ճահաւոր ելեւէջներով: Եթէ այս տեսակ մը մոլութիւնը իր անմեղունակ զայրոյթքով վառէ ենթակաները քեզի պէս, ալ գեղագատը ձգէ սարձարձակ. ան կ'արչաւէ գետնատարափ առանց ո եւ է վնաս պատճառելու տաք հասկին եւ դալար դեղին: Գիտե՞ս արդեօք, որքան գեղեցիկ բացատրութիւն է «դեղ դալար», որ կը նշանակէ խոտաւէտ դաշտ, համասփիւռ կանաչութիւն: Ունինք հաւ կամ յաւ բառերու համերաշխ ընտանիքի մը ազգանունը — կրնանք սկսիլ հաւկիթէն ու վերջացնել հաւանով, հաւանելով, հաւասարով, հաւակով, հաւատիով եւ ինչո՞ւ չէ, թերեւս հաւատքով և սոնցամէնունառընթերակայ բարդութիւններով, որոնք բառերու բանակ մը կը կազմեն: Կրնանք սկսիլ յաւերժէն եւ վերջացնել յաւէտով, յաւիտեանով, յաւատով եւ, ինչո՞ւ չէ թերեւս յաւելուլով, յաւելուածով: Եւ բոլոր այս բառերուն մէջ արթուն պահակ տեսնելով սկզբնական հաւը եւ յաւը, առհաւութիւնը (atavisme): Նոր չէ մեր դասարանին համար մեր լեզուին արմատական բառերուն համընթաց ընտանեկան մը թերքը, պահածոն իր ճոխութեամբ. — կծծի, կցիր (խիստ ագահ), առաջինը իր արմատը ունի կծել, կճել, երկրորդը կցել, կցկցել (ծայրը ծայրին բերել): Ք եւ Ջ տառերուն այժմ այլ եւս մեզի անիմանալի առնչութիւնը չե՞ս արդեօք տեսներ քնար եւ ջնար հոմանիշ բառերուն մէջ: Վին, ջավին (violon) նոյնիմաստ բառերուն երկրորդին առաջին մասը զավ, այդ երաժշտական գործիքին փորուած մասով, եւ կարելի չէ՞ միթէ քէմէն. չէն անուանել վին, (ԽՄԲ. — Վինը luthն է (ուտ?), քէմէնչէճին՝ մեծու, ինչպէս մեր Ռուբէնը, որ իր ունկնդիրներուն հոգին կը քաշէ որտաղողով, յուզումներով, իր լարերուն պակչոտութեամբ: Թառը արդէն հայաշունչ բառ մը դարձած է հնամենի կիթառով, համայնական կիրառութեամբ նուիրագործուած: — Կըծել, կճել — կարծեմ առաջին անգամ մը չէ որ կ'ըսենք ճ եւ ծ գիրերուն ազերսը: «Մանօթ»ը կուզայ ճանչնալէն, եւ արդէն ճանաչել բային անցեալ կատարեալը կ'ըլլայ, չէ՞, ծանեայ եւ այլն ըստ կարգին:

Դուք չհասաք այն երջանիկ ժամանակին, երբ ճշմարիտ Հայ դաստիարակներ այնքան նախանձախնդիր ո- ... գիով կը շարժէին Հայերէն բառեր գործածել տալու համար պզտիկներուն, մեզի: Այսպէս՝ մենք տասը տարեկան չէինք դեռ, երբ խաթէխ (գաթըք) օտար բառին տեղ մեր դաստիարակինմեզի սորվեցուցած հացորդը կը գործածէինք, հրուշակ, ռուփ, մաք (հէլվա, փէքմէզ, պուլամա) սովորական բառեր էին մեզի համար, եւ վա՜յ Թուրքերէն գործածողներուն — ծաղր ու ծանակ կ'ըլլային հրապարակաւ: Վարուելու այս եղանակը իրօք այն ժամանակներուն յարմարագոյն յեղափոխութիւնն էր: Եւ գիտէ՞ք, սիրելի Արազ, ի՛նչ մեծ պատասխանատուութիւն կը ծանրանայ նոր սերունդին վրայ, ինչ հոգեր ալ ունենայ ան:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

ԽՄԲ. — «Կավկազ», խումբ մը կովկասեան (թրքամէտ) տարագիրներու ռուսերէն օրկանը, իր 1936 դեկտ. 12ի եւ 1937 յունուար 1ի թիւերուն մէջ կը հրատարակէ ուսումնասիրութիւն մը՝ այս խորագրին տակ: Կը թարգմանենք իբրեւ նիւթ պատմութեան համար, վերապահելով մեր տեսակէտները:

Նախորդ յօդուածներու մէջ, Կովկասի դիրքի մասին Հիւսիսի եւ Հարաւի միջեւ, ջանացինք օգտուիլ այն աղքատիկ աղբիւրներէ զորս մեր տրամադրութեան տակ դրած էր մեզ հակառակորդ վրաց խմբակցութեան մէկ ներկայացուցիչը, լոյս սփռելու համար այն յարաբերութեանց վրայ զորս Վրաստանը ունեցեր է անցեալին եւ ներկայիս մէջ Հարաւի եւ Հիւսիսի հետ: Սոյն պատմական ակնարկը լրիւ պիտի չըլլար, եթէ չքննէինք նոր գործօններու ազդեցութեան ենթակայ Հայերու վիճակը: Յայտնի են այդ գործօնները՝ Հիւսիսը եւ Հարաւը, որոնցմէ ընդհանրապէս կախուած է ճակատագիրը ամբողջ Կովկասի: «Կավկազ»ի թիւ 4ի պատասխանատու մէկ յօդուածին մէջ «Կովկասեան համագաշնակցութիւնը եւ Հայերը», որ հաւանութիւն ստացած էր կավկազի քաղաքական խմբակցութեան ղեկավարութեան կողմէ, Հայտար Պամատ մանրամասնօրէն ներկայացնելով մեր վերաբերմունքը Հայկական հարցի մասին, կը դիմէր հայկական պատասխանատու գործիչներուն, հրապարակ գալ կովկասեան հանրութեան առջեւ, բացատրելու իրենց ըմբռնումը դրուած քաղաքական նպատակներուն շուրջ: «Մենք կրնանք հաւատացնել Հայերուն, կը գրէր Հ. Պամատ, թէ քաղաքական այն խմբակցութիւնը որ կապուած է «Կավկազ» թերթին, ուշադրութեամբ եւ անկեղծ պատրաստակամութեամբ կ'ուզէ տարրկայօրէն եւ անաչառօրէն լսել եւ քննել բոլոր այն հարցերը որ կը զբաղեցնեն Հայերը»:

Բաւական երկար սպասեցինք, մինչեւ որ դաշնակցական կուսակցութեան ականաւոր ներկայացուցիչներէն մէկը՝ Ջամալեան անցեալ ամսուան վերջերը հրապարակ եկաւ «Կովկասը ուսումնասիրող ընկերութեան» ժողովին մէջ, հետեւեալ նիւթով՝ «Հայաստանը եւ իր յարաբերութիւնները դրացիներու հետ»: Սոյն զեկոյցը, որուն կ'անդրադառնանք յետոյ, կը լրացնէ մեզ հետաքրքրող նիւթը, կուտայ հնարաւորութիւն պարզելու Հայերու կացութիւնը Հարաւի եւ Հիւսիսի միջեւ, նաեւ անոնց դիրքը կովկասեան ժողովուրդներու ընտանիքին մէջ:

«Կավկազ»ը կ'ուզէ առարկայօրէն եւ արդարօրէն քննել սոյն բարդ եւ Կովկասի համար կարեւորագոյն արժէք ներկայացնող խնդիրը: Սոյն դժուարին խնդիրը առնելով մեզ վրայ՝ լուսաբանել հայկական հարցը, մենք դիւրացած կը տեսնենք մեր աշխատանքը, քանի որ կը պատկանինք Լեռնցիներու ընտանիքին (Տաղստան): Բոլորին յայտնի է, որ Լեռնցիներու եւ Հայերու միջեւ գոյութիւն չունի որ եւ է հաշիւ: Մեր պատմութեան մէջ գոյութիւն չէ ունեցած որ եւ է Հայ - լեռնական անհամաձայնութիւն: Մենք միշտ բաժնած ենք ալ ու հացը հայկական փոքրիկ գաղութներուն հետ որ գոյութիւն ունեցած են Հիւս. Կովկասի մէջ: Կրնանք առանց չափազանցութեան ըսել, թէ ապրած ենք եղբայրաբար: Ասոր վրայ պէտք է աւելցնենք, որ քաղաքական եւ ռազմագիտական վիճակները Լեռնցիներու եւ Հայերու բացարձակապէս նոյնն են եղած: Հիւսիսի մէջ մեզ կ'ոչնչացնէին այնպէս ինչպէս Հարաւի մէջ Հայերը: Ասոր համար ալ ոչ մէկը չի կրնար հասկնալ Հայերու վիճակը այնպէս ինչպէս մենք Լեռնականներս: Այս բոլորը կարծեմ կ'ապահովեն ինծի հնարաւորութիւն՝ առարկայօրէն մօտենալու արծարծուած խնդրին:

Պէտք է ընդունիլ որ հայկական հարցը աւելի բարդ է քան կովկասեան միւս ժողովուրդներու խնդիրները: Հայերու քաղաքական ուղեգիծը, որ մենք հակամէտ ենք հասկնալու, իբրեւ համակովկասեան, կը պահանջէ ուշադիր վերաբերմունք, առանց կանխակալ խիստ դատապարտութեանց: Հայաստանի եւ Ռուսաստանի յարաբերութեանց հիմքին մէջ մէկ կողմէ եւ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միւս կողմէ՝ կան տարբեր պատճառներ, թէեւ իրար հետ անմիջականօրէն կապ ունեցող: Այդ յարաբերութիւնները կը բնորոշեն նաեւ Հայերու դիրքը կովկասեան ժողովուրդներու ընտանիքին մէջ:

Ճիշդ եզրակացութեան յանգելու համար, մենք պիտի քննենք Հայաստանի եւ Ռուսաստանի յարաբերութեանց պատմութիւնը, նաեւ Թուրքիոյ հետ: Ինքնին հասկնալի է, որ մեր տրամադրութեան տակ եղած աղբիւրները լրիւ չեն սպառեր այդ յարաբերութեանց պատմութիւնը: Զգիտնալով Հայերէն, հայկական աղբիւրները կը մնան անհասանելի մեզի համար: Տարագրութեան մէջ, ռուսերէն լեզուով գրուածքներ ալ շատ քիչ կարելի է գտնել: Կան սակայն չափազանց շահեկան փաստաթղթեր Ռուսաստանի արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ՝ հրատարակուած համայնավարներու կողմէ, ուր կը խօսուի Ռուսաստանի ծրագիրներու մասին սահմանակից Թուրքիոյ բաժանման շուրջ: Սոյն փաստաթուղթերու հիման վրայ, անառարկելիօրէն կարելի է որոշել Ռուսաստանի իրական վերաբերմունքը հանդէպ Թուրքիոյ եւ Հայերու եւ այն դերը զոր կուտային անոնք Հայերուն:

Սոյն փաստաթուղթերու ուշադիր ուսումնասիրութենէն յետոյ, հասկնալի կը դառնայ պատճառները այն անդուլ թշնամութեան, որ արհեստականօրէն քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին, կը հրահրուէր Հայերու եւ Թուրքերու, Թուրքերու եւ Յոյներու միջեւ:

Անհրաժեշտ է սակայն շեշտել թէ հիմնական այն նախադրեալները որ պատճառ դարձան յոյն - թրքական, կամ հայ - թրքական թշնամանքի, տարբեր են: Այդ պատճառով ալ տարբեր է եղած անոնց հանդէպ Թուրքերու հոգեբանական անդրադարձումը որ թերեւս եւ դիւրացուցած է ներկայի համաձայնութիւնը Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, հաստատելու ոչ միայն բնականոն յարաբերութիւններ, այլ եւ բարեկամութեան կապ դաշինք ստորագրելու երկուքին կողմէ:

ԹԱՄԳԻՑ ԵԼԻԿԵԱՆ

(1)

Հին նախանձախնդիրայն սերունդն ալ ծանրածանր հոգերու տակ ընկճուած, բայց կարելին ըրաւ Սահմանադրական շրջանէն (1840) սկսեալ մինչեւ վաթսուն տարի վերջ: Հիմա, նոր սերունդը, մանաւանդ գրելու, կարդալու, խմբագրելու, երգելու, ճառելու կոչուած դրոշմուած սերունդը, իր կարգին, ինչ անախորժ եւ արեւիր կարգին, ինչ անախորժ եւ արեւիր ըլլայ գրութեան մէջ ալ գտնուի, չուզուր դրութեան մէջ ալ գտնուի, պարտաւոր է աւելցնել լեզուական ոպարտաւոր է աւելցնել լեզուական ոպակը, քանի որ ան, լեզուն է հիմա բակը, քանի որ ան, լեզուն է հիմա մեր Թագաւորութիւնը, մինչեւ որ ծագի ցաթի ցեղին ալ Թագաւորութիւնը: Եւ այս տեսակ մը երկուութիւնը — ի նպաստ ազգապահպանութիւնը — մեր պատմութեան մէջ առաջին երեւոյթը չէ: Յիշեցէք Ե. դարը, եւ յաջորդ անիշխանական շրջանը, ուր լեզուն կը Թագաւորէր: Յիշեցէք Կիլիկեան շրջանը՝ ուր Շնորհալին կը գոռար եւ Լամբրոնացին կը ճառէր: Յիշեցէք այնուհետեւ վեց դարերուն ալեկոծ շրջանը՝ ուր լեզուն է միայն Թագաւորութիւնը: Այս ճշմարտութեան գիտակցութեամբ ... Ներողութիւն, սիրելի Արազ, չափազանցեցի, տարուեցայ Դեմոսթենէսէն՝ որ իր Թոթովումին ի դարման կը պայքարէր ծովուն ալիքներուն դէմ: Ծաքը կը Թողում ահա, մեր նոր գործին ճարը փնտռելու համար: Պնդերակութիւնը կը Թուլցնէ հիներուն լեզուին կապանքը...:

Ուշադրութիւն ըրա՞ծ էք — «ածել» հին գրական բայը նոր գրականին մէջ գործածուած է միայն երկու ձեւով. նախ՝ հաւին ածելը, որմէ յայտնի կ'ըլլայ նոյն բային հնաբոյր իմաստը — բերել ողջ ողջ, մօտեցնել, մէջտեղ հանել. երկրորդ՝ նուագ ածելը: Իսկ իբրեւ արմատական, ածու կը տեսնենք շատ բառերու կազմութեան մէջ, ինչպէս՝ փայլածու, ծաղրածու, նուագածու, աւելածու, ձայնածու: Այս առթիւ հարկ է ճշդել, թէ իրականին մէջ ժողովածոյ պէտք է ըսել, ոչ թէ ժողովածու, որովհետեւ այդ բառին մէջ տեսնուած ածուն ածելին արմատը չէ, այլ ժողոված ձեւին վրայ ոյ մասնիկը աւելցած, ինչ որ շատ գեղեցիկ բառերու ծնունդ տուած է մեր լեզուին մէջ.— Այսպէս՝ բրածոյ, յերիւրածոյ, անկուածոյ (հիւսուած բաներ), հիւսուածոյ, շինածոյ, մանուածոյ, հանածոյ (հանք), հալածոյ (թափծու, տէօքմէ), պահածոյ, ադածոյ: Ռամկօրէնի մէջ պատահեր է միայն որ «ժողովածոյ» ըլլայ ժողովածու, բայց «հաւաքածոյ» մնացած է — եւ իրաւամբ — հաւաքածոյ:

Սիրելի Արազ, յայտնի է որ h գիրով սկսող մեր շատ մը բառերուն մէջ այդ գիրը աւելի շունչ, շեշտ է քան իրական բաղաձայն, ինչպէս՝ հրաման, հրեշտակ, հրիտակ, հրէշ, հրաշք, հուր, հեղեղ, հաւ, հատանել, հոգի եւ բազմաթիւ ուրիշներ, զոր աւելորդ է շարայարել: Նոյնն է նաեւ J գիրին համար: Բոլոր այդ բառերը կրնան ըլլալ իրենց արմատականին մէջ առանց hի: Կարծես, կարելի է ըսել նաեւ որ h գիրով սկսուած բառերուն մեծագոյն մասը վեհութեան, բարձրութեան հով մը կուտան իրենց: Նոյնը չէ՞ միթէ սա hովին համար, որ արմատական ով է, կ'երեւի, քանի որ h գիրը ձգելով, կրնայ ըլլալ ով, նաեւ ծով, ինչպէս ակնարկեցինք տարբեր պատեհութեամբ մը: Առնենք, գաղափարի այս կարգին մէջ, hաւատ բառը, որ կ'ըլլայ յաւատ, աւատ (աւատականութիւն իր սարօքը): Ուրեմն h գիրը հող բարձր շեշտ մըն է, շունչ մըն է, որ բառին կուտայ ուժգին կամ վեհ արտաբերում, հնչում: Նոյնը չէ՞ միթէ սա hեչել, hեչումի պարագան: Արմատականն է անշուշտ ունչ, ունչք (քիթ, շունչ): Հոս տեղն է դիտել տալ, թէ շատեր հնչելին իբրեւ արմատ hունչ կը գործածեն, ինչ որ սըխալ չի կրնար ըլլալ, փոխանակ շունչի:

Բայց ազատ շունչ առնելու համար հոս ընդհատենք...

ՏԱՐԱԶ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՁԵԿՈՅՑ ՄԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— • —

Անկէ առաջ ընկերվարական պատուիրակութիւն մը Սպանիա մեկնած էր, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար Սպանիոյ ներքին կացութիւնը: Այդ պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուէր Պելժիոյ Երեսփ. ժողովին նախագահ եւ Անվերսի քաղաքապետ Պ. Քամիյլ Հիւսմանս, որ ընկերվարական կուսակցութեան ծանօթ վարիչներէն է: Յիշեալը վերջերս վերադարձած ըլլալով իր ճամբորդութենէն, Սպանիոյ կացութեան մասին տեղական մամուլին ըրած է յայտարարութիւն մը, որուն ամփոփումը կուտամ ստորեւ:

Ես Սպանիա մեկնեցայ առանց որ եւ է պաշտօնական հանգամանքի: Պատուիրակութեան նախագահ ընտրուեցայ, որովհետեւ լաւ կը ճանչնամ Սպանիան եւ կը խօսիմ սպաներէն: Մեր ճամբորդութեան նպատակն էր քննել այն միջոցները, որոնցմով կարելի ըլլայ հիւանդանոցներ հիմնել Մատրիտի մէջ, հոն ղրկել բժիշկներ եւ ուտելիքներ: Իբրեւ նախագահ արտաքին գործերու յանձնաժողովին, ես իրաւունք ունիմ Սպանիա երթալու եւ ստուգելու թէ ճշմարի՞տ են այդ երկրի մասին բոլոր պատմուածները:

Ես նախապէս Երեսփ. ժողովին մէջ պաշտպանեցի չէզոք մնալու սկզբունքը: Սակայն անկէ ի վեր երկու մեծ ազգեր խզեցին չէզոքութիւնը, եւ ուղղակի մեղսակից հանդիսացան Ֆրանքոյի բանակին, ապստամբներուն ղրկելով կամաւորներ եւ օդանաւեր: Ճիշդ է թէ Ռուսերն ալ իրենց կարգին օդանաւեր եւ հրասայլեր հայթայթեցին Սպանիոյ օրինաւոր կառավարութեան: Գալով ուրիշ զինուորներու մասնակցութեան, ես անոնցմէ հատ մը իսկ չտեսայ ոչ Մատրիտի եւ ոչ ալ Վալենցիայի մէջ:

Մեր վրայ նուիրական պարտականութիւն կը ծանրանայ օգնել Մատրիտի կառավարութեան, որովհետեւ ընդհ. պատերազմին Սպանիացիները օգնեցին մեզի: Պէտք չէ անտարբեր գտնուինք եւ այն. տպաւորութիւնը ձգենք թէ մենք չենք ուզեր հետաքրքրուիլ իրենց կրած զրկանքներով ու տառապանքներով:

Ներկայիս Սպանիոյ մէջ մղուած եղբայրասպան կռիւը իր տեսակին մէջ աննախընթաց է, եւ կը դղէ կ'անցնի ամէն երեւակայութիւն: Անսահման ատելութիւն ու վրէժխնդրութիւն կը տիրէ երկու հակառակորդ բանակներուն միջեւ: Անոնք իրար կը ջարդեն եւ կը կոտորեն աներեւակայելի վայրագութեամբ ու կատաղութեամբ:

Ֆրանքօ, երբ պարզեց ապստամբութեան դրօշը, կը յուսար քանի մը շաբաթէն ջախջախել անպաշտպան ժողովուրդին գլուխը, սակայն այդ անզէն զանգուածները վտանգին առջեւ իբրեւ մէկ սիրտ ու մէկ հոգի ծառացան, զինուեցան եւ վեց ամիսներէ ի վեր կը դիմադրեն աննկուն կորովով եւ դիւցազնական քաջութեամբ:

Ֆրանքոյի բանակը մէկ օրուան մէջ 600 անմեղ կիներ եւ մանուկներ սպաննած է: Մատրիտի քանդուած ու աւերուած թաղերուն մէջ տեսայ բազմաթիւ մարդոց դիակներ, որոնք խառն ի խուռն դիզուած էին փողոցի մայթերուն վրայ: Մայրաքաղաքին պաշտպանութիւնը դժուարին է: Վալենցիայէն մինչեւ Մատրիտ ինքնաշարժը հազիւ 9 ժամէն կրնայ կտրել: Սակայն, հակառակ այս բոլոր դժուարութեանց, ժողովուրդը կը տոկայ ամէն զրկանքի, եւ կը դիմադրէ արիաբար: Կիները չեն ուզեր առանձին թողուլ իրենց ամուսինները, եւ անոնց հետ քաջաբար կը կռուին՝ գնդակներու եւ պայթուցիկներու տեղատարափին տակ: Երբ ապստամբներուն թնդանօթաձգութիւնը կը դադրի պահ մը, Մատրիտի բնակչութիւնը դուրս կ'ելլէ իր թաքստոցէն, եւ թշնամի խրամներէն 200 մեթր հեռու քաղաքին լոյսերը կը վառուին, սինէմաները կը բացուին եւ սրճարանները կը լեցուին զուարթ ու աղմկարար բազմութեամբ: Կարծես ժողովուրդը կ'ապրի տեսակ մը բնդոգուշանքի ու գառանցանքի մէջ:

Ներկայիս Սպանիոյ մէջ գոյութիւն չունի որ եւ է կուսակցութիւն: Հոն չկան ընկերվարականներ, հանրապետականներ, անիշխանականներ եւ համայնավարներ: Այս վերջինները ընտրող ժողովուրդին հազիւ մէկ հինգերորդը կը կազմեն:

Մօտէն իրազեկ ըլլալով Սպանիոյ կացութեան, ես հաստատ համոզումն ունիմ թէ Ֆրանքոյի բանակը ի վերջոյ պիտի պարտուի: Անկարելի է որ եւ է համաձայնութիւն կամ իրաւախոհութիւն նախատեսել երկու հակառակորդ բանակներուն միջեւ: Երկուստեք ոխն ու ատելութիւնը չափ ու սահման չունին: Սպանեալներուն թիւը անհաշուելի է:

Քսան հազարէ աւելի մարդ սպաննուած է խրամներուն մէջ: Պարսելոնայի մէջ երկու ժամուան ընթացքին 900 հոգի զոհ գացած են օդանաւային յարձակման: Ահռելի ու սրտակեղեք է փոքր տղոց եւ կիներուն սպանդը Մատրիտի փողոցներուն մէջ: Տասնեակ հազարաւոր վիրաւորեալներ խըճողուած են մայրաքաղաքին հիւանդանոցներուն մէջ: Կեանքիս մէջ երբեք տեսած չէի այսքան վայրենի ու դժոխային բան մը:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ԸՆԿ. Յ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

— • —

Դեկտ. 26ին Թոքախտաւորներու բուժարանին մէջ, իր մահկանացուն կնքեց ընկ. Յովհաննէս Մամիկոնեանը, մօտ 50 տարեկան:

Ողբացեալ ընկերոջ ծնողքը ռուս-թրքական պատերազմի հետեւանքով, Կարինէն գաղթած՝ Եկատերինոտար (Ռուսիա) եւ հոն հաստատուած են, ուր եւ ծնած է ընկ. Յ. Մամիկոնեան: Պատանի հասակէն հօրմէ որբանալով հնարաւորութիւն ունեցած չէ իր ուսումը շարունակել եւ հետեւած է արհեստի, նեցուկ հանդիսանալով այրի մօրը:

Դեռ քսան տարեկան, փոխադրուած է Պոլիս, ուր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն Զաւարեանի, նահատակ Խաժակի եւ Շահրիկեանի բարոյական շունչին տակ, զինուորագրուած է մեր մարտական հզօր կուսակցութեան:

Ըլլալով պարտաճանաչ ընկեր, հետեւած է վարպետներուն եւ կրցած է բաւական փորձառութիւն ամբարել:

Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին, ընկ. Յ. Մամիկոնեանին կը վիճակուի քանի մը խիզախ ընկերներու հետ անցնիլ Կովկաս եւ մեկնիլ ռուս-գերմանական ճակատ, որմէ յետոյ կը ստանայ գնդացիրի դասակապետի աստիճան: Ընկ. Մամիկոնեանը երկու տարուան պատերազմի ընթացքին ցոյց կուտայ խիզախութիւն եւ քաջութիւն եւ կը վարձատրուի շքանշանով: Սուինամարտի մը ընթացքին ծանրապէս կը վիրաւորուի եւ ճակատէն կը փոխադրուի Կովկաս: Վեց ամիս անկողնի ծառայելէ յետոյ, դարձեալ կը լծուի կուսակցական ներքին աշխատանքի, ըլլալով նոյնիսկ մարմիններու անդամ:

Իր զինուորական գիտելիքները զարգացնելու համար, կը հետեւի մասնաւոր դասընթացքի եւ կը ստանայ ենթասպայի վկայական, զոր մինչեւ վերջ գուրգուրանքով կը պահէր:

Զինադադարին կ'անցնի Պոլիս, ուր դարձեալ մինչեւ 1927 կը ծառայէ մեր կազմակերպութեան, յետոյ, ամուսնանալով կը փոխադրուի Ս. Փաւլօ (Պրազիլիա):

Տարիներու յոգնածութիւնն ու զինուորի չարքաշութիւնը իր դրոշմը դըրած էր մեր ընկերոջ ֆիզիքական կազմուածքին վրայ:

Մինչեւ իր մահուան օրը, ընկ. Մամիկոնեան հաւատարիմ զինուոր մնաց իր դաւանած սուրբ գաղափարին:

ԾԻԾԱՂ

ԿԻՆԸ.— Նորէն պատուհանին վարի յարկի աղջիկը կը դիտես:

ԱՅՐԸ.— Չէ՞ որ կ'ըսեն թէ երջանիկ ըլլալու համար մարդ իրմէ վարին նայելու է:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԱՐԵՐՆ ԱՆԳԱՄ...

— • —

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, որ կը վախնար աչքիդ վե-րեւ յօնք ունիս ըսել բարեխնամ Մոսկուային, հետեւեալ հեգնական խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրական մը մէջ (2 փետրուար).

— «Լմնցա՞ն Մոսկուայի դատավարութիւնները: Կ'երեւի թէ ոչ: Արդարեւ, այսօր Րիկայէն ղրկուած հեռագիր մը «կ'աւետէ» երրորդ խումբի մը մօտալուտ ձերբակալութիւնը: Այս անգամ ձերբակալուողներու մէջ պիտի ըլլայ հաւանաբար նոյնինքն Լենինի այրին իբրեւ... դաւադիր: Կարելի չէ ըսել թէ Մոսկուայի մէջ դատարաններ չկան:

Այս բոլորը սակայն, հրէշային բան մը ունին, որ ազատ մարդուն եւ ազատ քաղաքացիին համար ընդվզեցուցիչ է եւ դատապարտելի: Մոսկուայի դատերն ու մահապատիժները ոչինչ ունին արդարութեան հետ առնչակից: Պարզ քաղաքական ոճիրներ են, տեսակ մը ջարդ, որուն հանդէպ Փարիզի «Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւանց Պաշտպանութեան Քոմիթէն» անգամ որ այնքան գիւրագրգիռ է եւ արթուն, իր սարսափէն լռութեան դատապարտուած ըլլալ կը թուի: Արդարեւ ոչ մէկ բողոքի ձայն, ոչ մէկ ընդվզումի ժէսթ կը բարձրանայ քաղաքակիրթ մարդկութեան մէջէն: Համայնավարն ու ընկերվարականը, քրիստոնեան եւ հեթանոսը լռելեայն համամիտ կը գտնուին ձայն չհանելու, չմիջամտելու, եւ սակայն՝ մեծագոյն դատապարտութիւնն է այսօրուան մարդկութեան համար:

Այս «դատական ոճիր»ներուն համար կրնան գտնուիլ «մեղմացուցիչ պարագաներ» կամ բացատրութիւններ: Բոլոր անոնք որ Մոսկուայի Չեկայի նկուղներուն մէջ կ'իյնան իբրեւ «չուներ», արիւնի ծարաւի ամբոխի մը ծափերուն տակ (թէեւ կ'ըսուի թէ վերջին դատավարութենէն յետոյ Մոսկուայի փողոցները ամայի էին...) իրենց կարգին խղճերնուն վրայ ունին քաղաքական ոճիրներ եւ ըսպանդներ, որոնք գործուեցան յանուն յեղափոխութեան մը, որ հուրով եւ սուրով կ'ուզէր մաքրել բոլոր անարդարութիւնները եւ հիմնել «մարդկային դրախտը» նիւթական աշխարհի վրայ, անկէ վտարելով գութը եւ նեղմտութիւնը որպէս «պուրժուական նախապաշարում»...

Ահա այդ «դրախտը» կը կերտուի քսան տարիէ ի վեր, ու չի վերջանար: Դիակներ կը դիզուին դիակներու վըրայ, որոնք այլ եւս իրենց մէջ կը հաշուեն նոյնինքն այդ «դրախտ»ին առաջին օրերու եւ ամենաեռանդուն գործաւորները, եթէ ոչ հիմնադիրները: Լէնինն իսկ հաւանաբար ձերբակալուէր եթէ ողջ ըլլար... Անիկա գոնէ մեզի նման մահկանացուներու համար անիմանալի խորհուրդ մըն է...

Ոմանք պիտի բերեն թերեւս օրինակը ֆրանսական յեղափոխութեան, որ նոյնպէս «կերաւ իր զաւակներուն գլուխը»: Բայց բան մը պէտք չէ՞ փոխուէր անկէ ի վեր: Ուրիշներ պիտի ըսեն թէ յեղափոխութիւնները չեն վերջանար, մինչեւ որ յեղափոխականները չվերջանան: Եւ Ստալինի պիտի վերագրեն «մթնոլորտը մաքրելու» առաքինութիւնը, որ ինչպիսի չարժաւիթներէ ալ բխած ըլլայ, չի կրնար դատապարտութիւն մը չըլլալ թէ այդ «մաքրագործումը» ընողներուն եւ թէ անոր զոհերուն համար:

Պարզ մարդը պիտի հարցնէ ի՞նչպէս կարելի է որ «մահուան արժանի ոճիրներ» գործած ըլլան բոլոր անոնք, որ կերտեցին համայնավարութեան շէնքը, ուրիշ երկիրներու ալ օրինակ ըլլալու համար որպէս թէ, յետոյ զայն քանդելու, անոր դաւաճանելու համար... Եթէ այդ գործը կատարողները մահուան արժանի հրէշներ էին, ի՞նչպէս ուրեմն իրենց ստեղծած գործը կրնար լաւ ըլլալ եւ ուրիշներուն, յետամնացներուն համար օրինակ ծառայել: Չէ՞ որ գործը գործաւորէն կը դատուի եւ գործաւորն ալ գործէն: Ո՞ւր մնաց հապա գաղափարապաշտութիւնը, ընկերային արդարութեան հասնելու ճիգին գեղեցկութիւնը, որուն համար «նոր աստուածները» այնքան ողջակէզներ պահանջած էին եւ ոմանք կարծած թէ այդ ողջակէզները «անհրաժեշտ» տուրքեր էին միայն...

Մոսկուայի դատերը կրնան շարունակուիլ: Այլ եւս դատարանին մէջ դատուողներ, «խոստովանութիւններ» ընողները եւ մահապատիժ «պահանջողները» եւ ընդունողները անհատներ չեն, այլ գաղափարաբանութիւն մըն է եւ իրաւակարգ մը: Մոսկուայի դատերը եւ գնդակահարութիւնները այդ գաղափարաբանութեան եւ իրաւակարգին սնանկութիւնը կը հռչակեն միայն եւ ուրիշ ոչինչ»:

Հ. Յ. Դ. Թանգարան

— • —

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք Հ. Յ. Դ. Թանգարանի համար.—

1. Գարտինէ Աղապապեանէ, ոսկի օղակ մը, որ շինուած է յայտնի կուսակցական գործիչ Եգիպտացիի ձեռքով 1895ին:

2. Տիկին Մէրանդիւլեանի միջոցաւ Տ. Ս. Ֆիլիպեանէ, ուլունքաւոր քսակ մը, որ հիւսուած է 1894ին Պաթումի բանտում, Կուկունեանի արշաւախումբին մասնակցող Ս. Զօլաքեանի ձեռքով:

3. Տիգրան Վարդանեանէ, Դաշնակցութեան զինանշանը՝ կարմիր հողէ շինուած, իր ձեռքով 1931ին:

4. Մ. Առաքելեանէ հազար օրինակ ազգային յիշատակներ ներկայացնող զանազան գունաւոր քարթեր:

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի վարչութեան կողմէ՝

Գ. ԱՐՑԱԽԵԱՆ

12 փետր. 1937

ԾԻԾԱՂ

— Այս մարդը գիս անարգեց, զէնքով պիտի սրբեմ այդ աղտը որ ճակտիս նետեց:

— Պարոն, աւելի լաւ չըլլա՞ր որ ձեր ճակատը սպունգով մաքրէք, աւելի կակուղ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (202)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Փոքր տարածութիւնը վազէ վազ կտրելով՝ անոնք բլուրն ի վեր մագլցեցան ու ապահով հասան տղոց մօտ:

Գէորգը նստած էր մեծ ժայռի մը տակ, որ տիրապետող դիրք մը ունէր բլուրի վրայ: Երկու երիտասարդները քարէ քար սողալով մօտեցան անոր: Ֆէտայիներու հրացանաձգութիւնը դադրեցաւ, ու նորէն բլուրը ստացաւ նախկին լուռ, գրեթէ անկենդան կերպարանքը

— Ինչո՞ւ եկաք,— դէմքը խոժոռած հարցուց Գէորգը,— չէի՞ք գիտեր, որ արգիլուած է գիւղի զինական խմբերուն, առանց հրամանի, օգնութեան երթալ կռուող խումբի մը:

Երիտասարդները գլուխնին կախեցին եւ լուռ մնացին: Անշուշտ Գէորգը աւելի քան ուրախ էր անոնց գալովը. խումբը կորթկանցի տղոց մեկնելով առանց վալաններու մնացած էր, իսկ այդ երիտասարդները, որպէս տեղացիներ, հրջակայքին լաւ ծանօթ լինելու էին: Եթէ միմիայն գիւղի գործադիր մարմինը ղրկած լինէր զանոնք, Գէորգը ըսելիք չէր ունենար, բայց իրենք իրենց գլխուն այդպիսի քայլ մը առնելնին հակակարգապահական բան մըն էր, ուստի Գէորգը բարկացած յանդիմանեց երիտասարդները:

— Ինչ որ է եղածը, մէկ երկու օրէն պէտք է ետ վերադառնաք:

— Ես այլ եւս երբեք գիւղ չեմ վերադառնալու,— վճռական ձեւով մը յայտարարեց Սաքօն, ու գլուխը բարձրացնելով ուղիղ Գէորգի աչքերուն նայեցաւ:

— Ի՞նչ, ինչո՞ւ համար:

— Ես Մուղսիի տղան եմ,— մռայլ հանդարտութեամբ պատասխանեց Սաքօն,— հայրս ձեզ մատնեց, ես եկայ ձեզ հետ միասին կռուելու:

— Օ՜,— ու Գէորգը անմիջապէս գլխի ինկաւ տղու հոգեկան ապրումներուն եւ ուշադրութեամբ նայելով Սաքոյի պայծառ առնական դէմքին, ձեռքը երկնցուց անոր,— իրաւունք ունիս, քու տեղդ մեր մէջն է: Անո՞ւնդ:

— Սաքօ է:

— Քո՞ւնը:

— Մկօ:

— Լաւ, Մկօ, դուն անցիր Ցակոբի մօտ, իսկ դու, Սաքօ, քովս կը մընաս:

Մինչեւ կէս օրէ վերջ, ժամը երկուքը սովորական հրացանաձգութեամբ մը բաւականացան Քրտերը: Երբեմն խումբ մը ձիաւորներ յանդուգն կերպով կիսաշրջան մը կը դառնային եւ կ'անցնէին բլուրի քովէն՝ հրացանները պարպելով: Բայց ժամը երկուքէն վերջը, Քրտերը, ինչպէս կ'երեւի, լրջօրէն սկսան մտածել յարձակման դիմելու մասին:

Հազարէ աւելի էին ձիաւոր թէ հետեւակ Քրտերը, ու դեռ ճամբաներուն վրայ կ'երեւային խմբերով զինուած մարդիկ, որոնք կ'աճապարէին կռուի վայրը հասնիլ: Հեռուէն հեռու կը լսուէր քրտական գիւղերու հաւարը: Թմբուկները անվերջ կը տմբային, ու տմբոցի խուլ եւ տարածուն ձայնը գիւղէ գիւղ կ'անցնէր հեռագրաթելի մը նման, ոտքի հանելով ռազմիկ քրտութիւնը: Հազիւ կէս օր եղած՝ արդէն Պօղազ — Քէսէնի, Ալաղայի, նոյն իսկ Արճէշի կողմերէն ձիաւոր Քրտեր հասած էին կռուի վայրը: Ժամը երկուքը անցած էր, երբ Քեօշկ գիւղի ճամբուն վրայ երեւցաւ ձիաւորներու խիտ բազմութիւն մը: Այդ բազմութեան երեւան գալը մեծ ոգեւորութիւն առաջացուց բլուրի շուրջը հաւաքուած քիւրտ ռազմիկներուն մէջ: Կարծես այդ պայմանադրական նշան մը եղած լինէր, կռուի աչքկապուկ կերպաբանքը փոխելու համար: Ամէն կողմէ ձիաւոր թէ հետեւակ՝ սկսան վրայ տալ իրենց հրացաններու գոռում գոչումով օդը թնդացնելով: Ամէնէն աւելի սարի լանջին դիրք բռնողները կը նեղէին տղաքը: Անոնց դիրքերը թէեւ բաւական մը հեռու էին, բայց աւելի բարձր, վերէն վար կը խփէին՝ անկարելի դարձնելով բլուրի վրայ որ եւ է ազատ շարժում:

Ֆէտայիները հազիւ երբեմն կը պատասխանէին Քրտերու տեղացող գնդակներուն, այն ալ երբ իրենց լռութենէն երես առած Քրտերը կ'աշխատէին բլուրի մօտ դիրքեր բռնել: Գէորգը, կկզած ժայռի մը տակ, դիտակով կը հետեւէր Քեօշկի ճամբով եկող բազմութեան շարժումներուն: Հեռաւորութեան պատճառով, առաջին բերան, սեւ զանգուածի նման անորոշ բան մը կ'երեւէր, բայց ժամանակ մը վերջը Գէորգի համար արդէն պարզ էր որ ձիաւորներ էին, որոնք կանոնաւոր շարքերով կը յառաջանային:

Նիկոլի տասնեակը Գէորգի աջ կողմը, բլուրի կէս մէջքին դիրք բռնած էր: Տղաքները փոքր տարածութեան մը վրայ ցրուած էին, ամէն մէկը քարի մը ետեւ դիրք մտած: Ցակոբը Նիկոլէն չորս հինգ քայլ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէր, մէկ կողմը Թոփալ Սատոնան, իսկ միւս կողմը՝ Առիւծ Գեւօն: Երբ խումբի տղաքը Գէորգի սուլիչի ձայնը առնելով ոգեւորուած կը սկսէին կրակել, առաջացող թշնամիի վրայ, անմիջապէս Նիկոլի հանդարտ ձայնը կը լսուէր:

— Տղաք, խնայեցէք փամփուշտը:

Նիկոլի ձայնը պաղ ջրի նման կ'իջնար տղոց գլխուն, մասնաւորապէս Ցակոբը կը սրտնեղէր այդ յիշեցումէն:

— Տօ, համ կուխ է, համ կուխ չէ,— ինքնիրեն կը քրթմնջար Ցակոբը,— որ գնդակ կ'արձակես, կ'արձակես խփելու համար, խօմ հարսնիքի չենք եկած...

— Սո՛ւս, կամաց խօսէ, Պ. Գէորգը չլսէ,— քարի տակէն գլուխը վեր բարձրացնելով ըսաւ Թոփալ Սատոնան,— պատուիրուած է Քրտերը հեռու պահել, եթէ կարելի լինի, առանց արիւնհեղութեան:

— Հա, կարծես ճանճ լինին, որ հեռու պահենք... քրթմնջաց Ցակոբը

— Տօ, Առիւծ, բրդուճ մը հաց կը գտնուի՞ չանթայիդ մէջ,— խեղճացած հարցուց Ցակոբը, որու դէմքը երկարած, աչքերը դուրս ինկած էին:

— Հայ հօ՛, որ թէքիս մը հաց լինէր... ինքս կ'ուտէի,— թուքը կուլ տալով ըսաւ Առիւծ Գեւօն:

— Զոռ ու ցաւս ուտէիր... տօ, Սատոնայ, դու բան մը կ'ունենաս...

Թոփալ Սատոնան այդ միմիտ հարցումին պատասխան մը իսկ վայել չըրաւ: Ցակոբն ալ գիտէր, որ ընկերները իրեն նման անօթի էին երկու օրէ ի վեր, իսկ եթէ կը հարցնէր, այդ աւելի սովորութիւն մը եղած էր իրեն համար: Սրտնեղած՝ չանթան վեր վար դարձուց, ի հարկէ հացի փշրանք իսկ չէր մնացեր հոն, ու զայրացած ինքնիրեն մրթմրթաց.

— Հայաստան, հա Հայաստան, քու մէրը չմեռնի... գէթ փոր մը կուշտ հաց ուտէինք...

Համբօն որ Առիւծ Գեւոյի միւս կողմը դիրք բռնած էր, աչքերը արագ արագ բաց ու խուփ ըրաւ, ձայն մը հանեց, որ աւելի զազանի մռնչիւնի կը նմանէր, բռունցքը խածաւ ու սկսաւ երեխայի նման ծիծաղիլ:

— Հա, ծօ աւանակ, քեզի ի՞նչ գըրողս դիպաւ,— բարկացաւ վրան Ցակոբը:

— Փորս անօթի՛ է,— ծիծաղը շարունակելով ըսաւ Համբօն՝ զարմացկոտ աչքերը խփելով:

— Ծօ, մի՛ ըսեր, վախ քոռնամ ես, կտոր մը ղաթա կ'ուզե՞ս,— ու Ցակոբը քարի կտոր մը նետեց անոր կողմը:

Լսուեցաւ Գէորգի սուլիչի ձայնը:

— Ուշադրութիւն,— ձայնեց Նիկոլը:

Ամէն մէկը հրացանը ունին՝ պատրաստ սպասեց: Հարիւրի մօտ ձիաւոր Քրտեր սրարշաւ կը մօտենային: Տանկ, տանկ, տանկ, գոռացին հրացանները:

— Տղաք, փամփուշտը խնայեցէք,— լսուեցաւ Նիկոլի հանդարտ ձայնը:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ԲՈՒՌՆ ԿՌՈՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա պիտի փակէ՞ իր խաղախականութիւնը

Վերջին լուրերու համաձայն, կատաղի կռիւներ կը մղուին Մատրիտ — Վալենցիա ճամբուն վրայ: Ապստամբները կը ճգնին գրաւել այս ճամբան, բոլորովին պաշարելու համար Մատրիտը: Շաբաթ օր լուր կար թէ յաջողած են, սակայն յետոյ հերքուեցաւ: Մատրիտի պաշտպանները ուժգին յարձակողական մը ձեռնարկելով ետ մղեցին ապստամբները: Կառավարական հրամանատարութիւնը 25,000 օգնական զինուոր ղրկած էր այս ճակատին վրայ եւ կռիւները շարունակուեցան կիրակի մինչեւ իրիկուն:

Ապստամբները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Ալմերիա: Կառավարական զօրքը Վալենցիա գնաց: Ապստամբ մարտանաւերը ռմբակոծեցին Պարսելոնան:

Կ՚ըսուի թէ Մալակայի շրջանին մէջ 6000 կառավարական զինուորներ պատրաստակամութիւն յայտնած են ծառայելու Զօր. Ֆրանքոյի բանակին մէջ: Զինուորական ատեանը մահավճիռ արձակեց 27 զինուորներու դէմ:

*** Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն եւ մամուլին մէջ որոշ ջղագրգռութիւն կը պատճառէ Սպանիոյ դէպքերուն ընթացքը: Հաւանական է որ Ֆրանսա Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբի ժողովին մէջ յայտարարէ թէ այլեւս չի կրնար իր սահմանները փակել կամաւորներու կամ պաշարի փոխադրութեան համար: Փարիզի թերթերը գիտել կու տան թէ Իտալիա հետզհետէ աւելի գործօն դեր կը կատարէ Սպանիոյ մէջ: Կ՚ըսուի թէ Հռոմ եւ Պերլին համաձայնութիւն մը կնքած են, որով Իտալիա իր ազդեցութեան տակ պիտի առնէ Սպանիան, իսկ Գերմանիա ազատութիւն պիտի ստանայ հիւսիսային արեւելեան եւ կեդր. Եւրոպայի մէջ:

Կիրակի օր, 10000 համայնավարներ ժողով մը գումարեցին Փարիզի մէջ: Օրուան ճառախօսներն էին Մորիս Թորէզ, Մարսէլ Քաշէն եւ Վայեան Քութիւրիէ, որոնք պահանջեցին վերջ տալ կեղծ չէզոքութեան եւ վերահաստատել առեւտրական ազատութիւնը հանրապետական Սպանիոյ համար:

Գերմանիա պիտի գրաւէ՞ Տանցիկը

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, վարահաստատելու համար գերմանական վեհապետութիւնը՝ Տանցիկի վրայ, պահելով Լեհաստանի իրաւունքները «Նըրբանցք»ի մասին:

Զօր. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, Վարշաւա կը սպասուի այսօր: Թերթերը չեն ծածկեր թէ այս առթիւ պիտի քննուի նաեւ Տանցիկի խնդիրը: Տօքթ. Կէօպէլս ալ վերջերս կը յայտարարէր թէ «կը յուսանք որ Տանցիկի խնդիրը կարգադրուի միանգամ ընդ միշտ»: Կ՚ըսուի թէ Լեհաստանի արտաքին նախարարը, որ Քան կը գտնուի Պ. Իտընի հետ, անոր հաղորդած է այս առթիւ կատարուած խորհրդակցութիւնները:

ՅԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ գերմանական դեսպանը Անգլիոյ Թագաւորին ներկայացած ատեն հիթլէրական բարեւ տուած ըլլալով, խծբծանքներու ենթարկուած էր կարգ մը թերթերու կողմէ: Նոյնիսկ լուրջ համարուած հրապարակագիր մը գրեց որ եթէ հանդուրժեցեալ էտուըրտ Է. ողջ ըլլար, պիտի պահանջէր ետ կանչել դեսպանը: Գերմանական մամուլը ուժգնօրէն բողոքելով այս քաշքշուքներուն դէմ, գիտել կու տայ թէ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ մասնաւոր մեծարանք մը ընծայած եղաւ, այդպէս բարեւելով Անգլիոյ վեհապետը:

ԳԱՂԹԱՑԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Մութէ Մարսէյլ գնաց կիրակի օր, եւ ճառ մը խօսեցաւ Աշխատանքի սակարանին առջեւ, 1934 փետրուար 12ի հակաֆաշական ցոյցի տարեդարձին առթիւ: Մեր բարեկամը մասնաւորապէս յանձնարարեց որ աշխատաւորները ջանան փոխադարձ զիջումներով պահպանել հաստատուած ճակատը: Խօսեցաւ նաեւ գաղթավայրերու մասին, յորդորելով «գգուշանալ խռովայոյզ արտայայտութիւններէ որոնցմէ պիտի փութան օգտուիլ ժողովրդական ճակատին հակառակորդները»: Ճառը վերջացաւ «Էնթէրնասիոնալ»ով եւ «Մարսէյեէզ»ով:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ հաւանաբար արտակարգ ժողովի մը պիտի հրաւիրուի մայիսի վերջերը, քննելու համար Եգիպտոսի ընդունելութեան խնդիրը: Իրաքի կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով Եգիպտոսի կառավարութեան, հրաւիրած է իր թեկնածութիւնը դնել Ազգաժողովին անդամակցութեան համար, քանի որ անկախ պետութիւն է այլեւս: Այս առթիւ պիտի քննուի նաեւ Իտալիոյ վերադարձի խնդիրը:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ մասնակցելու համար, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը եւ Եուկոսլավիոյ վարչապետը միասին ճամբայ ելան միեւնոյն կառախումբով: Սելանիկի կայարանին մէջ իրենց հանդիպեցաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս, այնպէս որ երեքը միաժամանակ դիմաւորուեցան Աթէնքի մէջ, զօր. Մեթաքսասի կողմէ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ գրատուն մը բանալ տուաւ Պուքրէշի պալատին դիմաց, կոչելով զայն «Արքայական Մշակոյթի հաստատութիւն»: Գրատունը կը հրատարակէ գրական եւ գիտական գործեր եւ երկու պարբերականներ, որոնց աշխատակից են Թագաւորը եւ իշխան Միհալ: Նոր գրատունը ամէնէն արդիականն է ամբողջ Պալքաններու մէջ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme. PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

Այս վերջինները, պարբերական ինքնաշարժութեամբ գոյնզգոյն ապակիներու համաժամանակ լուսաւորութիւնով ցայտուն ջուրերը ներդաշնակօրէն պիտի երգեն: Ասոնք ամբողջութեամբ պիտի ղեկավարուին կեդրոնական գետեղուած ջրաելեկտրական մեքենաներով մը, ծածկուած ջրարձակ խողովակներուն ներքնախաբիսխներուն տակը, ուր բոլոր գործողութիւնները ինքնաշարժութեամբ պիտի կատարուին:

Եղական հանդիսաւորութիւններ որոնք գիշերային խորհրդաւոր լուսաւորութեան միացած առանձնաշնորհեալ քաղաքի մը պատրանքը պիտի տան:

Կառքերու վտանգաւոր խաչաձեւումներէն խուսափելու համար — որ առէպ արկածներու եւ անհաճելի խըճողումներու տեղի կու տար, Եէնայի կամուրջին առջեւէն եւ Թօքիոյի քարափին տակէն ինքնաշարժերու եւ կառքերու յատուկ ստորերկրեայ անցք մը փորուած է: Ան խորունկ խրամով մը կը միացուի հողին տակ, 14 մեթր լայնութեամբ որուն սպասարկութիւնը այժմէն դիւրացուցած է երթեւեկը:

Եէնայի կամուրջը, Թրոքատէրոյի բլրակին ստորոտէն Սէն գետին վրայ ձգուած է, իսկ իր սռնակը կը համապատասխանէ Էյֆէլի աշտարակին առանցքին:

Ցուցահանդէսներուն գլխաւոր շէնքերը, վերոյիշեալ կամուրջին շուրջը կուտակուած ըլլալով, անոր լայնութիւնը անբաւարար նկատուած էր: Այդ պատճառաւ ալ իր լայնքը 35 մեթրի հասցուցին: Այնպէս որ, անոր կողմնակի մայթերուն իւրաքանչիւրը ներկայիս 6.50 մէթր լայնութիւն ունին, իսկ կեդրոնական խճուղին 22 մէթր կը չափէ:

Քաղաքակրթութեան կարեւոր գործ մը որ, ցուցադրութիւնէն վերջն ալ մեծապէս պիտի դիւրացնէ փոխադրական եւ առեւտրական սպասարկութիւնները:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Լիոնի Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 փետր. ՙհինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը՝ պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, շաբաթ երեկոյ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պանթէօ Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի հանդէսը

20 Մարտ, շաբաթ երեկոյ մինչեւ առաւօտ,

25bis Ave. de la République, Montrouge

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ, ՊՕՄՕՆԻ ԵՒ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

բեմադրութեամբ ԱԲԵԼԵԱՆ եւ ԱԴԱՄԵԱՆ թատերախումբերու

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկրիթ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Bar Internationalի թատերասրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse:

Կը մասնակցին՝ ՕՐ. X. Պ. Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ, ՔԷՉԷՃԵԱՆ, ԹԱԴՈՍԵԱՆ, ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ԹԻՒԹԵԼԵԱՆ, ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, ՊՕՂՈՍԵԱՆ, Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, ԱՅԻՆԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ եւլն.:

Տոմսերու գիներն են՝ Պօմօն 4 ֆր., Պուլ. Օսսօ 5 եւ 4 ֆր., Մարսէյլ 5 եւ 4 ֆր:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔը Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի

27 փետր. շաբաթ երեկոյ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ծանօթ ուժերու:

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

Առաջին Տարեկան Հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի – լէ – Մուլինոյի Մասնաճիւղի դպրոցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ: 26, Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

Գիներ՝ 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր., փոքրերու 1 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հաւըրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ

20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս:

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ.

8 Rue Bossuet, Paris (10e)

Métro Poissonière կամ Gare du Nord

Գեղարուեստական բաժին: Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ

Մուտք՝ կիներու 5 ֆր., այրերու՝ 7,50 ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ

(Ցուամ հայկ. եղեռնի դրուագներէն

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ

*La Société des Amis de l'Instruction*ի հիմնած գրական մրցումին մասնակցող եօթանասուն հեղինակներու մէջ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ արժանացած է այս երկին ֆրանսերէն բնագիրը: ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀԱՄԱՐ ՎԵՐԱՄՇԱԿՈՒԱԾ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԿՈՂՄԷ: Նուիթին արժանի շքեղ տպագրութեամբ հատոր մը: Գին 7.50 ֆրանք: Դիմել տպարան Ե. Արմէն եւ ընկ. 39 *rue Saint-Savournin, Marseille*, եւ գրատուն Հրանտ—Սամուէլ. *51 rue Mr. Perince, Paris (6)*:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս հինգշաբթի 18 Փետր. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Արփիար Արփիարեան

ՕՏԱՐ ԱԶԳԵՐՈՒ ՏԱՂԱՒԱՐՆԵՐԸ

Պատուոյ լաւագոյն եւ կեդրոնական տեղը սահմանուած է օտար պետութիւններու շինութեանց:

Քառասունէ աւելի ազգեր արդէն իրենց մասնակցութիւնը բերած են, որոնց պալատները Սէնի երկու գետափներուն վրայ պիտի տարածուին. Եէնայի կամուրջին հանդիպակաց կողերն ի վեր: Մէկ մասը դէպի Թրոքատէրոյի բլրակին ստորոտը, իսկ միւսը Էյֆէլի աշտարակին առջեւը:

Կանոնաւոր իրենց ծաւալով եւ պէսպիսի իրենց մանրամասնութեանց մէջ՝ այս վաղանցուկ պալատները վեհութեամբ պիտի շրջապատեն Սէն գետը, որուն թումբերուն եւ քարափներուն կարգաւոր ատրճանաւորու մը հեշտալի եւեւէջներ պիտի ստեղծէ հանրութեան:

Բացօթեայ ցուցադրութիւններ սարքելու համար, իւրաքանչիւր շէնք իրեն յարակից պարտէզները եւ ինքնայատուկ ծաղիկներով զարդարուած պարտէզները պիտի ունենայ, որոնց դալար այլազանութիւնը ճարտարապետական ոճին միացած՝ ակնահաճոյ տեսարաններ պիտի պարզէ:

Այս զանազան նիւթերէ շինուած տաղաւարները, ըստ իրենց դրած մակերեսին ցած պիտի ըլլան, այսինքն համեմատաբար հորիզոնականծաւալով, որպէսզի բազդատմամբ Էյֆէլի աշտարակին ուղղահայեաց գիծին աւելի ազդեցիկ հակադրութիւն մը ներգործեն դիտողին վրայ:

Հոս յիշենք որ ռուսական տաղաւարին մէջ, մենք ալ մեր կարգին մեր երկրի արդիւնաբեր արտադրութիւնները տեսնելու եւ թերեւս ճաշակելու բախտը պիտի ունենանք:

ԿՐՕՆ ՉԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (5)

Ի գիտութիւն Կրընոպլի հայ հասարակութեան կը ծանուցուի թէ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի ենթակոմիտէին եւ աջակցութեամբ հայրենակիցներու բացուած է Մուրատ Ակումբ - Գրադարանը, որ ներկայիս ունի 60 կտոր գիրքեր:

Տարաթակ ն վարձք 1 ֆրանք:

Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէ, հեղինակներէ եւ անհատներէ օժանդակել Գրադարանիս ճոխացման: Գիրք ստանալու համար դիմել Պ. Տ. Սողոմոնեանի, 20, rue de la Plaine, St. Martin d'Herès, Isère:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զուարթնոց

ՅԱՐԵԳԻՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ

մեծադիր շքեղ հատոր մը

ՀԱՄԱԿ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

(Նախկին «Զուարթնոց»ի էջերուն սեծութեամբ եւ 240 էջ)

Անոր հետեւեալ բաժինները.— 1) Հայ գրականութիւն, 2) Օտար գրական էջեր, 3) Գրական ուսումնասիրութիւններ, 4) Գեղար. փիլիսոփայութիւն, 5) Ճարտարապետութիւն, 6) Նկարչութիւն, 7) Քանդակ., 8) Երաժշտութ. Զափազանց ճոխ քրոնիկի մաս մը ուր մանրատառ 40 էջերով տրուած են Արուեստի նշմարներ, գրախօսականներ, միջազգային գրակ. շարժում, Հայաստանի եւ արտասահմանեան հայ մշակ. տարին, յոբելեաններ, գրողներ հանդիպումներ, մեր կորուստները եւլն. եւլն.:

Երկարաշունչ աշխատութիւններով իրենց մասնակցութիւնն են բերած... Գ. Արք. Յովսէփեան, Յ. Օշական, Շահան Պէրպէրեան, Կ. Զարեան, Գ. Մխիթարեան, Շ. Նարդունի, Հրաչ Զարդարեան, Ոստանիկ, Վէմունի, Նշիշէ Ա... վազեան, Ն. Սարաֆեան, Վ. Վանեան, Ար. Սրապեան, Որբունի, Թ. Ազատ... եան եւլն.: Անտիպ էջեր՝ Մ. Վարանդեանէն, Սիպիլէն, Կոմիտաս Վարդ... Թէոդիկէն, Մատթ. Զարիֆեանէն: Թարգմանաբար՝ փօլ վալերի, փրոֆ. Վի... Թոր Պաշ, Անտրէ Սիւարէս, Լ. Անդրէեւ:

Հատորը կ՚արժէ Ֆրանսա, Սուրիա եւ Պալքաններ 30 ֆր., արտասահման՝ թղթատարական կէս սակ ունեցող երկիրներ 35, իսկ լրիւ սակով 40 ֆր.: Դիմել Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ, 1 rue de l'Aquéduc, Paris (10):

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ Ազատ Արուեստագէտներու Միութեան կողմէ, 18 Փետր. հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Café Voltaireի մէջ, Place de l'Odéon, մէթրօ Օտէօն: Կը խօսի Պ. Zdanevitch, նիւթ՝ Les édifices circulaires de l'Arménie: Նկարներու ցուցադրութիւն շարժանկարով:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 17 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3348

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՆԱՄԷՋ ՅԱՒԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անոնք որ կարդացին Ամերիկայի ռամկավար օրկանին տեսութիւնները՝ «Ներքին ճակատ»ի մասին, անշուշտ ափ ի բերան մնացին :

Արդարեւ, «Պայքար» իր կուսակցութեան վերապահելով ամէն առաքինութիւն, — ե՛ւ հայրենասիրութիւն, ե՛ւ գործելու կարողութիւն.— միայն եւ միայն անոր կը վստահի «ազգային ճակատ» կազմելու առաքելութիւնը :

— «Այսօր, մեր բաղձանքն է շօշափելի եւ դրական գործունէութեան համար հաւաքել եւ գործակցութեան մղել, Դաշնակցութենէն եւ պոլշեւիկներէն դուրս մնացած բոլոր ազգային ուժերը, կազմակերպութիւնները եւ մարմինները, անոնց գործունէութեան համար ունենալ որոշ ծրագիր մը, յստակ ու մեկին նպատակներ՝ ա՛յնքան Հայաստանի որքան գաղութային գործունէութեան համար,— գործունէութիւն որուն չեն կրնար մասնակցիլ Դաշնակցականը եւ գոմիւնիստը» : (30 յունուար) :

Այս ծրագիրը աւելի թթու չեչոտ մը կը բանաձեւէ սմսեղուկ աշխատակից մը, որուն յօդուածին առաջին մասը միայն ունինք աչքի առջեւ :

Անոր խորագիրն իսկ մարտակոչ մըն է,— «Ազգասէրներ բոլոր գաղութներու, միացէք Դաշնակցութեան եւ արտասահմանի համայնավարութեան դէմ» :

Բրածոյ յօդուածագիրը կարելի կը գտնէ «Սփիւռքի հայկական կեանքէն չէզոքացնել Դաշնակցութիւնը, ինչպէս որ ան չէզոքացուած է գէթ ամերիկահայ ազգային կեանքէն» : Իր կարծիքով, եթէ «խաղաղութիւն եւ համերաշխութիւն» հաստատուած է Ամերիկայի մէջ, պատճառը այս չէզոքացումն է :

— «Դժբախտաբար այս չարիքին հանդէպ վճռական կեցուածք չունեցան Եգիպտոսի, Յունաստանի եւ այլ հայ գաղութները, թէպէտեւ իր գոյութիւնը, այդ գաղութներուն մէջ, այնքա՛ն աղետալի եղած է, որքան Ամերիկայի մէջ» :

« ... Գաղութահայ ժողովուրդին համար խաղաղութիւն չկայ, ցորչափ մեր ժողովուրդը, այլեւ այլ նկատումներով, համերաշխութիւն կը խաղայ Դաշնակցութեան հետ եւ կը բռնէ անոր արիւնոտ ձեռքը» :

Պատկերը պարզուեցաւ բոլորիդ համար : Դիտմամբ չափէն աւելի տեղ տուինք արտատպումներուն, որպէսզի պատկերը դառնայ աւելի լուսաւոր եւ խօսուն :

Ինչպէս կը տեսնէք, ռամկավար թերթին խմբագրութիւնն ու աշխատակիցը համաձայն են հիմնական կէտին մէջ : Միայն թէ, մինչ խմբագրութիւնը որոշ հաւասարակշռութիւն կը պահէ, աշխատակիցը, ընդհակառակն, կը ցուցի որ միւս գաղութներն ալ Ամերիկայի պէս չեն չարժած :

Հիմա բարեհաճեցէք այս պատկերը բաղդատել միւս գաղութներու ռամկավարներու դիրքին, կամ բուն իրականութեան հետ :

Յունաստանի մէջ Ռամկավարները չատոնց բռնած են համերաշխութեան ճամբան, եւ կը թուի թէ չեն զղջացած :

Եգիպտոսի մէջ դեռ նոր փորձուեցաւ համերաշխութեան ձեռնարկ մը, Գահիրէի թեմական ընտրութեանց առթիւ, եւ յաջողեցաւ : Ռամկավար թերթն իսկ այս երեւոյթը կոչեց «պատմական» :

Այստեղ, Փարիզի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, եղած - չեղած ռամկավարները ամփոփուած են իրենց պատեանին մէջ, եւ չատ մը հարցերու առթիւ բռնած են համերաշխութեան ճամբան :

Սուրիոյ մասին ստոյգ տեղեկութիւններ չունինք, բայց գիտենք որ ռամկավարութիւնը ի վիճակի չէ չատ ալ գործօն դեր կատարելու եւ չի կրնար ընդդիմանալ ընդհանուր տրամադրութեանց :

Արդ, լոյսը Ամերիկայէ՞ն է որ պիտի ծագի : «Ծքեղ եւ աննախընթաց» պարահանդէսներու գոլորշիներուն մէջ, ոտքը գետնէն կտրած «արանց եւ կանանց ակումբնե՞ր»ն են որ կը վարեն ռամկավար կուսակցութիւնը :

Աւելի բաց խօսելով, այս մարդիկը ուրկէ՞ առացան այդքան փքուն յաւակնութիւններ, «ազգային ճակատ» կազմելու համար իրենց սեփական ուժերով, որոնց քանակն ու որակը գաղտնիք չեն ո եւ է մէկուն համար, եւ որ եւ է գաղութի մէջ :

«Պայքար»ի խմբագիրները տեղեկութիւն չունի՞ն իրենց համբանքի եւ հմայքի մասին, Ամերիկայի մէջ թէ անկէ դուրս :

Չե՞ն գիտեր թէ, ամէն տեղ ալ, չարքէ աւելի «չէֆ» կը համբեն, այն ալ մէկը միւսին ընդդիմադիր :

Չե՞ն լսած թէ՝ օրինակ Մարսէյլի մէջ, իրենց ընկերները խուսափելով կը խուսափին ազգային կեանքէն —— նոյնիսկ թեմին ճառնաչումէն վերջ — եւ պարծանքով կը յայտարարեն այդ պարագան :

Տեղեակ չե՞ն Սուրիոյ եւ Լիբանանի, Ռումանիոյ կամ Իրաքի ազգային գործունէութեան ծալքերուն, անոնց մէջ կատարուած հիմնական աշխատանքներուն, կրթական թէ խնամատարական ճակատներուն վրայ թափուած ճիգերուն,— եւ իրենց մասնակցութեան աստիճանին կամ կարողութեան :

Եթէ բարեհաճէին այսպիսի հարցումներ ուղղել իրենք իրենց, պիտի չհամարձակէին տպագրութեան յանձնել այն ցնդաբանութիւնները որոնք սահմանուած են միայն էջերը մրոտելու եւ աչքերը մթագնելու :

Բայց այս բոլորին մէջ, մենք նորէն կը գտնենք մխիթարական պարագայ մը :

— Ռամկավարներն ալ արթնցած են : Անոնք ալ կը խոստովանին թէ գաղութները կը կարօտին լուրջ կազմակերպութեան, թէ «ազգային ճակատ» կազմել՝ չի նշանակեր դաւադրել Հայաստանի դէմ, թէ հայրենիքին բարեկամ չեն կրնար ըլլալ անոնք որ կը ձգտին պառակտել, կազմալուծել գաղութները եւն : Մէկ խօսքով, կը կրկնեն ճշմարտութիւններ որոնք տասը տարիէ ի վեր այնքան ուժգնօրէն կ՚արձարծուէին Դաշնակցական մամուլին մէջ :

Մենք սրտանց կ՚ողջունենք այդ սթափումը : Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԷՊԻ ՍՊԱՆԻԱ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄԸ ՊԻՏԻ ԱՐԳԻԼՈՒԻ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբը երկուշաբթի օր ժողով գումարելով, որոշեց յանձնարարել պետութեանց որ շաբաթ կէս գիշերէն սկսեալ արգիլեն օտար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա : Միեւնոյն ատեն որոշեց որ մարտ 6էն սկսեալ հսկողութիւն կատարուի Սպանիոյ ցամաքային եւ ծովային սահմաններուն վրայ, արգիլելու համար զէնքի եւ ռազմամթերքի փոխադրութիւնը : Երկու որոշումներն ալ երէկ ենթարկուեցան բուն յանձնաժողովին հաւանութեան :

Այսպէս ուրեմն, ամիսներու ձգձգումէն վերջը, գործնական քայլ մը կ՚առնուի, սահմանափակելու համար Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը, հոգ չէ թէ եղբայրասպան կռուրածը չարունակուի Սպանիոյ մէջ : Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ չէզոքութեան յանձնախումբը այլեւս չէր կրնար ձգձգել, որովհետեւ ֆրանսական դեսպանը ազդարարած էր թէ իր կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի փոխել դիրքը, եթէ գործնական քայլեր չառնուէին : Յանձնախումբը ժողով գումարեց լման չորս ժամ, ամէնէն առաջ լսելով ֆրանսական դեսպանին ճառը, որ կը չեչտէր թէ իր կառավարութիւնը ձանձրացած է ձգձգումներէն : Այս ճառը խոր տպաւորութիւն ձգեց : Բոլորը զարմացան երբ իտալական դեսպանն ալ ոտքի ելլելով, պահանջեց անմիջապէս նշանակել արգելքին գործադրութեան թուականը : Գերմանական եւ խորհրդային դեսպանները որեւէ առարկութիւն չըրին : Եւ որոշուեցաւ որ կամաւորներու առաքումը արգիլելու համար նախատեսուած միջոցները գործադրուին Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Խ. Միութեան եւ Իտալիոյ կողմէ՝ փետրուար 20ին (շաբաթ) : Անգլիա արդէն կը գործադրէ : Փորթուկալ ոչ եւ է յանձնառութիւն չստանձնեց այդ օրը, յայտնելով թէ հրահանգ չունի : Տրուած որոշումը պիտի հաղորդուի 27 պետութեանց :

Կ՚ըսուի թէ ֆրանսական դեսպանին ազդարարութեան տակ ծածկուած էր սպառնալիք մը, որուն համաձայն Ֆրանսա ի հարկին երկու զօրաբաժին պիտի ղրկէր Սպանիա, պատերազմը երկու չաբթէն վերջացնելու համար, եթէ միւս պետութիւնները չդադրեցնէին միջամտութիւնը :

*** Վարչապետ Պ. Լէօն Պլում ունկնդրութեան ընդունելով իտալական դեսպանը, ցաւ յայտնեց իտալացի կամաւորներու առաքման համար : Այցելութիւնը կապ ունէր բոլորովին ուրիշ հարցի մը հետ : Իտալիոյ մէջ զարմանք պատճառած էր Պ. Լէօն Պլումի ճառին այն մասը թէ Փարիզի ցուցահանդէսին յաջողութիւնը յաղթանակ մը պիտի ըլլայ Ֆաշականութեան վրայ : Բայց եւ այնպէս վարչապետը օգտուեցաւ առիթէն, իր դիտողութիւնները յայտնելու համար :

*** Կռիւները կը չարունակուին Մալակայի եւ Մատրիտի շրջանին մէջ : Երկու կողմերն ալ յաղթանակներ կ՚աւետեն.— Սպանիական օդանաւ մը ռմբակոծեց երկու անգլիական մարտանաւեր, որոնք պատասխանեցին կրակ բանալով իրենց կարգին :

Զօր. Ֆրանքոյի թղթադրամները Գերմանիոյ մէջ

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կը գրէ թէ Զօր. Ֆրանքոյի անունով թղթադրամներ տպուած են Գերմանիոյ մէջ եւ առաջին բեռը Սպանիա հասած է արդէն : Այս թղթադրամները տպուած են Լայփցիկի մէջ, առանց ոսկի երաշխաւորութեան, քանի որ Սպանիոյ դրամատան ոսկիի պահեստը գրաւուած է հանրապետական կառավարութեան կողմէ : Թերթին տեղեկութեանց համաձայն, Սպանիա փոխադրուած թղթադրամներու արժէքն է մօտ 2,500,000 մարք : Վճարումները կարգադրուած են «Ռօվակ»ի միջոցաւ,— գերմանական կազմակերպութիւն մը որուն նպատակն է զարկ տալ Գերմանիոյ եւ Սպանիոյ առեւտուրին : Երկու երկիրներուն միջեւ բոլոր գործառնութիւնները տեղի կ՚ունենան այս կազմակերպութեան միջոցաւ, որով գերմանական կառավարութիւնը կրնայ մերժել ոչ եւ է պատասխանատուութիւն :

Ֆրանսայի նյմտական վիճակը

Տեղական չաբաթաթերթ մը կը գրէ թէ ոսկի ունեցողներուն ծախուած պարտաթուղթերէն գոյացած է միայն 1,500,000 անգլ. ոսկի (1,500,000,000 ֆրանք) : Տակաւին 6,000,000,000 ֆրանքի ոսկի պահուած կը մնայ երկրին մէջ :

Փրոֆ. Շարլ Ռիսթ, երբեմն տնօրէն Պանք Օթոմանի եւ հեղինակաւոր տնտեսագէտ, խստօրէն կը քննադատէ կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը՝ «Լ՚էքօնօմի Նուվէլ»ի մէջ : Կ՚ըսէ թէ ֆրանքին արժեզրկման նպատակն էր Ֆրանսայի ոսկեդրամ գիները իջեցնել արտաքին աշխարհի մակարդակին եւ երկիր վերադարձնել փախած դրամագլուխը : Այս նպատակը խանգարուեցաւ փոքրաքանակ վաճառման գիներու բարձրացումով, «ինչ որ չատ չանցած մեզ պիտի դնէ արժեզրկումէն առաջ եղած վիճակին մէջ : Եթէ ներկայ քաղաքականութիւնը չարունակուի, գիները պիտի չարունակեն բարձրանալ : Նպատակամատոյց միջոցներով գնելու կարողութիւն ստեղծելու դրութիւնը իմաստ չունի այլեւս, երբ ինքնաբեր պահանջ մը կայ աշխատանքի համար : Այդ պարզապէս կը ծառայէ աւելցնելու ելմտացոյցին բացը» :

Փրոֆ. Ռիսթ կը կարծէ թէ աշխատանքի ժամերու կրճատումը պարզապէս պիտի յանգի արտադրութեան գիներու բարձրացման եւ բանուորները պիտի զրկէ աշխատավարձքի յաւելման առաւելութիւններէն :

Իրանի եւ Արաբիոյ զինակցութիւնը

Արաբական մամուլը ջերմապէս կը չնորհաւորէ Իպն Սէուտը, որ անդամ չըլլալով հանդերձ Ազգերու Դաշնակցութեան, յանձն առած է ենթարկուիլ ուխտի տրամադրութեանց՝ միջազգային վէճերու կարգադրութեան համար : Երկու երկիրները Ազգաժողովին մէջ արձանագրելով անցեալ տարի կնքուած պաշտպանողական եւ յարձակողական զինակցութիւնը, յայտարարած են թէ կ՚ընդունին նաեւ Փարիզի դաշնագրին տրամադրութիւնները : Թէեւ դաշինքը կը կոչուի «արաբական եղբայրութեան եւ զինակցութեան դաշնագիր», բայց կնքուած համաձայնութիւնը կը կազմէ ոչ միայն զինակցութիւն, այլեւ կ՚ապահովէ երկու կառավարութեանց փոխադարձ աջակցութիւնը, ներքին խռովութեանց ատեն :

Այս համաձայնութիւնը մեծ յաջողութիւն մը կը համարուի բրիտանական դիւանագիտութեան համար, ճիշդ այն պահուն երբ խռովայոյզ վիճակ մը կը տիրէ Պաղեստինի մէջ : Առանց կարգադրելու կարգ մը ցեղերու բոլոր քաղա -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԱՍՆԱԿԱՆ

— Ոչնչացնել հայրենիքը վաճառքի հանող սրիկաներին :

— Անխնայ բնաջնջել անել հայրենիքի դաւաճաններին :

— Ոչնչացնել տրոցկիստական վոհմակը :

— Ոչ մի գթութիւն փաշիզմի գործակալներին :

— Ամենախիստ պատիժ հայրենիքի դաւաճաններին :

— Վարձկան մարդասպանները պէտք է ոչնչացուեն :

— Կտրել սիրելի առաջնորդի դէմ բարձրացող ձեռքը :

— Ճզմել իժերին :

Այս մահաշունչ բացագանչութիւնները կը քաղեմ «Խորհրդային Հայաստան»ի յունուար 26ի առաջին էջէն :

Բոլորն ալ խորագիրներ են, հաղորդելու համար ձուլածոյ բանաձեւերը՝ Հայաստանի մէջ գումարուած ժողովներու :

Հարցը կը վերաբերի Մոսկուայի վերջին դատավարութեան, որուն հետեւանքով 13 հոգի գնդակահարուեցան, չորս հոգի ալ բանտարկութեան դատապարտուեցան, առ այժմ :

Այս բանաձեւերը «քուէարկուած» են դատավարութեան առաջին օրն իսկ, հետեւողութեամբ Մոսկուայի, թեւ տալու համար դատաւորներուն, դատավճիռէն օրեր առաջ :

Բանաձեւ մշակելու համար Երեւանի մէջ երկու օր ժողով գումարած են բանուորները, խորհրդային մտաւորականութիւնը, ուսանող երիտասարդութիւնը եւ Հայաստանի բոլոր աշխատաւորները :

Յետոյ կարմիր բանակի մարտիկները, հրամանատարները եւայլն :

Ապա կաշեգործարանի բոլոր բանուորներն ու պաշտօնեաները : Այստեղ ոմն վարդանեան կրակ տեղալով կ՚ազդարարէ .

— «Պատմութեան մէջ չտեսնուած ստորնութեան եւ զարշելիութեան հասած այս սրիկաները ցանկանում էին մեր երկրում վերականգնել կապիտալիզմը. սակայն այդ նրանց երբեք չի յաջողուի » :

Նոյն շանթահարիչ ազդանշանը՝ հանրակառքի ակումբին մէջ.

— «Գնդակահարել սիրելի առաջնորդի դէմ իրենց սեւ ձեռքը բարձրացնող սրիկաներին, գերման - ճափոնական լրտեսներին » :

Եւ այսպէս ամէն տեղ, Լէնինական, Կիրովական, բոլոր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ :

Բառերու ուժգնութիւնը կ՚անի ժողովէ ժողով եւ ճառախօսէ ճառախօս :

Ահա կարի գործարանի բանուորներուն ներկայացուցիչները, մէկ բերան.

— « Ոչնչացնել, բնաջնջել անել մեր կուսակցութեան, մեր սիրելի առաջնորդի, մեր սոցիալիստական հայրենիքի ու մեր ազատ ժողովուրդների դէմ հրէշաւոր դաւեր նիւթող՝ փաշիզմի ստորնաքարշ վարձկաններին» :

— « Թող գիտնան փաշիզմի վարձկան շները, տրոցկիստական - զինովիեւական վիժուածքները ...

Երբ Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը՝ Փրաւտան, Սթալինի երէկուան խորհրդատուն՝ հռչակաւոր հրապարակագիր Ռատէքը կը կոչէ « արական սեռի պոռնիկ», չատ մի տեսնէք Երեւանի մէջ արտասանուած յիշոցները :

Եթէ «Փրաւտա»ն թղթակից մը ղրկած ըլլար Ապարան կամ Լէնինական, անշուշտ աւելի պատկերալից կ՚իմանար :

Ոչինչ, երբ վաղը ներկայ խմբագիրը թաւալգլոր իյնայ, իր կարգին, յաջորդը իրեն համար կը գործածէ մնացեալը, ի հարկին թուրքերէնով եւ թաթարական արտասանութեամբ :

ՎԱՀԷ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈՒԽԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

Նիսէն Պ. Գարեգին Խօսրովեան կը գրէ մեզի.—

Հոս ոչ ոք կը սպասէր այս անակնկալ կորուստին : Դեռ քանի մը օր առաջ վարպետը քաջառողջ էր, երբ յանկարծ հիւանդացաւ եւ հակառակ բժշկական բոլոր խնամքներուն, հակառակ իր տաղանդաւոր եղբօր՝ Բժ. Մախուխեանի ջանքերուն, կարելի չեղաւ զայն փրկել անողոք հիւանդութենէն : Եւ, խստօրէն մտերիմ շրջանակի մէջ տարինք հողին յանձնեցինք մեծ ծովանկարիչը, որ գեղարուեստի պատմութեան մէջ իր տեղը պիտի ունենայ Վինչիներու, Գօռէժներու, Տավիտներու եւ Այվազովսքիներու կարգին :

Տեղական մամուլը, ինչպէս միշտ, իր մահուանը առթիւ ալ գիտցաւ յարգանքը մատուցանել անոր մեծ տաղանդին : Կենսագրականներ նուիրուեցան իրեն ուր չմոռցան նկարագրել նաեւ՝ համեստութեան տիպար, վերջին ծայր բարի եւ ազնիւ մարդը :

*** Երէկ ստացանք Նիսի թերթերը, մեր թղթակցին եւ երկու բարեկամներու միջոցաւ : Բոլորն ալ ցաւով կը հաղորդեն հռչակաւոր ծովանկարիչին մահը եւ կ՚աւելցնեն թէ ողբացեալ արուեստագէտը կտակ ըրած էր որ իր յուղարկաւորութիւնը կատարուի բացարձակապէս մտերմական շրջանակի մէջ եւ մահուան լուրը հաղորդուի թաղումէն վերջը : «Այս կամքը յարգուեցաւ իր ընտանիքին եւ մեր՝ «Փըթի Նիսուա»ի կողմէ, որ հինգշաբթի օրէն ի վեր գիտէր տխուր լուրը » :

Մախուխեան ծնած էր 1869 մայիս 31ին, Տրապիզոնի մէջ : «Լ՚Էքլէռէօռ տը Նիս» Մախուխեանի լուսանկարն ալ հրատարակած է : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

«Խ. Հայաստան»ի խմբագիրը նորէ՞ն փոխուած

Երէկ ստացանք ծրար մը «Խորհրդային Հայաստան», յունուար 12էն 30 : Ինչպէս կ՚երեւայ, Երեւանի պաշտօնաթերթին խմբագրութիւնն ալ մաքրագործման ենթարկուած է : Եղ. Զուբար, որ պատասխանատու խմբագիր նշանակուած էր Ա. Խանջեանի սպանութենէն վերջը, այլեւս չերեւար յունուար 20էն ասդին, թերթին Դ. էջի տակը : Իր անունին տեղ կ՚երեւայ Մ. Դաւթեան, « ի տեղի պատասխանատու խմբագրի » :

Զուբարի խմբագրած վերջին թիւն է յունուար 19, ուր կ՚երեւայ «ֆէլէիտօն» մը, «Ջան բիւրոկրատիզմ» : Արդեօք այս երգիծա՞նքը կերաւ իր գլուխը :

ՉԵԿԱՅԻ ՆԱԽՈՐԴ ՊԵՏՆ ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Վարչաւայէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած է Եակոտա, Չեկայի նախորդ պետը, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ մեղսակից հակայեղափոխական դաւադրութեան մը եւ դաւաճանութեան ընդդէմ Սթալինի :

Ինչպէս կը յիշուի, այս մարդն էր որ «երեւան հանեց» Զինովիեւ - Քամենեւի եւ ընկ. դաւադրութիւնը, 16 հոգի գնդակահարել տալով (1936օգոստոս) : Յետոյ յանկարծ քչուեցաւ, կոչուելով երկրորդական պաշտօնի մը եւ իրեն յաջորդեց Եէժով :

— · —

500 ՍԱՓՐԻՉՆԵՐ Տուլօ փողոցին մէջ յարձակելով մրցակից սափրիչի մը սրահին վրայ, տակն ու վրայ ըրին զայն եւ կոտրտեցին ապակիները : Այս առթիւ ոստիկան մը վիրաւորուեցաւ փորէն : Յարձակողները կը գանգատին թէ իրենց մրցակիցը օրինական սակացոյցէն աժան կը բանեցնէր խանութը, պահելով 20 աշխատաւորներ :

ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

Ռամկավար խմբագիրները վերջապէս հասկցած կ'երեւին, որ Հայաստանի Համայնավարներու ուզածը ոչ թէ իրական ու անկեղծ համագործակցութիւն է ռամկավարներու հետ, այլ ռամկավար կուսակցութեան քայքայումն ու քանդումը։ Վերջին երեք-չորս տարիներու դառն փորձը չէր կրնար չհամոզել զիրենք, որ ռամկավար-համայնավար միացեալ ճակատը աւելի օգուտ կուտայ համայնավարներուն, քան ռամկավարներուն, որոնց մանաւանդ նոր սերունդը իրենց կարճատեսութեան հետեւանքով գրեթէ ամբողջովին կ'ենթարկուի համայնավար ազդեցութեան։

Ասիկա, սակայն, արգելք չեղաւ, որ դեռ երկու ամիս առաջ ռամկավարները համայնավարներու հետ՝ միասին «տօնէին» Հայաստանի «խորհրդայնացման» տխուր տարեդարձը։ Կ'երեւի թէ համայնավարները նորէն խաբած են ռամկավարները եւ գրգռած զանոնք այն աստիճան, որ «Պայքար» խմբագրականի մը մէջ այժմ կը գրէ, թէ իրենց համար «անկարելի է գործակցութիւնը դասակարգային պայքարի նուիրուած ապազգայնացեալ տարրերու հետ», այսինքն՝ համայնավարներու հետ, որովհետեւ անոնք «հայրենիքի եւ ազգի բարեկամներ չեն, այլ թշնամիներ են»։

Ասիկա հարկաւ, արգելք մը չէ, որ ռամկավար խմբագիրները այսուհետեւ եւս շարունակեն յոյսեր կապել համայնավարներուն հետ եւ պատրանքներ ունենան անոնց վերաբերմամբ. «Մի՞թէ անբնական ու անիրաւ պահանջ մըն է ընել հայ բոլշեւիկներուն, որ իբրեւ միջազգայնականներ մեր կեանքէն դուրս պահեն իրենց փրոփականտը եւ Հօկերու կամ Կ. Խաչերու տակ ծպտեալ չշարունակեն քօմունիզմի տարածումը մեր ժողովուրդին մէջ»։

Եթէ ռամկավար խմբագիրները իրապէս ըմբռնած ըլլային համայնավարութեան կամ բոլշեւիզմի էութիւնը, պատրանքներ պիտի չունենային երբեք ոչ միայն Ամերիկայի համայնավարներու, այլ եւ ուրիշ երկիրներու եւ մասնաւորապէս Խորհ. Միութեան մէջ գործող համայնավարներու մասին ու երբեք թոյլ պիտի չտային իրենց միամտօրէն հաւատալու, թէ խորհրդային իշխանութեան գլուխ կանգնած համայնավարները Ամերիկայի կամ այլուր եղած համայնավարներէն տարբեր տարր մըն են։ Ռամկավար խմբագիրները պէտք է որ մինչեւ այժմ հասկցած ըլլային, որ Ամերիկայի մէջ եւ այլուր գործող համայնավարները Մոսկուայի գործակալներն են, կը շարժին Մոսկուայի գաղտնի հրահանգներուն համաձայն եւ յաճախ Մոսկուայէն ալ կը վարձատրուին իրենց կատարած աշխատանքներուն համար։

Այդ էր պատճառը, որ Աղասի Խանջեան տարիներ շարունակ եղաւ Ամերիկայի հայանուն համայնավարներու կուռքերէն մէկը, բայց անմիջապէս «հակայեղափոխական սրիկայ մը» դարձաւ անոնց աչքին, երբ Մոսկուա փոխեց իր վերաբերումը դէպի Ա. Խանջեանը եւ սպաննել տուաւ զայն։ Նոյնը չեղա՞ւ նաեւ Հայաստանի շարք մը համայնավար գրողներու հանդէպ, որոնք շնորհազուրկ եղան վերջերս Չեկայի կողմէ։ Անոնց պատմուածքներն ու յօդուածները երկար ատեն կը զարդարէին Նիւ Եորքի համայնավար հայատառ թերթին էջերը։ Բայց բաւական էր որ անոնք «հակայեղափոխական», «տրոցկիստ» կամ «Դաշնակ» հռչակուէին Չեկայի կողմէն, եւ Ամերիկայի հայանուն համայնավարներն ալ անմիջապէս փոխեցին իրենց լեզուն։

Բնորոշելով Ամերիկայի հայանուն համայնավարներու արտառոց մտայնութիւնը՝ Պոսթընի ռամկավար թերթը կ'ըսէ.

«Ըստ բոլշեւիկ տարրերուն, Հայը պէտք է քոմունիստ ըլլայ Հայաստանը սիրելու համար, եթէ ազգայնական ըլլայ՝ Հայաստանի թշնամի կ'ըլլայ»։

Սակայն, մի՞թէ տարիներ շարունակ ռամկավարները նման մտայնութիւն ու վերաբերում ցոյց չեն տար Դաշնակցականներու հանդէպ։

Մի՞թէ ռամկավարներն ալ համայնավարներու պէս շարունակ չըսին եւ մինչեւ այսօր ալ չեն ըսեր անդադար, թէ Հայաստանը սիրելու համար՝ Հայը պէտք է անպայման խորհրդային կառավարութեան բարեկամ ըլլայ, եւ եթէ կառավարութեան բարեկամ չէ, ուրեմն Հայաստանի թշնամի է։

Ըստ էութեան՝ ոչ մէկ տարբերութիւն կայ համայնավարներու եւ ռամկավարներու տրամաբանութեան մէջ։ Եթէ պզտիկ տարբերութիւն մը կայ, այդ ալ ձեւական է միայն. համայնավարները Հայաստանը սիրելու իբր պայման կը դնեն անպատճառ քոմունիստ կամ բոլշեւիկ ըլլալը, իսկ ռամկավարներն ալ նոյն բանին համար կը պահանջեն խորհրդային կառավարութեան բարեկամ ըլլալ։ Բան մը, որ փաստօրէն նոյնը կը նշանակէ։ Որովհետեւ, ինչպէս փորձը ցոյց տուաւ, խորհրդային կառավարութեան բարեկամ ըլլալ կարող է միայն ան, որ համայնավարներու բարեկամ է կամ, աւելի ճիշդը, ինքն ալ փաստօրէն համայնավար է, այսինքն՝ համայնավարական փրոփականտ կ'ընէ, համայնավարներու հրահանգները կը կատարէ կամ համայնավարական գործ կ'ընէ։ Այդպէս չընողը, որքան ալ բարձր պոռայ թէ ինք խորհրդային կառավարութեան բարեկամ է, կը նկատուի եւ կը յայտարարուի անոր թշնամի, ինչպէս որ յայտարարուեցան տարիներէ ի վեր խորհրդային կառավարութեան խունկ ծխող Զօպանեաններն ու միւս ռամկավարները։

Խորհիլ թէ կարելի է ազգայնական ըլլալ, ազգայնական գաղափարներ սնուցանել ու քարոզել, ազգային շահեր պաշտպանել ու ազգային իտէալներ հետապնդել եւ միաժամանակ ըլլալ խորհրդային կառավարութեան բարեկամ՝ կատարեալ ինքնախաբէութիւն է, որ թերեւս ներելի էր խորհրդային իշխանութեան սկզբի տարիներուն, բայց ոչ այժմ, երբ քաղաքական մանուկներն ալ պէտք է որ հասկցած ըլլան արդէն խորհրդային իշխանութեան էութիւնը։

Պոսթընի ռամկավար թերթը կը հարցնէ երանելի միամտութեամբ մը.

— «Հայաստանի ազգային իրականութիւնն ի՞նչ պիտի շահի՝ դասակարգային պայքարով հայ ժողովուրդին մէջ պառակտում, կռիւ եւ ատելութիւն սերմանելու քաղաքականութենէն»։

Ռամկավար խմբագիրները ի՞նչպէս մինչեւ այժմ չեն հասկցած, թէ խորհրդային կառավարութիւն ըսուածը, որ այժմ Ստալին կը նշանակէ, հայ ազգով, հայ ազգային շահերով հետաքրքրուած չէ, այլ, ընդհակառակն ենթակայ է այնպիսի (թրքական եւ վրացական) ազդեցութիւններու, որոնք հակահայկական են։ Մի՞թէ Ա. Խանջեանի ինքնասպանութեան եւ ստալինեան նոր սահմանադրութեան շուրջ եղած մերկացումներն ալ չկրցին բանալ Պոսթընի ռամկավարներու աչքերը։ Մի՞թէ դեռ պէտք է անոնց բացատրել, թէ «պառակտում, կռիւ եւ ատելութիւն սերմանելու քաղաքականութիւնը» ճիշդ այն օդն է, որով իր ծննդեան օրէն կը շնչէ խորհրդային կառավարութիւնը, թէ ճիշդ այդ նպատակով է որ խորհ. կառավարութիւնը 1919էն ասդին կը պահէ Գ. Միջազգայնականը, թէ ճիշդ խռովութեան ու դաւի համար է որ բիւրաւոր խորհրդային գործակալներ աշխարհի բոլոր անկիւններու մէջ տարիներէ ի վեր համայնավար անուան տակ թէ ուրիշ աւելի անմեղ անուններու տակ պառակտում, կռիւ եւ ատելութիւն կը սերմանեն՝ զարկ տալով «համաշխարհային յեղափոխութեան»։

Կը հարցնենք՝ ի՞նչ եղած է տարիներ շարունակ եւ այժմ ռամկավարներուն ըրածը մեր գաղութներու մէջ, եթէ ոչ ամէն հնարաւոր միջոցներով օգնել խորհրդային գործակալներու պառակտիչ ու դաւադիր աշխատանքին։ Համայնավարներու ընել չկրցածը ըրին ռամկավարները ի նպաստ խորհրդային կամ համայնավար դատին։ Տակաւին մոռցուած չէ ռամկավարներու եւ համայնավարներու միացեալ ճակատը ազատատենչ հայութեան դէմ։

Որքան ատեն որ ռամկավարները չեն կրնար կամ չեն ուզեր ըմբռնել, թէ խորհրդային կառավարութեան բարեկամ չըլլալը չի նշանակեր Հայաստանի թշնամի ըլլալ, այլ, ընդհակառակն,— կարելի չէ յուսալ, թէ Եգիպտոսի կամ Յունաստանի ազգային համերաշխութեան տեղական ձեռնարկները շուտով պիտի տարածուին նաեւ Ամերիկայի վրայ եւ մանաւանդ խթան պիտի դառնան մեր ազգային բոլոր ուժերու հաւաքական գործունէութեան ազգային քաղաքական ընդհանուր նպատակներու համար։

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ԾԻԾԱՂ

— Ուրախ եմ որ նշանածս շատ լաւ տանտիկին մը պիտի ըլլայ, ամէն անգամ որ կ'այցելեմ, կը տեսնեմ որ հօրը գուլպաները կարկտելու վրայ է։

— Մի խաբուիր, բարեկամս, ճիշդ այդ բանը ինծի ալ պատահեցաւ, երբ նշանածիս կ'այցելէի։ Վերջէն հասկցայ թէ միեւնոյն գուլպան է որ ձեռք կ'առնէ եղեր իմ այցելութեանս օրերուն։

×

Կինը շատ ընթերցասէր ամուսնոյն.

— Կ'ուզէի գիրք մը ըլլալ, միշտ քու մօտդ ըլլալու համար։

— Ես ալ կ'ուզեմ, բայց պայմանաւ որ տարեցոյց մը ըլլայիր, ամէն տարի կարենալ փոխելու համար։

ԴԷՊԻ ՌՈՒՍԱՑՈ՞ՒՄ

«Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած յօդուածաշարքով մը, այն կարծիքը կը յայտնէինք թէ Խորհ. Միութեան մէջ կատարուած ուշագրաւ փոփոխութիւնները կը տանին դէպի ռուսացում, կեդրոնացում, դէպի ռուսական միատարր պետութիւն։

Ճիշդ է, դիւրին չէ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ յաջողցնել այսպիսի հսկայական ծրագիր մը։ Սակայն ուղին այդ է։ Իշխանութեան բոլոր ձեռնարկները նոյնը կ'ապացուցանեն։

Նախ բուն Ռուսիոյ մէջ սկսած է լայն շարժում մը, որու մասին գրած ենք արդէն։ Ռուս դասական գրականութեան ներկայացուցիչները այսօր փառաւոր տեղ են գրաւած խորհրդային կեանքի մէջ։ Երաժշտագէտներ, որոնց գործերը մինչեւ այժմ փականքի տակ էին, այսօր կը փառաբանուին եւ երկինք կը հանուին։ Կատարելով այս բոլորը Ռուսիոյ մէջ, ռուսական մշակոյթի ասպարէզին մէջ, Մոսկուայի իշխանաւորները խստիւ կ'արգիլեն նոյն բանը ընել «անկախ» հանրապետութիւններու մէջ։ Հայաստանի մէջ եթէ հայ գրագէտները այդպիսի փորձ մը կատարեն, կը յայտարարուին «Թրոցքիական» կամ ազգայնականներ եւ կը բանտարկուին։

Մոսկուայի «Պրաւդա»ն ուշագրաւ բացատրութիւն մը կուտայ «Թրոցքիստներու» եւ սպիտակ Ռուսերու միջեւ եղած գլխաւոր տարբերութեան մասին։ Ըստ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթին «սպիտակները իրենց գործունէութեան մէջ կ'առաջնորդուին ազգասիրութեամբ, հոգ չէ թէ բառին քաղքենի հասկացողութեամբ։ Սպիտակները, գոնէ երեւութապէս, նախ առաջ կը բշէին ԱՆԲԱԺԱՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ԳԱՂԱՓԱՐԸ։ Թրոցկիականներուն բոլորովին անհարազատ են ազգասիրական եւ Ռուսիա գաղափարները։ Անոնք կը խոստովանին, որ վաճառքի հանած են մեր երկիրը»։

Մինչ կուսակցական պաշտօնաթերթին մէջ այս ձեւի բացատրութիւններ կ'երեւան, Հայաստանի քիչ-շատ ազգային տարրերը կ'անուանուին ... Թրոցքիականներ ...

Այսպէս ուրեմն «նախկին մշակոյթի ժառանգութեան» ուսումնասիրութիւնը եւ փառաբանումը կը պատկանի գլխաւորապէս Ռուսերուն։

Ուկրայնիոյ մէջ Պետհրատը կը հրատարակէ ռուս գրողներու ամբողջական գործերը, 100.000 օրինակ տպագրելով ամէն հեղինակի գործերէն։ Իսկ, Ուկրայնիոյ հռչակաւոր ազգային գրող Շեւչենկոյի գործերը տպագրած են միայն 3000 օրինակ (?)։ Այսպիսով ռուս գրականութիւնը որ իր ամբողջութեան մէջ կը ներկայացնէ ռուս ժողովուրդի աշխարհահայեացքի հիմնական տարրերը, անոր հոգեկան ապրումներու գեղարուեստական արտայայտութիւնը, կը պարտադրուի Ռուսիոյ բոլոր ժողովուրդներուն։ Հայաստան, Վրաստան, Ուկրայնա եւն. այսօր ողողուած են ռուս հեղինակներու թարգմանութիւններով։ Հայ ժողովուրդը հայերէն տառերով եւ հայերէն լեզուով սնուած պիտի ըլլայ իւրացնել ռուսական աշխարհահայեացքը, կամաց կամաց կտրուելով իր ազգային արմատներէն։ Սակայն այսօր ռուս փրոփականտի այս ձեւն ալ բաւարար չեն գտներ նոր խորհրդային կայսրութեան վարիչները։ Այսպէս թէ այնպէս, առանձին հանրապետութիւնները ազատ էին լեզուի խնդրին մէջ։ Մոսկուայի կարգադրութեամբ վերջնական հարուած մը կը հասցուի «անկախ» հանրապետութիւններուն։ Հետեւանքները պարզ են եւ չեն կարօտիր մանրամասն մեկնութիւններու։

Ի՞նչ է այդ կարգադրութիւնը։ Գրած էինք թէ առանձին հանրապետութիւնները զրկուած են ազատօրէն վարելու իրենց բարձրագոյն վարժարաններու գործերը։ Մոսկուայի մէջ ստեղծուած էր մասնաւոր կոմիտէ մը, որ կը վարէր բովանդակ Խ. Միութեան բարձրագոյն դպրոցական գործը։ Այդ կոմիտէի որոշումները պարտադիր են բոլոր հանրապետութիւններու լուսժողկոմատներու համար։ Ահաւասիկ այս որոշումի գլխաւոր կէտերը («Պրաւդա», փետր. 1).—

1. Խ. Միութեան որ եւ է բարձրագոյն վարժարան մտնելու համար ՊԱՐՏԱԴԻՐ է ռուսերէն լեզու գիտնալը։

2. Ամէն շրջանաւարտ բարձրագոյն վարժարան մտնելու համար պարտաւոր է քննութիւններ տալ հետեւեալ առարկաներուն վրայ.—

Ա) ՌՈՒՍԵՐԷՆ լեզու,

Բ) Տեղական լեզու (եթէ տուեալ հանրապետութեան մէջ համալսարանի դասաւանդութիւնները կ'ըլլան տեղական լեզուով)։

Գ) Որ եւ է օտար լեզու (ընտրութիւնը կը ձգուի շրջանաւարտին)։

Դ) Քաղաքական ուսմունք.

Ե) Մաթեմաթիք,

Զ) Բնագիտութիւն,

Է) Քիմիագիտութիւն։

Այսպիսով Խ. Հայաստանի գոյութեան 16րդ տարուան մէջ, Հայ մը որ շրջանաւարտ եղած է միջնակարգ դպրոցէն, Երեւանի համալսարանը մտնելու համար պարտաւոր է վարժ գիտնալ ռուսերէն լեզուն։

Չենք ժխտեր ռուսերէնի անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ համապետական լեզու, բայց կը թուի թէ Մոսկուա կը ձգտի առանձին պետութիւններու մէջ ստեղծել մասնաւորական խմբաւորում մը, ընտրանի, որ լաւ գիտնայ ռուսերէն լեզուն եւ դիւրաւ ենթարկուի ռուսացման։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ» 40 ՕՐԵՐԸ

Անուանի դերասան Զարիֆեան, որ վերջերս վերադարձաւ Հալէպ. Ամերիկայէն, ուր կը գտնուէր վերջին մէկ քանի տարիները, կը գրէ «Հայրենիք»ին, կը պատրաստուի ներկայացնել Ֆրանց Վերֆէլի հռչակաւոր «Մուսա լերան 40 օրերը» Րէփըրթօրի թատրոնին մէջ։

Պ. Զարիֆեանի կ'աջակցին Պոսթընի Տրամաթիք խումբը եւ շրջանիս ծանօթ սիրող-դերասաններ։ Միջնարարներուն պիտի երգէ Պոսթընի Ազգային Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Օր. Սիրանուշ Տէր Մանուէլեանի։

Առաջին անգամն է, որ Պոսթընի եւ շրջանի հայութիւնը բախտաւորութիւնը կ'ունենայ տեսնելու թատերական ներկայացումը «Մուսա լերան 40 օրերու», որ ամբողջ աշխարհի խօսակցութեան նիւթն եղաւ տարիներով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ԶԻՆԱՐՇԱՒ

ԼՕԶԱՆ.— Ձեռքս անցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան տարեգիրքը, յատկացուած զինավաճառութեան։ Զարհուրելի գիրք մը, թէեւ միայն թիւեր պարունակէ, որովհետեւ այդ թիւերը կրնան վաղը վերածուիլ նոյնքան խաչերու՝ միլիոնաւոր թշուառներու գերեզմանին վրայ։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, հակառակ իր հազար տեսակ անկարողութեան կը նմանի շատախօս պառաւի մը, որ իմացածը եւ գիտցածը տանը տուն կը պատմէ ու կը խօսի։

Առանց այս հաստատութեան հրատարակութեանց, ո՞ւրկէ տեղեկութիւն պիտի ունենայինք այս ծաղկեալ ու շահաւոր առեւտուրին մասին։

Գիրքը կուտայ շահեկան տեղեկութիւններ, սպառազինութեանց առեւտուրի մասին։ Կը ներկայացնէ վիճակագրութիւններ՝ ամբողջ աշխարհի մէջ տեղափոխուած ռազմանիւթերուն, վաճառուած թնդանօթներուն, յանձնուած զրահաւորներուն մասին։

Մինչեւ քանի մը տարի, աշխարհի զինավաճառութիւնը գրեթէ կեդրոնացած էր Անգլիոյ ձեռքը, անոր արտածումներուն 37 առ հարիւրը կազմելով 1930ին։

Թէեւ ան տակաւին ցանկին գլուխը կը մնայ իր 10.731 միլիոն տոլարի (ոսկի) զէնքի արտածումով, սակայն Չեխօսլովաքիան շատ մօտէն կը մրցի անոր հետ, տարեկան 10.516 միլիոն ոսկի տոլարի արտածութեամբ մը։

Միայն այս երկու երկիրները չեն որ զէնք կ'արտածեն։ Ֆրանսա տարին կ'արտածէ 6.047 միլիոնի, Մ. Նահանգները 3.353 միլիոնի, Շուէտ 3.299 միլիոնի, Պելժիքան 2.461 միլիոնի եւ առաջին անգամ ըլլալով Գերմանիան 2.470 միլիոն ոսկի տոլարի զէնք։ Նոյն իսկ սա պզտիկ Զուիցերիան, որ իբրեւ թէ չէզոք է, արտածեր է 1936ին 442.000 ոսկի տոլարի զէնք եւ ռազմանիւթ, ինչ կը վերաբերի ռազմանաւերու արտածումին Մեծն Բրիտանիան կը մնայ գրեթէ անմրցելի։ 1935ին ան ծախեց 2.543 միլիոն ոսկի տոլարի ռազմանաւեր, գրեթէ կրկնապատկելով 1934ի թիւը։

Այս ասպարէզին մէջ Ֆրանսան բոլորովին քաշուած է հրապարակէն 1933էն ի վեր, սակայն իր տեղը անցած է Իտալիան որուն անցեալ տարուան արտածումը (ռազմանաւ) կը հասնի 230.000 ոսկի տոլարի։ Արտածման թիւը փոքր է անոր համար որ Իտալիա անցնող տարուան մէջ մեծապէս զբաղած էր Եթովպական արշաւանքով, որուն յաջողութեան գրաւած էր իր բոլոր ուժն ու միջոցները։

Բնական է թէ հարցուի, ո՞ւր գացած են այս ռազմանիւթերը, ո՞րոնք են որ տակաւին այնքան արեան ծարաւի, կը պատրաստեն նոր սպանդներ ու կը զինուին։

Այս գնումները մեծ պետութիւնները չէ որ կ'ընեն։ Անոնք ունին իրենց պէտք եղած բոլոր կազմակերպութիւններն ու գործարանները իրենց պահանջին գոհացում տալու համար։

Այս գնումները ընողներն են փոքր պետութիւնները, որոնք թէեւ չունին միջոց՝ զինարաններ շինելու, բայց կը խորհին ներածուած զէնքերով

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Հանրածանօթ է, որ Ռուսաստանը ճնշելով իր երկրի մէջ բոլոր ոչ-ռուս ազգութիւնները, կը կազմակերպէր հրէական ջարդեր (իրենց համար սահմանուած շրջաններու մէջ), Կովկասի մէջ՝ հայ-թաթարական կոտորածները, Ուկրայնայի մէջ կը հալածէր ոչ միայն դպրոցը, այլ եւ ուկրայնական հրաշալի երգը։ Ռուսերն իրենք կնքած էին Ռուսաստանի անունը՝ «ժողովուրդներու բանտ» եւ ահա այդ Ռուսաստանը շարունակաբար երեւան կուգար Եւրոպայի մէջ Թրքահայերու պաշտպանութեան դերին մէջ եւ կը պահանջէր ստեղծել յատուկ հայկական ինքնավար շրջան քրիստոնեայ ընդհ. նահանգապետի մը իշխանութեան տակ եւ հովանաւորութեամբ մեծ պետութեանց։ Այդ մեծագոյն սադրանքը, որ ուղղուած էր Թրքական կայսրութեան անկախութեան դէմ, ինչպէս կ'երեւի Հայերը անկեղծօրէն եւ լրջօրէն ընդուներ էին իբրեւ պաշտպանութիւն հայ քրիստոնեայ բնակչութեամբ «շրջապատուած թշնամական իսլամական տարրերով», «ինչպէս ընդունուած է ներկայիս արտայայտուիլ հայ-վրացական շրջանակներու մէջ։ Կարճ հեռագիրները նախկին Ռուսաստանի արտաքին նախարարի, որ լեցուցած են «Ասիական Թուրքիոյ բաժանումը» գիրքը, կ'ըսեն աւելի շատ, քան այն բոլորը ինչ գրուած է Հայերու մասին կովկասեան մամուլի մէջ։ Թերեւս այդ փաստաթղթերը բանան աչքերը մէկ երկու Հայերու եւ ես երջանիկ պիտի ըլլայի այդ համեստ նուաճումին համար։

Մեծ պատերազմի սկիզբին փոխուեցաւ Ռուսիոյ գործելակերպը Հայերու հանդէպ։ Պատերազմը կ'ընձայէր նուաճողական լայն հնարաւորութիւններ։ Հայերու շահերու պաշտպանութիւնը սկսած էր խոչընդոտ դառնալ Ռուսաստանի բուն ցանկութիւններուն։ Քիչ է այդ, Հայերը որ ցարդ պաշտպանութեան առարկայ էին, դարձան նիւթ նուաճման։ Ասիական Թուրքիոյ բաժանման բանակցութիւնները դաշնակից պետութիւններու միջեւ սկսան 1915ին, երբ արդէն կը հաւատային իրենց վերջնական յաղթանակին կեդրոնական պետութեանց վրայ։

Մենք այդ գրութիւններէն կ'առնենք այն բոլորը, ինչ որ անմիջականօրէն կապ ունի մեր նիւթին հետ։ Այդ փաստաթուղթերուն շարքը կը սկսի Փարիզի ռուսաց նախկին դեսպան Իզվոլսկիի հեռագրով արտաքին նախարար Սազոնովին (10 յունուար 1915, թիւ 22)։

«ԱՆՁՆԱԿԱՆ։ Հոս իմ վրայ ուշադրութիւն գրաւեց «Րէչ»ի դեկտ. 5 թիւին մէջ հայկական հարցի վերաբերեալ յօդուածը՝ Միլիւկովի կողմէ։

Պարտք կը համարիմ զգուշացնել ձեզ, որ իմ խօսակցութեանց Տէլքասէի հետ, ես եզրակացուցի թէ ասիական Թուրքիոյ բաժանման պարագային, Ֆրանսան ամենայն հաւանականութեամբ կը պահանջէ ոչ միայն Սուրիական ծովեզրը, այլ եւ Ալեքսանդրէթը, մանաւանդ այն պարագային, երբ Իզմիրը տրուի Յունաստանին։

ԻԶՎՈԼՍԿԻ»

Դժբախտաբար Միլիւկովի յօդուածի բովանդակութիւնը չէ բերուած հոս, բայց Իզվոլսկիի հեռագրին մէջ յատուկ շեշտ կայ Ալեքսանդրէթի վրայ։ Այդ ենթադրել կուտայ, թէ ինչ ախորժակներ գոյութիւն ունէին այն շրջանի ռուսական քաղաքական շրջանակներու մէջ։

Ի պատասխան Իզվոլսկիի հեռագրին, ինչպէս կ'երեւի անհանգստացած էր Փեթերպուրկի չափազանցուած նուաճողական ծրագիրներէն, արտաքին նախարար Սազոնով 19 փետր. 1915 թիւ 937ով կը հեռագրէր Իզվոլսկիի.

«Այսօր Համախորհուրդ ֆրանսական եւ բրիտանական դեսպաններու հետ՝ կազմեցինք հետեւեալը,— Վերջին դէպքերու ընթացքը Ն. Վ. Նիկոլան բերած է այն եզրակացութեան թէ Կ. Պոլսոյ եւ Նեղուցներու հարցը պէտք է որոշուի վերջնապէս եւ համաձայն Ռուսաստանի դարաւոր իղձերուն։ Որ եւ է որոշում կ'ըլլայ անբաւարար եւ ոչ-կայուն այն պարագային երբ Կ. Պոլիսը, Վոսփորի արեւմտեան ափը, Մարմարայի, Տարտանէլի, նաեւ հարաւային Թրակիայի մինչեւ Էնոս-Միտիա գիծը կցուած չըլլան ռուսական կայսրութեան։

Հաւասարապէս նկատի առնելով ռազմագիտական անհրաժեշտութիւնը ասիական ափի մէկ մասի՝ Վոսփորէն մինչեւ Սաքարիա գետը, նաեւ վայր մը Իզմիտի ծոցի ափին, Մարմարայի կղզիները, Իմպրոս եւ Թէնէտոս կղզիները պէտք է մաս կազմէին կայսրութեան»։

Ինչպէս կը տեսնենք բանակցութեանց սկզբի շրջանին դաշնակից պետութեանց միջեւ ասիական Թուրքիոյ բաժանման մասին, Ռուսերու ծրագիրը եղած է շատ մեծ, թէեւ մինչեւ Ալեքսանդրէթ չէ հասած։ Սակայն եթէ քարտէսը դիտենք, դժուար պիտի չըլլայ հասկնալ, որ եթէ իրագործուէր այդ ծրագիրը, Ռուսաստանը գերակշիռ դիրք պիտի ունենար ամբողջ հիւսիս-արեւելեան եւ կեդրոնական Անատոլուի մէջ։ Այդ պայմաններու տակ ի՞նչ պիտի ըլլար Հայաստանի վիճակը։

Ֆրանսական կառավարութիւնը հասկցաւ ամբողջ նշանակութիւնը ռուսական յաւակնութեանց եւ իր հերթին դրաւ պահանջներ հողամասերու վրայ, որոնք երկարած էին Ռուսաստանի հեռաւոր թիկունքը։ Փեթերպուրկի ֆրանսական դեսպանը բանաձեւած էր այդ պահանջները մարտ 1915ին, թիւ 1151 հեռագրի մէջ, ուղղուած Սազոնովին, որ այդ ժամանակ կը գտնուէր Թագաւորի մօտ, ճակատը։

— «Ես երախտապարտ պիտի ըլլայի Ձեր Վսեմութենէն, եթէ հաճէիք հաղորդել Ն. Կայսր. Վեհափառութեան թէ Հանրապետական կառավարութիւնը, քննելով խաղաղութեան պայմանները, զորս հարկ պիտի ըլլայ թելադրել Թուրքիոյ, կը ցանկայ կցել Սուրիան, մէջն ըլլալով Ալեքսանդրէթի ծոցը եւ Կիլիկիան մինչեւ Տաւրոսի լեռնաշղթան։ Ես երջանիկ պիտի ըլլայի անմիջապէս հաղորդելու իմ կառավարութեան Ն. Կ. Վեհափառութեան համաձայնութիւնը այդ ցանկութեան առթիւ։ — ՓԱԼԷՕԼՕԿ»

ԹԱՄԳԻՑ ԵԼԻԿԽՈՏԻ

(2)

պատերազմիլ :

Ընդհանրապէս այս փոքր պետու - թիւններն են նաեւ աղքատ պետու - թիւններ ու իրենց ժողովուրդներէն քամած բոլոր դրամը կուտան զէնք եւ ռազմամթերք գնելու :

Շատ մը փոքր պետութիւններ չատ անհանդարտ են եւ կը կարծեն ազգա - յին գործ կատարել հարեւաններին հետ կռուելով, բայց իրականին մէջ խա - ղալիկներն են զինավաճառ դրամա - տէրերուն : Անաթոլ Ֆրանս կը գրէր, ժամանակին .

— «Կը կարծեն թէ հայրենիքին հա - մար կը կռուին, մինչդեռ կը մեռ - նին զինավաճառները հարստացնելու համար» :

ՀԱՅՄԱԹԼՈՍ

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍ

Կովկասի յունուարի թիւէն կը քա - ղենք հետեւեալ գրութիւնը : Գրողն է՝ Անդրէ Թամաշ, «Հաշտութեան դաշ - նագիրներու վերաքննութեան հունգա - րական դաշնակցութեան քարտու - ղարը Ժընեւի մէջ» .—

Առաջին հայեացքով տարօրինակ կրնայ թէ ինչպէս պարտուած, կո - տորակուած, մեծ պատերազմէն թուլ - ցած Հունգարիան կրնայ հետաքրքր - ուիլ արեւելեան խնդիրներով եւ ու - նենալ կովկասեան ժողովուրդներու հետ ընդհանուր, իրարու հետ կապ - ուած խնդիրներ :

Ճիշդ է, մեծ է Կովկասը եւ Հուն - գարիան բաժնող տարածութիւնը ու թերեւս անտեղեակ մարդիկ անոնց յարաբերութիւնները նկատեն երեւա - կայական, մինչեւ իսկ անիմաստ : Սա - կայն եթէ ուշադիր քննելու ըլլան, չեն կրնար չյանգիլ այն եզրակացութեան թէ եւրոպական ժողովուրդներէն Հունգարներն են, որ ունին ոչ միայն իրաւունք, այլ եւ պարտականութիւն խորացնելու եւ սերտացնելու բոլոր հնարաւոր յարաբերութիւնները Կով - կասի հետ :

Մենք կեցած ենք անհրաժեշտ պարտականութեան մը առջեւ, սահ - պղութիւն մը որ կը բխի մեր պատ - մական անցեալէն եւ մեր մտահոգու - թիւններէն՝ ապագայի մասին :

Ներկայ ժամանակներու մէջ արեան կապը եւ ծագումը կը պարզացնեն ինքնագիտակցութիւնը մարդոց մէջ, մինչեւ իսկ այն պարագաներուն, երբ անոնք իրարմէ բաժնուած են ար - հեստական սահմաններով : Բնական է, որ ոչ Հունգարները, եւ ոչ ալ կով - կասեան ժողովուրդները չեն կրնար այսուհետեւ անտարբեր ըլլալ գաղա - փարական այս նոր հոսանքին հան - դէպ, որ կոչուած է ղեկավարելու բո - լոր գիտակից ժողովուրդներու քա - ղաքականութիւնը : Պարտականութիւ - նը հրամայականօրէն մեզի կը թելա - դրէ միացնելու մեր կամքը եւ ուժը : Քանի որ մենք կորսուելու դատա - պարտուած չենք, ունինք դեռ վճռա - կանութիւնը երկար դարեր չարունա - կելու մեր քաղաքակրթական դերը մարդկութեան մէջ :

Պէտք չկայ խօսելու անցեալի մա - սին: Պատմական ամէն ուղեցոյց, գիրք, կրնայ մեզի տեղեկութիւն տալ Հունգարներու եւ կովկասեան ժողո - վուրդներու ընդհանուր ծագման մա - սին : Կը խօսին մեզի թուրանական օրրանի մասին, աւելի լայն չափով Ու - րալ - ալթայեան ժողովուրդներու, որոնցմէ Հունգարները միայն կրցան տեղ գրաւել կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, ստեղծելով պետութիւն, դար - ձան միջնորդ Արեւելքի եւ Արեւմուտ - քի միջեւ :

Հունգարիոյ աշխարհագրական այդ դիրքը կը թելադրէ իրեն որոշ պար - տականութիւններ : Ան պէտք է ուշա - դիր ըլլայ իր կովկասեան եղբայրնե - րու հանդէպ եւ պարտաւոր է բաժ - նել ապագայի ընդհանուր պատասխա - նատուութիւնը Հունգար - Թուրք - կովկասեան ժողովուրդներու :Եկած է արդէն ժամանակը արթննալու : Ան - հրաժեշտ է որ մեր ազգակցութիւնը կրէ իրական հանգամանք եւ դուրս ել - լելով վիպականութեան եւ գիտական գրականութեան սահմաններէն, ըն - դունակ ըլլանք նիւթական եւ բարո - յական զոհաբերութեանց :

Իսկապէս անթոյլատրելի է, որ մեր ընտանիքի անդամները ենթարկուին արհամարհանքի Եւրոպայի ժողո - վուրդներու կողմէ՛, որոնք իրենք զի - րենք մեզմէ մշակոյթով բարձր կ'ու - զեն դասել, մինչդեռ իրականին մէջ մեզմէ աւելի վար են իրենց կենցա - ղային սովորութիւններով եւ աւան - դութիւններով, ինչպէս նաեւ իրենց ընտանեկան նիստ ու կացով եւ իրենց հոգեկան յոյզերով :

Կարելի չէ թոյլ տալ, որ մեր եղ - բայրներու մէկ զգալի մասը վարէ թափառական կեանք եւրոպական գա - նազան մայրաքաղաքներու մէջ, ա - ռանց բարոյական օժանդակութեան : Պէտք է գնահատենք մեր ազգային արժէքները : Վերջապէս անհրաժեշտ է արգիլել, մինչեւ իսկ արեան թան - կագին գնով, որ մեր հողերը, մեր ժառանգական ստացուածքը, չդառ - նան աւար ուրիշ ժողովուրդ - ներու : Մենք պարտաւոր ենք պատ - րաստ կենալ մեր ամբողջ ուժով, մեր ընդհանրական կամքով ամէն մէկ ո - տնձգութեան դէմ, մեր ժողովուրդնե - րէն որեւէ մէկուն հողերուն հանդէպ : Մենք մէկ ընդհանուր ընտանիքի ան - դամներ ենք :Այդ պատճառով որ եւ է մէկուն անդիտանալը կը նպաստէ մեր թուլացման կամ ոչնչացման :

Ահա ինչ գործնական կերպով Հունգարիա կ'ըմբռնէ իր պարտակա - նութիւնները Կովկասի, արեւելեան բերդի՝ Հունգարեւթուրք - Կովկաս - եան միութեան հանդէպ :

ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՔԱՆԱՏԱ ԳՆԱՑ

Ամերիկահայ թերթերը կը գրեն, թէ կաթողիկոսական նուիրակ՝ Գա - րեգին արք. ամերիկահայ գաղութին մէջ իր առաքելութեան ձախողումէն վերջ, Քանատա անցած է, այդ երկրի հայ գաղութին ալ այցելութիւն մը տալու համար :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն - թեռնլի եւ մելանով :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ

Գրեցինք թէ յունուար 6ին ընդ - հանուր մարդահամար մը կատար - ուեցաւ բովանդակ Ռուսիոյ մէջ, ու - րեմն եւ Հայաստանի մէջ :

Արդիւնքը տակաւին հրատարակ - ուած չէ :

Մարդահամարը կատարուեցաւ մէկ օրուան մէջ, յունուար 6ին, առտը - ւան ժամը 6էն մինչեւ գիշերուան ժա - մը 12 : Նախապէս բնակչութեան մէջ ցրուած էին հարցարաններ, 14 հար - ցումներէ բաղկացած :

Քաղուածքներ այդ հարցարանէն .

Ազգութիւն եւ մայրենի լեզու .— Իւրաքանչիւր քաղաքացի ինք կ'որոշէ իր ազգութիւնը, երեխաներու ազգու - թիւնը՝ ծնողքը :

Շատեր կը կարծեն թէ ազգութիւն եւ մայրենի լեզու միեւնոյն բաներն են : Սխալ է,— կը պատահի որ մէկը պատկանի ազգութեան մը, որուն լե - զուն չի խօսիր սակայն : Օրինակ, Հա - յը կրնայ իբրեւ լեզու ունենալ թուր - քերէնը :

Կրօնք .— Այս հարցումին պէտք է պատասխանել յայտարարելով թէ կը - րօնական համոզում ունի՞ : Կրօնական որ եւ է համոզում չունեցողը պէտք է ըսէ թէ բանի չի հաւատար, իսկ ունե - ցողը պէտք է ըսէ թէ ի՞նչ կրօնքի կը պատկանի (ուղղափառ, մահմետա - կան, յուդայական եւայլն) : Այս հար - ցին պէտք է պատասխանեն 16 տարե - կանէ վեր անհատները :

Ամուսնութիւն .— Մարդահամարի հարցարանին մէջ պէտք է գրել ա - մուսնութիւնը արձանագրուած կամ ոչ : Ամուրիները, այրիները, ամուս - նալուծուածները պէտք է պատաս - խանեն միայն «ոչ» :

Ո՞ր պետութեան քաղաքացի .— Այս հարցին ամէն քաղաքացի պէտք է պատասխանէ «խորհրդային քաղաքա - ցի» :

Օտարահպատակները պէտք է տան իրենց երկրին անունը :

ԳՐԵԼ - ԿԱՐԴԱԼ ԳԻՏԷ՞ .— Ով որ կրնայ կարդալ, հոգ չէ թէ դանդաղ, կը համարուի «գրագէտ», եթէ նոյն - իսկ գրել չի գիտեր :

Դպրոց .— Ճշդել դպրոցին աստիճա - նը, մարդահամարի ժամանակ՝ հաս - նելու համար թէ ո՛րքան աշակեր - տութիւն կայ :

Աշխատանք .— Ճշդել աշխատու - թեան տեսակը եւ աշխատանքին վայ - րը :

Ընկերային դիրք .— Ճշդել թէ ըն - կերային ո՞ր աստիճաններուն կը պատ - կանի,— բանուոր, գիւղատնտես, պաշտօնեայ :

Մարդահամարի ժամանակ անհատ - ներու արձանագրութիւնները պէտք է գաղտնի պահուին, օրինակ՝ երբ ան - հատի մը տարիքը, զբաղումը, կրօն - քը, ազգութիւնը եւայլն կը հրապա - րակուին, դատի կը յանձնուի հրա - պարակողը :

ՆԱԽՈՐԴ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

1926ին կատարուած մարդահամա - րին մասին խօսելով, Ժող. տնտեսու - թեան հաշուական գրասենեակի պետ Վ. Յովսէփեան կը գրէ .—

Համաձայն 1926ի մարդահամարին, Խորհրդային Միութեան մէջ կար 845.000 տնտեսութիւն, (վարձու աշ - խատաւոր ընտանիք), Հայաստանի մէջ՝ 13.000 : Ընտանիքի անդամներով, Խորհրդային Միութեան մէջ՝ 2.800.- 000, Հայաստանի մէջ՝ 48.000 :Այդ շր - ջանին՝ մանր առեւտուրը 40 առ հա - րիւր համեմատութեամբ կը գտնուէր անհատներու ձեռքը :

Ներկայիս չկան, ջնջուած են առեւ - տուրի այդ միջնորդները :

1926ին Խորհրդային Միութեան մէջ եւս կար գործազրկութիւն : Այդ շրջանին գործազուրկներուն թիւն էր 1 միլիոն : Զբաւորներու (միայն իրենց բազուկով ապրողներու) թիւը՝ 882.- 000, Հայաստանի մէջ՝ 12.500 : Այժմ բոլոր այդ աշխատաւորները մտած են հաւաքական գիւղատնտեսութեան կազմակերպութեանց մէջ :

1926ին Հայաստանի բնակչութեան հարիւրին 23ը միայն գիտէր գրել - կարդալ, (վերը բացատրուած է թէ ով է գրել - կարդալ գիտցողը, որ «գրագէտ» կը կոչուի Հայաստանի մէջ) : Ներկայիս հարիւրին 90ը «գրա - գէտ» է :

Անցեալ տարուան վիճակագրու - թիւններուն համաձայն, ամէն հողա - գործ աշխատաւոր ամսական 51 ժամ, ամէն հողագործ աշխատաւորուհի ամսական 30 ժամ կրնայ յատկացնել իր կրթութեան եւ ուսման, մինչ 1922 - 23ին՝ աշխատաւորը 7 անգամ, իսկ աշխատաւորուհին 27 անգամ պակաս :

Բնակչութեան աճման համեմատու - թիւնը եւս կը գերազանցէ այլ երկիր - ներու աճման համեմատութիւնը : Խ . Միութեան բնակչութեան մօտ 45 առ - կոսը խորհրդային վարչաձեւի շրջա - նին ծնած երիտասարդութիւնն է : Գերմանիոյ մէջ, 1933ի մարդահամա - րին համաձայն, 19 տարեկաններուն համեմատութիւնը բնակչութեան մէջ կը կազմէ միայն 30 առ հարիւր :

1926ին Խորհ . Միութեան բնակչու - թիւնն էր 147 միլիոն բնակիչ, իսկ այժմ մօտ 170 միլիոն : Այսինքն Խ . Միութեան տասը տարուան աճումը հաւասար է Լեհաստանի ամբողջ բը - նակչութեան 90 տոկոսին :

ՆՈՐ ՔԱՐՏԷՍՆԵՐ

Ըստ նոր սահմանադրութեան, Վր - րաստան, Հայաստան, Ազրբէջան, ա - ռանձին միաւորներ կը համարուին Խորհ . Միութեան մէջ : Ասկէ մեկնե - լով Թիֆլիսի քարտէսագրական գոր - ծարանը ձեռնարկած է այդ հանրա - պետութեանց զատ զատ քարտէսներու պատրաստութեան : Նոր քարտէսները պիտի տպագրուին, վրացերէն, հա - յերէն եւ թուրքերէն, ասկէ զատ նոյն քարտէսները պիտի տպագրուին ռու - սերէն լեզուով :

Քարտէսները պիտի նշանակեն վար - չական, տնտեսական բաժանումները :

ԾԻԾԱՂ

Սիրող դերասանները ներկայա - ցում մը սարքած էին, բայց թատրո - նը գրեթէ պարապ էր :

Ժողովուրդը չատ սպասելէն նեղա - ցած, սկսաւ չարունակ սուլել :

Թատերապետը բեմ գալով .

— Պարոններ, ուշադրութիւն ըրէք, թէեւ մենք ձեզմէ աւելի ենք հոս, յետոյ կը զղջաք :

ՄԱՄՈՒԼ

ՓՏԱԽՏԸ

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Մոսկուայի վերջին դատավարութեանց առթիւ (4 փետրուար) .

— «13 դիակներ, որոնք դեռ երէկ ամենազօր դէմքերն էին խորհրդային երկիրներու 170 միլիոն ժողովուրդին, դէմքեր՝ որոնք Խորհուրդներու անու - նով պատգամներ կ'որոտային, գաղա - փարական, քաղաքական դրօշներ կը պարզէին, խորհրդային կարգերու փառքը կը պանծացնէին, իրենց կար - գին պանծացուելով միլիոնաւորներու ծափերովը, փառաբանութեամբը, հը - պարտութեամբը եւ սիրովն ու պաշ - տամունքովը :

Ու այսօր՝ փտած չան դիակներու նման ու նետուած, ինչպէս Զինովի - եւեան մեծահռչակ խմբակը, անարդ փոսի մը մէջ...

Այս է կեանքը խորհրդային կարգե - րուն տակ եւ այս է ճակատագիրը խորհրդային վարիչներուն, որքան ալ հզօր ըլլան անոնք :

Աւելի անարդ կեանքը . վերելքն ու անկումը, փառքն ու նսեմացումը . եւ աւելի մօտ Կապիտոլը Տարպեան ժայռին, քան հին օրերուն :

Ու մի զարմանաք, եթէ վաղը, հե - ռագիր մը հաղորդէ մեծաշառաչ տա - պալումը «դերահանճա՛ր» Ստալինի, որ իր դաժանութեամբ գլեց անցաւ պատմութեան մեծագոյն ոճրագործ - ները :

Պիտի կարդանք ու պիտի տեսնենք այս բոլորը եւ դառնութեամբ պիտի խորհրդածենք ու անցնինք :

Բայց ինչ որ կը կեցնէ մեզ, ինչ որ պիտի տառապեցնէ գաղափարապաշտ մարդկութիւնը՝ բարոյական այն կերպարանքն է, որ խորհրդային կար - գերուն մէջ կ'առնէ ու արդէն իսկ կը ցուցադրէ մարդ արարածը : Խոր - հրդային կարգերը եկան մարդկային կեանքը կերպարանափոխելու ,վերե՛լք տալու համար անոր, այդպէս ըսին . ու այսօր դեռ հազիւ երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին, անկումը ե - դաւ աննախընթաց ու մարդու բարո - յական պատկերը մեզի, աշխարհի կ'երեւայ աղճատուած, ու մինչեւ իսկ անբանացած :

Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ այդպէս չըլ - լար, երբ բոլոր սրբութիւնները ոտ - նակոխ եղած են, բոլոր գաղափա - րական նշանաբանները լղճկուած են ու բոլոր դրօշակները պատռուած :

Երէկի կուռքերը տապալած . հաւա - տաւոր առաջնորդները պարպուած ի - րենց հաւատքէն, դրօշակիրները՝ դարձած դեռնաքարշ «սողուններ», «կատղած շներ», «երկերեսանի սրի - կաներ» :

Ու վաղը, խորհրդային թերթերը, գործակալութիւնները եւ օրուան, այսինքն՝ վաղանցիկ ղեկավարները պիտի գան վարկաբեկելու գնդակա - հարուած դիակները, աւելորդ անգամ մըն ալ, որ եւ է մաքուր կէտ չթողե - լու համար անոնց վրայ : Պիտի գան հազար բերաններով պատմելու թէ ինչպէս պղատեցան, լրցին, տկարա - ցան, մատնեցին, նուաղեցան եւ սողա - ցի՛ն, սողացի՛ն սողացին ... պիտի ըսեն այս բոլորը, իրական ըլլայ կամ ոչ, խորհրդային ահարեկ ու բարո - յազուրկ ամբոխներու կեր տալու հա - մար . հաճո՛յքը պատճառելու համար փառքերու խորտակման ու աղարտու - մին :

Խորհրդային կարգերը այս օրերուն հասցուց իր քաղաքացիներու զանգը - ւածները, որոնք օր մը կը փառաբա - նեն ու կը ծափահարեն, ու դեռ արեւը մարը չմտած, կ'ուրանան ամէն բան, եւ մահ ու գնդակահարում կը պահան - ջեն :

Գնդակահարուեցա՞ն — հրճուան - քով կը ծափողջունեն Ստալինը փա - ռաբանելով . ո՞ղջ պահուեցան,— յու - սախաբութեան կը մատնուին ու մա - հապատժի բանաձեւեր կը քուէար - կեն :

Կործանեցաւ Հռոմը նաեւ իր բա - րոյականի ապարման հետեւանքով, — այսպէս կը կարծեն պատմաբաննե - րը . կանգո՞ւն պիտի մնան խորհրդա - յին կարգերը, ուր փտախտը աւեր կը գործէ արդէն, տարիներէ՛ ի վեր, եւ միակ ու գերիշխան օրէնքը կը կազ - մեն ոճիրն ու գնդակահարութիւնը, դաւն ու սադրանքը» :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ .— Ձ . Հ . Կ . Խաչի մաս - նաճիւղին 6 շաբաթ օրուան թէյասե - ղանը անցաւ շատ յաջող :

Երեկոյ է արդէն, դպրոցի փոքրիկ - ները կը ճըլլան վարժարանի մօտ : Ի - րենց տեղերը գրաւած են հայ մայ - րեր, լսելու համար իրենց ձագուկնե - րուն երգը : Օրուան նախագահը ընկ . Տ . Սողոմոնեան հրաւիրեց ժողովուր - դը յոտնկայս երգել «Մեր հայրենի - ք»ը : Յետոյ ընկերը պատկերացուց Կ . Խաչի գործունէութիւնը եւ հրաւի - րեց ներկաները որ ուժ տան այս կազ - մակերպութեան :

Դպրոցական փոքրիկները մէջ ընդ մէջ երգեցին Կոմիտասի «Ալագեազ»ը եւ «Սոնա եար»ը, ինչպէս եւ «Յառաջ ընթանանք»ը : Արտասանութիւններ ը - րին փոքրիկներ Պերճ Թորոսեան, Գ . Նահապետեան, Հ . Փափազեան, Բաղ- դասար Ղարիպեան, Լ . Սուլաքճեան, Մանուկեան ուրախացնելով ներկանե - րը : Խօսեցաւ ընկ . Մ . Թորոսեան Կ . Խաչի շուրջ, նիւթ ունենալով հայ ցեղին բաղկացութիւնը քաղուած «Յառաջ»ի մէկ թիւէն (Յ . Ճ . Սիրու - նիի դասախօսութենէն) :

Կ . Խաչի անդամուհիները ներկա - ները մեծարեցին թէյով եւ խմորեղէ - նով : Ոգեւորութիւն պատճառեցին նաեւ Պ . Տօղիկեանի փանթէզիները :

Օրիորդներու եւ տիկիններու երգե - րէն վերջ, աճուրդի դրուեցան մեծ գիշերանոց մը, գեղեցիկ ապակեղէն մը, որոնք նուիրուած էին Օր . Ահա - րոնեանի եւ այրի Տիկ . Կապալեանի կողմէ : Աճուրդէն գոյացաւ կլոր գու - մար մը : Դպրոցի փոքրիկները երգե - ցին «Յառաջ նահատակ»ը եւ ժողո - վուրդը գոհ սրտով ցրուեցաւ ուշ ա - տեն, մաղթելով նոր յաջողութիւն - ներ :

Մարիկ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (203)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Գէորգը դիտակը աչքէն վար առաւ եւ յօնքերը կիտած՝ սկսաւ մտածել : Քեօշկի ճամբու վրայ երեւցող ձիա - ւորները ճամբան չեղած էին դէպի Գործօթ եւ արագօրէն կը մօտենա - յին : Կանոնաւոր բանակի հեծելա - գունդէն հարիւրեակ մըն էր այդ, ո - րուն առեւէն կրուպի երկու թնդա - նօթներ կուգային, երեքական զոյգ ձիեր լծուած երկաթէ կառքերուն :

Առջի գիշեր, երբ Կորթկանի հաւա - քը փրթաւ եւ քիչ ժամանակի մէջ լուրը Բերկրի հասաւ, տեղի միւտի - րը անմիջապէս եղելութիւնը հեռա - գրեց Վան՝ օգնութիւն խնդրելով : Քաղաքէն, կէս գիշեր չեղած՝ հեծե - լագունդ մը եւ երկու թնդանօթ ճամ - բայ հաներ էին դէպի Բերկրի : Ահա այդ կանոնաւոր հեծելագունդն էր որ սրարշաւ կը մօտենար կռուի վայրին :

Բլուրէն մօտ երկու հազար հինգ հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ, ձիաւորները կանգ առին՝ ճամբայէն դէպի ձախ թեքուելով : Հոն փոքր բարձրութեան մը ետեւ տեղաւորեցին թնդանօթները : Կռիւը ժամանակաւոր կերպով դադրեցաւ :Հազիւ հոս ու հոն հրացանի ծուխ մը կ'երեւար եւ հե - ռաւոր թնդիւն մը : Բազմաթիւ քիւրտ ձիաւորներ հաւաքուեցան թնդանօթ - ներուն չուրջը, ուր բարձրութեան վրայ կեցած հեծելագունդի հրամա - նատարը կարգադրութիւններ կ'ընէր :

Ժամը չորս անց էր : Գէորգը կար - գադրեց, որ տղաքը հնարաւոր եղա - ծին չափ իրարմէ հեռու դիրքեր բռ - նեն : Եթէ միայն մէկ երկու ժամ ալ անցնէր, տղաք խաւարէն օգտուելով կրնային հեռանալ, բայց մինչեւ այդ անշուշտ ծանր կռիւ մը պիտի պատա - հէր : Տղոց բռնած բլուրէն մօտ երեք չորս հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ, թնդանօթներու եւ տղոց դիր - քերու միջեւ, բլրակ մը կար, հազիւ քանի ոտք բարձրութեամբ : Գէորգը մտադրապ, աչքը այդ դիրքին յառած՝ մնացեր էր :

— Նիկոլ, տասնեակը պատրաստ պահէ ինձ հետեւելու,— պոռաց ան՝ միաժամանակ կարգադրելով որ Ու - րանցի Յակոբը մօտը գայ :

Խմբի երկու պատասխանատու ղե - կավարները մէկտեղ եկան եւ կարճ խորհրդակցութիւն մը ունեցան : Յա - կոբը մնաց Գէորգի տեղը, իսկ Գէոր - գը վար սողալով մօտեցաւ Նիկոլի դիրքին :

Հրացանաձգութիւնը բոլորովին դադրած էր : Քիւրտ ձիաւորները մեծ չարժման մէջ էին : Մէկ մասը ձիերը սրարշաւ քշելով կը բարձրանար Գոր - ծօթի սարի լանջերը, դէպի վեր տը - ղոց փախուստի ճամբան կտրելու հա - մար : Ուրիշ խոշոր մաս մը, հեծելա - զօրի յիսնեակի հետ մեծ շրջան մը ընելով, դիրք բռնեց տղոց բլուրի ձախ կողմը, Աղպուլաղի ուղղու - թեամբ : Մնացածները թնդանօթնե - րու մօտ մնացին, իսկ հետեւակ կըռ - ուողները ձիաւորներու արանքը լե - ցուցին՝ բռնելով ամէն բարձրութիւն եւ քար, որ կրնար որպէս դիրք ծառա - յել :

Ուրանցի Յակոբը ժայռի տակ պառ - կած ուշադիր կը հետեւէր թշնամիի չարժումներուն : Երբ բարձրութեան վրայէն հեծելազօրքի հրամանատարը տեղը փոխելով՝ աւելի մօտաւոր հո - ղաբլուրի մը վրայ դիրք բռնեց, Յա - կոբի համար պարզ էր, որ կռիւը շու - տով պիտի սկսի : Կուրծքէն կախուած սուլիչը շրթներուն տանելով երկու անգամ սուլեց :

— Ուշադրութիւն, ուշադրութիւն, — խումբէ խումբ միեւնոյն հրամանը կրկնուեցաւ :

Ֆէտայիները, շունչերնին բռնած եւ հրացաններու փողերը դէպի թշնամին ուղղած՝ սպասեցին քարացածի պէս :

Յանկարծ թնդանօթները իրարու ե - տեւէ գոռացին : Այդ ազդանշան մը եղաւ Քրտերու համար, որոնք սարսա - փելի գոռում գոչումով սկսան հրա - ցանները կրակել : Բայց անոնց արձա - կած գնդակները բլուրի փէշերուն իսկ չէին հասներ : Հակառակ ատոր անոնք անընդհատ կը չարունակէին կրակել : Թնդանօթի գնդակները անախորժ վը - զզոցով մը անցան բլուրի վրայէն ու խրուեցան սարալանջի կակուղ հողին մէջ :

Ֆէտայիները լուռ մնացին :

Հրացաններու տրաք - տրոքոցի մէջ երկրորդ անգամ մըն ալ գոռացին թն - դանօթները : Ռումբերը բլուրի առջեւ հողի մէջ խրուեցան՝ փոշիի ամպեր բարձրացնելով : Զօրս կողմէն գնդակ - ներու կարկուտ մը կը տեղար բլուրի ուղղութեամբ :

Երբ երրորդ անգամ գոռացին թն - դանօթները, ռումբերը չառաչելով բլուրի գագաթը զարկին՝ հողի եւ քա - րի կտորներու անձրեւ մը թափելով ֆէտայիներու գլխուն : Ճիշդ այդ պա - հուն կանոնաւոր զօրքը, հետեւակ եւ ձիաւոր Քրտերը, որոնց թիւը հետ - զհետէ աճելով առնուազն երկու հա - զարի հասաւ, ամէն կողմէ վրայ տը - ւին : Գարնան հեղեղ մը ըլլար կար - ծես, որ հունէն դուրս ելլած՝ խօլա - կան թափով կ'առաջանար :

Ֆէտայիներու բլուրը գերեզմանա - տան մը նման լուռ եւ անշարժ կը մը - նար :

Թնդանօթները անընդհատ կը գո - ռային : Քրտերը կը մօտենային՝ ան - վերջ կրակելով : Հազար քայլի վրայ էին: Բազմութիւնը ալիք ալիք կը մօ - տենար, ձիաւորները առջեւէն, իսկ հետեւակները անոնց ետեւէն : Կը թուէր թէ ոչ մէկ ուժ կրնար կասե - ցնել անոնց առաջխաղացումը :

Բլուրը կը չարունակէր լուռ մնալ :

Հրացաններու ռմբիւնէն աւելի Քը - տերու աղաղակներն ու հայհոյանք - ները լեցուցած էին օդը տեւական գո - ռոցով մը : Վեց հարիւր քայլի վրայ կը գտնուէին արդէն : Զգալի տարա - ծութիւն մը առաջացեր էր ձիաւորնե - րու եւ հետեւակներու միջեւ, երբ կը - կին լսուեցաւ Ուրանցի Յակոբի սու - լիչին ձայնը :

Կարծես թէ յանկարծ դժոխքի դու - ները բացուեցան : Թնդանօթներու եւ Քրտերու հրացաններու գոռոցին մի - ացաւ մօսին հրացաններու մետաղական չոր ձայնը : Ֆէտայիներու համազար - կերը իրարու կը յաջորդէին այնքան արագ, որ կարծես գարնան անկտրուկ որոտում մը լինէր : Յարձակողներու առաջապահները իրար անցան :Շատե - րը տապալեցան, սկսան ետ ու առաջ չարժիլ : Բազմաթիւ ձիեր ինկան . ո - մանք առանց ձիաւորի գլուխնին վեր տնկած, աջ ու ձախ սկսան փախչիլ : Հոս ու հոն սպաննուածներու դի - ակներ կ'երեւէին, իսկ վիրաւորները փորսող տալով կ'աճապարէին ետ քաշուիլ :

Նիկոլի տասնեակը հրացաններու կրակը կեդրոնացուցած էր հեծելա - գունդի այն մասին վրայ, որ քրտա - կան հոծ բազմութեան մը գլուխը ան - ցած՝ ուղիղ ճակատէն կը յարձակէր բլուրին վրայ : Հակառակ դեղեւող չարքերուն, հեծելագունդի երիտա - սարդ սպան, սուրը քաշած, գունդի առջեւէն կը քշէր իր ձին՝ անձնական օրինակով քաջալերելով հետեւորդ - ները :

— Տօ, Յակոբ, գնդակ մը հաս - ցուր,— պոռաց Նիկոլը :

Մեր Քանաքեռցի Յակոբը, որ դա - զանի մը կատաղութեամբ կը կռուէր՝ բոլորովին մոռցած անօթութիւնը, խմբի լաւագոյն նշանաձիգն էր, Նի - կոլի կանչը լսեց եւ վայրկեան մը յարձակողները դիտելէ վերջ, ձիաւոր - ներու մէջէն ջոկեց սպան ու նշան բռ - նելով հրացանը արձակեց : Երիտա - սարդ սպան, յանկարծ սուրը ձեռքէն բաց թողնելով, թեւերը տարածեց ու թաւալգլոր ինկաւ ձիէն, չանթահար - ուածի նման : Ձիաւորները, որոնք չորս հարիւր քայլի վրայ էին, կանգ առին, ու վայրկեան մը տատամսելով ձիերու գլուխները դարձուցին ու սը - րարշաւ հեռացան, հետեւակներն ալ ետեւէն :

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

քական մրցակցութիւնները, արաբական եղբայրութեան դաշինքը մեծապէս կը նպաստէ Արեւելքի խաղաղութեան պահպանման: Ներշնչուած՝ Լոնտոնէն, այս համաձայնութիւնը պսակումն է քանի տարիէ ի վեր թափուած ճիգերուն, որոնց ոգիները դրաւ գնդ. Լօրէնս:

Դաշնագիրը կը տրամադրէ ամէն դիւրութիւն ընծայել Եէմէնի, որպէսզի միանայ համաձայնութեան: Արդէն մասնաւոր յօդուածով մը դաշինքը բաց կը ձգուի բոլոր արաբական երկիրներուն համար: Պայմանաժամն է տասը տարի, բայց կրնայ երկարաձգուիլ:

Կաթոլիկ եկեղեցին կը տրտնջայ Գերմանիոյ մէջ

Կիրակի օր անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Միւնիխի Ս. Միքայէլ եկեղեցին, իր հաւատարմութիւնը յայտնելու համար արքեպիսկոպոս Ֆաուլհապէրի, Պապին Թագադրութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ: Արարողու-թիւններէն վերջը արքեպիսկոպոսը քարոզ մը խօսելով, բացէ ի բաց քննադատեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը. ըսաւ թէ կառավարութիւնը դրժած է 1933ին Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագիրը (Քոնքորտա), որ ստորագրուած էր կատարեալ ազատութեամբ: «Մինս կառավարութիւնները ի՞նչպէս կրնան վստահիլ Գերմանիոյ դիւանագէտներու խօսքին կամ հաւատալ թէ Գերմանիա պիտի գործադրէ իր դաշնագիրը, երբ ազատօրէն ստորագր-ուած այս համաձայնութիւնը չի յարգուիր: Բարձր պաշտօնատար մը վեր-ջերս դիտել կուտար թէ Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագիրը հինցած է եւ վերաքննութեան կը կարօտի: 1933ին մենք անոր պէտք ունէինք վստա-հութիւն հաստատելու համար: Այս ընթացքը շատ կը նմանի այն մարդուն ըրածին որ կ'ամուսնանայ հարուստ օտարականի մը հետ, եւ յետոյ, երբ Գերմանուհիներ առնելը նորոյթի կարգ կ'անցնի, կը ճամբէ իր օտար կինը: Անշուշտ Քոնքորտան ամուսնութիւն կամ համաձայնութիւն չէ, բայց եւ այն-պէս հանդիսաւորապէս կնքուած դաշնագիր մըն է որ չի կրնար դրժուիլ մէկ վայրկեանի մէջ: Եթէ Քոնքորտան խզուի, մենք գիտենք որ բոլոր նպատակները պիտի դադրին: Բայց կաթոլիկ քահանայի մը համար Քոնքորտան թոշակի խնդիր չէ: Մենք անօթի չենք մնար առանց պետական նպաստի»:

Արքեպիսկոպոսը իր քարոզը սկսաւ կարդալով Քոնքորտային պայման-ները եւ մէկ-մէկ յիշեց թէ որոնք խախտուած են: Ահաւասիկ այդ խախ-տումները.— Ազատութիւն պաշտամունքի.— Ազատութիւն Վատիկանի եւ իր եպիսկոպոսներուն, ինչպէս եւ քահանաներու եւ եպիսկոպոսներու յարաբե-րութեանց.— Պահպանում կաթոլիկ դպրոցներու.— Պահպանում մայրապետ-ուսուցիչներու՝ կաթոլիկ դպրոցներու մէջ:

Հաւատացեալները յուզումով լսեցին այս քարոզը:

Ալեքսանտրէթի համաձայնութեան դէմ

Արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպօս մասնաւոր ունկնդրութեան ըն-դունեց Սուրիոյ վարչապետը՝ Ճէմիլ Մէրտան պէյ եւ ներքին նախարարը՝ Սաատուլլահ Ճապրի, որոնք Փարիզ եկած են, բողոքելու համար Ալէքսան-տրէթի համաձայնութեան դէմ: Երկու նախարարները Պ. Տէլպոսի հետ քըն-նեցին զանազան քաղաքական խնդիրներ որ կապ ունին այդ համաձայնու-թեան հետ:

Անգլիոյ եպիսկոպոսները կուսակից զինաթափման

Անցեալ շաբթու Լոնտոնի մէջ գումարուած եպիսկոպոսական բարձր ժո-ղովը, ի մէջ այլոց, քուէարկեց հետեւեալ կարեւոր որոշումը.— Ժողովը կ'ընդունի եւ կը հաւանի, թէ կառավարութիւնը իրաւունք ունի զօրաւոր, սպառազէն ույժ մը պահելու, ինչպէս խորհրդարանը արժան համարած է, նկատի ունենալով կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Ժողովը այն հա-մոզումը ունի, թէ որքան ատեն որ այս քաղաքականութիւնը շարունակել հարկ ըլլայ, պետութեան քրիստոնեայ քաղաքացիները պէտք է զէնք կրեն հայրե-նիքին ծառայութեան համար: Այս գլխաւոր որոշումին կցուած է յաւելուածա-կան մաս մը, այն միտքով թէ այդ որոշումը տրուած է քրիստոնէական հա-ւատքին սկզբունքին վրայ:

— Անկէ առաջ եկեղեցին 1935ին խաղաղութեան գաղափարին համար տուած էր իր որոշումը: Քաղաքական ներկայ ընդհանուր կացութիւնը կը պարտաւորէ զայն այս անգամ իր որոշումը բարեփոխել: Անգլիոյ Արհեստակ-ցական Միութիւններու պետը, Էրնէսթ Պէվին, օտար մամուլին ի պատիւ տր-ուած հացկերոյթին առիթով, պաշտօնապէս յայտարարեց թէ բոլոր Միու-թիւնները համամիտ են բրիտանական սպառազինութիւններուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ նորածին զաւակառատը տասքին մկրտութեամբ ստացաւ 12 անուններ: Այս բարերաստիկ առթիւ, որոշուեցաւ ընդհանուր ներում շնորհել թեթեւ յանցանքներու համար, իսկ ծանր պատիժները կրճատել:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ 70 երիտասարդ Հրեաներ քարերով, բիրերով եւ եր-կաթ ձողերով յարձակեցան Հրէական գործակալութեան կեդրոնին վրայ, ներդաղթի վկայականներ պահանջելով: Ցուցարարները ջախջախեցին պա-տուհանները, եւ բակը նետեցին 6 գրի մեքենաներ, հեռաձայնի գործիքները եւ կարասիները: Ոստիկանութիւնը միջամտելով ձերբակալեց 37 հոգի, բոլորն ալ անդամ՝ վերաքննութեան կուսակից Հրեաներու կուսակցութեան:

ԼԻՈՆԻ մէջ, գնդ. տը լա Ռօքի սարքած միթինկին առթիւ ընդհարումներ պատահեցան ձախակողմեան հոսանքներու հետ: Երկու ոստիկաններ վիրաւոր-ուեցան, մէկը ծանրապէս: Ձերբակալուեցան 12 ցուցարարներ, որոնց մէկը՝ օտար կին մը՝ ապտակ զարկած էր ոստիկանի մը:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ սաւառնելով Վիէննայի վրայ, զանազան նը-շաններ գծեց եւ յետոյ անհետացաւ: Շատեր կ'ըսեն թէ մուրճ-մանգաղ էր ի-րենց տեսածը, իսկ ուրիշներ կեռ Խաչի կը նմանցնեն:

ԶՕՐ. ԿԷՕՐԻՆԿ, Փրուսիոյ վարչապետը, Վարշաւա գնաց երէկ, եւ պիտի մնայ քանի մը օր, քաղաքական խնդիրներ քննելու համար: Գլխաւոր օրակար-գը Տանցիկի խնդիրն է:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Լիոնի վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 փետր. հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՆԻԷՌ—ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ԱՐԱՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին,
149bis Ave. d'Argenteuil, Asnières
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ,
1 Bld. Carnot, Alfortville
Սինէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայերէնի յիշատակարան մը, Ջիկանօ (տրամ) հայերէն տառերով եւ Շարլօի զաւեշտը:

Մուտք մեծերու 3 ֆր., մինչեւ 10 տարեկան փոքրիկներու 1 ֆր.

Պ. Միհրան Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Եսայեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Եսայեան, Պ. Վահրամ Եսայեան, Պ. Կարապետ Գույումճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Մ. Գույումճեան և զաւակունք սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, մեծ մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿ. ԿԻՒԼԻՆԻԱ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ փետրուար 13ին, 54 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, չորեքշաբթի (17 փետր-ուար) առաւօտեան ժամը ճիշդ 11ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, Rue Jean Goujon, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Վէրսայլ, 55, Rue de la Paroisse, ուր տեղի պիտի ունենայ երկրորդ արարողութիւն մը: Հանգուց-եալին մարմինը պիտի ամփոփուի Վերսայլի Սէն Լուի գերեզմանատունը:

Մանիշակ եւ Միքայէլ Էնեղեանները, իրենց զաւակներով յայտնում են բարեկամներին եւ ծանօթներին, առաջինները իրենց սիրելի եւ անմոռանալի աղջկան, իսկ վերջինները իրենց թանկագին քրոջ՝

ԳՈՀԱՐԻԿԻ

վաղաժամ եւ ողալի մահը, որ տեղի ունեցաւ այսօր ժամը 1ին, (Typhus abdominulis) կարճատեւ եւ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 15 յունուար ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին իրենց տնից դէպի Ս. Սարգիս եկեղեցին, իսկ թաղումը այնտեղից աղ-գային գերեզմանատուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մարտ 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3–12
Salle Poissonnièreի մէջ, **7 Rue du Faubg. Poissonnière**
Երաժշտական եւ թատերական ճոխ բաժիններով.
ԺԱԶ — ՊԻՒՖԷ
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին երկրորդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 21 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին,
Café Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet, Métro Cadet
Դասախօս՝ ՏԻԿ. ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Նիւթ՝ Նոր օրերու հայ հերոսը (ըստ ազգական երգերու)
Մուտք 3 ֆր. սուրճը եւ խմորեղէնը միասին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պոմոնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէի
Շաբաթ, 20 փետրուար, երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ, 10 Պուլվար տէ Մարկըրիտ:
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ՄՈՒՏՔԸ 4 ՖՐԱՆՔ:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔը Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի
27 փետր. շաբաթ երեկոյ
Սիրայօժար մասնակցութեամբ ծանօթ ուժերու
Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ, ՊՈՄՕՆԻ ԵՒ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ
Բեմադրութեամբ ԱԲԵԼԵԱՆ եւ ԱԴԱՄԵԱՆ թատերախումբերու
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**
ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին,
Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկրիթ:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Bar Internationalի թատերասրահին մէջ:
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին,
Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse:
Կը մասնակցին՝ ՕՐ. X, Պ. Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ, ՔԷՉԷՃԵԱՆ, ԹԱԴԵՈՍԵԱՆ, ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ԹԻՒԹԵԼԵԱՆ, ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, ՊՕՂՈՍԵԱՆ, Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, ԱՅԻՆԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ եւլն.:
Տոմսերու գիներն են՝ Պոմօն 4 ֆր., Պուլ. Օտտօ 5 եւ 4 ֆր., Մարսէյլ 5 եւ 4 ֆր:

ՀԱՆԴԷՍ—ՑԵՐԵԿՈՅԹ Կարտանի մէջ

ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆԻ 41րդ ԵՒ ՓԵՏՐ. 18ի 16րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ—Դուման» խումբի կողմէ
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
տեղի կ'ունենայ 21 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին
դաշնակցութեան տան մէջ (կարտան):
Գեղարուեստական ճոխ բաժին (երգ, արտասանութիւն եւլն.)
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Հովանաւորութեամբ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
եւ Նախագահութեամբ Պ. ԱՐՄ ՊՐՈՒՍԹԷՐԻ
կիրակի 28 փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէսգիշեր,
Aéro-Club de Franceի սրահներուն մէջ,
6 Rue Galilée, Métro Boissière
Նուագախումբ **Fernand Bouillon, Attractions**.
Պրիճի սեղաններ:
Մուտք՝ 15 ֆր., ուսանողներու՝ 10 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
Հաւըրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ
20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս:
ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ,
8 Rue Bossuet, Paris (10e)
Métro Poissonière կամ Gare du Nord
Գեղարուեստական բաժին: Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով:
ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ
մուտք՝ կիներու 5 ֆր., այրերու՝ 7,50 ֆր.:

Առաջին Տարեկան Հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի – լէ - Մուլինոյի Մասնաճիւղի դպրոցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ: 26, Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.
գիներ՝ 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր., փոքրերու 1 ֆր.:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ Ազատ Արուեստագէտներու Միութեան կողմէ, վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին՝ Café Voltaireի մէջ, Place de l'Odéon, մէթրօ Օտէօն: Կը խօսի Պ. Zdanevitch, նիւթ՝ Les édifices circulaires de l'Arménie: Նկարներու ցուցադրութիւն շարժանկարով:

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ

Զ. Ո. Մ. Մարզականի վիճակա-խաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը. — 66, 12, 197, 113, 108, 31, 98, 80, 60, 147, 122, 8, 111, 20, 1, 84, 119: Մին-չեւ ապրիլ 15 չառնուած պարգեւները կը մնան Միութեան: Դիմել Պ. Խա-չէրեանի, 60, Rue Bouffier, Valence:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի 18 Փետր. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, rue de Lille, Paris.
Դասախօս՝ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Արփիար Արփիարեան

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԹԵԼԵՓՈՆԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՏՈՒԱԾՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI 18 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3349

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐԵՐԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Ապստամբութիւնները հետեւանք են հալածանքի եւ բռնութեան: Կը ծնչես՝ կը պայթի:

Մրագրուած ըլլան թէ տարերային, ապստամբութիւնները կը յաջողին միայն այն ատեն, երբ իրենց հետ ունին զանգուած, գոնէ անոր բարոյական վարկը, եւ նշանախօսք մը հարազատ ու կենդանի: Այլապէս, եթէ բանակներ իսկ հօսին կոնակէն, երկար չի կրնար տեւել հմայքը: Այն ատեն լուծ մը հաստատուած կ՚ըլլայ ուրիշ լուծի մը տեղ, իր կարգին պայթելու համար, պատեհ ժամուն:

Երբ կը խօսինք փետրուար 18ի մասին, պէտք է միշտ աչքի առջեւ ունենանք անոր հիմնական պատճառը,— բռնակալութիւն մը սանձակոտոր եւ հարստահարութիւններ գազանաբարոյ, չատ մը պարագաներու մէջ՝ Թրքաբարոյ:

Մնացեալը երկրորդական է: Ժողովուրդը գլուխ չի վերցներ լուծի մը տեղ ուրիշ լուծ մը հաստատելու համար: Ան առնուազն սփոփանք, մեղմացում կը փնտռէ: Եւ անշուշտ հակառակ պարագան ալ կը նախատեսէ.— ձախողանք, վրիպում կամ յուսախաբութիւն: Ու կը նախատեսէ, նաեւ, հետեւանքները, նոյնիսկ յաջողութեան պարագային:

Որ եւ է ապստամբութիւն, ըմբոստացում կամ քաղաքացիական կռիւ մարգահանդէս չէ, վերջապէս: Բայց երբ դանակը ոսկորին հասած է, մարդիկ այլեւս շատ բարակը չեն փնտռեր:

Մահը աչք առած չէ՞ին անոնք որ կը կռուէին Թրքական ահռելի բռնակալութեան եւ քրոնիկ ջարդերուն դէմ, այլեւս չտեսնելով ուրիշ ճար, ոչ ներսէն, ոչ ալ դուրսէն:

Թող չըսեն թէ բանտարկութիւնները, աքսորները, գնդակահարութիւնները, հարստահարութիւններն ու օրէնքի կարգ անցած թալանները հալածանք ըլլալէ կը դադրին, եթէ գործադրուին խաչապաշտ կամ բոլշեւիկ բռնակալներու հրամանով, նոյնիսկ հարազատ եղբօր ձեռքով:

Տարիներ առաջ, ցարական իշխանութիւնը փորձեց կողոպտել Կովկասի հայ ժողովուրդին դպրոցական եւ եկեղեցական հարստութիւնները: Ուրիշ խօսքով՝ խորտակել անոր ինքնուրոյն կերպարանքը, մշակոյթը, ապագան եւ մէջտեղը ձգել միայն բանուոր հօտ մը:

Ժողովուրդը չհանդուրժեց, գլուխ վերցուց քրիստոնեա՛յ, խաչապա՛շտ, հայասէ՛ր Ռուսին դէմ, եւ արդարութիւն պահանջեց: Պահանջեց բոլոր միջոցներով: Եւ երբ աղերսը, օրինական դիմումը, բոլոր պաշտօնական ձեռնարկները ձախողեցան, դիմեց միակ ելքին.— դիմադրութիւն եւ ինքնապաշտպանութիւն:

Եւ անոնք որ կը կարծէին թէ այս ժողովուրդը միայն վերը Աստուած, վարն ալ Կաթողիկոս մը ունի, նախ փրփրեցան, յետոյ ցնցուեցան, ի վերջոյ տեղի տուին յորդահոսան ալիքին առջեւ:

Փետրուար 18ն ալ այսպէս պէտք է բացատրել, անկախ՝ իր կազմակերպութեան մանրամասնութիւններէն կամ ելքէն:

Ո եւ է մէկուն համար գաղտնիք չէ Հայաստանի առաջին կարմիր իշխանութեան ստեղծած կացութիւնը: Կատարեալ դժոխք, որուն առջեւ նոյնիսկ բոլշեւիկներ սարսուռ զգացին: Եւ իրազեկներ կը պնդեն թէ Թիֆլիսի մէջ իսկ ծրագրուած էր տեւ կանչել կարգ մը հայ բոլշեւիկ ղեկավարներ, երբ տեղի ունեցաւ ապստամբութիւնը:

Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութիւններ յիշել, պատկերացնելու համար սարքուած արհաւիրքը,— այն ալ պատերազմի աւերներէն խորապէս ցնցուած, միշտ հալածական եւ հացի ոտքի կանգնած ժողովուրդի մը գլխուն:

Տառապանքը եւ յուսահատութիւնը աննկարագրելի խորութեան մը հասած էին մանաւանդ անոր համար, որ, չատերը եթէ ոչ փրկութիւն, գոնէ չօշափելի բարիք մը, սփոփանք մը կը սպասէին նորեկներէն, բայց տեսան ճիշդ հակառակը,— ահ ու սարսափ մը որ ամէնէն թթու հակաբոլշեւիկն իսկ չէր կրնար երեւակայել:

Կարճ - դանակը ոսկորին հասած էր: Այս մասին վճիռ՝ կը նշանակէ ոտքի տակ առնել ամբողջ ժողովուրդի մը տառապանքը:

Եւ արդէն, այն օրերուն, չկար որ եւ է հոսանք, որ դատապարտած ըլլար ըմբոստացումը: Ընդհակառակն, ամէնէն պահպանողականներն անգամ, ռամկավար - ժողովրդական, հայրենասիրական պարտականութիւն համարած էին կրակ ու բոց թռուցիկներ տպել եւ կամաւորներ հաւաքել:

Եւ իրողութիւն է որ բան մը փոխուեցաւ, այդ օրերուն, իբրեւ հետեւանք համաժողովրդական պոռթկումին:

Շարժումը ձախողեցաւ, ինչ որ զարմանալի չէ, նկատի առնելով պարագաները: Ի վերջոյ ռուսական կարմիր բանակն էր որ Երեւան կ՚արշաւէր, եւ ոչ թէ անոր ապաւինած հայկական խառնիճաղանճը:

Բայց եւ այնպէս, յուսակտուր ժողովուրդի մը ցասումը արձագանգեց մինչեւ Թիֆլիս եւ Մոսկուա, եւ Լէնինը ինք հարկ դատեց նոր մարզպան մը ղրկել Երեւան, չափաւորութեան եւ խոհեմութեան յորդորներով:

Ու կատարուեցան փոփոխութիւններ որոնք չունին առնել տուին:

Ժողովուրդին ուզածը չէին այդ փոփոխութիւնները:

Կարելի էր ըսել թէ անոնք տեսակ մը հեդնութիւն կը կազմէին ժողովուրդի անյատակ տառապանքին եւ թափուած արիւնին առջեւ: Բայց եւ այնպէս, որոշ գոհացում տալու իրողութիւնն իսկ դատապարտութիւնն էր կատարուած սարսափներուն: Մոսկուան ինքն ալ հաստատեց թէ կարելի չէ անվերջ խաղալ անճար ժողովուրդի մը համբերութեան հետ:

Այսպէս պէտք է դատել փետրուար 18ի խորհուրդը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄԸ Կ՚ԱՐԳԻԼՈՒԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ 27 ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ

Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովը երեքշաբթի օր վաւերացուց մասնաւոր յանձնախումբին ծրագիրը, որ կը տրամադրէ չաբաթ կէս գիշերէն սկսեալ արգիլել օտար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա: 27 պետութեանց պատուիրակները որոշումը անմիջապէս հաղորդեցին իրենց կառավարութեանց: Նոյնիսկ Փորթուկալ, որ կարգ մը վերապահումներ յայտնած էր, առարկութիւն չըրաւ Թուականի մասին:

Գալով Սպանիոյ ծովեզերեայ եւ ցամաքային սահմաններու հսկողութեան հարցին, դեռ չէ կարգադրուած, թէեւ յանձնախումբը առաջարկած էր այդ գործողութիւնն ալ կատարել մարտ 6էն սկսեալ: Մասնաւորապէս Փորթուկալ կը դժուարացնէ այս գործը, արժանապատուութեան խնդիր յարուցանելով: Եթէ ցամաքային հսկողութիւնը գործադրուի, միջազգային քննիչներ պիտի տեղաւորուին Սպանիոյ փորթուկալեան սահմանին վրայ: Փորթուկալ այս պարագան անարգանք մը կը նկատէ իր ազգային պատիւին համար, եթէ նոյն իսկ Ֆրանսա քննիչներ ընդունի իր հողին, իսկ Անգլիա՝ Ճիպրալթարի մէջ: Չէզոքութեան յանձնախումբը խորապէս ազդուած ըլլալով Լոնտոնի Փրանսական դեսպանին վերջին ազդարարութենէն, այլեւս տրամադիր չէ լսելու Փորթուկալի առարկութիւնները: Կ՚ըսուի թէ մեծ պետութիւնները ճնշում պիտի բանեցնեն, որպէսզի համակերպի:

Մրագրուած հսկողութեան առթիւ, ամէնէն աւելի գործ պիտի բացուի Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ: Կ՚ըսուի թէ Փորթուկալ ինքն իր գլխուն չի գործեր, այլ կը ներշնչուի Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն: Բայց կը յուսացուի համոզել զայն, մարտանաւերու ցանց մը չարելով իր ծովեզերքին վրայ:

Ընդունելով արգիլել կամաւորներու առաքումը, իւրաքանչիւր պետութիւն իր մասին միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, համաձայն երկրին օրէնքներուն: Անգլիա արդէն գործադրել սկսած է հին օրէնք մը, որ կը տրամադրէ բանտարկութիւն եւ ծանր տուգանք: Ֆրանսա դեռ մէկ ամիս առաջ քուէարկեց մասնաւոր օրէնք մը, որ կառավարութեան լիազօրութիւն կուտայ անհրաժեշտ պատիժները տնօրինելու: Տարակոյս չկայ թէ նորէն բազմաթիւ օտարականներ միջոց պիտի գտնեն Սպանիա երթալու, իբրեւ կամաւոր: Բայց պիտի դադրի շոգենաւերով լեցուն կամաւորներու առաքումը ռուսական, գերմանական եւ իտալական նաւահանգիստները: Կ՚ըսուի թէ աւելի քան 50,000 օտարականներ կը կռուին Սպանիոյ մէջ:

Ֆրանսայի ներքին նախարարութիւնը արդէն միջոցներ ծրագրած է, չաբաթ գիշեր իսկ արգիլելու համար կամաւորներու մեկնումը Փրանքօ-սպանիական սահմանագլուխէն: Հաւանական է որ հանրապետութեան նախագահը այսօր կամ վաղը ստորագրէ համապատասխան հրամանագիրը: Բացի սահմանային հսկողութենէն, ֆրանսական ոստիկանութիւնը մօտէն պիտի հետեւի կամաւորներու զինուորագրութեան կեդրոններուն, ամբողջ երկրին մէջ:

Օրինագիծ գիներու բարձրացման դէմ

Ազգ. տնտեսութեան եւ ներքին գործերու նախարարները արդէն մշակած են օրինագիծ մը, որ խիստ միջոցներ կը տրամադրէ գիներու բարձրացման եւ չարաշահութեան դէմ: Օրինագիծը նախարարական խորհուրդին պիտի ներկայացուի այս շաբթու:

Մինչեւ հիմա նահանգային յանձնախումբերը տնօրինութիւններ կը կատարէին գիներու բարձրացման գործողութենէն վերջը: Օրինագծին տրամադրութեամբ, այսուհետեւ անհրաժեշտ է նախ արտօնութիւն ստանալ, իսկ արտօնութիւնը պիտի տրուի միայն այն ատեն երբ օրինաւոր համարուի բարձրացումը: Մէկ խօսքով, կառավարութիւնը կը վերակենդանացնէ 1916ին գործադրուած օրէնք մը, որ միեւնոյն ատեն կը ծառայէր զսպելու չարաշահութիւնը: Կառավարութիւնը պիտի ջանայ հսկողութեան տակ առնել մանաւորապէս անհրաժեշտ նիւթերու գիները:

Օրինագիծը շատ խիստ պատիժներ կը նախատեսէ յանցաւորներուն համար: Ի հարկին հրապարակաւ պիտի յայտարարուի յանցաւոր առեւտրականին անունը, պիտի սահմանուի մէկ ամիսէն մէկ տարի բանտարկութիւն եւ 16էն մինչեւ 100,000 ֆրանք տուգանք (ոսկեդրամ): Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի երկու միջոցներ, սանձելու համար գիներու բարձրացումը, 1.— Իջեցնել մաքսատուրքերը, 2.— փոփոխել բաժնեցուցակի դրութիւնը:

*** Երեսփ. ժողովը 217ի դէմ 365 ձայնով լիազօրութիւն տուաւ կառավարութեան, մաքսային տուրքերու կարգադրութեան համար:

«Մաքրագործում» Ծայր. Արեւելքի մէջ

Ծայր. Արեւելքի խորհրդային պաշտօնաթերթը, «Աստղ Խաղաղական ովկիանոսի», կը հաստատէ բազմաթիւ հրեայ գործիչներու ձերբակալութիւնը Պիրոպիճանի շրջանին մէջ: Այդ հրէական ինքնավար շրջանին նախագահէն զատ, ձերբակալուած են ուրիշ երեւելիներ, հետեւեալ ամբաստանութիւններով.— Ոճրային կապակցութիւն օտարներու հետ (անշուշտ Ճափոնցիներ).— Հրէական ազգայնականութիւն.— Քանդիչ գործունէութիւն փոխադրութեանց եւ կառուցումներու մէջ.— Խափանում Հրեաներու ներգաղթի՝ եւրոպական Ռուսիայէն Պիրոպիճան:

Խորհրդային իշխանութիւնը Պիրոպիճանի «Հրէական Տունը» հաստատեց 1928ին, մրցելու համար Պաղեստինի հետ որ Մոսկուայի համար կը կազմէ զինուորական խարիսխ մը բրիտանական աշխարհակալութեան: Շրջանին «ան-կախութիւն» շնորհուեցաւ Ստալինեան սահմանադրութեամբ: Թէեւ Պիրոպիճան նոյնքան ընդարձակ է որքան Ֆրանսա եւ ունի սքանչելի կլիմայ, բարեբեր հող, գեղեցիկ արօտավայրեր եւ անտառներ, ինչպէս եւ հարուստ հանքեր, հազիւ 8000 Հրեաներ հաւանեցան երթալ հոն հաստատուիլ 1936ին: Հակառակ ապահարկութեան եւ լայն փոխառութեանց, նախընթաց տարիներու մէջ ալ պատկերը աւելի փայլուն չէր:

Նոյնքան խիստ մաքրագործում կատարուած է նաեւ Սախալին կղզիին մէջ, ուր բազմաթիւ նախկին Թրոցքիականներ աքսորուած էին 1928ին:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԹՂԹԱՏԱՐԸ կանոնաւորաբար պիտի բանի Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ, յառաջիկայ նոյեմբերէն սկսեալ: Ամերիկեան կառավարութիւնը 150,000 անգլ. ոսկի յատկացուց իբրեւ նպաստ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱԽՈԽԵԱՆԻ ՇԻՐՄԻՆ ԱՌՋԵՒ

Մօտ 10 տարի առաջ, Մախոխեան ՅԱՌԱՋի խմբագրատունն էր եկած:

Թափանցիկ մարդու մը կը նմանէր, բիւրեղի նման թափանցիկ,— ճիշդ ինչպէս մարմին մը, որուն մէջէն կ՚անցնին ճառագայթները՝ երբ արեւին բռնես: Ալեւորո՞յթը թէ արեւին հետ իր բարեկամութիւնը,— այդ գոյնը տուեր էին իրեն:

Առաջին իսկ խօսակցութենէն՝ հասկցայ, որ կը հետեւի նորահաս սերունդին գրական փորձերուն,— պըսպղուն անուններու սիրահարը չէր: Ու դիտել կուտար, որ յետպատերազմեան հայ գրական սերունդը աւելի շատ նկարչական շնորհք ունի քան երաժշտական կամ իմաստասիրական:

Աւելի վերջ, ՄԵՂԵԴԻՆերու ընթերցումին առիթով կը գրէր.— Ահա նոր բանաստեղծութիւնը ամբողջովին նըկարչութիւն ու երաժշտութիւն դարձած:

Իբրեւ ՀԱՅ – ԲՈՅԺի ընթերցող, կը գրէր թէ բժշկութիւնը, այդ խորհուրդ գիտութիւնը, բանաստեղծութիւն է դարձած կամ վէպ, ընթերցումը հաճելի:

Շատ կը սիրէր ՅԱՌԱՋը, անոր թարմութեան, երիտասարդութեան, աւշառատ արտայայտութիւններուն եւ գեղապաշտ խմբագրութեան համար: Վերջերս կը գրէր թէ Փարիզ պիտի գայ եւ երկու Շ.երուն արմաղան պիտի բերէ երկու կտաւ իր ստեղծագործութիւններէն:

×

ՅԱՌԱՋի խմբագրապետը հին ծրագիր մը ունի.— Գաղութներուն, ինչպէս եւ Ֆրանսայի գաւառներուն նըւիրել մէկ մէկ բացառիկ թիւ, այդ թիւերուն մէջ դնելով հայ ժողովուրդը իր շինութիւններով, աշխատանքով, կազմակերպութիւններով եւ նիւթական ու մտաւորական անունով, առատ նկարներով զարդարուած:

Անցեալ ամառ, երբ արձակուրդի գացի Մարսէյլ, միտքս դրեր էի պատրաստել ՅԱՌԱՋի Մարսէյլի թիւը, յետոյ անցնիլ Նիս, այցելութեան երթալ մեր մեծ ծովանկարիչին, մեծարանքի թիւ մը պատրաստելու համար Մախոխեանի փառքով լեցուն:

Ծովը եւ բարեկամներս տարին հովին տուին այդ ծրագիրս,— հիմա ո՛րքան կ՚ափսոսամ, որ ուրիշ ժամանակի թողուցի այդ ծրագիրը:

×

Իրմէ նկարներ ունիմ, որոնք կը պատմեն սքանչելի ներշնչումը մեծ տարերքին,— ծովո՛ւն, անեզրութեան, անհունութեան, հեղուկ երկնքին, խորհրդագեղ շարժումին, տաւերային զայրոյթին:

Մենք, ցամաքի ժողովուրդ, ինչո՞ւ այսքան կը սիրենք ծովը: Հայկեան հանճարը, որուն բոցավառիլը Թէոդոսիոյ կամ Տրապիզոնի մէջ պատկած մըն է եւ ոչ թէ հրաշք մը ցեղապատմական enracinementի, չեմ գիտեր ինչո՞ւ այսքան կը սիրէ ծովը, Արարատեան բարձրաւանդակէն հեղեղի պէս վար կը թափէ, դէպի Միջերկրական կը հոսեցնէ իր ժողովուրդը:

Տնտեսական պայմաններու մղո՞ւմ միայն, ըսէր Մարքս:

Օ՛ զօրութիւնը իմացական թռիչքին, որ կենսաբանական երեւոյթ մըն է անհունապէս փոքր աշխարհին մէջ, այլ հոգեբանախօսական երեւոյթ մը մարդկային պատմութեան մէջ,— անզսպելի եւ անտեղիտալի, մի՞թէ կը սխալիմ, ո՛վ պանծալի Քաղդէացիներ:

Բայց հայ ժողովուրդը կը սիրէ ծովը՝ ծաւի գոյնին գեղեցկութենէն ու ներշնչումէն անկախ, ծով անուանելով իր լիճերը, իր բանաստեղծներուն (Գողթանի գուսաններէն մինչեւ Ալիշան) երգել տալով ջուրերու թագաւորութիւնը, որովհետեւ ծովը երկունքն է մտքին, խոյանքն է իմացականութեան, թռիչքն է ստեղծագործումին, ճիշդ ինչպէս կը ճախրէ, կը սաւառնի մրրկահաւը հորիզոնին անհունութեան մէջ:

Ո՞վ աւելի իրաւունք ունի, քան մենք, հոգիով ճախրելու, մտքով ազատ թեւաբախումներ կատարելու՝ երբ բիրտ իրականութիւնը կապտած է մեզ:

Ծո՛վ, ծո՛վ, ծո՛վ,— խորան ազատութեան, խորհուրդ յաւիտենականութեան, ներշնչարան վերանորոգ ստեղծագործութեան, վկայարան ցամաքի ունայնութեանց, ըմպանակ լուսահեղեղի: Եւ արդ, դուն, մեծ նկարիչդ Մախոխեան, որ ծովուն փառքը պատմեցիր մեզի, ինչպէս երբեմն Գողթնցիք ծովուն երկունքը կ՚երգէին մեր նախահայրերուն, ի՞նչ կ՚ուսուցանես մեզի.

— Սիրել ստեղծագործութեան ազատութիւնը, մտածման խորասուզումը անհունութեան մէջ:

Եւ այն հաւատքը թէ կը վերստեղծուի՛ ինչ որ կը քանդուի, ինչպէս ծովը իր զայրոյթին մէջ կը խորտակէ, կը փշրէ բայց յետոյ կը շինէ ու-լեծուփ եւ արեւաշուրթ մահիճը, ուր յաւերժահարսեր կը պառկին:

Ես այդ իմաստութիւնն է որ կը կարդամ գործիդ մէջ, Մախոխեա՛ն, մեծ արուեստագէտ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՔԱՂԱԾ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տարագիրներու զինուորագրութեան մասին

Պ. Մակլաքով, ռուս տարագիրներու կոմիտէին նախագահը, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին, պատասխանելով «Փոսլէտնիա Նովոսթի» թերթին հարցումներուն.—

«1923ի օրէնքը, որ կրկնուեցաւ 1928 մարտ 31ին, կը տրամադրէր զինուորական ծառայութեան կանչել, համապատասխան նոյն դասի Ֆրանսացիներու բոլոր անոնք որ կ՚ապրէին Ֆրանսայի մէջ եւ որ եւ է ազգութեան (հպատակութիւն) չէին պատկաներ: Օրէնքին համաձայն անոնք պիտի ծառայէին «օտար գունդերուն» մէջ: Բացառութիւն կ՚ըլլար անոնց համար (համաձայն 12 յօդուածի), որոնք ցանկութիւն կը յայտնէին հպատակ դառնալու:

Երբ այդ օրէնքը հրատարակուեցաւ, մեզմէ ո եւ է մէկը չէր մտածեր թէ պիտի գործադրուէր մեզի հանդէպ: Խորհրդային իշխանութիւնը տակաւին չէր ճանչցուած եւ մենք կը կոչուէինք Ռուսեր: Մինչեւ 1935 ռուս տարագիրները ոչ միայն ենթակայ չէին այդ օրէնքին տրամադրութեանց, այլեւ եթէ ուզէինք կամաւորապէս մտնել ֆրանսական բանակին մէջ, մեզ կը մերժէին, համաձայն 3րդ յօդուածի առաջին կէտին, որ կ՚ըսէ թէ խաղաղութեան ատեն ֆրանսական բանակին մէջ կրնան ծառայել միայն Ֆրանսացիները եւ հպատակ դարձած օտարները: 1935 դեկտեմբեր 4ին միայն հրատարակուեցաւ զինուորական նախարարին բացատրականը, որով ռուս տարագիրները եւս նկատուեցան «հպատակութիւն չունեցողներ» եւ այդ պատճառաւ ենթակայ զօրակոչի:

Հետաքրքրականը եւ հրահանգիչը այն է, որ սոյն բացատրականին պատճառ դարձած են երկու ռուս գաղթականներ: Անոնք դիմած են զինուորական նախարարին, փափաք յայտնելով մտնել ֆրանսական բանակին մէջ եւ չեն ընդունուած իբրեւ օտարականներ: Ասոր վրայ անոնք բացատրած են թէ իրենք «ազգութիւն» չունին եւ ուրեմն ենթակայ են 1928ի օրէնքի տրամադրութեան: Այս առիթով զինուորական նախարարութիւնը հարցում ուղղած է արտաքին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՓՈՐՁՈՒԱԾ ԼԱՐԱԽԱՂԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Միլանոյի հանդիպումը չափազանց շատ խօսեցուց իր մասին։ Եւրոպական մամուլը, անխտիր, զբաղեցաւ անով։ Ու կը զբաղի տակաւին։ Հակառակ ատոր, սակայն, նոյն այդ մամուլը դեռ չկրցաւ ընդհանրական եզրակացութիւն մը գտնել մէջտեղ։ Ի՞նչ էր եղած այդ հանդիպումին արդիւնքը։ Կողմերէն ո՞րը ինչ նպատակէ առաջնորդուած՝ յղացեր էր զայն։ Չիանօ եւ Ր. Արաս ի՞նչ ծալքեր էին քրքրած։ Եւ, վերջապէս «տեսակէտներու նոյնութիւնը» կամ «տարակարծութեանց չգոյութիւնը», զոր ջանացին պաշտօնապէս հաղորդել, ո՞րքան կը համապատասխանէր իրականութեան։

Փորձեցէք վերլուծել Միլանոյի տեսակցութեան մասին լոյս տեսած բոլոր յօդուածները, ու պիտի մխրճուիք աւելի անել ճամբու մը մէջ։

Զինակցութեան առաջարկ, — Նեղուցներու պայմանագիրը ստորագրելու համաձայնութիւն, Թուրքիան՝ Սովետներէն անջատելու ձգտում, ուշադրութեան կեդրոնացում Կովկասի վրայ։

Ո՞րն է իրականը ասոնցմէ, ու ո՞րն է լուծումը։ Դժուար է պատասխանել, անշուշտ։ Կը խորհինք, սակայն, որ ներելի է պրպտումի փորձ մը՝ Միլանոյի լուսաւոր մշուշին մէջ, գտնելու համար մղիչ ազդակները այդ հանդիպումին, հետեւապէս եւ՝ տաբերքն ու կարելիութիւնները անոր։

Հարկ է, թերեւս, փարատել, նախ, շփոթութիւն մը։ Հանդիպումէն առաջ այն կարծիքը քշուեցաւ առաջ, թէ Մուսոլինի կ'ուզէ հաշտեցողութեան գալ Թուրքիոյ հետ՝ լրացնելու համար Հռոմ - Լոնտոն Միջերկրականեան համաձայնութիւնը։ Ասիկա տրամաբանական չէր, անշուշտ։ Կասկած չի կրնար ըլլալ թէ՝ Հռոմ ու Լոնտոն, բանակցած ատեն, խօսած են նաեւ Թուրքիոյ մասին։ Մոնթրէօ, Անտալիա եւ առ հասարակ արեւելեան Միջերկրականը անպայման երկար զբաղեցուցած է զիրենք։ Վասնզի, ամէն անգամ որ Իտալիա որոշումներ ստորագրած է, 1915էն ի վեր, Անգլիոյ հետ, Անտալիան դրած է օրակարգի։ Այս անգամ յաւելեալ հող մը կար, — Նեղուցներու պայմանագրութիւնը, որ իտալեւթրքական խնդիր չէ, այլ ռուսեւմիջերկրականեան։ Եւ որովհետեւ մինչեւ Միլանոյի հանդիպումը իտալեւթուրք յարաբերութիւնները լաւ չէին նաեւ ... զեկոյցով, ապա ուրեմն բնաւ ըմբռնելի չէր, որ անգլեւիտալական համաձայնութեան հետ կապ ունեցող խնդիրներու մասին Իտալիան խօսէր Թուրքիոյ հետ, երբ Անգլիան՝ Մոնթրէօյէն ինչպէս նաեւ Իտալիոյ դէմ Միջերկրականեան ուխտէն ասդին՝ այնքան մօտեցած է Թուրքիոյ։

Ասկէ զատ, այլ եւս պարզ է, որ Միլանոյի հանդիպումը արդիւնք է Էնկիւրիի ցանկութեան, որուն համար անշուշտ, նախապէս շօշափումներ կատարած է Հռոմը։

Ուրեմն, եթէ մենք խնդրին մօտենանք Իտալիոյ կողմէ կանխորոշ յարդարումի մը եւ Թուրքիոյ կողմէ յանկարծակի համաձայնութեան մը անկիւնէն, մասամբ քակած կ'ըլլանք այն հանգոյցը, որ իրարու կապեց, գոնէ խօսակցութեան ձեւին տակ, Իտալիան ու Թուրքիան։

Եթովպիոյ ամբողջական գրաւումէն ու Սպանիոյ ներքին կռիւներուն արտասպանիական տարողութիւն ըստանալէն կամ տրուելէն վերջ, Իտալիա՝ Գերմանիոյ հետ իր մերձեցումին տուաւ միջազգային տրամադրով քաղաքական գործակցութեան մը բնոյթը։ Այդ տրամադրը, որ կը սկսէր զօրաւոր Ֆրանքոյի «մայրաքաղաքէն», երկարեցաւ մինչեւ Թոքիօ, իսկ կեդրոնական Եւրոպայի ու Պալքաններու մէջ սիստեմաթիկ գործունէութեան մը վերածուեցաւ։

Փոքր Համաձայնութիւնը փաստօրէն փլաւ՝ իրմէ առաջ տապալելով Թիթուլէսքուն ու Նէվթինչը։ Պալքանեան ուխտը անուն մը մնաց միայն, Պելկրատի եւ Սոֆիայի վերջնական զուգադիպութեամբ։ Կը մնար, ուրեմն, — Ֆրանսայէն զատ, — Թուրքիան անջատել Ռուսիայէն։

Գերմանիոյ տնտեսական կապը ի զօրու չէր այդ նպատակը իրականացնելու։ Եւ որովհետեւ Էնկիւրի տեւական մղձաւանջը ունէր եւ ունի՝ իտալական ցանկութեան մը Անտալիոյ վրայ, Հռոմի կողմէ, ուրեմն, մերձեցումի տրամադրութիւն մը կրնար մղել Էնկիւրին անմիջապէս ձեռք երկարելու։ Այդ օրերուն, ինչպէս կը յիշուի, Սանճաքի խնդիրը կար։ Ռուսիոյ երկու զինակիցները, Ֆրանսա եւ Թուրքիա, դարձեր էին հակադիր կողմեր։ Առիթը յարմարագոյնն էր։ Հռոմ նետեց ուռկանը՝ յայտնելով թէ ինք նպաստաւոր կերպով տրամադրուած է Թուրքիոյ պահանջին հանդէպ։ Էնկիւրի, որ փարանած էր պահ մը, հանդիպումի առաջարկ ըրաւ կամ հաւանութիւն տուաւ, երբ Ժընեւի մէջ չէր յաջողեր լեզու գտնել եւ Անատոլուի գործակալութիւնը Ֆէվզի Չաքմաքի ու Աթաթիւրքի երկարատեւ տեսակցութիւնները կը հաղորդէր ...

Ր. Արաս, ուրեմն, Իտալիոյ հետ խօսակցելու իր որոշումով, կը ձգտէր նեղել Ֆրանսան՝ զայն ստիպելու համար, որ զիջի Սանճաքի խնդրին մէջ։

Ճիշդ է, որ Ր. Արաս յաջողութիւն մը ունեցաւ Ժընեւի մէջ։ Բայց, չհասաւ իր նպատակին։ Թուրքիոյ մէջ կազմակերպուած խրախճանքները համապատասխան չէին ձեռք ձգուած արդիւնքին։ Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ։ Նախ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւական մասնաւոր կացութեան պատճառաւ։ Ու, երկրորդ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մասնաւոր շահերուն իբրեւ հետեւանք արեւելեան Միջերկրականի մէջ։ Սանճաքը մէկ մասն է հոգատարութեան ենթակայ սուրիական հողերուն։ Եթէ զայն անջատէին, խախտած պիտի ըլլային հաշտութեան դաշնագրի հողային պարագան, որով տուած պիտի ըլլային, ինչպէս կ'ըսեն, «դասական օրինակ մը» ու պիտի մղէին Գերմանիան որ զայն հիմք ծառայեցնէ եւ ուզէ իր նախկին գաղթավայրերը, քանի որ Սանճաքն ալ, իբրեւ նախկին թրքական հողամաս, Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութենէն կը հանուէր ու կը վերադարձուէր Թուրքիոյ։

Ահա այս բարդ պարագան էր որ Ֆրանսան ու նաեւ Անգլիան դրաւ Թուրքիոյ դէմ, իսկ այս վերջինը, կ'ըսէինք, իր դէմքը ուզեց դարձնել Իտալիոյ։ Թերեւս Հռոմը նախապէս ցանկութիւն յայտնած չէր։ Բայց այն պատճառները, զորս վերը թուեցինք, իրաւամբ կրնային ենթադրել տալ Էնկիւրիի թէ իր ցանկութիւնը մերժումի չի հանդիպիր։ Ուշագրաւ չէ՞ր, այս տեսակէտէն, այն պարագան որ Միլանոյի տեսակցութեան լուրը Ր. Արաս տուաւ Ժընեւի մէջ, իսկ իտալական մամուլը չհերքեց։ Թուրքիան, այս կերպով, կը բանար նախընթաց մը՝ դիրքեր բռնելու Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, ինչպէս ատենով օսմ. կայսրութիւնը կ'ընէր, Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ։

Եւ սակայն, ներկայիս այդ խաղը ունի լուրջ դժուարութիւններ, եւ Էնկիւրի անզօր է իր վէգը արծթելու։ Իրեն համար չափազանց հարկաւոր է, նախ, Իտալիոյ միացումը Մոնթրէօյի համաձայնագրին։ Եթէ ընդունինք պահ մը, թէ Միլանոյի հանդիպումին մէջ Իտալիա փորձած չէ Թուրքիան հեռացնել Սովետներէն, ստիպուած ենք ընդգծել, սակայն, որ Իտալիա կրկնակի պատճառներով լրջօրէն շահագրգռուած է Մոնթրէօյի համաձայնութեան այն յօդուածով, ըստ որուն Ռուսիա, Թուրքիոյ հաւանութեամբ, կրնայ իր նաւատորմը Միջերկրական իջեցնել։ Նախ որովհետեւ ինք Միջերկրականեան պետութիւն մըն է եւ կը ձգտի այդ ծովուն գոնէ արեւելեան մասին մէջ իր գերակշռութիւնը անխախտ պահել։ Երկրորդ՝ որովհետեւ Գերմանիոյ հետ հակաբոլշեւիկ պայքարի մըն է լծուած։

Ուրեմն, երբեք կասկած չկայ թէ՝ Միլանոյի տեսակցութիւնը, — որ առաւելապէս անուղղակի պատճառներու արդիւնք եղաւ, — լայնօրէն շօշափեց այդ կէտը։

Հանդիպումին առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ՝ «ոչ մէկ խնդիր կը բաժնէ իրարմէ երկու պետութիւնները» եւ թէ «անոնց միջեւ կրնան գոյութիւն ունենալ միայն փոխադարձ վստահութեան զգացումներ»։ Ընդունինք որ ամէն տեսակցութեան կը յաջորդեն այսպիսի զեկոյցներ։ Կը տեսնուի արդէն թէ անորոշ վանդակ նախադասութիւններ միայն կրցած է տալ այդ տեսակցութիւնը։ Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ ոչ Իտալիա կրնայ հրաժարիլ ռուսական նաւատորմը Տարտանէլէն ներս պահելու իր տեսակէտէն, ոչ ալ Թուրքիա կրնայ հրաժարիլ ու գոնէ ներկայ պայմաններուն մէջ, — Միջերկրականի մէջ ի հարկին ռուսական նաւատորմը իր հետ ունենալու իր պահանջէն։ Իրականին մէջ, ուրեմն, «փոխադարձ վստահութեան զգացումը», փոխադարձ անվստահութեան մը սիրալիր հաստատումին ամենաբնորոշ փաստն է։ Ասկէ պէտք չէ եզրակացնել, անշուշտ, թէ Իտալիա մօտաւոր ծրագիրներ ունի Անտալիոյ մասին։ Բայց թէ ունի ապագային համար եւ կը ջանայ զայն իրականացնել, — ոչ մէկ տարակոյս այդ մասին։

Հասկնալի է, միւս կողմէ, որ Հռոմ ուզած ըլլայ շլացնել Թուրքիոյ աչքը՝ Կովկասի մասին հեռանկարներ բանալով անոր առջեւ։ Բոլոր անոնք որ հեռաւոր կամ մօտաւոր հաշիւներ կ'ուզեն մաքրել Ռուսիոյ հետ ու կը մօտենան Թուրքիոյ, Կովկասը կը դընեն անոր առջեւ։ Ասկէ առաջ, միջազգային մամուլը գրեց նաեւ Ճափոնի կողմէ Թուրքիոյ եղած նման առաջարկի մը մասին։

Անկախ այն պարագայէն թէ ինչ է եղած Թուրքիոյ պատասխանը, Կովկասի մասնանշումը օտար մամուլին կողմէ (նոյն իսկ ենթադրութեան ձեւին տակ) ապացոյց մըն է, որ Էնկիւրի, միջազգային քաղաքական օրկաններու համոզումով, տրամադրութիւններ ու ծրագիրներ ունի Կովկասի մասին։

Կը հետեւի, այս բոլորէն, որ Միլանոյի հանդիպումը դրական ոչինչ կրնար տալ ու ոչինչ տուած է։ Մեր կարծիքով, Իտալիա, քանի ռուսական նաւատորմը Տարտանէլէն անցքի պարագան կայ, չի ստորագրեր Մոնթրէօյի համաձայնութիւնը։ Իսկ Էնկիւրին անկարող է ինքզինքը դուրս հանելու Մոսկուայի ուռկանէն ու թեւարկութենէն։

Մինչեւ ե՞րբ Էնկիւրի կը շարունակէ այդպէս մնալ։ Քաղաքական անկախութեան իր ձգտումը մղեց զինքը Մոսկուայի թեւերուն յանձնուելու հարկադրանքին։ Յաջողեցաւ։ Բայց այդ պետական անկախութիւնը իր հետ բերաւ քաղաքականութեան ենթակայութիւն մը։

Էնկիւրի, կը խորհին շատեր, ճարպիկ է։ Երբ Ռուսիոյ նժարը թեթեւնայ՝ ներքին տկարացումի թէ արտաքին ուժերու զօրացումին հետեւանքով՝ ան գիտէ յանկարծ դիրք փոխել եւ մէկն ըլլալ բերանը իւղոտողներէն։

Ճիշդ է։

Ճիշդ է, սակայն, եւ այն, որ օսմ. կայսրութիւնն ալ նոյնքան ճարպիկ էր, բայց իւղոտուելու ցանկութեան զոհեց իր հողերուն իւղոտ պատառները ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ «ՄԱՏԱՄ ՊՈՎԱՐԻ»ՆԵՐԸ

Ներկայիս գոյութիւն ունին երկու Մատամ Պովարիներ, — մէկը Կիւսթավ Ֆլօպէրի «Մատամ Պովարին», իսկ միւսը Կաստոն Պաթիի «Մատամ Պովարին»։

Եթէ երկու «Մատամ Պովարի»ներն ալ միեւնոյն ծագումը ունին եւ միեւնոյն կեանքը, իրարմէ կը զատուին սակայն հոգեբանական ճամբով։

Ֆլօպէր ուսումնասիրած է Էմմա Պովարիի պարագան, իբրեւ ջղային ախտաբանութեան առաջնակարգ մասնագէտ, իսկ Պաթի՝ իբրեւ ճարտար բեմադիր։

Յաճախ ըսուած է որ եթէ Էմմա Պովարի ստանար տարբեր դաստիարակութիւն մը, հաշտ՝ իր խոնարհ դիրքին եւ գեղջկական շրջանակին հետ, թերեւս շատ երջանիկ կեանք մը ունենար։

Իբրեւ բժիշկ խօսելով, սխալ է այդ կարծիքը։ Էմմա Պովարի հոգեխառնաւոր մըն է, կազմախօսապէս անհաւասարակշիռ։ Դաստիարակութիւնը եւ կրթութիւնը ոչինչ պիտի կարենային փոխել իր ջլախտին ճակատագրական զարգացման մէջ։ Ես տեսած եմ, — ինծի նման՝ ուրիշ բժիշկներ ալ տեսած են, — մանկամարդ աղջիկներ, որոնք գործաւորական խոնարհ խաւերու պատկանելով հանդերձ՝ դարձած են «Մատամ Պովարի»ներ։

Ուրիշներ ալ կը պնդեն թէ բժիշկ Պովարի իր միջակութիւնն էր, որ Էմման մղեց նետուելու դարպասողներու բազուկներուն մէջ։ Բայց Շարլ Պովարի այնքան ալ միջակ բժիշկ մը չէր։ Անպայման գիւղական իր միջավայրին մտաւորական մակարդակէն բարձր էր ան։ Եւ ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի Էմմայի ջլախտին զարգացման մէջ, ընդհակառակն նըշմարելով որ հոգեպէս հիւանդ է իր կինը, աշխատած է դարմանել զայն։ Ռուան առաջնորդած է՝ ցոյց տալու համար իր փրոֆէսէօրին, որուն ախտաճանաչութիւնը կ'ըլլայ «ջղային հիւանդութիւն մը»։

Տիկ. Մարկրիթ Ժամուա կարճ բայց ուշագրաւ յօդուածի մը մէջ, կը պնդէ թէ բոլոր կիներն ալ «Մատամ Պովարի»ներ են։ Կը ցաւիմ ըսելու թէ կը սխալի արուեստագիտուհին, որ այնքան լաւ կը մարմնացնէ Պաթիի մելամաղձոտ Էմմա Պովարին, եւ չեմ բաժներ իր տեսակէտը։ Պովարիզմը ջլախտ մըն է, ինչպէս պիտի հաստատեմ քիչ վերջ, եւ շատ քիչ են կիները, որ վարակուած ըլլան ջղայնութեան այդ մասնայատուկ ձեւով։

«Մատամ Պովարի»ները հազուագիւտ են։

Ի՞նչ է, ուրեմն, այն ջլախտը, որով վարակուած է Ֆլօպէրի Էմմա Պովարին։ — Մտային անհաւասարակշռութիւն։

Այսօր չէ որ հոգեբոյժները կը ճանօթանան մտային այլասերումի — խարխուլ մտային անհաւասարակշռութեան — տեսութիւններուն։ Ահա թէ ինչ կը գրէ Մանիան. —

«Այս անհաւասարակշռութիւնը հիմն է այլասերումին, ան է որ մեզի կուտայ իր այլազան ու բազմազան երեւոյթներուն բանալին։ Իր յարափոփոխ վիճակներուն խաբէական ձեւին տակ, այլասերումը մեզի կը յայտնուի իբրեւ տեսակ մը ձեռնախոյս պրոտէոս (յարափոփոխ մարդ)։ Պէտք է զայն ամուր բռնելու համար, ենթարկել խիստ վերլուծումի մը»։

Հաստատելու համար թէ գոյութիւն ունի մտային այլասերում մը, հարկ է մխրճիլ իւրաքանչիւր անհատի ծննդոց ծառին արմատներուն խորութեան մէջ։

Էմմա Պովարիի անցեալին մէջ կը գտնենք.

«Հայր Ռուոյի աղջիկն էր, քաղքցի աղջիկ մը։ Իր հանին հովիւ էր։ Ունէր զարմիկ մը, որ քիչ մնաց ոճրագատ ատեան ղրկուէր, վէճի մը մէջ բռնած իր եպերելի ընթացքին հետեւանքով»։

Հայր Ռուօ նորմանտացի մեծ ագարակապան մըն էր, բաւական լաւ հաւասարակշռուած։

Էմմա Ռուօ, ընդհակառակն, մանկութենէ եւ պատանեկութենէ սկսեալ, կը յայտնուէր իբրեւ արտառոց էակ մը։

Տակաւին շատ փոքր՝ սուտ չինելու մարմաջն ունէր, երազամոլ էր, եւ արդէն սկսեր էր մտային անհաւասարակշռութեան նշաններ ցոյց տալ։ Վէպին էջերը լեցուն են արտառոց նկարագրին նկարագրութիւններով։

Ֆլօպէր խիստ եւ մեթոտիկ վերլուծում մը կատարած է, այնպէս ինչպէս պիտի ուզէր Մանիան։

1850ին, այն շրջանին՝ երբ Ֆլօպէր սկսած է գրել իր գլուխ գործոցը, ապահովաբար չէր գիտեր թէ Էմմա մըտային անհաւասարակշռութեամբ վարակուած աղջիկ մըն էր։ Ծանօթ չէր այլասերումի տեսութեան, որ ծնունդ պիտի առնէր ու կազմուէր յետագային, ֆրանսացի մեծ յիմարաբոյժին, Մանիանի օրերուն։

Պարագաներու նկարագրութիւնը կը մնայ անփոփոխ, տեսութիւնն է որ կը փոխուի։ Մանիանի օրով, Էմմա Պովարիի պիտի տրուէր «մտային այլասերում, հոգեկան խոր անհաւասարակշռութեամբ, իր կեանքին եւ մտածումներուն մէջ անկարգութիւն» ախտաճանաչումը։

Ներկայիս, քիչ մը մոռցուած են Մանիանի տեսութիւնները, եւ Էմմա Պովարիի ախտաճանաչումը այժմ կը կատարուի համաձայն նոր տեսութիւններու։ Էմմա Պովարի սքիզոյիտ մըն է (սքիզոյիտ բարդ բառ մըն է կազմուած՝ անջատել եւ պատկեր բառերէն)։ Սքիզոյիտ կը կոչուի հոգեկան այն հիւանդութիւնը, որ կ'արտայայտուի իրականութեան հետ կենսական կապի պակասով, ձգտումով մը դէպի մենութիւն եւ երազամոլութիւն, — կեանքէ դուրս։ Սքիզոյիտները կ'ապրին «ընդմէջ երկրի եւ երկնի»։ Այժմ կարդացէք Ֆլօպէրի սա հրաշալի պարբերութիւնը «Մատամ Պովարի» վէպէն.

«Էակ մըն էր ուրիշներէն վեր, ընդմէջ երկնի եւ երկրի, ամպերու մէջ, գերիրական»։

Էմմա Պովարի կ'ապրի իր երազներուն եւ երեւակայութեան մէջ։ Պատուհանին ապակիներուն ետեւէն կը լսէ երգեհոնի մը ձայնը, վալս կը նուագէին, եւ «անվերջանալի պարանուագ մը կը դառնար իր գլխուն մէջ, ինչպէս պարուհի մը զորգի մը ծաղիկներուն վրայ նստած՝ իր մտածումը կ'ոստոստէր նուագին հետ, կ'օրօրուէր երազէ երազ, տխրութենէ տխրութիւն»։

Էմմա ժամերով կը խորասուզուի երազներու մէջ, երբ ինքզինք կը մոռնար իր խոկումներէն տարուած հետզհետէ աւելի իյնալով մենամոլութեան եւ տխրութեան մէջ։ Ճիշդ այսպէս է սքիզոյիտներուն ալ նկարագիրը։

«Հոգին լեցուն էր տենչավառութեամբ, կատաղութեամբ, ատելութեամբ։ Սիրահարած էր Լէոնի եւ մենութեան կը ցանկար, որպէսզի կարենար աւելի լաւ վայելել անոր պատկերը» ...

Երազամոլութիւն, ներամփոփ կեանք՝ երեւակայութեամբ հիւսուած, շրջապատին պատշաճելու անընդունակութիւն, քէնոտութիւն, ինքնամոլորութիւն, վերացում, — [illegible] յատկանշական կէտերը հին հեղինակներու սահմանած մտային անհաւասարակշռութեան, կամ արդի դասականներու սահմանած սքիզոյիտ նկարագրին։

Էմմա, որ այնքան պչրասէր է, ուրեմն այնքան անտարբեր կը դառնայ հանդէպ ամէն բանի, որ բոլորովին նէկլիժանսի կ'ուռայ ինքզինք։ Ֆլօպէր, իբրեւ նուրբ հոգեբոյժ, ամէն բան արձանագրած է, ապացուցանելու համար թէ Էմմայի մտային վիճակը բնականոն չէ։ Առողջ հոգիով մանկամարդ կին մը օրերով չի նստիր առանց հագուելու։

«Կը տժգունէր, սիրտի բաբախումներ կը զգար։ Շարլ տուաւ վալերիան եւ քափուրի լոգանք ընել յանձնարարեց։ Ինչ որ կը փորձէին, սակայն կը թուէր թէ աւելի շատ կը գրգռէին»։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Ֆրանսական դեսպանին հեռագիրը մեծ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Փեթերպուրկի մէջ։ Անմիջական հարեւանութիւնը Անատոլուի մէջ, եւրոպական մեծ պետութեան մը, ինչպիսին էր Ֆրանսան, Ռուսաստանին հաճելի չէր, բայց եւ այնպէս անհընար էր մերժել նաեւ համաձայնութիւնը Ֆրանսայի այդ հողերու մասին, նկատի առնելով այն չափազանցուած ախորժակը որ Ռուսաստանը յայտնած էր սկիզբները հողերու գրաւման առթիւ։

Խափանելու համար ֆրանսական ըսպառնալիքը, Ռուսաստան յիշեց Հայերը, զորս միշտ կը պահէր պահեստի՝ Թուրքիոյ մէջ կազմակերպելիք ամէն տեսակ սադրանքներու համար։ Արտաքին նախարարի օգնական Ներատովի յանձնարարութեամբ, նախարարութեան դիւանենակը հեռագրեց ռազմադաշտ, Սազոնովին, 2 մարտ 1915ին. —

«Խնդրեմ յանձնել նախարարին։

«Ֆրանսական զեկոյցին առթիւ Ա. Ա. Ներատով կը յայտնէ հետեւեալ մտածումները, — իր կարծիքով հարկ է յայտնել Ֆրանսացիներուն թէ Հայերը մեր ստացած տեղեկութիւններու համաձայն, կ'երազեն Մերսինի եւ շրջանի մասին, հայ բնակչութեամբ եւ այդ վայրերու միացումը ֆրանսական առաջադրած պահանջներուն, կրնայ հիասթափում յառաջ բերել Հայերու մէջ՝ Ֆրանսայի հանդէպ։ Անհրաժեշտ է այս առթիւ բացատրել Ֆրանսացիներուն, թէ մենք պարտք կ'ըզգանք իրենց ուշադրութիւնը հրաւիրել այս մասին, որպէսզի չկարենան մեզ մեղադրել թէ ժամանակին իրենց չենք հաղորդած Հայերու ցանկութիւնները։ Եզրափակելով Ա.Ա. Ներատով կը կարծէ, թէ անհրաժեշտ է յայտնել Ֆրանսացիներուն, որ եթէ իրենց համար անհրաժեշտ եւ կարեւոր կը համարին Մերսինի կցումը, մենք ի հարկէ չենք ընդդիմանար։ — ՊԱԶԻԼԻ»։

Յայտնելով պատրաստակամութիւն չխանգարելու ֆրանսական յաւակնութիւններուն Կիլիկիոյ մասին, ռուսական կառավարութիւնը լրջօրէն անհանգիստ էր, քանի որ հաւանական կը գտնէր Ֆրանսայի հաստատուիլը Կիլիկիոյ մէջ։ Այդ վախերը յառաջ եկած էին ոչ թէ հայկական ցանկութիւնները չիրագործուելուն համար, այլ ինչպէս պիտի տեսնենք յետոյ, կը վախնային որ մի գուցէ հանրապետական Ֆրանսան իր ազատասիրական աւանդութիւններով իրապէս Հայաստանի մէջ կը հաստատէր ազատ ինքնավար վարչաձեւ, ինչ որ ռուս կառավարութեան կարծիքով կրնար դառնալ քար գայթակղութեան կովկասեան ժողովուրդներու համար եւ կրնար յառաջ բերել լուրջ ազգային շարժումներ Կովկասի մէջ։ Այդ նպատակով որոշուեցաւ անգամ մը եւս փորձել ետ կեցնել Ֆրանսան իր Կիլիկեան պահանջներէն, սակայն զարտուղի ճամբաներով։ Ատոր համար, արտաքին նախարարութիւնը Փարիզ եւ Լոնտոն ղրկեց հայկական պատուիրակութիւն մը ղեկավարութեամբ յայտնի հայ հանրային գործիչ բժիշկ Յ. Զաւրիեւի, որուն Փարիզի մէջ պիտի միանար Նուպար փաշան։ Վերոյիշեալ պատուիրակութեան յանձնարարուած էր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ կատարել քարոզչութիւն ի նըպաստ մեծ Հայաստանի ստեղծման Կիլիկիոյ եւ Մերսինի հետ միասին։

Այս առթիւ արտաքին նախարարի օգնական Ներատով հեռագրեց Լոնտոնի եւ Փարիզի դեսպաններուն ապրիլ 4ին 1915ին (թիւ 1721). —

«Հայ գործիչ, ռուսահպատակ բժ. Զաւրիեւը, քաջածանօթ նախարարութեանս, կ'երթայ Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա, շահագրգռելու վերոյիշեալ երկիրներու կառավարութիւնները եւ հանրային կարծիքը ի նպաստ Հայերու ցանկութիւններու իրագործման։

Զաւրիեւ կը խնդրէ զինքը ծանօթացնել քաղաքական շրջանակներուն եւ հովանաւորել։ — ՆԵՐԱՏՈՎ»։

Հասնելով Փարիզ, բժիշկ Զաւրիեւ, ի հարկէ, ներկայացաւ Իզվոլսկիին, յանձնեց Փեթերպուրկի մէջ հաւանութիւն ստացած հայկական տենչերու ծրագիրը։ Այսուհանդերձ Իզվոլսկի որոշեց ստանալ հրահանգներ Սազոնովէն։ Ան մայիս 4ին, 1915ին թիւ 318ով հեռագրեց. — «Հոս եկած բժ. Զաւրիեւը ներկայացուց ինծի արտաքին նախարարութեան մէջ ունեցած իր խօսակցութեան եզրակացութիւնը։ Սոյն գրութեան մէջ, ի մէջ այլոց ըսուած է թէ Ռուսաստանը ցանկութիւն ունի Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ ստեղծելու ինքնավար Հայաստան մը։

Հայաստանի հողերը իբր թէ պիտի տարածուին ոչ միայն հայկական վիլայէթներու վրայ, այլ եւ Կիլիկիոյ իբրեւ նաւահանգիստ ունենալով Միջերկրականի վրայ՝ Մերսինը, մէջն ըլլալով ողջ Ալեքսանտրէթի ծոցը Նուրմուրթալըքի հետ միասին ... Խնդրեմ ինծի իմացնել թէ ճի՞շդ է որ վերոյիշեալ ծրագիրը հաւանութիւն է ստացած ձեր կողմէ եւ ի՞նչ սահմաններու մէջ ես հոս, պէտք է ջանամ ուժ տալ անոր։ Կիլիկիոյ վերաբերեալ կէտը շատ փափուկ կը թուի ինծի, քանի որ Ֆրանսան արդէն յայտնած էր այդ մասին իր կարծիքը։ — ԻԶՎՈԼՍԿԻ»։

Սոյն հեռագրի առթիւ Սազոնովի կողմէ տրուած պատասխանը շատ հըրահանգիչ է բոլոր անոնց համար որ կ'ուզեն հասկնալ իմաստը պարզ եւ հասարակ բառերու։ Սոյն պատասխանը գեղեցկօրէն կը վկայէ թէ Ռուսաստանի աւանդական ցանկութիւնները «պաշտպանելու» հայկական իղձերը որոնց այնքան խոր կերպով կը հաւատային եւ տակաւին կը շարունակեն հաւատալ կարգ մը հայկական քաղաքական շրջանակներ, ուրիշ բան եղած չեն ռուս կառավարութեան համար, եթէ ոչ հասարակ գործիք մը ռուսական աշխարհակալութեան իրականացման ծրագիրներու՝ Թուրքիոյ մէջ։

Ահա Սազոնովի 5 մայիս 1915, թիւ 2307 հեռագիրը Իզվոլսկիի. —

«Հայերու հետ եղած խօսակցութիւնները ունեցած են ակադեմական հանգամանք։ Մենք ոչ մէկ որոշ ծրագիր չենք թելադրած Զաւրիեւին։ Անոր խնդրանքն է եղած, նկատի ունենալով Հայոց իղձերը, տեսնել Կիլիկիան ապագայ Հայաստանի սահմաններուն մէջ։ Մենք ըսած ենք թէ ի վիճակի չենք այդպիսի առաջարկ պաշտպանելու, քանի որ Կիլիկիոյ մէջ ֆրանսական շահերն են գերիշխողը»։

ԹԱՄՊԻՑ ԵԼԵԿԽՈՍԻ

(3)

Վարդան Մախոխեան

— • —

ՆԻՍ.— Կոմիտասէն վերջ Մախոխ-եան… Երկու անփոխարինելի կո-րուստներ որոնք երկար, շատ երկար ժամանակի մը համար ջահը մարեցին հայ գեղարուեստի արդէն աղօտ եր-կինքին։ Երկու տիտաններ որոնց մա-հովը հայ միտքը կը զրկուի ծամա-նակակից իր ամէնէն փայլուն ներկա-յացուցիչներէն, երկուքն ալ անհաւա-սարելի, երկուքն ալ առաւելապէս սի-րելի, պաշտելի։

Եթէ առաջինը իր հայրենասէր եր-գերով ազգին ժամանակակից ամէնէն գեղեցիկ դէմքը եղաւ, Սրբարա-ժողովրդական դէմքը եղաւ, Արարատէն մինչեւ Փօնթըլիէռ ու՝ Անտէն ափերով հայրենիքի կարօտը անշէջ եւ վերադարձի հրաւէրը թրթռուն, Մախոխեան իր անուրանալի տաղան-դով եղաւ գեղարուեստական աշխար-հին հսկայ արտադրողներէն մին։ Վր-ձինը թաթխել անմահ երկու պա-տառներին մէջ, ճերմակը կապոյ-տին, կապոյտը ճերմակին խառնել՝ ձեւացնելու համար խորք մը որուն ձեռքը դպցնել իսկ կը զգուշանաս, նետել այդ ոչինչը կանդուն մը կտա-ւի վրայ՝ հոն մարմին տալ անոր, ուր եւ բանտարկել վեհափառ ովկիա-նոսը, անծայրածիր ու վայրագ, ձայն տալ անոր թաւալումներուն, ջուրը երեսէդ սրսկել սթափեցնելու համար քեզ երբ աչքերդ յառած հանճարին հմայքովը կը տարուիս եւ այսպէս հրաշալիք մը արտադրել ու նետել քաղաքակիրթ աշխարհի երեսին բսե-լու համար. «Ահաւասիկ ցեղիս տառ-քինութիւններէն մասնիկ մը, անիրաւ-ուած ազգիս բաժինը քաղաքակրթու-թեան ազնուացման համար», այս է-ղաւ դերը անզուգական վարպետին. ինչ մեծ գործիչ … Գեղարուեստա-կան աշխարհը պէտք է մեղի հետ լայ մահը անոր զոր «Le maître de la mer» կոչեց եւ որուն գլուխ-գործոցներով իր գեղեցկագոյն թանգարանները զարդարեց։

Հանգիստ իր ոսկորներուն եւ մը-խիթարութիւն իր վշտահար եղբօր։

Գ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

✕

Նկարչական ծանօթ քննադատ Ժորժ Ավրիլ, որ քանիցս դրուատալից յօդ-ուածներ նուիրած է Վարդան Մա-խոխեանի արուեստին, L'Eclaireur de Nice-ի մէջ կը գրէ.—

Երէկ տխուր լուր մը առինք,— նը-կարիչ Վարդան Մախոխեան մեռած է։

Ծագումով Հայ, Վարդան Մախոխ-եան ծնած էր Տրապիզոնի մէջ, 31 մա-յիս 1869-ին։ Ընդհ. պատերազմին վերջերը հաստատուեցաւ Նիսի մէջ։ Ամէն ամառ կը հեռանար Նիսէն, կը ճամբորդէր այլ ծովեզերքներ ուր կը-նար բանալ իր կտաւը, յետոյ կը վե-րադառնար մեր քաղաքը։ Մախոխեան շատ կը սիրէր Ֆրանսան, քանի մը տա-րի առաջ ֆրանսահպատակագրուած էր արդէն եւ միաժամանակ Պատուոյ լե-գէոնի ասպետի շքանշան ստացած։

Այս պատիւով կը նուիրագործուէր տաղանդ մը, որ ծանօթ էր արդէն եւ-րոպացի արուեստագէտներու, մեծա-րուած անոնց կողմէ։ Մախոխեան կը կրէր «ծովանկարիչ» տիտղոսը, եւ բո-լորովին արժանի էր այդ տիտղոսին, ոչ միայն իր փառաւոր տեսարաննե-րով, ծովէն առնուած, այլ եւ իր խոր ծանօթութեամբ ծովուն գայլուցքին ու ժպիտներուն։ Բնութեան առջեւ խոնարհ եւ համեստ, ան կ'աշխատէր պահպանել բնութեան հզօր իրապաշ-տութիւնը, միաժամանակ անոր վրայ կ'աւելցնէր իր անձնական յուզումը, որուն ամէնէն խորունկ յատկանիշնե-րըն էին մելամաղձոտութիւնը եւ խը-ռովքը։ Ներդաշնակ մելամաղձոտու-թիւնը բանաստեղծներուն, ազնուա-կան խռովքը մարդոց, որ կը բարձ-րանայ Ստեղծողին՝ ստեղծագործու-թեան մէջէն։ Մախոխեանի ծովանը-կարները թելադրական եւ հզօր էջեր են, որոնց տէրերը,— տոնց կարգին բազմաթիւ մեծ թանգարաններ,— կը հպարտանան իրաւամբ։

Անուրանալի վարպետ, օժտուած ճարտար արուեստով մը, ոչ մէկ տե-սարանական վարդապետութիւն ու-նէր, թելադրանքները կը ստանար միայն բնութեան հետ իր երկար եւ համբերատար հաղորդակցութիւննե-րէն։

Անվիճելի տաղանդով օժտուած այս նկարիչը, ուժեղ այս դէմքը, Վ. Մա-խոխեան, ընկերային իր յարաբերու-թիւններուն մէջ շատ համակրելի էր, ոչ ոք կը վիրաւորէր, եւ երբ օժան-դակութիւն մը կը կատարէր, կ'աշխա-տէր գաղտնի պահել։

Իր կորուստը խորապէս զգալի պի-տի մնայ գեղարուեստական շրջա-նակներուն մէջ։ Զայն պիտի ողբան իր բազմաթիւ եւ հաւատարիմ բարեկամ-ները, որոնք զինք կը շրջապատէին ի-րենց խոր հիացումով։

Փըթի Նիսուա թերթը իր կարգին կը գրէ.—

Խոր ցաւով իմացանք հռչակաւոր ծովանկարիչ Վ. Մախոխեանի մահը։

Նկարիչ էր եւ բանաստեղծ։ Զգա-յուն հոգի մը, բայց համեստ։ Կտա-կած էր որ իր թաղումը կատարուի մտերմական նեղ շրջանակի մը մէջ եւ մահը ծանուցուի թաղումէն վերջ մի-այն։

Յարգուեցաւ այդ կտակը, եւ մենք, Փըթի Նիսուա, թէեւ հինգշաբթի օր-ուընէ տեղեակ այս լուրին, լռեցինք։

Այս զգայուն հոգին հիմա կը հանգ-չի այն քաղաքին մէջ, զոր այնքան կը սիրէր։ Իր մարմինը ամփոփուած է, առժամաբար, ընտանեկան «թաղին» մէջ, մինչեւ որ օր մը վերջնապէս գե-տեղուի մասնաւոր դամբարանի մը մէջ, արժանի մեծ արուեստագէտի իր անունին։

Իմմա հիւանդ է իրապէս։ Ֆլօպէր նորը գիտող մըն էր, ճշմարիտ հո-գեբոյժ մը, Ռուանի հիւանդանոցին վիրաբոյժին արժանի զաւակը։

Իմմա պարբերափոխ ջղախտի տագնապներ ալ կ'ունենար.

«Կը չադակրատէր տենդավառ չա-տախօսութեամբ մը, բայց այս յափշ-տակութեան կը յաջորդէին թմրու-թեան յանկարծական պահեր, երբ կը կենար անխօս եւ անշարժ»։

ՏՈՔԹ. Գ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«Ց Ա Ռ Ա Ջ»Ը

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՀԱՆԴԷՍԸ

— . —

ՖԻԼԻՊԷ.— Փետրուար 7ին, Ֆիլի-պէի Մխիթարեանները, իրենց հիմ-նադրին՝ Մխիթար Աբբահօր ծննդեան 261րդ տարեդարձին առթիւ սարքած էին գեղեցիկ հանդէս մը։ Վարձուած էր քաղաքիս երկրորդ մեծ սրահը, ո-րուն 600է աւելի աթոռները գրաւուած էին ընտրեալ հասարակութեան մը կողմէ։ Ժամը ճիշդ 3ին սկսաւ հան-դէսը պուլկ. եւ ազգ. քայլերգներով, «Ծիծեռ Մարիցա» եւ «Մեր Հայրե-նիք», որ ունկնդրուեցան յոտնկայս։ Յաջորդեց Յ. Սինանեանի «Marche Méchithar»ը դաշնակի վրայ։ Վարժա-րանի 50 հոգիէ բաղկացած երկսեռ երգչախումբը ազգ. քայլերգներէն յե-տոյ՝ ղեկավարութեամբ Հ. Հէպոյեա-նի երգեց երկու ձայնով Մխիթարեանց եւ Վարդանանց նուիրուած երկու եր-գեր, Հայաստանի վրայ նոր երգ մը ու Տ. Զուհաճեանի «Երգ ուրախու-թեան»ը, որ հաճոյքով ունկնդրուե-ցաւ։

Իսկապէս հաճելի ժամանց մը եղաւ ներկաներուն համար յայտագրին 4րդ թիւը, որ կը կազմէր նուագներու ծաղկեփունջ մը։ 9 — 13 տարեկան 7 տղաք դաշնակի վրայ նուագեցին 4 ձեռքով դասական ու նորագոյն կտոր-ներ, արժանանալով ունկնդիրներու ջերմ գնահատանքին։ Արդարեւ անա-կընկալ մըն էր այս հանդիսականնե-րուն համար, զի փոքրիկներէն ոմանք հազիւ չորս ամսէ ի վեր, ուրիշներ 8 — 10 ամսէ ի վեր դաշնակի դաս առնել սկսած են Հ. Գր. Հէպոյեանի առաջնորդութեամբ։

Քանի մը արտասանութենէ վերջ՝ վեց աշակերտներու կողմէ յաջողու-թեամբ բեմադրուեցաւ «փորձութեան ժամը», ներկայ ժամանակէն առ-նուած բարոյալից թատրը, որ խոր տպաւորութիւն ըրաւ ունկնդիրնե-րուն վրայ։ Ասոր յաջորդեց՝ վարժա-րանի տնօրէն Տօքթ. Հ. Համազասպ Ոսկեանի բանախօսութիւնը՝ «Մխի-թարայ ցաւերն ու վշտերը» որ իր հա-մառօտ բայց կուռ բովանդակու-թեամբ լաւ ընդունելութեան արժա-նացաւ։ Ոգեւորութիւնը կրկնապատ-կուեցաւ, երբ մանչերէ կազմուած 26 հոգինոց խումբ մը ներկայացուց յայ-տագրի 8րդ թիւը՝ Հնդկական պարը, հնդիկ տարազով ու երգով։

Յայտագրի վերջին թիւը կը կազմէր «ծաղիկներու պարը» (պուլկարերէն), որ նոյնպէս մեծ յաջողութեամբ ներ-կայացուցին վարժարանի 9 — 14ամ-եայ աշակերտուհիները։

Հանդիսականները բաժնուեցան ջերմ տպաւորութեամբ։

Թղթակից

ԾԻԾԱՂ

Մայրը.— Տղաս եկուր երեսդ ձեռ-քերդ լուամ որ մաքուր ըլլաս։

Տղան.— (Որ չէր ախորժեր լուաց-քէն) Մայրիկ, երանի թէ գիս սեւա-մորթ ծնած ըլլայիր, երկուքս ալ այդ ձանձրութենէն կ'ազատէինք։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (ԿՈՉ)

== ○ ==

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նկատելով որ գա-ղութներու մէջ ցրուած պատանիները մեծ մասամբ դպրոց չեն տեսած, կամ կիսատ ձգած եւ գործի մտած են, եւ կամ օտար դպրոց կը յաճախեն, ան-հրաժեշտ է նախ արթնցնել անոնց հայկական գիտակցութիւնը։

ՆՊԱՏԱԿ.— Հ. Յ. Դ. Պատ. Միու-թեան նպատակն է մղում տալ հայ պատանիներու բարոյական, մտաւոր եւ ֆիզիքական զարգացման, ազգա-յին եւ քաղաքական դաստիարակու-թեան։

ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐ.— 1. Իրենկնային դասաւանդութիւններ կազմակերպե-լով, հայ պատանիներուն պիտի տը-ուին հայերէնի եւ Հայոց պատմու-թեան, Հայաստանի աշխարհագրու-թեան դասեր։

2. Մեր պատանիները պէտք է սոր-վին շարքային ցուցադրական եւ ա-ռողջապահական մարզանքներ։

3. Խնամով կազմակերպուած պրօ-սանքներու շնորհիւ (արշաւ, բանա-կում, շարժանկար, մանկական ներ-կայացում եւն.) հայ պատանիներ պի-տի ուրախանան, զուարթ օրեր պիտի ապրին, արդիական պահանջներու համաձայն։

4. Պատանիներու յատուկ զրոյցնե-րու, դասախօսութեանց եւ ընթերցա-նութեան միջոցով, պատանիներու մտաւոր զարգացումը պիտի հորաց-ուի։

5. Մեր պատանիները ամէն երեք ա-միսը անգամ մը, ենթակայ են բժշկա-կան քննութեան։

Դիմել Տահլիկեան Ակումբ, 3 ռիւ Էքլիփս։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

— • —

Սուրիական թերթերը կը գրեն.—

Հիւսիսային Սուրիոյ Քիւրտերը յայտարարութիւն մը հրատարակեցին պարզելով իրենց դիրքը սուրիական կառավարութեան հանդէպ։

Յայտարարութիւնը կ'ըսէ.—

«Այն օրէն ի վեր երբ Ալեքսանտրէ-թի խնդիրը սեղանի վրայ դրուեցաւ կարգ մը գրգռիչներ մամուլի մէջ եւ հրապարակաւ կը տարածայնեն թէ քիւրտ պարագլուխներ ժողովներ կը գումարեն սահմանագլուխին վրայ Թուրքեւքրտական դաւադրութիւն մը կազմակերպելու եւ նոյն հայրենիքին մէջ տարակարծութիւններ ստեղծելու համար։ Արդ, բարձրաղաղակ կը յայ-տարարենք ի լուր աշխարհի թէ հա-ւատարիմ կը մնանք սուրիական հայ-րենիքին, բայց կը դատապարտենք քիւրտ պարագլուխներու դէմ գործ-ուած գրգռութիւնները, ընտրութիւն-ներէն առաջ թէ վերջը։

«Ինչ կը վերաբերի այն երեւակայա-կան անցուդարձերուն որոնց մասին կը խօսի սուրիական մամուլը, յայ-տարարելով թէ գողութիւններ, ոճիր-ներ ու թալաններ կազմակերպուած են քիւրտ պարագլուխներու ղեկավա-րութեամբ, անոնք չափազանցուած են եւ անսովոր հանգամանք մը չունին։

Որովհետեւ Քիւրտ Տաղը միշտ նման եղելութեանց թատերավայրը դարձած է անցեալին մէջ։

«Եթէ ուզէին, Քիւրտերը կրնային բանի ուժով իրենց վրէժը լուծել հու-րի ու արեան մէջ խեղդելով ամբողջ Քիւրտ Տաղի շրջանը։ Սակայն անոնք բնաւ չեն մտածած այդ մասին։

«Այժմ կոչ կ'ուղղենք սուրիական ժողովուրդին՝ չհաւատալ երեւակա-յածին տարաձայնութեանց, մանա-ւանդ որ ներկայիս աւելի քան ան-հրաժեշտ է հայրենիքի բոլոր տարրե-րուն միութիւնն ու սերտակցութիւնը ի խնդիր ներքին կազմակերպման եւ անկախութեան։

«Արաբները պէտք է լաւապէս ըմ-բռնեն թէ Քիւրտերը հայրենիքի պա-հըն են, զինուորն ու պաշտպանը մի-աժամանակ»։

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՆՀԱՇՏ ԵՆ

— • —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 փետր.).

— «Յունաստանի եւ մանաւանդ Եգիպտոսի Դաշնակցականներու եւ Ռամկավարներու համերաշխութեան ձեռնարկները չափազանց անհանդս-տացուցած եւ վրդոված կ'երեւին Պոսթընի Ռամկավար թերթի խմբա-գիրները, որոնք չեն ալ կրնար ծած-կել իրենց բուռն դժգոհութիւնը այդ առթիւ։ Անոնցմէ մէկը նոյնիսկ այն-քան հեռու կ'երթայ, որ «աղետալի տկարութեան եւ արդարասիրութեան պակասի» հետեւանք կը նկատէ Եգիպ-տոսի եւ Յունաստանի իր ընկերներու համերաշխութեան զոյգի փորձերը։

Քանի մը ամիս առաջ, երբ ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայա-ցուցիչ Գարեգին սրբազանը փորձեց Ամերիկայի մէջ ոչ թէ համերաշխու-թիւն առաջ բերել, այլ գէթ եղած ե-կեղեցական պառակտումը վերցնել, Պոսթընի ռամկավար նոյն խմբագիր-ներն էին որ ըմբոստացան այդ փորձի դէմ, գրգռիչ, անհաշտ կոչեր ու յօդուածներ հրատարակեցին եւ ան-փառունակ կերպով պարտութեան մատնեցին Գարեգին Սրբազանը։ Ան-կէ քանի մը ամիս յետոյ Եգիպտոսի համերաշխութեան առթիւ Պոսթընի ռամկավար թերթին բռնած դիրքը ցոյց կուտայ անգամ մը եւս, թէ անոր խմբագիրները անուղղելի մարդիկ են եւ մինչեւ այսօր ալ որ եւ է գնով չեն ուզեր հրաժարիլ իրենց պառակտիչ ընթացքէն։

Աններելի միամտութիւն պիտի ըլ-լար հարկաւ ո եւ է անկեղծ գաղափա-րական չարժանիք փնտռել այս ըն-թացքին մէջ, քանի որ երեխաներուն իսկ պարզ պէտք է ըլլայ թէ այդ ըն-թացքը վնասակար է ազգային շահե-րուն համար։ Ուրիշ առթիւ ըսած ենք արդէն, թէ Խորհրդային գաղտնի ոս-տիկանութիւնը իր գործակալներու միջոցով չարաչուք դեր մը կը կատա-րէ մեր գաղութի ներկայ պառակտու-մին մէջ։ Սակայն, առկէ զատ ան-կասկած, խոշոր դեր մը կը կատարէ նաեւ ռամկավար չէֆերու անհատա-կան կամ խմբակցական հաշիւը եւ ցա-ւագարութեան հասած ատելութիւնը դէպի Դաշնակցութիւնը։

Այլ եւս գաղտնիք չէ, որ ասկէ չորս-հինգ տարի առաջ ռամկավար կուսակցութիւնը Ամերիկայի մէջ հո-գեվարքի մէջ էր։ «Պայքար», «Հ. Կոչնակ»ի նման տնտեսական ծանր ճգնաժամ կ'ապրէր եւ փակման կամ կրճատման վտանգի առջեւ կը գտնը-ւէր։ Թերթին դատապարտելի դիրքը հայ ազգային եռագոյն դրօշակին դէմ, ինչպէս եւ պառակտիչ ընթացքը հայ եկեղեցիի գործերուն մէջ ընդհա-նուր վրդովմունք եւ դժգոհութիւն է-ին առաջ բերած։ Եւ եթէ չըլլար Ղե-ւոնդ արք.ի անակնկալ սպանութիւնը, այսօր Ամերիկայի մէջ ռամկավար կազմակերպութիւնը հաւանաբար հա-սած պիտի ըլլար Հնչակեաններու տը-խուր վիճակին։

Սակայն, յիշեալ ցաւալի սպանու-թիւնը ժամանակի մը համար յետաձը-գեց ռամկավարներու քայքայման ըն-թացքը՝ անոնց ձեռքը «բարոյական դրամագլուխ» մը դնելով՝ կիրքեր ու նախապաշարումներ գրգռելու, դիւ-րահաւատներու եւ միամիտներու ա-տելութիւնը Դաշնակցութեան հան-դէպ հրահրելու եւ այդ կերպով իրենց շուրջը համակրանք ստեղծելու հա-մար։

Այսպէս էր որ ռամկավարները յա-ջողեցան ժամանակաւորապէս վերա-կենդանացնել իրենց մեռնող կազմա-կերպութիւնը, քանի մը տասնեակ հա-մակիրներ շահիլ, հոս ու հոն քանի մը քլուպներ բանալ եւ պարահանդէսներ սարքելով ու վիճակահանութիւններ ընելով ալ փակման վտանգէն ազատել իրենց թերթը։

Արդ՝ որովհետեւ ռամկավար չէֆե-րը այս բոլոր «շահերը» շահեցան եկեղեցին պառակտելու, Դաշնակցու-թեան դէմ անհաշտ կռիւ եւ պոյքոթ ընելու միջոցով, անոնք կարծած են այն սխալ համոզումը, որ որքան աւե-լի երկար շարունակեն իրենց այս պառակտիչ ընթացքը, այնքան աւելի երկար պիտի կարենան քարշ տալ ի-րենց ողորմելի գոյութիւնը։

Այս է այն բուն հաշիւը, որ կը ստիպէ ռամկավարները չհետեւելու Եգիպտոսի եւ Յունաստանի իրենց աւելի փորձուած ու հեռատես ընկեր-ներու օրինակին։ Հաշիւ մը, սակայն, որ ապահովաբար ծանր յուսախաբու-թիւններ պիտի պատճառէ իրենց շատ չուտով»։

ԾԻԾԱՂ

— Ձեր աչքերը շատ զօրաւոր են։
— Ինչէ՞ն հասկցաք։
— Այն օրէն ի վեր որ ինծի հա-րիւր Ֆրանք փոխ տուիք, մէկ քիլո-մեթր հեռուէն զիս կը տեսնէք։

Տէր եւ Տիկին Վ. Պապիկեան կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց անդրա-նիկ զաւակին՝ ԱՐՏԱՇԷՍ-ԱԼՊԷՐ-ՄԻՀՐԱՆի։

Այս առթիւ 25 ֆրանք կը նուիրեն Վալանսի Զ. Ռ. Մ. մարզականին։

Վալանս, 13 փետր. 1937

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (204)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Ռազմիկներու օղակը, որ այնքա՜ն վտանգաւոր կերպով նեղցեր էր բը-լուրի չորս կողմը, արագութեամբ սկսաւ լայնանալ, մինչ տղաքը անընդ-հատ կը շարունակէին կրակել։

— Տղաք, ետեւէս, ու Գէորգը դիր-քէն դուրս ցատկելով՝ բլուրն ի վար վազեց, Նիկոլն ու տասնեակն ալ ե-տեւէն։

Դեռ թշնամին խելքի չեկած, տղաքը Գէորգի ղեկավարութեամբ վազեցին չորս հինգ բոպէ եւ գրաւեցին թնդա-նօթներու ուղղութեամբ գտնուող հո-ղաբլուրը։ Հոն հասած, ով ինչպէս կրցաւ դիրք մը բռնեց։ Անմիջապէս բուռն եւ արագ համազարկերով ըս-կսան ծեծել թնդանօթներու կեցած տեղը, ուր անհնարին իրարանցում մը սկսաւ։ Մինչեւ որ թնդանօթները կրցան հեռացնել ապահով հեռաւորու-թեան մը վրայ, Գէորգն ու ընկերնե-րը առանց նեղութեան վերադարձան նախկին դիրքը։

— Տղայ Յակոբ,— հոգածու չէշ-տով մը հարցուց Նիկոլը՝ ընկերոջ կաղալը տեսնելով,— տօ, չլինի՞ թէ վիրաւորուած ես։

— Մէրդ չմեռնի՛, դու մէկ դա-տարկ ստամոքսիս մասին հարցուր, վէրքը յետոյ։

Ժամը հինգը անցած էր։ Կամաց կա-մաց իրիկնադէմի մթնշաղը սկսաւ ծանրանալ երկրի վրայ։ Թշնամիի հը-րացանաձգութիւնը կը շարունակ-ուէր։ Տղաք հազիւ երբեմն կը պա-տասխանէին։

Քիւրտը գիշերուան խաւարով չի կռուեր։ Երբ խաւարը բոլորովին պա-տեց, անոնք խումբերու բաժնուած, զանազան դիրքերու վրայ անշարժ մնացին, հակառակ զինուորական հը-րամանատարի աղաչանքին, սպառնա-լիքին, որ ընդհանուր յարձակում մը փորձեն։

Ֆէտայիները երկու սպաննուած ու-նեցեր էին, երեք հատ ալ թեթեւ վի-րաւորներ։ Ինկածներու զէնքերն ու փամփշտակալները վերցնելով՝ ա-նոնք առանց աղմուկի իջան բլուրէն վար։

Ուրանցի Յակոբի հետ Սաքօն ու Մկօն առաջ անցան եւ դէպի ձորը ուղ-ղուեցան, մինչ Գէորգը խմբի հետ քը-սան քայլի վրայ կը հետեւէին անոնց։

Ամպամած խաւար գիշեր մըն էր։ Խումբի այդ յանդուգն քայլը կրնար աղետաբեր լինել, եթէ հանդիպում մը ունենային թշնամիին հետ։ Բարե-բախտաբար ձորը ամայի էր։ Քրտե-րը չէին կրնար երեւակայել իսկ թէ ֆէտայիները կրնան ձորը իջնել, մօ-տենալ գիւղին, ուր հարիւրաւոր Քր-տեր իջած էին՝ հանգստանալու եւ գիշերելու համար։

Խումբը քառորդ ժամէ մը հասաւ քանդուած դաշտի քով։ Հոդ՝ ձախ թե-ւի վրայ ձորէն դուրս գալով՝ ան ուղղուեցաւ դէպի Աղպուլաղի լեռ-նանցքը։ Ճանապարհէն դուրս եկած, լեռներու փէշերով կը քալէին, խորտ ու բորդ գետնի մը վրայ։ Ցերեկը, կռուի ժամանակ տղաք բոլորովին մոռցած էին, որ յոգնած են, որ եր-կու օրէ ի վեր բան մը չեն կերած։ Բայց անգամ մը լեռնանցքի դժոխա-յին զառիվերը ձեռք առած, կրկնակի խստութեամբ զգացին իրենց յոգնա-ծութիւնը, որ ալ աւելի զգալի կը դառնար անօթութեան հետեւանքով։

Ահագին ծանրութիւն մը վրանին, տղաք արիւն քրտինք մտած՝ գլուխ-նին կախ կը քալէին, գերագոյն ճիգ մը թափելով իրարմէ ետ չմնալու, ժամ առաջ լեռնանցքը անցնելու։ Եթէ միայն կառքղանային ճանապարհով երթալ, այդ թերեւս տանելի լինէր։ Բայց սարերով երթալ, բազմաթիւ ձորեր անցնիլ, ոտք դրած տեղը չի-մանալ, այդ աւելի քան սպառիչ էր, ու խմբի ամէնէն տոկուններու հա-մար իսկ դժուար։

Երկու տեղ սպիպուած կանգ առին՝ քիչ մը հանգստանալու համար, մինչ խումբը ահագին ճանապարհ ունէր կտրելիք, մինչեւ որ հայկական շրջա-նը հասնէր։ Գործօթէն մինչեւ Աղբու-լաղի լեռնանցքը հազիւ երկու ժամ-ուան ճանապարհ լինէր։ Խումբը հինգ ժամէն կտրեց այդ տարածութիւնը եւ երբ լեռնանցքը շրջեցան ու Փիր-Սոլան քրտական գիւղի մօտ Սեւ գե-տին մօտեցան, այլ եւս շարժելու կա-րողութիւն չէր մնացեր ոչ ոքի վը-րայ։ Գիւղէն կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ, գետի եզերքին, տղաքը թափ-ուեցան իրարու վրայ։

Գէորգի եւ Յակոբի համար պարզ էր, որ այդ պայմաններու մէջ Ղլըճա հայկական գիւղը հասնելու մասին պէտք չէ մտածէին արդէն, այլ պէտք է գոհանային լեռներու մէջ թաքստոց մը գտնելով, օր մըն ալ անօթի մնալը աչք առած։

Կէս գիշերը անցած էր։ Պէտք էր շարժէին, լոյսը չբացուած լեռնային դիրք մը գրաւելու համար։ Հազիւ հազ կարելի եղաւ տղաքը կրկին ոտքի հանել։ Իրենց առջեւ կը բարձրանար երկրորդ լեռնաշղթայ մը, որ Ցաղ-թայ սարէն բաժնուած՝ կ'երկարի մին-չեւ քաղաք, Շահրաղի գիւղի մօտ։

Անհնարին տառապանք մը եղաւ խմբի համար այդ վերելքը։ Ցոգնած, սոված ու քնատ, հայդուկները քնա-շրջիկներու նման օրօրուելով քայլ կը փոխէին։ Միայն Ուրանցի Յակոբը, երկաթէ կազմուածքով օժտուած մարդ մը, ետ ու առաջ կը վազէր՝ խնդրելու, աղաչելու տղոց, որ վերջին ճիգ մըն ալ ընեն, տեղ հասնելու համար։ Իսկ այդ հասնելիք տեղի մասին ոչ ոք, ոչ իսկ Սաքօն ու Մկօն յստակ գաղափար մը ունէին։ Թերեւս, խումբը յաջողէր լուսաբացին հասնիլ Խարակոնիս, որ դուտ հայաբնակ հարիւր յիսուն տունոց գիւղ մըն էր, Արճակի լճի հիւսիսային ափին ինկած։ Իսկ եթէ չհասնէի՞ն …

Գէորգը վճռականապէս հակառա-կեցաւ Խարակոնիս երթալու առաջար-կութեան։ Երկու օրուան ընթացքին Քրտերու հետ ունեցած հանդիպում-ները ոտքի հանած էին ամբողջ շրջան-ներու քրտութիւնը։ Կառավարութեա-ն աչալուրջ՝ փնտռտուքի առնել էր։ Այդ պայմաններուն մէջ, ան-շուշտ հայկական գիւղերը մասնաւոր հսկողութեան ենթակայ էին։ Հետե-ւաբար Խարակոնիս երթալը պիտի նը-շանակէր պարզապէս ծուղակն իյնալ, եւ պատճառ դառնալ չէն գիւղի մը աւերման։

Երբ, պահ մը հանգստանալով, խումբը նորէն սկսաւ կամաց կամաց շարժիլ, տղաքը զարմանքով նկատե-ցին, որ փոխանակ լեռնանցքէն դէպի դաշտ իջնելու, Յակոբն ու վալատնե-րը դէպի արեւելք ուղղուեցան, լեռ-նաշղթային գագաթները քերելով։ Ընդհանուր յուսալքում մը տիրեց։ Տղաքը փսփսալով իրարու կը հար-ցնէին թէ ինչո՞ւ համար հակառակ ուղղութեամբ կ'երթային վալատները։ Գլուխնին կախած, յոգնած ոտքերնին դժուարութեամբ փոխելով, բոլորն ալ առանց ձայն ձուն հանելու կ'եր-թային, անապատի մը մէջ կորսուած կարաւանի մը դանդաղութեամբ։

Երկու ժամ քալելէ վերջ, տաժանե-լի վերելք մը սկսաւ։ Սարի կողով կը բարձրանային։ Ֆէտային որքան ալ անձնուրաց, երբ դէմ յանդիման կ'ելլէ անկերեւ անկարելիութեան մը, բնականօրէն կ'ընկճուի. Ֆիզիքական տոկունութեան հետ իր հոգեկան ա-րիութիւնն ալ կը խորտակուի, ու ան կը դառնայ անհատականութիւնը կոր-սնցուցած ոչխար մը։ Խումբը փոսի մը մէջ կանգ առաւ։ Այլ եւս ոչ մէկ ուժ, յորդոր, աղաչանք կրնար զիրենք տեղերէն շարժել։ Գէշ աղէկ հոդ պի-տի անցընէին օրը։

Գէորգն ու Յակոբը յանձն առին պա-հակութիւնը, մինչ խմբի տղաքը ե-ղած տեղերնին երկնցան ու քնացան այնպէս, ինչպէս կրնան քնել այդ վի-ճակի մէջ եղած մարդիկ։ Առեն մը վերջ մանր անձրեւ մը սկսաւ, որ շու-տով ձիւնի փոխուելով՝ ճերմակ սա-ւանի մը տակ ծածկեց երկիրն ու քը-նացող տղաքը։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

նախարարութեան, հասկնալու համար թէ արդեօ՞ք ռուս գաղթականները կը պատկանին «ազգութիւն չունեցող»ներու շարքին: Նախարարութիւնը տուած է գրական պատասխան: Ահա այն ժամանակ կը հրատարակուի դեկտեմբեր 4ի հրահանգը:

Մեր կարծիքով, ռուս տարագիրները չէին իյնար «ազգութիւն չունեցողներու» շարքին, հետեւաբար կարգ մը բացատրութիւններով դիմած ենք կառավարութեան: Խնդիրը յանձնուած էր միջվարչական յանձնաժողովին ի քննութիւն եւ մինչեւ յանձնաժողովին աշխատանքներուն լրացումը Ռուսերուն զօրակոչը յետաձգուեցաւ: 1936 հոկտեմբեր 22ին հրատարակուեցաւ (պաշտօնաթերթին մէջ՝ 1936 հոկտ. 28ին) Հանրապետութեան նախագահին հրամանագիրը զինուորագրութեան մասին եւ անոր կցուած զինուորական նախարարին հրահանգին մէջ խօսք չկար «ազգութիւն չունեցողներու» մասին: Այդ սակայն երկար չտեւեց: Ցիշեցին այդ պարագան ալ, աւելի ճիշդ յիշեցուցին այդ մասին եւ ի մեծ զարմանս այդ ալ եղաւ Ռուսերու կողմէ:

Միջվարչական յանձնաժողովը վերսկսաւ իր աշխատանքները եւ եկաւ կարգ մը համաձայնութեանց: Ի միջի այլոց նախարարութիւնը հրաժարեցաւ իր սկզբնական նախագծէն՝ ստիպել մեզ ծառայել «օտար գունդերու» մէջ, սակայն իրաւախոհութիւնը բաւարար չէր մեզի համար: Ես պիտի չխօսիմ այդ մասին եւ ոչ ալ պիտի քննադատեմ:

Եզրակացութիւնը եղաւ այն որ պաշտօնաթերթի դեկտեմբեր 3ի թիւին լոյս տեսաւ, անստորագիր եւ առանց թիւի, լրացումը զինուորական նախարարի հոկտեմբեր 22ի հրամանին, որով զօրակոչի կ'ենթարկուէր ոչ միայն «ազգութիւն չունեցող» այն անհատները որոնք զինուորական տարիքի մէջ էին, այլեւ անոնք որ զօրակոչի ենթակայ պիտի ըլլային 1923էն յետոյ: Ի կատարումն այդ հրամանի, քաղաքապետարանները սկսան կանչել ռուս տարագիրները արձանագրելու համար ցուցակներու մէջ: Որ եւ է լրացուցիչ տեղեկութիւն զինուորական ծառայութիւն կատարելու մասին չէր յայտնուած եւ չէր որոշուած: Այդ առթիւ ծագեցան կարգ մը անախորժութիւններ: Քաղաքապետարանները պատրաստեցին հարցարաններ օրէնքի տրամադրութեան համաձայն անոնց համար, որոնք չէին կրնար ապացուցանել իրենց «ազգութիւնը» (հպատակութիւն) եւ պահանջեցին, որ կանչուածները ստորագրեն, առանց առարկութեան: Տարագիրները կը դժկամակէին ստորագրել, անպատասխան համարելով իրենց համար այդ կոչումը (ազգութիւն չունեցող. Խմբ.) եւ յետոյ կը նկատէին զայն ծուղակ մը իրենց համար:

Պաշտօնեաները չունենալով հրահանգներ, թոյլ չէին տար ստորագրել կարգ մը վերապահումներով եւ մերժողներուն կը սպառնային գործադրել խստութիւններ, ամէն մէկը իր հնարագիտութեան եւ երեւակայութեան համաձայն:»

(Մնացեալը յաջորդով)

1,500,000,000 ոսկի սպառազինութեանց համար

Անգլիական կառավարութիւնը Սպիտակ Տետրակ մը հրատարակեց, պարզելով սպառազինութեանց նոր ծրագրին մանրամասնութիւնները: Այս առթիւ կառավարութիւնը դիտել կուտայ թէ «անխոհեմութիւն պիտի ըլլայ» յառաջիկայ հինգ տարիներուն համար ազգ. պաշտպանութեան ծախքը հաշուել 1,500,000,000 անգլ. ոսկիէն պակաս (150 միլիառ ֆրանք): Բացի միւս պատրաստութիւններէն, 1937 — 38 պիտի շինուին.— երեք առաջին կարգի զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 33,000 թոն տարողութեամբ, բացի անոնցմէ որ արդէն շինուին յունուար 1էն սկսեալ, 7 նոր յածանաւ, բացի նախկին 7էն, լրացնելու համար ծրագրուած 70ը, երկու ռազմանաւ՝ օդանաւեր փոխադրելու համար, նոր սուզանակներ՝ նաւատորմին համար են. Բանակին թիւն ալ պիտի աւելնայ. իսկ օդային սպառազինութեանց համար պիտի շինուին 75 նոր կայաններ եւ պիտի աւելցուի օդաչուներու թիւը, որ այժմ 50,000 է:

Երկու դեսպաններ եւ պիտի կանչուին

Ռումանական դահլիճը լուրջ տագնապ մը կ'անցընէր, քանի մը օրէ ի վեր: Իտալական եւ գերմանական դեսպանները մասնակցած ըլլալով երկու Երկաթ Պահակներու (փաշական) յուղարկաւորութեան, անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծուած էր: Բարեբախտաբար կարելի եղաւ փրկել կացութիւնը: Վարչապետ Թաթարէսքու երեքշաբթի օր ճառ մը խօսելով երեսփ. ժողովին մէջ, յայտարարեց.— «Ես միջազգային սկզբունքներու եւ սովորութեանց խախտում կը նկատեմ երկու օտար դիւանագէտներու մասնակցութիւնը կրօնական հանդիսութեան մը, որ սարքուած էր հովանաւորութեամբ քաղաքական կուսակցութեան մը եւ որ վերածուած է քաղաքական ցոյցի մը»:

Այս հարցը ծերակոյտին մէջ ալ յուզուած ըլլալով, այլեւս անխուսափելի կը համարուի որ գերմանական եւ իտալական դեսպանները ետ կանչուին: Կ'ըսուի թէ Փորթուկալի դեսպանն ալ նոյն վիճակին մէջ կը գտնուի, մասնակցած ըլլալով ցոյցին:

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւներ

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ ազգ. պարգեւախաղի 1937ի առաջին շարքին վիճակահանութիւնը: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,250,744 թիւը: 56 տոմսակներ որոնց թիւերը միայն մէկ թիւ տարբերութիւն ունին այս թըւանշանէն, կը շահին 30,000ական ֆրանք:

Հետեւեալ չորս թիւերէ իւրաքանչիւր շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0.179.722, 0.821.647, 0.337.369, 0.777.986, 224 տոմսակներ որոնց միայն մէկ թիւը կը տարբերի այս թուանշանէն, շահեցան 10.000ական ֆրանք:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք.— 0.830.947, 0,259.072, 0.109.677, 0.619.717, 0.306.976, 0.471.622: 336 տոմսակներ որոնց միայն մէկ թիւը կը տարբերի այս թուանշանէն, շահեցան 5000ական ֆրանք:

42,299 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
78.276 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
6318 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք:
938 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:
958 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
37 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
10 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք:
9 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ հարցումներ եղած Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ: Արտաքին գործերու խորհրդականը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը երբեք մտքէն չէ անցուցած Գերմանիոյ փոխանցել որ եւ է բրիտանական գաղթավայր: Պահպանողական երեսփոխան մը գոհացում չստանալով, հարցուց թէ անցեալ շաբթու բանակցութիւններ կատարուեցա՞ն գերմանական դեսպանին հետ: Խորհրդականը պատասխանեց թէ չկատարուեցան եւ յիշեցուց անցեալ ապրիլ 27ի յայտարարութիւնը, որով կառավարութիւնը կը յայտնէր թէ որ եւ է զիջում պիտի չկատարուի առանց խորհրդարանին հաւանութեան:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ծրագրած է, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ: Ժընեւի եւ Նէօշաթէլի նահանգներուն իշխանութիւնները ծրագիր մը մշակած են, օրէնքէ դուրս հռչակելու համար համայնավարութիւնը: Ծրագիրը 25,000 ֆր. ֆրանք տուգանք եւ մինչեւ երկու տարի բանտարկութիւն կը նախատեսէ անսաստողներուն համար:

ԶՕՐ. ԿԷՕՐԻՆԿ Վարշաւա հասնելով, անմիջապէս տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լեհաստանի վարչապետին եւ սպարապետին հետ եւ յետոյ որսի գնաց: 1934 յունուարի գերման եւ լեհական դաշնագրին ստորագրութենէն ի վեր, վորրորդ անգամն է որ զօր. Կէօրինկ Լեհաստան կ'այցելէ: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ գաղտնի կը պահուի ամէն բան:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ դաշնակցային խորհուրդը 14 օր պայմանաժամ տուաւ, որպէսզի պետական պաշտօնեաները հրաժարին բոլոր բոլշեւիկեան կամ անոնց բարեկամ կազմակերպութիւններէ:

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ մէջ նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են, համաձայն Վարշաւայէն հասած հեռագրի մը: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ պատասխանատու պաշտօնատարներ եւ կուսակցական վարիչներ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ երկու յելուզակներ պաշարուելով, կրակ բացին ոստիկան զօրքին վրայ: Երկու ժամուն հետապնդումէ մը վերջը, մէկը սպաննուեցաւ, միւս երկուքը փախան ինքնաշարժով:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընկերաճամակրական դասախօսութիւնը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 րիւ տը լա Ցէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ: կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զաքարեան գրադարանը: Կարեւոր նիւթեր, պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՆԻԷՌ—ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ԱՐԱՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՓԵՏՐ. ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին,

149bis Ave. d'Argenteuil, Asnières

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

27 փետր շաբաթ երեկոյ, Société Savantesի սրահին մէջ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ—ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Յր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին երկրորդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 21 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին,

Café Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet, Métro Cadet

Դասախօս՝ ՏԻԿ. ԷԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Նիւթ՝ Նոր օրերու հայ հերոսը (ըստ ռազմական երգերու)

Մուտք 3 ֆր. սուրճը եւ խմորեղէնը միասին:

Առաջին Տարեկան Հանդէս

Յ. Կ. Խաչի Իսի – լէ – Մուլինոյի Մասնաճիւղի գալրօցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ: 26, Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գիներ՝ 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր., փոքրերու 1 ֆր.:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ցրդ Թաղապետարանի Salle des Fêtesին մէջ, 6 Rue Drouot, մէթրօ Richelieu-Drouot.

կը նախագահէ ՏՈՔԹ. ԱՍԼԱՆ

կը խօսին՝ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ՝ գերասանական արուեստի մասին,

Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Ներշնչման հարցը գեղագիտութեան մէջ

եւ Պ. ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ Թատրոնը եւ ընկերութիւնը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ յայտնի ֆրանսացի արուեստագիտուհի մը:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2,50 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հաւըլըտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ

20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս:

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ.

8 Rue Bossuet, Paris (10e)

Métro Poissonière կամ Gare du Nord

Գեղարուեստական բաժին: Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ

Մուտք՝ կիներու 5 ֆր., այրերու՝ 7,50 ֆր.:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ

վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ,

1 Bld. Carnot, Alfortville

Սինէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայրենի յիշատակարան մը, Ջիկանօ (տրամ) հայերէն տառերով եւ Շարլօի զաւեշտը:

Մուտք մեծերու 3 ֆր., մինչեւ 10 տարեկան փոքրիկներու 1 ֆր.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԱՆԵՕ—ԲԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

21 փետր. կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին, Սալ Վէռոնի մէջ, 150 Route d'Orléans, Պանեօ:

Սինէ - Սէթօ կը ցուցադրէ՝

Վերջին ներգաղթի կարաւանի մեկնումը Մարսէյլէն:

Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը:

Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը:

Հայրենի յիշատակարան, Հայաստանի քարտէսը իր գաւառներով, Հայ գեղջկական աշխատանքներ, նշանաւոր դէմքեր եւայլն...

Ջիկանօ կամ աւազակապետը, (հայերէն տառերով):

Շարլօէն զաւեշտ մը: Շարժանկարի տեւողութիւնը 2.30 ժամ, մուտք՝ 3 ֆրանք:

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ժանթիյիի, Պիւթօի, Շուազիի եւ Փորթ տ'Իթալիի, Հայ զինուորցներու առժամեայ վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս շրջաններու բոլոր հայրենակիցները, 20 փետրուար, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Պ. Յովհաննէսեանի սրահը, 13 րիւ Փիէր Քիւրի, Քրէմլէն Պիսէթր:

ԾԱՆՕԹ.— Վերոյիշեալ շրջաններու մէջ չբնակող հայրենակիցներու մուտքը արգիլուած է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ, ՊՕՄՕՆԻ ԵՒ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

Բեմադրութեամբ ԱԲԵԼԵԱՆ եւ ԱԴԱՄԵԱՆ թատերախումբերու

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՆ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկրիթ.

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Bar Internationalի թատերասրահին մէջ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse.

Կը մասնակցին՝ ՕՐ. X, Պ. Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ, ՔԷՉԷՃԵԱՆ, ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ, ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ԹԻՒԹԵԼԵԱՆ, ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, ՊՕՂՈՍԵԱՆ, Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, ԱՅԻՆԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ եւլն.

Տոմսերու գիներն են՝ Պօմօն 4 ֆր., Պուլ. Օտտօ 5 եւ 4 ֆր., Մարսէյլ 5 եւ 4 ֆր.

ՀԱՆԴԷՍ—ՑԵՐԵԿՈՅԹ Կաւտանի մէջ

ՊԱՆԹ ՕԹԹՕՄԱՆԻ 41րդ ԵՒ ՓԵՏՐ. 18ի 16րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ—Դուման» խումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

տեղի կ'ունենայ 21 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

դաշնակցութեան տան մէջ (կարտան):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին (երգ, արտասանութիւն եւլն.)

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՉԷՆԿԻԼԷՐԻ Հայր. Միութեան պարական բաժնի տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Cavnot, Ալֆորվիլ: Օրակարգ՝ Համարատւութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ով որ հրաւիրագիր ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայ իբր այն նկատել:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

VENDREDI 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՈՒՐԲԱԹ 19 FÉVRIER 1937

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3350

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴՈՒՌԸ ԳՈՅԵՆՔ, ԹՈՂ ԻՐԱՐ ՋԱՐԴԵՆ...

Ամիսներէ ի վեր Լոնտոնի մէջ բազմած է պատկառելի ժողով մը,— չէզոքութեան, իրենց բառով՝ ոչ - միջամտութեան յանձնախումբ: Նպատակը՝ միջոցներ տնօրինել, որպէսզի Սպանիոյ կառավարութիւնը եւ ապստամբները օգնութիւն չստանան դուրսէն: Ուրիշ խօսքով, սահմանափակել կրակը, որ կրնար տարածուիլ իրենց ափերուն վրայ:

« Մենք դուռը գոցենք, թող իրար ջարդեն»: Այսպէս չըսին, անշուշտ, ժողովականները: Բայց իրենց գործելու եղանակը եկաւ յանգեցաւ այդ եզրակացութեան:

Սպանիոյ պատերազմը կը շարունակուի 8-10 ամիսէ ի վեր: Ժողովուրդը երկու անհեղ ճակատներու բաժնուած, արիւն կը փսխէ ամիսներէ ի վեր:

Ոչ մարդկային զոհերը կարելի է հաշուել, ոչ ալ նիւթական կորուստները: Ամբողջ քաղաքներ եւ հնադարեան փառաւոր յիշատակարաններ դարձած են աւերակոյտ: Տասնեակ հազարաւոր Սպանիացիներ փախած են հարեւան երկիրներ եւ մասնաւորապէս Ֆրանսա: Այրիներու եւ որբերու բազմութիւն մը իր սեւ օրը կուլայ աւերակներու մէջ: Անօթութիւնը եւ համաճարակները նոյնքան աւեր կը գանեն որքան ռումբերը, օդանաւերն ու թնդանօթները: Փոխադարձ վրէժխնդրութիւնը հասած է աննախընթաց կատաղութեան մը, մանաւանդ որ, երկու ճակատներուն մէջ ալ գործօն, յաճախ վճռական դեր կը կատարեն օտարները: Երկու կողմն ալ պատանդներ կը գնդակահարեն հարիւրներով, առանց նկատի առնելու որ եւ է մեղմացուցիչ պարագայ:

Զա՛րկ, որքան կրնաս, այլապէս դուն պիտի զարկուիս:

Ահա ինչ որ տեղի կ'ունենայ Սպանիոյ մէջ, մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր:

Ի՞նչ բանեցաւ քաղաքակի՛րթ աշխարհը, փոխադարձ բնաջնջման այս ճակատամարտին առջեւ:

Ժողո՛վ, ժողո՛վ եւ առուտուր, մինչեւ որ կրակը սկսաւ կայծեր արձակել նաեւ սահմանէն դուրս:

Ժողով Ժընեւի մէջ, ժողով Լոնտոնի մէջ: Փոխադարձ մեղադրանքներ ու սպառնալիքներ, խուճապային խորհրդակցութիւն եւ ապա յետաձգում անորոշ պայմանաժամով:

Ամիսներ անցան, մինչեւ որ քիչ - շատ հաւանութեան արժանացաւ սկզբունքի խնդիր մը: Շաբաթներ կը սահէին ծանուցագրի մը խմբագրութենէն մինչեւ առաքումը: Եւ շաբաթներ ալ՝ մեծերէն մէկուն եւ միւսին պատասխանը ստանալու համար:

Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովը յունվ. 15ին միաձայն քուէարկեց բանաձեւ մը, որ լիազօրութիւն կուտար կառավարութեան, արգիլելու համար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա: Աւելի առաջ, Անգլիա սկսած էր գործադրել 1870էն մնացած օրէնք մը, որ կ'արգիլէ կամաւորներու զինուորագրութիւնը եւ առաքումը:

Լոնտոն կ'ուզէր «բարի օրինակ» հանդիսանալ միւսներուն. մինչդեռ օտար կամաւորները արդէն բանակ մը կը կազմեն Սպանիոյ մէջ, երկու ճակատներուն վրայ:

Ահա ամենավերջին վիճակագրութիւնը, անգլիական աղբիւրէ.— Ի հաշիւ ապստամբներուն կը կռուին 85,000կամաւորներ, որոնց 30,000ը Իտալացի, 20,000ը Գերմանացի են.: Ի հաշիւ Մատրիտի կառավարութեան՝ 59 —- 60,000, որոնց 28,000ը Ֆրանսացի, 14,000ը Պելժիացի, 6000ը Ռուս են.:

Ինչպէս հաստատուեցաւ, առաքման արգելքը պիտի գործադրուի շաբաթ կէս գիշերէն վերջը: Ուրեմն այս շաբթուան ընթացքին ալ, մինչեւ շաբաթ կէս գիշեր, շարունակուած պիտի ըլլայ առաքումը, ուռեցնելով «միջազգային վաշտեր»ը ե՛ւ մէկ ե՛ւ միւս ճակատին վրայ: Դեռ ուրիշ խնդիր թէ արգելքէն վերջն ալ հնարքներ պիտի չպակսին, ուրիշ բազմութիւններ հոսեցնելու համար, աջէն թէ ձախէն:

Մանաւանդ որ, Փորթուկալ որոշ վերապահութեամբ ընդունած է ծովային եւ ցամաքային հսկողութեան համաձայնութիւնը (գործադրելի՝ մարտ 7էն սկսեալ):

Կը հետեւի թէ Սպանիոյ երկու ճակատները, հանրապետականն ու ֆաշականը, շատոնց ապահոված են անհրաժեշտ պաշարն ու համրանքը, անխնայ յառաջ տանելու համար պատերազմը:

Այլեւս իրենց կարողութենէն եւ ճարտարութենէն կախում ունի ելքը: Կրնան ազատօրէն շարունակել փոխադարձ ջարդը, իբրեւ «ներքին խնդիր», կը բաւէ որ չվնասեն «չէզոք»ներու ազդեցութեան եւ շահերուն: Անոնք դուռները փակած են, «մարդկօրէն կարելին ի գործ դնելով խաղաղութեան պահպանման համար»: Մնացեալը իրենց չի վերաբերիր:

Իսկ թէ ո՛ր կողմը կը յաղթէ, անշուշտ այդ մասին ալ խորհած են, քանի որ արդէն կը գտնուինք վճռական ճակատամարտերու նախօրեակին: Ահա օրերէ ի վեր անկարելին կը փորձուի Մատրիտի շուրջը, երկու կողմէն ալ: Ապստամբները կը ճգնին խզել Մատրիտի եւ Վալենցիոյ յարաբերութիւնները, երկաթէ օղակի մը մէջ խեղդելու համար մայրաքաղաքը: Հանրապետականօրէն ալ, իր կարգին, օրհասական պայքար մը կը մղէ:

Կը թուի թէ այս ճակատամարտին ելքը վճռական պիտի ըլլայ ամբողջ պատերազմի ընթացքին համար:

Մեծերը սպասողական դիրք բռնած են, ժամանակին ճարած ըլլալով բոլոր անհրաժեշտ պիտոյքները: Կը մնայ կռուիլ եւ յաղթել, այսինքն արիւն թափել, ինչ որ ոչ քարիւղի կը նմանի, ոչ ալ ածուխի:

Ահա այսպէս կը կոտորուին ժողովուրդները, երբ իրենց ներշնչումը կը ստանան դուրսէն, փոխանակ գիտակցօրէն վարելու իրենց ճակատագիրը:

Սպանիան վերջին օրինակը չէ, բայց կրնայ ամէնէն պերճախօսը համարուիլ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՉԿԱՅ

Առջի օր սակարանի եւ խորհրդարանի շրջանակներուն մէջ զրոյց կը հրջէր թէ վարչապետ Պ. Պլում կը խորհի փոփոխութիւններ կատարել դահլիճին մէջ, աւելի վստահութիւն ներշնչելու համար: Մասնաւորապէս կը փսփսային թէ պիտի փոխուին ելմտական նախարարը՝ Պ. Վէնսան Օրիօլ եւ ազգ. տնտեսութեան նախարարը՝ Պ. Սփինաս, իսկ իբրեւ յաջորդներ կը յիշուէին Պ. Պ. Փօլ Ռէյնօ, Ֆլանտէն եւ Փիէթրի, որոնց հետ իբրեւ թէ խօսակցութիւններ ունեցած է անպաշտօն նախարար մը, Պ. Շօթան: Լուրը տարածողները բան կ'ուզէին թէ վարչապետը մասնաւորապէս պիտի փոխէ իր ելմտական եւ տնտեսական քաղաքականութիւնը: Այս հաւաստիքներուն վրայ արժեթուղթերու բարձրացում մըն ալ տեղի ունեցաւ սակարանին մէջ:

Այս լուրերը անմիջապէս հերքուեցան վարչապետին գրասենեակէն, իբրեւ Ժողովրդական Ճակատի թշնամիներուն մէկ խաղը՝ պառակտում սերմանելու: Այս հերքումին վրայ սակարանի գիներն ալ ինկան — ինչպէս կը հաւաստեն ընդդիմադիրները -— թէեւ մթնոլորտը նպաստաւոր էր, շնորհիւ Լոնտոնի մէջ գոյացած համաձայնութեան: Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ դիտել կուտան թէ արմատականներու, ընկերվարականներու եւ համայնավարներու կապակցութիւնը այնքան ամուր է որ, «Ֆրանսա կը գտնուի նախարարական տագնապ մը չնախատեսնելու հազուադէպ կացութեան մէջ »:

Աջ թէ ձախ, երէկ բոլոր թերթերը հրատարակած էին հերքումը: Շրջած զրոյցներուն առթիւ ելմտական նախարարը, Պ. Վէնսան Օրիօլ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Ես ոչ վատ մըն եմ, ոչ ալ բարեկամներս ձգող մը: Մինչեւ վերջը պիտի կատարեմ պարտականութիւնս, համախորհուրդ՝ մեր անվիճելի պետին հետ:

Այս առթիւ կը հերքուի նաեւ այն զրոյցը թէ Պ. Ժոռժ Պօնէ, Մ. Նահանգներու ֆրանսական նոր դեսպանը պաշտօն ստացած է բանակցելու նոր փոխառութեան մը մասին:

Մատրիտի բանակը յարձակման ձեռնարկեց

Մատրիտի շուրջը մղուած կռիւները նորէն սաստկացան: Կառավարութեան միջազգային վաշտերը կատաղի յարձակողականի մը ձեռնարկելով, չորեքշաբթի օր եւ մղեցին զօր. Ֆրանքոյի զօրքը, Խարամայի ճակատին վրայ, բայց յետոյ իրենք ալ քշուեցան իրենց նախկին դիրքերը: Միեւնոյն ատեն տեղի կ'ունենար օդանաւերու ճակատամարտ մը, քաղաքին վերեւ, 6000 ոտք բարձրութեամբ: Եօթը օդանաւեր բռնկելով վար ինկան: Ճակատամարտը կը շարունակուի Մատրիտի առջեւ: Զօր. Միախա, կառավարական զօրքին սպարապետը, որ բանակին գլուխը անցած է, նպաստաւոր դիրքի մը մէջ կը գտնուի: Իր զօրքը 18 ժամ անընդհատ կռուեցաւ բաց դաշտի մէջ: Մասնագէտներու կարծիքով, այս վճռական ճակատամարտէն կախում ունի պատերազմին բախտը: Կառավարական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ ապստամբները 9000 հոգի կորսնցուցած են վերջին օրերս, Մատրիտի կռիւներուն մէջ, եւ թէ 15 օդանաւեր վար առնուած են:

Մատրիտ պաշարուած է 1936 նոյեմբեր 7էն ի վեր:

Օտար կամաւորները Սպանիոյ մէջ

Ֆրանսական կառավարութիւնը արդէն իսկ գործի ձեռնարկած է, արգիլելու համար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա: Առաջին առթիւ 330 շրջուն պահակներ ղրկուեցան սահմանագլուխ, արգելքը գործադրելու համար: Միեւնոյն ատեն ներքին նախարարութիւնը միջոցներ ծրագրած է, սահմանագլուխը փակելու եւ կամաւորներու զինուորագրութիւնը արգիլելու համար:

Ֆրանսայի մէջ կը հաշուեն թէ 85,000 օտարականներ կը կռուին Սպանիոյ մէջ, ի հաշիւ ապստամբներուն: Այս թիւը բաժնուած է այսպէս.— 30,000 Իտալացիներ, 20,000 Գերմանացիներ, 5000 ուրիշ օտարականներ, 25,000 Մաւրիտանացիներ (Մարոքցի):

Կառավարական զօրքին միացած օտարականներու թիւը կը հաշուեն 59 հազար, այսպէս.— 28.000 Ֆրանսացիներ, 14.000 Պելժիացիներ, 11.000 Չեխեր, Անգլիացիներ եւ Գերմանացիներ եւ Իտալացիներ, 6000 Ռուսեր:

Կ'ըսուի թէ կառավարութեան միացած «միջազգային գունդ»ին կորուստը եղած է 5000, բայց դեռ ունին 30,000 ռազմիկներ, մեծ մասով Մատրիտի ճակատին վրայ:

*** Կամաւորներու մեկնումը արգիլելու համար, Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովը յանձնարարած է հետեւեալ ծրագիրը.— Անցագիր պահանջել Սպանիա երթալու համար, եւ վիզա չտալ, մինչեւ որ խնդրարկուն բանաւոր պատճառ մը չներկայացնէ.— Անցագիր չտալ գործազուրկներուն.— Երբ անցագիր կը մերժուի տեղէ մը, մասնաւոր նշան մը զարնել, որպէսզի դիմողը չկարենայ Սպանիա երթալ ուրիշ երկիրէ մը:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, գերմանական դեսպանը առաջարկեց անձեռնմխելի պահել արտասահման փոխադրուած սպանիական ոսկին, մինչեւ որ քաղաքացիական պատերազմը վերջանայ: Ցետոյ պատրաստակամութիւն յայտնեց 2000 անգլ. ոսկի տրամադրելու, իբրեւ իր բաժինը՝ հսկողութեան համար նախատեսուած ծախքերուն:

Պալքանեան երկիրները եւ Միջերկրականը

Պալքանեան պետութեանց արտաքին նախարարները կը շարունակեն իրենց խորհրդակցութիւնները Աթէնքի մէջ: Չորեքշաբթի օր մասնաւորապէս զբաղեցան Միջերկրականի հարցով: Թ. Ր. Արաս խօսեցաւ անգլեւիտալական համաձայնութեան մասին: Կը հաւաստեն թէ պալքանեան չորս պետութիւնները որոշած են գործակցիլ Միջերկրականի մէջ, նախ յարաբերութիւններ հաստատելով Իտալիոյ հետ: Վերջին նիստին մէջ նախարարները պիտի ձեւակերպեն պալքանեան միութեան քաղաքականութիւնը եւ զեկոյց մը պիտի հրատարակեն Միջերկրականի կացութեան կանոնաւորման մասին:

Խորհրդաժողովը որոշեց որ պալքանեան միութեան մնայուն խորհուրդը այսուհետեւ գումարուի տարին երկու անգամ, փոխանակ մէկի: Զբաղեցաւ նաեւ սպանիական հարցով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԻՐՏԵՐ ՈՐ ՍԽՏՈՐ ԿԸ ՀՈՏԻՆ

Ապուշ մը գրեց հոս, ուրիշ ապուշ մըն ալ ձայն տուեր է մինչեւ Եգիպտոս, ռամկավարներու «Արեւ»ին (30 յունուար).—

« Ցառաջ » թերթին մէջ երեւցած տեղեկատուութեան մը համաձայն՝ Պ. Ա. Խատիսեան Ժընեւի Գաղթ. Յանձնաժողովին է ներկայացուցեր զինուորագրութեան այս հարցը: Այդ լուրը գաղութին նոր դժգոհութեան առիթ տուած է: Տասներկու եւ աւելի տարիներէ ի վեր տեսանք թէ ինչ կրցաւ ընել Ժընեւ Հայ գաղթականներու համար: Ֆրանսահայ գաղութը Ժընեւէն մինչեւ այսօր միայն յուսախաբութիւններ տեսաւ, ան Փարիզին կ'ուզէ կապել իր ճակատագիրը: Ան 12 — 13 տարիներէ ի վեր ապրեցաւ զանազան յոյսերով, իր մայր Հայրենիքը վերադառնալու ակնկալութիւններով: Անցնող տարիներու շարքը չարդարացուց այդ յոյսը, տարագիր Հայը կապուեցաւ ֆրանսական իր երկրորդ հայրենիքին, անոր նուիրեց իր աշխատանքն ու քրտինքը: Զօրակոչի հրաւէրը գեղեցիկ առիթ մըն է ֆրանսահայ գաղութին համար, որպէսզի ան ապացուցէ իր երախտագիտութիւնը եւ անպաշտպան եւ օտարականի անհրաժեշտ զգացումներէն »:

Ուրեմն պէտք է նորէն յիշեցնել թէ վերէն վար ՍՈՒՏ է այս վերագրումը, եւ fuու, fuո՛ւ:

« Ցառաջ » գրած էր. բառ առ բառ, յիշելով Հ. Հ. Գաղթ. Գրասենեակին դիմումը՝ Մարդու Իրաւունքի Դաշնակցութեան.

— « Ուրիշ նամակով մը Նանսէնեան Օֆիսին յայտնած է հոս զինուորգրունեցրու բաղձանքը՝ զօրանոցի օրէն իսկ հպատակ ընդունուելու մասին» (14 յունուար):

Մօտ երկու շաբաթ վերջը, յունուար 26ին, պայթեցնելով Փարիզի կարմրուկ շաբաթաթերթին խայտառակ խեղաթիւրումը այս հարցին առթիւ, «Ցառաջ» յիշեցուց թէ ինչ որ Նանսէնեան Օֆիս կը կոչենք, կը գտնուի Փարիզ, Պուլվառ Ռասփայ, թիւ 38, եւ թակայ՝ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան իրաւասութեան:

Ինչպէս իրենց բերանը, այս գանելիքներուն հոգին ալ սխտոր կը հոտի:

Այլապէս պիտի ամչնային գրի առնել այսքան վրան — բաց սուտեր եւ ա՜խ - վա՜խ հառաչել մինչեւ Եգիպտոս:

Ի վերջոյ ո՞ւր պիտի յանգի Ֆրանսացիէն աւելի Ֆրանսացի երեւալու, հաւատարմութեան, անձնուիրութեան շղիքներ թափելու եւ ուրիշները կասկածելի ցուցնելու այս պոռնկութիւնը, որ ծաղկեցաւ երկու տարի առաջ, եւ կ'աճի ու կը բարգաւաճի զինուորագրութեան աղմուկէն ի վեր:

Ո՞ւր պիտի յանգի, նաեւ, սա միւս պոռնկութիւնը,— իրենք զիրենք Ֆրանսայի ժողովրդական Ճակատին կուսակից, Դաշնակցութիւնը փաշական կամ, «Հրեղէն խաչ», «Հիթլէրի գործակալ» ներկայացնելու աղտոտ մարզանքը:

Եւ այս՝ ոչ միայն բերանացի, այլ եւ գրաւոր: Ոչ միայն ցնդածներու, այլեւ երիտասա՛րդ սրիկաներու միջոցաւ:

— Շառաչուն ապտակ մը միայն կրնար զգաստացնել այս գանելիքները:

— Ապտակը մարդուն համար է, եւ ոչ թէ որդին:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Փարիզի Հայ Երիտ. Միութիւնը դեկտեմբեր 24ին դիմելով արտաքին նախարարութեան, որոշ եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ խնդրած էր տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին:

Նախարարութեան քաղաքական գործերու գրասենեակէն հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած են իբրեւ պատասխան, փետրուար 13 թուակիր գրութեամբ մը քաղելով Պ. նախարարէն.

1.— ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ 21 — 33 ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ.—

Գործօն ծառայութեան պարտաւորութիւնները կատարելու համար, պիտի ընդունուին միայն այն երիտասարդները որոնք իրենց տարիքով պէտք է դրօշի տակ կանչուած ըլլային 1936 հոկտեմբերին կամ պիտի կանչուին 1937 հոկտեմբերին:

Անոնք որ դրօշի տակ առնուած պէտք է ըլլային 1936 հոկտեմբերին, պիտի ծառայեն միայն մէկ տարի, իսկ միւսները պիտի ծառայեն այնքան որքան իրենց տարեկից Ֆրանսացիները:

Այն զինուորները որոնք կը պատկանին 1937 հոկտեմբեր 1էն առաջ արձակուած դասերուն, պիտի ենթարկուին միայն պահեստի բանակի զինուորական պարտաւորութեանց:

2.— Ո՞Ր ԶՕՐԱՄԱՍԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՊԻՏԻ ԾԱՌԱՅԵՆ.—

Այս երիտասարդները իրենց զինուորական ծառայութիւնը պիտի կատարեն այն զօրամասերուն եւ այն պայմաններուն մէջ ինչպէս Ֆրանսացիները:

3.— ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐ (ալօքասիօն).—

Այս խնդիրը յանձնուած է առողջապահական նախարարութեան եւ այժմ բարեացակամօրէն կը քննուի այդ պաշտօնատան կողմէ:

4.— ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ.—

Հպատակութիւնը պիտի չտրուի ամենայն իրաւամբ (de plein droit), բայց միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, կրճատելու համար խնդրագրին քննութեան տեւողութիւնը:

5.— ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԷՆՍԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ.—

Այս խնդիրը կը քննուի աշխատանքի նախարարութեան մէջ եւ կը կարծուի թէ դիւրութիւններ պիտի տրուին զինուորներուն, իրենց արձակումէն վերջը:

ԾԱՆՕԹ.— Պաշտօնական նամակը վերջին պահուն հետեւեալ լրացուցիչ ճշդումները կը կցէ այս մասին, քաղելով տարբեր աղբիւրէ մը.—

Այն տարագիրները որոնք լրացուցած են իրենց զինուորութեան շրջանը, պիտի չզրկուին Ֆրանսայի մէջ աշխատելու արտօնութենէն: Նոյնիսկ, իբրեւ սկզբունք, զայն պիտի ստանան մեքենաբար: Զեռնհաս իշխանութիւնը պիտի դիւրացնէ վարձու աշխատանքի մը ստացումը, զինուորին արձակման պահուն: Ծառայութեան շրջանին, դրօշի տակ եղած տարագիրներու օտար աշխատաւորի ինքնութեան թուղթերը պիտի պահեն իրենց արժէքը:

7.— ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 33էն ՎԵՐ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ.

Այս դասու տարագիրները ենթակայ չեն որ եւ է զինուորական պարտաւորութեան, խաղաղութեան ատեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ նիստերը յետաձգուեցան մինչեւ մարտ 22: Վարչապետը Պոլիս անցաւ, խորհրդակցելու համար Աթաթիւրքի հետ: Քանի մը նախարարական ժողովներ պիտի գումարուին Պոլսոյ մէջ, Աթաթիւրքին առաջարկութեամբ:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԵՒ

Տեսանք թէ ինչպէս ինկան Ուրարտու եւ Նինուէն, դարեր ամբողջ իրար տկարացնելէ յետոյ եւ նոր կայսրութիւններ բարձրացան աւերակ կայսրութեան փլատակներուն վրայ: Ատոնց առաջինը եղաւ մարական կայսրութիւնը, որուն բնական ժառանգորդը հանդիսացաւ Աքեմենեաններու Պարսկաստանը:

Բայց Հայկական բարձրաւանդակը բան մը չկորսնցուց իր նշանակութենէն: Տեսանք թէ իր մէջէն կ'անցնէին Իրանի համար տնտեսական եւ ռազմական նշանակութիւն ունեցող Թաւրիզ-Թիֆլիզ, Թաւրիզ-Էրզրում-Տրապիզոն եւ Թաւրիզ-Էրզրում-Երզնկա ուղիները: Ատոնցմէ առաջինը պարսկական բանակները կ'առաջնորդէր դէպի հիւսիս՝ կովկասեան ասպատակ ցեղերը զսպելու համար: Երկրորդը որ Պարսկաստանը հաղորդակցութեան մէջ կը դնէր Սեւ ծովուն հետ, կարեւոր արտածումներուն եւ ներմուծումներուն համար, մինչեւ այսօր ալ տակաւին չէ կորսնցուցած իր կարեւորութիւնը, հակառակ Անդրկովկասեան երկաթուղիներուն, եւ Պարսկաստանի համար ունի կենսական նշանակութիւն: Երրորդը աշխարհակալական ուղի մըն էր որ դէպի արեւմուտք ուղղուելով, Սեբաստիոյ, Կեսարիոյ, Անկիւրիոյ եւ Նիկոմիդիոյ վրայով պարսիկ աշխարհակալներու բանակները կ'առաջնորդէր Վոսփոր, եւ իր զանազան ճիւղաւորումներով Փոքր Ասիոյ խորերը: Հայկական բարձրաւանդակը իր բնական դիրքով կ'իշխէր, Մուսուլի եւ Բաբելոնի վրայով Ալեքսանտրէթ եւ անկէց ալ Կիլիկեան կիրճերը կտրելով Գոնիայի ճամբով Իզմիր եւ Վոսփոր յանգող ուղիներուն վրայ: Բարձրաւանդակի տիրապետութիւնը հիւսիսէն կ'ապահովէր պարսկական ստացուածքներու դուռը՝ Միջագետքը: Հայաստանի երկաթը եւ պղինձը անհրաժեշտ էին պարսիկ աշխարհակալին անհամար զօրքերուն սուրերն ու նիզակները դարբնելու համար: Հայաստան կը մատակարարէր Պարսից ամէնէն ընտիր հեծելազօրներու ձիերը: Եւ վերջապէս Հայաստանը ունէր 40.000 հետեւակէ եւ 8000 հեծեալէ բաղկացած գեղեցիկ բանակ մը, որ կրնար յաղթանակի նժարը հակեցնել Իրանի Շահնշահի կողմը:

Այս բոլոր պատճառներով նախ Մարերը եւ ապա Պարսիկները ստիպուած էին Հայաստանի պարտադրել իրենց թեւարկութիւնը: Բայց Հայաստանը դիւրին որս մը չէր: Ըստ Սանտալճեանի Երիվէնաս անուն Ուրարտացի արկածախնդիր մը, չգոհանալով իր նախնիքներու գործածած Բիանայի թագաւոր տիտղոսով, ինքզինք հռչակեց Հայաստանի թագաւոր, Հայկական բանակը միացուց իր աւատական պահակախումբին եւ լեռ բարձրացաւ: Աժդահակ մարական զօրեղ բանակով մը եկաւ Հայաստան, հալածեց Երիվէնասը որ Երուանդ Հայկական անուանաձեւը ընդգրկած էր, վար իջնել լեռներէն: Զինքը ճանչցաւ իբր Հայաստանի թագաւոր, պայմանաւ որ բերդեր չկառուցանէ, տարեկան յիսուն տաղանդ (241.000 Փր.) Հարկ տայ մարական արքունիքին եւ պատերազմի ժամանակ իր բանակը դնէ անոր տրամադրութեան տակ: Սակայն Երուանդ իր յանձնառութիւնները չյարգեց: Մարերը այս անգամ ալ Կիւրոսը ղրկեցին Հայերու վրայ: Կիւրոս բարեկամ էր Հայաստանի Տիգրան թագաժառանգին, այս վերջինը իր հայրը հաշտեցուց Մարերու հետ, եւ երկու կողմերը մշտնջենական կերպով իրարու հետ կնքեցին պաշտպանողական եւ յարձակողական դաշինք մը:

Այս դաշինքին հետեւանքով հայկական 4000 հեծեալ զինուորներ՝ Տիգրանի եւ 20.000 հետեւակներ Եմբասի հրամանատարութեան տակ միացան մարական բանակին, միասին աշխարհակալեցին Փոքր Ասիան եւ Ն. Ք. 546ին Լիւդիոյ Սարդիկէ (Իզմիրի՝ Քասապա քաղաքին մօտ) մայրաքաղաքը գրաւելով, վերջ տուին աշխարհի ամենահարուստ թագաւորը համարուած Կրեսոսի իշխանութեան: Քանի մը տարի յետոյ, պատասխանելով Երեմիա մարգարէի աղեխարշ օգնութիւն հայցող աղաղակներուն, մար-հայկական բանակները կը գրաւէին Բաբելոնը եւ վերջ կուտային Եբրայեցիներու ստրկութեան (Ն. Ք. 539):

Տիգրանի գահակալութեան վրայ կայ Խորենացիի աւանդավէպը, ուր Տիգրան կռուի կը բռնուի Մարերու հետ, նիզակը կը խրէ Աժդահակի կուրծքը եւ գայն ետ կը քաշէ՝ Մարաց արքային թոքին մէկ մասին հետ միասին: Մարերը Աժդահակի մահուան ականատես ըլլալով, սարսափած կը փախչին: Այս պատկերը կը ցուցնէ թէ որ աստիճան անկում կրած էր ռազմական արուեստը: Ասորիներու քաղաքական թատերաբեմէն անհետանալովը, այլ եւս չկան աշխարհագրական նուրբ ռազմախաղեր, ճակատամարտները կը նմանին սուսերամարտի, բանակները ռազմագիտական ճամբայ մը կը բռնեն, կը քալեն, մինչեւ որ իրար հանդիպին, պատերազմի դաշտին վրայ իրար կը խառնուին, թագաւոր, զօրավար եւ զինուոր անխնայ իրար կը կոտորեն, մինչեւ որ մէկ կողմը յաղթական ելլէ: Եղած ռազմախաղերն ալ ունին փոքրիկ տարողութիւն, կը նմանին աւելի ճակատախաղի քան թէ իսկական պատերազմի, եւ ասիկա մինչեւ 1870ի ֆրանքօ-գերմանական պատերազմը, ուր վերջապէս ռազմական գործողութիւնները ստացան աշխարհագրական հանգամանք: Մինչեւ 1870 ճակատամարտները տեղի կ'ունենային նեղ ճակատներու վրայ: Կարծէք թէ բանակներուն նպատակը հայրենի հողին պաշտպանութենէն աւելի, միայն թշնամի բանակին փճացումն ըլլար, որմէ յետոյ առաջնորդել կրնան յառաջանալ թշնամի երկրի մէջ եւ կամ թէ իրենց հողը մաքրել արշաւող թշնամիէն: Մենք յաճախ մինչեւ իսկ Նափոլէոն Ա.ի օրով կը հանդիպինք բանակներու, որոնք կը կռուին իրենց հողին վրայ, իրենց կռնակը դարձուցած սեփական սահմանագլխուն: 1870էն ի վեր է որ կռիւները տեղի կ'ունենան ստրատեգիական հասկացողութեամբ, այսինքն իրենց նպատակ ունենալով ճակատ բանել եւ թոյլ չտալ որ թշնամին մտնէ իրենց հողին մէջ եւ յարձակիլ աշխարհագրական հասկացողութեամբ, լայն ճակատով եւ նըպատակակէտ ընտրելով հողամասի մը գրաւումը, որուն հետեւանքով թշնամի բանակը կը դրուի դժուարին եւ անել դրութեան մը մէջ: Եւ կամ ռազմագիտական նահանջով ջանալ թշնամին քաշել իրեն համար աննպաստ հողամասի մը մէջ:

Մարերը շուտով անհետացան քաղաքական թատերաբեմէն, Կիւրոս ինքզինքը հռչակեց Իրանի թագաւոր եւ Մարաստանը իր բոլոր աշխարհակալած երկիրներով միասին ինկաւ պարսկական գերիշխանութեան տակ:

Դարեհ Վշտասպեան (Ն. Ք. 520) օրով Հայերն ալ, ուրիշ շատ մը ցեղերու նման գլուխ վերցուցին, Պարսիկները պարտաւորուեցան հինգ ճակատամարտ մղել, Հայոց հետ գլուխ ելլելու համար. առաջին երեքը տեղի ունեցան հայկական հողի վրայ: Բոլոր պատմաբաններն ալ հայ թէ օտար, համաձայն են այն կարծիքին մէջ, թէ այս ճակատամարտները վերջացան հայկական յաղթանակով: Գ. ճակատամարտը տեղի ունեցաւ Պոհտան Սուսի վրայ; պարսկական բանակին կը հրամայէր Դադարշիս անուն Հայ մը: Հաւանաբար Հայերը Պարսիկները նետեցին Հէքքեարի, ուր Կորդուաց աշխարհի մարդիկը լրացուցին հայկական բանակի գործը, նոր զոհեր խլելով Պարսիկներէն: «Հայերը որոնք կը գտնուէին Վահան անուն ազգային հերոսի մը հրամանատարութեան տակ, մտան Ասորեստան ու սկսան քալել Բաբելոնի վրայ (Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան), ուր հայ կառավարիչ մը ինքզինքը թագաւոր հռչակած էր (Լէօ): Որպէսզի Դարեհ պարտաւորուի վերցնել Բաբելոնի պաշարումը, Դարեհ Դադարշիսը պաշտօնանկ բրաւ, անոր տեղ նշանակեց Ոմիսէս անուն Պարսիկ մը, որ կրցաւ Հայերը յաղթահարել, եւ նահանջող հայկական բանակը հալածելով անոնց ետեւէն մտաւ Հայաստան եւ վճռական ճակատամարտի մը մէջ վերջնական կերպով Հայերը ջախջախելով, Հայաստանը դարձուց պարսկական սատրապութիւն մը»: (Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան):

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԿՈՒ «ՄԱՏԱՄ ՊՈՎԱՐԻ»ՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այժմ կը հարցնեմ Տիկ. Ժամուայէն, թէ իրմէ գիծեր կը տեսնէ՞ Էմմա Պովարիի կեանքին մէջ:

Սքիզոյիտները խոյս կուտան իրականութենէն, եւ փոխանակ իրենց գործունէութիւնը վարելու դէպի իրական կամ իրագործելի առաջադրութիւնները՝ կը ներամփոփուին եւ իրենք իրենց մէջ կը ստեղծեն երեւակայական աշխարհ մը, անիրական, կեղծ եւ անկարելի կեանք մը:

Էմմա կը դառնայ Ռուտոլֆի հոմանուհին: Պէտք էր երջանիկ զգալ այլ եւս ինքզինք: Ոչ, երջանիկ չէ: Ուրիշ բան է որ կը փնտռէ:

Կը չարչարէ ինքզինք եւ կը չարչարէ իր սիրահարը:

— Երբ կէս գիշերը հնչէ, կ'ըսէր անոր, իմ մասիս պիտի մտածես...

Այն օրէն ի վեր, որ Էմմա հոմանուհին կը դառնայ Ռուտոլֆի, աւելի խաղաղ, աւելի հաւասարակշռուած է: Ունի այլ եւս «սիրոյ ներմղումը», ինչպէս կը գրէ Ֆլօպէր: Այո, Ֆլօպէր, կէս դար առաջ քան Ֆրէօյտ, իր վէպին մէջ կը խօսի այդ «ներմղում»ին մասին, ինչպէս այժմ հոգեվերլուծութեան բոլոր մասնագէտները:

Այնպէս որ մենք կրնանք ըսել, փակագծի մէջ, թէ Ֆրոյտիզմն ստեղծողը Ֆլօպէրն է: Մատամ Պովարի վէպին մէջ, ճիշդ այսպէս, «սիրոյ ներմղում» բառերն է գրած: Ամէն մարդ կարդաց այդ բացատրութիւնը, բայց ոչ ոք կանգ առաւ վրան:

Փաստ մը եւս աւելի թէ Էմմա փակուած էր ջլախտով մը իբրեւ հետեւանք զգացական ներմղումի, եւ ահա այդ ջլախտն է որ կը խանգարէ իր հոգեկան խաղաղութիւնը:

Էմմա երջանիկ չի զգար ինքզինք ոչ մէկ տեղ: Արդէն, երբ կը տեսնէր եւ պղատոնական սէրով մը կը սիրէր Լէոնը, փորձութիւնը կը զգար փախչելու Լէոնի հետ, «որ եւ է տեղ, միայն թէ հեռու տեղ մը, նոր կեանք մը սկսելու համար այնտեղ, բայց անմիջապէս իր հոգւոյն մէջ կը բացուէր անդունդ մը նսեմ, մթութեամբ լեցուն»:

Արդէն, Լէոնի մեկնումէն վերջ, Էմմա կը զգայ հիւանդագին տխրութիւն մը.

«Ամէն ինչ իրեն կ'երեւէր ամպամած մթնոլորտի մը մէջ, որ տարտամօրէն կը ծփար իրերու արտաքինին վրայ, եւ վիշտը կը սուզէր իր հոգւոյն մէջ, քաղցր ողբով մը, ինչպէս հովը կը հանէ, լքուած դղեակներու մէջ»:

Վիշտերը, իր երազներուն դառնութիւնները, կեանքի դժուարութիւնները չխելօքցուցին Էմման: Սքիզոյիտին չի բարելաւուիր կեանքի իրադարձութիւններով:

Երջանիկ ապրելու համար, այսինքն պատշաճելու համար ինքզինքին եւ շրջապատին, մարդը պարտաւոր է տանիլ, կրել բազմաթիւ ցանկութեանց ոչ-գոհացումը: Ընկերային եւ բարոյական պարտադրութիւններու հարկադրանքով:

Արդ, Էմմա չուզեր, չի կրնար հըպատակիլ կեանքի պարտադրութիւններուն: Կ'ուզէ որ ընկերային բարոյականը պատշաճի իրեն: Կ'ուզէ հարկադրել ընկերութիւնը, որ պատշաճի իր տենչանքներուն:

Կ'ուզէ մեկնի՜լ, մեկնի՜լ, մեկնի՜լ, ուր որ ալ ըլլայ, բայց մեկնիլ Ռուտոլֆի հետ:

Սքիզոյիտները չեն սիրեր մնալ իրենց բնակած տեղը, չարունակաբար շրջապատ կը փոխեն, անդիմադրելի մղումէ մը առաջնորդուած: Փախստամոլութիւնը ընթացիկ դէպք մըն է սքիզոյիտներու կեանքին մէջ:

— Տար զիս, կ'աղաղակէ Էմմա իր Ռուտոլֆին, փախցուր զիս, կ'աղաչե՜մ...

Ռուտոլֆ առողջ մարդ մըն է, չի փախցներ Էմման:

Այս հիասթափութեան հետեւանքով, ամբողջ քառասուներեք օր, Էմմա անկողին կ'իյնայ, ուղեղային տենդով եւ բանդագուշանքով զգետնուած:

Էմմա, «մելամաղձոտ թմրութեան» հաւանական տագնապէն առողջացած, կը վերսկսի սքիզոյիտի իր կեանքը, երազներու կեանքը, անկարգ եւ անկանոն կեանքը, առանց հաշուելու կամ բարակը նայելու: Այժմ հոմանուհին է Լէոնի: Ոչ սէրը, ոչ երազները, ոչ կեանքի դժուարութիւնները, ոչ ալ խոչընդոտները կրնան փոխել Էմմայի ջլախտին զարգացումը:

Սքիզոյիտները, ընդհանրապէս, ի վերջոյ կ'իյնան կազմախօսական ջլախտի աւելի ծանր տեսակի մը մէջ, — սքիզոֆրէնի, քրոնիկ հիւանդութիւն մը որ կը յանգի խելագարութեան: Կան սքիզոյիտներ ալ, որոնք հալածախտի գաղափար եւ բանդագուշանք կ'ունենան:

Էմմա չունեցաւ այնքան ժամանակ, որ տեսնէր իր ջլախտին զարգացումը մինչեւ վախճան: Կանուխ անձնասպան եղաւ:

Արդարեւ, սքիզոյիտները յաճախ անձնասպանութեամբ վերջ կը դնեն ամէն բանի:

Էմմա, իբրեւ կատարեալ ինքնակորոյս մը, պարտքը դիզեց պարտքին վրայ, եւ ահագին գումար մը պարտական մնաց վաշխառուի մը, որ ըսկսաւ սպառնալ եւ նեղել զինք: Ամէն մարդու իր արհեստը: Վաշխառուն հիւանդութիւն չի ճանչնար: Ան միայն իր դրամը կը ճանչնայ: Ու նեղը կը դնէ Էմման: Լէոն ոչինչ կրնայ ընել: Էմմա կը դիմէ Ռուտոլֆին: Բայց Ռուտոլֆ դրամ չունի, Պաղ մերժում մը:

— Կեանքն այսպէս է...

Էմմա ընկճուած է: Ջլախտաւորները շուտով կը յուսահատին, բարոյալքումը յանկարծակի կը պաշարէ զիրենք: Առողջ մարդը կը դիմադրէ աղէտներուն: Տկար, հիւանդ, դիւրայոյզ անհատը կ'ընկճուի դիւրութեամբ՝ երբ կը հանդիպի կեանքի իրականութիւններուն անտեղիտալի իրերուն:

Էմմա որ եւ է զսպանակ չունի այլ եւս: Անյաջողութեան առջեւ խորտակուած է: Իր հոգւոյն մէջ որ եւ է ուժ չի զգար: Դրժումը, ստորնութիւնը, անթիւ տենչանքները կը չարչարեն զինքը:

Ֆլօպէր ծանօթ էր Տիկ. Լաֆարժի իրական պատմութեան (ուրիշ ջլախտաւոր մըն ալ այս կինը), եւ Էմմայի ձեռքին մէջ կը դնէ զառնիկը՝ թունաւորելու համար ինքզինք:

Էմմա կը մեռնի, ուրիշ բան չըսելով այլ եւս՝ բայց եթէ իր դժբախտ սրտին անվերջ ողբը, քաղցր եւ անխորհուրդ, ունայնախօս եւ անկապակից, ինչպէս վերջին արձագանգը սէնֆոնիի մը, որ կը վերջանայ, կը մարի:

ՏՈՔԹ. Պ. ՔՈԼՕԼԵԱՆ

Վարդան Մախոխեան

(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ)

Ծնած է 1871ին, Տրապիզոն: Նախակրթութիւնը ստանալէ վերջ տեղւոյն մէջ, կը մտնէ Սանասարեան վարժարան (Կարին): Ծնողքը կ'ուզէր որ Վարդան հետեւէր առեւտրական ասպարէզին եւ մտնէր «Մախոխեան» առեւտրական ծանօթ հաստատութեան մէջ: Սակայն Վարդան կը մերժէ եւ տակաւին 20 տարու, կ'անցնի Եւրոպա, կատարելագործելու համար իր նկարչական բնածին յատկութիւնները: Քննութիւն անցընելով կը մտնէ Պերլինի Գեղարուեստից Ակադեմիան, ուր երեք տարի կ'աշակերտի բնանկարի նշանաւոր վարպետ փրոֆ. Պախթի եւ ծովանկարիչ փրոֆ. Կո[illegible]տէի: Այնուհետեւ ինքն իր ջանքերով եւ անկախ՝ կը շարունակէ ուսումնասիրութիւնները գեղարուեստի զանազան նիւթերու մասին: Կը ճամբորդէ դէպի Եգիպտոս, Կովկաս, Հարաւային եւ Հիւսիսային Եւրոպա, մասնաւորաբար ծովեզերեայ շրջանները: Դժբախտաբար կարելիութիւնը չէ ունեցած ճամբորդելու նաեւ Հայաստանի մէջ, որպէսզի իր կտաւներով անմահացնէր հայրենի երկրին բնական գեղեցկութիւնները:

Պատերազմէն առաջ արդէն ծանօթ նկարիչ մըն էր Գերմանիոյ մէջ, ուր կ'անդամակցի Verein Berliner Kunstler, որմէ սովորութիւն էր ընտրել Պերլինի տարեկան մեծ ցուցահանդէսին [illegible] յանձնաժողովին անդամները:

Պատերազմէն վերջ կը հաստատուի Նիսի մէջ, ուր հեղինակութիւն մըն էր այլ եւս եւ քաղաքին գեղարուեստական շրջանակները հպարտութեամբ կը յիշէին անոր բնակութիւնը իրենց մէջ:

Ինչպէս Գերմանիոյ մէջ, ուր Պերլինի եւ Ցիւրիխի ցուցահանդէսներուն կ'երեւէր իր նկարներով եւ կ'արժանանար ամէնէն դժուարահաճ քննադատներու գրուատական յօդուածներուն, — յիշենք Քանիվէի ստորագրութիւնը, — նոյնպէս եւ Ֆրանսայի մէջ անվերապահ գովեստով մը կը խօսէին իր մասին, մասնաւորաբար նկարչական քննադատ Ավրիլ փառաբանական տողեր նուիրած է իրեն: [illegible]րուած են թէ Մախոխեան նոր ժամանակներու Այվազովսքին է:

Քանի մը տարի առաջ Նիսի Թերթերէն մին բացառիկ թիւ մը նուիրեց իր գործերուն, որոնց մէջ սքանչելի ծովանկարներ եւ ձմեռնային տեսարաններ:

Քաջ ջութակահար մըն էր միաժամանակ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ԵՒ Հ. ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿ.Ը

Հայ Գրողներու Ընկերութեան Վարչութիւնը որ ապահովաբար «մոռցած» էր զիս հրաւիրել զինքը ընտրել տալու համար կանչուած ընդհ. ժողովին, այս անգամ պատիւն ըրած է ինծի ալ յղելու հետեւեալ հրաւէրը զոր իբր նմոյշ ուղիղ հայերէնի՝ հոս նոյնութեամբ կ'արտագրեմ, գլխագրելով միայն անհրաժեշտ կէտերը.—

«Հ. Գ. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ ձեզ ՆԵՐԿԱ գտնուելու իր գրական ասուլիսին որ տեղի պիտի ունենայ 17 փետրիար, ժամը 9ին 8, Rue Bossuet, նուիրւած Ա. Յարութիւնեանի»:

Պիտի խնդրեմ Հ. Գրողներու վարչութենէն որ փոխանակ ասուլիսներ սարքելու՝ հայերէնի դասաւանդութիւն մը կազմակերպէ իր անդամներուն համար, եւ կամ, գէթ Հայերէն գիտցողի մը խմբագրել տայ իր գրութիւնները:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Առաջ բերուած փաստաթուղթերէն, դժուար չէ տեսնել, որ ռուսական կառավարութիւնը դաշնակիցներուն ոչ մէկ դիւանագիտական օժանդակութիւն է ցոյց տուած Հայերուն: Սակայն արդար պէտք է ըլլանք ըսելու, որ բժ. Զաւրիեւը եւ Նուպար փաշան Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ տարած են մեծ աշխատանք, կապեր հաստատելով ոչ միայն քաղաքական շրջանակներու, այլ եւ հանրութեան եւ մամուլի հետ:

Հայերու այդ գործօն աշխատանքը մինչեւ իսկ սկսաւ անհանգստացնել Փարիզի եւ Լոնտոնի ռուս ներկայացուցիչները եւ ամէն մէկը զատ զատ դիմեցին Փեթերպուրգ հասկնալու թէ ի՞նչ դիրք բռնելու է, եթէ Հայերը յաջողին իրենց քարոզչութեան մէջ: Իզվոլսկի 1915 յունիս 1ին, թիւ 377ով կը հեռագրէր Սազոնովի. —

«Փարիզ գտնուող բժ. Զաւրիեւ եւ Նուպար փաշան տեղեակ կը պահեն զիս իրենց խօսակցութեանց ֆրանսական պետական մարդոց, քաղաքական գործիչներու եւ լրագրողներու հետ, ցանկալով ընդունիլ տալ անոնց՝ հայկական իղձերը... Ես կը շարունակեմ միշտ վերապահ մնալ եւ չեմ ցոյց տար որ եւ է օգնութիւն Զաւրիեւի եւ Նուպար փաշայի: Այն պարագային, եթէ իրօք Ռուսերը տրամադիր ըլլան ընդունելու Հայոց ցանկութիւնները, մի մերժէք յայտնել ինծի թէ ի՞նչ սահմաններու մէջ ընդունելութիւն կը գտնէ մեր կողմէ»:

Ռուս կառավարութիւնը ի հարկէ ծանօթ էր հայկական իղձերու տարողութեան մասին: Բժիշկ Զաւրիեւի դերը կը վկայէր, որ հայ գործիչներու ծրագրին մէջ չէր անտեսուած կովկասեան Հայաստանը, ան պէտք է կազմէր մեծ Հայաստանի մասը, այդ պատճառով Իզվոլսկիի հեռագիրը Փեթերպուրգի մէջ խանդավառութիւն չպատճառեց: Այդ ժամանակէն սկսեալ ամէն առիթով, երբ խօսք կ'ըլլար Հայերու մասին, Ռուսաստանի արտաքին նախարարութիւնը յատկապէս կը շեշտէր թէ խօսքը կը վերաբերի Թրքահայերուն (ընդգծ. հեղինակէն), համաձայն ատոր 1915 յունիս 3ին (թիւ 2850). Սազոնով պատասխանեց Իզվոլսկիի.

— «Եթէ հայկական ներկայացուցիչները յաջողին համոզել Փարիզի դահլիճը Կիլիկիան՝ Ատանան եւ Մերսինը կցելու ապագայ հայկական շրջաններուն, կայսերական կառավարութիւնը միայն գոհ կրնայ ըլլալ, քանի որ կ'իրագործուին Թրքահայերու (ընդգ. հեղ.) ցանկութիւնները, որոնց մշտական հովանաւորն ենք եղած»:

Վերոյիշեալ հեռագրէն ամիս մը յետոյ, ան կը յայտնէ Լոնտոնի դեսպան կոմս Պենքէնտորֆին 1915 յուլիս 7 (թիւ 3476).

— «Հայկական ինքնավար շրջանի ստեղծումը սուլթանի գերիշխանութեամբ, եւ Ռուսաստանի, Ֆրանսայի ու Անգլիոյ հովանաւորութեան տակ կ'ըլլար բնական զարգացումը մեր մշտական բարի տրամադրութեանց Թրքահայերու հանդէպ: Վերջնական որոշումը սակայն այդ մասին կայսերական կառավարութիւնը տակաւին չէ ընդունած եւ Հայերու հետ եղած բոլոր զրոյցները ՈՒՆԵՑԵՐ ԵՆ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ (ընդգ. հեղինակէն):

Զարմանալին այն է, որ պատերազմէն տարիներ առաջ Ռուսաստանն էր, որ կը պահանջէր ստեղծել հայկական յատուկ շրջան մը:

Այդ շրջանի կազմակերպութեան ծրագիրը ռուսական կառավարութիւնը միշտ պատրաստ ունէր իր ձեռքի տակ, եւ հարկ եղած պարագային կ'օգտագործէր, երբ պէտք ըլլար ազդրանքներ լարել Թուրքիոյ մէջ եւ հիմա երբ կարծես թէ հայկական յատուկ շրջան ստեղծելու իրագործման խնդիրը դարձած էր օրերու հարց, ռուսական կառավարութիւնը չունէ՞ր որ եւ է որոշում եւ բոլոր խօսակցութիւնները եղած էին դատարկ բաներ միայն: Վերջնական գնահատանքը տալու համար «Ռուսաստանի մշտական բարեացակամութեան Թրքահայերու հանդէպ (կովկասեան Հայաստանի մասին եւ ոչ մէկ խօսք կայ. Թ. Ե.), կը բերենք քանի մը տող այն զեկուցումէն որ Սազոնով ներկայացուցած է Նիկոլա Բ. կայսեր: Սոյն զեկուցումը պատասխանն էր այն նախագծի զոր դաշնակիցները ներկայացուցած էին Թուրքիոյ բաժանման առթիւ:

Նախագիծը յայտնի է Սայքս-Փիքօ ծրագիր անունով:

Սոյն ծրագրին համաձայն, դաշնակիցները Ռուսաստանի կ'առաջարկէին Կարինը, Բիթլիսը, Վանը փոքրաթիւ հայ ազգաբնակչութեամբ, իսկ «փոքրիկ Հայաստանը» կուտային Ֆրանսայի, եւ ֆրանսական գօտին նախագծի համաձայն պիտի դառնար «կեդրոնը հայկական ազգային տենչերու»: Այդ առթիւ Սազոնովը կը զեկուցանէր կայսեր.—

«Ասիական մեր ընդարձակ սահմաններուն վրայ, ուր կը բնակին տարբեր ու անհանդիստ ազգութիւններ, եւրոպական մեծ պետութեան մը, — թէեւ ներկայիս մեզի դաշնակից — երեւումը եւ ռուս-պարսկական սահմանին մինչեւ անկիւնով մը հաստատուիլը պէտք է նկատել անբաղձալի:

Մեզի համար, կը շարունակէ Սազոնով, աւելի շահաւէտ է ունենալ հարաւի վրայ ընդհանուր սահման իսլամական որ եւ է տկար պետութեան հետ, ինչպէս կրնայ ըլլալ արաբական խալիֆայութիւնը կամ թրքական սուլթանութիւնը» (ընդգ. հեղինակէն)»:

Ինչպէս կը տեսնէք, ոչ մէկ խօսք կայ արդէն Հայոց ցանկութիւններու Մեծ Հայաստանի, բայց եւ ընդհանրապէս Հայերու մասին: Ռուսաստանը, որուն Հայերը այնքան վստահած եւ տակաւին կը շարունակէին վստահիլ մինչեւ այսօր, Հայաստանի վերապահած էր ռուսական մէկ գաւառի շնորհը, իսկ եթէ այդ ծրագիրը չյաջողէր, ֆրանսական հովանաւորութեան տակ կազմուելիք ինքնավար Հայաստանի փոխարէն կը [illegible] Հայերը պահել «փոքրիկ արաբական խալիֆայութեան, թրքական սուլթանութեան» իշխանութեան տակ:

Հայերու այդ վստահութիւնը Ռուսաստանին եւ անոր կրթնած հաշիւները սուղ նստան, կարելի է ըսել, ամբողջ Թուրքիոյ հայութեան: Արդէն այդ փորձը բան մը սորվեցուցա՞ծ Դաշնակցութեան այսօրուան ղեկավարներուն...:

ԹԱՄԳԻՑ ԵԼԵԿՆՈՏԻ

(4)

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—.—

ԽՄԲ.— Երէկ հաղորդեր էինք ռուս տարագիրներու կոմիտէի նախագահ Գ. Մաքլակովի տուած տեղեկութիւնները՝ տարագիրներու զինուորագրութեան մասին։ Ստորեւ՝ մնացեալ մասը.—

Պատրաստեցինք յիշատակագիրներ եւ ներկայացուցինք կառավարու — թեան։ Հոն բերած էինք մեր նախկին առարկութիւնները թէ ռուս տարագիրները կարելի չէ ճշգրտօրէն համարել «ազգութիւն չունեցողներ», թէ այդպիսի բացատրութեամբ ֆը - րանսան կուտայ փտանգաւոր օրինակ մը ուրիշ պետութեանց, թէ զինուո — րական ծառայութիւնը քաղաքացիի մը պարտականութիւնն է իր հայրե - նիքի հանդէպ եւ ոչ օտարականի եւն.։ Միեւնոյն ժամանակ «Տարագիրներու կոմիտէն» ներկայացուցած էր եւ գործնական առաջարկ, որ ռուս տա — րագիրները իրաւունք ունենան կամա-ւոր կերպով մտնել ֆրանսական բա — նակը, բոլոր բնական հետեւանքներով, ինչ որ ցարդ չէր թոյլատրուեր։ Մեր կոմիտէն չէր կասկածեր, որ այդ օ-րէնքը ընդլայնելու համար անհրաժեշտ էր նոր օ-րէնք եւ ի հարկէ խնդիրը վերջնական վճիռ կը ստանար նախարարական խորհուրդին մէջ։ Մենք չէինք ճշտած էինք նաեւ այն անել վիճակը, ուր դրուած էին տարագիրները քաղաքացիութեան առջեւ։ Ահա ինչ որ կատարած ենք, թողլով մէկ կողմ մեր բերանացի բանակցութիւնները այդ առթիւ։

Այժմ քաղաքապետարանները փո - խած են իրենց գործելակերպը, ոչ մէ-կին չեն արգիլեր հաստատել թէ ի - րենք ռուս տարագիր են եւ չեն պա — հանջեր որ ենթակաները ընդունին թէ իրենք «ազգութիւն չունին»։ Սկսուած աշխատանքները կը շարու - նակուին։ Ներկայիս կը կանչեն ոչ թէ արձանագրելու, այլ բժշկական քն — նութեան ենթարկելու համար։ Այն հրահանգը որ անցեալ տարի տրուեցաւ ընդհատելու համար արձանա — գրութիւնը, այս տարի տակաւին չկայ եւ դժուար թէ ըլլայ, սակայն հար - ցին կարգադրութիւնը կախուած է անկէ թէ ինչ վերջնական եզրակացութեան կուգան ըստ էութեան։ Եթէ կառավարութիւնը ընդունի կամաւոր գրութիւնը, բանակի մէջ մտնելու, այն ժամանակ անոնք որ չեն ուզեր օգտուիլ այդ իրաւունքէն, իրենց ար-ձանագրութիւնը եւ բժշկական քննու-թեան ենթարկուիլը կը մնան առանց հետեւանքի, իսկ եթէ ընդունին պար-տադիր ձեւը, այն ժամանակ չար — ձանագրուիլը եւ խուսափիլը ոչ մէկ արժէք ունին։ Հիմակ ու հիմա կարելի է ըսել մէկ բան,— զինուորական նա-խարարութիւնը սկզբունքի խնդիրը, (քաղաքական տարագիրները կը պատկանի՞ն «ազգութիւն չունեցող — ներու» դասին թէ ոչ, նկատի առնե-լով 1923 թուի օրէնքի 3րդ յօդուա — ծը) յղած է արտաքին նախարարու - թեան ի քննութիւն։ Առ այժմ խնդի — րը կը քննուի հոն, սակայն ինչ որո - շում ալ տան, հարցը պէտք է քն - նուի նախարարներու խորհուրդին մէջ։ Ենթադրենք որ արտաքին նախա-րարութիւնը նորէն յանգեցաւ այն եզրակացութեան թէ ռուս տարագիր-ները կը նկատուին «ազգութիւն չու - նեցողներ» եւ պարտաւոր են ծառա — յելու։ Սակայն ի՞նչպէս եւ ո՞ւր պիտի ծառայեն, ի՞նչպէս պիտի համաձայ - նեցնեն այդ նոր պահանջը այն իրո — ղութեան հետ, որ «օտար գունդեր» չկան, իսկ այն սահմանափակումը որ ունինք աշխատանքի իրաւունքի մէջ եւն. — այս բոլոր խնդիրները ոչ մի-այն կը պահանջեն փոփոխութիւններ օրէնսդրութեան մէջ, այլ եւ ատոնց կարգադրութիւնը վեր է մէկ նախա — րարութեան՝ զինուորականին իրաւա — սութենէն։

Ենթադրենք ուրիշ վիճակ մը,— նա-խարարութիւնը հաստատեց թէ մենք «հայրենազուրկներ» չենք, թէ կարե — լի չէ զօրակոչի ենթարկել մեզ,— այն ժամանակ մենք նորէն կ'ըլլանք այն վիճակին մէջ, ուր որ էինք 1923էն մինչեւ 1935, երբ ուզէինք իսկ ծառա-յել, չէինք կրնար, առանց հպատակ դառնալու։

Տարագիրներու կոմիտէն օգտակար կը գտնէ որ իրաւունք տրուի ցանկա — ցողներուն՝ մտնելու ֆրանսական բա-նակի մէջ եւ դէմ է պարտաւորիչ ծա — ռայութեան։ Ատոր համար անհրա - ժեշտ է, որ փոխուի 1928ի օրէնքին բովանդակութիւնը։ Մենք կ'ուզենք նաեւ, որ թոյլ տրուի մտնել ֆրանսա — կան ծառայութեան մէջ եւ անոնց որ կ'ուզեն կամաւոր կերպով ծառայել, սակայն չեն ուզեր ֆրանսահպատակ դառնալ։ Ատոր համար ալ անհրա - ժեշտ է որ փոխուի օրէնքին բովան — դակութիւնը։

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԸ ԹԻՒԵՐՈՎ

— • —

ԺԱՆԹԻՅԻ.—Մեր Թաղին մէջ հինգ տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի ծաղ — կոց մը։ Շէնքին վարձքը թէեւ քիչ մը սուղ է Թաղին համար, բայց դպրոցի մը ամէն յարմարութիւններն ունի։ Շէնքը կը բաղկանայ երեք մեծ սեն - եակներէ, եւ խոշոր բակէ մը։ Իւրա — քանչիւր սենեակի մէջ կազմուած է երկու դասարան։ Առաջին սենեակին մէջ կան 46 աշակերտներ որոնց վար-ժուհին է Օր. Պալիկեան, Դպրոցա — սէրէն։ Երկրորդ սենեակը ունի եր - կու դասարան 34 աշակերտներով, վարժուհին է Օր. Ա. Գասպարեան։ Իսկ երրորդ դասարանը ունի 18—20 աշակերտներ, որոնք ամէնէն չափա — հասներն են։ Ատոնց ուսուցիչն է Պ. Ս. Յովհաննէսեան։ Ուրեմն մեր դպ - րոցը կը յաճախեն 98 մանչեր եւ աղ — ջիկներ, իրենց մայրենի լեզուն սոր - վելու համար։ Ահա փոքրիկ ծաղկոց մը որ շնորհիւ «Համազգային»ի չօշա-փելի օժանդակութեան, միշտ վառ պիտի մնայ։ Դպրոցը ունի վարչու - թիւն մը որ կ'ընտրուի ընդհանուր ժողովին կողմէ։ Անդամակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր. ամսական։ Վարչութեան կ'օգնէ Տիկ. օժանդակ Միութիւն մը, որուն անդամավճարն է ամսական մէկ ֆրանք։ Այս հինգ տարուան ընթացքին բոլոր վարչու — թիւնները իրենց կարելին ըրած են եւ մատացոյցը հաւասարակշռելու, տո - կալով բոլոր նիւթական դժուարու — թեանց։ Յունուար 30ին ընդհ. ժողո - վը լսելով վարչութեան նիւթական եւ բարոյական զեկուցումը, միաձայնու-թեամբ վերընտրեց զայն մինչեւ 1938 յունուարի վերջը։

Ընդհ. ժողովը իր խորին շնորհա - կալութիւնը յայտնեց «Համազգայի — ն»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան, իր ընծայած օժանդակութեան հա - մար։ Ժողովը փափաք յայտնեց որ մէկ ֆրանքի զեղչուի անդամավճարը, որպէսզի աւելի շատ հայրենակիցներ արձանագրուին։

Դպրոցին վարչութեան կազմն է.— նախագահ՝ Պ. Պ. Գորգիկեան, քար-տուղար՝ Ա. Յակոբեան, գանձապահ՝ Յ. Համբարձումեան, ընդհ. հաւաքիչ Թ. Թորոսեան, դիւանի նախագահ՝ Հ. Իբրահիմեան, քարտուղար՝ Ս. Յովհաննէսեան։

Ալպաքցի

«ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ»Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

Շատ յաջող անցաւ «Սիփան — Կո - միտաս» երգչախումբի ցերեկոյթ - պարահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի Աէրօ Քլիւպի սրահին մէջ։

Ցայտարարուած ժամէն քիչ յե - տոյ, բազմութիւնը խռնուած էր սե — ղաններու շուրջ։ Երգչախումբի ան - դամ - անդամուհիները ամէն ճիգ կը թափէին գոհ ձգելու հասարակութիւ — նը։ Պիւֆէն ալ երգչախումբի կողմէ պատրաստուած ըլլալով, կը կրկնա — պատկէր անդամներու գոհունակու — թիւնը։

Նուագախումբը եւրոպական պարե - րու շարանը արդէն վաղուց սկսած, երիտասարդ զոյգերը կը դառնային անընդհատ։ Ժամը 7ին բեմին վրայ երեւցաւ Շարլոյի կերպարանքով ծպ-տուած Պ. Խաչերեան, զուարճացնե - լով ներկաները։ Յետոյ ներկայաց - ուեցաւ «Խնթերու բժիշկը», որ անցաւ անհամ, հակառակ դերակատարներու յաջողութեան։

Ճաշէն յետոյ, ժամը 10ին ժամա - նակները, վերջապէս առիթը ունե — ցանք ունկնդրելու երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Արա Պարթեւ - եանի։

Երգչախումբին երգի ցանկին վրայ այս անգամ երեք նոր երգեր եւս ա — ւելցած էին՝ «Հայրենի դարուն», «Էս գիշեր լուսնակ գիշեր», «Գինի լից», որ հաճոյքով լսուեցան ներկա-ներու կողմէ։ Միւս խմբերգը՝ «Հա — յաստան» ուրիշ անգամներ առիթ ու - նեցած ենք ծափահարելու։ Օր. Սօնիա արտասանեց Վահան Թէքէեանէն կը-տոր մը, շատ զգայուն եւ յուզիչ։

Վերսկսան պարերը, մինչ երգչա - խումբի անդամները կը ջանային բա — պանել վիճակախաղի տոմսերը։ Վար-չութիւնը մթնոլորտէն օգտուելով, ուզեց աճուրդի դնել գեղեցիկ պուպ— րիկ մը, սակայն պարող զոյգերու անհամբերութեան վրայ, ստիպուե - ցաւ որոշուած ժամանակէն առաջ վերջացնել։

Պար եւ պար, այդ էր օրակարգը եւ եւ այդ մթնոլորտին մէջ ալ վերջացաւ պարահանդէսը։

Բացի բարոյականէն, անշուշտ նիւ— թական շահ մըն ալ ապահովեցին կազմակերպիչները։

Տրցուն Թղթակից

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԿԵԱՆՔԸ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

— • —

ԻՍԻ ԼԻ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն կազմակերպած էր հայկական շարժանկար մը, ուր - բաթ երեկոյ, Պ. Գարակէօզեանի սը-րահին մէջ։ Ժամը 9ին գրեթէ լեցուած էր սրահը հակառակ լուր օր ըլլալուն, թէեւ աշխատանքի պատճառաւ շատեր կը բացակայէին։ Շարժանկարին կազմակերպիչը, ընկեր Սեթեան (Մարսէյլէն) առաջին անգամ ցուցա-դրեց ֆրանսերէն ֆիլմ մը «Զիկանօ», Մեսրոպեան տառերով։ Ներկաները առաջին անգամ կը տեսնէին Մեսրոպ - եան տառերը պաստառի վրայ։ Ապա ցուցադրեց ողբ. ընկ. Մ. Վարանդեա-նի յուղարկաւորութիւնը։ Նախ երեւ— ցաւ ողբացեալ ընկերոջ նկարը եւ ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգեցին անոր յիշատակը։ Յետոյ սկսաւ բուն յուղարկաւորութիւնը, որուն կը մասնակցէին բոլոր կազմա-կերպութեանց ներկայացուցիչները ծաղկեպսակներով։ Մօտ 3500 հոգի - նոց բազմութիւն մը կը հետեւէր թա — փօրին։ Պաստառին վրայ յստակ կը տեսնուէին նաեւ բոլոր դամբանախօս-ները։ Այնուհետեւ ցուցադրուեցաւ ներգաղթի կարաւանին մեկնումը Մարսէյլէն։ Տեսարանը շատ յուզիչ էր երբ նաւը սկսաւ շարժիլ։

Չորրորդ ցուցադրութիւնն էր Մար-սէյլի եկեղեցիին օծման արարողու — թիւնը, միեւնոյն ժամանակ ընկ. Սեթեան կուտար բացատրութիւններ։ Հինգերորդ՝ կատակախաղ մը Զարլի Չէփլինէն, որ ներկաները կուշտ ու կուռ խնդացուց։ Ցուցադրութիւնը վերջացաւ կէս գիշերին։ Իսկապէս գնահատելի է ընկ. Սեթեանի այս աշ-խատանքը։

** Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Մի - ութեան մասնաճիւղը կազմակերպած էր ընկերահամակրական ժողով մը շաբաթ երեկոյ, նոյն սրահին մէջ։ Խօսեցաւ գնդ. Տ. Բաղտասարեան, պարզելով ներկայ քաղաքականու — թիւնը եւ պետութիւններու պատրաս - տութիւնները ապագայ պատերազմի հնարաւորութեան մասին եւ ըսաւ. «Այս քաղաքական ծանր պայմաննե - րուն մէջ մենք Հայերս պէտք չէ մը — նանք անկազմակերպ, ցիրուցան, այլ եւ պէտք է կազմակերպուինք, հաւաք-ուինք այս մարտական Միութեան շուրջը, շարունակելու համար Անդրա-նիկի կտակը՝ «Գործս կէս մնաց»։ Մենք քաղաքական կազմակերպութիւն չենք, բայց քաղաքական նպատակներ ունինք,— ազատ եւ անկախ տեսնել Հայաստանը իր ամբողջական սահ — մաններով։ Այն կազմակերպութիւն-ները որ կը ձգտին այս ուղղութեան, մենք անոնց կողքին ենք»։

Ներկայ բազմութիւնը տեսնելով, ոգեւորուած ոտքի ելաւ Կեդր. վար - չութեան անդամներէն Պ. Դաւիթեան եւ ըսաւ.— «Ընկերներ մենք պէտք չէ մոռնանք Անդրանիկի խօսքը՝ «Գործս կէս մնաց»ը։ Ահա այս է մեր նշանա— բանը եւ օրինակ բերաւ նաեւ Զօր. Ֆօշի խօսքերէն։ Յետոյ կոչ ըրաւ բո-լորուիլ Միութեան շուրջ։ Այս առթիւ արձանագրուեցան վեց - եօթը նոր անդամներ։

** Սեբաստիոյ նահանգային Հայր. Միութիւնը ժողով յայտարարած էր կիրակի կէս օրէ վերջ, նոյն սրահին մէջ։ Ներկայ էին 107 հայրենակից — ներ։ Ժողովը բանալով, նախագահ Պ. Վ. Չէյթունցեան կարդաց նա — խորդ ժողովի ատենագրութիւնը որմէ յայտնի եղաւ որ Միութիւնը իր առա— ջին ժողովը ունեցած է 1936 դեկտ. 20ին եւ հապճեպ կերպով առանց նա - խորդ վարչութեան զեկուցումը լսե - լու, նոր վարչութիւն է ընտրած եւ երկրորդ ծրագիր — կանոնագրի փո - փոխութիւն է կատարած։ Ներկայ են եղած 36 հայրենակիցներ։ Ներկանե - րը բողոքեցին եւ ուզեցին որ քննուի ծրագիր - կանոնագրի փոփոխութեան հարցը եւն. բայց նախագահը չուզեց լսել եւ յանձնարարեց որ անդամները նստին աջ կողմը, իսկ միւսները՝ ձախ կողմը։ Գիտակից երիտասարդներ բողոքեցին, բայց ի վերջոյ տեսնելով որ անօգուտ է, տեղի տուին։ Միու — թիւնը իր 36 անդամներուն վրայ ա - ւելցուց նաեւ քանի մը նոր անդամներ եւ ինքզինք կոչեց Սեբաստիոյ Նահան-գային Միութիւն, մինչդեռ նահան — գին հայրենակիցներու թիւը հազար - ներու կը հասնի Փարիզի շրջանին մէջ։

Մուլինոցի

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

—.—

Պուքրէշի Արարը հետեւեալ խորհր - դածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 փետր.)։

— «Մեր ընթերցողները կը գտնեն քիչ մը անդին Երուսաղէմէն ստաց — ուած տեղեկութիւն մը՝ որուն համա-ձայն «Տավար» Պաղեստինի հրեայ աշխատաւորութեան օրկանը՝ հրա — տարակած է զոյգ մը յօդուածներ, որոնք հակահայ բնոյթ մը կը կրեն։ Եբրայական թերթը Հայերու վրայ կը յարձակի անոնց մէջ՝ մեղադրելով որ Արաբներու կազմակերպած գործա - դուլին մասնակցած են նաեւ Հայե — րը։ Ի վերջոյ թշնամանքով կը յի - շատակէ հայ առեւտրականներու գը— րաւած դիրքը Պաղեստինի մէջ, եւ աչքին փուշ կ'երեւան չինութիւնները զորս կը կատարէ Երուսաղէմի հայ վանքը։

Զգիտենք թէ պաղեստինեան այդ թերթը որքան կը ցոլացնէ հրեայ հանրային կարծիքը, կամ ինչ ազդե - ցութիւն ունի իր խօսքը հրէական զանգուածներուն վրայ։ Արդէն այդ պարագան շատ ալ չի շահագրգռեր մեզ, որովհետեւ Պաղեստինը հեռու է մեզմէ ու դէպքերուն մօտէն տեղ — եակ չենք։

Խօսքի նիւթ կ'ընենք հրէական օր - կանին այս արտայայտութիւնը ոչ թէ հեռուէն հեռու վէճի բռնուելու հա — մար անոր հետ, այլ այս առթիւ պար-զելու համար տեսակէտ մը՝ որ կը կարծենք թէ աշխարհի վրայ ցրու - ւող բոլոր Հայերունն ալ է եւ զոր լաւ կ'ըլլայ որ նկատի ունենան բոլոր ա — նոնք որոնք երբ եւ իցէ կը զբաղին հայ ժողովուրդին բռնած դիրքով, զանազան երկիրներու մէջ։

Ճշդենք, նախ, հիմնական կէտ մը։ Հայ ժողովուրդը մէկն է այն ժողո - վուրդներէն զորս դէպքերը քշած են յաճախ մայր - երկրէն հեռու։ Յոյ — ներուն, Հրեաներուն պէս՝ Հայն ալ յաճախ ձեռք առած է պանդուխտի ցուպը, ու ապաստան փնտռած օտար ափերու վրայ։ Ատկէ՝ հայ գաղութ - ներու թիւը աշխարհի բոլոր մասե - րուն վրայ, ու առ մօտ տասը դարէ ի վեր։ Բայց հայ ժողովուրդը ունի բացառիկ յատկութիւն մը,— հայ — րենիք կը դարձնէ հողը ուր ապաստան տրուած է իրեն։ Պահելով հանդերձ իր պապերուն եկեղեցին ու աւանդու-թիւնները՝ սրտով կը նոյնանայ, կը ձուլուի այն ժողովուրդին հետ, որ իր գիրկը կը բանայ։ Այլ եւս չի խը— նայեր իր քրտինքն ու տքնութիւնը, իր արիւնն անգամ։ Կը խառնէ իր զոհաբերութիւնը անոր պայքարնե - րուն, ու կ'որդեգրէ անոր ազգային դատն իսկ։

Թող չզարմանան մեր հրեայ պաշ — տօնակիցները եթէ հայ տարրը Պա - ղեստինի մէջ Արաբներուն հետ է քա— լեր ու մասնակցեր անոր հոգերուն։ Այդպէս է որ Սուրիոյ մէջ ալ հայ տարրը Արաբներուն դատը որդեգրեց ու անոնց կողքին կեցաւ դեռ վեր — ջերս Սանճաքի վէճին առթիւ։ Եգիպ-տոսի մէջ Հայերը բնիկ ժողովուրդին հետ ձուլուած պիտի գտնէք, ինչպէս պիտի գտնէք Իրանի Հայերը պարսիկ ժողովուրդին ազգային դատին փա — րած։ Հայ ժողովուրդի հիմնական գիծն է ատ. այդպէս է որ ան ինքզին-քը սիրցուցեր է ամենուրեք, ու իր հողին կապեր տեղացի ժողովուրդին։ Իր պապերուն հաւատքն ու աւանդու— թիւններն են եղեր միակ զանազանու-թիւնը հիւրընկալ ժողովուրդներէն։ Բայց ատոնք արգելք մը չեն եղեր որ ան ամէն տեղ սրտանց կառչի իր որ — դեգրած նոր հայրենիքին։

Նոյնը չըսե՞լ նաեւ հայ տարրին պատմութիւնը այս երկիրին տակ։ Դարերու հասարակաց կենցաղ մը կայ, ու հասարակաց տքնութիւն մը բոլոր մարդերու վրայ։ Ութ - ինը դար է որ հայ ժողովուրդը այս ափե— րը կը ճանչնայ։ Եթէ առաջին դարե-րերու մասին տարտամ են մեր ունե — ցած պատմական տեղեկութիւնները, գոնէ վստահօրէն գիտենք այն շրջանը որ Ալէքսանտրու-Ջէլ-Պունէն կը սկսի եւ կը հասնի մինչեւ մեր օրերը, եւ ո-րուն ընթացքին հայ տարրը ձուլուած մ..ոց ռումէն ժողովուրդի զզացում — ներուն հետ, անոր տքնութիւններն ու պայքարները կիսեց, ու իր համեստ նպաստը բերաւ այս երկրին վերել - քին, կարկառուն դէմքեր տալով քա — ղաքական ու զինուորական, մշակու - թային ու գեղարուեստական մարզե — րուն մէջ, առանց յիշելու տնտեսական նպաստը որով զինքը կը յատկանշէին հին ու նոր բոլոր ռումէն պատմիչնե - րը։

Անհրաժեշտ էր որ անգամ մըն ալ պարզէինք այս ճշմարտութիւնը, որ — պէսզի ձրի մեղադրանքներ չտեղային հայ ժողովուրդի գլխուն իր ցոյց տը - ւած հաւատարմութեանը համար դէ— պի աւելնջական պետութիւնները»։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

Լուսաղէմին ձիւնը դադրեցաւ, ե - րեք մատնաչափէ աւելի թանձրու - թեամբ նստելէ վերջ։ Բարձրացաւ հիւսիսային քամին ու ամպերը պա - տառ պատառ եղած ցրուեցան՝ երկն - քի գունաթափ աստղերը երեւան հա - նելով։ Լուսացաւ։ Սառն քամին,թաց գետինը, պարապ ստամոքսները հետ-զհետէ արթնցուցին քնացող հայդուկ - ները, որոնք պարզապէս սառած,շար-ժելու անկարող վիճակի մէջ էին։

— Օհօ՛յ, մէրդ չմեռնի Հայաստան, գիշերով վերմակ ձգեցիր վրաս,— ա-տամները իրարու զարնելով ըսաւ Յակոբը, ի զուր փորձելով պառկած տեղէն ելլել,— հէ՛յ, տօ՛ Նիկոլ։

— Հը՛։

— Տօ՛, փետացեր եմ։

— Հա՞ ...

Նիկոլն ալ արթնցած՝ ապշանքով չորս բոլորը կը դիտէր։ Էս ո՞րտեղ էին, իսկ էս ձի՞ւնը ... Յակոբը դժ - ուարութեամբ բարձրացաւ ու նստաւ։ Ա՛յ թէ ցուրտ ... Այդ անտէր մնալիք ցուրտն ալ մինչեւ ոսկորներու ծու - ծը անցած էր։ Յօդացաւէ տառապող ծերուկի մը նման դժուարութեամբ ոտքի բարձրացաւ եւ սկսաւ շարժել ընդարմացած թեւերն ու ոտքերը, քիչ մը տաքնալու համար։

Հայդուկները իրարու քով երկն - ցած՝ աղած ձկներու նման կծկուած է-ին։

Յակոբը, երբ ընկերներու վիճակը տեսաւ, ամէն բան մոռցած՝ սկսաւ բարձրաձայն ծիծաղիլ։ Իսկապէս որ տեսարան էր։

Սաքօն ու Յակոբն ալ, ամբողջ գի - շերը պահակութիւն ընելէ վերջ,կուշտ կշտի քնացած էին՝ պահակութեան հողը յանձնելով Մկոյին, որ խմբէն քիչ մը հեռու քարի մը տակ նստած՝ նոյնպէս քնացեր էր։

Յակոբը մէկիկ մէկիկ մօտեցաւ տը-ղոց եւ դեռ քնացողները արթնցուց։ Խղճալի պատկեր մը կը ներկայացնէ-ին։ Մարմնի անդամները սառած, դէմքերնին կծկուած, կարծես թէ ինչ որ բանի մը մասին կը ծիծաղէին։

— Հը, տղաք, ոտքի ելէք, պար մը, պար մը դառնանք,— ու Յակոբը ա - ռանց սպասելու, խալոտ ձայնը ձը - գած՝ սկսաւ երգել ու պարել։

Խմբի տղաքը նախ հեղնանքով նայե-ցան, բայց կամաց կամաց իրենք ալ միացան Յակոբին։ Ու շատ չանցած՝ բոլորը ոտքի էին եւ ձեռք ձեռքի տը - ւած՝ քոչարի պարը կը դառնային։

Պարսկական սահմանի լեռնաշղթա-յի ետեւէն արեւը կամաց կամաց ըս - կսաւ բարձրանալ։ Ցուրտը մեղմա — ցաւ։ Երբ տղաքը պարելով տաքցած նստան, աւելի խայթող կերպով զգա-ցին իրենց սովածութիւնը։

— Տօ, մէկ էդ Թոփալ Սատանայի դէմքին նայեցէք,— պոռաց Առիւծ Գեւօն,— չարուխի նման կծկուեր է։

— Ա՛յ,— մռնչեց Համբօն, որ կար-ծես բոլորովին խօսելու ընդունակու-թիւնը կորսնցուցեր էր ...

— Տօ՛, քեզի ի՞նչ եղաւ։

— Անօթի,— ու Համբօն փորը տրո-րեց ու խղճալի կերպարանք մը առաւ։

Բոլորը մէկանց սկսան հռհռալ։

Գէորգն ու Յակոբը խմբէն քիչ հե - ռու նստած՝ կը խորհրդակցէին այդ գիշերուան բռնելիք ճանապարհի մա-սին։

Խումբը գիշերով եկած էր Ցաղթայ Տաղի փէշին վրայ, լայն ձորի մը մէջ տեղաւորուած էր։ Հազիւ թէ աւելի լաւ ընտրութիւն մը կարելի ըլլար ը-նել այդ պայմաններու մէջ։ Հեռո՛ւն, ամբողջութեամբ կը տարածուէր Ար-ճակի սիրուն լիճը, ու եզերքներուն կպած գիւղերը։ Տղոց դիրքէն դէպի արեւելք կ'երեւէր քրտական ողորմե-լի գիւղ մը՝ սարի լանջին փակած։ Խումբը թէեւ ճանապարհէն շեղած էր, բայց այդ դիրքին մէջ ինքզինք ապահով կրնար համարել։

Որքան ալ որ տղայոց դիրքը ապա - հով էր, բայց Գէորգն ու Յակոբը մե-ծապէս մտահոգուած էին յառաջիկայ գիշերուան ճանապարհորդութեամբ։ Կորթկան գիւղի աղբիւրի մօտ պայ - մանաւորուած էին Մելոյի հետ, Ղզլ-ճա գիւղը ցերեկելու։ Բայց Գործոթի կռուէն վերջ, այլ եւս ոչ մէկ հայկա-կան գիւղ ապահով կարելի էր համա-րել։ Կը մնար, որ խումբը բարձրա - նար Ղզլճայի սարը։ Իսկ այդ կը նշա-նակէր, որ երեք օրէ ի վեր անօթի մնացած խումբը պէտք է կտրէր անց-նէր Խարակոնիսի դաշտը եւ բարձ - րանար բարձր սար մը, հաց ճարելու շատ աղօտ յոյս մը ունենալով։ Ասով մէկտեղ այդ միակ ելքն էր։ Ամէն գնով խումբը յաջորդ գիշեր պէտք էր բարձրանար Ղզլճայի սարը։

Ցերեկուան ընթացքին, Խարակոնի-սի ընդարձակ դաշտը զարմանալի կեն-դանութիւն մը ստացած էր։ Անդադ-րում երթեւեկ մը կար գիւղէ գիւղ։ Հետեւակ կամ ձիաւոր Քրտերու խումբեր կ'երեւէին ճամբաներու վը - րայ, կը բարձրանային սարերը, կ'իջ-նէին ձորերը, կը մտնէին գիւղերը՝ խմբի հետքը գտնելու համար, որ կարծես հրաշքով մը անյայտացեր էր։ Նոյն իսկ բազմաթիւ ձիաւորնե-րու խումբ մը բարձրացաւ Ղզլճայի սարը, պրպտեց ձորերը, առանց սա - կայն հետք մը գտնելու։ Մոքերէն իսկ չէր անցներ, թէ ֆէտայիները կրնային Ցաղթայ Տաղ բարձրանալ, քրտական շրջան մը, բազմաթիւ գիւ-ղերով շրջապատուած։

Վերջապէս, արեւը մայր մտաւ ֆէ-տայիներու համբերութեան բաժակը լեցնելէ վերջ։ Այդ իրիկուն բան մը ուտելու հաւանականութիւնը նոր ե-ռանդ, նոր կորով ներշնչած էր տղա - յոց, որոնք տասնեակներու բաժնը - ւած՝ հրամանի կը սպասէին շարժելու համար։

Սկսաւ մթնել։ Ուրանցի Յակոբը եւ Մկօն առաջ ինկան, իսկ խումբը շար-ժեցաւ հանդարտ քայլուածքով մը, սարէն իջնելով, դէպի Խարակոնիսի ընդարձակ դաշտը։

Խումբը այդ գիշեր համեմատաբար կարճ ճանապարհ մը ունէր անցնելիք, մեծ մասով հարթ հաւասար դաշտի մը մէջէն։ Բայց հակառակ տեղի մօ - տիկութեան, վտանգաւոր ճամբայ մըն էր այդ։ Արճակի լճի հիւսիսա - յին կողմէն կ'անցնէր Ցաղթայ սարին տարածուն լեռնաշղթան, որու երկա-րած թեւը հիւսիսէն եւ արեւմուտքէն եզերելով կը դրկէր լճակը, այնքան մօտ տարածութեան մը վրայ, մանա - ւանդ լճի արեւմտեան կողմը, որ հա-զիւ չորս հինգ քարընկէց հեռաւորու-թիւն մը ունենար լճէն։ Այդ նեղ տա-րածութեան վրայ իրարմէ քիչ հեռու ինկած՝ կը գտնուէին վերի եւ վարի Ձերմուկ եւ Հաւփշատ քրտական գիւ-ղերը։

Շրջանի քրտութիւնը ոտքի վրայ՝ գիւղական պահակները արթուն վի - ճակի մէջ կը հսկէին։ Ֆէտայիներու համար այդ գիշերուան ճամբան աւե-լի քան վտանգաւոր էր։ Փոքր ան - զգուշութիւն մը՝ եւ ահա անխուսա - փելի կռիւ մը կրնար պայթիլ հայ - կական շրջանի մէջ. կռիւ մը՝ որու հետեւանքները կրնային աղետաբեր ըլլալ շրջանի հայ ժողովուրդի հա - մար։

Ամէն մէկը խմբի զինուորներէն հը-նարաւոր հանդիպումի մը աղետա - բեր հետեւանքին գիտակցութիւնն ու-նէր։ Ատոր համար ալ ծայրայեղ ըզ - գուշութեամբ կ'առաջանային։ Խաւա-րի մէջ, իրարու ետեւէ ստուերներու նման անձայն կը շարժէին, ու ամե - նաթեթեւ շշուկ մը իսկ չէր լսուեր ա-նոնց անցած ճամբուն վրայ։ Ձախ թեւի վրայ ձգելով Խարակոնիս հայ - կական մեծ գիւղը, խումբը գետակէ մը անցաւ ու շտկուեցաւ ուղիղ դէպի արեւմուտք, ճանապարհի եւ լճի մէջ գտնուող դաշտը կտրելով։ Դժրախ - տաբար պարզկայ, լուսնակ գիշեր մըն էր։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Օտարները եւ Ժողովրդական Ճակատը

«Փօփիւլէռ» դրքի մը հրատարակութեան առթիւ Թուելով Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան կատարած գործերը, ի նպաստ օտար աշխատաւորներու, ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ բարեփոխումները.—

Ա. 1935 փետրուար 5 Թուակիր հրամանագրով մը, ինքնութեան Թուղթերը արժէք ունէին միայն տրուած նահանգին մէջ։ Մեր ողբացեալ ընկերը, Ռօժէ Սալանկրօ, (ներքին նախարար) առանց այլեւայլի ջնջեց այս տնօրինութիւնը, 1936 հոկտեմբեր 14 Թուակիր հրամանագրով մը (պաշտօնաթերթ 24 հոկտեմբեր — 1936)։ Այդ օրէն ի վեր, ինչպէս 1935ին, օտարականները կատարեալ ազատութիւն կը վայելեն բնակավայր փոխելու եւ ուրիշ նահանգ երթալու։

Բ.— Բանուորական պատուիրակներու ընտրութեան մասնակցելու իրաւունք ունին բոլոր բանուորներն ու բանուորուհիները, իբրեւ ընտրող, առանց ազգի խտրութեան։

Գ.— Առեւտրականներու տրուած պայմանաժամներէն կրնան օգտուիլ նաեւ օտարները, կարգ մը վերապահումներով։

Դ.— 1934 յուլիս 19ի օրէնքով, հպատակ դարձած օտարականները չէին կրնար կարգ մը պաշտօններ վարել, առանց լրացնելու տասը տարուան շրջան մը՝ հպատակութեան Թուականէն սկսեալ։ 1936 օգոստոս 28էն ի վեր, 1934էն առաջ հպատակ դարձած օտարական մը որ իր զինուորական ծառայութիւնը կատարած է Ֆրանսայի մէջ, կրնայ ստանալ արգիլուած պաշտօնները, եթէ նոյնիսկ 1934ին տակաւին չէ լրացուցած տասը տարուան շրջանը։

Ե.— Շնորհիւ Պ. Մութէի անխոնջ կորովին, 1936 հոկտ. 20ին քուէարկուեցաւ որոշում մը, որ իբրեւ ներքին օրէնք կը վաւերացնէ Ժընեւի 1933 հոկտեմբեր 28ի պայմանագիրը, որ իրաւական վիճակ մը կ'ապահովէ հայրենազուրկներուն։

Եւ վերջապէս աւելի արագ ընթացք ստացած են հպատակութեան գործողութիւնները։

Անգլիոյ արտակարգ սպառազինութիւնները

ՄԷԿ ՋՐԱՀԱՒԱՐԸ 8,000,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ

Գրեցինք Թէ անգլ. կառավարութիւնը 1,500,000,000 ոսկի պիտի ծախսէ հինգ տարուան ընթացքին, արդիացնելու եւ լրացնելու համար սպառազինութիւնները, ծովային, ցամաքային Թէ օդային։ Այս գումարէն 400 միլիոնը պիտի ճարուի փոխառութեամբ, եթէ խորհրդարանը արտօնէ։

1937ի ընթացքին նաւային շինութեանց համար պիտի ծախսուի 50,000,000 ոսկի։ Մասնաւորապէս պիտի շինուին երեք վիթխարի զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 35,000 Թոն տարողութեամբ, որով մինչեւ 1940 Անգլիա պիտի ունենայ հինգ զրահաւոր՝ այս շարքէն։ Այս զրահաւորներուն իւրաքանչիւրը պիտի արժէ մօտ 8,000,000 ոսկի, ինչ որ ամենասուղ գինը պիտի կազմէ նոյնիսկ Անգլիոյ մէջ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

50,000 ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼՆԵՐ ներում ստացան Իտալիոյ մէջ, գահաժառանգ իշխանին ծնունդեան առթիւ։ Առաջին ընդհ. ներումն է այս, յանուն Եթովպիոյ կայսեր։ Հրամանագիրը կը սկսի այսպէս.— «Յանուն Վիթթորիօ Էմմանուէլէ Երրորդի, շնորհիւն Աստուծոյ եւ կամօքն ազգին Թագաւոր Իտալիոյ եւ Կայսր Եթովպիոյ»։ Ներումէն զրկուեցան անոնք որ դատապարտուած էին ուտելիքի գիներու չարաշահութեան համար, բայց խտրութիւն չդրուեցաւ քաղաքական եւ քրէական յանցաւորներու միջեւ, որոնք նոյն արժէքն ունին փաշակա պետութեան համար։ Ներուեցան մինչեւ երեք տարուան պատիժները, մինչեւ տասը տարուան պատիժներէն զեղչուեցաւ երկու տարի, իսկ տասնէն վեր եղածներու համար՝ չորս տարի։ Աքսորը վարչական պատիժ համարուած ըլլալով, դուրս ձգուած է ընդհ. ներումէն։

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ Լորտ Պըքսթըն առաջարկեց Գերմանիոյ յանձնել կարգ մը նախնական գաղթավայրերու հոգատարութիւնը։ Կառավարութեան ներկայացուցիչը մերժեց։ Լորտը (երբեմնի Նօէլ Պըքսթընը) դիտել տուաւ Թէ անգլիական քաղաքականութիւնը պատերազմի կ'առաջնորդէ։ «Մարդկային կեանքի անհրաժեշտ 25 նիւթերէն Մեծն Բրիտանիա ունի 18ը, Գերմանիա միայն չորսը»։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ միջամտեց, համալսարական սստանի ճաշարաններին դէմ բացուած պայքարը դադրեցնելու համար։ Ուսանողները անտանելի եւ շատ սուղ կը գտնեն կերակուրները։

ԳՆԴ. ԼԻՆՏՊԷՐԿ, հռչակաւոր օդաչուն, որ Եգիպտոսէն Պաղտատ Թռած էր իր կնոջը հետ, փոթորիկի բռնուելով ստիպուեցաւ վար իջնել Սուրիոյ անապատին մէջ։

750 ՀՈԳԻ ՎԱՌԵՑԱՆ Անթունկի Թատրոնին մէջ (Մանչուրիա), չինական նոր տարուան առթիւ սարքուած ներկայացման մը պահուն։ Մեծ մասը կիներ և մանուկներ են։ Ճափոնական զինուորները հազիւ յաջողեցան փրկել մնացեալ 1200 հանդիսականները։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ազգ. համագումարը տեղի ունեցաւ կիրակի օր։ Վարչապետը այս առթիւ ալ ճառ մը խօսեցաւ, պարզելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Ժողովը վստահութիւն յայտնեց բոլոր ընկերվարական նախարարներուն, եւ առ հասարակ դահլիճին վարած քաղաքականութեան։

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ժանթիյիի, Պիսէթրի, Շուազիի եւ Փորթ տ'Իթալիի, Հայ զինուորցուներու առժամեայ վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս շրջաններու բոլոր հայրենակիցները, 20 փետրուար, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Պ. Յովհաննէսեանի սրահը, 13 րիւ Փիէր Քիւրի, Քրէմլէն Պիսէթրը։

ԾԱՆՕԹ.— Վերոյիշեալ շրջաններու մէջ չբնակող հայրենակիցներու մուտքը արգիլուած է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԲԱՆՈՒՈՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ (Comité CENTRAL DES CHOMEURS ET CHOMEURES) ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԿԻՐԱԿԻ, 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ, ԱՌՏՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 10ԻՆ, BAR FRANCEԻ ՄԷՋ, 66, BLD. DE LA PAIX։

ՆՊԱՏԱԿԸ.— Միջոցներ խորհիլ, փութացնելու համար Ժընեւի պայմանագրին գործադրութիւնը, ի նպաստ Հայ գործազուրկներու, որոնք Թշուառութեան մատնուած են, նպաստի դադարումէն ի վեր։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
M. Paténotre Dénoyersի, Անկէնի քաղաքապետին
տեղի կ'ունենայ 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէսգիշեր
Salle des Fêtesի մէջ, 30 rue du Casino, Enghien.
կը մասնակցին՝ ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
Դերասան ԳՄԲԷԹԵԱՆ, սանուհիներու եւ սիրողներու կողմէ
կը ներկայացուի Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ պատկերներ։
ՊԱՐ ՄԵԾ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ
Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 ֆր. փոքրերու համար 3 ֆր։
Gare du Nordէն առնել շոգեկառք ժամը 1,56, 2,25, 3,05 3,30 եւլն.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընկերաhամակրական դասախօսութիւնը վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։ կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ։

ՊԱՆԵԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, շաբաթ երեկոյ, Ակումբին մէջ, 52 rue Isidor Neujahr, Պանեէօ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՆԻԷՌ—ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ԱՐԱՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ, ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին,
149bis **Ave. d'Argenteuil, Asnières**
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
կը խօսին՝ ընկերներ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ եւ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
27 փետր շաբաթ երեկոյ, **Société Savantes**ի սրահին մէջ։
Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.։
Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
27 փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
Ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Թորոսեանի եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Պ. Պ. Ա. Հացագործեանի, Դ. Գայթանճեանի, Լ. Ալէմեանի եւ տեղական ուժերու։ Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան կ'երգէ «Լռեց ամպերը»։
ՏՈՄՍԵՐ 5, 4 եւ 3 ֆրանք։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին երկրորդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 21 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին,
Café Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet, Métro Cadet
Դասախօս՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Նիւթ՝ նոր օրերու հայ հերոսը (ըստ ազգական երգերու)
Մուտք 3 ֆր. սուրճը եւ խմորեղէնը միասին։

Առաջին Տարեկան Հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի—լէ-Մուլինոյի Մասնաճիւղի դպրոցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ։ 26, Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.
կը խօսի՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ
գիներ՝ 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր., փոքրերու 1 ֆր.։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ
Վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ,
1 **Bld. Carnot, Alfortville**
Սինէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայրենի յիշատակարան մը, Զիկանօ (տրամ) հայերէն տառերով եւ Շարլօի զաւեշտը։
Մուտք մեծերու 3 ֆր., մինչեւ 10 տարեկան փոքրիկներու 1 ֆր.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԱՆԵԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ
21 փետր. կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին, Սալ Վէռոնի մէջ,
150 Route d'Orléans, Պանեէօ։
Սինէ - Սէթօ կը ցուցադրէ՝
Վերջին ներգաղթի կարաւանի մեկնումը Մարսէյլէն։
Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը։
Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը։
Հայրենի յիշատակարան, Հայաստանի քարտէսը իր գաւառներով, հայ գեղջկական աշխատանքներ, նշանաւոր դէմքեր եւայլն…
Զիկանօ կամ աւազակապետը, (հայերէն տառերով)։
Շարլօէն զաւեշտ մը։ Շարժանկարի տեւողութիւնը 2.30 ժամ, մուտք՝ 3 ֆրանք։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
20 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ցրդ Թաղապետարանի
Salle des Fêtesին մէջ, 6 Rue Drouot, մէթրօ Richelieu-Drouot.
կը նախագահէ ՏՈՔԹ. ԱՍԼԱՆ
կը խօսին՝ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ՝ դերասանական արուեստի մասին,
Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ ներշնչման հարցը գեղագիտութեան մէջ
եւ Պ. ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ Թատրոնը եւ ընկերութիւնը։
Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ յայտնի ֆրանսացի արուեստագիտուհի մը։
Ծախքերու մասնակցութեան համար 2,50 ֆր.։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52 · 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ, ՊՕՄՕՆԻ ԵՒ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ
Բեմադրութեամբ ԱԲԵԼԵԱՆ եւ ԱԴԱՄԵԱՆ Թատերախումբերու
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին,
Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկրիթ,
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Bar Internationalի Թատերասրահին մէջ,
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին,
Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse,
կը մասնակցին՝ ՕՐ. X, Պ. Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ, ՔԷՉԷՃԵԱՆ, ԹԱԴՈՅԵԱՆ, ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ԹԻՒԹԵԼԵԱՆ, ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, ՊՕՂՈՍԵԱՆ, Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, ԱՅԻՆԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ եւլն.
Տոմսերու գիներն են՝ Պօմօն 4 ֆր., Պուլ. Օտտօ 5 եւ 4 ֆր., Մարսէյլ 5 եւ 4 ֆր։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
Հաուըրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ
20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ.
8 Rue Bossuet, Paris (10e)
Métro Poissonière կամ Gare du Nord
Գեղարուեստական բաժին։ Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։
ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ
Մուտք՝ կիներու 5 ֆր., այրերու՝ 7.50 ֆր.։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42–69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14–20։
Աղքատները ձրիաբար (?) ժամադրութեամբ։

Cabinet de Me Artin KAZANDJIAN

Licencié en droit de la faculté de Paris
Ancien Avocat près les Tribunaux mixtes d'Egypte Conseil Juridique
10 et 12, Rue Richer, Paris Tél.: PROvence 04-64 et la suite
ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԵՐ
Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններու համար կ'ընդունի ամէն օր բացի կիրակիէ եւ տօն օրերէ ժամը 5 – 7։
Դիմեցէք իրեն եւ գոհ պիտի մնաք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

VALENSI ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆԸ
8 Rue Buffault, Paris (9)
Կը ծանուցանէ Թէ յունուար 26ին Փըթի Ժուռնալի մեծ սրահներուն մէջ իր սարքած պարահանդէսը ունեցաւ աննախընթաց յաջողութիւն։ Ընդառաջ երթալով իր յաճախորդներու եւ բարեկամներու խնդրանքին կազմակերպած է նոր պարահանդէս մը որ տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 20ին Փըթի Ժուռնալի սրահներուն մէջ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ։
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ — **JAZZ ORSINI**
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊՈՒՖԷ ղեկավարութեամբ Պ. ՎԱԼԷՆՍԻԻ
Գիները՝ 15 եւ 10 ֆրանք։
Տոմսերը կը ծախուին Restaurant Valensi, 8 Rue Buffault եւ Վալէնսիի մօտ, 12 Rue Popincourt, Paris

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD — **ORIENT LLOYD**
48 rue de la République — **7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C. 47-22 եւ C. 74-51 — Tél. Opéra 67-77 67-78
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք Թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՎԱԼԷՆՍԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԲՈԼՈՐԻՆ ԱՉՔԸ ԼՈՅՍ
Անոնք որ ստիպուած էին կարգի սպասել տեղ մը ունենալու համար ՎԱԼԷՆՍԻ ճաշարանին մէջ 8 Rue Buffault, այժմ կրնան վստահ ըլլալ որ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ պիտի կրնան Արեւելքը վայելել եւ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ խմել իր նոր վարձած ընդարձակ ճաշարանին մէջ
41 Rue du Faubourg Montmartre, Paris
Մասնագէտ խոհարար մը պիտի պատրաստէ հայկական համեղ կերակուրներ։ Գիները աժան։
Հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուին փոքր եւ մեծ սրահներ, մի միայն fonctionnement (?), հարսնիքներու եւ խնջոյքներու սպասարկութիւն։
Այցելեցէք անգամ մը։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ յարկաբաժիններ, ամէն յարմարութիւններով (tout confort), մէկ մեծ սենեակ խոհանոցը միջը՝ 1300 եւ 1650 ֆր. (չարժ եւ շոգեհամ մէջը ըլլալով)։ Դիմել 13 rue de la Vistule մէթրօ Maison Blanche։

Docteur KOGINSKY

Փարիզեան մասնագէտ
կը դարմանէ ընդհանուր հիւանդութիւններ, տղոց, սրտի եւ ջղային հիւանդութիւններ։ Կ'ընդունի սկսեալ Փետր. 18էն ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4–6։ 16 rue de la Défense Issy-les-Moulineaux, Seine

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibald

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON.
Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 20 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

SAMEDI 20 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3351

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՐԻՆԱԳԻԾ ԳԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ԴԷՄ

Խիստ պատիժներ ծրագրուած են

Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց ազգ. տնտեսութեան եւ ներքին գործերու նախարարներուն մշակած օրինագիծը՝ գիներու բարձրացման դէմ:

Օրինագծին Ա. յօդուածին տրամադրութեամբ, փետր. 15էն սկսեալ եւ վեց ամսուան համար ապօրէն եւ պատժապարտ արարք պիտի նկատուի որ եւ է բարձրացում որ կը կատարուի 1936 յուլիս 1ի գիներուն վրայ, անհրաժեշտ պիտոյքներու համար, եթէ այս բարձրացումը չարդարանար նախանիւթե-րու գիներուն յաւելումով եւ ընկերային ծախքերու աճումով:

Դ. յօդուածը ամբողջովին կը վերաբերի պատիժներու: Ապօրէն բարձրացումը ենթակայ է 500էն 100,000 ֆրանք տուգանքի, եթէ կը կատարուի մեծաքանակի գիներուն վրայ եւ 16էն 500 ֆրանքի՝ փոքրաքանակի համար: Պատիժի ենթակայ են բոլոր անոնք որ ապօրէն բարձրացում կը կատարեն ան-ձամբ կամ զանազան հնդամանքներով: Տրուած պատիժներու յայտարարու-թիւնը 15 օր պիտի կախուի դատապարտեալի բնակարանին, խանութին կամ արհեստանոցին վրայ: Եթէ դատապարտեալը պատռած ըլլայ յայտարարու-թիւնը, 8 - 15 օրուան բանտարկութեան պատիժ մըն ալ պիտի կրէ: Դատա-րանը կրնայ նաեւ հրամայել որ վճիռը հրատարակուի մէկ կամ աւելի լրա-գիրներու մէջ, պայմանաւ որ հրատարակութեան ծախքը 500 ֆրանքէն աւելի չըլլայ: Կրկնութեան պարագային, տուգանքէն զատ կրնայ տնօրինուիլ բան-տարկութեան պատիժ, մէկ ամիսէն մինչեւ երեք տարի:

Օրինագիծը խորհրդարանին պիտի ներկայացուի այս շաբթու:

** Նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն հարցազրոյց մը պատրաստած է, դահլիճին ընդհանուր քաղաքականութեան մասին: Մասնաւորապէս պիտի ծանրանայ վարչապետին հետեւեալ յայտարարութեան վրայ, որ կը գտնը-ւի Փարիզի ցուցահանդէսի բանուորներուն ուղղուած կոչին մէջ,— «Անհրա-ժեշտ է որ դահլիճը քիչ մը շունչ առնէ իր տնտեսական եւ ընկերային քաղա-քականութեան զարգացման մէջ»:

«Էքօ տը Փարի» կը գրէ թէ դժգոհութիւնը կ'աճի դահլիճին ելմտական եւ տնտեսական քաղաքականութեան դէմ, ոչ միայն արմատական, այլ եւ ընկեր-վարական շրջանակներու մէջ եւ թէ լուսաբանութիւններ պիտի պահանջուին: Կառավարութիւնը գեղչած ըլլալով հօլանտական կարագի եւ շուէտական պա-նիրի դէմ հաստատուած մաքսատուրքերը, ընդդիմադիր թերթը կը կարծէ թէ կառավարութիւնը այս կարգադրութիւնն ըրած է, դիւրացնելու համար իր փոխառութիւնները՝ Ամսթէրտամի եւ Սթօքհոլմի մէջ...

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՄԱՆ ԱՐԳԵԼՔԸ՝ ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ

Ոչ անցագիր, ոչ տոմսակ, ոչ ալ հանգամանակութիւն

Հանրապետութեան նախագահը երէկ, ուրբաթ, ստորագրեց այն հրամա-նագիրը որ կ'արգիլէ կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա եւ որ դահլիճին կողմէ վաւերացուած էր նախորդ օրը: Այսօր, շաբաթ, կէս գիշերէն վերջ գոր-ծադրելի է արգելքը, որով Ֆրանսա լիովին յարգած կ'ըլլայ Լոնտոնի ժո-ղովին որոշումները:

Հրամանագիրը կը վերաբերի անխտիր բոլորին, ըլլան Ֆրանսացի, օտար թէ չէզոք: Բոլոր անոնք որ Սպանիա կ'երթան, պիտի համարուին կամաւոր, եթէ չկարենան հակառակը ապացուցանել ֆրանսական իշխանութեանց: Մի-այն այդ պարագային կրնան անցագիր ստանալ, ստորագրուած՝ Ֆրանսա-յի արտաքին եւ ներքին նախարարութեանց կողմէ: Յետոյ այդ անցագիրը պիտի ցուցնեն սահմանագլխի ֆրանսական իշխանութեանց, որոնք մասնա-ւոր արտօնագիր մը պիտի տան սահմանը անցնելու, միայն 24 ժամուան հա-մար:

Հրամանագիրը ո եւ է Ֆրանսացիի համար ապօրէն կը հռչակէ ծառա-յութիւն ընդունիլ Սպանիոյ որ եւ է բանակին մէջ: Պիտի փակուին զինուո-րագրութեան գրասենեակները: Ծանր տուգանքի ենթակայ են զաղտնի ար-ձանագրութեան փորձերը, բերանացի կամ ուրիշ միջոցներով: Արգիլուած են նաեւ հրապարակային հանգանակութիւնները եւ ուէրներու հաւաքումը Սպանիոյ համար, առանց մասնաւոր արտօնութեան: Արգիլուած է, նաեւ չա-գեկառքի, շոգենաւի եւ օդանաւի տոմսակ ծախել Սպանիոյ համար: Տոմսակ կրնայ կտրուիլ միայն սահմանագլուխի կայաններուն մէջ, անոնց համար որ կը ցուցնեն սահմանապահ ոստիկանութեան մասնաւոր արտօնագիրը: Սպա-նիա գացող ֆրանսական նաւերու նաւապետերը չեն կրնար ճամբորդ առնել որ եւ է նաւահանգիստէ, առանց տեսնելու ոստիկանութեան մասնաւոր արտօ-նագիրը:

Տասը քիլոմեթր լայնութեամբ արգիլեալ գօտի մը հաստատուած է ամ-բողջ ֆրանքօ-սպանիական սահմանին վրայ: Ոչ եւ է օդանաւ չի կրնար մտ-նել այս գօտին, բացի պաշտօնապէս ճանչցուած առեւտրական սաւառնակ-ներէն: Կառավարութիւնը աւելցուցած է թէ օդանաւային եւ թէ սահմանա-պահ ոստիկանութիւնը, որպէսզի խստօրէն գործադրեն այս արգելքը: Մաս-նաւոր հրահանգներ ղրկուեցան նահանգային իշխանութեանց, որպէսզի տա-րապէս գործադրեն հրամանագրին տրամադրութիւնները, մասնաւորապէս կա-մաւորներու արձանագրութեան մասին:

Այս տնօրինութիւնները նախարարական խորհուրդին ներկայացուցած ա-տեն, արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպօս յիշեցուց թէ միւս պետութիւն-ներն ալ անշուշտ նոյն միջոցները ձեռք պիտի առնեն փոխադարձաբար:

— • —

ՊՈՒՇԿԻՆԻ յիշատակին նուիրուած հանդիսութիւնները կը շարունակ-ուին ամբողջ Խ. Միութեան մէջ: Բոլոր թատրոններու յայտագիրները կազ-մուած են Պուշկինի խաղերէն: Դպրոցներուն մէջ աշակերտները ներկայա-ցումներ կը սարքեն ի պատիւ բանաստեղծին: Չորեքշաբթի օր Մոսկուայի մէջ հանդիսաւորապէս բացուեցաւ Պուշկինեան ցուցահանդէս մը: Մոսկուայի պատմական թանգարանին 17 սենեակներուն մէջ ցուցադրուած են 6000 առար-կաներ որոնք կը ներկայացնեն բանաստեղծին կեանքն ու գործը:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Մատրիտի շուրջը: Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ապստամբները յառաջ կը խաղան դէպի Էսքօրիալ, մինչդեռ կա-ռավարական աղբիւրէ կը պնդեն թէ հանրապետական յարձակողականը կը շարունակուի յաղթականօրէն: Ամէն պարագայի մէջ, երկու կողմերն ալ մո-լեգնօրէն կը կռուին, յաղթանակը շահելու համար: Կառավարական զօրքը անկարելին կը փորձէ, որպէսզի չխափանուի Մատրիտ - Վալէնցիա ճամբան:

Վերջին լուրերու համաձայն, զօր. Ֆրանքօ յարձակման ձեռնարկած է երեք գլխաւոր կէտերու վրայ:

** «Իմանիթէ» կ'իմանայ թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքուած է Գերմանիոյ եւ Զօր. Ֆրանքօյի միջեւ, խորհրդակցաբար գործելու համար, վերջնական յաղթանակէն յետոյ: Իբրեւ թէ Սպանիոյ ազգայնական կառա-վարութիւնը պիտի բաժնուի Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ պիտի միանայ գերմանեւճափոնական ճակատին, կռուելու համար համայնավարութեան դէմ:

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովը վաւերացուց սպառազինութեանց վիթխարի ծրագիրը

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովը հինգշաբթի օր երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, 145ի դէմ 329 ձայնով քուէարկեց կառավարութեան վերազինման ծրագիրը: Այս քուէարկութեամբ կառավարութիւնը արտօնութիւն կը ստանայ կնքելու 400 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը, միմիայն սպառազինութեանց յատկացնելու պայմանով:

Վիճաբանութեանց ատեն վարչապետն ալ խօսք առնելով, ջանաց հա-մոզել թէ Մեծ Բրիտանիոյ քաղաքականութիւնը կը համապատասխանէ Ազ-գաժողովին սկզբունքներուն: «Կառավարութեան նպատակն է պահպանել խաղաղութիւնը, ան կ'աշխատի միջազգային շէնք մը շինել այս նպատակով: Կառավարութիւնը դեռ իր յոյսը չէ կորսնցուցած եւ կը ջանայ գլուխ հանել նոր դաշինք մը, բանելու համար հին Լոքառնոյի տեղը հին Լոքառնոյի պե-տութեանց հետ: Ամէնէն յուսատու հեռանկարը շրջանային դաշինքներու հե-ռանկարն է»:

Ելմտական եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարները շատ ալ տաք խօս-քեր չարտասանեցին Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հաւաքական ապահովու-թեան մասին:

** Մինչ Մեծն Բրիտանիա մեծ թափով կը պատրաստուի յա-ռից ցգլուխ սպառազինուիլ, իր պատմութեան մէջ նմանը չտես-նուած զոհողութիւններու ենթարկելով ինքզինքը, անդին, միեւ-նոյն երկրին մէջ այս միջոցիս հանրային կարծիքը առնդադին վի-ճակ մը կը պարզէ, որպէսզի օդային պատերազմը արգիլուի մի-ջազգային յանձնառութեամբ: Ինչ պատճառով եւ ինչ առաքինի վրայ ալ Եւրոպա հարկադրուի կռիւ ունենալ, ոչ մէկ հակառա-կորդ կողմ պէտք է արտօնուի օդային պատերազմ մղել, քանի որ այդպիսի պատերազմ մը քաղաքներու եւ գիւղերու կամ ամբողջ խաղաղիկ բնակչութիւններու փճացումը կը նշանակէ:

Օրժոնիկիձէ յանկարծամահ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ փետր. 18ին իրիկուան ժամը 5.30ին Քրէմլինի իր յարկաբաժնին մէջ յանկարծամահ եղաւ Կրիկորի Օրժոնիկիձէ, գործավար ծանր ճարտարագործութեան, անդամ Քաղաքական Բիւրոյի եւն.:

Հանգուցեալը Վրացի էր, եւ իբրեւ կարմիր վարիչ առաջին անդամ փայ-լեցաւ Կովկասի մէջ, փորելով նորահաստատ հանրապետութեանց հիմերը: Ճիշդ Բերիայի դերը կը կատարէր այն ատեն, իբրեւ կարմիր փոխարքան Կով-կասի:

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, իր սիրտը կը պայթի ճիշդ փետր. 18ի տարեդարձին օրը,— դէպք մը որ պայթեցաւ իր օրով...

Այնուհետեւ հետզհետէ բարձրանալով, եղաւ նախագահ կուսակցութեան վերստուգիչ կեդր. Յանձնաժողովին, վարեց ուրիշ պաշտօններ, իսկ մինչեւ իր մահը ամբողջ Խ. Միութեան ծանր ճարտարարուեստի գործավարն էր:

Պալքանեան ժողովը

Ն. Ֆ. Փրէսէ, որ քաջահմուտ է պալքանեան գործերուն, կը յայտարարէ իր վերջին թիւին մէջ թէ Աթէնք գումարուած Պալ-քանեան պետական ժողովը այս անգամ կարծուածէն շատ աւելի կարեւոր օրակարգ մը ունէր իր սեղանին վրայ: 1936 մարտէն աս-դին այսինքն՝ վերջին թեր գումարումէն ի վեր, Եւրոպայի մէջ եւ այլուր նշանակալից դէպքեր եւ քաղաքական փոփոխութիւններ տեղի ունեցան: Իտալիա Եթովպիան գրաւեց: Պուլկարիա եւ Սերպիա «յաւիտենական» բարեկամութեան դաշինք կնքեցին, Ի-տալիա եւ Անգլիա Միջերկրականի աւազանին շուրջ «պարկեշտ մարդոց համաձայնութիւն»ը ստորագրեցին. Թուրքիա իր Արաս Րիւշտիւ Մուսոլինիին ղրկեց, անոր տրամադրութիւնները շօշա-փելու: Եւ ահա ճիշդ այդ պատճառներով Աթէնքի մէջ գումար-ուած պալքանեան պետութիւններուն խորհրդաժողովը փափուկ միանգամայնթանձրացեալ կացութեան մը եւ արգելքի մը առջեւ գտնուեցաւ: Պաշտօնական զեկոյցը ինչ ալ ըսէ այս կարճատեւ խորհրդակցութիւններուն իբրեւ հետեւանք, բուն իրողութիւնը այն է որ Իտալիա մասնաւոր կամ բացառիկ կարեւորութեամբ մը կ'երեւի ահա Պալքանի մէջ: Տարակոյս չկայ թէ ամբողջ Պալքան-եան Համաձայնութեան եւ Իտալիոյ միջեւ մերձեցումը աւելի կամ նուազ լուելեայն ձգտումը եղած է Աթէնքի խորհրդաժողովին: Ար-դէն Յունաստան կանուխէն լաւ յարաբերութեան մէջ կը գտնը-ւէր Իտալիոյ հետ: Գորֆուի դէպքը չէ մոռցուած իբրեւ հետե-ւանք ոչ - բարւոք յարաբերութիւններու: Անգլեւիտալական հա-մաձայնութիւնը ամէնէն աւելի Յունաստանի մէջ անկեղծօրէն ող-ջունուեցաւ, որովհետեւ երկուքին Միջերկրականեան պառակ-տումին մէջ ամէնէն աւելի վտանգուողը Պալքանի մէջ Յունաս-տանը կ'ըլլար: Միւս կողմէ ամիսներէ ի վեր աշխատանք կը տարուի Եուկօսլաւիան եւ Իտալիան իրարու մօտեցնելու համար, եւ մօտ է ժամանակը կամուրջ նետելու Պելկրատի եւ Հռոմի մէջ: Կը մնայ տեսնել, թէ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ ինչ սակարկու-թիւններով — կանխիկ կամ ապառիկ — կարելի պիտի ըլլայ բա-րեկամութիւնը խորացնել եւ Մոնթրէօ կլլեցնել Իտալիոյ: Տարա-կոյս չկայ թէ Իտալիա կը փափաքի անխափան ապահովուիլ Ադ-րիականի եւ Միջերկրականի մէջ:

ՓԻԱԹԱՔՈՎ, Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՎԱՐԻՉԸ, ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱ-ԿՈՒԹԵԱՆ, ՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, ՈՒՐԻՇ 12 ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒ ՀԵՏ:

Սուրիոյ վարչապետին յայտարարութիւնները

Ինչպէս գրած էինք, վերջերս Փարիզ եկան Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ պէյ Մէրտամ եւ ներքին նախարարը, Սատալլա պէյ Ճապրի, իրենց գիտողու-թիւնները յայտնելու համար Ալեքսանտրէթի մասին կնքուած համաձայնու-թեան դէմ: «Լա Թրիպիւն տէ Նասիոն» թերթին թղթակիցը այս առթիւ եր-կար տեսակցութիւն մը ունեցած ըլլալով, կ'ամփոփենք Սուրիոյ երկու ներկա-յացուցիչներուն յայտարարութեանց գլխաւոր մասերը (զանց առնելով հար-ցումները).

— Գիտէք թէ համաձայն ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին, 1939էն է որ, մեր՝ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելէն վերջ, ի զօրու պիտի ըլլայ դինակցութիւնը: Այն ատեն Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ յարաբերութիւնները պիտի հիմնուին միայն տնտեսական եւ քաղաքական ծրագրի վրայ եւ մեր բարեկա-մութիւնը ապսպրուած բարեկամութիւն մը պիտի չըլլայ, այլ բարոյական հը-զօր կապերով ուրիշ ժողովուրդի մը կապուած բնական եւ ինքնաբեր զգա-ցում մը:

Անշուշտ պիտի զարմանաք իմանալով որ այնքան ալ մեծ չէ Սուրիոյ մէջ շահու դրուած ֆրանսական դրամագլուխը — հազիւ 5 — 600 միլիոն ֆրանք, անոր ալ մեծ մասը պատերազմէն առաջ շահու դրուած, մինչդեռ Ֆրանսա Ե-գիպտոսի մէջ ունի աւելի քան 15 միլիառ ֆրանքի դրամագլուխ: Ճիշդ է որ Սուրիոյ մէջ վերջերս կազմուեցաւ մէկմասնաճիւղը Իրաքի քարիւղի ընկե-րութեան եւ խորաչափութիւններ կը կատարէ Սուրիոյ զանազան մասերուն մէջ: Տակաւին դժուար է որոշ բան ըսել նախատեսուած քարիւղի քանակի եւ որակի մասին: Սակայն լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Սուրիոյ քա-րիւղին տեսակը ընտիր է: Երեւան հանուած խաւերը շատ աւելի մօտ են ծո-վուն քան Իրաքի հորերը: Այս վերջինները իրր 1000 քիլոմեթր հեռու են ծո-վեզերքէն, մինչդեռ մեր երկրին մէջ երեւան հանուած խաւերը միջին հաշ-ուով 350 քիլոմեթր հեռու են ծովէն: Գլխաւոր խաւերը կը գտնուին Տէր Զօր, միւսները՝ Հալէպի, Համիչէի, Ռաքքայի եւն. շրջաններուն մէջ: Ալեքսան-տրէթի շրջանին մէջ ալ խաւեր կան, բայց ոչ այնքան կարեւոր:

Այստեղ թղթակիցը բուն Ալեքսանտրէթի վէճի մասին հարցումներ ուղ-ղած ըլլալով, Սուրիոյ վարչապետը պատասխանեց.

— Վէճ մը չէ որ ունինք Թուրքիոյ հետ, այլ կնքուած միջազգային հա-մաձայնութեանց մեկնաբանութեան խնդիր մը: Դժբախտաբար մեկնաբանելու եղանակը կարգ մը վտանգներ կը սպառնայ, թէ տնտեսական, թէ քաղաքական եւ թէ աշխարհագրականտեսակէտով: Սուրիայէն անջատել նահանգ մը որ ամէն ատեն սուրիական է եղած, քանի որ Անտիոքը Սուրիոյ վաղեմի մայրաքա-ղաքն է, պարզապէս անոր համար որ սանճաքին մէջ կը գտնուի թրքական փոքրամասնութիւն մը, մեր կարծիքով հակառակ է մինչեւ հիմա կնքուած բոլոր միջազգային համաձայնութեանց: Սանճաքը ունի ընդամէնը 230,000 բնակիչ, բաժնուած այսպէս.— 80,000 Թուրք, 120 — 125,000 Արաբ, 25,000 Հայ, 5 - 6000 ուրիշ ազգեր: Հոգատարութիւնը մասնաւորապէս նպաստած էր թրքական փոքրամասնութեան, որ սանճաքին մէջ կը վայելէր իր բոլոր քա-ղաքական, քաղաքացիական եւ մշակութային իրաւունքները: Այդ ամբողջ շրջանին մէջ թուրքերէնը կը համարուէր երկրին պաշտօնական լեզուն: Էն-կիւրիի դաշնագրէն ի վեր, որ կնքուեցաւ 1921ին, Թուրքերը միշտ յատկա-պէս նպաստաւորուած են, բաղդատելով Արաբներուն եւ փոքրամասնութեանց միւսներուն հետ: Սանճաքին մէջ, տնտեսական գետնի վրայ Արաբն է որ կը տիրապետէ: Թուրքերը տէր են հողերու 48 առ հարիւրին, բայց սանճաքին հարստութեան 25 առ հարիւրը միայն կը ներկայացնեն, մինչդեռ Արաբները ունին ամբողջական հարստութեան 75 առ հարիւրը: Մենք չենք ժխտեր սան-ճաքին փոքրամասնութեանց վայելած իրաւունքները, բայց ոչ եւ է պատճառ չենք տեսներ որ սանճաքը Սուրիայէն անկախ շրջանի մը վերածուի:

— • —

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ միապետութիւն հաստատելու շարժումը կը զօրանայ հետզհետէ, կառավարութեան քաջալերութեամբ: «Իմանիթէ» կ'իմանայ թէ Գերմանիա ազդարարութիւն մը ուղղած է, սպառնալով բանակ մը ղր-կել Աւստրիա, եթէ Հապսպուրկ իշխան մը գահ բարձրանայ:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԵՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պարսիկները չատ մեղմ քաղաքականութիւն մը վարեցին Հայոց հանդէպ, Հայաստանի սատրապները միշտ արքայական ընտանիքէ կ'ընտրուէին Հայերու ազգային զգացումները չվիրաւորելու համար: Հայկական բանակին պարտականութիւնն էր Պարսկաստանի հիւսիսային սահմանները պաշտպանել ասպատակ ցեղերու դէմ: Հայկական բանակը մասնակցեցաւ Յունաստանի դէմ գործուած պարսկական արշաւանքներուն: Հերոդոտոս հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ հայ զինուորները. — «Զինուած են Փռիւգիացիներու նման, ունին սաղաւարտ, վահան, նիզակ եւ դաշոյն, իրենց հրամանատարն է Դարեհի փեսան Արտոքմէս»:

Ցայտնի է թէ ինչ ծիծաղելի պարտութիւն կրեց պարսիկ արքաներու ասիական մէկ միլիոնոց բանակը, ափ մը Յոյներէ Ատտիկէի եւ Թեսալիոյ մէջ:

Առաջին անգամ չէր որ Եւրոպան կը յաղթէր Ասիոյ, Ն. Ք. ԺԳ. դարուն արդէն Յոյները յաղթած էին ասիական դաշնակցութեան մը Տրովադայի մօտ, ուր ըստ Խորենացիի եւ յոյն պատմաբաններու, հայկական բանակ մըն ալ Զարմայր նահապետի ղեկավարութեամբ բնաջնջուեցաւ Աքիլլէսի մարդոցմէն: Միմիայն երկու ասիական ազգ, Արաբները Սպանիոյ վրայով եւ Թուրքերը Պալքանեան Թերակղզիին վրայով կրցան պահ մը իրենց «սանճաքը չէրիֆ»ները կանգնեցնել Փուաթիէի եւ Վիէննայի դիմաց, բայց անոնց յաղթանակները վաղորդայն չունեցան, եւ վերջին խօսքը մնաց Եւրոպայի: Այս երկու կարճատեւ բացառութիւններէն զատ, միշտ արեւմուտքը յաղթած է արեւելքին:

Ն. Ք. Դ. դարուն պատահեցաւ կարեւոր դէպք մը որ անկիւնադարձ մը պիտի ըլլար Հայոց պատմութեան համար: 10.000 յոյն վարձկաններ, որոնք եկեր էին կրտսերն Կիւրոսի հաշւոյն, կռուելու այս վերջնոյն եղբօր Արտաշէս Ուշեղի դէմ, Կիւրոսի մահէն եւ իրենց զօրավարներուն դաւադրութեամբ սպաննուելէն յետոյ դէպի Սեւ ծով նահանջելու համար Տիգրիսի հովիտէն մտան, Քսենոֆոնի հրամանատարութեան տակ, Կորդուաց երկիրը: Կորդուքները զիրենք ընդունեցին ըստ սովորութեան նետերու եւ քարերու հարուածներով, սպառնալով Յոյները չտալ լեռնանցքը անոնցմէ առաջ բռնելու, որպէսզի իրենց բանակը ապահով իր ճամբան շարունակէ: Յոյները Սղերդի, Բուրնատ գետի ակնաղբիւրին վրայով մտան Հայաստան՝ Արամանիի հովիտը: Հայոց սատրապը Տիրիբազ խոստացաւ ազատ անցք տալ իրենց: Բայց երբ Յոյները գիշեր մը կը պատրաստուէին գիւղերը ցրուիլ եւ գիշերել, տեսան հեռուէն բանակատեղիի մը լոյսերը, չհամարձակեցան իրարմէ բաժնուիլ եւ գիշերեցին ձիւնին տակ բացօթեայ: Բայց յաջորդ օրը երբ արթնցան, արդէն Հայերը վերցուցած էին բանակումը եւ հեռացած:

Այս դէպքը կ'ապացուցանէ երեք բան: Ա) Հայերը հրաման ստացած էին յարձակիլ Յունաց վրայ, բայց չհամարձակեցան, որովհետեւ Յոյները այդ ատենուան լաւագոյն զինուորներն էին: Բ) Պարսկաստանի քաղաքականութիւնը շատ ճկուն էր հպատակ ցեղերու համար, որովհետեւ յետագային Պարսիկները հաշիւ չպահանջեցին Հայոցմէ, իրենց բանակին պարտադրանցութեան համար: Գ) Հայկական բանակին տկարութիւնը. որովհետեւ Յոյները այնուհետեւ անվնաս յառաջացան հայկական հողի վրայ, արժանանալով լայն հիւրասիրութեան, հակառակ իրենց գրգռիչ ընթացքին, — արդարեւ կողոպտեցին Տիրիբազի վրանը, պարտաւորեցին հայ պատանիները սպասարկել իրենց զինարբուքին, գիւղապետի մը տղան առեւանգելով տարին Յունաստան, յարձակեցան Հայուհիներու վրայ եւ շատ անգամ կրակի տուին զիրենք հիւրասիրող տուները: Այսպէս էին այն ատենուան ամէնէն քաղաքակիրթ ազգերու զինուորները: Բարեբախտաբար շուտով Բասենի վրայով դէպի Տրապիզոնի ճամբան, ուրկէց նաւերով վերադարձան Յունաստան, եւ Հայաստանը ազատեցաւ քսենոֆոնեան պատուհասէն:

70 տարի յետոյ (Ն. Ք. 334), 22 տարեկան Մակեդոնացի մը Աղեքսանդր 30.000 հետեւակով եւ 5000 հեծեալով պիտի անցնէր Տարտանէլը, Գրանիկէ-Իոսի մօտ Պարսիկները ջախջախելով պիտի գրաւէր Փոքր Ասիան ու Սուրիան, պիտի կործանէր Տիւրոսը որ նաւային կարեւոր խարիսխ մըն էր, պիտի գծէր Իոսի եւ Պէյլանի կիրճերուն եւ Հայոց Ծոցին միջեւ սեղմուած հողամասին ռազմագիտական նշանակութիւնը եւ հոն պիտի հիմնէր Աղեքսանտրէթը, պիտի գրաւէր Գազան՝ Եգիպտոսի բանալին՝ հանգոյց Երուսաղէմի եւ Եաֆայի վրայով Գահիրէ տանող ուղիներուն, պիտի աշխարհակալէր Եգիպտոսը եւ վերջապէս (Ն. Ք. 331) Արբելայի մօտ վճռական հարուածը պիտի տար Պարսից Դարեհ Կոտոմանոս արքային 500.000 զինուորներուն, Դարեհ չունչը պիտի առնէր Ատրպատականի սատրապին մօտ եւ անկից պիտի սպաննուէր: Արբելայի յաղթանակը Առաջաւոր Ասիան դրաւ Մեծն Աղեքսանդրի տիրապետութեան տակ: Հայերը առ ի երախտագիտութիւն Դարեհ Կոտոմանոսի հայասէր քաղաքականութեան (նախ քան արքայանալը հեզահամբոյր սատրապ մը եղած էր Հայոց համար) Արբելա ղրկած էին իրենց բովանդակ բանակը, որ Պարսից հետ միասին ջախջախուեցաւ ու այս պարտութեան հետեւանքով Հայաստանն ալ ինկաւ Մեծն Աղեքսանդրի մականին տակ:

Բայց այս վերջնոյն մահէն վերջ, Հայ Արտաւատ իշխանը (Ն. Ք. 305—280) յոյն փոխարքայ Նէոպտոլեմէոսի ամբարտաւանութեան դէմ ըմբոստանալով զայն դուրս նետեց Հայաստանէն, մտաւ Կապադովկիա, յաղթեց Մակեդոնացիներուն եւ Կապադովկիոյ Արիարատ գահաժառանգ թագաւորը վերստին նստեցուց իր գահուն վրայ: Մեծն Աղեքսանդրի զօրավարները սկսան իրարու դէմ կռուիլ անոր ժառանգութիւնը բաժնելու համար: Իպսոսի ճակատամարտէն ետք Հայաստանը ինկաւ Սելեւկեան յոյն տոհմին անուանական գերիշխանութեան տակ: Սելեւկեանները Հայոց ուժերը բաժնելու դիտաւորութեամբ, Ծոփաց աշխարհը Հայաստանէն անջատելով, հոն հիմնեցին ուրիշ հայկ. թագաւորութիւն մը, բայց այս վերջնոյն Քսերքսէս թագաւորը իր կարգին ըմբոստացաւ, Մեծն Անտիոքոս զայն սիրաշահելու համար իր քոյրը անոր կնութեան տուաւ: Այս վերջինը տեսնելով որ Քսերքսէս կ'ուզէ կրկին ըմբոստանալ, զայն սպաննեց (Ն. Ք. 200):

Ն. Ք. 190ին, երբ Սելեւկեան Անտիոքոս Թագաւորը Մագնեսիոյ մօտ պարտուեցաւ Հռոմայեցիներէն, երկու հայ զօրավարներ՝ Արտաշէս՝ Մեծ Հայքի եւ Զարեհ՝ Ծոփաց աշխարհի մէջ բարձրացուցին ըմբոստութեան դրօշը եւ վերջ տուին Սելեւկեան գերիշխանութեան:

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Անցեալ ուրբաթ երեկոյ, Փարիզի Foyer International des Etudiantesի սըրահին մէջ տեղի ունեցաւ երաժշտահանդէս մը՝ նուիրուած հայկական եւ ռուսական երաժշտութիւններուն:

Սրահը գրեթէ լեցուցած էին Ֆրանսացիներ եւ Ռուսեր: Հայե՞ր. վեց-եօթը հոգի: (Կեցցէ՛ Ազգ. Սահմանադրութիւնը): Կը յառաջդիմենք ... յետադիմութեան մէջ: Եթէ բեմին վրայ նետուած ըլլար «Արշին Մալ Ալան» մը կամ անոր հարազատ եղբայրը՝ «Ուշ լինի նուշ լինի» մը եւ կամ «Ապուշ Արշակ» մը՝ վստահ եղէք որ կը խուժէին Հայերը: Տգեղութիւնն ու տխմարութիւնը սկսած են քաջալերուիլ, մերիններէն: Վա՜յ բարձր ու բարակ մանողին: Իրենց բացակայութեամբ կը շողային մեր երաժշտասէր երիտասարդներն ալ: Զանոնք կարելի է ձերբակալել պարահանդէսի մէջ:

Թողունք, սակայն, այս կոշտ իրականութիւնը ու տանք, քանի մը գիծերով, մեր տպաւորութիւնները:

Ռուսական բաժինը սկսաւ Մուսորկսքիի «Էթիւտ»ով եւ Ալեքսանդր Չէրէփինի երկու պակաթէլով, որոնք դաշնակահարուեցան Օր. Ժաննէթ Հասի կողմէ, տանելի յաջողութեամբ:

Տաղանդաւոր երգիչ Ժօզէֆ Պլումպէրկ (այլ անուամբ Պէն Ալպա) երգեց չորս կտոր:

Առաջին երգն էր «Վրաստանի սարերուն վրայ», բանաստեղծութիւնը Պուշկինի եւ երաժշտութիւնը Ռիմսքի Քորսաքովի:

Ահաւասիկ թարգմանութիւնը.

Կը ծածանի մշուշը՝ Երեւանի լեռնե–
րուն վերեւ,
Արաքսը կը մռնչէ պատուհանիս ներ–
քեւ ...
Սիրտ իմ տխուր, սիրտ տրտում,
սիրտ թեթեւ ու անհոգ ...
Եթէ զգայ սիրտս նորէն՝ որ ես է յու–
զում,
Կը նշանակէ թէ հարկ է սիրէ՝ ապրե–
լու համար:

Երկրորդ երգն էր «Պարահանդէսին մէջտեղը», բանաստեղծութիւն Թոլստոյի եւ երաժշտութիւն Չայքովսքիի.

— «Պարահանդէսին մէջտեղ, տեսայ քեզ, սակայն դուն անթափանցելի էիր: Մինակութեան գիշերներուն մէջ կը տեսնեմ այն տխուր աչքերը, կը լսեմ զուարթ խօսքեր ու տրտմօրէն կը քնանամ՝ երազելով անկարելին: Կը սիրե՞մ քեզ ... չեմ գիտեր: Սակայն, այո, հաւանաբար, կը սիրեմ (լուլլու)»:

Երրորդն էր «Ծեր մուրացկանին երգը» երաժշտութեամբ Մուսորկսքիի:

Համեստ՝ դռներուն սեմին վրայ,
Պիտի ըլլամ առանց բառ մը ըսելու.
Պիտի տան ինծի ողորմութիւն,
Ու պիտի երթամ աւելի հեռուն, աւելի հեռուն:

Ծափերուն ջերմութիւնը ստիպեցին որ Պլումպէրկ երգէ չորրորդ երգ մըն ալ Կլազունովէն:

Ռուսական այս չորս մեղեդիները երգուեցան թարմութեամբ եւ հզօր քաղցրութիւնով: Երիտասարդութիւն կայ ռուսական երգին մէջ ու տարիքոտ եղերերգութիւն մը: Ռուս երգը կ'ընծայէ ականջին հեշտանք, աչքերուն՝ տեսիլ ու հոգիին՝ ալիք: Կը տարածուի ներդաշնակօրէն, կը պաշարէ սիրտերը, կը գրաւէ հոգիները ու կը քշէ դէպի իր տափաստանները, գետաբերանները, խաչի ճանապարհները:

Նուագուեցաւ Քարժինսկիի երկարաշունչ «Սօնաթ»ը, ջութակահարուհի Տիկ. Լիւսիէն Պուայէի եւ թաւջութակահարուհի Տիկ. Էմմի Պէրժըրօնի կողմէ: (Հանդէսին նախաձեռնութիւնը կը պարտինք Տիկ. Պէրժըրօնի):

Օր. Մ. Բարայեան, մեր բազմավաստակ մշակուհին որուն գործունէութեան դաշտը եղած է այնքան ընդարձակ եւ բեղուն՝ երգեց հինգ երգ:

Հատուած մը երգ-երգոյէն, «Երգ եբրայական» անունով, Մուսորկսքիի երաժշտութեամբ: Նոյն հեղինակին «Մանկականք»ը, երեք կտոր, բանաստեղծութիւններն ալ նոյնէն, Օր. Բարայեան արտայայտեց իր վարպետութիւնը մանկանալով, միամտանալով եւ սրամտանալով:

Կ'արժէ որ տանք այդ երեք կտորներուն թարգմանութիւնը: Կ'արժէ զանոնք օգտագործել, անունները հայացնելով, մեր մանկապարտէզներուն մէջ: Ահաւասիկ «Բզէզ»ը.

— Ա՛հ, ստահակ, առիր դերձանս, առիր ասեղս, ամէն բան խառնուած է, գուլպաներս մելանոտած: Կորսուէ՛ անկիւնը, չա՛ր:

— Ես բան չըրի: Կատուն է որ առաւ դերձանը եւ ասեղը: Ես խելօք Միշէնքան եմ: Ստնտուն շատ տգեղ է: Ինչու զիս անկիւնը դրաւ: Անիկա ա՛լ պիտի չսիրեմ: Ահաւասիկ»:

Երկրորդ կտորը (Օրօր պուպրիկը քնացնելու համար).

— «Օրօ՛ր, չե՞ս ուզեր աչուկներդ փակել: Օ՛ն, քնացիր Թիապա, թէ չէ գայլը կուգայ ու քեզի անտառ կը տանի: Քնացիր եւ ըսէ ինծի՝ ինչ որ կ'երազես: Այցելէ, քունիդ մէջ, այն կղզին, ուր ծառերը կը կրեն գեղեցիկ պտուղներ, ուր կ'երգեն ոսկի թռչնիկներ: Օրօ՛ր Թիապա»:

Երրորդը «Երեկոյեան աղօթք».

— Օ՛, Տէր, պաշտպանէ, քու պահպանութեանդ ներքեւ իմ մայրիկս ու հայրիկս: Ո՛վ բարի Աստուած, պաշտպանէ երկու եղբայրներս՝ Վասէնքան եւ Միշէնքան:

Քաղցր [illegible] պաշտպանէ հիւանդ մեծ մայրիկս, տուր անոր երկար ու անվիշտ կեանք: Անիկա այնքան ծեր է, այնքան բարի, իմ մեծ մայրիկս: Ո՛վ Տէր, կ'աղաչեմ, պահպանէ նաեւ հօրաքոյրս Գաթիան, մօրաքոյրս Նաթաշան, հօրաքոյրս Մաշան, բոլոր հօրաքոյրներս ու մօրաքոյրներս Վերա, Լիուպա, Վարիա, Սաշա եւ Օլիա, ու Թանիա եւ Նատիա: Հօրեղբայրներս Բէտիա ու Գոլիա, մօրեղբայրներս Վէլօտիա եւ Կրիշա ու Սաշա: Ո՛վ բարին Աստուած, տո՛ւր զանոնք քու պահպանութեանդ ներքեւ: Պաշտպանէ նաեւ Ֆիլիան եւ Նանիան, Միթիան եւ Բաթիան, ու Տաշան, Բաշան, Սօնիան, Տունիուշքան: Ամէն:

Օր. Բարայեան երգեց նաեւ նոյն հեղինակին Aux Champignons:

Ռուսական բաժինը վերջացաւ Քարժինսքիի երեք ժողովրդական կտորներով, որ նուագուեցաւ Տիկ. Պէրժըրօնին կողմէ, թաւ ջութակով եւ հեղինակին դաշնակի ընկերակցութիւնով: Երեք նկարչական կտորներ էին (պատկերներ, պար, ուրուանկար): Անծայրածիր ռուսական ցամաքամասէն երեք փոքրիկ նկարներ, որոնց մէջ, սակայն, ներկայ է ու կենդանի ռուս հոգին իր զուարթ եւ հաճելի երեսով:

Հայկական բաժինը սկսաւ Օր. Բարայեան, մայր Թագուհին հայ երգչուհիներուն, երգելով «Քէլէր, ցոլէր», «Գարուն ա» եւ «Շողեր ջան» պարերգը:

Օր. Բարայեան շունչ էր ու հոգի: Հրեղէն շունչն էր Հայաստանեայց աշխարհի սուգին, ուրախին, սիրոյին:

Օր. Բարայեան իր աշակերտ-աշակերտուհիներու միջազգային խումբով, ամբողջ յայտագրին — երկու մասին ալ — կենդանութիւնն էր:

Կը կրկնեմ — ե՞րբ հայ երաժշտասէրները յարգանքի տուրք մը պիտի մատուցանեն այս խոր ու խոնջ արուեստագիտուհիին:

Աշխոյժ ենք տարին հարիւր տասը պարահանդէս սարքելու մէջ, սակայն, կ'անճրկինք երբ խնդիրը կը պատկանի արուեստագէտ մը յարգելու համար կազմուելիք ցոյցի մը:

Թաւջութակահարուհի Տիկ. Էմմիկ Պէրժըրօն նուագեց «Կռունկ»ը, «Ալագեազ»ը, «Հով արէք»ը եւ «Արեւ թրվում ելաւ»ը:

Օտարուհիի մը ճպոտին տակ մեր այս սիրելի եղանակները լսել անշուշտ խռովիչ էր: Օտարուհի մը, մանաւանդ, որ լիովին սիրած ու յարգած էր մեր երաժշտութիւնը եւ, ինչպէս ըսինք, նախաձեռնութիւնը ստանձնած երեկոյթին:

Մեր ծանօթ երգչուհիներէն Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Բարայեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ, երգեց «Ծիրանի ծառ», «Օրօր» եւ «Կաքաւիկ»ը, թրթռուն եւ գունագեղ ձայնով մը, որուն մէջ շնորհ եւ զգացում ժիր ու ժուժկալ կը փոփոխէին:

Օր. Պիւլպիւլեան կը յառաջդիմէ միշտ խորանալով հայ երգին մէջ:

Արեւելաձայն երգիչը Պլումպէրկ (Պէն Ալպա) երգեց «Զինար ես»ը ու մեր գլուխ գործոցներէն «Անտունի»ն:

Առաջին երգը լսած էինք քանիցս իրմէ: Նորութիւն էր «Անտունի»ն:

— Սիրտս նման է էն փլած տներ ...

Պլումպէրկ մոգ մըն է որ իր ձայնը կ'ընծայէ մեծ խաչեցեալին:

Հայկական մասը վերջացաւ մեծահամբաւ երաժշտագէտ Տիրան Ալիքսանեանի մէկ կրօնական հնգամասնեայ (Quintette)ով, որ հայ եկեղեցական երաժշտութենէն քաղուած կտոր մըն է, նուիրուած Ս. Կոյսին: Մխիթիք կտորը երգեց Օր. Բարայեանի կրկին քառեակ խումբը, ընկերակցութեամբ թաւ ջութակի եւ ղեկավարութեամբ հեղինակին:

Ամբողջ սրահը վերածուեցաւ մայր տաճարի մը, որուն գմբէթներուն ներքեւ թէեւ կը չարժէին հրեշտակները ու ժողովուրդը ծալլուած ինքն իր վրայ կը լուծուէր աստուածարժան աղօթքի եւ փառաբանութեան մէջ:

Հայ գեղջուկ եւ եկեղեցական երաժշտութեան ճակտին վրայ դրուեցաւ նոր դափնեպսակ մը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ.— ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ.— ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ.— ՆՈՐԷՆ ՑԵՏԱԶԳՈՒՄ.— ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ՝ ՄՕՏ 2000.— ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ԵՒ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ.

Ինչպէս ամբողջ Յունաստանի, Սելանիկի մէջ ալ հայկական դպրոցները կը շարունակեն իրենց ընթացքը, համաձայն, կրթական նախարարութեան արտօնութեան: Տեղական լեզուի յունարէնի կարգին կ'աւանդուի հայերէն լեզուն:

Յունահայ գաղութի կազմական կանոնադիրը տակաւին լրացած չըլլալով, թերեւս յառաջիկայ տարի եւս շարունակուի այս տարուան պէս, իբրեւ առժամեայ կարգադրութիւն:

Այդ կանոնադիրը պիտի ճշդէ սահմանները յունահայ գաղութի ներքին կազմակերպական կեանքին, որ այժմ կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.

	Հին Յունաստան	Ն. Յունաստան եւ կղզիներ (Թրակիա, Մակ.)	Գումար
Համայնքին թիւը	18000	12000	3000
Առաջնորդարան	1	1	2
Թաղ. մարմիններ եւ հոգաբարձութիւն	28	12	40
Դպրոց եւ մանկապարտէզ (շէնքեր)	18	16	34
Եկեղեցի – մատուռ	8	9	17
Աշակերտ	2800	2200	500
Ուսուցիչ - ուհի	105	85	90
Քահանաներ	14	8	22
Պիւտճէ (միլիոն դրախմի)	7	5	12

Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը, ինչպէս միշտ, այս խնդրին ալ պիտի մօտենայ մեծ բարեացակամութեամբ, նկատի ունենալով Հայերու բացառիկ պայմանները եւ բաղձանքները:

** Նոր իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, ինչպէս յունական նոյնպէս հայկական կուսակցութիւնները լուծուած ըլլալով, առ այժմ չունինք ներքին պայքարներ: Այս պարտադիր «զինադուլ»ը սկսած է հետզհետէ սովորութիւն դառնալ: Անցեալի մէջ անհաշտ ճանչցուած մարմիններ եւ միութիւններ իրարու հետ կը գործակցին այսօր, գաղութը հետաքրքրող զանազան խնդիրներու լուծման համար: Նախապէս իրարու հակառակորդ թաղային մարմիններ, այսօր լաւ յարաբերութիւն կը պահեն եւ համաձայնած են ազգային կենսական հարցերու շուրջ:

** Հայ երիտասարդներու զինուորութեան խնդիրը վերջերս ստացաւ տարօրինակ դարձուածք մը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Սակայն սուտի եւ կեղծիքի քաղաքականութեան գոհարը կը ներկայանայ Սազոնովի նամակը, գրուած 14 յունիս 1916ին (թիւ 540) Կովկասի փոխարքայ Մեծ իշխան Նիկ. Նիկոլայեւիչին,—

«Մեծ Հայաստանի գրեթէ ամբողջ գրաւումը մեր զօրքին կողմէ, կը գրէ Սազոնով եւ անոր միացումը ապագային ռուսական կայսրութեան (sic) (ընդգ. հեղին.) օրակարգի վրայ կը դնէ այդ շրջանի ապագայ կազմակերպման խնդիրը ...

Ինչ կը վերաբերի Հայերու լայն ինքնավարութեան, պէտք չէ մոռնալ թէ մեծ Հայաստանի մէջ Հայերը երբեք մեծամասնութիւն չեն կազմած (ընդգ. հեղին.) պատերազմի ժամանակ փոխուած է նաեւ գոյութիւն ունեցած վիճակը ի վնաս Հայերու: Անոնք ներկայիս հազիւ թէ կազմեն բնակչութեան մէկ չորրորդը: Այս պայմաններուն մէջ հայկական ինքնավարութիւնը փաստօրէն կը նշանակէ անարդար ժողովրդի մեծամասնութեան ստրկացումը փոքրամասնութեան կողմէ: Միեւնոյն ժամանակ կարելի չէ մերժել այն կարծիքը (ինչպէս կ'երեւի կառավարութեան մէջ կար եւ նման կարծիք) Թ. Ե.), որով կ'առաջարկեն հայկական տարրը զոհել մահմետականներուն ...Հարցին այս ձեւի լուծումը Ռուսաստանը դրած պէտք է ըլլար անյարմար վիճակի մէջ (ինչպէս կ'երեւի միւս պետութեանց առջեւ. Թ. Ե.) քանի որ բոլոր պետութիւններէն Ռուսաստանը ամէնէն աւելի եռանդով կը պահանջէր բարենորոգումներ մտցնել Թուրքիոյ մէջ» ...

Սազոնով կը կարծէր, որ «լաւագոյն կ'ըլլայ գործադրել օրէնքները հաւասարապէս ամբողջ բնակչութեան հանդէպ, գրաւեալ շրջաններու մէջ, Հայերուն տալով որոշ սահմաններու մէջ դպրոցական եւ եկեղեցական ինքնօրինութիւն եւ իրաւունք գործածելու մայրենի լեզու» (ընդգ. հեղ.):

Լրացնելու համար քաղուածքը պաշտօնական վաւերաթուղթերու, ուր ճշգօրէն ներկայացած են Ռուսաստանի ընթացքը Հայերու հանդէպ, անհրաժեշտ է մէջ բերել նաեւ քանի մը տող այն մեծ նամակէն զոր գրած էր Կրիվոշէին, հողագործութեան նախկին գլխաւոր կառավարիչը, արտաքին նախարար Սազոնովի:

Կրիվոշէինը կը հետաքրքրէին գրաւուած շրջանները, իբրեւ նոր հողեր գաղթականներ տեղաւորելու համար եւ այդ պատճառով ան աչքը յառած էր Հայաստանի վրայ:

«Միւս շրջանը — կը գրէ Կրիվոշէին — տարածուած հարաւ-արեւելք առաջինէն, կը ներկայացնէ Արաքս եւ Եփրատ գետերու վերին հոսանքներու աւազանը, որ սովորաբար կը կոչուի Հայաստան (ընդգ. հեղ.), կ'ըլլայ շատ յարմար ռուս գաղթականներու տեղաւորման համար ... Ցայտնելով ձեզ վերը արձանագրուածը, պարտք կը համարեմ դիմել ձեր վսեմութեան, խոնարհաբար խնդրելով նկատի առնել յիշուած մտածումները հաշտութեան յառաջիկայ բանակցութեանց ժամանակ»:

Մեզի կը թուի թէ մէջ բերուած վաւերաթուղթերը բացատրութեան չեն կարօտիր: Կարդալով զանոնք ակամայ կը ծագի եղերական հարց մը, ինչո՞ւ համար պայքարեցան Հայերը եւ զոհ տուին գրեթէ ամբողջ ժողովուրդը:

Ձեռքս դնելով խղճիս վրայ կ'ըսեմ.

— Խելքէ դուրս բան է ներկայ քաղաքական ուղեգիծը կարգ մը Հայերու,— ամէն գնով կառչիլ ռուսական լուծին: Այս փաստաթուղթերէն յետոյ կը կարծեմ դժուար չէ համաձայնիլ թէ նախկին Ռուսաստանի սահմաններու վրայ չկայ որ եւ է ժողովուրդ որ այդքան անխղճօրէն եւ լրբօրէն խաբուած ըլլայ Ռուսերու կողմէ, որքան Հայերը: Առանց իյնալու «paradoxe»ի մէջ, կարելի է ըսել թէ հայ ժողովուրդը կոտորուեցաւ Թուրքիոյ մէջ, դառնալով զոհ Ռուսաստանի նուաճողական քաղաքականութեան:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ես արդէն առիթ ունեցայ «Կավկազ»ի դեկտեմբեր թիւին մէջ, ընթերցողին ուշադրութիւնը հրաւիրել այն երեւոյթին վրայ, որ Հայաստանի յարաբերութիւնները Ռուսաստանի հետ մէկ կողմէն եւ Թուրքիոյ հետ միւս կողմէն իրենց հիմքին մէջ ունին բոլորովին տարբեր պատճառներ, թէեւ անմիջականօրէն կապուած են իրարու հետ: Ես նոյնպէս կոչ կ'ընէի կովկասեան հայրենակիցներուս՝ լրջօրէն մօտենալ Հայերու քաղաքական ուղեգծին, ձգտիլ հասկնալ, կանխաւ չմեղադրել, Հայերուն, — որոնք անօրինակ կերպով խաբուեցան, — վերստին վերադառնալու կովկասեան ժողովուրդներու գիրկը, գրաւելու համար արժանի տեղը, իբրեւ մէկ անդամը կովկասեան ժողովուրդներու մեծ ընտանիքին:

Պէտք է ըսել ամէն բան, որպէսզի Հայերը համակուին այն գիտակցութեամբ թէ պիտի ունենան նոյն վիճակը ինչ որ միւս կովկասեան ժողովուրդները: Պէտք է հաւաստել անոնց թէ դարաւոր Կովկասի դրացիներու ընդհանուր միութեան մէջ իրենց կը վիճակուի նոյնը ինչ որ մեզ բոլորիս: Այդ կարելի է ընել այն ժամանակ, երբ ըլլանք ամբողջովին անկեղծ եւ սրտաբաց եւ ըսենք թէ ինչ բան կրնանք զոհել մեր ընդհանուրիս հայրենիք — Կովկասի համար եւ ինչը ոչ: Հայերուն համար պէտք է ըլլայ պարզ թէ ինչ մենք կ'ուզենք իրենցմէ եւ անոնք ինչի վրայ կրնան յոյս դնել:

Մեր տրամադրութեան տակ եղած աղբիւրները անվիճելի կերպով կը հաստատեն թէ կովկասեան Հայաստանը կարելի է ըսել, միշտ ալ ձգտած է ձեռք բերել Հայերու համար Հայերու ազգային ազատութիւն: Այդ պայքարը իրեն յատուկ նպատակ էր դրած ստանալ ինքնավար իրաւունքներ Հայաստանի համար: Ցեղային այդ պայքարը ձեւակերպուեցաւ հայ քաղաքական կուսակցութեանց մասնակցութեամբ Ռուսաստանի ընկերվարական կուսակցութեանց հետ՝ ընդդէմ միապետութեան:

Անոնք, ոչ իբրեւ օրի[նակ] նակ վրաց ընկերվարականներու իրենց նուազագոյն ծրագրին մէջ նպատակ դրած էին դաշնակցային կապով կապուիլ Ռուսաստանին: Հայկական այդ ձգտումը կը ներկայացնէ Դաշնակցութեան, — քաղաքական միակ ծրագրին, ներկայիս թերեւս միակ հայկական [illegible] արժէք ունեցող կուսակցութեան:

ԹԱՄԳԻՑ ԵԼԵԿՆՈՑԻ

(5)

Տարի մը առաջ, պատերազմական նախարարութիւնը շրջաբերականներով կը հրաւիրէր որպէսզի 1915էն մինչեւ 1907ի ծնունդները, այսինքն՝ 21—29 տարեկան հայ երիտասարդները ներկայանան իրենց գտնուած զինուորական եւ քաղաքային պաշտօնատուներուն, հպատակութեան գործողութիւնները կատարելու համար : Վերոյիշեալ տարիքը ունեցողները բոլորն ալ պիտի ճանչցուէին յունահպատակ : Իսկ հպատակներն ալ իրենց պարտականութիւնը պիտի կատարէին երկրին հանդէպ :

Նոր եւ Հին Յունաստանի բոլոր շրջաններուն մէջ, զինուորցու երիտասարդները, մաս առ մաս ներկայացան պատկան մարմիններուն եւ անցան զանազան քննութիւններէ, (բժշկական, տարիքի ճշդում, հպատակութեան ձեւակերպութիւններ, եւն.) :

Մէկուկէս ամիս առաջ միայն անոնք հրաւէր ստացան, որպէսզի ներկայանան զօրանոցները, իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարելու համար : Հրաւիրուեցան նաեւ անոնք որ տակաւին չէին ներկայացած :

Զօրանոց գացող հարիւրաւոր երիտասարդներուն յայտնի եղաւ որ, իրենց հինգ ամսուան կանոնական ծառայութենէն զատ, 12 ամսուան ալ յաւելեալ ծառայութիւն մը պիտի կատարեն իբր տուգանք, որովհետեւ, ըստ տրուած բացատրութիւններու, 1927ին ներքին նախարարութիւնը օրէնք մը հրատարակած էր, որով 1909ի ծնունդներէն սկսեալ բոլոր Հայերու հպատակութեան դիմումները պիտի ընդունուէին : Սակայն կարճ ժամանակ վերջ, այդ օրէնքը կախակայուեցաւ եւ շատ քիչերը միայն կրցան հպատակ դառնալ : Անուղղակի դասալիք նկատուած երիտասարդներու բարոյական եւ նիւթական պատիժը վերցնելու համար կարգ մը դիմումներ կատարուեցան թէ Սելանիկի եւ թէ Աթէնքի իրաւասու իշխանութեանց, որոնք խոստացան արդարօրէն նկատի առնել խնդիրը :

Անոնք որ 1907ի ծնունդ էին, կրցան գնել իրենց ծառայութիւնը : Այդպիսիներու թիւը 100 չանցնիր :

Վերջին շաբաթներուն սակայն, երբ դարձեալ դիմումներ սկսած են ընել հայ զինուորցուները, որպէսզի կանոնական արձանագրութիւնը լրացնեն, եւ անցնին զօրանոց, մերժուած են, կամ աւելի ճիշդ, պատասխան ըստացած են թէ առ այժմ ընթացք պիտի չտրուի իրենց : Կ'իմանանք թէ ներքին նախարարութեան պնդումներուն վրայ, դարձեալ կախակայուած կը նկատուի 1927ի օրէնքը Հայերու մասին : Անոնք որ 1936ի շրջանին եւ մինչեւ 1937 յունուար ներկայացան եւ իրենց օրէնական դիմումները կատարելով հարկ եղած թուղթերը առին, կը նկատուին հպատակ, ինչպէս եւ անոնք որ զինուորութեան մէջ են :

Նոր դիմումներուն ընթացք չի տրուիր մինչեւ նոր հրահանգ :

Այս խնդիրներու կարգադրութեան եւ դիմումներուն համար հոս մեծ աղմուկներ չեն բարձրանար զինուորցուներու կողմէ, մինչդեռ Ֆրանսայի մէջ իրար անցած են : Հոս ոչ անվերջ ժողովներ, ոչ բանաձեւեր մշակուած, ոչ ալ իրար խաչաձեւող մարմիններ կազմուած են :

Հոս ինքնաբերաբար գործը յանձնուած է իրաւասու ազգային իշխանութեանց, որոնք լուռ ու մունջ կ'աշխատին զինուորցուներու շահերը պաշտպանել :

Յունաստանի մէջ հայ զինուորցուներու թիւը, 21—29 տարեկան (20 տարեկանները պիտի կանչուին ճշդուած թուականին) կը մօտենայ 2000ի, որոնց կէսը արդէն իսկ հագած է զինուորական համազգեստը եւ կը գտնուի զօրանոցներու մթնոլորտին մէջ :

** Ձմեռնային եղանակին հետ ըսկսաւ ազգային կեանքի եռուզեռը :

Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր Օրը տօնեց գեղեցիկ յայտագրով մը, ներկայութեամբ մեծ բազմութեան մը, որ իմացաւ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու թիւը բարձրացած է 80ի, իսկ մարզական խումբերը տարուէ տարի կը գտնուի վերելքի ճամբուն վրայ :

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան սարքած թէյասեղան - երեկոյթը, որուն ներկայ էր հայ եւ օտար ընտրեալ բազմութիւն մը, անցաւ մեծ յաջողութեամբ, պատկառելի հասոյթ մը ապահովելով ազգային դպրոցներուն :

Պատրաստութեան մէջ է ի նպաստ ազգային դպրոցներու տարեկան մեծ պարահանդէսը, որ Սելանիկի մէջ ստացած է միջազգային համբաւ, եւ որ տեղի պիտի ունենայ քաղաքիս ամենամեծ սրահին, Մէտիթէրանեան Փալասի մէջ :

Հայ. Գթ. Խաչի Սելանիկի մասնաճիւղի վարչութիւնը եւս տուաւ շատ յաջող պարերեկոյթ մը, որուն փութացած էր խուռն բազմութիւն մը : Երեկոյթը իր բարոյական յաջողութեան հետ ապահովեց նաեւ ակնկալուած նիւթականը, որուն արժանի է իրապէս գործող այս օգտակար կազմակերպութիւնը :

ՎԱՀԱԳՆ

ԵՍ ԳՏԱՅ ՃԱՄԲԱՍ

— o —

Ո՞ւր այդպէս փութկոտ, կը հարցնեմ Լ.ին :

— Ուշացած, շատ ուշացած եմ, կը պատասխանէ մտերիմ ընկերս, քիչ մը թախծոտ : Ու կը լռէ :

— Դէհ, ո՞ւր, Աստուած սիրես : Քու այսօրուան տեսքդ արտակարգօրէն կնճռոտ կ'երեւայ, ըսէ, խնդրեմ, ո՞ւր կ'երթաս... Եթէ հարկ ըլլայ կ'ընկերանամ քեզի, ամէն տեղ :

Պահ մը լռելէ վերջ.

— Հոս, եղբայրս, Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» խմբի վարչութեան կ'երթամ, տարիներէ ի վեր սրտիս մղած պայքարին վերջ մը տալու :

— Ի՞նչ, կրցա՞ր վերջապէս վճռել այդ :

— Սիրելիս, ինչպէս գիտես, ես ոչ դասալիք մըն եմ, ոչ ապաստանած մը, եւ ոչ ալ կամքէ ու կորովէ զուրկ մէկը : Բայց հայրենիքիս այսօրուան վիճակը, այսինքն մեր գիտցածէն, ըմբռնածէն տարբեր վարչաձեւ մը ունենալը անջրպետ մը բացած է մեր պաշտելի կուսակցութեան եւ երկրի միջեւ, այդ մղձաւանջն է որ կը մտահոգէր զիս, կ'ուզէի ամէն բան զոհել հայրենիքիս համար, եւ քաղաքական համոզումը, եւ հանգիստ կեանքը, ի հարկին կեանքս, բաւական էր որ ողջ աչքով տեսնէի վերապրող հարազատներս Մամիկոնեաններու աշխարհէն, որ ապաստանած են Արարատի ստորոտը : Տեսնէի վերածնեալ հայրենիքս, իր կանաչ դաշտերով, իր կենսատու գետերով, իր բարձրաբերձ սարերով, իր զուարթ երգերով, իր անլուր տառապանքներով... Բայց որքան փորձեցի մօտենալ հայրենիքի օգնութեան գործին, ինքնակոչ «հայրենասէր»ները, գիտե՞ս, մեր ջարդարար դրացի Քիւրտերու եւ Թուրքերու նման հաւատաքննութեան իրենց «պարտականութեան» մէջ այնքան առաջ գացին որ կ'ուզէին հրապարակաւ յարդել տալ հայկական ամէն արբութիւն : Վերջապէս հոգիս այնքան դառնացաւ որ վճռեցի այլ եւս երթալ եւ գրուիլ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ, ապրիլ ու մեռնիլ պայքարի մէջ, ինծի պէս մըտածող բազմահազար ընկերներու կողքին : Ամէն բանի հանդուրժեցի հայրենիքի օգնութեան գործին մասնակցելու համար, բայց չկրցայ հայանուն մարդոց յանձնարարութեամբ հայրենիքի պաշտպանին դէմ կռուիլ վասն ցնորական երազներու : Հետեւաբար որոշեցի ճամբաս : Եթէ կուզես, քալէ, չէ՞ս գար, մնաս բարով :

— Մի աճապարեր, զիս ալ գրգռեցիր, սիրելիս, այդ մասին քանի մը խօսք ես ալ ըսեմ, անկէ յետոյ կամ միասին կ'երթանք, կամ երկտող մը կը տանիս իմ կողմէն, ժամադրութեան համար : Լսէ' : Որոշ չափով ծանօթ էի քու հոգեբանութեանդ, բայց հիմա պատմածներդ հայելիի մը նման ցոյց տուին իմ անձս քու անձիդ մէջ, մտածումներով, նոյն իսկ բախտի ելեւէջներով : Դուն ուզած ես հանդուրժել շատ մը անտանելի ցաւերու յանուն հայրենիքի : Իսկ ես ուզած եմ հանդիսանալ մերձեցման կապը, դէթ իմ փոքր շրջանակիս մէջ, երկու հակադիր ուժերու, Դաշնակցութիւն եւ Համայնավարութիւն (քանի որ վերջինս երկրին տէրն է առ այժմ), բայց յաճախ սխալ ըմբռնած են զիս ու վերջերս նոյն իսկ այժմու «Հայաստանասէրները» իրենց խեղճուկ թերթուկին մէջ զիս «դաւաճան» անուանեցին, ինծի վերագրելով չըսածս ու չըրածս : Այս առաջին անգամ չէր որ իրենց մուրը ուրիշի երեսին քսելուն կը հանդիպէի, բայց կը յամառէի առաքելութեանս մէջ : Նախ իբրեւ մնացորդը ամբողջ սերունդի մը, երկրորդ իբրեւ արմատը նորագողջ(?) ու յուսատու բազմաթիւ ոստերու, զորս կ'ուզէի հայրենի կենսատու հողի ածուներուն յանձնել : Բայց այս եւս տեսնելով հայրենիքիս վրայ տիրող փոթորիկն ու անկէ հոս փչող խորշակը, ես ալ քեզի հետ կը վճռեմ ճամբաս այս բոլէն իսկ, մտնելով «Արծիւ»ի թեւերուն տակ, մինչեւ որ իմ թեւերս ալ ամրանալով դառնան արծուի : Այն ժամանակ ոչ մէկ խորշակ պիտի արգիլէ մեր թռիչքը դէպի Արագած ու Արարատ, Նեմրութ ու Սիփան, Անտոք ու Ծովասար, Խնձակեան ու Բիւրակնեան մեր պաշտելի սարերը :

Ըսէ «Արծիւ»ի խմբապետին որ այս շաբաթ իրիկուան իրենց ընդհ. ժողովին բերէ Դաշնակցականի անդամատետրը, ես հոն եմ ամբողջ սրտով եւ երկիւղածութեամբ :

ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— o —

Մոսկուայի կառավարութիւնը, 11 յունուար թուակիր հրովարտակով, Հայաստանի կառավարութեան (բնագրին մէջ գրուած է «Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան») կը հրահանգէ, համաձայն նոր սահմանադրութեան 83րդ յօդուածին, կազմել.

1.— Թեթեւ արդիւնաբերութեան ժող. գործավարութիւն :

2.— Սննդի արդիւնաբերութեան ժող. գործավարութիւն :

3.— Անտառային արդիւնաբերութեան ժող. գործավարութիւն :

(Նման հրահանգներ տրուած են նաեւ «Վրացական» եւ «Ազրբէջանեան» հանրապետութեանց) :

Երեւանի կառավարութիւնը արդէն լրացուած է ըստ վերի հրահանգին : Այսպէս սննդի արդիւնաբերութեան ժող. գործավար նշանակուած է Արամ Կոստանեան : Անտառային արդիւնաբերութեան ժող. գործավար նշանակուած է Յակոբ Տանին :

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄՐՑԱՆԻՇ

— • —

Բանուոր Ռուբէն Մանուկեան, որ Երեւանէն յատկապէս Մոսկուա գացած էր վերջերս՝ մասնակցելու համար մարզախաղի մրցումներուն, շահեցաւ համաշխարհային մրցանիշը ծանրութիւն վերցնելու մէջ : Այս մրցանիշը կը պատկանէր Հիթլէրի Գերմանացիին :

Դեկտեմբեր 29ին Մանուկեան ձախ ձեռքով վերցուց 88,2 քիլօ : Յունուար 24ին մասնակցեցաւ Մոսկուայի շրջանի մարզախաղի ընկերութեանց ողիմպիական մրցումներուն, որոնք տեղի ունեցան Պոդոլսկի մէջ : Այս մրցումներուն մէջ եւս առաջնութիւն շահեցաւ : Նախ ձախ ձեռքով վերցուց 75 քիլօ, յետոյ 80, ապա 85 քիլօ :

Մրցանիշ ծանրութիւնն էր 90,8 քիլօ, զոր Մանուկեան վերցուց մէկ անգամէն, ամէնէն վերջ : Հիթլէրի մրցանիշն էր 90 քիլօ :

Մանուկեան, 1935ի մրցումներուն սահմանեց համամիութենական մրցանիշ մը՝ ձախ ձեռքով վերցնելով 82 քիլօ 800 : Յաջորդ տարի իր մրցանիշը կոտրեց վերցնելով 6 քիլօ աւելի :

Այս տարուան իր յաղթանակով կը շահի համաշխարհային մրցանիշը :

ՓՐՈՖ. ԼԵՄԱՆ ՀԱՈՒՓԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

— • —

Յունուար 12ին Երեւան այցելեց փրոֆ. Լեման Հաուփթ, որ ծանօթ է իբրեւ խալտագէտ :

Գերմանացի փրոֆէսէօրը Թիֆլիզ հրաւիրուած էր քանի մը դասախօսութիւններ տալու համար խալտական պատմութեան եւ մշակոյթին մասին : Այս առիթէն օգտուելով, Հայաստանի Պետ. Համալսարանին տեսչութիւնը հրաւէր ուղղեց այցելել նաեւ Երեւան, շարք մը դասախօսութիւն տալ խալտական պատմութեան եւ մշակոյթին մասին, Գրականութեան եւ Պատմութեան ճեմարանին մէջ :

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

— • —

Երեւանի թերթերը կը գրեն թէ երկրաշարժի թեթեւ ցնցումներ զգալի եղած են դարձեալ, յունուարի վերջին օրերուն :

Յունուար 12ին, Երեւանի շարժագրական կայանին արձանագրութեանց համաձայն, ժամը 9,15ին ստորերկրեայ զօրաւոր ցնցում մը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ, յունուար 7 — 8ի ցնցումէն աւելի զօրաւոր :

Այդ ցնցումէն զատ, թեթեւ ցնցումներ տեղի ունեցած են յունուար 10ին, 11ին, 13ին, 14ին, 17ին, 23ին, 27ին : Բոլոր այս երկրաշարժներուն կեդրոնը կ'իյնար Երեւանի շրջանակէն ոչ շատ հեռու :

Երեւանի երկրաշարժը, որ նախ զօրաւոր սկսաւ ու յետոյ քրոնիկ ձեւ առաւ եւ այդ պատճառով լուրջ վախեր պատճառեց բնակչութեան, արտասահմանի օտար թերթերու ստացած հեռագիրներու համաձայն՝ բաւական վնաս հասցուց բնակարաններուն : Երեւանէն հերքուեցաւ այս լուրը :

Հայաստանի թերթերն ալ գրեցին թէ ոչ զոհ կայ, ոչ ալ վնաս : Սակայն Խորհ. Հայաստան (14 յունուար) ի վերջոյ կը խոստովանի որ «յունուար 7էն 12 տեղի ունեցած ստորերկրեայ ցնցումներու պատճառով, Երեւանի շրջակայ գիւղերուն մէջ վնասուած են մի շարք շէնքեր եւ բնակարաններ» :

Առաջին քննութենէն կը պարզուի որ, կը գրէ նոյն թերթը, մասնաւորաբար մեծ չափով վնասուած են Վաղարշապատի Փարաքար, Ջաֆարապատ, Գեօյ - Գմբէթ, Արբաթ, Աղատալէն, Զահմէթ, Վարմաղեար գիւղերու տուները եւ Ղամարլուի շրջանի Հաքիջլար, Քալարա, Ենգիճա գիւղերու բնակարանները (մանր Հայաստանի աշխարհի գիւղերու անուններ են, չմոռնաք) :

Մարդկային զոհեր չկան :

Երեւանի կառավարութիւնը մասնաւոր յանձնաժողով մըն է կազմած, օգնելու համար երկրաշարժէն աղետահար բնակչութեան : Միւս կողմէ քննութիւններ կը կատարուին, ճշդելու համար գիւղական շէնքերու ու բնակարաններու վիճակը, նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնելու նպատակով երկրաշարժին դէմ :

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ԳԻՏՈՒՆԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

— c —

Անկէ առաջ Յառաջ պատեհութիւնը ունեցած էր խօսելու հայ աստեղագէտ Պ. Լեւոն Աստուրեանի մասին եւ զայն քաջալերելու հրաւէր ուղղած :

Ֆրանսայի Աստղագիտական Ընկերութեան Տեղեկատուի ներկայ տարուան յունուար թիւին մէջ կը կարդանք թէ Պ. Աստուրեան նոր զեկուցում մը ըրած է աստեղային տեղագրութեան մասին իր յղացած տեսութեան վերաբերեալ :

Ուրեմն, այս հայ գիտունը, հակառակ իր նիւթական թշուառ վիճակին, կը շարունակէ աշխատանքը որուն նուիրուած է :

Ուրիշ աթիւ մը, նոյն Տեղեկատուն կը գրէ հետեւեալ տողերը :—

«Պ. Լ. Աստուրեանի զեկուցումը կը վերաբերի ելեկտրականութեան ազդեցութեան՝ երկնային մարմիններու կազմութեան եւ անոնց շարժմանց մէջ : Մեր պաշտօնակիցին կատարած ուսումնասիրութիւնները մեծ մասով կը տարածուին աստեղագիտութեան ընդգրկած հարցերուն վրայ : Իր տեսութեանց մէկ քանի կէտերը կրնան վիճելի ըլլալ, բայց հոն կայ ահագին աշխատանք մը զոր եթէ հեղինակը շարունակէ սիրայօժար, քաջալերութիւնները պիտի չպակսին» :

Օտար բարձր շրջանակներու այս գնահատութեան համապատասխան քաջալերանք կը պակսի տարաբախտաբար հայ շրջանակներու մէջ հանդէպ Պ. Աստուրեանի, որ ծերացած եւ ընդհանուր տագնապին հետեւանքով անգործ՝ կը տառապի թշուառութեան մէջ : Թէեւ քանի մը հայրենակիցներ փոքրիկ օժանդակութիւններ կ'ընեն, սակայն հազիւ կը բաւեն անոր բնակարանի վարձքին եւ չեն թոյլատրեր նոյն իսկ օրը մէկ անգամ ճաշելու :

Բախտաւորներու պարտքն է օգնել այս հայ գիտունին որ ուրիշ բան չակնկալեր եթէ ոչ անոր տարրական ապրուստ մը եւ նախնական պայմաններ՝ իր դժուարին աշխատանքը լըրացնելու համար :

Իր հասցէն է. 33, Rue de la Charbonnière, Paris (18).

Տ.

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

— . —

Քալիֆորնիոյ համալսարանի ճարտարապետութեան բաժնի ուսուցիչ փրոֆ. Արամ Թորոսեանի մէկ կարեւոր աշխատութեան — «Ներածութիւն գեղարուեստագիտութեան» — հրատարակութիւնը յանձն առած է Քալիֆորնիոյ Սթէնֆըրտ համալսարանը :

Արամ Թորոսեան տասնեակ մը տարիներ աշխատած է այս կարեւոր աշխատութեան վրայ, որ պատրաստուած է համալսարաններու մէջ իբրեւ դասագիրք - ուղեցոյց գործածուելու համար :

Արամ Թորոսեան բնիկ Վանեցի է. իր կրթութիւնը ստացած է Պր. Բրինի(?), Հարվըրտի եւ Քալիֆորնիոյ համալսարաններուն մէջ : Աւելի քան 15 տարի է որ կը դասաւանդէ վերջին համալսարանին ճարտարապետական բաժնին մէջ : Ամերիկահայ գաղութի ամէնէն բարձր մտաւորականներէն մին է եւ նաեւ ամէնէն համեստներէն, ինչպէս իր եղբայրը՝ բժիշկ Պօղոս Թորոսեան : Պ. Թորոսեան կանոնաւոր կերպով կ'աշխատակցի նաեւ Քալիֆորնիոյ համալսարանի գիտական հանդէսին, «Քալիֆորնիա Քրոնիքլ» փիլիսոփայական եւ գեղարուեստական ուսումնասիրութիւններով :

Ան երկար տարիներով աշխատակցած է «Հայրենիք» օրաթերթին, եւ վերջերս՝ «Հայրենիք Ուիքլի»ին՝ գրախօսականներով :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (207)

ՃԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Խումբը մինչեւ Ջերմուկ գիւղի տակ հասաւ առանց պատահարի : Հեռուէն հեռու գիւղի շները կ'ոռնային ու պահակները իրարու ձայն կուտային : Հոդ խումբը պարտաւորուած՝ ճանապարհի շատ մօտէն կը քալէր, անմիջապէս լճի եզերքով : Յակոբն ու Մկօն, որոնք քսան երեսուն քայլ մը առջեւէն կերթային, յանկարծ տափեցան գետին : Գէորգն ու Սաքօն ալ հետեւեցան անոնց օրինակին, ինչպէս եւ իրարու յաջորդող տասնեակները : Քիչ անցած երեւցան ճանապարհով եկող ձիաւոր Քրտեր, որոնք ծանր ծանր կը քշէին ձիերը Խարակոնիսի ուղղութեամբ :

Քրտական խուզարկու խմբերէն մէկն էր, որ այդ տեղուանքը կը պտըտէր ֆէտայիներու հետքը գտնելու համար : Եկան ու առանց խումբը նըկատելու անցան ձիաւորները : Տասը րոպէ մըն ալ սպասելէ յետոյ, Յակոբն ու Մկօն տափած տեղերէն բարձրացան ու սկսան շարունակել ճանապարհը : Խումբը հետեւեցաւ անոնց նախկին կարգով :

Լեռնաշղթան Արճակի լճի հիւսիս-արեւմտեան ծայրէն կուղայ ու պինդ մը կը մօտենայ լճին, հազիւ սայլի ազատ ճանապարհ մը ձգելով : Այդ ճանապարհը լայն ձորի մը մէջէն անցնելով՝ կ'երկարի դէպի Շէխանի եւ Մարմետի գետը, բայց դեռ ձորը չըմտած, երկրորդ ճանապարհ մը լճի եզերքով կ'երթայ դէպի Ղըլճայ : Ճամբաներու բաժնուած տեղին վրայ Յակոբը կանգ առաւ, մինչեւ որ Գէորգը եկաւ եւ հասաւ իրեն : Խումբը կրկին տափեցաւ գետին :

— Մէկը Ղըլճայ ճամբելու է հացի համար, — ըսաւ Յակոբը. — Սաքօն զրկենք, հոն ազգականներ ալ ունի :

— Շատ լաւ, — համաձայնեցաւ Գէորգը, — միայն պէտք է զինաթափ ընել ու այնպէս ճամբել : Դուն ի՞նչ կ'ըսես, Սաքօ :

— Ինչպէս որ հրամայէք, ես պատրաստ եմ :

— Ուրեմն առանց զէնքի կ'երթաս, նամակի պէտք չկայ, — հրահանգեց Գէորգը, — Մելօն արդէն գիւղի գործակիրին(?) յայտնած կը լինի մեր մասին : Անմիջապէս թող հաց թխեն եւ մեզ հասցնեն լոյսը չբացուած : Իսկ եթէ ուշանան, լաւ է իրիկուան մութով գան՝ չնկատուելու համար : Անշուշտ ինքդ ալ հաց բերողներու հետ կը վերադառնաս :

— Շատ լաւ, Պարոն Գէորգ :

— Տէ, բարի ճանապարհ, շուտով հացը հասցուցէք :

Սաքօն դէպի ձախ շեղելով Ղըլճայի ճամբան ձեռք առաւ, իսկ խումբը անմիջապէս մտաւ ձորը :

Լեռնաշղթան հոդ զարմանալի քըմահաճութեամբ մը յանկարծ կը ցածնայ այդ ձորը կազմելով ու կրկին կը բարձրանայ, կազմելով եօթը ութ հազար ոտք բարձրութիւն ունեցող Ղըլճայի սարը : Ձորով սարը բարձրանալ գրեթէ անկարելի էր : Ստիպուած ձորէն պէտք է անցնէր խումբը, ու լերան եռեւի փէշերէն բարձրանար՝ յարմարաւոր դիրք մը գտնելու համար : Լեռնաշղթան, որ Արճակի լճի արեւմտեան ափով կ'երկարէր, Ղըլճայի կողմէն լերկ ու քարքարոտ, դահավէժ ձեւով մը կախուած էր վար իսկ հակառակ կողմէն աստիճանաբար կը ցածնար ու կը հաւասարէր Մարմետ գետի հովտին, որ չերեփի կոթի մը նման՝ երթալով կ'ընդարձակէր ու կը կազմէր Կիւռնինցի ընդարձակ դաշտը, բազմաթիւ հայ գիւղերով շրջապատուած :

Խումբը անցաւ հանդարտ քալուածքով ձորամիջով ու կիսաշրջան մը դառնալով սկսաւ բարձրանալ սարը :

Հազիւ թէ խումբը ձորաբերնէն դարձած էր, երբ երկու ստուերներ ժայռի մը տակէն դուրս ցատկեցին ու հեռուէն հեռու սկսան հետեւիլ խումբին : Իսկ երբ խումբը կամաց կամաց սկսաւ Ղըլճայի սարը բարձրանալ, լրտեսող ստուերները ետ դարձան, անցան ձորով, ու ուղիղ դիմեցին դէպի Ներքին Ջերմուկ քրտական գիւղը :

ՀԱՅ ԳԻՒՂԻ ՄԸ ԱՒԵՐՈՒՄԸ

Սաքօն ընկերներէն բաժնուած, արագ քալուածքով մը դիմեց դէպի Ղըլճա որ ձորէն մօտաւորապէս ժամուան մը հեռաւորութիւն ունէր : Զուտ հայաբնակ գիւղ մըն էր Ղըլճան, մօտ եօթանասուն տունէ բաղկացած : Լճէն բաւական մը հեռու կը գտնուէր գիւղը, կռնակը տուած երկարող լեռնաշղթային, որ, ինչպէս ըսինք, դահավիժաբար վար կախուած էր : Գիւղէն հազիւ անցանելի կածան մը կը բարձրանար սարի գագաթը, բայց այնքա՛ն սեպ դառիվերով մը եւ վըտանգաւոր, որ Ղըլճայի գիւղացիները կը նախընտրէին աւելի շրջան մը ընելով բարձրանալ լերան գագաթը, ուր կը գտնուէին իրենց արօտատեղին եւ խոտնոցը :

Սաքօն ընկերներէն բաժնուած՝ արագ քալուածքով կէս ժամ վերջ, գիւղին մօտեցած էր : Հեռուէն գիւղի շներու հաչոցը կը լսուէր : Գլխաւոր ճամբայէն շեղելով՝ ան ձորով սկսաւ բարձրանալ գիւղը : Յանկարծ, ճանապարհով արագ մօտեցող ձիաւորներու աղմուկ մը լսեց ետեւէն : Սաքօն ճամբայէն ելաւ ու քարի մը տակ տափեցաւ : Վեց հոգի էին մօտեցող ձիաւորները : Արագօրէն Սաքոյի եղած տեղէն քիչ առաջ անցան ու մէկ ալ սանձերը քաշելով իջան ձիերէն : Ձիաւորները խմբուեցան գլուխ գլխի, ինչպէս կ'երեւէր, խորհրդակցելու համար :

Սաքօն հնարաւորութիւն չունէր գիւղ մտնելու, մինչեւ որ այդ մարդիկը ճամբայէն հեռանային : Կը մընար որ եղած տեղը համբերութեամբ սպասէր :

Ձիաւորները, քանի մը րոպէ ցածձայնով իրարու հետ խօսելէ վերջ, նստան ճամբու եզերքը, մինչ իրենցմէ մէկը հեռացաւ գիւղի ուղղութեամբ :

Կէս ժամ անցաւ : Սաքօն սաստիկ մտահոգուած էր իր ակամայ ուշացումին համար : Գիտէր խմբի տղոց վիճակը ու կը զգար, որ մինչեւ լուսաբաց տղոց հաց հասցնելը այլ եւս անկարելի կը դառնար :

Դէպի գիւղ հեռացող ձիաւորներու ընկերը վերջապէս վերադարձաւ երկու ուրիշ մարդոց հետ, որոնք հեծնելով ձիերը եւ երկ - երկու ձի ալ ետեւնէն քաշելով հեռացան ձիաւորներու եկած ճամբայով :

Սաքօն զարմացած՝ ինքնիրեն բացատրութիւն մը չէր կրնար տալ այդ խորհրդաւոր անցուդարձի մասին, որ աչքին առջեւ տեղի ունեցաւ : Ինչո՞ւ այդ ձիաւորները չիտակ գիւղ չէին մտած, ինչո՞ւ համար ձիերը դէպի ետ կը ճամբուէին :

Ազատ շունչ մը քաշեց Սաքօն, երբ տեսաւ ճամբու վրայ նստող մարդոց վեր ելլելը եւ դէպի գիւղ ուղղուիլը : Ինքն ալ քիչ մը սպասելէ վերջ, ճամբայ ելաւ, ու քառորդ մը չանցած՝ գիւղ հասաւ, երբ արդէն լուսաստղը բարձրանալ սկսաւ :

Սաքոյի հօր հօրեղբօր աղջիկը Ղըլճայ հարս եկած էր քսան տարի մը առաջ : Սաքօն ամէն քաղաք երթալուն՝ անոնց տունը կը գիշերէր ու տան ծակ ու ծուկին ծանօթ էր : Առանց աղմուկ հանելու, դրան քովի ծակէն թեւը ներս երկնցուց եւ փայտէ սողնակը ետ քաշելով՝ դուռը բացաւ ու չիտակ դէպի թոնրատունը շտկուեցաւ :

— Քա՛, էրիկմարդ, տունը մարդ մտած է...

— Ես եմ, հօրաքոյր, — ձայն տուաւ Սաքօն ու անմիջապէս բացատրեց, որ կ'ուզէ գիւղի Գործադիրը տեսնել, շատ կարեւոր խնդրի մը համար :

Տանտէրը շապիկ վարտիքով դուրս եկաւ տունէն ու շատ չանցած՝ վերադարձաւ երիտասարդի մը ընկերակցութեամբ :

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Իսի լէ Մուլինոյի զինուորցուներուն ուշադրութեան

Իսի լէ Մուլինոյի զինուորցուներու յանձնախումբս որ ընտրուած էր Դեկտ. 30ին, Մէգոն տիւ Փէօփլի մէջ գումարուած ընդհ. ժողովէն, կը խնդրէ մեզմէ յայտարարել որ Փետր. 14ի իր նիստին մէջ որոշած է ոչ մէկ գործակցութիւն ունենալ Սօսիէթէ Սավանթի մէջ ընտրուած պզինուորցուներու ապօրինի յանձնախումբին հետ որ կը փորձէ պառակտել գաղութը յեա՛ն նպատակներով։ Յանձնախումբս պիտի շարունակէ իր աշխատանքները սերտ գործակցութեամբ երկու օֆիսներու։ Կը զգուշացնենք Իսի լէ Մուլինոյի հայրենակիցները չխաբուիլ խոստումներէն՝ կարգ մը անծանօթ եւ անպատասխանատու անձերու, որոնք հայ աշխատաւորներու եւ հայ զինուորցուներու շահերու պաշտպանի դիմակին ներքեւ կ'ուզեն ձուկ որսալ պղտոր ջուրի մէջ։

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ժանթիյիի, Պիւէթրի, Շուազիի եւ Փորթ տ'Իթալիի, Հայ զինուորցունե-րու առժամեայ վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս շրջաններու բոլոր հայրենակիցները, 20 փետրուար, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Պ. Յովհաննէսեանի սրահը, 13 րիւ Փիէր Քիւրի, Քրէմլէն Պիսէթրը։

ԾԱՆՕԹ.— Վերոյիշեալ շրջաններու մէջ չբնակող հայրենակիցներու մուտքը արգիլուած է։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ

Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 29 (ՓԵՏՐՈՒԱՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Արուեստական առողջութիւն (ՏՈՔԹ. Ն. ՏԷՅԻՐ-ՄԷՆՃԵԱՆ).— Ցուրտին մասին (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ).— Հիւծախտին դէմ (ՖՐԱՆՍ. ԱՌՈՂՋ. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ).— Ի՞նչպէս բուժել այրուածքները (ՏՈՔԹ. ԱՇՃԵԱՆ).— Ալքոլամոլութեան աւերները (ՏՈՔԹ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ).— Ճաշել սորվեցէք (ՓՐՈՖ. ՄԱՐՍԷԼ ԼԱՊՊԷ).— Հարցարան (ԽՄԲ.). — Առողջապահական գիտելիքներ։

Յաջորդ թիւերով պիտի տրուին հետեւեալ կարեւոր յօդուածները.— Հաց ուտե՞լ թէ ոչ.— Կաթ խմելը օգտակա՞ր է.— Ի՞նչ են ճերմակ գեղձերը, եւն.։

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ.— 25 Ֆրանք՝ Ֆրանսա։ Արտասահմանի համար 30 եւ 35՝ համաձայն երկիրներու։ Դիմել ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ, 17, Rue Damesme, Paris։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այն բաժանորդները, որոնք մեզի կը վերադարձնեն ՀԱՅ-ԲՈՅԺի թիւ 1ը եւ թիւ 2ը, փոխարէն կը ստանան վեցամսեայ ՀԱՅ-ԲՈՅԺ Գ. տարեշրջանէն։

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— Գաւառէն եւ արտասահմանէն շարունակ հարցումներ կ'ընեն մեզի՝ իրենց հիւանդութեանց մասին խորհուրդ հարցնելով։ ՀԱՅ — ԲՈՅԺ կը պատասխանէ միայն իր բաժանորդներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն Տուրուբերանի Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ հայրենակից ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր սգակիր եղբայրներուն Կարոյին եւ Արմէնին, եւ պարագաներուն։

×

Տարօն Տուրուբերանի Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Խ. Պետրոսեանի, իր ամուսնոյն հայրենակից ԶՕՀՐԱՊ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի (Տէսին) դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Տարօն Տուրուբերանի Վիէնի մասնաճիւղը իր անկեղծ եւ խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Զըթօյեանի (Մարսէյլ) եւ իր պարագաներուն, հայրենակից ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԶԸԹՈՅԵԱՆի (Մուշ - Նորշէն) դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր Հացագործեան (Խարբերդցի) կը փնտռէ Պ. Նազարէթ Հինտոյեանը (Այնթապցի) որ կը կարծուի թէ ներկայիս Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի։ (Միասին Հալէպ գտնուած են հոգեւոր շրջանակի մէջ)։ Իմացնել հետեւեալ հասցէին. M. Krikor Hatzakortsian, 129 rue Lafayette, Vienne (Isère) France:

«Արմենիա»էն կը խնդրուի արտատպել։

Տիկ. Ռօֆիկ Սերոբեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ բնիկ Աքթամատէնցի Յակոբ եւ Ստեփան Սերոբեանները, որոնք ատեն մը առաջ Ֆրանսա կը գտնուէին եւ Մարսէյլ կը բնակէին։ Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պարոյր Թիւֆէնքճեանի, Մէզալօն Էկյի. Սելանիկ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։ կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ։

ՊԱՆԹԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, շաբաթ երեկոյ, Ակումբին մէջ, 52 rue Isidor Neujahr, Պանթէօ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ կոբեին խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ընկ. Գրիգոր Դանիէլեանի բնակարանը։ Կը խնդրուի Սէն-Փիէռի եւ Լավիլթիէօյի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։ Ժողովէն յետոյ կը խօսի ընկ. ՄԱՐԳԱՐ. Նիւթ՝ Աղեքսանդրապոլի դաշնագիրը եւ պոլշեւիկները։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

27 Փետր. շաբաթ երեկոյ, **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 9րդ Թաղապետարանի Salle des Fêtesին մէջ, 6 Rue Drouot. մեթրօ Richelieu-Drouot.

Կը նախագահէ ՏՈՔԹ. ԱՍԼԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ՝ դերասանական արուեստի մասին, Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ ներշնչման հարցը գեղագիտութեան մէջ եւ Պ. ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ թատրոնը եւ ընկերութիւնը։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ յայտնի ֆրանսացի արուեստագիտուհի մը։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2,50 ֆր.։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ—ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին երկրորդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Café Cadetի վերնայարկը. 17 rue Cadet, Métro Cadet

Դասախօս՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Նիւթ՝ նոր օրերու հայ հերոսը (ըստ ռազմական երգերու)

Մուտք 3 ֆր. սուրճը եւ խմորեղէնը միասին։

Առաջին Տարեկան Հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի - լէ - Մուլինոյի Մասնաճիւղի դպրոցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ։ 26, Rue Troyon, Sèvres, մեթրօ Pont de Sèvres.

Կը խօսի՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գիներ՝ 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր., փոքրերու 1 ֆր.։

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հաւրըրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս։

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ.

8 Rue Bossuet, Paris (10e)

Métro Poissonnière կամ Gare du Nord

Գեղարուեստական բաժին։ Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ

Մուտք՝ կիներու 5 ֆր., այրերու՝ 7.50 ֆր.։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Վաղը, կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին, **Sociétés Savantes**ի մէջ **8 Rue Danton**, մեթրօ Օտէօն

Նախագահութեամբ Ալֆորվիլի, Ժանթիյիի եւ Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետներուն։

Կը խօսի՝ Պ. ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ

Նիւթ՝ Հայկական դատը։

Գեղարուեստական բաժին։ Ծախքերու մասնակցութիւն 3 ֆր.։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

Հաւանական է որ իրենց պէսպիսութեամբ օտարներու պալատները գրաւիչ պիտի ըլլան ու միանգամայն հետաքրքրական ճարտարապետական ոճերով՝ որոնց մէջ խտացուած պիտի ըլլան իւրաքանչիւր ազգի յատկանշական նկարագիրը եւ գեղարուեստական արտադրութիւններու ուրոյն դրոշմը։

Ահաւասիկ ցուցահանդէսին մասնակցող ազգերու ցանկը.—

1.— Աւստրիա, 2.— Արժանթինի Հանրապետութիւնը, 3.— Բելճ., 4.— Լեհաստան, 5.— Գերմանիա, 6.— Եգիպտոս, 7.— Չեխոսլովաքիա, 8.— Զուիցերիա, 9.— Էսթոնիա, 10.— Էքուաթոր, 11.— Թուրքիա, 12.— Իտալիա, 13.— Իրան, 14.— Ուրուկուէ, 15.— Լեթոնիա, 16.— Լիթուանիա, 17.— Լիւքսէմպուրկի դքսութիւնը, 18.— Խորհրդային Միութիւն, 19.— Հայիթի, 20.— Հոլանտա, 21.— Հունգարիա, 22.— Ճափոն, 23.— Մեծն Բրիտանիա, 24.— Միացեալ Նահանգներ, 25.— Մօնաքօ, 26.— Յունաստան, 27.— Նիկարակուա, 28.— Նորվեկիա, 29.— Չիլի, 30.— Շուէտ, 31.— Չեխոսլովաքիա, 32.— Պելճիքա, 33.— Պուլկարիա, 34.— Պրազիլիա, 35.— Ռումանիա, 36.— Սիամ, 37.— Վատիկան, 38.— Սպանիա, 39.— Տանիմարքա, 40.— Փորթուկալ, 41.— Քանատա, 42.— Քօլօմպիա, 43.— Քուպա, 44.— Ֆինլանտա։

Իսկ հետեւեալ պետութիւններու առաջարկներն ալ կը քննուին.—

Ալպանիա, Իրաք, Լիպէրիա, Կուաթէմալա, Հոնտուրաս, Պոլիվիա եւ Սան Տօմինկօ։

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԸ

Էյֆէլի աշտարակը եւս պզտիկ փոփոխութեան մը պիտի ենթարկուի աւելի գեղեցիկ կերպարանք մը ստանալու համար։

Իր առաջին յարկի վրայ գտնուած նրբանցքը շրջապատող 1900եան ճարտարապետական զարդերը տեղի պիտի տան արդիական ոճով շինուած պատուհաններու։ Նմանապէս պիտի փոխուին նախկին թատրոնը եւ ճաշարանը։

Աշտարակին լոյսերը հրացայտ բոյլ մը նման պիտի փայլատակեն ճաճանչաւոր գոյներու հաղուագիւտ ներդաշնակութեամբ մը։ Էյֆէլի ձայնասփիւռ կայանէն երաժշտական ընտիր կտորներ պիտի ստեղծեն նոյնքան հաճելի մթնոլորտ մը։

Չկայ աւելի ակնահաճոյ վայելք մը՝ քան ցերեկ մը կամ գիշեր մը, ցուցահանդէսին մէջ պտտելէ յետոյ ոտքերուիլ աշտարակին յարկերէն մէկուն վրայ եւ դիտել շրջապատող զմայլելի համայնապատկերը։

Աշտարակին երկու քովնալի կամարներուն տակ, դէմ յանդիման պիտի զետեղուին, մամուլի եւ շարժանկարի, պատկերահանութեան եւ ձայնագրութեան տաղաւարները, իւրաքանչիւրը ծածկուած մէկմէկ մառաչելի դարաստան-տանիքներով։

Անոնք պիտի պատսպարեն յառաջդիմութեան վերջին ճոխ ստեղծագործութիւնները, արուեստալիտական եւ գիտական ապարէզներու ծաւալումին մէջ։

Հոս հանրութեան ցոյց պիտի տրուի թէ՝ ինչպէս կազմակերպուած է թերթի մը կամ պարբերաթերթի մը արտադրութիւնը։ Նմանապէս շարժանկարի մը ժապաւէնին ամբողջական պատրաստութիւնը, նախանիւթէն մինչեւ իր լուսաձգութիւնը։

Իւրաքանչիւր հատուած, բաժնուած զանազան սրահներու եւ յարկերու, պիտի դիւրացնէ հրաշալիքներու ցուցադրութիւնը։

ԿՐՕՆ ԶԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (6)

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՕՆՏԻՆ

Պանթէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէն 87 ֆր. 50 կը նուիրէ վեթերաններու ֆօնտին, փոխան ծաղկեպսակի ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կըընոպլի սանաթորիումին մէջ դարմանուող բոլոր հայ հիւանդները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Ֆ. Կ. Խաչի Լանսէյի մասնաճիւղին, որ դրամական բաշխումներ ըրաւ։

Թօդոս Քէշիշեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԱՆԹԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Վաղը, կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին, Սալ Վիէռոնի մէջ, 150 Route d'Orléans, Պանթէօ։

Սինէ - Սէթօ կը ցուցադրէ՝

Վերջին ներգաղթի կարաւանի մեկնումը Մարսէյլէն։

Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը։

Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը։

Հայրենի յիշատակարան, Հայաստանի քարտէսը իր գաւառներով, հայ գեղջկական աշխատանքներ, նշանաւոր դէմքեր եւայլն...

Չիկանօ կամ աւազակապետը, (հայերէն տառերով)։

Շարլօէն զաւեշտ մը։ Շարժանկարի տեւողութիւնը 2.30 ժամ, մուտք 3 ֆրանք։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 21 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3352

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱ՜Յ ՈՒՇ ՄՆԱՑՈՂԻՆ...

Չարաչուք, մահասփիւռ ազդանշան մը արձակեց Լոնտոն, մէջտեղ նետելով սպառազինութեանց աննախընթաց, խելայեղ վիթխարի ծրագիր մը, գործադրելի հինգ տարիէն։

Տրամադրուած գումարն անգամ սարսուռ կ'ազդէ, իր ահագնութեամբ, — 1,500,000,000 ոսկի։ Եւ այս ալ վերջնական չէ, տակաւին։ Անբաւական համարելով սովորական եկամուտները, կառավարութիւնը առաջարկեց այս գումարին 400 միլիոնը ճարել փոխառութեամբ, եւ անմիջապէս արտօնութիւն ստացաւ։

Որքա՜ն պերճախօս են այս առթիւ կատարուած վիճաբանութիւնները, թէ՛ Խորհրդարանին եւ թէ մամուլին մէջ։

Աջ թէ ձախ, շատ քիչերը կը վիճին սպառազինութեանց անհրաժեշտութեան մասին։ Լեզու եղած է մինչեւ անգամ կղերը, որ միրական դեր կը կատարէ անգլեւսաքսոն երկիրներու հանրային կեանքին մէջ։

Տակաւին անցեալ շաբթու էր որ, Լոնտոնի եպիսկոպոսական ժողովը հրապարակաւ կը յայտարարէր թէ «կառավարութիւնը իրաւունք ունի զօրաւոր, սպառազէն ոյժ մը պահելու, ինչպէս արժան համարած էր Խորհրդարանը»։

Տարբեր ձեւերով, նոյն տրամադրութիւնները կը յայտնէր, նաեւ, Արհեստակցական Միութեանց ներկայացուցիչը։

Շատ աւելի պատկերալից տեսարաններ պարզուեցան Երեսփ. Ժողովին մէջ, կառավարութեան առաջարկին քննութեան առթին։

Ելմտական նախարարը, Չեմպըլէն, իր երկարապատում ճառին մէջ, չորեքշաբթի օր իրարու ետեւէ շարեց հետեւեալ խօսքերը, բրիտանական սառնասրտութեամբ.

— «Մենք մեր սեփական փորձառութեամբ գիտենք թէ մեր ազդեցութիւնը կ'աճի կամ կը նուազի համաձայն մեր զօրութեան, եւ այն ոյժը զոր արագօրէն կը ստանանք օրէ օր եւ շաբաթէ շաբաթ, ինքնին ամրապնդիչ ազդակ մըն է միջազգային գործերու մէջ եւ հաւանաբար ամենամեծ պատուարը այն խաղաղութեան որ այսօր կը տիրէ աշխարհի մէջ։ Ունենալով այս տեսակէտները եւ համոզուած՝ որ վերազինման մեծ ծրագիրը էական է մեր սեփական ապահովութեան համար եւ հիմնական ազդակ մը ուրիշ ազգերու ապահովութեան, անկարելի պիտի ըլլար ընկրկիլ զայն լրացնելու պարտականութեան մէջ։ Ոչ մէկը, ամէնէն պակաս՝ ելմտական նախարար մը կրնայ բեռներու այս ահաւոր կուտակումը տեսնել առանց զգալու եւ ամօթ զգալու ճաղաճակրտութեան մը որ կը նախընտրէ իր իսկ մէջքը կոտրել, փոխանակ փորձելու իր վէճերը կարգադրել փոխադարձ համաձայնութեամբ եւ իր կորովը յատկացնել այնպիսի գործերու որոնք կրնան բարօրութիւն եւ գոհացում պարգեւել բոլորին։ Առ այժմ զնէ մենք ուրիշ բան չենք կրնար ընել եթէ ոչ սեղմել մեր ակռաները եւ յառաջ տանիլ այն տնօրինութիւնները որոնք չեն կրնար մէկդի դրուիլ»։

Իբրեւ արժանաւոր ժառանգորդը բրիտանական աշխարհակալութեան հիմնադիրներուն եւ քարոզիչներուն, նախարարը յաջորդ նիստին մէջ ալ պաշտպանեց նոյն տեսակէտները։

Պահպանողական կուսակցութեան, վարչապետ Պոլտուին, ի զուր կը փորձէր համոզել թէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը կը համապատասխանէ Ազգաժողովի եւ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքներուն։ Չէմպըլէն եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը շատոնց խաչ քաշած ըլլալով երկուքին ալ վրայ, աւելի բաց կը խօսէին իրենց մտադրութեանց մասին։ Այսպէս, մէկը բացագանչեց.

— «Ձեզ հասկնար թէ ինչո՛ւ, որովհետեւ հաւաքական ապահովութեան դրութիւնը ձախողած է առ այժմ, մենք պէտք է հրաժարինք մեր սեփական պաշտպանութենէն»։

Մնաց որ, Պոլտուին ինքն ալ նոյն բաները կ'ըսէր, դիւանագիտական երկդիմի բացատրութեանց մէջ խրելով հանդերձ։ «Մենք պէտք է ունենանք օդանաւային ահագին ոյժ մը։ Մենք պէտք է ի վիճակի ըլլանք կասեցնելու յարձակումը»։

Այսպէս ուրեմն, Մեծն Բրիտանիա յանուն «ազգային պաշտպանութեան» կ'արձակէ ազդանշան մը, որ պիտի սրէ միւսներուն ախորժակը։

Համաձայն հնգամեայ ծրագրին, բրիտանական վերազինումը մասնաւորապէս պիտի բազմապատկէ ծովային եւ օդանաւային ոյժերը։ Ցամաքային բանակը, որ հիմնուած է կամաւոր դրութեան վրայ (7 տարի), կրնայ շատ մեծ փոփոխութիւններ չկրել։ Ուրիշ խնդիր, եթէ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատուի, ինչ որ երբեք չի համապատասխաներ այս կղզեցի ժողովուրդին հոգեբանութեան։ (Այժմ կը հաշուեն 220,000 հոգի, խաղաղութեան ատեն)։

Բայց, նաւատորմիղն ու օդատորմիղը պիտի սպառեն տրամադրուած գումարին առիւծի բաժինը, հասնելու համար աննախընթաց բարձրութեան մը, օժտուած՝ ամենավերջին կատարելագործութիւններով։ Օդաչուներու թիւը, 50,000, արդէն անբաւական կը համարուի։ Նոյնպէս ռազմական օդանաւերու թիւը, որ 3500էն պիտի բարձրանայ առ նուազն 5000ի։ Գալով նաւատորմին, արդէն շինած են կամ ձեռնարկած են շինելու եօթը ծովային հրէշներ — դրահաւոր — իւրաքանչիւրը 8,000,000 անգլ. ոսկի ծախքով։

Երէկ՝ մարզանքներ յանուն սպառազինութեանց կրճատման։ Այսօր՝ տենդագին աշխատանք եւ անհաշուելի գումարներ՝ վերազինման համար։ Երկու ազդանշաններն ալ՝ նոյն քաղաքէն։ Վա՜յ ուշ մնացողին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ԽՆԴՐԷ

Պայքարելու համար գիներու բարձրացման դէմ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԿՐԱԿ ԿԸ ՏԵՂԱՆ

Գիներու բարձրացման խնդիրը կը շարունակէ մտահոգութիւն պատճառել կառավարութեան, որ արդէն օրինագիծ մը պատրաստած է, պայքարելու համար։ Միւս կողմէ ընդդիմադիր մամուլը հետզհետէ կը սաստկացնէ իր պայքարը, պահանջելով փոխել կա՛մ դահլիճը, եւ կամ անոր քաղաքականութիւնը։

Ուրբաթ օր, Երեսփ. Ժողովին ընկերվարական խմբակցութիւնը իր ժողովին հրաւիրած էր վարչապետը, կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրելու համար։ Վիճաբանութեանց ընթացքին, երեսփոխանները մասնաւորապէս քննադատեցին ազգ. տնտեսութեան նախարարը, Պ. Սփինաս, դիտել տալով թէ գիներու բարձրացման դէմ պատրաստուած օրինագիծը ոչ միայն շատ ուշ մնացած է, այլ եւ անբաւական է։ «Շահադէտները միշտ ալ միջոցներ պիտի գտնեն իրենց օձիքը փրկելու, նոյն իսկ ծրագրուած միջոցները բոլորովին անտեսելու։ Այդ միջոցները քաղքենի ժանգոտ զինարանէն առնուած զէնքեր են։ Անոնք նախապէս փորձուած են եւ երբեք չեն յաջողած կասեցնել գիներու բարձրացումը։ Անոնք արժանի չեն ժողովրդական ճակատի կառավարութեան մը։ Անհրաժեշտ է նոր բան մը յղանալ, ազդելու համար ժողովուրդին երեւակայութեան վրայ»։

Վարչապետ Պ. Լէօն Պլում, որուն կ'ընկերանային Պ. Սփինաս, ելմտական նախարարը՝ Պ. Վէնսան Օրիօլ եւ միւս ընկերվարական նախարարները, յայտարարեց թէ ինք միշտ մտքի առջեւ ունեցած է գիներու խնդիրը, բարենորոգումներ հաստատած ատեն եւ օրը օրին հետեւած՝ ելեւէջներուն։ Իր կարծիքով, օգտակար պիտի ըլլայ մշակուած օրինագիծը՝ գիներու ապօրէն բարձրացման դէմ. բայց եթէ որ եւ է պատճառով ձախողի, կառավարութիւնը ձեռքերը պիտի չծալլէ եւ պիտի չընդունի իր տնտեսական ծրագրին պարտութիւնը՝ գիներու անվերջ բարձրացումով։ «Կառավարութեան ձեռնարկած փորձին յաջողութեան հանդէպ իմ հաւատքս նոյնքան զօրաւոր է այսօր որքան անցեալ յունիսին, եւ զայն յաջողցնելու վճռականութիւնս այժմ աւելի զօրաւոր է քան այն ատեն։ Եթէ ներկայ օրինագիծը ձախողի, կառավարութիւնը պիտի չվարանի, տնտեսական աւելի լայն իրաւասութիւններ խնդրելու համար»։

Վարչապետին բացատրութիւններէն կ'երեւայ թէ ի հարկին չաքարի համար ալ մասնաւոր պաշտօնատուն մը պիտի հաստատուի, ինչպէս եղած է ցորենի համար, փոփոխութեան պիտի ենթարկուին մաքսատուրքերը եւն։

Ելմտական նախարարն ալ խօսք առնելով, հերքեց իր հրաժարումին զրոյցը, եւ նոյնպէս վստահութիւն յայտնեց վերջնական յաջողութեան մասին։ «Ես չեմ վհատած եւ հաստատապէս կը յուսամ թէ պիտի յաղթենք բոլոր դժուարութեանց»։

Վարչապետին բացատրութիւնները գոհացում տուին ներկայ երեսփոխաններուն։

— Նախորդ վարչապետ Պ. Ֆլանտէն, որ հարցապնդում մը պատրաստած է կառավարութեան քաղաքականութեան մասին, առջի օր ճառ մը խօսելով, գնահատեց դահլիճին արտաքին քաղաքականութիւնը, բայց քննադատեց անոր ելմտական եւ ներքին գործերը։ Դիտել տուաւ թէ գիներու անվերջ բարձրացումը կը սպառնայ ոչնչացնել բազմութեանց գնելու կարողութեան յաւելման վրայ դրած յոյսերը։ «Պ. Լէօն Պլում ինքն ալ կ'ընդունի դադար մը հաստատելու, քիչ մը շունչ առնելու անհրաժեշտութիւնը։ Պիտի կրնա՞յ ստանալ այդ անհրաժեշտ դադարը, շնորհիւ բանուոր դասակարգին վրայ ունեցած ազդեցութեան, առանց խախտելու իր մեծամասնութիւնը։ Այս դադարը պիտի պարզուի յառաջիկայ շաբթներու ընթացքին, միեւնոյն ատեն պարզելով ամբողջ երկրին ապագան»։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ կէս գիշերին սկսաւ կամաւորներու արգելքին գործադրութիւնը, համաձայն կառավարական օրէնքին, որուն ամփոփումը հաղորդած էինք երէկ։ Այս առթիւ թերթերը քամնելի պատմութիւններ կը հրատարակեն Սպանիայէն փախած կամաւորներու բերնով։ Տիժօն հասած զինուոր մը, 24 տարեկան, կ'ըսէ թէ բոլոր ֆրանսացի կամաւորները եթէ վերադառնալ ուզեն, կեդրոնացման բանակատեղիները կ'առաջնորդուին եւ յաճախ կը գնդակահարուին։ Իր պատմութեան համաձայն, Միջազգային զօրաբաժինը 60,000էն իջած է 20,000ի, իբրեւ հետեւանք դասալքութեանց, կորուստներու եւ հրաժարման։

— Փորթուկալ, որ կը դժկամակէր հսկողութիւն ընդունիլ իր հողին վրայ, հաւանեցաւ միայն անգլիացի դիտողներ ընդունելու։ Ֆրանսա կը պահանջէ որ այս դիտողներուն թիւն ըլլայ 180 եւ ոչ թէ 60, որպէսզի հաւասարի Ֆրանսայի համար նշանակուած դիտողներու թիւին։

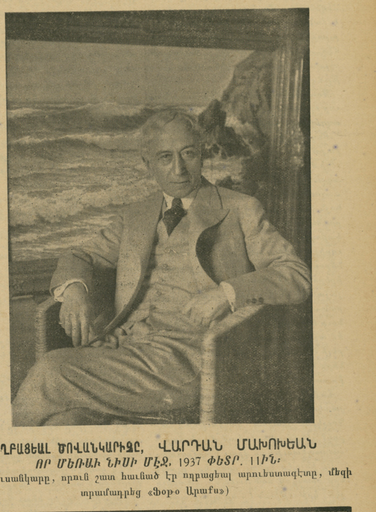
— Պ. Ռօզէնպէրկ, Մատրիտի խորհրդային դեսպանը, պաշտօնանկ եղաւ եւ իրեն յաջորդեց ուրիշ մը։ Ռօզէնպէրկ անուն հանած էր իբրեւ գաղտնի խորհրդականը Մատրիտի կառավարութեան։

— Կռիւները կը շարունակուին նոյն կատաղութեամբ։ Ապստամբները կը հաւաստեն թէ 50 քիլոմէթր յառաջացած ըլլալով Արականի ճակատին վրայ, կը սպառնան Վալենցիոյ եւ Պարսելոնայի հաղորդակցութեանց։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, ապստամբները վար առած են 14 կառավարական օդանաւեր, Մատրիտի ճակատին վրայ։

Իտալիոյ արգելքը կամաւորներու մասին

Իտալական կառավարութիւնն ալ ընդունած ըլլալով Լոնտոնի ժողովին որոշումները, բոլոր նաւահանգիստներու իշխանութեանց յանձնարարեց արգիլել կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա։ Այս առթիւ մասնաւոր կանոնագիր մը մշակուած է. բայց կը հաւաստեն թէ պիտի չգործադրուի, եթէ ուրիշ որ եւ է շահակից պետութիւն միջոցներ ձեռք չառնէ միեւնոյն ատեն։

Հռոմի մէջ շատ հաւատք չունին ծրագրուած միջոցներու յաջողութեան վրայ եւ շատ դժուար կը գտնեն ետ կանչել Սպանիա գտնուած բոլոր օտար կամաւորները։

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԾՈՎԱՆԿԱՐԻՉԸ, ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈՒԽԵԱՆ
ՈՐ ՄԵՌԱՒ ՆԻՍԻ ՄԷՋ, 1937 ՓԵՏՐ. 11ԻՆ։
(Այս լուսանկարը, որուն շատ հաւնած էր ողբացեալ արուեստագէտը, մեզի տրամադրեց «Ֆօթօ Արաքս»)

Ո՞վ էր Օրժոնիկիձէ

Երէկ հաղորդած էինք թէ փետր. 18ին Քրէմլինի պալատին մէջ յանկարծամահ եղած է Կրիկորի Օրժոնիկիձէ, գործավար ծանր ճարտարարուեստի, եւ Վրացի, ի՛նչպէս Սթալինն ու Բերիան։

Խորհրդային մամուլը հրատարակելով կառավարութեան, Կեդր. Կոմիտէի, զանազան գործավարութեանց եւ կուսակցական կազմակերպութեանց մահազդները, ինչպէս եւ Սթալինի, Մոլոթովի, Քականովիչի, Վորոշիլովի, Քալինինի, Միկոյեանի եւն. յօդուածները, կը պանծացնէ հանգուցեալին յիշատակը։

Կրիկորի Կոստանտինովիչ Օրժոնիկիձէ ծնած էր 1866ին։ Իր յեղափոխական գործունէութիւնը սկսաւ Կովկասի մէջ, 1903ին, ուր հանդիպելով Սթալինի, դարձաւ անոր բարեկամը եւ ամենէն մտերիմ ընկերը։ 1908ին ցկեանս աքսորի դատապարտուեցաւ, սակայն յաջողեցաւ փախչիլ Սիպերիայէն եւ վերսկսաւ իր յեղափոխական գործունէութիւնը, սերտօրէն կապուելով Լենինի հետ։ 1912ին ընտրուեցաւ անդամ բոլշեւիկեան կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին եւ նորէն ձերբակալուելով, աքսորուեցաւ արեւելեան Սիպերիա։ Ազատեցաւ հինգ տարի վերջը, շնորհիւ փետրուարեան յեղափոխութեան։

Հանգուցեալը բոլշեւիկեան յեղափոխութեան վարիչներէն մէկը եղած է Փեթրոկրատի եւ Կովկասի մէջ։ Ինքն էր որ 1919ին եւ 1921ին՝ վարեց կարմիր բանակին գործողութիւնները արեւմտեան, հարաւային եւ կովկասեան ճակատներուն վրայ։ Ամենէն գործօն եւ վայրագ դերը կատարեց, խորհրդային իշխանութիւնը հաստատելու համար Ազրբէյջանի, Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ։ Եւ, ինչպէս դիտել տուած էինք երէկ, իր օրով պայթեցաւ փետրուար 18ի ապստամբութիւնը։ Այս առթիւ երգեկներ կ'ըսեն թէ ինքն իսկ ափ ի բերան մնացած էր, տեսնելով հայոնուն բոլշեւիկներու գործած գազանութիւնները...

1926ին Օրժոնիկիձէ ընտրուեցաւ նախագահ կուսակցութեան Կեդր. Վերստուգիչ Յանձնաժողովին, յետոյ գործավար բանուորա-գիւղացիական տեսչութեան, ապա դեր-նախագահ ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին։ 1936էն ի վեր մնայուն անդամ էր Քաղաքական Բիւրոյին։ Նոյն տարին նշանակուեցաւ նախագահ ազգ. տնտեսութեան գերագոյն խորհուրդին եւ գործավար ծանր ճարտարարուեստի։ Անցեալ հոկտեմբերին տօնուեցաւ իր ծննդեան 50ամեակը եւ այս առթիւ փառաբանուեցաւ իր կատարած դերը՝ ճարտարարուեստական մեծ պետութեան մը վերածելու համար Խ. Միութիւնը։

Երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ եւ պնդերակութենէ։ Վարակուած էր նաեւ աջ երիկամունքը (ձախը հանուեցաւ 1929ին, հիւծախտէ վարակուած ըլլալով)։

«Իզվեսթիա» իր կարգին փառաբանելով հանգուցեալը, կը գրէ անոր կովկասեան գործունէութեան մասին.

— «Սթալինի ղեկավարութեամբ, Օրժոնիկիձէ մասնակցեցաւ կարմիր Վէրտէօնին՝ Ցարիցինի կռիւներուն եւ յետոյ կազմակերպեց հերոսական դիմադրութիւնը Տէնիկինի դէմ։ Ապա ճամբայ մը բացաւ Թիֆլիսի մէջ, ուր կազմակերպեց պայքարը՝ մենշեւիկներու եւ Վրացիներու հակայեղափոխական կառավարութեան դէմ։ Աւելի վերջը գնաց Աստրախան, ուր ծանօթացաւ Քիրովի հետ, դառնալով ցկեանս բարեկամ եւ շարունակեց զինադրութեան կազմակերպումը Տէնիկինի դէմ։ 1920ին պաշտօն ստացաւ խորհրդային իշխանութիւն հաստատելու Հիւսիսային Կովկասի մէջ։ Նոյն տարուան ապրիլին գրաւեց Բագուն եւ Սթալին զինքը անուանեց «պատասխանատու Ազրբէյջանի»։ 1921ին Կովկասը վերջնապէս փրկուեցաւ աշխարհակալ գործակալներէն, մենշեւիկներէն եւ հակայեղափոխականներէն։ Այն ատեն Օրժոնիկիձէ վարձատրուեցաւ Կարմիր Դրօշի շքանշանով։ Ինքն էր որ մասնաւորապէս դժուարին պայմաններու մէջ խորհրդային իշխանութիւնը հաստատեց Կովկասի մէջ։ Իր ղեկավարութեամբ կազմուեցաւ կովկասեան դաշնակցութիւնը։ Բագուի քարիւղի ճարտարարուեստութիւնը վերակազմուեցաւ եւ ընդարձակուեցաւ։ Իր ղեկավարութեան տակ զարկ տրուեցաւ Կովկասի ծանր ճարտարարուեստութեան»։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍՈՒՐ ՄԸ ԹԵՒԱՒՈՐ...

Պուշկին իր գաղափարներ՚ով ըլլալով զաւակը արեւմտեան ազատատենչ սկզբունքներու՝ կը գտնուէր նոյնպէս բոլորովին արեւմտեան գրողներու արուեստի ազդեցութեան տակ:

Պէտք է չէշտել, մանաւանդ մեզ Հայերուս համար այն կարեւորագոյն պարագան, որ մեր կէսը, եւ կարեւոր կէսը իր հզօր ազդեցութեան շնորհիւ միւս կէսին վրայ, ամբողջ արեւելեան հայ նոր գրականութիւնը ծներ ու զարգացեր է ռուսական գրականութեան ազդեցութեան տակ, որով եւ մեզ համար մասնաւորապէս կարեւոր է ճանչնալ թէ՝ այդ իրականութիւնը ըլլայ իր խորքին մէջ, ըլլայ իր ձեւին մէջ, որքան ինքնուրոյն, հարազատ աղբիւրէ է ծծեր իր կենսական հիւթը:

Պուշկինի պարագան մէկ եւ գլխաւոր օրինակն է ուրիշ ոչ նուազ մեծ եւ ազդեցիկ օրինակներուն:

Բնական է, եւ մարդկային, որ իւրաքանչիւր ազգ քիչ մը իրականէն աւելի մեծ տեսնէ իր տաղանդները, ազգասիրական բնազդին գոհացում տալու միտումով: Ռուսերը, ըսինք, նոյն իսկ հակառակ բանակներ, իւրացնելով իրենց հանճարի ամբողջ կարողութիւնը պիտի ջանան պարտաւորիչ դարձնել նաեւ այլ ժողովուրդներու համար, բայց դժբախտաբար, իրերու լուրջ քննութեան տակ կը յայտնուի որ Պուշկին հարազատ սլաւ բանաստեղծ ըլլալէն աւելի, ընդհանուր եւրոպական բանաստեղծ մըն է— եւ այդ է պատճառը որ այնքան սիրելի է, յարգելի է իր սահմաններէն ներս եւ ընդհակառակն քիչ նշանաւոր իր սահմաններէն դուրս:

Նոյն իսկ լեզուի բնորոշ առանձնայատկութեննէն առաջնորդուելով, Պուշկինի գրական կազմութեան ամբողջ շէնքը արեւմտեան մտքի ճարտարապետութեան վրայ է հիմնուած:

Եւ ինչպէս կրնար տարբեր ըլլալ, երբ բնազդով ազնուական զաւակին չէր, կրթութիւնն էր որ պիտի պատուաստէր սլաւը անոր հոգիին վրայ, իսկ ան, մանկութեան օրերէն ստացաւ աւելի ֆրանսական կրթութիւն քան սլաւական, իր ամբողջ համակրութիւնը, սէրն ու ձգտումը աւելի դէպի արեւմուտքն էր, իսկ ատելութիւնն ու մաղձը դէպի սլաւոնականն ու ժամանակի տիրող կարգերն ու սովորութիւնները: Իր իսկ խոստովանութեամբ, «Եւրոպայի լեզուն ինծի աւելի ընտանի է քան մերը»: Նախնական կրթութիւնը ստանալով ճիզուիթներու քով, դպրոցական կեանքէն արդէն ան կը կոչուէր «Ֆրանսացի»:

×

Այս հապճեպ տողերու մէջ անհնար է վերլուծել անոր ստեղծագործութեանց հիւսուածքը, ցուցնելու համար ազդեցութիւնը տիրական եւրոպական, մանաւանդ ֆրանսական բանաստեղծ մտքին:

Ժամանակն ու միջավայրն ալ զարմանալիօրէն կը նպաստէին հնար եղածին չափ լայնօրէն օգտուելու, հիւսիսի Շամիրամը — Կատարինէ կայսրուհին կը շարունակէր իր ամուսնին բարենորոգումները եւ որքան ալ ըլլալով բռնակալ, Թուրքիոյ դէմ տարած յաղթանակէն յետոյ, քաջալերեց լայնօրէն փիլիսոփաները, մանաւանդ ֆրանսական մտաւորականներ, ան էր որ գնեց Տիտրոյի մատենադարանը միաժամանակ տարեկան ամսաթոշակ մը կապելով ֆրանսական չքաւոր հեղինակին, ան էր որ գնեց Ֆէռնէյի Վոլթերեան գրադարանը ու ամբողջ ձեռագիրները Փեթերպուրկ փոխադրեց, ու ահա Պուշկին ազատ մուտք ունի ուսումնասիրելու ժամանակի ֆրանսական հանճարներու գործերը:

Յեղափոխական գաղափարներու զուգընթաց, Պուշկին ժամանակի տարփական բանաստեղծներէն ետ չի մնար: 1814ին էր որ կը մեռնէր Տը Պառնի ֆրանսական գրականութեան մէկ ծաղիկը, քանի մը տարի յետոյ էր որ կը հրատարակուէին Պուշկինի անակրէոնեան տաղերը, եւ ահա տարփական, բագոսեան, ազատախոհ բանաստեղծութիւնները, որոնք հետզհետէ զարգանալով, անխոնջ ընթերցող Պուշկինը կ'առաջնորդեն անաստուածութեան մինչեւ անիշխանական սկզբունքներու փառաբանութեան գիրկը:

Գիտէր որ ինքը տգեղ էր, Նէկրերու սերունդէն, մեծցած վայրի ազատութեան մէջ, բայց գիտէր նաեւ որ հաճելի էր երիտասարդ գեղեցկութեան, — ինչո՞վ —«կրքի յայրատ կատաղութեամբ»:

Ու տենչանքի այդ ափրիկեան կատաղութեամբ տարփական բանաստեղծութեան հասնող մոլուցքով, պայծառ վճիտ մեղեդիներով բանաստեղծութեան չքնաղ կտորներ կը ստորագրէ, որոնք յաճախ կը հրատարակուին գաղտնի: Իր այդ սանձարձակ լեզուն ան ժամանակին իր դէմ կը հանէ ազնուական համարուած դասը:

×

Բնաւորութեան հարստութեան զարմանալի ներդաշնակութիւն, եռուն ու արկածային կեանքի յարած ըլլալով հանդերձ, դժուարութեամբ իրաւունք կը ստանայ Վոլթերեան ձեռագիրներու մատենադարանը պարապելու: Եւ ահա ծռած 18րդ դարու ամենամեծ ալ տաղրողի գործերու վրայ, ինքն ալ անոր հետեւողութեամբ կ'ուսումնասիրէ ռուսական մօտիկ անցեալի պատմութիւնը. միայն ու միայն էութեամբ չէ որ անոր կը նմանի, այլ եւ կ'իւրացնէ Վոլթէրի լեզուի առանձնայատուկ ձեւը, անոր պարզ ոճը:

Եւ ահա ժամանակի ընթացքին, շնորհիւ աքսորական պայմաններու, նաեւ յաճախակի ճամբորդութեան, մօտիկէն կ'ուսումնասիրէ ժողովրդի լեզուն, կը կերտէ ոճ մը, որ իր պարզութեամբ, սեղմութեամբ կը հասնի կատարելութեան:

×

Մեր ժամանակի «դիւային տաղանդ» ժիտ մը, Պուշկինի գործերու թարգմանութեան յառաջաբանի մէջ կը խոստովանի «թէ ի զուր կը փնտռէ գտնել այն, ինչ որ ռուսական գրականութեան յատուկ է», այսինքն «անկարգութիւն, թերատուեր, յորդութիւն, խառնակութիւն» մէկ խօսքով, «տարօրինակութիւն»:

Որովհետեւ Պուշկինի գրականութիւնը տարբեր է ռուս ուրիշ մեծ ստեղծագործողներու երկերէն: — Ասով, ոչ թէ Պուշկինի արժէքը կը նսեմանայ այլ ընդհակառակն անոր բազմակողմանի հանճարը երեւան կուգայ:

Մէկ կողմէն յեղափոխական գաղափարներուն առաջին շարքերուն Անտրէ Շէնիէի մը, որ ծնաւ Պոլիս, բայց մեռաւ Փարիզ կառափնատին վրայ — բողոքելու համար ահուսարսափի չափազանցութեան ու այլանդակութեան դէմ ... միեւնոյն ատեն Իօնէկին մը կը ստորագրէր Պայրընեան Childe — Haroldի թափառական ու անհանդարտ տիպարէն ոգեւորուելով:

Նորէն նոյն հարուստ խառնուածքի արդիւնք, իր գրած տրամաներու մէջ անկարելի է չնկատել Շէյքսփիրեան շունչը, միայն նուազ ընդարձակ ...

Թէեւ Տոսթոյեւսկին 1880ին իր խօսած մէկ ճառին մէջ չընդունիր անոր Պայրընէն ազդուած ըլլալը, ինչպէս եւ ցիկաններու հերոս Ալեօշան կը համարի մէկը միւսի շարունակութիւնը. «Ան կը փնտռէ միշտ, ոչ միայն գոհացումը իր անձնական գոհացման համար, այլ համամարդկային երջանկութիւն, ռուս թափառականը պէտք ունի համաշխարհային երջանկութեան՝ խաղաղելու համար»:

×

Բայց, քիչ մը ինքզինք չէ՞ որ կը տեսնէ Տոսթոյեւսկին Պուշկինի ստեղծագործութեանց մէջ: Երբ կ'ըսեն սլաւ հոգի, կը նշանակէ մութ, առեղծուածային, խառնակ, վերացական, մշուշային բան մը, յաւիտենական դժգոհ — բայց ի՞նչէն,— ոչ Համլէթեան իմաստով, տմարդօրէն սպաննուած հօր մը ստուերէն հալածական՝ սրբազան վրէժ մը լուծելու մտապատկերով սեւեռուն անձնաւորութիւն մը, այլ համամարդկային երջանկութեան, համաշխարհային արդարութեան ցաւէն տառապող հիւանդ հոգի մը: Գոգոլի, Տոսթոյեւսկիի եւ Թոլսթոյի գործերուն մէջէն այդ հոգին է որ կուգայ ցցուելու արեւմտեան մտքի առջեւ ու եթէ ոչ գոհունակութիւն, գէթ հետաքրքրութիւն պատճառելու, իր անընական ուռոյցքով: Ան գրականութիւնը մշակեր է «կրաւորական» հերոսութեան մը իր տիպարներուն մէջ, ողողուած աւելի միստիկ կրօնական մթնոլորտով մը:

Ինչո՞ւ զարմանալ, երբ շատերը կրնան կարծել իսկ, թէ այդ գրողները իրենց «սրբազան տառապանքի» քարոզով տեսակ մը օգնականներ կրնային ենթադրուիլ ցարերու բռնակալ տիրապետութեան. կրաւորական ըղձացումներով տեսակ մը կէս ստուերներու վրայ իշխելը շատ աւելի դիւրին է:

×

Ժամանակները փոխուած են, Ռուսաստանի նորագոյն կարգերը տառապանքի օրերը խոպան անցած կը համարին, պէտք էր որ ապաւինէին Պուշկինին, անոր ըմբոստ ոգիին, բոցբող խօսքին, խորտակելու համար կորացած մէջքի կրաւորական դիրքը, տառապանքի սրբութիւնը որով կերտեցին նոր ոգի մը:

Յեղափոխութեան սկզբնական կեղծ գրականութիւնը կրնա՞յ ձերբազատած ըլլալ հռետորական խաբուսիկ բառախաղերը, երբ Պուշկինի գործերն ուրիշ շատերուն հետ, կը համարուէին քաղքենի - ազնուապետական, յետադէմ գրականութիւն:

Ո՞վ Բելինսկի— 19րդ դարու ամենամեծ քննադատ, արդեօք քու ձա՞յնն է լսելի կ'ըլլայ, հաշտեցնելու համար բանաստեղծի «արուեստը արուեստին համար» սկզբունքը ընկերային խռէպներով տոգորուած ձգտումներու հետ:

Ներկայ նշանով, յեղափոխական շրջանը այլ եւս ոչ թէ տառապանքի, այլ վայելքի շրջան ըլլալով՝ դուռները կը բանայ ու զրկարաց կ'ընդունի հարիւր տարի առաջ ըմբոստութիւնն ու վայելքն երգող բանաստեղծը:

Զարմանալի երեւոյթ, մեր այս նիւթապաշտ դարուն. գաղափարն է որ կը թռի որպէս «սուր մը թեւաւոր» եւ խեղճ բանաստեղծ մը այս ստեղծանի փառքով կը տօնուի պետութեան մը կողմէ, որուն կազմութեան հիմքը թէեւ մարքսեան մաթերիալիզմով շաղախուած՝ նոր ուղիներ բանալու նախանշաններ կը ցուցնէ:

Ո՞վ գիտէ, եթէ Վակնէրի Զիկֆրիտ մը հիթլէրեան նոր աշխարհ մը կը կերտէ արեւմուտքի մէջ, պուշկինեան ըմբոստ ու տարփական տաղերն ալ նոր մարդիկ պիտի կերտեն, հիւսիսային պետութեան անծայրածիր սահմաններուն մէջ ...

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՎՐԻՊԱԿ.— Ղ. Մելոյեանի Ա. յօդուածին մէջ, Բ. սիւնակ, վերէն վար 30րդ տողը պէտք է ըլլայ համեմատական գրականութիւնը:

Արձագանգ

Թէ խուլ անտառում գազանն է մռնչում,
Թէ որսորդների փողերն են հնչում,
Թէ դղրդում է որոտն ահաւոր
Եւ կամ թէ լսում բլրի այն կողմից
Մատաղ մի կոյսի
Երգը հեռաւոր,—

Ամէն մի ձայնի պատասխանն յստակ
Ծնւում է յանկարծ օդի մէջ դատարկ:
Ու լսում ես դու
Դղրդիւնն ահեղ որոտումների,
Աղմուկն ու ձայնը զոռ ալիքների,
Հեւքը փոթորկի,
Ու կանչը երկար
Հէք հովիւների:

Քեզ սակայն
Չկայ պատասխան.
Այդպէս ես դու,
Պոէտ:

ՊՈՒՇԿԻՆ

Թարգմ. Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Երգ մը ձիւնին մէջ

Աղբերակ մը կը ճարճատէ իր մըրմունջը անըրջայոյզ,
Մառնամուտը կը սուզէ իր թեւերը հրաշափառ—,
Պա՛հն է տօնի,— բզզայութեամբ, սնեռումով
Կ'ուզես կըրկին ձեռք բերել ինչ որ յաւէտ պըրծա՛ւ քեզմէ:

Սօսիներունմէջէն լայնշի կըշողայ տըմոյն լուսինն արծաթ,
Ադամանդի պէս աստղեր աստերն ի վար կը կախուին,
Հոն երկնամերձ ճամբուն վրայ կը հիւսուի կեանքը թագուն,
Երաշտահաւը վեհերոտ դէպ անձկալին կը սուրայ բոյն.

Կատարեալին ձըգտումները կը նըւագեն մեր ներսիդին ···
Ճերմակ եղեամը կը ծածկէ հունձքին սերմերն ու գետին,
Եւ յըղի տենչը նորագոյն, գեղեցկագոյն գործերու
Առհաւական շողիւնով կը տոգորէ աշխարհին համայն:

Գերմ. թրգմ. ԵՏԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ զանգուածօրէն կը սկսին հաստատուիլ բիւզանդական կայսրութեան մէջ Զ. դարէն: Հայոց ծառայութիւնները մեծ եղած են Բիւզանդիոնի համար:

Փրոֆ. Սթրշիկովսկի կ'ըսէ.— «Արտաւազդ, պետը հայկական զօրաբաժնի Լեւոն Գ.ի (710—745) իշխանութեան ատեն, Պաշլաւունի մըն էր (հայ տոհմիկ դերդաստան) եւ հայ ազնուականութիւնը մեծ թիւ մը կը կազմէր հռոմէական հեծելազօրքին մէջ»:

ՊԷԹՀՈՎԷՆ

ԽՄԲ.— Ընդհատուած կամքէ անկախ պատճառներով:

1810ի մայիսին Պէթհովէն վերջապէս կը հրաժարի Թէրէզ ֆօն Պրունշվիքի հետ ամուսնութիւն մը կնքելու յոյսէն:

Նորէն մինակ է: Բայց այս անգամ տէր է փառքին, ու վստահութիւն ունի իր անպարտելի հանճարին վրայ:

Ուրախութիւն մը կայ սրտին մէջ, իր ուժին գիտակցութեան ուրախութիւնը:

«Ուժը, կ'ըսէ, ահա բարոյականը սովորական անձերէն զանազանուող մարդերուն»:

Նորէն սկսած է անտեսել իր հագուելակերպը, իսկ իր վարուելակերպը առաջուընէ աւելի յանդուգն դարձած է: Գիտէ որ իրաւունք ունի ամէն բան ըսելու, նոյն իսկ ամէնէն բարձրաստիճան անձերուն:

«Չեմ ճանչնար բարութենէ զատ գերազասութեան տարբեր նշաններ», կը գրէ 1812ի յուլիսին:

«Ոչ մէկ կայսր, ոչ մէկ թագաւոր այնքան գիտակից էր իր ուժին», կ'ըսէ Պէթթինա Պրէնթանօ, երեւելի իմացականութեամբ օժտուած հմայիչ երիտասարդուհի մը, որուն հանդէպ Պէթհովէնի վկայած պլատոնական տարփանքը մտաւորական մտերմութեան քաղցր ժամեր հայթայթեց իրեն:

«Երբ առաջին անգամ տեսայ զինքը՝ կը գրէ Պէթթինա իր բարեկամ Կէօթէի՝ ամբողջ տիեզերքը անհետացաւ աչքիս առջեւէն: Պէթհովէն ինծի մոռցուց աշխարհը, նոյն իսկ քեզ, ո՛վ Կէօթէ ... Չեմ կարծեր որ կը խաբուիմ եթէ ապահովեմ որ այս մարդը արդի քաղաքակրթութենէն շատ յառաջընթաց է»:

Վէրթէրի հռչակաւոր հեղինակը փափաքեցաւ ճանչնալ Պէթհովէնը: Անոնք Պոհեմիոյ ջերմուկները, Թէօփլիծի մէջ իրարու հանդիպեցան 1812ին, ու բաւական գէշ հասկցուեցան:

Պէթհովէն ջերմ հիացող մըն էր Կէօթէի հանճարին (*), բայց իր նկարագիրը չափազանց անկախ եւ բուռն էր Ֆաուստի հեղինակին յարմարելու եւ զայն չվիրաւորելու համար:

Ինքն իսկ պատմած է անոր հետ ըրած իր մէկ պտոյտը, երբ խրոխտ հանրապետականը արժանապատուութեան դաս մը կուտայ Վայմարի մեծ դուքսին խորհրդականին:

«Թագաւորներն ու իշխանները կրնան ընել փրոֆէսէօրներ ու գաղտնի խորհրդականներ: Կրնան տիտղոսներով ու պատուանշաններով յղփացնել զանոնք: Բայց չեն կրնար ընել մեծ մարդեր, աշխարհիս աղբիւրէն վեր բարձրացող միտքեր: Ու երբ միասին են ինծի ու Կէօթէի նման անձեր՝ այդ պարոնները պէտք է զգան մեր մեծութիւնը:

Երէկ՝ տուն վերադառնալու ատեն՝ ճամբան հանդիպեցանք կայսերական ամբողջ դերդաստանին: Հեռուէն տեսանք զայն: Կէօթէ թեւէս զատուելով դիրք բռնեց ուղիին եզերքը: Ի զուր ջանացի համոզել զայն, չյաջողեցայ քայլ մը աւելի ընել տալ իրեն:

Այն ատեն գլխարկս աւելի մխրճեցի գլխուս, թիկնոցս կոճկեցի, ու խոյացայ՝ թեւերս կռնակիս անցուցած՝ ամենախիտ խմբակներէն ներս:

Իշխաններ ու պալատականներ կարգով շարուեցան, Ռոտոլֆ արհիդուքսը գլխարկը հանեց ինծի, կայսրուհին առաջինը բարեւեց զիս: Ջոջերը կը ճանչնան զիս:

Զուարճանալու համար դիտեցի այն թափօրը որ կը տողանցէր Կէօթէի առջեւէն: Ուղիին եզերքը կը կենար ան՝ խոնարհապէս կորաքամակ, գլխարկ ի ձեռին:

Վերջը գլուխը լուացի, ոչ մէկ բան խնայեցի իրեն»...

Կէօթէն ալ չմոռցաւ այս պատահարը(**):

Նոյն տարին է որ Պէթհովէն յօրինեց Ստեփան արքայ թատերախաղին երաժշտական եւ բացերգութիւնները եւ Աթէնքի աւերակները, ինչպէս նաեւ Ռոտոլֆ արհիդուքսին ձօնուած մեծ Եռեակը (գործ 97), որ կը ներկայացնէ «ձեւական քանի մը մասնայատկութիւններ՝ իր անվիճելի գեղեցկութենէն զատ, եւ որուն Անտանթէն կը մնայ վարպետին ամենաչքեղներէն:

Եօթներորդ համերգութիւնը — զոր Պէրլիօզ Պարին աստուածացումը կ'որակէր այնքան իրաւացի — գործ 92 թիւը կը կրէ, սակայն հանրութեան յանձնուեցաւ միայն 1812ին:

Պէթհովէնի գուցէ ամենափայլուն համերգութիւնն է այս, մէկն ալ անտարակոյս ամենատպաւորիչներէն՝ «իր կչռոյթներուն սանդարամետական զօրութեան շնորհիւ»:

Անոր անմիջական յաջորդ Ութերորդ համերգութիւնը հիւմուրի ու փանթէզիի համերգութիւնն է:

«Հսկան, կ'ըսէ Լանտորմի, կը զբօսնու մանկական խաղերով, ու մերթ ընդ մերթ ճիչով մը կամ ժեստով մը մեզի կը վերյիշեցնէ իր տարփանքներն ու ուժը:

Պէթհովէն Ալլէկրէթթօն կը կերտէ Մաէլձէլի նուագաչափին թիք - թաքին վրայ, ու ամէն բան լուռ ժպիտ է հոն: Բայց վերջամասին՝ դիւապարի մը մէջտեղ՝ պարբերաբար ինքզինք կը ցուցնէ այն համբաւաւոր ութ տիէզը, արհաւիրքի նօթը, որ կը նմանի բարկութեան յեղակարծ շարժումի մը այն Աստուծոյն կամ անծանօթ ուժին, որուն առջեւ կը դողայ տիեզերքը համբուն»:

Երկար ժամանակ Ութերորդ համերգութիւնը նկատուեցաւ իբրեւ անկարեւոր զուարճալիք մը: Փոքրիկ համերգութիւնը կը կոչէին զայն: Վակնէր ամէնէն աւելի օժանդակեց զայն իր իրական տեղը՝ Եօթներորդ համերգութեան կողքին վերահաստատելուն:

Վերոյիշեալ երկու հրաշակերտներուն մէջ Պէթհովէն ինքզինքը ցուցադրած է թերեւս ամէնէն մերկապարանոց վիճակին մէջ՝ շնորհիւ անոնց «զուարթ ու մոլեգին մտայափշտակութիւններուն, աննախատեսուած հակադրութիւններուն, շլմորեցուցիչ ու վեհապանծ սլացքներուն, տիտանական պոռթկումներուն», որոնք սարսուռով կը համակէին Կէօթէն ու Զէլթէրը, եւ Եօթներորդ համերգութեան համար հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ ըսել կուտային թէ գինովի մը գործն է: Այո, գինովի մը արդարեւ, սակայն «իր ուժով ու հանճարով գինով»ի մը:

Պէթհովէնի սոյն վայրագ զուարթութեան մէջ կը վերերեւին իր Ֆլամանդացի նախնիքներուն հետքերը:

«Ես եմ, կ'ըսէ ան, քաղցրահամ գինին մարդկութեան մատռուակող բաքոսը: Ես եմ որ անոր կուտամ աստուածային խելացնորումը»:

Եօթներորդ համերգութեան սկզբնամասն ու վերջամասը երկար ժամանակ զարմացուցին հասարակութիւնը: Բայց Ալլէկրէթթօն ահագին յաջողութիւն գտաւ անմիջապէս, ու Պէթհովէնի ամենանշանաւոր կտորներէն մէկը դարձաւ: Փարիզի մէջ Երկրորդ համերգութեան լարկէթթօին տեղը նուազեցին զայն:

Սոյն գործին մէջ խօլ վատնում մը կայ «գերմարդկային զօրութիւններու, առանց նպատակի, հաճոյքի համար. յորդաբեղ գետի հաճոյք մը»:

Ութերորդ համերգութեան մէջ «ուժը նուազ վեհապանծ, բայց աւելի տարօրինակ է», եւ աւելի կը յատկանշէ «եղերերգութիւնը զաւեշտին, ու հերակլեան կորով մը մանկական խաղերուն եւ քմայքներուն խառնող» մարդը:

Անոր մէջ կան «կրակոտ ու շնորհալի թեմա»ներ, իսկ արտայայտած գաղափարներուն առատութիւնը եւ [illegible] դիւրութիւնը գրաւիչ գործ մը կը դարձնեն զայն: «Գեղեցիկ են իր մօտիւլասիոնները, որոնք պատ…

(*) «Կէօթէի քերթուածները կ'երջանկացնեն զիս», կը գրէ ան Պէթթինայի:

Նկատելի է թէ որչափ անսայթաք էր Պէթհովէնի գրական ճաշակը՝ իր անխնամ դաստիարակութեան հակառակ:

Կէօթէէն զատ —որուն մասին ըսած է թէ իրեն կը թուի «վեհափառ, միշտ թէ մաժէօր թօնին մէջ» — եւ անկէ աւելի կը սիրէր գրականութեան սա երեք տիտանները. Հոմերոս, Պղուտարքոս ու Շէյքսփիր: Ոդիսականն էր Հոմերոսի դիւցազներգութիւններէն նախասիրածը: Շարունակ իրենց գերմաներէն թարգմանութեան մէջ կը կարդար Շէյքսփիրի թատերախաղերը, եւ գիտենք թէ ի՛նչ եղերական վսեմութեամբ երաժշտութեան վերածեց անոր Քորիոլանն ու Փոթորիկը: Գալով Պղուտարքոսի՝ անով կը սնանէր, ինչպէս յեղափոխականները: Իր հերոսն էր Բրուտոս, որուն արձանիկն ունէր սենեակին մէջ: Կը սիրէր Պղատոնը, եւ կ'ուզէր անոր հանրապետութիւնը հաստատել ամբողջ աշխարհիս վրայ:

«Սոկրատ եւ Յիսուս տիպարներս եղան», ըսաւ ան տեղ մը:

(**) «Պէթհովէն, կ'ըսէր Կէօթէ Զէլթէրի, դժբախտաբար բոլորովին անզուսպ անձնաւորութիւն մըն է: Անշուշտ անիրաւ չէ աշխարհը ատելի գտնելուն, բայց այս չէ իրեն եւ ուրիշներուն համար զայն ախորժելի դարձնելու միջոցը: Պէտք է ներել իրեն ու գթալ վրան, որովհետեւ խուլ է»:

Յաջորդիւ՝ ան բան մը չըրաւ Պէթհովէնի դէմ, բայց բան մըն ալ չըրաւ անոր ի նպաստ: Բացարձակ լռութիւն պահեց անոր երկին ու անունին վրայ:

Իրապէս կը հիանար անոր երաժշտութեան վրայ, բայց կը զարհուրէր անկէ, որովհետեւ կը խռովէր զինքը: Կը վախնար որ անոր պատճառով չկորսնցնէ այն հոգեկան անդորրութիւնը, որուն տիրացած էր ա՛յնքան նեղութիւններու գնով:

1830ին Վայմարէ անցնող երիտասարդ նուագատեղծ Ֆէլիքս Մէնտէլսզոհնի մէկ նամակը անմեղօրէն կը ճանչցնէ զօրաւոր խռէք մը սանձըւած այս պղտոր ու հպարտ հոգիին խորքը:

«··· Նախ եւ առաջ, կը գրէ Մէնտէլսզոհն, ան չէր ուզեր Պէթհովէնի անունն իմանալ, բայց պարտաւորուեցաւ ատոր տեղի տալու եւ մտիկ ընելու սկզբնամասը Ութ մինէօր համերգութեան, որ տարօրինապէս ցնցեց զինքը:

Չուզեց ատիկա նշմարելի դարձնել, ու գոհացաւ ինծի հետեւեալն ըսելով. «Բնաւ սրտաշարժ չէ այս, միայն զարմանալի է»:

Պահ մը ետքը յարեց. «Վեհապանծ, խելայեղիչ է, կարծես թէ տունը պիտի փլչի»:

Վրայ հասաւ ընթրիքը, որուն ընթացքին բոլորովին մտածկոտ մնաց, մինչեւ այն րոպէն երբ նորէն խօսք բանալով Պէթհովէնի վրայ՝ սկսաւ հարցաքննել զիս:

Աղէկ տեսայ որ արդիւնքը յառաջ եկած էր»···

ԴՈՂՉՏԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐ, ՎԱՅՐԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐ...

Որքա՛ն տըրտում էք, դուք խոպան դաշտեր, լերկ, սեւատարած
Բայց որքա՛ն կեանք կայ ձեր կուրծքին տակը վերազարթնելու,
Որքա՛ն խայտանք կայ ու որքա՛ն բոյրի ոգի թագնուած
Ի՛նչքան երանգ կայ, ի՛նչքան գեղ ու թոյր իբրեւ ալելու:

Երկունքն երկնագեղ, հանդարտ ու խաղաղ գիտեմ չուշանար,
Վաղը շուտ կուգայ, արեւը կ'իջնէ դըռներ կը բանայ,
Ու ներաշխարհի այդ բազմաբեղուն լոյսի սիրահար
Կաթ հատիկները, ոսկի ծիլերով մեզ նուէր կուտայ:

Ու այդ ուլունքին պէս պէս գոյներով կեանքին կը բացուին
Ազա՛տ, առանձի՛ն, մեր լոյս աշխարհին շող, շաղն ըմպելու,
Եւ կանաչորակ նուրբ տերեւներու փունջի մը գըրկին
Որպէս մըսուրին, ծաղիկն կ'արթընայ երկինք նայելու:

Կուզան քով քովի հազար երանգով, թափիշ ու սընդուս
Շահպրակներ պէս պէս, թիթեռնիկներու թեւին թաթխուած
Ոսկեփոշիով, ընկարուած շաղուած, նըման երգերուս
Որ շատ քիչ կեանքով շըրթներուս կուգան, որպէս փըրցուած:

Դաշտի ծաղիկներ, վայրի ծաղիկներ ո՞վ ձեզ չսիրեց
Ու ձեզ չերազեց, ու խոնարհելով, հատ հատ քաղելով
Կանանչ շիւղերով իրար կապելով կուրծքին չսեղմեց
Յուզուած հոգիով, ներկայ կամ անցեալ սիրոյ յոյզերով:

Որքա՛ն տըրտում էք դուք խոպան դաշտեր լերկ, սեւատարած
Բայց որքա՛ն կեանք կայ ձեր կուրծքին տակը վերազարթնելու,
Որքա՛ն խայտանք կայ ու որքան բոյրի ոգի թագնուած
Ի՛նչքան երանգ կայ, ինչքան գեղ ու թոյր իբրեւ ալելու:

ՆԱԶԵՆԻ ՏԷՐ - ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԵՒ ՄԻ ԱՌԱԿԱՒՈՐ ԲԱՆՔ

ԽՄԲ.— Երկու շաբաթէ ի վեր նը-մոյշներ կը հրատարակենք Գաբրիէլ Արք. Այվազովսքիի «Հազար եւ մի առակաւոր բանք»էն: Ստորեւ կ'ամփոփենք գրքին յառաջաբանը, որ կը պարզէ ձեռնարկին նպատակը եւ բովանդակութիւնը.—

Առակաւոր խօսքերը ամէն ժամանակ եւ ամէն ազգաց մէջ գործածուած են իբրեւ մէկ մէկ բարոյական միջոց, պարզ փորձառութեան եւ ուղիղ դիտողութեան, համառօտութիւն ասմտողութեան, իմաստասիրութեան, ազդական խրատ առաքինութեան եւ զօրաւոր յանդիմանութիւն զանազան մոլութեանց, եւ այսպիսի խօսքերուն չափաւոր մէկ հաւաքումը ընդունելի եղած է միշտ որ եւ իցէ ժողովրդեան իբրեւ առմար կամ մատեան օրինաց եւ սովորութեան նախնեաց:

Մեր ազգին մէջ այսպիսի առակաւոր խօսքեր շատ կան մեր լեզուովը, մանաւանդ Հայաստանի մէջ, ինչպէս որ յայտնի է, բայց կան անշուշտ նաեւ տաճկացած, այսինքն տաճկերէն [illegible]

[illegible]

ՖԻԼԻԲ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ

[illegible]

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

1874

Առակներ

Ծովու մէջ եմ թրջուեր,
Անձրեւէ երկիւղ չունիմ,
Գըլխուս կայծեր են թափեր,
Արեւէ երկիւղ չունիմ:

Կըտրիճըն որ ձիէն ընկնի,
Ցատկէ նորէն կը հեծնի,
Ես կտրիճը անոր կ'ասեմ
Որ ընկնի՝ նորէն կանգնի:

Օտար ձեռքով ամենայն մարդ
Կընայ լինել մեծամարտ,
Քաջ նա է որ ազգին համար
Կը մեռնի ուրախ զըւարթ:

Կատղած ցըլուն առջեւէն,
Զարնող ձիուն ետեւէն,
Իմաստակին ամէն կողմէն
Փախիր, հոգիդ կը հանեն:

Ագահին ու առատին
Ծախսերն մէկ է՝ սիրելի.
Կարծեմ թէ ծախսն ագահին
Մէկէն մէկ այլ է աւելի:

Մի' կենար ագահի տուն,
Ըզքեզ աչքով դուրս կը վարէ,
Թէ իր հացին նայի կատուն,
Բահով բըրչով դուրս կը վարէ:

Հայու խելքն գըլխումն է,
Վըրացունը աչքումն է,
Խոյեցունը ոտքումն է,
Քըրտինը ո՞ր տեղումն է:

Խարբալով ջուր մի' կրբեր,
Ջըրին դէմ թի մի' քաշեր.
Երկընքին սիւն դընելու
Ջուր տեղն սիրտ մի' մաշեր:

Հաւատարիմ ծառա՞յ կ'ուզես՝
Տիրասէր՝ չուստ ու արթուն.—
Դըժուար թէ լաւը գըտնես.
Մէկ հատ մի կայ, որ ես դուն:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

(3)

ԾԻԾԱՂ

Գուշակուհին.— Պարոն, այս բացած թուղթերէս կը տեսնեմ որ դէշ բան մը պիտի պատահի ձեզի:

— Հոգ չէ, բացատրեցէք, տիկին:

— Մօտերս ձեր կինը պիտի մեռնի:

— Բայց, տիկին, երեք տարի է որ մեռած է:

— Ուրեմն, ձեր սպասուհին ըլլալու է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ԵՐԳԵՐԸ (Եւրոպական ձայնագրութեամբ). Հեղինակ՝ Լեւոն Չիլինկիրեան: Խմբագրեց եւ հրատարակեց՝ Գէորգ Աճէմեան: Կոմիտաս Մատենաշար թիւ 1: Տպարան Կիլիկեան 1937. Անթիլիաս: Գին 3 ֆր.: Դիմել K. Adjemian, Catholicossat Arménien, Antélias (Liban).

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ԳՕՇ»

Այս է խորագիրը նոր թատերախաղի մը, որ այս օրերուս կը ներկայացուի Հայաստանի մէջ: Հեղինակը՝ երիտասարդ թատերագիր Լ. Միքայէլեան:

Ահաւասիկ խաղին նիւթը, իբր թէ մեր պատմութենէն ներշնչուած.—

Գօշը ձիապանն է Առնակ իշխանին: Երկար տարիներ ծառայած է իշխանին պալատին մէջ, տառապած անոր դաժան վերաբերմունքէն: Իշխանազն Մանդակունին կ'առեւանգէ Գօշի սիրած աղջիկը, պալատական սպասուհի Վարդանուշը: Գօշ կ'ուխտէ իր վրէժը լուծել՝ երբ տեղի ունենայ պալատական ձիարշաւը, որ կազմակերպուած էր իշխանին աղջկան՝ Վեհանուշի նըշանդրէքին առթիւ: Գօշ կը ծպտուի եւ ձիարշաւին մէջ պարտութեան կը մատնէ իշխանազն Մանդակունին: Իշխան Առնակ կը պատժէ Գօշի յանդգնութիւնը եւ կը դատապարտէ գլխատումի: Վանքին գլխաւոր երէցը, Տաթեւացի, կը միջամտէ, մահավճիռը կը յաջողի փոխել ապաշխարանքի եւ [illegible]

[illegible]

ցիական աշատամբութիւն մը, բայց որոշ կը տեսնուի որ իր հերոսները չինուած են «լոզունգ»ներու վրայ:

Ի՞ՆՉ Է ՌԵՔՍԻԶՄԸ

Ալեկոծ է Պելժիոյ ընկերային եւ քաղաքական կեանքը: Նոր տարր մը, — այստեղ մեզ չի հետաքրքրեր թէ ձախ կամ աջ գծի վրայ կը գտնուի,— երիտասարդական թափով կ'աղմկէ հրապարակը, այնքան որ դահլիճն անգամ կը սարսի յաճախ:

Ռեքսի մասին է խօսքը: Իրենց աղմկարարութեան ետեւ՝ մտաւորական [illegible]

[illegible]

ԱՂԱՒՆԻ Ց. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

եւ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Պ. ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Նշանուած

Մարսէյլ, 31 յունուար 1937 Փարիզ

[illegible] բաղանց արժէք մը տալ ամէնէն խոնարհ մարդուն անգամ: Չի հաւատար պետական բարեգործութեան, բայց կը փափաքի որ պետութիւնը օժանդակէ քաղաքացիներուն, փոխանակ ճնշելու զանոնք:

Ռեքսը հակառակ է սեփականութեան իրաւունքը ջնջելու: Դէմ է ազատականութեան, որ մարդը կը դնէ ընկերութենէն դուրս՝ ամէն գնով զայն հարկադրելով յարգել անհատական ազատութիւնը:

«ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ»

Երիտասարդ հեղինակ մը Ժան Ֆօնթընուա հրատարակած է գիրք մը «Դրուժանին զպրոցը» խորագրով, ուր իր հետեւեալ խոստովանութիւնը ուշագրաւ է.—

«Մտացի եմ: Կաթինէցի պարտիզպանի մը զաւակն եմ: Թողլով գիւղս, պետական ծախքով գացի լիսէ եւ համալսարան: Ցարեցայ 1789—1793ի վարդապետութեանց, Թոլսթոյի եւ Ժիտի: Դժբախտ եմ: Աւելի երջանիկ էի իմիններուս քով, ուր ժաժաթ կ'ուտէինք, եւ կ'երգէինք: Բարի ժամանակներ էին: Դրախտն էր ... [illegible]

[illegible]

Բագուցի բանաստեղծներէն Սարիի քերթուածներու ժողովածուն հայերէնի թարգմանեց Վեսպէր: Այդ ժողովածուին մէջ դրուած են հետեւեալ կտորները.— Բագւի բանուորներին, Հողի մշակը, Փողը, որոնք ընկերվարական ձգտումներ ունին, ինչպէս նաեւ Սարիի մէկ քանի բանաստեղծութիւնները, որոնք տեսակ մը բողոք են անչափահաս ամուսնութեանց, կնոջ ստրկութեան եւ ընդհ. տգիտութեան դէմ: Ժողովածուին մէջ կան նաեւ տաղեր, որոնք ցոյց կուտան Սարիի կապը ժող. բանահիւսութեան հետ:

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Գիւղի գործակիր մարմնի նախագահն էր երիտասարդը, զոր գիւղացիք, ինչպէս բոլոր գիւղերու մէջ սովորութիւն էր, գործակիր անունով կը կանչէին պաշտօնը նոյնացնելով անձի հետ: Գործակիրը թոնրատան անկիւնը տանելով, Սաքօն երկու խօսքով պատմեց, թէ խումբը այժմ գիւղի [illegible]

պարհի վրայ չդտնուելուն, հարիւրաւոր անցւոր Քրտեր կերած, խմած, թափած էին՝ առանց սեւ փող մը վճարելու: Ընենք, այդ սովորական երեւոյթ մըն էր հայ գիւղացիին համար, որ դարերով ապրած այդ կեանքը՝ բոլոր նեղութիւններու վրայ կը նայէր որպէս անխուսափելի չարիքի [illegible]

պաշտպան հայ գիւղերու վրայ ու կ'ընէին՝ ինչ որ քէֆերը կ'ուզէին ընել:

[illegible]

հսկողութեան տակ առած է բոլոր ճամբաները ...

— Հապա Պ. Լեւոնը ի՞նչպէս եկաւ:

— Քիւրտ Ճաֆէրն ու Սաւրըգը հետը կը վերցնէ, ինքն ու իր երեք գինուորներն ալ անոնց նման քրտական [illegible]

[illegible]

սափելիկերպով այրած էր, փայլուն եւ կծկուած մորթին վրայ մազի հետք մը իսկ չէր մնացած: Ձախ թեւն ու ոտքը կծկուած էին, սակայն, հակառակ կաղալուն, կ'ըսէին որ ոչ ոք կրնար անկէ աւելի արագ վազել:

[illegible]

դիպելով Լեւոնին՝ կը ստիպեն որ իրենց բեռները շալկած՝ մինչեւ Հայոց Ձոր երթայ հետերը: Լեւոնը առանց դիտողութիւն մը ընելու, կը համակերպի, կը շալկէ երեքի բեռները, ու այնպէս արագօրէն կը սկսի քալել, որ Քրտերը հազիւ հազ ետեւէն կը հասնին:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, «մաքրագործումը» կը շարունակուի անխնայ: Ձերբակալուած են 2000 հոգի, որոնց մէջ կը գտնուին 50 բարձրաստիճան պաշտօնատարներ՝ ելմտական պաշտօնատունէն, երկաթուղիներու վարչութենէն եւն.։Մորհրդային 14 մեծ շրջաններու քար տուղարներէններկուքը ձերբակալուած են։Մորհրդային երկաթուղիներու15 շրջանային վերատեսուչներէն ինը ձերբակալուած են իբրեւ դաւաճան:

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ միեւնոյն լեզուն կը խօսին, յայտարարեց Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզութեանց նախարարը, անգամ մը եւս շեշտելով համայնավարութեան դէմ կռուելու անհրաժեշտութիւնը: «Իտալիոյ մէջ իտալերէն կը խօսին, Գերմանիոյ մէջ՝ գերմաներէն. բայց մենք այն խոր համոզումն ունինք թէ Իտալիա եւ Գերմանիա միեւնոյն լեզուն կը խօսին»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ, գերման փոքրամասնութեանց մասին: Այս վերջինները այսուհետեւ պիտի կրնան ծառայել հանրային վարչութեանց մէջ, իրենց հաստատութիւնները աւելի կարեւոր գումարներ պիտի ստանան իբրեւ նպաստ եւ գերման ուսանողներու թոշակները պիտի աւելնան 20 առ հարիւր համեմատութեամբ: Ցետոյ պիտի ջնջուի գերմանական լեզուի գործածութեան դէմ հաստատուած արգելքը:

ՕՓԵՐԱՅԻ վերաբացումը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի,21 փետրուար: Նախապէս որոշուած էր չորս ամիս փակել, վերանորոգման համար, բայց 1936 Սեպտ. 13ի հրդեհին պատճառաւ, երեք ամիս եւս ուշացաւ վերաբացումը:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ Բ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ մարտ 9ին:

Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՐ, նախկին նախարար եւ ծերակուտական, որ վերջերս ֆրանսական գաղթավայրերը ղրկուած էր ուսումնասիրութեան համար, նշանակուեցաւ ֆրանսական ներկայացուցիչ Ժընեւի Աշխատանքի Գրասենեակին վարչական խորհուրդին:

14,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ գործադուլ հռչակեցին Փէօժոյի ինքնաշարժի հաստատութեան մէջ, Մոնպէլիառ, իբրեւ բողոք բանուորի մը տեղափոխութեան: Բանակցութիւններ կը կատարուին, վէճը հարթելու համար:

Հինգշաբթի օր Փարիզի ցուցահանդէսին մէջ հազարաւոր բանուորներ մէկ ժամ դադրեցուցին աշխատանքը եւ ժողովի գացին, յաւելում պահանջելու համար:

Շնորհակալիք

Մեր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Լիոնի Պատ. Ազգ. Միութեան, Հարաւային ֆրանսահայոց Առաջնորդ Գեր. Տ. Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեանի, Քահանայ Հայրերուն, Հայ Մամուլին, կազմակերպութիւններուն, Միութիւններուն, աղնիւ Թաղեցիներուն եւ բոլոր այն հայրենակիցներուն եւ ազգականներուն, որոնք անձամբ, նամակով եւ մամուլով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին մեր սիրեցեալ հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին

Տ. ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԷԼԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

Լիոն, 16 փետր. 937

Հաբէլեան ընտանիք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 23 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3353

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՌԱՋՆՈՐԴ»ՆԵՐ ԱՌԱՆՑ ԹԱԳԻ

Մեծ պատերազմը ծնաւ Համայնավարութիւնը, Համայնավարութիւնը ծնաւ Փաշականութիւնը, Փաշականութիւնը ծնաւ Հիթլէրականութիւնը, «Ռէքս»ը եւ միւսները։ Եւ դեռ շարքը չէ վերջացած։

Վերջին լուրը կը հասնի Վարշաւայէն։

Կիրակի օր, գնդ. Ադամ Քոք, որ տարիներով Լեհաստանի ելմտական խորհրդականներէն մէկն եղած է եւ այժմ Հրամանատարն է լեգէոնականներու, ձայնասփիւռ ճառ մը արտասանեց, տարփողելու համար կառավարութեան նոր ծրագիրը։

Իրականին մէջ, նորութիւն մը չի պարունակեր ծրագիրը, այլ կը նուիրագործէ 1935էն ի վեր հաստատուած կարգուսարքը, աւելի խտացնելով գոյները։

Այն ատեն, մարաջախտ Փիլզուտսքիի մահէն քիչ առաջ, այդ «բարեփոխուած» սահմանադրութիւնը հիմը կը դնէր ինքնուրոյն դիկտատուրայի մը։

Ինչպէս միւս փաշական կոչուած երկիրներուն մէջ, այստեղ ալ գործադիր իշխանութիւնը կը ստանար գերակշռութիւն՝ օրէնսդրականին վրայ։ Բուն բառով՝ կը վերածուէր կրաւորական օրկանի մը։

Նոր ծրագիրը աւելի թանձրացեալ վիճակի մը կը վերածէ այս քաղաքականութիւնը, իբրեւ հիմնական խարիսխ ներկայացնելով բանակը եւ կաթոլիկ եկեղեցին։ Ազգային միութեան եւ ուժերու բազմապատկութեան աւետարանն է որ կը քարոզուի, իբրեւ «Առաջնորդ» ցուցնելով Սպարապետը։

Քանի մը խօսքեր՝ կիրակի օրուան ճառէն, աւելի հասկնալի դառնալու համար.

— «Ազգային կամքը ազգային պաշտպանութեան վրայ կեդրոնացնելու համար, պէտք է մոռնալ բոլոր սին եւ վհատեցուցիչ վէճերը, վարդապետական հակամարտութիւնները, չափազանցուած անհատականութիւնը եւ ճղաճղական պայքարները։ Մեր գործը կը պահանջէ հաւաքական մեծ ճիգ մը, գլուխ հանելու համար ազգային պաշտպանութեան խնդիրը եւ մեր երկրին զօրութեան առաւելագոյնը»։

Աւելորդ է բացատրել թէ միւս դիկտատուրաներն ալ այսպէս սկսան։ Ծրագրին ձեւակերպումը այնքան առաձգական է որ, կրնայ լայն ասպարէզ բանալ միահեծան իշխանութեան մը տիրապետութեան համար։ Եւ արդէն այդ ճամբան է որ կը հարթուի, 1935էն ի վեր։

Ծրագրուած քաղաքականութիւնը միեւնոյն ատեն կը ձգտի հաստատել ցեղային գերակշռութիւն, հետեւողութեամբ Հիթլէրի։

Լեհաստան ալ կ՚ուզէ թեւատել հրէական զանգուածը, որ տիրական դեր կը կատարէ երկրին մէջ, մասնաւորապէս տնտեսական ճակատին վրայ, հակառակ շարք մը սեղմումներու։

Կիրակի օրուան ճառին մէջ այս մասին ալ ակնարկներ եղան։ Դատապարտելով հանդերձ հակահրէական բռնութիւնները, գնդապետը սահեցուց նախադասութիւն մը որ մեկնութեան չի կարօտիր.

— «Բայց եւ այնպէս կը ճանչնանք մեր մշակոյթին օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան բնազդը եւ լեհ ժողովուրդին ճիգերը՝ ի խնդիր տնտեսական անկախութեան»։

Ուրեմն թունդ ազգայնական ցեղապաշտ ոգի եւ միահեծան իշխանութիւն՝ իբրեւ «Առաջնորդ» ունենալով սպարապետը։

Ահա թէ ի՛նչպէս, երկիրէ երկիր, կը տեղաւորուի պիրկ դիկտատուրան, դահակալութեամբ անթագ արքաներու։

Առաջինը, Իտալիա, արդէն լրացուց 15ամեակը, օրինակ հանդիսանալով ուրիշներու։ Մուսոլինի պահեց թագաւորը եւ մինչեւ կայսրութեան բարձրացուց զայն, բայց ո՞վ չի գիտեր թէ ինքն է միակ անվիճելի հեղինակութիւնը, իբրեւ «Դուչէ» (Առաջնորդ)։

Երկրորդը, Գերմանիա, աւելի պրկեց օղակները, հաստատելով կարգուսարք մը որ իսկապէս աննախընթաց է, թէ իր վարդապետութեամբ եւ թէ գործելու մեթոտներով։ Այստեղ թագաւորի կամ հանրապետութեան նախագահի մը շուքն ալ չկայ. այլ միայն եւ միայն «Ֆիւհրէր»ը (Առաջնորդ), իբրեւ ամենակալ եւ ամենակարող իշխանութիւն։

Տակաւին յիշե՞նք, հիներէն, Խ. Միութիւնն ու Թուրքիան, որոնք նոյնպէս ունին իրենց անթագ արքաները,— մէկը՝ «Հանճարեղ Առաջնորդը», Ստալին, միւսը՝ նոյնքան հանճարեղ «Հայր»ը, Աթաթիւրք։

Եւ ահաւասիկ նորերը,— Յունաստան, որ 1936 օգոստ. 4էն ի վեր կը կառավարուի փաշական - հիթլէրական կարգուսարքով մը, առաջնորդութեամբ Զօր. Մէթաքսասի, Պուլկարիան, ուր նոյնպէս զինուորական դիկտատուրա հռչակուեցաւ 1935 մայիսին, Աւստրիա, որ միջին ճամբայ մը բռնած է, բայց արդէն կը հակի դէպի միապետութիւն, Ռումանիան եւ Եուկոսլավիան, թէեւ աւելի չափաւոր քան միւսները։

Դիտելի է որ գրեթէ ամէն տեղ ալ հաստատուած դիկտատուրաներուն առաջին գործը կ՚ըլլայ օրէնքէ դուրս հռչակել համայնավարութիւնը։

Լեհաստան ալ կեցած է այդ ճամբուն վրայ, եւ կրնայ վաղը նոյնքան անողոք դառնալ որքան Գերմանիան, մանաւանդ երբ նոր կարգուսարքը վերջ դնէ կուսակցութեանց գործունէութեան, ինչպէս Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Խ. Միութեան, Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւն. մէջ։

Եւրոպան շատոնց բաժնուած է երկու ճակատներու, աւելի կամ պակաս գունաւորումներով։

Ժողովուրդնե՞րն են որ «Առաջնորդ» կը փնտռեն, թէ ահաւոր երկունք մը «Առաջնորդ»ներ կը ծնի...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՐԲԵՔ ՏՐԱՄԱԴԻՐ ՉԷ ՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Քիչ մը շունչ առնենք, նոր ոստում մը կատարելէ առաջ»

Վարչապետ Պ. Լէոն Պլում կիրակի օր շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Սէն Նազէրի մէջ, ուր վիթխարի միթինկ մը սարքուած էր։

Աչքէ անցընելով ներկայ կացութիւնը, Պ. Լէոն Պլում սրտաբաց խոստովանեցաւ թէ կառավարութիւնը ելմտական դժուարութեանց մատնուած է եւ վճռապէս յայտարարեց թէ պէտք է կասեցնել գիներու բարձրացումը, բայց նոյնքան ուժգնութեամբ շեշտեց թէ տնտեսական վերելքը սկսած է։

Վարչապետին այցելութիւնը տեղի ունեցաւ կարգ մը ընկերային եւ հանրօգուտ շինութեանց բացման առթիւ։ Իրեն կ՚ընկերանային Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Լէօն Ժուհօ, նախարարներ եւ քաղաքական գործիչներ, որոնք նոյնպէս ճառ խօսեցան։ Գիշերը Սէն Նազէր անցընելէ վերջ, վարչապետը Նանթ գնաց, ուր նոյնպէս ճառ մը խօսեցաւ։

Սէն - Նազէրի ճառին մէջ, Պ. Լէոն Պլում չուզեց խօսիլ արտաքին քաղաքականութեան մասին, եւ միայն դիտել տուաւ թէ հաւանական է որ մաքսատուրքերը զեղչուին յառաջիկային։ Անցնելով օրուան խնդիրներու, բացատրեց թէ կառավարութիւնը եթէ անհրաժեշտ կը գտնէ քիչ մը շունչ առնել ընկերային բարենորոգումներու մէջ, այդ չի նշանակեր թէ կը նահանջէ կամ անձնատուր կ՚ըլլայ դրամատիրութեան առջեւ։ «Մենք գլուխ հանեցինք օրէնսդրական գործ մը որ սովորական ժամանակներու մէջ տարիներու աշխատանք պիտի պահանջէր։ Այդքան արագ արշաւէ մը վերջ անհրաժեշտ է քիչ մը շունչ առնել, նոր յառաջխաղացութիւն մը կատարելու համար։ Ժողովրդական ճակատի ծրագրին հիմնական մասն էր տնտեսական վերելքը, ինչ որ իրականացած է։ Բայց շատ արագ ընթացանք վերջին ութ ամիսներու ընթացքին։ Աշխատավարձքերու տեւական բարձրացումը յառաջ պիտի բերէր արժեգնի բարձրացում։ Ճիշդ այս դժոխային շրջանակին մէջ կ՚ուզէին մեզ քաշել մեր հակառակորդները, եւ այս է որ կ՚արդարացնէ դադարի մը անհրաժեշտութիւնը։ Երկրին մէջ դիզուած եւ երկիրէն դուրս հանուած դրամագլուխներուն գումարները եռապատիկն են այն գումարներուն որ անհրաժեշտ են գանձին պէտքերուն համար, այս տարեշրջանի ընթացքին։ Մենք միտք չունինք ներողութիւն խնդրելու դրամագլուխէն։ Մեր մտքէն չանցնիր անոր օգնութիւնը խնդրել, թէեւ ներկայ պարագային մէջ հարցը մեզի ժողովրդ. ճակատին չի վերաբերիր, այլ այն երկրին որուն հողը ստանձներ ենք օրինապէս, համաձայն ազգային վեհապետութեան։ Մենք ընդհակառակն վճռած ենք յաղթել այն դժուարութեանց որ կը յարուցուին, կ՚արծարծուին կամ կը չահագործուին պարագային համեմատ։ Մենք պիտի չնահանջենք։ Եւ քաղաքականութիւն փոխելու խնդիր չկայ։ Մենք զօրաւոր ենք այնքան, որքան որ կը մնանք ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւն, միտքով թէ տառով»։

Վարչապետը յատկապէս շեշտեց թէ ապրուստի նոր բարձրացում մը ծանրակշիռ հետեւանքներ պիտի ունենայ եւ կոչ ուղղեց բանուորներուն որ յաւելում չպահանջեն եւ յայտնեց թէ «համոզկեր միջոցներու» պիտի դիմեն, յաւելում պահանջողներուն դէմ։ Յետոյ բացատրեց թէ արտադրութիւնը անբաւական է խնդրանքին դիմաց, «թէեւ տակաւին կ՚ապրինք գոց շուկայի մը մէջ»։ Որ եւ է ակնարկ չըրաւ Ֆրանքի նոր արժեզրկման մասին։

Պ. Լէօն Ժուհօ իր ճառին մէջ շեշտեց թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը կազմէ ժողովրդական Ճակատին գլխաւոր ուժերէն մէկը եւ այդպէս ալ պիտի մնայ, գլուխ հանելու համար ընկերային արդարութիւնը։

Վարչապետը Նանթի մէջ ալ նոյն միտքերը յայտնեց, դիտել տալով թէ ժողովրդական Ճակատին ձախողումը աղէտ մը պիտի ըլլայ երկրին համար։

** Պ. Մորիս Թորէզ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Լիլի շրջանին մէջ ճառ մը խօսելով, հաւանական գտաւ որ ձուլուին ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները։ Յետոյ յայտարարեց թէ կարելի է կրճատել զինուորական ծառայութեան շրջանը։ Ապա քննելով կացութիւնը, տխուր եզրակացութեանց յանգեցաւ։ Դիտել տուաւ թէ գործազուրկներուն թիւը զգալապէս նուազած չէ, եւ թէ ապրուստը սղած ըլլալով, անոնց վիճակը աւելի ծանրացած է։ Ամէնէն վերջը քննադատեց Սպանիոյ դէմ ձեռք առնուած միջոցները (կամաւորներու արգելք եւն.)։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր, գնդ. Քօք ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, հրաւիրեց ժողովուրդը եւ բոլոր կուսակցութիւնները համախմբուիլ կառավարութեան եւ բանակին շուրջը։ Հետեւելով Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ օրինակին, նախապէս հրամայուած էր որ ժողովուրդը ժամը 5.30ին կազմ ու պատրաստ գտնուի, լսելու համար բանախօսութիւնը։ Գնդապետը բացորոշապէս յանձնարարեց «բոլոր շինարար ուժերը ամփոփել մարաջախտ Սմիկլի - Ռիծի շուրջը, գերագոյն պատասխանատուն ազգային պաշտպանութեան»։ Առաջարկուած քաղաքական ծրագրին երեք հիմնական կէտերն են,— 1935ի սահմանադրութիւնը, հռոմէական դաւանանքը, «որուն կը պատկանի մեր ժողովուրդին մեծամասնութիւնը» եւ ազգային կեդրոնացումը՝ ազգային պաշտպանութեան շուրջը։ Այս առթիւ բանախօսը մատնանշեց համայնավարութեան վտանգները։ «Համայնավարութիւնը բացարձակապէս հակառակ է մեր ազգին ոգիին, թէ իր վարդապետութեամբ եւ թէ նպատակներով ու մեթոտներով։ Եթէ մեր երկիրը համայնավարութեան յարի, այ լեւս Լեհաստան չի մնար, մինչդեռ մենք մեր արիւնը թափած ենք որպէսզի Լեհաստան ազատ ըլլայ»։

ՕՓԵՐԱՅԻՆ հանդիսաւոր վերաբացումը տեղի ունեցաւ կիրակի գիշեր, նախագահութեամբ Հանրապետութեան Նախագահին։ Թերթերը կը գրեն թէ 1875էն ի վեր, երբ տեղի ունեցաւ օփերային բացումը, ի ներկայութեան մարաջախտ Մաք - Մահոնի եւ Լոնտոնի քաղաքապետին, մէկ ալ 1925ին էր որ այդ պատմական հաստատութիւնը այսքան շքեղ արարողութիւն մը կը տեսնէր։ Եւ բոլոր ներկաները հրաւիրեալներ էին, մինչդեռ 1875ին եւ 1925ին ժողովուրդը լայն մասնակցութիւն ունէր հանդիսութեանց մէջ։

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻՆ ԴԷՄ

Զօրավար մը եւ հովուապետը ծանրապէս վիրաւորուած

Շաբաթ կէսօրին մահափորձ մը կատարուեցաւ Ատիս Ապէպայի մէջ, Եթովպիոյ փոխարքային՝ մարաջախտ Կրացիանիի դէմ։

Ահաւասիկ դէպքին մանրամասնութիւնները.—

Քաղաքին կեդրոնական հրապարակին վրայ վերջանալու վրայ էր արարողութիւն մը՝ ի պատիւ Իտալիոյ նորածին գահաժառանգին։ Մարաջախտ Կրացիանի, արեւելեան Ափրիկէի իտալական օդատորմիղին հրամանատարը՝ Զօր. Աւրէլիօ Լիօթթա, քանի մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, ինչպէս եւ հապէշ ցեղապետներ ու եկեղեցականները նուէրներ կը բաժնէին աղքատներուն, օրուան տօնին առթիւ։ Յանկարծ, բոցավառ արեւի մը տակ, պայթիւններ լսուեցան։ Դեղնորակ ծուխ մը բարձրացաւ պաշտօնական ամպիոնին վերեւ։ Կարմիր գորգին վրայ երկու վիրաւորներ փռուած էին ուշաթափ,— զօր. Լիօթթա եւ աբունա Կիրիլոս (Կիւրեղ), Եթովպիոյ հովուապետը։ Իսկ ամպիոնին վրայ տախտակի մը կռթնած էր մարաջախտ Կրացիանի, տժգոյն եւ երերուն, վիրաւորուած՝ թեւէն եւ կուրծքէն։ Քանի մը վայրկեան շփոթութիւն տիրեց եւ ոստիկանութիւնը անմիջապէս ամբոխին մէջ խոյացաւ։ Ստուգուեցաւ թէ քանի մը հոգի անընդհատ երթեւեկներէն օգտուելով բազմութեան մէջ մտած եւ քանի մը ձեռնառումբեր նետած էին, նոր դրութեամբ եւ լեցուած՝ վտանգաւոր պայթուցիկով մը։

Վերջին լուրերու համաձայն, փոխարքային վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառեր, վէրքերը թեթեւ ըլլալով։ Միւս վիրաւորներէն զօրավարը եւ հովուապետը երկար դարմանի կը կարօտին, բայց վէրքերը բուժելի են։

Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Իտալիոյ մէջ։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան Ատիս Ապէպայի մէջ։ Կ՚ըսուի թէ դաւադիրները 27 հոգի են, ինչ որ կը դժուարացնէ անոնց ինքնութեան ճշդումը։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ արտակարգ նշանակութիւն չեն տար այս դէպքին, զայն վերագրելով ափ մը մոլեռանդներու վրէժխնդրութեան։ Վերջերս Ատիս Ապէպայի կայարանէն Հռոմ փոխադրուած էր Յուդայի Առիւծին արձանը։ Կը կարծուի թէ այդ պարագան ալ գրգռած է դաւադիրները։

** Հիթլէր անմիջապէս հեռագիր մը ուղղելով Մուսոլինիի, խնդակցութիւն յայտնեց մահափորձին ձախողման համար։

2000 ձերբակալութիւն Ատիս-Ապէպայի մէջ

Նոր հեռագիրներու համաձայն, երկու հազար հոգի ձերբակալուած են Ատիս Ապէպայի մէջ, իբրեւ հետեւանք մահափորձին։ Զինուորական դատախազը անընդհատ կը շարունակէ կասկածելիներուն հարցաքննութիւնը։ Հռոմէն յանձնարարուած է անյապաղ դատի եթարկել յանցաւորները։ Ֆաշական զօրախումբեր մաքրած են կարգ մը կասկածելի թաղեր։ Երեսուն հազար իտալական զինուորներ կը գտնուին Ատիս Ապէպայի մէջ։

Պաշտօնապէս կը հերքուին այն զրոյցները թէ մարաջախտ Կրացիանիի վիճակը ծանրացած է եւ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Գալով Զօր. Լիօթթայի, ձախ սրունքը կտրուեցաւ, մարմինը փտախտէ փրկելու համար։ Իսկ աբունա Կիրիլոսի եւ միւս վիրաւորներուն վիճակը գոհացուցիչ է։

** Իտալական մամուլը իր բուռն զայրոյթը յայտնելով մահափորձի մասին, կը ջանայ քրէական եւ ոչ թէ քաղաքական հանգամանք տալ անոր։

** Հռոմէն հռչակաւոր ակնաբոյժ մը ճամբայ ելաւ օդանաւով, որովհետեւ կը վախցուի որ Զօր. Լիօթթայի մէկ աչքն ալ կորսուի։

*. Ատիս Ապէպայի մահափորձին հետեւանքով ընդհարումներ պատահեցան Ճիպութիի մէջ, Իտալացիներու եւ Եթովպացիներու միջեւ։ Իտալական խումբ մը ուզեց վար առնել եթովպական հիւպատոսարանին դրօշը, սրճարանները փակուեցան եւ խուճապ մը յառաջ եկաւ։ Իտալական եւ եթովպական հիւպատոսարանները պաշտպանութեան տակ առնուեցան։

Ինչո՞ւ կ՚որոճայ «տէր ու պաշտպան» Ստալին

«Մաթէն», որ մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւի խորհրդային անցուդարձին, կը գրէ թէ Ստալին ծրագիրներ կ՚որոճայ եւ անձնական ձեռնարկներ կը կատարէ, Խ. Միութեան ամենաբարձր աստիճանին հասնելու համար, համաձայն նոր սահմանադրութեան։

«Հանճարեղ Առաջնորդ»ին առաջին մտահոգութիւններէն մէկն է ապահովել զինուորական գլխաւոր պետերուն աջակցութիւնը։ Այդ նպատակով, երբ վէճ կը կը ծագի մարաջախտներու կամ զօրավարներու եւ կուսակցութեան կազմակերպիչներուն միջեւ, միշտ առաջիններուն կողմը կը բռնէ։

Այսպէս, վերջերս վէճ մը ծագած էր մարաջախտ Պլուխէրի եւ Ծայր. Արեւելքի շրջանային քարտուղարին միջեւ։ Ստալին անձնապէս միջամտեց եւ հրամայեց ետ կանչել քարտուղարը, որուն տեղ անմիջապէս նշանակուեցաւ մարաջախտին բարեկամն ու պաշտպանեալը։ Միեւնոյն ատեն մարաջախտին օգնականը՝ Զօր. Սուկորսկի ստացաւ ամենաբարձր պատուանշանը՝ Լէնինի շքանշանը։

Փետրուարի սկիզբը, բոլոր զինուորական շրջանակներու հրամանատարները Մոսկուա հրաւիրուելով, մասնաւոր ընդունելութեան ընդունուեցան դիկտատորին կողմէ։ Այս առթիւ նուէրներ եւ վարձատրութիւններ բաժնուեցան հիւրերուն, համաձայն ցարական արքունիքի սովորութեան։ Վորոշիլով ներկայ չէր ընդունելութեան, որ դարձաւ Ստալինի անհատական մէկ ձեռնարկը։ Այս առթիւ աչքի կը զարնէր Մոսկուայի եւ Քիեւի հրամանատարներուն ընծայուած մասնաւոր ուշադրութիւնը։

Փարիզի թերթը ուրիշ կարեւոր պարագայ մըն ալ կը մատնանշէ.— Վերջերս աւելի յաճախ Մոսկուա կը հրաւիրուին կուսակցութեան գաւառական կազմակերպութեանց քարտուղարները, եւ ուղղակի Ստալինի անձնական բնակարանը կ՚երթան, առանց ներկայանալու Կեդր. Կոմիտէին դրասենեակը։ Այս լուրերէն կը հետեւցնեն թէ Ստալին «Կարմիր լորտ», Խ. Միութեան տէր ու պաշտպան պիտի հռչակուի մինչեւ մայիս։

Նոյն թերթին կարծիքով, Օրժոնիկիձէի մահը Ստալինը կը զրկէ իր ամէնէն կարեւոր մէկ նեցուկէն, մանաւանդ որ, հանգուցեալը վարիչն էր կուսակցութեան վրացական հատուածին (30 առ հարիւրը? Կեդր. Կոմիտէին)։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ»

Ա.

Անթիւ են այն երկերը որ նուիրուած են Ռուսական Յեղափոխութեան ազդակներու եւ զարգացման, վերլուծման եւ մեկնաբանութեան:

Այս աշխատութեանց մեծ մասը կը բաղկանայ անհատական յուշերէ, գրուած՝ անձերէ, որոնք կարեւոր դեր մը կատարած են յեղափոխութեան շրջանին յեղափոխ. շարժման առաջնորդի եւ կամ պաշտօնատարի հանգամանքով, եւ կամ անոնց հետ սերտ յարաբերութիւն ունեցող դէմքերու կողմէ: Այս տեսակէտէն Ռուսական Յեղափոխութիւնը անհամեմատօրէն բախտաւոր գտնուեցաւ քան ֆրանսականը, որովհետեւ մինչ վերջինը Ֆրանքէնշթայնի մեքենային նման կլլեց գրեթէ իր բոլոր գլխաւոր վարպետները — Մառա, Տանթօն, Ռոպէսփիէռ եւն — ռուսականը դուրս նետեց իր Միլիւկովները, Կերենսկիները, Ջերնովներն ու Թրոցկիները, որոնք օգտուելով տպագրական աննախընթաց դիւրութիւններէ՝ իրենց անմիջական հակողութեան տակ մամուլին յանձնեցին իրենց անձնական յիշողութիւնները սեփական վերլուծումներով եւ մեկնաբանութեամբ: Իրենց այս աշխատանքին մէջ ռուս բոլոր գրողները մեծապէս օգտուեցան արտասահմանի միջազգային մամուլէն, որ օրը օրին հետեւած էր ռուսական յեղափոխութեան բոլոր անցուդարձերուն: Հաւանաբար անոնց ամէնէն աւելի նպաստեց այն իրողութիւնը, որ բոլշեւիկեան կառավարութիւնը որոշ նկատումներով անմիջապէս հրատարակութեան տուաւ յեղափոխութեան հետ կապ ունեցող բոլոր պաշտօնական փաստաթուղթերը: Այս պարագան ոչ միայն դիւրացուց զանազան հեղինակներու աշխատանքը, այլ եւ տեսակ մը հակակշիռ դարձաւ անոնց երեւակայութեան սուր թռիչքներուն, եւ կամ լուսաւորեց անոնց յիշողութեանց մութ անկիւնները:

Այս նկատողութիւնը, ի հարկէ, կը վերաբերի միայն այն շրջանին, որ կը բացուի ցարական իշխանութեան տապալումով եւ կը փակուի բոլշեւիզմի տիրապետութեամբ: Ապահով կերպով կարելի է ըսել թէ այս շրջանին յատուկ բոլոր փաստաթուղթերը այժմ հանրութեան սեփականութիւն են: Այդ կարելի չէ ըսել, սակայն, անոր յաջորդող շրջանին մասին, որովհետեւ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը ոչ միայն ուրիշ պետութեանց հետեւելով շատ գաղտնի կը պահէ իր դիւանական թուղթերը, այլեւ կը մոլորեցնէ հանրութիւնը քմահաճ յապաւումներով, չափազանցութիւններով եւ դիւանագիտական մեքենայութիւններով: Բաւական երկար ժամանակ պէտք է սպասել այս փաստաթուղթերու անեղծ բնագիրներուն ծանօթանալու համար:

Մենք այժմ նկատի ունինք միայն այն շրջանը որ կ'իյնայ ցարական իշխանութեան անկման եւ բոլշեւիզմի բարձրացման միջեւ: Ի՛նչպէս վերը ըսինք, այս շրջանի մասին լոյս տեսած են բազմաթիւ աշխատութիւններ, որոնց հեղինակներու մէկ կարեւոր թիւին ծանօթ ենք շնորհիւ այն աշխատութեանց, որոնք մատչելի են իրենց անգլերէն թարգմանութեամբ, եւ բարեբախտաբար ասոնց շարքին կը պատկանին ամէնէն կարեւոր դէմքերու գործերը: Այս վերջիններուն մէջ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի են գործերը Միլիւկովի, Կերենսկիի, Թրոցկիի եւ Ջերնովի, այն պարզ պատճառով, որ անոնք ոչ միայն ռուսական յեղափոխութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն են, այլ որովհետեւ անոնք կը ներկայացնեն այն չորս գլխաւոր հոսանքները, որոնք երեւան եկան ռուսական յեղափոխութեան հեղեղատին մէջ, երբեմն միախառնուելով, երբեմն իրար խաչաձեւելով: Այս չորս հոսանքներն էին սահմանադրական - միապետական, դեմոկրատիկ - հանրապետական, աշխատաւորական - հանրապետական եւ պրոլետարական - դիկտատորական: Վերոյիշեալ հեղինակները — Միլիւկով, Կերենսկի, Ջերնով եւ Թրոցկի — տրուած կարգով — արժանաւոր ներկայացուցիչներն են այս հոսանքներուն:

Միլիւկով, Կերենսկի եւ Թրոցկի իրենց բազմահատոր աշխատութիւններով, թարգմանուած եւրոպական բոլոր կարեւոր լեզուներու, ներկայացուցած էին իենց գլխաւորած հոսանքներու դատը: Այս առիթով լաւ կ'ըլլար ներկայացնել այդ աշխատութեանց միջուկը: Փորձէ մը յետոյ՝ հրաժարեցանք այդ մտքէն, որովհետեւ շատ պիտի ընդարձակէր մեր այս աշխատութիւնը, որուն գլխաւոր նպատակն է ներկայացնել Ջերնովի գործը: Մինչեւ այս աշխատութեան երեւումը ուրեմն, մեզ ծանօթ էր ռուսական յեղափոխութեան երեք գլխաւոր — Սահմանադրական - միապետական, Դեմոկրատիկ - հանրապետական եւ Պրոլետարական - դիկտատորական մեկնաբանութիւնը: Չորրորդը՝ Աշխատաւորական - հանրապետական կը պակսէր: Այդ պակասը այժմ կը ջնջուի Վիկտոր Ջերնովի այս աշխատութեամբ:

Հակառակ այն իրողութեան որ Վիկտոր Ջերնով մեծ ազդեցութիւն ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընկերային ծրագրի պատրաստութեան վրայ եւ մտերմական յարաբերութեան մէջ գտնուած է մեր շարք մը ղեկավար ընկերներու հետ, մեր կուսակցութեան լայն խաւերուն ան գրեթէ անծանօթ մէկն է: Այդ պատճառով կ'արժէ երկու խօսք ըսել անոր կեանքի մասին

Վիկտոր Ջերնով իբրապէս ռուսական յեղափոխութեան ամէնէն կարկառուն եւ ուշագրաւ դէմքերէն մէկն է: Ան ոչ միայն տարիներով կռուած է ցարականութեան դէմ, այլ եւ ուղղութիւն տուած է Ռուսիոյ երբեմնի ամէնէն ուժեղ կուսակցութեան — Սոցիալիստ-Յեղափոխականներու: Գերշունիի եւ Գոցի հետ ան կը ներկայացնէր Սոցիալիստ - Յեղափոխական կուսակցութեան համար այնպիսի երրորդութիւն մը, որպիսին կը ներկայացնէին Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար: Գերշունիի եւ Գոցի մահէն յետոյ, Ջերնով դարձաւ կուսակցութեան ամէնէն հեղինակաւոր դէմքը: Ինքը՝ Ջերնով կը յիշէ այս պարագան, ոչ թէ շեշտելու իր կարեւորութիւնը, հեղինակաւորութիւնը, այլ եւ իր «միութիւնը», իր զգացած տկարութիւնը՝ երկու լծակից ընկերներու կորուստէն յետոյ, մանաւանդ Գերշունիի, զոր կը սիրէ պատուել կոչելով «յեղափոխականներու ամենամեծը»:

Իբրեւ գաղափարական առաջնորդը Ջերնով երկար տարիներով եւ յաջողապէս կռուեցաւ ուղղափառ մարքսիզմի այնպիսի ականաւոր ներկայացուցիչներու դէմ, որպիսիք էին Պլեխանով, Լենին, Մարքով եւն, որոնք կը գլխաւորէին Ռուսիոյ միւս ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ առ հասարակ ծանօթ է Սոց. Դեմոկրատ անունով:

Ջերնով, սակայն, միայն համառուսական դէմք չէ: Ան իբրեւ կարող ընկերաբան եւ պատմաբան ծանօթ է եւրոպական բոլոր ակադեմական շրջաններուն: Անոր այս համբաւը աւելի ընդհանրացաւ երբ Կերենսկիի վարչապետութեան օրով ստանձնեց Երկրագործական նախարարութիւնը, եւ յետագային՝ ընտրուեցաւ Սահմանադիր Ժողովի նախագահ:

Պատերազմի ժամանակ Ջերնով կը գտնուէր Եւրոպա, եւ Լենինի հետ մասնակցած էր Ցիմմերվալտի Ընկերվարական Համագումարին, որ կոչով մը դիմեց պատերազմիկ երկիրներու բոլոր ընկերվարական կուսակցութեանց եւ աշխատաւորական միութեանց՝ ոտքի ելլելու եւ վերջ մը տալու պատերազմին: Ռուսական յեղափոխութեան պայթումէն անմիջապէս յետոյ՝ Ջերնով վերադարձաւ Ռուսիա, եւ մեծ դեր խաղցաւ «Սովիէթ Դեմոկրասի»ի, ուրիշ խօսքով նախաբոլշեւիկեան «Բանուորներու եւ Զինուորներու Սովիէթներու» կազմութեան մէջ, եւ մինչեւ բոլշեւիկներու յաղթութիւնը մնաց անոր Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէի նախագահութեան մէջ: 1917ին երբ կազմակերպուեցաւ Կերենսկիի խառն դահլիճը, Ջերնովի տրուեցաւ Երկրագործական նախարարի աթոռը: Իբրեւ երկրագործական նախարար Ջերնով ուզեց անմիջապէս գործադրել հողային ծրագիր մը, բայց բուռն ընդդիմութեան հանդիպելով՝ հրաժարեցաւ իր աթոռէն: Բոլշեւիկները իշխանութեան գալէ անմիջապէս յետոյ օրինակեցին Ջերնովի ծրագիրը եւ գործադրեցին զայն, Ռուսաստանի հողերը բաշխելով գիւղացիներուն, որոնք յետոյ կրկին պիտի զրկուէին բոլշեւիզմի այդ պարգեւներէն, իրենց անհատական հողային իրաւունքներէն:

Վերջապէս՝ Ջերնով ընտրուեցաւ նախագահ Ռուսիոյ Սահմանադիր Ժողովին, որ կոչուեցաւ բոլշեւիկներու օրով, բայց բանի կերպով լուծուեցաւ Լենինի կողմէ, երբ յայտնի դարձաւ թէ ժողովրդական քուէով ընտրուած այդ մարմնի անդամները մեծամասնութեամբ հետեւորդներն էին Վիկտոր Ջերնովի: Այնուհետեւ Ջերնով ժամանակ մը պահուած մնաց Ռուսիոյ մէջ, եւ մէկ երկու անգամ հրապարակ եկաւ համագումարներու մէջ, իր խօսքն ըսաւ, ու իր համակիրներու պաշտպանութեան ներքեւ անյայտացաւ: Որովհետեւ Ջեկան մասնաւոր ճիգ մը կը կատարէր բռնելու զինք, այս ամենամեծ հակայեղափոխականը»: Ջերնով ստիպուեցաւ հեռանալ Ռուսիայէն ու մինչեւ այսօր կը շարունակէ իր հակաբոլշեւիկեան գործունէութիւնը արտասահմանի մէջ: Վեց-եօթը տարի առաջ Ամերիկա եկաւ, ուր դասախօսութեանց շարք մը տուաւ Ռուսական Յեղափոխութեան վրայ:

Այժմ ան զբաղած է գրելով «Ռուսական Մեծ Յեղափոխութիւնը», քառահատոր գործ մը, որուն առաջին 2 հատորներու կրճատուած թարգմանութիւնն է մեր ձեռքին տակ գտնուած հատորը:

ԱՐՄԷՆ ՊԱՐՏԻԶԵԱՆ

ՎԻՐԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

(Ն. Ֆ. Փրէսէի մաս. թղթակցէն)

Մոսկուա վերջին շաբաթներուն ճշմարիտ գեղարուեստական վայելք մը ապրեցաւ — վրացական թատրոնին տասնամեակը: Վրաստանի հովիտներուն բեղնաւորութեան պէս մեծ եղած է վրական մշակոյթին ալ փոխառութեան ընդունակութիւնը: Այս մշակոյթը իր խորքին մէջ, որքան ալ վեր բարձրանար, ինքնայատուկ բան մը ունի, եւ այս ինքնուրոյն գետնին վըրայ, ուղղակի Բիւզանդիոնէն, կրօնքի մասին շատ կանուխ սկսուած միջնորդութեամբ, աւելցաւ գունագեղ, աստիճան մը այլանդակ եւ արտասովոր խաւ մը: Յետոյ, ԺԴ. եւ ԺԵ. դարերուն մէջ, վերին Իտալիա, Սեւ ծովեան իր ճենովական գաղթավայրերուն միջոցաւ, իր օժանդակութիւնը բերաւ: Բայց պարսկական ազդեցութիւնը ալ աւելի նշանակալից եղաւ, հակառակ վրաց օրթոտոքս կրօնքին, եւ պարսկական մշակոյթին այդ ազդեցութիւնը այսօր իսկ տակաւին պահած է իր ձեւացուցիչ կերպարանքը եւ սխրողութիւնը:

ՎՐԱՑ ԴԵՐԸ

Վրաստան իր պատմութեան մէջ երկու անգամ միայն միացեալ կուռ երկիր մը եղած է, եւ այն ալ կարճ ժամանակ: Այլապէս պառակտուած էր երկու թագաւորութիւններու, եւ երեք իշխանապետութիւններու: Իւրաքանչիւր արքունիք մրցումի եկած էր միւսներուն հետ: Բայց աւելին կայ— այս թագաւորները եւ իշխանները իրենց հաւասարները ունէին նաեւ ուրիշ իշխաններու մէջ: Կովկասեան մէն մի խրոխտ գիւղակի, մէն մի գիւղի մէջ փոքրիկ արքունիք մը կար, ուր չինական ազնուականութիւնը ձիաւորի ծառայութիւն կը կատարէր: Այս կերպով աւատական համաշխարհային աշխարհահայեացքը խոր դըրոշմ ձգած էր վրական ընկերութեան մէջ: Բայց երկար ատենէ ի վեր անհետացան արքայական ցեղակարգութիւնները (հարստութիւնները), կովկասեան բազմաժխոր եւ բազմանդամ իշխանական տուները աղքատացան, թէեւ ժողովուրդը զանոնք միշտ իբրեւ իր վարիչները կը նկատէր: Եւ հարիւր տարիէ ի վեր տեւող ռուսական տիրապետութիւնը ոչ միայն պատճառ եղաւ ստեղծելու ներուժ, խորունկ ազգային շարժում մը, այլ նաեւ ալ աւելի բարձրացուց աշխարհագրական հայրենասիրութիւնը, բուն բղձանք ու սէր հանդէպ բնավայրին, ինչ որ արդէն բովանդակ Կովկասի մէջ անսովոր կերպով զօրաւոր դրոշմուած է բոլոր ցեղերուն մէջ, յաճախ մինչեւ ծայրայեղ կէտը:

Անժառանգուած, հողազուրկ եւ աղքատացած վրական ազնուականներուն ու երբեմնի սարուկ գիւղացիներուն միահաղոյն ազգային ճակատագիրը մղեց ամբողջ ժողովուրդը՝ որ ոչ միայն ճանչնար երբեմնի ազնուականներուն քաղաքական եւ մշակութային առաջնորդութիւնը, այլ եւ բուն հըսամենի վրական մշակոյթը ազգային հզօր կնիքով մշակոյթի բարձրացուց: Եւ ահա բուն պատճառը եւ բացատրութիւնը սա ինքնուրոյն եւ նշանակալից երեւոյթին, թէ ճշդիւ այդ Վիր ազնուականութիւնն էր որ մեծապէս գործակցեցաւ ռուսական յեղափոխութեան: Անոր շարքերէն էր որ դուրս եկան ոչ միայն ռուս սոց. դեմոկրատ ...րութեան կարկառուն վարիչները, ինչպէս Ժորտանիա եւ իշխան Ծերէթելլի, այլ նաեւ անոր կը վերաբերին բոլշեւիկ կուսակցութեան ոչ սակաւ անդամները: Այսօրուան ժողովրդային կոմիսար Օրժոնիկիձէ վրացի ազնուական մըն է: Եւ նոյն իսկ Վրաստանի հին արքայական գահուն օրինաւոր թեկնածուն՝ իշխան Ալեքսանդր Բագրատիոն — Իմմէրէթինսքի, յարած է բոլշեւիկ կուսակցութեան, եւ հազիւ երկու տարի առաջ ստացաւ իր անդամակցութեան տետրակը:

Սովետական իրականութեան ծոցին մէջ վրական թատրոնին յատուկ հանգամանքը այն իրողութիւնն է, որ երբեճներկայիճ յիշատակութիւնըչըլլար հոն: Վերացական, գաղափարային է ամէն ինչ՝ զոր Թիֆլիզի պետական Օփերան հիմա ցոյց կուտայ, այսինքն՝ ամէն ինչ, ամէն ներկայացում տոգորուած է ջերմապէս աւատական վիպականութեան ոգիով: Խաղերուն նիւթերն են ամենամեծ մասով պատմական զրոյցներ եւ ժողովրդային աւանդութիւններ: «Ոխակալ Տէրէճան» օփերան, որուն նուագայարդարն է Պալանչիվաձէ, վրացի ազնուական բանաստեղծ իշխան Աքակի Ծերէթէլլի ապրած դասական ժամանակամիջոցը կը ներկայացնէ: Դէպքը տեղի կ'ունենայ ԺԷ. դարուն վերջերը եւ ԺԸ.ի սկիզբները Իմերէթիոյ թագաւորին արքունիքին մէջ: Թագուհին կարգուած է Կէորկի Կուրիէլի իշխանին հետ: Իր բոլորտիքը գտնուող մարդիկը իր արդուզարդերուն պէս կը գործածէ կը սպառէ եւ երկիրը սնանկութեան, փճացումի կը դիմէ սոսր պճնասիրութեան երեսէն, զուտ իր քմայքը գոհացնելու եւ հրճուելու համար անհատնում կոխիներու կը մըղէ ամէնքը: Վեհոգի պուէտ մը, հայրենասէր ազնուական մը եւ այս վերջինին հրաբորբոք սիրահարուած արքունի տիկին մը կ'որոշեն թագուհին սպաննել, յօգուտ հայրենիքին: Թագուհին հրամանով ցանկական նայուածքին առարկայ է պուէտը: Երբ ասիկա չի հպատակիր անոր կամքին, ինք կը սկսի ամբաստանել զայն թէ ուզեց վիրաւորել իր կնոջական պատիւը: Դաւադրութիւնը մէջտեղ կ'ելլէ: Պուէտը մահուան, արքունի տիկինը կուրացումի կը դատապարտուին: Բայց թագաւորին խղճմտանքը ներսէն ինքզինքը կ'ուտէ: Իր վեհանձնութիւնը չուզեր զոհել իր հնօրեայ բարեկամը — պուէտը: Ի վերջոյ կը յաղթանակէ վեհանձնութիւնը, թագուհին ինքզինքը կը թունաւորէ:

Հիմա խնդիրը նկատենք տարբեր տեսակէտով — սովետական բեմի վըրայ . . . թագաւոր, ասիկա ալ ազնուակա՞ն — նորանշան եւ հազուադէպ երեւոյթ: Բայց վրական թատրոնին ներեալ են այսպիսի համարձակութիւններ: Վրական ցեղին հին ազգային տարազը, վրական փոքր արքունիքին բիւզանդական պերճանքը, ընդ... վրացի անհամար ամբոխի մը զգե... տական գունագեղութիւնը — այս ա... մէնը անշուշտ այդ ժողովրդա... զանգուածին վրայ ամենամեծ ազդե... ցութիւնը կը գործէ ամէն տեսակէ... տով: Արդէն առաջին տեսարանին մէջ կը ներկայացուի ազգային պար մը, բնավայրին գոյներուն եւ շարժումնե... րուն ներդաշնակութեամբ: Բոլոր պա... րերը ողորկուած ու յարդարուա... Վիր - Կովկասեան ոճով: Երաժշտու... թիւնը, եւրոպական գործիականու... թեամբ, ափաշկարայ կը մատնէ ազ... գային նկարագիրը, ազգային հին նը... ւագարաններու ձայնակցութեամբ եւ զուգամասնեայ երգակցութեամբ: Խը... չոր թմբուկը եւ կովկասեան երկայ... նավիզ ջութակը յարատեւ կը հնչեն կը թնդան խմբերգին մէջ: Վրացական ժողովրդային ամենահին առասպելնե... րը եւ զրուցատրութիւնները աներ... կիւղ կուտան իրենց փարթամ մեղե... դիները:

Վրաստանի միւս մեծ նուագայար... դարը, Պալիաշվիլի, ստեղծած է «Աբեսոլոմ եւ Եթերի» օփերան: Նիւ... թը, — Թրիսթանի եւ Իզոլտի առաս... պելը՝ վրական դրոշմով կամ վրա... ցած: Առասպելական իշխան մը միւ... քը կը դնէ գրաւել առասպելական աղ... ջիկ մը: Բայց եկուր տես որ իշխա... նին իմաստուն վէզիրը եւս կը սիրէ այդ աղուոր աղջիկը: Նշանախօսու... թեան խնճոյքին օրը հարսին նուէր կ... ղրկէ կախարդատուփ մը, որուն դը... չելուն վրայ խեղճ աղջիկը կը մեռ... կ'իյնայ: Բայց վէզիրը ամէն բան... գաղտնիքը գիտէ — ձեռքը աղջկան գը... խուն վրայ դնելով կը բուժէ զայն: Իշխանը սարսափահար կը դառնայ ... բիւրեղակերտ պալատը: Բայց ... ուշ է այլ եւս: Կը մեռնի եւ գեղանի հարսն ալ կը դիմէ անձնասպանու... թեան: Շիրիմներուն վրայ ծաղիկներ կ'աճին: Շատ չանցած վէզիրն ալ անձնասպան կ'ըլլայ եւ կը թաղուի եր... կուքին մէջտեղ: Իր փոսին վրայ որոմ կ'աճի, այնքան բարձր, որ կ'արգիլէ միւսներուն իրարու փաթթուիլը: — Ու այս ամէնը խաղացին ԺԲ. եւ ԺԳ. դարերու վրական ազգային տարազնե... րով: Մասնաւորապէս տպաւորիչ էր երկրորդ արարուածը: Ին... ջոյքը տեղի տուաւ ոչ միայն Վիր - Բիւզանդական վաղեմի արքունի արա... րողութիւններու չքեղափառ վերակեն... դանութեան, այլ նաեւ միահաղոյն վրական խմբապարի մը: Կովկասեան պարերը խելայեղ կ'ընեն, իրենց տեն... չամոլիկ տենդով, շարժումներու հա... մաչափութեամբ, կշռոյթի եւ ամանա... կի (tempo) թելադրականութեամբ: Կայք ու կրկնում կը կայթեն կը կա... չեն: Մասնաւորապէս գեղեցիկ էր հը... նաբոյր շուրջպարը, զոր կատարեց... դաւադիր արքունական տիկինը իր լայնափորիկ միանդամայն հանդերձ... լօդիկովը ուռուցիկ:

Ինքնայատուկ եւ յանկուցիչ էր նա... եւ «Քէթօ եւ Քօթէ» կատակերգու... թիւնը, որուն նուագայարդարն է Վիքթոր Տոլիձէ: Խաղը տեղի կ'ունե... նայ Թիֆլիզի մէջ անցեալ դարուն ... ութսունական տարիներուն, եւ առն... ուած է բանաստեղծ Ծակարէլլիի «Հա... նըմ» կատակախաղէն: Թիֆլիզցի եր... կու ամուսնական միջնորդուհիներ իրենց համար շատ շատ պատիւ ու ... կը նկատեն՝ Թիֆլիզի հարուստ վա...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Ոչ մէկ կասկած կրնայ ըլլալ, թէ հայկական բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները անցեալին եւ ներկային մէջ եղած են եւ կը մնան խիստ ազգային: Թրքահայերու մէջ, ընդհակառակն, մինչեւ Դաշնակցականները՝ մենք չենք տեսներ ոչ մէկ քաղաքական խմբաւորում: Չէ նկատուած հոն ոչ մէկ քաղաքական ծրագրի բանաձեւում, որ իրեն նպատակ դնէր պաշտպանել առանձնայատուկ շահեր եւ չկար ակնարկ մը որ վկայէր Հայերու ինքնավարութեան մասին Թուրքիոյ մէջ:

Այդ ժամանակները չէ նկատուած նաեւ որ եւ է կապ Թրքահայոց՝ Կովկասի հետ: Այդ կը բացատրուի նախ եւ առաջ այն բանով, — ինչպէս փաստուած է— որ Հայերը հոծ զանգուածով, իրականօրէն իբրեւ հայկական շրջան, կ'ապրէին եւ կ'ապրին Կովկասի մէջ եւ Հայաստանը իր իրական առումով եւ իրենք Թրքահայերը կը համարէին կովկասեան Հայաստանը:

Քիչ մը տարբեր կը ներկայանար Թրքահայաստանի աշխարհագրութիւնը, որուն քաղաքական հասկացողութիւնը, ինչպէս կ'երեւայ, մինչեւ անգլեւռուսական մրցակցութիւնը Թուրքիոյ մէջ եւ Դաշնակ կուսակցութեան երեւան գալը Թուրքիոյ՝ գոյութիւն չէ ունեցած: Թուրքիոյ մէջ կային Հայեր, կային հոն եւ Յոյներ ու շատ ուրիշներ:

Ընդհանուր քանակը Հայերու՝ Թուրքիոյ մէջ կը հաշուէին 1 ու կէս միլիոն կամ 2 միլիոն: Ինչպէս յայտնի է, այդ զանգուածը ցրուած էր նախկին օսմանեան կայսրութեան անծայրածիր հողամասերու եւ կալուածներու վրայ, Կովկասէն եւ Իրանէն մինչեւ Սուրիա - Եգիպտոս - Պաղեստին եւ պալքանեան երկիրները: Միաժամանակ ջախջախիչ մեծամասնութիւնը այդ Հայերու կայսրութեան վերը յիշուած շրջաններու մէջ երբեք ամուր կապուած չեն եղած հողին: Հայերը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ապրած են քաղաքներու մէջ, զգալապէս լեցնելով օսմանեան առեւտրական պուրժուազիի, արհեստաւորներու եւ արժէքաւոր տնայնագործներու շարքերը:

Հայերու հոծ կեդրոնացած վայրերը եղած են Էրզրումի, Խարբերդի, Տիգրանակերտի, Պիթլիսի, Վանի եւ Սըվազի վիլայէթները, ուր Հայերը ըստ փրոֆ. Գուրկօ - Կռեժինի, ռուս դիտականներէն լաւածանօթը փոքր Ասիային, եւ Ռուսաստանի նախկին արտաքին նախարար Սազոնովի, երբեք բացարձակ մեծամասնութիւն չէին կազմած: «Հայերը արեւելեան վիլայէթներու մէջ, կ'ըսէ փրոֆ. Գուրկօ-Կռեժինը, զետեղուած էին քրտական հոծ զանգուածներու միջեւ (ընդգ. հեղ.) առաւել կամ պակաս զգալի թիւով հողագործական խմբակցութիւններով, սակայն եւ այնպէս հոս ալ զգալի մասը Հայերու կը պատկանին քաղաքներու բնակչութեան:

Նոյն պատկերը կը տեսնուէր նաեւ Ատանայի վիլայէթին մէջ, այսինքն Կիլիկիա, ուր Հայերը կազմելով բնակչութեան մէկ երրորդը, ցրուած էին Թուրքերու եւ Արաբներու միջեւ»:

Թրքահայերուն այդ ժամանակաշրջանին ազգային ինքնագիտակցութեան բացակայութեան երկրորդ պատճառը կը կայանար անոր մէջ, որ անոնք հեռու էին Էջմիածնէն, Կովկասէն ու դժուար էին հաղորդակցութեան միջոցները՝ կապեր ստեղծելու համար:

Այսպիսով ոչ թէ Թրքահայաստանը, այլ կովկասեան Հայաստանը Էջմիածնի հետ միասին, ազգային, հայ-լուսաւորչական կրօնքով, պահպանէր ոչ միայն հայ ժողովրդի աւանդութիւնները, այլ եւ բոլոր մշակութային եւ պատմական յիշատակարաններու, կը հանդիսանայ հոգեկան օրրանը հայ ժողովրդի: Այդտեղ կը ծաղկէր բուն հայկական ազգային կեանքը: Հոդ հին ատենները կ'ուղղուէին թշնամիներու հարուածները Հայերուն եւ ո՞վ գիտէ չկային արդեօք թշնամիներու շարքերու մէջ պաղեստինեան Հայեր, Անդրյորդանանեան, եգիպտական, սուրիական, կիլիկեան եւ Աստուած գիտէ, դեռ ուրիշներ որոնք այսօր դարձած են արդիլիչ ուժ, խոչընդոտ փոխադարձ հասկացողութեանդալու բուն Հայ ժողովուրդին եւ իր դարաւոր եղբայրներուն՝ կովկասեան ժողովուրդներու հետ:

Այդ Հայերը, ցրուած նախկին օսմ. կայսրութեան անծայրածիր տարածութեան վրայ, բաժան - բաժան էին իրարմէ ոչ միայն աշխարհագրութեամբ, այլ եւ քրիստոնէական զանազան կրօնքներու պատկանելով: Այն ժամանակ, երբ մենք Հայերու ազգային յատկանիշներէն մէկը կը համարէինք անոնց հայ - լուսաւորչական եկեղեցիին պատկանիլը, անդին ոչ սակաւաթիւ Թրքահայեր կը պատկանէին հռոմէական կաթոլիկ եկեղեցիին եւ այդ վերջիններուն համար, ինչպէս կը վկայեն աղբիւրները Հայոց մասին, ոչ մէկ հայկական խնդիր գոյութիւն չունէր: Այդ մասին կը վկայեն եւ ռուսական պաշտօնական աղբիւրները, որոնց վրայ մեզի տեղեկութիւն մը տուաւ Սազոնով, ինչպէս հաղորդեցի նախորդ յօդուածիս մէջ:

Հարց կը ծագի,— ե՞րբ եւ ի՞նչպէս առաջ եկաւ Թուրքիոյ մէջ այսպէս կոչուած «Հայկական Հարցը»:

Զսահմանափակուելով այն նիւթով, որ իմ տրամադրութեանս տակ էր, ես դիմեցի նոյնխնդրով, երկար տարիներ անձնական բարեկամութեամբ ինծի կապուած հայ հին լրագրողի մը, տարագիր Ապտիւլ Համիտեան շրջանէն:

Ես հարց տուի բարեկամիս, ըսելով թէ ե՞րբ սկսան հալածանքները Հայերու դէմ Թուրքիոյ մէջ: Իմ բարեկամս, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, անմիջապէս տաքցաւ եւ յանդիմանելով ըսաւ.—

« Այն ժամանակէն, երբ դուք կովկասցիներդ ներս սողոսկեցաք, սկսաք մեր միտքերը պղտորել, ահա այդ ժամանակէն Հայերու հանդիսաւոր անտեսապէս բացառիկ բարգաւաճ կեանքը կործանեցաւ...

Մինչեւ 1876 (իմ խօսակիցը թիւերու ճշդրտութեան չէր աշխատեր) Թուրքիոյ մէջ չկար որ եւ է հայկական հարց: Մենք կ'ապրէինք Թուրքիոյ մէջ եւ կը վայելէինք այնպիսի վստահութիւն Թուրքերու կողմէ, որ վերջիններս Հայերը կը կոչէին race fidèle (հաւատարիմ ցեղ): 1876ին Կ. Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցաւ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներու համաժողովը, ուր պետութիւնները պահանջեցին Թուրքիայէն քաղաքացիական իրաւունքներու հաւասարեցում Թուրքիոյ մէջ ապրող քրիստոնեայ բնակչութեան համար:

ԹԱՄԹԻԵ ԵԼԵԿԽՈՏԻ

(6)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՅԲԵՆԱՐԱՆԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

— . —

Կրթական գործավարութիւնը մր-ցում մը բացած է այբենարանի պատ-րաստութեան համար։

Մրցանակի արժանացած այբենա-րանը պէտք է լրացնէ հետեւեալ պա-հանջները․—

1 — Այբենարանը պիտի գործածուի քաղաքի եւ գիւղի տարրական դպ-րոցներու առաջին դասարաններուն մէջ։

2 — Գրաճանաչութիւնն առաջին դասարանին մէջ պիտի տեւէ մօտ 3 ամիս։

3 — Իւրաքանչիւր տառի ուսուցու-մը պէտք է սկսիլ նախ տպագիր, յե-տոյ ձեռագիր։

4 — Այբենարանը պէտք է համա-պատասխանէ խորհրդային դպրոցի մանկավարժական պահանջներուն (հե-տաքրքրական եւ մատչելի նիւթ, հասկնալի եւ գրաւիչ լեզու, նիւթե-րու արդիականութիւն)

5 — Այբենարանին սկիզբը պէտք է գրուին գրչական եւ հնչական տեսա-կէտով դիւրին, ապա դժուար տառե-րը, նախ համեմատաբար շատ գոր-ծածական, ապա քիչ գործածական տառերը եւ բառերը։

6 — Այբենարանը պէտք է ունենայ առաւելագոյն բառապաշար 1200-1500 բառ։

7 — Այբենարանը պէտք չէ ըլլայ աւելի 4 պրակէն (64 էջ),— պրակը 6 1/2 × 10 1/2:

Այբենարանի մրցումը կը փակուի փետրուարի մէջ։

Լաւագոյն այբենարաններու հեղի-նակներուն կը տրուի․

1 — Ա. մրցանակ՝ 4000 ռուբլի։

2 — Բ. մրցանակ՝ 2000 ռուբլի։

3 — Գ. մրցանակ՝ 1000 ռուբլի։

Այբենարանը պէտք է ունենայ ու-ղեցոյց մը։ Մրցումին կրնան մաս-նակցիլ անհատներ, հեղինակներ։

Մրցումին համար ժիւրի նշանակ-ուած են Ս. Շահվերդեան, Մ. Սան-թրոսեան, Հ. Մանեան։

ճառականի մը աղջիկը հարսնացնել շատ տարիքոտ Լէվան անուն իշխանի մը։ Բայց մատղաշ աղջիկը սիրահար-ուած է արդէն իշխանին եղբօրորդ-ւոյն, որ արտասահմանէն նոր վերա-դարձած է։ Մրցումին մէջ պարտուած միջնորդուհին, վրէժ լուծելու հա-մար, կ՚օգնէ երկու սիրահարներուն։ Վաճառականը կը կատղի բարկութե-նէն։ Աղջիկը իշխանին տալ կ՚ուզէ։ Բայց իշխանը վեհանձն կը գտնուի, կ՚ուզէ որ իր եղբօրորդին երջանիկ ըլլայ եւ վաճառականն ալ կը համոզէ գլուխ ծռել անխուսափելիին։

Կովկասի արդի իրականութեան մէջ կատարուած գործ մըն է այլ եւս վր-բացական Թատրոնը, որ իր բովան-դակութեամբ պարզ դէպք մը չէ։ Վր-բաստանի մէջ այսպէս կը ծնի ընտիր ու կարեւոր գեղարուեստ մը, որ հի-մա համբաւ ունի Խ. Միութեան մէջ եւ օր մը իր սարօքը պիտի անցնի սահ-մանէն ալ դուրս։ Կովկասեան կեանքի մէջ վրական մշակոյթը հետզհետէ կը գրաւէ առաջնակարգ դիրք, պահելով իր պարսկական եւ Մօտաւոր Արեւել-եան հանգամանքներն ալ, որոնք չեն խաթարեր անոր բնիկ գոյնը։

Շատ հաւանական է որ վրական այս գեղարուեստը Եւրոպայի բեմերուն վրայ պիտի բանայ նաեւ պարսկական եւ Մօտաւոր Արեւելեան գեղարուես-տին համար ալ նոր դուռներ։

ՆԿԱՐ ԿԸ ԳՆԵՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

— . —

Մոսկուայի հրահանգով, Լենին-կրատի, Մոսկուայի եւ այլ մեծ քա-ղաքներու Թանգարաններուն համար սկսած են նկար գնել Երեւանի մէջ, Հայաստանի արդի նկարիչներուն գոր-ծերէն։

Գնումի համար կազմուած է մաս-նաւոր յանձնաժողով մը, արուեստի գործերու վարչութեան ղեկավարու-թեան տակ։

Այս յանձնաժողովը գնած է նկա-րիչ Մ. Սարեանի խաղողի բերքահա-ւաքը, Տճակն այգում գործերը, Կո-ջոյեանի զարդանկարները՝ պատրաստ-ուած Պոէզիա Արմենիի ժողովածուին համար, Գ. Բաշինջաղեանի Ցուդայ, Քու եւ այլ նկարները, Ս. Առաքել-եանի Սեւանի տեսարանները, Ս. Ա-ղաջանեանի մէկ դիմանկարը (դերա-սանուհի Բարոնիկեա), Ա. Ղարիբեա-նի Հին եւ նոր Երեւանը, ժանտաջուր եւ վիմագիր այլ գործեր, քանդակա-գործ Ա. Սարգսեանի պատրաստած երաժիշտ Տիգրանեանի կիսանդրին, քանդակագործ Ս. Ստեփանեանի բան-ւորի մը կիսանդրին։ Գնուած են նա-եւ նկարիչներ Ե. Քոչարի, Թադէոս-եանի, Տ. Խաչվանքեանի, Աբեղեանի եւ ուրիշներու նկարներէն 100 հազար ռուբլի արժէքով բազմաթիւ գործեր։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԷՍ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱԲԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

— . —

Երեւանի համալսարանի դասախօս-ներէն Ա. Թէրզիպաշեան հետեւեալ շատ պարզ եւ ժողովրդական յօդուա-ծը գրած է երկրաշարժներու մասին․—

Երկրաշարժը, իբրեւ երկրի կեղե-ւի մշտական շարժումի երեւոյթ, հիմ-նականին մէջ սերտօրէն կապուած է լեռնակազմութեան ընդհ. երեւոյթին։

Հողի ամէն մէկ երերում կամ ցն-ցում, որ յառաջ կուգայ երկրի կեղե-ւին տակը, իբրեւ ուղղահայեաց կամ ալեձեւ ցնցում ու շարժում՝ արդիւնք է երկրի կեղեւի փլուզումներուն, հր-աբխային ժայթքումներուն եւ հո-ղաշերտային խանգարումներուն։

Այս հիման վրայ, երեք տեսակ եր-կրաշարժներ կան․

1 — Հրաբխային երկրաշարժ կամ պայթումի հետեւանքով պատահած երկրաշարժ։

2 — Երկրաշարժ իբրեւ հետեւանք փլուզումներու կամ հողի բաղադրիչ մասերու ջուրի մէջ լուծուելուն։

3 — Երկրաշարժ իբրեւ հետեւանք հողաշերտի խանգարումներուն։

Երկրաշարժի առաջին տեսակը (փլ-լուզում), որ տեղական նշանակու-թիւն ունի, յառաջ կուգայ ջուրի ա-ւերիչ գործունէութենէն,— ջուրը կը լուծէ, կը տանի հողին բաղադրիչ մասերը եւ այսպէսով կը ստեղծէ ըն-տորերկրեայ պարապներ կամ այրեր, երբեմն հսկայական տարածութեան վրայ։ Փլուզումներէն յառաջ եկած այդ երկրաշարժները կը պատահին այն տեղերը, ուր երկրի կեղեւը հա-րուստ է աղահանքերով, կիրով, գա-ճով։ Այդ տեսակ երկրաշարժը մեծ տարածութիւն չի բռներ։ Կրնայ տե-ղի ունենալ միաժամանակ երկրաշար-ժի միւս տեսակներուն հետ։

Երկրաշարժի երկրորդ տեսակը կապուած է հրաբխային ժայթքում-ներու հետ։ Լաւան եւ գոլորշին կը բարձրանան երկրի կեղեւին ճեղքերէն եւ կը հասնին տեղ մը ուրկէ այլեւս անցք չեն կրնար գտնել, ու կը ցնցեն, ճեղք կը բանան, ադկէ՝ երկրաշարժը։ Իսկ երբ հրաբուխը անցք կը բանայ, երկրաշարժը կը դադրի։ Այս երկրա-շարժը քիչ տարածութիւն կը բռնէ, նոյնիսկ կրնայ սահմանափակուիլ հր-աբխային լերան տարածութեան վր-րայ։ Նման երկրաշարժները սերտօրէն կապուած են հողաշերտային երկրա-շարժներու հետ, որոնց հետեւանքով ճեղքուածքներ յառաջ կուգան եւ կա-րելի կը դառնայ հրաբխային ժայթ-քումը։

Վերջապէս, երկրաշարժի երրորդ տեսակը, որ կը կոչուի հողաշերտա-յին, հետեւանք է հողային շերտերու տեղափոխութեան եւ կը ներկայա-ցնէ լեռնակազմութեան երեւոյթին ընդհանուր ձեւը։ Այս տեսակ երկրա-շարժը կ՚ընդգրկէ երկրաբանական ե-րիտասարդ կազմութեանց, ծալքաւոր լեռներու վիթխարի տարածութիւն-ները, ինչպէս են Կարպատեան լեռնե-րը եւ Ալպերը։ Ահա թէ ինչո՛ւ այդ երկրաշարժները տեղի կ՚ունենան գլ-խաւորաբար այն երկիրներուն մէջ, ուր հողը շարունակ կը ցածնայ, — ինչպէս՝ Հոնոսի հովիտը, Միջեր-կրականեան ծովեզերքները, Սպա-նիա, Իտալիա, Յունաստան, Փոքր Ասիա, Հիւս. Ափրիկէ, Կարմիր ծո-վին եզերքները, Ճափոնի ծովեզերք-ները, եւ այլն։ Ռուսիոյ մէջ՝ Միջին Ասիա, Խրիմ, Կովկաս, Անդրկովկաս, Անդրպայքալ։

Գանք Հայաստանի երկրաշարժնե-րուն նկարագրին․— Հայաստան ծալ-քաւոր լեռներու եւ մարած հրաբուխ-ներու երկիր է, այդ պատճառով շատ անգամ հրաբխային սաստիկ ցնցում-ներու ենթարկուած։

Հայաստան, անցեալ երկրաբանա-կան ժամանակաշրջաններուն, ենթա-կայ դարձած է երկրաշարժներու եւ հրաբխային ժայթքումներու տարբեր-դուրս կը ժայթքէր կազեր, գոլորշի-քին։ Հրաբխային Արագած սարը ու լաւա, որոնք կը հոսէին դէպի Ա-րաքս գետը եւ Արփա-Չայ։ Երեւանի շրջանի շարժագրական ցնցումները արդիւնք են այդ հողաշերտային տե-ղափոխութեանց։ Հայկական բարձրա-ւանդակի ինքնատիպ լեռնաշղթան մինչեւ այժմ ալ ենթակայ է տեղա-կան հողաշերտային տարածուն եր-կրաշարժի։ Այդ տեսակէտով Հայաս-տան որոշ ինքնուրոյնութիւն կը ներ-կայացնէ երկրաշարժի ասպարէզին մէջ։ Օրինակ, Արարատեան դաշտը, որ ամէն կողմէ շրջապատուած է լեռ-նաշղթաներով եւ հրաբխային սարե-րով, կը գտնուի ցած իջած յատակի հին հիմքին վրայ։ Այդ երկրաշարժին կեդրոնը կը գտնուի Արարատեան կը-քած Դաշտի սահմանագծին մէջ։

Այս տարուան յունուար ամսուան երկրաշարժները կը վկայեն որ հողա-շերտային տեղափոխութեանց ցն-ցումներ են ու կը բռնեն սահմանա-փակ տարածութիւն։ Ցնցումները ու-նէին ուղղահայեաց եւ ալեձեւ նկա-րագիր։ Ուղղահայեաց ցնցումները կարճ տարածութիւն ունին, քիչ աւեր կը պատճառեն, քան ալեձեւ ցնցում-ները։ Ուղղահայեաց ալիքը ուղղուած է դէպի վեր։ Ալեձեւ տատանումնե-րու հարուածները կ՚ընդգրկեն հորի-զոնական ընդարձակ մակերդակներ եւ երբ հարուածը չափաւոր խիստ է, մեծ կործանումներ կը պատճառէ։Այդ ալիքը ունի հայերէն գլխագիր Տ տա-ռին ձեւը, այսպէս իրենց տեղէն կը շարժէ եւ կը կործանէ շէնքերը։

Նկատուած է որ ալեձեւ ցնցումնե-րու ժամանակ, տուներու այն պատե-րը, որոնք ուղղահայեաց են ալիքի ուղղութեան նկատմամբ, աւելի քիչ կը կործանին, քան զուգահեռ պատե-րը, ուստի ալիքին զուգահեռ պատե-րը աւելի շատ կը վնասուին շարժա-գրական ալիքի անհամաչափութեան պատճառով։

Հայաստանի վերջին երկրաշարժը իր ցնցումներով հողաշերտային հան-գամանք ունէր։ Իր հարուածին ու-ժով՝ միջակ, հարուածները տեղի կ՚ունենային ընդմիջումներով, հետզ-հետէ աւելի տկարանալով, թէեւ կը շարունակուէին տակաւին։

Այլ երկիրներու մէջ այսպիսի երե-ւոյթները շաբաթներ եւ տարիներ կը տեւեն։ Այդ փոքր երկրաշարժները երբեմն աննշմար կ՚անցնին մարդոց համար, միայն շարժագրական կա-յանն է որ կ՚արձանագրէ։

Պէտք է ուսումնասիրել երկրաշար-ժը, եւ ինչպէս Ճափոնի եւ Ամերիկա-յի մէջ՝ շինել շէնքեր, որ դիմանան երկրաշարժին։

Ինչե՞ր կ՚ըլլան Պաղեստինի մէջ

— . —

Զօրավար Տիլ, որ ամիսներ առաջ Պաղեստին ղրկուած էր իբրեւ հրա-մանատար բրիտանական զօրքերուն, իր վերջին տեղեկագրին մէջ կը յայտնէ, թէ դեռ ժամանակի մը համար անհրաժեշտ է զինուորական կարեւոր ուժեր պահել, եւ այս պատճառաւ ինք ալ հոն պիտի չդառնայ, մինչեւ որ կացութիւ-նը պարզուի բոլորովին։ Զօրավարը ա՛յն կարծիքին է թէ տակաւին վախ կայ այն կողմերը։

Միւս կողմէ կ՚ըսուի թէ Պաղեստինի մարզպանը պիտի չվերադառնայ Ե-րուսաղէմ, որպէսզի աւելի զինուորական ազդեցութեան տակ դրուի Պա-ղեստինը եւ չրաժնուի զօրավար Տիլի իրաւասութիւնը։ Տակաւին Պաղեստին գտնուող անգլիական արքայական յանձնախումբը եւս մինչեւ Ապրիլի վերջ յետաձգած է իր տեղեկագիրը։

Մինչ այս մինչ այն, անգլիական կառավարութիւնը, միշտ հաւատարիմ անշանաւոր Պալֆըրեան յայտարարութեան, որով Պաղեստինի ապագայ ան-կախ վարչութիւնը խոստացուած է Իսրայէլի զաւակներուն, պատրաստ է իր քաղաքականութեան այդ գիծը շարունակելու։ Սիոնական նոր կազմակերպու-թեան իբրեւ ներկայացուցիչ ճանչցուած է Վլատիմիր Ժապօթինսքի, որ Լոր-տերու Ժողովին մէկ մասնաւոր սրահին մէջ, ի ներկայութեան խուռն բազ-մութեան, երկար ճառ մը խօսեցաւ սիոնական շարժումին գաղափարային սկզբունքներուն վրայ։ Հրէական խնդիրը պարզեց իր բոլոր փուլերուն մէջ, մարմնաւորեց հրէական անկախութեան գաղափարը՝ յիշատակելով բոլոր հին ու նոր բրիտանական պետական մարդոց նպաստաւոր յայտարարութիւնները, եւ ի վերջոյ պահանջեց որ Մեծն Բրիտանիա Անդրյորդանանու հին Իսրայէլ-եան երկրամասերն ալ բանայ հրէական գաղթականութեան առջեւ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴԱՂՈՒԹԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

— . —

Ինչպէս յայտնի է, Յունաստանի կրթական նախարարը անցեալ տարի առժամապէս արտօնեց որ յունահայ դպրոցները շարունակուին առաջուան պէս։ Այս առթիւ Սելանիկի «Հորիզոն»ը գիտել կուտայ խմբագրականով մը (14 փետր.)․

— «Մեր առջեւ տակաւին երկու-երեք ամիս ժամանակամիջոց ունինք։ Մինչեւ մայիսի վերջը, ոչ-պետական բոլոր վարժարաններու վերաբացման համար անհրաժեշտ դիմումները պէտք է կատարուած ըլլան։ Հայ համայնքային վարժարանները, այդ դիմումները ընելու կարելիութիւնը չունին, որովհետեւ օրէնքը, հայկական համայնքներու կողմէ ղեկավարուած վարժարաններու գոյութիւնը չի ճանչնար։ Ինչպէս անցեալ տարի քանիցս բուռնեցաւ մեզի, համայնքային հայ վարժարանները կրնան գոյութիւն ունենալ միայն այն պարագային, երբ անոնք կը վերածուին անհատական վարժարաններու եւ հետեւաբար կ՚ենթարկուին այս վերջիններուն համար ի զօրու եղող կանոնագրութեան։ Կրնան անոնք գոյութիւն ունենալ այն պայմաններով, որոնք ճշդուած են նախարարութեան կրթական խորհուրդի 15 յունիս 1936 թուակիր որոշումով, որ *չեղեալ չէ նկատուած բնաւ եւ ի զօրու կը մնայ տակաւին* (բոլոր նիւթերու դասաւանդութիւնը յունարէնով, կրթական ամբողջ պաշտօնէութիւնը՝ ծագումով յոյն, իսկ հայերէնը, իբրեւ լեզու, միայն 5րդ եւ 6րդ դասարաններու մէջ, պաշտօնական ժամանակացոյցէն դուրս, այն ալ յատուկ արտօնութեամբ, եւն)։

Ընթացիկ 1936 — 1937 կրթական տարեշրջանին համար Պ. Կրթական նախարարին ըրած կարգադրութիւնը ունէր ժամանակաւոր բնոյթ։ Անիկա, ընդառաջ երթալով մեր խնդրանքներուն, յօժարեցաւ այս տարուան համար միայն չգործադրել կրթական խորհուրդին որոշումը։ Ու շատ բնականաբար, տարեշրջանը անցնելէն վերջ, պիտի գտնուինք դարձեալ անցեալ տարուան կացութեան ու տագնապին առջեւ, եթէ երբեք մինչ այդ, այս երկու-երեք ամիսներու ընթացքին, կարելի չըլլայ ձեռք ձգել խոստացուած վերջնական կարգադրութիւնը։

Հինգ ամիս անցաւ առանց որ եւ է արդիւնքի։ Պ. կրթական նախարարը այնքան բազմազբաղ է, որ ապահովաբար չկրցաւ մեր հարցով ալ զբաղելու եւ այդ մասին վերջնական կարգադրութիւն մը ընելու ժամանակը ունենալ։ Իրաւունք ալ ունի, որովհետեւ, վերջ ի վերջոյ, պետական տեսակէտով, յունահայ վարժարաններու խնդիրը, ընդհանուր խնդիրներու շարքին մէջ, գուցէ հարիւրերորդ տեղն ալ չի բռներ։

Բայց Պ. կրթական նախարարը չզբաղեցաւ մեր այս խնդրով նաեւ այն պատճառով, որ ամէնէն առաջ մենք չհետապնդեցինք զայն այս հինգ ամիսներու ընթացքին։ Ցանցանքը միայն մեր մօտն է, մասնաւորապէս Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան մօտ։ Բոլորս ալ երջանկօրէն կը մրափենք։ Կարծէք անցեալ տարի, աւելի քան հինգ ամիս տագնապած չըլլայինք անորոշութեան մէջ։ Կարծէք օրերն ու ամիսները չեն անցնիր եւ վաղը, մեր այս հաւաքական անհոգութեան երեսէն, նոր եւ գուցէ աւելի ծանր տագնապի մը առջեւ գտնըւելու հաւանականութիւնը չկայ։

Անցեալ տարի ալ այսպէս շարժեցանք։

Անցեալ տարի ալ ազդարարուած էր մեզի, օրէնքով սահմանուած պայմանաժամի ընթացքին հետապնդել արտօնութիւն ստանալու խնդիրը։ Մինչ մենք իրար անցանք Յուլիսին միայն եւ անստուգութիւնը տեւեց մինչեւ Հոկտեմբեր։

Պէտք է գիտնալ, որ ի վերջոյ ծանրօրէն պիտի տուժենք մեր այս անտարբերութեան եւ դանդաղաշարժութեան երեսէն։ Ու գուցէ, այս անգամ, պիտի գտնուինք անելի մը առջեւ։ Որովհետեւ պէտք չէ անգիտանալ, որ բացառիկ ու բարեացակամ ոգիով եղած կարգադրութիւնները, ի զօրու եղող օրէնսդրութենէն շեղումները տարիներով չեն կրնար կրկնուիլ։ Չեն կրնար կրկնուիլ մանաւանդ յառաջիկայ տարեշրջանին համար, երբ այնքան յստակ ազդարարութիւններ եղած են մեզի յառաջիկայ տարուան համար։ Մակեդոնիոյ նախարար ընդհանուր կուսակալ Պ. Ցիփուրաս, քանի մը ամիս առաջ, իբրեւ անհնազանդ մեզ սաստելէ վերջ միայն արտօնեց Սելանիկի հայկ. վարժարաններուն վերաբացումը եւ ազդարարեց միանգամայն, որ յառաջիկային համար պէտք է օրինական արտօնագիր ունենանք»։

ԾԻԾԱՂ

Եագուպ Թղթախաղի մէջ խարդախութիւն կ՚ընէր։

Լէվի․— Արդէն նշանաւոր էք այս մասին, հայրդ սնանկացաւ, եղբայրդ բանտն է, մայրդ չեմ գիտեր ինչ։

Եագուպ․— (առանց բարկանալու)․ — Ալ բաւական է, Լէվի, հոս թուղթ խաղալու եկանք, ոչ թէ շատախօսե-լու։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Քրտերէն մէկը կը բարկանայ ու ձեռքի փայտը կ՚իջեցնէ Լեւոնի գլ-խուն՝ հրամայելով որ աւելի կամաց քալէ։ Անկէ վերջ պատահածի մասին Քրտերէն ոչ մէկը յստակ գաղափար չունենար։ Երկու զինուած Քրտերու ձեռքէն Լեւոնը հրացանները կը խլէ եւ քարերուն զարնելով փշուր փշուր կ՚ընէ ու այնքան կը ծեծէ զանոնք, որ երբ խելքերնին գլուխնին կուգայ, ինքզինքնին կը գտնեն ճամբու մէջ երկնցած, աղի տոպրակներն ալ քո-վերնին։

Անշուշտ դէպքը բերնէ բերան կը տարածուի․ երեք քիւրտը չորս կը լի-նի, չորսը հինգ, ու այդպէս մինչեւ հեռաւոր շրջանները հասնիլը, եօթը քիւրտի համեստ թիւով մը կը սահ-մանափակուի։ Այս եւ ասոր նման բազմաթիւ դէպքեր կը պատմէր ժո-ղովուրդը Լեւոնի մասին, առանց ան-դրադառնալու պատմութիւններու ա-ռասպելական գունաւորումին։ Դեռ կարծես պատմութեան առասպելական հանգամանքն էր որ կ՚ոգեւորէր ժո-ղովուրդը։ Դարերով ընկճուած ու տրորուած օտարի լուծի տակ, հայ գիւղացին հոգեկան պահանջ մը կը զգար ազգային հերոս մը ստեղծելու, պաշտամունքի նոր առարկայ մը, ինչ-պէս տասնեակ մը դարեր առաջ իր նախահայրերը ըրին՝ աստուածացնե-լով Վահագնը։

Մասնաւորապէս գիւղական երիտա-սարդութեան հերոսն էր Լեւոնը։ Անոր խօսքը պատգամ էր, հրաման, անփո-փոխելի օրէնք։ Ամէն տեղ անոր ա-նունը կը լսուէր։

Սագօն, որպէս Գործօթի Գործա-դիր Մարմնի անդամ, թէեւ սերտ յա-րաբերութեան մէջ քաղաքի եւ Լեւո-նի հետ, բայց երբեք զայն չէր տե-սած։ Այնպէս որ երբ Ղզլճայի Գոր-ծադիրը հեռաւոր մարագի մը առջեւ կանգ առաւ, ու ներս մտաւ, Սագօն սաստիկ յուզուած հետեւեցաւ անոր։

Սովորական մարագ մ՚էր յարդով լեցուն։ Խոտի խուրձեր, մինչեւ առի-քը դիզուած էին։ Մարագի մէջ մարդ չէր երեւեր։ Երիտասարդ առաջնորդը, պատի կողմէն խոտի խուրձերը մէկ-դի դնելով՝ անցք մը բացաւ ու ահա Սագօն ինքզինքը գտաւ մարագի ետե-ւի կողմը, ուր յարդի վրայ քնացած էին խումբ մը զինուած մարդիկ, իսկ ուրիշ մէկ մը, անկիւնը նստած՝ չան-թան որպէս յենարան գործածելով՝ նամակ կը գրէր։

— Պարոն Լեւոն, այս երիտասարդը Գէորգի խումբէն կուգայ …

Լեւոնը ջղային շարժումով ձեռքի գրիչն ու չանթան կուշտը դրաւ, գը-լուխը բարձրացուց ու աչքերը ուղղեց դէպի Սագօն։

«Լեւոնը քրտու նման հագնուած էր, քօլօզի շուրջը թանձր մետաքսէ ծո-պաւոր փուշի մը փաթթած, որ դէմ-քի ձախ կողմը կիսովին կը ծածկէր։ Դէմքի աջ երեսը զարմանալի կերպով ծածկուած էր կապտաւուն սպիներ-րով։ Բաց կապոյտ ակնոց ունէր։ Երբ աչքերը վրաս դարձուց ու զննողա-բար վերէն վար չափեց զիս, սաստիկ շփոթեցայ․ կեանքիս մէջ այնքան ինքզինքս չէի կորսնցուցած»։

Լեւոնը, րոպէ մը Սագօն տնտղելէ վերջ, թաւ ձայնով մը հարցուց․

— Գէորգի մօտէն կուգաս, ուր՞տղ է, ի՞նչ վիճակի մէջ է։

Սագօն Լեւոնի կուշտը տեղաւորուե-ցաւ ու մանրամասնօրէն սկսաւ պատ-մել խմբի երկու օրուան պատմութիւ-նը։ Ըսաւ թէ անոնցմէ բաժնուեցաւ երկու ժամ առաջ, թէ անոնք հիմա լինելու են սարի գագաթը, թէ եր-րորդ օրն է որ սոված են, եւ թէ Գէ-որգը խնդրեց ամէն գնով հաց հաս-ցնել՝ լուսը չբացուած…

Լեւոնը, մարագի անկիւնը սեղ-մուած կը լսէր Սագոյի պատմութիւ-նը առանց շարժում մը ընելու, կար-ծես քարէ արձան մը եղած լինէր, միայն ձախ թեւը, որ այրուած էր եւ ծուռ դիրք մ՚ունէր, երբեմն ինքնա-բերաբար կը քաշուէր դողալով։ Երբ Սագօն խօսքը վերջացուց, Լեւոնը հանդարտօրէն դարձաւ անոր ընկերա-ցող երիտասարդին ու ըսաւ․

— Լսեցի՞ր, չէ՞, Առաքել։ Դժբախ-տաբար լուսը բացուած է։ Բայց կա-րելի է մէկ երկու մարդ աննկատելի կերպով ճամբել սարը…Դուն կանուխ է, գիւղի թոնիրները վառուած չեն։ Տնէ տուն հաց կը հաւաքես, ու որ-քան ալ որ գտնես, անմիջապէս կը ճամբես տղոցը։ Բաւականաչափ հաց թխել կուտաս, որ երեկոյեան կողմ հետերնիս տանինք։ Հացի խնդիրը կարգադրելէ վերջ, կը վերադառնաս մօտս։ Գիւղացիք թող սովորական աշխատանքներուն երթան։

Ղզլճացի երիտասարդը անմիջապէս ոտքի ցատկեց, ու ետեւէն խոտի խուրձերը նախկին ձեւով շարեց ու մարագէն դուրս գալով ուղղուեցաւ գիւղ։

— Անշուշտ անօթի կը լինիս, — ընկերաբար ժպտելով ըսաւ Լեւոնը, եւ չանթայի միջէն լաւաշ հաց մը եւ կոտր մը պանիր հանելով դրաւ Սա-գոյի առջեւ։

Լեւոնը կիսատ ձգած նամակը սկը-սաւ շարունակել, ու մէկ ալ դարձաւ ու հարցուց

— Ո՞րտեղացի ես։

— Գործօթէն։

— Անո՞ւնդ։

— Սագօ,— ու շատամօսելով վրայ բերաւ,— Գործադիրի անդամներէն։

— Ա՜, գիտեմ, Մղսիի տղան… կուիլը ի՞նչպէս սկսաւ։

«Երանի գետինը ոտքերուս տակ ճեղքուէր ու գլխ ողջ ողջ կլլէ», դառ-նութեամբ մտածեց Սագօն, խուսափելով Լեւոնի աչքերուն նայելէ։Ինչ-պէ՞ս ըսէր թէ հայրն էր մատնած խումբը…

Լեւոնը ուշադրութեամբ կը նայէր Սագոյի դէմքին։ Անոր աչքէն չվրի-պեցաւ երիտասարդի շփոթութիւնը եւ ոչ ալ դէմքի շառագունիլը։

— Չըսիր թէ ինչպէս սկսաւ, — հարցումը մեղմօրէն կրկնեց Լեւոնը։

— Մատնութիւն եղաւ,— ալ աւելի գլուխը կախելով պատասխանեց Սա-գօն։

— Ո՞վ մատնեց։

— Հա՛յրս։

Սագօն կը սպասէր որ փոթորիկը պիտի փրթէր, անէծք, հայհոյանք, սպառնալիք, դաւաճանի հասցէին, ու ինք առանց պիտի լսէ՝ առանց պաշտ-պանութեան բառ մը արտասանել կա-րենալու։

Երբ քիչ յետոյ, Սագօն, Լեւոնի լռութենէն անհանգստացած, գլուխը վեր վերցուց, տեսաւ որ Լեւոնը ընդ-հատած նամակը կը շարունակէր, կարծես բոլորովին լսած չլինէր Սա-գոյի ծանր խոստովանութիւնը։ Այդ լռութիւնը ալ աւելի ծանր էր Սագո-յի համար… Ո՛վ գիտէր, թէ այդ պահուն ինչե՜ր կ՚անցնէր Լեւոնի մտ-քէն։ Եթէ միայն ան բարկացած ըլ-լար, անպատուէր, Սագօն գլուխը կախ համբերութեամբ պիտի լսէր, ու ա-տով իրեն համար հարցը գոցուած պիտի համարէր։ Իսկ այդ տանջող լը-ռութիւնը…

Ցանկարծ Լեւոնը գրելը դադրեցնե-լով, դարձաւ Սագոյին,

— Իսկ դու, հօրդ մատնութենէն վերջ միացար խմբին։

Սագօն առանց պատասխանելու գը-լուխը կախեց։

— Հայրերու մեղքը որդիք պիտի քաւեն,— աւելի ինքնիրեն խօսելով՝ Լեւոնը շարունակեց ընդհատած աշ-խատանքը։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ գիշերուընէ գործադրուած ըլլալով կամաւորներու առաջման արգելքը, երթեւեկը գրեթէ դադրած է Փրանքեւսպանիական սահմանագլուխին վրայ:

Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն, Մատրիտի ճակատին վրայ: Զօր. Ֆրանքօ յանդուգն գործողութեան մը ձեռնարկած է, կտրելու համար Պարսելոնայի եւ Վալենցիայի հաղորդակցութիւնները: Բուն Մատրիտի շուրջը կռիւները կը շարունակուին առանց վճռական արդիւնքի: Ապստամբները կը պնդեն թէ Մատրիտ մեկուսացած է: Կառավարութիւնը 150.000 զինուոր հաւաքած է Վալենցիայի մէջ:

Ալեքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան համար

Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան ընդհ. քարտուղարը Էնկիւրիէն Պոլիս անցաւ, խորհրդակցելու համար Աթաթիւրքի եւ գլխաւոր գործավարներուն հետ, Ժընեւ երթալէ առաջ: Խորհրդակցութիւնները պիտի տեւեն երկու օր: Թուրք պատուիրակը վերջին հրահանգները պիտի ստանայ, մասնակցելու համար Ազգաժողովի այն յանձնախումբին որ պաշտօն ունի յօրինելու Ալեքսանտրէթի կազմական կանոնագիրը եւ հիմնական օրէնքը: Կը կարծուի թէ Թուրքիա վճռած է կարելի եղածին չափ շուտ վերջացնել այս խնդիրը:

** Ազգաժողովին քննիչներէն Պ. Հօլչթատ, Նորվեկիացի, հիւանդացաւ Պէյրութի մէջ, Դամասկոսէն դարձին: Բժիշկները հաստատեցին թէ ժանտատենդէ վարակուած է:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՈՆի, Կրընոպլի եւ Սէնթ Էթիէնի թերթերը լոյս չտեսան շաբաթ, կիրակի եւ երկուշաբթի, գրաշարները գործադուլ հռչակած ըլլալով: Կը յուսացուի համաձայնութիւն գոյացնել:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ նոր խռովութիւններ ծագեցան ուրբաթ օր: Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Տիբերիայի շրջանին մէջ, ուր վիրաւորուած էին 30 Արաբներ, 30 Հրեաներ եւ անգլիացի ոստիկան մը: Հրեայ վերաքննական (ծայրայեղ) հոսանքին անդամներէն 10 հոգի փողոցէն անցած ատեն, ծաղրանքի եւ քարի կը բռնուին արաբ տղոց կողմէ: Հրեաներն ալ կը պատասխանեն: Ասոր վրայ խւլամները մզկիթէն դուրս խուժելով կը միջամտեն, ուրիշ Հրեաներ ալ կը միանան եւ կռիւը կը սաստկանայ: Ոստիկանութիւնը կը հարկադրուի կրակ բանալ, բազմութիւնը ցրուելու համար:

40 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, ապահովագրական խարդախութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով Պոլսոյ մէջ: Պէյրութի դատախազը հրամայեց դիազննութիւն կատարել չորս մեռելներու վրայ որոնց կեանքը ապահովագրուած էր ժամանակին:

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ բանուորները չաշխատեցան շաբաթ եւ կիրակի, հակառակ տրուած պատուէրին: Ընդդիմադիր թերթերը կ'ըսեն թէ տակաւին համաձայնութիւն չէ գոյացած պայմաններու մասին:

60,000,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ կը նախատեսուի Իտալիոյ ազգ. պաշտպանութեան ծախքը, այս տարուան համար (ցամաքային, ծովային եւ օդային): Բանակի նոր կանոնագրի համաձայն, աւելի արագօրէն սպաներ հասցնելու համար,, 1500 տեղակալներ եւ հարիւրապետներ աստիճանի բարձրացում ըստացան:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԷՋ պայքարը կը սաստկանայ համայնավարութեան դէմ: Ազգ. ռամկավար կուսակցութիւնը եւ ուրիշ երեք կուսակցութիւններ օրինագիծ մը քուէարկեցին, որով կը պահանջուի կառավարութենէն արգիլել համայնավարներու գործունէութիւնը եւ ծանր պատիժներ տնօրինել անսաստողներուն դէմ:

44 ԳԵՐՄԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ պիտի դատուին Մոսկուայի մէջ, իբրեւ խափանարարներ եւ տնտեսական լրտեսներ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Դրիգոր Հացագործեան (Խարբերդցի) կը փնտռէ Պ. Նազարէթ [illegible] կարծուի թէ ներկայիս Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի: (Միասին Հալէպ գտնուած են հողեւոր շրջանակի մէջ): Իմացնել հետեւեալ հասցէին. M. Krikor Hatzakortsian, 129 rue Lafayette, Vienne (Isère) France:

«Արմէնիա»էն կը խնդրուի արտատպել:

Տիկ. Ռոֆիկ Սերոբեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ ընիկ Ալթաւ-...

Մասէնցի Յակոբ եւ Ստեփան Սերոբեանները, որոնք ակէ տասը ծառայ կը գտնուէին եւ Մարսէյ կը բնակէին: Դիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պարոյր Թիւֆէնքճեանի, Մէղալօն Էկլի, Սելանիկ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԸՆԿԵՐԱՅԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
27 փետր շաբաթ երեկոյ, **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ:
Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.:
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԱՌԹԻՒ

Փետր. 28, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ
Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկ. ԿԱՐՕ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ (թառ)
Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու եւ երեխաներու՝ 3 ֆրանք

Տարեկան Երեկոյթ-Պարահանդէս

(Դիմակաւոր եւ անդիմակ)

Ֆր. Կ. Խաչի Ս. Լուի ենթամասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ հիւանդներու եւ անկարող ընտանիքներու, 27 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ami du Peupleի սրահին մէջ, Route Nationale (ազգային քով), St. Loup.
Կը խօսի Պ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը ներկայացուի «Ուշ լինի նուշ լինի», կէս գիշերէն վերջ պարեր, մասնակցութեամբ Sébastien Boy's Jazzի ղեկավարութեամբ ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէքճեանի, քօթիյեօն, ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
M. Patenotre Dénoyersի, Անկէնի քաղաքապետին
տեղի կ'ունենայ 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէսգիշեր
Salle des Fêtesի մէջ, 30 rue du Casino, Enghien.
Կը մասնակցին՝ ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
Դերասան ԳՄԲԷԹԵԱՆ, սանուհիներու եւ սիրողներու կողմէ
կը ներկայացուի Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ պատկերներ:
ՊԱՐ ՄԵԾ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ
Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 ֆր. փոքրերու համար 3 ֆր.
Gare du Nordէն առնել շոգեկառք ժամը 1,56, 2,25, 3,05 3,30 եւլն.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զուարթնոց

ՏԱՐԵԳԻՐՔԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ
Մեծադիր շքեղ հատոր մը
ՀԱՄԱԿ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
(Նախկին «Զուարթնոց»ի էջերուն սեծութեամբ եւ 240 էջ)

Ունի հետեւեալ բաժինները.— 1) Հայ գրականութիւն, 2) Օտար գրակ. էջեր, 3) Գրական ուսումնասիրութիւններ, 4) Գեղար. փիլիսոփայութիւն 5) Ճարտարապետութիւն, 6) Նկարչութիւն, 7) Քանդակ., 8) Երաժշտութ.: Զափազանց ճոխ քրոնիկի մաս մը ուր մանրատառ 40 էջերով տրուած են: Արուեստի նշմարներ, գրախօսականներ, միջազգային գրակ. շարժումը, Հայաստանի եւ արտասահմանեան հայ մշակ. տարին, յոբելեաններ, գրոյցհանդիպումներ, մեր կորուստները եւլն. եւլն.:

Երկարաշունչ աշխատութիւններով իրենց մասնակցութիւնն են բերած.— Գ. Արք. Յովսէփեան, Յ. Օշական, Շահան Պէրպէրեան, Կ. Զարեան, Գ. Մխիթարեան, Շ. Նարդունի, Հրաչ Զարդարեան, Ոստանիկ, Վէմունի, Եղիշէ Այվազեան, Ն. Սարաֆեան, Վ. Վանեան, Ար. Սրապեան, Որբունի, Թ. Ազատեան եւլն.: Անտիպ էջեր՝ Մ. Վարանդեանէն, Սիպիլէն, Կոմիտաս Վ.արդ.էն, Թէոդիկէն, Մատթ. Զարիֆեանէն: Թարգմանաբար՝ Փօլ Վալերի, Փրոֆ. Վիքթոր Պաշ, Անտրէ Սիւարէս, Լ. Անդրէեւ:

Հատորը կ'արժէ Ֆրանսա, Սուրիա եւ Պալքաններ 30 ֆր., արտասահման՝ թղթատարական կէս սակ ունեցող երկիրներ 35, իսկ լրիւ սակոմներ 40 ֆր.: Դիմել Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ, 1 rue de l'Aquéduc, Paris (10).

Մարսէյլի Խարբերդի Շէյխհաճիի Երիտ. Միութեան վիճակահանդէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—187, 124, 120, 508, 183, 363, 513, 082, 058, 316, 060:

Պարգեւները ստանալու համար շահած տոմսերով դիմել մինչեւ մարտի վերջը, նամակով կամ անձամբ M. Magaran, Camp. Roserage, St. Antoine, Marseille.

Վերոյիշեալ թուականէն յետոյ եղած դիմումները նկատի չեն առնուիր:

Երեկոյթ

5 մարտ, ուրբաթ օր ժամը 20,30ին
8 rue Bossuet, Paris (10)
Նախագահութեամբ ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆԻ, պիտի խօսին՝ ՏՈՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ եւ Ս. ՔԱՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով՝ Փոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցը, անոր անցեալը եւ կատարած դերը:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին:
Մուտքը ազատ է:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, Մ. Բ.— Կրնաք ղրկել:

ԾԱԽՈՒ Է

Լաւ ճանչցուած պօթիէի (Bottier) խանութ մը, սփպողական մեկնումի պատճառաւ: Պայմաններու համար դիմել Տէրիկեանին, 13 rue des Dominicaines, Marseille:

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառ… հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆր.
» Հոսանքներ	10 »
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	3 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ Ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒՁԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ՉԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Ագրիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Մայիսի 28	4 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹ. ԹԵՐՈՒԹԻՒՆԵՐԸ	1 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ:
Դիմել հետեւեալ հասցէին.— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ
Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 29 (ՓԵՏՐՈՒԱՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Արուեստական առողջութիւն (ՏՈՔԹ. Ն. ՏԷՅ… ՄԷՆՃԵԱՆ).— Ցուրտին մասին (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ).— Հիւծախտի… դէմ (ՖՐԱՆՍ. ԱՌՈՂՋ. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ).— Ի՞նչպէս բուժել այրուածները (ՏՈՔԹ. ԱՃՃԵԱՆ).— Ալքոլամոլութեան աւերները (ՏՈՔԹ. ԱՆԴՐ… ԵԱՆ).— Ճաշել սորվեցէք (ՓՐՈՖ. ՄԱՐՍԷԼ ԼԱՊՊԷ).— Հարցարան (ԽՄԲ.)— Առողջապահական գիտելիքներ:

Յաջորդ թիւերով պիտի տրուին հետեւեալ կարեւոր յօդուածները.— Հ… ուտե՞լ թէ ոչ.— Կաթ խմելը օգտակա՞ր է.— Ի՞նչ են ներծոր գեղձերը, եւ…

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ.— 25 ֆրանք՝ Ֆրանսա: Արտասահմանի համար 30 եւ 3… համաձայն երկիրներու: Դիմել ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ, 17, Rue Dames… Paris:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այն բաժանորդները, որոնք մեզի կը վերադարձ… ՀԱՅ-ԲՈՅԺի թիւ 1ը եւ թիւ 2ը, փոխարէն կը ստանան վեցամսեայ ՀԱՅ-ԲՈ… Գ. տարեշրջանէն:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— Գաւառէն եւ արտասահմանէն շարունակ հարցումներ կ… նեն մեզի՝ իրենց հիւանդութեանց մասին խորհուրդ հարցնելով: ՀԱՅ-Բ… կը պատասխանէ միայն իր բաժանորդներուն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 24 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3354

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄԻԱՆԱ՛Լ, ՄԻԱՆԱ՛Լ, ՄԻԱՆԱ՛Լ»

Ինչպէս իրենց բոլոր ազդանշաններն ու հրահանգները, այս նշանախօսքն ալ դուրսէն՝ Կոմկուսէն առնելով, մեր կարմիր թութակները յաճախ կը հոլովեն, բերանացի թէ գրաւոր :

Ո՞վ պիտի ուզէր վիճիլ, ի լուր այսքան սրտագրաւ եղանակի մը, — «միանա՛լ, միանա՛լ, միանա՛լ» :

Այս կանչն արձակեց Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը, անցեալ տարի ապրիլ - մայիսին, երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ : Անոր ամէնէն եռանդուն եւ ճկուն քարոզիչն եղաւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը — ղեկավարը — Մորիս Թորէզ, հմայիչ պատգամի մը վերածելով զայն : Եւ մինչեւ այսօր ալ բարձրաձայն կը հնչէ նշանախօսքը, — «Միութի՛ւն» — աւելի ճոխանալով եւ պճնուելով :

Կոչը ուղղուած է ոչ միայն ձախակողմեան աշխատաւորներուն, գիւղացիներուն, արհեստաւորներուն, ուսումնականներուն եւ միջին դասուն, այլ եւ կաթոլիկներու, Հրեղէն Խաչի «մոլորեալ»ներուն եւ բոլոր անոնց որ կրնան բազմութիւն կազմել :

Ո՛ւր որ երթան համայնավար առաջնորդները, իրենց ճառին ծանրութիւնը կ'ամփոփեն այս ազդանշանին վրայ, — Միութիւն :

Բառը կը նշանակէ շատ բան, — ազգային միութիւն, ձուլում ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց, միացում՝ համախմբում բոլոր ժողովրդական ուժերու :

Անցեալ տարի, ընտրական յաղթանակի եւ յարաճուն յաջողութեանց թափին մէջ, համայնավար կուսակցութիւնը աւելի գունաւորելով նշանախօսքը, նոյն իսկ «Ֆրանսական Ճակատ» առաջարկեց : Սակայն շուտով նահանջեց, իրեն դէմ գտնելով անմիջական դաշնակիցը, — ընկերվարական կուսակցութիւնը :

Անհրաժեշտ չէ քրքրել միանալու, համախմբուելու այս խանդավառ քարոզութեան ծալքերը, երբ ուրիշ տեղ եւ մանաւանդ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ ամէն օր կ'ազդարարեն, նոյնքան բարձրագոչ. — Չիք փրկութիւն արտաքոյ համայնավարութեան :

Ֆրանսան Ռուսաստան չէ, իսկ Մոսկուան յատկապէս այս երկրին համար մշակած է ծրագիր մը, որ հակայեղափոխական պիտի համարուէր տարբեր պարագաներու մէջ :

Արդ, ի՞նչ է տարբերութիւնը Թորէզներու քարոզած միութեան եւ մեր կարմրուկ ագլորներու ճռճռոցին :

Շատերու մէջէն առնենք միայն մէկ պարագայ, — հայրենիքի գաղափարը :

Ընտրական պայքարի առաջին օրէն, Ֆրանսայի Կոմկուսը մէջտեղ դրաւ կենդանի նշանախօսք մը. —

«Մենք կը պահանջենք ազատ, հզօր եւ երջանիկ Ֆրանսա մը» :

Շատեր կը կարծէին թէ պատահաբար արձակուած է այս ազդանշանը, հրապուրելու համար զանգուածները, ընտրական պայքարի թոհուբոհին մէջ : Ուրիշներ զայն կը վերագրէին թիւրիմացութեան :

Մինչդեռ, ահա տարին կը լրանայ, եւ նշանախօսքը աւելի գիտակցօրէն ձեւակերպուած, կը հնչէ ամէն օր եւ ամէն տեղ :

Նոյն գիտակցութեամբ ալ, դեռ անցեալ օր, խօսելով Ալժերիոյ ազատագրման մասին, «Իւմանիթէ» կ'ազդարարէր.

— «Կը պահանջենք ազատ, հզօր եւ երջանիկ Ալժերիա մը» :

Կը տեսնէք որքան ճկուն է բանաձեւը : Ֆրանսական ոգին է, պայծառութեան բնազդը, որ ծամծմել չի տար բառերը, եւ ելք մը կը գտնէ, նոյնիսկ բոլշեւիկեան խրթնաբանութեանց գոլորշիներուն մէջ :

Դառնանք մեր ոչխարներուն :

Օր մը օրանց լսա՞ծ էք, տեսած կամ կարդացա՞ծ էք, որ հայ կարմրուկ մըն ալ արտասանէ հետեւեալ խօսքը, նոյնիսկ թիւրիմացութեամբ .

— «Մենք կը պահանջենք ազատ, հզօր եւ երջանիկ Հայաստան մը» :

Երեւանի մէջ, երեք բառերէն մէկը պիտի ուտէր արտասանողին գլուխը : Թէեւ, խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, շատ աւելի քաջ մարդիկ երեւան եկան Հայաստանի բոլշեւիկեան շարքերուն մէջ, քան արտասահմանի ազատ երկնքին տակ :

Գաղտնիք չէ, արտասահմանի հայ կարմրուկները չունին ինքնուրոյն կազմակերպութիւն : Անոնք մասնիկները, հատուածներն են իւրաքանչիւր երկրի համայնավար կուսակցութեան (հայալեզու սեկցիա) : Այնտեղ է իրենց լոյսն ալ, աղբիւրն ալ :

Արդ, այս պարագան իսկ բաւական չէ՞ քիչ մը մէկդի դնելու թութակաբանութիւնները, եւ մտածելու, գործելու այնպէս ինչպէս կը պահանջեն հայրենիքին եւ սա տարագիր բազմութեանց շահերը :

Քրէական յանցա՞նք մը գործած կ'ըլլային, եթէ Մորիս Թորէզներու միջոցաւ յիշեցնէին, պատահաբար, թէ մենք ալ կ'ուզենք, — Ազատ, հզօր եւ երջանիկ Հայաստան մը :

Եթէ այսքան մը պայծառատեսութիւն եւ կորովամտութիւն ունենային, անշուշտ իրենց չոր գլուխները քարին պիտի զարնէին, տեսնելով Հայաստանի դէմ կատարուած նոր բարբարոսութիւնը՝ սահմանային հարցին առթիւ :

Մինչդեռ, ամէնէն ամարդի խաղերը սարքեցին, տապանաքարը աւելի ամուր կնքելու համար . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾՈՎԱՅԻՆ ԵՒ ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մէկ միլիոն ոսկի ծախք, 1000 պաշտօնեայ

Փորթուկալ վերջին պահուն տեղի տուած ըլլալով, վերջնական համաձայնութիւն գոյացաւ, Սպանիոյ վրայ ծովային եւ ցամաքային հսկողութեան կատարելու համար : Այս գործողութեան առթիւ ծախք նախատեսուած է մէկ միլիոն անգլ. ոսկի, որուն 15 առ հարիւրը պիտի ստանձնէ Մեծն Բրիտանիա : Դարձեալ Մեծն Բրիտանիոյ վրայ կ'իյնայ Փորթուկալի եւ Ֆրանսայի սահմաններուն հսկողութեան ղեկավարութիւնը : Երկու երկիրներուն մէջ ալ քննիչներ պիտի տեղաւորուին, արգիլելու համար զէնքի եւ ռազմամթերքի մաքսանենգութիւնը : Երկու գլխաւոր տեսուչներ պիտի նշանակուին վերահսկողութեան համար, երկուքն ալ Անգլիացի : Լոնտոնի մէջ ընդհանուր քարտուղարութիւն մը պիտի հաստատուի, վարելու համար ամբողջ գործը, ծովու թէ ցամաքի վրայ : Ամբողջ գործին համար անհրաժեշտ կը համարուին հազար պաշտօնեաներ, որոնց 150ը Անգլիացի պիտի ըլլան, — մեծ մասով նախկին ծովային եւ մաքսային պաշտօնեաներ, որոնք պիտի գործեն Փորթուկալի մէջ :

Վերջին լուրերու համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը կը դժկամակի ստանձնել Կասքոնեի ծոցին հսկողութիւնը, շատ փոթորկալից գտնելով այդ ծովը. մանաւանդ որ դրացի պիտի ըլլայ Պասքեան կառավարութեան : Ռուսերը առաջարկած են իրենց յանձնել Փորթուկալի հարաւային ծովափին եւ Ճիպրալթարի միջեւ գտնուած շրջանը, ուր բաղդատաբար մեղմ է ծովը, բայց այստեղ ալ Ֆրանսա կը դժկամակի, քանի որ խորհրդային մարտանաւերը շատ մօտ գտնուելով Մարոքի, կրնան կարմիր քարոզութիւններ կատարել :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Արտակարգ ցոյցեր նացիներու կողմէ

Երկուշաբթի օր Վիէննա հասաւ Ֆոն Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, եւ դիմաւորուեցաւ անհամար բազմութեան մը կողմէ, որուն մէջ մասնաւորապէս աչքի կը զարնէին հիթլէրականները, գերմանացի թէ աւստրիացի : Ասոնք մոլեգնօրէն «կեցցէ՛ Հիթլէր» կ'աղաղակէին եւ ձեռքերը կ'երկարէին ողջոյն տալու համար, առանց նկատի առնելու Աւստրիոյ վարչապետը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ : Հիթլէրական դրօշը կը ծածանէր ամէն կողմ : Կայարանէն մինչեւ հիւրանոց հազարաւոր նացիներ իրար կը հրմշտկէին, ողջունելու համար Գերմանիոյ ներկայացուցիչը : Ֆոն Փափէն, Վիէննայի գերմանական դեսպանը, ի զուր չափաւորութեան յորդոր կը կարդար իր բարեկամներուն : Պաշտօնական շրջանակներ 20,000 կը հաշուեն ցուցարարներուն թիւը. իսկ ականատեսներ պարզ հետաքրքիրներն ալ հաշուելով, 100,000ի, նոյնիսկ 200,000ի կը բարձրացնեն թիւը : Կը թուի թէ 50 — 60,000էն պակաս չէր, ինչ որ մեծ թիւ մը չի կազմեր, բաղդատելով Վիէննայի երկու միլիոն բնակչութեան հետ : Գաւառներէն ալ ներկայացուցիչներ եկած էին, իսկ ցուցարարներուն մեծ մասը կիներ էին :

Պաշտօնական կառքերը հազիւ հեռացած էին, երբ հեծեալ ոստիկանութիւնը սկսաւ բռնի ցրուել ցուցարարները : Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան : Գերման նախարարը երկու օր մնաց Վիէննայի մէջ, կարելի եղածին չափ զգուշանալով երեւալէ, որպէսզի ցոյցերը ծայրայեղութեան չյանգին. մանաւանդ որ Աւստրիոյ Հայրենասիրական Ճակատն ալ հակացոյց մը սարքեց, «կեցցէ՛ Աւստրիա» աղաղակներով :

Աւստրիոյ արտաքին նախարարը սեղան մը սարքեց ի պատիւ գերման հիւրին : Այս առթիւ խօսուած բաժակաճառերուն մէջ, երկու կողմերն ալ ողեկոչեցին 1936 յուլիս 11ի համաձայնութիւնը, որ պիտի օգնէ երկու երկիրներուն սերտ գործակցութեան եւ առկախ հարցերու կարգադրութեան :

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Ֆոն Նէօրաթ Աւստրիոյ վարչապետին հետ խօսած ատեն, անոր ուշադրութեան յանձնած է հետեւեալ երկու խնդիրները, — 1. Խաղաղեցնել Աւստրիան — 2. Լուսաբանել միապետութեան վերահաստատման հարցը : (Տոքթ. Շուշնիկ վերջերս յիշտած էր թէ այս խնդիրը Աւստրիոյ կը վերաբերի. բայց Գերմանիոյ մէջ անհանդուրժելի կը գտնեն Հապսպուրկեան գերդաստանին վերահաստատումը Աւստրիոյ մէջ) :

*** Ցոյցերու ատեն խռովութիւններ ալ ծագեցան, նացիները եւ Աւստրիոյ հայրենասէրները դէմ դիմաց ելած ըլլալով :

Իտալիոյ խստութիւնները Եթովպիոյ մէջ

Մարաջախտ Կրացիանիի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ, անողոք հետապնդումներ կը կատարուին Ատիս Ապէպայի եւ ամբողջ Եթովպիոյ մէջ : Դաւադրութեան բոլոր ծալքերը երեւան հանուած չեն տակաւին :

Հետապօտիչ զօրախումբեր կռիւ մը բռնուեցան Լիճերու շրջանին մէջ (հիւսիսային Եթովպիա) եւ ոչնչացուցին ապստամբ Ռաս Կասսէ Մարիամի գունդը : Ռասը սպաննուեցաւ, իսկ ուրիշ չորս պետեր գերի բռնուելով, անմիջապէս գնդակահարուեցան : Ռաս Կասսէ լուրջ նեղութիւն կը պատճառէր Իտալացիներուն : Ատիս - Ապէպայէն փախչելով, միացած էր Ռաս Տէսթային, հրոսախումբեր կազմելու համար : Ամիսներէ ի վեր բազմաթիւ յարձակումներ կը կատարէր եւ իր սպաննութիւնը մեծ յաղթանակ մը կը համարուի Հռոմի մէջ :

*** Կ'ըսուի թէ մահափորձին վիրաւորներէն Աբունա Կիւրեղի վիճակը ծանրացած է : Իտալական թերթերը կը շարունակեն քրէական ոճիր նկատել դէպքը, եւ ոչ թէ քաղաքական մահափորձ :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Ազգայնական բանակին հրամանատարութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ կառավարական զօրքը Օվիէտօ մտած է : Պաշարուած քաղաքին 5000 պահակները նորէն ետ մղած են 14,000 զինուորներու ահարկու յարձակումը, կիրակի օր : Ճակատամարտը տեւեց երկու օր : Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ քաղաքին պահակազօրքը ամրութիւնները լքելով, տանիքները եւ նկուղները ապաստանած է, կռիւը շարունակելու համար : Կ'ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքոյի ղրկած զօրագունդը յաջողեր է կտրել կառավարական զօրքին հաղորդակ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԹՆՑԷ՛Ք . . .

Ահազանգ մը, այո՛, Հայաստանը սիրողներուն կողմէ ուղղուած Հայաստանի սիրահարներուն :

Կ'արտատպեմ առանց յառաջաբանի .

— «Եթէ հայ գոմինիստներ Ամերիկայի մէջ հայ մանուկներու համար պոլշէւիկեան դպրոցներ բանային, ապազգային կրթութեան մը հիմերը դնելու համար, սակայն եւս դասակարգային պայքարի արտայայտութիւններէն մին պիտի նկատէինք : Սակայն, Հայաստանի օգնութեան նպատակով գոյութիւն առած Հօկն է որ, ազգային նպատակներու շուրջ այս երկրին մէջ համագործակցութեան եւ համերաշխութեան բաղձանք յայտնելով հանդերձ, ժողովուրդին մէջ բաժանումն ու պառակտումն սկսած է մանուկներէն, եւ շատ ցաւալի է որ, Հօկը, որ կրթական ոեւէ է առաքելութիւն չունի արտասահմանի հայութեան մէջ, հայ դպրոցներու աշակերտներուն մէջ ապազգայնացում կը յառաջացնէ : Ասիկա կը պատահի ամէն տեղ, եւ մեզի հասած տեղեկութիւնները կը յայտնեն թէ, հակառակ Հօկի վարիչներուն քաղաքական եւ կուսակցական փրոփականտէ ազատ ըլլալու յայտարարութեանց, համայնավարական սկզբունքներու եւ հաւատալիքներու համաձայն տեղի կ'ունենայ պլաքներու իբրեւ թէ հայացի կրթութիւնը »

«Դաշնակցական մանուկի՞ն» : Ոչ, ո՛չ : «Մի՛ վախնար, հանգիստ եղիր, բաջի ջան » :

Ամերիկայի Ռամկավարներուն պաշտօնաթերթն է որ կ'որոտայ, խմբագրական սիւնակէն : Ըսեմ խորագիրն ալ, — «Բաժանումը մանուկներէն կը սկսի» (Պայքար, 21 յունուար) :

Հատուած մը եւս, նոյնքան համով - հոտով .

— «Ինչո՞ւ համար Հօկն Ամերիկայի մէջ դպրոց կը պահէ՝ եթէ այդ մարմինն հակառակ չէ ազգային կրթութեան, զոր մեր միւս հայ դպրոցները կուտան : Ինչո՞ւ համար Հօկն անբաւական կը նկատէ Ազգային Առաջնորդարանի հսկողութեան տակ բացուած նախակրթարանները : Միթէ Հօկն հակառա՞կ է ազգային դպրոցներու կրթական դրութեան եւ կամ արդեօք Ազգ. Առաջնորդարանի եւ եկեղեցիներու վարչութեան տակ դըրուած ըլլալո՞ւն համար է որ, Հօկն առանձին դպրոց կ'ուզէ պահել : Միթէ հայ դպրոցները, հայ ընտանիքը, Հայոց ազգային հաստատութիւնները յետադիմութեան, ադիտութեան, խաւարի ազդակնե՞ր նկատելուն համար է որ իր առանձին դպրոցը կ'ուզէ ունենալ Հօկը . . .

Ստիպուած ենք մտածել որ, եթէ Հօկը տարուած չըլլար գոմինիզմէ, եթէ ան դրաւուած չըլլար ազգայինը՝ անցեալին եւ ներկային մէջ քամահրելու պոլշէւիկեան մտայնութենէն, եթէ սխալ հասկցուած արդիականութեան եւ արմատական խորհողութեան զոհած չըլլար մեր ազգային գոյութեան եւ անհատականութեան պահպանութեան գերագանց շահն, այդ մարմինը բնաւ ձեռնարկած չէր ըլլար գործի մը, որ աւելի եւս կը խորացնէ մեր ներքին բաժանումն ու պառակտումը » :

Այսօր զոհացէք այս ադանդերով, յետոյ աւելի անուշի՛կ պատառներ ճաշակելու համար :

Ամերիկայի ռամկավար հրետանին ընդհանուր յարձակողականի մը ձեռնարկած է այս միջոցին :

Մարտակոչը ծանօթ է արդէն.

— «Ազգասէրներ բոլոր գաղութներու, միացէք Դաշնակցութեան եւ Արտասահմանի համայնավարութեան դէմ » :

Ուրեմն, հայրենասիրական վսեմ պարտականութիւն մը կատարած կ'ըլլամ, պարբերաբար լուրեր հաղորդելով . . . ճակատէն :

Ահազանգը հնչած է : Արթնցէ՛ք :

ՎԱՀԷ

Անգլիական զինարշաւը եւ Իտալիոյ վրդովումը

Մեծն Բրիտանիոյ ազգ. պաշտպանութեան ծախքերը՝ 1936 — 1937 տարեշրջանին համար, կը կազմեն 188 միլիոն ոսկիի գումար մը՝ մինչդեռ 1913—14ին 77,100,000 ոսկի էր (բանակ, նաւատորմ եւ օդատորմիղ) : 1922 — 23ին ծախքը բարձրացած էր 111 միլիոնի, եւ յաջորդ 12 տարիներու ընթացքին զանազան ելեւէջներ կրելէ յետոյ, 1935 — 36ին յանկարծ հասաւ 136,900,000 ոսկիի : Այս տարուանը բոլոր արդէն, — 188 միլիոն : Իսկ յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին (1937 — 1942) միջին ծախքը պիտի ըլլայ տարեկան 300 միլիոն ոսկի, որուն 220,000,000 ոսկին սովորական աղբիւրներէն պիտի ճարուի, իսկ 80,000,000ը փոխառութեամբ : Կը յիշուի թէ խորհրդարանը արտօնեց 400 միլիոն ոսկի փոխառութիւն կնքելու :

** Իտալիոյ մէջ լուրջ ուշադրութեամբ կը հետեւին Անգլիոյ վերազինման ճիգին : Թերթերը գիտել կուտան թէ Անգլիա վերադառնալով զինեալ խաղաղութեան մեթոտին, մնաց բարով ըսած կ'ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան : Ցետոյ առասպել կը նկատեն այն գիտողութիւնը թէ Անգլիա հարկադրուած է սպառազինուիլ, ժողովրդապետութիւնները պաշտպանելու համար ֆաշականութեան եւ դիկտատուրաններու դէմ :

Լոնտոնի թերթերը պատասխանելով այս հեգնութեանց, կը յիշեցնեն Մուսոլինիի ճառերը՝ «Թնդանօթներու եւ զնդացիրներու գերագոյն գեղեցկութեան» մասին, եւ «ութ միլիոն սուիններու վրայ պատուաստուած ձիթենիի ճիւղը » :

** Հռոմէն կը գրեն թէ հաւանական է որ Մուսոլինի մարտ 10ին Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին առջեւ պարզելով բրիտանական սպառազինութեանց խնդիրը, նոր զոհողութիւն մը պահանջէ ժողովուրդէն :

*** Պ. Կայտա, որ Մուսոլինիի բերանը կը համարուի, իր վերջին խմբագրականին մէջ գիտել կուտայ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա վտանգաւոր խմբակցութիւն մը կը կազմեն Եւրոպայի մէջ : «Միջազգային գործակցութեան համար պատրաստակամութիւն յայտնելով հանդերձ, անոնք լեցուն ատրճանակ մը կը դնեն Ա. Դ. Խորհուրդի սեղանին վրայ : Այսպէս կոչուած խաղաղասէր Անգլիոյ պատմութեան մէջ, երբեք այսքան վճռական կամք արտայայտուած չէր վերազինուելու : Կը հետեւի թէ բրիտանական կառավարութիւնը որոշ թուական մը ունի աչքի առջեւ, իր պատերազմական պատրաստութեանց լրացման համար, իբրեւ թէ անմիջական սպառնալիքի մը վրդովիչ մղձաւանջին տակ գտնուէր » :

Մի՛ մոռնաք յայտարարել տուրքերը

Ինչպէս ամէն տարի, պարտաւոր էք 1936ի եկամուտը յայտնել ձեր շրջանիտուրքերու վարչութեան, ամէնէն ուշը մինչեւ փետրուար 28 (եթէ առեւտրական էք՝ մինչեւ մարտ 31, հաշիւները փակելով դեկտ. 31ին) : Հարցարանները կարելի ճարել քաղաքապետարաններէն : Թերացողները կամ ուշացողները ենթակայ են ծանր պատիժներու :

— • —

ՊԵՐԼԻՆԻ տանտէրներուն յանձարարուեցաւ ոստիկանութեան յանձնել հատ մը՝ իրենց տուներու բանալիներէն : Այս կարգադրութեան շնորհիւ ոստիկանութիւնը պիտի կրնայ ուզած տունը մտնել որ եւ է ատեն, գիշեր թէ ցերեկ :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ»

Բ.

Ձերնովի այս կարեւոր գործին առաջին հատորը ռուսերէնով լոյս տեսաւ 1934ին: Երկրորդ հատորը տակաւին յանձնուած չէ տպագրութեան, բայց Թարգմանիչը հեղինակին արտօնութեամբ այս երկու հատորները միացուցած է մէկ հատորի մէջ, գրաւելով ռուսական յեղափոխութեան այն շրջանը, որ կը սկսի ցարական իշխանութեան տապալումով եւ կը վերջանայ բոլշեւիզմի տիրապետութեամբ:

Ընթերցողը առաջին իսկ տպաւորութեամբ պիտի նկատէ, որ Ձերնովի այս կարեւոր աշխատութիւնը կը կրէ երկու դրոշմ— ընկերբանի եւ քաղաքական գործչի: Ձերնով ընկերբանի մը առարկայականութեամբ կը հաւաքէ իր փաստերը եւ կը վերլուծէ զանոնք բոլոր այն խնդիրներուն վերաբերմամբ — յեղափոխութեան պատճառներ, ցարիզմը, Տուման, բանակին քայքայումը, եւն., որոնց հետ ինք անձնապէս կապուած չէ: Այստեղ ընկերբան-պատմաբանն է, որ կը խօսի: Բայց այն բոլոր կէտերուն մէջ — որոնք կը գրաւեն գրքին կարեւոր մասը, ինչպէս Ժամանակաւոր Կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը, սովետներու եւ նոյն կառավարութեան յարաբերութիւնները, եւ յեղափոխութենէն անմիջապէս յետոյ Ռուսիոյ մէջ երեւան եկած քաղաքական-տնտեսական կացութիւնը եւն. արդէն կը զգաս որ քաղաքական գործիչ Ձերնովն է, որ կը խօսի արդարացնելու եւ պաշտպանելու որոշ դատ մը, որ իրն է, այն է՝ իր եւ իր կուսակիցներու տեսակէտները ճգնաժամային շրջանի մը մէջ: Այս ենթակայական տարրէն չէ կրցած խուսափիլ Ձերնով, ինչպէս չեն կրցած խուսափիլ միւսները— Միլիւկով, Կերենսկի եւ Թրոցքի, եւ անոնցմէ ոչ մէկն կրնայ աւելի առարկայականութեամբ մը պարծենալ: Անձնական այդ տարրը անխուսափելիօրէն կուգայ գրչին տակ ամէն անոնց, որոնք անձնապէս կապուած են խնդրոյ առարկայ դէպքերուն: Անկարելի է պահանջել այդպիսի հեղինակներէ դուրս գալ իրենց անձնականութենէն, եւ վերէն, ուրիշի մը ակնոցով դիտել իրենք զիրենք: Գերբնական բան մը պիտի լինէր այդ զոր ոչ մէկ մարդկային էակ կրնայ իրաւամբ պահանջել: Բացարձակ առարկայականութիւն կարելի չէ փնտռել նոյն իսկ անոնց մօտ, որոնք խնդրոյ առարկայ ժամանակին մէջ կ'ապրին: Կ'ընդունինք որ անձնական, ենթակայական տարրը որոշ չափով կը տկարացնէ հեղինակութեան մը պատմական արժէքը, բայց ընդունելու է նաեւ որ այդ անձնական տարրն ալ ունի իր արժէքը դէպքերը դիտելու այն մթնոլորտին, հոգեբանական մթնոլորտին մէջ, որուն մէջ անոնք տեղի կ'ունենային: Եւ երբ մենք սկիզբէն ծանօթ ենք այդ իրողութեան, արդէն պաշտպանուած պէտք է զգանք վտանգին դէմ, որուն կրնայինք ենթարկուիլ այլապէս: Այս ամէնը աչքի առջեւ ունենալով, ապահով կրնանք ըսել թէ Ձերնով գեղեցիկ ծառայութիւն մը, նպաստ մը ընծայած է ամէն անոնց, որոնք կ'ուզեն հասկնալ նշանակութիւնը ընկերային մեծ երեւոյթի մը, որ ռուսական յեղափոխութիւնն է: Ան ոչ միայն ծանօթ է իր նիւթին, այլ եւ վարպետ մըն է անոր մշակման արուեստին: Դէպքերն ու դէմքերը անոր գրչին ներքեւ կը ստանան կենդանութիւն մը, որ կը բացակայի շատ մը ուրիշ գրիչներու քով:

Ինծ ծանօթ հեղինակներէն ոչ մէկը այնքան ուժեղ ու պարզ կերպով ներկայացուցած է ցարական կարգուսարքի մեքենային քայքայուած ու վերջնական խորտակումը, որքան Ձերնով, թէեւ ան նոր մեկնաբանութիւն մը չի տար անոնց պատճառներուն, դէպքերուն եւ դէմքերուն: Մանրամասնութեանց մէջ կարելի չէ մտնել երեւան բերելու ցարի եւ ցարուհիի դիմանկարը, ապա՝ անոնց չար ոգիին՝ Ռասպուտինի այլանդակ պատկերը: Ձերնով կը հերքէ այն տեսակէտը թէ ցարուհին կ'ուզէր մատնել Ռուսիան յօգուտ Գերմանիոյ: Ցարուհին մտահոգ էր միայն Նիկոլա Բ.ի գահին պահպանումով: Կը հերքէ նաեւ այն զրոյցները, որոնք երբեմն այնքան շատ կը կրկնուէին ցարուհիին եւ Ռասպուտինի մտերմական յարաբերութեանց մասին: Գալով Ռասպուտինի՝ կը ժխտէ այն կարծիքը թէ ան պետական քաղաքականութիւն մը կը մշակէր վարագոյրին ետեւ, եւ այս պատճառով էր որ ան ցարուհիին վրայ ազդելով կը տապալէր այս կամ այն նախարարը, եւ անոնց տեղ դնել կուտար ուրիշներ: Ռասպուտին, կ'ըսէ Ձերնով, հետաքրքրուած էր միմիայն իր անձով: Եւ իր ազդեցութիւնը կը գործածէր ցարուհիին մօտ ի նպաստ իր բարեկամներուն եւ ընդդէմ իր թշնամիներուն: Ազգէ անդին Ռասպուտին չէր կրնար մտածել: Բայց, Ձերնով, կարծես հակասութեան մը մէջ կ'իյնայ չէշտելով թէ Ռասպուտին կը ջանար առանձին հաշտութիւն մը յառաջ բերել Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: Արդեօք այս բարձր քաղաքականութիւնն ալ Ռասպուտինէ կը թելադրուէր այն վախէն թէ պատերազմի շարունակութիւնը կը սպառնար իր անձնական դիրքին: Ձերնով չի ծանրանար այդ կէտին վրայ, բայց ան կասկած կը հրաւիրէ Ռասպուտինի տարբեր շարժառիթներու վրայ՝ զայն զուրկ հռչակելով բարոյական ամէն սկզբունքէ ու հասկացողութենէ:

Ձերնով գերազանցած է ինքզինքը Միլիւկովի եւ Կերենսկիի պատկերները գծելու ժամանակ, որքան ալ որ անձնական տրամադրութեանց երանգ մը չպարզի նման փռուած տեսնուի այդ դիմանկարներուն վրայ: Թրոցքին ալ փորձուեր է նկարել Միլիւկովն ու Կերենսկին, ինչպէս եւ Կամենեւ, Զինովիեւ եւ ուրիշներ, բայց Թրոցքին համբերութիւն չունի նման աշխատանքի համար, գրչի մէկ երկու թեք հարուածով կ'ամբողջացնէ իր ուրուագծերը կամ ծաղրանկարները: Ձերնով աւելի կարեւորութիւն կուտայ: Թրոցքին դէմքեր նկարելու մէջ նկարիչ Ձերնովի մօտ պարզ ծաղրանկարիչ մը կ'երեւի: Այս կարեւորութիւնը հաւանաբար յառաջ կուգայ այն իրողութենէն, որ Թրոցքի աւելի արժէք կ'ընծայէ դէպքերուն քան դէմքերուն, մինչ Ձերնով չի կրնար անտեսել դէպքերուն հետ սերտ կապ ունեցող դէմքերը, որոնք կը ներկայացնեն մարդկային տարրը ընկերային շարժումներուն մէջ: Այդպէսով կարելի է բացատրել այն հոգածութիւնը, զոր Ձերնով ցոյց տուած է Նիկոլա ցարը, Տումայի մինչեւ նախագահը՝ Ռօտզիանկօն, Միլիւկովը եւ Կերենսկին նկարագրելու ժամանակ — դէմքերու նկարագրութեան մէջ, մանաւանդ վերջին երկուքի պարագային: Ցատկութիւնները, զորս Ձերնով կը վերագրէ Միլիւկովի եւ Կերենսկիի, աւելի կ'ուժեղնան այն հաւագրութեան մէջ, որ իրապէս կենդանի նկարի մը տպաւորութիւնը կը թողու ընթերցողին վրայ:

ԱՐՄԷՆ ՊԱՐՏԻԶԵԱՆ

ԳԱՐՇԵԼԻ ՍՈՒՏԸ

— . —

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը կը հրատարակենք տեղի տալով հեղինակին մասնաւոր խնդրանքին, այլապէս որ եւ է պատասխանի անարժան է այն զզուելի յերիւրանքը զոր երեք տարի առաջ մէջտեղ նետեց Մշեցի խմբապետը, ուրիշին վնասելու մտադրութեամբ, սակայն իրականին մէջ ցեխին մէջ գլորելով իր անցեալը եւ զինուորի պատիւը:

Հայ ժողովուրդի պատմութեան, յեղափոխութեան եւ խղճիս առջեւ հանդիման ըլլալու համար, պարտք կը համարիմ յայտնել թէ խմբապետ Սմբատի եւ կարգ մը թերթերու «յայտնութիւնները» Գէորգ Չաւուշի եղերական մահուան առթիւ տօտը խեղաթիւրումն են պատմութեան եւ միեւնոյն ատեն նախատինք մը անզուգական Գէորգ Չաւուշի յիշատակին:

Մշեցի Սմբատ, նախկին Ֆէտայի խմբապետներէն, իր յուշերուն մէջ կը գրէ, թէ Գէորգ Չաւուշ սպաննուած է Ռուբէնի կողմէ, կռնակէն, Սուլուխի կռիւին մէջ: Սոյն չինծու տեղեկութիւնները երեք տարիէ ի վեր շրջան կ'ընեն բերնէ բերան եւ թերթէ թերթ, բայց ալ չափը անցաւ: Ցարդ լռեցի հաւատալով թէ Սմբատ վերջապէս դարձի կուգայ խղճի խայթէն: Աւաղ, սխալեցայ ու պարտք կը զգամ միանգամ ընդմիշտ յայտարարել ճշմարտութիւնը, թէ Ռուբէնը պաշտպանութեան չի կարօտիր այս հարցին մէջ:

Դէպքէն երեսուն տարի է անցած, մարդիկ չարակամօրէն, արեւի պէս յստակ եղելութիւնը կ'ուզեն աղաւաղել, սեւցնել պատմութիւնը եւ մուր քսել երէկի կուռքերուն: Իբրեւ Հայ յեղափոխութեան համեստ մէկ զինուորը, ես ալ բաժին ունեցած եմ Սուլուխի պատմական կռիւին մէջ, եւ հոգիս կ'ընդվզի ի տես այն վատութեան որով մարդիկ կ'ուզեն նսեմացնել յեղափոխութիւնը եւ այն շրջանի գործիչները:

1907ին էր, Սուլուխի մէջ Ֆէտայիները կռիւի բռնուեցան կառավարական զօրքին եւ Քիւրտերու հետ: Գիւղը պաշարուեցաւ: Կիները եւ մանուկները հեռացուած էին գիւղէն:

Ֆէտայիները եւ տեղացի զինուած ուժերը հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուին:

Կռիւը կը ղեկավարէին Գէորգ եւ Ռուբէն:

Գէորգ Չաւուշ, Զրօ եւ Մուշէ հետ Քուչուկի տանիք դիրքին մէջ, գիւղին մէկ ծայրն էր, իսկ Ռուբէն մէկ ուրիշ ծայրը, Ռէս Ումրէի տունը:

Կռիւը տաք էր եւ յամառ: Թուրք զինուորները երկար մաքառելէ յետոյ յաջողեցան մտնել գիւղին մէջ: Ռուբէն իր տղաներով՝ Սէյտօ Պօղոս, Ցրօնքցիներ Էլօ եւ Մխիթար, հակայարձակումի դիմեց: Փողոցին մէջ դիրկընդխառն կռիւ մղեցին Թուրք զինուորներուն հետ: Կռուի այդ օրհասական վայրկեանին Գէորգ Չաւուշ ծանր ժամեր կ'ապրէր գիւղի միւս ծայրին: Սէյտօ Պօղոս տեսնելով որ կարեւոր ուժեր կեդրոնացած են Գէորգի դիրքին վրայ, կ'ըսէ Ռուբէնին.

— «Երեւի Գէորգ զարնուած է, որ զօրքերը այդքան կ'առաջանան»: Ռուբէնի կարգադրութեամբ Ցրօնքցի Էլօ կ'երթայ Գէորգի մօտ հասկնալու իրողութիւնը: Էլօ կը վերադառնայ եւ կը յայտնէ թէ Գէորգ վիրաւորուած է:

Գէորգի հրացանը կռուի տաք ժամին կ'աւրուի, թշնամին արագօրէն կ'առաջանայ, չար գնդակ մը կը ծակէ Գէորգ Չաւուշի կուրծքը: Եւ Գէորգ կ'իյնայ վիրաւոր:

Սուլուխի կռուէն տարիներ վերջ ծագեցաւ այս հէքեաթը, թէ Ռուբէն զարկաւ Գէորգը: Ի՞նչպէս սակայն, երբ Գէորգ եւ Ռուբէն տարբեր դիրքերու մէջ էին ու իրարմէ հեռու, Ռուբէն փողոցի մէջ կը կռուէր Թուրքերուն դէմ, երբ միւս դիրքին մէջ կը վիրաւորուէր Գէորգ: ՍՈՒՏ ԵՒ ԶԱԶՐԵԼԻ ՍՈՒՏ Է: ՌՈՒԲԷՆ ՉԶԱՐԿԱՒ ԵՒ ՉԷՐ ԿՐՆԱՐ ԶԱՐՆԵԼ ԳԷՈՐԳԸ: Ի՞նչ հրէշ պէտք է ըլլայ մարդ, օրհասական այն վայրկեանին, երբ թշնամին կը սպառնայ ոչնչացնել Ֆէտայիները եւ գիւղացիները, երբ հաշուած են վայրկեանները բոլորիս, ընկեր մը սպաննէ իր ընկերը: Ինչո՞ւ եւ ի՞նչ բանի համար: Ընդունա՞կ էին Անդրանիկները, Գուրգէնները, Սեպուհները եւ ուրիշ հազարաւորներ այդպիսի անարգ քայլի: Ոչ, հազար անգամ ոչ: Կեղծիքը, կիրքը կը խօսի մարդոց մէջ, երբ ստոր զրպարտութեամբ կ'ուզեն սեւցնել Սասնոյ յեղափոխականները եւ անոր առաջնորդ Ռուբէնը:

Ռուբէն չէ կատարած այդ եղբայրասպանութիւնը եւ չէր կրնար ընել: Վրիժառու Ֆէտային տեղն ու տեղը, իր արժանի պատիժը կուտար այդպիսի ընկերասպաններուն:

Կը յայտարարեմ, կը վկայեմ իբրեւ մասնակից եւ վկայ այդ կռուին, որ ՎԵՐԷՆ ՎԱՐ ՍՈՒՏ Է եւ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒԲԷՆԻՆ ՎԵՐԱԳՐՈՒԱԾԸ: Սմբատը ներկայ չէր այդ կռուին, ո՞րտեղէն հանեց այդ պատմութիւնը: Իբրեւ թէ Ղասըմ բէկն է ըսեր: Աքանչելի՜ վկայութիւն: Ղասըմ բէկ ալ չէ մասնակցած այդ կռուին, ներկայ իսկ չէ եղած, թերեւս յետագային հնարած է այդ պատմութիւնը արդարացնելու համար իր զազրելի ոճիրը՝ Զաւէնի, Սէյտօ Պօղոսի եւ Զնդոյի սպանութիւնը:

Սմբատ եթէ տարիներ առաջ գիտէր այդ պատմութիւնը,—իր յուշերկովը կային որ գիտէր,— ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս համաձայնեցաւ անկէ ետք նորէն աշխատիլ Ռուբէնի հետ: Յեղափոխականի, մարդու ի՞նչ բարոյական էր, գիտնալ Ռուբէնի «ոճրագործութիւնը» եւ շարունակել աշխատակցիլ անոր:

Ռուբէն Սասունի գործիչն էր, ի՞նչպէս Սմբատ եւ միւս զինուորները իրեն ենթարկուեցան, ի՞նչպէս շարունակեցին միասին գործել Ռուբէնի հետ Տարօն-Տուրուբերանի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ:

Ձէ՞ն հաւատար այն ժամանակ այդ ստոր զրոյցին, մանաւանդ որ խնդիրը քննուեցաւ իրաւասու մարմիններու կողմէ: Եթէ մեղաւոր էր Ռուբէնը, ի՞նչպէս Սմբատները, Անդրանիկները, Մուրատները, Սեպուհները մնացին այն ժամանակ Դաշնակցութեան մէջ, ի՞նչպէս հանդուրժեցին Ռուբէնին: Այն ժամանա՞կ անկեղծ էին թէ հիմա:

Ինչո՞ւ աղարտուեցաւ յեղափոխականի բարոյականը, ինչո՞ւ փոխուեցաւ Սմբատի հոգին: «Խղճի խա՞յթը» խօսեցաւ, սակայն ինչո՞ւ հիմա, երբ երկիրը մեր ձեռքէն ելաւ, երբ յեղափոխական աշխատանքը դադրած է Աւետեաց Երկրի մէջ, երբ պատասխանատուութեան զգացումը դարձած է պարապ խօսք: Տարիներ առաջ, ես Սմբատին, տունիս մէջ, քանի մը ընկերներու ներկայութեամբ կ'ըսէի.— «Ինչո՞ւ այդպիսի սուտ պատմութիւններ կը գրէք իր յուշերուն մէջ»: Սմբատ պատասխանեց.

— «ԵՍ ԱՅԴ ՁԵՄ ՈՒԶԱԾ ԸՍԵԼ, ՅՈՒՇԵՐՈՒ ԳՐՈՂՆԵՐՆ ԵՆ ԸՐԱԾ: Ըսած էի որ զրոյցներ կային, կ'ըսէին ժամանակին թէ Գէորգը սպաննուած է իր ընկերներու կողմէ, կուտային Ռուբէնի, Զրօի, Մուշէի, Սէյտօ Պօղոսի անունները»:

Հայրենակից Սմբատ, ո՞րն է ճիշդը քու ըսածներուդ, ա՞յն որ ըսիր իմ տունիս մէջ, թէ այն որ գրած ես յուշերուդ մէջ: Խօսէ ճշմարտութիւնը: Դուն եւ Ռուբէն մահկանացուներ էք, կ'երթաք, կը մնայ պատմութիւնը: Արդեօք անձնական կիրքը աւելի՞ բարձր է քան խնկելի յիշատակը հերոսներու, անմոռանալի յեղափոխութեան, անզուգական Գէորգ Չաւուշի: Եղիր արդար եւ անկողմնակալ, մէկ ոտքդ գերեզմանին կը նայի, թող պատմութիւնը եւ վաղուան սերունդը ցաւով չյիշեն անունդ:

ՏԻԳՐԱՆ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Վերքի մը սեւ [illegible]

— . —

Կը յիշէ՞ս, սիրելի Վահէ, տակաւին առաջ կը գրէի թէ՝ խորութիւն չդնելով նիւթերուս մէջ, պարբերաբար լուրեր պիտի տամ «Յառաջ»ի՝ հիւղակներէն, տուներէն, սրճարաններէն, գործարաններէն, հանքերէն եւ հիւանդանոցներէն:

Անշուշտ կարդացիր թղթատար աղանիիս հետ ղրկած գիրս: Ահա ուրիշ մը անոր չափ ուշադրաւ, եւ անկէ աւելի բարախուռն:

Երէկ առաւօտ, այս անժպիտ, այս ցուրտ քաղաքի բացառիկ օդէն օգտուելով՝ փորձեցի քիչ մը արեւ փնտռել: Վերջապէս, վերարկուիս մէջ լաւ մը փաթթուած՝ սկսայ քալել դէպի այն կողմը, ուր արեւը պարէն վերադարձող աղջկան մը պէս տժգոյն, ատեն ատեն իր ներկուած այտերը կը ցուցնէր ու կը պահէր: Որքան քալեցի չեմ գիտեր: Ցանկարծ կեցեր եմ աչքերս թերթիս: Ու այդպէս երկար պիտի մնայի եթէ՝ «Ով Մեծասքանչ»էն խօսք մը ականջս չհասնէր.

— Քալէ՛, մանչս:

— Ժը վիէն, մամա:

Սթափեցայ: Ահա սեւ աչքերով, սեւ մազերով, խնձորի նման կարմիր այտերով տղեկ մը մօրը ձեռքէն բռնած՝ եկան ու անցան քովէս: Հազիւ քանի մը քայլ ու մտան հիւղակի մը դռնէն ներս:

Հիմա, կ'ուզէ՞ս որ նկարագրեմ այդ հիւղակը: Քաջ գիտնալով, որ կեանքդ ու հեւքդ այդպիսի նկարներու համար կը զոհես, փորձեմ տալ պատկերը:

Ճամբուն հետ հաւասար սեւ մը Անձրեւէն սեւցած տախտակէ պատեր: Պարտէզ մը տան ետեւի կողմը: Քիչ մը քաջութիւն, սիրելիս, ու մտնենք այդ հիւղակի սեմէն ներս:

Ճիշդ դրան ետեւ, տան հայրը ձեռքենայի մը առջեւ նստած հագուստ կը կարէ: Անդին, վառարանի մը վրայ կերակուր կ'եփի: Քիչ մը ետեւ անկիւնը, ննջարանն է: Անկողնին քով մաքուր սեղան մը, որուն վրայ պնակները շարուած են, անշուշտ ճաշ շարան պէտք է հաշուել: Բայց չմոռնանք, տան մայրը ինչեր չէ հիւսած ինչե՛ր չէ շարած այդ տախտակէ պատերուն վրայ: Հայկական ձեռագործներ, մէկը միւսէն գեղեցիկ եւ մաքուր: Հակառակ հիւղակ անունին կը հիմնաս: Պատկերը, որ տեղացիի մը համեստ տունէն չի տարբերիր, համակեց զիս: Ես ուրախութենէս կը հարցնեմ.

— Գո՞հ էք ձեր կեանքէն, տիկին:

— Ուզենք չուզենք:

— Այո, շատ հպարտ եմ հայրենակիցներուս տան ճաշակին եւ մաքրութեան համար:

— Դեռ այս ոչինչ է: Երբ օր մը հայրենիք երթալու բախտն ունենանք, այն ատեն է որ Հայուն ինչ եւ ինչ ըլլալը պիտի ցուցնենք օտարներուն:

Ի՞նչ ըսիր այս խօսքերուն, սիրելիս: Սիրտդ չուռեցա՞ւ: Երակներուդ մէջ արտակարգ ուժ մը չզգացի՞ր: Ես ալ: Բայց լսէ, դեռ չլմնցաւ: Ճիշդ հիմա է որ մատս պիտի դնեմ վէրքին վրայ:

Տան մայրը, համեստ տանտիկին մը, կը խօսի տղեկին հետ.

— Շուտ ըրէ, դպրոցին ժամանակը կը մօտենայ, մանչս:

— Ժը սէ, մամա:

—Հայտէ չոնուղըմ, էֆոլըն վագթի կէլիյօր, պրագ օնլարը...

Ա՜խ այս վերջինը, սիրելի Վահէ, կարծես գլխուս դաշոյն մը մխեցին, չափ ցաւ ազդեց: Կատղեցայ: Եթէ տան տէրը բարեկամս ըլլար, հաւատա, ինչե՛ր պիտի չընէի: Բայց ինչ ընեմ, անծանօթի մը վայել ընթացքով մէկ կողմ դնելով՝ հարցուցի.

— Պարոն, աւելի լաւ չըլլա՞ր որ հայերէն խօսիք: Կ'երեւի թէ մոռցաք...

— Աֆ էտերսըն, միւսիւ, պէնիմ թիւրքճէ զոնուշտուրմը պաքմա, պէնիմ Հայ օղլի Հայ ըմ, վէ չոնուղըմ հայ էվլատի:

Դառնութեան փոթորիկ մը անցաւ այդ հիւղակին մէջէն: Տեսայ որ տան հօր աչքերը կը թրջին: Կը զգար մայրենի լեզուին արժէքը:

Հիմա թոյլ կուտա՞ս, սիրելի Վահէ, որ խօսք մըն ալ ես աւելցնեմ:

Ով որ կ'աշխատի փճացնել այս վէրքը — Թրքախօսութիւն — որ տզրուկի մը պէս փակած է մեր առողջ մարմնին, յեղափոխութիւն կատարած կ'ըլլայ:

Մայրենի լեզու, մայրենի լեզու — կա՞յ արդեօք բան մը այս աշխարհի վրայ որ ըլլայ քեզի չափ քաղցր, ու քեզմէ աւելի նուիրական:

ՊԱՐՄԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Համաժողովը «քրիստոնեայ» բնակչութիւն ըսելով նկատի ունէր Պուլկարները, Յոյները, Սերպերը, եւ ոչ մէկը Հայերու մասին չէր մտածեր, քանի որ Հայերու վիճակը, ինչպէս ըսուեցաւ վերը, առանձնայատուկ էր, իբրեւ «հաւատարիմ ցեղ»: Համաժողովի նիստերէն մէկուն ատեն յանկարծ ներս մտաւ մեծ-եպարքոս Միտհատ փաշան եւ հաղորդեց որ վեհափառ սուլթանը հիմա ստորագրեց սահմանադրութիւնը որ կը հաւասարեցնէր երկրի բոլոր քաղաքացիները: Համաժողովին ոչինչ կը մնար եթէ ոչ յայտնել շնորհակալութիւն եւ այլեւս աւելորդ համարել ժողովին աշխատանքները: Այս բոլորը սակայն սուտ ելան և շուտով ծագեցաւ պատերազմ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ իբր թէ ազատագրելու համար Պուլկարները, սակայն դէպքերը եւ պատերազմի ընթացքը ցոյց տուին, որ Պուլկարները միայն պատրուակ էին, իսկ Ռուսաստանի ուղղակի նպատակն էր գրաւել Կ. Պոլիսը եւ յառաջանալ դէպի Միջերկրական: Ռուսական բանակները յաջողութեամբ կը յառաջանային, բայց Փլեվնայի անկումէն յետոյ, Անգլիան սկսաւ պահանջել Բ. Դուռէն անմիջապէս ստորագրել խաղաղութիւն Ռուսիոյ հետ, հակառակ պարագային՝ Ռուսերը Պոլիս պիտի երթային: Սուլթանը շատ լաւ կը հասկնար թէ Անգլիա պիտի չձգէր որ Ռուսաստանը իջնէ Միջերկրական եւ այդ պատճառով չաճապարեց հաշտութիւն կնքել, որպէսզի Անգլիա հարկադրուի գործնապէս ելլել Ռուսիոյ դէմ: Ռուսերը կը յառաջանային ու կը յառաջանային: Այդ բոլորը վերջացաւ անով որ Անգլիացիները կեցուցին Ռուսերը եւ պատերազմը Սան-Սթեֆանոյի դաշնագրով...»:

Նուաճողական այդ պատերազմին մէջ, բախտը Պուլկարիային տուաւ անկախութիւն: Ռուսերն ուրիշ առիթ պիտի չունենային յարձակելու Թուրքիոյ վրայ. Սակայն նոյն Թուրքիան իր հողամասով մնաց խոչընդոտ Ռուսաստանի համար: Միջերկրականի ափերը իջնելը չյաջողեցաւ: Պատերազմը չմօտեցուց Ռուսաստանը Կ. Պոլսոյ եւ ահա այդ ժամանակ է, որ Ռուսերը յիշեցին միւս քրիստոնեաները, քանի որ Պուլկարներու անունով սկսած խաղը արդէն վերջացած էր:

Ռուս կառավարութիւնը սկսաւ որոնել միջոցներ օգտագործելու Թրքահայերը, մանաւանդ որ, Դաշնակներու աշխատանքը Կովկասի մէջ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէր իրեն: Նպատակն էր ստեղծել սադրանքներ Թուրքիոյ մէջ, միեւնոյն ժամանակ Դաշնակներու աշխատանքը վարել ուրիշ ճամբով, համաձայն իրենց՝ ռուսական կառավարութեան մտադրութիւններու: Այդ տեսակէտէն Դաշնակցութիւնը, կը ներկայանայ միակ յեղափոխական եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը Ռուսաստանի նախկին հողամասին վրայ, որ ինկաւ ցարական կառավարութեան կարծը, հաստատելով աշխոյժ գործակցութիւն՝ վերջիններս հետ Թուրքիոյ մէջ: Մինչեւ Դաշնակցութեան երեւան գալը Թուրքիոյ մէջ, ոչ մէկ բան խանգարած էր Հայերու խաղաղ համակեցութիւնը Թուրքերուն հետ: Ամբողջ առեւտուրը, արհեստական արտադրութիւնը, այսինքն երկրին ամբողջ տնտեսական կեանքը կը գտնուէր Հայերու ձեռքը: Իմ խօսակցիս յայտարարութեամբ, Թուրքիոյ մէջ երբեք չէ եղած կառավարութիւն մը, ուր Հայերը իրենց մասնակցութիւնը բերած չըլլային: Անոնք յաճախ եղած են ամենապատասխանատու դիրքերու վրայ, երբեմն մինչեւ իսկ արտաքին նախարարութեան գլուխը:

Ես պիտի ուզէի որ ընթերցողը մոլորանքի մէջ չիյնար, նկատի առնելով դատումս Դաշնակցութեան մասին, իբրեւ անդամ Ռուսաստանի ընկերվարական կուսակցութիւններու, ուրեմն մէկ կողմէ գործելով յանուն Բ. Միջազգայնականի եւ միւս կողմէ գործնապէս օժանդակելով ցարական Ռուսիոյ քաղաքականութեան Թուրքիոյ մէջ: Հայկական քաղաքական երկուութեան բնոյթի վրայ ես կանգ առի, ոչ թէ Հայերը մեղադրելու, այլ ցոյց տալու համար թէ այդ երկուութիւնը լաւագոյն կերպով կ'ապացուցանէ ճշտութիւնը իմ այն կարծիքիս՝ թէ բոլոր հայկական կուսակցութիւնները, մէջն ըլլալով նաեւ Դաշնակցութիւնը, եղած են եւ կը մնան խորապէս ազգային հայկական կուսակցութիւններ: Դաշնակները ընկերվարական կուսակցութիւններու հետ էին, ցորչափ այդ կուսակցութիւնները պետութեան դաշնակցային (ֆէտէրաթիվ) կառուցման մէջ չտեսան հակայեղափոխութիւն՝ ցարական կառավարութեան հետ, որ անշուշտ Հայերուն խոստացած էր շատ բաներ Հայերու սրտին խօսող Թուրքիոյ մասին: Դաշնակներուն, իբրեւ Հայ ազգայնականներու հաշւոյն այդ կուպար:

1878ին պուլկարական խնդրով վերջացնելով պատերազմը, Ռուսաստան չստացաւ սպասուած արդիւնքը, ինչպէս ըսինք արդէն. ան իր ուշադրութիւնը դարձուց Հայերու վրայ եւ Թրքահայերու արթնացման գործին համար Դաշնակները չխնայեցին իրենց ուժը: Միանգամայն պարզ կը դառնայ, որ Ռուսաստանի մրցակցութիւնը խելայարօրէն նոր եւ նոր նուաճումներ կատարելու, իջնելու տաք ծովերը եւ Հնդկաստան, եւ Անգլիոյ պատնէշ կանգնիլը ռուսական աշխարհակալութեան դէմ մէկ կողմէ եւ Դաշնակներու աշխատանքը միւս կողմէ, արհեստականօրէն ստեղծեցին Թուրքիոյ մէջ «հայկական հարցը»: Եթէ Ռուսերը Թուրքիոյ մէջ գտան Հայերը, շարունակելու համար իրենց սադրանքները, Անգլիա եւս չմնաց անգործ: Լաւ ըմբռնելով Ռուսաստանի ձգտումները, Անգլիա որոշեց մէկ անգամ ընդ միշտ Միջերկրական ծովուն առջեւ դնել մնայուն պահակ մը եւ այդ նպատակով լորտ Պիկընսֆիլտ Պերլինի դաշնագրին համաձայն գրաւեց Կիպրոս կղզին: Ահա առաջին կը սկսի այսպէս կոչուած աւանդական անգլօ-թրքական բարեկամութիւնը, չունենալով ուրիշ նպատակ, թէ ոչ արգիլել Ռուսերու առաջխաղացումը դէպի տաք ջուրերը, որ կարծես վերջին ժամանակներս սկսած է նորէն կենդանանալ: Ռուսերը չյաջողեցան, լրջօրէն սկսան զբաղիլ Հայերով եւ ինչպէս ցոյց տուին արդիւնքները, յոյս ունէին հայկական ուժերուն եւ արեան կոթնած քալել մինչեւ Միջերկրականի ափերը:

ԹԱՄՊԻՑ ԵԼԵԿԽՈՍԻ

(7)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

ՎԻԷՆՆԱ, 15 փետրուար

Միջազգային քաղաքականութեան մէջ շունչ առնելու նման բան մը, երեւոյթ մը կը տեսնուի: Արտաքին յարաբերութիւններու վարիչները եւ երեք պետութիւններու պետական մարդիկը — Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ — իրարու ետեւէ իրենց մտածումը բացատրեցին աշխարհաղղորդ խնդիրներուն եւ անոնց լուծումին հնարաւորութիւններուն վրայ: Իրաւ է որ այս ցոյցերէն ոչ մին վճռական փոփոխութիւններ առաջ չբերաւ, բայց եւրոպական ուժերուն ծայրամասին վրայ, այսինքն Պալքանի մէջ եւ ուրիշ փոքր երկիրներու մէջ հետզհետէ մեծերուն այս վարմունքին հետեւանքով, խաղաղասիրական բաներ մը կը գտնան: Այսպէս, Հարաւային Արեւելքի մէջ Թուրքիա եւ Պուլկարիա նոր մղում մը կուտան իրենց քաղաքականութեան: Եւրոպայի հիւսիսակողմը Ֆինլանտա եւ Մոսկուա մէկ կողմէն, միւս կողմէն ալ Շուէտ-Նորվեկիա, Դանիա մեծ գործունէութեան մէջ են: Դիւանագէտներու անխոնջ խումբը գործի սկսած է կրկին եռանդով: Անոնց հիւսած թելերուն ետեւէն երկաթը իրաւ է թէ շատ ուղիղ չէ եւ թելերն ալ յայտնի չեն արդէն, բայց մարդկութեան տրամադրութիւնը, համաշխարհային հաւասարակշռութեան ծարաւահիւծ ցանկութիւնը անպայման պիտի յանգին այդ թելերէն յօրինել խաղաղութեան դրօշ մը: Ու մէկը, երբ այսօր թօթափէ պահ մը իր կանխակալ կարծիքները եւ չարակամութիւնը կամ յոռետեսութիւնը, եւ ականջ կախէ ընդհանուր աշխարհէն վեր բարձրացող աղաղակներուն, պիտի կրնայ լսել եւ զանց չընել խաղաղութեան ցանկութեան [illegible]: Պիսմարք օր մը իր [illegible] գրեց թէ, երբ մարդ իր նպատակին ու ճամբան այլ եւս աչքէն հեռացնէ կամ կորսնցնէ, անելին մէջէն դուրս գալու համար մէկ դարման կայ միայն — բարի ու անկեղծ ըլլալ, ամէն օր աւելի, եւ վստահ եղիր որ վախճանը արդէն բարի կ՚ըլլայ: Այսպիսի խորհուրդի մը անխոտոր հետեւողութիւնը պատմութեան մէջ ո՛չ մէկ ատեն այնքան անհրաժեշտ դարձած է որքան հիմա մեր օրերուն:

Աշխարհը կը փոխուի — թերեւս չենք գիտեր, չենք նշմարեր թէ ո՛րքան: Ասիկա ճիշդ է ամէն մարդերու համար, ընկերային, տնտեսական եւ մշակութային, միանգամայն արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով: Մեծ օրինակ մը ահա այսպիսի փոփոխութեան — Բրիտանական համաշխարհային պետութեան նոր հիմնական կազմակերպութիւնը: Միլիոնաւոր Հնդիկ բնիկներ, փարիաներ եւ կիներ, արտօնուեցան քայլ առնել դէպի քուէատուփերը: Երեւակայեցէ՛ք, թէ ինչ անհաւատալի փոփոխութիւն է ասիկա հանդէպ երբեմնի Արեւելեան Հնդկաց Ընկերութեան, որ Հնդիկները կը գործածէր իբրեւ պարզ առարկայ, նոյն իսկ բաղդատմամբ Վիքթորիական ժամանակի երկրածաւալ կեդրոնացումի ոգիին:

Եգիպտոս այսօր գործնականապէս ազատ է եւ անկախ — բնիկը ժամանեց հուսկ ուրեմն ա՛յն խոչելին՝ որուն համար Արաբի փաշա մարտնչեցաւ եւ Զաղլուլ տարագրուեցաւ: Զինուորականպետութիւն միայն ճանչցուած Ճափոն սահմանադրական կեանքին ամէնէն արդիական խնդիրներով կը մաքառի եւ տնտեսական վարդապետութեան նորանոր մէթոտներով կը հանդերձուի համաշխարհային առեւտրական մրցադաշտին վրայ: Ամէն կողմ նոր դասաւորութիւններ, ա՛ւազին ցցուած բրաններ, որոնք ակնապիշ կը հետապնդեն կատարելագործում, մեծամեծ պատասխանատուութիւններու գիտակից խելամտութեամբ: Որպէսզի չխեղդուի այս բովանդակ նոր լինելութիւնը, որ ապագայի հորիզոնէն կը ցոլանայ, որպէսզի ստեղծագործութիւնը անկաբելի չդառնայ, բան մը անխուսափելի է, խաղաղութի՛ւն: Եւ խաղաղութեան հրամայական պահանջը պէտք է լրացում գտնէ, աշխարհը փլուզումէ պահպանելու համար:

Դէպ ի խաղաղութիւն ցանկութիւնը այս սոփեստականութեան գիտակցութեան արտայայտութիւնն է, որով այսօր կը տոգորուին ժողովուրդները: Բողոքանքը, պահանջը հետզհետէ կը դառնայ ներոյժ, ամէնօրեայ կեանքին ապահովութիւնը կրկին տեսնելու համար, ինչպէս կ՚ըլլար քիչ շատ լաւագոյն ժամանակներու մէջ: Ամէն մարդու ներսիդին խորունկ դրոշմուած է փափաքը՝ որ կարենայ հանգարտօրէն նուիրուիլ իր աշխատութեան, յանկարծադէպ քաղաքական եւ տնտեսական բարդութիւններէ անվնաս եւ անվտանգ: Մարդոց կամքն է ազատագրուիլ մղձաւանջէն այնպիսի լուրերու, որոնք կուգան նորանոր վտանգներ գուժել խաղաղութեան համար: Մարդկութիւնը կը բաղձայ կրկին անդորրութիւն վայելել, յառելու համար դէպի վսեմ արարուածները մշակութային եւ գիտական կալուածներուն եւ դէպի յաջողութիւններ տնտեսական եւ խաղաղական աշխատութեան: Ամէն ժամանակէ աւելի հիմա կ՚արժէ Վիլհելմ Հումպոլտի այն մեծ խօսքը, զոր արտասանեց Պերլինի Համալսարանին հաստատութեան առթիւ.— Պետութեան ճշմարիտ եւ միակ օգուտը կը կայանայ ազգին մտաւոր ուժերուն ազատ զարգացումին մէջ: Բայց այս մտաւոր ուժերը խաղաղութեան կը կարօտին, ինչպէս անհատը կը կարօտի, որպէսզի իր կեանքը կարենայ վարել քաղաքական հովերէ զերծ: Ասիկա ճշմարիտ է բոլոր երկիրներուն համար, եւ բոլոր ժողովուրդներու մէջ կը տեսնուի ձգտումը՝ հակառակութիւնները քանդելու, որպէսզի անհատը արգելքներու եւ հրովարտակներու վայրի թուփերէն դուրս կարենայ իր ամէնօրեայ աշխատանքին տալ ինքզինքը բարեկարգ պայմաններու մէջ: Անհանդարտ, պճրտուն, անկայուն աշխարհի մը մէջ՝ դէպի անդորրութիւն եւ ապահովութիւն մարդկութեան այս փափաքը ամէնէն զօրաւոր մղիչ ուժերէն եւ ազդակներէն մին դարձած է այսօր:

Ն. Ց. Փ.

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻ.— Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ Փորթ տ՚Իթալիի, Ժանթիյի, Պիսէթրի եւ Շուազիի զինուորցուներու ընդհ. ժողովը, ներկայութեամբ վերոյիշեալ շրջաններու բոլոր հայրենակիցներու՝ առանց տարիքի խտրութեան: Ներկաներու թիւը 120ը անցած էր:

Հակառակ ոչ - թաղեցիներու մուտքը արգիլուած ըլլալու յայտարարութեան, դարձեալ քանի մը երիտասարդներ եկած էին Փարիզէն, այս առթիւ սրտցաւ? արտայայտութիւններ ընելու առաջադրութեամբ:

Ժամը ճիշդ 8.30ին յանուն առժամեայ վարչութեան զեկոյց տուաւ Պ. Ս. Յովհաննէսեան, որմէ պարզուեցաւ թէ, վարչութիւնը պահած է իր անկախ գործունէութիւնը, եւ չէ ենթարկուած Սոսիէթէ Սավանթի վիժուկին, նկատելով զայն ապօրինի մարմին մը՝ ընտրուած միմիայն որոշ տարիքի զինուորցուներէ, որ իրաւունք չունի խօսելու ընդհ. Հայութեան անունով:

Յետոյ եղան զանազան գիտողութիւններ, հարցումներ, որոնց պատասխանուեցաւ ճիշդ եւ անաչառօրէն:

Երբ ըստ էութեան խօսելու կարգը եկաւ, չէզոք անունի տակ ծպտուած խառնակիչները սկսան իրենց ամբողջ մաղձը թափել Օֆիսներու հասցէին, ինչպէս նաեւ վարչութեան անկողմնակալ դիրքին հանդէպ, առանց մոռնալու համայնավարական քարոզչութիւնը փառաբանելով իրենց ծանօթ երեսփոխաններու [illegible] խօսումները եւ «պիտի»ները:

Բայց երբ կարգը եկաւ իրենց արժանի պատասխանը տալու, ազդուած ներկաներու ջախջախիչ մեծամասնութեան մթնոլորտէն, նախապէս խօսք մէկ ըրած ըլլալով, ձգեցին սրահը եւ մեկնեցան: Ասոնց թիւը հազիւ 25ի կը հասնէր: Անկասկած հաւատարմութեան տուրքը տալու գացին իրենց պետերուն՝ երկրորդ մարմին մը ստեղծելու համար շրջանիս մէջ ... :

Մնացեալ մեծամասնութիւնը հանդարտօրէն ժողովը շարունակելով, առժամեայ վարչութեան գործունէութիւնն ու ընթացքը գտաւ շիտակ եւ գոհացուցիչ, եւ միաձայնութեամբ հաստատելով զայն իր պաշտօնին մէջ հետեւեալ ցանկութիւնները յայտնեց առ ի հետապնդում եւ գործադրութիւն:

1. Ապօրինի նկատել Փարիզի զինուորցուներու «մարմին»ն ու անկէ բխած կեդր. վարչութիւնը՝ իր ընտրութեան ձեւը անհամապատասխան գտնելով իր գործունէութեան եւ անոնց հետ ոչ եւ է յարաբերութիւն չունենալ:

2. Նկատելով որ զինուորութիւնը համահայկական խնդիր է, որ կը հետաքրքրէ անխտիր ամբողջ Հայութեան զաւակները առանց տարիքի խտրութեան, ոչ ոք զրկուելու է ձայնի իրաւունքէ:

3. Մասնակցիլ եւ գործակցիլ այն ժողովներուն եւ մարմիններուն հետ, որոնք կը բաժնեն նոյն տեսակէտները, եւ կը փափաքին որ արտաքին որ եւ է դիմում կառավարութեան մօտ՝ Օֆիսներու հետ խորհրդակցութեամբ եւ անոնց միջոցաւ կատարուի:

Հայ Զինուորցու

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԶԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան երեկոյթը տեղի ունեցաւ 13 փետր. Շր. երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբի մէջ:

Հակառակ տեղացող անձրեւին, սրահը գրեթէ լեցուն էր ամբողջութեամբ:

Կը նախագահէր Միութեան քարտուղարը, որ պատմեց թէ ինչպէս 1908ին կարճ ժամանակի մը մէջ, Զէնկիլէրցին իր անխոնջ եւ յամառ աշխատանքին շնորհիւ յաջողած էր գնահատելի աստիճանի մը հասցնել կրթական մակարդակը, ձգտելով իր թաղոնի կողքին ունենալ նաեւ գիշերօթիկ կեդրոնական վարժարան մը եւ հիւանդանոց մը: Դժբախտաբար քաղաքական դէպքերը վերիվայր յեղաշրջեցին բոլոր ծրագիրները: Անոր բնակչութեան մէկ տասներորդը ընդհանուր տարագրութենէն ողջ մնացած գիւղացիներ են, Բիւթանիոյ շրջանէն, որ 1934ին Ալֆորվիլի մէջ կազմեցին իրենց Հայր. Միութիւնը եւ սովորական պարտականութեանց հետ կ՚ուզեն հաստատել նաեւ Զէնկիլէրի տունը, Հայաստանի մէջ:

Այս նկարագրութենէն վերջ սկսան արտասանութիւնները: Նախ տիկին Պերճուհի Անմահեան արտասանեց Ղարիպին հայրենիքի կարօտը, Օր. Խոնարհիկ Աղաճանեան՝ «Հայուհին»: Պ. Նազար Բապուճեան երգեց «Անուշ զարունը» եւ «Քէլէ քէլէ», Օր. Փեբուզ Քարճեան նախ առանձին, «Ո՞հ ինչ անոյշ»ը, յետոյ Օր. Խ. Այաճանեանի հետ հայկական տարազով երգեց ու պարեց «Կոլխոզին աղջիկն ու տղան», խիստ յաջող: Օր. Երջանկուհի Եէտիգարտաշեան պարեց «Շամիլին պարը» նոյնպէս յաջող, Օր. Փ. Քարճեանի հետ ալ «Թամարա»ն: Իսկ փոքրիկն Մարի Եազըճեան արտասանեց «Կարօտ» (Թումանեանէ): Բոլորն ալ ջերմապէս գնահատուեցան:

Գեղարուեստական բաժնէն վերջ, Տիկ. Պերճուհի Անմահեանի եւ Օր. Զ. Խաչիկի հսկողութեամբ տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը: Այնուհետեւ ներկայացուեցաւ «Պաշտօնս խնդրել է» զաւեշտը, մէկ արար, որուն համար իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Տիկ. Խոսրովուհի Ալթունեան, Պ. Պ. Գառնիկ Քնարեան, Վահրամ Մանկասարեան եւ Կարապետ Քէօսէեան:

Վիճակախաղէն շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 3, 6. 18, 40, 43, 53, 83, 93, 98, 121, 129, 131, 138, 142, 152. 190. 194, 196, 201, 204, 205, 216, 232, 244, 262, 271, 272. 275. 278. 293. 296. 304, 305, 307, 308, 326, 362, 427, 428, 439, 446, 451, 458, 466, 467. 476. 494. 497:

Հայրենակից մը

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 փետր.).

— «Միլանի հանդիպումին առիթով հրատարակուած պաշտօնական հաղորդագրութենէն կը տեսնուի, որ Իտալիա հիմակ ալ տակաւին տրամադրութիւն չունի աւելի աւելի հեռու երթալու, իսկ Ռիւշտիւ Արաս պատրաստ է այդքանով ալ գոհանալու: Երկու նախարարներու բարեկամական եւ մանրամասնութիւններ շօշափող մտքերու փոխանակութենէն յստակօրէն երեւցաւ,— կ՚ըսուի այդ հաղորդագրութեան մէջ,— որ Իտալիա եւ Թուրքիա չեն կրնար բաժնուած ըլլալ իրարմէ որեւէ խնդրով, եւ որ երկու պետութեանց միջեւ կրնան գոյութիւն ունենալ միայն փոխադարձ վստահութեան զգացումներ: Ատկէ զատ ճշդուեցաւ, որ երկուքն ալ օգտակար ու անհրաժեշտ կը նկատեն գործակցիլ ի շահ իտալեւթուրք յարաբերութեանց եւ յանուն ընդհանուր խաղաղութեան ու կայունութեան: Այս իմաստով երկու արտաքին գործոց նախարարները համաձայնեցան իրենց դիւանատանց սովորական ճամբով շարունակել հաղորդակցութեան մէջ մնալ՝ մտքերու փոխանակութեան արդիւնքին գործնական ձեւ տալու համար»: Գալով տեսակցութեան առեն քննուած խնդիրներուն՝ տեղեկագիրը կ՚ըսէ, թէ մասնաւոր ուշադրութիւն նուիրուեցաւ Մոնթրէօյի պայմանագրին եւ երկու պետութեանց դիրքին արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Համաձայն Ճէօռնալէ Տ՚Իթալիա-ի, իտալական հեղինակաւոր աղբիւրէ կ՚իմացուի, որ Միլանի տեսակցութեան պահուն աւելի բան չէ եղած, քան այն՝ ինչ որ յիշուած է պաշտօնական տեղեկագրին մէջ: Բանակցութիւնները այսուհետեւ պիտի շարունակուին սովորական դիւանագիտական եղանակով՝ կարելի դարձնելու համար Իտալիոյ միացումը Մոնթրէօյի համաձայնութեան: Ի մէջ այլոց կ՚ըսուի, թէ Ռիւշտիւ Արաս յայտնած է, որ Ժընեւի մէջ միջոց մը կը փնտռուի հաշուեյարդարի ենթարկելու Եթովպիոյ խնդիրը եւ այդպէսով վերաշահելու Իտալիոյ աշխատակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան:

Իտալական մամուլը, հեռու որեւէ ոգեւորութենէ, կը սահմանափակուի պարզ, գործնական դատողութիւններով Միլանի հանդիպումին մասին: Այսպէս, կիսապաշտօնական *Ճօռնալէ տ՚Իտալիա* կը գրէ. «Կարեւորը ձեռք բերուած արդիւնքին մէջ այն է, որ Թուրքիա ընդունեց, թէ իր անվստահութիւնը Իտալիոյ հանդէպ անհիմն է: Թուրքիոյ համար կասկածելին ամէնէն առաջ Լերոս կղզիին ամրացումն էր Իտալիոյ կողմէն: Այդ խնդրին քննութիւնը, սակայն, ցոյց տըւաւ, թէ Լերոս — թէեւ այդ կղզին Տարտանէլին մօտ կը գտնուի — մէկ մասն է այն ամրութիւններուն, որոնք հաստատուած են պաշտպանելու համար Իտալիոյ առեւտրական շահերը արեւելեան Միջերկրականի մէջ եւ ապահովելու համար կայսրութեան ծովային ճամբաները: Անգլիա եւս իր կայսրութեան ճամբաներու պաշտպանութեան համար ամրացուցած է Մալթան, Կիպրոսը եւ իր դիրքերը թրքական սահմանին մօտ: Բայց սահմանային ամրութիւններու մօտիկութիւնը տակաւին չի նշանակեր, որ անոնք յարձակողական դիտաւորութիւններէ ծագած են»:

Անգամ մը, որ այս իրողութիւնները լուսաբանուած են, կ՚ըսէ թերթը, Հռոմի եւ Անգարայի համար դժուար պիտի չըլլայ սովորական դիւանագիտական ճամբով քննել այն խնդիրները, որոնք կը վերաբերին երկու կողմերու մասնաւոր շահերուն, ինչպէս նաեւ՝ պէտք եղած պարագային՝ այդ շահերուն համապատասխան միակերպ ուղեգիծ մը մշակել ընդհանուր խնդիրներու նկատմամբ: 1928ի իտալեւթուրք համաձայնութիւնը ծագած էր այն ենթադրութենէն, թէ երկու երկիրներու միջեւ ոչ միայն զուտ բացասականօրէն հակառակութիւններ չկան, այլեւ դրականօրէն գոյութիւն ունին գետին մը իրական համագործակցութեան: Այսօր Եւրոպայի ընդհանուր վիճակը ա՛լ աւելի վճռականօրէն կը պահանջէ հաստատել պետութեանց յարաբերութիւնները շահերու նոյնութեան հիմին վրայ»:

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Հալէպի «Էքլէր տիւ Նօռ» թերթը կ՚իմանայ թէ ցուցարարները իրաքեան դրօշ պարզած են եւ գոչած — «Կեցցէ Կազի թագաւորը»: Անոնք պահանջած են որ Եփրատի շրջանը Իրաքի կցուի:

Վերապահութեամբ կը հաղորդենք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Համաձայն զրոյցներու, Սուրիոյ կեդրոնական կառավարութեան հետապնդած քաղաքականութենէն դժգոհ բնակչութիւնը, Ճէզիրէի մէջ, նկատելով որ երկրի այդ ծայրամասին մէջ ոչ եւ է օգնութիւն եւ շահ չեն տեսներ կառավարութենէն, կ՚ուզէ ինքնավար դառնալ, մասնաւոր վարչութիւն մը ստեղծելով:

Վերին Ճէզիրէի մէջ կը բնակին Քիւրտեր, Ասորիներ եւ վաչկատուն ցեղեր:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ

Հազարապետ Փիքօ, որ Լիբանանի ու Սուրիոյ բանակներուն կազմութեան պարտականութիւնը ստանձնած է, երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ զինուորական գրասենեակի պետին եւ սպայակոյտի անդամներուն հետ:

Հազարապետ Փիքօ ներկայացուցած է իր պատրաստած ծրագիրը Լիբանանի բանակին շուրջ: Զինուորական գրասենեակէն վաւերացուելէ վերջ, ծրագիրը պիտի ներկայացուի Լիբանանի կառավարութեան:

Լիբանանի բանակը պիտի բաղկանայ չորս զօրագունդերէ:

Երկու բանակներու՝ սուրիական եւ լիբանանեան, տարազը եւ զէնքը նոյնը պիտի ըլլայ: Նմանապէս զինուորական կրթութիւնն ու մարզանքը պիտի տրուի նոյն ձեւով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մարագի երդիքի ճեղքերէն լոյսը ներս կը սողոսկէր: Զէթի ծխացող ճրագը մարելով՝ Լեւոնը թղթերը ճանթային մէջ տեղաւորեց ու երկնցաւ յարդի վրայ, աչքերը առիքին յառած:

Մարագը գիւղէն բաւական հեռու էր եւ շինուած էր գիւղի առջեւէն բարձրացող ձորի աջ կողին վրայ: Անկէ վեր, սեպաձեւ կը սկսէր, քարքարոտ եւ լերկ կողը Ղզլճայի սարին:

Կէս ժամ մը չանցած, մէկ ալ մարագի դուռը ճռնչելով բացուեցաւ եւ կանացի ձայն մը լսուեցաւ.

— Ախպրտի՛ք, էղա՞դ էք:

Դրան անախորժ ճռռոցի վրայ Լեւոնը բարձրացաւ տեղէն, իսկ քնած ընկերները արթննալով եղած տեղերնին նստան:

—Հա, քուրիկ, ի՞նչ կայ որ,— պատասխանեց Լեւոնը:

— Առաքելը բսաւ որ ... բսաւ որ հաւարի ձէնը աշխարհ բռներ է .... Խարակոնիսի դաշտը սեւին տուեր է ... Սարայի կողմէն, Արճակի կողմէն, Փիրալանի կողմէն քրտի ձիաւորը փրթեր կուգայ ... Տահա վերջը չերեւիր ... Աստուած հայ քրիստոնեային քէօմէկ էղնի ... Առաքելը բսաւ որ խապար տամ ... տեղերնիդ չարժ մի գաք ...

— Քուրիկ — բոպէ մը մտածելէ վերջ բսաւ Լեւոնը, —ըսէ Առաքելին, որ շուտով հոս գայ:

— Առաքելը բսաւ, որ գեղէն չի կրնար հեռանալ ... Ախպօրս բսեմ՝ Ծխկներաց կողմէն ալ քրտու պաշխպօղուք եւ օսմանլուի սուվարի կուգայ ... Գե՞ղ պիտի մնան թէ ճամբով անցնին, յայտնի չէ ... Ես ուշացայ...

Կանացի ձայնը դադրեցաւ:

Մարագի մէջ տիրեց խոր լռութիւն մը: Լեւոնը վիրաւոր ձեռքը պատին յենած՝ այնպէս ալ մնաց, ըստ երեւոյթին ծանր մտքերու անձնատուր:

— Փոխանակ այս ծակին մէջ մկներու նման կոտորուելու, դուրս գանք,— ու հրացանը վերցնելով ոտքի ցատկեց Ճափարը, բարձրահասակ, շքեղ կազմով երիտասարդ մը:

Լեւոնը կարծես չլսեց ընկերոջ խօսքերը: Աչքերը անորոշ կէտի մը յառած՝ ան կը մտածէր, մինչ ձախ երեսի այրուած մորթը դողդղալով կը կծկուէր:

— Ի՞նչ էք կեցեր, միասին դուրս գանք,— ընկերներուն դառնալով ըսաւ Ճափարը, որու դէմքը սփրթնած էր ու անհանգիստ չորս կողմը կը նայէր:

—Տե՛ղդ,— զսպուած բարկութեամբ հրամայեց Լեւոնը,— կարծես մենք մեզ ազատելու համար եկած լինինք հոս, իսկ որ գիւղը փճանա՞յ ...

Ճափարը ծեծ կերած շան նման կծկուեցաւ կեցած տեղը: Հրացանը կրթնցուց պատին ու գլուխը կախած՝ նստաւ ընկերներու մօտ: Ճափարը 96 Թուականի քրտացած Հայ մըն էր, որ վերջին երեք չորս տարին եկած միացած էր յեղափոխականներուն: Քիչ մը ցուցամոլ էր, քիչ մըն ալ շատախօս. բայց լաւ քրտերէն իմանալուն համար, Լեւոնը միշտ հետը կը պտըտցնէր զայն:

— Կուռօ, ի՞նչ է պատահած,— քրտերէն հարցուց Սառըդը, որ Աղպուլաղցի Քիւրտ մըն էր, առաջնակարգ վալատ մը: Այս Քիւրտը տարիներէ ի վեր բախտը կապած էր յեղափոխութեան հետ:

Ճափարը փսփսուքով մը պատմեց կնոջ բառերը: Սառըդի պղնձագոյն դէմքին վրայ ջիղ մը իսկ չխաղաց: Սառնութեամբ ան լսեց, եւ գօտիի մէջէն հանեց չիպուխը, լեցուց ու հանդարտօրէն սկսաւ ծխել՝ հազիւ լսելի ձայնով մը ինքնիրեն ըսելով.

— Մարդու ճակտին ինչ որ գրուած է՝ այն կը կատարուի:

Ղզլճայ գիւղը այդ առտու արթնցաւ առջի օրուան ապրած մղձաւանջի տպաւորութեան տակ: Մարդիկ անհանգիստ սրտով դուրս կուգային տուներէն, Աստուծու բարի լոյսին հետ անորոշ երկիւղ մը դիմագրաւելու վախով: Այդ օրը ի՞նչ պիտի բերէր իրեն հետ, ոչ ոք գիտէր. ու այդ չգիտութիւնը աւելի ծանր կերպով կ՚անդրադառնար իրենց հոգիներուն վրայ, քան եթէ դէմ յանդիման գտնուէին ծանր կացութեան մը:

Ասով մէկտեղ գիւղը անհրաժեշտօրէն իր սովորական կեանքը պիտի ապրէր անցած օրերու նման: Տաւարը դուրս պիտի հանուէր, գոմը պիտի մաքրուէր, օրուան հացի համար թոնիրը պիտի վառուէր, խոտերու խուրձերը սարէն գիւղ պիտի կրուէին սայլերով, քանի ձիւնը չէր նստած, ջաղացքը օր ու գիշեր պիտի բանէր, տան տանիքները պիտի պնդացուէին: Սեպտեմբեր ամիսը եւ հոկտեմբերի առաջին տասնըհինգ օրերը նախապատրաստական շրջան մըն է, դիմաւորելու համար Հայաստանի խստաշունչ ձմեռը, որ կը տեւէ վեց ամիս, երբ ամէն գիւղ կղզիացած կ՚ապրի, ձիւնի թանձր պատանքով մը ծածկուած:

Գիւղի ծերունի քահանան՝ Տէր Վարդանը լուսաբացին եկեղեցի գնաց ամէն օրուան նման: Կաղ ժամկոչը կոչնակը զարկաւ: Քանի մը պառաւ կիներ ու ծերունիներ, հազիւ երեսնին թրջած ձորամէջի սառը ջրով, յորանջելով եկեղեցի մտան. երկիւղածութեամբ դրան կողքի քարերը համբուրելէ վերջ:

Սովորական կեանքն էր որ կը սկսէր: Օրուան առաջանալուն հետ, մտահոգ դէմքերը հետզհետէ կը պայծառանային: Գիւղի գեղեցիկ աղջիկներն ու հարսերը ալ վստահ էին որ առջի օրուան նման լերան ծերպերու, հեղեղատներու խոռոչներուն մէջ պիտի չանցընէին օրը: Փոթորիկը անցած լինելու էր: Ու ի՛նչ վեհափառ գեղեցկութեամբ կը բարձրանար արեւը, հեռուն, պարսկական սարերու ետեւէն: Երկնքի նման կապոյտ Արճակի լիճը իր հանդարտ ջրերուն մէջ կը գրկէր շրջակայ սարերու պատկերը:

«Օրհնեալ է Աստուած, գովեալ է Աստուած»,— ու ծանր ոքալով եկեղեցիի անկիւնը, քարի մը վրայ նստաւ ծերունի քահանան, հասակակից ծերունի ընկերներովը:

Ու յանկարծ աներեւոյթ ձեռք մը անցաւ երկրի վրայէն: Պայծառ արեւը կարծես խաւարեցաւ, լիճը իր կապոյտը կորսնցուց: Գիւղացիներու հանդարտ սրտերը ծովի նման ալեկոծուեցան: Տո՛մ, տո՛մ, տո՛մ, թմբուկի թաւ ձայնը բարձրացաւ ու Խարակոնիսի լայն դաշտի վրայ ծանրօրէն շոգեցաւ՝ մահաշունչ արձագանգը սարէ սար, ձորէ ձոր հասցնելով, տո՛մ, տո՛մ, տո՛մ ...

Դժոխքը իր հրեղէն դռները լայն բացաւ:

Ղզլճայ գիւղը ինքն իր վրայ կծկուեցաւ: Վազէ վազ տաւարի ետեւէն մարդ հասաւ գիւղի մօտ բերելու: Կիներ ու աղջիկներ կուրծքերնին ծեծելով տները մտան: Ծերունիները գըլուխնին շարժելով՝ քաշուեցան հրապարակէն: Եկեղեցիի քով մնացին քանի մը երիտասարդներ, որոնք մտահոգուած իրարու կը նայէին: Գիւղի գործադիրը՝ աչքի զարնող երիտասարդ Սուքին անոնց մէջն էր:

Հեռուէ հեռու երեւցող ճամբաները կը սկսէին գնդլանալ: Արճակի կողմէն, Սարայի կողմէն, Փիրալանի կողմէն ձիաւորները ծայր տուին: Կուգային մէկիկ, երկուքով, երբեմն փոքր խմբերով, արագ կը քշէին ձիերը դէպի Կոճ գիւղի կողմը, հոն, ուր լեռնաշղթան յանկարծ վար կ՚իջնայ՝ նեղ ձոր մը վերջ նորէն բարձրանալու համար:

Հաւա՛ր ...

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ցութիւնները՝ այս ճակատին վրայ:

Կռիւները նոյն ուժգնութեամբ կը շարունակուին Մատրիտի ճակատին վրայ: Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ապստամբները 4300 դիակներ ձգած են վերջին կռիւներուն մէջ, մեծ մասով Գերմանացիներ եւ Իտալացիներ:

Օրժոնիկիցէի յուղարկաւորութիւնը

Կովկասի երբեմնի փոխարքային յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Մոսկուայի մէջ, արտակարգ շուքով: Առտուն կանուխէն տասնեակ հազարաւոր անձեր ողջունեցին հանգուցեալին աճիւնը, որ դրուած էր արհեստակցական միութեանց մեծ սրահին մէջ: Պատուոյ պահակները անընդհատ կը փոխուէին: Վերջին պահակներն եղան Ստալին, Մոլոթով, Քականովիչ, Վորոշիլով, Եէժով, Միկոյեան եւն.: Ժամը 2.30ին Ստալին, Մոլոթով եւ Քականովիչ աճիւնը պարունակող սափորը դուրս հանեցին Արհեստակցական Միութեանց Տունէն: Թափորին առջեւէն կ'երթային կուսակցութեան վարիչները, կառավարութեան անդամները, հանգուցեալին ազգականներն ու բարեկամները եւ բազմաթիւ պատուիրակութիւններ զանազան հանրապետութիւններէ, զինուորական պահակախումբ մը եւ հարիւր հազարաւոր աշխատաւորներ՝ սուգի դրօշներով եւ հանգուցեալին կենդանագիրներով: Կարմիր Հրապարակին վրայ, Լէնինի դամբարանին առջեւ, Մոլոթով խօսեցաւ յանուն կառավարութեան եւ կեդր. կոմիտէին, իսկ Վորոշիլով՝ յանուն բանակին: Երկուքն ալ չէչտեցին թէ Թրոցքիականներու դաւաճանութիւնը եւ վերջին դատավարութիւնը փութացուցին Օրժոնիկիցէի վախճանը: «Մեր ընկերը երբեք միտքէն չէր անցըներ թէ իր գլխաւոր օգնականը՝ Փիաթաքով կրնար այդքան ինալ», բացագանչեց Մոլոթով: Վորոշիլով յայտարարեց թէ խորհրդային բանակը ամենահզօրն է աշխարհի մէջ, ամենաբարձր արհեստագիտութեամբ, շնորհիւ Օրժոնիկիցէի:

Այս ճառերէն վերջը, Ստալին, Մոլոթով եւ միւսները սափորը փոխադրեցին Քրէմլին, ուր կնքուեցաւ Քիրովի աճիւնը պարունակող սափորինքով: Իսկ զուրսը զինուորները եւ 200,000 աշխատաւորներ թափօր կազմեցին Լէնինի դամբարանին առջեւ: Յուղարկաւորութեան ներկայ էին նաեւ օտար դեսպանները:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ցոյց մը կատարուեցաւ երկուշաբթի գիշեր, Փարիզի ամերիկեան ակումբին մէջ, Ուաշինկթընի ծննդեան 205ամեակին առթիւ: Ներկայ էին 300 հիւրեր: Վարչապետ Լէօն Պլում եւ ամերիկեան դեսպանը ճառեր խօսելով, անհրաժեշտ գտան վերջ տալ նեղ ազգայնականութեան, մաքսային պատուարներու եւ յարաճուն սպառազինութեանց, ապահովելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ առթիւ Լոնտոն հրաւիրուեցան բոլոր պետութիւնները, մէջն ըլլալով Սպանիան (Մատրիտ) եւ Եթովպիան... Երեսփ. ժողովին մէջ Օր. Ուիլքինսըն, ընկերվարական, պահանջեց որ Անգլիան «չանարգուի» Զոր. Կէօրինկի ներկայութեամբ, սակայն ժողովականներու աղմուկին մէջ խեղդուեցաւ իր ձայնը:

ԱՆԳԼ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ծանուցագիր մը ուղղելով Եգիպտոսի կառավարութեան, պաշտօնապէս հրաւիրեց զայն իր թեկնածութիւնը դնել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցութեան համար: Զուիցերիական, յունական եւ իրաքեան կառավարութիւնները արդէն յայտնած են թէ ուժ պիտի տան Եգիպտոսի թեկնածութեան:

ՍԷՆԻ ՋՈՒՐԵՐԸ 67 սանթիմեթր բարձրացած են երկու օրէ ի վեր: Առայժմ վտանգ չսպառնար ցուցահանդէսին շինութեանց համար, թէեւ երկու վայրերու մէջ աշխատանքները ընդհատուած են: Այժմ 3 մեթր 40 է ջուրերուն բարձրութիւնը: Վտանգաւոր կրնայ դառնալ երբ 3.60 կամ 3.70 ըլլայ բարձրացումը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
M. Patenotre Dénoyersի, Անկէնի քաղաքապետին
տեղի կ'ունենայ 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէսգիշեր
Salle des Fêtesի մէջ, 30 rue du Casino, Enghien.
կը մասնակցին՝ ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
Դերասան ԳՄԲԷԹԵԱՆ, սանուհիներու եւ սիրողներու կողմէ
կը ներկայացուի Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ պատկերներ:

ՊԱՐ ՄԵԾ ՃԱԶ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 ֆր. փոքրերու համար 3 ֆր.
Gare du Nordէն առնել շոգեկառք ժամը 1,56, 2,25, 3,05 3,30 եւլն.

Փրոֆ. Մէյեէի յիշատակին

Նուպարեան Մատենադարանի վարչութիւնը յարգանքի հաւաքոյթ մը կազմակերպած է, նուիրուած մեծանուն գիտնական, հայագէտ եւ հայ ազգին սրտագին բարեկամ ողբացեալ փրօֆէսէօր ԱՆԹՈՒԱՆ ՄԷՅԵԷԻ յիշատակին, փետրուար 27 շաբաթ օրը, ժամը 4ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ:

Խօսք պիտի առնեն:— ՇԱՌԼ ՏԻԼ, անդամ Ֆրանս. Կաճառին, ԱԲԲԱՅ ԼՈՒԻ ՄԱՐԻԷՍ, ուսուցիչ Փարիզի Կաթոլիկ Համալսարանին, Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Պ. Մ. Ս. ԴԱՒԻԹ ԲԵԿ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը՝ պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
27 փետր. շաբաթ երեկոյ, **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ:
Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԱՌԹԻՒ

Փետր. 28, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկ. ԿԱՐՕ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ (թառ)
Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու եւ երեխաներու՝ 3 ֆրանք

ԻՐԵԿՈՅԹՆԵՐ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան Վարչութեան կողմէ, իր սեփական Ակումբին մէջ,
8 Rue Bossuet, Paris (10)

Ա.— Վաղը, հինգշաբթի, ժամը ճիշդ 21,15ին,
«ՎՐԱՆ ՄԸ ԵՒ ԼԵՌԸ» 20 օր Dauphinéի մէջ,
Պ. Յ. ԵԷՄԷՆԻՃԵԱՆԻ կողմէ
(Լուսարձակ լապտերով ցուցադրուած, projection fixe)

Բ.— Հինգշաբթի, 11 Մարտ, ժամը ճիշդ 21,15ին.
ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Կը դասախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով՝
Բանաստեղծներ՝ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ եւ ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ,
Իրենց կեանքն ու գրական գործունէութիւնը:
ԾԱՆՕԹ.— Այս երեկոյթները պիտի ունենան իրենց պարի բաժինը:

Տարեկան Երեկոյթ-Պարահանդէս

(Դիմակաւոր եւ անդիմակ)

Ֆր. Կ. Խաչի Ս. Լուի ենթամասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ հիւանդներու եւ անկարող ընտանիքներու, 27 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ami du Peupleի սրահին մէջ, Route Nationale (սինէմային քով), St. Loup.

Կը խօսի Պ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը ներկայացուի «Ուշ լինի նուշ լինի», կէս գիշերէն վերջ պարեր, մասնակցութեամբ Sébastien Boy's Jazzի ղեկավարութեամբ ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէքճեանի, քոթիյոն, ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ
26 փետր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ,
1 Bld. Carnot, Alfortville
ժողովուրդի խնդրանքին գոհացում տալու համար
Սինէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայրենի յիշատակարան մը, Զիկանօ (տրամ) հայերէն տառերով եւ Շարլօի մէկ նոր զաւեշտը:
Մուտք մեծերու եւ փոքրիկներու 2 ֆր.

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹՇ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
28 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14,30ին,
Théâtre Renée Maubel, 10 Rue de l'Orient, Paris
ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ
(5 արար եւ 3 պատկեր)
Սիրողական մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ
Դերասան Պ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆր.
Տոմսերուն համար դիմել Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ եւ Պ. Քիւրքճեանի 258 rue St. Honoré, Ֆրատոուն Հրանտ Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ ...
շարան Carlo, 34 rue St. Lazare:
Հաղորդ. միջոցներ.— Métro Place Blanche, օթօպիւս 30 եւլն.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

VALENSI ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆԸ
8 Rue Buffault, Paris (9)
Կը ծանուցանէ թէ յունուար 26ին Փըթի Ժուռնալի մեծ սրահներուն մէջ իր սարքած պարահանդէսը ունեցաւ աննախըթաց յաջողութիւն: Ընդառաջ երթալով իր յաճախորդներու եւ բարեկամներու խնդրանքին կազմակերպած է նոր պարահանդէս մը որ տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 20ին Փըթի Ժուռնալի սրահներուն մէջ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ **JAZZ ORSINI**
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊՈՒՖԷ ղեկավարութեամբ Պ. ՎԱԼԷՆՍԻԻ
Գիները՝ 15 եւ 10 ֆրանք:
Տոմսերը կը ծախուին Restaurant Valensi, 8 Rue Buffault եւ Վալէնսիի մօտ, 12 Rue Popincourt, Paris

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

Եթէ կար ժամանակ մը երբ մարդիկ միշտ աշտարակաշինութեամբ երկնային անծայրածիր խաւերուն մէջ բարձրանալու ձգտումը ունէին, նոյնը չէ այլ եւս մեր օրերուն, ուր օդագնացութիւնը հրաշքներ կը գործէ:

Պէտք է խոստովանիլ սակայն թէ բարձրանալու մարմաջը մարդկային յառաջդիմութեան հետ զուգընթաց զարգացած է, սկսած Բաբելոնի Աշտարակէն, եգիպտական բուրգերէն, Էյֆէլի աշտարակէն մինչեւ Ամերիկայի երկնաալաց շէնքերը:

Եթէ Էյֆէլի աշտարակը, մետաղի գերազանցութեան եւ մարդկային հնարամտութեամբ երկնային բարձրաբերձ խաւերուն հասնելու ցոյց մը եղաւ, նոյնը չէ ներկայ պետութիւններու մտահոգութիւնը: Քանի օդանաւը նուաճումներ կ'ընէ օդին մէջ, այնքան ալ պետութիւնները կը ձգտին հողին տակը թաքստոցներ եւ պատսպարաններ շինել, թունաւոր կազերու մահացու ազդեցութենէն զերծ մնալու համար:

Արդէն ռազմական տեսակէտով, մայրաքաղաքը պաշտպանելու դերին մէջ արժէք չունի աշտարակը:

Միւս կողմէ ծրագրուած աշտարակին շինութեան համար հարկ պիտի ըլլար ծախսել, գրեթէ նոյնքան գումար որքան այժմու ցուցահանդէսին յատկացուած վարկը:

ԷՅՖԷԼԻ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԼՈՒՍԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Ելեկտրական լոյսին օգտագործումը որընթաց յառաջդիմելով, իր գիտական եւ գեղարուեստական առեղծագործութիւնները օրէ օր ճարտարութեամբ կը կիրարկուին զարդարուն արուեստներու մէջ:

Էյֆէլի աշտարակը շնորհիւ իր բարձրութեան, ցայտալոյսերու եւ հրթիռներու ամենագեղեցիկ կոթողը պիտի հանդիսանայ:

Հրարուեստական պէսպիսի ռումբեր եւ բոցեր աշտարակին ատիճաններէն պիտի արձակուին, հրախուրձերու փարթամ երեւոյթներ պարզելով: Մինչդեռ իր ձայնասփիւռի կայանէն ներդաշնակ համերգութիւնները, լսելի պիտի ըլլան մօտաւորապէս եօթը քիլոմէթր տարածութեան մը վրայ: 40 ձայնարձակ բարձրախօսերու միջոցաւ:

Հոս եւս լուսազարդութեան գունաւորումի եւ հրարձակութեան հետ միաժամանակ շարժման մէջ պիտի դրուին երաժշտական հոգեզմայլ կտորներ, արտասովոր զգացումներ ներշնչելով:

Եօթը հարիւր լուսարձակ նորահնար լապտերներ — կազմուած բարձր ճնշումի տակ դրուած սնդիկի շոգիէ— աշտարակին մետաղեայ կառուցուածքին վրայ պիտի ցրուին, գիւթական զարդեր ձեւացնելու համար:

Իսկ իր գիմասուները պիտի փող-փողի ութ քիլոմեթր երկայնութեամբ նրբերանգ լուսափողերով: Ցեռոյ Պ. Ժօրժ Քլօտի յղացած լուսարձակ գունդերը պիտի ամբողջացնեն աշտարակին ազուցուածքը:

Երեւելի գիտունին այս գունդերը կազմուած են բոլորաձեւ եւ սնամէջ ապակիէ խողովակներով, ուր զետեղուած են նորուկ (neon) պարունակող փող մը — կարմիր լոյս արձակող — եւ սնդիկի գլորշիէ բաղկացած ուրիշ երկու փողիկներ, հայթայթելով կապոյտ ու կանանչ լոյս մը: Երկու տարբեր ճառագայթներու ամբողջական խառնուրդէն կարելի է յառաջ բերել ճերմակ լոյսի ճաճանչ մը:

Ուրեմն հրթիռներու, պայթուցիկ ցայտիչ, փխրուն, ճարճատող, որոտուն, փայլակնացայտ եւ լուսաճաճանչ պոռթկումները, միացած ջրային արտացոլումներու եւ ձայնասփիւռի դիւթական խաղերու, զարմանահրաշ տպաւորութիւն մը պիտի գործեն:

Անպատում տեսարան մը որուն ամբողջական նկարագրութիւնը ոչ բանաստեղծին բոցավառ երեւակայութիւնը կրնայ պատկերացնել, ոչ նկարիչին վրձինը գունաւորել եւ ոչ ալ արդի շարժանկարի ժապաւէնը նոյնութեամբ արտադրել:

ԿՐՕՆ ԶԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (6)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ս. ԺԷՐՈՄ, ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՍՕ, ՊԹՄՈՆ
Մարսիլահայ տրամ-օփերէթ խումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ ՏԻԿ. ՍԻՐՈՒՇԻ, ԶԱՌԻԿԻ, Պ. Պ. ՖԷՐՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, ՔԷՉԷՃԵԱՆԻ եւ ուրիշներու
Գ. ՍԱՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ գլուխ-գործոցը
ՊԷՊՕ (3 արար)
երգերով, պարերով՝ ղեկավարութեամբ Թառիստ ՍՈՒՐԷՆԻ:
ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ.— 27 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին.
Պաւ. Մանուկի սրահը:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՍՕԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
Bar Internationalի թատերասրահը:
ՊԹՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
Վարանդեան սրահը, 10 Պուլվար Մարկրիթ:
Գիները ժողովրդական

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI 25 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3355 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԿՈՒԻԱԽՆՁՈՐԸ

Այսօր, 25 փետրուար, Ժընեւի մէջ կազմուած յանձնախումբը գործի կը ձեռնարկէ, մշակելու համար Ալէքսանտրէթի մասին ծրագրուած կազմական կանոնագիրը: (Գէթ այսպէս կը հաւաստէին անցեալ շաբթու):

Իրաւագէտ-մասնագէտներ են որ պիտի կատարեն այս աշխատանքը, նկատի առնելով Ա. Գ. Խորհուրդին քուէարկած բանաձեւը: (27 յունուար):

Ժամանակին հրատարակած ենք համաձայնութեան պատճէնը: Յիշողութիւնները թարմացնելու համար, ստորեւ կ'ամփոփենք անոր գլխաւոր կէտերը.—

1.— Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի Սանճաքը կը կազմէ առանձին ամբողջութիւն մը: Կը վայելէ կատարեալ անկախութիւն իր ներքին գործերուն մէջ: Արտաքին գործերը կը վարէ Սուրիոյ պետութիւնը, վերապահութեամբ ստորեւ նշանակուած Գ. յօդուածին: Մաքսային եւ դրամական դրութիւնը նոյնն է Սուրիոյ եւ Սանճաքին համար:

2.— Սանճաքին մէջ թուրքերէնը պաշտօնական լեզուն է: Ա. Գ. խորհուրդը պիտի որոշէ, համաձայն 10րդ յօդուածին տրամադրութեանց, ուրիշ լեզուի մը գործածութեան հանգամանքն ու պայմանները:

3.— Սուրիոյ կողմէ կնքուած ոչ մէկ միջազգային համաձայնութիւն որ կրնայ որ եւ է ձեւով ազդել այդ պետութեան անկախութեան եւ վեհապետութեան վրայ, ինչպէս եւ ոչ մէկ միջազգային որոշում որ կրնայ միեւնոյն հետեւանքները ունենալ, չեն կրնար գործադրուիլ Սանճաքին համար, առանց Ա. Գ. խորհուրդին կանխայայտ եւ բացորոշ հաւանութեան:

Յաջորդ յօդուածներով կը ճշդուին հետեւեալ կէտերը.—

Ազգաժողովին կողմէ պատուիրակ մը, Ֆրանսացի, պիտի հսկէ նոր կարգուսարքին գործադրութեան վրայ:

Սանճաքը բանակ պիտի չունենայ, ոչ ալ պարտաւորիչ զինուորութիւն կամ զինուորական շինութիւն: Պիտի կազմուի միայն ոստիկանական ուժ մը, սահմանափակ թիւով:

Ֆրանքեւթուրք դաշնագիր մը պիտի ապահովէ Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը: Միեւնոյն ատեն համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, ապահովելով Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին պաշտպանութիւնը եւ «արգիլելով թրքական եւ սուրիական հողերուն մէջ որ եւ է կազմակերպութիւն կամ գործունէութիւն որ ուղղուած է միւս երկրին կարգուսարքին եւ ապահովութեան դէմ»:

Սանճաքին կազմական կանոնագիրը պիտի պարունակէ մասնաւոր տրամադրութիւն մը, ճշդելով Թուրքիոյ վերապահուած իրաւունքները՝ Ալէքսանտրէթի նաւահանգստին վրայ:

Ինչպէս հաղորդած ենք ժամանակին, այս համաձայնութիւնը խոր դառնութիւն պատճառեց Սուրիոյ մէջ: Լուրը հազիւ հաղորդուած, փոթորկալի ցոյցեր տեղի ունեցան գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, եւ բողոքի հեռագիր մը ուղղուեցաւ Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան: Անգլիոյ արտաքին նախարարը վճռական դեր մը կատարած ըլլալով համաձայնութեան մէջ, Սուրիոյ երեսփ. ժողովին նախագահը չվարանեցաւ յայտարարել, հրապարակաւ.

—« Մենք կը կարծենք թէ Պ. Իտըն բոլորովին անտարբեր՝ Սուրիոյ շահերուն, զոհեց մեր երկրին կենսական մէկ մասը, գնելու համար Թուրքիոյ բարեկամութիւնը: Զարմացանք որ Ֆրանսա տեղի տուաւ թրքական «պլըֆ»ին առջեւ: Թուրքերը պատերազմ չէին ըներ Ֆրանսայի եւ անոր դաշնակիցներուն դէմ... Մենք ժողովուրդներու փոխանակութիւն առաջարկեցինք Թուրքիոյ, բայց այս ծրագիրը սպաննուեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ»:

Այս ցոյցերէն անմիջապէս վերջն էր որ Փարիզ եկաւ Սուրիոյ վարչապետը, ընկերակցութեամբ նախարարի մը, յետոյ Ժընեւ երթալու եւ տեղին վրայ պաշտպանելու համար Սուրիոյ շահերը: Ժընեւ կը գտնուի նաեւ սուրիական կոմիտէին վարիչ ոգին, Էմիր Շէքիպ Արսլան, որ իր խորին դառնութիւնը յայտնեց ֆրանսական պատուիրակութեան, եղած զիջումներուն համար:

Ուրեմն, Սուրիոյ ներկայացուցիչները գերագոյն փորձ մը պիտի կատարեն Ժընեւի մէջ, կարելի եղածին չափ նպաստաւոր սահմանադրութիւն մը ձեռք բերելու համար: Թէեւ հիմնական կէտերը ճշդուած են, բայց չէ՞ որ յոյսը տկարներուն ապաւէնը եղած է, միշտ:

Արդ, ճիշդ այս պահուն, ահա թէ ինչ լուրեր կը հասնին Սուրիայէն:

Զափազանցութիւնները մէկդի դնելով հանդերձ, անդին կը մնայ բաւական բան, հաստատելու համար թէ Թուրքերը կը շարունակեն դաւեր սարքել թէ Ալէքսանտրէթի մէջ եւ թէ սահմանագլուխին երկայնքը, խուճապ ստեղծելու համար:

Կը թուի թէ նոր տագնապի մը մատնուած է ամբողջ հիւսիսային Սուրիան, մինչ աղէն մարդիկ ժողովներով զբաղած են:

Անշուշտ այս դէպքերը պիտի ազդեն Ժընեւի խորհրդակցութեանց վրայ: Աւելի բաց խօսելով, Թուրքերը պիտի ուզեն օգտագործել զանոնք, ոչ միայն շահուած պատառը պահելու, այլեւ նորեր ձեռք բերելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք անստուգութեան մը առջեւ որ կրնայ տեւել մինչեւ մայիս, երբ Ա. Գ. Խորհուրդը վերջնապէս պիտի վաւերացնէ Ալէքսանտրէթի սահմանադրութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԷՔՍԱՆՑՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԱՐԱԲՆԵՐԸ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ...

«Հայերը Արաբներէն աւելի՞ հայրենասէր են»

Սուրիոյ վերջին թղթաբերը վրդովիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ երկրին կացութեան եւ թրքական դաւերու մասին: Հնարաւորութիւն չունենալով ստուգելու սուտն ու իրաւը, առ այժմ կ'արտատպենք արաբական թերթերուն մէջ երեւցած լուրերը:

Դամասկոսի «Էլ Քապաս» թերթը կը գրէ «Հայերը Արաբներէն աւելի՞ հայրենասէր են» խորագրին տակ.—

... Պաշտօնակից մը մեզ յայտնեց թէ Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի Արաբները սկսած են գաղթել Հալէպ, Հօմս եւ Համա, փախչելով շրջանի Թուրքերու գրգռութիւններէն: Կը կասկածինք այս եղելութեան ճշգրտութենէն: Բայց այնուամենայնիւ կ'ուզենք յայտարարել Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի Արաբներուն թէ ներկայ պարագաներու մէջ գաղթելու մասին մտածելն իսկ աններելի ոճիր մը կը նկատենք: Թուրքերը ձեր վրայ կը յարձակի՞ն: Փոխադարձեցէք անոնցմէ աւելի ուժով ու կատաղութեամբ: Լաւ դաս մը տուէք ու հասկցուցէք այդ փոքրամասնութեան (կ'ակնարկէ Թուրքերուն) թէ այս երկիրը արաբական է եւ արաբ պիտի մնայ, հակառակ Ժընեւեան համաձայնագրին եւ Թուրքիոյ շնորհուած բոլոր առանձնաշնորհներուն:

Զարհուրած ենք գաղթի տարօրինակ շշուկներէն: Եթէ այսօր մէկը կայ որ պիտի վախնար Ալէքսանտրէթի մէջ մնալ, այդ հայ ժողովուրդն է, շրջանի հայկական խղճուկ փոքրամասնութիւնը: Բայց ահա այդ Հայերը բարձրագոչ կը յայտարարեն թէ իրենք աւելի իրաւունքներ ունին այդ շրջանի վրայ քան Թուրքերը եւ թէ իրենք չպիտի հեռանան այդ երկրէն մահուան գնով իսկ: Եւ Արաբները դեռ կը մտածեն փախչի՞լ... իրենք, երկրին տէրերը: Միթէ՞ Հայերը աւելի հայրենասէր են ու արի քան Արաբները:

Պիտի ըմբռնէինք Արաբներու գաղթը, եթէ Թուրքերը իրօք Սանճաքը գրաւած ըլլային: Բայց քանի որ ո եւ է Թուրք չի կրնար սահմանը անցնիլ, առանց սուրիական հիւպատոսէն ստորագրուած անցագիր մը ունենալու, ի՞նչ կը նշանակէ ուրեմն այդ խուճապը:

Ցոյց տուէք թէ դուք քաջասիրտ մարդիկ էք, Ալէքսանտրէթի Արաբներ»:

Հալէպ եւ ուրիշ վայրե՞ր ալ վտանգուած

« Էլ Շաապ » վերլուծելով Հալէպի շրջանին մէջ մղուած թրքական բուռն պայքարը, կը գրէ.—

Սուրիոյ հանրային կարծիքը կը մտատանջուի կարգ մը օտար քարոզութիւններէ:

Զգոհանալով Ալէքսանտրէթէն, Թուրքերը այսօր աչք տնկած են Հալէպի վրայ ուր գաղտնի հաւաքոյթներ տեղի կ'ունենան Սուրիացիները կատարուած իրողութեան առջեւ դնելու համար: Դեռ վերջերս Թուրք բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը յայտարարեց թէ Թուրք կառավարութիւնը պիտի չվարանի Հալէպ քաղաքը պահանջելու, եթէ իր տնտեսական շահերը զինք հարկադրեն այդ պահանջը ներկայացնելու:

Միայն հիւս. Սուրիոյ մէջ չէ որ կը ծաւալի օտար քարոզութիւնը, ան կը տարածուի մինչեւ իսկ Ճէզիրէի Սանճաքին մէջ որ հարուստ է նաւթով: Հոն եւս սուրիական, քրտական ու ասորական համայնքները քարոզիչներու ազդեցութեան տակ, Ալէքսանտրէթի Սանճաքին շնորհուած ինքնավարական իրաւունքներուն յարեւման իրաւունքներ կը պահանջեն: Սուրիական ներկայ կառավարութիւնը բնաւ պատասխանատու չէ պատահածներուն, սակայն ան պէտք է աչալուրջ հսկէ եւ կորովի միջոցներ ձեռք առնէ մեզի սպառնացող վտանգներուն դէմ:

**** Սուրիոյ ներքին նախարարութիւնը օրը օրին տեղեկագիրներ կը ստանայ Ճէզիրէի կացութեան մասին: Այդ տեղեկագիրները մանրամասն ծանօթութիւններ կուտան Թուրք գործիչներուն անուններուն եւ գործունէութեան մասին ու կը շեշտեն թէ թրքական դրամը շռայլօրէն կը ծախսուի ամբողջ Ճէզիրէի շրջանին մէջ:*

Սուրիական կառավարութիւնը հրահանգեց Ճէզիրէի կառավարիչին կտրուկ միջոցներ ձեռք առնել, ամենախիստ կերպով պայքարելու համար թրքական քարոզութեան դէմ:

Առժամեայ վարչապետը հեռաձայնով կանչուած ըլլալով մարզպանութեան կողմէ, կը կարծուի թէ Պ. Քուաթլիի տեսակցութիւնը կոմս տը Մարթէլի հետ սերտ կապակցութիւն ունի այն խստագոյն միջոցներուն հետ որոնք ձեռք պիտի առնուին ֆրանսական ու սուրիական իշխանութեանց կողմէ, պայքարելու համար թրքական գրգռութեանց դէմ Սուրիոյ հիւսիսային շրջաններուն մէջ:

Ազգայնական շրջանակներու մէջ խիստ մտահոգութիւն կը տիրէ հիւսիսային Սուրիոյ մէջ սկսած շարժումներու համար: Կուսակցութեան վարչական մարմինը արտակարգ նիստի է հրաւիրուած՝ քննելու համար կացութիւնը:

Նպաստ Լա Սիոթայի գործազուրկներուն

Պուշ-տիւ-Ռոնի համայնավար ընտրեալներու խմբակցութեան կողմէ Լա Սիոթայի ժողովրդական համախմբումի նախագահ Պ. Սիկրի ուղղուած նամակ մը (19 փետրուար) կը տեղեկացնէ թէ՝ շնորհիւ իրենց յարատեւ աշխատանքին, «այսօր, իմ ներկայութեան, նահանգապետը հրամայեց համապատասխան վարչութեան՝ Նանսէնեան անցագիր ունեցողները ընդունիլ գործազրկութեան նպաստի համար: Այս խնդիրը խօսակցութեան առարկայ եղած էր վերջերս, նահանգապետին եւ նախարար Վիէնոյի միջեւ եւ նահանգապետը հարկադրուած էր ընդունիլ մեր տեսակէտին ճշդութիւնը: Ուրախ ենք որ կրցանք բարւոք վախճանի մը հասցնել այս գործը»:

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԿԱՐԱՆԻՆ մէջ արժեթուղթերը զգալապէս ինկան, Լէօն Պլումի կիրակի օրուան ճառին վրայ, որ կը շեշտէր թէ դահլիճը աւելի քան երբեք կապուած է Ժողովրդական Ճակատին եւ պիտի չփոխէ իր քաղաքականութիւնը: Ընդդիմադիրները կը շահագործեն այս պարագան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԵՌ ԻՆՉԵ՞Ր, ԻՆՉԵ՞Ր ...

Լսեցիք ահազանգը.— «Ազգասէրներ բոլոր գաղութներու, միացէք Դաշնակցութեան եւ Արտասահմանի համայնավարութեան դէմ»:

Ազդանշանը «*Պայքար*»ը տուած էր, ամիսներէ ի վեր: Երէկ ճաշակեցինք հատուած մը՝ իր մէկ խմբագրականէն:

Արդ, շատ աւելի բաց կը խօսի ռամկավար յայտնի գործիչ մը, Գ. Ս. Փափազեան, յուզելով միեւնոյն հարցերը

Ի՛րն է նոր մարտակոչն ալ,— «Ազգասէրներ բոլոր երկիրներու ...»:

Լսեցէ՛ք, ուրեմն.

— « *Հայկական սփիւռքի ազգային կեանքը խանգարել, քանդել սպառնացող երկրորդ ու մեծագոյն վտանգը մեր մէջ գործող Համայնավար տարրն է: Ասոնք, զանազան միջոցներով ու ծպտումներով, բայց յարատեւ մոլեգնութեամբ, կը ջանան ազգային ոգին տկարացնել մեր ժողովուրդին մէջ, քանդել մեր նախահարց Եկեղեցին, պառակտել ազգային ոգիով եւ ռամկավարական դրութեամբ կառավարուող մեր զանազան կազմակերպութիւնները: Ասոնք, նոյն իսկ կը փորձեն պղտորել Ամերիկայի մէջ ծնող մեր նոր սերունդին միտքը, իրենց բացած դպրոցներուն մէջ, հայերէն սորվեցնելու պատրուակով, համայնավարական սկզբունքներ կը սորվեցնեն իրենց զաւակներուն եւ զանոնք կը նախապաշարեն թէ ազգային ոգիի ու սկզբունքներու դէմ եւ թէ Մ. Նահանգաց կառավարական ու ընկերային դրութեան ու հաստատութեանց դէմ: Իրենց այս ապազգայնացուցիչ ձեռնարկներով հայ համայնավարներ ՀՕԿի, Համի, Կարմիր Խաչի եւն.ի միջոցաւ փոխանակ նպաստելու Հայաստանի վերաշինութեան, որով միայն պիտի արդարանար իրենց գոյութիւնը, կը փորձեն խռովել ու պառակտել գաղութներու ազգային կեանքը* »: (Պայքար, 31 *յունուար*):

Վա՜յ եթէ Դաշնակցական մը գրի առած ըլլար այս խօսքերը ...

Ռամկավար օրկանին աշխատակիցը կէս ճամբան մնացողներէն չերեւար:

Միեւնոյն յօդուածին մէջ, աւելի լայն բանալով օրհնեալ բերանը, դեռ ինչե՛ր կը պատմէ.

— « *Հայկական սփիւռքը Հայաստանի կապուած է ոչ թէ իրաւական, այլ բարոյական եւ հայրենասիրական կապերով: Ուրեմն, բարոյական ու հայրենասիրական հասկցողութեանց համաձայն գործող կազմակերպութիւններ միայն կրնան արդիւնաւորապէս գործակցիլ Հայաստանի վերաշինութեան ու արտասահմանի Հայոց ազգապահպանման նպատակներով: ՀՕԿը ասոնց մէջ չէ, որովհետեւ անոր մէջ գործող պոլշեւիկներ, գոնէ Ամերիկայի մէջ, աւելի կարեւորութիւն կուտան համայնավարական բրոբականտին, քան թէ զուտ վերաշինական ձեռնարկներու: ՀՕՍ ԱՆՈՒՆՅ ՁԵՌՔՈՎ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ԴՐԱՄՆԵՐՆ ԱԼ, ՄԵԾ ՄԱՍԱՄԲ, ԿԸ ԾԱԽՍՈՒԻՆ ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՔԱՐՈԶՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ: ՀՕԿի ղեկավարներուն մէջ այնքան զօրաւոր է թշնամութիւնը հայ ազգայնական տարրերու, Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ Հայ հաստատութեանց հանդէպ, որքան է՝ բուն Համայնավար կազմակերպութեան անդամներուն մէջ: ՀՕԿի անդամներէն շատերուն մտայնութիւնն այնքան հակառակ է Մ. Նահանգաց ռամկավարական կարգերուն, որքան բուն Համայնավար կուսակցութեան պատկանողներու մտայնութիւնը: ՀՕԿի ղեկավարները կը խօսին ու կը գրեն միեւնոյն աղճատ ու անհարազատ կործալեզուն, զոր կը գործածեն համայնավար թերթեր ամէն տեղ* »:

— Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այստեղ, Փարիզի մէջ եւ այլուր, ռամկավարները միշտ մէկ աղբիւրէ կը խմեն Հօկին հետ, իրար հոտոտելով իբրեւ հարազատ «Հայաստանասէրներ»:

— Ջայնդ քաշէ եւ ներգէ, հետեւողութեամբ խայեամի.

Հօկին, Ռամկին գաղտնիքները ոչ
դուն գիտես, եւ ոչ ալ ես,
Վարագոյրը երբ որ բացուի, ոչ Հօկ
մնայ, եւ ոչ ալ Փօկ ...

ՎԱՀԷ

Զէնք ունեցողը կը գնդակահարուի

1400 ՀՈԳԻ ՀՐԱՑԱՆԻ ԲՌՆՈՒԱԾ?

Ատտիս-Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ փետրուար 19ի մահափորձին հետեւանքով ձերբակալուած երկու հազար բնիկներէն բոլոր անոնք որ զէնք ունէին, գնդակահարուեցան: Քանի մը հարիւր հոգի որոնք յաջողած էին ապացուցանել իրենց անմեղութիւնը, ազատ արձակուեցան: Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին:

**** Նոր հեռագրի մը համաձայն, ազատ արձակուեցան միայն 300 հոգի, իսկ անոնք որ զէնք ունէին իրենց վրայ կամ իրենց խրճիթներուն մէջ, անմիջապէս գնդակահարուեցան: Շատ քիչերը միայն դատի պիտի քաշուին: Այնպէս որ իրազեկներ մինչեւ 1400 կը հաշուեն գնդակահարեալներուն թիւը:*

Մարաջախտ Կրացիանի միշտ անողոք եղած է որ եւ է ըմբոստութեան հանդէպ, գաղթային արշաւանքներու ատեն, այնպէս որ զարմանք չեն պատճառեր այս զանգուածային գնդակահարութիւնները: Կը թուի թէ բաւական երկար պիտի տեւէ Հաբէշներու զինաթափութիւնը, որովհետեւ հրացանը միայն զէնք մը չէ, այլեւ դասակարգային խորհրդանշան մը՝ բնիկին համար:

Կ'ըսուի թէ ուրբաթ օրուան մահափորձը մէկ մասն էր ըմբոստութեան մը, որուն ազդանշանը տրուած էր հետեւեալ մարտակոչով.— « Ռաս Տէսթա քաղաքին վրայ կը յարձակի»: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ ըմբոստ Ռասը Ատտիս-Ապէպայէն 50 մղոն հեռու կը գտնուէր, երբ ռումբ նետուեցաւ Մարաջախտ Կրացիանիի դէմ:

Իտալիա պիտի չմասնակցի, եթէ Նէկիւս մասնակցի

Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան առթիւ Եթովպիոյ կայսրն ալ հրաւիրուած ըլլալով, մեծ զայրոյթ կը տիրէ Իտալիոյ մէջ: Պաշտօնական շրջանակները որոշ վերապահութիւն կը ցուցնեն, բայց մամուլը բուռն կերպով կը քննադատէ Անգլիոյ այս ընթացքը, մանաւանդ Միջերկրականի համաձայնութենէն վերջը:

Թերթ մը դիտել կուտայ թէ կարելի չէ միեւնոյն գծին վրայ դնել Իտալիոյ թագաւորին եւ Եթովպիոյ կայսեր մէկ ներկայացուցիչը եւ «սեւամորթավաճառ Թաֆարին» (կ'ակնարկէ Եթովպիոյ կայսեր):

Կը հաստատուի թէ Նէկիւսը ոչ միայն հրաւիրուած է, այլեւ հաւանական է որ Ռաս Տէսթան ղրկէ, իբրեւ ներկայացուցիչ, եթէ կարենայ դուրս հանել Եթովպիայէն ...

Անշուշտ Անգլիացիները ձեւ մը պիտի գտնեն, գոհացնելու համար երկու կողմերը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ»

Գ.

ՄԻԼԻՒԿՈՎ բազմակողմանի, բարձրագոյն ուսումնականն է, որ ունի նուրբ եւ ճկուն միտք, անդորր եւ հաւասարակշիռ, աւելի դասախօս մըն է քան առաքեալը քաղաք· հաւատամքի մը: Ան ունի որոշ ճաշակ, խառնուածք քաղաքական կեանքի համար, եւ լաւ մարզուած կռուողի մը կարգապահութիւնը ու տիրապետելու կամքը: Ան չի յուսահատիր ձախողութիւններէն, փիլիսոփայի մը նման կ՚ընդունի զանոնք, եւ խաղական մարզիկի մը նման այն անյողդողդ հաւատքն ունի թէ իր վրիժառութեան պատեհութիւնը պիտի ներկայանայ, եւ առաջուց կը պատրաստուի այդ պատեհութեան համար: Կատարեալ խորհրդարանական տիպար մըն է, գիտէ վիճիլ, եւ մանաւանդ միջամտել երկու հակառակորդ կողմերու, ճարպիկ բանաձեւող մը, որու արուեստին տակ հակասութիւնները կը չքանան, սուր անկիւնները կը յղկուին: Պէտք եղածին չափ զգուշաւոր է, եւ գիտէ սպասել գործելու յարմար վայրկեանին: Համբերութեամբ կը սպասէ նպաստաւոր կացութեան, կը տնտեսէ իր ուժը: Այս շնորհքներով օժտուած ըլլալով Միլիւկով մարդն էր խաղաղ ժամանակներու, երբ կեանքը կ՚ընթանար սովորական պողոտաներէն: Այդպիսի ժամանակներու մէջ Միլիւկով պատիւ պիտի բերէ ո եւ է երկրի խորհրդարանին, պետական կազմին: Բայց Միլիւկովի կը պակսէր մէկ յատկութիւն, որ կտրեց անոր քաղաքական վերելքի ընթացքը: Ան ամբոխին մարդը չէր, չէր հասկնար ռուս աշխատաւորին, գեղջուկին լեզուն, չէր զգար անոնց հոգեբանութիւնը, եւ չէր կրնար յարաբերութեան մտնել գազանացած ամբոխին հետ: Այդ իսկ պատճառով Միլիւկով յարմար մարդը չէր յեղափոխական շրջանի մը համար, երբ ոչինչ կայուն էր, ամէն ինչ քաոսային, երբ դրութիւն մը չկար, այլ ամէն ինչ ծփուն եւ յարափոփոխ, երբ օրէնքը չէր որ կը տիրապետէր, այլ ամբոխային քմահաճոյքը, զոր կարելի չէ զսպել խորհրդարանական մեթոտներով: Անհրաժեշտ էր տարբեր տիպար մը:

ՔԵՐԵՆՍԿԻՆ մասամբ կը մօտենար այդ տիպարին. Քերենսկիի բնաւորութիւնը ընդոծին, սեփական օրգանական ուժ մը ունի, ամեհի ու դիւրազգած, անհանդարտ եւ միշտ բան մը փնտռող: Միլիւկովի նման Քերենսկին ալ փաստաբան էր: Այդպէս եւ բոլոր քաղաքական առաջնորդները, բայց, մինչ Միլիւկով հաշուող, չափող, կշռող ու ծրագրող էր, Քերենսկի կ՚ապրէր երեւակայութեամբ մը, որ քմահաճ է: Եթէ Միլիւկով կ՚ապրէր բաւականութեամբ ու տրամաբանութեամբ, Քերենսկի կը վստահէր իր բնազդին, ներգիտակցութեան, եւ իր առագաստները, կը լեցնէր իր անհանգիստ երեւակայութեան շունչով, ու կը ձգէր որ անոնք երթան հովին քշած ուղղութեամբ ...

Այսպէս մինչ Միլիւկովի մէջ ամէն ինչ հաստատուն, կայուն ու սիստեմատիկ էր, Քերենսկիի մէջ ամէն ինչ հակասական, անտրամաբանական, անկայուն էր, յաճախ քմահաճ, երեւակայական կամ կեղծ: Եւ եթէ Միլիւկովի քաղաքական բազկերակը դանդաղած էր, Քերենսկիինը ընդհակառակն շատ արագ կը զարնէր: Միլիւկովի մէջ տիրական էր տրամաբանութիւնը, մինչ Քերենսկիի մէջ՝ զգացումը, քմայքը:

Այդ էր պատճառը, որ երբ Միլիւկով իր գործակիցներուն վրայ վերէն կը նայէր, Քերենսկի կը փնտռէր «հընազանդ ուղեկիցներ», եւ ան հանդիստ կը զգար անկախ ու մեծ անձնաւորութիւններու ներկայութենէն: Բայց, Քերենսկի օժտուած էր թելադրականութեան նշանակելի զօրութեամբ մը, եւ հոգեկան սաւառնումի տանող աննուաճելի կարողութեամբ մը: Իր ամենալաւ վայրկեաններուն՝ ան կրնար ամբոխներուն հաղորդել բարոյական ելեկտրականութեան ահարկու ցնցումներ, կրնար մղել ամբոխները, որ լան, ցնծան, ծունկի գան, սաւառնին, երդուին, զղջան, սիրեն, ու ատեն, մինչեւ ինքնամոռացութեան աստիճան, որովհետեւ Քերենսկի ինք այդ պահերուն կը մտնէր ինքնամոռացութեան: Միլիւկով անսահմանօրէն բարձր էր Քերենսկիէն մտաւորապէս, սակայն, Քերենսկի անսահմանօրէն բարձր էր Միլիւկովէն հոգեկան տարերային ուժգնութեամբ: Քերենսկիի այս մեծ կարողութիւնը պակասաւոր էր, պարզ այն պատճառով, որ ան ամբոխին չէր պատկաներ, անոր մէկն ու ոսկորէն չէր, եւ այդ պատճառով անոր արտայայտութիւններն ու շարժումները արուեստական կը մնային: Իսկական ամբոխավարներն ալ ծնած դերասաններ են, բայց անոնք այն առաւելութիւնն ունին, որ ծնունդն են ամբոխին, անոր մէկն միս ու ոսկորէն ոսկոր են, եւ ամբոխին հետ կը վարակուին անոր յատուկ յոյզերով ու կիրքերով, եւ իրենց թատերական շնորհքներով աւելի ուժգին կը փոխանցեն այդ յոյզերն ու կիրքերը ուրիշներուն, որովհետեւ անոնց թատերական շնորհքները արուեստական տպաւորութիւն մը չեն ձգեր:

Չեռնովի գրչին տակ նոյնքան ուժեղ կերպով դուրս եկած են ոչ միայն ուրիշ դէմքեր, ինչպէս իշխան Լվով, ժամանակաւոր կառավարութեան առաջին վարչապետը, Ռոժիանքօ, Դումայի մեծղի նախագահը, Գուչկով, պատերազմական նախարարը՝ Կորնիլով, ապստամբը, այլեւ խորտակումը այնպիսի հաստատութեանց, ցարական կառավարութիւնը, կայսերական բանակի մեքենականութիւնը, եւ Դուման:

Չեռնով կը հերքէ Միլիւկովի եւ ուրիշներու տեսակէտը թէ Դուման էր որ սկսաւ յեղափոխութիւնը ընդդէմ ցարիզմի, եւ զօրաւոր փաստերով կը հաստատէ թէ յեղափոխութիւնը տարերային մեծ շարժում մըն էր, որուն կազմակերպութեան մէջ հազիւ թէ յեղափոխական կուսակցութիւնները կամ աշխատաւորական միութիւնները փոքր դեր մը ունէին: Չկար կազմակերպուած դաւադրութիւն կամ ապստամբութիւն: Նիւթական անտանելի պայմաններու տակ ճըզմուած ժողովուրդն էր որ պոռթկաց մէկէն ի մէկ: Իսկ Դուման, որու անդամները մինչեւ այդ գաղտնի կերպով կը մտածէին կառավարական փոփոխութիւն մը յառաջ բերելու, ոչ միայն այդ պոռթկումին մէջ դեր չունէր, այլ եւ կը դողար տերեւի մը պէս երբ դէմ յանդիման կանգնեցաւ յեղափոխութեան, որուն միակ ուժը, տէրը, ամբոխն էր, որուն շուրջ պիտի մօտենային զանազան տարրեր, Յեղ· կուսակցութիւններ, իբրեւ անոր բարեկամները, յետագային դառնալու անոր առաջնորդները: Իրականութիւնն այն է, որ Դումայի անդամները կը պարտադրուէին կազմելու նոր կառավարութիւն մը՝ զսպելու ամբոխային պոռթկումները եւ խորացնելու ու հիմնաւորելու ամբոխին նախաձեռնութեամբ ձեռք բերուած յաղթանակը: Դուման, սակայն, չէր ներկայացներ ժողովրդական լայն խաւերը, գիւղացին ու բանուորը, եւ չէր վայելեր անոնց խոր վստահութիւնը, եւ այդ պատճառով Սոց· Յեղափոխական եւ Սոց· Դեմոկրատ կուսակցութիւններու (մենշեւիկ եւ բոլշեւիկ հատուածներով) գլխաւորութեամբ կը ստեղծուին «զինուորներու եւ բանուորներու սովիէթները», իբրեւ հակակշիռ ուժ մը կառավարութեան, հսկելու անոր վրայ, որ չդաւաճանէ յեղափոխութեան նպատակներուն:

Այստեղ է, որ Չեռնով, իբրեւ գըլխաւոր ներկայացուցիչներէն մին «դեմոկրատիկ սովիէթ»ին, եւ կամ «յեղափոխական դեմոկրասի»ին, իր անձնաւորութենէն շատ բան կը խառնէ «ժամանակաւոր կառավարութեան» շրջանին պատկանող հիմքերու եւ դէպքերու նկարագրութեան:

Չեռնով տակաւին այն կարծիքէն է թէ ռուս յեղափոխութիւնը կարելի էր փրկել բոլշեւիզմէն, եթէ չըլլար բուրժուական տարրերու կոյր յամառութիւնը, եթէ ժամանակաւոր կառավարութիւնը ընդ առաջ երթար նախաբոլշեւիկեան սովիէթներու Գործադիր Կոմիտէի առաջադրութիւններու, այն է՝ հաստատէր բանուորական յառաջդիմական օրէնքներ, բաշխէր հողը աշխատաւոր գիւղացիներուն եւ հրաժարէր ցարական կառավարութեան պատերազմական նպատակներէն, ազատութիւն տրուէր Ռուսաստանի բաղկացուցիչ ազգութեանց, եւ նախաձեռնութիւն ստանձնէր վերջ դնելու պատերազմին: Բայց ժամանակաւոր կառավարութիւնը ոչ միայն ընդառաջ չէր երթար այս առաջադրութիւններուն, այլեւ չէր ճանչնար այն համաձայնութիւնները, զորս բանուորութիւնը սովիէթներու միջեւ կնքած էր գործատէրերուն հետ, եւ կամ ընդառաջ կ՚երթար միայն այն ժամանակ երբ արդէն շատ ուշ էր: Ժամանակաւոր Կառավարութեան տեսակէտով Հողի բաժանումը, պատերազմական նպատակները, ինչպէս եւ Ռուսաստանի բաղկացուցիչ ազգային տարրերու իրաւունքները, մէկ խօսքով ամէն արտաքին ու ներքին հարց, համառուսական հանգամանք ունէին եւ կրնային լուծուիլ միայն ամբողջ Ռուսիան ներկայացնող Սահմանադիր Ժողովի կողմէ, որ կ՚ուշանար, եւ ամսէ ամիս կը յետաձգուէր: Հարցերը, սակայն, անմիջական լուծում կը պահանջէին: Ժամանակաւոր Կառավարութիւնը ինքզինք իրաւազօր չէր զգար կատարուած ու կատարուող փոփոխութիւնները հաստատելու: Սահմանադիր ժողովը միայն իրաւունք ունէր: Բայց, նոյն ժամանակաւոր կառավարութիւնը, պուրժուա եւ կալուածատէր ազդեցութեանց տակ, կը ձգձգէր Սահմանադիր Ժողովը, յուսալով թէ ժամանակը պիտի լուծէր շատ մը կնճիռներ, կտրելով յեղափոխութեան թափը եւ չափաւորելով, եթէ ոչ ջնջելով շատ մը չափազանցութիւններ:

ԱՐՄԷՆ ՓԱՐՏԻԶԵԱՆ

Հ· Մ· Ը· Մ· Ի ՕՐ

ԱՒԱՐԱՅՐԻ ՈԳԻՆ

451 Թուական:

«Ոչ հրեշտակք եւ ոչ մարդիկ, ոչ հուր եւ ոչ սուր» կը պատասխանէին Աշտիշատի ժողովականները Սասանեան բռնակալին, 15 դար առաջ:

Այս գրութեամբ պատռուեցաւ Զրադաշտական կրօնքը պարտադրելու համար Հայաստան ղրկուած հրովարտակը, որուն շարժառիթը զուտ քաղաքական էր անշուշտ՝ — վերջ հայ ժողովուրդի գոյութեան, քաղաքականէն մինչեւ խղճի ազատութիւն:

Եւ երեսունը հինգ տարի անընդհատ Վարդանի եւ իր 1036 հոկաներու ոգին, Աւարայրի ոգին, թեւեր հիւսեց հայ ազգային պայքարի մարտիկներուն:

Մինչեւ որ, 484ին, Նուարսակ գիւղի դաշինքով, հայ ազգային առաջին յեղափոխութեան ժառանգորդները, առաջնորդութեամբ քաջն եւ արթուն Վահան Մամիկոնեանի, Արքայից Արքային ընդունիլ տուին Հայուն իրաւունքները՝ Ազատութիւն եւ Արդարութիւն:

Պատմութիւնը կ՚ըսէ.

— Նախ զիս Պարսից իշխանութեան հնազանդեցուր, ապա անոնց օրէնքները ինծի պարտադրէ, կը պատասխանէ Վահան, երբ Պարսից Նիխոր զօրավարը դիտողութիւն կ՚ընէ իրեն, թէ ինչու գալարափողերով բանակ կը մտնէ, քանի որ այդ պատիւը վերապահուած է միմիայն Արիաց Արքային եւ սպարապետին:

Աւարայրի պատերազմին եւ Վարդանանց զոհաբերութեան յիշատակը, իւրաքանչիւր Հայ մարդ թէ պատանի ջերմեռանդութեամբ եւ հպարտանքով պէտք է պահէ իր սրտին մէջ իբրեւ սրբազան մասունք:

Եթէ կրօնափոխութեան անուան տակ Սասանեանները իրաւունք ունէին քաղաքական նպատակներ հետապնդելու, կրօնքի անունով նոյնքան իրաւունք ունէին մեր ազգի առաջնորդները, ազգը զինել պաշտպանելու իր սեփական եւ արդար իրաւունքները:

Ու Տղմուտի պղտոր ջուրերուն մէջ խեղդուեցաւ 15 եւ ալ աւելի բազում դարերու համար, Հայուն գոյութեան սպառնացող բիրտ ուժը եւ Վարդանանց բոցախառն արեան ջերմութեամբ ուռճացաւ եւ բիւրեղացաւ Հայ հոգիի եւ մտքի ազատութեան լուսաշող ոգին:

Աւարայրի ոգիին անեղծ պահպանումին համար է որ Հ· Մ· Ը· Մ·ի Ֆրանսայի շրջանի սկաուտներու Փարիզի ենթաշրջանը կիրակի օր, 28 փետրուարին, կը ներկայացնէ «Վարդանանց»ը:

Արդարեւ աւելորդ եւ բոլորովին անտեղի պիտի ըլլար մեր սկաուտ պատանիներուն, օտար ասպետներն ու ասպետական կազմակերպութիւնները ներկայացնել իբրեւ միակ նախահայրերը սկաուտական կազմակերպութեան, երբ մեր պատմութիւնը դարեր առաջ տուած է Վարդանն ու Աւարայրը, Վահանն ու Նուարսակի դաշինքը, իսկ ժամանակակից շրջաններու համար Դաւիթ բէկ եւ Անդրանիկ:

Սկաուտական գործադիր մարմինը յառաջիկայ տարիներու համար Վարդանանցի օրը պիտի տօնէ, անոր տալով համազգային բնոյթ արժանավայել շքեղութեամբ եւ տարողութեամբ. վստահ թէ Ֆրանսահայ գաղութը այդպիսի տօնակատարութեան մը համար պիտի բերէ անհրաժեշտ գորովն ու վերաբերմունքը:

Ատկէ զատ, կ՚առաջարկենք բոլոր գաղութներու Հ· Մ· Ը· Մ·ի վարչութիւններուն, ամէն տեղ եւ կարելի եղածին չափ միաժամանակ տօնել Վարդանանց օրը:

Թող ամէն հայ պատանի տարին անգամ մը յիշատակի այդ մեծ օրուան նշանակութեան թափանցելու հնարաւորութիւնն ունենայ:

Եւ թող ամէն Հ· Մ· Ը· Մ·ական տարին երկու անգամ, Նաւասարդի եւ Վարդանանց օրերուն յիշէ իր հեռաւոր եղբայրները, որոնք նոյն օր եւ նոյն պահուն մեր նախնեաց լուսեղէն ոգիով կը պարուրուին:

Չենք կարծեր թէ գտնուին կազմակերպութիւններ որոնք մերժեն Հ· Մ· Ը· Մ·ի թողուլ Վարդանանց տօնակատարութեան նախաձեռնութիւնը, ու անոնք անշուշտ պատրաստ են նաեւ սիրայօժար բերելու իրենց մասնակցութիւնը, դէթ քաջալերանքը:

Նախքան այդ ապահով ենք թէ կիրակի օր Փարիզի եւ շրջականներու հայութիւնը խուռներամ պիտի գայ քաջալերելու Հ· Մ· Ը· Մ·ի սկաուտները:

Ապրի՛ Աւարայրի եւ Վարդանանց ոգին:

ՎԱԶԳԷՆ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԶԱՐԿ ՏԱԼՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ

Մեզանից ո՞վ չի նախանձում ազատ եւ անկախ պայմաններում ապրող քաղաքակիրթ ժողովուրդներին, որոնք լաւ ամենայնի օգտւում են գիտութեան բարիքներից: Վերցնենք օրինակի համար շարժանկարի (խօսուն եւ հնչուն) օգուտներն ու վայելչութիւնը: Դէպքերն ու դէմքերը ամէն տեսակ վիճակում լուսանկարելուց բացի, գիտութիւնը գտել է միջոցը յատուկ մեքենայով, ինչպէս ասում են, լուսանկարչական ճշդութեամբ, առնել նաեւ տեղի ունեցող խօսակցութիւնները, երգերը, նուագը եւ մի խօսքով ձայնի հետ կապ ունեցող բոլոր հնչական գործողութիւնները: Եւ այս բոլորը ուզած ժամանակդ եւ ամենուրեք կարող ես ցուցադրել բազմաթիւ անգամներ: Ինչպէս նաեւ արտատպել ուզածիդ չափ օրինակներ:

Շարժանկարի գիտութիւնը ծնունդ առաւ մի քանի տասնեակ տարիներ առաջ, արդէն հիանալի արդիւնքի է հասել եւ հետզհետէ ենթակայ է աւելի կատարելագործութեան: Արդէն փորձեր են կատարում շարժանկարները ցուցադրելու բացօթեայ վայրերում, պաստառի փոխարէն օգտագործելով ջինջ եթերը:

Շարժանկարի արուեստը ոչ միայն խթան է հանդիսանում գեղարուեստի զանազան ճիւղերի կատարելագործման եւ տարածման, այլ եւ անգնահատելի դեր է կատարում այդ բոլորը փոխանցելու ապագայ սերունդներին:

Այն ինչ որ մենք այսօր տեսնում եւ լսում ենք շնորհիւ շարժանկարի արուեստին, օրինակ, թատրոն, ճամբորդութիւն, պատերազմական գործողութիւն, ժողովրդական ցոյցեր, խրախճանք, աղէտ, ինչպէս նաեւ նշանաւոր դէմքերի ճառերը եւ զանազան ձեւի մրցումները, այս բոլորը միեւնոյն վիճակի մէջ, ուզած վայրկեանին կարող են տեսնել եւ լսել նաեւ մեր հետեւեալ սերունդները, դարէ դար.

Շարժանկարը այն առաւելութիւնն ունի, որ ամէն ինչ կ՚առնէ ու կուտայ ամենայն հարազատութեամբ: Մարդը մեքենայի պէս առարկայական լինել չի կարող: Որքան էլ մեծ տաղանդ ունենայ, չի կարող դէպքերն ու դէմքերը նկարագրել այնպիսի հարազատութեամբ, որ յատուկ է սոսկ լուսանկարչական մեքենային: Մենք Հայերս էլ պէտք է ջանանք օգտուել շարժանկարի բարիքներից եւ բոլոր հայկ. գաղութներում հիմը դնենք հայկ. շարժանկարի գործին: Մենք էլ մեր գաղութներում պէտք է աշխատենք պատրաստել հայկ. շարժանկարներ մեր անցեալից ու ներկայից, օգտուելով մեր բոլոր կարող ուժերից:

Լուսանկարչական մեքենային, ինչպէս բոլոր, նոյնպէս եւ մեր ժողովրդի այնքան փոթորկալից անցեալի պատմութիւնը գրել է մեծ մասամբ պատահական անձերի ձեռքով, յաճախ առանց վաւերական տուեալների, զուրկ առարկայութիւնից եւ յաջորդականութիւնից, որոնց պատճառով մեր պատմութիւնը ունի մի շարք պակասաւոր կողմեր: Մենք Հայերս էլ կարող ենք ժապաւէնի վրայ առնել գաղութների կարեւոր անցուդարձը, նշանաւոր թատերական երկերը, պատմական դէպքերը— անցեալի ու ներկայի, երաժշտութիւնն ու պարերը, սովորութիւնները եւն.:

Այս լաւագոյն միջոցը ոչ միայն Հայ, այլեւ օտար հանրութիւնը շարժանկարի միջոցով ծանօթացնելու հայկական մշակոյթի (անցեալի եւ ներկայի) բոլոր ճիւղերին: Դժբախտաբար այս կարեւոր մարզում ցարդ շատ քիչ աշխատանք ենք կատարել:

Վերջին տարիների ընթացքում Փարիզում պատրաստուեցան երեք հայկ. շարժանկարներ.— «Անդրանիկ»ը Ա. Շահխաթունիի, «Հայաստան»ը Ն. Ղորղանեանի եւ «Հայկական հարսանիք»ը Գ. Ալէմշահի, որոնց նիւթապէս եւ բարոյապէս աջակցել են կազմակերպութիւններ եւ անհատներ:

Արդի մեր գաղթականական պայմաններում խոշոր շարժանկարներ պատրաստելը շատ դժուար է, վասն զի կապ ունի մեծ դրամագլուխների հետ: Բայց անկարելի չէ առայժմ համեստ չափով հիմը դնել բազմահայ գաղութներում հայկական շարժանկարի գործին եւ յետոյ սերտ կապակցութիւն հաստատել զանազան հայկ. շարժանկարի ընկերութիւնների միջեւ: Այս միջոցով է որ կարելի կը լինի հայկ. շարժանկարների տարածման զարկ տալ եւ բարոյականի հեռ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Ռուսաստանի այս մտադրութիւններն ահա չհասկցան Դաշնակները, միակ պատասխանատուները Հայաստանի առջեւ, Հայութեան մէջ իրենց կատարած քաղաքական դերակայութեան պատճառաւ: Անոնք պատասխանատու են հայկական քաղաքականութեան տխուր հետեւանքներուն համար մեծ պատերազմի ընթացքին, նաեւ նախորդ երեք տասնեակ տարիներու գործերուն: Պէտք է նշել, որ Հայերու քրիստոնէութիւնը միայն վարագոյր էր Ռուսաստանի համար: Գլխաւոր կարեւորութիւնը կը տրուէր ոչ թէ երկրի քրիստոնեայ բնակչութեան, այլ տեղագրութեան այն վայրերուն, ուր Հայերը կ՚ապրէին: Հայաստանը ըլլալով մասնատուած լեռներով եւ լեռնաշղթաներով, կը ներկայացնէր բացառիկ ռազմագիտական արժէք բոլոր յափշտակիչ պետութեանց համար, որոնք կոչում ունէին իջնելու դէպի արեւելք եւ հարաւ - արեւելք: Ինչպէս յայտնի է, այդ երկրամասին տիրելու համար նախապէս ալ մղուած են կռիւներ աշխարհակալներու միջեւ: Ինչպէս տեսանք, Սազոնով իր զեկոյցին մէջ առ Նիկոլա կայսր՝ մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուցած էր «Հայկական խնդրոյ» այդ կողմին վրայ:

Ահա այսպէս անգլեւռուսական մրցակցութեան պատճառաւ Փոքր Ասիոյ մէջ յստակօրէն երեւան եկաւ 1878ին — ծնաւ եւ աճեցաւ այն հարցը որ յայտնի է «Հայկական Խնդիր» անունով:

X

Այսպիսով բաւական էր փոքրիկ ակնարկ մը ձգել Հայոց հարցի ծագման պատմութեան վրայ Թուրքիոյ մէջ, հասկնալու համար հարցին բուն էութիւնը: Մեծ պետութիւնները, առաջին հերթին Ռուսաստանը, ինչպէս այդ հաստատուած է, քօղարկելով հայկական ինքնավարութեան դրօշով, կը հետապնդէին մասնաւոր նպատակներ,— բաժնել օսմանեան կայսրութիւնը: Սոյն պայքարին մէջ, ի մեծ դժբախտութիւն մեզ բոլորիս եւ ի դժբախտութիւն իրենց՝ Հայերուն, իրենք դարձան միայն հասարակ զէնք մը օտար ուժերու ձեռքին մէջ: Կարճ խօսքով, այն ինչ որ Հայերը կը կարծէին սրբազան պայքար Հայոց անկախութեան համար, իրականին մէջ եղաւ պայքար Թուրքիոյ բաժանման եւ Թրքական անկախութեան ջնջման: Դժուար չէ հասկնալ թէ կայ մեծ տարբերութիւն անկախութեան պայքարին եւ այն պայքարին միջեւ որ կը հետապնդէ քաղաքական մահը հին կայսրութեան մը: Ուրիշ բան է ձգտիլ ազատիլ այդ երկրէն, ուրիշ խնդիր հետապնդել քաղաքական մահը այդ երկրի (ընդգծումը հեղինակինն է): Ըլլալով գործիք Ռուսաստանի ձեռքը, Հայերը գիտակցօրէն թէ անգիտակցօրէն իրենց պայքարը կը տանէին վերջին ճամբով: Ստեղծուած էր ողբերգական վիճակ մը եւ Հայերը դժուարաւ պիտի կրնային ազատիլ պետութեանց այդ քաղաքականութենէն՝ որ կը հետապնդէր Թուրքիոյ քաղաքական մահը: Այդ վիճակին ողբերգութիւնը բարդացաւ անսովոր կերպով եւ Հայերը դարձան ուղղակի գործօն տարր — հարուածող բռունցք:

X

Ռուսաստանը ցանկալով ապահովել Հայերու օժանդակութիւնը Թուրքիոյ մէջ, համաձայնութեան եկաւ կովկասեան հայ ղեկավարներուն հետ, խոստանալով ազգային - վարչական ինքնավարութիւն, եթէ Ռուսաստանի կողմը բռնէին:

Այդ պատճառաւ Հայերը աւելի ընդլայնեցին իրենց աշխատանքները Թուրքիոյ մէջ: Հայերը 20 տարուան ընթացքին կրցան «հաւատարիմ ցեղ»էն դառնալ վտանգաւոր տարր պետութեան համար: Սուլթան Աբտիւլ-Համիտ խաղաղութիւնը կորսնցուց: Հզօրագոյն Ռուսաստանը ամբողջ ժամանակը սադրանքներ կը լարէր Հայերը պաշտպանելու դիմակին տակ, ինչպէս առաջ Պուլկարները եւ Յոյները: Այդ պատճառով Սուլթանը յղացաւ եւ զարհուրելի միտք,— «վերջ տալ հայկական հարցին, կոտորելով Հայերը»: Խալիֆային հաւատարիմ Քիւրտերը ստացան համապատասխան հրահանգներ եւ 1895ին սկսան Թուրքիոյ մէջ հայկական կոտորածները:

Բնորոշ պատկերը այդ սարսափելի օրերու թարմ են ականատեսներու յիշողութեանց մէջ: Մեծ պետութիւնները եղան անտարբեր, մասնաւորապէս բոլորի ուշադրութիւնը գրաւեց Ռուսիոյ անտարբերութիւնը: Կ՚ըսէին թէ անոր ներկայացուցչական մարմինները Պոլսոյ մէջ ոչ մէկ Հայ ազատեցին, մինչդեռ միւս դեսպանատուները կ՚ազատէին Հայերը ինչքան որ կրնային, պահելով դեսպանատուներու մէջ: Կ՚ըսեն թէ երբ այդ երկու դէպքերու մասին զեկուցանեցին Փեթերպուրկ, իշխան Լոբանով - Ռոստովսկիին, ան իբրեւ թէ բռնելով գըլուխը՝ ջղագրգիռ գոռացեր է.

— «Ո՞վ ըսաւ այդ յիմարներուն, սրիկաներուն (Թուրքերուն) որ կոտորածներ սարքեն Պոլսոյ մէջ, դեսպաններու աչքերուն առջեւ»...

Եւ իբր թէ նոյն օրը իշխանը մեռաւ կաթուածէն: Այսպիսով Կ. Պոլսոյ օտար շրջանակներու մէջ յամառօրէն կը կասկածէին թէ 1896ի դէպքերը տեղի ունեցան այն շրջանի ռուսական կառավարութեան գիտութեամբ:

Մենք դատաւոր չենք ուզեր ըլլալ, հաստատելու համար թէ ինչքան ճիշդ էին կասկածները, բայց կան Փարիզի մէջ ականատեսներ, որոնց խօսքերէն առած ենք այդ պատմութիւնը: Յատկանշականը այն է, որ այդ կասկածները կը տեւեն նաեւ հիմա, մեր օրերուն: Առարկայօրէն մօտենալով այս խնդրին եւ նկատի առնելով այն պարագան թէ Ռուսաստանը երբեք չէ մտածած հայկական ձգտումներու մասին, թէ ան լրջօրէն կը վախնար հայկական ինքնավարութենէն նոյն իսկ Թուրքիոյ մէջ, Կովկասի մօտ, եւ ինչպէս կը հաստատեն արտաքին նախարարութեան գաղտնի վաւերաթղթերը, յստակօրէն թշնամաբար էր տրամադրուած եղած հայկական ինքնավարութեան գաղափարին, թող մեզ չհամարին, եթէ ըսենք, որ Աբտիւլ Համիտեան ծրագիրը Հայերու մասին՝ կը համապատասխանէր ռուսական շահերուն, ինչ որ արդէն արտայայտուած էր իշխ. Լոբանով - Ռոստովսքիին կողմէ.— «Հայաստանը առանց Հայերու»:

ԹԱՄՊԻՑ ԵԼԵԿԽՈՏԻ

(8)

օգտուել նաեւ նիւթապէս: Պարզ է որ վերեւ յիշուած երեք հայկ. շարժանկարները աւելի լայն տարածում կ'ունենային, եթէ բոլոր հայաշատ գաղութներում ունենայինք շարժանկարի ընկերութիւններ: Անհատական միջոցները անբաւական են մեծ եւ տեւական ձեռնարկների համար:

Որպէս նոր ապարէզ՝ կատարուած փոքրիկ գործերն էլ արժանի են գնահատանքի:

Զգիտեմ թէ ուրիշ հայաշատ գաղութներում հայկ. շարժանկարներ պատրաստուե՞լ են թէ չէ: Մարսէյլի մէջ մեր երիտասարդ ընկեր Երուանդ Սէթեանը, իր անհատական ջանքերով պատրաստել է վերջին հինգ տարիների ընթացքում երեք վաւերական (դոկումենտալ) հայկ. շարժանկարներ, որոնք ցուցադրուել են Մարսէյլի եւ մօտակայ հայաշատ վայրերում, ինչպէս նաեւ Հարաւ. Ամերիկայի հայկ. գաղութներում: Վերջերս ընկ. Սէթեան Փարիզ եկած լինելով, բախել է ցուցադրել Փարիզի եւ արուարձանների մէջ իր պատրաստած եւ մի երկու երկու օտար շարժանկարներ. նիւթերը արդէն ծանօթ լինելով, զանց կ'առնեմ:

Իբրեւ օրինակ յիշեմ Մարսէյլի եկեղեցւոյ օծումը, ողբացեալ Վակեղեցւոյ օծումը, ողբացեալ Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, եւ ներգաղթի շարժանկարը, որ քաշուած է անցած տարի Մայիսին, երբ որ 1800 հոգինոց կարաւանը ժամանեց Ֆրանսայի զանազան վայրերից Մարսէյլ եւ շոգենաւով մեկնեց Հայաստան:

Սրանք բոլորը մեզ համար պատմական արժէք ներկայացնող վաւերական տուեալներ են, լուսանկարչական մեքենայով առնուած, եւ ուրեմն զերծ որ եւ է կասկածից եւ զանազան տեսակ ենթադրութիւններից:

Մեր պարտականութիւնն է ընկ. Ե. Սէթեանին հնարաւորութիւն տալ իր ձեռնարկը ընդարձակելու, ժապաւէնի վրայ առնելով Ֆրանսահայ գաղութի կարեւոր վայրերը, դէպքերն ու դէմքերը:

ԲԵՆՕ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

— . —

«Ազդակ»էն ցաւով կը տեղեկանանք թէ Պէյրութի մէջ յանկարծամահ եղած է դաշնակցական Մկրտիչ Պօղոսեան, փետր. 6ին:

Պօղոսեան, բնիկ Նիկոմիդիացի, 69 տարեկան, մօտաւորապէս 40 տարի առաջ հաստատուած էր Պէյրութ եւ երկար տարիներ վարած ուսուցչական պաշտօն ամերիկեան քոլէճին մէջ: Զաւարեանի Պէյրութ այցելութեան օրերուն Պօղոսեան չիման մէջ գտնուած է անոր հետ եւ առաջին անգամ ըլլալով հիմը դրած կուսակցական կազմակերպութեան Պէյրութի մէջ:

Մինչեւ վերջ, Պօղոսեան մնացած է հաւատաւոր Դաշնակցական մը եւ լիուլի կատարած իր կուսակցական պարտականութիւնները:

Ընդհ. պատերազմի օրերուն Մ. Պօղոսեան թանկագին ծառայութիւններ մատուցած է հայ ժողովուրդին:

ԽՈՍՏՈՎԱՆԵԼՈՒ ՄԱՐՄԱՋԸ

ԵՒ ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ

— . —

Մոսկուայի վերջին գնդակահարութիւններուն առթիւ, շատերուն զարմանք պատճառեց տարօրինակ մարմաջը բան մը աւելի «խոստովանելու», տարբեր բացատրութեամբ մը՝ ինքզինք մեղադրելու:

Եւ թերթերու մէջ երեւցան զանազան ենթադրութիւններ,— ճիշդ ինչպէս պառաւական խորհրդակցութիւններու ժամանակ: Իբր թէ խոտեր կամ դեղարոյսեր կան, որոնց ջուրը խմողը ալ բան չի ձգեր, կը պարպէ հոգին, կ'ըսէ ամէն բան:

«Մաթէն» եւս շատ զբաղեցաւ այս «ճեպընթաց» խոստովանութիւններով, որոնք «անձնասպանութիւն փորձողներու տպաւորութիւնը» կը ձգէ — ին:

Ըմբռնելու համար «աւելի առաջ խոստովանելու» մարմաջով մը պոչ կապող այս կոմունիստ ամբաստանեալներու հոգին, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել սլաւ հոգին, հիւանդագին միսթիսիզմով մը թաթաւուն, իրենքզիրենք խարազանող մազոխիթներու նման իրենքզիրենք մեղադրելու հաճոյքին ծարաւով տոչորուն:

Կամ պարզապէս պատմել Պաքունինի պարագան.—

Պաքունին սկսեր էր խռովել Նիկոլա Ա.ի քունը,— Եւրոպայի մէջ ուժգին պայքար մը կը մղէր ցարական Ռուսիոյ դէմ, եւ անխախտական իր սկզբունքներով կը թունաւորէր զանգուածները: Տրէզտընի ապստամբութեան առթիւ, որուն մասնակցեր էր, 10 մայիս 1849ին Պաքունին կը ձերբակալուի Շէմնիցի մէջ եւ 10,000 րուբլիով Գերմանացիներուն կողմէ կը ծախուի ցարին: Ձերբակալեալին ազգականները կը խնդրեն ցարէն, որ խնայէ Պաքունինի կեանքին: Ցարը սատանայական յղացումն ունեցաւ իր մօտ հրաւիրելու հռչակաւոր յեղափոխականը եւ դէմ առ դէմ սակարկելու իր ազատութիւնը: Կոմս Օրլով ցարին կը ներկայացնէ բանտարկեալը, որուն Նիկոլա Ա. ազատութիւն կը խոստանայ, պայմանով որ «զղջման գիր մը գրէ, ինչպէս զաւակ մը պիտի գրէր իր հոգեւոր հօրը»:

Եւ Պաքունին կը գրէ այդ նամակը.— «Գիտակից եմ ոճիրներուս ծանրութեան, զոր երբեք պիտի չծածկէի, ոչ ալ պիտի աշխատէի նուազեցնել դատաւորաց առջեւ, կը խոստովանիմ որ ոճիրներս անթիւ են եւ չա՛ռ:

Դուք ծանօթ էք իմ ոճիրներուս եւ անոնց բաւական էր, որ դուք զիս դատապարտել տայիք, համաձայն օրէնքներուն, ամենախիստ պատիժներու:

Գրեցի, ճառեցի, գրգռեցի Ձեզի դէմ, որքան կրցայ: Հրաման ըրէք որ ես դատեմ ինքզինքս եւ ես տամ իմ պատիժս, Վեհափառ, որովհետեւ Ձեր դատաստանը շատ օրինական պիտի ըլլար եւ Ձեր պատիժը՝ արդար: Իմ ոճրապարտ ծրագիրներս ապարդիւն անցան ոչ թէ որովհետեւ չուզեցի իրագործել, այլ անոր համար որ չկրցայ իրագործել:

Ես մոլորած էի եւ ինծ հետ մոլորութեան մէջ ձգեցի բազմաթիւ ուրիշներ: Խորապէս համոզուած եմ, որ ոճիր էր ինչ որ ըրի Ձեզի դէմ եւ Ռուսիոյ դէմ: Եւ իմ այս ոճիրներս արժանի են ամենածանր պատիժներու:

Ես ամբողջովին լեցուած էի յեղափոխական ծարաւով, եւ ամէնէն կարմիրն էի հանրապետականներուն մէջ:

Ահա իմ կեանքս ոճիրներով լեցուն: Այժմ ինծ կը մնայ շնորհակալութիւն յայտնել Աստուծոյ, որ զիս կեցուց ճամբու մը վրայ որ կ'առաջնորդէ ամէն ոճիրի:

Տէ՛ր, ես մեծ ոճրագործ մըն եմ, արժանի չեմ ներումի: Գիտեմ ատիկա, եւ եթէ մահուան դատապարտուիմ, ուրախութեամբ պիտի ողջունեմ այդ պատիժը, որուն արժանի եմ»:

Եւ այսպէս 200 էջ: Խոստովանութեան գիրք մը, ուր մէկիկ մէկիկ մատնացոյց կ'ըլլան նաեւ իր ընկերները, որոնք երբեմն կ'որակուին «գող» կամ «պոռնիկ», մասնաւորաբար Փարիզի յեղափոխականները, որոնք «գիշերները կ'անցընեն պարահանդէսներու մէջ, պչրուհիներու հետ թեւանցուկ»: Էջեր կան, ուր ցարը կը կոչուի «փառապանծ», «ամէնէն վեհանձն վեհապետը, որուն առջեւ կը դողան միլիոնաւոր մարդիկ»: Եւ դեռ ուրիշ «զանտիլլի թէմէննահ»ներ:

Ըսուեցաւ թէ Պաքունինի այս զղջման գիրը ցարին կողմէ գրուած է, եւ Պաքունին զայն ստորագրած՝ միայն դուրս ելլելու համար բանտէն եւ Ռուսիոյ սահմաններէն: Այդ չէ կարեւորը: Պաքունին, իր գլխուն փրկութեան համար գրած կամ միայն ստորագրած է «խոստովանութիւններու» ահաւորն ու աննախընթացը, Ռատէկ եւ ընկերները պարզապէս կրկնած են այս «զղջումը» թերեւս խորհելով որ կ'արժանանան Պաքունինի բախտին.— Բայց Սթալին աւելի անգութ եղաւ,— ոչ այնքան Ռատէկի, որքան Զինովիեւի համար,— քան Նիկոլա Ա. ցարը համայն Ռուսիոյ: Սակայն խոստովանելու այս տենդին մէջ ի՞նչ նորութիւն կը գտնէք: Ռատէկ ծանօթ էր խոստովանելու այդ ախտին.— Երբ օր մը իրեն ցոյց կուտան Պաքունինի խոստովանութիւնները, Ռատէկ կ'արդարացնէ զայն, ըսելով. «Պաքունին, ցարական բանտերուն մէջ, իրաւունք ունէր ստորագրելու նման զղջումի գիր մը, որպէսզի կարենայ ազատութիւն գտնել»: Երեւի, Ռատէկ, հետեւելով նոյն զպրոցին, կարծեց իրաւունք ունենալ սթալինեան դատարանին առջեւ եւ աւելի ծանր մեղադրել ինքզինք՝ փրկելու համար իր գլուխը: Եւ ըսել անանկ բաներ, որոնց համար, ինչպէս ըսեր է Պաքունին, բառ չէր գտներ որակելու աւելի ծանր չափով մը:

Վասնզի ինչպէս Պուշկինի խօսքը կ'ըսէ.—

«Թող Աստուած մեզի խնայէ ռուսական յեղափոխութիւնը, որ անողորմ է եւ խելակորոյս»:

ՕՐՋՈՆԻԿԻՁԷԻ ՄԱՀԸ

— . —

«Մաթէն» հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Օրջոնիկիձէի մասին.—

Օրջոնիկիձէի մահը ծանր կորուստ մըն է Սթալինի համար: Որովհետեւ Օրջոնիկիձէ, այլ անուամբ Սերգօ, մէկն էր Քաղբիւրոյի այն հազուագիւտ անդամներէն, որոնց անձնուիրութեան Սթալին կրնար վստահիլ: Օրջոնիկիձէ, ազէկ զատ, պետն էր վրացական հատուածին, որ 30 առ հարիւր համեմատութիւն մը կը ներկայացնէ կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին մէջ:

Հակառակ իր բարձր դիրքին, Օրջոնիկիձէ մնաց գիւղացի մինչեւ իր մահը: Թիֆլիզի մէկ հիւանդանոցին մէջ կը ծառայէր իբրեւ հիւանդապահ, երբ 1906ին յարեցաւ կոմունիստ կուսակցութեան: Քանիցս ձերբակալուած է, ի վերջոյ փախած արտասահման: Լոնժիւմոյի մէջ հետեւեցաւ Լէնինի կազմակերպած բոլշեւիկեան դասընթացքներուն: Իր յուշերուն մէջ, Լէնին կը խոստովանի որ Օրջոնիկիձէ «մտային զարգացման տեսակէտով բացառիկ աղքատութիւն մը» կը ներկայացնէր, եւ Լէնին մինչեւ վերջ բնաւ փաստ մը չունեցաւ իր այդ կարծիքը փոխելու:

Եւ եթէ Օրջոնիկիձէ կրցաւ կոմունիստ կուսակցութեան բարձր դիրքերուն հասնիլ, ատիկա կը պարտի այն բարեկամութեան որով կապուած էր իր հայրենակից Սթալինի: Իր այն թեթեւութիւնը, որ յուսահատութիւն կը պատճառէր Լէնինի, թանկագին առաւելութիւն մը համարուեցաւ Սթալինի կողմէ, որովհետեւ կարմիր դիկտատորը որ եւ է վախ զգալու պատճառ մը չունէր իր վրացի «անդրադէտ» հայրենակիցէն:

Սերգօ «փայլելու» մէկ առիթ միայն ունեցաւ,— Վրաստանի անկախութիւնը տապալելու մէջ:

Սթալինի հրահանգով,— այդ շրջանին՝ «ազգութեանց գործավար»,— Սերգօ ինկաւ Վրաստանի վրայ, ռուսական 11րդ բանակին հետ, առանց պատերազմ յայտարարելու: Եւ Վրաստան դարձաւ խորհրդային «հանրապետութիւն»: Սերգոյի այս գործունէութեան մէջ կարեւոր բաժին մը ունի նաեւ Մտիվանի, որ այս պահուս ուրիշ բան կը մտածէ անշուշտ խորհրդային բանտերուն մէջ, գնդակահարեալ իր ընկերներուն վախճանին հնհնուքով:

1923ին քիչ մնաց որ խորտակուէր Սերգոյի ասպարէզը: Կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի մէկ նիստին մէջ, վիճաբանութեան մը ընթացքին, երբ պակսեցաւ իր լեզուն՝ Օրջոնիկիձէ նետուեցաւ ընդդիմախօսին վրայ, Չէքշվիլի, զոր գետին տապալեց եւ աչքը պայթեցուց: Լէնին, կատղած, գրաւոր հրաման տուաւ վտարել Օրջոնիկիձէն եւ դատարանի յանձնել: Երկու օր վերջ Լէնին անդամալուծուեցաւ եւ Սթալին առիթ ունեցաւ փրկելու իր պաշտպանեալը:

Լէնինի մահէն վերջ Սերգօ անմիջապէս բարձրացաւ կուսակցութեան բարձր դիրքերէն վեր: Սթալին զինք անուանեց Քաղբիւրոյի անդամ, Վերստուգիչ Ցանձնաժողովի նախագահ, իսկ Քոնիպիշեւի խորհրդաւոր մահէն վերջ նախագահ ազգ. տնտեսութեան Գեր. Խորհուրդին: Օրջոնիկիձէի օժանդակութիւնը թանկագին եղաւ այն պայքարին մէջ, զոր Սթալին վարեց՝ տիրանալու համար իր այժմու դիրքին: Իբրեւ ծանր արդիւնաբերութեան գործավար, շարունակ կը ճամբորդէր ու բռնութեամբ եւ անխնայ կը տապալէր բոլոր անոնք, որ թշնամի էին իր մեծին: 1934ին, կոմունիստ երիտասարդ դաւադիրներու խմբակ մը արկած մը կազմակերպելով՝ գծէն դուրս հանեց սրարշաւ վագոն շոգեկառքը, որուն մէջ կը գտնուէր Օրջոնիկիձէ: Բայց Օրջոնիկիձէ անվնաս ազատեցաւ «արկած»էն:

Եւ անդարձ կը մեկնի այնպիսի պահու մը, երբ Սթալին այնքան պէտք ունէր իրեն, խորհրդային աշխարհի «Առաջնորդ»ը դառնալու երազին իրագործման համար:

ՄԱՄՈՒԼ

« ԿՌՈՒՆԿ, ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀԷՆ ԽԱՊՐԻԿ ՄԸ ՉՈՒՆԻ՞Ս »

— . —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 փետրուար).

— « Երեւանի կառավարութեան պաշտօնաթերթ «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ դժբախտաբար շատ քիչ նիւթ կը գտնենք, որ կապ ունենայ մեր երկրի կեանքին հետ: Առաջին էջը սովորաբար յատկացուած է Թիֆլիսի... ծոյ յօդուածներու, ընդհանրապէս քաղաքական ու միջազգային բովանդակութեամբ, երկրորդ էջին մէջ, լայնքին ու երկայնքին տարածուած է Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութիւնը. երրորդ էջին մէջ՝ ժողովներ, բանաձեւեր, բանուորական շարժում եւայլն: Միայն չորրորդ էջին մէկ երկու սիւնակներուն մէջ է որ պիտի գտնէք գաղութահայութիւնը քիչ մը հետաքրքրող լուրեր, որոնց արձագանգը կ'ըլլանք: Ինչպէս կը տեսնէք, մենք ալ շատ յանցաւոր չենք, եթէ յաճախ կը մոռնանք Հայաստանը:

Երեւան կարեւորութիւն չի տար մեզի, առաջ չի տրամադրեր, որ պէտքը օգտագործենք:

Հայաստանի հրատարակչականը հազարաւոր գիրքեր հրատարակած է, որոնց երեսն անգամ չենք տեսած: Կարծես մասնաւոր ճիգ մը կայ Հայաստանի մէջ, որպէսզի ան կտրուի գաղութահայութենէն եւ կապ ու յարաբերութիւն չունենայ անոր հետ:

Ուրիշ կերպով կարելի չէ բացատրել Հայաստանի կառավարութեան ընթացքը: Ինչ կրնանք ընել հակառակ մեր բարեացակամութեան եւ ցանկութեան, քանի Երեւան հեռու կը փախի մեզմէ, դէմքը կը պահէ եւ իր փառքը կը փնտռէ շքեղ մեկուսացման մէջ:

— Ի՞նչ լուր Հայաստանէն:

— « Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս կը հարցնենք մենք ալ ու կը սպասենք պատասխանի: Բանաստեղծը այդ հարցումը ըրած էր այն օրերուն, երբ ոչ Հայաստան կար, ոչ կառավարութիւն, ոչ ալ կենդանի իրողութիւն: Այդ օրերուն, այդ հարցումը հասկնալի էր որ պատասխան չպիտի ունենար: Իսկ այսօ՞ր:

Ինչո՞ւ չեն պատասխաներ, ինչո՞ւ չեն խորհիր որ այդ Հայաստանով հետաքրքրուող եւ անոր կարօտով տառապող Հայի՛ր հազարաւոր բազմութիւններ մխիթարութիւն կը փնտռեն տրուելիք պատասխանին մէջ:

Մեր պարտականութիւնն է փնտռել ու սիրել Հայաստանը, հետաքրքրուիլ անոր կեանքով, մշակութային շարժումներով, գիրաշինութիւնով, բանուորական ու արհեստակցական կազմակերպութիւններու գործունէութիւնով: Բայց Երեւանի ալ պարտականութիւնն է, նուիրական ու աւագ պարտականութիւն, գոհացում տալ մեր հետաքրքրութեան, տեղեակ պահել մեզ երկրի կեանքէն ու անոր յառաջդիմութիւններէն:

Այլապէս, միջազգային ու քաղաքական անցուդարձերը մեզ պիտի զբաղեցնեն, մեզ պիտի քշեն տանին ու մենք սրտի կսկիծով, պիտի կրկնենք բանաստեղծին հետ.

— « Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս »... »:

Սերգօ «փայլելու» մէկ առիթ միայն ունեցաւ...

Ամէն տուն եւ ամէն տեղ կը մտնեն

ներուն դէմ եւ կամ հաւաքական հպատակութիւն պահանջելով:

Ամէն տուն եւ ամէն տեղ կը մտնեն ստորագրութիւն կը հաւաքեն, ոչ միայն քաղաքին մէջ, այլ եւ գիւղերը, աւանները, հեռաւոր մենաստաններու մէջ ինկած ագարակները ... Ղալմաղալ ամէն կողմ: Այս բոլորը ի՞նչի պիտի ծառայեն: Օր մը կ'իմանաք:

Մենք գուսպ ու պաղարիւն կը հետեւինք այս իրարանցումին, որ կը ձգտի ձիարձակարանի մը վերածել հայկական կեանքը:

Փողոցը աքլորովն է հպարտ:

Աքլորը՝ իր փողոցով...

Արթուն Պահակ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փետր. 8ին Գահիրէի «Արուեստի Բարեկամներու Ընկերութեան» կեդրոնին մէջ (Տիգրան փաշայի պալատը) բացուեցաւ նկարիչ Ս. Խաչատրեանի իւղանկար դիմանկարներու ցուցահանդէսը: Բացումը տեղի ունեցաւ կրթական նախարարին կողմէ, ի ներկայութեան բազմաթիւ պաշտօնական անձերու, մամուլի ներկայացուցիչներու, եւ արուեստասէր հրաւիրեալներու:

Ներկաները, մեծ մասով օտարականներ, երկարօրէն դիտելէ եւ հիանալէ ետք, իրենց գնահատութիւնը յայտնեցին հայ տաղանդաւոր նկարիչին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՌՆԷ ԴՈՒՌ, ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ

ԼԻՈՆ, 21 փետր. (Յառաջ).— Փողոցներու մէջ «գործ» փնտռողները նորէն հրապարակ են իջեր: Ստախանովեան տեմպով բռնուած դուռնէ դուռ կուգան ... Գիտէ՞ք ինչու համար: — Քուէ հաւաքելու համար, տեղին համեմատ կամ փչելով Օֆիս-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2՝1)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Վատ է, վատ: Կ'երեւի տղոցը հետքը զատած են,— խօսքը Առաքելին ուղղեց երիտասարդ մը,— արդեօք ո՞րտեղ թաքնուած են մերոնք ...

Առաքելը, առանց պատասխանելու, տեղեկութիւն մը չունեցողի նման ուսերը թօթուեց: Ուշադրութեամբ նայեցաւ Մխկներ հայկական գիւղի կողմը, որ հազիւ մէկուկէս երկու ժամուան հեռաւորութիւն ունենար: Այդ գիւղի տակով կ'անցնէր Սարայի գլխաւոր ճամբան, որ Արճակի լիճին մօտեցած՝ թեւ մը կ'երկնցնէր դէպի Ղըլճայ: Այդ ճանապարհը գիւղէն հազիւ քանի մը հարիւր քայլ վարէն կ'անցնէր, լճակի եւ գիւղի մէջտեղէն, ու կ'երթար կը միանար Կոճի ճանապարհին: Գլխաւոր ճանապարհի վրայ կ'երեւէր բազմութիւն մը: Անոր սրտէ շարժելէն Առաքելը ենթադրեց թէ ձիաւորներ են: Ձիաւորները ի՞նչ ուղղութիւն պիտի բռնէին: Արճակի ճամբայով պիտի երթային, թէ դէպի Ղըլճայ պիտի ծռէին:

Առաքելի երկմտութիւնը երկար չըտեւեց: Բազմութիւնը ուղղուեցաւ դէպի Ղըլճայ:

— Պետրոս, վաղէ քահանային ու բէյին լուր տալու: Թող գիւղէն դուրս դիմաւորելու ելլեն: Տղաք, դուք ալ տները մտէք: Աղջիկ ու հարս ձորով թող Կարկուտ քարերը բարձրանան: Այսօրուան օրին շատ չեմ հաւնիր, աղու կանուխ ձախ աչքս խաղաց:

Լեւոնին քովէն դուրս գալով՝ Առաքելը հազիւ քառասուն հատ լաւաշ հաց կրցած էր մէկտեղել ու երիտասարդի մը հետ ճամբել սարը՝ սպասելով թոնիրներու վառուելուն: Երբ անսպասելի կերպով հաւարը փրթաւ, Առաքելը իր երիտասարդ կինը կանչեց, Լեւոնի խմբի մասին յայտնեց ու զայն մարագը ուղարկեց Լեւոնին լուր տալու համար: Այդ երկուքէն զատ ոչ ոք գիտէր Լեւոնի գիւղը գտնուելու մասին, իսկ Գէորգի խմբի ուր գտնուիլը՝ Առաքելը ոչ ոքի յայտնած էր:

Քահանան, բէյը եւ գիւղի ծերունիներէն երկուքը, Շամքօենց Օհանէս ամուն եւ Բարսեղ Պիծան, երկար տարիներ Պոլիս, Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Ռուսաստան ապրած ծերուկ մը, չորրորդով ուղղուեցան դէպի ճանապարհը, որ ինչպէս արդէն ըսինք, գիւղէն քանի մը հարիւր քայլ վարէն կ'անցնէր:

Ձիաւորները երկու հարիւրէ աւելի էին: Բլուր մը շրջելով վերջապէս գիւղի մօտ երեւցան: Ձիաւորներու առջեւէն կուգային քաղաքէն ճամբըւած Ալայ բէկը յիսուն սվարիներով, եւ Շաւեցի Քեամիլ բէկը իր հարիւր յիսունէն աւելի ձիաւորներով: Երբ հասան այնտեղ, ուր Ղըլճայի ճամբան կը զատուէր գլխաւոր ճամբայէն, քահանան ու իր ընկերները առաջ անցան ու մինչեւ գետին խոնարհութիւն ընելով՝ խնդրեցին որ գիւղ մտնեն ու մէկ երկու ժամ հանգստանան: Ըսին, թէ Ղըլճայի հիւրասիրական համբաւին անպատուութիւն պիտի լինի, եթէ առանց գիւղ հանդիպելու անցնին:

Ալայ բէկն ու Քեամիլ բէկը, լաւ գիտնալով այդ բռնադատեալ հիւրասիրութեան արժէքը, բոլորովին սառնօրէն լսեցին ծերունի քահանային խօսքերը:

— Հա, սեւագլուխ, մենք ալ կը մտածէինք մէկ երկու ժամ հանգստանալ ձեր գիւղը,— ու Ալայ բէկը՝ առանց կարեւորութիւն տալու դիմաւորելու եկողներուն՝ ձիուն գլուխը դարձուց դէպի գիւղը եւ հրամայեց, որ բացի տասը ձիաւորներէ մնացածները շարունակեն ճանապարհը դէպի Կոճ:

Քեամիլ բէկն ալ հինգ ձիաւոր վերցուց հետը եւ հետեւեցաւ ընկերոջը, որ խորհրդաւոր ձեւով մը աչք ըրած էր իրեն: Այդ երկուքը շատ լաւ կը հասկնային իրար. հին բարեկամներ էին: Ըսենք՝ շատ մեծ իմաստութեան մըն ալ պէտք չկար, որ երկուքը իրար հասկնային. ամէն ինչ պարզ էր, երբ խնդիրը կը վերաբերէր այդ պայմաններու մէջ հայ գիւղ մը մտնելուն:

Ալայ բէկը Գոնիացի Թուրք մըն էր, կարճահասակ, յիսուն եւ ժիր կազմով մարդ մը: Ծաղիկ հիւանդութիւնը դէմքը աւերած էր, ձախ աչքն ալ փճացուցած, ատիկա կ'աւելցնէր բնականէն դաժան խստութիւնը, որուն վրայ երբեք ժպիտ մը ծաղած չունէր: Ժամանակով յայտնի աւազակ մը, կառավարութիւնը, տարիներով հետեւէն ինկալէ վերջ, երբ տեսած էր թէ գլուխ պիտի չկրնայ ելլել անոր հետ, կայսերական աֆը շահանէ (ներում) մը բերել տուած եւ զինքը ղըր սէրտարներու գլխաւոր նշանակած էր: Հայ յեղափոխական շարժումը երբ ծայր առաւ իննսունական թուականներուն, ժանտարմական պետի հանգամանքով այդ մարդը փոխադրուեցաւ Վանի նահանգը յեղափոխութիւնը ճզմելու յանձնարարութեամբ:

Կառավարութիւնը գոհ էր Ալայ բէկի աշխատասէր հնկողութենէն: Ժանտարմներու խմբով, ան գաւառէ գաւառ կը շրջէր արդէն չան մը հոտառութեամբ զինուած: Իր անունի սարսափը իրմէ առաջ կը վազէր հայկական շրջաններու մէջ: Քէօռ Ալայ բէկը Վասպուրականի հայ գիւղացիութեան հոգէառ հրեշտակն էր:

Քահանայի ընդարձակ օտաճ իջան հիւրերը: Ալայ բէկն ու Քեամիլ բէկը դէմ դիմաց՝ ծալապատիկ նստեցան, բուխերիկի երկու կողքերուն: Անոնցմէ քիչ վար Տէր Վարդանը նստեցաւ ծնկաչոք, մինչ գիւղացիներու բազմութիւնը դրան առջեւ ձեռքերնին կրծքերնուն վրայ դրած՝ լուռ մտիկ կ'ընէր:

— է, նորէն բարով եկաք, հազար բարով եկաք,— բերմէճնահ ընելով խօսեցաւ Տէր Վարդանը, ու դառնալով դէպի գեղականը,— ծօ, տղաք, շուտով ոչխար մը մորթեցէք:

— Սեւագլուխ,— ակռաները ատամնքէն սուլեց Ալայ բէկը,— հը՞, մատա՞ղ կը մորթես ... չիտակն ըսէ՝ մեզի՞ թէ անոնց համար ...

— Անո՞նք, ի՞նչ անոնք,— որպէս թէ չհասկնալով պատասխանեց քահանան,— փառք Աստուծու, ձեզմէ զատ հիւր չունինք գեղին մէջ:

— Հըմ,— ու Ալայ բէկի ողջ մնացած աչքը հոլի նման դարձաւ բունին մէջ,— այդ մասին յետոյ կը խօսինք: Ծօ, աւանակներ, գեղին մէջ մսաթիքա չկա՞յ որ թան էք բերած: Շան զաւակներ, մեզ գեղակա՞ն կարծեցիք,— եւ աքացի մը հասցուց երիտասարդին, որ պղնձէ թասով թան կը հրամցնէր:

— Տղա՛ք,— որպէս թէ բարկացած պոռաց Տէր Վարդանը,— ի՞նչ կեցեր կը նայիք, շուտով մսաթիքա բերէք, ոչխարի ճիկեարն ալ ձեռաց խորովեցէք, մինչեւ որ կերակուրը պատրաստուի: Տէ՛, շուտ շարժեցէք:

Տէր Վարդանը կ'աշխատէր ուրախ ձեւանալ, բայց ներքուստ հոգին կը դալարուէր՝ անհնարին սարսափէ մը բռնուած, մանաւանդ երբ հայեացքը կը հանդիպէր միականի հրամանատարի չարագուշակ դէմքին:

Քեամիլ բէկը միջին տարիքի, մեծ կազմով տղամարդ մըն էր, որուն վրայ ամէն բանէ աւելի աչքի կը զարնէին երկար պեխերն ու մէկ ալ հորթային, խոշոր աչքերը: Բէկը սաքուի անկիւնը ծանրօրէն տեղաւորուած էր եւ հազիւ երբեմն խօսակցութեան կը խառնուէր:

Երկու հիւրերը անյագօրէն իրարու ետեւէ կը կլլէին մսաթիքայի բաժակները ու թեւերնին վեր սոթթած՝ մատներով կը վերցնէին խորոված իւղոտ պատառները: Քանի բաժակները իրարու կը յաջորդէին, Ալայ բէկի դէմքը չարագուշակ մթութիւն մը կը ստանար, իսկ Քեամիլ բէկը՝ չափչփելով խորոված պատառները վար կուտար բաւականութեամբ, ու կարմրած դէմքի վրայ խոշոր աչքերը անսանձ ցանկութեամբ կը փայլէին:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Երկու նախարարներ ձիւներուն մէջ մնացած

Օդանաւային նախարար Պ. Քօ եւ Զրօսանքներու փոխ-նախարար Պ. Լէօ Լակրանժ, որոնք Սավուա գացած էին չորս երեսփոխաններու, երկու նահանգապետներու, եւ խումբ մը քաղաքապետներու եւ ուրիշ պաշտօնեաներու հետ, թուով 40 հոգի, արտաքին աշխարհէն կտրուեցան երկուշաբթի օր եւ քիչ մնաց որ զոհ երթային խմբովին։

Ահա դէպքին մանրամասնութիւնները.— Երկու նախարարները եւ իրենց հետեւորդները Շամոնիի աքիի միջազգային փորձերը տեսնելէ վերջ, երկուշաբթի օր ճամբայ ելած էին այցելելու համար Ֆրանսայի ձմեռնային կայանները։ Իրենց նպատակն էր ուսումնասիրել պայմանները եւ ձմեռնային զբօսանքի կայաններ հաստատել համեստ կարողութեան տէր քաղաքացիներու համար։ Խումբը բալխիրներով ճամբայ ելաւ թանձր ձիւնին մէջէն, իբրեւ առաջին կայան ունենալով Վալ տ'Իզէր, համանուն հովիտին կատարը։ Եւ ահա, այս գիւղէն քիչ անդին, ահռելի շառաչիւնով մը, ձիւնակոյտ մը թաւալեցաւ ժայռի կտորներով եւ արմատախիլ ծառերով, եւ ինկաւ վերջին բալխիրին ետին, 100 մետր հեռաւորութեամբ։ Այնպէս որ, եթէ քանի մը վայրկեան ալ ուշացած ըլլային, բոլորը մէկ մեռած պիտի ըլլային ահռելի տանջանքներով։ Միեւնոյն օրը ուրիշ ձիւնակոյտեր ալ փրթան, այնպէս որ հաղորդակցութիւնները բոլորովին դադրեցան։ Այլեւս անկարելի էր ետ դառնալ, ուստի կարաւանը ճամբան շարունակեց դէպի Վալ տ'Իզէր, բայց հեռագրի եւ հեռաձայնի հաղորդակցութիւններն ալ կտրուած ըլլալով, չկրցան աւելի յառաջ երթալ եւ գէշ-աղէկ տեղաւորուեցան գիւղին մէջ, 1900 մեթր բարձրութեան վրայ։ Շրջակայ գիւղերէն օգնութեան հասան ձիւները մաքրելու եւ ճամբայ բանալու համար, բայց սարսափելի ձիւնամրրիկ մը կը խափանէ աշխատանքները։ Եթէ կարելի չըլլայ ճամբայ բանալ, փապուղի մը պիտի փորեն, արկածեալները ազատելու համար։

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ
Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան մասին

Ծերակոյտը երեքշաբթի օր լսելով արտաքին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոսի զեկուցումը արտաքին քաղաքականութեան մասին, վստահութիւն յայտնեց, 1ի դէմ 213 ձայնով։ Վիճաբանութիւնը բացուեցաւ կարգ մը հարցապնդումներով, որոնց բոլորին ալ պատասխանեց նախարարը։ Սպանիական պատերազմին առթիւ Պ. Տէլպոս յոյս յայտնեց թէ կրնայ վերջանալ միջազգային միջնորդութեամբ մը։ «Եթէ ուրիշ պետութիւններ դադրին կրակը փչելէ, յոյս կայ որ կռիւը արագօրէն մեղմանայ»։ Անգլեւիտալական համաձայնութեան առթիւ մտահոգութիւն յայտնած ըլլալով, նախարարը յայտարարեց թէ Ֆրանսա օրը օրին տեղեկութիւն ստացած է բանակցութեանց ընթացքի մասին։ Բացատրեց թէ համաձայնութեան գլխաւոր նպատակն եղած է կարգադրել Եթովպիոյ պատերազմէն ծագած խնդիրները։ Բայց խոստովանեցաւ թէ Միջերկրականի մասին ընդհանուր համաձայնութիւն չի կրնար ըլլալ առանց Ֆրանսայի, թէեւ առ այժմ անկարելի է այդպիսի համաձայնութիւն մը, սպանիական պատերազմին հետեւանքով։ Վերջապէս հաստատեց թէ անգլեւ-ֆրանսական գործակցութիւնը երբեք այսքան սերտ եղած չէր։ Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, նախարարը ժամանակը եկած կը համարի, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ արտայայտուած խաղաղասիրութիւնը գործի վերածելու։ «Այս աշխատանքը աւելի պիտի դիւրանայ այն օրը երբ խաղաղասիրական յայտարարութիւնները չխեղդուին զէնքերու շառաչումով»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՕՏ 100 ՂՊՏԻ ՎԱՆԱԿԱՆՆԵՐ գործադուլ հռչակեցին Ս. Մարիամ վանքին մէջ, որ կը գտնուի անապատին մէջ, Գահիրէէն 200 մղոն հեռու, եւ դարերու հնութիւն ունի։ Վանականները այս միջոցին դիմած են, բողոքելու համար վանահայրերուն դէմ որ մէկ ամիս առաջ վանքը ձգած եւ Գահիրէ գացած է։ Ըստ ընկալեալ սովորութեանց անհանդուրժելի կը համարուի վանահայրին այս ընթացքը։ Վանականները դուռները ամուր փակելով, թոյլ չեն տար որ մէկը ներս մտնէ կամ դուրս ելլէ, ցորչափ վանահայրը չէ հրաժարած։

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄԸ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, իտալական կառավարութիւնն ալ բացառիկ օրէնք մը հրատարակեց։ Առաջին յօդուածով մէկէն երեք տարի պատիժ կը սահմանուի անոնց որ Սպանիոյ համար կամաւոր կ'արձանագրուին կամ կը քաջալերեն զինուորագրութիւնը։ Երկրորդ յօդուածով մէկ ամիս բանտարկութիւն եւ 40 ոսկի տուգանք կը սահմանուի գացողներուն։ Օրէնքը գործադրելի է թէ Իտալացիներուն եւ թէ օտարներուն համար։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն։ Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ զօրքը մտած է Օվիէտոյի փողոցներուն մէջ եւ կը տիրապետէ գլխաւոր բլուրներուն վրայ։ Գերիներ կը պատմեն թէ կառավարական զօրքը 4000 հոգի կորսնցուցած է այս ճակատին վրայ, երեք օրուան մէջ։ Ապստամբները յաջողութիւններ կը ծանուցանեն Մատրիտի ճակատին վրայ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Վիէննայէն մեկնեցաւ։ Աւստրիոյ հայրենասէրներուն կողմէ սարքուած ցոյցի մը մէջ, ինչ որ գէշ տպաւորութիւն գործեց։ Կ'ըսուի թէ նախարարը ձախողած է իր առաքելութեան մէջ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՕՐԷՆՔԷ ԴՈՒՐՍ հռչակուեցաւ Նէօշաթէլի նահանգին մէջ (Զուիցերիա), 34ի դէմ 55 ձայնով։ Ժընեւի մէջ ալ նմանօրինակ ծրագիր մը մշակուած է եւ պիտի քննուի մօտերս։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ժամանակին հասցնելու համար նոր կոչ մը ուղղեց վերատեսուչը, Աշխատանքի Տան հիմնարկէքը կատարելով։ Տակաւին կարգադրուած չէ շաբաթ եւ կիրակի օրերն ալ աշխատելու խնդիրը։

Տէր եւ Տիկին Հայոց Ֆրէնկիւլեան եւ զաւակունք սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն՝

ԻՍԿԷՄԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 23 փետրուար երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի 25 փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին իր բնակարանը, 44 Պուլվար Պոմոն, Սէն Ժիւլիէն։

Մարմինը պիտի ամփոփուի Սէն Ժիւլիէնի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Վիէննի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՊՈՄՕՆ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը, վաղը, ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
27 փետր շաբաթ երեկոյ, **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ։
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
ԵՒ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.։

ՓԵՏՐ. 18 ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէի կողմէ
մասնակցութեամբ Ռոմանի, Սէն Ժուլէի, Փոն տ'Օպնայի խումբերուն
կիրակի, 28 փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ
կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները։ Մուտքը ազատ է։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ
1 Մարտ երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ,
1 **Bld. Carnot, Alfortville**

ժողովուրդի խնդրանքին գոհացում տալու համար
Սխէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին նեղգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ,
Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայրենի յիշատակարան մը, Զիկանօ (տրամ) հայերէն տառերով եւ Շարլօի մէկ նոր զաւեշտը։

Մուտք մեծերու եւ փոքրիկներու 2 ֆր.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կ. Խաչի Շավիլի Մ. Ճիւղին կողմէ
Կ. Խաչի Օրուան առթիւ

Մասնակցութեամբ Համազգայինի Մ. Ճիւղին, ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին։

28 փետրուար կիրակի ժամը 3ին, տեղւոյն Մատուռ-Դպրոցին մէջ։

(4, րիւ տէ Թրուա Շանթիէ)

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք, փոքրերու 1 ֆրանք։

“ՇԻՐԱԿ„

Արեւելքի միակ իսկական օղին է անզուգական։ Անխրցելի։ Անխարդախ։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով՝ Հայ աւանդական սեղանին զարդը։

Maison DARON

Entreprise Général de Bâtiments
PLOMBERIE-COUVERTURE
Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout
TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը։
Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ. Ճիւղին կողմէ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
M. Patenotre Dénoyersի, Անկէնի քաղաքապետին,
տեղի կ'ունենայ 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէսգիշեր,
Salle des Fêtesի մէջ, 30 rue du Casino, Enghien,
կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
Դերասան Գ. ՄԵԼԻԹԵԱՆ, սանուհիներու եւ սիրողներու կողմէ
կը ներկայացուի Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ պատկերներ։

ՊԱՐ ՄԵԾ ՎԱՃ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 ֆր. փոքրերու համար 3 ֆր.
Gare du Nordէն առնել շոգեկառք ժամը 1,56, 2,25, 3,05 3,30 եւլն.

Տօքթ. ՄԷՍՃԵԱՆ

82 rue d'Amsterdam, Paris (9)
Tél. Pigalle 70–02. Métro Place Clichy
Մասնագէտ ներքին եւ կանանց հիւանդութիւններու։
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 3—7։
կիրակի եւ տօն օրեր մասնաւոր ժամադրութեամբ։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն. ի համար։ Ամենայաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն։

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77, 67-8

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԻՉԳԱԼԱՅԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

3 Rue de Palikao, Paris (20)
Հեռաձայն **Men. 94-84** **Métro Couronnes**
կը հայթայթէ ամէն կարգի նպարեղէններ լաւագոյն որակով եւ ամէնէն աժան գինով։

ՄԱՆՕԹ.— 9 Rue Jouye-Rouveի վաճառատունը կը շարունակէ իր գործառնութիւնը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սերոբեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԲԱՐՍԵՂ ՍԵՐՈԲԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէօլէօզի Հայր Միութեան «Արեւելք» թատերախումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ընկերներէն Պ. Գ. ՉԱՄԱՍԱՆԵԱՆի դառնադէտ մահուան առթիւ իր մօրը՝ Տիկ. Լուսիկ Չամասանեանի, եղբայրներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն։

---

50 մեթր հեռու ԻՍիի կայարանէն եւ 23 թիւ օթօպիւսի կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիեսնոց մեծ խոհանոցով 2000 ֆր., 3 փիէս խոհանոց 3750 ֆր.։ շօֆաժ միասին։

Աժան գինով երկու խանութ։
Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld Rodin. à Issy-les-Moulineaux.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Ֆրանս. Բանակի Նախկին Հայ կամաւորներու Միութեան ամենամեա ընդհ. ժողովը, կիրակի 28 փետր. կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին, Թիւ Տիւնուար, Պ. Բ. Փափազեանի սրճարանին ներքնայարկին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Docteur KOGINSKY
Փարիզեան մասնագէտ
կը դարմանէ ընդհանուր հիւանդութիւններ, տղոց, սրտի եւ ջղային հիւանդութիւններ։ Կ'ընդունի սկսեալ Փետր. 18էն ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4—6։ 16 rue de la Défense Issy-les-Moulineaux, Seine

---

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON.
Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, իսկ կիրակի գիշերները ժամը 8.30ին։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

—— o ——

ՈՒՏԵՍՏԻ ՏԱՂԱՒԱՐԸ

Շան տը Մարսի պարտէզներուն մէջտեղը, պիտի յատկացուի ընտրուած ուտեստի վերաբերեալ արտադրութիւններու բաժնին։

Հաւաքական եւ միահամուռ ցուցադրութեան մը սկզբունքը պիտի տիրապետէ այս բաժինին մէջ եւս. ուր սնուցիչ բերքերու ներկայացումը լայնօրէն պիտի նպաստէ հետապնդուած գեղեցկագիտական ու ախորժաբեր նպատակին։

Իսկ իրենց յատկացուած տաղաւարներու ներքնամասերը նկարուն յիշատակութիւններով պիտի պատկերազարդուին, ներկայացնելով միեւնոյն ատեն զանազան ախորժահամ ուտեստեղէններու եւ ըմպելիներու պատրաստութիւնը։

Համբաւաւոր գիններու կազմութիւնը բոլոր իրենց մանրամասնութեամբ պիտի ներկայացուին, շարժանկարով կամ պատկերներով։ Ինչպէս նաեւ խնձորօղիներու, գարեջուրերու, պահածոներու, եւն. մշակութիւնը եւ պատրաստութիւնը։

ՍԷՆ ԳԵՏԸ

Ցուցահանդէսին առանցքը պիտի կազմէ Սէնը, որ աւելի քան չորս քիլոմեթր երկարութեան մը վրայ կենդանարար փայլ մը պիտի տայ այս ցուցադրութեան՝ իր մշտահոս եւ զովացուցիչ ջուրերով։

Մերթ արեւի ճառագայթներով, մերթ գիշերային զօրաւոր լոյսերու շողերով, իր յարածուփ ջուրերը պիտի ցոլան ճաճանչազեղ։

Գետեզերքը երկարող բոլոր շինութիւնները, Վենետիկեան զմայլելի հեռապատկերներու պատրանքը պիտի տան։

Աւելցուցէք այս հրապուրիչ համայնապատկերին վրայ, գետափունքի կարգաւոր ծառերու կանանչութիւնը, որոնք անխաթար պիտի մնան։ Թէեւ այս պատճառաւ տրամադրուած վայրը նեղուած կը թուի. սակայն ժամանակաւոր վարսացիներով, կամրջակներով ու խարխխուած նաւերով, կարգ մը տաղաւարներ գետին վրայ պիտի հաստատուին։ Ու այսպէս, նախնական շրջանակը պահպանուած, բնական կանանչութիւնները իրենց գրաւիչ հրապոյր պիտի աւելցնեն։

Միւս ցուցահանդէսներուն նման, հոս եւս ուրախառիթ լուսավառութիւնները, հրավառութիւնները ու պայթուցիկ հրթիռները այլապէս կախարդական հրապոյրներ պիտի ցանեն։

Բարձրանանք դէպի Սէնի ափունքը, ուր կարգաւորուած գոյներու ներդաշնակութեամբ պիտի ստեղծանա ճարտարապետական կարեւոր տաղաւարները, — պողպատ, ձգախէժ, օդային կազ եւն. եւն.։

Պատկերը ամբողջացնելու համար գիշերը անոնց մէջ, հոս ու հոն, երեւակայեցէք լուսավառ ցայտաղբիւրներու եւ ջրվէժներու ցանց մը՝ ինչպէս նաեւ լուսաշտարակը ու Էյֆէլի աշտարակը, որոնց նրբերանգ գոյներու յարափոփոխ պէսպիսութիւնը հանդիսաւոր վայելք մը պիտի ըլլայ դիտողներուն։

Երկու գետեզերեայ լուսազարդ ճեմավայր — պողոտաները պիտի երկարին նոյն տաղաւարներուն առջեւէն, ցուցահանդէսին մէկ ծայրէն միւսը։ Անոնց մէջ մտն եկող խանդավառ բազմութեան խրախճանքը աւելի վսեմ փայլ մը պիտի տայ այս գեղատեսիլ պատկերին։

Այսպէս ջուրի եւ լոյսի խաղերը իրենց պէսպիսի կերպարանափոխութեամբ առաւելապէս պիտի օգտագործուին հնարամիտ ճարտարապետներու եւ գիտուններու կողմէ։

ՍԷՆԻ ԳԵՏԻ ՋՐԱՌՈՒՄԲԵՐԸ

Սէնի մէջ այլեւայլ տարածութեան վրայ սուզուած բազմակերպ ջրառումբերը (Թօրփիլ) որոնց պահերու ժամական 1800 խորանարդ մեթր ջուր պիտի ցայտեցնեն, զանազան ուղղութիւններով, որպէսզի նըկարուն երեւոյթներ պարզեւեն։ Միւս կողմէ մասնաւոր թնդանօթներով հրթիռներ պիտի արձակուին եւ գունափոխ լուսափիւններ դիւթական տեսարաններ պիտի պարզեն։

ԳԱԽԱՌԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Էյֆէլի Աշտարակին ձախ կողմը եւ դէպի Սէնին եզերքը գաւառային կեդրոնը պիտի ներկայացուի 5 հէքթար տարածութեան մը վրայ։

Հոս եւս ճարտարապետներու սահմանած գործը խրթին էր։ Որովհետեւ պէտք էր համախմբել, յարաբերաբար սահմանափակ հողի մը վրայ, ֆրանսական գաւառներու ինքնուրոյն դրոշմը կրող թաղամասերը, երբ անոնց իւրաքանչիւրը կրնար լայնածաւալ տարածութիւն մը գրաւել։ Բայց տաժանելի աշխատութիւններէ վերջ, արուեստագէտները մանրանկարիչի նրբիմաց հասկացողութեամբ իրենց վստահուած գործը խորաթափանց հմտութիւնով մը իրագործեցին։

Ուրեմն, մեծ կարգապահութեան տենչէ մը մղուած է որ՝ ֆրանսական գաւառներու բազմազանութիւնը պիտի բիւրեղացուի, իրենց յարակից կազմուածքներով, որոնք կեդրոնական խոշոր հրապարակի մը շուրջը պիտի համախմբուին։

Կտրուած մանր փողոցներուն, քառուղիներուն եւ մեծ հրապարակին շէնքերը գաւառային արդիական ճարտարապետութեամբ մը զեղուն՝ պիտի մարմնացնեն իւրաքանչիւր շրջանի յատկանշական մասերը, այնպէս, ինչպէս որ ֆրանսական ազգային կեանքի նոր պայմանները կազմեցին։

Այս նախափորձին իրագործում արտասովոր եւ միեւնոյն ատեն բազմազան դժուարին ձեռնարկ մը պիտի ըլլայ՝ բոլոր արուեստագէտներու համար որոնք ոչ մէկ խնամք պիտի խնայեն։

Երբ հիւսիսային քաղաքներէն Սավուայի գիւղաքաղաքները անցնինք գետինը պիտի բարձրանայ հողաթումբերու այլազան եւ նկարուն ելեւէջներով, պատեհութիւն տալու համար անակնկալ հեռանկարներու։

Այսպէս, այս մանրակրկիտ գաւառը, խտացուած՝ պիտի բովանդակէ Արեւելեան Հիւսիսային դաշտավայրերը, Արեւելեան լեռնաձորերը, Ալպեան եւ Պիրենեան լեռնաշղթաներու տեսարանները, Միջերկրական եւ Մանշի ծովափունքները, դէպի Արեւմուտք Լուարի հովտային եւ հիւսիսային մասերը, կեդրոնական Ֆրանսան, Իլ տը Ֆրանսը

ԿՐՕՆ ՋԱԼՃԵԱՆ (8)

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI 26 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3356

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԻՑՍ ԹՇՈՒԱՌ ԹՇՈՒԱՌԱԿԱՆՆԵՐ

Ատենէ մը ի վեր հոտ մը կուգար Փարիզի մէկ արուարձանէն, — Իսի լէ Մուլինօ : Ընկերներ եւ չէզոք երիտասարդներ կը պատմէին բաներ, որոնց դժուար էր հաւատալ :

Դեռ երկու օր առաջ, նամակ մը ստացանք Թաղին Երիտ. Միութենէն, որ պարզելով ափ մը չոչորթներու խաղերը, կ'ազդարարէր «զգուշանալ հայ երիտասարդութեան եւ անոր արժանապատուութեան հետ խաղալէ» : Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարէր «հրաժարիլ զինուորցու բառը չահագործելէ», քանի որ արդէն յանձնախումբ մը կազմուած է, մասնակցութեամբ հինգ տարբեր կազմակերպութեանց :

Մենք չաճապարեցինք մամուլին յանձնել այս նամակը, սպասելով լրացուցիչ տեղեկութեանց :

Եւ ահա սեղանի վրայ ունինք անոպասելին :

Իսի լէ Մուլինոյի համայնավար քաղաքապետը, Պ. Բրէսօն, որ միեւնոյն ատեն անդամ է նոյն շրջանի վարիչ մարմնին, իր ընկերոջ՝ Պ. Կոանժէի հետ հրատարակեր է կոչ մը, ուղղուած «Իսի լէ Մուլինօ բնակող բոլոր մեր հայ ընկերներուն» :

Առաջին ակնարկով, կոչը կը թուի շատ բարեմիտ, — համախմբել բոլոր հայ բանուորները, առանց դաւանանքի խտրութեան :

Բայց այս արտաքին երեսն է միայն :

Բուն բովանդակութիւնը կը կազմեն թունաւոր կաղեր, որոնց պատասխանատուն ոչ քաղաքապետն է, ոչ ալ իր ընկերը, այլ հանրածանօթ խումբը երիցս թշուառ թշուառականներու, որ կը կոչուին հայ բոլշեւիկ :

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ անոնք բան պակաս ձգած չեն, իրենց բարեմիտ հովանաւորները նախապաշարելու, մոլորեցնելու, խաբելու, եւ անոնց ստորագրութեան տակ բնել տալու բաներ որոնք ոտքի վրայ քուն բերելու կը ծառայեն :

Կոչը կը սկսի ծանրակշիռ յայտարարութեամբ մը. — «Վերջերս շատ ծանր խրողութիւններ պատահած են Իսիի մէջ» :

Ու կը պատմէ.

— « Հակաֆաշական հայ բանուորներ իրենց ժողովին մէջ յարձակում կրած են ուրիշ Հայերու կողմէ որոնք խաբուած են ի-րենց կազմակերպութեան փաշական վարիչներուն զրպարտութեամբ : Այս վարիչները հակաֆաշականներուն դէմ կանգնած են, որովհետեւ այս վերջինները կը գտնուին ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ եւ անոր կառավարութեան կողքին, Ֆրանսայի հակաֆաշական ժողովուրդի հետ որ կը պաշտպանէ զիրենք եւ կը նկատէ իբրեւ եղբայրներ » :

Մենք լուր չունինք ակնարկուած յարձակումէն : Իսկ ինչ որ կ'ըսուի անկէ անդին, մեղադրանք մըն է որուն տակ իր ստորագրութիւնը դնելու համար տասն անգամ պիտի մտածէին Իսիի քաղաքապետը եւ իր ընկերը, եթէ ծանօթ ըլլային հայկական կեանքին եւ կամ հայերէն գիտնային :

Ինչպէս կ'երեւայ, «մուխլիբը սատըգ»ները յաջողութեամբ կատարած են իրենց պաշտօնը, գարշելի բանսարկութիւններ փսփսալով անիրազեկ բարեկամներու ականջին :

Այս պարագան աւելի կը հաստատուի, երբ կը կարդանք թուղթին յաջորդ հատուածը.

— « Այս փաշական վարիչները գործակցած են եւ կը գործակցին ոստիկանական վերատեսչութեան, զսպողական միջոցներ տնօրինելու համար ամէնէն քաջերուն դէմ : Անոնք Լավալի կառավարութեան եւ միւս յետադիմական կառավարութեանց կողքին եղած են, կառավարութիւններ որոնք աւելի դժուարացուցին բանուորներու եւ մասնաւորապէս ներգաղթած բանուորներու կեանքը : Եւ այսօր, կը պայքարին ներկայ կառավարութեան դէմ, — մէկը որ ճանի մը իրաւունքներ շնորհեց ներգաղթած բանուորներուն, թէեւ անբաւական ըլլան » :

Այս դեռ ոչինչ : Կոչը կը պատմէ տակաւին.

— « Այդ նոյն վարիչները մահուան սպառնալիքներ բրած են մեր բարեկամներուն : Արդէն իսկ ունեցած ենք սպանեալ ընկերներ : Զրպարտութիւններ կ'ըլլան, — համայնավարները դաւաճաններ են, լրտեսներ են : Ո՛չ, հայ համայնավարները կը սիրեն իրենց երկիրը, ցեղը, մշակոյթը : Անոնք եղբայրական ձեռք կը կարկառեն բոլոր հայ բանուորներուն որոնց երջանկութիւնը կ'ուզեն » :

Եւ, իբրեւ եզրակացութիւն, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը արթնութեան կոչ մը կ'ուղղէ, «ի դերեւ հանելու համար այս եղբայրասպան քաղաքականութիւնը » :

Ցայտարարութեան լեզուն քիչ մը կը ճկի, գրեթէ կ'անուշնայ այնուհետեւ, կ'ոգեկոչէ՝ մեր կրած ջարդերը, ոճիրները, դժբախտութիւնները, եւ միութեան կոչ կ'ուղղէ, անխտիր բոլորին, որպէսզի պայքարին կող կողի Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատին հետ :

Չի մոռնար Խորհրդային Հայաստանն ալ.

— « Իրենց միութեամբ եւ պայքարով է որ խորհրդային Հայաստանի ձեր ցեղակից եղբայրները ընկերվարութիւն կը կառուցանեն եւ դէպի երջանկութիւն կ'ընթանան » :

Աւետաբեր հաւաստիք մըն ալ, — « Բովանդակ աշխարհի համայնավարները կ'ուզեն օգնել ձեզի՝ ձեր պահանջները ստանալու եւ ձեր հայրենիքը վերագտնելու համար » :

Եւ ահա վերջաբանը, այս փաղաքշանքներէն յետոյ.

— « ԲԱՑՑ ՊԱՐՏՔ ԿԸ ՀԱՄԱՐԻՆՔ ԱԶԴԱՐԱՐԵԼ ՊԱՐՈՆ ՀԻԹԼԷՐԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ, ՈՐ ՍՈՂՈՍԿԱԾ ԵՆ ՁԵՐ ՄԷՋ, ԹԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ՅԱՐՁԱԿԱԾ Կ'ԸԼԼԱՆ, ԵԹԷ ԴՊՉԻՆ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԻ ՄԸ ԵՒ ՄԵՆՔ ԳԻՏԻ ԿՐՆԱՆՔ ՎԱՐ ԱՌՆԵԼ ԻՐԵՆՑ ԴԻՄԱԿՆԵՐԸ » :

Ուրեմն հո՞ս կ'ուզէին յանգիլ մեր կամկար դաւադիրները : Կը խօսինք վաղը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՔՆՆԷ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ԳԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ԴԷՄ

Շաբաթը 40 ժա՞մ թէ տարին 2000 ժամ

Այսօր, ուրբաթ, երեսփ. ժողովը կը սկսի քննել գիներու բարձրացման դէմ կազմուած օրինագիծը, որուն գլխաւոր նպատակն է մասնաւոր ատեաններ հաստատել, արագօրէն եւ խստօրէն սանձելու համար չարաշահութիւնները : Օրինագիծը, որուն տրամադրութիւնները հաղորդած ենք ժամանակին, թեթեւ փոփոխութիւններ կրած է մանրամասնութեանց մէջ, բայց գլխաւոր սկզբունքները հաստատուած են երեսփ. ժողովի օրէնսդրական յանձնախումբին կողմէ : Ինչպէս կ'երեւայ, ընդդիմադիրները առիթէն պիտի օգտուին, քննադատելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը : Բայց տարակոյս չկայ թէ օրինագիծը պիտի վաւերացուի : Անշուշտ Ծերակոյտը աւելի մանրակրկիտ քննութեան պիտի ենթարկէ զայն :

Գիներու բարձրացման առթիւ, նախկին վարչապետ Ֆլանտէն հարցապնդում պիտի ուղղէ կառավարութեան տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան մասին :

Այս առթիւ մասնագէտներ դիտել կուտան թէ Ֆրանսայի ներկայ գիները միայն 5 առ հարիւր աւելի են միջազգային մակարդակէն, բայց անհրաժեշտ կը համարուի արագ միջոցներ ձեռք առնել եւ կեցնել բարձրացումը, քանի դեռ զգալի չեն շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի եւ ֆրանքին արժեզրկման հետեւանքները : Հակառակ պարագային, կը վախցուի որ գիներու բարձրացումը 25 առ հարիւրի հասնի, համեմատելով համաշխարհային գիներուն հետ :

Եթէ արժեզրկման հետեւանքով եղած բարձրացման առաջքը չառնուի, շատ մը արմատականներ կը խորհին թէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի հետեւանքով եղած յաւելումը կարելի է կեցնել, աւելի առաձգական մեկնութիւն մը տալով օրէնքին : Դիտելի է որ աշխատանքի նախարարը վերջերս այնքան ալ խստութիւն չի ցուցներ 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքին գործադրութեան համար. բայց արմատականները կը թելադրեն որ կառավարութիւնը շատ աւելի ճկուն ընթացք մը բռնէ եւ օրէնքին գործադրութիւնը բոլորովին դադրեցնէ եղանակի վերաբերեալ արհեստներու համար :

Այս առթիւ, արմատական երեսփոխանի մը՝ Փօլ Էլպէլի ծրագիրը մեծ ուշադրութիւն գրաւած է քաղաքական շրջանակներու մէջ : Պ. Էլպէլ կ'առաջարկէ աշխատանքի ժամերը սահմանափակել ոչ թէ շաբաթական 40 ժամով, այլ տարեկան 2000 ժամով, գործատէրերուն եւ բանուորներուն ձգելով որոշել իւրաքանչիւր շաբթուան ժամերը, — երբեմն 40էն աւելի, երբեմն պակաս, համաձայն եղանակի պահանջներուն :

*** Մանր առեւտրականներու սէնտիքան կառավարութեան դիմելով, կը պարզէ 40 ժամուան օրէնքը նոյնութեամբ գործադրելու դժուարութիւնները եւ առաջարկներ կը ներկայացնէ :

«Վա՞յ տուէք ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին»

Չորեքշաբթի օր ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Լորտերու ժողովին մէջ : Աշխատաւորական լորտ մը, Արնօլտ, պահանջեց որ կառավարութիւնը իր արտաքին քաղաքականութիւնը ներդաշնակէ իրականութեան պահանջներուն հետ : Իր կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը անկարող է կատարելու իր վրայ դրուած պարտաւորութիւնները, իսկ հաւաքական ապահովութիւնը պարզապէս ցնորք մըն է : Աւելի յառաջ երթալով, լորտը դիտել տուաւ թէ կառավարութիւնը իրաւունք չունի անգլեւֆրանսական մերձեցումը զինակցութեան մը վերածելու, պէտք է վճռապէս խաղաղասիրական քաղաքականութեան մը հետեւի, չմտնէ եւրոպական յանձնառութեանց տակ : Ովվերջապէս շեշտեց թէ արտաքին նախարարը պարտաւոր է աւելի ուշադրութեամբ լսել Գերմանիոյ առարկութիւնները՝ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին դէմ : Ու բացագանչեց.

— « Ցորչափ գոյութիւն ունի այդ դաշինքը, համաձայնութիւն պիտի չգոյանայ եւրոպական պետութեանց միջեւ : Անհաշտելի է Ազգաժողովին եւ Լոքառնոյի դաշնագրի ոգիին հետ : Ան չհեւխորհրդային դաշինքին հետ կը կազմէ մասնակի պաշարումը Գերմանիոյ : Պ. Իտըն պէտք է իմացնէ Ֆրանսայի թէ պարտաւոր է վերջ դնել այս դաշինքին : Այդ պարագային երեք արգիւնքներ պիտի ստանանք. — առաջին՝ մեծապէս պիտի բարւոքին անգլեւգերմանական յարաբերութիւնները. յետոյ կարելի պիտի ըլլայ խաղաղութիւն հաստատել արեւմտեան Եւրոպայի մէջ առնուազն 25 տարի եւ վերջապէս մեծապէս պիտի դիւրանայ Եւրոպայի քաղաքական կացութեան լուծումը » :

Պահպանողական լորտ մըն ալ խօսք առնելով, ուժգնօրէն յարձակեցաւ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին վրայ : Ան ալ մասնաւորապէս շեշտեց թէ արտաքին նախարարը լաւ կ'ընէ եթէ իր մտերմական խօսակցութեանց ընթացքին հասկցնէ Ֆրանսայի թէ անհրաժեշտ է վերջ դնել այդ դաշնագրին : Եւ թելադրեց աւելի ուշադրութիւն ընծայել Գերմանիոյ, փոխանակ այնպէս կարծելու թէ այդ երկիրը տակաւին կապուած է Վերսայլի դաշնագրով :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Լուրերը միշտ հակասական են : Երկու կողմերն ալ յաղթանակներ կ'աւետեն, ըստ սովորութեան : Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին վեց ճակատներու վրայ, — Պիլպաօ, Օվիէտօ, Թէրուէլ, Մատրիտ, Քորտովա եւ Ալմերիա : Ապստամբները չորս օր եւ երեք գիշեր փողոցային արիւնալի կռիւներ մղելէ վերջ, Օվիէտոյի մէջ, տակաւին կը պահեն քաղաքը, որ պաշարուած է ամիսներէ ի վեր : Կ'ըսուի թէ կառավարական զօրքը 6000 մեռեալ ձգած է այս ճակատին վրայ : Նոյն աղբիւրին համաձայն, ապստամբները յաջողած են կտրել Մատրիտի հաղորդակցութեանց վերջին գիծը :

Լոնտոնի մէջ տարածուած լուրի մը համաձայն, անցեալ հինգշաբթի եւ ուրբաթ օր, կամաւորներու արգելքին գործադրութենէն առաջ, 10,000 իտալացի կամաւորներ ցամաք ելած են հարաւային Սպանիոյ զանազան մասերուն մէջ :

— • —

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ տոմսերը անբաւական համարուած ըլլալով, 1,200,000էն 1,500,000ի պիտի բարձրանան մարտ 5էն սկսեալ : Երեք մի լիոնի մեծ պարգեւը պիտի մնայ, բայց միջանկեալ պարգեւներուն թիւը պիտի աւելնայ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՆԹԱՔԱՐՏՈՒՂԱՐ !

Թերթի մը մէջ կը հանդիպիմ այս բացատրութեան. — Ֆրանսայի արտաքին գործերու ԸՆԹԱՔԱՐՏՈՒՂԱՐ վիճէնօ :

Երբ մէկ անգամ է, կրնաք «սխալմունք» սեպել, իսկ երբ կը կրկնուի՞ :

Վարժապետ եղած չեմ, եւ սակայն ... եկուր եւ համբերէ :

Ու բացատրէ թէ երբ Secrétaire d'étatն նախարար կը թարգմանենք, Sous-Secrétaire d'étatն ալ անոր օգնականն է, դեր - նախարար. կամ, ընթացիկ բառով՝ խորհրդական (միւսըէշար) : Ամէն նախարար կ'ունենայ նաեւ ընդհ. քարտուղար, որ բոլորովին ուրիշ բան է :

Այս առթիւ, նորէն միտքս կ'իյնայ ամ մեր Ամերիկայի թերթերուն յամառութիւնը, առանց սեռի, տարիքի եւ դաւանանքի խտրութեան :

Չեմ գիտեր առաջին անգամ ո՛վ սորվեցուց, բայց անոնք մինչեւ այսօր ալ, աննման համերաշխութեամբ մը, կը յամառին «քարտուղար» դարձնել Մ. Նահանգներու դահլիճին բոլոր անդամները, — «պետական քարտուղար»! (Secretary of State կամ State Secretary, որ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆ է), Աշխատանքի քարտուղար», «Ծովային քարտուղար», «գանձային քարտուղար» եւն. :

Մի հարցնէք թէ այն ատեն, ի՛նչ կը կոչուի քարտուղարին քարտուղարը...

Այս մոլութիւնը այնքան մեծ է... կան դարձած է որ, անցեալ օր երբ լուր մը կ'արտատպէի ամերիկահայ թերթէ մը, հանդիպեցայ հետեւեալ հատուածին. —

« Կառավարութիւնը որոշեց ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԻՆ միջոցաւ դիմում կատարել օտար պետութեանց » եւայլն :

Զօրութեամբ հասկցայ թէ՝ ինչ որ «պետական բաժանմունք» են թարգմաներ, Մ. Նահանգներու արտաքին գործերու նախարարութիւնը կամ պաշտօնատունն է, անգլերէն՝ State department, ինչպէս կ'ըսեն Home department (ներքին գործերու պաշտօնատուն) :

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, եթէ Ամերիկա գտնուէի, անպատճառ մրցանակ մը կը հաստատէի, այս քանի մը տարրական բացատրութիւնները ճիշդ գրել տալու համար :

Թո՛ղ լեզուին նոխսացումն ու զարգացումը զոնէ եղածը կարենայինք պահել...

ՎԱՀԷ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Մարսէյլէն հեռաձայնով մեզի կը հաղորդեն թէ ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր երկրորդ զաւակը, Վիգէն, որ դեռ չէր լրացուցած վեց ամիսը :

Մեր խորին ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Սէրէնկիւլեանի եւ պարագաներուն :

ՆՈՐԷՆ ՎՐԴՈՎԻՉ ԶՐՈՅՑՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Երէկ, արաբերէն թերթերէն քաղելով, հրատարակած էինք շարք մը վրդովիչ զրոյցներ՝ Ալէքսանտրէթի եւ առ հասարակ Սուրիոյ մասին : Ահաւասիկ ուրիշ զրոյցներ ալ, նոյն շրջանակէն. —

Դամասկոսի «Էլիֆ - Պա» թերթին կը գրեն Հալէպէն. —

Քաղաքիս մէջ բազմազան ըսի ըսաներ շրջան կ'ընեն : Տէր - Զօրի բնակիչները մեծ ցոյցեր կ'ընեն, պարզելով Իրաքի դրօշը եւ կրելով Իրաքի Թագաւոր Կազիի նկարը : Անոնք կ'ուզեն միանալ Իրաքի : Կ'ըսուի նաեւ թէ Ճէզիրէի Սանճաքին մէջ կացութիւնը շատ վատթարացած է : Թրքական քարոզութիւնը այդ շրջաններուն մէջ այնքան սաստկացած է որ, եթէ շարունակուի, շատ գէշ հետեւանքներու պիտի յանգի : Բնակիչները, ազատուելու համար թրքական սպառնալիքներէն, կ'ուզեն Իրաքեան հպատակ դառնալ :

Հալէպի « Էլ Տէսթուր » թերթը կը գրէ թէ Հալէպի մէջ կը շատնան ըսի ըսաները, որոնց համաձայն թրքական բանակը հազիւ հինգ քիլոմեթր հեռու կը գտնուի Հալէպէն : Համաձայն ըսի ըսաներու, իբր թէ, Ժընեւի մէջ, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած է գաղտնի համաձայնութիւն մը : Այդ գաղտնի համաձայնութիւնը մինչեւ Բաեազ ամբողջ տարածութիւնը թրքական հսկողութեան տակ կը թողու :

Հալէպի բնակչութեան կէսը հաւատացած է այս զրոյցներուն եւ մատնուած սարսափի :

Սահմանային շրջաններու մէջ նշմարուած շարժումները շատ ուշագրաւ են : Թուրքերը չափազանց խրոխտ կ'երեւան : Թրքական սահմանապահներ մեծ թոյլտուութիւններ ցոյց կուտան Թուրքերուն :

Ըստ «Էլ Տէսթուր»ի Սուլթան փաշա Աթրաշ, Անգլիացիներու հետ համաձայնութիւն գոյացուցած է Ճէպէլ Տրիւզը միացնելու համար Անդրյորդանանի :

*** Փետրուար 15ին շատ ցաւալի միջադէպ մը պատահեցաւ Պապ - էլ - Ճընէյնի մէջ :

Երկաթ Շապիկաւորները թափօր մը կազմելով երբ մարզանքի կ'երթային, Պապճընէյն թաղին մէջ, Ֆրանսացի սպայ մը իր ինքնաշարժով կ'ուզէ ճեղքել անոնց շարքը եւ անցնիլ : Երկաթ Շապիկաւորները անցք չեն տար, հակառակ ինքնաշարժի կրկնակի սուլոցներուն : Սպան, սակայն, բարկացած, յառաջ կը քշէ իր ինքնաշարժը : Երկաթ Շապիկաւորներ այս անգամ կը յարձակին Ֆրանսացիին վրայ եւ զայն սոսկալի կերպով կը ծեծեն : Ոստիկաններ կը հասնին եւ ի զուր կը ջանան սպան ազատել յարձակողներու ձեռքէն : Ամբոխը այս անգամ կը յարձակի ոստիկաններու վրայ եւ քանի մը հոգի կը վիրաւորէ : Սպան ծանր վիճակի մէջ կը փոխադրուի հիւանդանոց : Ֆրանսական շրջանակներ շատ գէշ ազդուած են այս միջադէպէն :

Այս դէպքին առթիւ ձերբակալուեցան, առաջին օրը, 27 հոգի : Առաջքն առնելու համար անախորժ դէպքերու, պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ կառավարութեան եւ պահանջեց որ ձերբակալութիւններն ու քննութիւնները վերջ գտնեն :

Մէկ օր յետոյ պատահեցաւ ցաւալի միջադէպ մը եւս : Երեք Երկաթ Շապիկաւորներու եւ ֆրանսացի սպայի մը միջեւ կռիւ մը ծագեցաւ : Սպան բողոք ներկայացուց, յայտնելով որ առանց պատճառի յարձակման ենթարկուած եւ ծեծուած է երկաթ շապիկաւորներու կողմէ : Ասոր վրայ, զինուորական ջոկատներ հրաման ստացան զինեալ վիճակի մէջ պտտելու քաղաքի մէջ :

— • —

ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՕՐՍ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐ պիտի շինուին Քրուփի գործարանին մէջ, համաձայն Լոնտոնի թերթերուն տեղեկութեանց :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Երեք տարի առաջ մեծ ճիգեր թափուեցան կազմելու համար ընդհանուր համաձայնութիւն մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին պալքանեան թերակղզիին բոլոր պետութիւնները: Հակառակ թափուած ճիգին, անհնար եղաւ, սակայն, պալքանեան վեց պետութիւններն ալ համախմբել համաձայնութեան մը շուրջ: Ալպանիան մնաց մեկուսի, որովհետեւ, պալքանեան ուխտի կազմութեան օրերուն, Ֆրանսան էր որ չեշտ կուտար այդ ձեռնարկին, իսկ Ալպանիան, ինչպէս ծանօթ է, ենթակայ էր ու է Իտալիոյ:

Զմասնակցեցաւ նաեւ Պուլկարիան, — Պալքաններու միակ պարտեալ երկիրը, որ, անտարակոյս, ունէր իր վերապահութեան շատ հասկնալի պատճառները:

Ուրեմն, պալքանեան չորս պետութիւնները կազմեցին ուխտը, ու 1934 փետրուար 9ին Աթէնքի մէջ ստորագրուեցաւ համաձայնութիւն մը: Անոնք չմոռցան բաց դուռ մը թողուլ, սակայն, աւելցնելով յօդուած մը, ըստ որուն պալքանեան ուրիշ երկիրներ ալ կրնային գալ միանալ ստորագրուած համաձայնութեան:

Աւելի վերջ պարզուեցաւ, սակայն, որ այդ ուխտը իր մէջ ունի գաղտնի յանձնառութիւններ, որոնք իրականին մէջ, «ուխտը» կը վերածէին զինակցութեան:

Նոյն տարին, նոյեմբերին, լրացուեցաւ համաձայնութիւնը, ու անկէ յետոյ չորս երկիրներու արտաքին նախարարները սկսան իրենց հերթական ժողովներուն:

Բացառաբար միայն 1936ի մէջ էր որ պալքանեան ուխտի չորս պետութիւններու սպայակոյտի պետերը Պուքրէշի մէջ հաւաքուեցան: Այդ մասին արտայայտուած ենք արդէն:

Այսպէս կամ այնպէս, 1934—36 շուրջ երկու տարի պալքանեան ուխտը դարձաւ քաղաքական ամբողջութիւն մը, որ իր ձգտումները կը նոյնացնէր յաղթականներու քաղաքականութեան՝ Պալքաններու թէ ընդհանրապէս Եւրոպայի մէջ:

Մասնաւորապէս 1934ին, սակայն, սուր հանգամանք էր ստացած վերաքննական - հակավերաքննական հոսանքներու պայքարը դիւանագիտական աշխարհի մէջ, ու պալքանեան ուխտը ջերմօրէն փարած էր վերջին հոսանքին, գլխաւորութեամբ Ֆրանսայի: Անիկա ունէր նաեւ ուրիշ որոշում մը, — միջազգային կեանքին մէջ ինք պիտի ունենար «իր քաղաքականութիւնը որ ոչինչով պէտք էր զանազանուէր նոյն ուխտի ամէն մէկ անդամի մասնաւոր քաղաքականութենէն»:

Ասիկա կը նշանակէր, ուրեմն թէ ուխտի բոլոր անդամները կը հետապնդէին միեւնոյն քաղաքականութիւնը:

Կարելի է ըսել, որ երկու տարի շարունակ, պալքանեան ուխտը հաւատարիմ մնաց իր որոշումին: Ատոր պատճառը այն էր, որ արտաքին ազդակներ չկային, տակաւին, ուխտին այս կամ այն պետութիւնը մղելու, որպէսզի մասնաւոր քաղաքականութիւնը չեղեցնէ ընդհանուր քաղաքականութենէն:

Երկու տարուան այդ կեանքը, սակայն, փաստ մը չէր որ երրորդ ու չորրորդ տարիները եւս պալքանեան ուխտը պիտի կարենար քաղաքական նոյն միասնականութիւնը ի յայտ բերել:

Ընդհակառակն, դէպքերը այնպէս մըն են դասաւորուեր այժմ, որ ուխտին անդամներէն մէկն ու միւսը ստիպուած է ունենալու իր ուրոյն ու նախկինէն տարբեր քաղաքականութիւն մը: Իսկ ատիկա խախտումն է այն հիմքին որուն վրայ է կառուցուած պալքանեան ուխտը:

Յունաստանի վարչապետը, Պ. Մեթաքսաս, պալք. ուխտի Պելկրատի ժողովէն վերադարձաւ՝ այդ ուխտը գրկելով իր արտապալքանեան յանձնառութիւններէն: Այդ օրերուն Եուկոսլավիան ու մասնաւորապէս Թուրքիան իտալական ձգտումներու մտահոգութիւնը կ'ապրէին:

Այսօր, Եուկոսլավիան կրցած է կամուրջ մը ստեղծել իր եւ Իտալիոյ միջեւ:

Սթոյատինովիչ, Եուկոսլավիոյ վարչապետ - արտաքին նախարարը դրեթէ անտեսեց ուխտի նախորդ ժողովը, հոն ղրկելով, յանուն իր երկրին, իր փոխանորդը միայն:

Վերջին տարուան ընթացքին, Գերմանիա տնտեսապէս իջաւ Պալքաններ: Իտալիա դարձաւ կայսրութիւն: Հակասովետ ճակատը սկսաւ իր օղակին մէջ առնել արեւելեան Եւրոպայի ու պալքանեան երկիրները: Ռումանիան նետեց Թիթուլէսքուն, — ինչ որ կը նշանակէր հրաժարիլ անոր սովետական քաղաքականութենէ: Եուկոսլավիա չհետեւեցաւ Փոքր Համաձայնութեան միւս երկիրներու քայլին, — ոչ միայն չզինակցելով Ռուսիոյ հետ, այլ եւ դիւանագիտական կապ իսկ չհաստատելով (այդպէս է ցարդ):

Ուրեմն, փաստօրէն, քաղաքական ուղղութեան տեսակէտէն, Փոքր Համաձայնութիւնը մնաց անուն մը միայն: Իսկ ատիկա, իր կարգին, անդրադարձաւ պալքանեան ուխտի միասնականութեան վրայ:

Աւելցուցէք ասոր վրայ Պուլկարեւսերպ մերձեցումը եւ յաւիտենական բարեկամութեան ուխտը: Բարեկամութիւն մը, որ հիմնովին կը փոխէ երկու երկիրներու այն յարաբերութիւնը, որ գոյութիւն ունէր պալքանեան ուխտի կազմութեան ատեն: Այն օրերուն, այդ ուխտը ուղղուած էր նաեւ Պուլկարիոյ դէմ, — անոր վերաքննական լուռ ձգտումներուն դէմ:

Այսօր, ընդհակառակն, կարծէք Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ քաղաքական ձգտումները նոյնացած են, ինչ որ կը նշանակէ թէ Եուկոսլավիա չունի այժմ քաղաքական այն ուղղութիւնն ու տեսակէտները, զորս պէտք է ունենայ պալքանեան ուխտը, իսկ այս վերջինը, իր կարգին, պէտք է ընդգրկէ քաղաքականութիւն մը որ համապատասխանէ զինքը կազմող ամէն մէկ պետութեան մասնաւոր քաղաքականութեան»:

Կը տեսնուի, որ ուխտին քաղաքական հիմքը զգալապէս խախտած է, ինչպէս կ'ըսէինք:

Ու խախտած է պալքանեան ու արտապալքանեան քաղաքականութեանց կրկնակ պատճառներով:

Արտաքին ու ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ Եուկոսլավիա չընթանար Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ ուղղութեամբ: Առաջինը սերտօրէն կապուած է Ռուսիոյ: Երկրորդը երեւոյթները կը ջանայ փրկել: Դեռ քանի մը օր առաջ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը խորհրդարանին մէջ կը ստիպուէր լռութեամբ անցնիլ այն հարցումին վրայէն թէ «Նեղուցներու նոր պայմանագրութեան համաձայն ռուսական լայն իրաւասութենէն վտանգ մը չկար Ռումանիոյ համար», իսկ Թուրքիոյ մասին եղած հարցումին կը պատասխանէր. — «Ինծմէ պիտի չպահանջէք որ յայտարարեմ թէ Նեղուցներէն մեր ազատ անցքը ապահովուած է տեւականօրէն եւ ամէն պարագայի տակ: Ոչ. որովհետեւ կան աշխարհագրական իրականութիւններ, որոնք աւելի զօրեղ են քան որ եւ է համաձայնագիր, ինչքան ալ այս վերջինը լաւ պատրաստուած ըլլայ: Բայց, Ռումանիա երջանիկ է որ զինակից է զօրեղ ու միանգամայն խաղաղասէր Թուրքիոյ: Ու վստահ է որ Թուրքիան տեւականօրէն պիտի մնայ հաւատարիմ այն պաշտօնին որ իրեն վստահուեցաւ, Նեղուցներէն անցքի ազատութիւնը պահելով միշտ: Ռումանիոյ շահերուն ամէնէն ուժեղ ապահովութիւնը կը կայանայ Թուրք Հանրապետութեան հետ բարեկամ ու զինակից մնալուն մէջ»:

Այսպէս չէ, սակայն, Պալքանեան երրորդ պետութեան յարաբերութիւնը Թուրքիոյ հետ: Սթոյատինովիչի այցելութիւնը՝ Էնկիւրի, պահ մը կարծել տուաւ թէ երկու երկիրներու բարեկամութիւնը անգամ մը եւս կը զօրանայ: Սխալ: Օրը օրին ջանացինք պարզել թէ այդ այցելութիւնը կուգար ոչ թէ զօրացնելու, այլ տկարացնելու անոնց քաղաքական գործակցութիւնը, եւ թէ ան ամբողջովին կապ ունէր սերպեւպուլկար ուխտին հետ: Դէպքերը եկան հաստատելու այս պարագան:

Ճիշդ է որ այդ ուխտը կնքուեցաւ պալքանեան ուխտի միւս երկիրներու հաւանութեամբ. Բայց, եղածը օրինական ձեւակերպութիւն մըն էր միայն: Րիւշտի Արաս յայտարարեց, Միլանէն Պելկրատ անցած ատեն, թէ Թուրքիա պուլկարեւսերպ համաձայնութեան մէջ կը գտնէ ազդակ մը Պալքաններու մէջ խաղաղութեան ամրացումին: Իրականին մէջ, սակայն, այդ համաձայնութիւնը երբեք հաճելի չէր Էնկիւրիի եւ, միանգամայն, ապացոյց մըն էր, թէ Փոքր Համաձայնութեան ձեւական ու երեւութական գոյութիւնը պահող Եուկոսլավիան փաստօրէն ու իր քաղաքական ուղեգիծով հեռանալէ վերջ անկէ, փաստօրէն ու քաղաքական ուղեգիծով կը հեռանայ նաեւ պալքանեան ուխտէն, պահելով անոր ձեւական ու երեւութական գոյութիւնը:

Ահա, ուրեմն, քաղաքական այս պայմաններուն մէջ է որ գումարուեցաւ պալքանեան ուխտի խորհրդաժողովը, անցեալ շաբթու, Աթէնքի մէջ:

Ճառերը որ խօսեցան այս առթիւ ու հաւաստիքները որ շռայլուեցան՝ փոխադարձ գործակցութեան եւ խաղաղութեան ամրացման համար, դիւանագիտական ձեւակերպութիւններ են, որոնց վարժուած է նախապատերազմեան թէ յետպատերազմեան քաղաքական աշխարհը:

«Խաղաղութիւնը» — այս է արտայայտուած բոլոր ցանկութիւններուն խտացումը:

Իսկ այդ «խաղաղութեան» մասին ըմբռնումները կը տարբերին:

Կը տարբերին, որովհետեւ ոմանք զայն կ'ըմբռնեն գոյավիճակի պահպանումին, իսկ ուրիշներ՝ նոյն այդ գոյավիճակի գոնէ խաղաղ փոփոխումին մէջ:

Ու այստեղ է ծածկուած նաեւ պալքանեան ուխտի ներքին ճաքճատումին պատճառը:

Էնկիւրի մեծագոյն ճիգը թափեց զայն կազմելու համար: Ճղակտոր եղաւ որ Պուլկարիա եւս մասնակցի: Ժպտեցաւ, սպառնաց, խօսեցաւ, — անօգուտ: Երեք տարին բաւական եղաւ, որ Ուխտին ամէնէն ուժեղ պետութիւնը՝ Եուկոսլավիան՝ իր դէկը դարձնէ: Ու Ր. Արաս պարտուած այդ ճակատին վրայ, Միլանէն շունչը առաւ Պելկրատ՝ գոնէ Սթոյատինովիչի ներկայութիւնը ապահովելու համար Աթէնքի մէջ եւ փրկելու համար այն ինչ որ կը մնար «պալքանեան չորս երկիրներու զինակցութենէն»: Եւ սակայն, չմոռնանք որ սերպեւպուլկար ուխտին կնքումն ու Արասի այցելութիւնը տեղի ունեցաւ Սթոյատինովիչի Էնկիւրի կատարած այցելութենէն վերջ:

Այցելութիւն մը որ ծառայած էր միայն ստուգելու թէ Թուրք քաղաքական նաւը դեռ կը յածի՞ սովետական ջուրերու վրայ: Պելկրատ՝ խորապէս համոզուած թէ Էնկիւրի մնալով հանդերձ թթու ազգայնական, քաղաքական կեանքի մէջ ազդակ մըն է «սովետական քաղաքականութեան», որոշապէս ու վերջնապէս ճշդեց իր դիրքը: Եւ անոր համեմատ խօսեցաւ Աթէնքի մէջ:

Իսկ խորհրդաժողովէն մնացին միայն ճառեր եւ զեկոյց մը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ»

Դ.

Ամէն ինչ «Սահմանադիր Ժողովին» ձգելու քաղաքականութիւնը արդիւնք էր այն իրողութեան, որ «Ժամանակաւոր Կառավարութիւնը» քաղքենի էր իր խորքին մէջ, եւ ոչ թէ անկեղծ էր իր այն արտայայտութեանց մէջ թէ հարցերը կրելով համառուսական բնոյթ, լուծուելու էին բովանդակ Ռուսիոյ ժողովուրդին կամքով: Եւ ան չմտահոգուեցաւ ժողովրդավար տարրերու կազմակերպութեամբ, այլ ձգեց խնդիրը արդէն գոյութիւն ունեցող տեղական մարմիններու (զեմստուներու), որոնք խոր արմատներ ձգած չէին ժողովրդական լայն խաւերու մէջ: Ժողովրդապետութեան կազմակերպութիւնը Ժամ. Կառավարութեան կողմէ՝ պիտի փրկէր երկիրը իր քաոսային կացութենէն, պիտի ամրացնէր նոյն Ժամանակաւոր Կառավարութեան հեղինակութիւնն ու քաղաքական կարեւորութիւնը: Բայց Ժամ. Կառավարութեան անդամները կը մոռնային թէ «բնութիւնը կ'ատէ պարապութիւնը», եւ «կեանքը չի կրնար սպասել օրէնքներու, որոնք շատ դանդաղօրէն կը հասունանան»: Ամէն ինչ «Սահմանադիր Ժողով»ով լուծելու քաղաքականութիւնն էր պատճառը, որ հաց, հող ու խաղաղութիւն պահանջող ռուս ժողովուրդը եւ ազատութեան ձգտող ժողովուրդները շուտով դարձան դէպի բոլշեւիզմ, որ կը խոստանար անոնց բոլոր պահանջներուն գոհացում տալ անմիջապէս: Ճակատագրական դեր կատարեց Ժամ. Կառավարութեան այս անփութութիւնն ու անտարբերութիւնը: Սահմանադիր Ժողովը, կ'ըսէ Զերնով, պէտք է գար ոչ թէ նոր սկզբունքներ գծելու, նոր հիմեր դնելու, այլ հաստատելու ինչ որ արդէնկատարուած էր յեղափոխութեան ընթացքին: Ամբողջ հարցը կը կայանար այն կէտին մէջ թէ ի՞նչպէս պիտի կատարուէր յեղաշրջումը, — անիշխանակա՞ն թէ կազմակերպուած ձեւով: Անիշխանութիւնը տիրեց՝ կազմակերպութեան բացակայութեան պատճառով: Ի զուր կ'անցնին Զերնովներու, Տերեթելլիներու, Պեշեխոնովներու եւ բոլոր այն տարրերուն պահանջները թէ անհրաժեշտ է արագ եւ վճռական կերպով ընդառաջ երթալ յեղափոխական զանգուածներու պահանջներուն: Բայց Ժամ. Կառավարութիւնը կը մնայ անտարբեր հանդիսատեսի դերին մէջ եւ կը սպասէ Սահմանադիր Ժողովին: «Ռուս պահպանողականութեան Տէր Գայլ»ի հռչակ ստացած Զօր. Կրիվոշայնի նման մարդըն անգամ կը նկատէր թէ «Ժամ. Կառավարութիւնը չափազանց աջ է, պահպանողական», եւ չի վայելեր ժողովրդական ընդոստ տարրերու վստահութիւնը եւ չի կրնար գործադրել իր հեղինակութիւնը: Արժէք չունի «Սոց. Յեղ.» Կերենսկիի ներկայութիւնը կառավարութեան մէջ, որովհետեւ անոր ետին կանգնած չէ զօրաւոր կուսակցութիւն մը, թէեւ անուանապէս կը վայելէ Սոց. Յեղափոխականներու վստահութիւնը, եւ փոխնախագահներէն մին է Փեթերպուրկի Սովետին: Կերենսկի յետոյ պիտի չեշտէր որ ինք «ամէնէն պահպանողական» անդամն էր Ժամ. Կառավարութեան... Շատ ուշ կը կազմուի խառն կառավարութիւն, որ պիտի հաշտեցնէր սովետներու Գործ. Կոմիտէի եւ Ժամ. Կառավարութեան տեսակէտները: Եւ մէջտեղ կուգայ Կրիլովի կառքը: Զերնով, իբրեւ երկրագործական նախարար կը պահանջէ հողերու բաշխումը գիւղացիութեան: Կալուածատէր իշխան Լվով եւ Ժամ. Կառավարութեան միւս պուրժուա անդամները կը հակառակին ամէն գնով: Զերնով կը հրաժարի: Ժամ. Կառավարութիւնը կը կորսնցնէ զանգուածներու փոքր վստահութիւնն իսկ:

1917ի յեղափոխութեան գլխաւոր հիւանդութիւնը իր դանդաղաշարժութիւնն էր, յետամնացութիւնը, բայց այդ, կերպով մը, արձագանգն էր Ռուսիոյ պատմական զարգացման յետամնացութեան: Այսպէս ցարը ժամանակին չկազմեց պատասխանատու նախարարութիւն մը եւ ժամանակին չհրաժարեցաւ: Առաջին պարագային՝ իր գահը պիտի պահէր, երկրորդին՝ Ռուսիոյ միապետութիւնը: Ու՜չ մնացին Գուչկովները, Կրիմովները, Տերեշենկոները, եւ չկրցան կանխել յեղափոխութիւնը իրենց պալատական յեղաշրջման դաւով: Ապա յեղափոխութիւնը, որ արդէն ուշացած էր, ըս-կաւ ցուցադրել իր յետամնացութեան, դանդաշարժութեան փաստերու շարքը: Դանդաղ շարժեցաւ [...] աշխատաւորական, գիւղացիական եւ ազգային հարցերու մէջ: Զկար ոտ-պողական հարց մը, որ ան չյետաձգէր «սահմանադիր ժողով»ին, եւ Սահմանադիր ժողովի շարունակական ձգձգումը թաղեց ու պսակեց եղա- բոլոր նախկին ձգձգումներուն, յապաղումներուն, եւ բոլշեւիկներուն ձեռք տուաւ անոնց ամէնէն ուժեղ զէնքը: Այդ իրողութեամբ անոնք կրցան ժողովուրդին, ամբոխային զանգուածներուն հասկցնել թէ Սահմանադիր ժողովը սիստեմատիկ կերպով կը ձգձգուէր, թէ՝ կադէտները տեսնելով որ ձախ կուսակցութիւնները կ'աճէին մինչ իրենք կը տկարանային, չէին ուզեր Սահմանադիր ժողովը գումարել ռազմական յաղթանակէ մը առաջ, որովհետեւ կ'ակնկալէին ու կը յուսային թէ այն ժամանակ ազգայնական ունայնասիրութեան [...] պիտի կրնար գրաւել յեղափոխական ոգեւորութեան տեղը, թէ՛ Կորնիլով հրապարակած էր այս նկատումները խոստանալով՝ «յաղթանակի մէջէն երկիրը տանիլ դէպի Սահմանադիր ժողով », թէ յարձակողականի (Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ դէմ) ամբողջ ծրագիրը պարտադրուած էր յաղթանակի յոյսով տոգորուած մեծ[...] նոյորտ մը եւ կամ «զինուորական գործողութեանց բոցավառ ջերմութիւն մը» ստեղծելու բաղձանքէն, որ պիտի արդարացնէր «առաջնակարգ յուղարկաւորութիւն մը» Սահմանադիր Ժողովին համար: Եթէ բոլշեւիկներու այս աղմկոտ արշաւը պատմաբանին կողմէ պիտի ընդունուի իբրեւ «խոշոր սուտ» մը, անոր համար չէ որ ճշմարտութիւն չկար այդ յայտարարութեանց մէջ, այլ անոր համար որ բոլշեւիկները իրենք իրենց սիրտերուն մէջ արդէն ջնջած էին Սահմանադիր Ժողովը, եւ միայն կ'ամբաստանէին ուրիշները այն բանով, զոր իրենք կը պատրաստուէին ընելու:

Այսպէս Զերնով կը հաւատայ թէ ռուսական ժողովրդավար հոսանքը, որուն գլխաւոր ներկայացուցիչներն էին իր գլխաւորած Սոց. Յեղափոխական կուսակցութիւնը եւ Սոց. Դեմ. կուսակցութեան մենշեւիկ հատուածը, պարտաւորուած էր կռուիլ նախաբոլշեւիկեան սովետի միջոցով երկու ճակատի վրայ — մէկ կողմէն՝ Ժամ. Կառավարութեան յամառութեան ու կուրութեան դէմ, որով անշարժութեան ու անտարբերութեան մատնուած էր — վիճակ մը զոր Զերնով կը կոչէ «կառավարական տոլստոյականութիւն»: Միւս կողմէ ան սովետներու մէջ կը կռուէր բոլշեւիզմի անպարկեշտ ու անբարոյ մեթոտներուն դէմ: Ռուս ժողովրդավար հոսանքը, յանձին դեմոկրատ ընկերվարական կուսակցութեանց, կը կռուէր երկու տեսակ բոլշեւիզմի դէմ, պահպանողական բոլշեւիզմի, որուն ներկայացուցիչներն էին Միլիւկովները, Լվովները, Կորնիլովները եւն. — եւ արմատական բոլշեւիզմի, որուն ներկայացուցիչները ծանօթ են արդէն յանձին Լենինի, Տրոցկիի եւ իրենց ընկերներուն:

ԱՐՄԷՆ ՓԱՐՏԻԶԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Այդ ձեւի կասկածներ ունէին երեւի նաեւ կարգ մը հայ քաղաքագէտներ, քանի որ Հայերու այդ ողբերգական դէպքերէն յետոյ, ինչպէս կը յայտնէ փրոֆ. Գուրկօ - Կրեաժին, խզեցին բոլոր կապերը ռուսական տիրող շրջանակներու հետ եւ բաւական երկար ժամանակով:

Ռուս - հայկական համագործակցութիւնը վերսկսաւ 1913ին: Մինչ այդ բաւական ժամանակ էր անցած, մոռցուած էին 1896ի Հայերու կողմէ տառապուած վէրքերը եւ տառապանքները: Դաշնակցական կուսակցութիւնը նորէն սկսաւ հաւատալ Ռուսիոյ ազատարար դերին:

Այս անգամ ճակատագրական դարձան պարագաները Հայերու համար: 1914ին մեծ պատերազմին Դաշնակները գործօն մասնակցութիւն բերին, անցնելով Ռուսիոյ կողմը: Թուրքիոյ հայ ազգաբնակչութիւնը սկիզբները մնաց հաւատարիմ, սակայն Դաշնակները վարեցին հոն խիստ եռանդուն աշխատանք՝ մղելով Հայերը դասալքութեան Թրքական բանակէն: Այդ դասալիքներէն կը կազմակերպուէին զօրամասեր եւ կը ղրկուէին ճակատ՝ Թուրքերու դէմ: Այսպիսով Հայերը իրենք զիրենք դրին այնպիսի վիճակի մէջ, որ թրքական կառավարութիւնը զիրենք համարեց հայրենիքի դաւաճաններ: Անոնք ռուսական սահմանի մօտ էին, այն տեղերը ուր Հայերը կեդրոնացած էին: Դէպքերը այնպէս դասաւորուեցան որ սուլթանական կառավարութիւնը դիմեց շատ խիստ պատիժներու, որոնք յանդեցան մասամբ հայ ժողովուրդի ոչնչացման, մասամբ տեղահանման արեւելեան նահանգներէն, անմիջականօրէն սահմանակից ռուսական հողերու, ուրտեղէն կ'առնէին դասալիքները խըտացնելով խումբերը: Տարագրուածներէն քիչերը կենդանի մնացին: Ցաւի սիրտ խնդիրը ատով չվերջացաւ: 1920ին Թուրքիան մահացու կերպով պարտուած, գրաւուած էր դաշնակիցներու կողմէ: Զօր. Մուսթաֆա Քէմալ փաշա, Տարտանէլի յայտնի պաշտպանը, քաշուած Անատոլուի խորերը, բարձրացուցած էր ապստամբութեան դրօշը եւ սկսած ազատագրական պատերազմը դաշնակիցներու դէմ: Դաշնակները փոխանակ բանականութեան անսալու, վրէժի զգացումէն մղուած նորէն սկսան աշխատիլ Կիլիկիոյ մէջ, որ գրաւուած էր Ֆրանսացիներու կողմէ: Ստանալով վերջիններու համաձայնութիւնը, Կիլիկիոյ Հայերը փոխանակ հանդիստ նստելու, կազմակերպեցին կարգ մը պատժիչ արշաւանքներ Թուրքերուն դէմ: Աննպատակ ձեռնարկ, սակայն վրէժի ծարաւը վեր էր բանականութենէն:

Պատերազմը վերջացաւ Մուսթաֆա Քէմալի յաղթանակով եւ Լօզանի դաշնագրով: Անբախտ Կիլիկիոյ Հայերը հարկադրուած էին ֆրանսական նահանջող բանակին հետ ձգել իրենց դարաւոր բոյները, տարագրուիլ, ինչպէս եւ մենք, Արեւելքի զանազան երկիրները կամ Եւրոպա: Այսպէս ողբերգական եւ ոճրապարտ եղանակով մը պետութիւնները վերջ տուին «Հայկական Խնդրին» Թուրքիոյ մէջ:

Ով որ սիրտ ունի կարդալու Հայոց այդ պատմութիւնը, չի կրնար չխղճալ որ շնորհիւ խելառ քաղաքականութեան մը, որու նպատակն էր ոչնչացնել Թուրքիան, այդպէս դաժանօրէն տուժեց տաղանդաւոր հայ ժողովուրդը, որուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը երբեք չէ ունեցած հրէշային այդպիսի ծրագիրներ եւ դժուար թէ կասկածի թէ ինչ խելագար արկածախնդրութեան մը զինքը կը մղեն Ռուսաստանն ու Դաշնակները:

Հայկական պատմութեան այդ տխուր էջը ակամայ պատմեցինք, ուզելով անգամ մը եւս դիմել Կովկասի մեր հայ եղբայրներուն եւ թախանձագին խնդրելու որ յետադարձ ակնարկ մը նետեն դէպի անցած ճամբան, լեցուն ճակատագրական սխալներով, քննեն Հայերու վիճակը ընդհանրապէս եւ մասնաւորապէս Կովկասի մէջ եւ գրաւեն այնտեղը կովկասեան ժողովուրդներու ընտանիքին մէջ, որ իրենց կը պատկանի ամենայն իրաւամբ: Մեր բազմաթիւ դիմումներուն առթիւ, կողք կողքի ըլլալու կովկասեան ժողովուրդներու հետ, հայ պատասխանատու գործիչներէն մէկը՝ Ջամալեան կարգ մը պայմաններ առաջարկեց մեզի: Պէտք ջանանք առարկայօրէն քննել այդ պայմանները, եւ նոյնպէս ըսել թէ ո՛ւր կը հրաւիրենք մենք Հայերը եւ ի՛նչ խնդիրներու մէջ անոնց հետ կ'ըլլանք:

(9) ԹԱՄՊԻՑ ԵԼԵԿՈՏՍԻ

Եգիպտոսի բանակին կազմութիւնը

Եգիպտական կառավարութիւնը սկսաւ քննել բրիտանական զինուորական պատուիրակութեան տեղեկագիրը՝ բանակին վերակազմութեան համար: Տեղեկագիրը կ'առաջարկէ կազմել 20,000 հոգինոց բանակ մը, մեքենայացած կարգուսարքով: Այս առթիւ հարկ պիտի ըլլայ ծախսել 7 միլիոն ոսկի, մասնաւորապէս զինուորական պիտոյքներ գնելու համար Անգլիայէն, համաձայն դաշնագրին տրամադրութեանց: Տարակոյս չկայ թէ Եգիպտոսի կառավարութիւնը նոյնութեամբ պիտի ընդունի անգլիական պատուիրակութեան տեղեկագիրը:

Միւս կողմէ որոշուած է Անգլիա ղրկել զանազան մասնագիտական մարմիններ, բաղկացած՝ սպաներէ որոնք յետոյ Եգիպտոս վերադառնալով ռազմագիտութեան դասեր պիտի տան զինուորական վարժարանին մէջ:

Եգիպտոսի բոլոր քաղաքներուն մէջ հանգանակութիւն բացուած է, թէ բնիկ ժողովուրդին եւ թէ օտար գաղութներուն մէջ, ազգ. պաշտպանութեան դրամագլուխ մը ճարելու համար: (Եգիպտոսի ազգ. առաջնորդարանն ալ կոչ մը հրատարակեց, 100 անգլ. ոսկի նուիրելով): Մեծ գումարներ հաւաքուած են մինչեւ հիմա: Սուէզի ջրանցքի ընկերութիւնը եւ եգիպտական Քրէտի Ֆոնսիէն, որոնք մեծ մասով ֆրանսական հաստատութիւններ են, 15,000ական ոսկի տուին:

Եգիպտոսի ներկայ բանակին թիւն է 12,000, որ մեծ արժէք մը չունի ռազմագիտական տեսակէտով եւ մինչեւ հիմա ծառայած է օգնելու ոստիկանութեան, ներքին խռովութիւնները ճզմելու համար:

*** Անգլիոյ պատերազմական նախարարութիւնը մասնաւոր կարգադրութիւններ ըրաւ, որպէսզի Եգիպտոսի սպայակոյտին անդամները զինուորական դասընթացք մը բոլորեն Լոնտոնի մէջ: Եգիպտական կառավարութիւնը արտօնեց որ 11 անգլիացի սպաներ եւս միանան զինուորական (անգլիական) պատուիրակութեան, որուն անդամներուն թիւը պիտի ըլլայ 20:

Հաց եւ աշխատանք

ԿԱՐՄԻՐ ԴՐԱԽՏԻՆ ՄԷՋ

— • —

Ֆրանսացի ընկերվարական մը, Քլէպէր Լըկէ, ընդհ. քարտուղար Հիւսիս. շրջանի հանքագործներու միութեան, որ վերջերս Ռուսաստան գացած էր պատուիրակութեան մը հետ, հետաքրքրական տեղեկութիւններ կու տայ յօդուածի մը մէջ, զոր վերջերս հրատարակեց Փոփիւլէր թերթին մէջ.

Ռուսիոյ մէջ, կ'ըսէ Քլէպէր Լըկէ, հանքագործ բանուորը պարտաւոր է աշխատիլ այնքան որ կարենայ իր արտադրութիւնը հասցնել նախապէս որոշուած չափի մը։ Երբ սահմանուած չափով արտադրէ, կը ստանայ պայմանական աշխատավարձը։ Եթէ իր արտադրութիւնը նախապէս սահմանուած չափին 80 առ հարիւրը կը կազմէ, աշխատավարձն ալ կը ստանայ 80 առ հարիւր համեմատութեամբ, եւ այսպէս աւելի քիչ կամ աւելի շատ, համաձայն իր արտադրութեան։ Այս օրէնքը կը կիրարկուի բոլոր բանուորներուն համար։ Պատճառաբանութիւնը պարզ է.— Որպէսզի բանուորը ջանայ շատ աշխատիլ։ Աշխատավարձերու անհաւասարութիւնը, որ ժամանակ մը քաղքենիական եւ դրամատիրական երկիրներու աւանդութիւն կը համարուէր, ներկայիս Ռուսիոյ մէջ այնպիսի կամայականութիւններու ենթարկուած է, որ մարդ կը զարմանայ թէ ինչպէս կ'ապրին այն բանուորները, որոնք աշխատավարձի ամէնէն ցած չափովը կը վարձատրուին։

Գորլովկայի հանքերուն մէջ, աշխատավարձերը բաժնուած են 10 աստիճաններու,— բանուորներ կան որ կը ստանան օրական 3 րուբլի 70էն մինչեւ 10 րուբլի 50 (մէկ րուբլին 3 ֆրանք է)։

Երբ կը հարցուի թէ ինչո՞ւ այս անհաւասարութիւնը, կը պատասխանեն.— Աշխատավարձը ճշդուած ժամանակ, բանուորին պայմանները չեն որ նկատի կ'առնուին, այլ արտադրութեան պահանջը եւ օգտագործումը։ Գործարաններու եւ հանքերու վարչութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի տարեկան որոշ գումար մը, որ պէտք է գործածէ մեքենաներուն, տուրքերուն, ընկերային կազմակերպութեանց համար, յետոյ՝ բանուորներուն։ Բայց դեռ գործարաններու եւ հանքերու վարչութեան մէջ կան անձեր, որ մեծ գումարներ կը ստանան, ամսական մինչեւ 2000 րուբլի, մինչ բանուորները՝ 80, 120 եւ 150 րուբլի։

Քլէպէր Լըկէ կ'ըսէ թէ դիտել տուինք Գորլովկայի հանքերու վարչութեան, թէ մարդկային չէ այդ չնչին գումարներով աշխատցնել բանուորները, թէ ընկերվարական երկրի մը մէջ աշխատավարձն ալ պէտք է հաւասար ըլլայ։ Կը պատասխանուի իրեն թէ աշխատավարձի անհաւասարութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է, աւելի աշխատելու տրամադրութիւն ստեղծելու, աւելի արտադրելու ճիգ ցոյց տալու, եւ կատարելագործուելու համար։

Եւ ֆրանսացի ընկերվարականը կ'ընդվզի յայտարարելով թէ դրամատիրական երկիրներու մէջ աւելի աւելի լաւ, մարդկային պայմաններ ստեղծուած են բանուորներուն համար։ Ռուս բանուորներու ստացած աշխատավարձը բաւական չէ ապրելու համար, կիներ եւ այրեր կան, որոնք օրական կը ստանան միայն 5—7 ր., — ընտանիքով բեռնաւորուածները 10—12 րուբլի,— ինչ որ չի բաւեր անոնց ապրուստին։ Զաւկի տէր ընտանիքներու յատուկ պետական նպաստներ ալ չկան։

Քլէպէր Լըկէ կը պատմէ թէ այցելած է բանուորի մը բնակարանը, ուր այր ու կին, երկուքն ալ աշխատաւոր,— կ'ապրէին ճակնդեղի եւ գետնախնձորի տերեւներէ պատրաստուած բուսաթանով մը։ Ուրիշ ի՞նչ կարելի էր ունել, այդքան չնչին աշխատավարձով մը։

Ֆրանսացի ընկերվարականը յետոյ կը նկարագրէ բանուորներու բնակարանները,— խեղճուկ հիւղակներ, լոյսէ եւ արեւէ զրկուած։

Կը կրկնեմ ինչ որ ըսած եմ քանիցս, — կը շարունակէ Քլէպէր Լըկէ,— Ռուսերուն մեծագոյն արժանիքն այն է որ հսկայ յեղափոխութիւն մը կատարեցին եւ փորձեցին դուրս ելլել այն թշուառութենէն, որուն մէջ ձգուած էր զիրենք յեղափոխութիւնը։ Սակայն 20 տարի անցաւ։ Սխալ չէ ըսել թէ ընկերային ասպարէզի մէջ երկար յապաղում մը տեղի ունեցաւ, թերեւս անոր համար որ Ռուսերը շատ բան զոհեցին այլազան բաներու, բայց շատ քիչ բան զոհեցին էական բաներու համար, որոնց ակնարկեցի յօդուածովս։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

— . —

ՊԱՆԵԷՕ, (Ցառաջ)— Սինէ Սեթօ, ինչպէս ուրիշ տեղեր, մեր շրջանի մէջ ալ ներկայացուց «Հայկ. Շարժանկար»ը։

Կիրակի գիշեր Սալ Վէռօնի սրահը ամբողջութեամբ լեցուած էր հետաքրքիր հասարակութեամբ։

Առաջին առթիւ ներկայացուեցաւ «Զիկանօ»ն կամ «Աւազակապետ»ը, արկածախնդրական տրամ մը, ընդգէմ բռնակալութեան եւ անարդարութեան, գերակատարութեամբ երկու նշանաւոր դերասաններու։

Ժապաւէնին հայերէն տառերով բացատրութիւնները աւելի հետաքրքրական դարձուցած էին նիւթը։

Ներկայացման գլխաւոր մասը կը կազմէին հայկական կեանքէ առնուած քանի մը դէպքեր,— Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցիին օծման արարողութիւնը, հակառակ իր քիչ մը մեծութեան, գնահատելի էր, իսկ ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը խիստ յաջողութեամբ շարժանկարուած։ Պաստառին վրայ կ'երեւէին ծանօթ դէմքեր, մինչ անծայրածիր թափօրը, յամրաքայլ կը հետեւէր ուսամբարձ դագաղին։ Գերեզմանատան մէջ դամբանականներ իրարու կը յաջորդէին, արգիլուած ըլլալով լուսանկարելը, արագ արագ կ'անցնին պատկերները։ Ցաջող էր նաեւ ներգաղթողներու մեկնումը Մարսէյլի քարափէն։ Ծանօթ մեկնողներու դէմքերը յանկարծ իրարանցումի կը մատնէին սրահը, ճիչեր ամէն կողմէ, մինչ Սեթօ լրացուցիչ բացատրութիւններ կու տայ։

«Հայկական յիշատակարան»ը ու «Հայ գիտուններու դէմքերը» ներկաներու գոհունակութիւնը կը կրկնապատկեն, ջերմ ծափերու մէջ։ Ներկայացումը վերջացաւ Շարլոյի մէկ զաւեշտով։

Գովելի են «Սինէ Սեթօ»ի աշխատանքները, մանաւանդ ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ։

Թղթակից

Հ. Գ. Հ. ՍԱՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

— · —

Շաբաթ 20 փետրուար, տեղի ունեցաւ Հ. Գ. Հ. նախկին Սաներու Միութեան տարեկան մեծ պարահանդէսը ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին, Բարեգործականի Տան սրահներուն մէջ, հոծ ու ընտիր բազմութեամբ։ Ժամը 11ին ասեղ ձգելու տեղ չկար սրահին մէջ. ժամը 9.30ին սկսան եւրոպական պարերը ընտիր նըւագախումբի մը առաջնորդութեամբ։

Միութեան նախագահ Պ. Աստուր Աստուրեան խօսք առնելով, միութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, որ մեծ բազմութեամբ եկած էին քաջալերել միութեան սոյն ձեռնարկը։ Ցետոյ վերսկսան պարերը օրինակելի կարգապահութեամբ, տեւելով մինչեւ լոյս։ Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան հայերէն ու ֆրանսերէն մեներգներ, արտասանութիւններ, ու պարի մրցումներ երկու շնորհալի փոքրիկ պարուհիներու կողմէ, բոլորն ալ արժանանալով ջերմ ծափերու։ Ջերմապէս գնահատուեցան Պ. Կ. Խաչրութլեանի մեներգները ընկերակցութեամբ նուագախումբին։ Երեկոյթին ներկայ էր նաեւ «Հօմի» նախկին տնօրէնուհի Տիկին Ս. Դաւիթեան։

Երեկոյթին վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ միութեան վիճակախաղ մը եւ շահողները ստացան գեղեցիկ առարկաներ։

Ժամը առաւօտեան 5.30ին լրացաւ երեկոյթը, ու ներկաները բաժնուեցան, տանելով իրենց հետ լաւագոյն յիշատակներ։ Վերջին պահուն, ուրախութեամբ կ'իմանամ թէ բարոյական յաջողութեան կողքին կազմակերպիչները ունեցած են նաեւ նիւթական յաջողութիւն, կլորիկ գումար մը ապահովելով միութեան սնտուկին։ Սրտանց կը շնորհաւորենք վարչութեան ժրաջան անդամները, իրենց այս փայլուն յաջողութեան համար։

Լ. Բաբանեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿՕՇԻԿԸ, ԳՈՒԼՊԱՆ ԵՒ ՏԱԲԱՏԸ

Տենդագին յառաջ կը տարուին Անգլիոյ գահակալին թագադրութեան հանդիսութեանց պատրաստութիւնները։ Նոր թագաւորը կը սիրէ աւանդութիւնները, այնպէս որ բան մը պակաս պիտի չըլլայ հնաւանդ սովորութիւններէն։

Երբ Ետուըրտ Ը. թագաւորը գահ բարձրացաւ, կազմուեցաւ պալատական յանձնախումբ մը, որ պաշտօն ունէր պատրաստել թագադրութեան հանդիսութեանց յայտագիրը։ Երկարաշունչ աշխատանք մը, երբ նկատի ունենանք որ պէտք է յարգել բոլոր հին աւանդութիւնները, ժառանգական իրաւունքները եւ ճշդել յետին մանրամասնութիւնները։ Այս յանձնախումբին նախագահելու իրաւունքը կ'իյնար, ժառանգաբար, Նորֆօքի դուքսին։ Երբ տակաւին Եորքի դուքս կը կոչուէր, նախագահութեան կանչը ուած էր արդի թագաւորը, որ պարագաներու բերումով իր իսկ թագադրութեան ծրագիրն էր որ պատրաստեց։ Այժմ ինք քաշուած է յանձնախումբէն եւ ուրիշներ են որ կը զբաղին իր թագադրութեան հանդիսութեանց պատրաստութիւններով։

Ցանձնախումբը երկար խորհրդակցութիւն մը կատարեց վերջերս, ճշդելու համար թէ ո՞վ թագաւորին պիտի մատուցանէ իր սպիտակ ձեռնոցները, — այդ իրաւունքին տէր կը ներկայանային Շրիւսպըրիի կոմսն ու Նիւքէսլի դուքսը։ Ի վերջոյ որոշուեցաւ այդ պատիւը տալ դուքսին, բայց իբրեւ մխիթարութիւն՝ կոմսին ալ իրաւունք տրուեցաւ սպիտակ գաւազան մը կրելու հանդիսութեանց ժամանակ։

Աւանդութիւնը կը պահանջէ, որ ձիւնաճերմակ մը մատուցուի թագաւորին,— այդ պաշտօնը յանձնուեցաւ կոմս Կրին Նորթընի։

Երկար վիճաբանութիւններու տեղի տուաւ նաեւ զորգ փռողի իրաւունքին ճշդումը,— ո՞վ պիտի փռէր զորգը, որուն վրայէն պէտք է քալէ թագաւորը։

Իր իրաւունքը ի վերջոյ արժեցուց, փաստացի՛, Սըր Ուօլթըր։

Կարեւոր հարց մըն էր նոյնպէս «Զարթի՛ր, արքա՛յ» կանչելու իրաւունքին ճշդումը։ Սենեկապետը, թագադրութեան առտուն, պիտի մտնէ արքայական ննջարանը, եւ թագաւորը քնացած ըլլայ թէ արթուն, պիտի արտասանէ մեծ ճառ մը,—«Զարթի՛ր, արքայ...»,— որպէսզի արթննայ թագաւորը, եւ անոր պիտի բացատրէ ծագող օրուան կարեւորութիւնը։

Թագաւորը, վարձատրելու համար զայն, պիտի նուիրէ իր մահիճը, որուն վրայ քնացած էր այդ գիշեր։ Կարգով ներս պիտի մտնեն միւս սենեկապանները, որոնք թագաւորին պիտի հագցնեն իր գուլպաները, կօշիկները, շապիկը, տաբատը,— եւ թագաւորը, ի վարձատրութիւն, անոնց պիտի նուիրէ մէկ մէկ շապիկ, զոյգ մը գուլպայ եւ տաբատ մը։ Իսկ այն սենեկապանը, որ թագաւորին ուսերուն վրայ պիտի ձգէ կայսերական ծիրանին, պիտի ստանայ թաւշեայ պատմուճան մը։

Եդուարդ Խոստովանող թագաւորէն ի վեր, Անգլիոյ թագաւորները կը բազմին գահու մը վրայ, որուն չորս ոտքերը կը նմանին առիւծի թաթերու,— այդ թաթերէն մէկուն մէջ կը գտնուի, կ'ըսեն, Ցակոբայ քարը։ Ըստ աւանդութեան, երբ Աստուած երեւցաւ Ցակոբի, ան նստած էր քարի մը վրայ, զոր վերջէն Մովսէս Սպանիա տարաւ, ապա փոխադրուեցաւ Իրլանտա։ Այնուհետեւ բոլոր Իրլանտացի թագաւորները նստան այդ վէմին վրայ։ Հիմա կարգը Ճորճ Զ.ինն է։

Թագադրութեան պահուն, Անգլիոյ վեհապետին պիտի յանձնուի հինգ սուր,— Գթութեան սուրը, Պետութեան սուրը, Ջոհաբերութեան սուրը, Երկրային արդարութեան սուրը եւ Աստուածային Արդարութեան սուրը։ Ամէնէն վերջը, Եկեղեցին արքային կը շնորհէ հին Աստուածաշունչ մը, իբրեւ խորհրդանշան Ազգերու Իմաստութեան։

Եւ ահա թագաւորին առջեւէն թափօրի ձեւով կ'անցնին եկեղեցւոյ բարձրաստիճան սպասաւորները, արքայական ընտանիքը, իշխանները եւ ազնուականները։ Երբ թագաւորին առջեւէն կ'անցնին, պարտաւոր են համբուրելու արքային աջ ձեռքը, իսկ իրենց ձախ ձեռքով շօշափելու ականակուռ թագը։

Բրիտանական մարգարտայեռ թագը, իր աննման եւ հազուագիւտ քարերուն շարքին, ունի նաեւ չափիւղայի մեծ կտոր մը, որ կը կոչուի «Ափրիկէի աստղը»։ Այս քարը թագին ագուցուեցաւ Կարոլոս Բ.ի հրամանով։ Թագին վրայ կայ նաեւ անգին կարկեհան մը, որուն համար սպաննուեցաւ թագաւոր մը։

Ճորճ Զ.ի թագադրութենէն անմիջապէս վերջ կը սկսի թագուհիին թագադրութիւնը, նոյնքան աւանդական մանրամասնութիւններով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ

— . —

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 փետրուար).

— «Ամէնէն ցաւալի իրականութիւնը, մեզի համար, սա է որ՝ Խորհ. Հայաստանի մէջ արտադրուած եւ այդ ուղղագրութեամբ գրուած գիրքերը կարդացող մարդ չկայ արտասահմանի մէջ, եւ մինչեւ անգամ անոնք, որոնք Խորհ. Հայաստանի հըպատարակութեանց քանակէն, ոմանց ալ որակէն խանդավառուած, գրական նոր վերածնութիւն մը կ'ողջունեն, ներկայի գործունէութիւնը գերազանց նկատելով Ոսկեդարու արտադրութենէն,— չեն կարդացած եւ եթէ ուզեն ալ՝ չեն կրնար դիւրութեամբ եւ հաճոյքով կարդալ նոր ուղղագրութեամբ գրուած երկերը։ Բարբարոսութիւն մըն է որ՝ լաւ գրողներու բանաստեղծական եւ վիպական երկերու լեզուն աւելի հեշտ ու մաքուր է, խճողուած չըլլալով այն օտար բառերով որոնց աւելի ներդաշնակ ու գեղեցիկ հայերէնը ունինք։ Մանաւանդ Հայաստանի թերթերուն մէջ, երկարապատում քաղաքական եւ ընկերային տեսութեանց մէջ թխմուած օտար բառերը մարդ չի հասկնար թէ ո՞ր լեզուի հնչումին համաձայն գրուած են. Ֆրանսերէն բառեր կան որոնց ինչ ըլլալը Ֆրանսացի մը պիտի չկրնայ հասկնալ Հայաստանի գրողներուն անոնց տուած հնչումէն. Հարկ է դուշակութեամբ հանել անոնց իմաստը։ Մենք բնաւ հակառակ չենք օտար գիտական բառերու եւ որոշ բացատրութեանց գործածութեան, երբ անոնց ճիշդ հայերէն բառերն ու բացատրութիւնները չունինք, սակայն այս բառերը գոնէ գրուելու են այնպէս ինչպէս զանոնք գործածող ժողովուրդը կը հնչէ։

Բոլորս ալ գիտենք՝ որ հայերէնի ուղղագրութիւնը փոփոխութեան պէտք ունի, Եւրոպայի որ եւ է բարձրօրէն քաղաքակրթուած ազգի լեզուին նման. սակայն ուղղագրութեան փոփոխութիւնն ըլլալու է գլխաւորաբար ներդաշնակութեան, համառօտութեան եւ յստակութեան համար։ Հայաստանի նոր ուղղագրութիւնը այս յատկութիւններէն զուրկ է։ Մեր ականջներուն չափազանց խորթ կը հնչեն նորին կազմութենէ զուրկ իրենց բառերը։ Այս երկար տարիներու ընթացքին թերեւս մէկ հատ հայ իմացական, գրագէտ գտնուած չէ արտասահմանի մէջ, որ հաճոյքով կարդացած ըլլայ նոր ուղղագրութեամբ գրուած որ եւ է երկ։ Զարչարանք ու տառապանք է Հայաստանի թերթերուն ընթերցումը, զոր մեզմէ ոմանք հարկադրուած են կատարել, սակայն, այս գրութիւնները կարդալէ վերջ աւելի խորապէս կը զգանք թէ չենք կարող հաղորդուիլ գրողներու մտածման հետ։ Կարծես թէ տարբեր ժողովուրդ ենք անոնք եւ խորթ լեզու մը կը խօսին։ Անտարակոյս, պոլշեւիկները պիտի պարծին իրենց տարբեր ըլլալուն համար, բայց մենք հպարտ չենք անոնց այս հողերանութեան եւ մտայնութեան համար։ Լեզուն պէտք է միութեան կապ ըլլայ եւ ոչ թէ բաժանումի, խորթութեան ազդակ։

Զարմանալի չէ ուրեմն որ, արտասահմանի մէջ թուղթ մրոտող պոլշեւիկ Հայեր ալ, այս տարբերութիւնը չեշտելու ձգտումով, մեր հայերէնը կը գրեն ուղղագրութեան քմահաճ փոփոխութիւններով։ Ոչ միայն Նիւ Եորքի հայատառ կոմունիստ թերթը, այլ այն Հայր. Միութիւնները, Հօկերու եւ Կ. Խաչի պաշտօնեաները Հայաստանի ուղղագրութիւնը մասամբ կը կապկեն։ Իրենց ընթերցողներէն անըմբռնելի ըլլալու վախն է միայն որ զիրենք կ'արգիլէ երկրին մէջ գործածուած նոր ուղղութիւնը լման մը որդեգրելէ։ Չենք ըսեր թէ ամէն փոփոխութիւն գէշ է այս նոր ուղղագրութեան մէջ. կան կարգ մը բանաւոր եւ անհրաժեշտ բարեփոխութիւններ, որոնք պիտի պահուին լեզուին մէջ, բայց չարափոխութիւնները ջնջուելու եւ անհետանալու են»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2'2)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Տէր Վարդանը եւ Շամքօռենց Օհանէսը, ծնկաչոք նստած հիւրերու առջին, կը սպասարկէին անոնց, մինչ աչքի զարնող գեղականները պատկառանքով պատի տակ շարուած՝ ահ ու դողով ժամ առաջ անոնց հեռանալուն կը սպասէին։

— Հայերը խորըված պատրաստելու մէջ վարպետ են,— ոսկոր մը կրծելով ըսաւ Քեամիլ բէկը,— կ'ըսեն թէ, խորըվածը մարդ Կովկասի մէջ ուտելու է...

— Հա,— մռայլ դէմքը վեր վերցնելով ըսաւ Ալայ բէկը,— Հայերը Կովկասէն բերին այս կերակուրը եւ շատ մը ուրիշ նորութիւններ...է՛, տէր տէր, ըսէ նայինք, ազգի գործերը ինչո՞ր կ'երթան ... Ձեր Պ. Լեւոնի քէֆը լա՞ւ է... զէնքի դրամ հաւաքեցի՞ք ... Հը՞, սեւագլուխ, ընդհ. ապստամբութիւնը ե՞րբ կը սկսիք, ե՞րբ մեզի պիտի կոտորէք եւ Հայաստանը ազատէք ...

Միականի Ալայ բէկի աչքը կարծես թէ ծակող սուր գամ մը ըլլար. ոչ ոք կրնար աչք աչքի նայիլ անոր։ Անհունօրէն կատաղութեամբ մը կը նայէր չորս բոլորը շարուած Հայերու դէմքերուն՝ պատճառ մը, պատրուակ մը փնտռելով իր ի՛նչ մարդ ըլլալը ցոյց տալու։ Սաքուի մէջ մեռելային լռութիւն մը տիրեց, երբ Ալայ բէկը խօսքը վերջացնելով՝ խոշոր բաժակ մը մասթիքան դատարկեց եւ հարցական դէմքով դարձաւ քահանային.

— Հը՞, սեւագլուխ, չխօսի՞ս...

Տէր Վարդանի շրթները ճերմկած՝ կը դողային, անկարող բառ մը արտասանելու։ Գեղականը պատին տակ կծկտեցաւ, միայն բէկը սիրտ ըրաւ խօսելու.

— Բէկ, մենք քու ոտքի փոշին ենք, մենք ի՛նչ գործ ունինք զէնքի, ապստամբութեան, ազգի գործերուն հետ ... Եթէ փոր մը հաց ունենանք ուտելու, մենք գոհ կը լլինինք եւ գիշեր ցերեկ կ'աղօթենք վեհափառ սուլթանի...

— Լռէ՛, շուն։

Ալայ բէկը չթողուց որ բէկը խօսքը վերջացնէ, ձեռքի բաժակը կատաղութեամբ նետեց բէկի դէմքին՝ թեթեւ պատռուածք մը բանալով անոր քունքին քով։

— Ինծի Բէօռ Ալայ բէկ կ'ըսեն, չո՛ւն, դուն որո՞ւ հետ կը խօսիս։ Ձեր օրօրոցի ծծկերէն մինչեւ ծերունին անհաւատարիմ, ապերախտ շներ էք ...Ձեր քօքը այրելու է, որ մեր երկիրը խաղաղի ...— եւ օղիի դատարկ շիշը նետեց դէպի գեղականները՝ մռնչելով,— մասթիքա ...

Դուրսը, եկեղեցիի առջեւ գտնուող փոքր տարածութեան վրայ, երկու հիւրերու հետեւորդները, սուվարիները ու քիւրտ զոլամները բոլորուած էին սեղանի շուրջը, մինչ գիւղի երիտասարդները կը ծառայէին անոնց։ Գիւղի ճանապարհէն անկտրուկ կերպով կ'անցնէին ձիաւոր ու հետեւակ Քրտեր։ Անոնցմէ ոմանք գիւղ բարձրանալով առանց հրաւէրի մօտեցան սեղանին։ Ամբողջ գիւղին մէջ կին մը չէր երեւար. բոլորը քաշուած էին տուները։ Նոյն իսկ փոքր երեխաներն ալ առջի բերան փողոցէն քաշուեցան՝ ահ ու սարսափի մատնուած։ Բայց կամաց կամաց անոնք տներէն դուրս եկան ու իրենց տան դռներու առջեւ սկսան խաղալ, իսկ աւելի համարձակները մօտեցան եկեղեցիի բակին, աւելի մօտէն տեսնելու համար այդքան մեծ թիւով թուրք զինուորները, որոնց գալը սովորական երեւոյթ մը չէր Ղլճայի համար։

Ցանկարծ Ջերմուկ գիւղի կողմէն հատ հատ հրացանի ձայներ լսուեցան։ Ատոր յաջորդեց քանի մը րոպէի դադար մը, ու ապա՝ բազմաթիւ հրացաններու խառն ի խուռն ձայներ։

— Բէկին խապար տալու է,— ոտքի ցատկելով ըսաւ տարէց զինուոր մը, որու թեւի վրայ կարուած երիզէն կարելի էր ենթադրել, որ չաւուշ մըն է։

Չաւուշը անմիջապէս Տէր Վարդանի տունը մտաւ ու սաքուի սեմին վրայ կանգնեցաւ՝ թէմէննահ ընելով.

— Ի՞նչ կայ, չաւուշ։

— Ջերմուկի կողմէն հրացանի ձայներ կը լսուին,— թէմէննահը կրկնելով պատասխանեց չաւուշը,— ի՞նչ հրաման ունիք։

— Ձիերուն խոտ ու գարի տրուեցա՞ւ,— հարցուց Ալայ բէկը՝ բաժակը շրթներուն տանելով։

— Հրամանք ես։

— Լաւ, պատրաստ սպասեցէք։

Ալայ բէկի չարագուշակ դէմքը փայլեցաւ ուրախութեամբ։ Խորհրդաւոր ակնարկ մը փոխանակեց Քեամիլ բէկի հետ ու բոլորովին անսպասելի կերպով տէրտէրին դառնալով ըսաւ.

— Սեւագլուխ, դուրսը հարսանիքը սկսեր է ... Տեսնենք այս անգամ ձեր ջան փէտայիները ձեռքէս ի՞նչպէս պիտի ազատին,— ու չեշտակի սարսափած քահանային նայելով՝ տիրական ձեւով մը հարցուց,— Քանի՞ զէնք ունիք գիւղին մէջ։

— Աման բէկ, ոտքդ պագնեմ,— հաւիւ կրցաւ շշնչալ ծերունի քահանան,— ի՞նչ զէնք ...

— Գիւղի համայնական զէնքերը,— համայնական բառը հայերէն արտասանելով գոռաց Ալայ բէկը,— քսան րոպէ ժամանակ կու տամ զէնքերը բերելու։ Թէ չէ գիւղը խարապա կը դարձնեմ ...

— Աստուծու սիրուն, բէկ ...

— Զայնդ,— զայրացած մռնչեց Ալայ բէկը, որուն աչքը կարծես բունէն դուրս պիտի ցատկէր,— ձա՛յնդ, սեւագլուխ ... հայտէ՛, բոլորդ ալ առջեւէս կորսուեցէք, դուրս ելէք, քսան րոպէ ժամանակ ձեզի ...,— ու գրպանէն ժամացոյցը հանելով առջեւը դրաւ։

— Ամմա մեծ վարպետութեամբ շարժեցար,— խղճմտանքը լիզելով խօսեցաւ Քեամիլ բէկը, երբ գիւղացիները հեռացան սաքուէն.— խօսք չուզեր, այս շները քամելու ձեւը սորվեր ես ...

— Հապա պարա՞պ տեղը մազ մօրուք ճերմկցուցի ասոնց մէջ ... Հիմա պիտի տեսնես թէ ի՛նչ ճիֆլի ոսկիներ լոյս աշխարհ պիտի ելլեն։ Հա՛, չաւուշ, նորէն ի՞նչ կայ,— հարցուց՝ դրան սեմին վրայ տեսնելով չաւուշը։

— Բէ՛կ, հրացանաձգութիւնը կը տարածուի։ Մխկներու կողմէն ալ շարժում կայ ... Սուվարի մը կ'անցնէր դէպի քաղաք. ըսաւ, որ էս սարի վըրայ թաքնուած են փէտայիները։ Մերոնք ամէն կողմէ պաշարած են սարը։

— Ղլճայի՞ սարը,— ուրախութենէն ձեռքերը իրարու շփելով ըսաւ Ալայ բէկը՝ աչք ընելով ընկերոջը,— լաւ, դուրս գնա՛։ Արթուն հսկեցէք գիւղի վրայ։ Կասկածելի բան մը, որ աչքիդ հանդիպի, մնացածը դու գիտես ...

— Հրամանք ես, բէկ,— ու չաւուշը դուրս ելաւ։

Տէրտէրի թոնրատան մէջ հաւաքուած գիւղացիները փսփսուքով մը կը խօսէին իրարու հետ։ Կոիւը իրենց սարի վրայ էր։ Այդքանը բաւական էր որ գիտակցէին գիւղին գլխուն կախուած ահաւոր վտանգին։ Զէնքին առիթ մը բաւական էր իրենց չէն Ղլճան մոխիրի վերածելու համար։ Եթէ նոյն իսկ առիթ ալ չլինէր, պատրուակ մը ստեղծելը դժուար բան մը չէր Ալայ բէկին համար։

— Ախպրտինք, տանք, ինչ ունինք՝ տանք,— ծանր ու մեծ կը խօսէր Շամքօռենց Օհանէսը, որ գիւղի մէջ հեղինակութիւն կը համարուէր.— պալքի էդ շանը բերանը քաղցրանայ ու էս փորձանքն ալ անցնի մեր գլխէն։

— Տանք, լաւ կ'ըսես, ամմա որտեղէ՞ն տանք, բան մնացե՞ր է որ տանք,— խեղճ ու կրակ գիւղացի մըն էր խօսողը։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը

Երկուշաբթի օր պիտի գումարուի փաշական Գերագոյն Խորհուրդը, քննելու համար միջազգային, ներքին, ելմտական եւ զինուորական կացութիւնը: Արտաքին քաղաքականութեան մասին զեկուցում մը պիտի ներկայացնէ Կոմս Չիանօ, խօսելով անգլեւիտալական յարաբերութեանց, Աւստրիոյ, Գերմանիոյ, Փոքր Համաձայնութեան, ինչպէս եւ Թ. Ռ. Արասի հետ եղած խօսակցութեանց մասին: Ներքին քաղաքականութեան առթիւ, կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ: Այժմէն կը հաղորդեն թէ կուսակցութիւնը 1,350,000 անդամ աւելի ունի անցեալ տարուան վրայ: Ելթական նախարարը իր տեղեկագրով պիտի հաստատէ թէ՝ հակառակ բազմազան դիւրութեանց եւ պետական աջակցութեան, ժողովուրդին աճման համեմատութիւնը շարունակ կը նուազի: Այս առթիւ շարք մը միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, որոնց մէկ մասը թունդ յեղափոխական կը համարուին:

Ելմտական նախարարը պիտի ներկայացնէ տնտեսական կացութիւնը, իսկ զինուորական կացութեան առթիւ, սպառազինութեանց նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացուի, պատասխանատուութիւնը ձգելով Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն վրայ, որոք արագօրէն կը վերազինուին:

Իտալուհիներ դէպի Եթովպիա

Եթովպիոյ գրաւումէն ի վեր, իտալական կառավարութիւնը կը հետեւի ցեղապաշտական վարդապետութեան, սպիտակներու եւ սեւերու յարաբերութեանց մէջ: Ցանուն կայսրութեան գերագոյն շահերուն, սեռային խիստ կարգապահութեան մը կը պարտադրուի արեւելեան Ափրիկէ հաստատուած Իտալացիներուն: Արգիլուած է որ եւ է կենակցութիւն Հապէշուհիներու հետ, ինչ որ ալ ըլլան անոնց հմայքն ու գեղեցկութիւնը: Կայսրութեան հիմնադիրները չեն ուզեր որ մէջտեղ գայ խառնածին սերունդ մը, որ կրնայ վտանգաւոր դառնալ ապագային համար:

Արդ, Եթովպիա գտնուած սպիտակամորթ կիները չեն բաւեր պաշտօնեաներու, զինուորներու, բանուորներու աճագին բազմութեան: Ուստի, արտակարգ ճիգեր կը թափուին, Իտալացի ընտանիքներ հաստատելու համար Եթովպիոյ մէջ:

Այսպէս, անցեալ օր Ճենովայէն ճամբայ ելաւ շոգենաւ մը, Եթովպիա տանելով 1300 կիներ, որոնց ամուսինները հոն հաստատուած են արդէն: Իտալական մամուլը ջերմապէս կը գնահատէ այս ձեռնարկը, յորդորելով որ ուրիշներ ալ երթան տեղաւորուին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋԻՒՆԻՆ ՄԷՋ ՄՆԱՑԱԾ երկու նախարարները որոշ տեղ մը սքիով կտրելէ վերջ, Սէն Շանպէրի հասնելով, կառախումբ նստան եւ Փարիզ վերադարձան ողջ առողջ:

ՍԷՆԻ ՑՈՐԴՈՒՄԸ վտանգաւոր կէտին հասաւ, իբրեւ հետեւանք վերջին անձրեւներուն: Ցորդած են նաեւ Մառնը, Իօնը եւ ուրիշ գետեր, իսկ գաւառներու մէջ՝ Ռօնը, Սօնը, Մօզէլը միշտ կը բարձրանան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ գրաշարներն ալ գործադուլ ըրին, պահանջելով որ շաբաթական 40 ժամը բաժնուի հինգ օրուան վրայ, մինչ գործատէրերը կը պահանջեն վեց օր: Գալով աշխատավարձքին, լրագրապետները կը մերժեն իբաւարարութիւնը, առարկելով թէ հաւաքական պայմանագիրը ճշգօրէն չէ յարգուած բանուորներուն կողմէ, որոնք պարտաւոր էին նախապէս լուր տալ, աշխատանքի որ եւ է դադարումէ առաջ:

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԿՐԱՑԻԱՆԻ, որ մահափորձի մը ենթարկուեցաւ անցեալ ուրբաթ օր, թոքատապէ բռնուած է, համաձայն մասնաւոր հեռագրի մը: Նոյն աղբիւրին համաձայն Զօր. Լիոթթայի երկրորդ սրունքն ալ կտրուած է, իսկ մէկ աչքն ալ վտանգուած: Պաշարման վիճակ հրատարակուած է Ատտիս-Ապէպայի մէջ, ուր Իտալացիները 30,000 զինուոր ունին 90,000 ըմբոստներու դէմ:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ երկու բանուորներ՝ արեւելեան Սիպերիոյ մէջ, իբրեւ խափանարար: Բացատրութիւն ըլլալով, երկուքն ալ մինչեւ վերջը ուրացան իրենց վերագրուած յանցանքը, առանց վարանելու Ջինովիեւներու, Ռատէկներու եւն. օրէնքին:

300 ԱՏԱՂՁԱԳՈՐԾՆԵՐ կը փնտռուին Փարիզի ցուցահանդէսին համար: Ժամավճարն է՝ 9 ֆրանք 90, գիշերուան ժամերուն համար՝ 35 առ հարիւր յաւելում, կիրակի եւ տօն օրերու համար՝ 25 առ հարիւր, շաբաթ եւ կիրակի գիշերներուն համար՝ 50 առ հարիւր: (Մաթէն):

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Լա Վիսդ, ընկեր Գալուստ Վարդանեանի բնակարանը:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

Գաւառներու ուշագրաւ տիպարները տեսնելով, Ֆրանսայի բազմակերպ կլիմաներ ունեցող շրջաններու մասին պիտի կարենանք հակիրճ գաղափար մը կազմել:

Մովնպելեայ գիւղերը, Սէնի գետեզերքը պիտի համախմբուին 300 մեթր երկայնութեան մը վրայ, ուր պիտի ներկայացուին տարբեր երկինքի տակ ապրող ընիկ ձկնորսներուն բնակարաններուն տուները ու խրճիթները:

Փարիզ ալ, առաւել կամ նուազ, պիտի սատարէ այս տեսարաններուն, իր երկնակամարին յարափոփոխ յատկութեամբ, մերթ մթագոյն՝ երբ նըպաստէ Հիւսիսային հողամասերու կլիման, մերթ արեւշող՝ երբ Միջերկրական ծովեզերք մը կամ գաւառամաս մը ներկայացնէ:

Ուրեմն իւրաքանչիւր երկիր, ըստ իր յեղյեղուկ օդին պիտի ստանայ ինքնատիպ դրոշմ մը, այնպէս որ շրջապատող գեղեցկութիւնը կատարեալ ըլլալու համար ամէն ինչ նկատի առնուած է:

Հոս ու հոն, աւանդական տարազներ հագած երաժիշտներ եւ աշուղներ, պիտի երգեն ու ածեն իրենց գաւառային ուրոյն նուագներով, նախնական եւ արդիական երաժշտութիւններ՝ որոնք միացած պարերու եւ խնջոյքներու ոգեւորութեան թափը պիտի աւելցնեն:

Ուզողը պիտի կարենայ ճաշակել իւրաքանչիւր երկրի մասնայատուկ արտադրութիւնները, ինչպէս նաեւ իրենց աւանդական համեմուած կերակուրները: Իսկ հազար ու մէկ տեսակ գինիները եւ բազմապիսի ոգելից ըմպելիները պիտի ոգեւորեն մթնոլորտը:

Ամբողջացնելու համար մէջ բերենք ցուցահանդէսի վերատեսուչին՝ Պ. Էտմօն Լապէի, ճառին մէկ մասը.— «Մեր նահանգներու տուները երբեմնի ճարտարապետութիւններէն միայն իրենց հիմնական գիծերը փոխ պիտի առնեն, անոնք որ փորձառութեամբ դատուած էին պատշաճագոյնը կլիմային եւ երկրի գոյնին պահանջքներուն ...: Այս իւրաքանչիւր տունեբուն ներքնամասերը աւելի շատ աչալուրջ խնամքի առարկայ պիտի ըլլան: Հոն պիտի տեսնենք գեղջկական գործեր, անօթներ, հիւսուածքներ ուր ձեռնարուեստական աշխատանքը, այնքան մանրակրկիտ գործածութիւն եւ այնքան թաքուն ոյժեր կը յայտնէ»:

×

Որքան, ցամաքային, ջրային եւ օդային փոխադրական միջոցները արագընթաց յառաջդիմութիւններ կ'ընեն, այնքան ճամբորդելու տենչը մարդոց մէջ նուաճումներ կը գործէ: Այնպէս որ հեռաւորութեան գաղափարը մեր մոլորակին վրայ օրէ օր կը չքանայ:

Ցուցահանդէսին կազմակերպիչները հմտօրէն կ'ուսումնասիրեն ծրագիր մը՝ որուն համաձայն օտար այցելուները ընդունելու եւ անոնց պէտք եղած դիւրութիւնները տալու համար կարեւոր նաւահանգիստներու մէջ մասնաւոր յանձնախումբեր պիտի կազմուին:

Արդէն աշխարհի ամենամեծ նաւուն, «Նորմանտի»ին շինութիւնը նախատեսուած էր ոչ միայն ֆրանսական ճարտարարուեստին, գիտութեան եւ արուեստին գերակշռութիւնը ապացուցանելու, այլ եւ թափ մը տալու համար ճամբորդութեան օգտաշատ գործին:

Տարբեւ կուտամ ցուցահանդէսի վերատեսուչ Պ. Էտմօն Լապէի բանախօսութեան մէկ մասը, որ դատապարտելով օտարատեցութեան չարիքը կը յորդորէ Ֆրանսացիները, որպէսզի իրենց աւանդական ասպնջականութեան վայել ընթացք մը ունենան ամէն զիտակից քաղաքացի:

— «Օտարատեցութիւնը ես միշտ նկատած եմ տեսակ մը բարբարոս ըզգացում:

Արդ՝ սարսափով կը հաստատեմ որ, այս զգացումը աւելի քան երբեք զօրաւոր է այսօր:

ԿՐՕՆ ՋԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (9)

Խմբագրատուն կը հրաւիրուի Պ. Կրօն Ջալըգեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 27 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 27 FÉVRIER 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3357

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՄՆԱՅ ՄԷԿ ՄԷԿ ԼԱՉԱԿ ՃԱՐԵԼ

Գայլին անունն է ելած,
Աղուէս կայ որ մարդ կ'ուտէ,
Քըրտին անունն է ելած,
Ազգէն մարդ կայ՝ մա՛րդ կ'ուտէ :
(Ժողովրդական առակ)

Այսպէս, ուրեմն, Իսի լէ Մուլինոյի հայ բոլշեւիկները խուճապի մատնուած, լեզուապատառ օգնութիւն աղաղակելով յաջողեր են ապահովել շրջանին համայնավար կազմակերպութեան շուքը:

Կարդացէք, երէկ, հայ բանուորներուն ուղղուած կոչը, որուն տակ դժբախտաբար ստորագրած է նաեւ քաղաքապետը, Պ. Բրէտոն, թէեւ ոչ այդ հանգամանքով, այլ իբրեւ անդամ վարիչ մարմնի :

—«Կ'ազդարարենք թէ Ֆրանսայի համայնավ. կուսակցութեան վրայ յարձակած կ'ըլլան, եթէ դպչին հայ համայնավարի մը...»:

Կը մնայ մէկ մէկ լաչակ ալ ճարել այս արի հովանաւորեալներուն, միջազգային հանգամանքով: «Յառաջ»ն ալ պատրաստ է մասնակցելու :

Բայց ասոնք չէի՞ն որ, դեռ քանի մը ամիս առաջ, հպարտօրէն կ'աւետէին ի լուր աշխարհի.— «Բացի նիւթական օգնութենէ, ֆրանսահայ աշխատաւորութիւնը մինչեւ հիմա Սպանիա ղրկած է մօտաւորապէս 100 հոգի», (Զանգու, 11 դեկտ. 1936) :

Տարօրինակ չէ՞, հարիւր քաջեր ղրկել Սպանիա, ճակատելու համար Մաւրիտանացիներուն դէմ, եւ ահու սարսափի մատնուիլ, «մահուան սպառնալիքներ» տեսնել իրենց տարեկից եւ բախտակից երիտասարդներու նայուածքին մէջ...

Կատակը մէկդի, անգամ մըն ալ կը հաստատուի թէ ոչինչ սորված են Կոմկուսի հայախօս կամ հայալեզուեան բջիջներու անդամները, հակառակ աւելի քան տասը տարուան դասընթացքի մը, որ բացուեցաւ ու զարգացաւ այս պողոտաներուն վրայ :

Այլապէս, անոնք պիտի կարմրէին, նոյնիսկ մէկ անգամ կարդալով իրենց փախած բանաարկութիւնները, հայերէն թէ ֆրանսերէն :

Ուրեմն հայ աշխատաւորներուն մէջ կան փաշականներ եւ հակափաշականնե՞ր: Այո՞ :

Այն ատեն բարեհաճեցէք բացատրել ձեր հովանաւորներուն թէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնն ալ փաշական է, քանի որ կը պահանջէ ճիշդ այն ինչ որ «հայ փաշականները».— Ազատ, հզօր եւ երջանիկ Ֆրանսա (Հայաստան) :

Եթէ քայախէն դարձած այս գինիները — հայ կարմրուկները — կամ անոնց ուղեկիցները չնորհն ունենային գոնէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան թերթերը, գիրքերը, ճառերը կարդալու եւ ՄԱՐՍԵԼՈՒ, իրենց բերանը պիտի կոծէր՝ «հայ փաշական» բառը արտասանած ատեն :

Արդարեւ, կա՛մ ապուշ են, եւ կամ արիկայ՝ անոնք որ «փաշականութիւն» կը փնտռեն հայկական կեանքին մէջ, այդ բառին միջազգային — քաղաքական ընկալեալ իմաստով:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, մեր անարժան հակառակորդները չունին իրաւունք «մեղմացուցիչ» ներողամտութեան: Մանաւանդ որ, սկիզբէն ի վեր բան գործ ըրած են այդ գարշելի եւ գըրգռիչ խեղաթիւրումը փոխանցել ֆրանսացի կամ ուրիշ օտար բարեկամներու, այստեղ եւ ամէն տեղ:

Այդ նոյն տմարդի, գարշահոտ հոգեբանութիւնն է որ գրել կուտայ, ֆրանսերէն բառերով, Ֆրանսացիներու ստորագրութեան տակ, բայց հայկական ներշնչումով,— թէ հայ փաշական վարիչները «Լավալի կառավարութեան եւ միւս յետադիմական կառավարութեանց կողքին եղած են», թէ «գործակցած են եւ կը գործակցին ոստիկանական վերատեսչութեան», թէ «կը պայքարին ներկայ կառավարութեան դէմ» եւայլն, եւայլն :

Մենք պատիւ պիտի չընենք ձեզի պատասխանելու, այս գիշերաջան բանդագուշանքներուն առթիւ: Մենք պատասխան չունինք հասարակ լաչակաւորներու, որոնք պատառի պէս բերան կ'առնեն, կը դրգռեն, յետոյ վայնասուն կը փրցնեն :

Այն որ ջուրը կը նետուի, անձրեւէն վախնալու չէ:

Ծեծե՞ր են ձեզ: Կը ցաւինք: Սակայն, բարեկամաբար կը յանձնարարենք մարդու չպատմել: Մանաւանդ բերան չբանալ ֆրանսացի յեղափոխականներու առջեւ: Տաք - պաղ տեսած քաղաքացիներ են անոնք, եւ գիտեն թէ որ եւ է դէպք, ինչպէս եւ ծեծը, սկիզբ մը եւ վախճան մը կ'ունենայ :

Մեզի համար գաղտնիք չեն ձեր սարքած տեսարանները եւ յետոյ արձակուած վայրերան կանչերը :

Ի՞նչպէս կը պատահին այս տխուր դէպքերը:

Երբ «չոմաժ»դ կը գանձես, օրն ի բուն արճարանէ արճարան կուղաս, եւ հանդիպողը «Հրեղէն Խաչ», «փաշական» կը կանչես, ԱՅՆ ԱԼ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ .

Երբ հարեւաններու հետ վէճ մը կը սարքես, եւ նեղը մնալով «օգնութի՜ւն, փաշականները կոխեցին» կ'աղաղակես, դարձեալ ֆրանսերէն,— անշուշտ սպասածդ ոչ համբոյր է, ոչ ալ «փէնո»:

Ո՞ր օրուան համար բսեր են հիները,— «ընողայ, գտնողայ»:

Սխալ չհասկնաք: Մենք երբեք չենք մաղթեր որ բախտակից եղբօր ձեռքեր բարձրանան ձեր գլխուն :

Բայց, մի՛ զարմանաք, եւ օտարին առջեւ մաղեր փետտելու ձեւեր մի՛ առնէք, երբ ձեր տխմարութեան, բանսարկութեան կամ անկրթութեան իբրեւ պատասխան՝ տաքարիւն շարժուձեւ մը կը փորձուի ձեր գլխուն: Կարելի չէ միեւնոյն կաղապարին մէջ սանձել ամէն խառնուածք :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ԳԵՐԻ ԲՌՆԵԼՈՎ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵՑԻՆ ՌԱՍ ՏԷՍԹԱՆ

Ռաս Տէսթա, Եթովպիոյ վերջին ապստամբապետը եւ արքայից արքային փեսան, որ մինչեւ հիմա կը դիմադրէր, փետրուար 25ին գերի բռնուելով անմիջապէս գնդակահարուեցաւ :

Անցեալ մայիսին, երբ Ատտիս - Ապէպան ինկաւ, Ռաս Տէսթա, որ ծանր պարտութիւն մը կրած էր մարաջախտ Կրացիանիէն, ապաստանեցաւ մայրաքաղաքին հարաւակողմը, Լիճերու շրջանին մէջ, 3000 զինուորներու հետ: Վերջին շաբաթներու ընթացքին ուզած էր վճռական հարուած մը փորձել մայրաքաղաքին դէմ, ինչ որ յուսահատական ձեռնարկ մը կը համարուէր, բաղդատելով իտալական ուժերուն հետ (30,000 հոգի) : Ամէն պարագայի մէջ, Ռաս Տէսթա փետրուարի կիսուն իր ռազմիկներով հասած էր Ատտիս Ապէպայէն մինչեւ հարիւր քիլոմեթր հեռու: Բայց փետրուար 19ին յարձակում կրեց իտալական զօրամասի մը կողմէ: Նոյն օրը խումբ մը բնիկներ մահափորձ մը կը կատարէին մարաջախտ Կրացիանիի դէմ: Կարճ խօսքով, Ռասը ծրագրած էր վերջին փորձ մը կատարել իտալական գրաւման դէմ. բայց իտալական զօրքը շուտով պարտութեան մատնեց իր զինուորները: Ռասը յաջողեցաւ փախչիլ բարձրաբերձ լեռնաշղթայի մը մէջ, բայց հետապնդուելով գերի բռնուեցաւ եւ անմիջապէս գնդակահարուեցաւ :

Ռաս Տէսթայի անհետացումով կը փակուի ապստամբական շարժումը, գնոր տնօրինութիւն :

*** Ռաս Տէսթա հաւատարիմ աջակիցն էր Ռաս Թաֆարիի, երբ ան պայքար կը մղէր Լիժ Եասուի դէմ, Եթովպիոյ գահուն համար: Երբ Թաֆարի գահ բարձրացաւ, իբրեւ Հայլէ Սէլասիէ, Ռաս Տէսթայի շնորհեց Սիտամոյի նահանգապետութիւնը: Եւ Ռաս Տէսթա տեղական սովորութեան համաձայն սկսաւ տուրք եւ զինուոր հաւաքել, իր անձնական հարստութիւնը եւ ուժը աճեցնելու համար: Չորս տարի առաջ, երբ դեռ կառավարիչ էր Սիտամոյի, Նէկիւսին կողմէ Ուօշինկթըն ղրկուեցաւ մասնաւոր պաշտօնով :

*** Ռաս Տէսթա Եթովպիոյ վերջին յոյսն ըլլալով, կը կարծուի թէ այլեւս ժամանակի խնդիր է Եթովպիոյ գրաւման վերջնական ճանաչումը՝ բոլոր պետութեանց կողմէ :

Ռասը գերի բռնուելէ վերջ գնդակահարուեցաւ առանց որ եւ է դատաստանի, շատոնց վերջացած ըլլալով անձնատրութեան համար շնորհուած պայմանաժամը: Գնդակահարութեան լուրը շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց Նէկիւսին վրայ, որ Լոնտոն կը բնակի: Աքսորական կայսրը անմիջապէս իր սենեակը փակուեցաւ, իմանալով ծանր լուրը եւ քարտուղարը յայտնեց թէ «դէպքը սոսկալի հարուած մը եղաւ կայսեր համար»: Կայսրուհին ալ իր սենեակը առանձնացաւ ռաս Տէսթայի կնոջ եւ զաւակներուն հետ: Լոնտոնի եթովպական դեսպանատունէն կը հաղորդեն թէ Նէկիւսը, որ կը խորհէր Ռաս Տէսթան պատգամաւոր ղրկել Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան առթիւ, հաւանական է որ անոր փոխարէն նշանակէ իր թիկնապահը՝ Ռաս Քասա :

*** Մարաջախտ Կրացիանի, որ տակաւին կը դարմանուի, ընդարձակ տեղեկագիր մը ուղղեց Մուսոլինիի, Ռաս Տէսթայի գնդակահարման եւ յարակից դէպքերու մասին :

*** Իտալիոյ քարոզութեանց նախարարը զեկոյցով մը «հերքումի անարժան» կը համարի այն լուրը թէ Ատտիս - Ապէպայի մէջ ձերբակալուած 2000 բնիկներէն 1400ը գնդակահարուած են :

16,000 կորուստ չորս օրուան մէջ

Կռիւները անընդհատ կը շարունակուին Սպանիոյ գլխաւոր ռազմաճակատներուն վրայ: Կառավարական զեկոյցը կ'ըսէ թէ հանքագործները յաջողած են Օվիէտօ մտնել եւ յառաջանալ մինչեւ Փլացա Ամերիկա, ծանր կորուստներ պատճառելով պաշարեալներուն: Իսկ ապստամբները կը յայտարարեն թէ կառավարութեան չորս օրուան գրոհը կանգ առած է: Միեւնոյն ատեն պաշարուած քաղաքին հրամանատարը կը ծանուցանէ թէ պիտի դիմադրեն: «Այժմ ունինք պէտք եղած զինուորն ու ռազմանիւթը, եւ մղելու համար կարմիրները »:

Երկուշաբթի օրէն ի վեր, կառավարական զօրքը անդադար գրոհ կուտայ այս պաշարուած քաղաքին վրայ : Երկու կողմերն ալ սարսափելի կորուստներ կրած են: Իրազեկներ մինչեւ 10,000 կը հաշուեն յարձակողներուն կորուստը, իսկ 6000 հոգի՝ պաշարուած զինուորներուն եւ քաղաքացիներուն կորուստը :

Կառավարական աղբիւրէ յաջողութիւններ կ'աւետեն ուրիշ ճակատներու վրայ: Մատրիտի առջեւ կռիւները կը շարունակուին ուժանակներով: Թղթակից մը կը հեռագրէ թէ մարդոց եւ ձիերու դիակները իրար խառնուած՝ աջ եւ ձախ կը նետուին: Աննկարագրելի տեսարաններ կը պարզուին ամէն օր, բոլոր ճակատներուն վրայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ երէկ սկսաւ քննել գիներու բարձրացման դէմ պատրաստուած օրինագիծը: Այս առթիւ դէմ դիմաց ելան նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն եւ Պ. Լէօն Պլում: Ընդդիմադիրները կատարեալ ճակատամարտ մը սարքած էին, սակայն ձախակողմեան հոսանքները որոշեցին վստահութիւն յայտնել կառավարութեան:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ մերժեց լիազօրութիւն տալ կառավարութեան, մաքսային տուրքերը ի հարկին փոփոխութեան ենթարկելու համար:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, Սթալին կը պատրաստուի «մաքրագործել» արտաքին գործերու պաշտօնատունը եւ կարգ մը դեսպանութիւններ : Եակոտա, Չեկայի նախորդ վարիչը, որ ձերբակալուած է, իբրեւ թէ ծանրակշիռ խոստովանութիւններ ըրեր է կարգ մը խորհրդային դեսպաններու մասին: Կ'ըսուի թէ Սթալինի դէմ ուղղուած նոր շարժումին վարիչներն են Պուխարին, Ռիքով եւ նոյնինքն Եակոտա, եւ ոչ թէ Թրոցքի:

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Սիտի-Պէլ-Ապպէսի մէջ (Ալժերիա), ազգայնականներու եւ համայնավարներու միջեւ: Մէկ հոգի սպաննուեցաւ, 15 հոգի վիրաւորուեցան :

ՍԷՆԻ ՅՈՐԴՈՒՄԸ կը շարունակէ մտահոգութիւն պատճառել: Կը վախցուի որ նաւագնացութիւնը դադրի: (Վտանգի սահմանն է 4 մեթր 38 սանթիմեթր) : Կարգ մը արուարձաններու մէջ պարտէզները եւ մառանները ողողուած են: Սէնի աւազանին մէջ, Կոան Մօռէն եւ Մառն կը շարունակեն արագօրէն բարձրանալ: Փոնթուազի մէջ Ուազ գետը բարձրացած է 5 մեթր 40ի, ողողելով հարեւան դաշտ մը:

Գաւառի մէջ, Ռօնը եւ Սօնը եւս յորդումի վտանգաւոր կէտին հասած են:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԴԵՌ ՋՈ՞ՒՐ ԿԸ ՎԵՐՑՆԷ

Մ. եւ Ք. Ք. Դաշնակցութեան քաղած տեղեկութիւնները

Ինչպէս հաղորդած ենք ժամանակին, Հ. Հ. Գաղթ. Գրասենեակը վերջերս դիմում կատարած էր Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Դաշնակցութեան, անոր աջակցութիւնը խնդրելով տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութեան առթիւ:

Միութիւնը անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարած ըլլալով, հետեւեալ նամակը ուղղած է Գրասենեակի վարիչ ընկեր Ա. Խատիսեանի, փետրուար 20 թուականով :—

«Բարեհաճած էիք մեր ուշադրութիւնը հրաւիրել այն կառավարական ծրագիրներուն վրայ որ կը վերաբերին հայրենազուրկներու զինուորական ծառայութեան :

« Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, զինուորական իշխանութիւնները այժմ ձեռնարկած են ցուցակագրելու այն երիտասարդները որ կրնան զինուորական ծառայութեան կանչուիլ ի հարկին. ԲԱՑՑԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ ՉԷ ՈՐՈՇԱԾ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ ՄՏՑՆԵԼ ԶԱՆՈՆՔ: Ան կ'ուզէ միայն տեղեկութիւններ քաղել զինուորցուներու թիւին եւ անոնց ֆիզիքական ընդունակութեանց մասին :

« *ՄԵԶԻ ԿԸ ՅԱՅՏՆԵՆ ՈՐ ԵԹԷ ԵՐԵՒԱՆ ԳԱՅ ԹԷ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ ՇԱՏ ՔԻՉ ԵՆ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՉԿՐՆԱՅ ԿԱՐԵՒՈՐ ՈՒԺԵՐ ԱՒԵԼՑՆԵԼ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՎՐԱՅ, ԾՐԱԳԻՐԸ ԱՆՏԱՐԱԿՈՅՍ ՄԷԿԴԻ ՊԻՏԻ ԴՐՈՒԻ* :

« Ինչ որ ալ ըլլայ, մենք կը հետեւինք հարցին եւ անշուշտ, եթէ կառավարութիւնը որոշէ զինուորական ծառայութիւն պարտադրել այդ երիտասարդներուն, մենք պիտի չթերանանք անոնց համար պահանջելու առաւելութիւններ՝ իբրեւ փոխարինութիւն իրենցմէ պահանջուած պարտաւորութեան »:

*** Այս առթիւ կը խնդրուի մեզմէ ծանուցանել թէ Գաղթ. Գրասենեակը հպատակութեան համար դիմումներ կը կատարէ միայն անոնց համար որ 21 — 33 տարեկան են, ենթակայ զինուորութեան եւ արդէն խնդրագիր տուած : Յաճախ կը պատահի որ մինչեւ 45 տարեկաններ դիմում կը կատարեն իրենց եւ իրենց ընտանիքին համար :

*** Դարձեալ կը խնդրուի ուշադրութեան յանձնել հետեւեալ կէտը.— Գաղթ. Գրասենեակին միջոցաւ Նանսէնեան դրոշմաթուղթի տուրքէն զերծ մնալու համար, համաձայն Նանսէնեան Գրասենեակի նոր կարգադրութեան՝ կը պահանջուի կարօտութեան վկայական (սէրթիֆիքա տ'էնտիժանս), իրենց շրջանի քաղաքապետութենէն կամ համայնքին պետէն, այլապէս խնդրանքները անհետեւանք կը մնան :

Թուրքիա 41 շոգենաւ կ'ապսպրէ

Պերլինէն կը գրեն թէ Թուրքիա 41 շոգենաւ ապսպրած է Համպուրկի Պլոմ եւ Ֆոս ընկերութեան եւ Քրուփի, ճամբորդներու եւ բեռներու փոխադրութեան համար: Շոգենաւերէն տասը պիտի ունենան 5000ական թոն տարողութիւն, երեքը՝ 2400 թոն, 8ը՝ 1600 թոն (Մարմարայի մէջ նաւարկելու համար) եւն.: Մեծ նաւերը պէտք է յանձնուին 1939ի վերջը, իսկ ամբողջ ապսպրանքը լրացած պիտի ըլլայ 1941ի վերջը: Վճարումները պիտի ըլլան մասամբ դրամով եւ մասամբ հում նիւթերով:

*** Իրանի կառավարութիւնն ալ վայրաշարժներ եւ շոգեկառքի վերաբերեալ նիւթեր ապսպրեց գերմանական հաստատութեան մը :

Իտալիոյ յառաջիկայ ռազմափորձերը

Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, Իտալիոյ յառաջիկայ ռազմափորձերը տեղի պիտի ունենան Սիկիլիոյ մէջ, օգոստոսի ընթացքին: Պիտի ըլլան օդանաւային, ցամաքային եւ ծովային: Մուսոլինի եւս ներկայ պիտի ըլլայ, այս առթիւ պտտելով կղզին :

1935ի ռազմափորձերը տեղի ունեցան Իտալիոյ հիւսիսակողմը, Պրէննէրի շրջակաները, 1936ի փորձերը՝ կեդրոնական Իտալիոյ մէջ, Ավէլլինոյի շրջակաները: Գլխաւոր նպատակն էր փորձել մեքենաշարժ կազմակերպութիւնները: Իսկ Սիկիլիոյ ռազմափորձերը տարբեր հանգամանքներ պիտի ունենան : Կարելի է ըսել թէ պիտի ըլլան իսկ եւ իսկ միջերկրականեան: Ուշագրաւ է որ այս կարգադրութիւնը կ'ըլլայ ճիշդ այն ատեն երբ Անգլիա վերազինման ձեռնարկած է աննախընթաց աստիճանով մը: Եթովպիոյ պատերազմէն ի վեր, Իտալիա մասնաւորապէս զօրացուցած է իր դիրքերը Միջերկրականի մէջ : Սիկիլիա բացառիկ արժէք մը կը ներկայացնէ ռազմագիտական տեսակէտով, մանաւանդ որ համանուն նեղուցէն կ'անցնին բոլոր նաւերը արեւմտեան եւ արեւելեան Միջերկրականի, Ճիպրալթարի եւ Սուէզի միջեւ :

Ո՞վ առաջ սկսաւ վերազինումը

Իտալական թերթերը կը շարունակեն քննադատել Անգլիան, որ իր վերազինման մեղքը ձգած էր ուրիշներուն վրայ: Իտալացիները չեն ժխտեր Անգլիոյ վերազինման իրաւունքը՝ իր ապահովութեան համար, բայց նենգութիւն կը նկատեն անոր այն հաւաստիքը թէ այս սպառազինութիւնները պիտի ծառայեն հաւաքական ապահովութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ժողովրդապետական կարգուսարքի պաշտպանութեան: «Ճիօռնալէ տ'Իտալիա» կը փորձէ թուանշաններով ապացուցանել թէ Մեծն Բրիտանիան էր որ զինարշաւի ազդանշանը տուաւ1918էն իսկ:«Գերմանիոյ զինուորական ուժին խորտակումէն եւ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ պարտադրուած զինաթափութենէն վերջ, Մեծն Բրիտանիա յանկարծ 50 առ հարիւր աւելցուց իր զինուորական ծախքերը, բաղդատելով նախապատերազմեան ծախքերուն հետ: Այնպէս որ, բոլորովին սխալ է ըսել թէ Մեծն Բրիտանիան է որ քշուեցաւ ուրիշներու զինարշաւի հոսանքէն: Ընդհակառակն, վիճակագրութիւնները կը հաստատեն թէ Մեծն Բրիտանիան է որ ամէնէն աւելի վերազինուած է 1918էն ի վեր, եւ առով իսկ հարկադրած է միւս պետութիւնները՝ նոյն ընթացքին հետեւելու, համապատասխանելու համար իրականութեան պահանջներուն :

———•———

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկեց, աւելցնելու համար նորագիր զինուորներու թիւը, որ տարեկան 75,000 է այժմ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ»

(Ե. եւ վերջին մաս) 6

Պահպանողական բոլշեւիզմի ներկայացուցիչները յամառօրէն կոյր ձեւացան եւ չտեսան յեղափոխութեան ընթացքը, արհամարհեցին ժողովրդական ըմբոստ զանգուածները եւ չուզեցին անսալ ժողովրդավար տարրերու առաջադրութեանց որոշ զիջումներ ընելով՝ արմատական բոլշեւիզմի յառաջխաղացքը կասեցնելու: Երկու կողմերն ալ կը պահանջէին ամէն ինչ կամ ոչինչ: Յեղափոխական շրջանի մէջ դժուար է պահել ամէն ինչ. անհրաժեշտ է կարգ մը զիջումներ կատարել որոշ իրաւունքներ փրկելու համար: Բայց նոյնքան բացայայտ է թէ յեղափոխական շրջանի մը մէջ, ժողովրդական հոծ զանգուածները, որոնք զուրկ են որոշ իրաւունքներէ, ընդունակ կը դառնան ամէն ինչ փճացնելու, եթէ իրենց որոշ, տարրական պահանջներուն գոհացում չըտրուի, եւ անոնք պատրաստ են հետեւելու անոնց, որոնք կը խոստանան զայն դարձնել տէր ամէն իրաւունքի:

Պաշտպանելով հանդերձ «Յեղափոխական ժողովրդապետութեան» տեսակէտները եւ պահանջները, Չերնով կ'ընդունի թէ անոր ղեկավարները, ժողովրդավար ընկերվարութեան ներկայացուցիչներն ալ մասամբ մեղադրելի են իրենց պարտութեան համար, որուն գլխաւոր պատճառն էր իրենց «վարչական փորձառութեան պակասը»: Չերնով նոյն իսկ ինքզինք կը մեղադրէ իր որոշ կէտերու մէջ ցոյց տուած վարանոտ ընթացքին համար: Արդեօք նոյն «ռուսական պատմական զարգացման յետամնացութեան» արձագանգը չէ՞ր Սոց. Յեղափոխականներու եւ Սոց. Դեմ.ներու շատ մը որոշումներն ու քայլերը, որոնց կարեւորագոյնն էր «աշխատաւորական կառավարութեան» մը ստեղծումը, որ, սակայն, ընդունուեցաւ Սոց. Յեղափոխական կուսակցութեան կողմէ բոլշեւիզմի յաղթանակէն երեք շաբաթ յետոյ 1917 նոյ. 14ին: Չերնով կրնայ չըմեղանալ այն բանով, որ ինքն է այդ որոշումը բանաձեւողը, եւ որոշումը ներկայացուած էր բոլշեւիզմի յաղթութենէն շատ առաջ, մէկէ աւելի անգամներ եւ մերժուած:

Այս ամէնով հանդերձ՝ Չերնով կը մերժէ ընդունիլ այն տեսակէտը թէ ցարական կայսրութեան տապալումը եւ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը մէկ անբաժանելի պատմական գործողութեան մը, երեւոյթի մը երկու փուլերն էին, եւ Ժամ. Կառավարութիւնը ինքն իր մէջ չի ներկայացներ որ եւ է արժէք ռուսական պետութեան քաղաքական զարգացումին, հոլովոյթին մէջ, ինչպէս կը շեշտէ ուրիշ ռուս հեղինակ մը, Բորիս Նոլդէ:

Չերնով ինքն ալ թէ Տրոցքիի եւ Նոլդէի հետ համաձայն է, որ 1917ի մարտի ժամանակաւոր կառավարութիւնը ժամանակավրէպ մըն էր: Բայց, ան կը հաւատայ թէ դեմոկրատիկ ընկերվարութիւնը յանձին Սոց. Յեղ. եւ Սոց. Դեմ. կուսակցութեան, կամ ուրիշ խօսքով՝ Չերնովի եւ Ծերեթելիի գլխաւորութեամբ կազմուած կառավարութիւն մը պիտի կրնար փրկել Ռուսիան բոլշեւիզմէն՝ ընդառաջ երթալով աշխատաւորութեան, գիւղացութեան եւ Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ գտնուող ազգութեանց պահանջներուն առանց Սահմանադիր Ժողովին սպասելու, մինչ հակառակ տեսակէտ ջատագովողներ կ'ըսեն թէ ռուսական յեղափոխութեան տրամաբանական եզրակացութիւնն էր բոլշեւիկեան դիկտատուրան:

Իր այս տեսակէտը հիմնաւորելու համար Չերնով կ'աշխատի հերքել նաեւ այն շատ տարածուած կարծիքը թէ յեղափոխութեան ծագման օրէն իսկ սովետներու ներքին շրջանակին մէջ կը մղուէր կատաղի կռիւ մը ընկերվարական տարրերու բոլշեւիկ եւ մենշեւիկ հատուածներուն միջեւ: Բայց իրողութիւնն այն է, որ բոլշեւիկեան հատուածը սովետներու մէջ սկիզբէն շատ չնչին, գրեթէ զանցառելի տարր մը կը ներկայացնէր, եւ այդ տարրը ոչինչով կը տարբերէր միւս ընկերվարական տարրերէն: Բոլոր որոշումները կ'անցնէին անհատապէս առանց հատուածական բաժանումներու, որովհետեւ ոչ միայն չէզոք, այլ եւ նոյն իսկ որոշ կուսակցութեանց անդամները դէմ էին հատուածականութեան ոգիին, ինչպէս կը վկայէ Մոսկուայի սովետի անդամ ականաւոր բոլշեւիկ մը: Տրոցքին ինք իր եռահատոր երկին մէջ կը յայտնէ թէ շատ մը կարեւոր բանուորական քաղաքներու մէջ բոլշեւիկները մենշեւիկներէն բաժնուեցան 1917 մայիսին, իսկ Բագուի, Կոստրոմայի եւ ուրիշ նման կարեւոր կեդրոններու մէջ անոնք շարունակեցին իրենց գործակցութիւնը մինչեւ 1917 յունիսի վերջերը: Աւելին, նոյն իսկ Փեթերպուրկի մէջ, ուր բոլշեւիկ կուսակցութիւնը ամէնէն աւելի ուժեղ էր, անոնք բանակցութիւններ կը կատարէին մենշեւիկ եւ բոլշեւիկ հատուածներու վերամիացման համար: Լէնինի ժամանումէն առաջ ինչպէս եւ բաւական ժամանակ յետոյ՝ բոլշեւիկ պարագլուխները, նոյն իսկ հակառակ Լէնինի հրահանգներուն կը գործակցէին մենշեւիկներուն: Լէնինի առաջին ճառը ուղղուած Փեթերպուրկի Սոց. Դեմոկրատ եւ մարքսիստ պարագլուխներուն, որուն բացայայտ նպատակն էր պառակտել մենշեւիկները եւ բոլշեւիկները, հեգնուեցաւ եւ ծաղրուեցաւ այնպիսի հին բոլշեւիկներու կողմէ ինչպիսիք էին Գոլտէնբերգ եւ Բոգդանով (Մալինովսկի): Առաջինը խօսք առնելով այսպէս պատասխանեց Լէնինի.

— «Լէնին իր թեկնածութիւնը ներկայացուցած է Եւրոպայի մէջ գտնուող գահի մը, որ թափուր կը մնայ վերջին 30 տարիները: Բակունինի գահն է այդ: Լէնինի նոր բառերը կը պատմեն նախնական անիշխանականութեան հին պատմութիւնը: Սոց. Դեմոկրատ Լէնինը, մարքսիստ Լէնինը, մեր մարտական Սոց. Դեմոկրատիի առաջնորդ Լէնինը ոչ եւս է»:

Բոլշեւիզմի ձախ թեւի ներկայացուցիչներէն Բոգդանով, չափազանց զայրացկոտ կերպով ոտքի ելաւ եւ Լէնինի երեսին պոռաց թէ անոր ճառը խելագարի մը զառանցանքն էր, եւ զզուանքով ու արհամարհանքով անարգեց Լէնինի ճառը ծափահարողները աղաղակելով.

— «Մարդ ամօթ զգալու է այսպիսի ափեղցփեղութիւններ ծափահարելու համար, դուք ձեզ խայտառակեցիք եւ դուք մարքսիստներ էք»:

Այսպէս էր սկզբնական շրջանին ընդհ. տրամադրութիւնը: Այսօրուան դիկտատոր Ստալինը ինք 1917 մարտ 24ին, իր կուսակցութեան համագումարին մէջ կը յայտարարէր թէ «այժմ ժամանակը չէ բռնադատելու դէպքերու ընթացքը, եւ մեզմէ կտրելու քաղքենի խաւը, որու հետ յետագային անխուսափելիօրէն պիտի կտրենք մեր կապերը»:

Բոլշեւիկ եւ մենշեւիկ տարրերը այնպէս սերտօրէն գրկախառնուած էին սկզբնական շրջանին եւ կ'ուզէին ժամանակաւոր կառավարութեան միջոցով խորացնել յեղափոխութեան յաղթանակներն ու նուաճումները, որ երբ Լէնին յաղթանակեց ու վերջնական բաժանումը տեղի ունեցաւ, շատ մը բոլշեւիկներ մնացին մենշեւիկներու հետ, եւ ընդհակառակն շատ մը մենշեւիկներ մնացին բոլշեւիկներուն մէջ: Սկիզբէն ոչ մէկ ընկերվարական հատուածի կողմէն պահանջ կար ընկերվարական կառավարութիւն մը կազմելու համար:

Ո՞ւր է գաղտնիքը բոլշեւիկեան ընթացքի, քաղաքականութեան այդ յանկարծական դարձին: Վերագրե՞նք զայն Լէնինի անձնական հեղինակութեան: Ոչ, կ'ըսէ Չերնով, ոչ մէկ մարդ կրնայ արմատական փոփոխութիւններ յառաջ բերել ամբողջ կուսակցութեան մը տրամադրութեան մէջ: Միլիւկովի շուրջ յարուցուած ճգնաժամի շրջանին իսկ, Լէնին ինքը տակաւին դէմ էր քաղաքական իշխանութիւնը Պլանկիստներու յատուկ միջոցներով ձեռք առնելուն ... Վերջնական հոսանքներու ճամբաներու երկճղումը արդիւնքն էր յետագայ դէպքերուն ընթացքին որ տեսանք թէ ինչպիսի քաոսային կերպարանք մը առաւ Ժամանակաւոր Կառավարութեան ձգձգող քաղաքականութեան պատճառով:

Ամբոխները անհամբեր էին ... ու դէպքերը կը յաջորդէին իրարու գլխապտոյտ արագութեամբ:

Եւ ի՞նչ դիրք բռնած էին զանազան տարրեր այս քաոսային կացութեան ու փրփրած ամբոխներու դիմաց.

«Կերենսկիի նման դեմոկրատները յուսահատած էին եւ կը կանչէին ողորմական շեշտով մը, — «Ո՞վ էք դուք, ազատ ժողովո՞ւրդ մը, թէ ապստամբած գերիներու անկերպարան ամբոխներ»:

«Ճարտարարուեստի ներկայացուցիչները դժկամակութեամբ ընդունած էին քաղաքական ժողովրդապետութիւնը, սակայն կը սոսկային այն գաղափարէն թէ ան կրնար փոխակերպուիլ «ճարտարարուեստական ժողովրդապետութեան, որուն ներքին ըստացուածքի եւ դրամագլուխի իրաւունքները պիտի ստորադասուէին աշխատանքի իրաւունքներուն: Եւ անոնք պատրաստ էին փախելու երկրէն կամ աջակցելու ո եւ է մէկուն, որ զօրաւոր ձեռքով մը պիտի կրնար վերջ մը դնել յեղափոխութեան:

«Կամակոր զինուորականներ, ինչպէս Կորնիլով, ի պատասխան այս ընկերային հրամանին, կը ձգտէին իշխանութեան, ծածկելով իրենց միապետական էութիւնը այն հրապարակային խոստումներով թէ օտար թշնամիին վրայ տարուած յաղթանակով մը պիտի առաջնորդէին Ռուսիան դէպի Սահմանադիր Ժողով:

«Սովետներու մէջ մեծամասնութիւն կազմող կուսակցութիւնները, — Սոց. Յեղ. եւ Սոց. Դեմոկրատ — որոնք ձեռք ձեռքի տուած էին ընդլայնելու եւ խորացնելու ժողովրդապետութիւնը, քաղաքական եւ տնտեսական, անհամաձայն էին կարելիութեանց մասին: Դէմ յանդիման կանգնած աղմկոտ, տարերային չափազանց յանդուգն քայլ մը կրնար իրենց դէմ հանել երկրին մտաւորական բարձր խաւը, եւ աջակցիլ յեղափոխական կառավարութեան:

«... Բոլշեւիզմը մէկ հարուածով մեծապէս պարզեցուցած էր իր գործը: Երկրի մը, որ դարերով ապրած էր բացարձակապետութեան մը տակ, ան չառաջարկեց վերածնունդ եւ վերակերտում ժողովրդապետութեան, բացարձակապետութեան ճիշդ հակառակ դրութեան մը մէջ: Ընդհակառակն առաջարկեց անոր մտնել նոր, բարեզարդ, լուսաւորեալ բացարձակապետութեան մը իշխանութեան ներքեւ, որ բարեկամ պիտի ըլլար բանուորներուն, եւ իր առաջնորդութեամբ պիտի լրացնէր «յեղափոխութիւնը վերէն»: Ան առաջարկեց տնտեսական հաւասարութիւն եւ ընդհանուր բարօրութիւն ի գին խաբէական ազատութեան մը, փոխանցուած դիկտատորական կառավարութեան մը, որ պիտի կոչուէր պրոլետարիատի դիկտատուրա բարձրահնչուն տիտղոսով:

«Այս նշանախօսքերու հմայքը, հակադրուած Ժամ. Կառավարութեան յարատեւ ամլութեան, վճռեց բոլշեւիզմի յաղթանակը», կ'եզրակացնէ Չերնով:

ԱՐՄԷՆ ՓԱՐՏԻԶԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ի ՉԻ ՅԱՋՈՂԻՐ

Քանի մը տող եւս երիտասարդական ընդհ. միութեան ձախողման պատճառներուն մասին:

Ընկեր Միրզէ («Յառաջ»ի փետր. 16) կը թուէ ձախողման քանի մը պատճառները: Օրինակ հայրենիք, դրօշակ, ներկայ պայմաններ եւն.: Այո, կարելի է այս կարեւոր խնդիրները աչքի առջեւ ունենալ միշտ, երբ պատճառներու մասին քննութիւն կը կատարուի: Բայց քանի որ չունինք հայրենի հողը մեր ոտքերուն տակ, կամ օտար միջավայրերու մէջ ինկած ըլլալով, պէտք է ջլատիչ անշարժութեա՞ն դատապարտուինք մենք երիտասարդներս ...

Այս թերթին խմբագիրը եւ ուրիշներ, երբ հարցը հրապարակ դրին, անշուշտ նկատի ունէին որ մենք հայրենիքէն խլուած ու նետուած էինք օտար երկիրներու շատ աննպաստ պայմաններու մէջ: Բայց անոնք այս բոլորը նկատի ունենալով մէկտեղ, կը կարծէին թէ այդ պատճառ մը չէր որ մենք երիտասարդութիւնս չկազմակերպուինք մեր ինքնապաշտպանութեան համար:

Ես կը կարծեմ թէ միայն ատոնք չեն ձախողման պատճառները: Կան ուրիշ բաներ ալ, որոնք մեզ այսօրուան վիճակին են ենթարկած: Եւ այդ պատճառները, ինչպէս ըսած էի անցեալ անգամ, պէտք է փնտռել մեր հոգիներուն մէջ...

Հարցը ոչ «բարդ» է եւ ոչ ալ «խոր ուսումնասիրութեան կը կարօտի»: Եթէ այդքան կարեւոր ուսումնասիրութեան հարց մը ըլլար, կարծեմ, խնդիրը մէջտեղ նետողները այդ ալ կը կատարէին ժամանակին, եզրակացնելու համար թէ «չելլելիք ճամբայ մըն է, որուն համար զուր է շունչ եւ մելան սպառել»: » ...

— Երիտասարդութիւնը խանդավառութեան ու ոգեւորութեան շրջան մը կ'ապրէր, երբ այս հարցը մէջտեղ դրուեցաւ: Կարեւոր թիւով երիտասարդներ լեցուած էին կազմակերպութիւններէն ներս, եւ ամէն օր զանազան անուններու տակ երիտասարդական միութիւնը կը կազմուէին, իրարմէ անջատ, թէեւ շատերուն նպատակներն ու գործելակերպերը իրարու կը համապատասխանէին:

Ահա այս շրջանին էր գրեթէ, որ ընդհ. երիտասարդական միութեան մը գաղափարը ծագեցաւ «Յառաջ»ի խմբագրին ու ուրիշներու մտքին մէջ, տեսնելով այս վարդագոյն պատկերը այն օրերու ...

Բայց եկուր տես որ, այս բոլորը երկար չտեւեցին եւ «Անգլիացիի պէս սկսանք ու Հայու պէս ալ վերջացուցինք» ... Հետզհետէ երիտասարդութեան եռուզեռը կը մեռնէր, կազմակերպութիւններու շարքերը կը դատարկուէին: Կազմուած միութիւնները մէկը միւսին ետեւէ կը մեռնէին: Մէկ խօսքով վհատութեան շրջան մը սկսաւ որ կը տեւէ մինչեւ այսօր:

Գործին քարոզիչները մեծ յոյսեր կը սնուցանէին, տեսնելով այդ շրջանի խանդավառութիւնը: Մանաւանդ կը տեսնէին թէ ինչպէս կը կազմակերպուէին ուրիշ ազգերու երիտասարդութիւնները, անշուշտ, առանց մոռնալու անոնց եւ մեր պայմանները ...

Այստեղ փակագծի մէջ ըսեմ, թէ երբ կը խօսիմ այս միութեան շուրջ, նկատի չունիմ համայնավար հովերով տարուած երիտասարդութիւնը, քանի որ խնդիրը ինքնապաշտպանութեան համար է: Անոնք ատոր պէտքը չեն զգար ... ու կը վազեն միայն կարմիր դրօշին ետեւէն ...

Այդ միութեան ձախողման պատճառներուն ամէնէն գլխաւորը հաւատքի, կամքի եւ յոյսի պակասն է մեր երիտասարդութեան մէջ: Անհատական որ եւ է գործի մէջ, այս երեք կարեւոր բաները կը գտնեն մեր երիտասարդութեան մօտ, բայց երբ խնդիրը հաւաքականութեան կուգայ, հաւատք, կամք եւ յոյս մէջտեղ չեն գար ... «Օֆ, բոլորը պարապ բաներ են» ... ըսելով հետզհետէ կը քաշուին, կը մեկուսանան: Ու այսպէսով անդունդը երթալով կը խորանայ, եւ օր մըն ալ մեզ բոլորս կուլ պիտի տայ իր երախին մէջ ... Ահա թէ ինչո՞ւ չի յաջողիր:

Շատերը կը գիտակցին այս ողբերգութեան, բայց կարծես ոյժ չունին շարժելու: Մնացած է հաւատքը, որմէ պիտի ծնէր կամքը մեր վաղուան յոյսին համար, այսօր կազմակերպուելու, կուռ երիտասարդական միութեան մը դրօշին տակ, մեր ինքնապաշտպանութեան համար:

ԶԱՐՄԷՆ

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արագ.— Հին քնարերգուները սովոր էին, բուն նիւթին անցնելէ առաջ, սկսելու սա հատուածով. —Յաստուածոց առցուք սկիզբն (աստուածներէն սկսինք): Ասիկա տեսակ մը հմայք էր անոնց համար՝ ներշնչուելու, միանգամայն բարեպաշտիկ պարտականութիւն մը կատարելու: Թոյլ տուէք, ուրեմն, սիրելի Արագ, Փարիզի մէջ ձեզ խանդավառող Ռուբէնին սաղմոսարանով սկսելու այսօրուան տարազս: Երգը, իր բոլոր եղանակներով եւ փոփոխակներով, Հայ Միտքին յոյժ գեղեցիկ արտայայտութիւններէն մին եղած է: Ըմբերձիկ, երկնահրապոյր իր սլացքը այս մարզին մէջ մրցողներէ աւելի կրնայ նախանձողներ ունենալ հին ու նոր ազգերուն մէջ: Գիտէք արդէն ամէնքդ որ եկեղեցական տաղերգութիւններու, սոեղիներու, ժողովրդական ցուցքերու, հովուերգական սրտաճմլիկ տըւայտանքներու տեսակէտով՝ Հայ երգը իր նմանը, իր չափը չունի ոչ ուրեք: Բայց թողունք վարդապետականը եւ անցնինք նիւթին: Ռուբէնին քեմանչէն հայեցի բառով որակելու համար, լաւագոյն է առնել Դաւիթը իր սաղմոսարանով: Սաղմոս (psalme) կը նշանակէ երգ, եւ քիչ է թիւը անոնց՝ որ չգիտնան թէ Դաւիթ, ինչպէս բոլոր իր ժամանակակից երգիչներուն գործիքը գլխաւորաբար այն էր՝ որ կը կոչուէր սաղմոսարան — քնարի, վինի, տաւիղի, սազի տեսակ մը, տասնաղի, աւելի կամ նուազ բազմաղի, բովանդակիչ բառով նուագարան, իր պարզուկ ձեւէն սկսեալ մինչեւ այսօրուան զանազան դարմանազան դրուագներով փորագրուած, փղոսկրացած գործիները: Ասոնք ընդհանրապէս կը կտուէին մատներով, մատնահար հպումով կը սասանէին լարերը, աղիքէ կտորները, դեղայարմար ագուցուած, ձգտալարուած անդուստ ի վերուստ մինչեւ ի վայր: Նուրբ ու ճկուն ծղօտ մը ժամանակին հետ փոխանակեց մատներուն, եւ ծընաւ կտնտոցը սքանչելի, որ ճարտարին մատներով յուզումը կը տանի ըստ կամս սփռել, ցանել միտքերուն եւ սիրտերուն մէջ:

Այս տեսութեամբ Ռուբէնի քեմանչէն հնահար սաղմոսարանն է, իր բազմապատիկ անուններով — տաւիղ, վին, քնար, ջնար, որոնք միայն սովորած էին հպատակելու մատի կամ կտնտոցի (կնտնտոց) հարուածներուն, ճիշդ այնպէս ինչպէս, ըստ հին առասպելին դարձեալ, Մեմնոնեան արձանը յուշիկ կը նուագէր ինքնին, նորաբոյս արեւուն ճառագայթներուն տակ: — Ֆրանսերէն luth, գերմաներէն leierը (lyre) պարզապէս ընդհանուր միտքով առնուած քնարն է, որմէ նաեւ lyrisme, lyrique (քնարերգութիւն, քնարերգական), որ ապա դարձաւ եղաւ, վեր կամ վար շրջելով, փողը կարճելով կամ երկայնելով, արդի ջութակը, վինը, violon, զոր ճարտարօրէն ածողը արդի գեղարուեստական աշխարհին մէջ կը նկատուի լաւագոյն նուագածուն, սազերգուն, սաղմոսերգուն, այլաբանական անունով աշուղը, որ կը նշանակէ սիրերգու, տարփերգու: Բայց յաղագս նուագածուոյն երեւելւոյ այսքան բաւ:

Տղաքը աւելի պարզ դասի կը սպասեն: Ես կը փախնամ մանաւանդ Խաչիկեանին ցասումէն, թողլով նոյն իսկ Կարօ Մխիթարին, Միրզէին եւ այլոց նմանեաց սպառնալիքը ...

Դիտա՞ծ էք արդեօք, սիրելի Արագ, մարդկային մարմինին անդրադարձ (reflexe) շարժումները գրեթէ համազօր, համարուն բառերով կ'արտաբերուին հայերէն լեզուին մէջ. զանոնք արտասանելով կը զգանք միեւնոյն ատեն անոնց ոստումը մեր մարմինին մէջ — սարսուռ, սասանութիւն (երկրի), տատանում, թրթռում, խինդ, խնծիղ, ցնծալ (կարծես ծնծղայ կը զարնուի մեր ներսը երբ կը ցնծանք...), ծիծաղ, (երբ շրթունքը կ'ալեւկի եւ դիմագիծերը թալ թալ կը խաղան), ծեքծեքում, երբ մեր իրանը կը շարժի ծղխիին վրայ, թեքում, երբ կը հակի կը վերանայ, հեգել՝ երբ մանուկը նոյն ձեւով կը կակազէ կամ կը թոթովէ — հեգ-հեգ, կամ երբ արտասուագին կը հեկեկայ — հեգել, հեկեկալ: Կարելի չէ վերջապէս սահմանէն դուրս վռնտել բանաստեղծութիւնը, որ հայ գաղթականին պէս քմայքներու տարկայ չի նկատուիր վերջապէս: Տարբեր կերպով անդրադարձ շարժումներ, հաւատարիմ, պատկերալից նշաններ են անշուշտ հեծեծանք, հծծիւն, հառաչ, թառանչ, հեծիւն, կաղկանձ, եւ բոլոր հետեւորդ նմանաձայն բառերու լեգէոնը՝ որոնք բնական զգայնութիւնը կ'արտաբերեն — ուրախութիւն, վախ, վիշտ, զարմանք, երկրայութիւն (կասկած, կմկմալ) կոչուած զգացումներու պահուն: Նոյնը չէ՞ միթէ պարզան՝ վէրքի մը ցաւը զգալով — խղխայթել, կոտտալ, ինչպէս տռոփիւնը եւ բաբախումը, նաեւ զարկը՝ զարնելու ձայնին բնական արձագանգը, որուն թեթեւակին կը կոչենք թիք-թաք: Այլովքն հանդերձ:

Զգուշանանք իյնալէ նմանաձայնութեան կալուածին մէջ՝ զոր պըպտեցինք կանխաւ:

Հ եւ Խ գիրերուն մերձաւորութեան փայլուն մէկ ապացոյցն է խոր —հոր: Ասկէց զատ, ամէնքս գիտենք, թէ ինչպէս բազում Հայորդիներ Հ գիրով կ'արտաբերեն այնպիսի բառեր՝ որոնց սկզբնատառը Խ է: Արդէն հին գրականին մէջ կայ հարամանի կամ խարամանի (Արիական ցեղին իրանեան խումբին չար ոգիները — Ահրիման) հաւասարապէս գրուած հ կամ խ տառով: Կայ նաեւ ռամկօրէնի մէջ խնոցի կամ հնոցի, ինչպէս նաեւ խաբել, հափափել (rapt) — խաբելով կողոպտել:

Ունինք գին յետադաս, գին — արժէք բառէն գործածուած իբրեւ մասնիկ՝ կարգ մը գոյականներու վրայ, իբրեւ ածական, սրտագին, լալագին, տենդագին, գորովագին: Հին գրականին մէջ այս մասնիկով վերջաւորած քանի մը բառերուն ծայրը ս աւելցնելով՝ կը գործածէին իբրեւ մակբայ: Այսպէս՝ սրտագինս, տենդագինս (կերպով նշանակութեամբ — սրտագինս փարիլ. տենդագինս գինովիլ: Ինչպէս՝ գոյն մասնիկով բառեր — լաւագոյնս, հզօրագոյնս (արդի օրհասական հզօրագոյն կռուին): Այլովքն հանդերձ:

Մասնաւոր ուշադրութեան կրկին առիթ կրնանք ընծայել ունդ մասնիկին, որով շինուած զրահուած բառեր գնդացած, իրար եկած, խմբուած, գրեթէ անբաժան իմաստ մը կը ներկայացնեն: Ասոնք նախ հունտ կամ ունդ, որմէ հնտացու կամ ընդեղէն, ապա — ծնունդ, սերունդ, գունդ կամ գունտ (ըստ իմաստին), ելունդ (ելած, ուռած), կունդ (կլորցած, գունտին պէս, որմէ նաեւ կնդակ կամ կնտակ — մազերը թափած «կլորցած» գլուխ (քէլ): Արդեօք նաեւ անդո՞ւնդ ան ժխտական մասնիկ, իսկ դունդը յատակ, թունդ — թնդալէն հետ հեռաւոր առնչութեամբ:

Շարն ընդհուպ:

ՏԱՐԱՑ

Տր. Կ. Խաչի Բ. դասախօսութիւնը

Փարիզի մասնաճիւղին Բ. դասախօսութիւնը այլապէս շահեկան եւ գեղեցիկ նիւթի մը շուրջ տեղի ունեցաւ փետր. 21ի կիրակին, ընտրուած բազմութեան մը ներկայութեան: Յատուկ է որ այսքան խնամով ընտրուած եւ պատրաստուած նիւթեր որոնք որոշ աշխատանք եւ ժամանակ կը խլեն թէ Միութեան անդամներէն եւ թէ դասախօսներէն, հազիւ քանի մը տասնեակ հետաքրքիրներու միայն օգտակար կ'ըլլան, մինչդեռ մասնաւորաբար երիտասարդութիւնը որ միշտ պահանջ[illegible] եւ դանդաղոտ [illegible] ինքն իրեն, երբեք չի հետաքրքրուիր եւ ամէն մէկը գլուխն առած իր ուզած համբով կ'երթայ:

Կիրակի օրուան նիւթը՝ «Նոր օրերու Հայ հերոսը», պէտք էր սրահ քաշէր հոծ թիւով երիտասարդներ, պատանիներ նոյն իսկ, մինչդեռ դարձեալ «հին սերունդի» ներկայացուցիչներն էին որ կը փայլէին քանի մը խանդավառ տղոց կողքին: Օրուան նախագահուհին Տիկ. Շահլամեան բանալով դասախօսութիւնը, ամփոփ ձեւով ներկայացուց հայ կնոջ դերը, իբրեւ իրական «հանրային սպասաւոր»: Անոր սիրտը հարուստ է զգացումներով, անոր առաքինութիւնները բազմաթիւ են, «պէտք է լուսաւորել միտքը եւ ահա ան կը դառնայ մեր ուզածը եւ կուտայ իրմէ պահանջուածը աւելիով», աշխատանք մը որուն կը ձգտի Կ. Խաչ, ինչպէս ուրիշ միջոցներով, նոյնպէս այս դասախօսութիւններով: Յետոյ հրաւիրեց օրուան դասախօսը:

Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ կրցած էր իր նիւթը պատրաստել խնամով, լաւ դասաւորումով եւ, ինչու չէ, քիչ մըն ալ բանաստեղծական շունչով. այնպէս որ ոչ միայն մեծ հաճոյքով ունկնդրուեցաւ ներկաներէն, այլ եւ ոգեւորուած վիճաբանութեան մը դուռ բացաւ, խօսքի մղելով գրեթէ բոլորը: Նոր օրերու Հայ հերոսը, ըստ ռազմական երգերու պատկերացումն էր Հայ ժողովուրդի այն ապստամբ գաղափարապաշտ, խիզախ ու խանդավառ ոգիին, որ սկսած հին հին դարերէ մինչեւ մեր օրերը, անցած է անոր պատմութեան մէջէն ոսկի թելի պէս եւ գունաւորած է զայն եւ շունչ է տուած անոր:

Հայ ժողովուրդը իր հերոսները պատկերացուցած է իր երգերով՝ որ[illegible] տաքին գեղեցիկ ձեւով, լեռներու [illegible] ըրն է դրեր իր հերոսին սրտին մէջ, բնազդաբար յանձնելով ինքզինք անոր վեհ պաշտպանութեան, անոր խորին մեծանձնութեան:

Զարքաշութեան ու զրկանքի կեանքին է դատապարտած մեր ժողովուրդը իր հերոսները: Զուարթ երգերով ուրախ եւ խանդավառ ղրկած է զայն կռուի ճակատը: Կամաւոր, ինքնամատոյց զինուոր է երեւակայած զայն իր հայրենիքին նուիրուած: Ու այսպէս ան երգած է դարձեալ հերոսի հոգին, անընկճելի, հայրենասէր, բռնութեան դէմ ըմբոստ:

Ասպետի գեղեցիկ պատմուճանը հագած է հայ ժողովուրդի հերոսը, [illegible] պետ տկարին, մանուկին, կնոջ ու անպաշտպանին առջեւ: Ու վերջապէս համար զղջացողը չէ իր նուիրումին ոչ բանտի մէջ, ոչ զնտանին խորը, ոչ ալ կախաղանին առջեւ:

Յարգելի դասախօսը ժողովրդական եւ ժողովրդականացած երգերէ ըրած մէջբերումներով ցոյց տուաւ կերպարանքը որ ունի «Նոր օրերու Հայ հերոսը», ըստ ժողովուրդի բաղձանքին, համապատասխան անոր ձգտումին եւ այն իտէալին որ դարերով եղեր է իր մղիչ ուժը, իր կեանքին [illegible], իր տեւականութեան գաղտնիքը եւ իր այսօրուան գոյութեան պատճառը: Դասախօսը վերջացուց այն եզրակացութեամբ թէ ինչպէս անցեալին, նոյնպէս նոր օրերու հերոսները եղեր են միշտ ներշնչման աղբիւրը ժողովուրդներու համար, եւ անոնց իտէալին ու [illegible] կենդանի եւ արտայայտիչ պատկերը:

Ներկաները ջերմ ծափերով իրենց շնորհակալութիւնն յայտնեցին դասախօս տիկնոջ որ պատրաստակամութիւն ցոյց տուաւ գոհացնելու իր նիւթին հետ կապ ունեցող հարցումները: Նախագահը առաջարկեց խօսիլ ընդհանրապէս ստացուած տպաւորութիւններու մասին եւ սկսաւ գրոյցը թեր ու դէմ: Մանաւորաբար երիտասարդ ունկնդիրի մը այն հարցը թէ «ո՞րքան համապատասխան է հերոսներու ստեղծումը, իրական թէ հէքեաթային, ներկայ ժամանակներու համար» մեծ հետաքրքրութիւն պատճառեց:

Տիկ. Էլլէն պատասխանեց գոհացուցիչ եւ պատկերաւոր ձեւով մը, յիշելով նոյն իսկ թէ ինչպէս «Փետր. 18ը» այսօր Հայաստանի մէջ մայրիկներու բերնով կը պատմուի մանուկներուն, իբրեւ հերոսական դրուագ մը մեր պատմութենէն:

Ա. Ազատ

ԿԱՆԱՆՉ ՏԵՐԵՒ ՄԸ ԻՆԿԱՒ

Այս ամիս, Փարիզի մէջ օտար ու ցուրտ հողին յանձնեցինք երիտասարդ մտաւորական մը, Բարսեղ Սերոբեան:

Բնիկ Աստ - Փազարցի, բայց մեծցած, աճած էր Պոլսոյ մէջ, ուր փայլուն քննութեամբ մը աւարտեց Կեդր. վարժարանը: Լաւ պատրաստուած էր մտաւորապէս, գրական խմոր ունէր՝ բայց չէր գրեր, աւելի տարուած՝ գիտութեան հմայքով: Փարիզ եկաւ ծնողքին հետ, ուր կորսնցուց հայրը, յետոյ մայրը, — բայց այդ կրկնակ սուգին տակ առանց դեղեւելու՝ ան կրցաւ մտնել Հանրօգուտ շինութեանց վարժարանը եւ աւարտել ճարտարապետի տիտղոսով:

Աճելու, դիրք եւ անջրպետ գրաւելու ընդունակ՝ հողը պակսեցաւ իրեն, ինչպէս մեր հայրենազուրկ մտաւորականներուն, որպէսզի արժեցնէր իր տաղանդը: Օժտուած էր սուր միտքով, ճաշակն ունէր գեղեցիկ գրութեանց, սակայն կեանքի դաժան պայմանները թոյլ չտուին իրեն՝ ծաղկելու իր բուն ասպարէզին մէջ, եւ նետուեցաւ գործի հրապարակը:

Զարաչար աշխատանք, ոչ գիշեր կայ, ոչ ցերեկ, — տաժանելի պայմաններու մէջ հեւասպառ վազք: Կազմով տկար էր, աւելի եւս դիւրաբեկ դարձաւ՝ ստիպուած աշխատելու, եւ ոչ թէ իր հանգիստը նայելու: Քանի մը տարի առաջ, երբ անհասկնալի տկարութեան մը պատճառով Ֆրանսական հիւանդանոց դրուեցաւ բարեկամներու յանձնարարութեամբ, Փրոֆ. Աշար իր զաւկին պէս խնամեց զայն եւ այնքան հոգածութիւն ցոյց տուաւ այս համակրելի երիտասարդին, որ զայն դրաւ մասնաւոր դարմանատան մը մէջ, քննեց զննեց եւ կրցաւ ճշդել հիւանդին տկար գործարանը: Եւ առողջացած, Սերոբեան կը մեկնէր հիւանդանոցէն, փրոֆեսօրին թելադրանքով որ անմիջապէս վերադառնայ իր մօտ, երբ որ եւ է տկարութիւն զգայ:

Վերջերս կրիփ մը յանկարծական անկողին զամեց զինք եւ քանի մը օրուան մէջ տարաւ:

Կանանչ տերեւ մըն էր, որ ինկաւ: Երբ այնքան ընդունակութիւններ ունէր, երբ փթթումի այնքան մեծ կարելիութիւններ ցոյց կուտար, իր մահը անշուշտ խորապէս պիտի ճնշէր զինք ճանչցողներուն վրայ: Մտաւորականները մէկ օրէն միւսը չէ որ կը հասնին, ահա թէ ինչու զգալի կը դառնայ անոնց կորուստը:

Թող իր կանանչ գերեզմանին վրայ համակրանքի այս տողերը յիշատակի ծաղիկներ ըլլան, որպէսզի չմոռցուի իր անունը:

Ն.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետրուար 18

ԿԱՐՍԱՆ, 22 փետր.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարսանի Նիկոլ - Դուման խումբի եւ մասնակցութեամբ Էքսի Բեռի խումբի, մեծ պատրաստութեամբ տօնուեցաւ փետր. 18ը եւ Պանք Օթոմանի 41րդ տարեդարձը: Բեմին աջ ու ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները: Ժամանակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը եւ անհամբեր կը սպասէր հանդէսի բացումին: Օրուան պատշաճ քանի մը խօսքերով հանդէսը բացաւ ձեր թղթակիցը շեշտելով զոյգ տօներու պատմական արժէքն ու դերը հայկական ազատամարտի ճամբուն վրայ: Յետոյ երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը յոտնկայս: Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր: Աւելորդ կը նկատեմ գլի առնել այն բոլոր արտասանութիւններն ու երգերը, որոնք ամէնքն ալ յաջող էին եւ որոնց թիւը կը հասնէր 20ի: Սակայն իբրեւ նորութիւն գոնէ մեր շրջանի հասարակութեան համար, կ'արժէ աւելցնել թէ Օր. Բեբուղ եւ քոյրը Զուարթ, իրենց մեներգներով նոր փայլ ու յաջողութիւն մը բերին մեր ձեռնարկին: Ուրախ ենք որ մեր քոյրերն ալ կը բաժնեն օրուան պահանջներն ու կացութեան արտակարգ երեւոյթը, այլասերման տեսակէտով: Այս առթիւ ալ Օր. Փափազեան, որ իր աշակերտներով մեր հանդէսներուն զարդը կը կազմէ, մանկական ձայներով կ'ոգեւորէր սրահը: Օրուան բանախօսը ընկ. Հ. Աէրէնկիւլեան յատկապէս հրաւիրուած Մարսէյլէն, խնամքով պատրաստուած ընդարձակ դասախօսութիւն մը կատարեց Պանք Օթոմանի եւ Փետր. 18ի տօներու շուրջ: Ընդհ. ակնարկով մը վերլուծումն ըրաւ բոլոր այն քաղաքական իրադարձութեան եւ հայ ժողովուրդին սպառնացող վտանգներու մասին, որոնք սկսած էին գործադրուիլ թրքահայ գաւառներու վրայ: Խօսեցաւ նաեւ Խ. Հայաստանի մասին, օրինակներ յիշեց հոն տիրող կարգուսարքէն: Անդրադարձաւ նաեւ ներկայ քաղաքական կացութեան եւ յիշեցուց թէ պէտք է ուժ տալ Դաշնակցութեան, իբրեւ միակ քաղաքական կազմակերպութիւնը, որ անսասան կը հետապնդէ հայկական դատը: Ատենախօսութիւնը մեծ ազդեցութիւն գործեց ներկաներուն վրայ: Էքսի Բեռի խումբի ընկերները ներկայացուցին զաւեշտ մը, «Բալուցի Համի Պապին դէպի Խարբերդ ճամփորդութիւնը»: Խաղը անցաւ շատ յաջող: Գեղարուեստական բաժինի լրացումէն յետոյ ժողովուրդը մեկնեցաւ: Ընկերներ ու համակիրներ հաւաքուած դաշնակցական սեղանի շուրջ երգ ու ճառ կատակաբանութիւններ, բաժակաճառեր, կենացներ ըսին տօնի յիշատակին, տաք ու եռուն: Սրահը կը թնդար յեղափոխական երգերու տարափին տակ: Իրիկուան ժամը 9ին վերջացաւ խնջոյքը:

Լ. Գեղունի

ԿԵԱՆՔԸ ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՎԻՆԵՈՆ, 20 փետր. (Յառաջ).— Մեր գաղութը կը բաղկանայ 250—300 հոգիէ, ցրուած քաղաքի զանազան մասերու մէջ: Մեր հայրենակիցները կ'աշխատին թուղթի, երշիկի եւն. գործարաններու մէջ: Ունինք նաեւ բաւական թիւով հայ արհեստաւորներ,— դերձակ, կօշկակար, սափրիչ: Հայրենակիցները գոհ են իրենց վիճակէն: Շատերը գործերու չէն եղած ժամանակ իրենց խնայած կոկիկ գումարներով տուներ շինած են: Ունինք 11—12 սեփականատէրներ: Մէկ բնակարանը միջին հաշուով կ'արժէ 50—60,000 ֆրանք: Կան հայրենակիցներ, որ հող գնած են բայց հազիւ տունի մը հիմերը դրած, կէս ճամբան մնացած են, վերահաս տագնապին հետեւանքով: Իբրեւ անգործ ունինք երկու երեք հոգի, 55—58—60 տարեկան հայրենակիցներ:

Փետր. 15ին դժբախտ լուր մը առինք: Շէ Տամ «քաոօ»ի գործարանը ազդ մը փակցուցած էր, ծանուցանելով թէ 110գործաւորներէ միայն 101ի գործ ունի, անորոշ ժամանակի մը համար: Այս գործարանին մէջ բաւական թիւով Հայեր կ'աշխատին, մեծ մասը ընտանիքով բնակուորուած, 3-4 զաւակներու տէր: Իբրեւ քաղաքական կազմակերպութիւն ունինք միայն Հայ Յեղափոխ. Դաշնակցութեան Մուրատ խումբը, որ կրվայելէ գաղութիս համակրութիւնը: Այս խումբն է որ հայկական ոգին վառ կը պահէ, տօնակատարութիւններով եւ ուրիշ հանդէսներով: Ունինք նաեւ Հօկի մասնաճիւղ մը, միշտ հետամուտ մութ խաղերու, ինչպէս եղաւ զինուորցուներու հարցին մէջ:

Ունինք բաւական թիւով պզտիկներ որոնք բախտին ձգուած են: Կան ընտանիքներ որ իրենց պզտիկները Հայ կը մեծցնեն: Հակառակ այս ցաւալի վիճակին, ամէն պզտիկ հայերէն կը խօսի: Ունինք մարզական խումբ մը՝ «Արաքս», ինչպէս մկրտեց «Յառաջ»ի խմբագիրը, որ հոս եկած էր Դաշնակցութեան օրուան առթիւ: Անցեալ կիրակի կարեւոր մրցում մը ունեցաւ ֆրանսական կարեւոր խումբի մը դէմ եւ յաղթեց 2—0ով: Եռանդ եւ յաջողութիւն կը մաղթենք մեր սիրելի մարզիկներուն:

** Յովսէփ Թաշճեան ոչ թէ «հրաժարած» է Մուրատ խումբէն, ինչպէս կը գրէր փետր. 19ին, հնչակեան թերթը, այլ վտարուած՝ 1936 դեկտ. 15ին, իր հակակարգապահական եւ հակակուսակցական ընթացքին համար:

Լեւոն Օվիկեան

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԸ 50 ՏԱՐԵԿԱՆ

Այս տարի 50 տարեկան եղաւ Էյֆէլի աշտարակը, որ պահապանի մը նման կը հսկէ 1937ի ցուցահանդէսի աշխատութիւններուն վրայ:

Նման ցուցահանդէսի մըն էր, 1889ին, որ սրունքները լայն բացած՝ կանգնեցաւ անդրաշխարհեան հսկայի մը պէս եւ ողջունեց ցուցահանդէսին այցելուները, (հիմնարկէքը կատարուած է 26 յունուար 1887ին): Այս չորրորդ ցուցահանդէսն է ուրեմն որ կը բանայ:

Երկու տարուան մէջ աճած այս հսկային վրայ ծախսուած է 7 միլիոն 800.000 ֆր.: Սակայն այնուհետեւ քանի՜ միլիոններ ծախսուեցան, որպէսզի պահպանուի հսկային առողջութիւնը: Ճիշդ է, աւելի դիմացկուն քան ոսկորը՝ շինուած է երկաթէ, բայց երկաթն ալ կը կարօտի խնամքի, դիմանալու համար ցուրտին, անձրեւին, հովին ու փոշիներուն աւերին: Եւ ատոր համար մինչեւ այժմ գործածուած է 35 թոն ներկ: Յետոյ մեծ թիւով պաշտօնէութիւն մը կը պահէ իր ոսկերոտիքին, ներողութի՛ւն, իր երկաթեայ կմախքին պաշտպանութեան համար: Տարեկան կ'ուտէ 1 միլիոն 200.000 ֆրանք:

Իր գագաթը օդերեւութաբանական կայան մը կայ, ամպերուն մէջ կորսուած, զոր հովը կը ծեծէ շարունակ: Հովը այնքան կը չարչրէ գագաթի դրօշակը, որ տարին 20—30 անգամ հարկ կ'ըլլայ նոր դրօշակ մը դնել: Հովին սաստկութենէն գագաթն ալ 10—12 սանթիմեթր կը ծռի յաճախ: Քանիցս կայծակ ինկած է աշտարակին վրայ, բայց շնորհիւ շանթարգելին՝ ոչ մէկ վնաս հասցուցած է: Ելեկտրական աւիշը անդադար կը շրջի երկաթեայ ցանցին մէջ, լոյս եւ շարժում տարածելով, մինչ ձողերը կը թրթռան, միջոցին մէջ կախուած եւողեան տաւիղի մը թելերուն նման:

Մինչեւ այժմ, 1889ի ցուցահանդէսէն ի վեր Էյֆէլի աշտարակը բարձրացած են 16 միլիոն հոգի, որոնց մէջ բազմաթիւ նշանաւոր մարդիկ, ինչպէս արձանագրուած է իր ոսկեմատեանին մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ»

Վաղը կիրակի օր 28 փետր. Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական խումբը ղեկավարութեամբ դերասան Պ. Ուզունեանի Թէաթր Ռընէ Մօպէլի մէջ կը ներկայացնէ «Վարդանանց»ը:

Այս խաղին բնագիրը կը տարբերի մինչեւ հիմա ներկայացուած համանուն գործերէն, մեր բարեկամը չորս հեղինակներու երկերէն կազմած է նոր գործ մը: Պ. Ուզունեան պիտի կատարէ Վասակ Սիւնիի դերը, հին Հ. Մ. Ը. Մական Արամ Պետրոսեան՝ Պարսից շահը, իսկ Փարիզի աւագ խմբապետը Ս. Սերոբեան՝ Վարդան Մամիկոնեանի դերը:

Փարիզի հասարակութեան կը մնայ քաջալերել Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական խմբակցութեան այս գեղեցիկ ձեռնարկը:

Կարօ Նիկոլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս կ'երեւայ, ռամկավարները ծրագրեալ պայքար մը բացած են համայնավարութեան դէմ, երկար ատեն «սիլի - պիլի» երգելէ վերջ: Երեւի օդն ամպոտ կը տեսնեն: Առիթ ունեցանք նմոյշներ ներկայացնելու Ամերիկայի «Պայքար»էն: Ահաւասիկ նըմոյշ մըն ալ Եգիպտոսի «Արեւ»էն (խմբագրական փետր. 15ի).

— «Համայնավարութիւնը, իբրեւ ընկերային եւ տնտեսական վարդապետութիւն, վիճելի է եւ թեր ու դէմ կարծիքներ կարելի է յայտնել: Անոր փորձարկութիւնն ալ, որ կը կատարուի Խ. Միութեան մէջ, նիւթ է այսօր քննադատութեանց: Այդ փորձարկութեան լոյսին տակ, որ այնքան տխուր գոյներով կը ներկայանայ մանաւանդ Մոսկուայի վերջին դատավարութիւններէն յետոյ, համայնավարութիւնը հետզհետէ աւելի խոտելի կը դառնայ եւ նոյնիսկ, անոնք որ պահ մը մարդկային ընկերութեան մէջ հաւասարութեան, ազատութեան եւ արդարութեան սկզբունքներուն իրագործումը կարելի կը նկատէին այդ ճամբով, չեն ծածկեր իրենց յուսախաբութիւնը, ինչպէս ըրին Ժիտ եւ ուրիշներ: Վերջերս «Ժուռնալ»ի տաղանդաւոր երգիծագիրը Քլեման Վոթէլ կ'առաջարկէր շատ կտրուկ — տրամաբանական ալ — միջոց մը, Ֆրանսայի աշխատաւոր դասակարգը «բուժել»ու համար համայնավարական «միքրոպ»էն վարակումէն: — Հարիւր գործաւոր, կ'ըսէր Վոթէլ, ղրկելու է Ֆրանսայէն Խ. Միութեան երկիրները տարի մը հոն աշխատելու համար, եւ հարիւր գործաւոր ալ բերելու է Խ. Միութեան երկիրներէն, Ֆրանսայի մէջ աշխատելու համար: Տարի մը յետոյ Ֆրանսայի գործաւորներէն ոչ մէկը պիտի ուզէ մնալ Խ. Միութեան մէջ, իսկ ոչ մէկ ռուս գործաւոր պիտի ուզէ Ֆրանսայէն վերադառնալ Խ. Միութեան երկիրները:

... Արդարեւ, այսօր Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Հիւսիս. Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն նման ռամկավարական եւ ազատ երկիրներու մէջ համայնավարները թերթեր կը հրատարակեն, ընդդիմութիւն — նոյնիսկ խափանարարութիւն — կ'ընեն օրուան կառավարութեան դէմ, գործադուլներ կը կազմակերպեն, նոյնիսկ երբեմն «փողոց կ'իջնեն» եւ բռնութեանց կը դիմեն: Սակայն այդ պատճառով համայնավար պետերէն ոչ ոք կախաղան հանուած կամ գնդակահարուած է ցարդ: Շատ շատ ապօրինի եւ բռնութեան արարքներ գործողներ պատժուած են շատ թեթեւ պատիժներով, որոնք երբեւիցէ բաղդատութեան չեն կրնար դրուիլ Խորհ. Միութեան երկիրներու մէջ տիրող պատիժներուն հետ, որոնց նուազագոյնը Սիպերիա աքսորումն է, կամ անօթութեան դատապարտուելով մահացումը, եթէ ընդդիմահարութեան չերթայ գործը ...: Խ. Միութեան մէջ ընդդիմութիւնը արգիլուած է նոյնիսկ համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ: Համայնավարութիւնը կարծիքի արտայայտութեան ազատութիւնը կաշկանդելով, նոյնիսկ իր կուսակիցները կը մղէ դաւադրութեան: Որովհետեւ ուր որ միտքը ճնշուած է, հոն անխուսափելի է ընդվզումը, որ պիտի յանգի դաւադրութեան:

Դեմոկրատիական երկիրներու մէջ, սակայն, համայնավարները դաւադրելու պէտք չունին, քանի որ ազատութիւն տրուած է իրենց խօսելու եւ գործելու, պայմանով որ հաստատուն եւ բաւականանան միայն իրենց համոզումները արտայայտելով օրինաւոր միջոցներով, ինչպէս կ'ընեն ուրիշ տեսակ կարծիքներ եւ տեսութիւններ ունեցողները:

Դժբախտաբար, համայնավարութիւնը չի բաւականանար իրեն տրուած պատեհութեամբ, եւ դաւադրական գործունէութեան նուիրուած է դրամատիրական երկիրներու մէջ, տիրող իրաւակարգը տապալելու եւ անոր տեղ «ընչազուրկներու բռնակալութիւնը» հաստատելու համար, հուրով ու սուրով, ինչպէս եղաւ Խ. Միութեան մէջ եւ ինչպէս փորձուեցաւ Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Հունգարիոյ մէջ: Այդ փորձերը բացի Խ. Միութենէն, չարաչար ձախողեցան եւ ծնունդ տուին խոր հակազդեցութեան մը, որուն մէկ արտայայտութիւնը եղաւ ֆաշիզմը:

... Եգիպտոսի կառավարութիւնը այժմ կը մշակէ օրէնք մը, որուն համաձայն համայնավարութիւնը կը նկատուի ոճիր մը, եւ այն Եգիպտացիները որ, նոյն իսկ արտասահմանեան երկիրներուն մէջ, օգտուելով տեղական ազատութիւններէ, կ'անդամակցին օտար համայնավարական կազմակերպութեանց, այս երկիրը վերադառնալէ յետոյ պիտի դատուին Եգիպտոսի ատեանին առջեւ եւ պիտի պատժուին, իբրեւ պետական ապահովութեան դէմ դաւողներ:

Եգիպտոսի մէջ վստահ ենք որ չկայ մէկ հատիկ Հայ, որ պիտի ուզէր գործել, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար նման ոճիր մը»:

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Երամոսեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւակին՝ ԱՐՈՒՍԵԱԿի:

Կրընօպլ, 24 փետրուար 1937

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԵՐԿԱԹԵԱՅ ՊԱՀԱԿՆԵՐՈՒ չորս գլխաւոր վարիչները ձերբակալուեցան վարչապետին հրամանով: Պ. Թաթարէսքու դահլիճին մէջ փոփոխութիւններ կատարած ըլլալով, անձամբ կը հետեւի ներքին գործերուն եւ յայտարարեց թէ անողորմաբար պիտի զսպէ բոլոր ծայրայեղութիւնները: Իտալական եւ գերմանական դեսպանները, որոնք ներկայ եղած էին երկու ֆաշական գործիչներու յուղարկաւորութեան, կը դժկամակին իրենց երկիրները վերադառնալ: Վարչապետը Պուքրէշ կանչեց Պերլինի եւ Հռոմի ռումանական դեսպանները, որպէսզի միւսները հարկադրուին հեռանալ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ախպրտիք, շատ խօսելու ժամանակը չէ ... վերջին փոշմանութիւնը օգուտ չըներ, ահա իմ բաժինս, ու Բարսեղ Պիծան ծոցէն քսակը հանելով՝ երկու ոսկի դրաւ բէսի առջին:

Կամաց կամաց քսակներու բերանները բացուեցան: Քառասուն ոսկիի գումար մը հաւաքուեցաւ: Բէսը, ոսկիները կարմիր թաշկինակի մը մէջ հանգուցելով, քահանայի, Բարսեղ Պիծայի եւ Շամքօենց Օհանէսի ընկերակցութեամբ վերադարձաւ սաքուն, ուր երկու պատուաւոր հիւրերը անհամբեր կը սպասէին իրենց վերադարձին:

Օսման Զավուշը հին փորձուած աքուէս մըն էր: Պետական ողորմելի ռոճիկը, որ ամիսներով չէր ալ ստանար, ոչ զինքը եւ ոչ ալ իր ընտանիքը կրնար ցամաք հացով ողջ պահել: Հետեւաբար, ապրուստի իր միակ միջոցը կը մնար հայկական գիւղերու մէջ ձեռքի տակէ վերցուած կաշառքը: Իսկ կաշառք վերցնելու համար պատճառներ միշտ կային ու կային, իսկ եթէ չըլլէին անգամ, հնարելը աւելի քան հեշտ էր: Թրքական առածը կ'ըսէ՝ «գայլը ամպոտ օրը կը սիրէ»: Օսման Զավուշն ալ մանաւորաբար այն օրերը կը սիրէր, երբ յեղափոխականները հետապնդելու համար շրջանները կը ճամբուէր:

Մեծաւորի քովէն դուրս գալով՝ Օսման Զավուշը սկսաւ լրջօրէն մտածել իր մասին: Ալայ բէկն ու Քեամիլ բէկը իրենց կորկոտը աղալու եռեւէ էին, ինչո՞ւ ինքն ալ պիտի չմտածէր իր մասին, մանաւանդ որ ութ ամիսներէ ի վեր ռոճիկ չէր ստացած: Նման պատեհութիւն մը ամէն ատեն ձեռք կարելի չէ անցընել: Հայ գիւղացիները սարսափած էին: Հրացանաձգութիւնը ընդհանուր բնաւորութիւն կը ստանար: Անոր կը միանար հեռուէն լսուող թնդանօթներու գոռոցը: Ամէնէն յարմար ժամանակն էր գիւղացիին սարսափը շահագործելու: «Աւանակ մը միայն», ինքնիրեն կը խորհրդածէր Օսման Զավուշը, «այսպիսի առիթ մը կրնայ ձեռքէ փախցնել: Վալլահի պիլլահի ես աւանակ չեմ»:

Գիւղի առաջաւորները հազար ու մէկ աղաչանքով Քեօռ Ալայ բէկի սիրտը շինեցին, որպէսզի բարեհաճի քառասուն ոսկին իբր նուէր ընդունիլ: Պէտք եղաւ որ Քեամիլ բէկն ալ միջնորդէ, դեռ տասը շափ ցորեն ալ խոստանալով գիւղացիներու կողմէն: Ալայ բէկը խոստում առնելով որ քանի մը օրէն գիւղացիք ցորենը քաղաք, իր տունը պիտի հասցնեն, խնդիրը անուշ տեղը կապեց:

Մինչ սաքուի մէջ այս վրան - բաց կատակերգութիւնը կը խաղցուէր, դուրսը՝ հանճարեղ Օսման Զավուշը իր ջաղացքը դարձնելու ջուր գտաւ: Եւ շատ ալ հեշտ կերպով: Եղած չեղածը, երեխայի մը ձեռքի խաղալիկ սուլիչն էր, դատարկուած փամփուշտի խողովակ մը, փայտի մը ծայրը հաստատուած: Բայց այդքանն ալ բաւական էր Օսման Զավուշի համար, որ երեխայի ձեռքէն սուլիչը վերցնէր ու սկսէր գոռգոռալ, թէ գիւղացիք կառավարութեան դէմ ապստամբեր են, թէ դատարկ փամփուշտը մօսին հրացանի փամփուշտ մըն է, թէ միայն ֆէտայիները այդ հրացանը կը գործածեն, հետեւաբար գիւղացիները անոնց հետ կապ մը ունին, եւ թէ գիւղի մէջ խուզարկութիւն մը լինի ո՛վ գիտէ թէ ինչե՛ր երեւան պիտի բերէ:

Գիւղացիք ճարահատ Օսման Զավուշի բերանն ալ քաղցրացուցին, ափին մէջ չորս ոսկի սեղմելով:

Երբ կէս ժամ վերջը Ալայ բէկն ու Քեամիլ բէկը իրենց հետեւորդներով հեռացան գիւղէն, նոր միայն գիւղացիք ազատ շունչ քաշեցին՝ փորձանքը անցած համարելով: Այդպէս չէր մտածեր սակայն Բարսեղ Պիծան:

— Տղա՛յ, Առաքել, էս խմորը շատ ջուր կը վերցնէ, — խօսակիցը անկիւն մը քաշելով ըսաւ Բարսեղ Պիծան, — փորձանքը սակէ վերջն է: Եթէ այս շները ծեծ ուտեն ֆէտայիներէ, գիւղի մէջ քարը քարի վրայ պիտի չձգեն: Վախնամ՝ մեր կիւզէլիմ Ղըլճան մոխիրի վրայ նստի ...

— Ի՞նչ ընենք, Բարսեղ Պիծա, մեր ունեցած քանի մը կտոր զէնքերով ի՞նչ կրնանք ընել ...

— Չէ, այդ զէնքերուն ձեռք մի՛ տաք, թող իրենց տեղը մնան ... Եղած չեղածը մէկ բան է, հազարաւորներու դէմ ի՞նչ կրնանք ընել: Միայն պատրաստ գտնուելու է, դէպքի մը պարագային սարը բարձրանալու համար:

Բացի հրացաններու անընդհատ գոռոցէն, Ղըլճայէն ոչ ֆէտայիներու դիրքերը կ'երեւէին եւ ոչ ալ պաշարող Քրտերն ու պետական հեծելազօրքը: Թէեւ Ղըլճան դուրս կը մնար կռուի անմիջական շրջանէն, բայց մէկ կողմէն միւսը երթեւեկող Քրտերու խումբեր անընդհատ Ղըլճայի ճանապարհով կ'անցնէին: Իսկ այդքանը, ան ալ կռուի պարագային, աւելի քան լուրջ վտանգ մը կը ներկայացնէր հայկական գիւղի մը համար:

Առաքելը քայլերը ուղղեց ձորով դէպի մարագները, անգամ մը Լեւոնի հետ խորհրդակցելու համար: Անոր ներկայութիւնը նոյն իսկ Բարսեղ Պիծայէն գաղտնի պահած էր:

Առաքելը մարագ մտնելով սկսաւ պատմել գիւղի մէջ անցած դարձածը, Ալայ բէկի գալն ու երթալը, գիւղի ճանապարհով անցուոր Քրտերու բազմութիւնը: Լեւոնը լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր, առանց ընդմիջելու: Ըստ երեւոյթին, ծանր մտքով մը տարուած էր ան: Ձախ երեսի այրուած մորթը զարմանալի կերպով կը դողդղար ու կը կծկուէր, մինչ վնասուած թեւը պարբերաբար, ջղայնօրէն կը ցնցուէր: Երկար ատեն լուռ մնաց կարծես դժուարանալով խօսիլ:

Մարագի մէջ, հազիւ թէ դրսի հրացաններու պայթումի ձայնը խուլ կերպով կը լսուէր:

— Իսկ կռուէ՞ն ինչ լուր, — Լեւոնը վերջապէս գլուխը բարձրացնելով հարցուց:

— Ոչ մէկ լուր ունինք. արար աշխարհ հրացանի ձայներով լեցուած է ... ճամբաները հետեւակ եւ ձիաւոր Քրտերով սեւցած՝ ամէն կողմէ կը թափին հարիւրներով ... Շատ մեծ կռիւ պիտի լինի ... Թնդանօթի ձայն ալ կուգայ Կիւսնենցի կողմէն:

Հազիւ նշմարելի ժպիտ մը խաղաց Լեւոնի դէմքին վրայ: Վերջապէս, Գէորգը սրտին ուզածին պէս կռիւ մը պիտի ունենար, թէեւ անժամանակ: Վերջին ամիսներու ընթացքին, յեղափոխական ղեկավարները ամէն կերպ կ'աշխատէին խուսափիլ կառավարական ուժերու հետ չափուելէ: Նախապատրաստական աշխատանքներու շրջան մը կը համարէին այդ ամիսները, գարնան ընդհանուր ապստամբական ձեռնարկ մը փորձելու համար: Լեւոնը, Վասպուրականի աչքի զարնող ղեկավարներէն մէկը, ամէն գնով այդ ձմեռ խաղաղ անցընելու կողմնակից էր: Ասով մէկտեղ, եթէ կռիւ մը անխուսափելի կերպով խումբի մը վզին փաթթուէր, պէտք էր որ ֆէտայիները իրենց արժէքը ցուցադրէին առաւելագոյն չափով: Լեւոնը ուրախ էր, որ Գէորգի նման փորձ խմբապետ մը կը գտնուէր տղոց հետ:

Անխուսափելին կատարուած էր, կռիւը դժբախտ պատահարով սկսած՝ ընթացքը պիտի առնէր, կը մնար որ ալ աւելի չտարածուէր, ընդգրկելով մօտի շրջանները: Բայց մանաւանդ Լեւոնը կը մտածէր ամէն գնով փրկել Ղըլճան, այդ զուտ հայաբնակ գիւղը, որ ապագայ շարժման ժամանակ այդ շրջանի ապստամբութեան գլխաւոր խարիսխը պիտի լինէր:

— Գիւղացիք ի՞նչ կը խորհին, — հարցուց Լեւոնը մէկ երկու րոպէ լռելէ վերջ:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ՏԱՍԸ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐ վտարուեցան Խ. Միութեան, իբրեւ դաւադիրներ: Դեռ դատի տակ են ուրիշ 33 Գերմանացիներ:

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ կազմական կանոնագրին մշակման համար, փետրուար 25ին գործի ձեռնարկեց Ազգաժողովին նշանակած յանձնախումբը, նախագահութեամբ Պ. Պուրքէնի:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒ ՄԸ ձիպրալթարէն Մարսէյլ գացած ատեն ականի մը զարնուեցաւ, Սպանիոյ հիւսիսային արեւելեան կողմը: Ունէր 100 ճամբորդ եւ 117 նաւաստի:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
M. Patenotre Dénoyersի, Անկէնի քաղաքապետին
տեղի կ'ունենայ 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէսգիշեր
Salle des Fêtesի մէջ, 30 rue du Casino, Enghien.
կը մասնակցին՝ ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
Դերասան ԳՄԲԷԹԵԱՆ, սանուհիներու եւ սիրողներու կողմէ
կը ներկայացուի Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ պատկերներ:

ՊԱՐ ՄԵԾ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 ֆր. փոքրերու համար 3 ֆր:
Gare du Nordէն առնել շոգեկառք ժամը 1,56, 2,25, 3,05 3,30 եւլն.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

27 փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

Ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Թորոսեանի եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Պ. Պ. Ա. Հացագործեանի, Ղ. Գայթանճեանի, Լ. Ալէմեանի եւ տեղական ուժերու: Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան կ'երգէ «Լռեց ամպերը»:

ՏՈՄՍԵՐ 5, 4 եւ 3 ֆրանք:

Իսկ Վիէնի մէջ, փետր. 28ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Ռ. Ա. Կ. Ակումբին մէջ, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբի վարչութեան կողմէ. Մուտք՝ 3 եւ 4 ֆր.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կ. Խաչի Շավիլի Մ. ճիւղին կողմէ
Կ. Խաչի Օրուան առթիւ
Մասնակցութեամբ Համազգայինի Մ. ճիւղին, ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին:
28 փետրուար Կիրակի ժամը 3ին, տեղւոյն Մատու-Դպրոցին մէջ:
(4, րիւ տէ Թրուա Շանթիէ)
Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին
Մուտք մեծերու 3 ֆրանք, փոքրերու 1 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Հովանաւորութեամբ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
եւ Նախագահութեամբ Պ. ԱՐՄՊՐՈՒՍԹԷՐԻ
կիրակի 28 փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէսգիշեր,
Aéro-Club de Franceի սրահներուն մէջ,
6 Rue Galilée, Métro Boissière
Նուագախումբ **Fernand Bouillon, Attractions.**
Պրիճի սեղաններ:
Մուտք՝ 15 ֆր., ուսանողներու՝ 10 ֆր.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Հոփփոմէ Ալեքսանեան կը փնտռէ իր եղբայրը Կարապետ Ալեքսանեան որ Յունաստանի որբանոցն էր: 1927 կամ 1928ին Հալէպի մօտ որբերու հետ փոխադրուած է Եգիպտոս: Մինչեւ այսօր լուր չունինք իր մասին: Իր հասցէն իմացնել իր քրոջ Հոփփոմէ Ալեքսանեանի, 103, Rue Mazéna, Lyon. France:

ԾԱԽՈՒ Է

Լաւ ճանչցուած պօթիէի (Bottier) խանութ մը, ստիպողական մեկնումի պատճառաւ: Պայմաններու համար դիմել Տերիկեանին, 13 rue des Dominicaines, Marseille:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Լեգէոնական Միութեան ընդհ. ժողովը, վաղը, կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Bar du Globe 37 Bld. Dugommier: կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անդամատոմսով:

Docteur KOGINSKY
Փարիզեան մասնագէտ
կը դարմանէ ընդհանուր հիւանդութիւններ, տղոց, սրտի եւ ջղային հիւանդութիւններ: կ'ընդունի սկսեալ Փետր. 18էն ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4—6, 16 rue de la Défense Issy les-Moulineaux, Seine

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր, շաբաթ երեկոյ, **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ:
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
ԵՒ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԱՌԹԻՒ
Փետր. 28, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ
Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկ. ԿԱՐՕ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ (թառ)
Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու եւ երեխաներու՝ 3 ֆրանք

ՓԵՏՐ. 18 ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէի կողմէ
մասնակցութեամբ Ռօմանի, Սէն Ժուլէի, Փօն տ'Օպնայի խումբերուն
կիրակի, 28 Փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ
կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները: Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախաձեռնութեամբ Անիէռ—Պուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի վաղը կիրակի, փետր. 28ին, ժամը ճիշդ 9ին, 149bis Ave. d'Argenteuil
Սինէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայրենի յիշատակարան մը, Զիկանօ (տրամ) հայերէն տառերով եւ Շարլօյի մէկ նոր շարժանկարը:
Մուտք 3 ֆր.:

ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ՆԱԽՕՐՕՔ

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Նուագահանդէսը Մարսէյլի մէջ

Մասնակցութեամբ յայտնի դաշնակահարուհի Տիկ. ՌՈՒԲԷՆԻ
Տեղի կ'ունենայ 7 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
Բօլիզէի շքեղ սրահին մէջ, 21 Bld. Dugommier.
Պիտի նուագէ՝ հայկական, պարսկական, ռումանական, ռուսական եւ կովկասեան եղանակներ, որոնք գնահատուեցան ամէն երկրի մէջ:
Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ,
հայ եւ օտար քննադատներ:
Գիները՝ 15, 10 եւ 7 ֆր.:
Տոմսերը կը ծախուին՝ Թումայեան եղբ. 38 Ave. Camille Pelletan, Տէր-Վարդանեան եղբ. 51 Rue St. Bazile, Մանուկեան եւ Համալեան 3 Rue de la Phare եւ դերասան Յ. Ղազարեանի մօտ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ս. ԺԷՐՈՄ, ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕ, ՊՕՄՈՆ
Մարսիլահայ տրամ.-օփերէթ խումբը կը ներկայացնէ
ղեկավարութեամբ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ Տիկ. ՍԻՐՈՒՇԻ. ՋԱՌԻԿԻ, Պ. Պ. ՏԷՐՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, ՔԷՉԷՃԵԱՆԻ եւ ուրիշներու
Գ. ՍԱՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ գլուխ գործոցը

ՊԷՊՕ (3 արար)

երգերով, պարերով՝ ղեկավարութեամբ Քառիստ ՍՈՒՐԷՆԻ:
ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ.— 27 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին:
Պառ Մանուկի սրահը:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Bar Internationalի թատերասրահը:
ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Վարանդեան սրահը, 10 Պուլվար Մարկրիթ:
Գիները ժողովրդական

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՄ շէնքեր եւ սենեակներ ներկել, տէքորասիոնի, պատի թուղթ փակցնելու եւ ապակի անցնելու գործեր՝ դիւրամատչելի գիներով: Դիմել անձամբ կամ նամակով Գրիգոր Կոտոյեանի, 73 Allée de Navarre, Morsang s/ Orge, (S. et O.)

Տարեկան Երեկոյթ-Պարահանդէս

(Դիմակաւոր եւ անդիմակ)

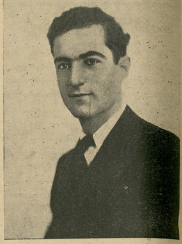
Ֆր. Կ. Խաչի Ս. Լուի ենթամասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ հիւանդներու եւ անկարող ընտանիքներու, 27 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ami du Peupleի սրահին մէջ, Route Nationale (ազգային քով), St. Loup.

Գեղարուեստական բաժնին կը ներկայացուի «Ուշ լինի նուշ լինի», կէսգիշերէն վերջ պարեր, մասնակցութեամբ Sébastien Boy's Jazzի ղեկավարութեամբ ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէքճեանի, քօթիյեօն, ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով:

Թատերական Ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Պօրտոյի Մասնաճիւղին կողմէ
կը ներկայացուի «ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ»ը
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին,
Հ. Յ. Դ. Բարսեղ Շահպազ Ակումբին մէջ,
Մասնակցութեամբ փորձուած ուժերու.
Երաժշտական մասը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Սեւրի Մուրատեան վարժարանի շրջանաւարտ թատերասէրներու կողմէ
28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres մէթրօ Pont de Sèvres
Պ. Վ. ԹԱՀՄԱԶԵԱՆ
կը ներկայացնէ
ՖԷՐՆԱՆ ԵՒ ԱԼՖՐԷՏ
(Տրամ)
եւ **L'Huissier** (զաւեշտ)
ֆրանսերէն լեզուով,
(Հեղինակ՝ Վ. Թահմազեան)
Տոմսերը կը ծախուին Veto, 7 rue Etienne-Dolet, Paris (20), Մուրատեան վարժարան 26 rue Troyon, Sèvres (S. et O.) եւ Հրանտ Սամուէլ գրատուն 51 rue Mr. le Prince, Paris (5). Գիներ՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ Մոկրաս Իսահակեանի

Ռուսական Պետական Օփերայի երգիչ
Մասնակցութեամբ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ
եւ դաշնակահարուհի Տիկ. ԼԻՏԻ ՎԱԶԱՆԱՅԻ
9 Մարտ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9,15ին
Foyer Musical Russeի մէջ, 26 Ave. de Tokio, մէթրօ Iéna
Գիներ՝ 15, 10 եւ 7 ֆր.:
Տոմսերը կարելի է հայթայթել Հ. Սամուէլ գրատունէն, 51 rue Mr. le Prince, Փարիզ եւ Foyer Musical Russeէն:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**
Tél. Colbert 74—51, 47—22
Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար:
Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.
Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:
Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77, 67-8

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

«Ազգերը ոչ միայն իրենց սահմանագլուխները կը փակեն, այլ նաեւ իրենց սիրտերը: Ժողովուրդները ընկճուած ներկայ տագնապէն, կասկածով կը նային իրարու: Իւրաքանչիւրը կը վախնայ եւ կ'արհամարհէ իր դրացին: Նոյնիսկ Ֆրանսայի մէջ, Մոնթէնյի, Տէքարթի, Տիտրոյի եւ Միշլէի երկիրը, ուղէտ առելութիւն մը կը բուսնի ինչպէս գարնան հարսնածաղիկները: Անշուշտ, մեր շահերը պաշտպանելու իրաւունք ունինք, բայց չենք կրնար զանոնք պահպանել առանց անջրպետելու մեր հայրենիքը, առանց վարկաբեկելու մեր աւանդական մարդասիրութիւնը, առանց մշտացնելու մեր այցելուները, առանց ամայութեամբ վարուելու եւ կեղեքելու մեր հիւրերը, առանց մեր ականջ ցոյց տալու, ամէն խօսքի առեն: Մենք ամէն ժամանակէ աւելի, պէտք ունինք դաշնակիցներու եւ բարեկամներու: Ամէն առէնէ աւելի մեզի անհրաժեշտ է արծարծել հին համակրանքները, մեղմացնել մեր նախկին կիրքերը, ջնջել թիւրիմացութիւնները: Ամէն առէնէ աւելի պէտք ունինք գիտնալէ եւ կենցաղագէտ ըլլալու: Եւ կոպտութիւնը նոր մուտ գործած սովորութիւն մըն է: Վտանգաւոր նորոյթ մըն է որ մեզի թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս սուղ պիտի նստի ...»

ԿԱՐԱՊՆԵՐՈՒ ԿՂԶԻՆ

Ինչպէս 1931ի Գաղթային ցուցահանդէսին, այս անգամ եւս գաղթավայրերու փառքին արժանի վայր մը սահմանուած է Կարապներու կղզիին եւ մերձակայ շրջանակներուն վրայ:

Անիկա ոչ միայն ցոյց մը պիտի ըլլայ ժողովուրդին հասկցնելու թէ՝ Ֆրանսա հարիւր միլիոնէն աւելի բնակչութիւն մը ունի, այլ եւ կը ձգտի քաղաքային հանրութեան մէջ գաղթային մտայնութիւն մը ներմուծել:

Կարապներու կղզին կը գտնուի Սէնի վրայ եւ Կրընէլլի ու Փասիի կամուրջներուն միջեւ: Ան ցուցահանդէսին պիտի կցուի դարաստանով մը եւ սանդուխով մը, որ պիտի յանգի Փասիի կամուրջին կեդրոնը:

Սոյն կղզիին եւ իր յարակից մասերուն մէջ է որ՝ պիտի հաստատուին ֆրանսական անդրծովային ստացուածքներու ամբողջութիւնը, ծովային գաղթավայրերը, հովանաւորուած երկիրները եւ պաշտպանեալ հողամասերը:

Քարտէսներու եւ բազմաթիւ պատկերներու միջոցաւ՝ իւրաքանչիւր գաղթավայրի աշխարհագրական դիրքերը ցոյց պիտի տրուին, ինչպէս նաեւ անոնց անթիւ եւ անհամար արտադրութիւնները, հանքային կամ երկրագործական:

Կղզին տարածութիւնը բաւարար չըլլալով, հնարամիտ միջոցներով դէպի Սէն գետը պիտի երկարի, շնորհիւ արուեստական սարահարթակներու, որոնք պիտի կոթնին կամրջակներու, նաւակներու, հաստախարխիներու եւ ցիցերու վրայ:

Նման լճարնակ քաղաքներու, այս բոլորը պիտի կազմեն գաղթավայրերու կղզեխումբ մը, ուր իւրաքանչիւր տարաշխարհիկ երկիր, պիտի ներկայացուի իրեն յատուկ նաւակներով եւ կուրերով:

Իսկ նաւահանգիստները եւ փայտաշէն բնակարանները, իրենց այլազան երեւոյթներով պիտի ճոխացնեն դաշտային կեանքը:

Ասոնք Կարապներու կղզիին փոքր շրջանակին մէջ խտացուած՝ պիտի վերահաստատուին մանրակրկիտ չափութիւններու ինքնատպութեամբ:

Ինքնուրոյն միջավայրով, ափրիկեան, ասիական, ամերիկեան եւ աւստրալեան գաղթավայրերը պիտի պատկերացնեն տեղացի բնիկներուն բարքերը:

Այս տարօրինակ պատկերը ամբողջացնելու համար, երեւակայեցէք հոս ու հոն ցանեցուած բնիկ երաժիշտներու խումբեր, որոնք յաճախ թմբուկի մը առջեւ տեղաւորուած միամիտ եւ թախծագին երգեր պիտի արտասանեն իրենց ռնգային ձայներով: Նուագներու եւ երգերու անվերջ միօրինակութիւն մը որ խղճմտանքի ձայնի նման հեռանալէ վերջն իսկ պիտի արձագանգէ մարդուս ականջին մէջ: Արտակարգ զգացում որ ի վերջոյ հաճելի եւ խորհրդաւոր տպաւորութիւն մը կը թողու:

Ինչպէս կը տեսնուի գաղթավայրերու այս խառնարանին մէջ, պիտի կարենանք քանի մը վայրկեանը անգամ հողամաս ու տպաւորութիւն փոխել: Ուրեմն աշխարհի շրջանը կատարած պիտի ըլլանք, առանց երկար ճամբորդութիւններու տաղտկալի հոգերուն ենթարկուելու:

ԿՐՕՆ ԶԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (10)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Դարբինեան ընտանիքը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հայկ Սէրէնկիւլեանի իրենց փոքրիկին դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Ֆրանսայի շրջանի կեդրոնական վարչութիւնը իր եւ իր բոլոր մասնաճիւղերու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Միութեան կեդր. վարչութեան ատենապետ Պ. ՆՇԱՆ ԹԷՊՈՅԵԱՆԻ որ փետրուար 19 ուրբաթ երեկոյ, օթօմոպիլի արկած մը ունեցաւ: Կը մաղթենք արագ ապաքինում:

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi
26 — 4 Մարտ
Երեկոյները ժամը 8.30
Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:
Victor Francen, Marcelle Chantal dans La Porte du Large
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON
26 — 4 Մարտ
Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին
Fernandel dans Josette
Գիներ 5 եւ 7 ֆր. location gratuite.
Dancing-Cigale avec five Boy's ehrcoestr Jazz-Cigals, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8,30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8,30ին:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑԱՆ ՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 28 FÉVRIER
1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3358

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔ...

Եթէ սովորութիւն ունիք հետեւելու այս գաղութի ազգային կոչուած կեանքին,— գոնէ վերջին ամիսներու ընթացքին,— անպատճառ ձեր բերնէն թռած ըլլալու է այս բացագանչութիւնը:

Արդարեւ, կարելի չէ ուրիշ բառով բնորոշել կարգ մը երեւոյթներ ու իրողութիւններ, որոնք միեւնոյն աղբիւրէն կը ներշնչուին, հակառակ բոլոր ծպտումներուն :

Աղբիւրը մէկ, նպատակն ալ մէկ է : Շատ բարեմիտ՝ եթէ նկատի առնենք միայն արձակուած նշանախօսքերը, բայց հիմնովին թերխաչ կամ խարդախ, երբ կը քննէք անոնց գործադրութեան եղանակները :

Մանաւանդ որ, բուն մղիչ ազդակն ալ՝ կուսակցական կիրքն է, գիմացինը վարկաբեկելու, գրգռելու, եւ մթնոլորտ ստեղծելու տխո՛ւր քաջագործութիւնը :

Այս տեսակէտէն, մասնաւորապէս աշխուժացած են մեր կարմրուկները: Կը պոռան, կը ճչան, կը ճառեն, կը բանաձեւեն,— արծարծելու համար այնպիսի հարցեր որոնց դէմ ծրագրեալ պայքար մղած են տարիներով:

Օրինակ՝ այս գաղութին կազմակերպութիւնը :

Առաջ՝ լսել անգամ չէին ուզեր, եւ, 1926ին, երբ առաջին փորձ մը կատարուեցաւ ներքին կազմակերպութեան մը հիմերը դնելու,— Երեւանէն եկած լիազօր մըն էր որ խանգարեց, մեղսակիցներ ալ ճարելով տեղին վրայ:

Եւ այնուհետեւ միշտ իրենց հիմնական նպատակն եղաւ ձախողեցնել, առնուազն վարկաբեկել ինչ ձեռնարկ որ կրնար փորձուիլ այդ ուղղութեամբ:

Ինչո՞ւ,— եթէ այս գաղութը եւ ուրիշներ ալ կազմակերպուին, պիտի դառնան պատուանդան՝ Դաշնակցութեան եւ միւս «ազգայնական» կուսակցութեանց, դաւադրելու համար Երեւանի դէմ...

Մինչեւ այսօր ալ, այս եղանակն է որ կը հնչէ Ամերիկայի մէջ, ուր ռամկավարները, ընդոստ արթնցած իրենց քունէն, «ազգային ճակատ» կ'երազեն ... մէկդի ձգելով Դաշնակցութիւնը եւ համայնավարները:

Արդ, ժամանակները փոխուեցան,— անշուշտ Հայաստանի մէջ ալ բան փոխուեցաւ — եւ հիմա երիտասարդական ինչպէս և ազգային-ժողովրդական կազմակերպութեան ամէնէն եռանդուն ախոյեանները դարձեր են մեր բլիթականները:

Ու լսէք իրենց սրտառուչ կանչերը, այս անգամ,— Դաշնակ, հնչակ, ռամկավար չարքայիններ, յառա՛ջ դէպի գործ»: «Ամէն բան ֆրանսահայ աշխատաւոր ժողովուրդին միութեան համար : Ամէն բան ֆրանսահայ աշխատաւոր ժողովուրդին միութեամբ»:

Նշանախօսք մը՝ բառացի թարգմանուած Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան ծանօթ ազդանշանէն,–«Ամէն ինչ ժողովրդական ճակատին համար, ամէն ինչ ժողովրդական ճակատին միջոցաւ»: Եւ, «միութիւն, միութիւն, միութիւն»:

Գէ՞շ ծրագիր է : Ոչ: Միայն թէ լաւ սերտած չըլլալով դասը, բարիքէ աւելի չարիքի դուռ կը բանան:

Առաջ, երբ դուն կը շօշափէիր այս հարցը, «դաւադրութիւն» էր: Հիմա, երբ օտարն է որ գործնական օրինակը կուտայ եւ իր ականջին ալ կը փսփսայ, «դաւ»ը կը դառնայ հայրենասիրութիւն:

Այս ալ նշանակութիւն չունի:

Հոգ չէ, թող արթննան, թող բան մը սորվին եւ օտարէն սորվին:

Բայց, լա՛ւ եւ լման սորվին, փոխանակ բառ մը աջէն, նախադասութիւն մը ձախէն գող ընելու եւ արտասանելու, ճիշդ այնպէս ինչպէս կ'ըլլան, առ հասարակ, արտասութիւնները մեր «չըքեղ եւ աննախընթաց» հանդէսներուն մէջ:

Արդ, ի՞նչ են օրինակծ, անոնք, Ֆրանսայի «ժողովրդական Ճակատ»ի ծրագրէն, որ շատ մը տեսակէտներով կրնայ ներշնչման աղբիւր մը դառնալ մեր հանրային կեանքին վերանորոգման համար, ինչպէս բացատրած ենք դեռ շա՛տ առաջ:

Միայն տառը, միայն ձեւերը: Եւ տառը համար ալ, սայթաքումէ սայթաքում կը գլորին, խսկապէս արեւելեան բաղնիքի մը վերածելով թ'է իրենց ժողովները, թ'է մամուլը թ'է իրենց հետ կապուած հանրային կեանքը:

Այսպէս, մինչ Ֆրանսայի ժողովրդական Ճակատին երեք բաղկացուցիչ կուսակցութիւնները նուազագոյն ատելձանին իջեցուցած, նոյն իսկ դադրեցուցած են փոխադարձ անուանարկութիւններն ու հաւատաքննութիւնները, մեր խեղճուկրակ աքլորները կը շարունակեն աապարէզ կարդալ այս ժողովուրդի կենդանի ուժերուն, գլուխն ըլլալով Դաշնակցութիւնը:

Այո, անոնք առնէն մը ի վեր անճարակ վարպետութիւն մըն ալ կը փորձեն,— «չէֆ» եւ չարք:

Բայց, ամէնէն առաջ իրենք են որ կը ծիծաղին այդ գիւտին վրայ: Անոնք շատ լաւ գիտեն թէ Դաշնակցութիւնը ոչ կոմկուս է, եւ ոչ ալ Սթալինապետութիւն, իր չարքերը բթացնելու եւ ծունկի բերելու համար հանճարափա՛յլ առաջնորդներու, լուսաշո՛ղ արեւներու եւ բոցեղէ՛ն գրիչներու առջեւ, որոնք մէկ օրէն միւսը կը դառնան դաւաճան, լկտի, սրիկայ, պոռնիկ, եւն.: Առնուազն կատղած չուն ...

Ուրեմն, «ժողովրդական Ճակատ» հեգելով հանդերձ, «Հայկոմկուս»ը դարձեալ նոյն մարդանքներն է որ կը կատարէ,— շափուիլ Դաշնակցութեան հետ, իրար խառնելով զինուորութիւն, հրապարակութիւն եւ ուրիշ հրատապ հարցեր:

Այս դեռ ոչինչ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

«ԴՈՒՔ ԱՅՍ ԵՐԿԻՐԸ ԱՂԷՏԻ Կ'ԱՌԱՋՆՈՐԴԷՔ»...

Բայց եւ այնպէս ժողովը վստահութիւն յայտնեց 211ի դէմ 361 ձայնով

Ուրբաթ օր յուզումնալից նիստ մը ունեցաւ երեսփ. ժողովը, կէս օրէն մինչեւ կէս գիշեր, իրրեւ հետեւանք ընդդիմադիրներու մէկ նոր յարձակողականին, որուն գլուխը կը գտնուէր նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն: Իրրեւ գլխաւոր հարցապնդողը, Պ. Ֆլանտէն շատ սեւ նկարագրեց երկրին ելմտական եւ տնտեսական վիճակը եւ եզրակացուց թէ Լէօն Պլումի «փորձ»ը ձախողած է: Երկրորդ յարձակումը գործեց ազգայնական մը, Ֆէրնան Լօռան, աւելի յառաջ երթալով: Խօսեցան ուրիշներ ալ: Բոլոր յարձակումներուն պատասխանեց Պ. Լէօն Պլում, եւ ժողովը կէս գիշերին վստահութեան բանաձեւ մը քուէարկեց 211ի դէմ 361 ձայնով:

Պ. Ֆլանտէն առաջին խօսքն առնելով, չեշտակի հարցուց վարչապետին թէ ի՛նչ պիտի ընէ, պահ մը «դադար» տալէ յետոյ կառավարութեան ընկերային բարենորոգումներուն եւ նոր ծախքերու, ինչպէս յայտնեց հրապարակաւ:«Գործադրկութեան ազգ. սնտուկ, երկրագործականապահովագրութիւն, հանգստեան թոշակ՝ ծերացած աշխատաւորներու,— այս բոլորը լաւ, բայց ո՞ւր պիտի գտնէք համապատասխան գումարները: «Դադար»էն, շունչ առնելու շրջանէն վերջ կարգը պիտի գայ զուտ ընկերվարութեան: Եւ դուք զայն կը պատրաստէք այն նուրբ արուեստով որ ազատելու չատքիչ յոյս կը ձգէ ձեր կալանաւորներուն: Մենք կը կարծենք թէ դուք դէպի աղէտ կ'առաջնորդէք այս երկիրը եւ այդ աղէտին մէջ պիտի կործանի հանրապետական կարգուսարքը: Գիները արագօրէն կը բարձրանան եւ նոյնքան արագութեամբ կը սրբեն կը տանին գանգուածներու գնելու կարողութիւնը որուն ապաւինած էր կառավարութիւնը՝ բարգաւաճումը վերահաստատելու համար: Պետական գանձը ծանր դժուարութեանց մատնուած է, եւ արդէն իսկ հրահանգներ տրուած են, կարելի եղածին չափ ուշացնելու համար պետական վճարումները: Կառավարութեան համար անկարելի է փոխ դրամ գտնել Ֆրանսայի մէջ, եւ մեծ դժուարութեան կը հանդիպի, փոխառուներ գտնելու համար արտասահմանի մէջ: Անգլիական երկու մեծ դրամատուններ մերժեցին մասնակցիլ երկաթուղիներու վերջին փոխառութեան, հակառակ ոսկիի երաշխաւորութեան : Դուք երբեք չուզեցիք փոխառութիւն կնքել երկար պայմանաժամով, այլ հազիւ միջին պայմանաժամով: Հրապարակ հանուած փոխառութիւնները դառնութիւններ պատճառեցին նոյնիսկ կարճ պայմանաժամով եղած ատեն, հակառակ բարձր տոկոսին: Եթէ նուազագոյն վստահութիւն տիրէր Անգլիոյ մէջ, անգլիական դրամատուները ձեռքէ ձեռք պիտի խլէին ձեր մուրհակները: Մինչդեռ միւս բոլոր արժեզրկուած դրամները գին կը բռնեն Լոնտոնի մէջ »:

Նախկին վարչապետը յետոյ ջանաց ապացուցանել թէ անհիմն է ելմտական նախարարին լաւատեսութիւնը՝ ելմտական կացութեան բարւոքման մասին, թէ իրականին մէջ ոչ խնայողական սնտուկներու աւանդները աւելցած են, ոչ ալ տուրքերու եկամուտները, թէ շաբաթական 40 ժամուան գործադրութիւնը երկաթուղիներու մէջ՝ 1500 միլիոն Փրանքի բաց մը պիտի ձգէ, որ պիտի սպառէ նախատեսուած յաւելումը: «Եթէ ապրուստի սղութիւնը շարունակուի, անհրաժեշտ պիտի չդառնա՞յ աւելցնել գործադրկութեան նպաստները: Իսկ պետական պաշտօնեաները միշտ նկուն վիճակի մէ՞ջ պիտի մնան»: Յետոյ թուանշաններ շարելով գիտել տուաւ թէ շատ չանցած կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի ուղղակի դրամ քաշել Պանք տը Ֆրանսէն: « Եթէ նոր գումարներ քաշուին դրամատունէն, նոր հարուած մը պիտի ըլլայ ֆրանքին եւ հանրային վստահութեան համար: Առեւտրական կշիռին բացն ալ կ'ազդէ հրապարակին վրայ: Նախանիւթերուն գինը շարունակ կ'աւելնայ, ինչ որ նոր բաց մը յառաջ կը բերէ: Իսկ ցուցահանդէ՞սը (ձայն մը.— ենթադրելով որ բացուի...) կրնանք երկու միլիոն օտար այցելուներ նախատեսել, մարդ գլուխ 2000 Փրանք հաշուելով, կ'ընէ չորս միլիառ Փրանք: Ի՞նչ կ'արժէ այս. կարելի՞ է ասով գոցել առեւտրական կշիռին բացը: Օրէ օր կը պակսի ոսկեպահեստը, արդէն իջած է 57 միլիառ 355 միլիոնի: Ահա կատարուած փորձին արդիւնքը Գործադրկութիւնը երբեք չի նուազիր. ընկերային տագնապը կը շարունակուի » :

Ծափեր վերջացան աջերու «կեցցէ»ներուն եւ ձախերու բուռն բողոքներուն մէջ:

Միւս ընդդիմադիրը, Ֆէրնան Լօռան, բացատրութիւն պահանջեց «դադար»ի մասին, եւ չեշտեց թէ անհրաժեշտ է դադրեցնել ոսկիին փախուստը սահմանէն դուրս: Հիմնուելով Թայմզի տեղեկութեանց վրայ, ըսաւ թէ օրական 200 միլիոն Փրանքի ոսկի կը փախչի երկրէն: Ելմտական նախարարը գիտել տուաւ թէ ճիշդ չէ :

– Յանձնաժողով մը կազմեցէք եւ պիտի տեսնենք թէ պիտի համարձակի՞ք ատել :

Պ. Վէնսան Օրիօլ ուժգնօրէն պատասխանելով, գիտել տուաւ թէ ելմտական գաղտնիքներ դուրս կը հանէ: Ֆէրնան Լօռան պատասխանեց թէ «գաղտնիքները» օտար թերթերէն եւ մասնաւորապէս «Թայմզ»էն քաղած է, «կրնաք դատ բանալ անոր դէմ»: Յետոյ բացատրեց թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը առանձին վեհապետութիւն մը հաստատած է ժողովուրդին վրայ եւ բողոքեց անոր տրուած առանձնաշնորհեալ դիրքին դէմ: «Կառավարութիւնը ուրիշ միջոց չունի եթէ ոչ ներքին փոխառութիւն կնքել, ինչ որ կ'ենթադրէ վստահութիւն: Արդ, վստահութիւնը խախտած է: Հարկ է անմիջապէս փոխել քաղաքականութիւնը » :

«Կացութիւնը աւելի լաւ է այսօր», կ'ըսէ վարչապետը

Նախկին նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ եւս կարգ մը քննադատութիւններ ուղղեց, աւելի բարեացակամ, գիտել տալով թէ պետական վարիչները կոչուած են առաջնորդելու, ոչ թէ հետեւելու: Ապա բեմ ելաւ Պ. Լէօն Պլում, որ եղած քննադատութեանց պատասխանեց վճռականօրէն, թէեւ յոգնած երեւոյթ մը

(Կուրծքու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐԻՈՐԴ ՄԸ ՓԱՓԿԱՍՈՒՆ...

Հայուհի մը փափկասուն, Օր. Սիրվարդ Մկրեան, որ երբեմն բանաստեղծութիւններ ալ կը գրէ, չտեսնուա՛ծ բախտի մը արժանացեր է վերջերս :

Ինքն է պատմողը, իբրեւ ամէնէն վաւերական աղբիւրը, Միլանոյէն Պոլսոյ «Նոր Լոյս» թերթին ուղղուած նամակով մը (3 փետրուար).

— « Ճիշդ հիմա կը վերադառնամ Օթէլ Քոնթինանթալէ, ուր բախտաւորութիւնը ունեցայ ընդունուելու, իբր Պոլսական թերթի մը թղթակիցը, Թուրքիոյ արտաքին գործավար Րիւշտիւ Արասի կողմէ: Ուրախութիւնս եւ յուզումս մեծ են:

Միլանոյի թրքական հիւպատոսը առաջնորդեց զիս նախարարին յարկաբաժինը, ուր Րիւշտիւ Արաս ընդունեց զիս այն չնորհալի քաղաքավարութեամբ որ բարձրաստիճան Թուրքերու յատուկ է միայն :

— Ո՞ր թերթին ներկայացուցիչն էք, ըսաւ ժպտելով, ու թրքական քաղցրաբոյր սիկառ մը հրամցնելով :

— Հայ թերթի մը՝ «Նոր Լոյս»ի, էքսէլանս, ըսի, եւ մեր պզտիկ ազգին կարեւոր թերթերէն մէկն է, աւելցուցի:

— Ինչո՞ւ այդպէս կ'ըսէք, ըսաւ քաղաքավարութեամբ :

— Յուզումս մեծ է ձեզ տեսնելուս, շարունակեցի, տասնըհինգ տարի է Իտալիա կը գտնուիմ, եւ ինչ մեծ բախտաւորութիւն է ինծի համար Թուրքերէն խօսիլ մեծահամբաւ հայրենակիցի մը հետ, մանաւանդ ինչ բարձր պատիւ է թերթիս համար, որուն անմիջապէս պիտի հաղորդեմ այս ուրախալի լուրը, փաշա հազրէթլէրի, ըսի, ու անդրադառնալով անմիջապէս թէ հիմա այլեւս չեն գործածուիր այդ տիտղոսները, ոհ, կը ներէք, ըսի, կարծեմ պէտք չէ որ այսպէս կոչեմ ձեզ :

Խնդաց երկարօրէն, ու ըսաւ.

— Գրեցէք, գրեցէք ձեր թերթին թէ շատ գոհ կը վերադառնամ :

Իրօք ալ Րիւշտիւ Արաս շատ լաւ տպաւորութեան ներքեւ էր, ու յայտնապէս գոհ կ'երեւէր ձեռք բերուած արդիւնքէն (տեսակցութիւն նախարար Չիանոյի հետ):

Այսպէս, մէկ քանի վայրկեան եւս մնալէ վերջ, հրաժեշտ առի Նորին Վսեմութենէն, շնորհակալութիւններս յայտնելով ինծի ընծայուած պատիւին համար »:

Ճիշդ երեք անգամ կարդացի այս չքնա՛ղ նկարագրութիւնը, չհաւատալով աչքերուս :

Ու մատներս բնազդաբար քաղցրաբո՛յր սիկառ մը փնտռեցին, անոր ոլորտներուն մէջ խառնելու համար բզգացած տպաւորութիւններս, որոնք խսկապէս որ «զգայացունց» հանգամանք ունէին:

Դժբախտաբար ոչ ծխախոտ կար, ոչ ալ սենեակին մէջ ուրիշ մէկը որ ունենայ :

Ճարահատ, գլուխս ծեռքերուս մէջ առի եւ սկսայ մտածել.—

Թերեւս առաջին անգամ է որ գրոգբրոգ եւ բանաստե՛ղծ Հայուհի մը կը հանդիպի թուրք նախարարի մը, 15 տարուան պանդխտութենէ մը վերջ:

Կը հանդիպի, եւ ինչպէս «թագաւորին ձինը տեսած » տղեկ մը, ուրիշ բան չի զգար, եթէ ոչ,— «մեծ ուրախութիւն եւ յուզում »:

Եւ, ուրիշ խօսելիք չի գտներ, եթէ ոչ յայտարարել ի լուր աշխարհի .

— « Ի՜նչ մեծ բախտաւորութիւն է ինծի համար թուրքերէն խօսիլ մեծահամբաւ հայրենակցի մը հետ»:

Ու միտքս կ'իյնայ նախիտէ էտիպը, որ նոյնպէս Եւրոպա ու Ամերիկա բընակեցաւ տարիներով, ճառեր խօսեցաւ, գիրքեր գրեց, նոյնիսկ հալածուեցաւ, բայց մէկ օր չփնտռեց բարձրաստիճան կամ սովորական Հայու մը հետ խօսելու «մեծ ուրախութիւնն ու յուզումը »:

Եւ տակաւին չեն հաւատար, երբ կ'ըսենք թէ «ազգերնի՛ս կը յառաջդիմէ», նոյնիսկ Եւրոպա փոխադրելով Թուրքին ջնջած «փաշա հազրէթլէրի»ն, անոր քաղցրաբո՛յր սիկառներուն եւ «սայթաքում»ներուն հետ...

ՎԱՀԷ

Ախալքալաքի Հայութեան միացում կ'ուզէ

Յուսաբերի մէջ կը կարդանք (15 փետրուար).

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք, թէ Ախալքալաքի հայութիւնը դժգոհ է Խ. Միութեան նոր սահմանադրութենէն, որ այս շրջանը, ինչպէս ծանօթ է, կը կցէ Վրաստանի :

Գաւառի բնակչութիւնը մօտ 100,000, որուն 95 առհաւրիւրը Հայ է, դժգոհ եղած անիրաւութենէն, շարժում մը սկսած է եւ միջոցներու դիմած, Հայաստանի իր կցումը պահանջելու համար:

Այս շարժումին գլուխն անցած են ծանօթ եւ համոզուած բոլշեւիկներ, որովհետեւ եղած անիրաւութիւնը կը համարուի տմարդի եւ շրջանը իր բնակչութեամբն ու աշխարհագրական ու տնտեսական դիրքովը, բնական շարունակութիւնը Հայաստանի :

Ալէքսանտրէթի սահմանին հիմնական օրէնքը

Ինչպէս գրած էինք, Ազգերու Դաշնակցութեան մասնագէտներու յանձնախումբը փետրուար 25ին իր առաջին նիստը գումարեց Ժընեւի մէջ, մշակելու համար Ալէքսանտրէթի սահմանադրութիւնը: Յունուար 27ին, Ա. Դ. Խորհուրդը ճշդած էր սկզբունքները, եւ հիմա պիտի յօրինուին իրաւակարգը, հիմնական օրէնքը եւ գործադրութեան եղանակները: Յանձնախումբին նախագահ ընտրուեցաւ Պելժիացի Պ. Պուրքէն, փրօֆէսէօր Ժընեւի համալսարանին մէջ: Ֆրանսայի կողմէ կը մասնակցին Պ. Ռօպէռ տը Քէ, որ քաջածանօթ է Արեւելքի գործերուն, Պ. Իւպէռ՝ իրաւագէտ խորհրդական արտաքին գործերու նախարարութեան, Պ. Տիւրիէօ՝ Սուրիոյ մարզպանին պատուիրակը Ալէքսանտրէթի մէջ, որուն անունը շատ կը յեղյեղեն Թուրք թերթերը (գրելով՝ Տորիօ): Յանձնախումբին միւս անդամներն են մէկ Անգլիացի, մէկ Հոլանտացի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը՝ Նուման Մէնէմէճիօղլու: Տեղեկաբերն է Շուէտի մնայուն պատուիրակը, Պ. Վէսթման :

Թրքական պատուիրակութիւնը յանձնախումբի սեղանին վրայ դրաւ գրաւոր նախագիծ մը՝ Սանճաքին իրաւակարգի եւ հիմնական օրէնքի մասին:

Իտալիա եւ Գերմանիա Եթովպիոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իտալօ-գերման տնտեսական գործակցութիւնը հետզհետէ կը հիմնաւորուի Եթովպիոյ մէջ: Այս գործակցութիւնը հաստատուած է 1936 դեկտեմբեր 12ին: Գերմանիա այժմ կը մասնակցի չորս իտալական ընկերութեանց, շահագործելու համար Եթովպիան: Բաւական թիւով գերմանացի մասնագէտներ պիտի ղրկուին Եթովպիա: Զօրաւոր ընկերութիւն մը պիտի շահագործէ ածուխի, երկաթի, պղինձի եւ թանկագին մետաղներու հանքերը, արեւմտեան նահանգներու եւ Հարրարի մէջ:

Գերմանացիները առ այժմ այնքան ալ շահաւոր չեն գտներ այս գործակցութիւնը. բայց լաւատես են ապագայի մասին: Կը յուսան թէ ժամանակի ընթացքին, շնորհիւ Իտալիոյ հետ կնքուած համաձայնութեան, պիտի կրնան կարեւոր ազդեցութիւն մը ապահովել արեւելեան Միջերկրականի մէջ եւ Կարմիր ծովու ափերուն վրայ :

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

Ժողովուրդը եւ գրականութիւնը, ի՛նչպէս մօտեցնել իրարու, ինչպէս ճանչցնել մէկը միւսին եւ սիրելի դարձնել իրարու:

Մտածելու խնդիր է: Բարդ, հին՝ բայց միշտ նոր ու այժմէական:

Ժողովուրդը, յաճախ առիթը կ'ունենանք հաստատելու, հեռու է մեր գրականութենէն, չըսենք օտար, բայց իբրեւ զանգուած՝ անտարբեր է անոր հանդէպ:

Մամուլի մէջ, հաւաքոյթներու եւ դասախօսութեանց ընթացքին, անհատական խօսակցութիւններու պահուն, ինչպէս նաեւ գրական գործերու հրատարակութեանց, անոնց սահմանուած ճակատագրին առջեւ, յաճախ առիթը կը տրուի մեզ հաստատելու ժողովուրդի տրամադրութիւնը: Տրամադրութիւն՝ որ ոչ միայն «թշնամական» չէ այլ եւ «բարեկամական» է: Այսինքն՝ սիրալիր է անոր հանդէպ, քաղաքավար ու փափկանկատ երբեմն: Բայց այսքան միայն:

Ժողովուրդի այն մասը, որ գաղափարապաշտ է ատրճան մը եւ գուրգուրալից՝ ազգային արժէքներու հանդէպ, ան իսկ սերտ կապ չունի յատկապէս հայ զուտ գրականութեան հետ: Բարեկամ է, ըսինք, բայց իր բարեկամութիւնը գործօն չէ: Համաձայն է անշուշտ գրական մշակումին. կը գնահատէ մշակներն ու մշակոյթը, բայց իր գնահատանքը շօշափելի չի դառնար: Այսինքն՝ չի կարդար, չի լսեր եւ, հետեւաբար, չի գնահատեր: Ըսել կ'ուզենք իրեն համար անզգալի, անհրաժեշտ պահանջ մը չէ գրական կամ արուեստի գործը, եւ հետեւաբար, դիւրաւ զանց կ'առնէ զայն:

Ընթացիկ բացատրութեամբ մը խօսելով՝ «մենք չենք հասկնար», կ'ըսեն շատեր. լեզուն «գրաբար» կը գտնեն, ոճը «բարձր», բովանդակութիւնը «անհետաքրքրական» ...

Ու այսպէս, գրականութեան ու արուեստի շրջանակը կը սեղմուի ու կը նեղնայ:

Ժողովուրդը «չի հասկնար», եւ հետեւաբար կը դառնայ «համակիր» միայն, այսինքն անտարբեր եւ անգործօն:

Ու գրողը ինքը կը դառնայ եւ ստեղծագործողը գրականութեան, ե՛ւ կարդացողը, եւ գնողն ու ծախողը ...

Հնարաւո՞ր է այս պայմաններու մէջ ծաղկումը գրականութեան եւ ծաւալումը անոր: Կարելի՞ է յոյս ունենալ հայ մշակոյթի զարգացման ու անոր մակարդակին բարձրացման:

Անկարելի է յառաջդիմական որ եւ է քայլ առանց համակրական, քաջալերական ջերմ մթնոլորտի եւ մանաւանդ գործնական աշխատակցութեան:

Մինչեւ որ գիրը չդառնայ ժողովուրդին աչքին լոյսը, մինչեւ որ թերթը, գիրքը, դասախօսութիւնը, նկարը, երաժշտութիւնը չդառնան բազմութիւններու կարօտի, հոգեկան ծարաւի առարկան եւ անհրաժեշտ, փնտռուած պահանջը, պատրանք է անոնց մշակման ու զարգացման մասին մտածելը:

Ժողովուրդի մը հոգին, ցեղի մը խորագոյն արժէքը կ'արտայայտուին բեկոր առ բեկոր իր բանաստեղծութեան, վէպին, երգին ու նկարին մէջ ու միեւնոյն ատեն կը մշակուին անոնցմով: Առանց անոնց հետ հաղորդակցութեան, սերունդները կը դառնան բունէն կտրուած ու հովերուն նետուած ճիւղ: Առանց անոնց աւիշին, հասուածներն իսկ արագ ընթացքով կը խրին զգացական ու հոգեկան զօսացումի մէջ, անընդունակ՝ զգալու ու մտածելու եւ, մանաւանդ, անընդունակ՝ ներշնչելու իրենց յաջորդները, ոգեւորելու իրենց հողածութեան տակ գտնուող սերունդը:

Անշուշտ, կարելի չէ բոլորովին անտեսել իրենց գանգատները՝ լեզուի, ոճի ու արուեստի մասին. կը պահանջեն որ «պարզ» ըլլան անոնք. «ժողովրդական», հայ տիպերով ու կեանքով: Բայց, մի՞թէ ասոնք են պատճառը իրենց անտարբեր կեցուածքին գրականութեան հանդէպ: Չէ՞ որ կեանքի ամէնէն բարդ երեւոյթներու առջեւ գանգատողները կ'ունենան միջոցը լեզու գտնելու. կը լուծեն կնճիռները եւ կը հարթեն խոչընդոտները:

Գրողները թող մտածեն եւ թող ընեն կարելին՝ զանգուածին հասնելու. բայց զանգուածն ալ, այն՝ որ հոգեկան ու մտաւոր խռովք ունի, թող իր կարելին ընէ ըմբռնելու իրեն տրուածը. մտածելու ջանք ընէ, սորվելու ջանք եւ հասնելու, թափանցելու աշխատանք:

Վերելքի, հասնելու, լուծելու հաճոյքը պէտք է ունենալ եւ զգալ, խուսափելով դիւրին վայելքէն, որ դիւրութեամբ ալ դատապարտուած է կորուստի:

Մնաց որ, այս գանգատները երկրորդական են եւ յաճախ պատրուակ՝ մեր անհետաքրքրութիւնը ծածկելու. մեր անտարբերութիւնը արդարացնելու: Որովհետեւ, եթէ «դժուար» են Զրագեան մը եւ Օշական մը, Մեծարենց մը կամ Վարուժան մը, «դիւրին» են Զօհրապն ու Զարդարեանը, Համաստեղն ու Զաբեանը, որոնք քիչ տարբերութեամբ, նոյն ճակատագիրը կ'ապրին, եւ որոնց գործերը կը մնան դէզերով եւ կը խօսին նեղ շրջանակներու միայն:

Տագնապը, մերը, ոչ թէ լեզուէն, ոճէն կամ մշակուած նիւթէն կուգայ, այլ մեր հոգեկան ու մտաւոր պահանջներու չքաւորութենէն:

Ի՞նչ պիտի ըլլար պատկերը հայ կեանքին, եթէ մարզական կեանքին հանդէպ եղած այնքան բարեբար հետաքրքրութիւնը նոյն ուժգնութեամբ ըլլար նաեւ մեր մտքի ու մշակոյթի արժէքներու հանդէպ: Եթէ շարժանկարի հանդէպ եղած հետաքրքրութեան քառորդը ցոյց տրուէր մեր գրականութեան ու արուեստին հանդէպ:

Կը բացատրենք անշուշտ երեւոյթը. կուտանք արդարացման տուրքը՝ ժամանակին, մեր պայմաններուն եւ ժողովուրդի այլ մտահոգութիւններուն. բայց չ'ենք կրնար չմտանոնչել այն ցաւիթափը, ուր ուր վրայ կեցած ենք: Գրականութիւնը կ'ապրի, կ'աճի եւ, հետեւաբար, կ'ապրեցնէ եւ կ'աճեցնէ, ընդհանուր, համակիր, տաք մթնոլորտի մէջ: Պանդխտութեան մէջ՝ ան, լայն առումով հայ մշակոյթը, կը մնայ մեր հայրենի հայրութիւնը, անով պէտք է ոգեւորուինք, անոր համար պիտի զոհենք եւ անով պիտի համակւինք ու կշտանանք: Մեր աչքին լոյսը, մեր հոգիին սնունդը ան պիտի դառնայ, հայ գիրը, եթէ կ'ուզենք, որ պահենք մեր ցեղային առողջութիւնը եւ նաեւ տեսնենք վաղուան փառքը: Վարդապետ մը, Մեսրոպ, զոր «սուրբ» կոչեց մեր ժողովուրդը. չարունակ պէտք է մեզ հետ ըլլայ, մեր սրահներուն մէջ, մեր դուներէն ներս, մեր սեղաններուն շուրջ:

Ու չմոռնանք, որ ամէն գիրք Մեսրոպէն յուշ մըն է, ամէն գրող՝ աշակերտ մը անոր եւ ամէն ընթերցող եւ ունկնդիր՝ սան մը անոր. եւ բոլորս՝ հայ ցեղին զարմն ու զաւակը:

Ինչպէս հայ գրականութիւնը ձայն մը, երգ մը այդ նոյն ցեղէն:

Խո՞ւլ պիտի մնանք, թէ ունկնդիր այդ ձայնին:

Այս պատասխանէն կախում ունի մեր ճակատագիրը մեր այս հայրենազուրկ օրերուն:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՊԷԹՀՕՎԷՆ

ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

1814 տարին կը կազմէ Պէթհովէնի փառքին գագաթնակէտը:

Վիէննայի վեհաժողովին՝ ան հըպարտութեամբ կ'ընդունի բոլոր Եւրոպացի իշխաններուն կողմէ իրեն մատուցուած յարգանքները: Գործօն դեր մը կը կատարէ տրուած հանդէսներուն մէջ:

Պաշտօնական երաժիշտն է:

Անկախութեան պատերազմը հրահրած էր զինքը:

1813ին համերգութիւն մը կը յօրինէ Ուէլլինկթընի Ցաղթութեան վրայ, ու 1814ին սկիզբը՝ ռազմական խմբերգ մը՝ Գերմանիոյ վերածնունդը:

28 նոյ. 1814ին թագաւորներէ բաղկացած հասարակութեան մը առջեւ կը ղեկավարէ հայրենասիրական սանդի մը՝ Փառաւոր պահը, եւ 1815ին՝ Փարիզի գրաւումին առթիւ՝ կը յօրինէ խմբերգ մը՝ Ամէն բան լմնցած է:

Սոյն պատարագավայել գործերը աւելի նպաստեցին իր համբաւին քան բոլոր իր միւս հեղինակութիւնները:

Ֆրանսացի Լըթրոնիի մէկ գծագրութեան հետեւողութեամբ Հէօֆէլի փորագրած պատկերը եւ 1812ին դէմքին վրայէն Ֆրանց Քլայնի կաղապարած վայրագ դիմակը կենդանի պատկերը կուտան այդ ժամանակուան Պէթհովէնին:

«Կամքը, կ'ըսէ Ռոլան, նափոլէոնեան կամք մըն է տիրապետող գիծը սեղմուած կզակներով, բարկացայտ ու թախծոտ խորշոմներով այդ առիւծի երեսին:

Անոնց մէջ կը ճանչցուի այն մարդը, որ կ'ըսէր Նափոլէոնի մասին՝ Ենայի ճակատամարտէն ետք. «Ի՜նչ դժբախտութիւն, որ այնքան ռազմագէտ չեմ որքան երաժիշտ եմ: Պարտութեան պիտի մատնէի զայն»:

Բայց այս աշխարհիս վրայ չէր իր թագաւորութիւնը:

«Ոգին մէջ է կայսրութիւնս», կը գրէ Ֆրանց ֆոն Բրունշվիքի:

Այս փառքի ժամուն կը յաջորդէ մտահոգութիւններու եւ թշուառութիւններու ամենատխուր շրջանը:

Նաեւ նիւթական թշուառութիւնը:

Կեանքին վերջին տարիներուն ընթացքին Պէթհովէն չարունակ տառապեցաւ դրամական անձկութենէ:

Շատոնց փորձած էր կայուն դիրք մը չինել: 1808ին նոյն իսկ լրջօրէն խորհած էր հեռանալ Վիէննայէն — «աշխարհիկ ու միջակ միտքով այդ արուեստակեալ քաղաքէն», զոր Վակնէր իր արհամարհանքով խարանած է այնքան խստօրէն — երթալ հաստատուելու համար Վէսթֆալիոյ թագաւոր Ժէրոմ Պոնափարթի արքունիքը:

Բայց Վիէննա կը վխտար երաժշտական աղբիւրներով, եւ արդար է ըսել թէ հոն միշտ գտնուեցան Պէթհովէնի մեծութիւնն զգացող ու զայն կորսնցնելու ամօթը իրենց հայրենիքին խնայելու նկրտող ազնիւ երաժշտասէրներ:

1809ին Վիէննայի երեք ամենահարուստ ազնուականները՝ Պէթհովէնի աշակերտ Ռուտոլֆ արքիտուքսը, Լօպքովից ու Քինսքի իշխանները՝ բաժանած էին 4000 ֆիօրինի տարեթոշակ մը տալ իրեն՝ պայմանով որ Աւստրիա մնայ:

Սոյն թոշակը իրեն ճշդութեամբ պիտի չտրուէր դժբախտաբար:

Քինսքի իշխանը կը մեռնի 1812ին, ու Պէթհովէն ստիպուած է ժառանգորդներուն դէմ բանալու դատ մը, զոր կը շահի 1814ին, բայց որուն տեւողութեան ընթացքին բան մը չի գանձեր Քինսքիի անձնական օժանդակութիւնը ներկայացող 1800 ֆիօրինէն:

Վճարումներուն մէջ միշտ անկանոն, Լօպքովից իշխանը կը մեռնի 1816ին, ու թոշակին 700 ֆիօրինի այս բաժինը այլեւս կորսուած է Պէթհովէնի համար, որ կը գրէ 1818ին.— «Մուրացկանի աստիճանին հասած եմ գրեթէ, ու հարկադրուած եմ անհրաժեշտէն չզրկուածի երեւոյթն առնելու»:

Նոյնպէս կ'ըսէ. «Գործ 106 Սոնաթը յօրինուեցաւ ստիպողական պայմաններու տակ: Դժնդակ բան է հաց ճարելու համար աշխատիլ»:

Գերմանացի անուանի նուագաստեղծ — ջութակահար Շփօհր կը պատմէ թէ ան յաճախ չէր կրնար դուրս ելլել՝ կօշիկները ծակ ըլլալով:

Խոշոր պարտքեր ունէր իր հրատարակիչներուն, հեղինակութիւններն ալ ոչ մէկ շահ կը բերէին իրեն:

Հանդիսանակութեան գրուած իր հանդիսաւոր մեծ պատարագը կը գտնէ միայն եօթը բաժանորդ, որոնց մէջ ոչ իսկ մէկ երաժիշտ:

Հազիւ 30 կամ 40 դուկատ կը ստանար իր զմայլելի Սոնաթներուն փոխարէն, որոնց իւրաքանչիւրը երեք ամսուան աշխատանք կը պահանջէր իրմէ:

Կալիցին իշխանը իրեն կ'ապսպրէ ԺԲ. ԺԳ. ԺԵ. քառեակները .. «Թերեւս իր ամէնախորազգած հեղինակութիւնները, որոնք արիւնով գըրուած ըլլալ կը թուին» .. եւ չի վճարեր անոնց փոխարժէքը:

Ցետոյ Պէթհովէն բարոյական մեծ թշուառութեան մէջ կը գտնուէր:

Կորսնցուցած էր իր վաղեմի բարեկամները: Նուաղ խանդաղատանք մը կը տածէր իր նոր բարեկամներուն հանդէպ:

Աւիթով մը կը գրէ, 1816ին.— «Ոչ մէկ բարեկամ ունիմ, ու մինակ եմ աշխարհիս երեսին»:

Հասարակութիւնը կը սկսի զատուիլ իրմէ: Վիէննա նկարագրով փոխուած էր 1814ի Վեհաժողովէն ետք:

Քաղաքականութիւնը կը զբաղեցնէր ընկերութեան միտքը: Երաժշտութիւնը իտալականութենէն նուաճուած էր վերստին, նորոյթն ալ՝ ամբողջովին ռոսինիական՝ Պէթհովէնը իմաստակ կը յորջորջէր:

Սոսկալի սաստկացած էր այս վերջինի խլութիւնը: Իր նմաններուն հետ միայն գրաւոր յարաբերութիւններ կ'ունենայ 1815ի աշունէն ի վեր: Պերլինի արքայական մատենադարանը պահած են իր խօսակցութեան տետրերը, որոնց ամենահինը 1816էն է, եւ որոնք տասնըմէկ հազարէ աւելի ձեռագիր էջեր կը կազմեն:

Սրտակեղեք է Շինտլէրի ներկայացումին հրապարակային փորձին պատմութիւնը:

«Պէթհովէն ուզեց ղեկավարել հրապարակային փորձը, կ'ըսէ Շինտլէր: Առաջին արարին զուգերգէն իսկ ակներեւ էր թէ ան բան մը չէր իմանար բեմին վրայ անցածէն:

Մեծապէս կը յամրացնէր ամանակը: Եւ՝ մինչ իր ցպիկին կը հետեւէր նուագախումբը՝ երգիչները ամանակը կ'արագցնէին իրենց կարգին:

Ընդհանուր շփոթութիւն մը յառաջ եկաւ:

Սովորական նուագապետը՝ Ումլաուֆ՝ պահ մը դադար առաջարկեց՝ առանց պատճառն ըսելու: Եւ՝ երգիչներուն հետ փոխանակուած քանի մը խօսքերէն ետք՝ ամէնքը վերսկսան:

Նոյն անկարգութիւնը կրկնուեցաւ:

Հարկ եղաւ երկրորդ դադար մը:

Ակներեւ էր Պէթհովէնի ղեկավարութեան տակ չարունակելու անկարելիութիւնը: Բայց ատիկա ի՞նչպէս հասկցնել իրեն: Ոչ ոք սիրտ ունէր ըսելու. «Քաշուէ, հէք դժբախտ, չես կրնար ղեկավարել»:

Պէթհովէն՝ մտայոյզ՝ աջ ու ձախ կը դառնար, կը ձգնէր կարդալ զանազան դէմքերու արտայայտութեան մէջ, ու հասկնալ թէ ուրկէ կուգար արգելքը:

Ամէն կողմէ լռութիւն: Յանկարծ զիս կանչեց հրամայող ձեւով մը: Երբ քովը հասայ՝ տետրակը ներկայացնելով նշան ըրաւ որ գրեմ:

Այս խօսքերը գրեցի. «Կը պաղատիմ որ չշարունակէք: Տունը պիտի հասկցնեմ թէ ինչու»:

Գետնայարկը ցատկեց մէկ ոստումով՝ «Շուտ երթանք» պոռալով ինծի: Մինչեւ տունը վազեց, ներս մտաւ ու ինքզինքը բազմոցին վրայ նետեց յուլաբար՝ ձեռքերովը դէմքը ծածկելով: Այդպէս մնաց մինչեւ ընթրիքին ժամը: Սեղանը անկարելի եղաւ բառ մը կորզել բերնէն: Ամենախոր ու ծաւալուն ուժասպառութեան եւ տուայտանքի արտայայտութիւնը կը պահէր:

Մեկնիլ ուզեցի ընթրիքէն ետք, բայց վար դրաւ զիս՝ մինակ չմնալու փափաք յայտնելով:

Մեր բաժանումի պահուն խնդրեց որ իրեն ընկերիմ մինչեւ իր ականջի հռչակաւոր մասնագէտ բժիշկին տունը ...

Պէթհովէնի հետ ունեցած յարաբերութիւններուս բոլոր տեւողութեան ընթացքին՝ չեմ գտներ մէկ օր որ բաղդատելի ըլլայ Նոյեմբերեան այդ չարաղէտ օրուան հետ...

Սրտէն զարնուած էր, ու՝ մինչեւ իր կեանքին վերջը՝ ապրեցաւ սոյն սահուոր տեսարանին տպաւորութեան տակ»:

Աւելի երկու տարի ետք՝ 7 մայիս 1824ին՝ խմբերգաւոր համերգութիւնը ղեկավարած, կամ՝ ըստ յայտագրին, նուագահանդէսին ղեկավարութեան մասնակցած միջոցին՝ ան բան մը չէր իմանար զինքը ծափողջունող ամբողջ սրահին գոչիւնէն:

Միայն այն ատեն կռահեց զայն՝ երբ երգչուհիներէն մէկը՝ ձեռքէն բռնելով՝ հասարակութեան կողմը դարձուց զինքը, որով յանկարծ տեսաւ ոտքի կեցած, իրենց գլխարկները երերցնող ու ձեռքերը թափահարող ունկնդիրները:

Անգլիացի ուղեւոր մը՝ Րըսէլ որ Պէթհովէնը դաշնակին առջեւ տեսաւ 1825ին՝ կ'ըսէ թէ ստեղները չէին հնչեր անոր մեղմօրէն նուագել ուզած պահուն, եւ գրաւիչ էր այս լռութեան մէջ անոր երեսին ու զալարուած մատներուն վրայ զինքը ոգեւորող յուզումին հետեւիլը:

Ինքնամփոփուած, մարդերուն մնացորդէն զատուած՝ ան մխիթարութիւն կը գտնէր միայն բնութեան մէջ:

— «Երկրիս վրայ՝ կը գրէ Պէթհովէն՝ ոչ ոք կրնայ գիւղը սիրել ինծի չափ... մարդէ մը աւելի կը սիրեմ ծառ մը ... Ամենազօր Տէր, երջանիկ եմ անտառներուն մէջ, ուր ամէն ծառ քեզմով կը խօսի: Աստուած իմ, ի՜նչ փառաւորութիւն: Անդորրութիւն՝ քեզ պաշտելու համար»:

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԳԱԶԵԼ

Ամէն վայրկեան սիրով տրտում ասում եմ ես՝ մնաս բարով,
Բորբ արեւին իմ բոց սրտում ասում եմ ես՝ մնաս բարով:

Մնաս բարով — ասում եմ ես բոլոր մարդկանց չար ու բարի,
Տանջուող ու որբ Ադամորդուն ասում եմ ես՝ մնա՛ս բարով:

Մնաք բարով — ասում եմ ես ընկերներիս մօտ ու հեռու
Ոսոխներիս չար ու արթուն ասում եմ ես՝ մնա՛ք բարով:

Երկնի մովին, կանաչ ծովին, անտառներին խոր ու մթին,
Գարնան ամպին լոյս — ոլորտում ասում եմ ես՝ մնա՛ք բարով:

Մարգարտաշար իմ յուշերին, իմ գիշերին, իմ փշերին,
Արտոտներին ոսկի տրտում ասում եմ ես՝ մնա՛ք բարով:

Ծաղիկներին դեռ չբացուած, հոգիներին դեռ չկիզուած,
Մանուկներին վառ — խլրտուն ասում եմ ես՝ մնա՛ք բարով:

Գնում եմ ես մի մութ աշխարհ, հեռու երկիր, էլ չեմ դառնայ,
Բարի յիշէք ինձ ձեր սրտում, մնա՛ք բարով, մնա՛ք բարով:

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՀԱՄՐ ԱՍՊԵՏԸ

Զիլիա դուքս, ազնուազարմ տիկին մը, մատղաշ տարիքին մէջ այրիացած, գրեթէ կանոնաւոր պաշարումի մը ենթարկուած կը տեսնէ ինքզինքը Մաճառ ասպետի մը կողմէ, որուն անունն է Փէթէր Ակարտի: Կինը կը բնակի Մոնդալիէրիի իր սեփական մէկ դղեակին մէջ: Չի կրնար պատուհանէն վար նայիլ, ուր մնաց որ ոտքը դուռնէն դուրս կը հանէ, առանց հանդիպելու անոր բոցատոչոր սիրավառ նայուածքին: Բայց այս մոլեկան հետապնդումը ի զուր կը բախի Զիլիայի ջերմեռանդն առաքինութեան ամրոցին դէմ, թէեւ իր մտերիմ երկու բարեկամուհիները՝ Ճանէթթա եւ Մօնա Մէա՝ արդէն իսկ յարաբերութեան մէջ են սիրահարին հետ: Ակարտիի հաւատարիմ պաշտօնեան՝ Փէփօ, այս երկու կիներուն խորհուրդով, դոհապաճառ կը ձեւանայ եւ հնարքով մը տուն կը մտնէ, եւ կը յաջողի գեղանի կնոջ ծախել փառայեղ կարկեհան մը, նախ առաջարկուած իբր նուէր, բայց խստիւ, նոյն իսկ զայրոյթով մերժըւած Զիլիայի կողմէ: Ամէն պարագայի մէջ, սակայն, ճարտար միջնորդը առչափ կը յաջողցնէ որ Ակարտի, ի ներկայութեան իր բարեկամուհիներուն եւ գէթ մէկ վայրկեան միայն, ընդունուի, անձամբ համոզուելու համար իր ծայրագոյն ճիգերուն անհնարութեան մասին:

(Սրահ մը Զիլիայի դղեակին մէջ: Բոլոր մոմերը կը վառին, նոյն իսկ ջահերը, ինչ որ տօնական դրոշմ մը կուտայ այդ տեղին: — Ասպետ Փէթէր եւ իր բարեկամը Փէփօ, սպասաւոր Փիէթրոյի առաջնորդութեամբ, ներս կը մտնեն):

ՓԻԷԹՐՕ

Կը հաճի՞ք, Տիար Ասպետ, հոս սպասել, մինչեւ տիրուհիիս մէջտեղ ելլելը:

ՓԷԹԷՐ

Պիտի սպասեմ

(Փիէթրօ կը մեկնի, Զիլիայի դուռը զարնելէ վերջ)

Այո, սիրով կը սպասեմ, համբերութեամբ կը սպասեմ, ինչպէս թռչնորսը իր աւարին, զոր երկինք կը ղրկէ իրեն: — Այսօր եւ ամէն օր — յաւիտեան կը սպասեմ ես:

ՓԷՓՕ

Մի նեղուիր, մերձ է կատարած:

ՓԷԹԷՐ

Մանկութեան իմ մտերիմ, ընկերդ իմ վաղեմի:

(Կ'ողջագուրէ զայն)

Ա՛խ, ի՛նչ բախտ որ անոր նայուածքը պիտի շնորհուի ինծի: Չեմ կրնար ըմբռնել այս երջանկութիւնը:

(Ականջ կախելով, յետոյ նորէն վըհատած)

Չի գար: Կը տեսնես: Անօգուտ կը թռչի գեղեցիկ ժամանակը ...:

ՓԷՓՕ

Արդարացի կ'ըլլէ, ա՛լ աւելի ապահով քեզ թակարդելու համար:

ՓԷԹԷՐ

Ի՞նչ մեծ մեծ կը խօսիս:

ՓԷՓՕ

Բարեկա՛մ, դուն չես գիտեր, այս կինը կը վերաբերի այն պատուախնդիր կիներուն, որոնք, իրենց պարկեշտութեան, պատկառանքին, անուանին վրայ հպարտացած, երբեք չեն շեղիր պարտականութեան շաւիղէն — բայց հաճելի ըլլալու, աչք մտնելու համար ալ սաստիկ նախանձախնդիր են:

ՓԷԹԷՐ

Կը կասկածիմ անոր մասին:

ՓԷՓՕ

Բնաւ երբեք: Բայց պէտք է գիտնաս դուն ասիկա — (քիչ մը երկդիմի), պատուական զինուոր: Խորամանկ են ամէն կողմ այս աղուոր կիները, որքան ալ խենթի պէս դուն սիրես — կրնայ գործը դէշ վախճան ունենալ — ո՛վ դուն անհամբեր նուաճող: Այս տեսակ կիները ձեզի պէսները մատի վրայ կը փաթթեն:

ՓԷԹԷՐ

Մի՞թէ ես տղա՞յ եմ:

ՓԷՓՕ (խնդալով)

Այո՛:

ՓԷԹԷՐ

Հզօր ձեռքով ես արդէն գրաւած եմ բազմաթիւ մարտկոցներ: Վա՛յ յաղթուած քաղաքին: Նուաճումի բոցը մարելուն պէս՝ նշան կուտայի աւարառութեան: Ցետոյ կը գրաւէի սիրտը շատ մը աղջիկներու, կիներու: Բայց հոս հիմա աւելորդ է ժամավաճառ ըլլալ այնպիսի բաներու համար: Այս մաքուր կրակը ուրիշ տեսակ է: Առաջին անգամ ըլլալով կաթողին է ինծի համար կինը: Առաջին անգամ ըլլալով կ'այրիմ, անով կը տոչորիմ: Ճակատամարտի դաշտերը հիմա հոս բուրաստան մը դարձած են: Ծաղիկի կոկոններ կը պճնազարդեն ցամաք գետինը — պսա՛կ մը, փո՛ւնջ մը սիրոյ:

ՓԷՓՕ

Բայց ուշադրութիւն ըրէ, զգոյշ: Ծիծղ ատենն է որ խորհիս թէ կինը աղուէս է, եւ Զիլիա կին է: Ես յարմար ատենին զգացի ասիկա անոր վըրայ: Տեսիր զինքը ինչպէս ես տեսայ — ի՛նչպէս վեր կը նետէ իրանը, ի՛նչպէս կը փրփրի խօսած ատենը, վայրկեան մը կուգայ որ կը պաղիս իրմէ: Իրաւ է թէ դիւրին կտոր չէ զայն գրաւելը:

ՓԷԹԷՐ

Կը տեսնէ թէ որքան կը տառապիմ եւ կ'ողորմի ինծի:

ՓԷՓՕ

Այո՛, եթէ ան դեռ կանանչ պտուղ աղջիկ մը ըլլար: Բայց ան արդէն ծաղկած ուռճացած կին է: Աւելի քան կին, որովհետեւ այրի ալ է: Ան փորձառու է սիրոյ պարին մէջ եւ շատ լաւ գիտէ բոլոր եղանակները: Արդէն հատ մը ղրկած է գերեզման: Ո՞վ գիտէ ինչ պայմաններ պիտի դնէ, երկրորդի մը պատճառաւ արցունք չթափելու համար:

ՓԷԹԷՐ

Չի կրնար ան պահանջել բան մը զոր չտանայ: Բայց կը թուի թէ ահա կը մօտենայ — գնա՛ դուն շուտ:

ՓԷՓՕ

Ի սրտէ կը մաղթեմ բարւոք տեսակցութիւն մը: Ու եթէ մինչեւ առաւօտ ալ տեւէ, վարը պիտի սպասեմ, մինչեւ որ տէրս կանչէ ինծի: (Փէփօ կը հեռանայ: Փիէթրօ կը բանայ Զիլիայի ննջասենեակին դուռը: Զիլիա ներս կը մտնէ, իր ետեւէն երկու բարեկամուհիները: Զիլիա ճոխապաճոյճ պճնուեամբ ճառագայթուն):

ՓԷԹԷՐ

Տիրուհի՛:

ԶԻԼԻԱ

Բարեւ ասպետ: Սպասցուցի քեզ:

(1)

(Շար.)

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՇՆԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ

Մերկացան ծառերը, անտառը մերկացաւ,
Պաղեցին լեռները եւ օդը ծանրացաւ …
Ու շաղը փոխւում է լուսափայլ եղեամի,
Ձմեռն է սարերում, գալու է նա հիմի:
— Մերկացող այգինե՛ր, լիքն էիք մրգերով,
Դուք, դաշտեր դատարկուած, ո՞ւր է ձեր բերքը ծով:
Ձեր անուշ բուրմունքը ո՞րտեղից ծծեմ ես:
— Մառանները մտիր, մեր խինդը կը տան քեզ,
Այնտեղ է ոսկեգոյն կախանը խաղողի,—
Մեղրածո՛ր, կենսաբեր բերկրանքը մայր հողի:
Դու մտիր գիւղ ու շէն, որ լիքն են վառ գինով
Եւ հարուստ, անհատնում ծիրանի ցորենով:
Այնտեղ է մեր շունչը, բոյրը մեր դիւթական,—
Սրտերում վառում է կրակներ խնդութեան …

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ազատ Հայաստան

—·—

Մեր սերունդը էն սերունդն է, որ դեռ երէկ ազատ Հայաստան էր երազում:

Ազատ Հայաստան էին երազում Ռուսահայը, Տաճկահայը, Պարսկահայը եւ բոլոր հեռաւոր գաղութները:

Ազատ Հայաստան էին երազում հայ ժողովրդի բոլոր խաւերը առանց սեռի եւ հասակի խտրութեան:

Ի՞նչ ասես որ չէր տալ դրեթէ ամէն մի Հայ, միայն թէ աչքով տեսնէր Ազատ Հայաստանը:

Ու յանկարծ …

Արդէն իրականութիւն է երէկուան մեծ երազը,— ազատ է Հայաստանը, ամբողջ աշխարհքի կողմից ճանաչուած ինքնուրոյն հանրապետութիւն է նա, իր եռագոյն դրօշակով կանգնած է միւս պետութիւնների շարքում:

Բայց հին առասպելներում թաղնուած մի ճշմարտութիւն կայ, մի օրէնք, թէ ամէն մի աստուածային նորածին ունի իրեն թշնամի ուժերը,— վիշապները, որոնք հետեւում են, որ կարողանան նրան կլանել, քանի դեռ մանուկ է, քանի դեռ չի հասունացել ու ամրացել:

Մայր - Հայաստանի նորածին ազատութիւնն էլ ունի իրեն վիշապները:

Էդ վիշապներից մէկի անունն է կաշիք, որ իր չոր ճանկերը մեկնել է մեր աստուածային նորածնի՝ մեր նոր Ազատութեան կոկորդին, եւ Մայր - Հայաստանը մի ձեռքով բարձր բռնած իր նուիրական դրօշակը՝ միւս ձեռը մեկնում է իր զաւակներին, ամէն տեղի Հայերին,— փոխառութեան …

Նա փոխառութիւն է ուզում, որ ուժ առնի՝ կարիք վիշապից փրկելու եւ պաշտպանելու մեր նորածին ազատութիւնը:

Մի՞թէ մի Հայ կարող է անմասն մնալ էս փոխառութեանը:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

2 օգոստ. 1920

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ ՀԱՅԸ

Նկարիչի մը աշխատանոցին մէջ հաւաքուած էին խումբ մը հայ արուեստագէտներ,— քանդակագործ, երգիչ, երաժիշտ, դերասան: Տաք տաք կը վիճէին արուեստագիտական հարցերուն մասին: Խօսակցութիւնը, յանկարծ, անկիւնադարձ մը ունեցաւ եւ կանգ առաւ հայազգի ջոջ արուեստասէրի մը վրայ որ կը կոչուի Մանուկ Գաբրիէլեան:

Նկարիչներէն մին բսաւ.

— Գաբրիէլեանը, մօտաւորապէս տարի մը առաջ, օր մը այցելեց աշխատանոցս: Հիացաւ նկարներուս վրայ եւ հրաւիրեց գիս ճաշի: Կերանք, խմեցինք, մտերմացանք: Կը յուսայի որ, առնուազն մէկ երկու նկար պիտի գնէ եւ պիտի բարելաւէ նիւթական վիճակս գոնէ մէկ երկու ամսուան համար: Գնումի խօսք չըրաւ, սակայն, շարունակեց իր բարեկամութիւնը եւ չորս հինգ անգամ հրաւիրեց ճաշի, առատօրէն ծախսելով: Քանի մը ամիս վերջը, օր մը ըսաւ.

— Քանի մը նկար կրնա՞ս ղրկել մեր տունը:

— Հաճոյքով, ըսի, բայց որո՞նք եւ քանի՞ հատ …

— Եթէ կ՚ուզես ութ տասը հատ մը ղրկէ, ընտրութիւնը քեզի կը թողում: Գիտես որ կը սիրեմ քու նկարած լուսնի խաղերդ լճափի վրայ, անտառի ճամբաներդ, անոյշ գիւղանկարներդ:

Հետեւեալ օր փոխադրել տուի ճիշդ տասը նկար: Քանի մը օր վերջ շնորհակալութեան երկտող մը ստացայ, կխոմպլիմանով ի բերան մնալով: Սակայն, չէի կրնար հաւատալ որ պիտի չվճարէ: Երկու շաբաթ վերջ, կրկին ճաշի հրաւիրուեցայ իրմէ: Բաւական խմելէ վերջ հասկցուց թէ մէկ մեծ նկարս որ կը ներկայացնէր Պլուայի պալատին մէկ թեւը, չեմ ղրկած իրեն, ու փափաք յայտնեց զայն ալ ունենալ: Ես ալ կարծելով թէ այդ նկարը ունենալէ վերջ պիտի ընէ վճարումը՝ հետեւեալ օրն իսկ գործս փոխադրեցի իր բնակարանը: Նորէն շնորհակալութեան երկտող մը ստացայ եւ այսքան: Անկէ ի վեր ճաշի ալ չհրաւիրուեցայ: Բան մը չգրեցի բան մը չըսի, չըզգուշեցի իրեն: Վստահ էի որ

…

Ես, իմ մասիս, կը նախընտրեմ արուեստասէր գողերով շրջապատուիլ քան գտնուիլ անտարբեր պարկեշտներու մէջ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կարօտս

Այնտեղ կաթոգին Մայր - Հայաստանում
Մեր գիւղն է նստած մի լերան քնջում,
Իմ սիրտն այնտեղ է միշտ հանգստանում,
Իմ երգը միայն այնտեղից հրնչում:
Ա՛խ, հայրենի գիւղ,
Ա՛խ, պապական խուղ,—
Օ՛, ի՞նչպէս կ՚ուզեմ հոգով անճրատ
Ես մէկ էլ ապրել քո սուրբ յարկի տակ,
Մէկ էլ ճաշակել սէրըդ գթառատ՝
Որպէս քո գրկի հարազատ զաւակ:
Կարօտդ իմ մէջ
Ապրում է անշէջ,—
Օր օրի լցնում սիրտս հուր - կսկիծ,
Ես, որպէս մէկը՝ կարօտ պանդխտի,
Ի՛նչպէս կ՚ուզէի տեսնել ինքս ինձ՝
Եկած քո դուռը սրբազան ուխտի:
Հէնց էն գլխից՝ ես
Պաշտել եմ միշտ քեզ,—
Քո հողը լիզել, սարերըդ սիրել,
Քո օդը ծծել, էնպէս մեծացել,
Քո սարն ու դաշտը, անտառները սէգ
Պաշտել եմ անկեղծ, խնկարկել մէկ-մէկ:
Ա՛խ, իմ գեղեցիկ,
Չքնա՛ղ հայրենիք … .

Յ. ԱՂԱԲԱԲ

Հազար ու մի առակաւոր բանք

— • —

Մատաղի մըսով
Շուն չի գիրանար·
Ժամու փողերով
Մարդ չի մեծանար:

×

Անհաստատ մարդուն համար
Ամէն տեղ գործ կը պակսի·
Մի՛ լինիր գլորուող քար,
Ձես լինիր հիմ դարպասի:

×

Քանի մէջտեղն էր սեղան,
Ամէն մարդ ինձ հարեւան,
Գըլխիս որ փորձանք եկաւ՝
Բոլորն եղան ցիրուցան:

×

Թէ բըշնամիդ մըրջիւն լինի,
Մեղաւո՞ր ես նէ վախեցիր,
Թէ բըշնամիդ առիւծ լինի,
Դուն անմե՞ղ ես, անվա՛խ կացիր:

×

Թէ ուրիշին փոս կը փորես,
Նայէ որ շատ չը խորես,
Որ երբ դուն մէջը գլորուես՝
Ողջ մընաս՝ ողջ դուրս ելնես:

×

Կուրին առաջը ձիւն դըրին,
Ասաց, ո՛հ թէ ի՞նչ սեւ է·
Տըգէտին քով գիտուն բերին,
Ասաց, վա՛հ թէ ի՛նչ խեւ է:

×

Թըռչունը կուտով բըռնես,
Մարդը արծաթով բըռնես,
Գողն որքան վարպետ լինի՛
Տես որ խօսքերէն բըռնես:

×

Բան թէ պատմես՝ դուն մի՛ խըրնդար
Հաւնոցի հաւերուն պէս,
Որ ձուն կ՚ածեն այլոց համար,
Ու կըռկըռան թէ արի՛ տես:

×

Պատենի մէջ Մըսրի պողպատ,
Ի՞նչ օգուտ:
Քըսակի մէջ ոսկի արծաթ,
Ի՞նչ օգուտ:

×

Տըմարդին ո՞վ է խիկար:—
Լաւ է չը ճանչնաս՝ եղբայր·
Դըգալով կը կերցնէ
Ու կոթովը աչք կը հանէ:

×

Լաւ է այս աւուր ընկուզը
Քան թէ վաղուան «խաբբուզ»ը,
Այս աւուր հաւու ձագը
Քան թէ վաղուան գէր սագը:

×

Անճարը կերել է բանջարը,
Իր կըշտին զարկել է դանչարը,
Մէկն որ տէր տիրական չունի,
Ի՞նչ կը լինի նորա ճարը:

×

Յոյսըդ սարին վերան էր,
Սարին վերայ ձիւն եկաւ·
Յոյսըդ ծառին վերան էր,
Բռնած ճիւղըդ վար եկաւ:

×

Ճանապարհին
Հացը բեռ չէ,
Կեղծաւորին
Լացը սէր չէ:

×

Ծառան եթէ տէր եղաւ,
Աշխարհըս անտէր եղաւ·
Թէ բոշան փաշա լինի,
Քո մատնին «մաշա» եղաւ:

×

Ցաւ կայ՝ կը թակէ ու կ՚անցնի,
Ցաւ կայ՝ կը ծակէ ու կ՚անցնի·
Ի՞նչ ասեմ ես այն ցաւին
Որ ոչ քակէ անցնի:

×

Տըղան կարծէ թէ տաս տարին
Անցնելիք բնաւ չունի·
Խենթը կարծէ թէ տասն ոսկին
Հատնելիք բընաւ չունի:

×

Աղցանին աղ շատ պիտի,
Եղ դընողն առատ պիտի,
Վըրան քացախ լեցընողն
Վախլուկ ու ժըլատ պիտի:

×

Նախ տես՝ ապա զարմացիր,
Նախ տուր՝ ապա պահանջիր,
Նախ կեր՝ ապա գոհացիր,
Նախ ցանիր, 'ւ ապա հըննձիր:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶՈՎՍՔԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԴԷՊԻ Ո՞ՒՐ Կ՚ԵՐԹԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

— o —

Վերջերս Էնթրանսիժան թերթը հարցարան մը բացած էր այս խորագրին տակ, ուզելով հասկնալ օրուան դէմքերուն կարծիքը նոր գրականութեան դիրքին եւ ուղղութեան մասին:

L'Assaut շաբաթաթերթին մէջ, որ կը ներկայանայ իբրեւ պարբերաթերթ «գրական եւ քաղաքական պայքարի», աշխատակից մը կը բանաձեւէ իր դիտողութիւնները այդ հարցին մասին.

— Մեր վիպագիրներէն շատեր կը գտնուին Պալզաքի ազդեցութեան տակ: Ուրիշներ իրենց վարպետը կը նկատեն Ալէն Ֆուրնիէն, ոմանք ալ՝ Տիքընսը:

Այս ոստոստուն պատկերը նաեւ բանաստեղծներու ազդեցութեան գօտիին մէջ: Կը հետեւի թէ ֆրանսական արդի, աւելի ճիշդ կ՚ըլլար ըսել՝ մատաղատի գրականութիւնը կ՚ապրի անիշխանական շրջան մը: Բայց բոլորովին բացասական գիծ մը չէ այս,— թերեւս այդ անիշխանութենէն, որոնումներու այդ փորձերէն դուրս գայ լուսեղ ու բարախուն գրականութիւն մը:

Եթէ գրական դիմագծի տեսակէտով գոյութիւն ունի այլազանութիւն մը, միւս կողմէ բոլոր գրողները իրարու կը նմանին իրենց ընկերային կեցուածքով: 1925ին, նորահաս սերունդը անտարբերութիւն մը ցոյց կուտար քաղաքական եւ ընկերային հարցերու մասին,— գրօսախաղ եւ դրամ վաստկիլ, ահա տասը տարի առաջուան պատկերը: Երիտասարդները եթէ կը հետաքրքրուէին գրականութեամբ, ատիկա իրենց համար կը նկատէին գրօսախաղ մը, կամ իրենք զիրենք կը նըւիրէին գործի ասպարէզին: Այդպէս չէ արդի երիտասարդութիւնը:

Նախ երեսունէն վար ամէն երիտասարդ քաղաքականութիւն կը խաղայ իր գրական գործերով, կամ իր գրական գործերուն առնթեր: Կը նշանակէ թէ սերունդը տոգորուած է պայքարի շունչով: Յետոյ կը վխտան փորձագիրները (essayiste),— ուսումնասիրելու, վերադնահատելու, քննադատելու տենդը: Բացասակա՞ն է այս երեւոյթը,— ոչ անշուշտ, եթէ սերունդը ընդունակ ըլլար խորանալու: Իրենց տարիքն իսկ կը մատնէ թէ հմտութեան ի՛նչ պաշար ունին, չի բաւեր ճաշակ ունենալ, անհրաժեշտ է նոյնպէս ծանօթութիւններու բեռ մը, պրպտելու համբերութիւն, թափանցելու կարողութիւն, քակելու եւ համադրելու, փիլիսոփայական ենթահողը բանալու յարմարութիւն: Ոմանք գրողին մէջ քննադատին գերիշխանութիւնը պակասութիւն մը կը համարին, առարկելով որ քննադատութիւնը կը ցամքեցնէ երեւակայութեան աղբիւրը: Ընդհակառակն, Օսկար Ուայլտի մէկ փարատոքսով կարելի է դիտել տալ թէ «երեւակայութիւնը կ՚ընդօրինակէ, իսկ քննական ոգին կը ստեղծագործէ»: Նոր սերունդին վերլուծումի այդ տենդը յոյս կը ներշնչէ՞ գեղեցիկ լուսապատկերներ բանալու,— այո, եթէ հիասթափութեան մէջ չիյնան:

Արդի վիպագիրներուն մէջ կը նշմարուի ուրիշ հոսանք մըն ալ.— Հաւասարակշռութեան պայքար մը ընդմէջ իրապաշտութեան եւ հէքեաթին,— զուգահեռ ձգտում մը եւս բարոյախօսութեան, միջնադարեան գոյնով: Չկայ բուն պատմուածքը, միայն ոսկորով:

Աւելցնենք գիծ մըն ալ,— նորահաս սերունդը, թէեւ յարած այս կամ այն կուսակցութեան, կը մատնէ յարգանքի պակաս մը հանդէպ կազմակերպութեան հանգամանքին: Ու շատեր կը տատանին կարգապահութեան եւ անիշխանութեան միջեւ:

Քիչ մը չի՞ յիշեցներ մեր նոր սերունդը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2|4)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

— Հարսներու եւ աղջիկներու մէկ մասը գիւղէն վեր, ծերպերու եւ քարերու մէջ պահուած են … ոչ ոք աշխատանքի գնաց … տաւարը գիւղին մօտ բերինք … Բայց Աստուած չընէ, եթէ բան մը պատահելու լինի … գիւղը լեցուն կին ու երեխայ …

— Գիտե՛մ, գիտեմ … Առաքել, վերադարձիր գիւղ … կամաւորները պատրաստ կը պահես … քանի՞ զէնք

— Անշուշտ աւելի լաւ կը լինէր, բայց անկարելի պիտի լինի աննկատ կերպով հեռանալ, ու կը վախնամ որ եկող գացող Քրտերը տեսնելով՝ հարայ փրցնեն ու վրայ տան … ո՞վ գիտէ, թերեւս փոթորիկը անցնի առանց գիւղին հանդիպելու …

— Կը կարծե՞ս … կուռի վայրին այսքան մօտիկ գտնուելով՝ գիւղը փորձանքէ ազատ :

…

կերպարանք մը կը ստանար: Արճակի եւ Խարակոնիսի ճանապարհներուն վըրայ անկարուկ կերպով կ՚երեւային հեռաւոր շրջաններէ եկող հետեւակ ու ձիաւոր Քրտերու երկար շարաններ

ունէր։ Ինչպէս միշտ, Պ. Լէօն Պլում այս առթիւ ալ չնշմարեց թէ իր քաղաքականութիւնը կը ներկայացնէ մեծամասնութեան կամքը։ Մասնաւորապէս խօսքերն ուղղելով Պ. Ֆլանտէնի, յայտարարեց թէ ինք ձախողած չի նկատեր իր փորձը։ «Ես կը կարծեմ թէ մենք իրաւունք ունինք հաստատելու թէ կացութիւնը աւելի լաւ է այսօր (ծափեր՝ ձախէն, ծիծաղներ՝ աջէն)։ Այո, կացութիւնը աւելի լաւ է այսօր։ Երկիրը կը վերագտնէ իր տնտեսական առողջութիւնը»։

Այս միջոցին անտանելի աղմուկ մը հասած էր աջերու յարուցած ժխորը։ Վարչապետը նեղսրտելով յայտարարեց.

— Եթէ պիտի չկրնամ խօսիլ, վար կ'իջնեմ բեմէն։

Ցետոյ շարունակելով, հաստատեց թէ գործազրկութիւնը նուազած է 15 առ հարիւր համեմատութեամբ եւ մասնակի գործազրկութիւնը գրեթէ անհետացած է։ Ինչ կը վերաբերի ոսկիի փախուստին, «այդ բանը տեղի չունեցա՞ւ Ֆլանտէնի եւ Լավալի նախարարութեանց օրով։ 19 միլիառ ֆրանքի ոսկի դուրս ելած էր վեց շաբթուան մէջ։ (Ֆլանտէն դիտել տուաւ թէ 19 միլիառ չէ, այլ 9 միլիառ)։ Մի՛ ուրանանք իրականութիւնը։ Հարկ է բանալ աչքերը։ Այո, փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած է, ինչո՞ւ կ'ուրանաք։ Տեղի ունեցած է նաեւ բարոյական ինչպէս նիւթական ձեւափոխութիւն մը, որովհետեւ այս ժողովուրդը նորէն գտած է իր ինքնավստահութիւնը»։

Ապա երկարօրէն բացատրեց թէ ի՛նչ բսել կ'ուզէ առժամեայ դադար մը հռչակելով, քիչ մը շունչ առնելու համար։ «Մեր ընելիքը այն է ինչ որ արձանագրուած է Ժողովրդական Ճակատի ծրագրին մէջ։ Մենք յանձնառութիւն մը ունինք կուսակցութեանց միջեւ։ Նոր ծրագիր չկայ։ Որ եւ է նոր ծրագիր պէտք է քննուի եւ վճռուի բաղկացուցիչ կուսակցութեանց կողմէ։ Եթէ ես անհրաժեշտ գտնեմ ազգային միութեան դաշինք մը կազմել, պիտի ընեմ, բայց ես տրամադիր չեմ այդ կերպարանափոխութեան։ Հարցը քննելով ազգային տեսակէտէն, ես կը կարծեմ թէ մեր կառավարութիւնը միակ հնարաւոր ազգային կառավարութիւնն է եւ թէ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւն մը մնալով է որ պիտի մնայ լիովին ազգային կառավարութիւն մը։ Մենք երբեք չենք եղած պառակտումի կառավարութիւնը։ Մենք Ֆրանսայի կառավարութիւնն ենք եւ միշտ գործած ենք իբր այդ։ Մենք կը կարծենք թէ իրաւունք ունինք, առանց պաղատելու, ֆրանսական հասարակութեան եւ աշխատանքի բոլոր տարրերուն աջակցութեան, գլուխ հանելու համար մեր գործը որ նուիրուած է արդարութեան եւ ապահովութեան»։

Այն ճառէն վերջն ալ, վիճաբանութիւնները շարունակուեցան մինչեւ կէսգիշեր։ Այս առթիւ նորէն խօսք առնելով, Պ. Ֆլանտէն յայտարարեց.

— «Վարչապետը չպատասխանեց որ եւ է քննադատութեան եւ կասկածելի է որ հանրային կարծիքը գոհ ըլլայ։ Դուք վստահ էք ձեր յաջողութեան վրայ. դէպքերը պիտի պատասխանեն, դատելով մեզ ալ, ձեզ ալ։

Արմատական խմբակցութեան ներկայացուցիչը գնահատելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը, դիտել տուաւ թէ կարելի է քիչ մը մեղմացնել կարգ մը օրէնքներ, «ինչպէս օրինակ շաբաթական 40 ժամը, որուն գործադրութիւնը դժուար է»։

Ի վերջոյ քուէարկուեցաւ վստահութեան բանաձեւը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԿԱՄՈՒՏԻ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐՆ Է ԱՅՍՕՐ, 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ։ ՄԻ ԹԵՐԱՆԱՔ, ՈՐՊԷՍԶԻ ՑԵՏՈՅ ՋՏՈՒԺԷՔ։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ ազգայնականները երիտասարդական ցոյց մը կազմակերպեցին Լաթաքիոյ մէջ, Պայրամի առթիւ։ Ցոյցը հանդարտութեամբ սկսաւ, սակայն յետոյ յանգեցաւ ընդհարումի մը, զօրքին եւ Երկաթշապիկաւորներու միջեւ։ Ութ ցուցարարներ վիրաւորուեցան, մէկը ծանրապէս։

ՊՈԼՍՈՅ «ԱԶԴԱՐԱՐ»Ը դադարման դատապարտուած է կառավարութեան հրամանով, երեք շաբաթէ ի վեր։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը մասնաւոր զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ Հիթլէր փետրուար 23 թուակիր պաշտօնագրով մը ամէն երաշխաւորութիւն կ'ընծայէ Զուիցերիոյ չէզոքութեան պահպանման համար, ինչ որ չէր ըրած մինչեւ հիմա։

ՍԷՆԻ ՅՈՐԴՈՒՄԸ վտանգի սահմանն ալ անցաւ երէկ։ Եթէ անձրեւները շարունակուին, կը վախցուի որ օրական 20 սանթիմ աւելի բարձրանայ։ Պաշտպանողական բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են։ Կարգ մը արուարձաններու մէջ պարտէզները եւ մառանները ողողուած են արդէն։

Վերջին լուրերու համաձայն, Լիոնի մէջ Ռօնը հեղհեղէ կ'իջնէ, իսկ Ավինեօնի մէջ ջուրերը կը բարձրանան։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ հրաժարեցաւ Սպանիոյ ծովեզերքին վրայ հսկողութիւն կատարելու պարտականութենէն։

ԼՈՒՑԿԻՆԵՐՈՒՆ գինը պիտի իջնէ մարտ 1էն սկսեալ, 40 սանթիմնոցը՝ 30ի, 25նոցը՝ 20ի, 1.50նոցը՝ 1.40ի եւն.։

ՎՃԱՐՈՎԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ օրէնք մը կը մշակուի Անգլիոյ մէջ, հետեւողութեամբ Ֆրանսայի։ Վարչապետը շարք մը տեսակցութիւններ ունեցաւ Արհեստակցական Միութեանց վարչական խորհուրդին հետ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Կոմոնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէն յանուն իր խումբերուն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր եւ ընկերուհի Սէրէնկիւլեաններու իրենց զաւկին՝ փոքրիկ Վիգէնի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէօքմէճեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկեր եւ ընկերուհի Սէրէնկիւլեաններու իրենց զաւկին՝ փոքրիկ Վիգէնի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ԽՄԲ.— Կը ցաւինք յայտնելու թէ Փետր. 25ի թիւին մէջ հրատարակուած մահազդը կը վերաբերէր այս զոյգին, բայց հեռաձայնի միջոցաւ հաղորդուած ըլլալով, տեղի տուած էր գժբախտ թիւրիմացութեան մը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameane, PARIS (13)